

UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE CATALUNYA

**CONSTRUIR CIUTAT AMB
AGRUPACIONS D'HABITATGES
UNIFAMILIARS**

Autor: Francesc Peremiquel Lluch
Director: Joan Busquets Grau

CONSTRUIR CIUTAT AMB AGRUPACIONS D'HABITATGES UNIFAMILIARS

Recull de projectes.

ÍNDIX

PRESENTACIÓ			3
INTRODUCCIÓ			5
RECULL DE PROJECTES			19
LOWEL	1822	EE.UU.	21
SALTAIRE	1851	Anglaterra	23
PARK TOWN	1853	EE.UU.	25
KRUPP - ESSEN	1860	Alemanya	27
RIVERSIDE	1869	EE.UU.	31
BEDFORD PARK	1875	Anglaterra	33
CIUDAD LINEAL	1880	Espanya	35
PULLMAN	1880	EE.UU.	39
AGNETA PARK	1884	Holanda	41
PORT SUNLIGHT	1888	Anglaterra	43
ECHOTA	1892	EE.UU.	45
BOURNVILLE	1894	Anglaterra	47
NEW EARSWICK	1902	Anglaterra	49
LETCHWORTH	1904	Anglaterra	51
HAMPSTEAD	1906	Anglaterra	55
QUADRUPLE BLOCK PLAN	1913	EE.UU.	59
GEMEENTE	1916	Holanda	61
REINA VICTORIA	1916	Espanya	63
VREEWIJK	1916	Holanda	65
BRIDGEPORT HOUSING	1918	EE.UU.	67
YORKSHIP VILLAGE	1918	EE.UU.	73
FREIDORF SIEDLUNG	1919	Suïssa	75
DAAL EN BERG	1920	Holanda	79
WELWYN	1920	Anglaterra	81
BETONDORP	1921	Holanda	87
KLEIN RUSLAND	1921	Bèlgica	89
LE LOGIS FLOREAL	1921	Bèlgica	91
LA CITE MODERNE	1922	Bèlgica	93
MATHENESSE	1922	Holanda	95
CIUDAD JARDIN BILBAO	1923	Espanya	97
KAPELLEVELD	1923	Bèlgica	99
HOEK VAN HOLLAND	1924	Holanda	101
PESSAC	1924	França	103
SUNNYSIDE GARDENS	1924	EE.UU.	107
BRITZ	1925	Alemanya	111
KIEFHOEK	1925	Holanda	113
WEISSENHOF	1925	Alemanya	115
ONKEL TOMS HUTTE	1926	Alemanya	121
PRAUNHEIM	1926	Alemanya	125
TORTEN	1926	Alemanya	127
BAD DURRENBERG	1927	Alemanya	129
DAMMERSTOCK	1927	Alemanya	131
PROJETE TEORIC	1927	Alemanya	133
ROMERSTADT	1927	Alemanya	135
COLONIA MANZANARES	1928	Espanya	137
RADBURN	1928	EE.UU.	139
WESTHAUSEN	1929	Alemanya	141
CHATHAM VILLAGE	1930	EE.UU.	143
CIAM 1930	1930	Exposició	145

NEUBUHL	1930	Suïssa	149
CASES PATI	1931	Alemanya	151
HEIM UND GARTEN i altres	1932	Alemanya	153
WERKBUND SIEDLUNG	1932	Austria	159
BARCELONA	1933	Espanya	165
EL VISO	1933	Espanya	167
GREENBELT	1935	EE.UU.	171
TIBERIADES	1938	Israel	175
CITTA ORIZZONTALE	1940	Itàlia	177
POBLATS I.N.C.	1940	Espanya	179
BALDWIN HILLS VILLAGE	1941	EE.UU.	181
EL TORNO	1943	Espanya	185
MAISON DU PEON	1946	Índia	187
SANT NARCIS	1948	Espanya	189
IN DEN GARTENHOFEN	1950	Suïssa	191
SOHOLM	1950	Dinamarca	193
COLONIA SEGARRA	1951	Espanya	195
LA MARTELLA	1951	Itàlia	197
ESQUIVEL	1952	Espanya	199
LAFAYETTE PARK	1955	EE.UU.	201
TORRES HOSTENCH SARRIA DE DALT	1955	Espanya	205
ENTREVIAS	1956	Espanya	207
KLEIN DRIENE	1956	Holanda	209
ESLOV	1958	Suècia	213
GRENHUSEME	1958	Dinamarca	215
KINGÖ	1958	Dinamarca	217
HALEN	1960	Suïssa	219
PER-ABBIN HANSON	1960	Austria	223
GRÜNWALD	1961	Alemanya	225
MONTBAU	1962	Espanya	227
TERRASSERNE	1962	Dinamarca	229
T'HOOL	1962	Holanda	231
ALBERSTLUND SYD	1963	Dinamarca	235
BISHOPFIELD	1963	Anglaterra	239
ESPERANZA	1963	Suècia	243
TAPIOLA HAKA	1963	Finlàndia	247
OVEROD	1964	Dinamarca	249
ACORN	1965	EE.UU.	251
EL FAYON	1965	Espanya	253
KASBAH	1965	Holanda	255
LINCOLN	1965	Anglaterra	259
PREVI	1966	Perú	261
THE BROW	1966	Anglaterra	265
LAINDON 5	1967	Anglaterra	267
RYEHILL	1967	Anglaterra	269
GALGEBAKKEN	1968	Dinamarca	271
ISLANDIA	1968	EE.UU.	275
MILTON KEYNES	1968	Anglaterra	277
CALVERTON	1968	Anglaterra	279
CENTRAL AREA	1968	Anglaterra	281
FISHERMEAD / Central Area	1972	Anglaterra	285
SPRINGFIELD / Central Area	1974	Anglaterra	287
EAGLESTONE	1968	Anglaterra	289
NEATH HILL	1968	Anglaterra	291
NETHERFIELD	1968	Anglaterra	293
ORIENTAL MASONIC GARDEN	1968	EE.UU.	297
CRESCENT VILLAGE	1969	EE.UU.	301
GASSEHAVEN	1969	Dinamarca	303
LANGDON HILLS	1971	Anglaterra	307
BRUKET	1972	Suècia	311
BOUCA	1973	Portugal	313
COFFE HALL	1973	Anglaterra	315
CANAL SIDE	1974	Anglaterra	317
LA PIERREFITTE	1974	França	319
FLEXIBO	1975	Dinamarca	321
GADEKAERET	1975	Dinamarca	323
HOLLINGS WOOD	1975	Anglaterra	325
MALINSLEE 6	1975	Anglaterra	327
SUBWAY SUBURB	1976	EE.UU.	329
VIVENDES PER AVIS	1976	EE.UU.	331
MALAGUEIRA	1977	Portugal	333
NIELS BOHR PARKEN	1984	Dinamarca	337
ERTEBJERG	1986	Dinamarca	339
RINGVAART PLASBURURT	1988	Holanda	341
SANDBAKKEN	1988	Dinamarca	343
SEASIDE et alt.	1988	EE.UU.	347
SOLVAENGET	1988	Dinamarca	353
NOVO SANCTI PETRI	1989	Espanya	355
PEDESTRIAN POCKET	1989	EE.UU.	359
SOLURET	1989	Dinamarca	363
THARSIS	1989	Espanya	365

PRESENTACIÓ

Un catàleg com a document bibliogràfic té caràcter de recull de documents referents a un tema en un moment històric determinat. Té, a pesar de la seva naturalesa canviant, un valor conjuntural important. Usualment s'utilitza aquesta forma de document per mostrar una panoràmica general de les experiències diverses al voltant d'un tema. També es caracteritza per mostrar de manera sistemàtica una sèrie de documents, reservant per l'observador el judici de valor sobre el mateix. Això no vol dir, però, que la documentació mostrada sigui inclosa de qualsevol manera, sinó ben al contrari. La classificació sistemàtica necessària per l'elaboració d'un catàleg, la forma de presentació, l'ordre dels documents, etc... impliquen unes hipòtesis subjacents de lectura del material mostrat. Més enllà del valor de la interpretació que es faci, el material té un valor documental "per se" en la mesura que permet lectures alternatives i utilitzacions diverses com a font d'informació sistematitzada.

En un document d'aquestes característiques la classificació i l'ordre, per elementals que siguin, són fonamentals. Disposar les coses d'una manera ordenada implica dues activitats importants: per un costat l'anàlisi -reconeixement-, i per altre la síntesis -posicionament-. L'anàlisi del projecte permet el reconeixement de l'instrumental utilitzat, i per tant, situar-lo dins del context cultural en que s'ha produït. Tots els documents presentats responen a unes hipòtesis característiques prèvies que el material ha d'assolir.

Com a document complementari, que recull el material base de treball per l'elaboració de la memòria d'investigació, es presenten les fitxes -un centenar- més significatives de la base de dades elaborada. Aquestes fitxes es presenten en forma de catàleg de projectes.

L'objectiu és mostrar una panoràmica general del projecte de barris residencials amb vivendes unifamiliars des de meitat del segle passat fins avui, a partir de les experiències desenvolupades durant aquest període de temps, oferint una documentació seleccionada i representativa, tant des del punt de vista quantitatiu com qualitatiu. La construcció de barris residencials amb vivendes unifamiliars és una experiència prou estesa i important, tant des del punt de vista històric com espacial, per merèixer una atenció especial.

Els documents similars, dins d'aquest camp disciplinar, han centrat la seva atenció sobre dos aspectes extrems. Hi ha un conjunt de publicacions que tenen per objectiu mostrar la panoràmica del projecte de barris residencials en general. Un altre conjunt que tenen per objecte mostrar la utilització en la construcció de barris amb un determinat tipus edificatori. En el primer cas, el concepte de barri és l'element aglutinador, en el segon ho és el tipus edificatori. En el nostre cas un element definitori tant de les característiques del barri com del tipus edificatori és el que s'utilitza com element aglutinador. L'adjectiu "unifamiliar" vinculat a la vivenda o al barri confereix un distintiu característic. Si bé aquest concepte no és ni arquitectònic ni urbanístic, és determinant tant per la forma urbana com per la definició de la tipologia edificatòria.

S'han recopilat multitud d'experiències projectuals existents en el camp del projecte urbà residencial en general, i de l'habitatge unifamiliar en particular, disperses en diverses publicacions per poder disposar d'un material de base prou extens i ben documentat que permetés la seva catalogació, classificació i anàlisi.

La catalogació d'aquestes experiències permet contemplar, en una panoràmica històrica, quina ha estat l'evolució del projecte residencial.

El punt de partida va consistir en fer un recull de projectes d'extensions residencials d'habitatges unifamiliars com única característica comú entre ells, sense limitació de temps, país, grandària, sistema de gestió, destí, origen, tipus edificatori o altres.

De la recerca en fonts diverses, varen sorgir múltiples projectes dels quals s'ha fet una tria. Els recollits han estat documentats, tant gràficament com a nivell de text, per oferir una mostra panoràmica de l'experiència.

El catàleg obtingut ofereix un material de base per la investigació temàtica. Encara que no és homogeni,

sí que és representatiu dels principals moments i tendències i, un punt de referència per anàlisis més particulars.

Es poden reconèixer tres grups de propostes: els projectes singulars, els grups de projectes institucionals i les propostes teòriques o no realitzades. En el primer paquet s'inclourien totes aquelles propostes, més o menys conegudes, que fan una aportació individual o que la seva aportació és prou singular com per ésser reconeguda específicament. En el segon s'inclourien totes aquelles propostes que estan encarregades o dirigides des d'una institució que estableix els objectius i pautes de projectació, que, en definitiva, defineix un producte concret i, per tant, tendeix a homogeneïtzar les solucions generalitzant-les. Per últim, els projectes teòrics o no realitzats que són punt de referència cultural i base teòrica per experimentar en altres solucions.

Les característiques comuns dels projectes seleccionats -llevat d'algunes excepcions- són les següents:

- Tenen un objectiu comú: donar resposta a la demanda d'habitatge social.
- Són d'iniciativa pública o bé institucional.
- Són majoritàriament intervencions unitàries.
- Tenen un ús especialitzat: la residència.
- El projecte normalment és autònom, és a dir, es planteja com un fragment de ciutat tancat en sí mateix.

Els projectes estan ordenats cronològicament, el que fa la presentació més asèptica, però més àgil la lectura i la comparació temporal, mostrant de manera immediata l'evolució tant de l'instrumental com de l'expressió formal.

Les fitxes dels projectes s'entenen com un document obert que es pot ampliar tant des del punt de vista documental com analític.

De moltes experiències s'ha escollit un exemple representatiu dins dels possibles, que permeti la comprensió tant de l'estrategia de l'agent com de les característiques tant del projecte com de la manera de projectar i els instruments utilitzats.

Des del punt de vista formal, cada projecte configura una fitxa que es compon d'una part gràfica i una altra escrita. En la part escrita es fa un ressenya històrica del projecte i un anàlisi temàtic o instrumental del mateix, que s'estructura al voltant dels següents temes: mida, posició urbana, límits, organització viària, agrupacions, parcel·lari, tipus edificatori. Per últim es fa una reflexió al voltant de l'aspecte formal, qüestions estilístiques o paisatgístiques. Cada fitxa recull les referències bibliogràfiques corresponents.

Pel que fa referència a la part gràfica cada projecte disposa de dos documents bàsics -la planta d'ordenació i la tipologia edificatòria- i tota l'altra documentació existent -alçats, perspectives esquemes, imatges fotogràfiques generals i parcials, etc...-, evitant lectures interpretatives o temàtiques sinó són del propi autor.

Sempre que un document d'aquestes característiques veu la llum s'espera d'ell que sigui una aportació al context disciplinar en que es mou, no com una aportació tancada sinó oberta al servei dels estudiosos per fer possible l'aprofundiment en la reflexió dels instruments i tècniques projectuals, que es pot completar amb incorporacions documentals posteriors.

INTRODUCCIÓ

BARRIS RESIDENCIALS AMB VIVENDES UNIFAMILIARS: ORIGEN I EVOLUCIÓ DEL PROJECTE RESIDENCIAL AMB VIVENDES UNIFAMILIARS

La residència està vinculada al concepte d'assentament de població i, per tant, a l'essència mateixa del fet urbà. És el paradigma de la ciutat industrial, moderna i contemporània: si alguna cosa caracteritza la ciutat es l'habitatge, especialment, en el moment d'explosió del creixement de les àrees urbanes que es produeix a partir de la segona meitat del s. XIX.

Dins del camp de la residència els barris d'habitatge unifamiliar ocupen un lloc destacat tant quantitativament com qualitativament.

El període d'estudi sobre el context en que es desenvolupen els barris residencials construïts amb habitatges unifamiliars arranca amb la industrialització i finalitza amb el començament de la ciutat postindustrial. El conjunt dels projectes d'aquest període estan condicionats per les visibilitats i aconteixements de tota índole que es produeixen durant aquest temps, i marcats pel context ideològic en que es produeixen.

El context ideològic estableix els cànons estètics amb els que es formulen i permet entendre en un àmbit general les propostes particulars. Així mateix aquest està marcat per les circumstàncies històriques, econòmiques i socials en un lloc i un temps determinat. Establir una relació entre aquests paràmetres ajuda a comprendre el contingut dels projectes i a llegir-los contextualitzadament. La història de la residència no és única ni lineal sinó que segueix camins paral·lels i amb ritmes diversos. Una constatació prèvia és que en els tres àmbits d'estudi d'on majoritàriament s'han escollit els exemples (Europa, Nordamèrica i Espanya) segueixen ritmes diferents malgrat que no són experiències aïllades.

Es tracta de fer un recorregut al llarg de la història, dels agents i els instruments per encadenar i seqüenciar les fites que han marcat el desenvolupament d'aquest tipus de projectes. No es tracta de fer una lectura exhaustiva sinó agregada, entenent aquesta com una introducció a la lectura particular de les propostes.

1. LA RESIDÈNCIA A LA CIUTAT INDUSTRIAL

1.1. EL PROBLEMA DE LA VIVENDA.

Si bé és cert que el tema residencial ha jugat sempre un paper primordial en la definició de la forma urbana no és fins al segle XIX que el projecte residencial comença a assolir un contingut disciplinar específic amb un instrumental propi. La industrialització a partir del segle XIX suposa un canvi radical en les formes de producció de la ciutat tant per la variació dels agents com dels instruments que hi intervenen.

Un dels efectes fonamentals del procés d'industrialització és el trasvassament i concentració de població en les ciutats, que es converteixen en l'element aglutinador de la producció de bens i en centre de consum.

El canvi en els sistemes de producció resultant de la desvinculació de la dependència dels recursos naturals, l'evolució dels processos de transformació i el creixement del mercat tant per la diversificació de

l'oferta com la demanda, provoquen la concentració de població en àrees urbanes en la búsqueda de millors oportunitats de desenvolupament i intercanvi. La industrialització suposa estendre el concepte d'empresa a totes les activitats de l'home i que tots els bens que aquesta produeix es converteixen en bé de consum.

La concentració de població en determinades àrees del territori provoca la demanda massiva d'habitatge. Aquesta demanda fa que la residència s'incorpori en el sistema productiu i empresarial. La demanda d'habitatge esdevé en aquest context el motor per posar en marxa el negoci immobiliari que es converteix en un dels sectors claus de l'economia de tot el període d'estudi. La vivenda, tradicionalment resolta d'una manera individual es fa objecte de transacció comercial i, per tant, s'incorpora als mecanismes de mercat. És a dir, a les lleis de l'oferta i la demanda.

Per donar resposta a la demanda massiva d'habitatge obrer a Anglaterra, per exemple, es comencen a construir barris sencers de petites cases de mínimes dimensions i lamentables condicions sanitàries i de ventilació. L'empresari immobiliari fa aquestes vivendes a centenars sobre terrenys de lloguer que retornen al propietari al cap de un cert període de temps. Com més aviat estiguin amortitzades les vivendes major serà el rendiment i, per tant, cada cop són de pitjor qualitat. Aquesta experiència anglesa té les seves paral·leles en altres països.

Malgrat la iniciativa privada i a causa d'ella, àmplies capes de població queden al marge de l'accés a aquest tipus de producte, ja que l'economia de mercat no pot donar resposta a les diferents situacions particulars del modern proletariat, generant-se una sèrie de problemes que només poden ser resolts des de la iniciativa pública i de les organitzacions col·lectives sense ànim de lucre.

L'aparició de una demanda important d'habitatge deguda al creixement de la població urbana, el canvi en els sistemes de producció, la aparició de una nova classe social: el proletariat, els avenços en els sistemes de comunicació,... l'aparició de un nou ordre social, polític i econòmic en definitiva faran que la vivenda es converteixi en un centre d'atenció disciplinar preferent. Els arquitectes han de donar resposta tècnica a aquesta demanda mitjançant la creació d'un instrumental nou i específic.

1.2. LES "FACTORY TOWNS": L'ALTERNATIVA FILANTRÒPICA AL PROBLEMA DE LA RESIDÈNCIA.

Les males condicions d'allotjament de la classe treballadora provoquen la necessitat de cercar alternatives que permetin mantenir la pau social i reproduir la força de treball.

Els problemes higiènics, sanitaris, socials, econòmics i, fins i tot, morals que suposa aquesta situació fa plantejar la necessitat de cercar alternatives. Dins de l'ideari de la reforma social es planteja la necessitat de millorar les condicions de l'habitatge i les condicions de vida de la classe treballadora. Reconeguda aquesta situació per part dels empresaris formulen una alternativa per controlar la situació: oferir allotjament als treballadors al voltant de les fàbriques vinculat al seu contracte. Això permet el control de la força de treball als diversos nivells. Alguns industrials, filàntrops i reformadors socials varen crear les colònies industrials -"factory towns"-: extensions residencials vinculades als centres fabrils, aïllats de la gran ciutat i de la seva influència. Aquestes operacions, innovadores tant des del punt de vista tècnic-tipològic com social comporten alguns problemes, el més important dels quals és la vinculació del treballador a l'empresari, i la rigidesa moral i dependència econòmica que això suposa.

Le Grand Hornu 1816, Lowel 1822, Akroydon 1855, Saltaire 1860, Bournville 1879, Port Sunlight 1877, Pullman 1880, són algunes realitzacions de les més importants a Europa i als EE.UU. Les colònies industrials del Llobregat vinculades a la indústria tèxtil o els poblats miners del Sud d'Espanya representen el paral·lel nacional.

Una experiència singular, especialment significativa, és la de l'empresa Krupp a Essen. Aquesta empresa del ram metalúrgic i de l'acer construeix diversos barris de la ciutat, de petita escala i separats entre sí, cada un d'ells amb identitat pròpia. No es tracta de construir una ciutat aïllada sinó barris per la fàbrica dins la ciutat. L'experiència de poblats per la indústria de guerra anys més tard també produirà implantacions d'aquestes característiques en ciutats existents.

L'experiència de les "factory towns" marcarà molts aspectes de la futura ciutat jardí, amb la qual conviurà durant un cert període de temps, especialment el tema de la baixa densitat, el foment de la idea de comunitat i la integració amb l'entorn natural.

1.3. LES ALTERNATIVES DE LA SOCIETAT CIVIL. LA CIUTAT JARDÍ O COM APROPAR EL CAMP I LA CIUTAT.

El problema de l'habitatge que es plantegen resoldre certs industrials, no és un problema que els sigui propi i exclusiu sinó que més aviat s'exten al conjunt de la societat, i al que cal donar una resposta objectiva i àmplia socialment.

Cap de les experiències conegudes aleshores és suficient per donar resposta al problema. De la reflexió sobre la situació i la problemàtica, que a generat nombroses pàgines d'anàlisi i crítica, E. Howard conclou

que cal trobar un sistema de producció d'habitatges que permeti: obtenir un allotjament de qualitat a un cost moderat, aproximar el camp i la ciutat per poder gaudir dels avantatges d'ambdues, que els beneficis de la urbanització reverteixin sobre els usuaris, que es disposi de un bon nivell d'equipament, que es limiti la mida i per tant el creixement,...

E. Howard proposa al seu llibre "Tomorrow: a path to real reform"¹ l'any 1898 un model nomenat **la ciutat jardí** que compleix aquestes condicions.

El camp i la ciutat són dos elements antagònics amb multitud d'inconvenients. Enfront d'aquesta bipolarització, Howard ofereix una tercera via que consisteix en la construcció d'assentaments planificats: "projectats per una residència i indústria sana; d'una dimensió que faci possible una vida social plena; que estigui circumdada per un cinturó verd; que tots els terrenys siguin de propietat pública o de propietat indivisa de la comunitat".

El prototipus quantitatiu proposat per Howard s'aixeca sobre una superfície de 6.000 acres dels quals 5.000 es destinen a construir una franja agrícola i industrial externa que garanteixi l'autosuficiència de la ciutat amb un assentament de 2.000 habitants i 1.000 al nucli urbà residencial i a les activitats industrials i artesanals per 32.000 persones i una densitat de 60 habitants per hectàrea. Aquestes dimensions són les que considera òptimes; no superables però sí repetibles fins a l'infinit en unitats similars.

Aquesta proposta es concreta en un diagrama orientatiu que segueix el model radial-circular que organitza els 1.000 acres urbans que abarquen un perímetre de prop de 1.200 m. de radi; sis bulevards de 36 m d'ample, travessen la ciutat dividint-la en sectors iguals; en el centre es situa un parc de 5 acres i mig d'extensió circumdat pels principals edificis públics; entorn a aquests es desenvolupa una corona circular de 58 hectàrees de zona verda i instal·lacions esportives rodejada per una galeria vidrada condicionada com equipament comercial i com exposició permanent dels productes de la ciutat. La corona successiva estarà ocupada per cases unifamiliars, travessada pel centre per una gran avinguda circular de quasi 130 m d'ample constituint una via parc; en el marge interior d'ella es troben sis espais destinats a escoles públiques i edificis destinats al culte. Les vivendes que donen a aquesta gran avinguda constitueixen una successió continua de "crescents"; la totalitat de l'àrea residencial compren 5.500 parcel·les edificables d'una superfície mitja de 6 per 40 m (240 m²). En l'anell més exterior apareix una franja industrial poc profunda dotada d'energia elèctrica i enllaçada mitjançant ramals de ferrocarril. Més enllà es situen les activitats productives agrícoles, en un bast "greenbelt" exterior.

El model de gestió és una innovació important que suposa eliminar la renda immobiliària en el procés de construcció de la ciutat i el destí dels beneficis en la millora de la qualitat de vida dels usuaris.

La part més suggerent de la proposta, segons Paolo Sica, tant pels operadors públics com privats i pel públic en general no és tant el criteri general com la morfologia i tipologia de l'assentament (la casa aïllada i la seva composició en un teixit lliure i divers) i un mode de vida generalitzable amb independència de l'esquema teòric, de la lògica econòmica i de l'eliminació de la renda immobiliària.

La ciutat jardí, de fet, és una manera diferent de gestionar la construcció de la ciutat i un model d'organització urbana. No és una forma de creixement, no defineix un teixit, no implica una morfologia urbana...

El moviment que genera la ciutat jardí té dues fonts: per un costat la tradició utòpica de la primera meitat del S. XIX encarnada per Oïen, entesa com comunitat autosuficient síntesi del camp i la ciutat; per altre costat el concepte de vivenda unifamiliar amb jardí que prové de la tradició de la cultura victoriana posant l'accent en la privacitat i en l'estètica de la individualitat amb un cert regust romàntic. Aquests dos ideals són expressats per Ruskin: "Carrers ben nets amb camps lliures al voltant; un cinturó amb bonics jardins i horts, de forma que es pugui arribar a ells des de qualsevol punt de la ciutat, en pocs minuts de passeig,...".

L'espai públic és el centre d'atenció disciplinar al que s'haurà de sotmetre l'arquitectura. La preocupació no és tipològica ni arquitectònica, sinó fonamentalment urbana i els elements s'hauran d'adaptar al paper que els correspon com a formalitzadors de l'espai públic.

El desenvolupament del seu ideari en experiències concretes opta preferentment per un tipus edificatori i per un teixit urbà: la vivenda unifamiliar, aïllada o agrupada, amb jardí sobre peces d'ús exclusiu residencial. La ciutat jardí inventa el barri de cases unifamiliars, un nou tipus de projecte urbà, que té alguns antecedents però que ha de crear el seu propi instrumental projectual.

Al principi es posa l'èmfasi en la individualitat i, per tant, en la singularitat i el pintoresquisme.

La interpretació dels diagrames de Howard en el projecte de la primera actuació, Letchworth, inaugura el moviment anglès de la ciutat jardí. C. Sitte² és l'inspirador de la corrent pintoresca en la formalització de l'espai urbà. A través del seu llibre "La construcció de la ciutat segons principis artístics" difon les idees de composició urbana basades en els models medievals. Aquests criteris compositius s'imposaran com a llenguatge formal de les noves extensions residencials.

Les normes de construcció de la perifèria, seguint els criteris de C. Sitte, han de partir de l'estudi de les ciutats heretades i, en aquest sentit, la discussió es centra en el traçat i la forma dels carrers, la mida del parcel·lari, i la imatge de l'edificació.

La concepció pintoresca de la ciutat porta a pensar cada fragment urbà tancat en sí mateix, com si la ciutat

---

¹ Vid. C. Aymonino. "Orígenes i desarrollo de la ciudad moderna". El llibre recull el text de Howard en versió castellana.

² La ciutat jardí està pròxima a les idees de Camilo Sitte, al entendre la seva concepció basada en principis artístics.

fos la suma de puntuals solucions a cada un dels problemes que es planteja. La jerarquització de l'espai és total, la singularitat, el paradigma i la irregularitat, el resultat més evident. El traçat general és sovint el que sorgeix d'adaptar les traces preexistents sobre el territori a la nova vitalitat amb l'excepció de intervencions ex-novo sobre el territori per formalitzar certs espais centrals.

R. Unwin, des del punt de vista disciplinar serà el teòric de l'instrumental urbanístic a utilitzar en aquest tipus de projectes. El seu llibre "Town Planning in Practice" publicat l'any 1909 recull en un manual sobre els instruments a utilitzar en aquest tipus de projectes la seva experiència com a projectista a New Earswick, Hampstead, Letchworth... Divulgador dels instruments de projectació urbana útils per la construcció dels anhelos estètics de l'època diu: "per l'arquitecte, l'urbanisme aporta un gran atractiu com oportunitat de trobar una bella forma d'expressió per a la vida de la comunitat."

Una de les preocupacions estètiques que de la ciutat central es traslladarà a la construcció de barris residencials fora ciutat és la necessitat de control de la imatge urbana.

Al respecte Unwin fa les següents consideracions: "Es va evidenciar la conveniència d'aplicar de forma completa a l'urbanisme els principis generals de disseny que guien a l'arquitecte al projectar un edifici, o sigui la importància de relacionar entre si els elements principals amb el degut èmfasis en algunes parts i la subordinació d'altres, i la importància de dissenyar les porcions menors en relació amb les parts majors que componen el conjunt."

L'aparència externa dels edificis és tant o més important pel públic en general que per l'usuari, el que es converteix en una clara justificació per l'exercici d'algun tipus de control sobre la imatge dels edificis per part dels poders públics.

Per Unwin és imprescindible sotmetre la varietat de cada edifici a un cert tractament unitari del conjunt que en els barris residencials de baixa densitat es tradueix en que la casa ha de cedir el seu protagonisme al grup de cases. Sols així s'obté la escala adequada pel tractament dels espais urbans resultants.

La regularitat del disseny imposada des de la racionalitat i la irregularitat natural del lloc es situen a un mateix nivell. Un no té que estar sobre l'altre. Per Unwin "l'essencial des del punt de vista artístic resideix en la utilització conjunta en tota creació de la regularitat natural del disseny ordenat com la igualment natural irregularitat del caràcter del lloc."

R. Unwin reclamarà una major atenció en els instruments de projectació urbana, com a mecanisme per implementar el nou paisatge urbà, en especial el disseny del parcel·lari i de la edificació: sobre el projecte de la divisió del sòl i l'arquitectura. Forma i mida de les parcel·les, agregació, forma i disposició de les cases, la relació amb els espais que en resulten, el tractament singular de les cantonades, etc. seran temes de reflexió, analitzats i profusament il·lustrats a partir dels seus propis projectes, les seves publicacions.

1.4. L'ARQUITECTURA EN LA CIUTAT JARDÍ.

La ciutat jardí, des del punt de vista teòric i pràctic, la casa unifamiliar amb jardí com a modes de vida generalitzable, s'extendra arreu del món proliferant multitud d'iniciatives: associacions, publicacions, congressos, projectes,...etc.

Tot i l'èxit popular d'aquestes "ciutats jardí", l'entorn urbà produït sorgeix d'intentar resoldre la implacable dicotomia entre la nostàlgia per recomposar imatges rurals, basades en la diversitat i la singularitat, i el control burocràtic que tendeix a la repetició donant lloc a una imatge sovint discutible.

La figuració tradicional, còmodament instal·lada en una societat conservadora, no sentia una necessitat de transformació de les formes en coherència amb el moment de les transformacions socials.

El resultat formal de molts projectes de l'època és la suma de fragments i la seva bondat està en que cada un d'ells sigui correcte per si mateix. És difícil fer una lectura unitària de les plantes doncs aquest concepte no s'ha utilitzat. La planta es formalitza per una íntima relació entre traça i lloc: a cada singularitat del lloc li correspon una singularitat de traça, tenint el plànol conjunt una forma irregular. L'estructuració de l'espai prové de la singularització formal i juxtaposició dels elements. Tanta diversitat i singularitat s'acaba convertint en el element uniformitzador del conjunt a l'utilitzar les mateixes solucions.

En el camp de l'edificació residencial massiva fins als anys 20 del segle actual, la investigació formal és més aviat escassa, en un moment en el que el que s'imposa és l'arquitectura de catàleg per la construcció d'habitatges unifamiliars i que aquests més aviat estan inspirats en llenguatges antics i descontextualitzats. El catàleg suposa una oferta tipològica i econòmica de cases a adaptar al gust individual i a les personals possibilitats econòmiques.

La situació general contrasta amb algunes experiències de recerca sobre l'arquitectura domèstica anglesa de Voysey i altres que inspiren el moviment "arts and craft" i que dona alguns exemples notables en el camp de l'edificació residencial i, concretament, en l'habitatge unifamiliar.

R. Unwin, a pesar de permaneixen tant condicionat com qualsevol altre planificador per les limitacions imposades pels nous estàndards d'higiene i circulació, va desenvolupar una reflexió pròpia que es concreta en interessants projectes en els assentaments en que va treballar, marcant una pauta de referència obligada.

1.5. LA CIUTAT LINEAL.

Arturo Soria llença la idea de la ciutat lineal. En aquest cas no es tracta de redimir a la societat, ni tan sols d'inventar cap sistema de gestió. La seva proposta té una naturalesa de caràcter estructural incorporant els nous avenços tecnològics a la construcció de la ciutat. De la mateixa manera que la ciutat jardí, conta amb el ferrocarril per fer verosímil la proposta.

El que es tracta és d'aprofitar la construcció d'un eix d'infraestructura per construir ciutat a cada costat.

El teixit urbà es forma amb cases unifamiliars aïllades sobre parcel·les que es disposen formant il·les rectangulars.

Front al model tancat proposat per Howard, A. Soria proposa un model obert de creixement infinit, tant com sigui possible estendre l'eix d'infraestructura definint una maila territorial de gran abast. El model de Howard es basa en la definició de nuclis centrals envoltats per l'espai lliure; el d'A. Soria, en canvi, construeix el perímetre i deixa buit l'espai intersticial.

Tant un model com l'altre defineixen un model d'organització territorial però també serveixen com a models per desenvolupaments urbans menors: els barris jardí tancats i autònoms en un cas i les construccions al llarg d'eixos d'infraestructura en l'altre.

1.6. LA INTERVENCIÓ PÚBLICA EN EL PROBLEMA DE L'HABITATGE.

Les disfuncionalitats i abusos del mercat s'han de corregir des del poder públic, malgrat les iniciatives particulars i de la societat civil.

L'habitatge es converteix en un dret reconegut pels estats moderns en les seves constitucions. Com a tal, la iniciativa pública ha de donar resposta i, per tant, a regular-ne tres aspectes: les condicions de producció a través de la definició d'uns mínims d'habitabilitat, les de localització a través de la planificació i les d'accés a través d'ofertes alternatives fora de mercat. Aquests tres aspectes són els que defineixen les polítiques d'habitatge i que impliquen una política urbanística, una política econòmica i una política social que es concreta amb l'aparició de les legislacions corresponents.

La legislació tant urbanística com de l'habitatge esdevindrà l'instrument institucional tant per difondre els avenços tecnològics com per fer-los extensius al conjunt de la població a través d'establir unes condicions obligatòries d'habitabilitat. El contingut de les legislacions afecta diversos camps: planificació, condicions de producció, condicions d'accés, etc...

Els aspectes de localització són regulats a través del planejament amb la definició de l'especialització urbana i segregació funcional mitjançant el zonning, i amb la tipificació dels teixits.

Les condicions de producció que cal regular afecten, no només a les internes del habitatge, sinó també a les d'entorn i urbanització.

Les condicions internes afecten en primera instància a la higiene i salubritat (ventilació i aïllament adequat, aigua corrent, serveis sanitaris, evacuació de fum, etc.), però també a raons d'eficiència (racionalització de la distribució, segregació de funcions, etc.) de relacions interpersonals (separació pares i fills, separació per sexes, evitar la promiscuïtat, etc.) i de caràcter perceptiu i psicològic (definició dels espais col·lectius i individuals, permetre la independència i l'aïllament, etc).

Les d'entorn i urbanització afecten en primer lloc a la densitat, l'accessibilitat, als espais col·lectius, a les dotacions, a la qualitat mediambiental en definitiva, però també de manera especial a les formes d'agrupació tant dels habitatges entre sí com entre els grups d'habitatges.

L'accés es regula bàsicament a través de la intervenció en el mercat en dos línies d'actuació: la producció pública d'habitatge (intervenció directa) o a través de la regularització dels preus via les subvencions (intervenció indirecta). Aquest aspecte, a pesar de la seva importància és el de menys interès disciplinar doncs té poc a veure amb la configuració física de la ciutat però en canvi té molt a veure amb la seva estructura social.

Constada la insuficiència dels instruments, els estats opten per la intervenció directa a través de la producció pròpia, convertint-se sovint en legitimadors i difusors dels avenços tecnològics en el camp de la residència. Aquesta característica esdevindrà un dels trets fonamentals de la intervenció pública en matèria d'habitatge.

La creació de legislació específica és una qüestió que afecta als diferents països. Holanda publica la llei de vivendes socials l'any 1901; Anglaterra ja té tota una tradició legislativa en la matèria que arranca el segle XIX, però no és fins l'any 1919 que es proposen subsidis directes a l'habitatge.

A Espanya, l'any 1911 s'aprova la llei de "Casas Baratas" que regula a l'Estat espanyol la participació pública en l'accés a l'habitatge, intervenint en el preu a través de definir unes subvencions. La definició dels paràmetres que han de complir els habitatges subvencionats marcarà una sèrie de condicions mínimes d'habitabilitat que s'hauran de complir en la promoció dels habitatges definint uns estàndards que

es recolliran en el reglament de la llei publicat l'any 1912.

A l'ampar d'aquesta legislació i de la difusió de les teories de la ciutat jardí es desenvolupen un bon nombre de projectes, la major part d'escàs interès arquitectònic i urbanístic. Això no obstant, l'important volum de producció fins la guerra civil marquen la importància d'aquesta llei i les successives que l'ajusten. Entre els projectes desenvolupats amb aquesta llei es poden destacar la colònia Manzanares a Madrid, la Ciudad Jardín de Bilbao, la Cooperativa de Periodistes a Barcelona, entre molts altres exemples.

La intervenció pública directa -com a productor d'habitatge- no es produirà fins més tard. Els estats com a productors d'habitatge tenen un paper fonamental en el període de guerra i postguerra tant a Europa com als EE.UU. Els poblats desenvolupats durant el període 1915-1918 pels treballadors de les fàbriques de munició a Anglaterra o les experiències de la U.S.H.C. i la E.F.C. dels EE.UU són molt significatives de les primeres intervencions públiques en la producció de l'habitatge.

1.7. PAISATGISME I ORGANICITAT EN EL SUBURBI AMERICÀ. INTEMPORALITAT.

Viure en presència de la natura, prop del camp i de la ciutat, posseir i controlar el propi terreny, tenir constant llibertat de moviment, guardar la privacitat, viure la individualitat,...formen part del somni que impedeix establir comunitats on viure.

Cap gran ciutat americana pot sobreviure sense un gran suburbi. Aquesta afirmació d'Olmstead³ marcarà la tradició americana fins avui i trobarà en el paisatgisme l'instrument per la construcció d'aquest suburbi. Al darrere d'aquest instrument existeix una estètica urbana molt precisa de caràcter marcadament romàntic: "Fent la natura urbana es pot naturalitzar la ciutat". El que li preocuparà no és tant l'ordenació interna sinó la recerca de la continuïtat urbanística, és a dir, la transformació de les intervencions aïllades en un sistema urbà continu.

La arquitectura del suburbi americà no té una clara expressió. L'arquitectura és resultat d'un procés urbanitzador, d'uns estàndards, d'una racionalització del model, d'uns mètodes constructius i no pas d'una opció formal.

Malgrat és una clara alternativa d'extensió urbana, el suburbi és més una forma de pensament basat en imatges i en simbolismes. El llenguatge formal expressa els valors de la comunitat: la tradició familiar, la propietat i la vida rural. La imatge simbòlica pot ésser igualment efectiva en situacions ben diverses: tant rurals com urbanes, amb baixa o alta densitat, amb cases agrupades o aïllades,....

L'experiència americana iniciada amb Olmstead entén que la residència ha d'estar encavida entre els arbres i boscos, dins d'un parc amb una compressió absolutament paisatgística del projecte residencial. Les teories dels planificadors entenen que el projecte residencial ha de permetre el desenvolupament regional i la descentralització urbana. Sigui quin sigui la concepció del projecte i el seu destí, la uniformitat formal és constant.

El concepte orgànic expressa, des del punt de vista del paisatge, la col·locació de l'edifici en el lloc atenent a les exigències sovint conflictives de l'accés, orientació, subsòl, etc. sense recórrer necessàriament a efectes pictòrics o pintorescs. Aquest concepte està present en la planificació i construcció del suburbi. Per J. Nolen⁴, un dels protagonistes de l'activitat urbanística de principis de segle representatiu del seu context cultural, les finalitats estètiques en la planificació són secundàries ja que el seu concepte de bellesa està basat en la utilitat i la funcionalitat social dels objectius a assolir. La necessitat de realitzar amplis programes de reforma de la residència, de control urbanístic i d'obtenir el reconeixement institucional del valor administratiu del treball de planificació urbana són alguns dels objectius de l'activitat planificadora.

Les propostes resultants són eclèctiques des de el punt de vista formal on es barreja l'estètica del suburbi romàntic amb la grandiloqüència del "city beautiful". La diversitat de les solucions indica una incoherència formal dins d'un esperit pragmàtic.

Es constata la dificultat dels arquitectes per respondre d'una manera coherent a la demanda social d'un producte específic mentre la seva activitat es vol dirigir a reformar una societat que està satisfeta amb sí mateixa. L'arquitectura hauria de respondre a les demandes de la societat al menys tant com intenta reformar-la.

La ciutat eficient (City useful)⁵ és el principi inspirador de les polítiques urbanístiques de principi de segle fins a la primera guerra mundial i que continuarà present fins avui.

Una fita històrica en el període anterior a la primera guerra mundial el marca el concurs de Chicago de l'any 1913 convocat pel City Club i que té per objecte el desenvolupament de una "quarter section" com a barri residencial. En aquell moment estava en tràmit el pla Burham que proposava una alternativa d'ordenació estructural per la ciutat d'acord amb els principis del "city beautiful". Front a aquest pla d'estructura la discussió es centra amb el desenvolupament d'un fragment. Es presenten múltiples

³ Vid. AA.VV. "La ciudad americana". pàg. 171-172

⁴ Vid. AA.VV. "La ciudad americana". pàg.234-236.

⁵ Vid. AA.VV: "La ciudad americana". pàg.238-243.

propostes, la major part de les quals trenca amb la malla regular introduint diagonals i creant elements centrals en el seu interior. La majoria dels projectes estan molt geometritzats i alguns combinen traçats rectilinis i curvilinis. Si el conjunt de les propostes mostra una panoràmica de les diferents actituds, en canvi no hi ha cap proposta que destaquí especialment. El concurs, en el seu conjunt, expressa les línies de tendència de l'època. Un projecte té un especial interès: la proposta de F. Lloyd Wright, presentada fora de concurs, que després li servirà per desenvolupar alguns aspectes de Broadacre.

2. L'EXPERIÈNCIA ENTRE LES DUES GUERRES.

2.1 LA VIVENDA MÍNIMA: LA CIUTAT, LA CASA, LA MÀQUINA... LA RESIDÈNCIA A LA CIUTAT MODERNA.

El final de la primera guerra mundial marca l'inici d'un període històric: la formació dels estats moderns on la racionalització dels processos productius i l'eficàcia condicionen el conjunt de la societat. L'objectiu de modernització passa per millorar les condicions de vida del conjunt de la societat però especialment de la classe treballadora.

La idea d'igualtat social inspira les línies de pensament en els diversos camps de reflexió i pren un clar protagonisme en el pensament polític que desencadenarà en els poders totalitaris anys més tard. Aquesta idea té profundes arrels utòpiques que necessàriament es traduiran en un llenguatge abstracte.

La idea d'igualtat s'acompanya de la idea de progrés i, per tant, d'innovació, el que comportarà l'experimentació i incorporació de noves tecnologies.

El conjunt d'idees que es desenvoluparan al voltant d'aquest principi donaran lloc a un "nou esperit" que marcarà la manera de fer dels arquitectes en una societat en la que l'estat es fa responsable de satisfer aquelles necessitats bàsiques que garanteixen la igualtat entre els homes: la sanitat, l'ensenyament i l'habitatge. Les institucions comencen a produir per sí mateixes cases amb la idea de satisfer els mínims necessaris d'un usuari genèric de manera habitual dins dels seus programes de govern.

Els arquitectes responsables de desenvolupar aquestes idees en el camp de l'arquitectura i l'urbanisme s'agrupen sota una denominació comú: el Moviment Modern, que entén la residència com una de les quatre funcions urbanes, junt amb l'oci, les activitats econòmiques i el transport.

Entre les dues grans guerres el tema de l'habitatge social pren protagonisme: la preocupació serà allotjar la màxima quantitat de gent en les millors condicions i en el mínim temps possible. De seguida comencen a sorgir iniciatives sobre la necessitat de racionalitzar la vivenda: estandarització i industrialització dels sistemes constructius, racionalització dels tipus edificatoris: vivenda mínima definida a través dels mínims programes funcionals per un habitatge de qualitat, especialització de les parts de la vivenda: cuina com element autònom, bany i sistemes sanitaris, electricitat i aigua corrent, habitacions independents per cada individu, ventilació, il·luminació, aïllament, etc. L'habitatge es converteix en una màquina.

El anàlisi objectiu de les funcions individuals intenta definir els mínims elements funcionals per cada tipus d'edifici on la vivenda és l'element de partida ja que es considera projectable en sí mateixa, independentment dels models de agregació.

Les característiques que han de contemplar les noves vivendes són:

1. Superfície i cubicació mínima
2. Complir els estàndards higiènics (il·luminació, aïllament, ventilació)
3. Espai individualitzats pels diferents components de la família.

Un altra línia d'investigació es desenvolupa al voltant dels processos de producció de l'habitatge. Industrialització o prefabricació són les dues línies de debat. Les investigacions estan orientades per les tesis de Gropius segons les quals s'han de tipificar i prefabricar els elements constructius, no la casa. Es per això que els estudis estan relacionats amb la distribució de la vivenda i no amb l'agregació i s'apliquen de manera preferent a la vivenda aïllada.

Dins d'aquest context es produeixen algunes experiències tant teòriques com pràctiques rellevants: els estudis d'A. Klein recollits en el llibre La Vivenda Mínima, les experiències de J. P. Oud a Holanda, d'E. May a Frankfurt, l'exposició de la Weissenhof a Stuttgart 1927, els CIAM de Frankfurt i Bruseles de 1929 i 1930, respectivament, dedicats a la vivenda mínima i a les agrupacions.

El moviment de les "Siedlungen" alemanyes que volen donar una resposta qualitativa i quantitativa a la manca de vivenda de l'època a l'Alemania de Weimar.

La reflexió es contextualitza en les preocupacions sobre la vivenda mínima, entesa com els mínims estàndards que garanteixin unes adequades condicions d'habitabilitat, del Moviment Modern amplament debatuda als congressos del CIAM.

Es pretén fer ciència objectiva de les activitats del Moviment Modern. El treball d'A. Klein es dirigeix fonamentalment als problemes econòmics i tipològics lligats a l'edificació de la vivenda. En aquesta línia els seus estudis tendeixen a la definició d'un mètode objectiu de valoració dels problemes funcionals i econòmics de les vivendes. Aquesta preocupació pels problemes pràctics no aparta l'atenció dels valors formals, establint el concepte d'estàndar entès com garantia d'un mínims no sols quantitatius sinó també

qualitatius.

L'exposició de Stuttgart de 1927 presenta al públic, per primer cop, un panorama unitari del Moviment Modern. Si bé la Weissenhof no aporta cap contribució al naixent problema del barri unitari i homogeni, si que proporciona una suggestiva indicació dels requisits que es troben potencialment en les investigacions dels arquitectes moderns. De fet, no es tracta de una col·lecció de propostes de edificis sinó de una nova concepció de la manera de viure, que s'apressa a modificar les vivendes i tot l'ambient urbà.

La necessitat de racionalitzar la vivenda es tradueix en la ciutat en aplicar aquests principis a escala urbana on el tema de les agrupacions de vivendes és un dels aspectes clau.

La investigació entorn de l'agrupació de les vivendes es centra en un primer moment en el problema perjudicial de la densitat i critica el model tradicional dels barris extensius per l'elevat cost dels serveis.

La definició de la unitat veïnal, entesa com aquella agrupació que manté una mida adequada per les bones relacions socials i per un nivell d'equipament adequat, serà un dels temes claus de reflexió.

Existeix una identificació entre ciutat moderna i projecte residencial⁶ en tant que, el projecte residencial és expressió de la modernitat de la ciutat.

A principis de segle el plantejament de la construcció de barris residencials en general i de ciutat jardí en particular, havia centrat l'atenció sobre aspectes exterior, urbans, de paisatge. Cap als anys 20 l'atenció deriva cap a aspectes funcionals i socials: el que s'esperaba de l'arquitectura era un efecte pedagògic sobre la comunitat, no sols a través de la racionalització de la cèl·lula d'habitatge i del seu funcionament sinó també a través dels equipaments i espais públics.

En les circumstàncies econòmiques en les que havia de desenvolupar-se la producció de vivenda, sembla lògica l'adopció de principis d'objectivitat i economia formal que després seran adoptats extensivament, i que configurarà un estil en el que existirà un paral·lelisme entre la figuració arquitectònica i la classe social a la que va dirigida⁷.

La racionalització es converteix en el principi estètic de la nova cultura arquitectònica. En aquesta arquitectura, la racionalització, l'economia col·lectiva i el progrés, formen una imatge de les característiques de la qual són: ordre, netedat, igualtat i regularitat. Estil arquitectònic esquematitzat i igualitari són el testimoni d'un credo social i comunitari.

La nova construcció contraposa a la poètica d'allò més pintoresc amb aspectes urbans familiars, la poètica de posar l'énfasi en la forma ascètica, calculada amb precisió i racionalització elemental. Així l'urbanisme pren un caràcter científic entès com la voluntat per analitzar i donar solució als problemes de la ciutat i no des de la idea de bellesa i ornament de l'urbanisme basat en principis artístics. La nova construcció és un intent de formalitzar la ciutat, de manera elemental, però mitjançant una acció fonamentada en la lògica interrelació entre tipologia edificadora i morfologia urbana. No és equivalent ocupar-se de la casa urbana, que concretar la formació espacial de la ciutat incorporant llocs com espais limitats i ben definits.

Juntament amb l'aspecte organitzatiu i funcional interessa la configuració espacial i especialment la connexió entre espai interior i exterior, entre la casa i l'espai lliure.

La ciutat tradicional es mostrava com un fet abastable, homogeni, tancat, delimitat i autònom front a la indeterminació, heterogeneïtat i fragmentació que expressa la ciutat moderna. S'opta per models més indiferenciats i anònims entenent l'objecte singular com un més del conjunt.

L'igualitarisme és un aspecte fonamental pel Moviment Modern: totes les vivendes han de tenir similars condicions d'assolejament, accés, etc. Hi ha un esforç dirigit més aconseguir objectius socials que metes formals.

L'agrupació lineal és l'única capaç de garantir aquestes condicions equivalents per totes les vivendes, amb absència de jerarquia entre les parts però amb capacitat de creixement il·limitat.

La casa, expressió d'un mode de vida, genera per inducció la imatge general de l'agregat urbà. Els diversos models residencials es defineixen per la relació amb l'espai obert, més que per les característiques tipològiques de l'habitatge.

La disposició de les agrupacions suposa reforçar el sentit d'identitat front al de neutralitat, la localització en lloc de indeterminació. Cada intervenció mostra el gest personal de cada arquitecte.

Unitat urbanística del conjunt, relació amb el lloc i configuració de l'espai habitable exterior són postulats no formulats presents en les intervencions. En altres moments que aquests principis es formulen com a punt bàsic de partida, no s'arriba aconseguir, especialment pel poc rigor disciplinar en la seva utilització.

Front a una estètica d'integració amb l'entorn, configurada amb ple de referències historicistes i vernàcules es posa l'actitud contrària de l'avantguarda. L'arquitectura avantguardista no cultivarà la natura ni s'adaptarà a ella, sinó que acomodarà les seves construccions dins d'aquesta, l'edifici racionalment pensat

---

⁶ Es especialment significatiu observar com la literatura sobre la ciutat moderna té en la residència un dels seus pilars bàsics: alguns llibres com per exemple "La proyectación de la ciudad moderna" de Benevolo parla exclusivament de l'habitatge per explicar la ciutat moderna.

⁷ Vid. AA.VV. "Cuatro Siedlungen Berlinesas en la República de Weimar". "La construcción de Siedlungen como tarea i las respuestas de los arquitectos" de Winfried Brenne.

es col·locarà en el lloc⁸.

La uniformitat aparent des de la primera visió del plànol contrasta amb la realitat obtinguda per un joc subtil de singularitats que adequem i accentuen tots aquells aspectes que han d'ésser rellevants: perspectiva, cromatisme, textura, etc... des d'un ordre general imposat prèviament. Des de l'òptica formal, l'ambició és superior a molts altres períodes i els resultats assolits també.

L'abstracció comporta una gran maduresa intel·lectual fora del propi temps de producció, el que va fer que aquest llenguatge fos popularment rebutjat. L'acceptació de les formes no implica l'assumpció dels continguts, cosa que fa que encara avui sovint es vegi com banals aquelles solucions formals sense ser-ho en absolut.

Theo van Doesburg diu a 1918 "La solució planificada i racional dels elements funcionals determina la plàstica, és a dir, la interrelació entre les masses de forma que l'objecte arquitectònic trobi una harmonia en sí mateixa. D'aquesta manera l'arquitectura contrasta amb la natura".

El llenguatge emfatitza l'aspecte sintàctic més que el morfològic, és a dir, la construcció es concentra més en l'organització lògica dels elements que en la forma dels propis elements o en la forma dels elements en el conjunt. La puresa geomètrica i el cromatisme s'imposa sobre qualsevol contaminació estilística. L'esquematisme abstracte s'identifica amb la nova societat emergent.

Els instruments d'expressió formal utilitzats per configurar aquest llenguatge són diversos.

Un dels més importants és el color⁹ que es converteix en un element fonamental d'expressió i en un instrument bàsic de composició de l'espai urbà. La puresa de la ciutat moderna s'expressa mitjançant el color blanc -es parla de la "ciutat blanca"-. Els colors bàsics i intensos permeten una comprensió de la recerca d'allò essencial que vol expressar l'arquitectura de la nova construcció. Sobre la puresa del blanc, el cromatisme puntillista, específic i rítmic dels colors intensos permet emfatitzar les singularitats.

El color intens és utilitzat de manera puntual com a recolçament al concepte d'espai subratllant correspondències, establint seqüències o articulant la fluïdesa de l'espai. Dins la uniformitat, els detalls diversos i els petits matisos eviten la monotonia general.

La lluminositat dels colors és determinant per la seva utilització. Es busca l'efecte òptic d'amplitud agradable i potent.

El forat és un altre dels elements bàsics d'expressió arquitectònica. Per tal de produir-los en sèrie s'uniformitzen. Per accentuar la seva importància s'utilitzen els colors tant en intensitat com en varietat.

La coberta inclinada és un símbol de "tradició" amb el que cal trencar i els basaments de totxo donen solidesa al suport de l'edifici. Al igual que la màquina s'amortitza i no té per què tenir una durada eterna, la casa tampoc. Per això els acabats no són en materials naturals sinó en materials renovables i pintura. El color està superposat (revestiment), poques vegades, o només puntualment, té origen en els materials utilitzats de manera natural.

2.3. "TOWARD NEW TOWNS FOR AMERICA".

En el període compres entre les dues guerres, l'experiència Europea és substancialment diferent de la dels EE.UU. no per que no hi hagi transferència d'informació o diàleg cultural, sinó perquè les realitats socio-econòmiques són diferents i especialment en l'àmbit polític. La transmissió de la cultura urbanística entre continents es reflexa en l'evolució de les obres i debats però no en el llenguatge formal. En el suburbi si que es pot parlar d'un estil genuïnament americà.

L'intervencionisme públic en la construcció de la ciutat ha estat tradicionalment diferent als EE.UU. que a Europa. Això es reflecteix també en les operacions concretes tant en la forma com en el tipus d'intervenció. Mentre que a Europa els nous estats tendeixen a tenir un alt nivell d'intervenció en la vida pública, als EE.UU. l'intervencionisme públic, seguint la seva tradició lliberal, és menor.

El foment de la ciutat jardí als EE.UU ha estat vinculat al concepte de descentralització i de desenvolupament regional, ja sigui a la indústria o bé a altres activitats, però no té una traducció formal específica més enllà de seguir la tradició americana.

La creixent motorització porta al desenvolupament massiu del suburbi vinculat a l'automobil. El suport del desenvolupament urbà és la típica malla d'illes rectangulars en les que es disposen vivendes unifamiliars aïllades una al costat de l'altra, totes iguals però totes diferents. Aquest producte està destinat a la classe mitja del país per la qual allunyar-se del centre es converteix en un símbol de progrés, ja que contra més lluny, més gran és la parcel·la, més gran és l'aïllament, el poder econòmic i per tant millor s'expressa el sentiment antiurbà.

En aquest context es produeixen algunes excepcions molt notables que C. Stein qualifica com les experiències que condueixen cap a definir el model del que han de ser les noves ciutats als EE.UU. Radburn, les Greenbelt Cities i Balwin Hills són el resultat d'aquestes experiències.

---

⁸ Vid.K. Frampton."En busca del paisaje moderno" Rev. Arquitectura no. 285

⁹ Vid. AA.VV. "Cuatro Siedlungen Berlinesas en la República de Weimar". "El colorido de las cuatro estaciones". Eberhard Grunsky

Radburn és un projecte que es converteix en exemple paradigmàtic desenvolupat en plena perifèria i en el que es resumeixen les bases projectuals defensades per Wright a Viena l'any 1926. Per un costat s'oferix una alternativa a la vivenda sobre parcel·la petita mitjançant un conjunt residencial amb nivells de ocupació diferents que permet obtenir espais públics comunitaris de gran interès i proporcions; possibilita l'oferta de diferents tipus residencials que permeten una barreja de nivells de renda i sobre tot una precisió en el projecte d'urbanització que sigui realment justa a les necessitats de la comunitat reduint-ne els costos.

El model parteix clarament d'un sistema de accessos perimetral que organitza perpendicularment un conjunt de carrers en cul de sac d'uns 100 m de profunditat que permeten, amb un minuciós disseny de les dimensions, l'accés rodat a les vivendes. Aquests accessos s'alternen amb els peatonals, situats a les parts posteriors de les vivendes, que arriben fins al parc central delimitat per les cases situades al final del cul de sac i on s'ubiquen les dotacions comunitàries. Aquest projecte és, sense dubte, la versió americana de la ciutat jardí, partint de la base de que el vehicle individual és el principal mitjà de transport.

3. VERS LA CONSTRUCCIÓ DE LA CIUTAT CONTEMPORÀNIA. LA DIVERSITAT I LA DIÀSPORA

3.1 LA RESIDÈNCIA DE POSGUERRA.

Els valors socials que sorgeixen en la postguerra posen en qüestió la unitat estilística i conceptual que havia definit el Moviment Modern. La crisi dels valors absoluts porta a una dispersió d'actituds molt important, no sols estilística sinó també en les línies d'investigació teòrica i tècnica.

El triomf dels demòcrates i lliberals a Occident en la segona guerra mundial suposarà un canvi d'actituds que admetrà una major diversitat i un reconeixement de les identitats nacionals.

Al final de la segona guerra mundial hi ha un cert relançament de la idea de ciutat jardí, entesa com a ciutat feta de cases amb jardí, com a mètode de reconstrucció urbana.

La construcció d'extensions residencials segons el patró formal de la ciutat jardí, fa que aquest concepte sigui apropiat per arquitectes, urbanistes, constructors i immobiliàries passant a ésser utilitzat indiscriminadament com una etiqueta de prestigi per qualsevol classe de desenvolupament residencial obert: suburbi, colònia industrial, cooperativa residencial o promoció pública d'habitatges, urbanitzacions de primera o segona residència.

S'imposa el llenguatge de les formes desenvolupat durant els anys 20, com a cànon estètic obligatori, utilitzat més des del tòpic que des de l'essència del seu contingut. En el període de postguerra s'assumeixen els postulats formals del Moviment Modern, no des d'una actitud filosòfica sinó purament estètica i economicista. S'incorporen les tècniques constructives i el llenguatge formal només com a símbol de modernitat però buit de contingut.

3.2. LES "NEW TOWNS" ANGLESES.

La sortida de la guerra implica la necessitat de mantenir actituds realistes, això vol dir reconèixer quin és el context en el que s'ha de fer arquitectura tant des del punt de vista tecnològic com econòmic i sociològic. Aquest realisme marca de manera definitiva el desenvolupament de les primeres New Towns angleses.

Malgrat els esforços per produir diversitat local en composició, organització i arquitectura, totes les "new towns" i suburbis s'assemblen: són producte d'una mateixa època, amb similars condicions econòmiques i socials.

Les noves extensions residencials aporten cases saludables, agradables i enjardinats entorns, prop del camp obert i prop dels llocs de treball. Són eficients i ben equipades.

L'arquitectura és excessivament homogènia. La justificació es troba en que en un període determinat, per una franja de poder adquisitiu similar, amb programes funcionals i requeriments semblants i equivalent nombre de membres, el programa és necessàriament similar.

El sistema de producció incideix notablement en la imatge resultant. El desenvolupament de la nova ciutat es produeix per paquets tancats i juxtaposats un al costat de l'altre fruit de projectes diversos que cada un vol mantenir la pròpia identitat a cavall entre el pintoresquisme sense referències i l'abstracció moderna, fent assequible a l'usuari allò que pel temps ha anat assimilant. Moltes operacions tenen per objectiu adaptar la nova ciutat a l'ambient rural de poble.

No existeix l'ordre urbà general de la ciutat ja sigui com a fruit de la repetició de les singularitats de la primera ciutat jardí o, de la uniformitat de traçat i llenguatge de la ciutat moderna, ni tant sols el domini del paisatge natural s'utilitzarà per dissimular el caos.

3.3. LES PROPOSTES CENTROEUROPEES.

Són molt destacables les experiències centre i nord europees vinculades al "new empirism", planteja una arquitectura que parteix del context i de l'experiència prèvia de l'arquitectura tradicional. La idea de lloc com a superació del concepte d'espai abstracte s'incorpora en el discurs. Això suposarà l'arrelament de les propostes en un context físic i cultural.

L'abstracció del Moviment Modern havia portat a dissenyar l'arquitectura desvinculada del "lloc", com una màquina, al menys des del punt de vista teòric¹⁰, i també a l'erradicació de l'"estil". Front a aquesta actitud es contraposa la voluntat de crear "la forma del lloc" i la reinvençió estilística basada primer en les reflexions autòctones i, més tard, en la recuperació d'estils obsolets basats en el classicisme.

En la pràctica, les agradables vistes d'arbres, gespa i flors s'ha fet extensives a tothom. La democratització del benestar i del bon ambient és l'aportació fonamental de les new towns i els creixements suburbans.

Els arguments ecològics s'introduiran en el pensament urbà. La integració en l'entorn, sigui edificat o no, es converteix en un paràmetre bàsic de projectació. La idea de que els edificis no han de superar l'alçada dels arbres porta els anys seixanta a l'adopció general del concepte de "baixa alçada, alta densitat" pel desenvolupament residencial familiar. L'habitage ha d'estar integrat en el paisatge en lloc de quedar com un objecte aïllat al seu interior.

El racionalisme es creua amb els materials i maneres de fer tradicionals del lloc, els desitjos i manera particular de viure perden la forma abstracte i universal del Moviment Modern. Els països on la socialdemocràcia està ben implantada i l'estat de benestar és una realitat seran els capdavaners. La comoditat i confort individual passaran a ser dos elements claus front a la qualitat urbana o l'interès per l'espai col·lectiu.

En aquest context cal destacar els projectes de J. Utzon i d'A. Jacobsen, entre molts altres projectes centroeuropeus.

3.4. L'EXPERIÈNCIA ESPANYOLA.

A Espanya el realisme de postguerra marcarà específicament moltes propostes sorgides dels estaments oficials i concretament les operacions de l'Obra Sindical del Hogar.

El conjunt de les propostes durant el període representa un volum important de construcció realitzats a través de diferents agents. Les primeres operacions són les de reconstrucció de pobles afectats per la guerra a través de "Regiones devastadas", després es produeixen les operacions dels "Poblados de colonización" a través de l'"Instituto Nacional de Colonización", un tercer grup són els "Poblados de enclave" vinculats a la construcció de grans complexos industrials i per últim l'"Obra Sindical del Hogar". Totes aquestes promocions són intervenció directa de l'Estat per assolir objectius diversos. L'arquitectura és poc interessant però en canvi deixa fragments urbans ordenats i alguns assentaments de nova planta de molt interès, concretament alguns poblats de colonització.

L'idealisme d'alguns arquitectes que, malgrat el context polític en el que els toca intervindre, pretenen introduir un certs nivells de modernització al país, donarà com a resultat algunes intervencions molt significatives. Aquesta actitud queda reflexada en els "poblados dirigidos" a Madrid, on el projecte d'Entrevias és una de les operacions més reeixides.

3.5. L'EXPANSIÓ DEL SUBURBI: " THE SPRAWL ".

L'any 1950 s'inicia la construcció de Levittown, l'expressió del somni americà del confort individual. El "Middle Landscape" (paisatge intermig) que defineix P.Rowe reflexa perfectament aquesta experiència.

La construcció de l'extensa perifèria de les ciutats dels EE.UU. té en la vivenda unifamiliar com a tipus edificatori protagonista, donant com a resultat monòtones extensions de cases suportades sempre per la mateixa malla viària on l'única variació paisatgística està en la singularització formal de l'exterior de la casa.

El suburbi creix sota el mite de que procura simultàniament les comoditats de la casa urbana i del camp arreu del món. Però la casa suburbana no aconsegueix reunir aquests requisits: mal ubicada, en un conjunt mal ordenat, no està ni en íntim contacte amb el veï, ni lo prou allunyada per disposar de suficient privacitat.

---

¹⁰ L'anàlisi de molts projectes demostren que en general la teoria no és aplicada amb tota la contundència amb que s'expressa. El lloc, sovint, es crea amb el projecte.

El contacte amb la natura exigeix el contacte directe amb el terra i fàcil accés a l'aire lliure, fent que interior i exterior estiguin integrats.

El suburbi fracassa en el seu intent d'assemblar-se al camp, perquè resulta massa dens, però, tampoc arriba a ésser ciutat per no tenir el grau suficient de serveis i densitat. El veï continua sent un estrany, és depèn del transport. cal desplaçar-se per treballar i pel lleure. és depèn de les xarxes de serveis.

La casa suburbana, tot i que pren referències formals de la casa de camp, és una resposta directa als requeriments d'eficiència i servei domèstic així com al transport i al cotxe. La casa ofereix una comprensible imatge d'independència i privacitat, acceptant les responsabilitats de la vida en comunitat.

Sovint els elements ornamentals i simbòlics són més importants que els de caràcter pràctic i funcional. La imatge simbòlica que proporciona la vivenda unifamiliar per l'usuari és més important que els avantatges pràctics de les agrupacions.

L'arquitectura, entesa com objecte dipositat en el paisatge, és un dels conceptes bàsics desenvolupats en la vivenda unifamiliar de F. LL. Wright, Neutra, Mies,... fins les architectures actuals. Fons i figura són els dos elements claus presents en el paisatge suburbà americà. La vegetació és element fonamental, el fons sobre el que s'assenta l'edificació. El sentiment antiurbà és una de les opcions que es concreta amb la casa aïllada en mig del bosc.

3.6. LA PARTICIPACIÓ I EL DESENVOLUPAMENT TECNOLÒGIC.

El CIAM X, celebrat a Dubrovnik l'any 1956, fa un esforç per trobar una relació més precisa entre forma física i necessitats psico-socials, el que provocarà que les propostes tendeixin a crear entorns amb els que l'usuari es pugui identificar. A les tradicionals categories de vivenda, producció, oci i mobilitat del Moviment Modern es contraposen unes noves categories: casa, carrer, districte i ciutat, com categories integradores de l'entorn on es desenvolupa l'activitat de l'home.

La dimensió política que pren la producció urbana durant els seixanta introdueix un nou concepte: l'usuari no té que patir la tirania del productor sinó que l'habitatge és un objecte personal en el qual ha de participar en la seva producció. Alguns autors reneguen de la vivenda mínima i de la necessitat de reducció de costos per adequar-se més a les necessitats reals de l'usuari i no a les seves possibilitats econòmiques¹¹.

El període de fort creixement econòmic que es viu durant els anys seixanta porta aparellat un important desenvolupament tecnològic. Aquest fenomen també té la seva expressió en l'habitatge unifamiliar: Kasbah, Halen, Bishopfield, etc... són alguns dels bons exemples en aquesta línia que integren les noves tècniques constructives i noves formes d'agrupació.

El desenvolupament dels sistemes d'industrialització de la construcció que es fa massiu en alguns països. Dinamarca és un d'ells amb un èxit notable en el camp de l'habitatge unifamiliar com es despren de l'elevat nombre de projectes desenvolupats de que disposa¹².

3.6 LES PROPOSTES PEL TERCER MÓN.

El benestar del països occidentals fa plantejar-se de manera seriosa la situació del tercer món i, concretament, el problema de l'habitatge. L'arquitectura de l'habitatge es vol convertir en instrument ideològic, i la sociologia s'incorpora en el procés de pensament de la ciutat.

Adaptar el procés de construcció tant a la capacitat econòmica com a la manera de viure són factors claus d'investigació vinculats a la participació de l'usuari que ja està acostumat a l'autoconstrucció de la seva casa.

El concurs PREVI per la construcció de barris residencials per absorbir el barroquisme de Lima (Perú) es converteix en exemple paradigmàtic d'aquesta discussió. No es tracta sols de crear nous models urbans per la comunitat sinó que, a més a més, es tracta de fer-ho amb la participació dels usuaris i tenint en compte els mitjans tècnics i econòmics de que poden disposar.

---

¹¹ De Carlo es pregunta "perquè la vivenda té que ser barata i no bastant cara, perquè en lloc de reduir-les als mínims nivells de superfície, qualitat, etc. no es tracta de fer-les espaioses, confortables i equipades, riques en oportunitats per la comunicació, la intimitat i la creativitat. Ningú no pot quedar satisfet amb la resposta que apel·la a l'escassetat de recursos quan existeix un gran malgastament en guerres, misils, projectes lunars, etc."

¹² Vid. Marius Kjeldsen. "Industrialized Housing in Denmark".

4. LA CRISI DE LA SOCIETAT INDUSTRIAL (1970-1990): LA CIUTAT POSTINDUSTRIAL.

L'entrada en crisi de la ciutat industrial els anys 70 porta aparellada una revisió crítica dels períodes anteriors, donant lloc a diferents actituds. Per un costat es produeix el que es pot anomenar el "revival" historicista que arranca amb els germans Krier però que en la construcció de barris residencials l'exponent màxim serien les propostes d'A. Duany i E. Plater-Zyberk, per altre les posicions eclèctiques representades R. Stern, Rossi, etc., en tercer lloc es produeixen algunes propostes que segueixen l'abstracció formal i que donen continuïtat al Moviment Modern, com A. Siza, el grup Mecanoo, etc...

Algunes d'aquestes posicions són estilístiques i compositives sense entrar en els problemes urbans.

El suburbi d'avui, massa dens per gaudir dels avantatges del camp i sense la urbanitat de la ciutat, deixa de tenir els seus components essencials. Sense ciutat ni camp, pot el suburbi tenir algun significat?

El paisatge suburbà americà és víctima del seu propi èxit¹³. Fins que l'automòbil no el va fer accessible admiraven les seves avantatges. Avui s'ha convertit en un territori vulgar i caòtic però estilísticament uniforme. Les últimes intervencions intenten recuperar l'ordre urbà però amb el llenguatge que des de l'origen a estat present en la formalització del suburbi.

La imatge del suburbi és tant familiar com poc estudiada i compresa¹⁴. No existeix una puresa formal ni una unitat estilística reconeixible en un període concret, però sí en canvi, és pot identificar una unitat intemporal producte d'un estil de vida i d'unes tècniques constructives que romanen en el temps.

Una societat postindustrial marcada fonamentalment per la telemàtica que canviarà usos i costums, on tendeix a desaparèixer la segregació de funcions tant des del punt de vista físic, com temporal i conceptual, on el concepte d'urba es fa extensiu al conjunt del territori, no sols planteja la necessitat de definir conceptualment com ha d'ésser el nou habitatge sinó també com s'ha de produir la seva agrupació tant des del punt de vista físic com sociològic. Si es segueix la pauta d'altres períodes històrics, només la incorporació massiva de les noves tecnologies, des d'una referència clara d'una nova estructura social, es podrà definir el nou espai urbà tant des del punt de vista formal com funcional.

P. Calthorpe, i altres, estan introduint el que nomenen una nova estratègia del disseny suburbà: els "Pedestrian Pocket" i que no és més que l'intent de definir una nova unitat comunitària que integri les diverses funcions urbanes i que sigui abastable a peu pels residents i usuaris.

Avui l'hàbitat humà es converteix en obsolet repentinament. Gran part dels signes de la bona vida d'avans que avui noten la seva absència amb major intensitat són precisament aquells que la tecnologia a fet perdre. Un d'aquests ingredients del passat amb més perill és la privacitat: recés, independència, soledat, quietud, contemplació i concentració. Restaurar la privacitat es podrà tornar la salut i el benestar en un món on domina la cultura de masses.

L'escisió entre arquitectura i desenvolupament urbà¹⁵, durant un llarg període de temps està portant a una situació en la que la possibilitat d'interrelació entre ambdós ha quedat extremadament limitat. Cada cop més supeditada a l'imperatiu de l'economia de consum en contínua expansió, la ciutat està perdent en gran part la seva capacitat per mantenir el seu significat conjunt. L'experiència de l'efecte combinat d'autopista, suburbi i supermercat és cada cop més extensa. Des d'una actitud crítica, i llevat d'algunes molt honorables excepcions, l'arquitectura de l'habitatge unifamiliar està contribuint a l'empobriment de l'entorn, especialment on s'ha fet servir com instrument, on tipus, mètodes constructius, acabat material i forma d'organització urbana s'han reduït al comú denominador d'abaratir el producte i optimitzar-ne l'aprofitament.

Des de l'arquitectura de consum s'apremia per retornar a les formes tradicionals i a produir els edificis en la iconografia d'un "kitch" vernàcul: la voluntat popular exigeix una imatge tranquil·litzadora de confort i artesana, amb referències clàssiques abstractes, incomprensibles i incultes però desitjades com imatge. Algunes excepcions intenten, però, anar més enllà de qüestions estilístiques per reivindicar que l'arquitectura s'orienti vers la creació del lloc com una qualitat essencial del domini edificat.

---

¹³ Vid. Duany-Plater Zyberk. "Towns and Town Making Principles". "Since (and before) Seaside" de Alex Krieger.

¹⁴ Vid. R. Stern. "Anglo-American suburb".

¹⁵ Vid. K. Frampton. "Historia crítica de la arquitectura moderna".

RECULL DE PROJECTES

LOWELL

Kirk Boott

1822

Boston, Massachusetts

U.S.A.

Es una de les primeres i més importants iniciatives de "Company Town". Aquesta ciutat fou creada per que hi habitessin les treballadores joves de la Boston Manufacturing Company, va ser un precedent per moltes de les ciutat industrials de finals de segle, convertint-se en model i base per la construcció d'altres posteriors.

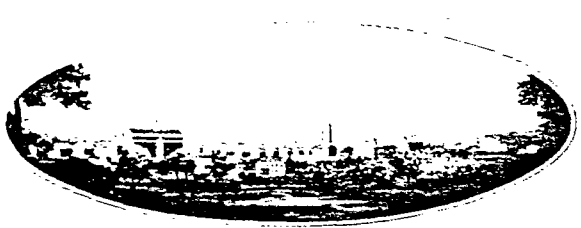
El criteri de formar una comunitat modèlica presideix i inspira l'actuació. Si bé aquesta idea està dirigida per l'industrial des de fora, no passaran massa anys fins que la societat civil tingui la necessitat i decideixi tirar endavant iniciatives d'aquestes característiques, però no vinculades al sistema productiu sino separades del mateix.

El plànol i l'organització de la ciutat venen determinats per la búsqueda de la màxima eficiència productiva.

Els establiments productius es col.loquen al llarg dels canals derivats dels rius, i en relació a ells es disposen les vivendes classificades en quatre categories, segons els ingressos obtinguts pels residents.

Un eix equipat separa amb claretat l'assentament productiu de la part residencial no controlada per l'empresa.

El traçat rectilini s'articula en diverses malles orientades a partir dels eixos bàsics d'estructuració urbana urbana. Recolçats sobre aquestes xarxes es disposen alineats els edificis, formant barres o punts, en alguns àmbits amb el gra més compacte però de menor dimensió, i altres més dispers però més gran. Aquesta forma respon a les diferents tipologies i les seves

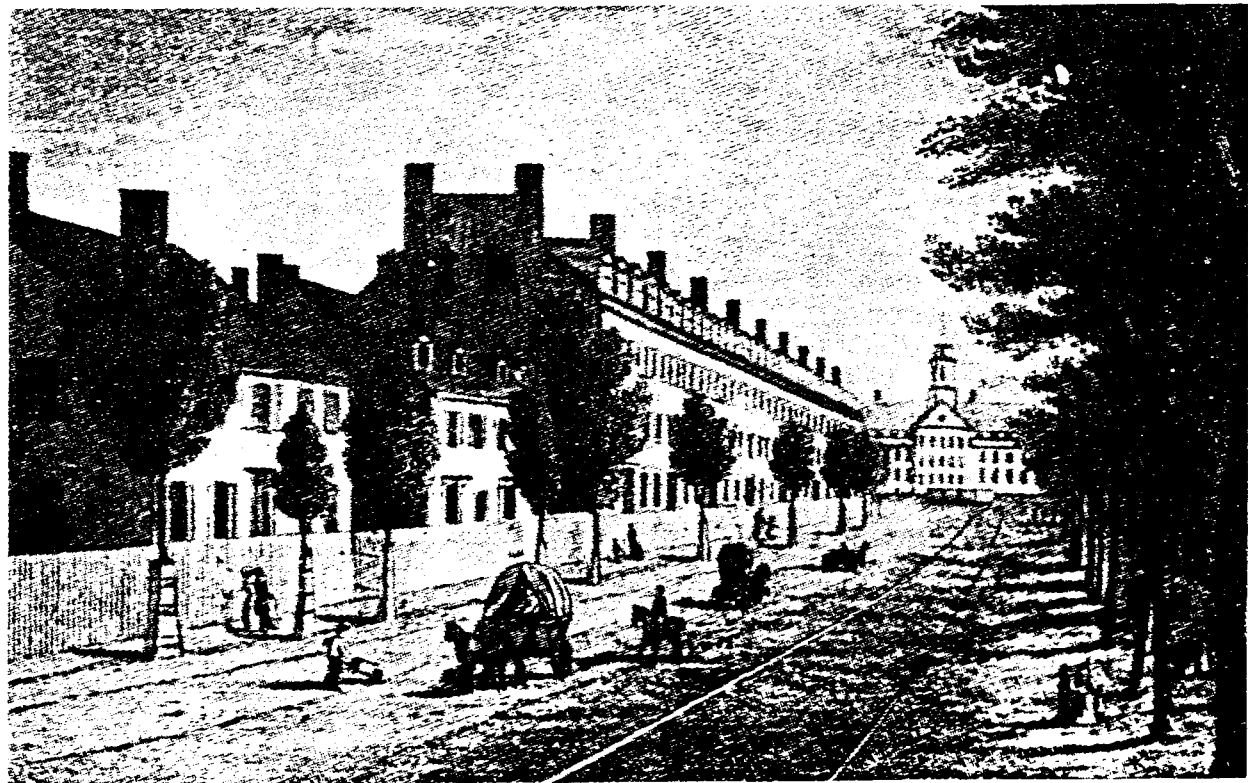
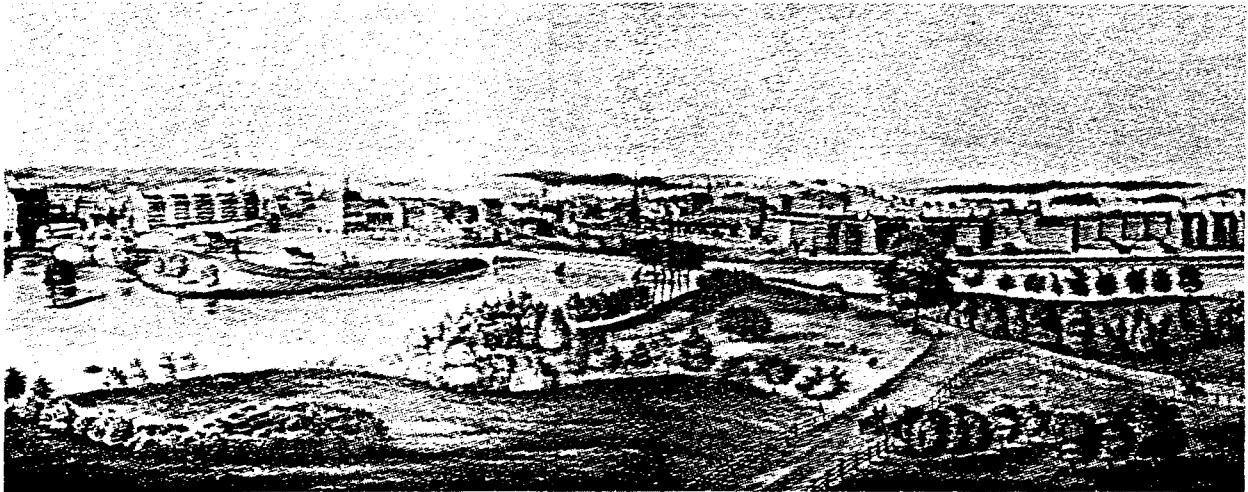
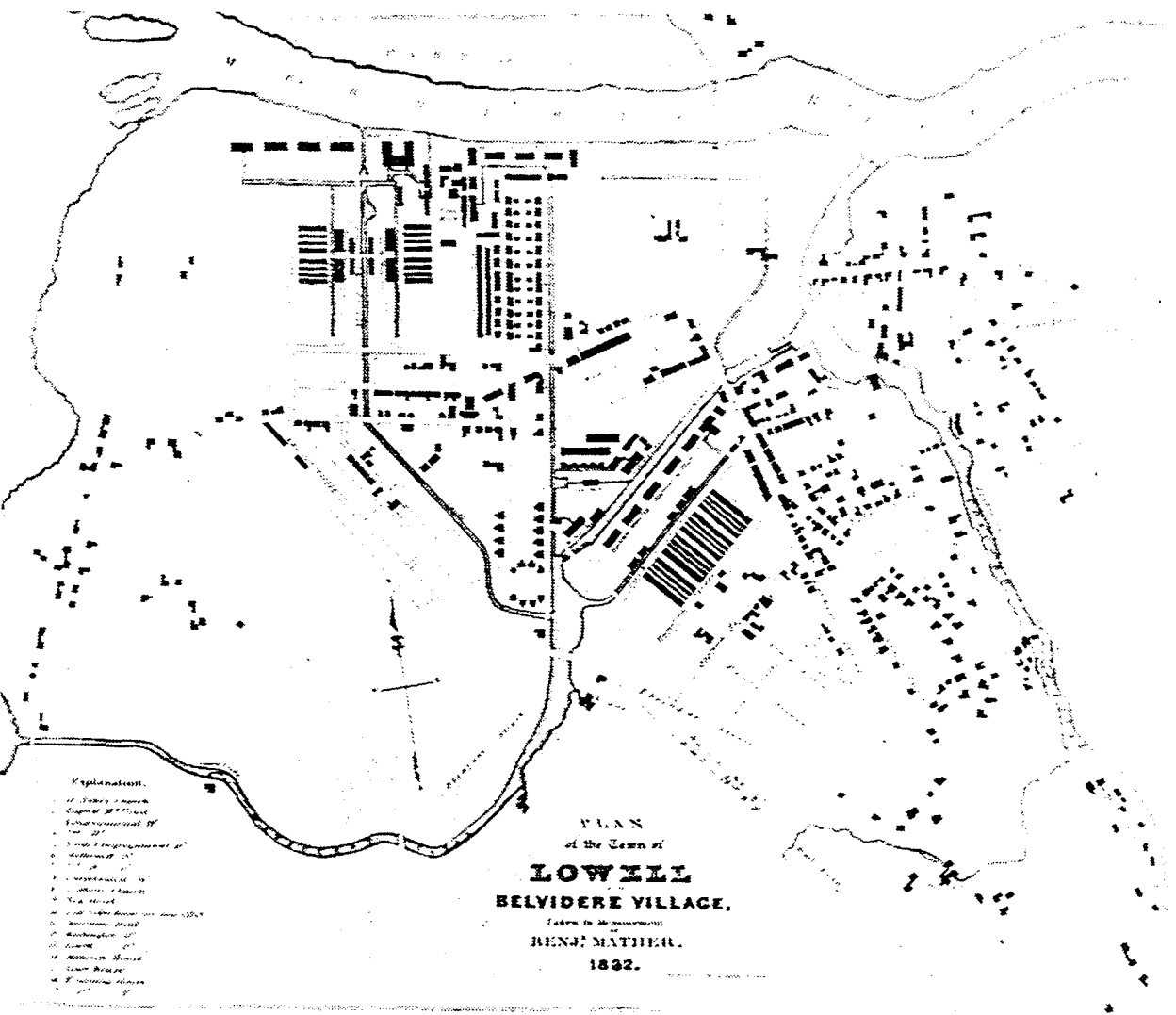

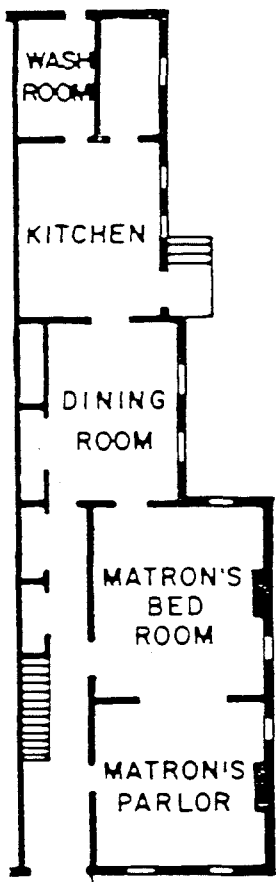
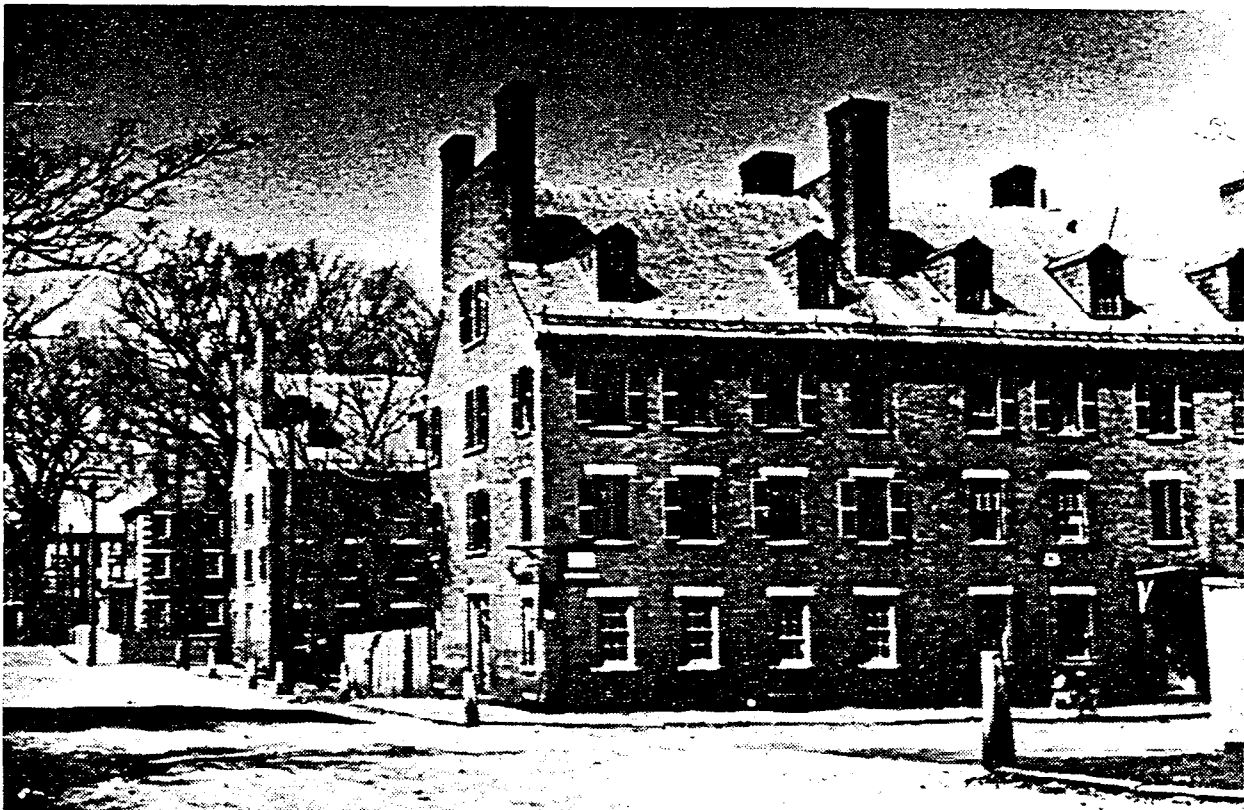
agrupacions, d'acord amb les categories socials preestablertes.

La utilització de formes urbanes obertes -fileres i cases aïllades- ja es present en aquest moment front a les formes tancades de la ciutat tradicional.

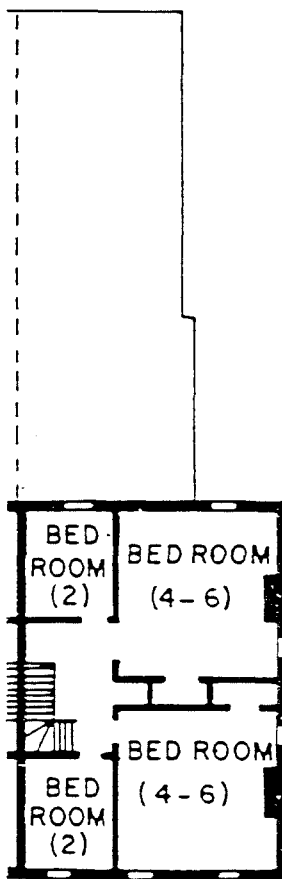
Sica, P. Historia del urbanismo S. XIX. (2) pág. 970-972

Stern.R. The Anglo-American Suburb. pág. 50

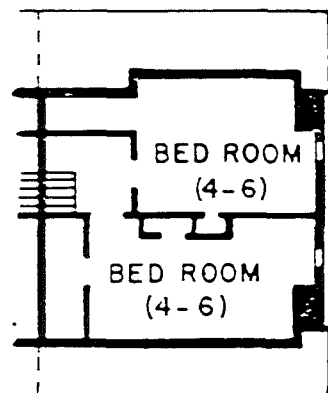

First Floor

Second Floor

Third Floor

SALTAIRE

Lockwood / Mawson

1851-1875

Yorkshire

Anglaterra

Saltaire és una colònia industrial situada prop de Bradford. Va ser desenvolupada per Sir Titus Salt, un important industrial. Pren algunes referències de Lowell, que en el moment d'iniciar-se Saltaire acabava de completar-se.

Té una superfície de 20 Ha, de les quals 4 estan dedicades a la indústria, 5.6 a parcs, i la resta a cases i carrers fonamentalment.

La línia del ferrocarril separa l'àrea productiva de la zona residencial. Escoles, església i hospital són els equipaments que es vinculen a la zona de comerços de la Victoria Road, que és l'eix que uneix la zona residencial amb la zona industrial, salvant les barreres del ferrocarril, del canal i del riu.

El pla agrupa més de 800 habitatges, assolint una alta densitat de 200 persones per hectàrea. L'existència del parc i la proximitat al camp alleugereixen la sensació d'alta densitat.

L'àrea residencial es divideix en dues zones orientades en direccions diferents, el que trenca la continuïtat de les vies i fa els paquets més compactes.

Les cases es disposen en illes estretes i allargades formant una malla regular. Per evitar la monotonia les fileres estan cuidadosament dissenyades. Els edificis més interessants, no obstant, són els edificis públics.

Les cases no tenen jardí privat, vials de servei separen per darrera les cases.

Rev. Planning Perspectives. Vol.8, nº 3. July 1993

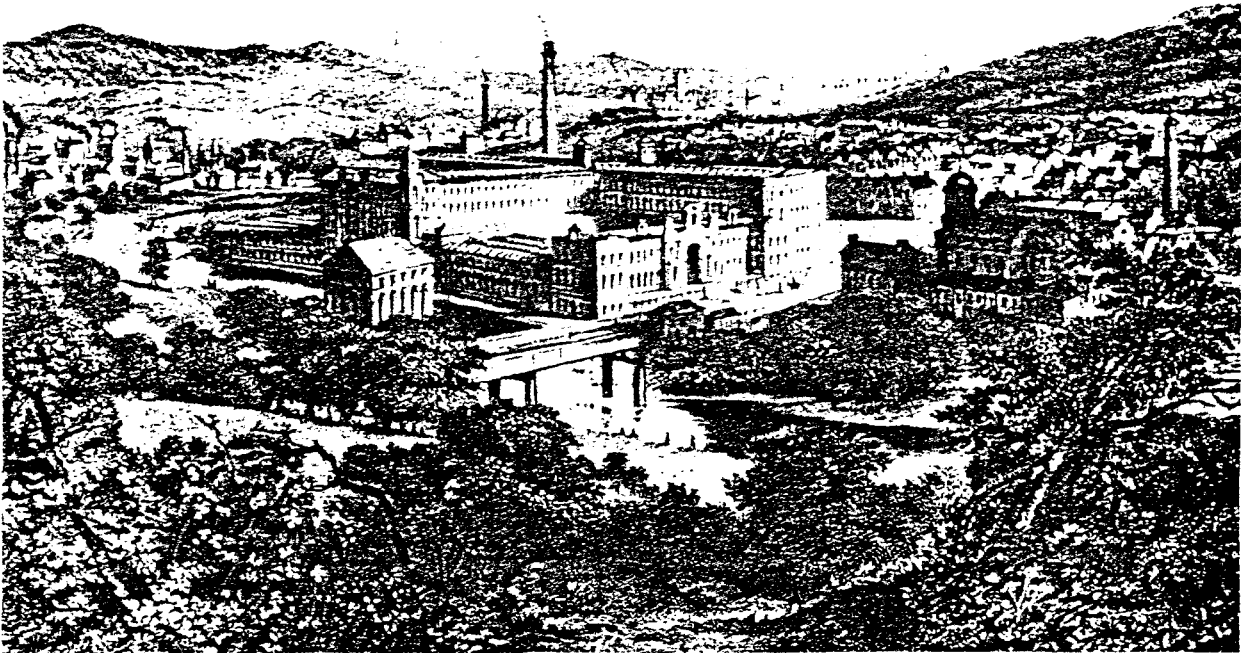
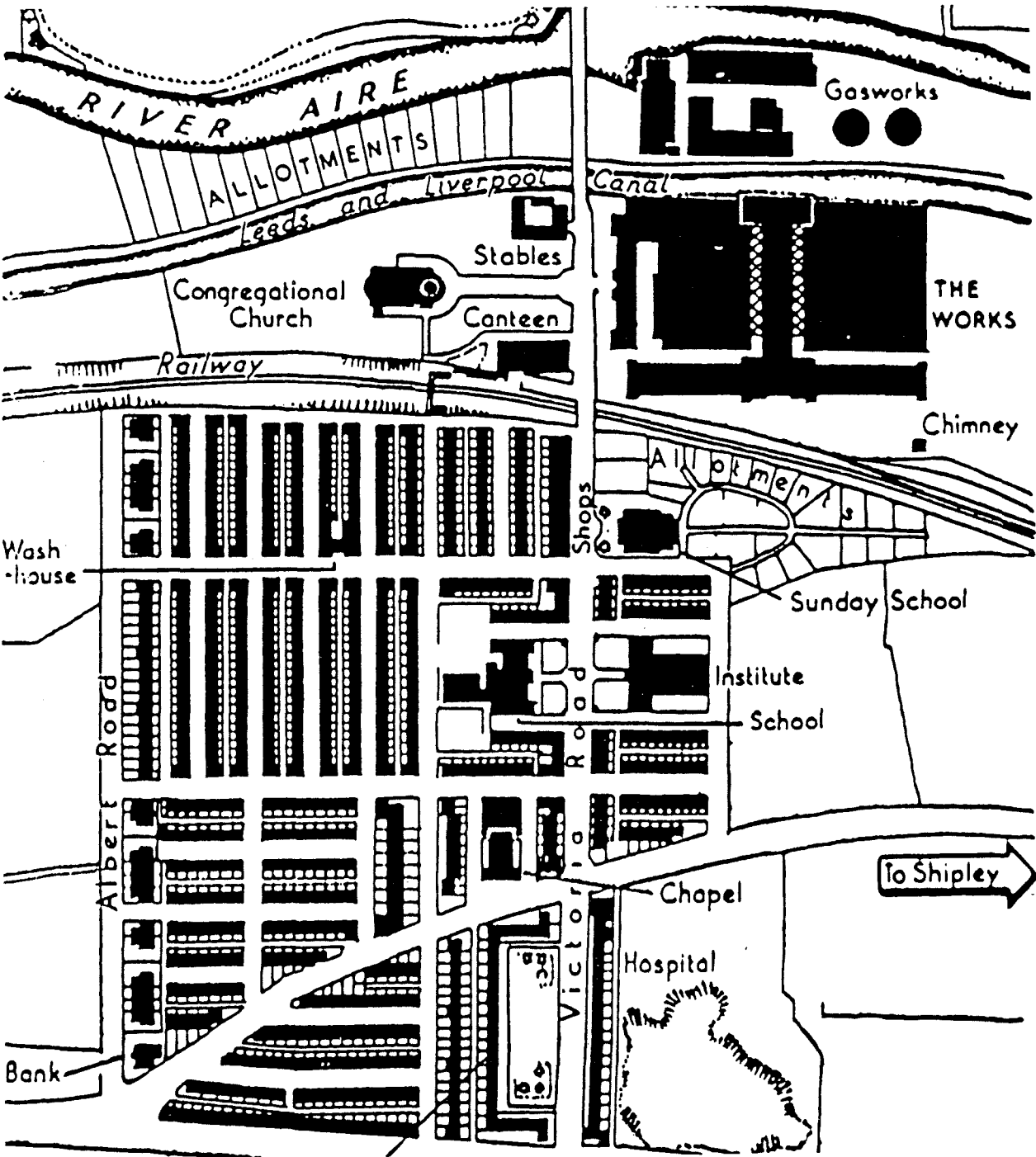
Frampton, K. Historia de la arquitectura moderna. pàg. 26-27

Laurie, Michael. Introducción a la arquitectura del paisaje. pàg. 116

Mackay, D. Viviendas plurifamiliares. De la agregación a la integración. pàg.11

Reynolds, J. The Great Paternalist: Titus Salt and Growth of nineteenth-century. pàg. 256-325

Stern,R. The Anglo-American Suburb. pàg. 51

PARKTOWN

S.L. Seekham

1853-1860

Nord Oxford. Oxfordshire

Anglaterra

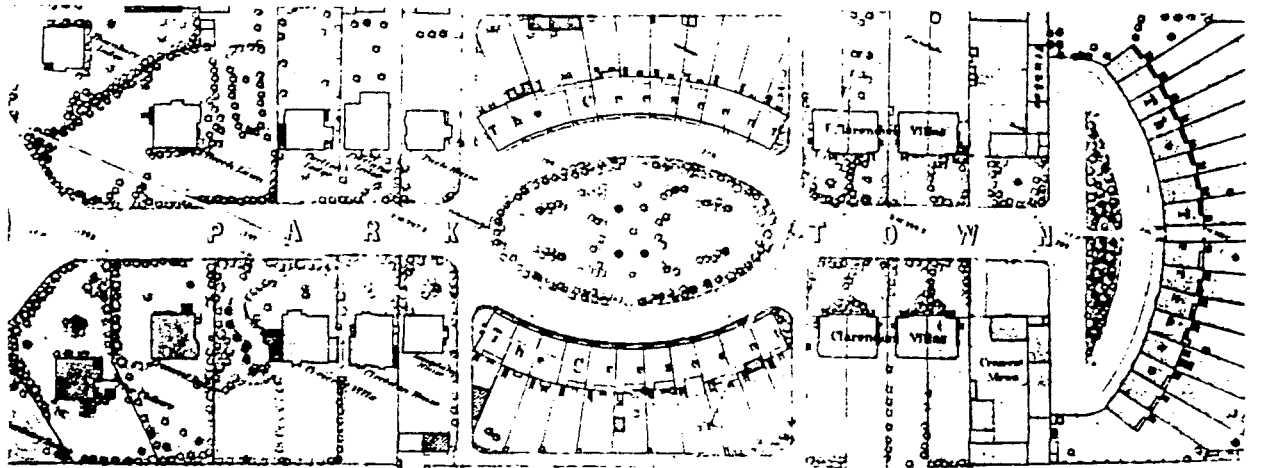
En resposta a una gran demanda d'habitatge, el St. John's College d'Oxford forma un consorci per extendre la ciutat cap a terrenys agrícoles de la seva propietat.

La proposta organitza vivendes aïllades amb jardí i petits crescents de vivendes en filera al voltant de petites places.

El més interessant del projecte és la combinació de tipologies i agrupacions per formar espais urbans: "crescents", "terraces" ...

Stern,R. The Anglo-American Suburb. pàg. 38

KRUPP - EESSEN

Schmahl i altres
1860-1910
Essen
Alemanya

Dins de l'experiència dels assentaments residencials vinculats a l'activitat industrial promoguts per la pròpia empresa, el cas de la Krupp a Alemanya és un de molt singular.

La indústria Krupp està establerta a la ciutat d'Essen, en la conca del Ruhr. La fàbrica es va fundar l'any 1811, aconseguint ser durant la segona meitat del segle XIX la fàbrica d'acer més important del món.

A diferència de les colònies industrials, l'estratègia patronal es desenvolupa en diverses operacions, evol.lucionant i refinant les seves actuacions. Per començar la fàbrica es col.loca al costat d'una ciutat preexistent, pel 1860 s'inicien les primeres intervencions al voltant de la fàbrica. El Westend és una operació que es realitza entre 1859 i 1862. Els conjunts es multipliquen formant nuclis separats per evitar aglomeracions, socialment perilloses.

Entre 1871 i 1874 l'activitat constructiva és especialment intensa, a més a més dels barrocons es construeixen barris formalment definits, amb habitatges plurifamiliars, grups de cases unifamiliars i aïllades amb jardí privat.

El 1871 es construeix el New Westend, i en 1872 el Shederhof i el Kronenberg.

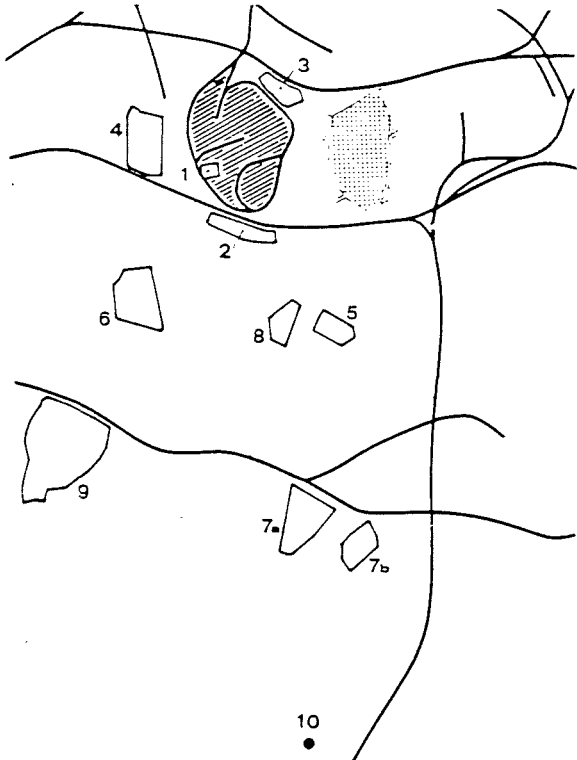
El segon cicle de construccions s'inicia a principis de l'última dècada del segle passat, i es perllonga fins el 1910, amb una sèrie de barris cada cop més decentrats al llarg de l'arc meridional de la ciutat.

En 1890 es construeix Baumhof seguint els models anterios. Seguidament es construiran els barris model: Alfredshof (1894), Altenhof (1893), Friednchshof (1899).

Alfredshof és obra del director de construccions de la fàbrica Shmohl, i es pot considerar una de les millors realitzacions des del punt de vista urbanístic, i disposa d'una plaça central, amb generoses masses d'arbrat i complerta dotació de serveis públics.

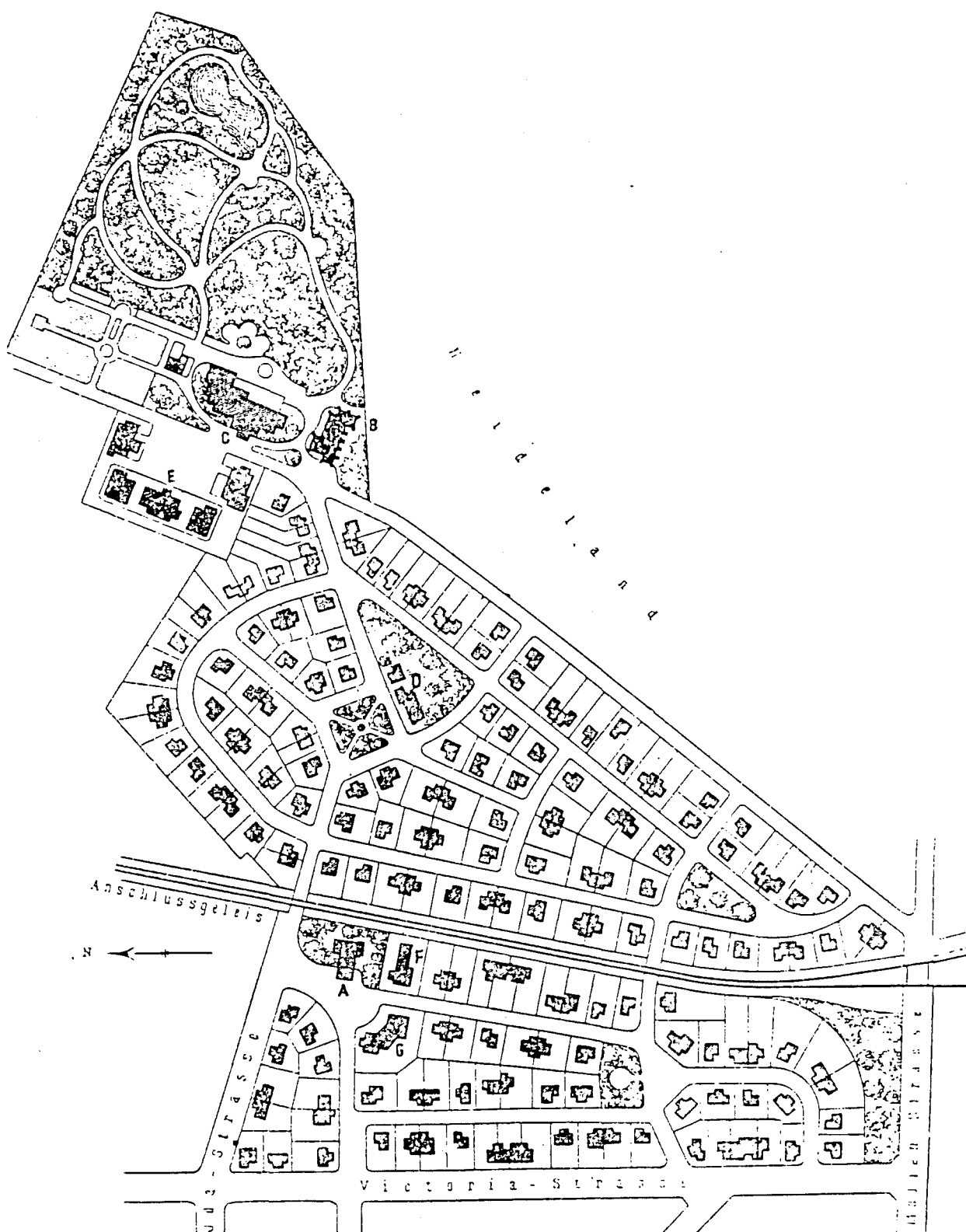
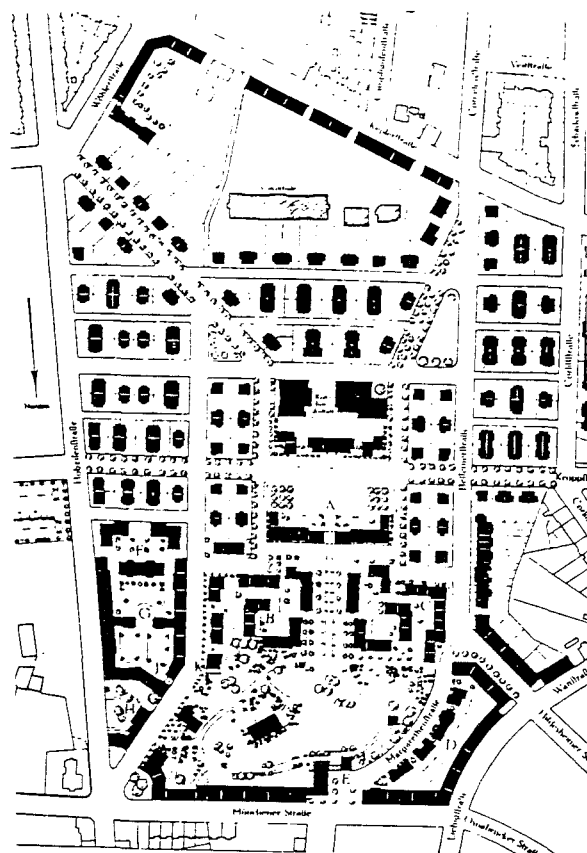
Altenhof té un caràcter més clarament suburbana i quasi rural, introduint les tècniques paisagístiques.

Margareten Höhe (1906) és l'assentament model. El projecte és de l'arquitecte G. Metzendorf. El barri no es pensa com una entitat autosuficient, sino com un barri de la ciutat amb una gran varietat d'efectes paisagístics, tant en l'orientació dels carrers com en la disposició de les cases.

AA.VV. Las cuatro colonias berlinesas de la república de Weimar. pàg. 19-29
Piccinato, Giorgio. La costruzione dell'urbanistica in Germania 1871-1914. pàg. 82
Sica, P. Historia del urbanismo S. XIX. pàg. 938-945

1. Westend 2. Schderhof 3. Nordhof
4. Kronenberg 5. Baumhof 6. Alfredshof
7a. Altenhof I 7b. Altenhof II 8. Friedrichshof
9. Margaretenhöhe 10. Villa Hügel

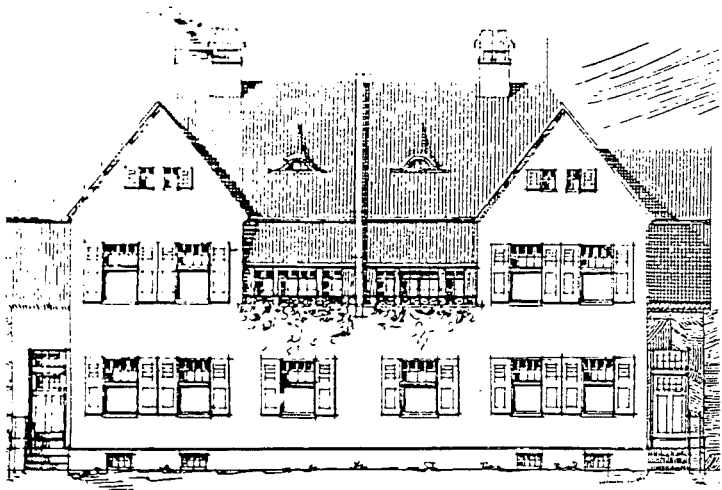
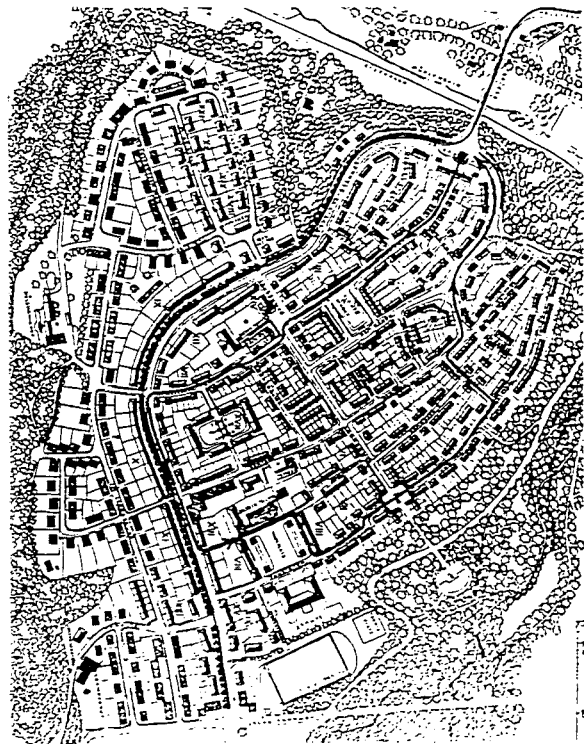
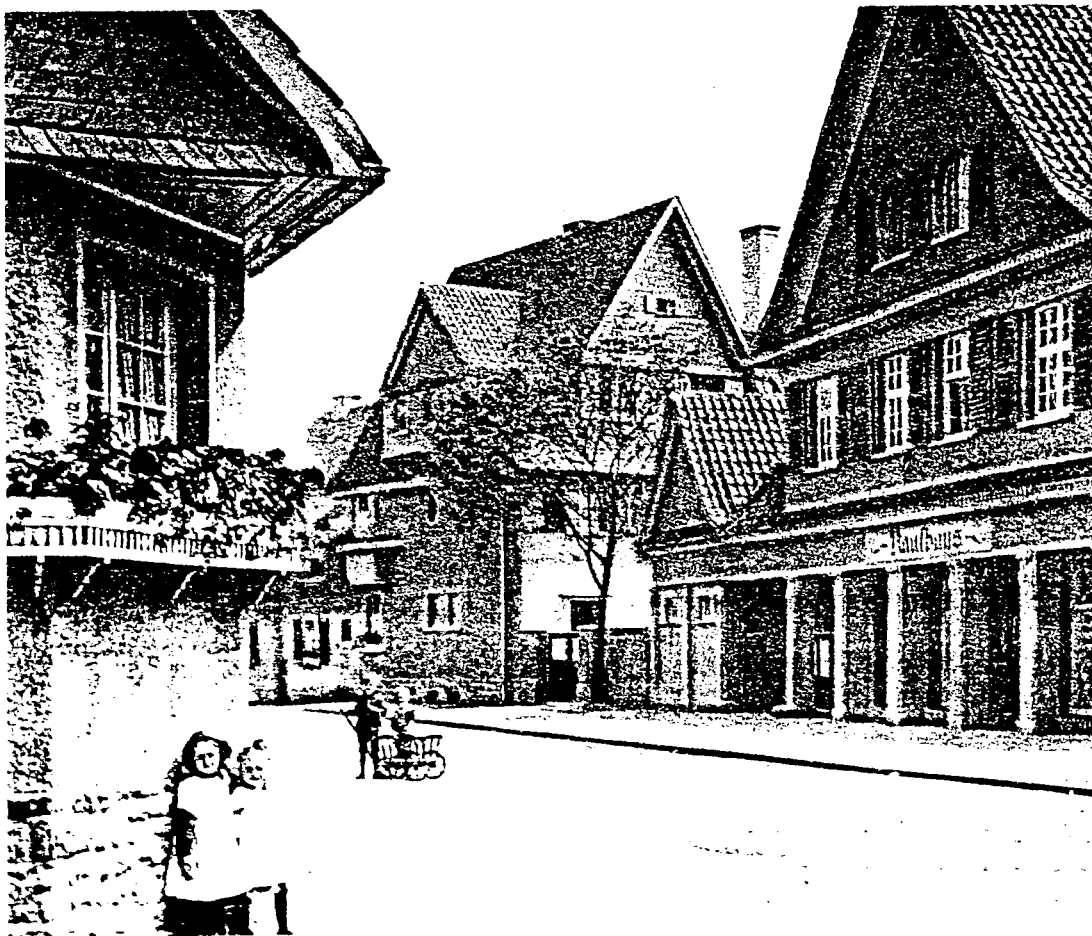
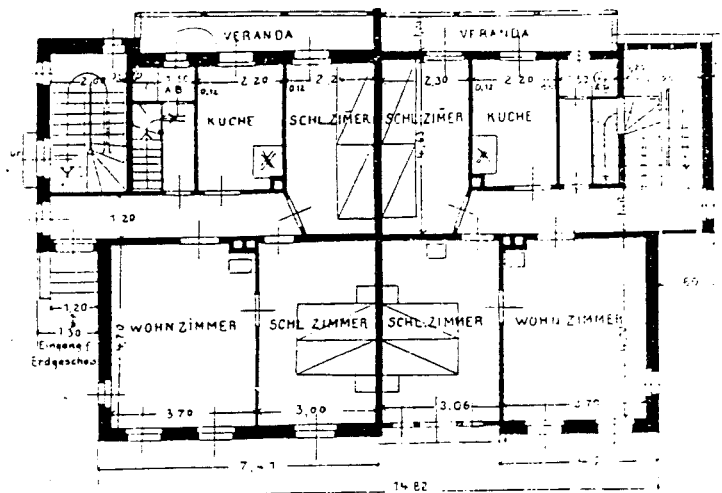

Abb. 64.

RIVERSIDE

Frederick Law Olmsted & Vaux
1869
Chicago
U.S.A.

El procés de suburbanització de Chicago comença el 1869 amb la maqueta del suburbi de Riverside. La "Riverside Improvement Company" va encarregar a F.L. Olmsted la planificació d'una "suburban village" a 9 milles del centre de Chicago, en un indret anomenat "Des Plaing river"; sobre uns terrenys de 647,5 Ha (1600 acres) de superfície, basat en part en el cementiri jardí de mitjans del S. XIX, i en part en el primitiu suburbi de la costa oriental. Estava unit a Chicago per un ferrocarril i per un camí de carro.

Es parteix del principi de que una comunitat suburbana pot ser planificada com una unitat i que pot mantenir la seva identitat malgrat sigui absorbida per una conurbació urbana. Per aquesta raó el projecte es protegeix mitjançant la col·locació de "greenbelts", "gates" i altres barreres.

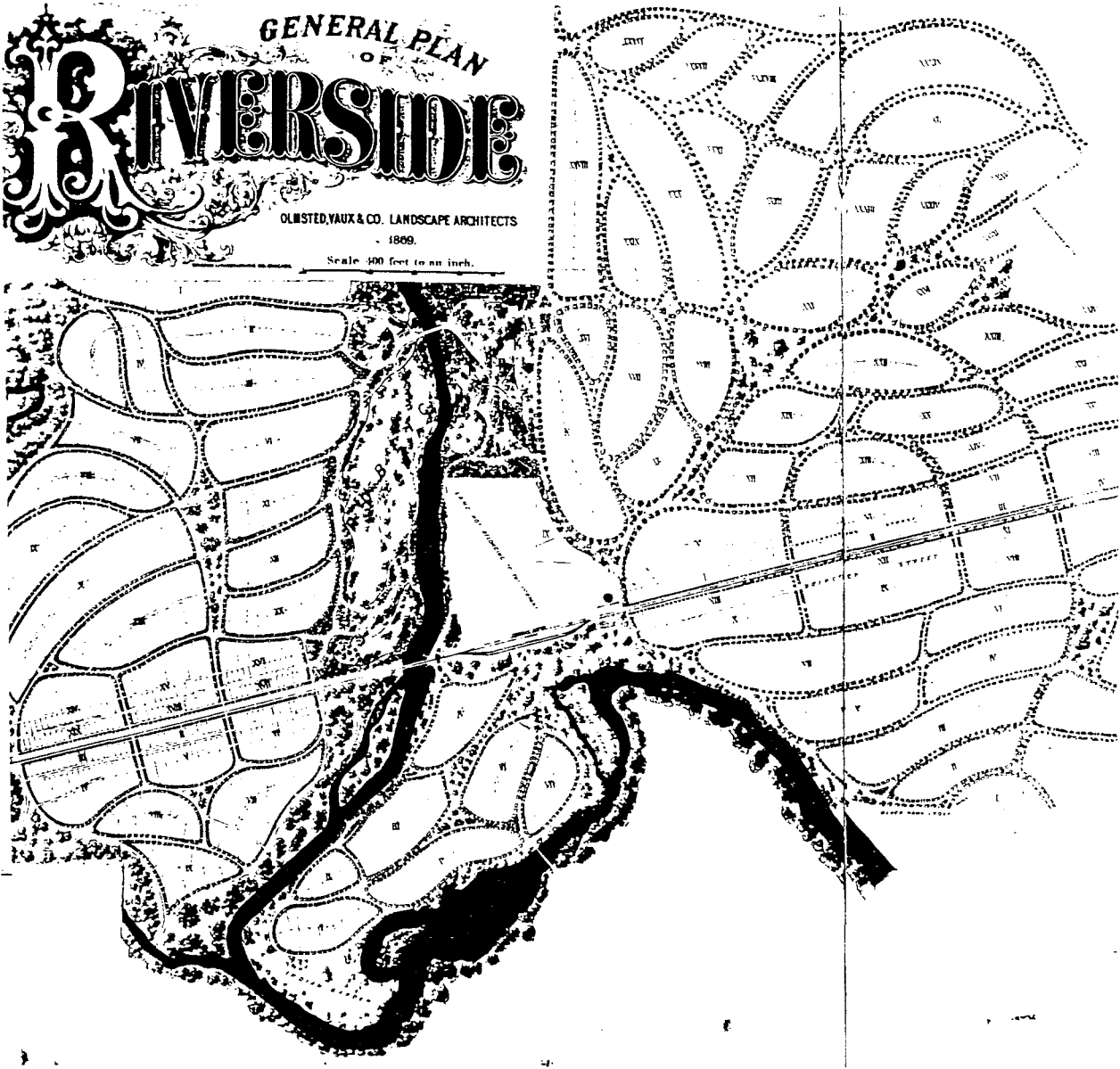
Els objectius socials de l'operació són fomentar l'esperit comunitari introduint el màxim d'espai públic funcional i atractiu.

Es realitza amb la convicció de que el desenvolupament dels assentaments suburbans serà una constant en la vida metropolitana: "Cap gran ciutat pot sobreviure sense grans suburbis".

El conjunt es subdivideix en petits nuclis proxims a les zones verdes, àrees comunitàries i de jocs. L'unitat s'aconsegueix a través de les connexions públiques.

S'introdueix un traçat curvilini per superar la quadricula que és massa formal. Així, un parc de traçat lineal, que abraça carrers de recorregut curt i parcel·les de forma irregular, era el punt de reunió dels veïns.

Fein, A. Frederick Law Olmsted and the American environmental tradition.
Frampton, K. Historia de la arquitectura moderna. pàg. 46
Laurie, Michael. Introducción a la arquitectura del paisaje. pàg. 113-114
Stern, R. The Anglo-American Suburb. pàg. 24
Tafari, M et al. La ciudad Americana. pàg. 171

BEDFORD PARK

R.N. Shaw
1875
Londres
Anglaterra

Bedford Park estableix l'estil que hauran de tenir els "garden suburbs", creant el precedent de la vida fora ciutat. Richard Norman Shaw és qui dóna la imatge al projecte que es convertirà en model estètic de les élites de vanguardia de l'època.

El projecte s'estructura a partir de la línia del ferrocarril que determina un dels seus límits. La resta de límits de l'actuació es defineix pel fons de parcel·la que assumeix la irregularitat del conjunt.

Tres carrers principals convergeixen al Nord de l'estació constituint el nucli central del projecte amb l'església, la taberna i les botigues.

Aquests tres carrers tenen uns 15 m. d'ample són rectes i tenen preferència de pas, la resta del viari només té 12 m. i opta un esquema concèntric. Els carrers estan resseguits per fileres d'arbres i definits pels límits dels solars. Les cases es separen del carrer.

La imatge del carrer, malgrat totes les cases es disposin en línia, és irregular com a resultat de la utilització de diferents architectures amb elements diferents. La tanca és l'element que dóna la continuïtat a l'espai públic.

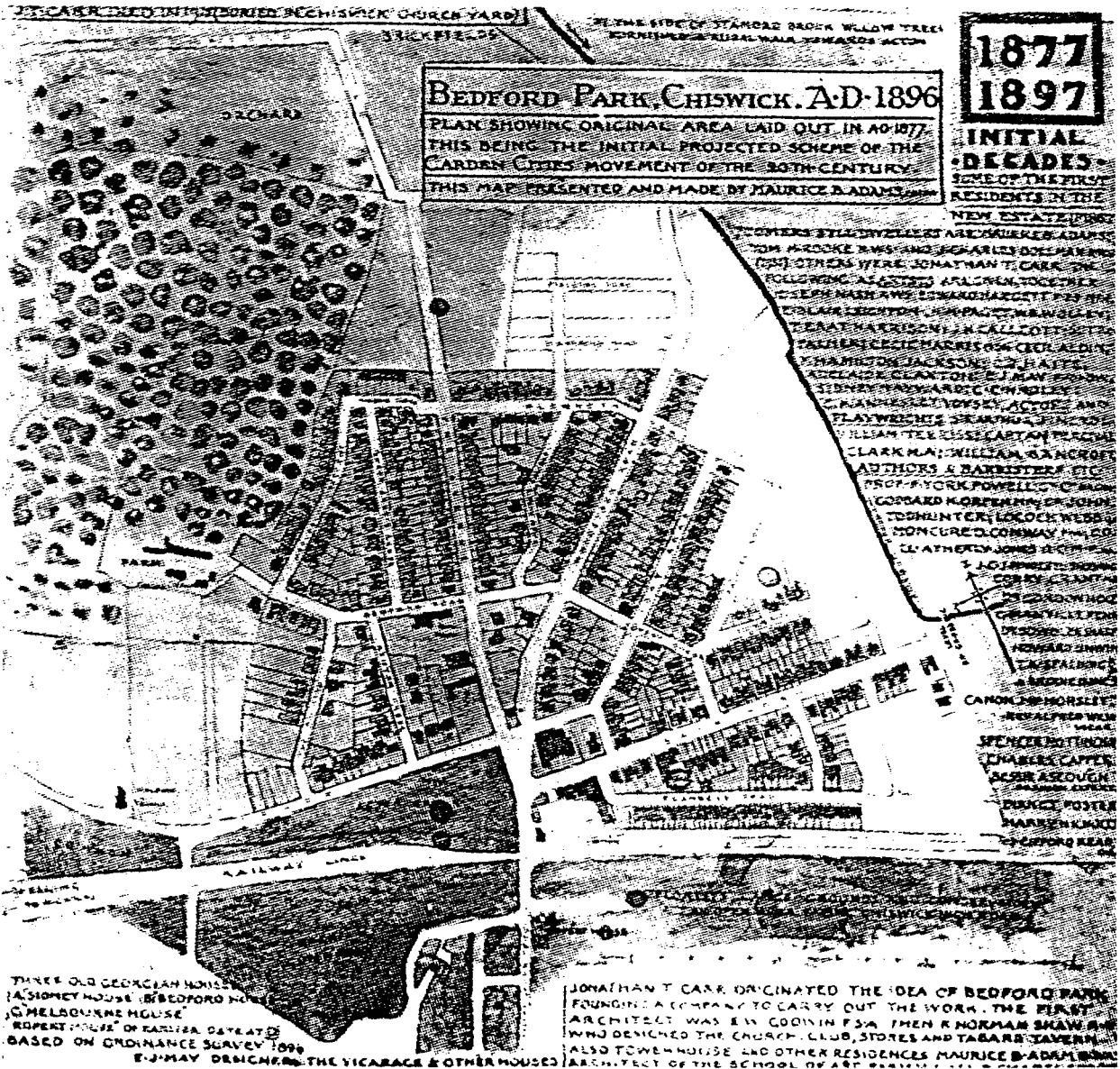
La xarxa viària, totalment irregular respon a l'alineació de diferents traces preexistents sobre el territori -antics camins convertits en carrers-.

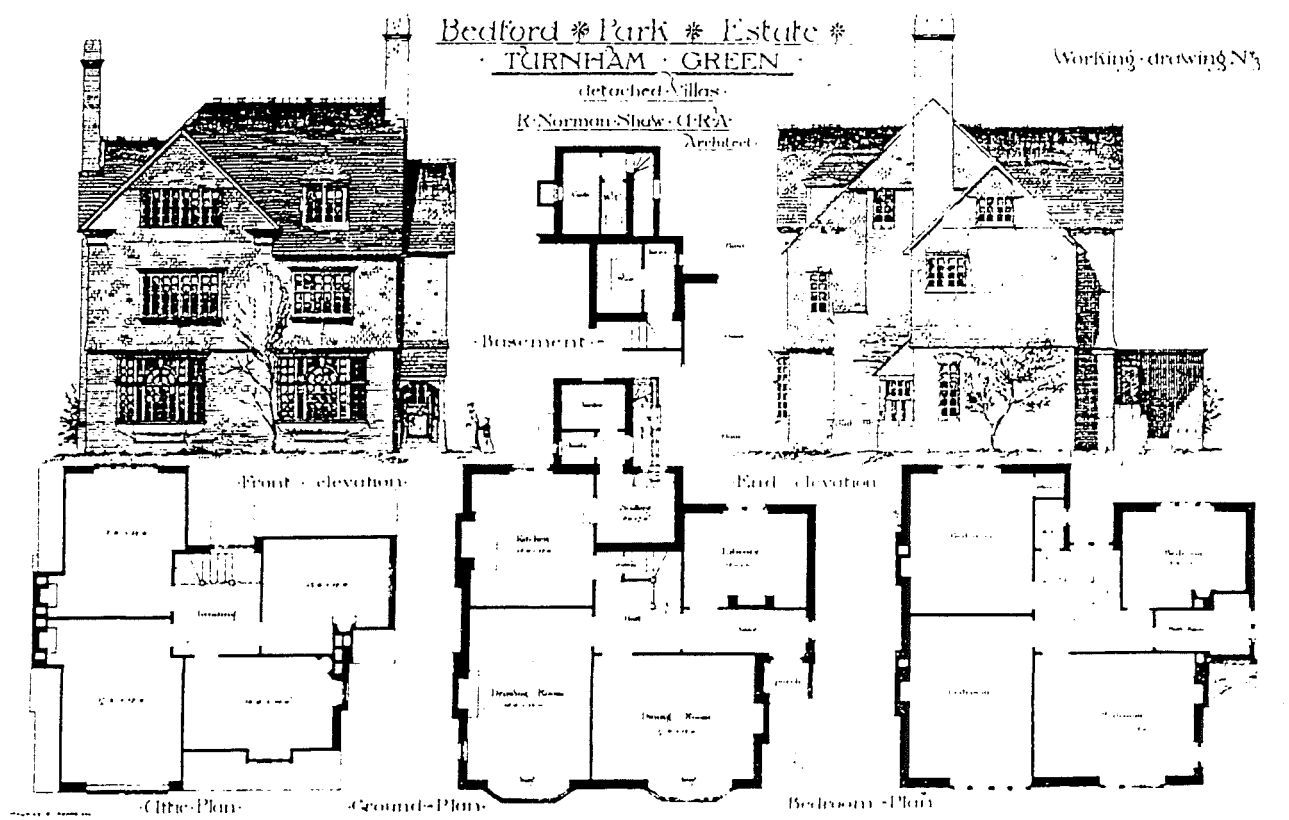
Els espais verds es localitzen prop del centre, tenint al Nordoest un parc de gran extensió extern al conjunt

El parcel·lari és irregular, tot i que hi ha una parcel·la tipus dominant. No gira al final de les fileres.

L'edificació segueix la traça del carrer, les cases es disposen esquena contra esquena.

Les vivendes estan clarament separades del carrer de 15 a 20 peus (4,5 - 7 m.), però ordenades mirant al carrer encara que no són mai paral·leles. La imatge de les cases és totalment variada molt a l'estil Arts & Craft.

CIUDAD LINEAL

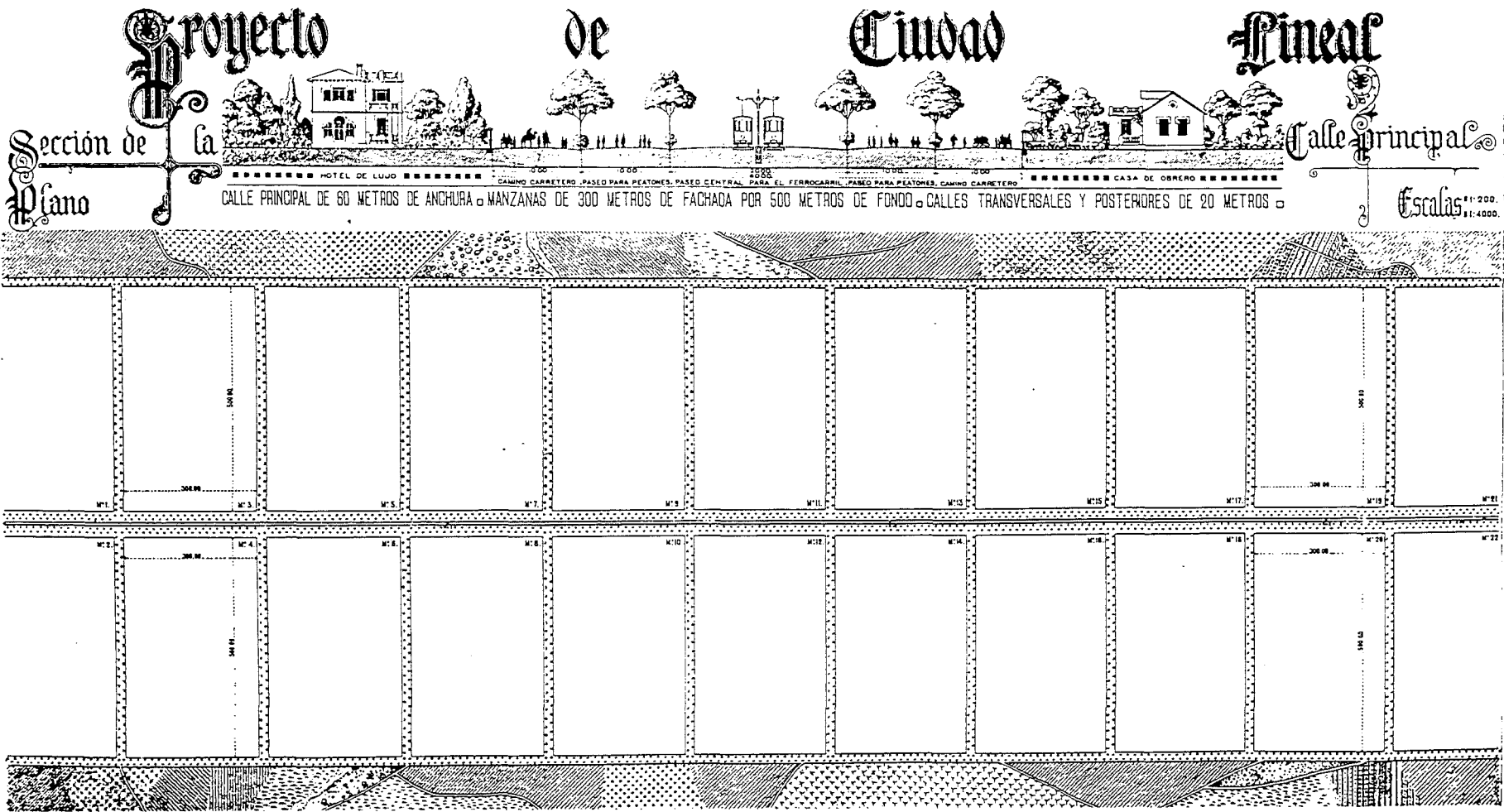
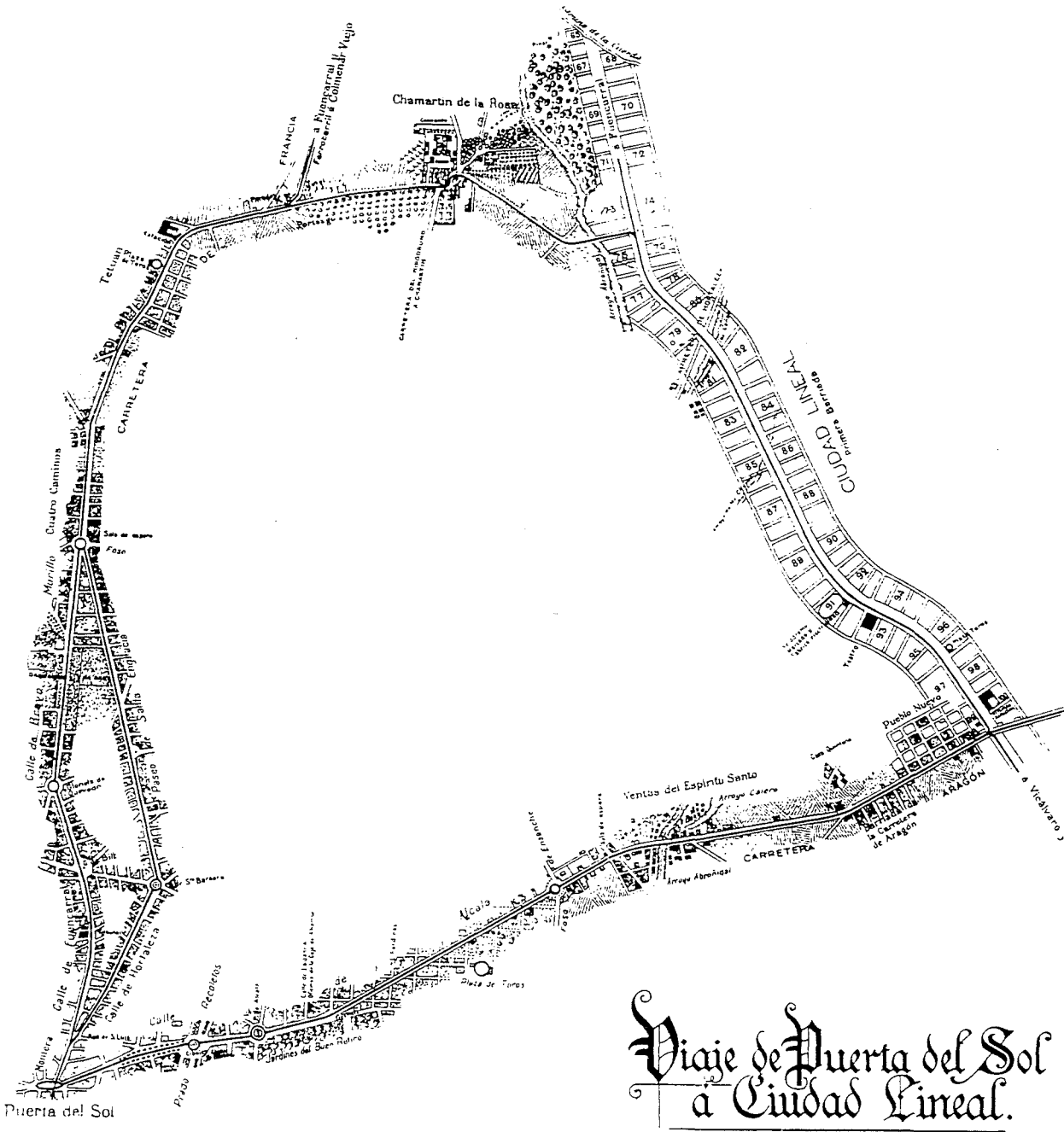
Arturo Soria
1880
Madrid
Espanya

L'any 1894 Arturo Soria aplica la seva teoria, publicada l'any 1882 al diari "El Progreso", en un projecte que es desenvolupa en la perifèria madrilenya.

Aquesta forma d'estructura urbana està estretament vinculada amb el sistema de transport ràpit. La longitud, per definició, és infinita, mentres que l'amplada ha d'ésser necessàriament limitada per garantir que la relació amb l'eix d'infraestructura sigui constant. Qualsevol punt de la ciutat està en contacte amb el camp. Front al sistema focal proposat per la teoria de Howard en la ciutat jardí, i per tant de punts dispersos en el territori.

La ciutat lineal proposa una ciutat continua al llarg dels eixos que connecten els diferents punts del territori. Aquesta teoria canvia el concepte de lloc central per un model que fa homogeni el territori.

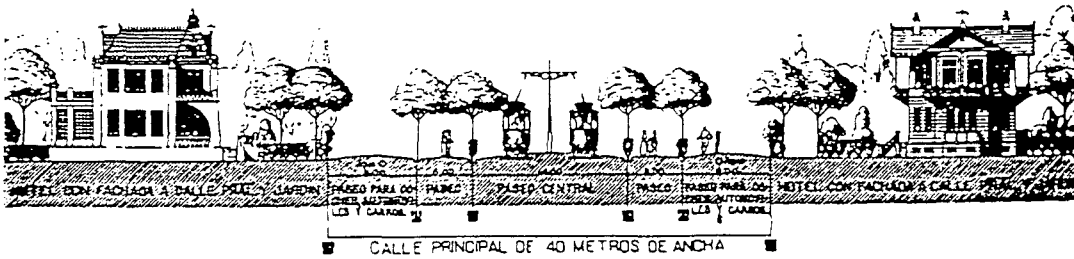
Es un model inherentment regional, indeterminat. Es basa en la creació d'una línia de transports públics insertats en una gran avinguda abrada al llarg de la qual també es col·loca el transport privat i el moviment peatonal. Els carrers s'entenen com a contenidors, a més a més del transit, dels serveis essencials de la ciutat (aigua,

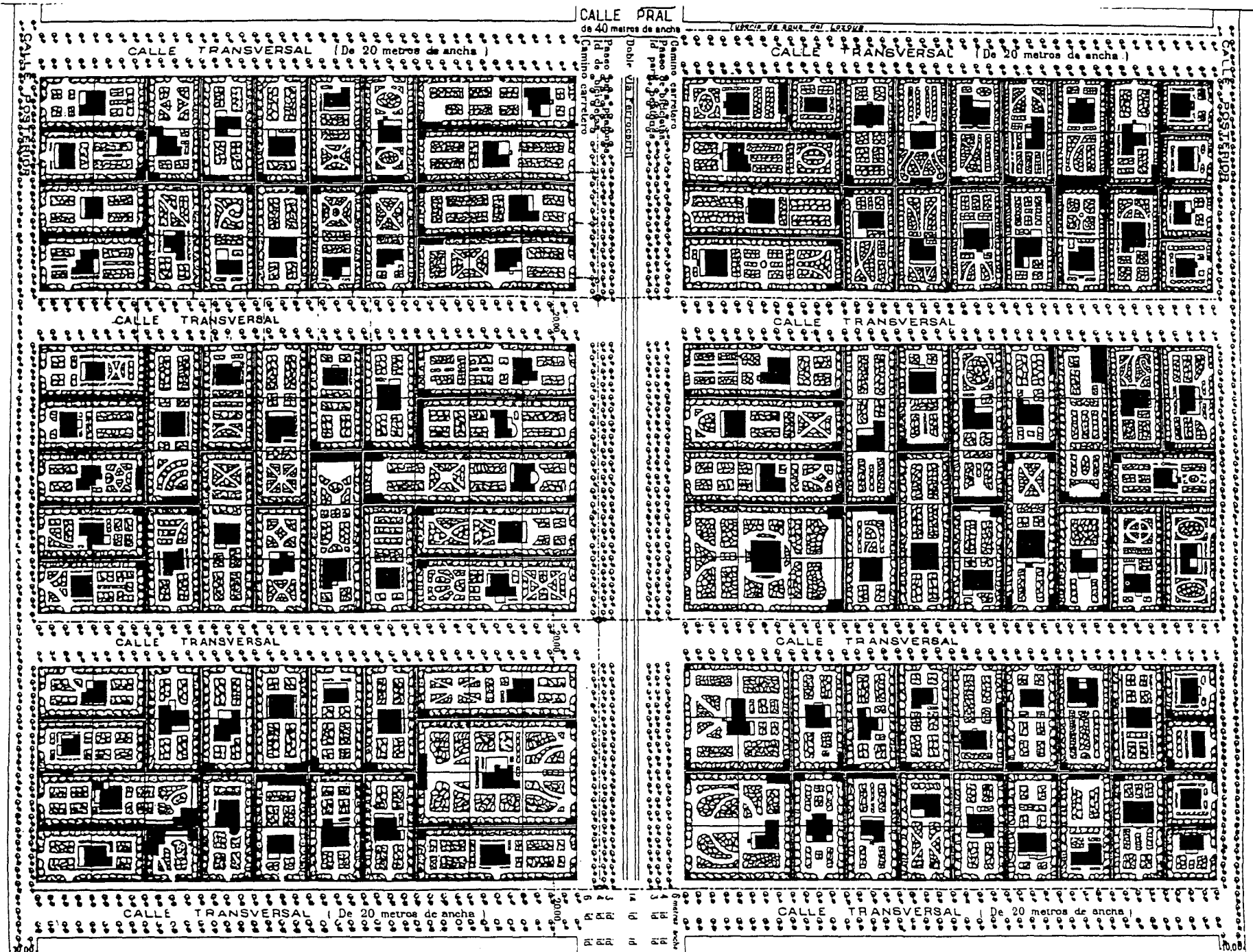

PERFIL TRANSVERSAL NUEVO DE LA CALLE PRINCIPAL EN LA 2ª Y SUCESIVAS BARRIAS DE LA CIUDAD LINEAL

gas, electricitat i clavegaram) compatibles amb les necessitats de distribució de la producció industrial del s. XIX.

Aquesta primera intervenció estava formada per un carrer de 40 m. d'ample i 5200 m. de longitud, que va des de la carretera d'Aragó fins al Pinar de Chamartín. Aquest eix està recorregut per un tramvia elèctric que enllaça per un costat fins a "Las Ventas" i per l'altre fins a "Cuatro Caminos".

La forma viaria resultant és una espina que es defineix a partir de l'eix central i els ramals laterals.

Té abundant aigua de la font de Lozoya i d'altres fonts convenientment canalitzades, quioscos pel servei de telefon, vigilància, marquesines de protecció pels viatgers, fàbrica d'energia elèctrica per l'enllumenat i força motriu, i milers d'arbres.

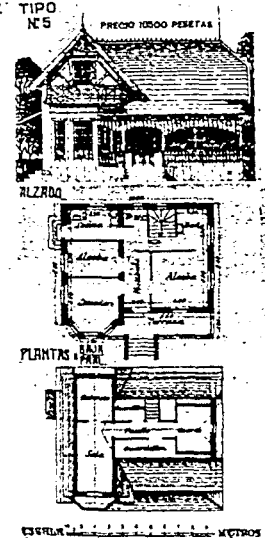
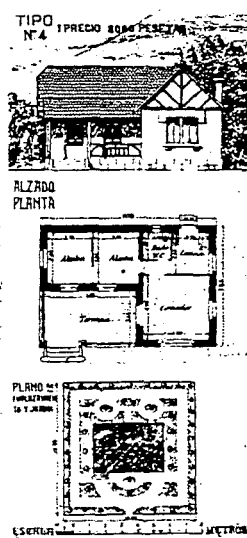
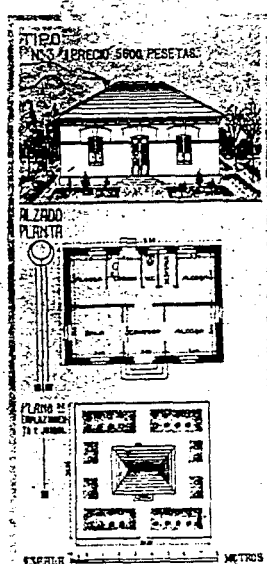
A un costat i altre de la gran avinguda es disposen mançanes de 80-100 m. per 200 m., separades entre si per carrers de 20 m. La forma i tamany de l'illa permet una bona solució de vivenda aïllada.

La forma del parcel·lari és molt diversa doncs s'obté per agrupació de mòduls de manera que la parcel·la és un múltiple d'aquesta dimensió.

Les cases són totes aïllades amb jardí. L'ordre parcel·lari s'obté a partir d'un mòdul de 20 per 20 m., és a dir, de 400 m² de superfície que es pot agregar de diverses maneres. La possibilitat d'obtenir per agrupació, tamany de parcel·les més grans i diverses permet una diversificació social amplia.

La posició de la casa dins la parcel·la és lliure, no hi ha vinculació tipològica entre edifici i parcel·la. Això produeix una forma edificada irregular i difosa.

La diversitat tant en el parcel·lari com en la dispersió de l'edificació contrasten amb la uniformitat del traçat viari. En qualsevol cas la regularitat de la geometria és dominant.

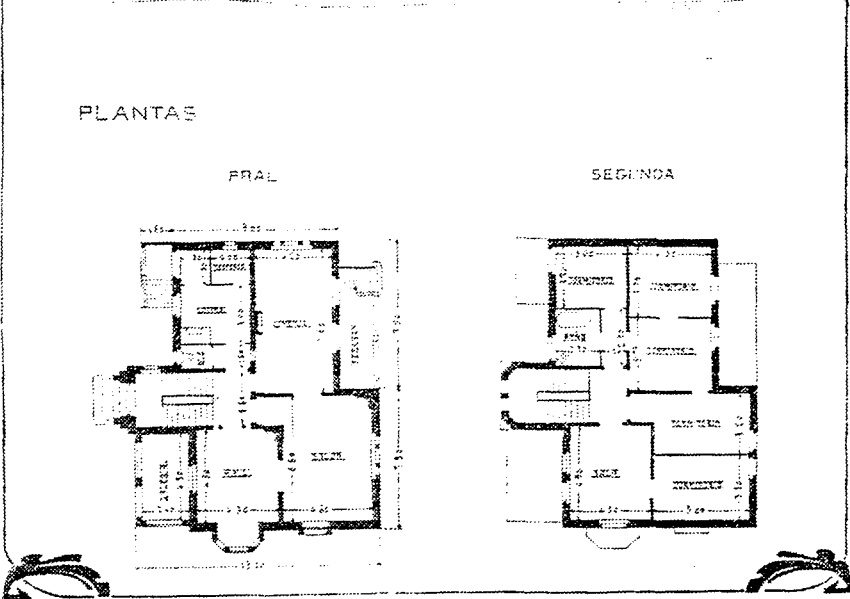
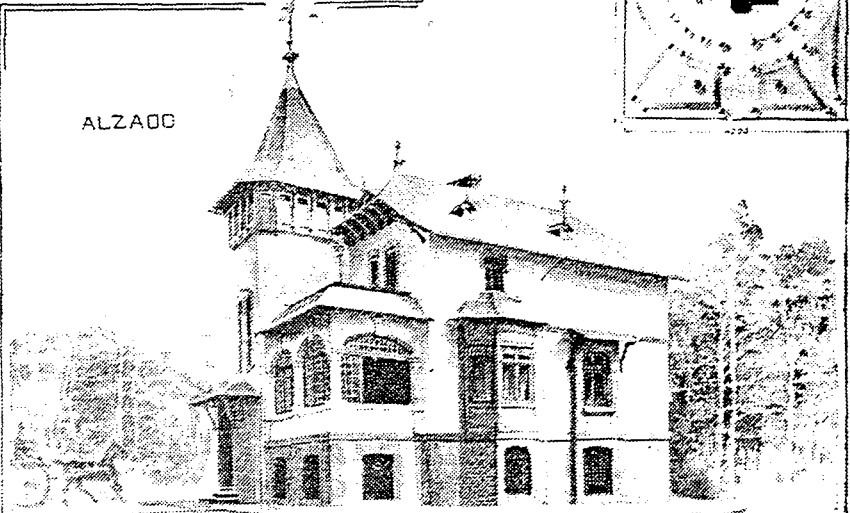
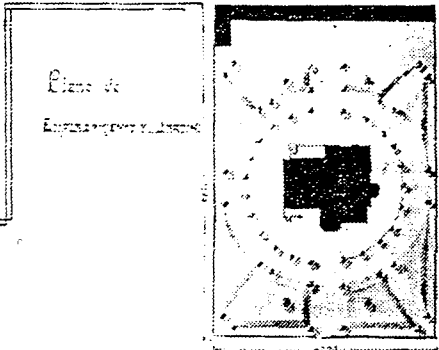

La desvinculació de l'edificació del viari i dels límits parcel·lars fa que les formes del viari, parcel·lari i edificació es produeixin amb independència.

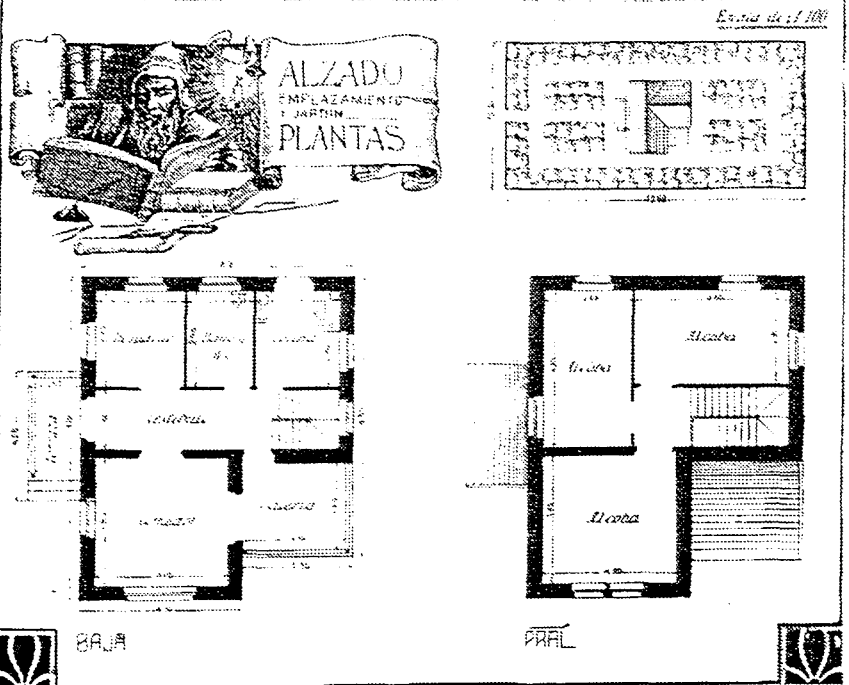
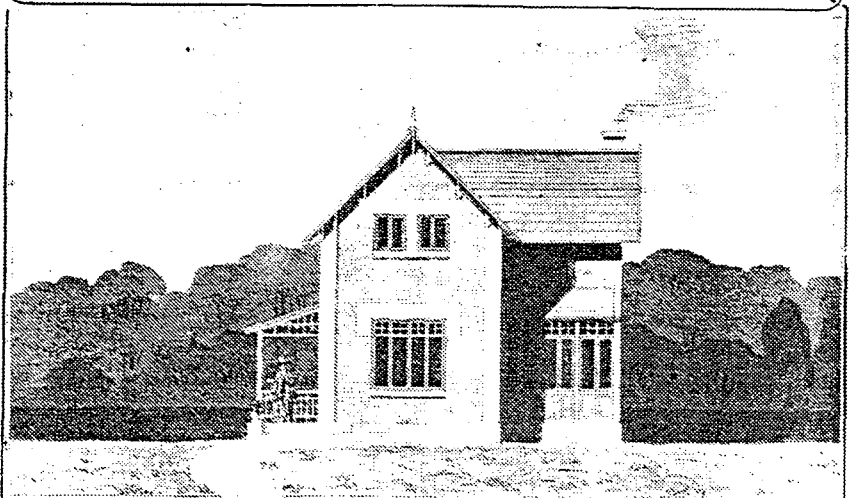
En relació a les tipologies edificatòries, la pròpia empresa edita un catàleg d'habitatges tipus similars a altres que s'editen en aquell moment històric i que van des de la modesta caseta de planta baixa de 6000 ptes a la mansió de 3 plantes seguint el gust dels "chateau" francesos, passant per les intermitges de 15000 ptes de planta baixa i pis amb un programa funcional normal.

Rev. Ciudad y Territorio. n. 94
AA.VV. La cité lineare
Benevolo, L. Historia de la Arquitectura Moderna.
Frampton, K. Historia de la arquitectura moderna. pàg. 27-28
Garcia Urraya i altres. La casa en España. Fitxa 60
Garcia Urraya i altres. La casa en España I. pàg. 87-89
Maure Rubio, M.A. La Ciudad Lineal de Arturo Soria.
Sica, P. Historia del urbanismo S. XX. pàg. 62-64

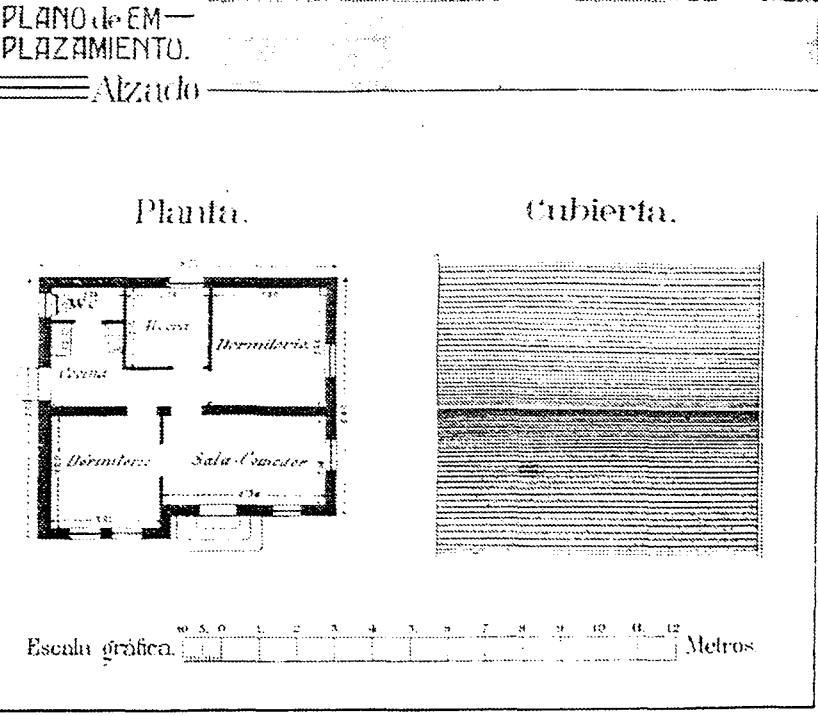
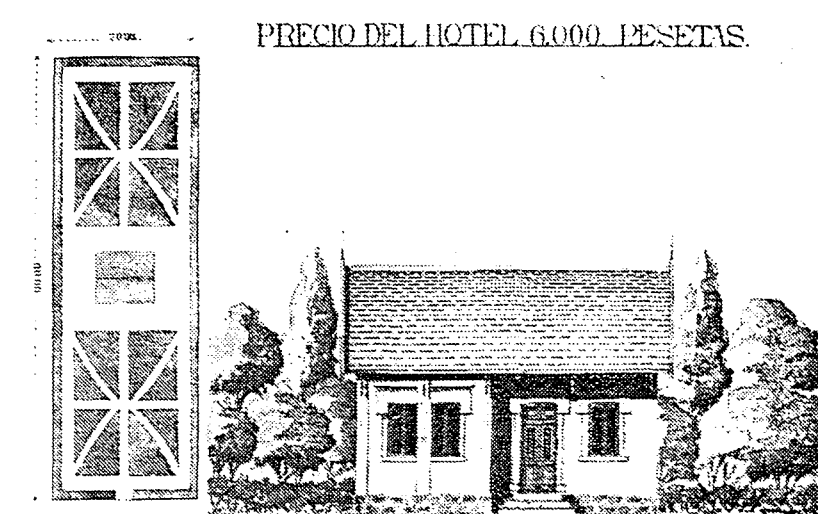
CONSTRUCCIONES
DE LA Ciudad Lineal
Precio del hotel 60.000 pesetas

CONSTRUCCIONES DE LA CIUDAD LINEAL
Precio del hotel 15000 pesetas. Escala de 1:090

CONSTRUCCIONES DE LA CIUDAD LINEAL

PULLMAN
Solon Spencer Beman, Nathan F. Barret
1880
Chicago, Illinois
U.S.A.

Va ser la primera ciutat industrial romàntica dels Estats Units. Segurament també és el primer projecte el·laborat conjuntament per un arquitecte i un paisajista.

El purità empresari George Pullman, que va ajudar a reconstruir Chicago després de l'incendi, havia estat un dels primers en apreciar el mercat en expansió dels viatgers de les llargues distàncies, va presentar el seu primer cotxe-llit Pullman en 1865. Després de la conclusió de la línia ferroviària transcontinental en 1869. La Palace Car Company de Pullman va prosperar i, a principis de la dècada de 1880, va establir la seva ciutat industrial ideal de Pullman, al Sud de Chicago, un assentament que combinava les residències dels treballadors amb tota una gama de serveis comunitaris, entre ells un teatre i una biblioteca, així com escoles, parcs i camps d'esbarjo, tot això a molta proximitat de la fàbrica. Aquest ben ordenat complex va superar amb molt les ventatges proporcionades per Godin, en Guisa, uns vint anys abans, i també millora, amb la seva comprensivitat i eficiència, les vil·les de Bournville (1879) i Port Sunlight (1888). La paternalista i autoritària precisió de Pullman presenta major semblança amb Saltaire o amb els establiments obrers abans creats com política empresarial per la Krupp a Essen, a finals de la dècada de 1860.

Situat a 13 milles al Sud de Chicago, entre la via principal d'Illinois i el llac Calumet. El punt central del poble és la factoria Pullman, de la que surt una via de tren que s'interposa entre el poble i el llac. Pullman era un model de comunitat no tant sols per l'adequada previsió de cases, centres culturals i lúdic, sino també per la seva sofisticada infraestructura, on la recollida de les aigües brutes i el seu tractament posterior per obtenir adobs pel camp, n'era l'exemple més notable.

Els trets més rellevants del projecte són la varietat del tipus edificatori, la composició general i l'ordenada distribució de funcions.

L'organització de la part residencial està formada per una malla regular d'illes rectangulars. Les illes es divideixen en dos incorporant un pas de servei posterior a les cases.

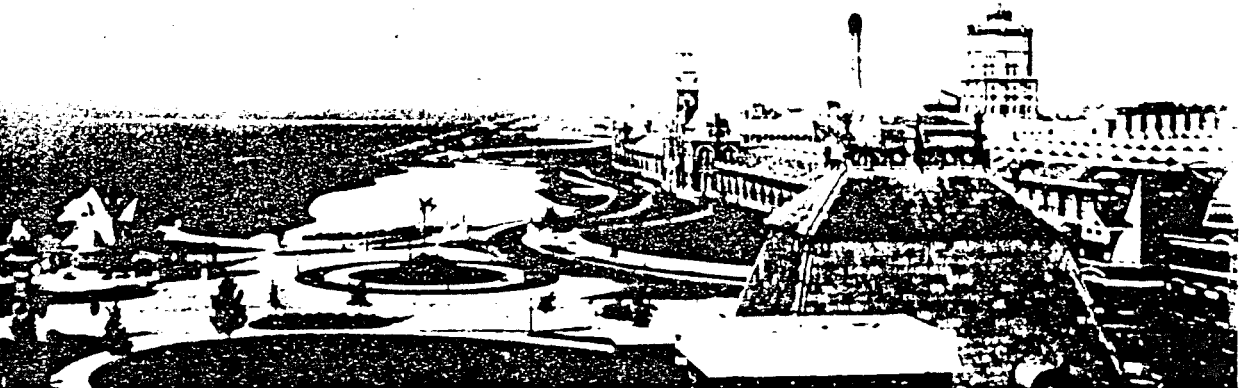
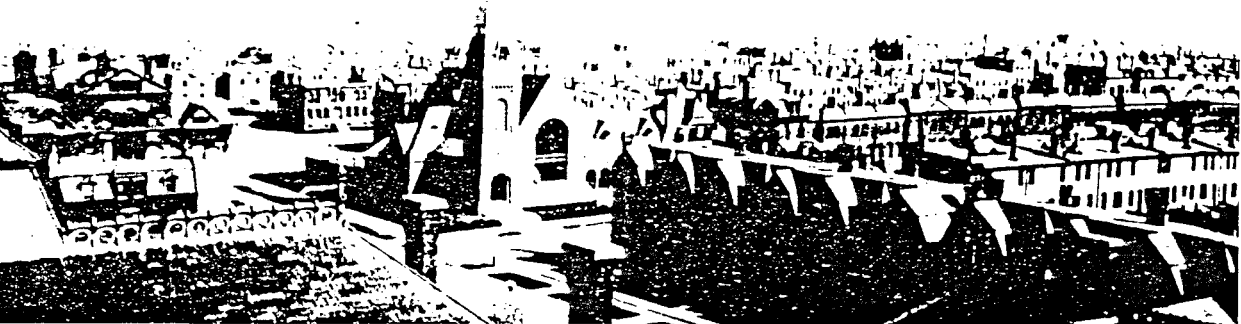
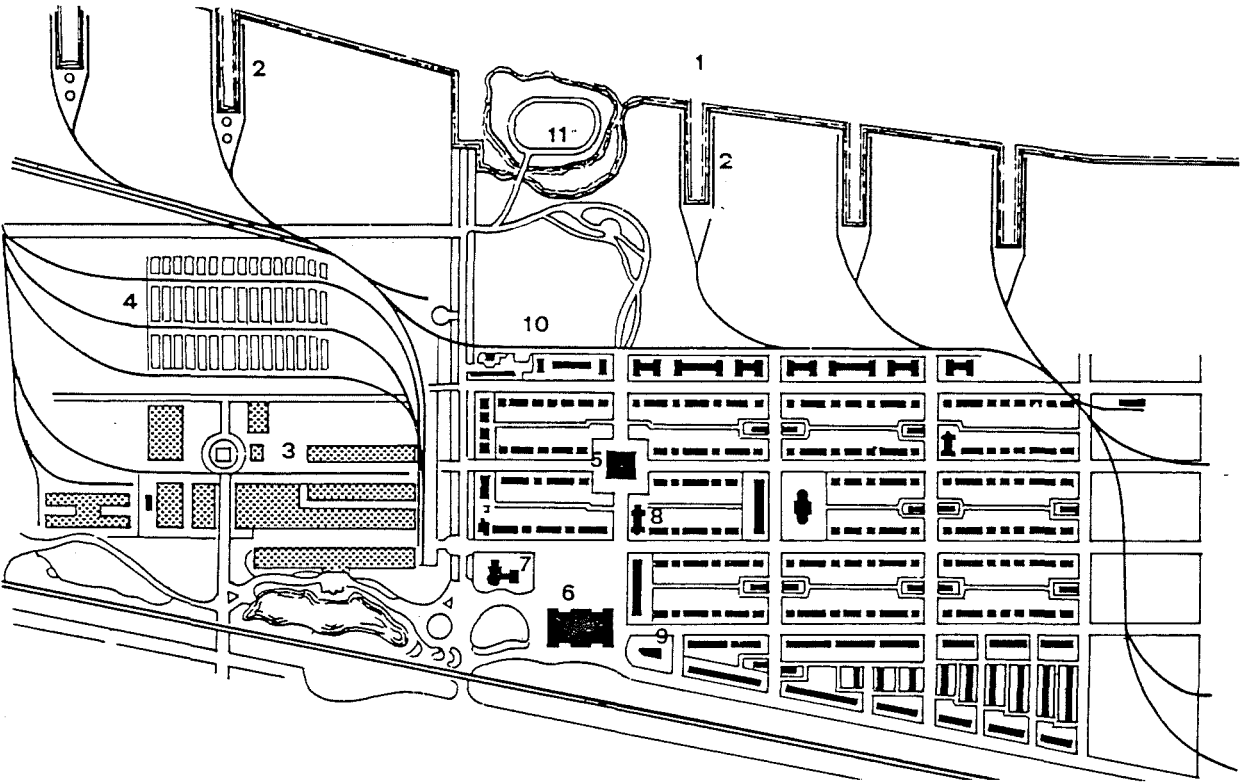
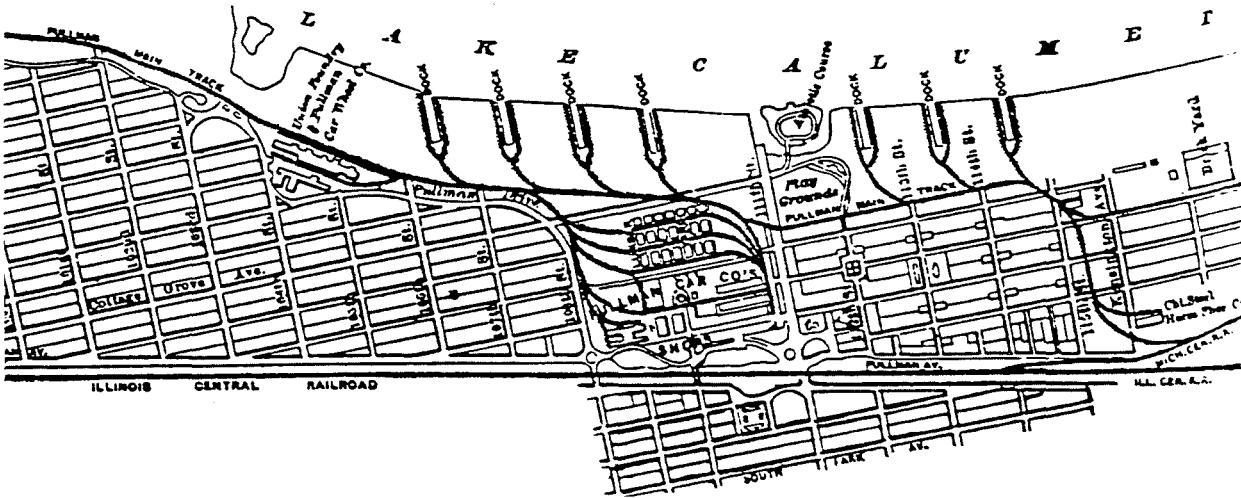
La forma de les illes i la disposició de l'edificació segueix un model tradicional de desenvolupament de la malla americana.

La posició ordenada de les cases al llarg del carrer dóna com a resultat una forma edificada en unes barres lineals.

L'ordre i jerarquia dels elements urbans l'aporten els equipaments.

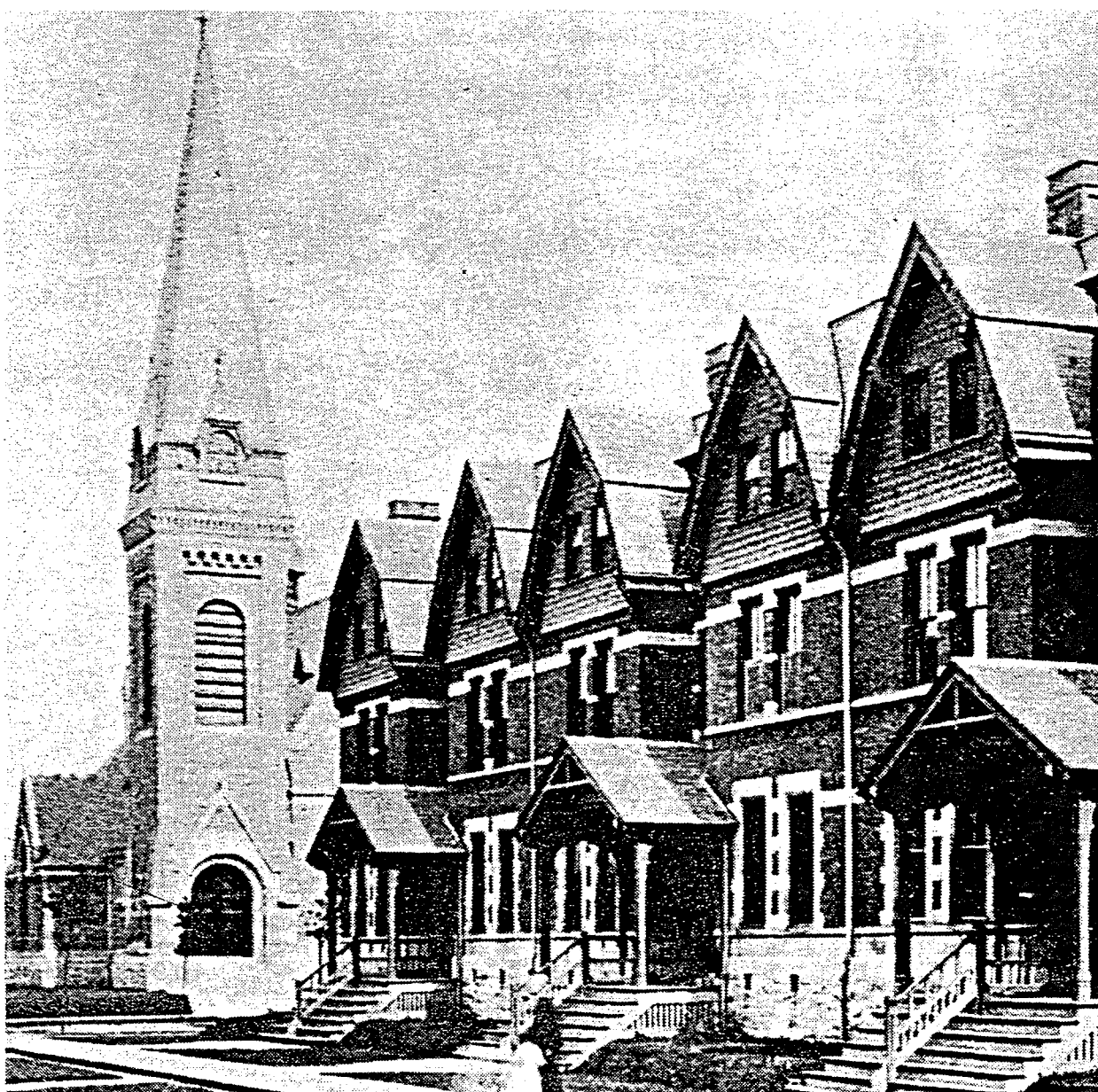
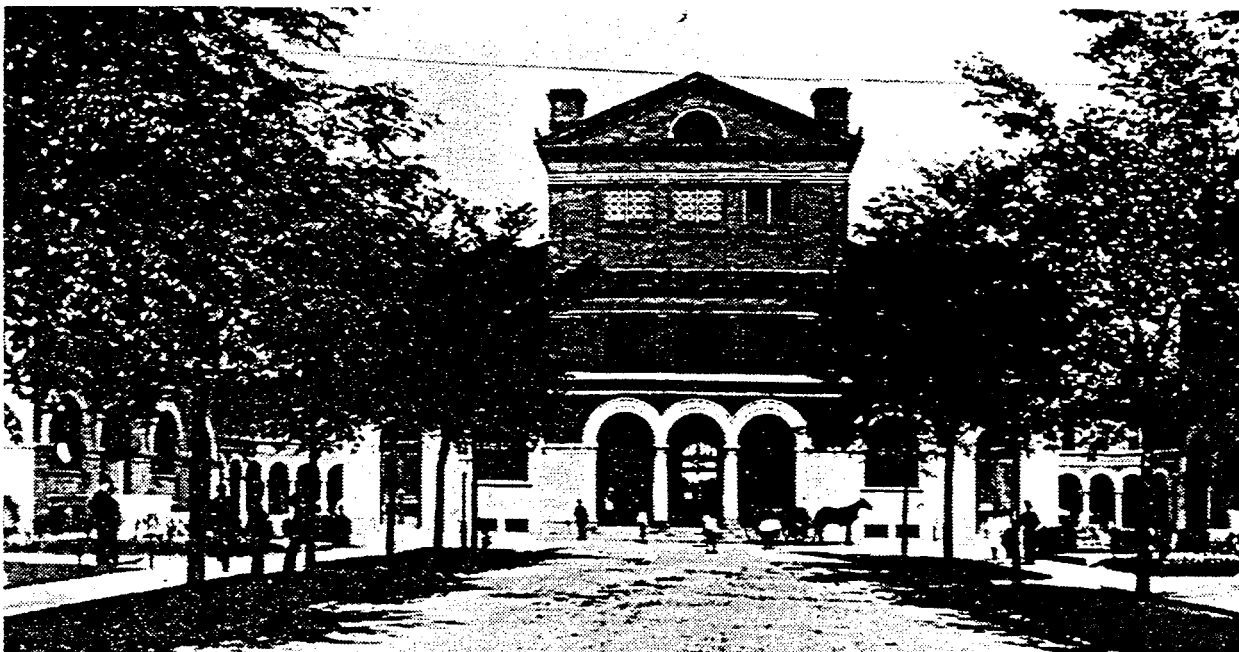
Les cases es disposen afilarades seguint diversos tipus d'agrupació al llarg dels carrers.

La utilització de diverses tipologies i nivells d'agrupació fa que variï el gra, i la forma sigui discontinua. La combinació tipològica de manera seriada i repetitiva genera un ritme urbà determinat.

Frampton, K. Historia de la arquitectura moderna. pág. 26-27
Laurie, Michael. Introducción a la arquitectura del paisaje.
pág. 116
Sica, P. Historia del urbanismo S. XIX. pág. 974-975
Stern, R. The Anglo-American Suburb. pág. 52

AGNETA PARK

J.D. Zocher / F.H.L. Kerkhof

1884

Delft

Holanda

Es tracta d'un projecte de vivenda obrera vinculat a un assentament industrial. El seu promotor J.C. Van Marken desitjava que Agneta Park es convertís en una colònia autosuficient; per això, a més a més de les vivendes i algun equipament social, va patrocinar varies activitats recreatives i de cooperatives. El principi "la fàbrica per tots, tots per la fàbrica" reflexe el caràcter paternalista de la colònia.

El projecte està tractat com si fos un parc paisagístic, en el que es disposen les cases. Això dóna un caràcter de lloc sa i reposat. Es pot considerar un èxit per donar a la vivenda treballadora el caràcter de les vivendes de classe alta.

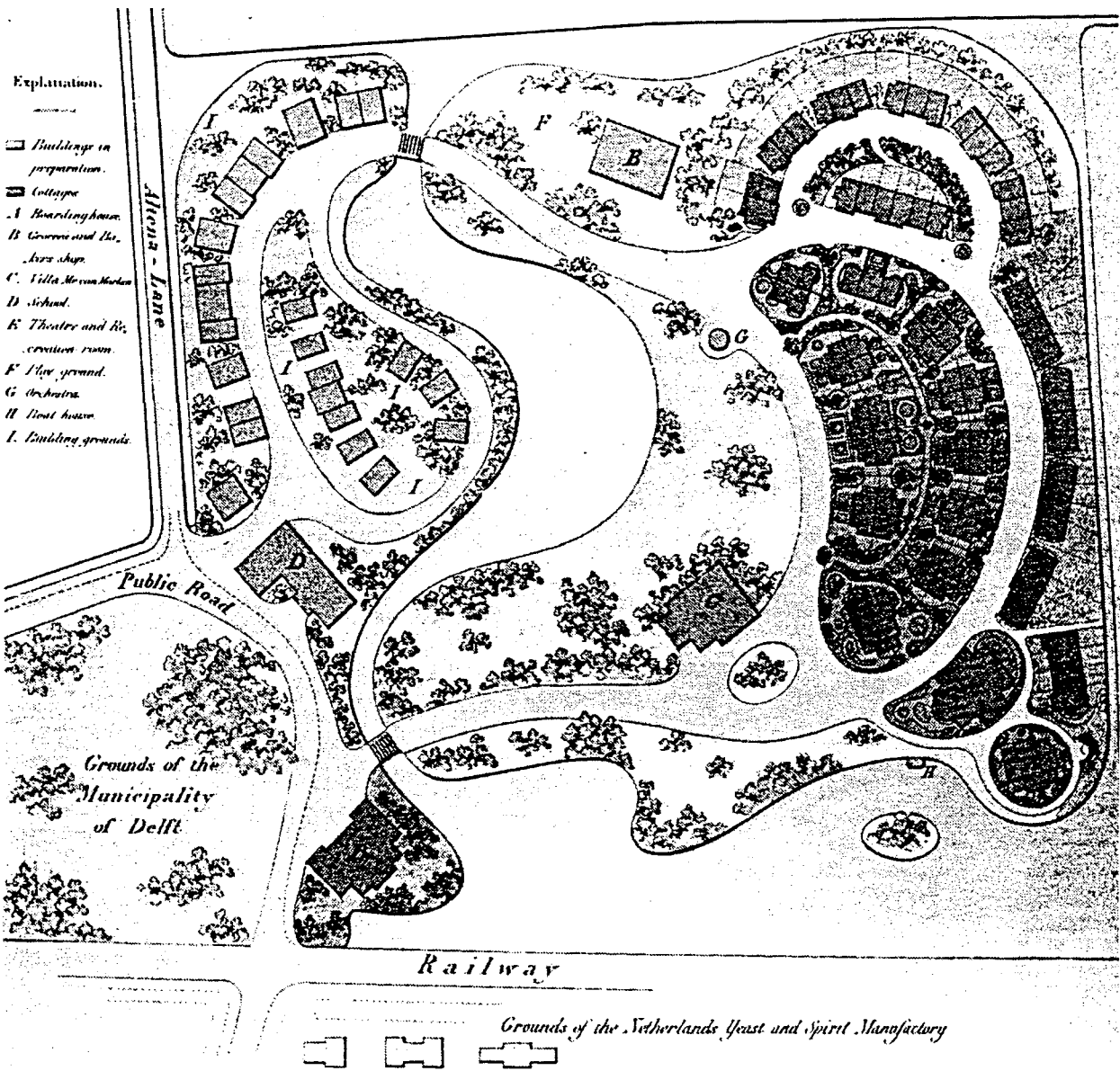
Es un projecte d'escasa transcendència internacional, però en canvi és un notable exemple del que es pot fer des d'actituds no especulatives.

L'ordenació de l'assentament es fa mitjançant traçats curvilinis amb abundant vegetació i un pont sobre el llac central per donar-li un aire pintoresc.

Es projecten agrupacions de quatre vivendes sota un mateix sostre. Això fa que visualment sembli una sola casa de major tamany i més qualitat. Però també hi han agrupacions en filera de 3, 4 i 6 vivendes, algunes vivendes aparellades i aïllades.

El model d'agrupació de quatre vivendes sempre té com a resultat que una està mal orientada i que pràcticament no hi ha ventilació creuada.

Les vivendes tenen dues peces en planta baixa i tres en planta alta. A pesar del caràcter paternalista, cal destacar l'alta qualitat de les vivendes, l'amplitud de la sala i l'espaiositat de les peces són unes innovacions significatives en la tradició de les colònies industrials, usualment més petites.

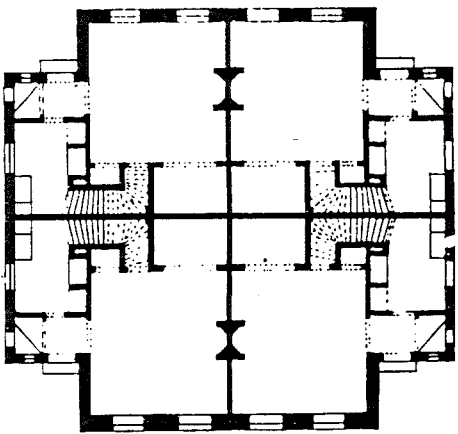
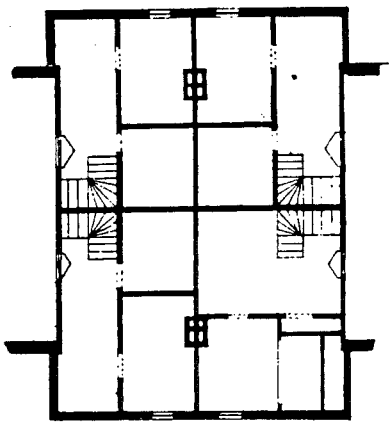
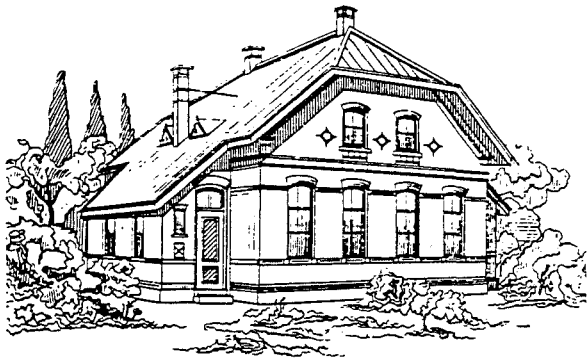

Grinberg, D.I. Housing in the Netherlands 1900-1940. pàg. 24-26
Sica, P. Historia del urbanismo S. XIX. pàg. 948-949

Fig. 50

Tipo di casa operaia
PARCO AGNETA.

PORT SUNLIGHT

W.H. Lever / T. Mawson
1888-1902
Cheshire-Lancashire
Anglaterra

Port Sunlight és una colònia industrial de l'empresa Lever Bros promoguda pel fabricant de sabó W.H. Lever, situada prop de Liverpool. El lloc seleccionat reunia tots els atributs d'un bon emplaçament industrial: terreny a baix cost, aigua, vies de comunicació properes, i abundant mà d'obra. De les 20 Ha que va adquirir Lever, la fàbrica ocupava 10 Ha i la resta es va destinar a la construcció del poble model. La màxima aspiració de l'empresa era que els seus treballadors no tinguessin que anar al camp per experimentar la bellesa del món, a l'estar permenenment envoltats per naturalesa.

L'any 1888 es posa en marxa l'operació, el 1889 comença a funcionar la fàbrica. Les primeres vivendes s'inicien el 1890. L'ús era restringit als empleats de l'empresa. En la literatura de l'epoca és l'exemple per explicar la ciutat jardí com antecedent. El pla original es va revisar l'any 1910, any que va ser premiat en l'exposició de Bruseles, per l'avenç tipològic que representa.

La ciutat ocupava inicialment 21 Ha; vint anys més tard ocuparia 89 Ha, de les quals 53 Ha estaven destinats a la ciutat i la resta a la indústria. La densitat prevista era de 8 hab/Ha.

Es important, sobretot, la planimetria general on es manifesta un cuidat estudi de medi ambient.

El projecte original incluïa tot tipus de dotacions. Divideix el sector en diverses parts separades per zones verdes. L'organització de la ciutat és oberta amb llargues sèries de fileres de cases amb zones verdes intermitges de diverses característiques i formes. En la revisió es preveu més ocupació i un plantajament més formalista.

Entre la via del ferrocarril a Oest, una via rodada principal a Est i una zona industrial a Sud es desenvolupa aquest projecte, on a partir de dues grans avingudes creuades que concentren els equipaments, s'extent més o menys ortogonal la xarxa viària, que dona lloc a les diferents illes del projecte. A l'interior de les illes i envoltat pels diferents tipus de casa, queda situat l'espai verd comunitari, amb espais de joc comunitari.

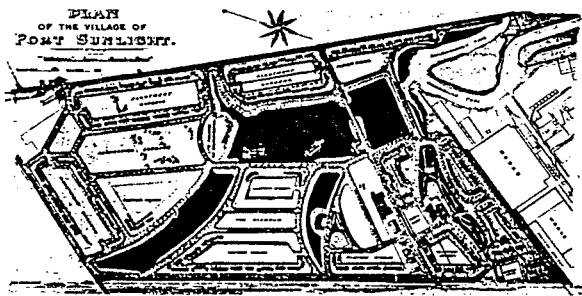
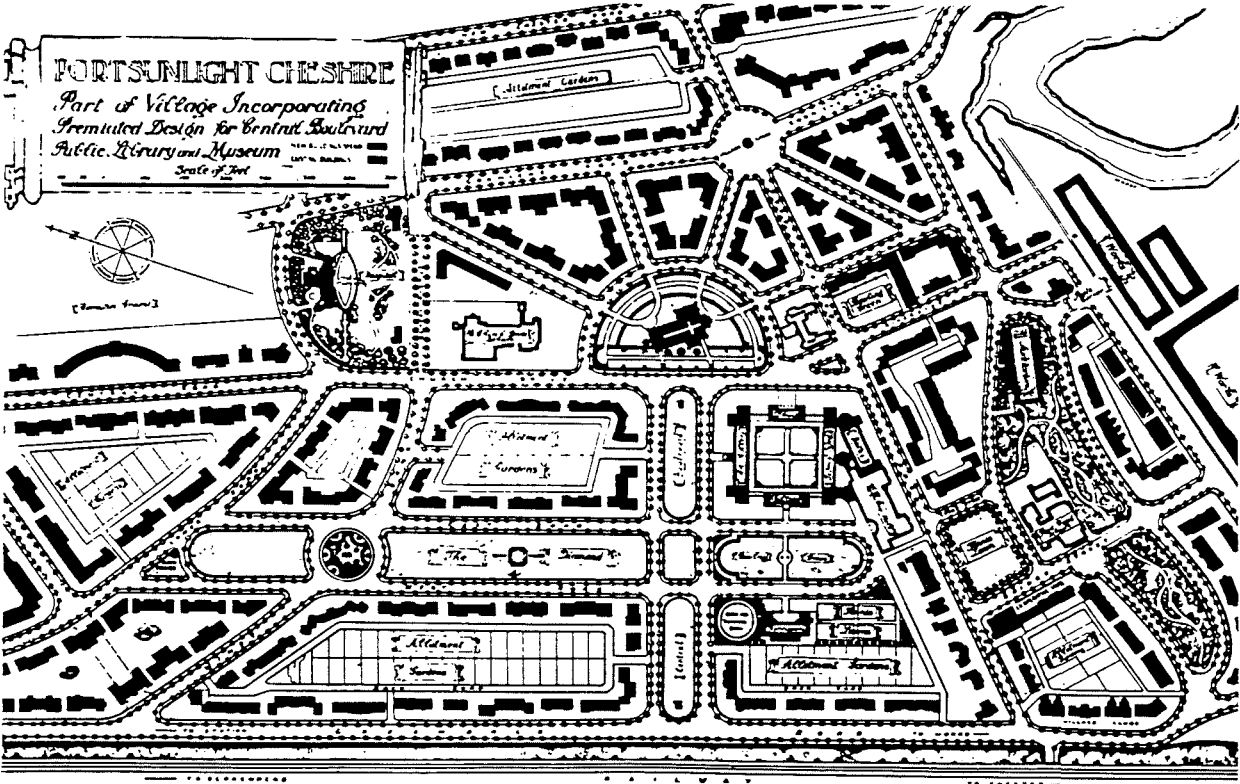
Els motius acadèmics tradicionals -simetries, perspectives, etc.- queden diluïts mitjançant recorreguts corbilinis , la prevalència d'àrees arbrades i les funcions públiques. La forma del viari es irregular i convina els traçats rectilinis i curvilinis.

Horts-jardí completen la part posterior de les cases i camps oberts en els fronts.

La forma edificada segueix la geometria del traçat viari: els edificis es col.loquen en el perímetre de la illa a una mateixa distància del carrer.

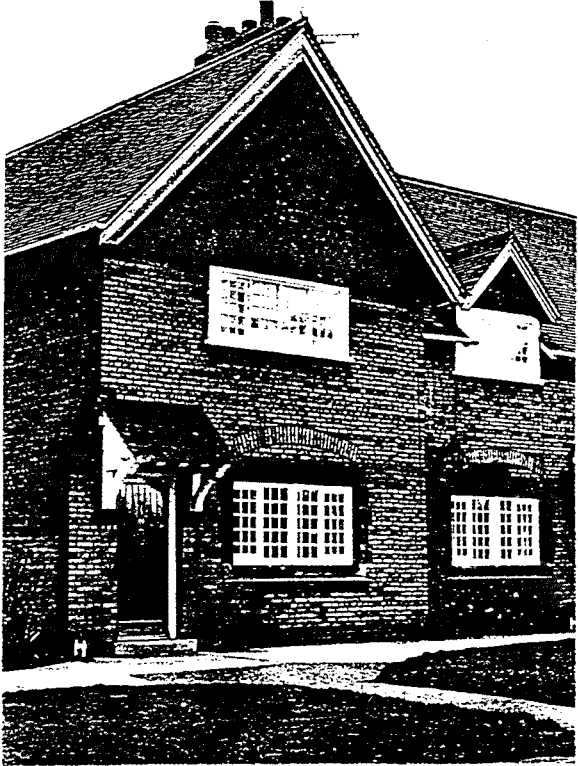
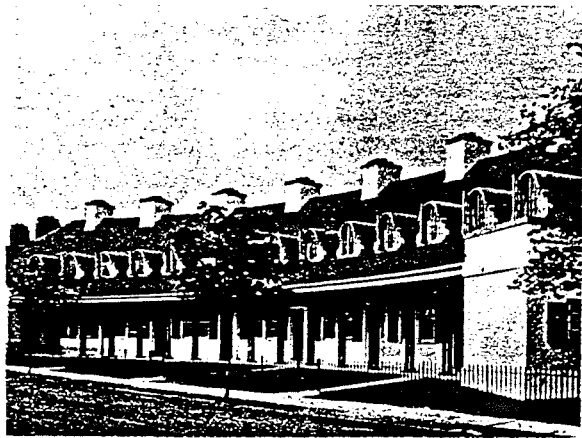
Tot i no crear una agrupació tipològica general, hi ha especial cura en separar les cases del carrer amb unes voreres ajardinades amples, o bé creant un jardí particular a façana.

Les agrupacions dels edificis donen com a resultat una forma d'escala superior a la de la casa, però no una forma continua.

Malgrat que s'observa una certa tendència al "arts and craft", el projecte és eclèctic, degut fonamentalment a la gran quantitat d'arquitectes que varen participar en la seva construcció. No hi han dos blocs de cases iguals. Es varen construir aproximandament 1000 vivendes.

Rev. Town Planning Review. Vol.44 n.4 Oct-1973
Bayley,S. La Ciudad Jardín. pàg. 24-26
Frampton, K. Historia de la arquitectura moderna. pàg. 27
Jackson, I. Sir Raymond Unwin. pàg. 47-49
Laurie, Michael. Introducción a la arquitectura del paisaje. pàg. 115
Sica, P. Historia del urbanismo S.XIX. pàg. 917-919
Stern,R. The Anglo-American Suburb. pàg. 53

ECHOTA

Mckim / Moad / White

1892

Niagara Falls. N.Y.

U.S.A.

Echota, refugi en llengua Cherokee, va ésser construït com a cases per treballadors de la Niagara Power Company.

Ocupa 34 Ha propietat de la companyia. No està pensada com a ciutat autosuficient.

Les constrenyides condicions de l'entorn del lloc obliguen a adoptar la malla.

Dues vies, Buffalo Avenue i Sugar Street ja travessaven el lloc. Altres límits són un petit rierol i l'existència d'altres propietats. Les línies del ferrocarril travessen el solar.

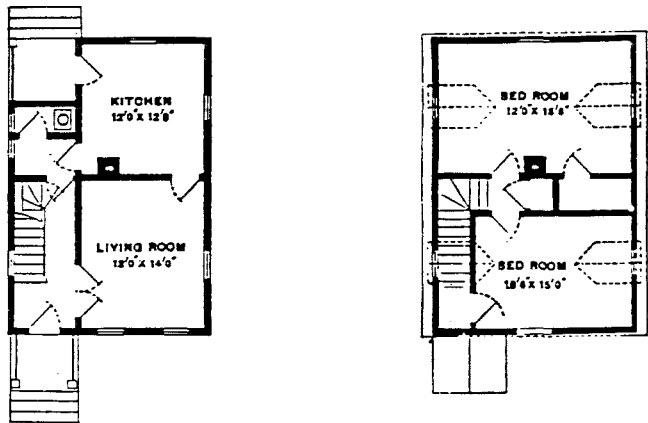
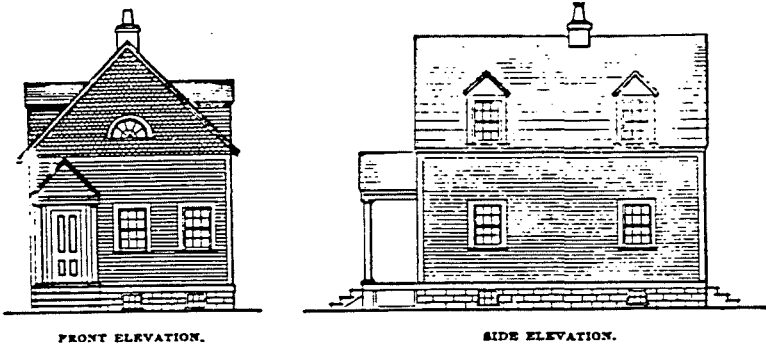
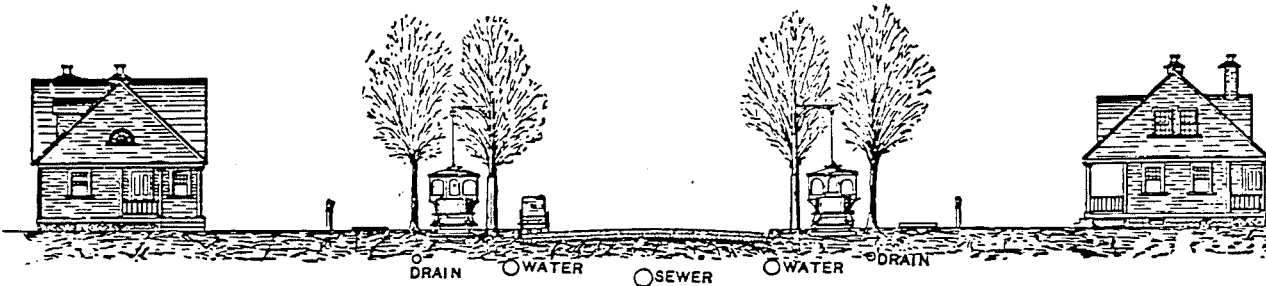
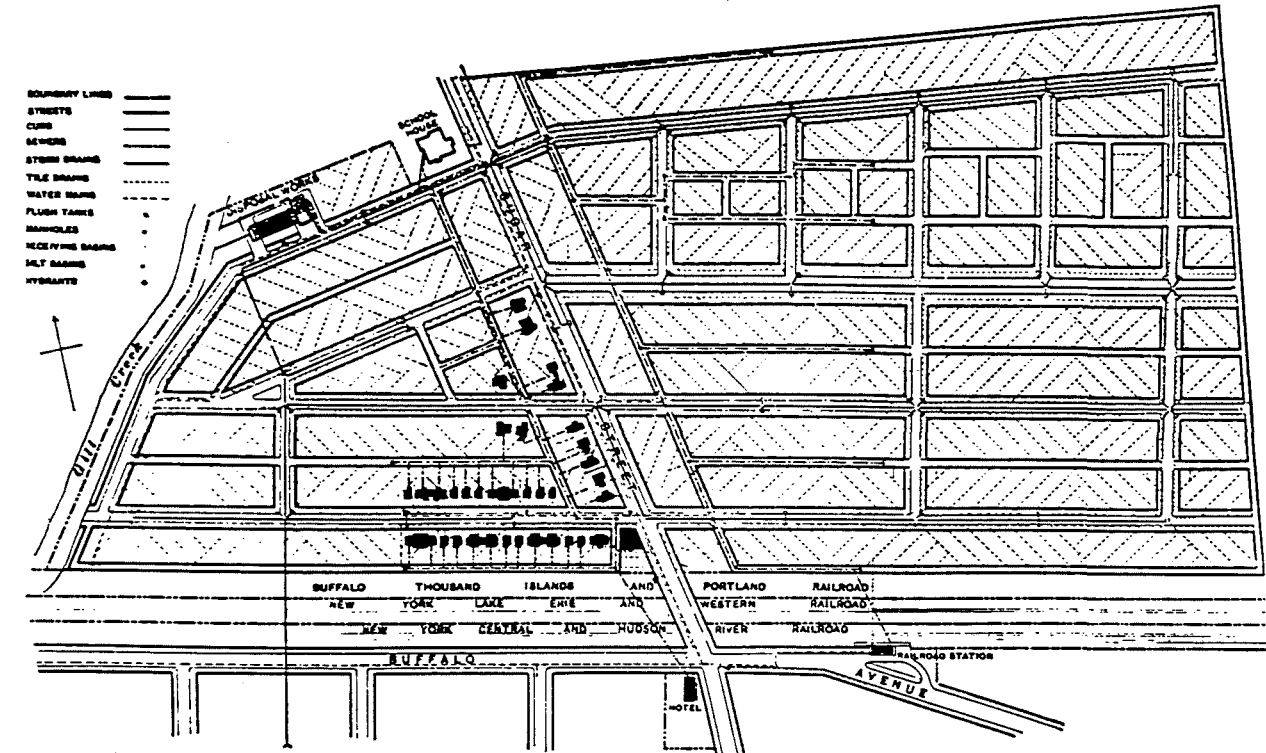
Malgrat que l'espai per la circulació és homogeni, la caixa del carrer es diversa, segons l'importància del mateix. Això es logra mitjançant la disposició de les cases ampliant més o menys el jardí frontal.

Carrers de 15 m i de 7.5 metres d'ample rodejats d'oms i platans organitzen les illes, dividides interiorment per uns petits carrers de servei posteriors de les cases.

Les cases estan enretirades 6 metres en unes parcel·les de 30 a 35 metres de profunditat. Això permet un sentit d'amplitud i verdor al llarg dels carrers. Els patis posteriors són el suficient per tenir un espai privat prou gran.

La forma edificada és el resultat de disposar les cases aïllades sobre parcel·les estretes, el que dona una imatge continua del carrer malgrat no ho sigui. La imatge resultant és comú al suburbi americà.

Les vivendes són molt petites; es desenvolupen en planta baixa i pis i el programa funcional es compon de cuina, sala-menjador i dues habitacions en la planta superior.

BOURNVILLE

W.H. Harvey
1894-1898
Birmingham
Anglaterra

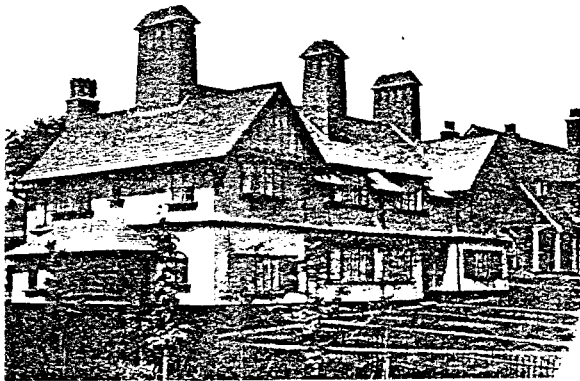
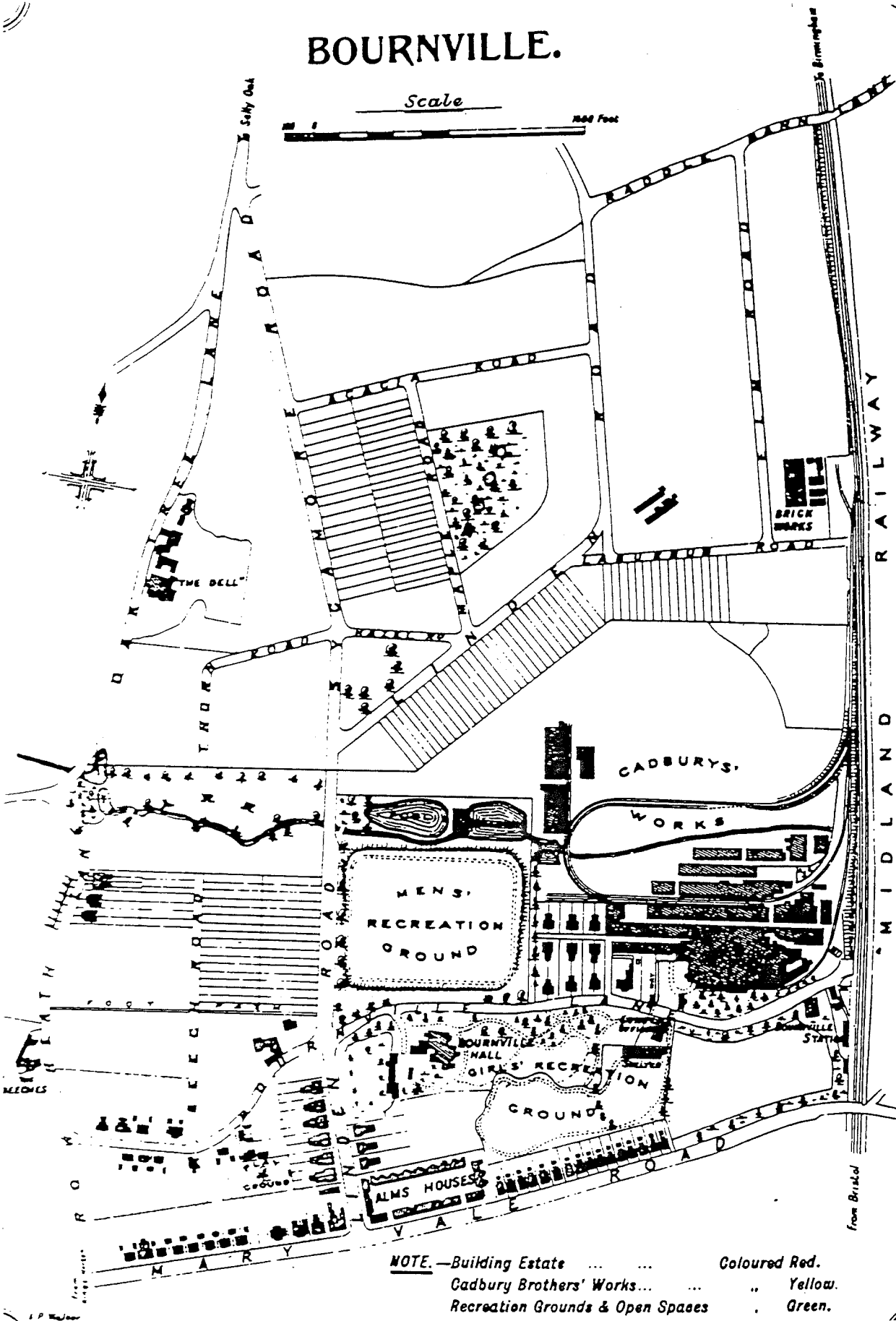
Els germans Cadbury, al igual que Lever, estaven motivats per principis morals i desitjaven donar als seus treballadors una vivenda agradable amb jardí. Les idees dels Cadbury respecte al profit físic i mental que els treballadors treuen de la distracció més natural i saludable, la jardineria, van marcar el criteri director del conjunt.

L'any 1879 es realitza un primer grup de "cottatges", i l'any 1895 un altre grup. A finals de segle la família Cadbury transfereix la propietat del conjunt a Bournville Village Trust, és aleshores quan comença el desenvolupament com a ciutat model.

Bournville vol demostrar que les viles industrials poden ésser construïdes per les autoritats municipals.

La ciutat té dos períodes de construcció: a) entre 1898 i 1905 i b) a partir de 1914.

El conjunt es situa a 8 Km. al Sudoest de Birgmingham, prop de la fàbrica de Cadbury. Una extensió de 48 Ha alreudor de la fàbrica es van reservar al desenvolupament del conjunt, altres 6,4 Ha es van assignar com espais públics a l'aire lliure, incloent jardins, dos parcs i dos patis d'esbarjo, un dels quals tenia servei de vigilància

i cura per a les criatures menors de 12 anys. Hi ha una clara voluntat d'evitar que es construis amb finalitats especulatives. El 1907 cubria una àrea de 200 Ha que ha anat augmentant fins a les 440 Ha.

Queda estructurat a partir d'una L formada per la via del ferrocarril i la carretera principal, en la seva intersecció queda ubicada la fàbrica i la zona d'esbarjo de la colònia, a partir d'aquest nucli es desenvolupa l'àrea residencial en base una xarxa de carrers rectilinis que van formen unes illes més o menys rectangulars.

A pesar de la relativa simplicitat dels traçats rectilinis, la monòtoma apariència s'evita retrenquejant les vivendes i dotant-les d'abundant vegetació. La majoria dels carrers tenen 6 m. d'ample amb voreres de 2 m., i un retrenquiex de les vivendes de quasi bé 15 m. Aquest retrenquiex i la conseqüent aparició del jardí frontal és l'aportació més important del projecte.

El paisatge natural es manté en un paratge boscos i ondulat amb una mitja de 1240 m² per hectàrea.

Les cases reproduïen les tipologies "By Low" de Birgmingham, però apareixen en grups de dos, tres o quatre unitats amb jardí privat, formant un interteixit de baixa densitat i ric en espais lliures.

Hi ha abundància d'espais oberts, parcs i llocs d'esbarjo en llocs centrals.

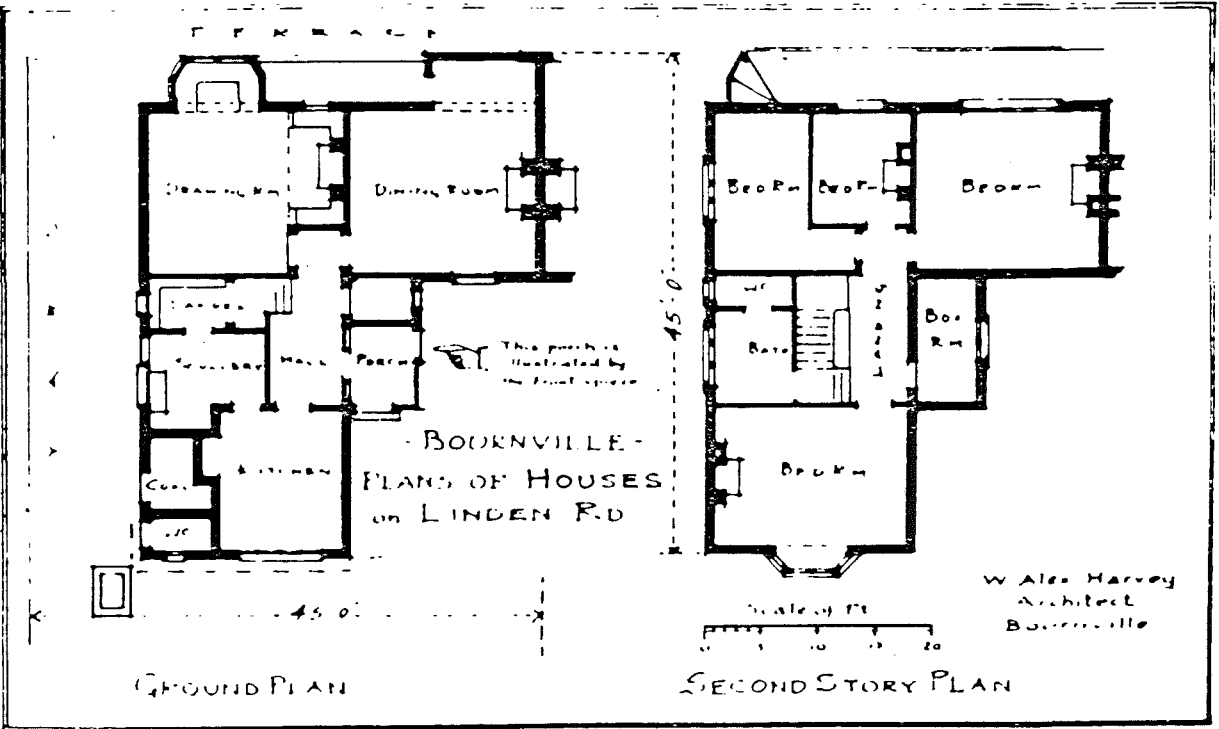
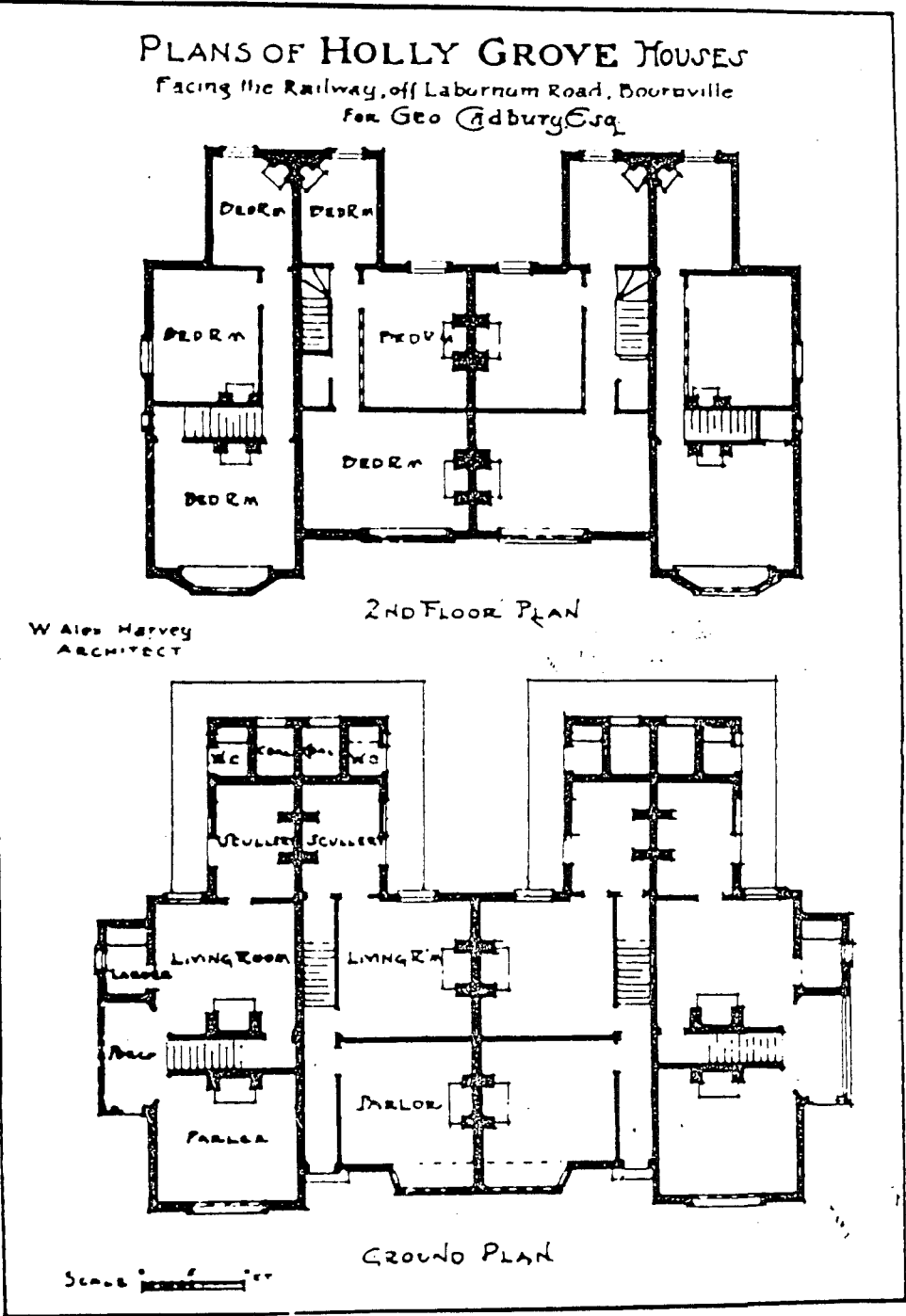
Els paquets parcel·laris no es produeixen en continuïtat sino de manera dispersa, deixant espais intersticials entre ells.

Cap casa podia cobrir més del 25% de la parcel·la.

Les cases, que la majoria queden aparellades, es situen en parcel·les molt fondes, podent dotar-les de doble jardí, de façana i posterior.

L'arquitectura, similar a la de l'època, és molt eclèctica i sense especials atributs més enllà del pintorisme.

Bayley, S. La Ciudad Jardin. pàg. 27-28
Frampton, K. Historia de la arquitectura moderna. pàg. 27
Jackson, F. Sir Raymond Unwin. pàg. 47-49
Laurie, Michael. Introducción a la arquitectura del paisaje. pàg. 115-116
Mackay, D. Viviendas plurifamiliares. De la agregación a la integración. pàg. 11-13
Sica, P. Historia del urbanismo S. XIX. (2) pàg. 918-919
Stern, R. The Anglo-American Suburb. pàg. 56-57
Whittick, A. Arquitectura Europea del Siglo XX. pàg. 120

NEW EARSWICK

B. Parker / R. Unwin

1902

York

Anglaterra

Aquesta és l'obra pionera de B. Parker i en R. Unwin. S'inicia l'any 1902 i no s'ocupa fins l'any 1904.

New Earswick es construeix pels empleats de la companyia Rowntree (Joseph Rowntree Village Trust).

L'empresa estableix com objectiu oferir vivendes pels treballadors més modestos, vivendes "d'aspecte artístic, higièniques i sobre tot ben construïdes". New Earswick vol defugir de la imatge de caritat i per tant de la tradició filantròpica. L'habitatge havia d'esser econòmic però no regalat. Es planteja com una alternativa a la ciutat, no és una ciutat jardí sino un poble jardí.

Es promoció cooperativa on els problemes de l'habitatge són diferents a la ciutat industrial ja que la vivenda passa a ser de propietat.

El no existir una indústria de suport depen de la qualitat de l'habitatge i de la vialitat com a comunitat.

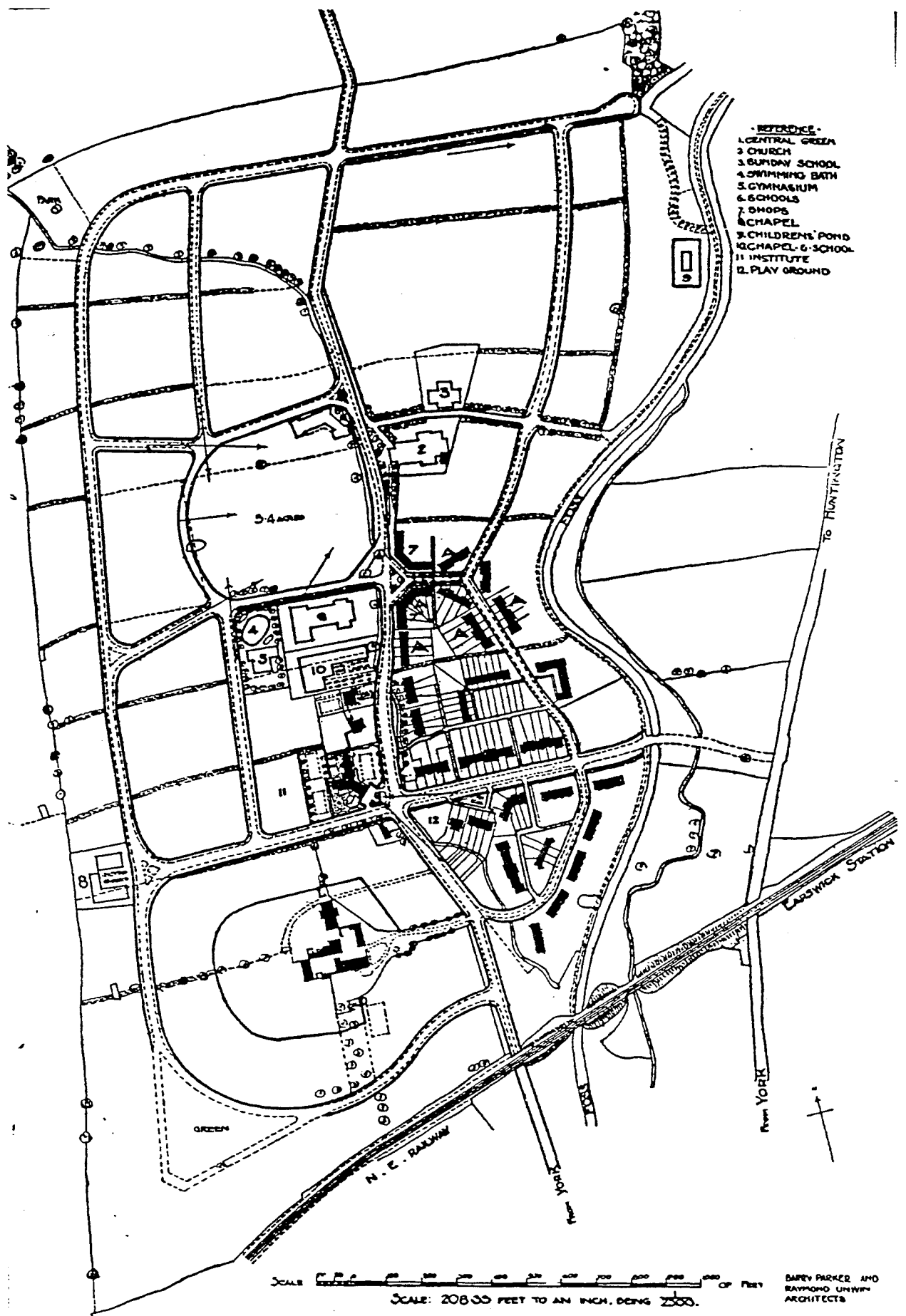
New Earswick fou construïda a ambdós costats del ja existent carrer Haxby, delimitat a l'Oest pel riu Foss, a l'Est per una granja, i pel Sud limita amb el ferrocarril.

El projecte es planteja fonamentalment com un pla de traçat viari i de disposició de les dotacions públiques, desenvolupant només una petita part residencial al centre del sector.

El principi fonamental del planajament és construir els carrers principals rectes i els secundaris en corba, i establir una nova relació entre casa i carrer.

La forma del viari és totalment irregular tant en la xarxa com en la geometria del traçat. La forma del viari respon a l'acceptació de traces preexistents en el territori i la seva conversió en carrers.

El centre es col·loca en el centre del terreny, en la via central que l'atravessa i allunyat de la nova estació del ferrocarril, deixant la vora del riu lliure. La ciutat preveia la seva expansió cap a l'Oest i cap al Sud quan fos possible. Les botigues i l'escola queden situades en el centre.

L'ample mig dels carrers és de 5,5 m, el que manté la petita escala i la varietat en el traçat.

Es manté el principi d'un front regular a carrer i el jardí gran a l'interior de l'illa. Algunes àrees de joc infantil es col·loquen a l'interior de l'illa, segregades totalment del tràfic.

El projecte preveia mantenir els arbres existents i dotar a les sales d'estar del màxim de llum.

El parcel·lari és el resultat d'assignar a cada parcel·la un fragment d'espai lliure. Les cases es disposen en petits grups -quatre, sis, vuit...- de manera independent del carrer. Com a resultat no es pot reconèixer ni una forma viària, parcel·laria o de l'edificació unitària, sino que el resultat és la suma de solucions fragmentàries i puntuals sense que sigui possible una lectura de conjunt.

Els habitatges de planta baixa i pis s'agrupen per formar fronts més importants e incrementar l'escala urbana.

L'estil és el de l'historicisme domèstic del moment emprat per Vosey, Lutyens, Baillie i altres.

Bayley, S. La Ciudad Jardin. pàg. 28-29
Jackson, F. Sir Raymond Unwin. pàg. 47-60

LETCHWORTH

R. Unwin / B. Parker

1904-1920

Lechtworth

Anglaterra

La companyia "First Garden City Ltd." va comprar 1546.7 Ha (3822 acres) de terreny al Nord del comtat de Hertford, justament 34,5 milles al Nord de Londres. Es tracta d'un territori rural on s'han de construir totes les infraestructures de nou.

La línea Londres-Cambridge del ferrocarril passa pel mig del terreny, proporcionant noves i fàcils comunicacions.

Un dels objectius primordials de la nova ciutat es proporcionar allotjament barat i sa per la classe treballadora. Es confiava en que s'arribaria a una població de 30.000 habitants, objectiu que no es va lograr després de 25 anys. A pesar de tot, no té l'èxit que caldria esperar, en comparació amb la difusió que té la idea de la ciutat jardí.

Les 1550 Ha es divideixen en dos sectors: 500 Ha d'àrea urbana i un cinturó agrícola de 1050 Ha. Les dimensions són més petites les de la proposta teòrica, però en canvi, es manté la població de 30.000 habitants.

La creació de comunitats independents, autosuficients en dotacions com una nova unitat de planejament, obra la possibilitat de desenvolupar no sols noves ciutats, sino també àrees urbanes i suburbanes existents.

El pla original divideix la ciutat en quatre parts per la preexistència de la línea del ferrocarril i l'anomenat "Norton way".

El projecte adapta al màxim les preexistències. El petit rierol que atravesava el sector s'incorpora com a parc lineal, i el mateix es fa amb el bosc anomenat Norton Common i altres camins. L'eix principal està determinat per una filera d'arbres existents.

El centre de la ciutat està situat en un punt topogràficament una mica més aixecat. La forma de la ciutat manté als arbres existents. Es planten, a més a més, 45 espècies diferents d'arbres nous. El ferrocarril efectua una bisecció de la ciutat, la zona comercial es troba exposada a la climatologia, i la indústria està barrejada amb zones residencials.

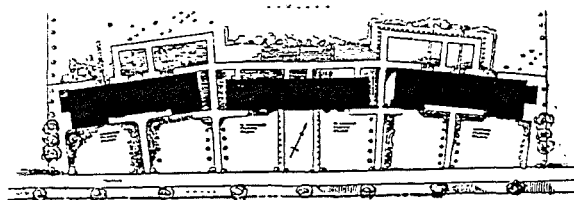
Des de la plaça central els carrers s'extenen cap a l'anell perimetral. Aquestes vies faciliten que des de l'exterior es puguin veure els edificis públics centrals, reforçant la imatge de ciutat.

La forma de Letchworth està deliberadament pensada per afavorir el contacte humà, el sentit de comunitat local i la identificació personal.

Els primers plans, l'habitatge forme illes tancades. Els sectors es desenvolupen al voltant d'un element que configuri l'espai central (plaça, carrer, etc, ...). La construcció del projecte suposa nombroses modificacions al pla inicial.

La companyia no construeix les cases sino que això es deixa en mans dels privats, ja siguin particulars o constructors locals. La densitat està limitada a 25 viv/ha.

Les ordenacions residencials tenen una reglamentació molt precisa sobre els temes ambientals.

FIRST GARDEN CITY LEICHTWORTH THE TOWN AREA OF THE ESTATE

Buildings erected shown thus [solid black shape]
Buildings proposed [dashed outline]

SCALE 1/2500 OR 100 YDS. TO 1 INCH

BARRY PARKER & RAYMOND UNWIN
Architects

BARRY PARKER &
RAYMOND UNWIN
Architects

El caràcter arquitectònic tindrà una gran influència sobre els tipus edificatoris de la ciutat jardí: es tracta essencialment de vivendes unifamiliars de dues plantes. El seu aspecte extern es configura com un assentament extensiu de cases unifamiliars a base de "cottages", usuals en l'edificació privada de l'època.

A Letchworth es viu a l'interior d'una casa i a l'exterior de totes les altres.

Seguint la manera de fer de R. Unwin, la forma del parcel·lari respon a assignar a cada casa un troç d'espai lliure privat desenvolupant un gran repertori de solucions.

La forma edificada és el resultat de disposar els edificis seguint criteris de composició del paisatge urbà. L'agrupació de les cases entre mitjeres permet la formació d'escenes diverses en la ciutat singularitzant determinats punts.

L'agrupació de cases en filera de diversa longitud al llarg del perímetre de la illa dóna una forma lineal discontinua. Sovint la disposició de l'edificació és independent de la forma del viari.

La forma del viari és una trama irregular que depen més de les preexistències que d'un model d'organització. Els traçats rectilinis es convinen amb els curvilinis sense cap ordre geomètric pre-establert.

Els carrers són avui estrets doncs responen a un moment en que la ciutat no estava pensada pel tràfic. Això no obstant, cal distingir entre l'espai de circulació i la caixa viaria delimitada pels edificis. Les cases acostumen a disposar d'un jardí devanter que dóna privacitat i amplia la via. La independència del traçat de la forma edificada fa que els carrers tinguin un aire pintoresc on cada punt té la seva pròpia solució formal.

R. Unwin defensa les parcel·les estretes i profundes perquè són les que millor li funcionen per agrupar les cases i aconseguir els efectes urbans desitjats. El parcel·lari és irregular i constantment ple d'artilugis pel millor aprofitament del sol.

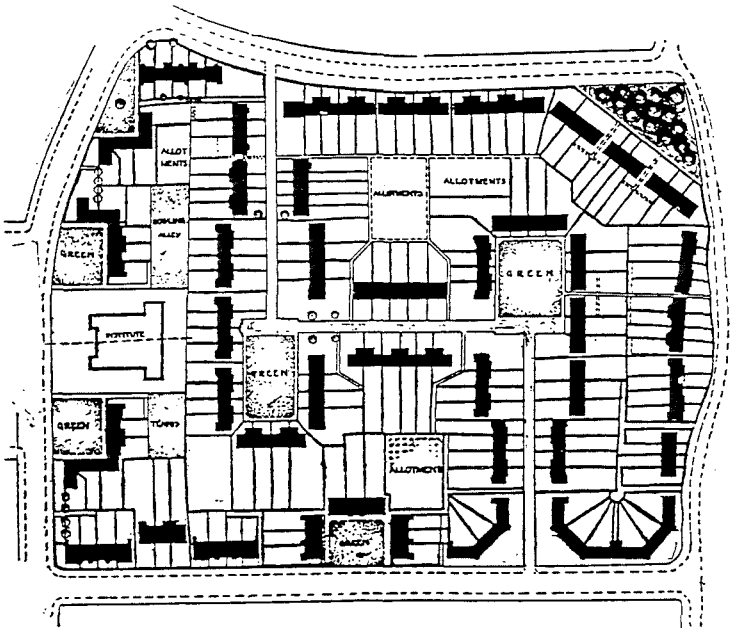
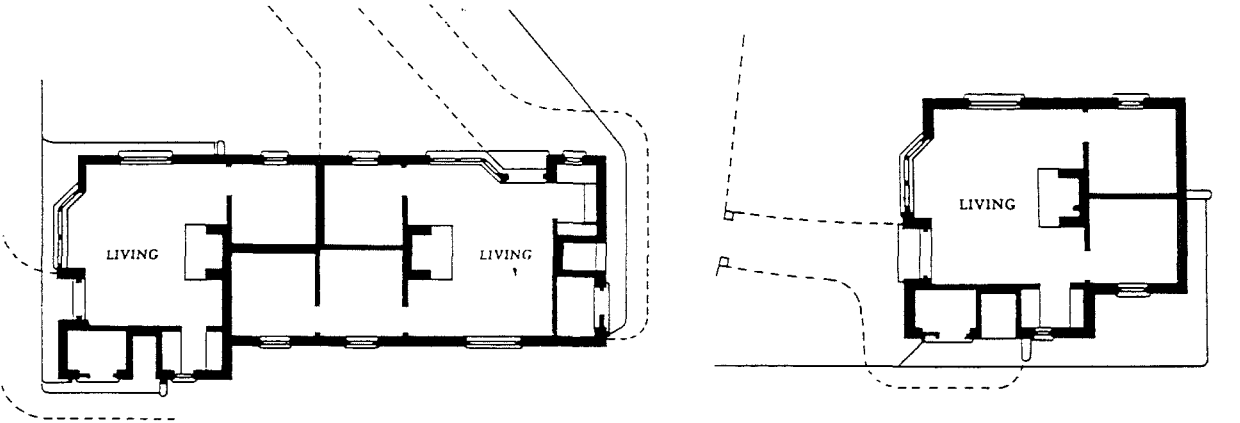
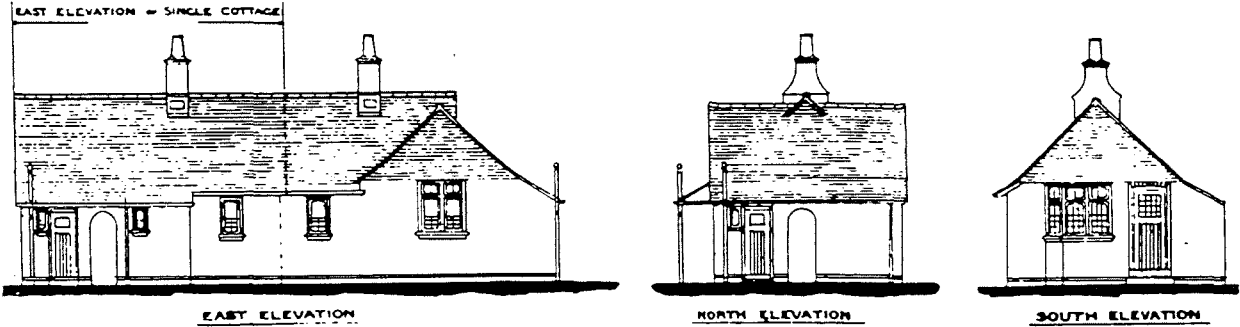
Les agrupacions són tot un repertori de solucions on la particular relació casa-parcel·la-carrer juga un paper clau en la definició de l'espai. Les agrupacions s'utilitzen per formalitzar petites i singulars situacions -cantonades, girs, etc.- però també per conformar elements de major dimensió -carrers i illes-. Entre un i l'altre defineixen diferents formes d'espai públic.

Pixmore Hills i Birds Hill són dues de les peces més singulars.

PIXMORE HILLS es el desenvolupament d'una gran illa a la qual s'incorporen dos cul-de-sac per donar accés al centre de la mateixa i poder-hi construir. Es el resultat de que residència vol dir també espais de lleure i esbarjo. Aquesta aportació tan simple és vista com un privilegi urbà.

El terme "cottage blocks" defineix a les agrupacions de vivendes que es disposen al voltant d'espais verds interiors.

BIRDS HILL desenvolupa el cul-de-sac penetrant i donant accés al interior de l'illa, generant el divorci entre habitatge i alineació de façana a carrer. Tres tipus d'espais es proposen en aquesta operació: el jardí interior d'illa, el cul-de-sac, i l'espai lliure front de carrer.

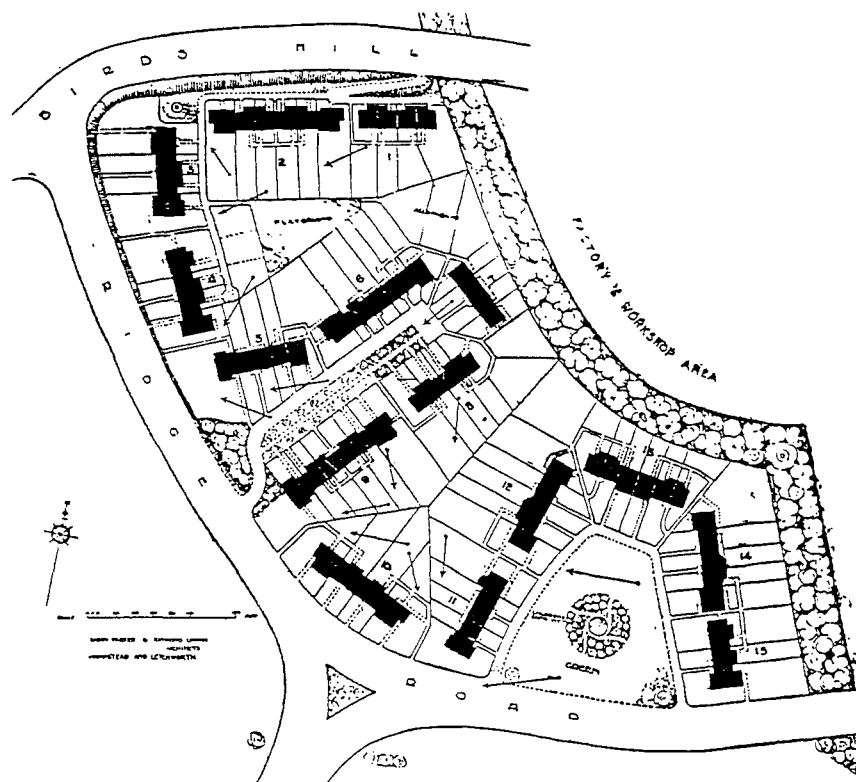

Es disposa de dues places en el perímetre, permeten incrementar la longitud de façana i per tant disposar de major front edificat.

Aquests mecanismes són exemplars de com en una gran illa incrementar la longitud de façana, i per tant poder ocupar l'interior d'illa que d'altra manera, en illes grans, és difícil de parcel·lar.

AA.VV. Housing in Europa 1900-1960. Vol.4 pàg. 2-5
Aymonino, C. La vivienda racional. pàg. 263-305
Bayley, S. La Ciudad Jardín. pàg. 44-52
Frampton, K. Historia de la arquitectura moderna. pàg. 47
Jackson, F. Sir Raymond Unwin. pàg. 60-80
Laurie, Michael. Introducción a la arquitectura del paisaje. pàg. 118
Miller, M. Letchworth, The First Garden City
Sica, P. Historia del urbanismo S. XX. pàg. 20-23
Whittick, A. Arquitectura Europea Siglo XX.

HAMPSTEAD

R. Unwim / B. Parker

1906

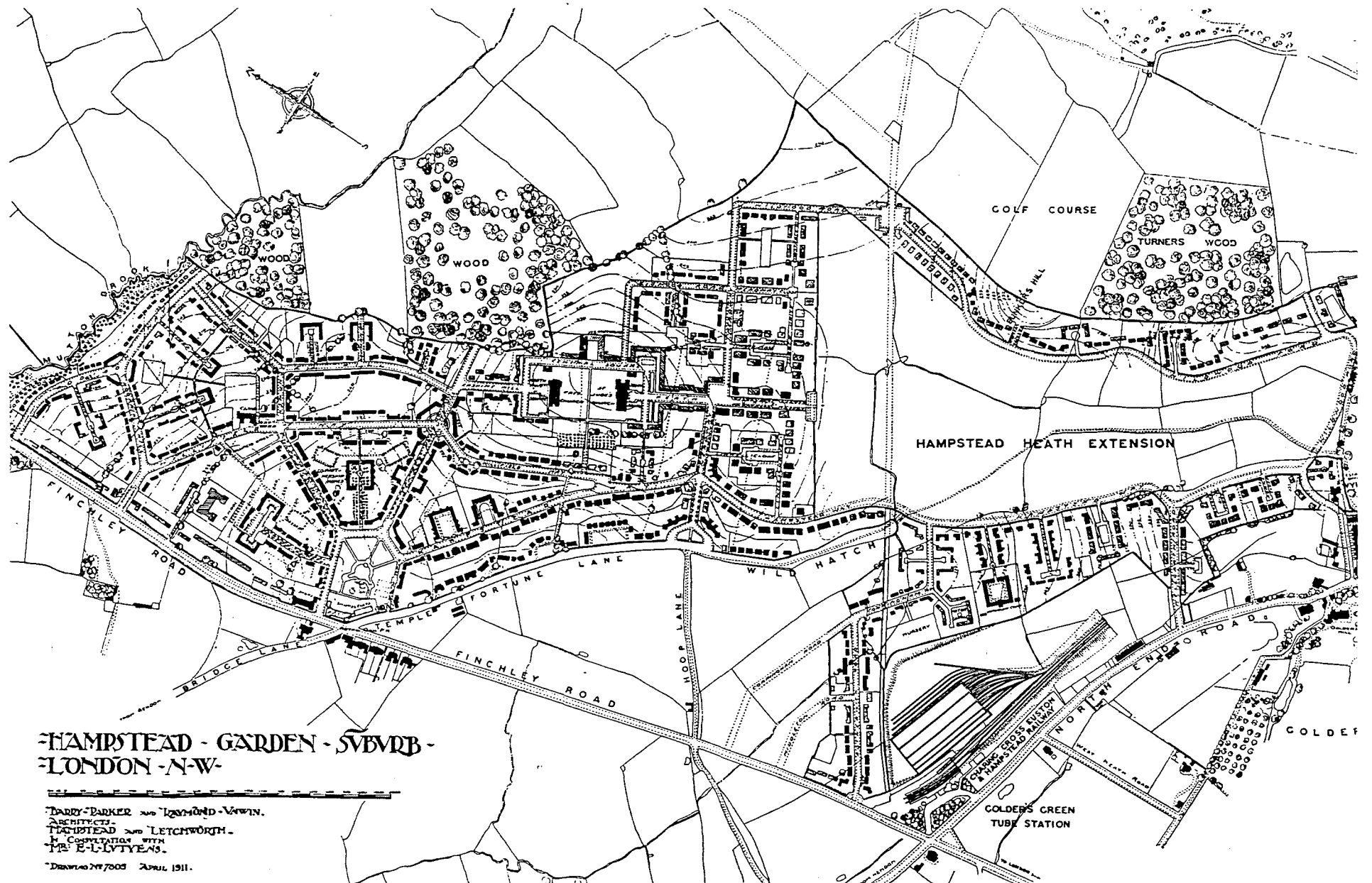
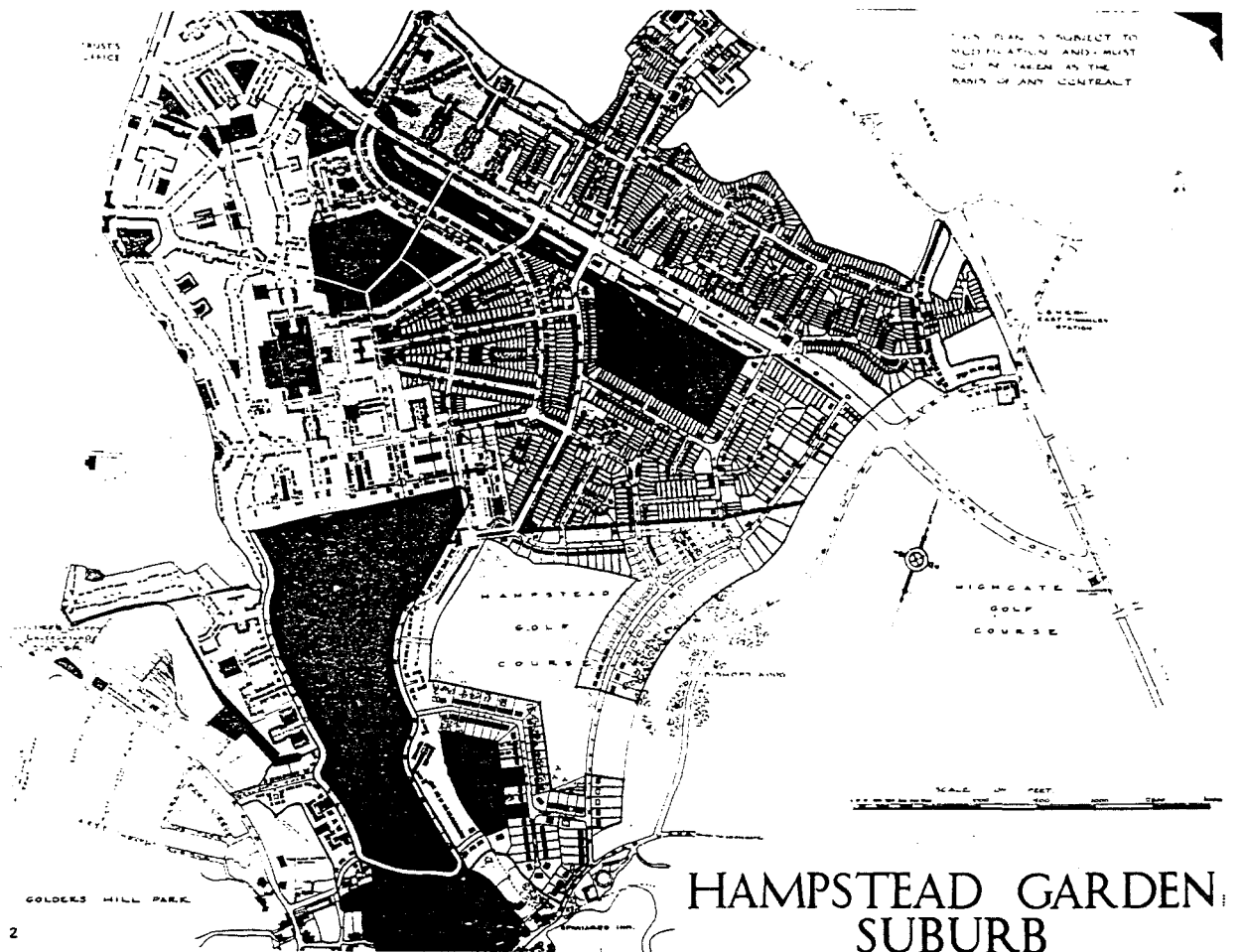
Londres

Anglaterra

El 6 de Març de 1906 es va formar la "Hampstead Garden Trust Ltd." amb la intenció de comprar un solar de 98,34 Ha (243 acres) al costat de Hampstead Heath.

Situat al Nord de Londres es presenta com la culminació del moviment de la ciutat jardí i com a síntesi del que tenia que ser el "garden suburb". Hampstead es converteix en punt de referència del "garden suburb", tant per la qualitat dels resultats com per l'èxit empresarial. La seva promotora, Henrietta Barnett, estableix les bases de Hampstead:

1.- Persones de totes classes socials i nivells d'ingressos s'hi puguin establir, i que els minusvalids siguin benvinguts.

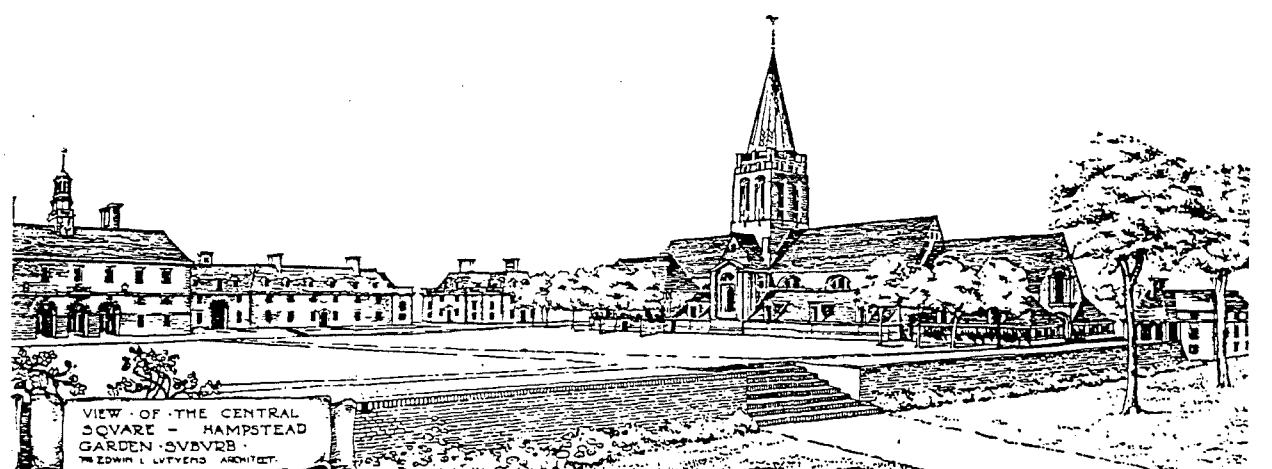

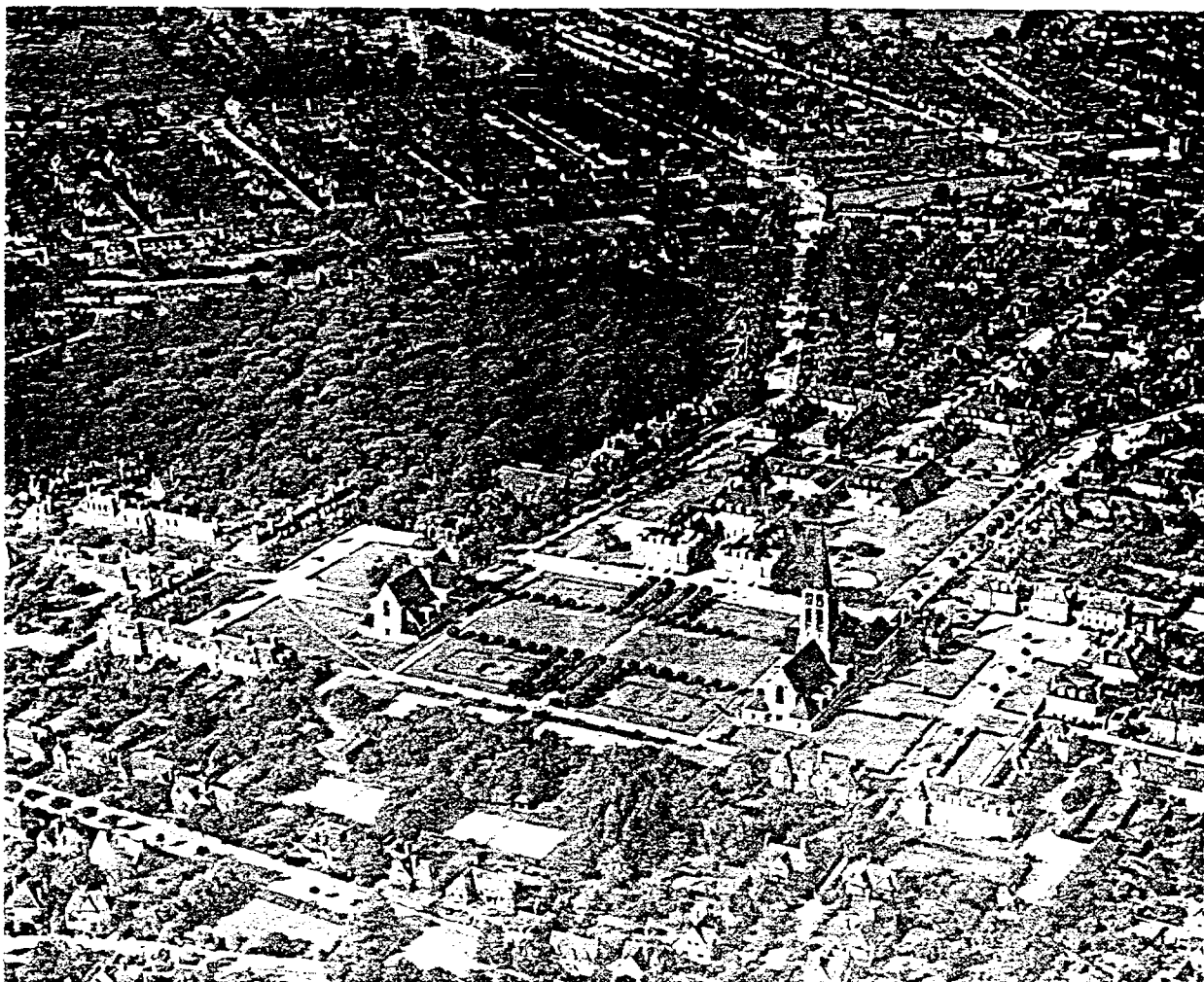
2.- Les cases de camp i les vivendes es limitaran a un promig de 19,77 viv/Ha (8 viv/acre).

3.- Els carrers han d'ésser de 40 peus (12,19 m) d'ample i les façanes de les cases han d'estar seperades del carrer al menys 50 peus, estant l'espai intermig ocupat per jardins.

4.- Les divisions (15,24 m) de parcel·la no seran murs sino bardisses o enreixats metàl·lics.

5.- Cada carrer estarà alineat amb arbres, fent quant sigui possible una combinació de colors amb els setos.

6.- Els boscs i jardins públics han d'estar oberts a tota la comunitat amb independència de la quantitat que tinguin arrendada.

7.- S'evitarà el soroll, fins i tot prohibint la campana de l'església, la capella o institut.

8.- Es delimitaran zones de renda baixa per permetre viure als obrers en propietat.

9.- Les cases estaran situades el millor possible per que cap impedeixi les vistes de les cases veïnes.

Es desenvolupa sobre el terreny boscós de Hampstead Heath, al Nord de Londres. Aquesta zona queda connectada amb el centre de la ciutat per la línia de metro Northern Line i està servida per l'estació de Goldens Green.

Es planteja com un assentament interclassista pròxim a la gran ciutat.

El barri està pensat per 8000 hab amb ampla dotació d'espais verds i una disposició ben estudiada de "cottages" dins d'una gran varietat de parcel·les i tipus edificatoris.

La densitat és de 19,77 viv/Ha (70 hab/ha) amb l'aplicació de distàncies prefixades entre les cases, una meticulosa reglamentació dels jardins privats, dels parcs i dels espais lliures.

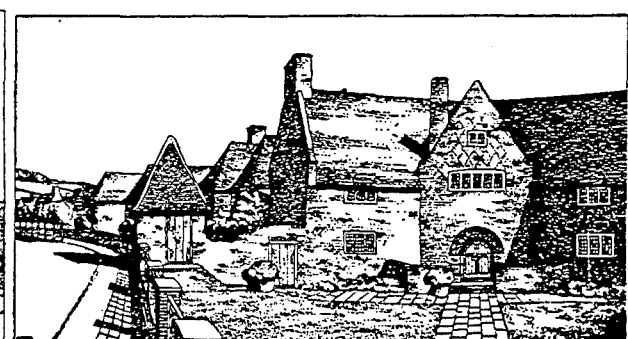
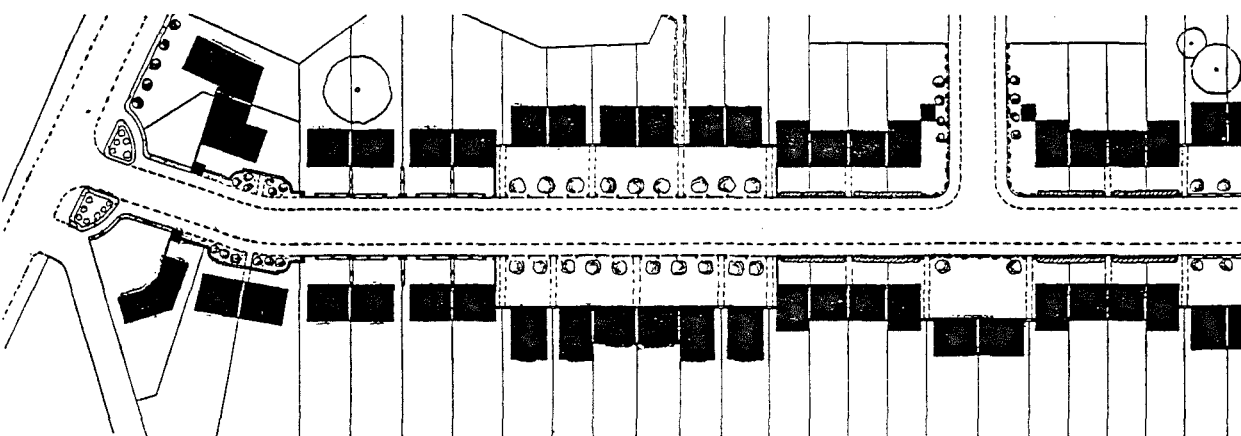
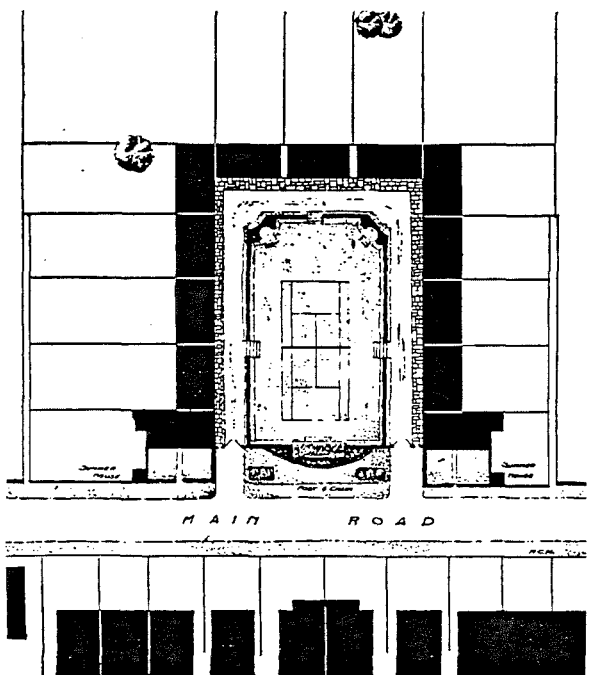
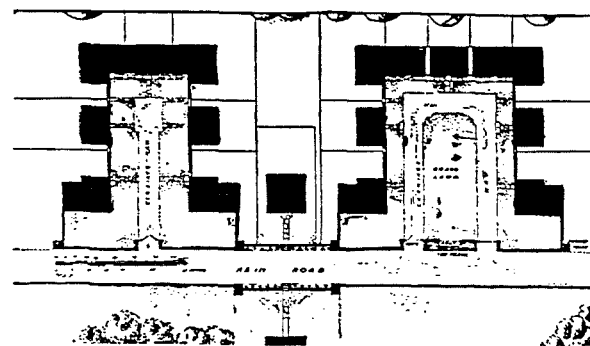
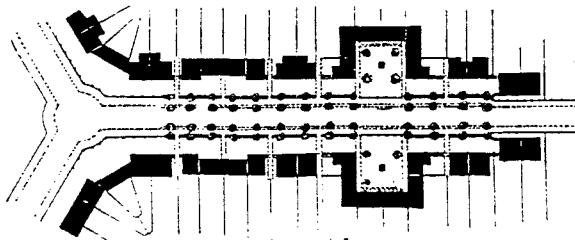
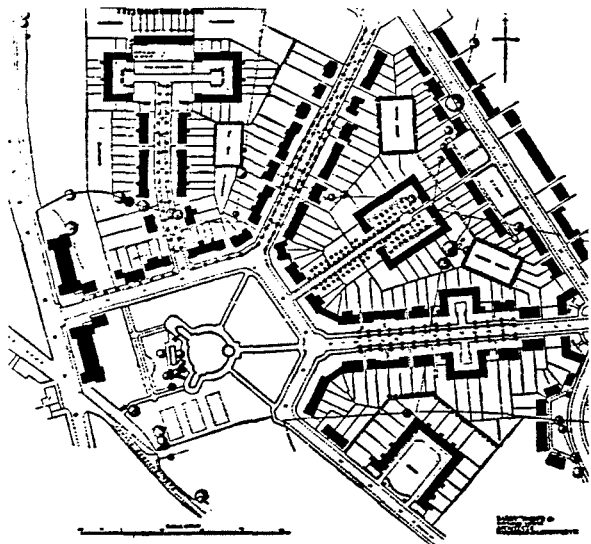
El conjunt queda situat en un petit turó, on a la part alta localitza els equipaments i la zona comercial, i a la vall la zona residencial; quedant tot el perímetre rodejat de parcs. Un segon centre es disposa en la cruïlla d'accés. Hi ha la voluntat d'absoluta preservació del paisatge.

Un gran nombre de solucions diverses s'utilitza per formalitzar l'espai des del criteri de que l'edificació s'ha de disposar per formalitzar l'espai públic.

Lutyens participa en la projectació dels espais centrals, dotant de caràcter al conjunt.

Els autors va tenir especial cura en treure partit de les oportunitats que proporcionava el terreny adequant les condicions paisatgístiques de cada vivenda; cap casa s'interposava en les vistes de les altres, y totes poden beneficiar-se de la forma del terreny.

En l'ordenació no s'opta per un model viari únic, existint diferents agrupacions i densitats, amb una densitat global preestablerta. El cul-de-sac és l'element que permet crear un ambient íntim i evocador de la vida del poble.

La vialitat no té un ordre general sino que respon a un traçat divers donant lloc a illes irregulars i a carrers diferents. A aquesta irregularitat s'adapta el traçat i disposició de l'edificació amb un criteri paisagístic. El traçat incorpora certes preexistències. La irregularitat permet decidir la densitat necessària en un barri d'aquestes característiques.

Al igual que en altres projectes el traçat respon a la conversió en carrers de traces preexistents - els nous carrers provenen d'antics camins- i a la incorporació de noves vies sense una opció formal prèvia.

Un dels elements característics del projecte és la incorporació de múltiples "greens", així com culs-de-sac successius al llarg de les vies.

Les illes són considerablement grans comparades a altres projectes contemporanis i incorporen elements que permeten una millor parcel·lació interior.

L'edificació es disposa en el perímetre, seguint el viari però amb lògica pròpia per crear espais diversos.

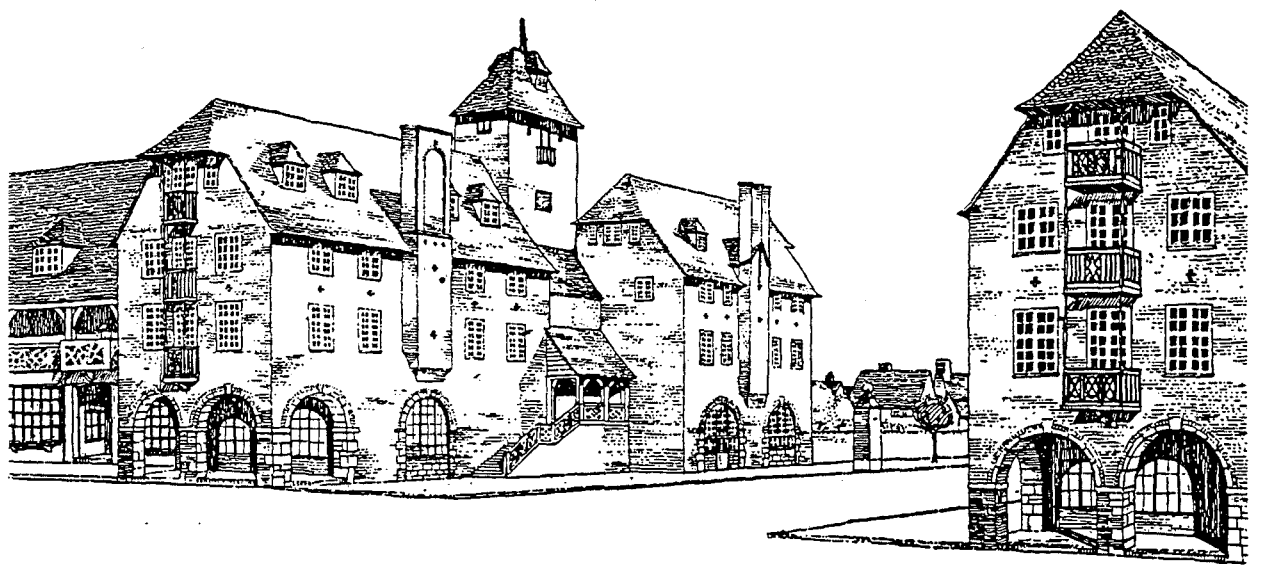
El parcel·lari és el resultat de dotar a cada casa d'una porció d'espai lliure propi. Les parcel·les són estretes i profundes, inclos en el cas dels habitatges aïllats. Les cases disposen de l'espai lliure en la part posterior però també una petita proporció en la part del davant. El jardí davanter pot o no ésser tancat.

Les agrupacions es produeixen a diversos nivells, des de col·locar una casa aparellada amb una altra, passant per petites fileres, fins a la formació d'illes, carrers i cul-de-sac,...

La proposta busca la imatge pintoresca i rural de moda a l'època.

Bayley, S. La Ciudad Jardin. pàg. 52-57
Jackson, F. Sir Raymond Unwin. pàg. 81-99
Sica, P. Historia del urbanismo S. XX. pàg. 24-26
Stern, R. The Anglo-American Suburb. 41-43
Unwin, R. La Práctica del Urbanismo.
Whittick, A. Arquitectura Europea Siglo XX. pàg. 128

• PROPOSED SHOPS • HAMPSTEAD GARDEN SUBURB •

DARRY PARKER AND
RAYMOND UNWIN ARCHITECTS

QUADRUPLE BLOCK PLAN

F. LL. Wright

1913

Chicago

U.S.A.

F. LL. Wright participa en un concurs convocat pel City Club de Chicago per desenvolupar una típica "quarter section" de terreny de la perifèria de Chicago. La seva proposta la va presentar fora de concurs.

Si bé la majoria dels projectes del concurs prenen com opció el trancament de la malla regular de la perifèria americana, no és l'opció escollida per Wright.

Utilitza un model d'unitat residencial publicat amb anterioritat al "Ladie's Home Journal" de l'any 1901, consistent en l'agrupació de quatre cases formant unes unitats. Les cases aïllades defineixen els extrems d'un perímetre on es tanquen els jardins privats. La relació amb el carrer es produeix mitjantçant un jardí obert.

En la part Nord es disposa una franja d'equipaments i altres elements, amb en el concepte d'edificis dispersos i autònoms deslligats del teixit residencial per la classe alta.

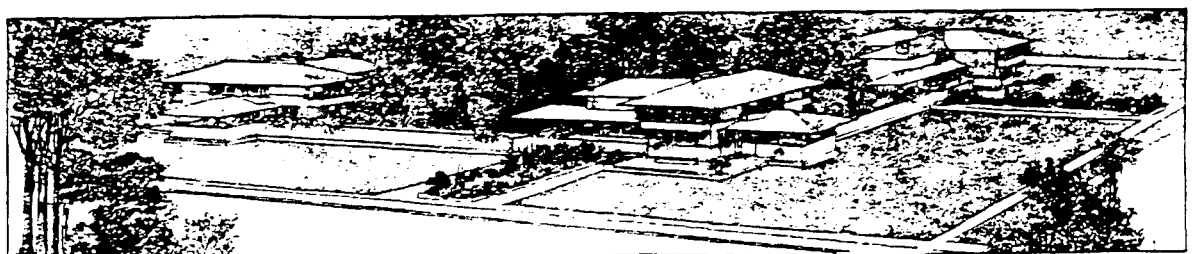
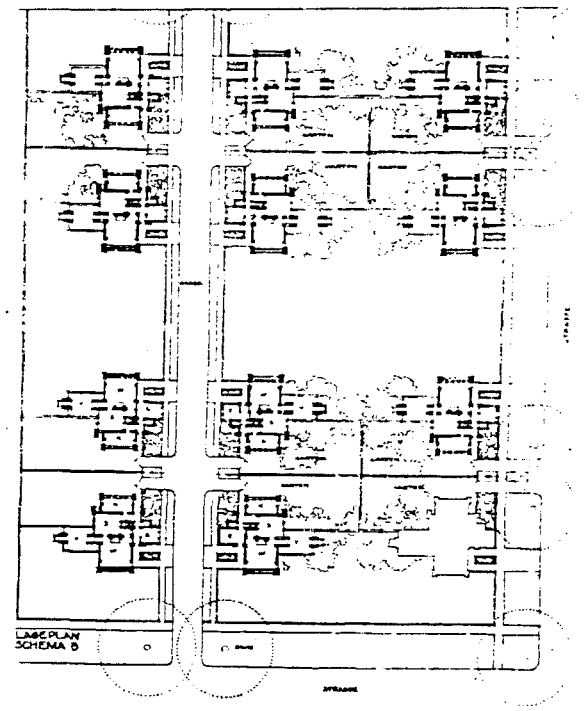
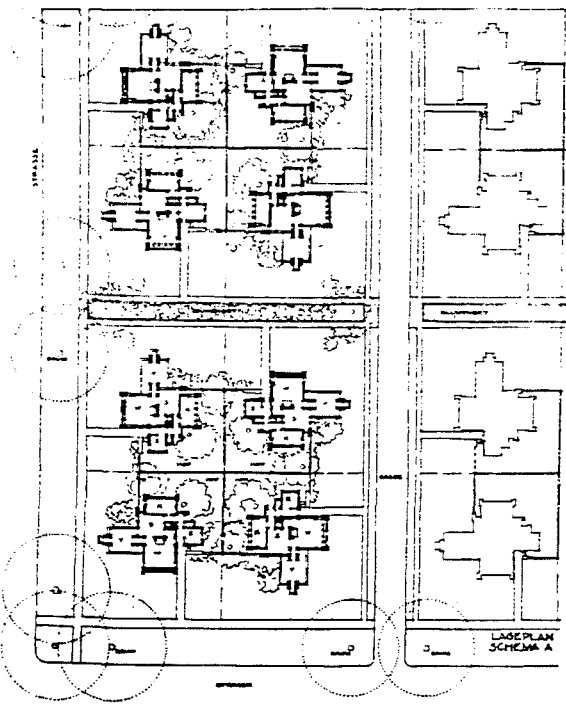
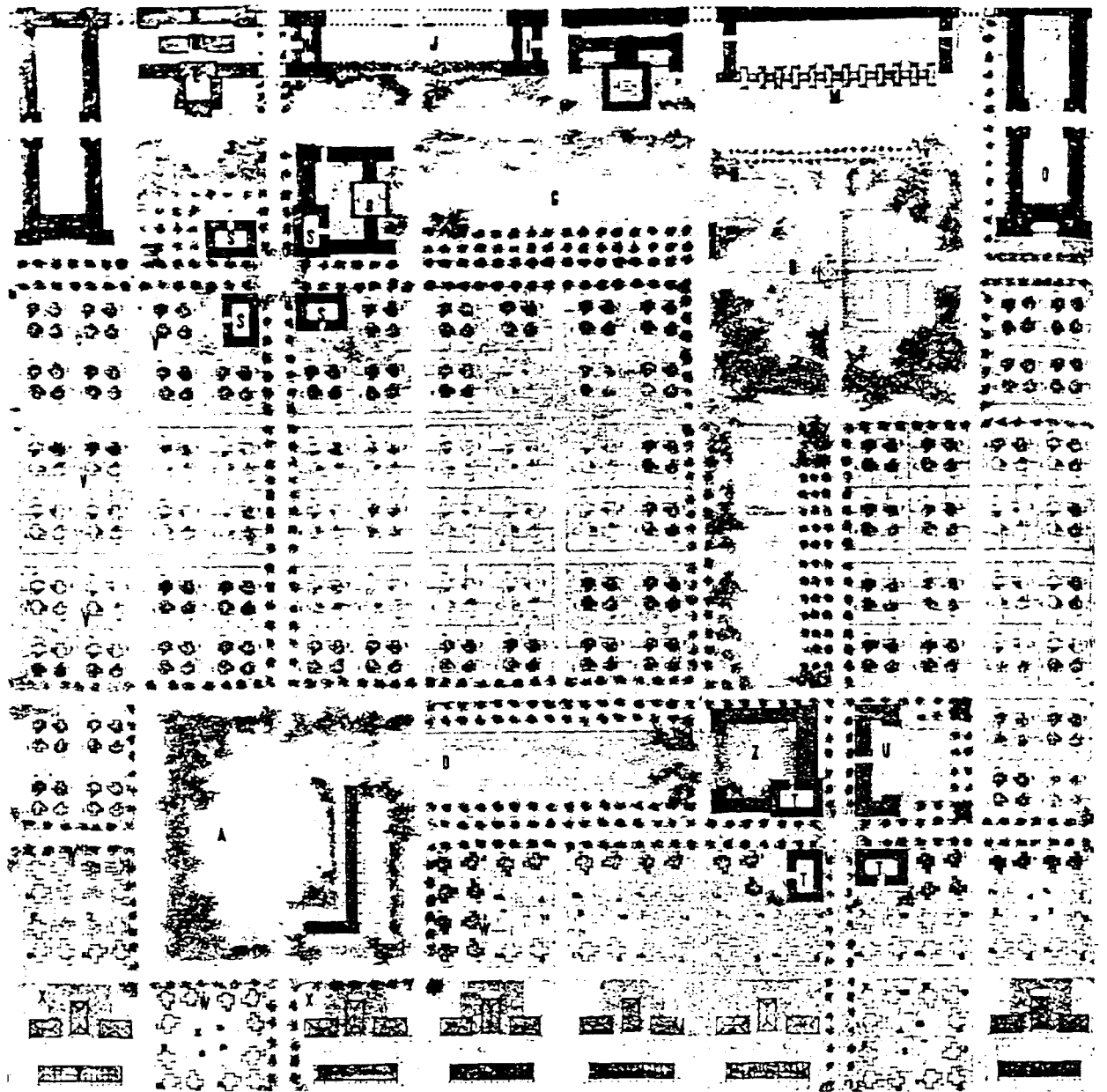
El projecte s'organitza a partir de la disposició de dos grans parcs al centre dels "quarters", i una sèrie d'eixos que els connecten amb l'exterior de manera que no arriben a atravesar mai, perquè sempre es troben amb el parc al final. Això suposa un mecanisme de divisió i jerarquització de l'espai, a l'interior del qual, es disposen illes en les que es situen quatre grups de quatre cases separats per elements peatonals.

Un dels temes més enfatitzats en la proposta és la manera de disposar les cases dins de la parcel·la, on partint sempre de l'agrupació de quatre cases, ofereix diferents alternatives. Una amb una disposició de les cases pròximes al carrer i, per tant, amb molt espai privat tancat interior. Altres just al contrari, molt pròximes entre sí, al voltant d'uns patis de servei, i deixant un gran espai lliure front al carrer.

AA.VV. City residential, Land Development. pàg. 96-102

Wright, F. LL. When democracy builds.

Tafuri et alt. La Ciudad Americana. pàg. 326-332

GEMEENTE

W.M. Dudok
1916
Hilversum
Holanda

Dudok es un arquitecte que ha lligat el seu nom al de la ciutat on principalment va treballar, Hilversum: nombrosos complexos comunals, ampliacions de barris, l'ajuntament, i altres edificis públics son realitzacions seves.

El barri Gemeente es un petit barri residencial de vivendes unifamiliars desenvolupat segons el llenguatge de l'escola d'Amsterdam. De traçat irregular busca la definició d'una serie d'illes en les que disposa l'edificació perimetralment.

El traçat viari trenca de diverses maneres la continuïtat de les vies evitant així, la circulació interna de pas a través.

El barri disposa d'una xarxa peatonal interna que vincula totes les parts posteriors de les parcel·les i els espais col·lectius, i trenca les illes.

El límit es defineix per carrers per totes bandes, llevat una en la que les parcel·les li donen esquena, en la resta de vials les cases li donen front.

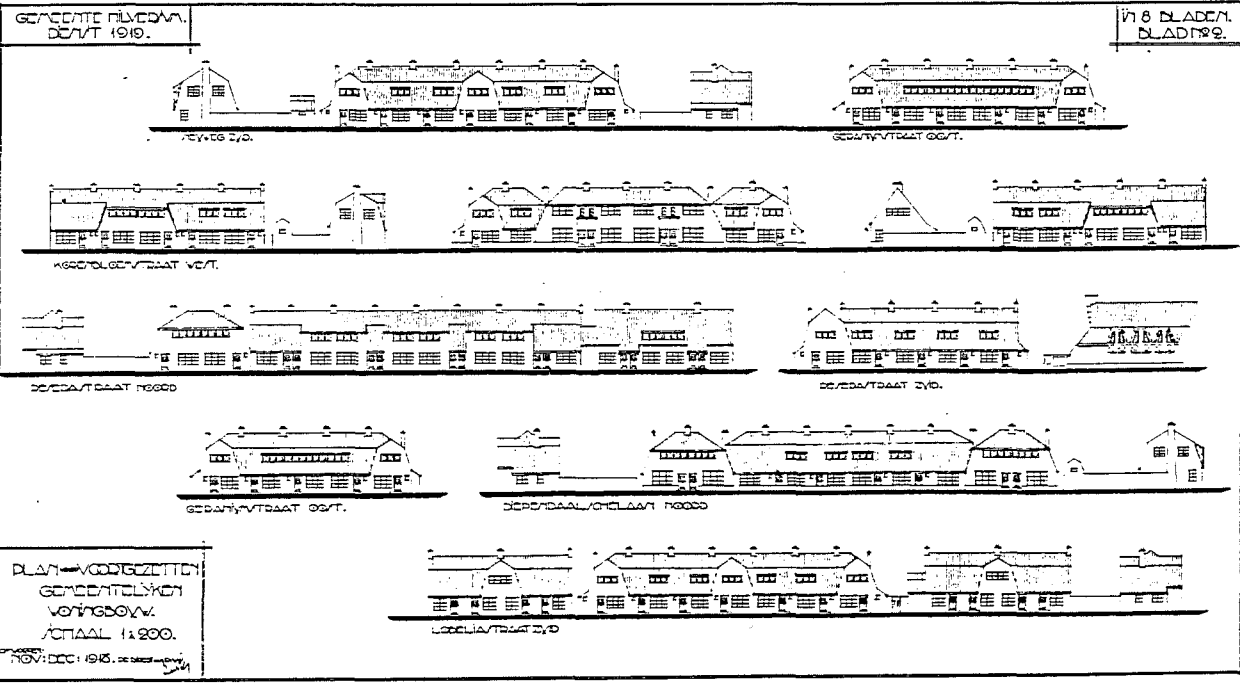
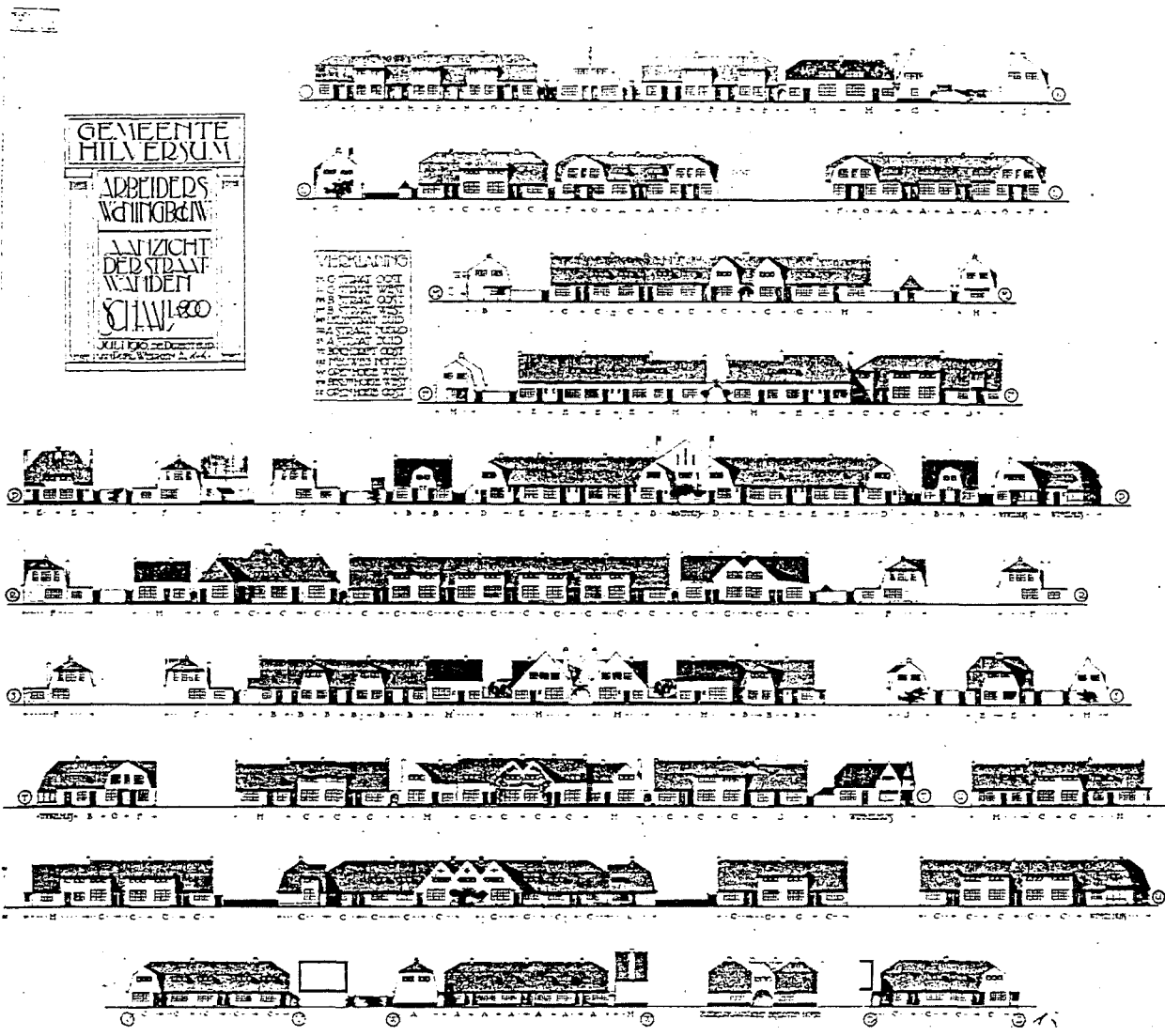
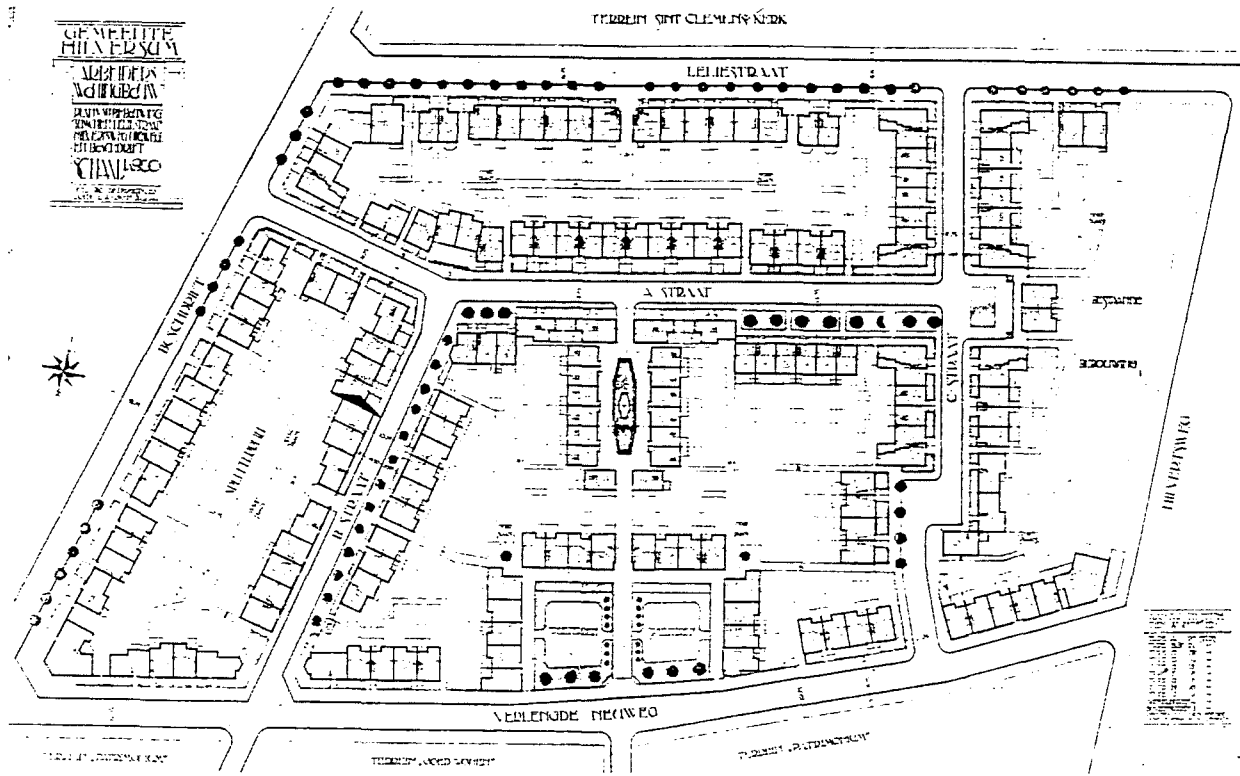
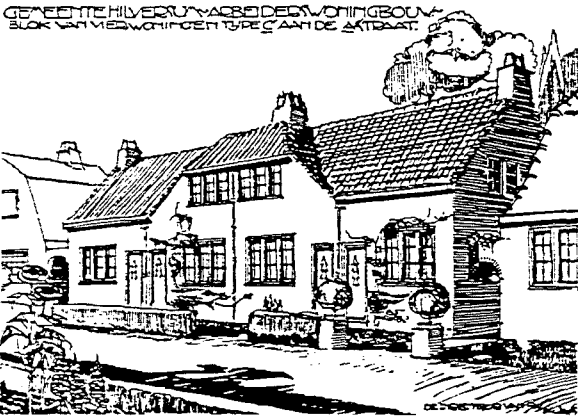
El traçat nitid, sense despuntaments clamorosos, progressivament manierístic i repetitiu, però no per això privat de dignitat son els signes d'identitat.

Tant la disposició de les cases, l'agrupació com la seva expressió arquitectònica tenen per objectiu singularitzar adequadament cada punt del espai urbà. Des de la variació de la distància dels edificis a la via pública, el trencament de les fileres, la formalització de les places i cruïlles, la definició de les arquitectures, etc. es compona un fragment urbà d'una gran diversitat i qualitat paisatgística en la línia dels treballs urbanístics del canvi de segle.

L'edificació perimetral no arriba a tancar les illes, les cases afilerades s'agrupen fins a 8 o 10 unitats, i es trenca la continuïtat amb les següents. Això mateix passa amb l'alineació: no totes les cases es disposen a la mateixa distància del carrer. Tots aquest mecanismes ajuden a crear un ambient divers en el conjunt.

Les cases diposen d'un petit jardí en la part frontal i un pati més gran en l'interior d'illa. No es té en compte l'orientació de les cases.

AA.VV. Olanda 1870-1940. pàg. 96-98

REINA VICTORIA

Aguado, Pérez Carasa

1916

Huelva

Espanya

La Riotinto Company Limited va crear l'any 1916 el barri obrer de Reina Victoria, utilitzant terrenys propis d'unes 8 Ha. i situat a més de 2 Km. del casc antic de la ciutat i al costat del camí de Sevilla. És un típic barri construït per una companyia industrial estrangera que ve a desenvolupar una activitat i que importa les maneres de fer i el llenguatge del país d'origen, i que molt sovint està descontextualitzat de l'entorn on s'ubica. En aquest cas, és la tradició anglesa amb cobertes inclinades i la utilització del sotacoberta amansardat, els pòrtics de les entrades, etc... porten un llenguatge de ciutat jardí anglesa a Andalusia.

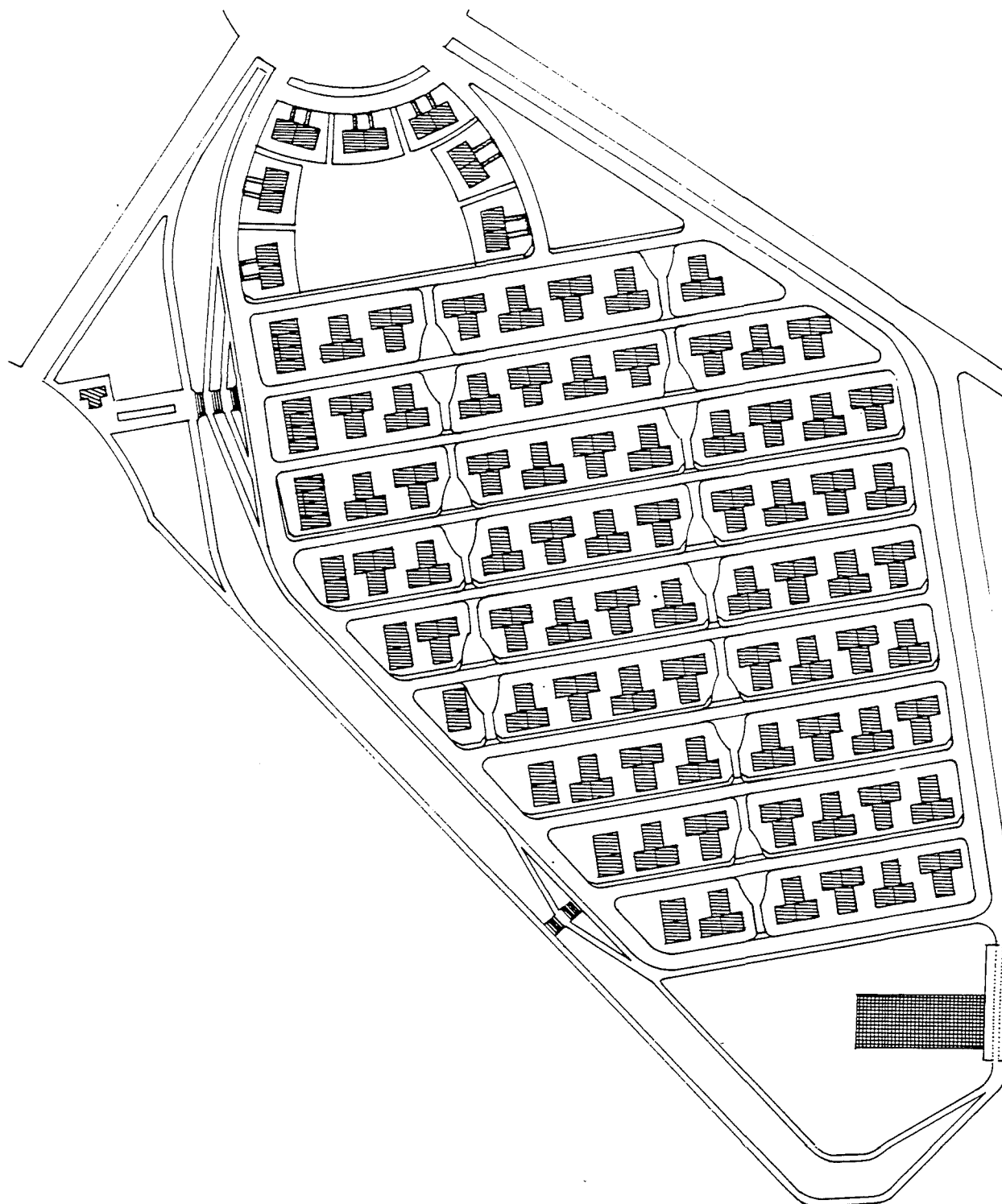
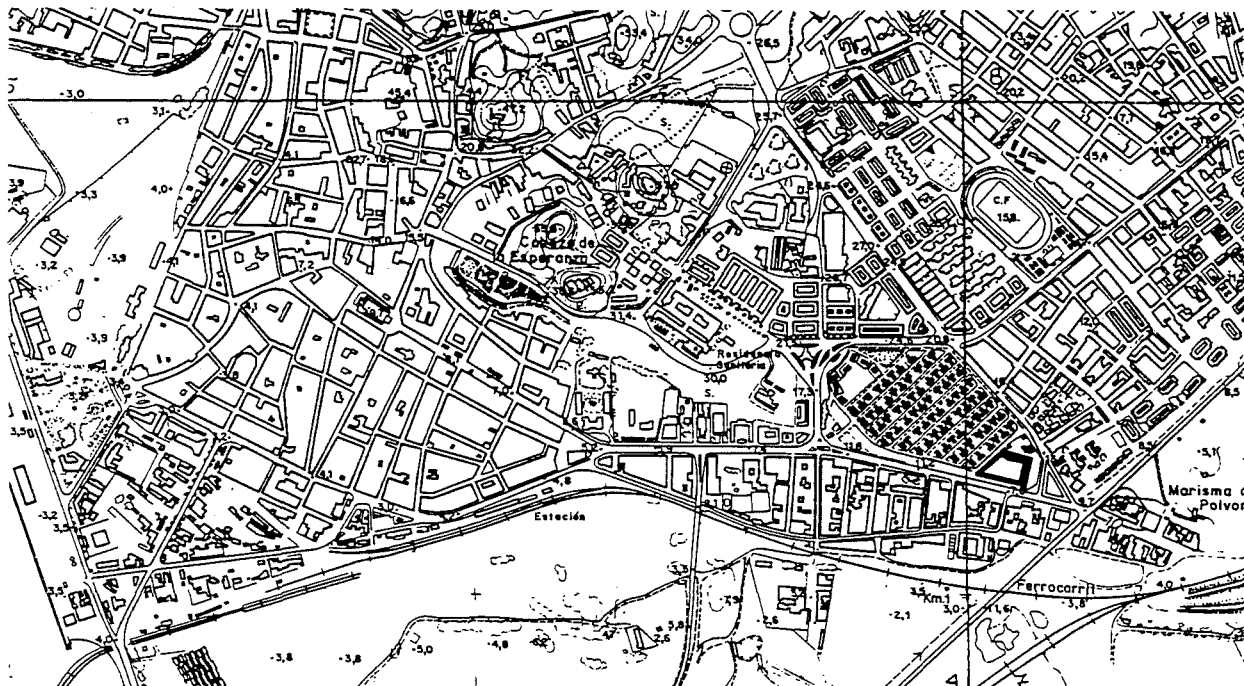
El conjunt es disposa en un altiplà i la relació amb l'entorn es produeix amb uns taluds a la banda Sud que fa que el barri s'aïlli respecte de l'entorn.

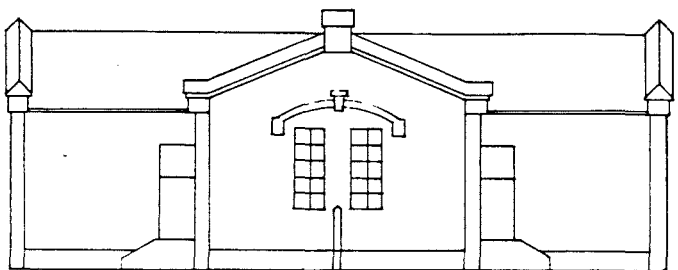
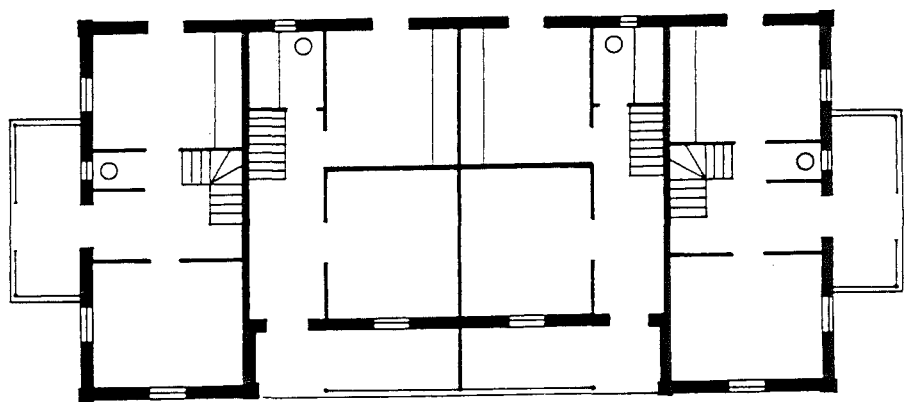
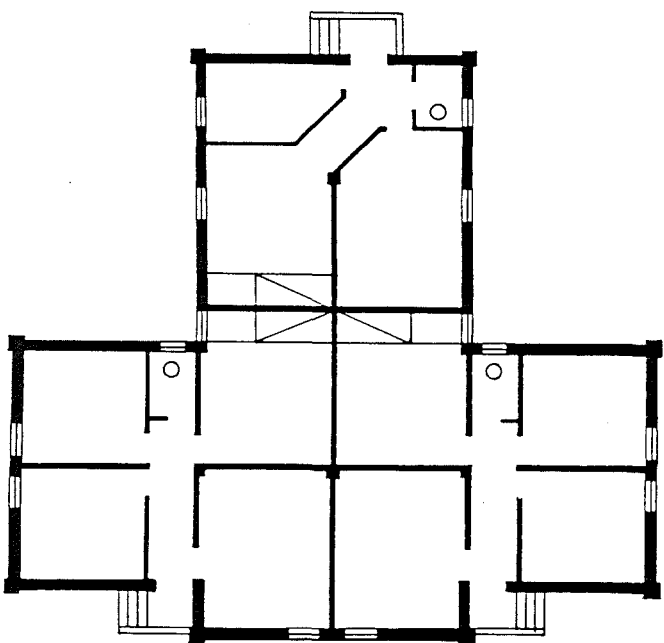
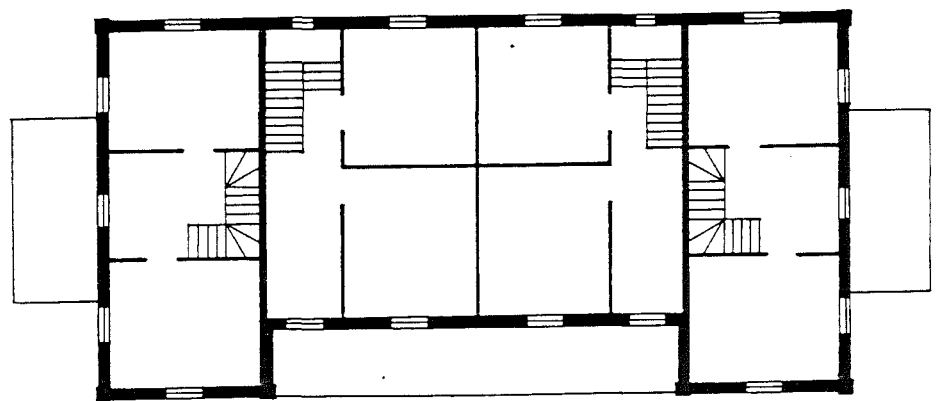
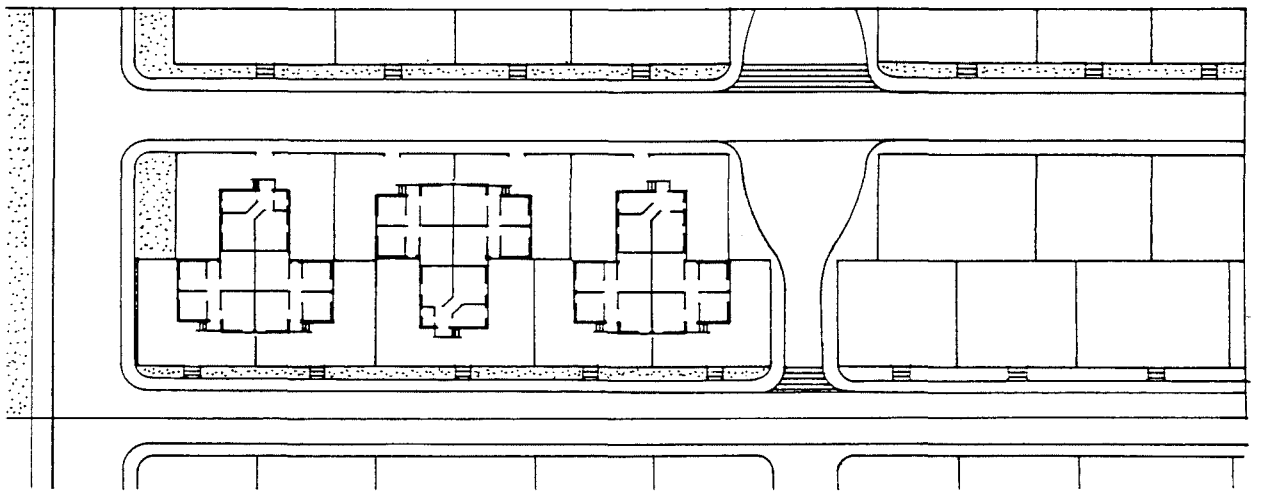
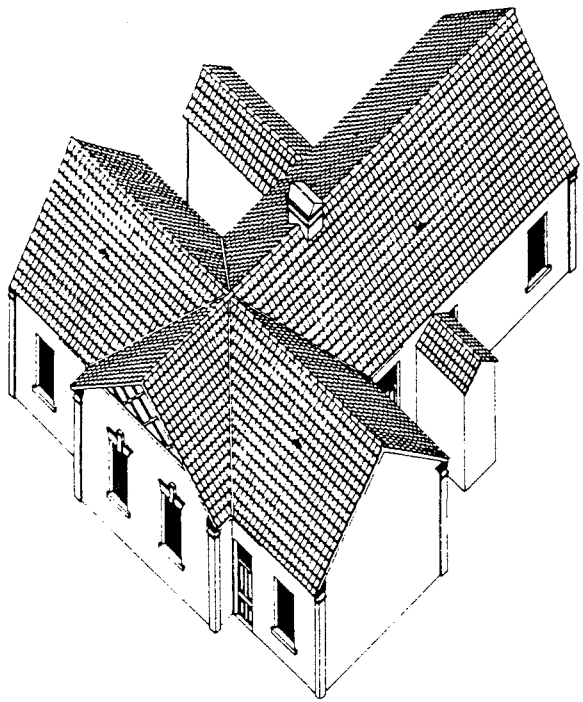
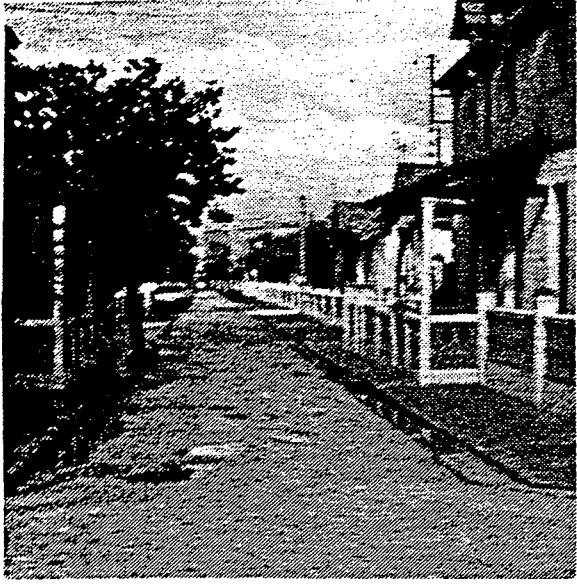
El barri es desenvolupa a partir d'una vialitat interna pròpia que penja de l'exterior per un sol punt, doblant en certs trams la xarxa externa general. La voluntat d'aïllament i accés controlat és total. S'organitza a través de la definició d'una anella viària que està tallada per una sèrie de vies paral·leles molt pròximes, que a la vegada estan atravesades per uns peatonals. La secció de les vies és topogràficament asimètrica, per tal de lograr unes illes planes, entregant la diferència de nivell en un petit talud que fa que les cases d'un costat es situin més altes que les de l'altre.

El projecte consta de 232 vivendes agrupades de tres en tres i col·locades en illes rectangulars limitades pels carrers principals de 7,5 m i travessers peatonals de 5 m. recollits per un carrer perimetral.

Els equipaments es col·locaven en els extrems Est i Oest.

Els grups de cases dels treballadors tenen forma de T, i agrupen 3 vivendes en planta baixa, amb entrada independent, amb un programa funcional de quatre peces i un aseo. Posteriorment se li va afegir un segon tipus agrupant quatre vivendes de planta i pis.

VREEWIJK

H.P. Berlage et alt.

1916-1919

Rotterdam

Holanda

Les primeres iniciatives en 1913 eren per construir un suburbi jardí autosuficient, però l'any 1921 Granpré Molière va considerar que era una part integral de l'expansió de Rotterdam.

Granpré Molière fa una interpretació simplificada pel qual la continuïtat ambiental es redueix a edificació dispersa en el verd.

En 1918 es construeixen les primeres 45 vivendes, l'any 1924 ja n'hi han construïdes 1859 sobre 24 Ha.

El pla de Berlage té una gran tendència al tancament, és menys rigorós geomètricament que l'expansió de Granpré Molière. S'intenta construir un habitatge que pugui competir amb el del centre de la ciutat i opta per vivendes en filera orientades Est-Oest.

Aquesta operació està lluny de les idees socials de Howard i reflexa la disolució del programa de la ciutat jardí a Holanda. Aquí ciutat jardí esdevé sinònim de vivenda unifamiliar de baixa densitat amb proximitat a la natura.

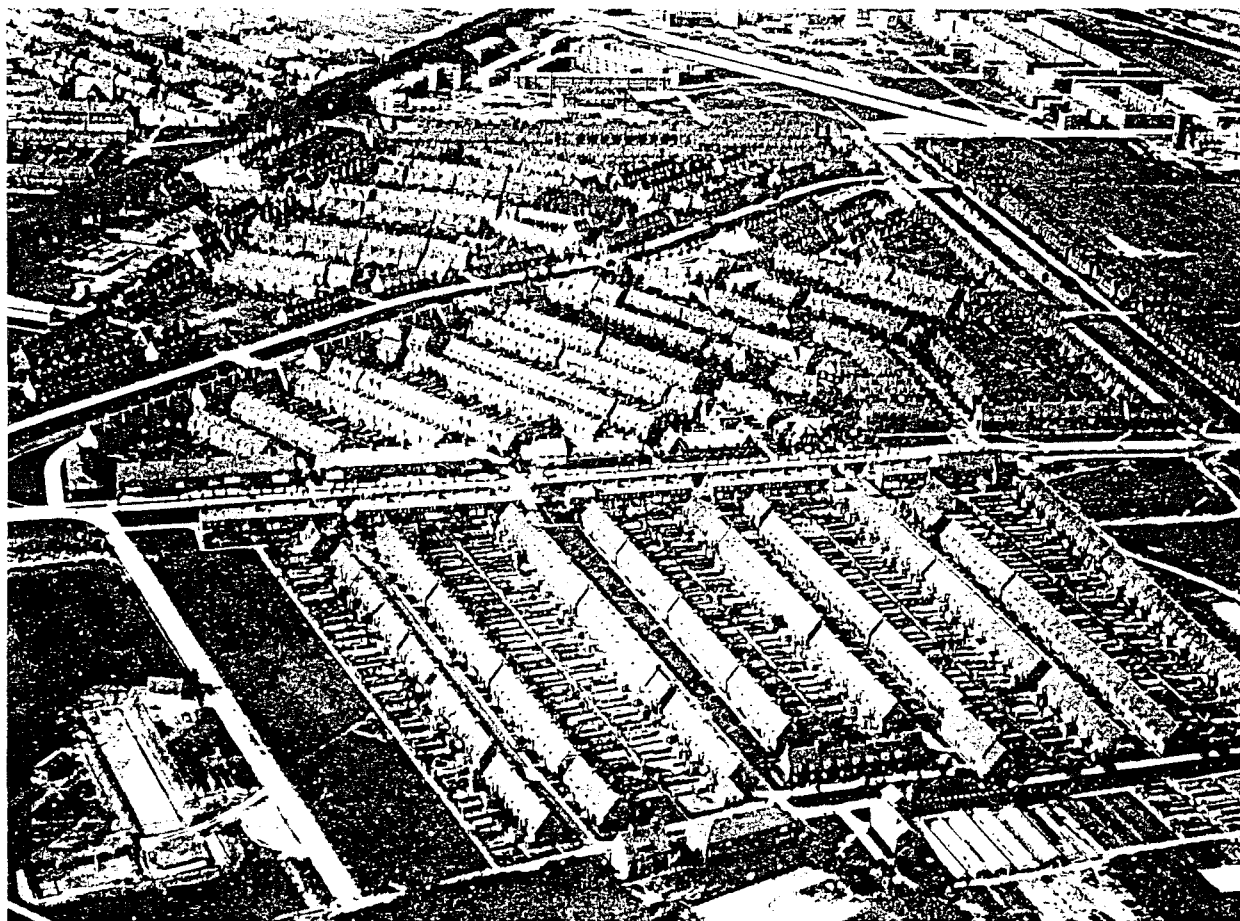
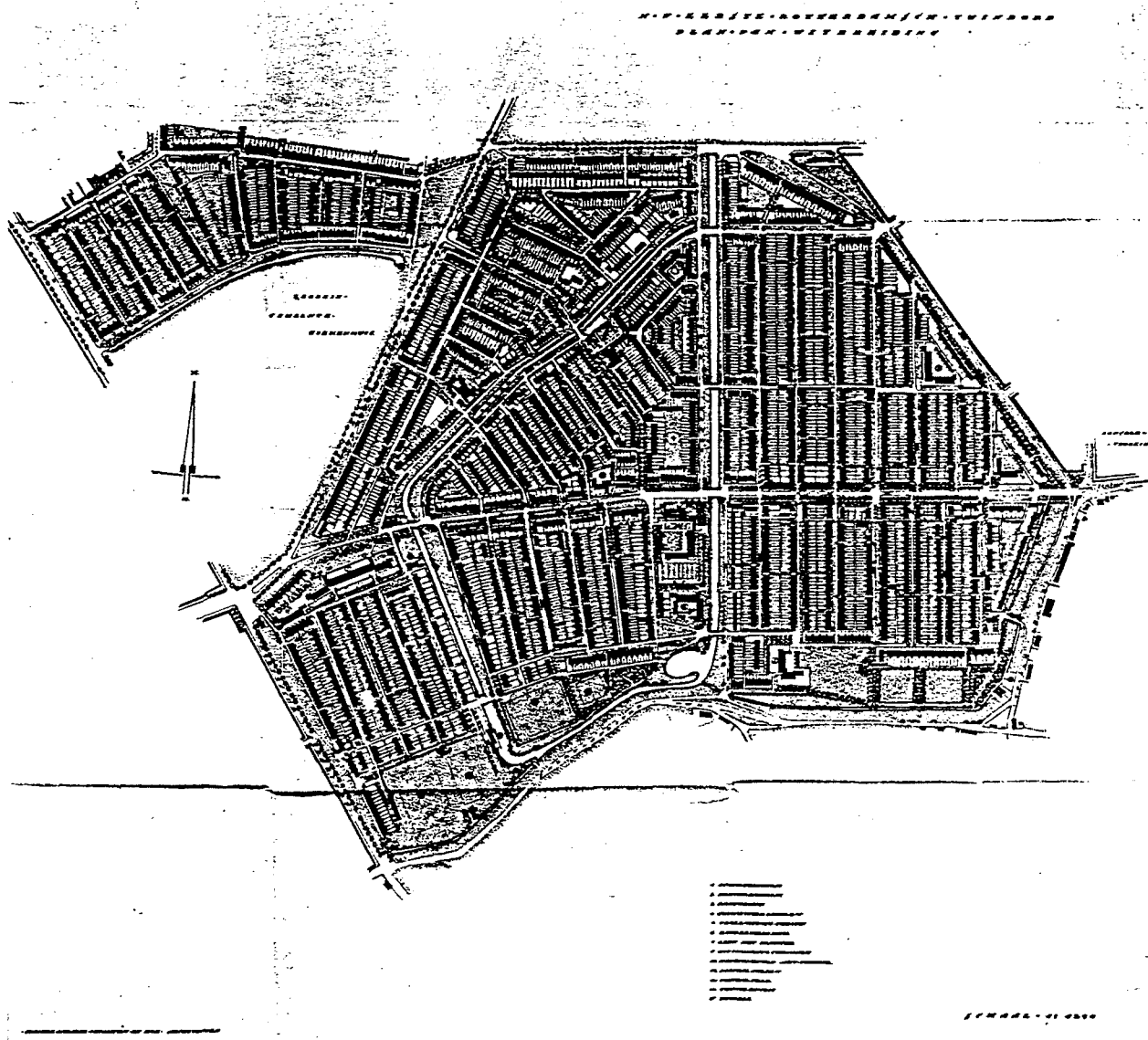
El barri s'organitza amb illes formades per llargues fileres de cases que giren en els extrems i periòdicament es trenquen.

A l'interior d'algunes de les illes més grans es disposen espais verds comunitaris.

El pla de parcel·lació es promogut i aprovat per iniciativa municipal. Les parcel·les són estretes i profundes.

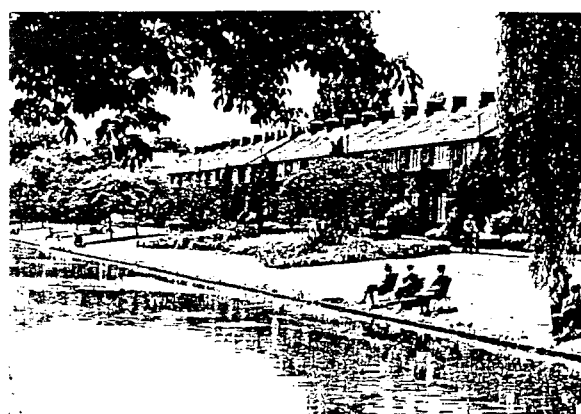
Totes les vivendes disposen d'un doble accés, un a través del carrer i l'altre des d'un element peatonal que es disposa en l'interior d'illa. La vivenda es separa del carrer per un petit jardí. Les tanques, com en molts exemples de ciutat jardí són totalment vegetals. Les vivendes són de planta baixa i un pis que es col·loca sota la coberta molt inclinada, que dona un caràcter uniforme al barri. La crítica més important que es fa és el caràcter rural que es dona a l'habitatge.

Al llarg dels canals es disposen els recorreguts paisagístics més significatius. Els canals otorguen un caràcter d'aïllament de la ciutat central.

AA.VV. Olanda 1870-1940. pàg. 47-49

Grinberg, D.I. Housing in the Netherlands 1900-1940. pàg. 60-61

BRIDGEPORT HOUSING

Clipston Sturgis / Shurtlef

1918

Bridgeport, Connecticut

U.S.A.

UNITED STATES HOUSING CORPORATION

Durant la primera guerra mundial la United States Housing Corporation desenvolupa la seva activitat en el programa de vivenda de emergència llançat pel Ministeri de Treball per promoure barris residencials pròxims a les zones d'indústria manufacturera.

A partir d'un questionari sobre la congestió urbana retornat per 167 ciutats a la secció de vivenda del ministeri, aquest promourà un bast programa de construcció de vivendes, aprovat pel Congrés el maig de 1918. S'escolleixen 128 punts per albergar unes 21000 vivendes. Per això es crearan vàries comissions especialitzades que jutjaran les propostes que s'acullin a aquest programa. Les comissions són Town planning, Engineering, Architectural i Construction divisions el paper de les quals és el de controlar i ajudar en el projecte d'ordenació, en el disseny i càlcul de les xarxes de serveis, en el projecte i execució de la urbanització i en la construcció de les vivendes. Per això es contracten als millors professionals entre els que es troba F.L. Olmsted Jr. com encarregat de la divisió de Town Planning

Les especificacions són molt àmplies: des de les dimensions de materials de elements senzills fins a criteris i dades sobre els sistemes de sanejament més complexes, passant per les pendents adequades dels carrers, etc... i per una clara tipificació de la vivenda adequada als diferents tamanyos familiars dins d'alguns grups tipològics elegits. El "town planner" té assignada com missió la de supervisar el tractament general del paisatge (tamany de les parcel·les i la relació entre edificis i carrer) i amb l'arquitecte la relació entre cases i jardí.

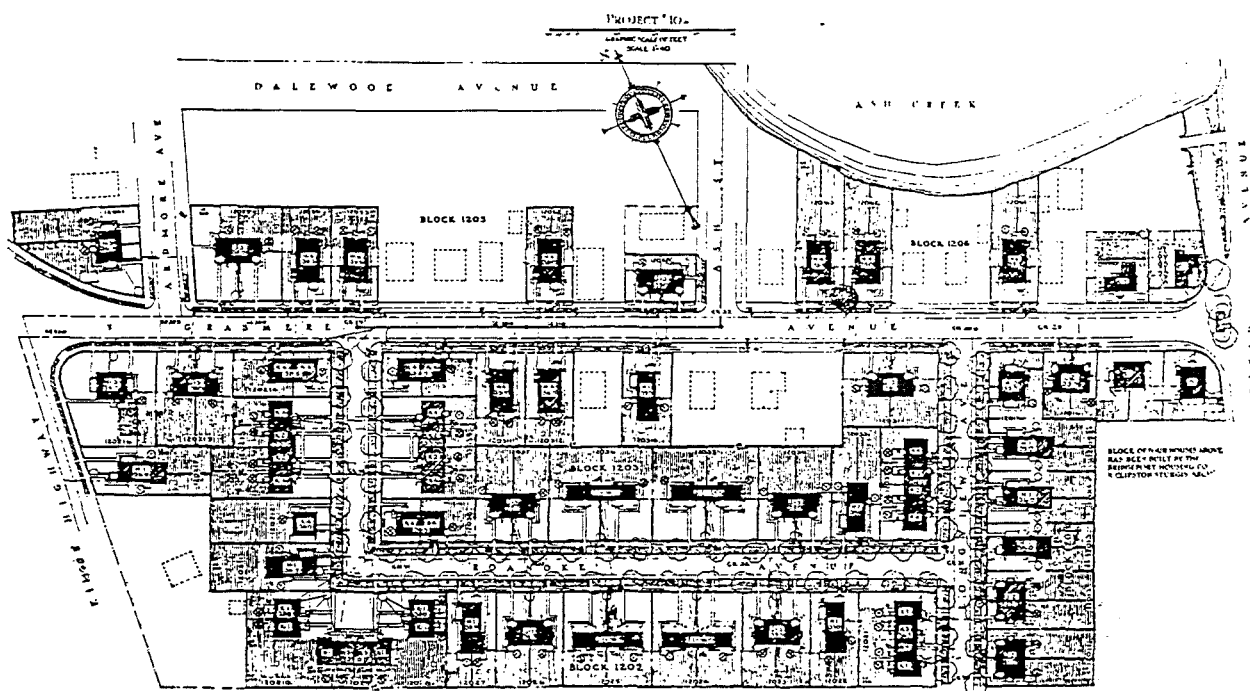
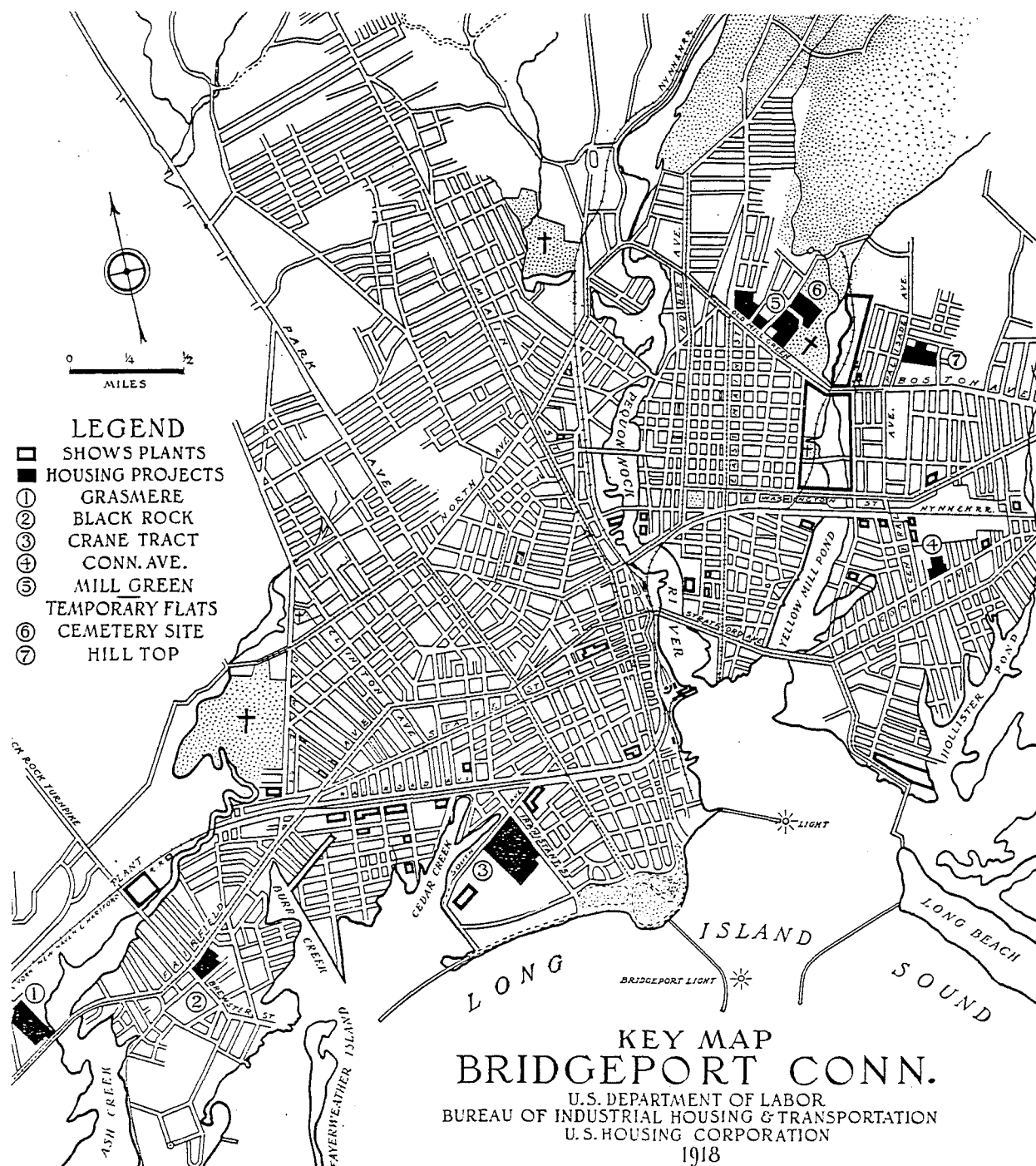
De la experiència es publica un "rapport" que és en sí mateix tot un tractat de "Town and Site Planning", que d'alguna manera representa la aportació de la experiència americana a les operacions massives de vivenda unifamiliar promogudes per la iniciativa pública.

ELS BARRIS DE BRIDGEPORT

Dins de les operacions de la U.S.H.C. a la ciutat de Bridgeport es fan cinc intervencions. Són operacions d'integració en teixits existents, i que a més a més, tenen la misió de proveir d'equipaments els barris colindants.

El conjunt d'intervencions a Bridgeport es representatiu de les múltiples intervencions de l'U.S.H.C. Normalment la Corporació realitzava diverses intervencions allà on estava implantada. Les intervencions depenen dels solars disponibles i per tant són l'adaptació al lloc i als límits del terreny, amb l'integració del viari preexistent, de models preestablerts.

Diversitat tipològica, varietat paisatgística i la incorporació de les preexistències són els trets bàsics de l'operació. En operacions de gran dimensió s'incorporen elements geomètrics i de composició urbana més formals.

Bridgeport és una ciutat industrial. Abans de la guerra la manufactura ere majoritariamente tèxtil. Està situada a unes 56 milles al Nord de New York. La ciutat té un fort creixement de població -entre 1910 i 1918 pasa de 100.000 a 200.000 habitants-. La població es dedica a la producció industrial, això no obstant, pocs treballadors estan vinculats a les línies essencials i en canvi els contractes amb l'armada són molt nombrosos. Les típiques situacions de sobrepoblació en ciutats amb fort creixement, rendes altes, habitatge insalubre,... es produeixen de manera greu. Si bé la ciutat està ben equipada el problema fonamental és el transport públic. La Corporació, després d'analitzar la situació urbana decideix set emplaçaments per desenvolupar projectes residencials per allotjar als treballadors de les fàbriques.

CRANE

Aquesta operació està situada a les proximitats de la Crane Co., a l'Oest del districte industrial central. El solar té forma sensiblement rectangular ocupant 10 Ha, i està delimitat per dos carrers preexistents: South Ave. i Iranistain Av.. El terreny és pla, amb pendent suficient per desaiugar, i amb un petit grup d'arbres que es conserven. La localització del terreny fa que aquest sigui car però l'habitatge havia d'ésser barat. Això fa necessari incrementar lleugerament la densitat, tenint que recórrer a agrupar les cases en petites fileres.

Els planificadors opten per una ordenació irregular i pintoresca seguint els precedents recents d'europa i rebutjant el traçats geomètrics i regulars.

L'agrupació de cases en petites fileres i masses d'edificació, el llenguatge formal, la disposició de les masses verdes i d'edificació, ha contribuït a que l'operació tingui un èxit notable. Des de qualsevol punt de vista s'obté una bona imatge.

A les cruïlles o en petits aixamplaments dels carrers es disposen petits espais verds envoltats de cases, seguint la idea dels "green" anglesos.

Les cases tenen un aire domèstic, de confort, solidesa i durabilitat, i so agradables a la vista pels colors, línies i ornaments.

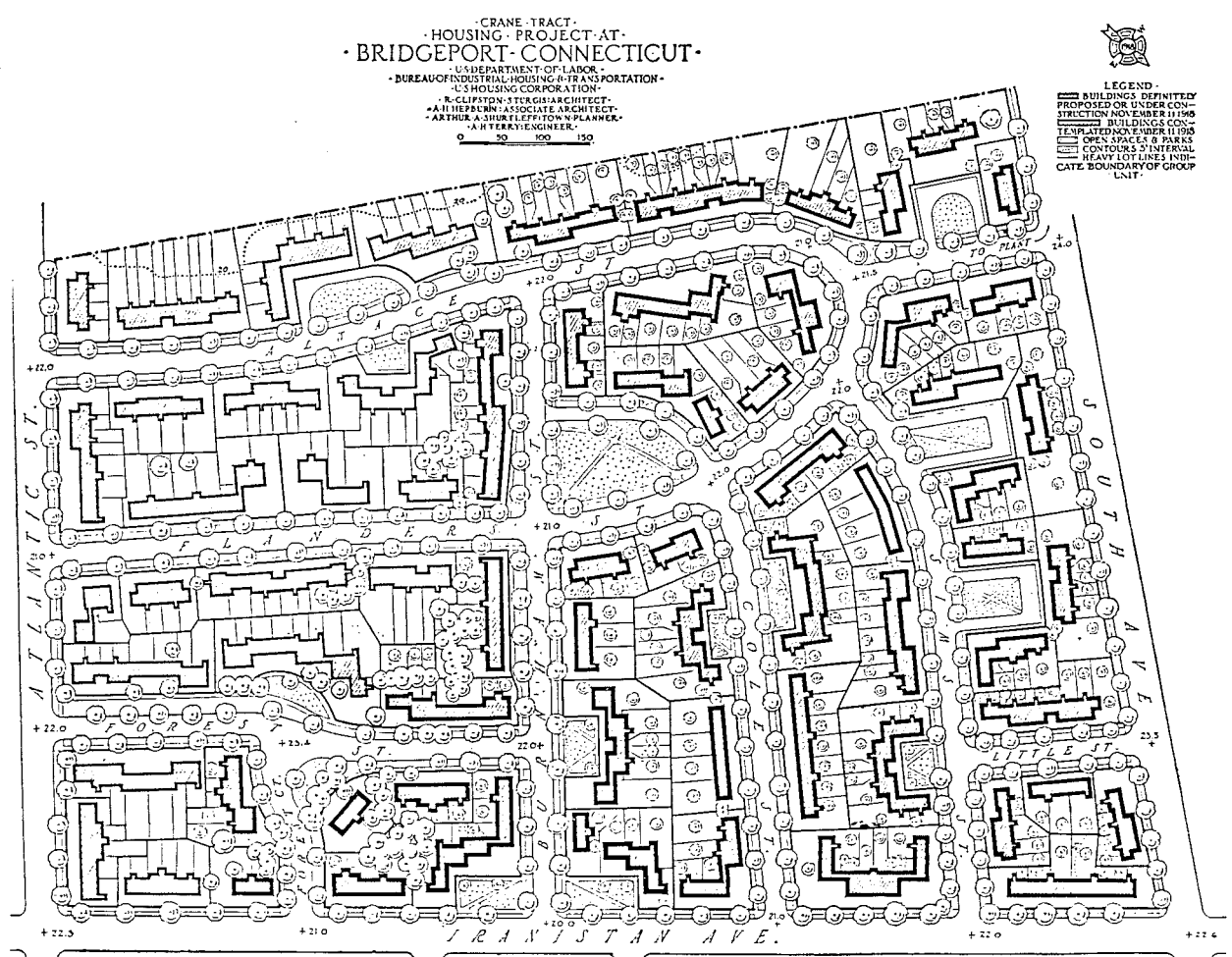
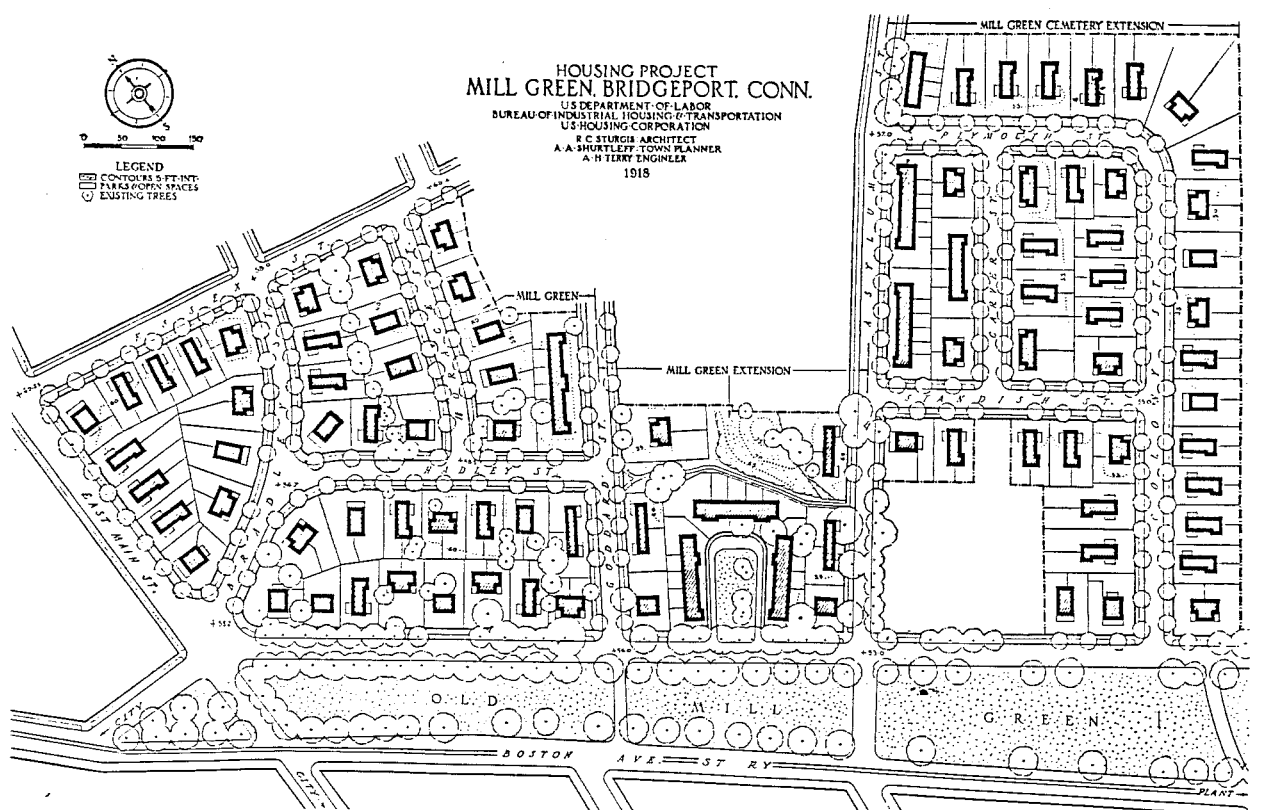
GRASMERE

Ocupa una superfície de 4 Ha i es projecten un total de 101 vivendes. L'operació es localitza fora del límit Oest de la ciutat, pròxim a les indústries i en sòl de baix cost. Els carrers estaven prèviament establerts així que l'operació consisteix en disposar l'edificació i les parcel·les de manera correcta. La utilització de diferents tipologies i parcel·les permet assolir els resultats desitjats.

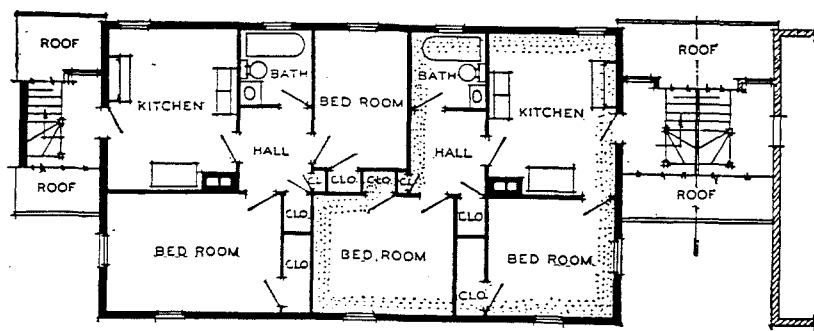
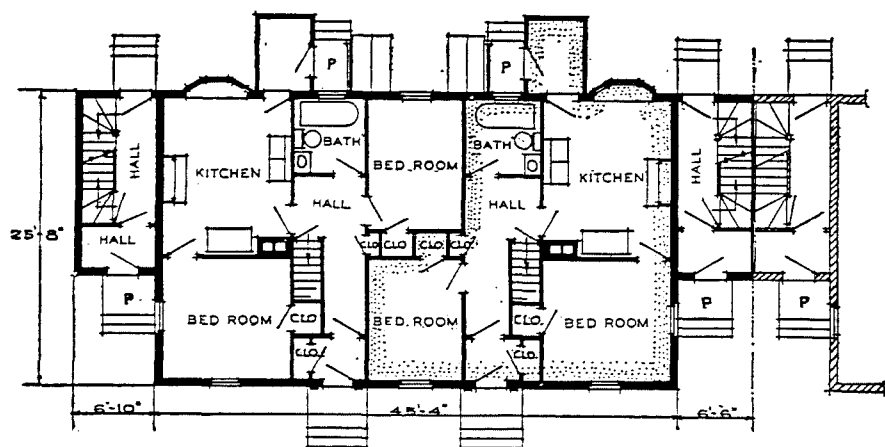
MILLGREEN

Disposa 207 vivendes sobre una superfície de 8 Ha. El sector es situa al Nordest de la ciutat i té alguns arbres que cal conservar.

La parcel·lació és irregular però normalment fa 27.4 m de façana. En algunes cases en filera aquesta dimensió es redueix a 16.7 m. Els límits del projecte es resolen amb carrers o amb el fons de parcel·la. La forma del parcel·lari s'adapta a la forma del perímetre. Al llarg de la Boston Av. es situa un gran espai lliure -Old Mill Green-. La virtut fonamental del projecte és que no repon a

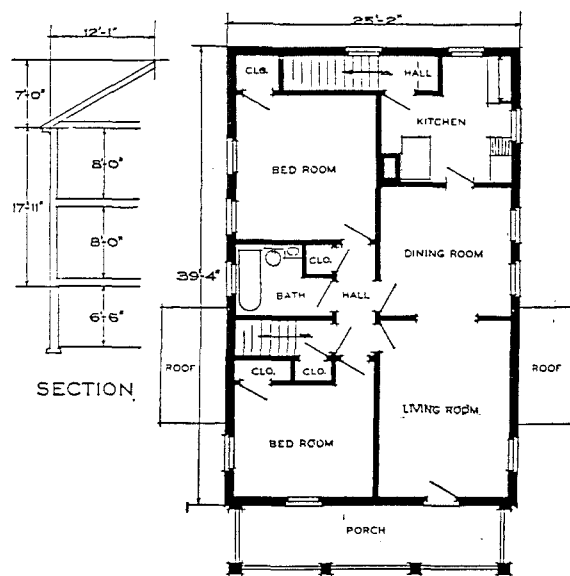
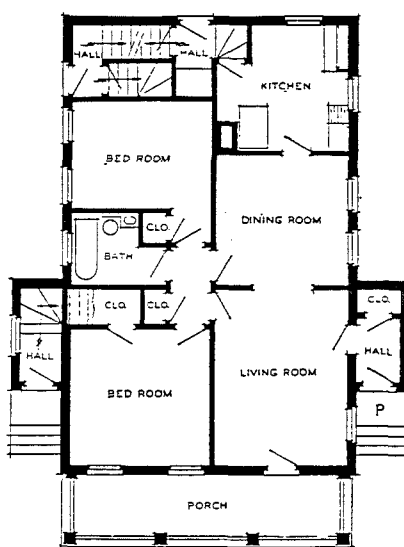
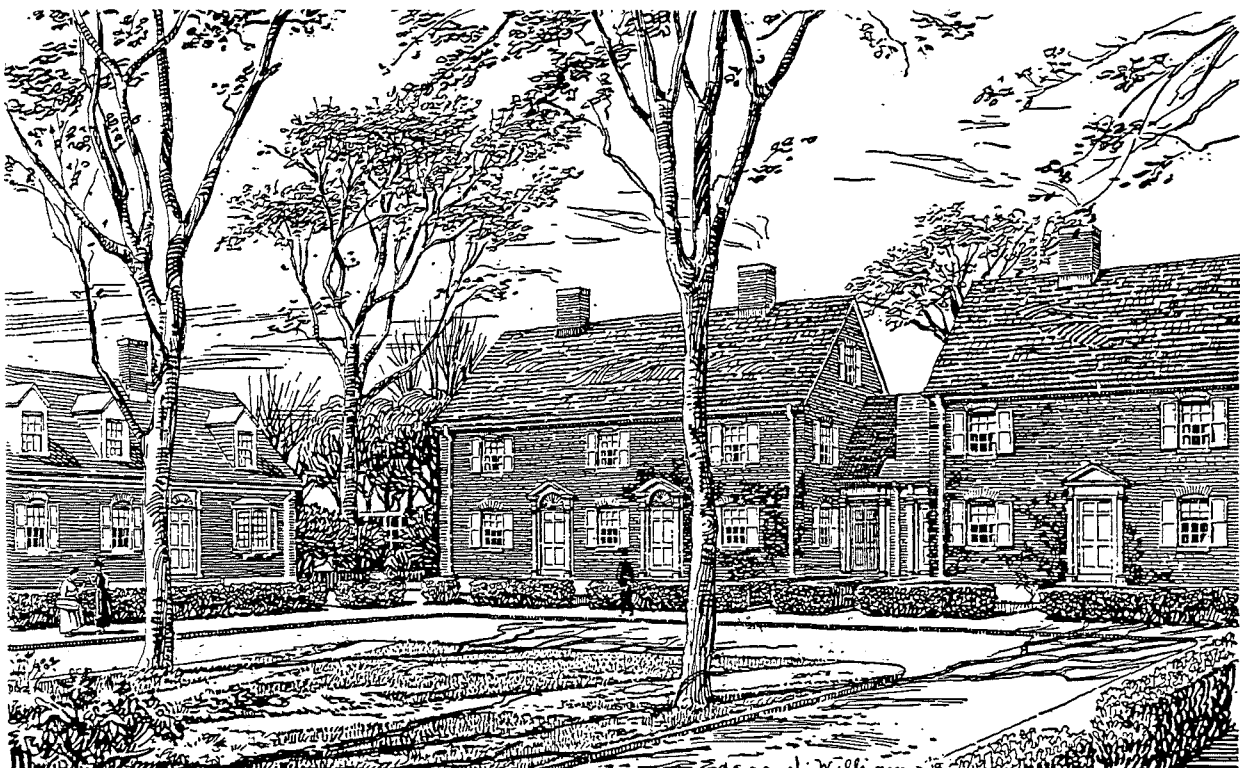

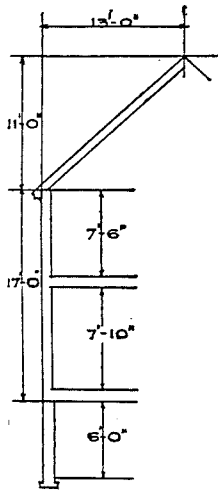
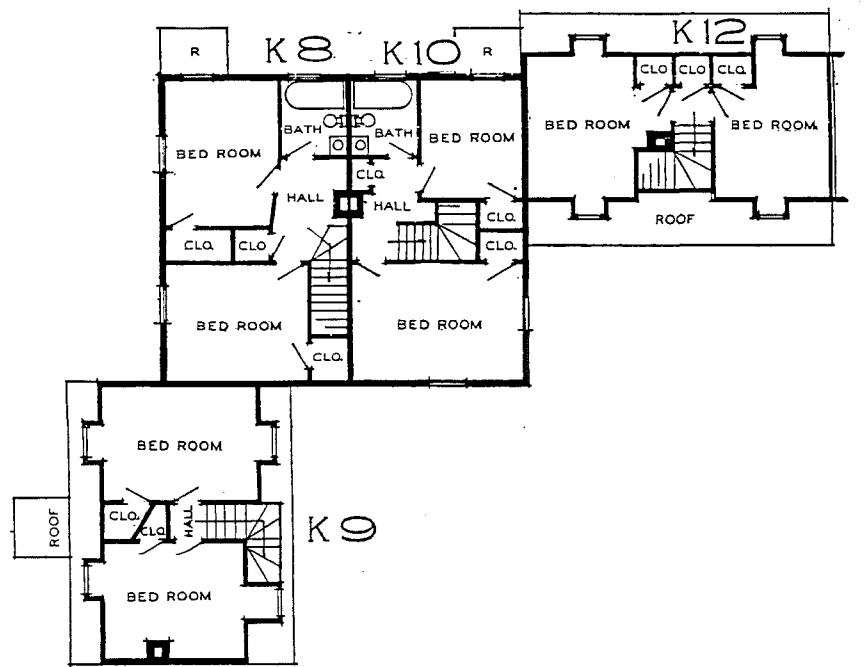
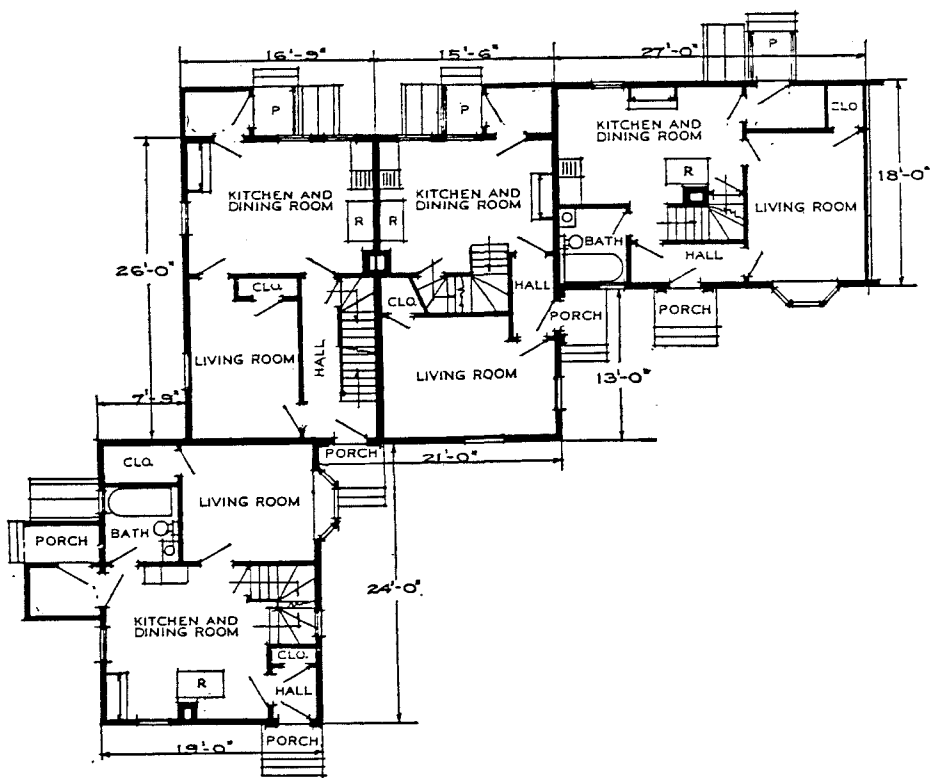

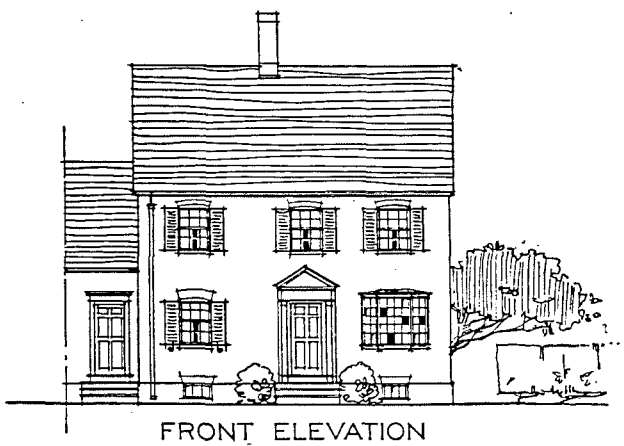

models preestablerts sino a l'adaptació al lloc i als límits que té definits. El traçat respon a la lògica del lloc.

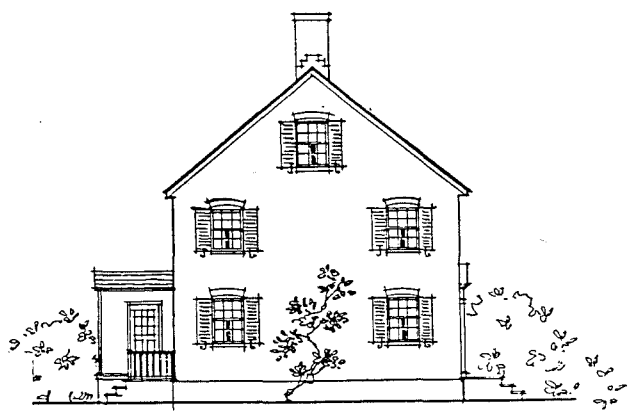
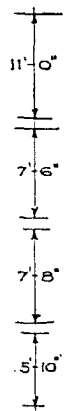
AA.VV. United States Housing Corporation. Memory.
 Frampton, K. Historia de la arquitectura moderna. pàg. 26-27
 Laurie, Michael. Introducción a la arquitectura del paisaje.
 pàg. 116
 Stern, R. The Anglo-American Suburb. pàg. 63
 U.S. Department of Labour. Raport of the United States
 Housing Corporation. pàg. 120-136.

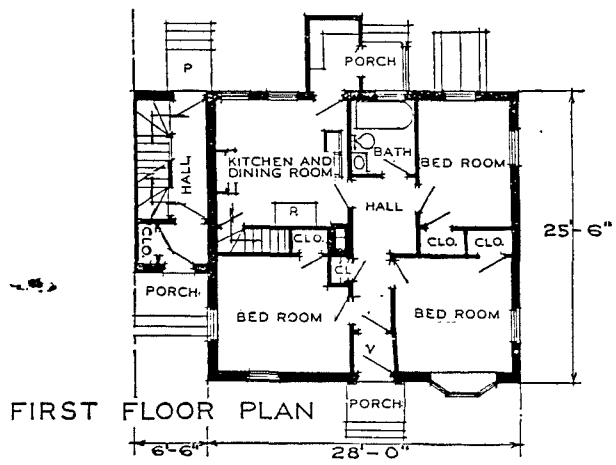

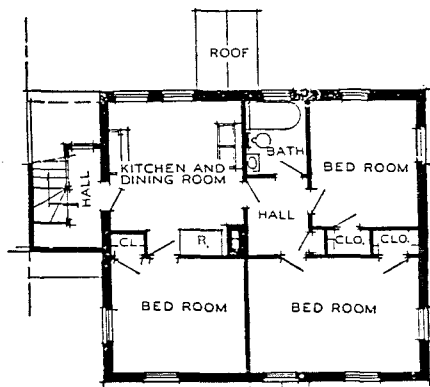
FRONT ELEVATION

SIDE ELEVATION

FIRST FLOOR PLAN

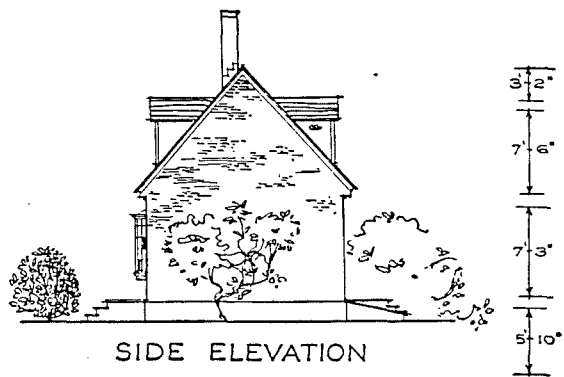
SECOND FLOOR PLAN

TWO FLAT HOUSE

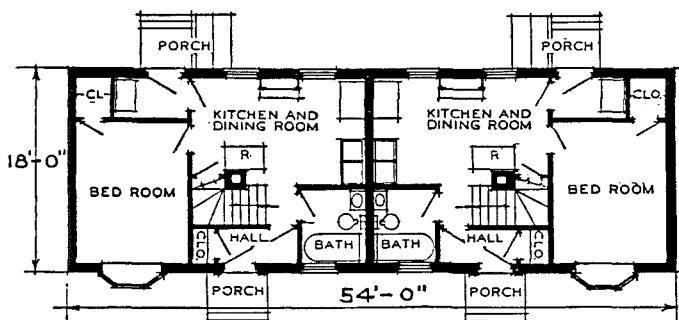
TYPE H6

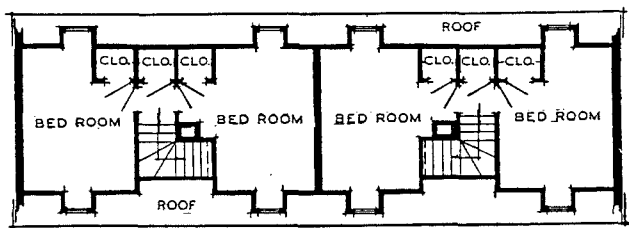
FRONT ELEVATION

SIDE ELEVATION

FIRST FLOOR PLAN

SECOND FLOOR PLAN

FIVE ROOM SEMI-DETACHED HOUSES TYPES K12

UNITED STATES HOUSING CORPORATION
DEVELOPMENT AT BRIDGEPORT CONN
ASSOCIATE ARCHITECTS

R CLIPSTON STURGIS A H HEPBURN

YORKSHIP VILLAGE

E.D. Litchfield, P. Rogers

1918

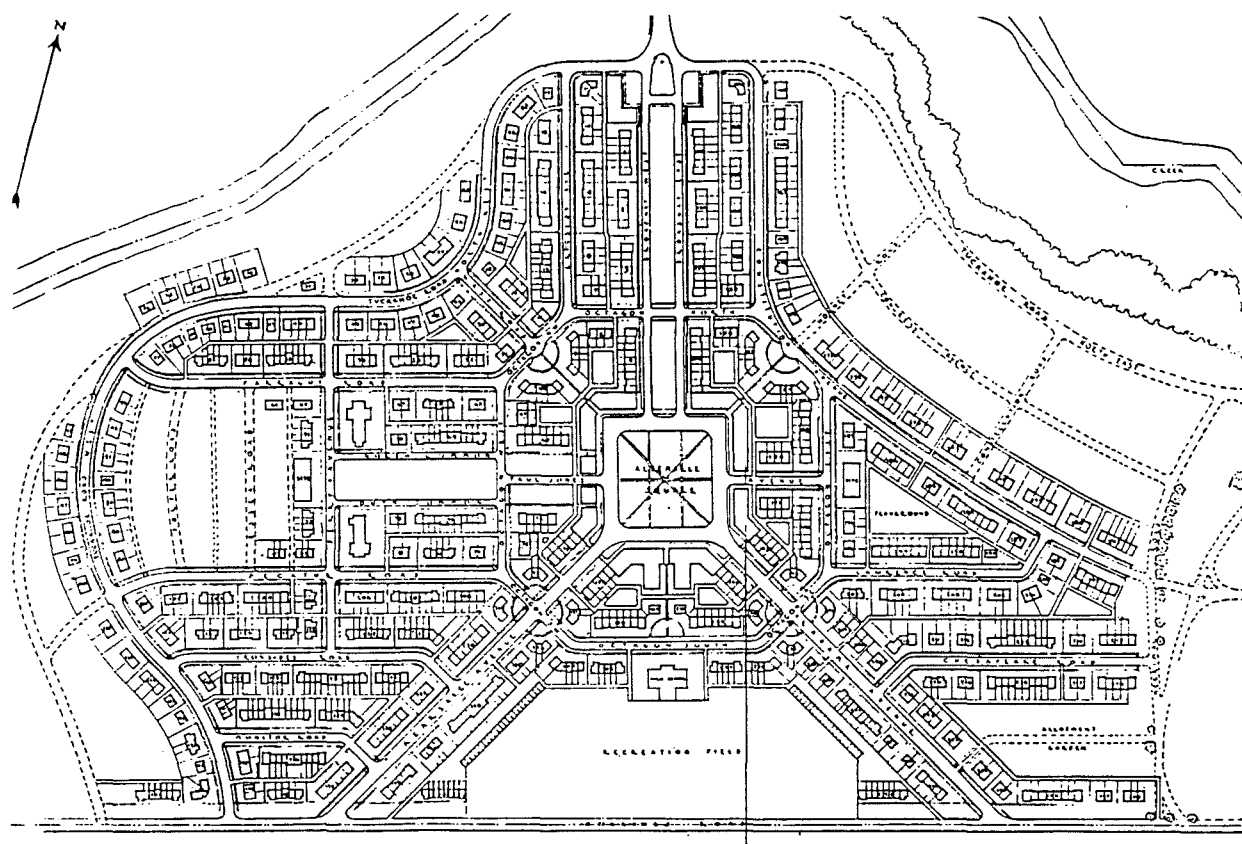
Camden, New Jersey

U.S.A.

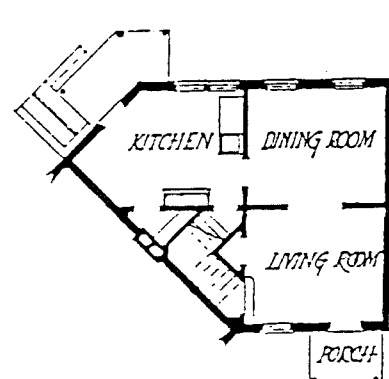
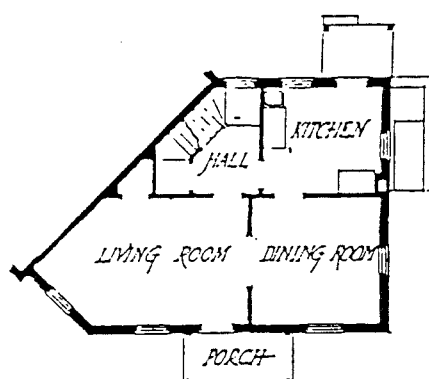
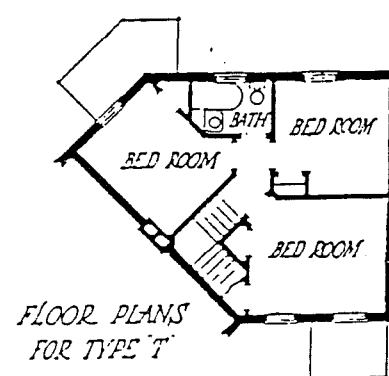
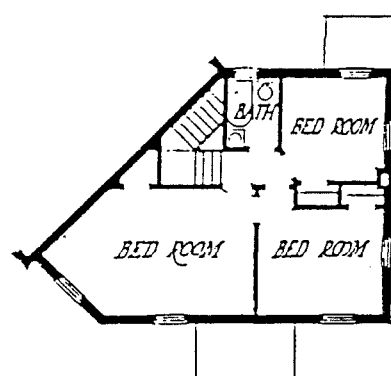
L'assentament de Yorkship Village es localitza en un àrea de 101,10 Ha (250 acres), 36,42 Ha de les quals es subdivideixen en 2400 parcel·les destinades a acollir 907 vivendes individuals, apartaments, botigues, teatres, etc ...

El pla de Yorkship gira al voltant d'un espai verd central, i altres elements verds caracteritzen els eixos estructurals de l'ordenació.

El conjunt es disposa al voltant d'una sèrie de centres a partir dels quals s'organitza un model radioconcèntric. Un carrer continuu de traçat sinuos relliga els diversos punts centrals.

Les tipologies edificatòries són molt variades. Es renuncia a la utilització de vivendes en filera i es proposen 27 tipus diferents susceptibles de combinar-se de 70 maneres diferents. La parcel·la costava uns 450 dolars i la casa 2700 dolars.

Sica, P. Historia del urbanismo S. XX. pàg. 666-667
Stern, R. The Anglo-American Suburb. pàg. 62

FREIDORF SIEDLUNG

Hannes Meyer

1919

Basilea

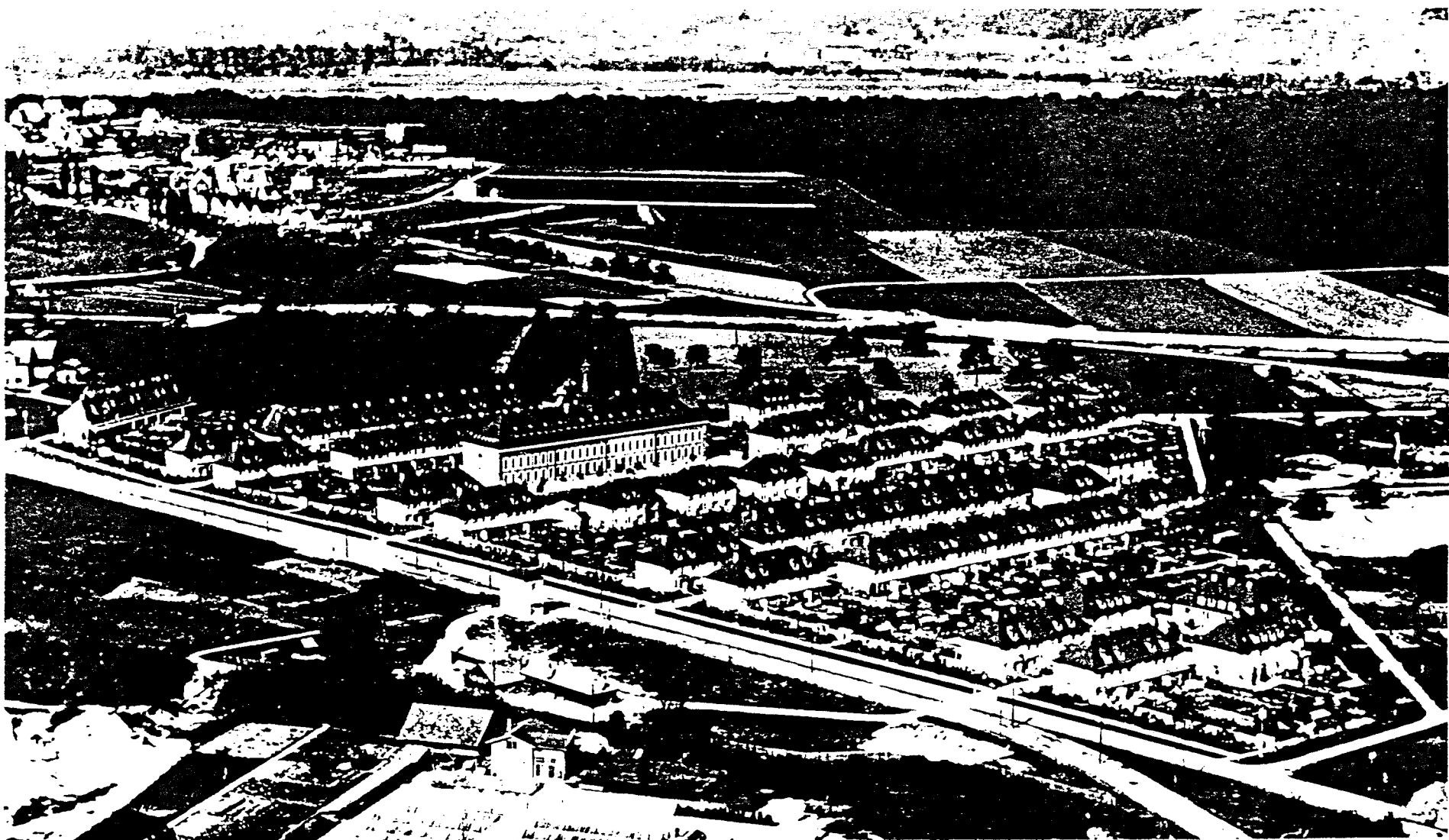
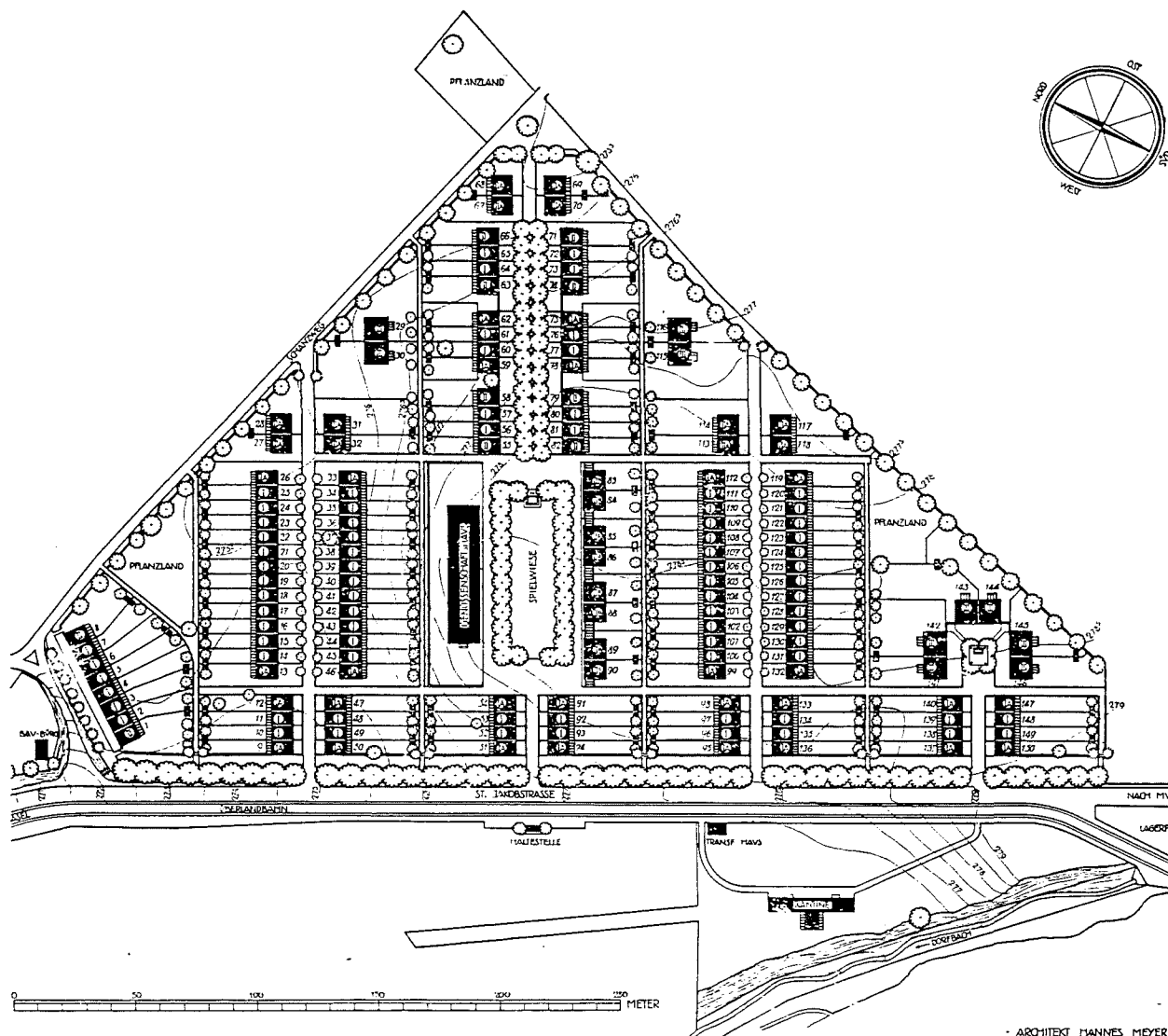
Suïssa

Hannes Mayer projecta aquest conjunt per la Unió de Cooperatives Suïsses de Consum. El planejament és de rigorosa racionalització de la tradició decimonònica renovada per una generosa dotació d'espais no edificats.

Al contrari de molts projectes de períodes anteriors de ciutat o suburbi jardí, aquest projecte es caracteritza per la racionalització dels components -casa, parcel·la i carrer- donant com a resultat una forma urbana a tots nivells ordenada, tant en la forma viària, com parcel·laria i de l'edificació.

Aquest projecte marca l'inici del que seran les propostes del moviment modern que es componen per una sèrie de barres edificades -zeilenbau-.

El projecte desenvolupa una peça triangular recolzada sobre una carretera entre mig de camps.

El barri s'organitza a través d'una sèrie d'eixos que ortogonalment a la via suporten l'edifici. Uns petits eixos transversals trenquen la llarga dimensió de les fileres. El barri es separa de la carretera amb una franja generosa d'espai arbrat que configura la façana exterior del barri.

La irregularitat del límit s'assumeix pel fons de la parcel·la en una part i amb vialitat en altres.

La forma i el tamany de l'espai públic n'és una, i la de l'espai urbà perceptible n'és una altra. Aquesta dualitat és fonamental per la monumentalització de l'espai a un cost de control

i manteniment molt baix. La vegetació pública es col·loca dins de les parcel·les privades.

La disposició dels edificis en la parcel·la és la que permet crear espais urbans diversos. Els extrems de les barres es fan més pròxims per tancar l'espai.

Les parcel·les són estretes, profundes i totes iguals, excepte les dels extrems que són més grans per permetre que l'edifici giri.

Es disposen diferents tipus edificatoris i diverses agrupacions de cases en filera i aparellades, contabilitzant un total de 150 vivendes. La relació de les cases amb el carrer determina el caràcter de l'espai públic.

L'unitat de l'arquitectura incrementa l'escala de la intervenció on les cobertes dels edificis juguen un paper fonamental en la caracterització de l'espai.

Una elemental regla geomètrica governa la implantació del barri i un limitat repertori de recursos amb petits desplaçaments de l'edificació, o canvis de ritme en l'agrupació permeten lograr una complexa articulació arquitectònica del conjunt.

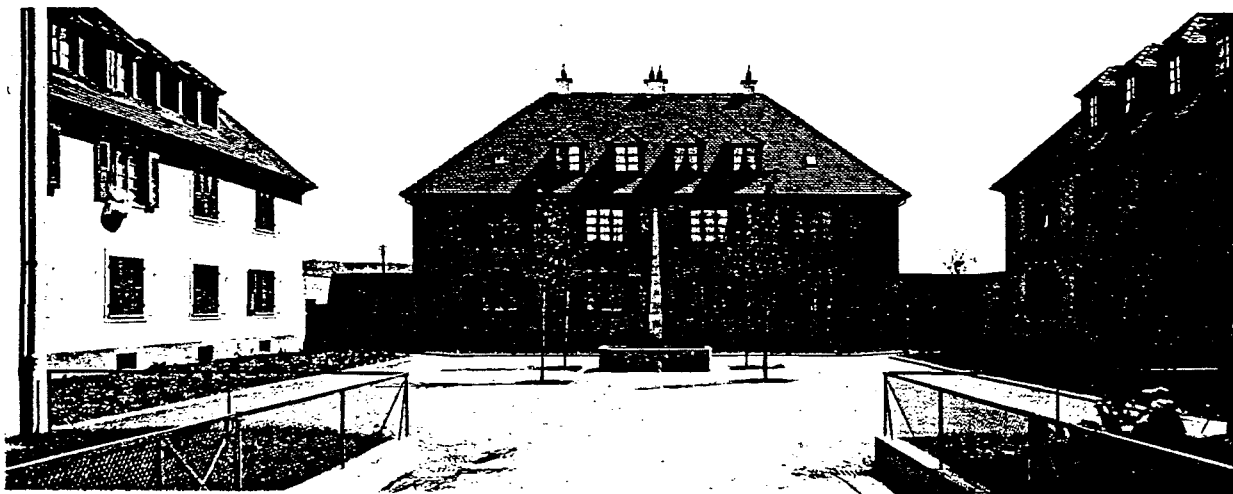
Les fileres són de 14 vivendes, n'hi ha també de quatre i també s'utilitzen les vivendes aparellades. Els edificis amb elevades cobertes, ritme de finestres ordenat i composició classicista s'assimilen formalment a projectes anteriors de ciutat jardí.

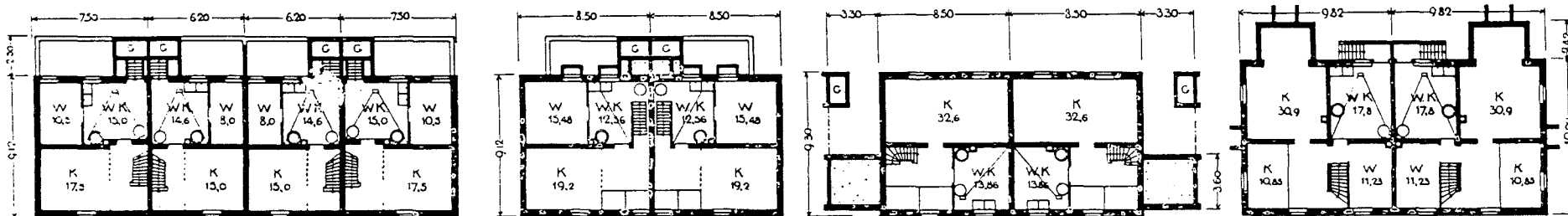
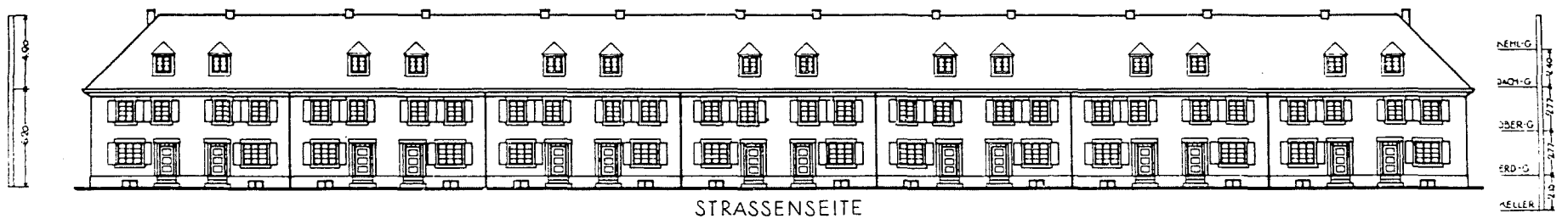
Les cases es col·loquen esquena contra esquena; el que vol dir que les façanes de carrer són més pròximes que les interiors. El doble jardí permet que la privacitat dels edificis es faci acceptable.

Les vivendes disposen de dos jardins, un en la part frontal vinculat a l'accés principal, i un altre posterior, de major dimensió. El frontal té per finalitat protegir la planta baixa de les vistes i els peatons.

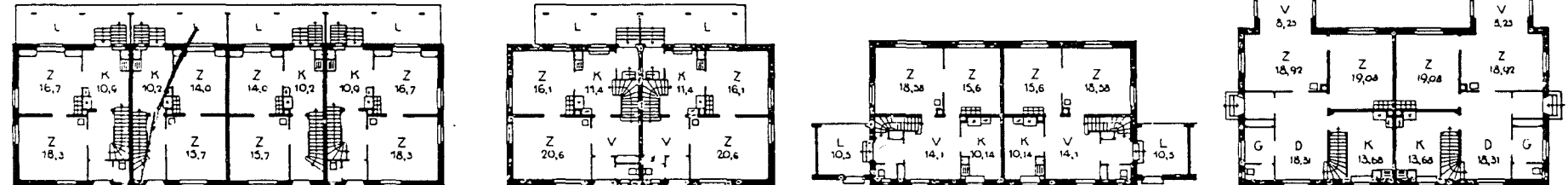
El tamany del jardí frontal varia en funció de la distància a la que l'edifici es col·loca de la via pública. Això es fa amb un clar criteri compositiu de definició de l'espai urbà.

Les vivendes tenen un programa funcional molt ampli: disposen de soterrani, planta baixa, primera i sotacoberta.

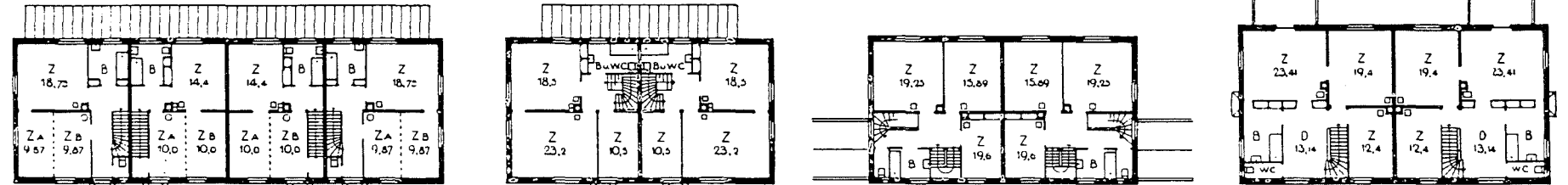

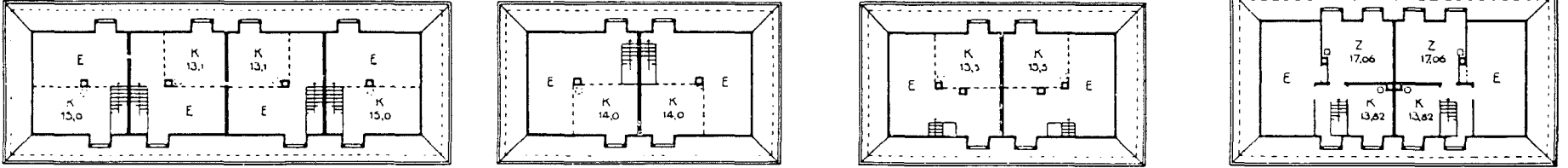
TYPEN I I I I TYP II A TYP II B TYP III

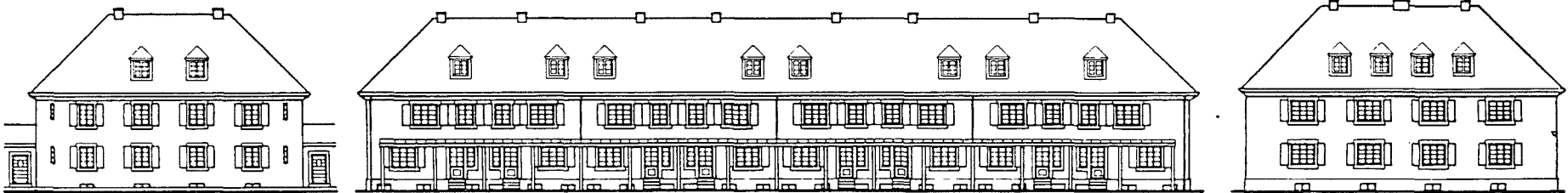
TYPEN I I I I TYP II A TYP II B. TYP III

TYPEN I I I I TYP II A TYP II B TYP III

TYPEN I I I I TYP II A TYP II B TYP III

PLATZSEITE

GARTENSEITE

PLATZSEITE

DAAL EN BERG

Jan Wills

1920

Gravenhage

Holanda

Aquest és un complex residencial destinat a la classe mitja.

El barri limita amb vials per dos costats als quals dona front, els altres costats de les cases donen l'esquena.

L'organització del barri es fa al voltant d'una plaça central envoltada de vials i una segona anella més exterior. L'anella exterior es disposa de manera que es pugui col·locar habitatges als dos costats de la secció de la via.

El barri consta de 89 vivendes. Es tracta d'agrupació de cases aparellades que es disposen esquena contra esquena amb altres dues aparellades. L'accés es produeix pel lateral i el jardí de la vivenda es situa en el front de la casa.

S'utilitzen dos tipus de vivenda, unes que configuren l'anella al voltant de la plaça i les que tanquen el perímetre.

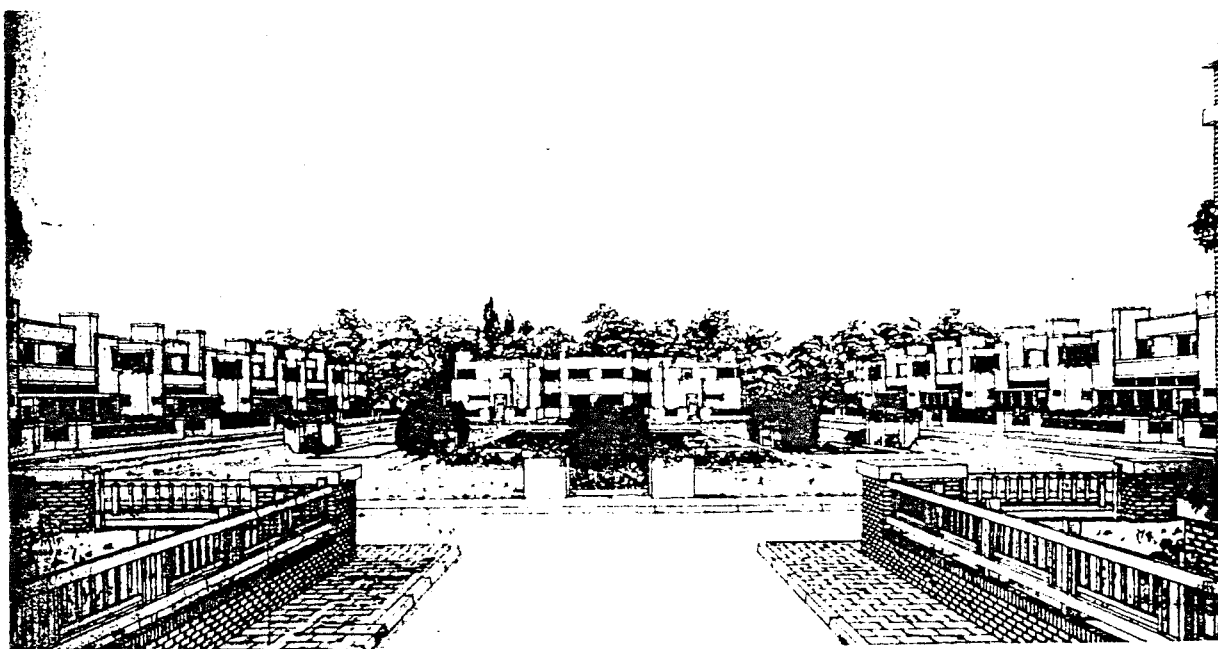
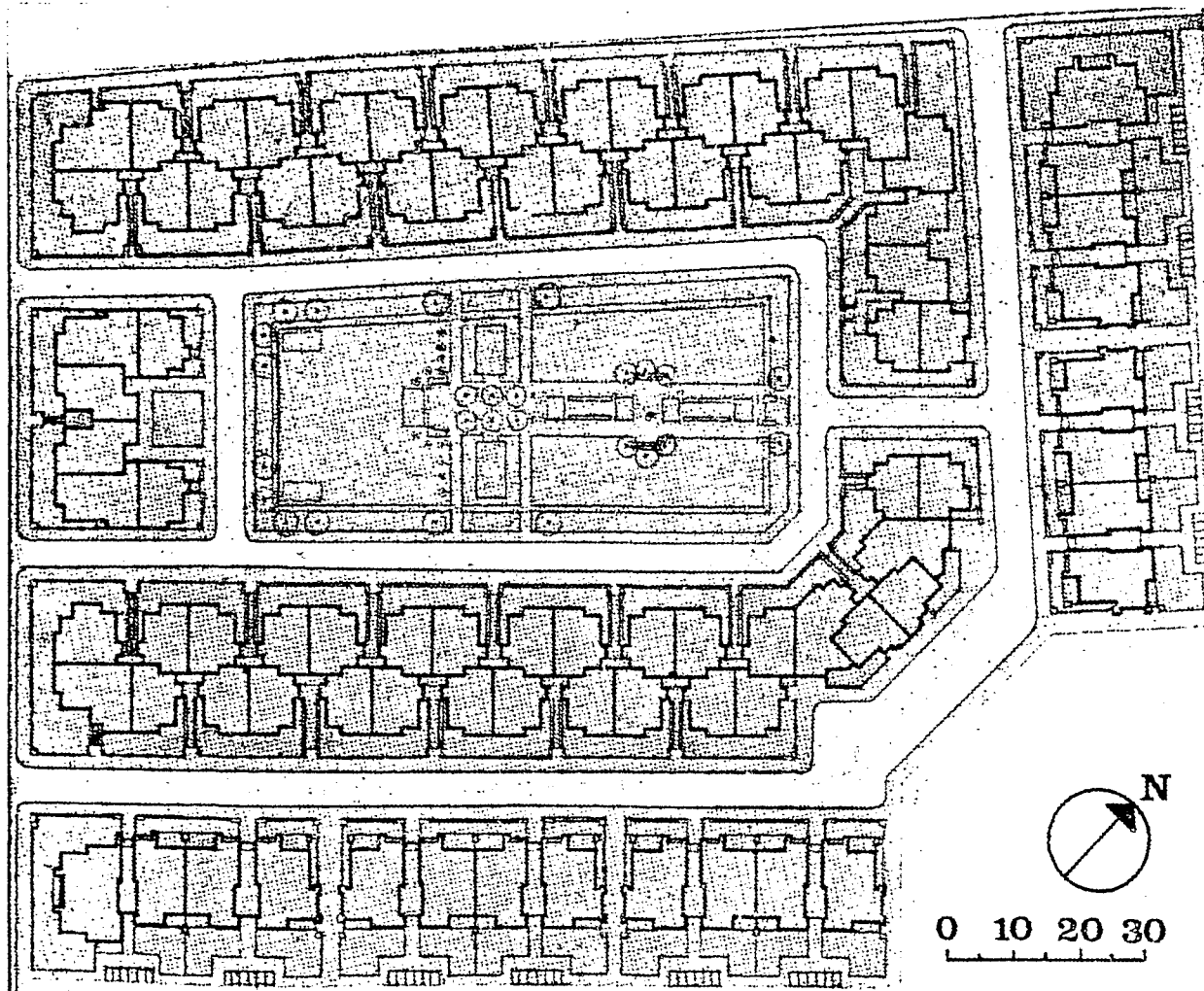
Les tanques del jardí són baixes, el que permet que els vianants puguin participar dels jardins de les cases que no tenen altra finalitat que protegir les plantes baixes.

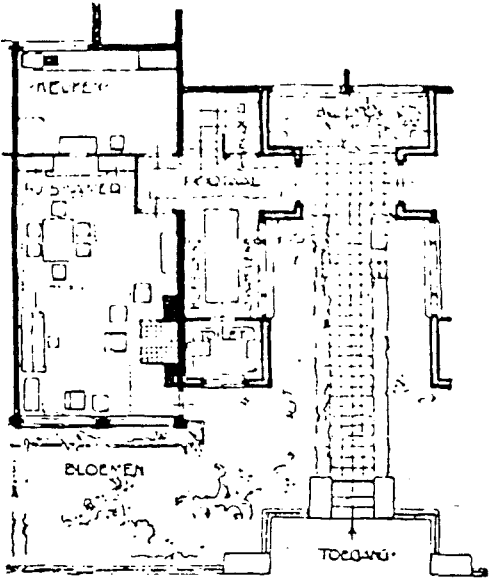
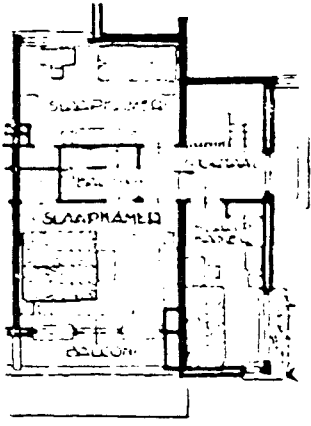
L'arquitectura participa d'alguns elements del moviment modern però incorpora molta plasticitat en la volumetria. Cada dues cases formen un sol edifici, donant un major tamany a l'escala general.

AA.VV. Olanda 1870-1940. pàg. 83-85

Fanilli, G. Architettura Edilizia Urbanistica Olanda 1917/1940. II.156 a 158

Fanilli, G. Architettura moderna in Olanda 1900-1940. pàg. 114-115, 316-317

WELWYN

Louis de Soissons

1920-1926

Londres

Anglaterra

Aquesta és la segona ciutat jardí fundada per E. Howard.

Està situada a 32 Km. al Nord de Londres amb la que es connecta amb el ferrocarril de King's Cross i una carretera important que l'atravessa. El fracàs de Letchworth provocà la correcció dels errors i la introducció de varies modificacions. Els 40.000 - 50.000 habitants previstos inicialment s'albergaven sobre una extensió de 96000 Ha, el que significava una separació definitiva de la capital, encara que sense estar excessivament lluny. Passats 12 anys hi havia 9.000 habitants, 2.500 vivendes i 40 indústries, senyal de que Welwyn es trobava en el bon camí per complir la seva funció.

Està rodejada per una corona de camp permanent. La major part dels habitants viuen i treballen a la ciutat mateixa. La ciutat està prevista per integrar totes les classes socials.

La línia de ferrocarril atreuessa el centre en la direcció nord-sud. Dues branques es bifurquen, una cap a l'Est i l'altre cap a l'Oest, dividint la ciutat en quatre parts: l'industrial, el centre i tres barris residencials.

El centre s'organitza en un eix rectilini monumental on es disposen els edificis públics. Aquest eix es situa paral·lel a la línia del ferrocarril de manera que l'estació quedi pròxima però no estigui en el mateix centre.

Si en el centre s'utilitza el traçat rectilini en l'àrea residencial pràcticament tots els carrers són curvilinis i les illes irregulars.

La dimensió de les illes és considerablament gran i constantment es busquen mecanismes per ocupar el seu interior disposant d'un gran repertori de solucions.

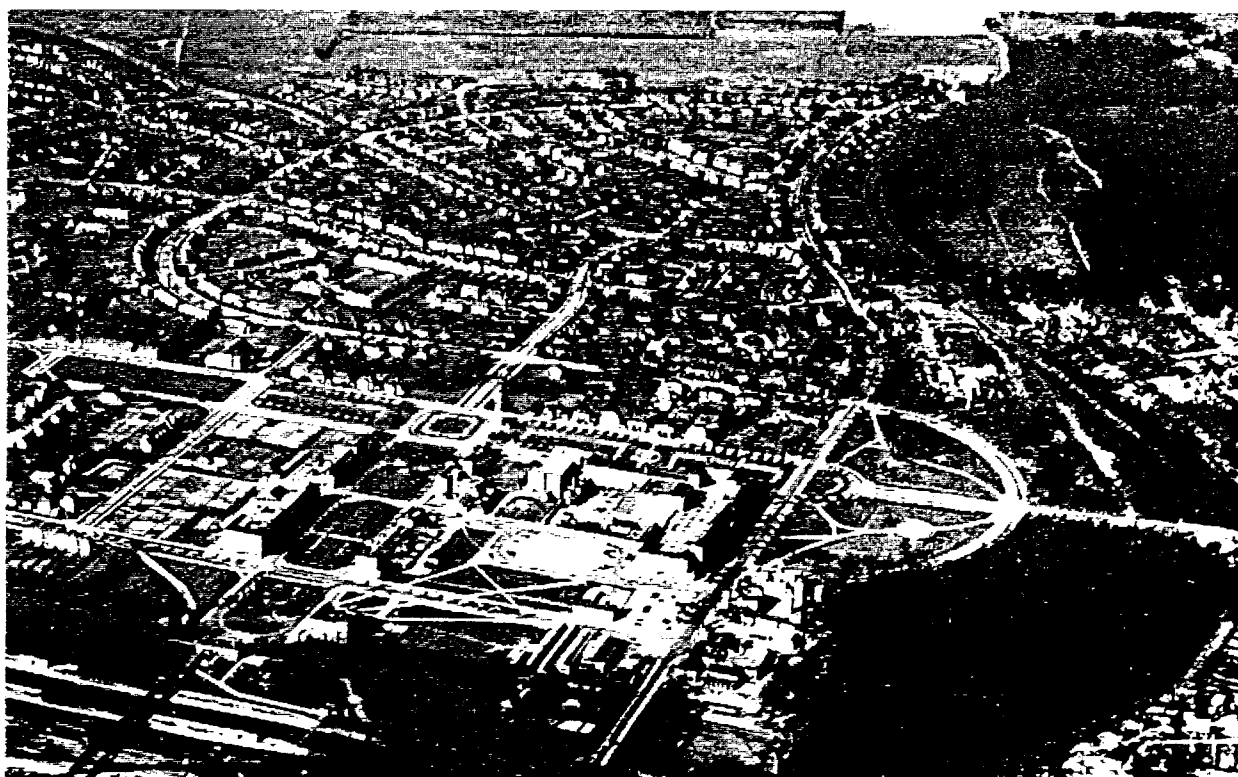
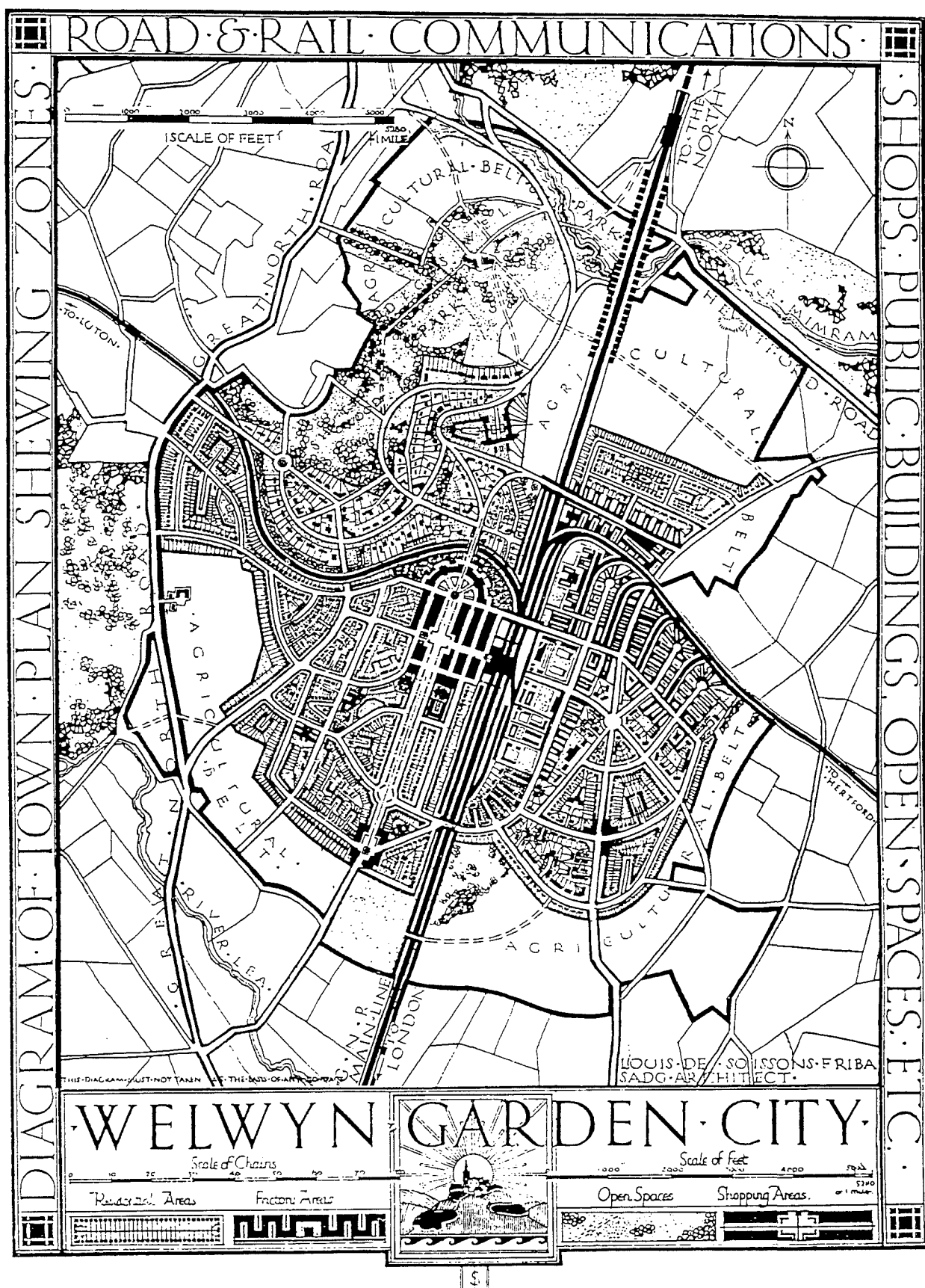
En aquest projecte s'utilitza el cul-de-sac d'una manera extensiva i es comença a introduir la circulació de cotxes fent les vies més amples.

La disposició dels habitatges suposa un avenç respecte a les propostes anteriors, oferint una major diversitat de solucions.

La petita dimensió de les agrupacions les fa molt versàtils per la seva utilització, generant una forma edificada dispersa però que segueix la traça dels carrers.

Les illes relativament grans i buides d'edificació en l'interior i amb força vegetació donen la imatge de grans espais lliures i baixa densitat, amb una elevada qualitat ambiental. Es comú, però, la utilització de recursos per edificar a l'interior de la illa: culs-de-sac, etc...

Com en la majoria dels intents de construir ciutat jardí, al principi la tipologia de l'edificació era la casa de dues plantes amb jardí posterior i davanter obert, relacionada amb el viari de manera que es formin espais tancats, petites places i altres tipus d'espais lliures. En alguns punts els edificis estan disposats amb criteri escenogràfic.

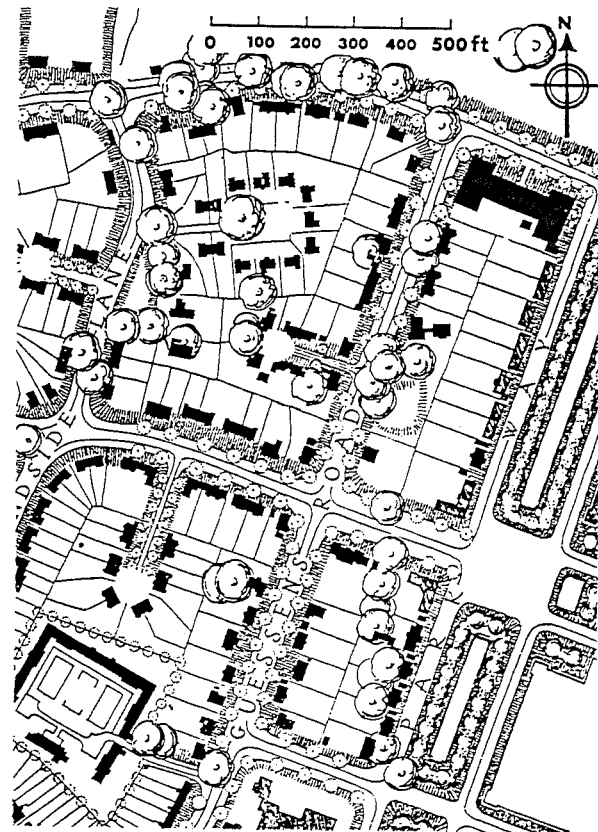
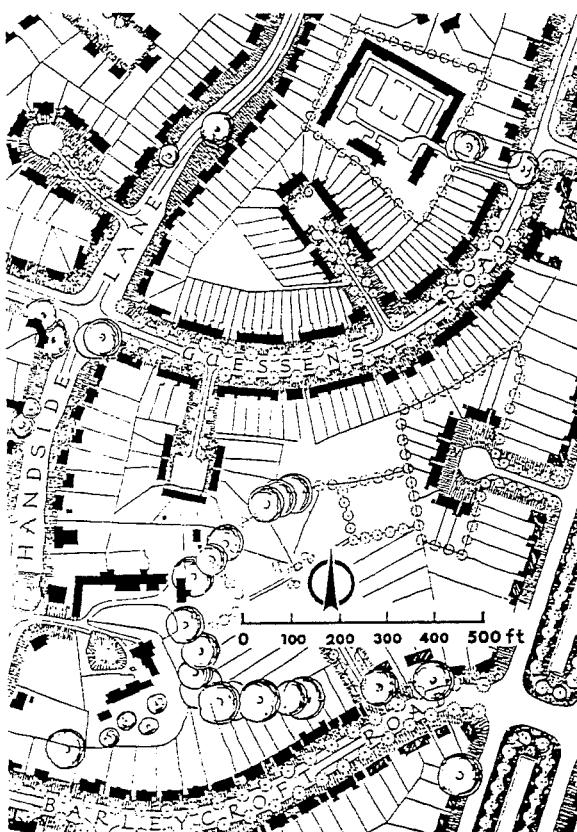
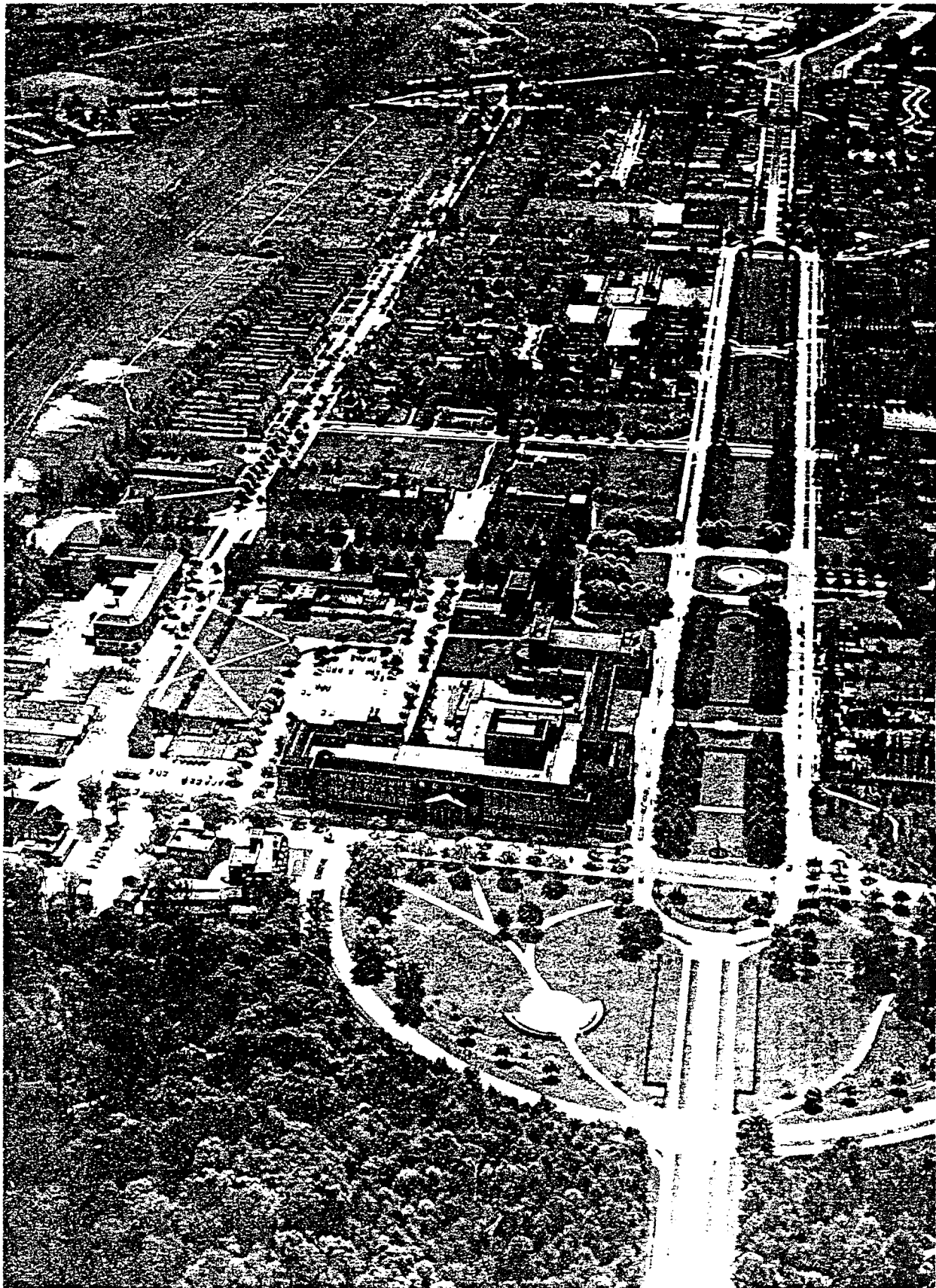
Les cases són unifamiliars aparellades o en filera, en petits grups de planta baixa i pis. Amb un programa funcional que acostuma a ésser: sala, cuina, bany i tres habitacions. En les cases més petites el bany acostuma estar en planta baixa, i en les més grans en planta alta.

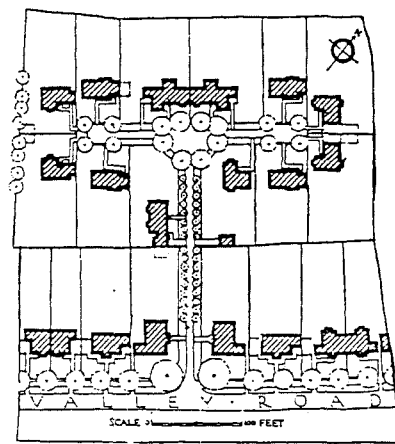
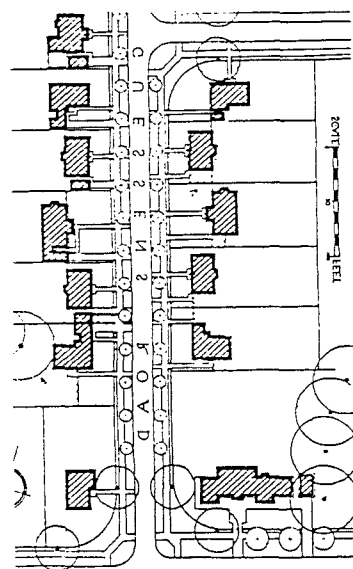
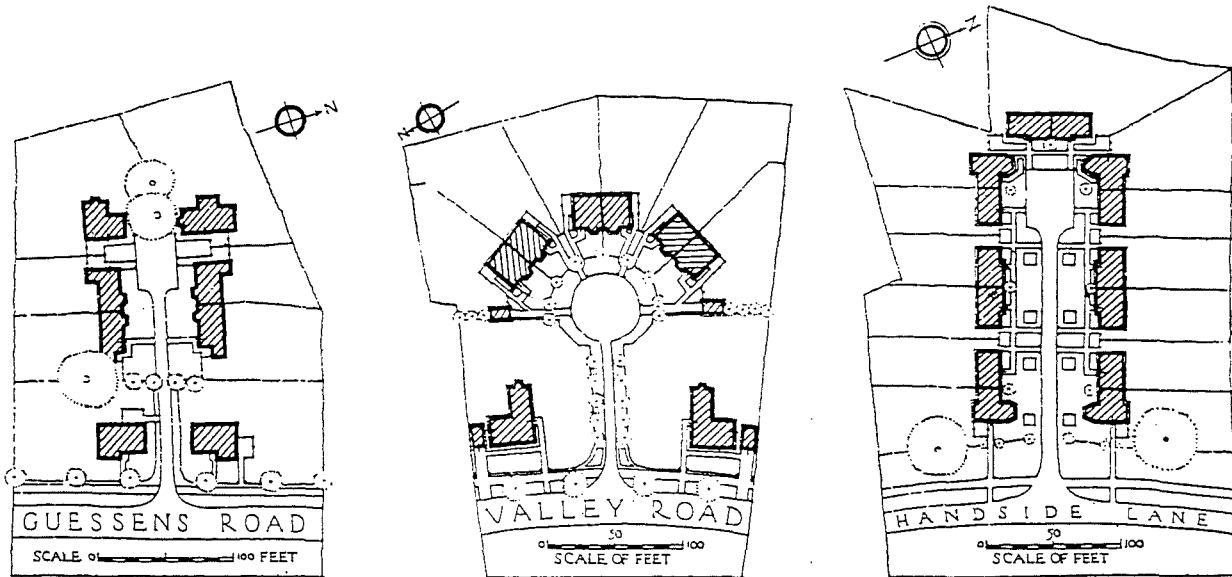
L'arquitectura té un caràcter tradicional molt senzill.

Les separacions entre habitatges es fa amb elements vegetals. La vegetació és omnipresent en tot el projecte.

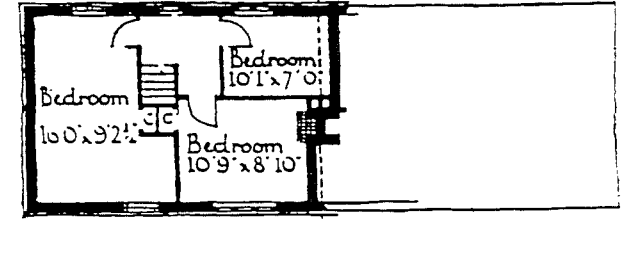
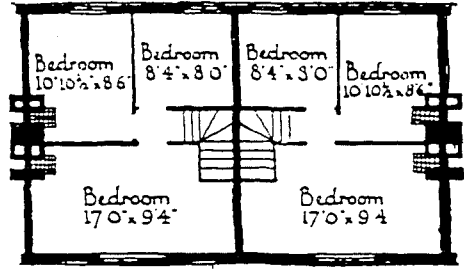
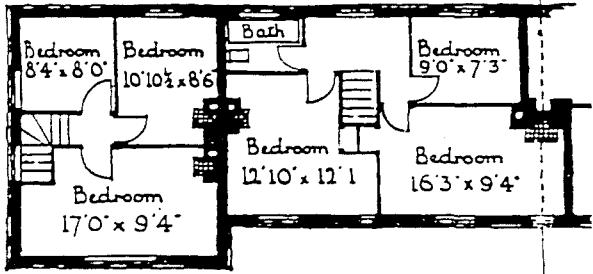
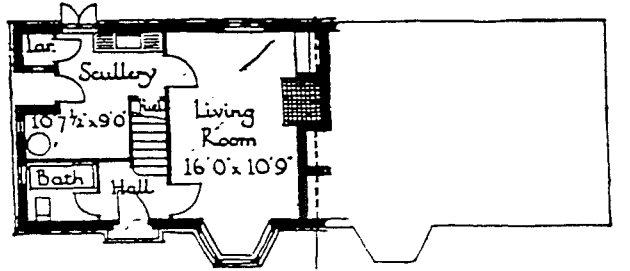
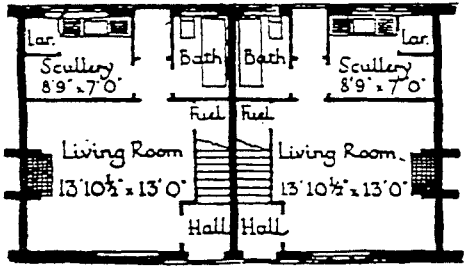
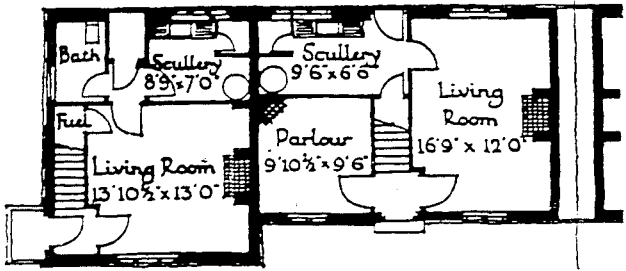

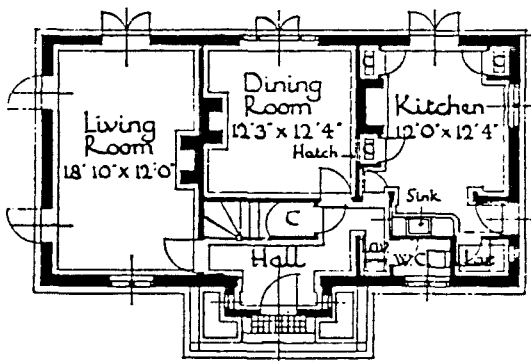
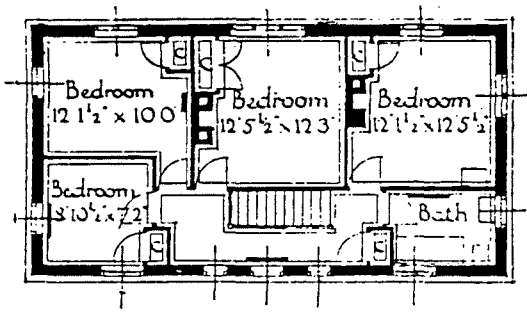
AA.VV. Housing in Europa 1900-1960. Vol.4 pàg. 28-33
Bayley, S. La Ciudad Jardín. pàg. 57-65
Laurie, Michael. Introducción a la arquitectura del paisaje. pàg. 118
Whittick, A. Arquitectura Europea Siglo XX (I). pàg. 155-156

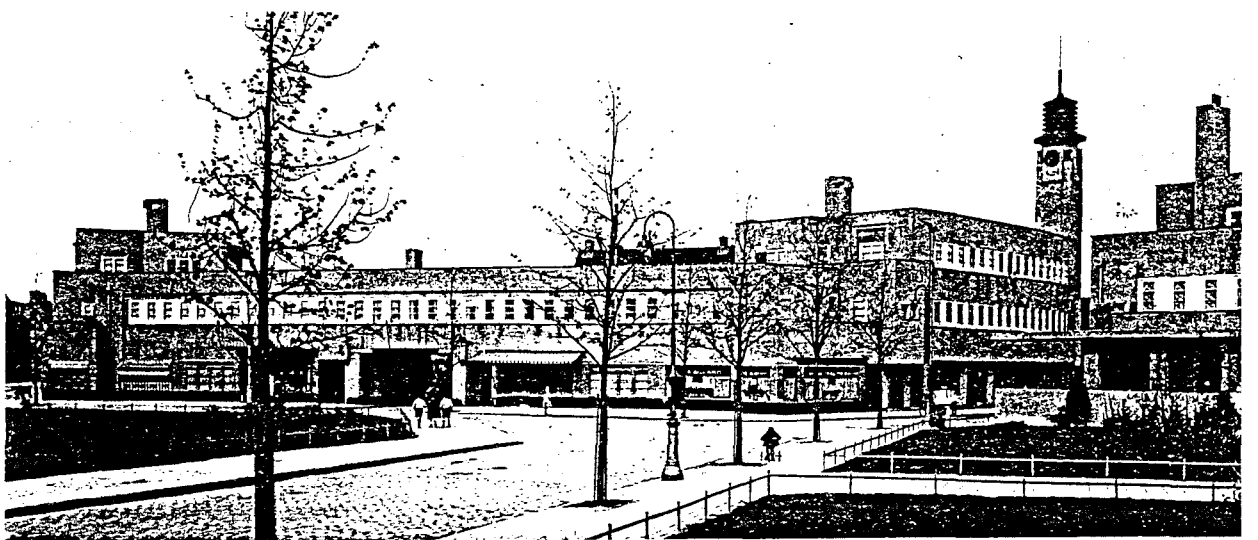

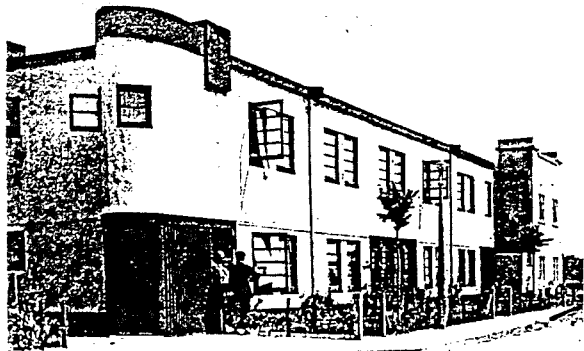
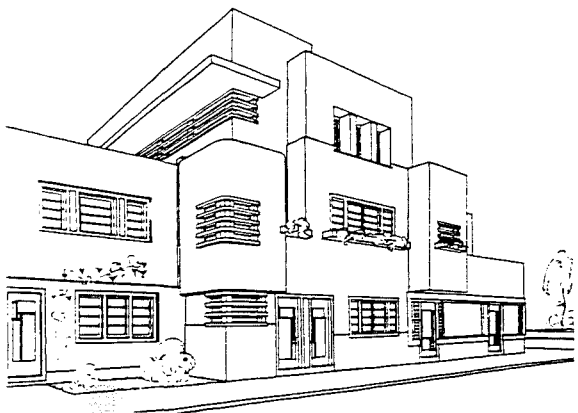

Watergraafsmeer, Amsterdam
Holanda

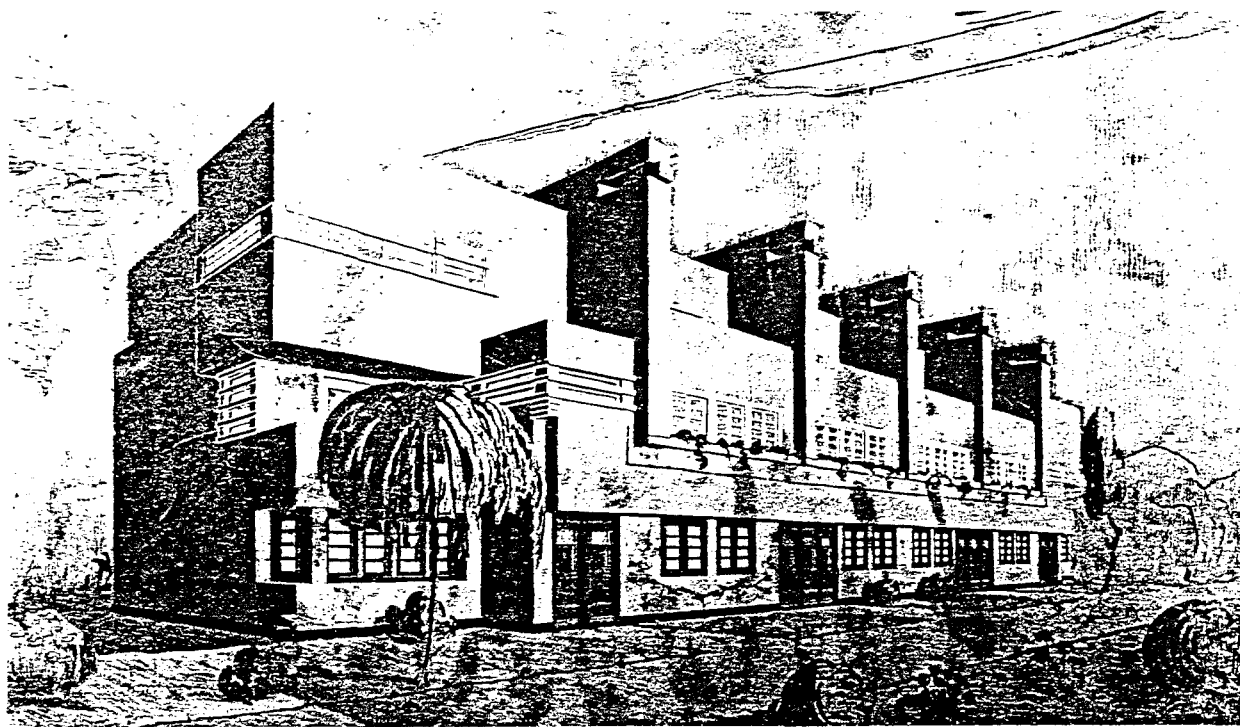
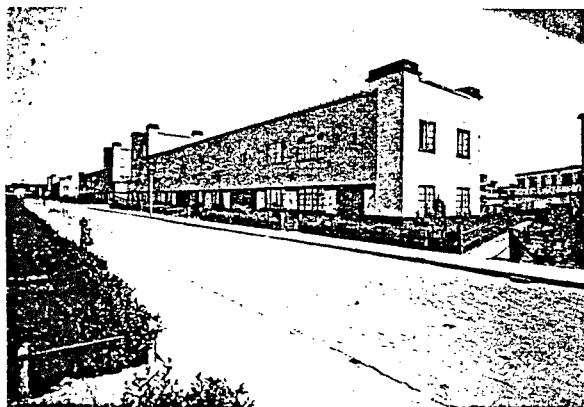
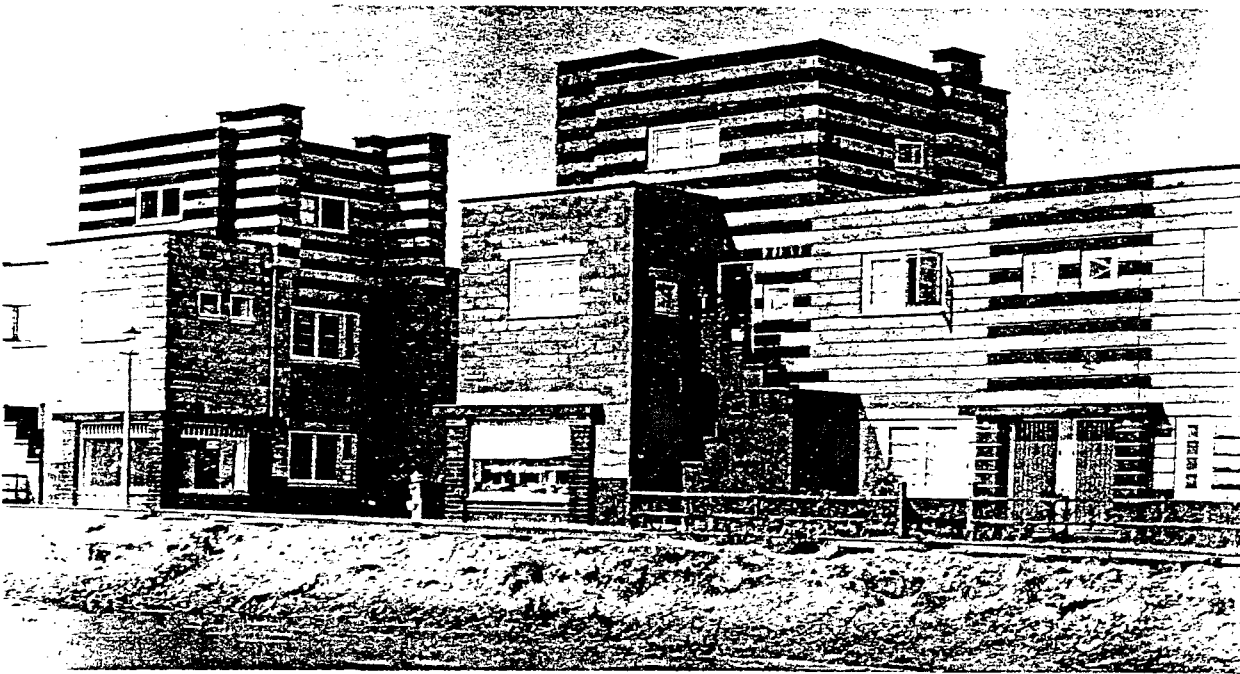
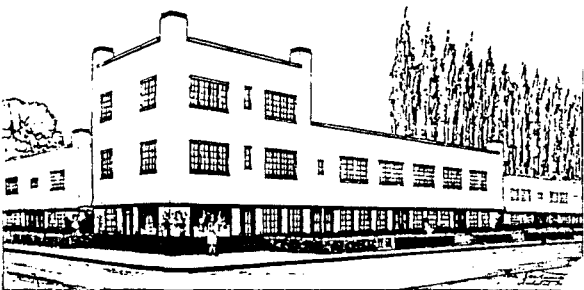
Les cases es desenvolupen en planta baixa i pis, i algunes amb una altre planta més, amb molta diversitat de formes i estils.

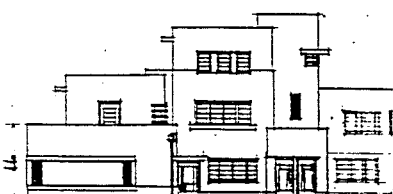
СЪЮЗНОЕ ВЪМ.
ЗАКЪТЪ ПЕРЕКОНКА ЛАНДОУМЪКА

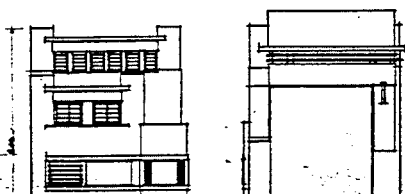
СТАНОВЕН: СИСТЕМ ПУМОВЕЛ

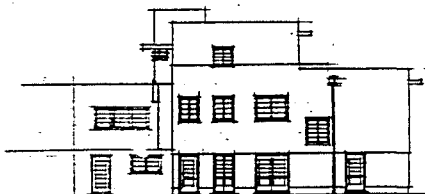
Н.В. КОПЕЛДОНЪ ГЪМ: ДЪОНДОУ. КУНОДО ВЪМ. ДЪОНДО 1/2 ВЪСТЪДЪ 1/2 ДЪОНДО
ВЪНЪЛЪГЪДОУ ТЪДЪ АЪ МЪДЪОНЪОНЪОНЪ
ОЪТЪАА: 1:100

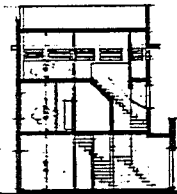
ГЪВЪЛ 1/2 ЛАНДОУМОТЪАА

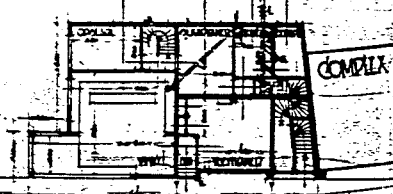
ГЪВЪЛ 1/2 ДЪОНДО

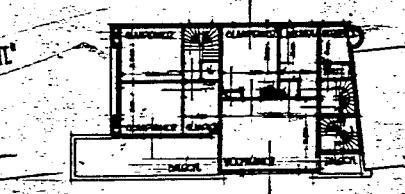
АЪТЪЛЪГЪВЪЛ

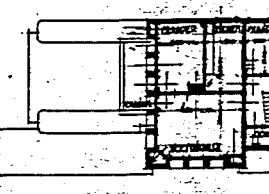
ДЪОНДО

ПЪАН ДЪОНДО ГЪОНДО

ПЪАН 1- ВЪДЪДЪДЪ

ПЪАН 2- ВЪДЪДЪДЪ

- 1. ОЪПЪОДЪОДЪ
- 2. АЪПЪОДЪОДЪ
- 3. АЪПЪОДЪОДЪ
- 4. АЪПЪОДЪОДЪ
- 5. АЪПЪОДЪОДЪ
- 6. АЪПЪОДЪОДЪ
- 7. АЪПЪОДЪОДЪ

ДЪОНДО 1/2
ТЪДЪОНДО 1/2

АЪТЪДЪА
АЪТЪА 6.8.1924

L. Van der Swaelman, H. Hoste
1921-23
Selzaete
Belgica

Els límits del projecte són les esquenes dels patis de les cases recollides per un petit pas peatonal.

El sistema peatonal no té cap tipus de continuïtat, només recull les parts posteriors de les parcel·les.

Pràcticament totes les illes incorpren en el seu interior un espai lliure i els darreres de les cases estant conectedats peatonalment.

El més destacable sigui, possiblement, l'arquitectura, amb edificis amb coberta plana no transitable, i una composició volumètrica complexa que ajuda a definir els espais públics.

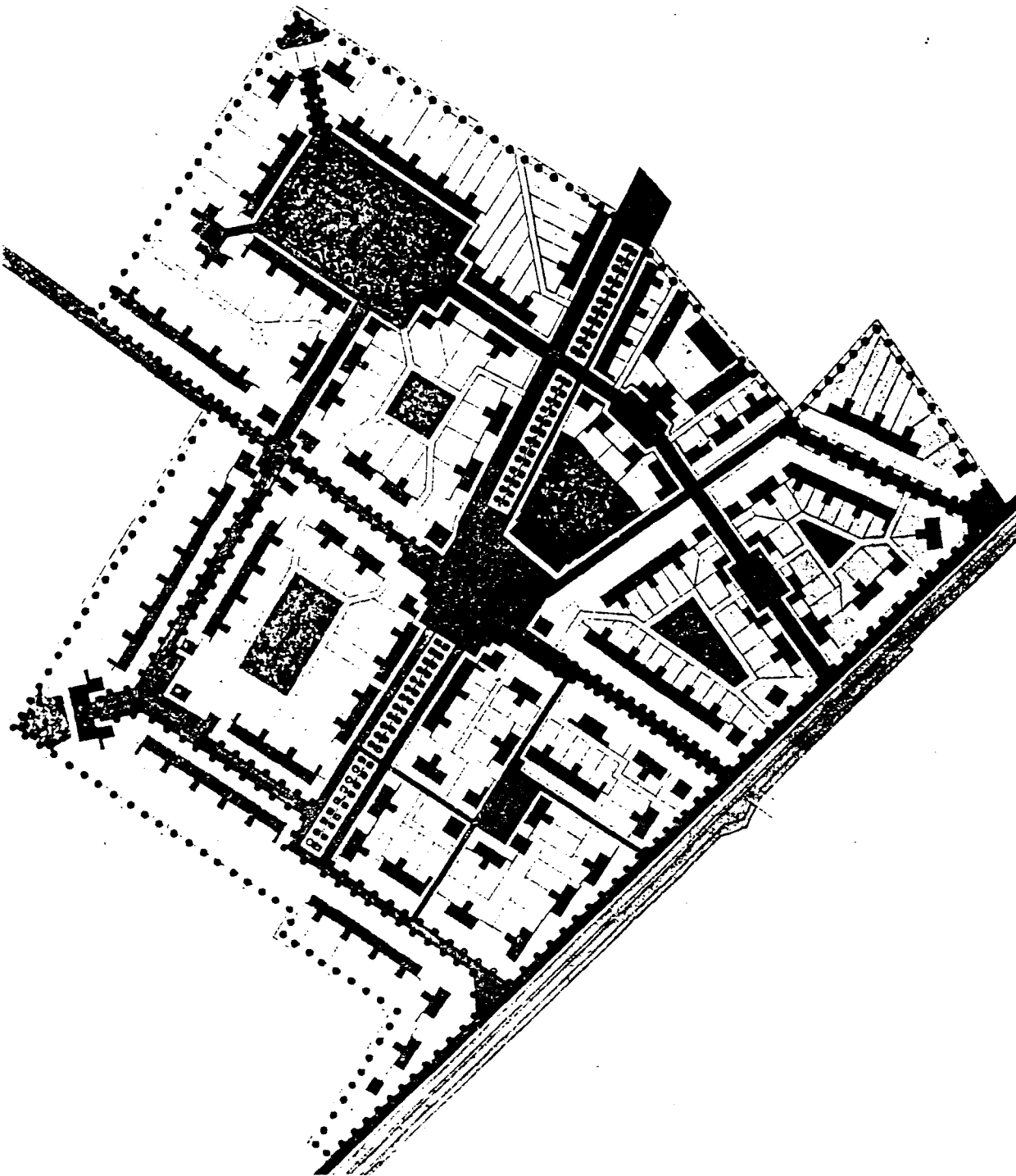
En relació l'edificació i l'espai lliure es produeix dues situacions diferents: una en la qual l'espai peatonal és molt petit i els edificis es situen a molt poca distància entre sí, i l'altra, on pràcticament l'ambit rodant no és més que un terç del carrer, deixant àmplies bandes peatonals a cada costat i separant, per tant, les façanes considerablement.

Les cases es disposen en el perímetre de les illes donant lloc a una forma edificada quasi continua. L'interior de les illes es manifesta com un gran buit, tant per la disposició perimetral de l'edificació com perquè les parcel·les són estretes i profundes. La part central es destina a espai verd comunitari.

El barri s'estructura mitjançant dues vies ortogonals entre sí: una d'elles incorpora a la seva secció un espai central arbrat amb forma de rambla.

En un dels extrems del barri es disposa una gran plaça pública rodejada de cases, però sense voluntat de centralitat.

Hi han diversos tipus d'agrupació: cases aïllades, vivendes en filera i aparellades. El seu programa funcional es desenvolupa en planta baixa i pis.

LE LOGIS FLOREAL

L. Van der Swaelman, J.J.
 Eggerick, R. Moenart, L. Francois
 1921-30
 Boisfort
 Bèlgica

Es tracta d'un barri que segueix el llenguatge formal de la ciutat jardí: carrers de traçat irregular i corbil·lini, cases disposades amb criteris pintorescs, petites agrupacions de vivendes amb un jardí davanter sense protecció, i un jardí interior privat.

El límit del sector és irregular, en alguns casos està resolt amb vialitat, i en altres és el fons de parcel·la.

La forma del viari segueix un traçat irregular, tot i que en alguns punts es formalitza al voltant d'alguns espais que es podrien considerar centrals en l'àmbit del projecte. Això dona com a resultat una certa sectorialització de les propostes.

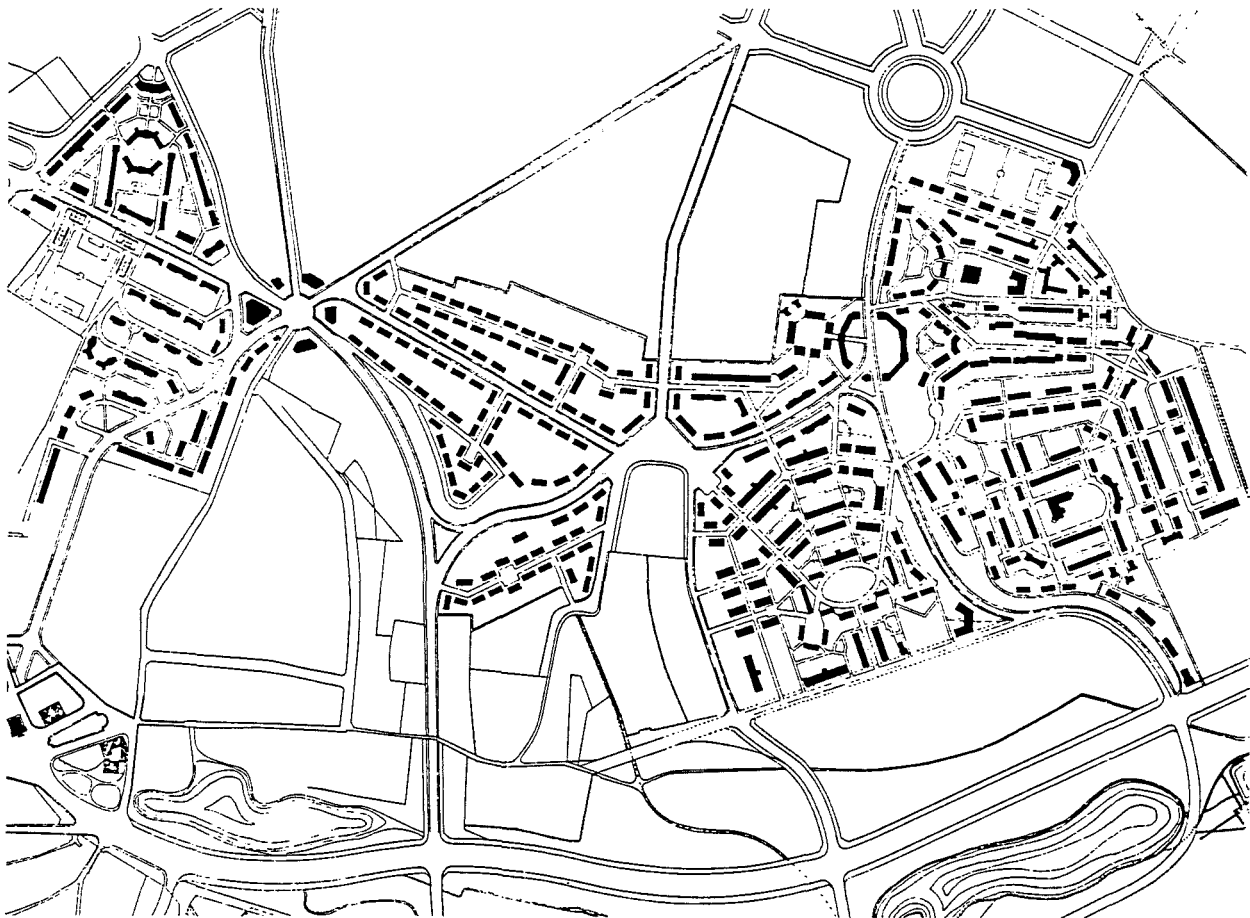
Al igual que molts projectes de gran tamany, apareix la necessitat de dividir-los interiorment, formant unitats d'escala menor on és fàcil mantenir la unitat de promoció o una part identificable de la mateixa. Des de l'òptica del tamany aquestes peces tendeixen a tenir una escala similar i estan separades pel viari de caràcter extern.

La separació de les cases de la via pública sense la privatització d'aquest espai dona una major amplitud de les vies sense incrementar-ne el cost d'urbanització.

La forma edificada segueix les pautes de petites barres seguint els carrers però disposades de manera independent dels mateixos.

Una gran abundància de vegetació en el sector li
dóna un gran caràcter ambiental.

Les cases són de planta baixa i un pis sotacoberta, amb una coberta molt inclinada.

Rev. Rassegna, n° 34/2 Gen-1988

Smets, M. L'avenement de la cite-jardin en Belgique. pàg.
112-130

LA CITE MODERNE

Victor Bourgeois

1922

Bruseles

Bèlgica

Aquest projecte es desenvolupa en un terreny irregular que forma part de tres illes d'edificació, estructurant-se internament amb lògica pròpia.

Un dels aspectes més rellevants és, segurament, el contrast entre el llenguatge modern de l'edificació i la composició urbanística tradicional de la ciutat jardí.

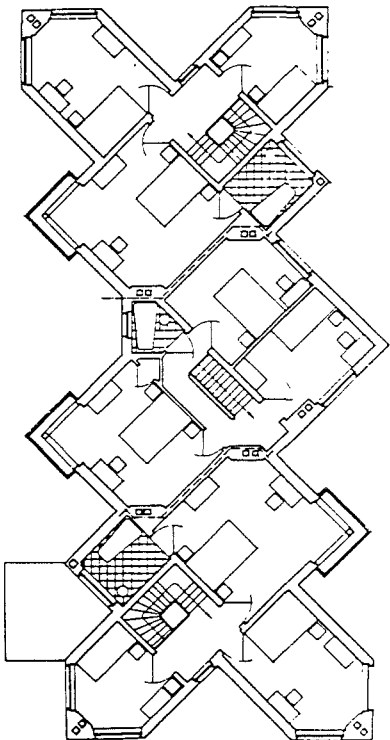
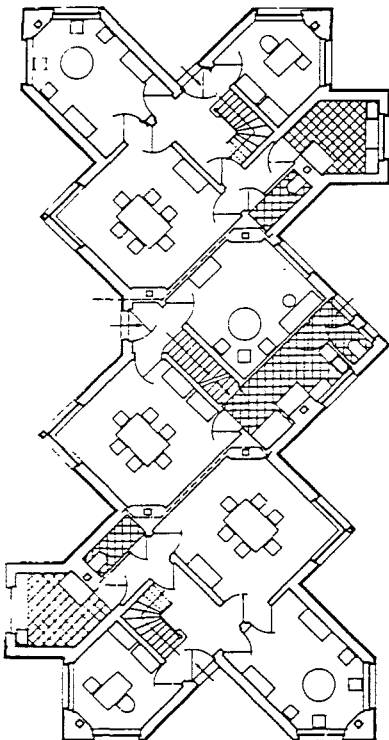
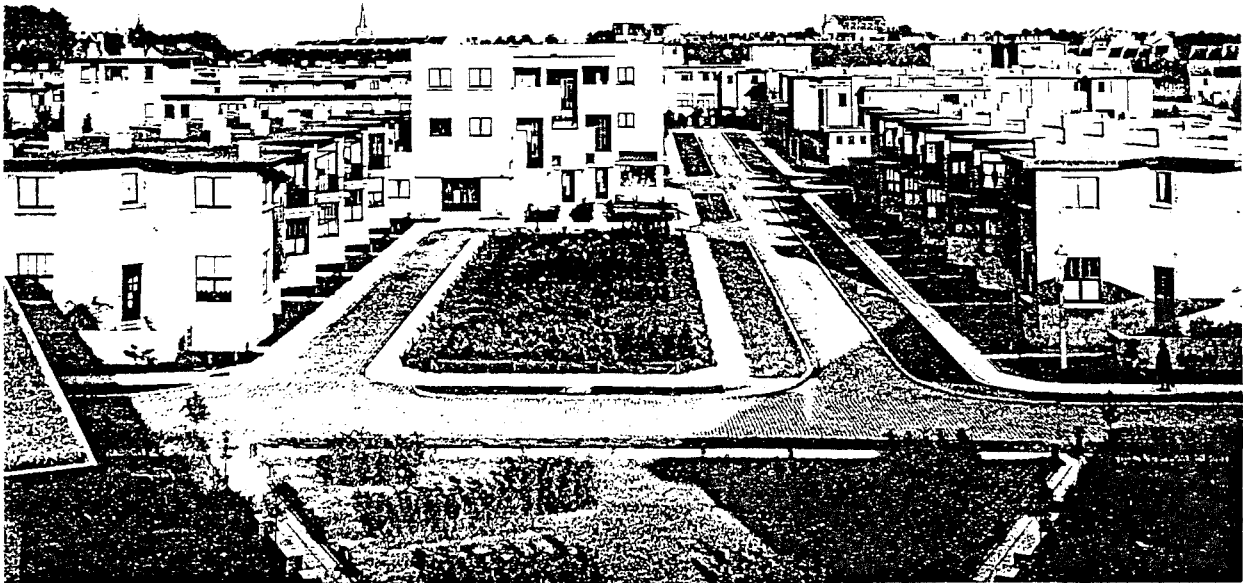
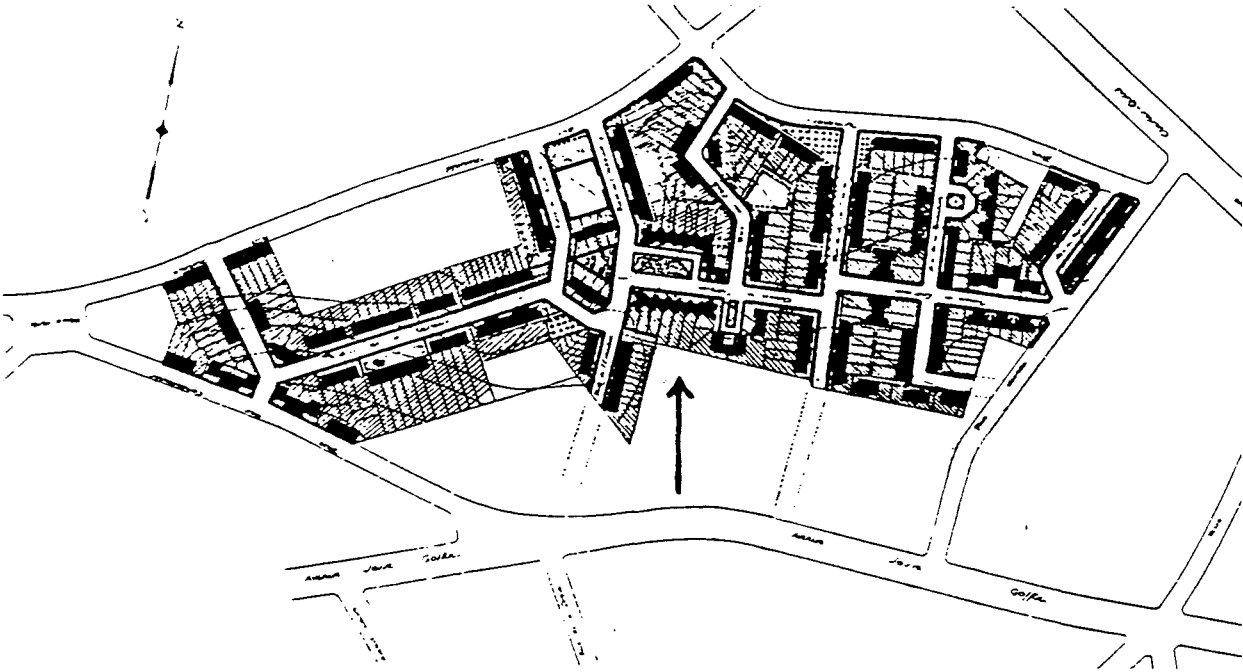
El traçat és de vies rectilínies formant una xarxa totalment irregular. El carrer més llarg trenca la seva continuïtat per evitar que es converteixi en un element de pas a través.

Les vivendes es disposen al llarg del carrer, però també amb la voluntat d'obtenir resultats pictòrics.

Les vivendes s'aixequen del terra per guanyar alçada, i per tant, dotar d'escala els espais públics. La coberta és plana i no accessible.

Alguns fragments es desenvolupen com a conjunts, és a dir, els habitatges estan articulats entre sí formant una unitat que no es pot fragmentar.

Rev. Ressegna, nº 34/2 Gen-1988
Frampton, K. Historia de la arquitectura moderna. pàg. 139
Smets, M. L'avenement de la cite-jardin en Belgique. pàg. 112-130

MATHENESSE

J.P. Oud
1922
Rotterdam
Holanda

Es planteja com un barri semipermanent -25 anys-, sobre uns terrenys destinats a jardí segons el planejament general, per allotjar els habitants d'edificis del port destinats a ser enderrocats.

L'operació consta de 348 vivendes unifamiliars amb pati-jardí posterior i els edificis de servei. Tot i que el projecte tendeix a ésser obert encara hi ha un fort sentit de tancament i centralitat. Va ser promogut per l'autoritat municipal de Rotterdam.

Els límits del projecte es tracten donant façana als mateixos en forma de semivial.

La planimetria general val com a mecanisme de control exterior per limitar les possibles combinacions.

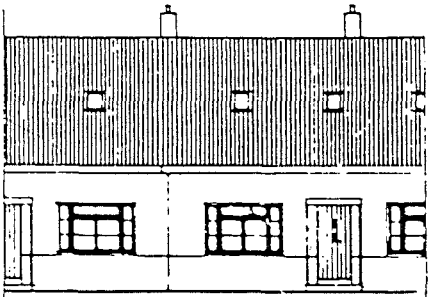
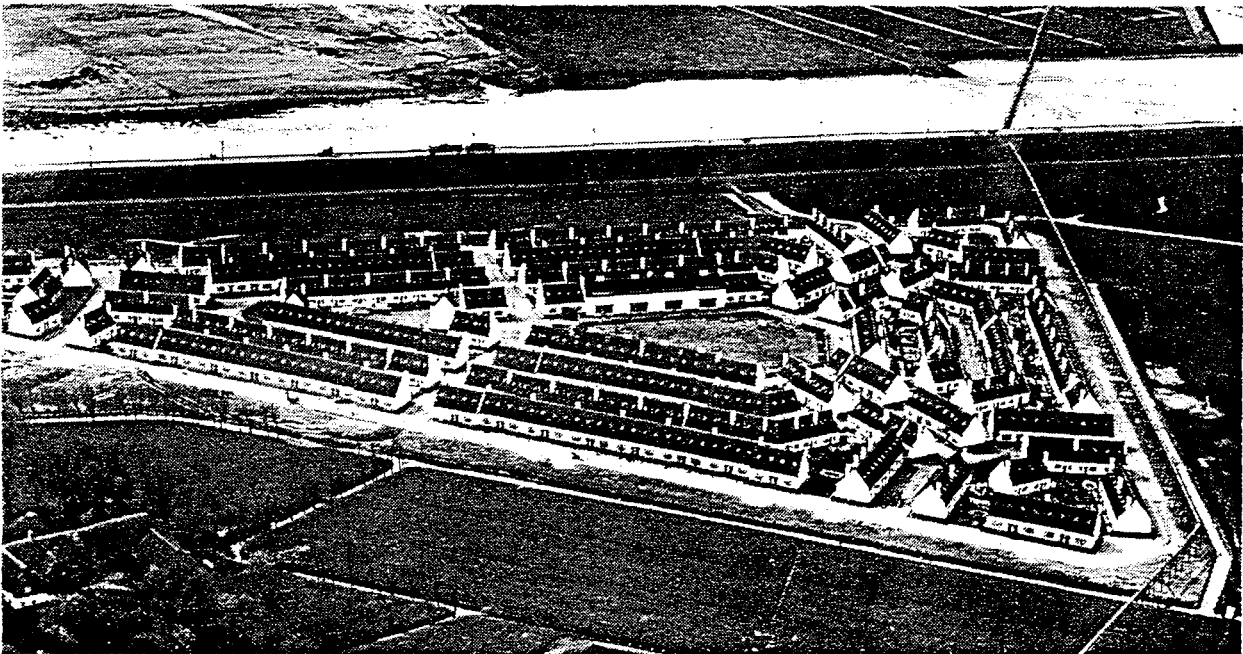
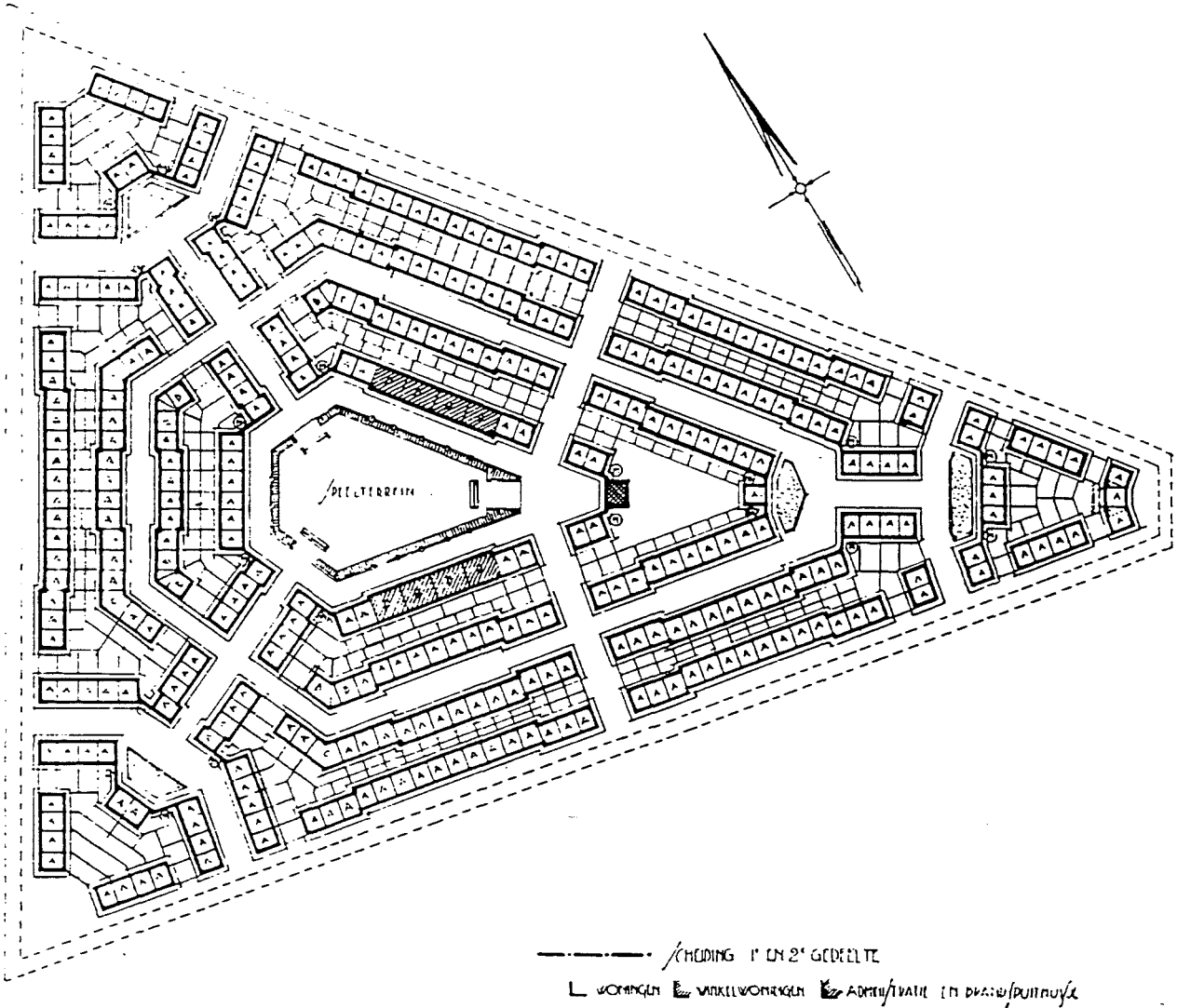
El viari està format per tres anelles concèntriques: una al voltant de la plaça central, l'altra pel perímetre i una intermitja. Aquestes anelles estan interconnectades entre sí, a través de petits elements viaris que ajuden a resoldre les parts conflictives i a finalitzar la penetració de l'exterior a l'interior.

La xarxa és el resultat de l'ordenació geomètrica de la peça triangular a partir de la definició d'un espai central buit. La geometria del traçat és molt precisa, el que permet generar uns espais per parcel·lar iguals en funció d'una concepció simètrica de l'operació en la seva globalitat.

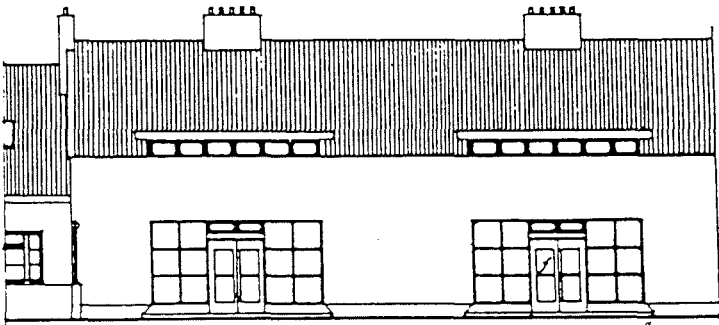
Les cases, al tenir la coberta inclinada redueixen, l'escala de l'espai urbà fent dels carrers un espai en que clarament domina l'ample sobre l'alçada.

Això dona la sensació d'obertura en un barri especialment dens.

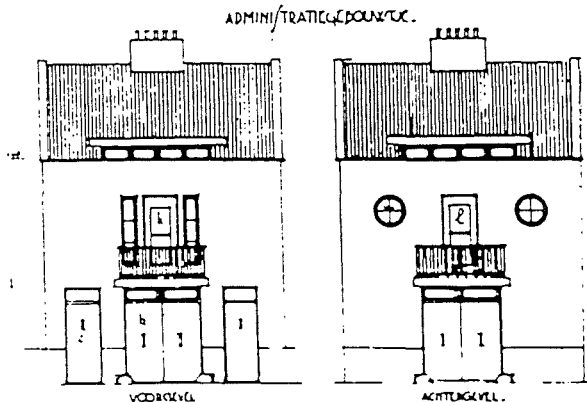
Les fileres de cases formen illes que no es tanquen en els extrems menors. Les cases es disposen alineades al carrer i la forma edificada repeteix la forma del viari a través de l'orientació de les diverses barres. Aquestes illes es van disposar formant anells concèntrics respecte de l'espai central buit. La forma triangular del solar i l'aïllament respecte d'altres àrees urbanes (en el moment de la construcció estava rodejat de camps) imposa notables restriccions compositives. Oud no troba en la seva cultura

TYPE A [WOHINGEN]

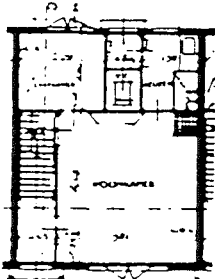

TYPE D [WINKELS]

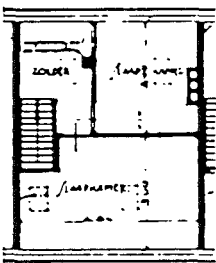

VOORGEVEL

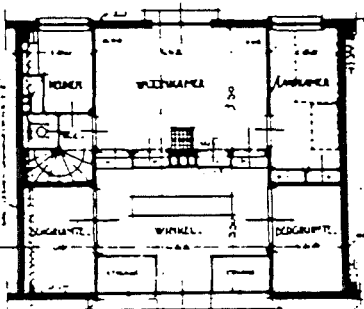
ACHTERGEVEL

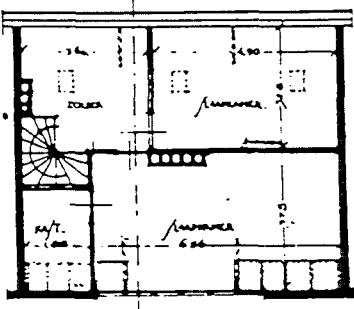
DE GANE GROND

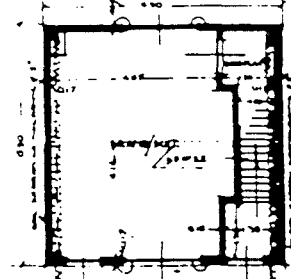
ZOUVEREINDE

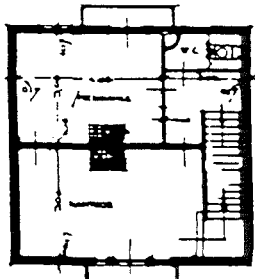
DE GANE GROND

ZOUVEREINDE

DE GANE GROND

WOHINGEN

una ajuda vàlida per la composició del conjunt, i per tant utilitza un traçat formalista i simètric. La disposició de les cases busca efectes de pintoresquisme que donin la imatge de poble. La discontinuïtat de les fileres i els girs del parcel·lari mostren una llibertat compositiva que està retallada per les limitacions en la diversitat tipològica, especialment en la utilització de solucions singulars en girs i cantonades.

L'agrupació és de vivendes en filera esquena contra esquena, que en alguns punts giren per formalitzar punts singulars. Les cases disposen d'un pati molt petit de separació entre les esquenes, i donen directament alineades al carrer.

La geometria del parcel·lari respon a la divisió dels espais interiors d'illa per assegurar una part de pati a cada casa.

El jardí es un espai reduït situat a la part posterior de casa; la distància entre veïns es petita.

S'utilitza un tipus edificatori compostat de dues plantes: planta baixa i planta pis que és al mateix temps sota coberta (això fa que l'edifici tingui aparença de només tenir una planta) amb un programa funcional reduït de sala, cuina i dues habitacions. No té bany però disposa de W.C.

L'escala del paisatge urbà és petita a conseqüència del petit tamany de l'arquitectura.

Les cobertes inclinades, on destaquen les grans xemeneïes, l'arrebossat en blanc, el basament de toxo, són els elements que caracteritzen l'arquitectura. Els elements tradicionals desarticulats i l'efecte colorista dels materials es componen com un collage. Les cases, totes idèntiques, ajuden a donar unitat i uniformitat a l'espai urbà. Hi ha un joc de petits moviments de les cases que introdueix la diversitat en el paisatge.

AA.VV. Olanda 1870-1940. Citta, casa, architettura. pàg. 142-143
Benevolo, L. Historia de la arquitectura moderna. pàg. 504-505
Grinberg, D.I. Housing in The Netherlands 1900-1940. pàg. 84
Mackay, D. Viviendas plurifamiliares. De la agregación a la integración. pàg. 15
Rowe, P.G. Modernity and housing. pàg. 150, 363

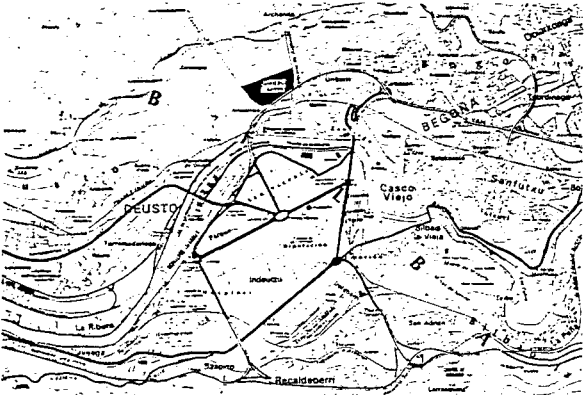

CIUDAD JARDIN BILBAO

1923-25
Bilbao
Espanya

La ciutat jardí de Bilbao és una operació feta sota la Llei de les Cases Baratas per una societat cooperativa.

Es una típica operació de classe mitja. En la financiació participant les entitats financeres locals amb col.laboració de l'ajuntament. Està situada a la vesant oriental del Monte Ardianda, en un terreny residual de topografia difícil, al límit del municipi. L'autopista i la línea del ferrocarril el separen de la resta de la ciutat. Es col.loca en la perifèria en un terreny en pendent. El límit és regular.

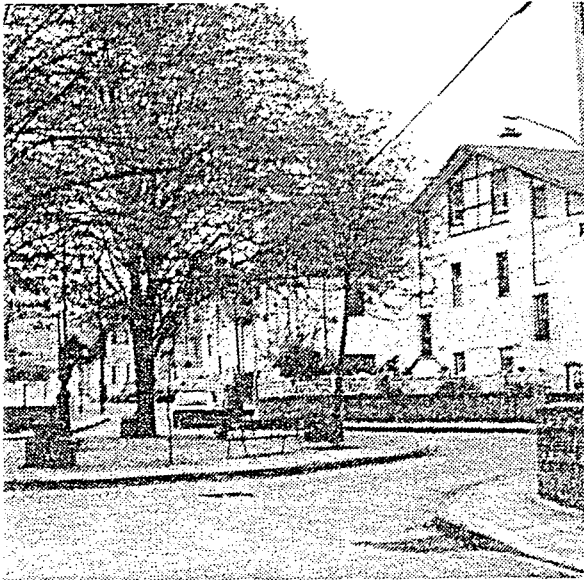
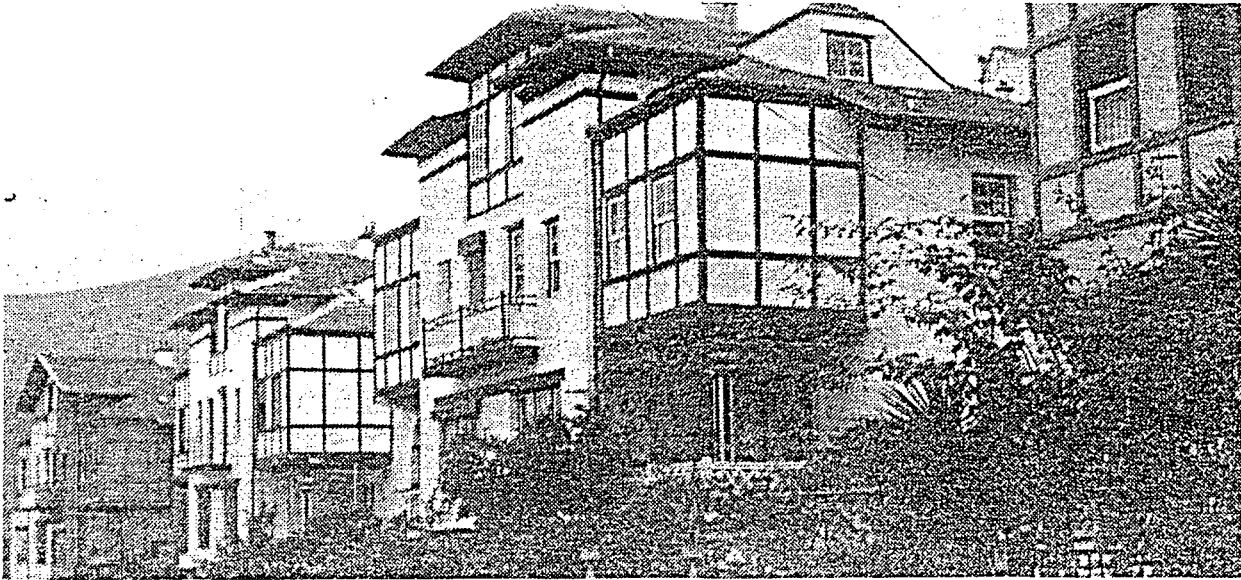
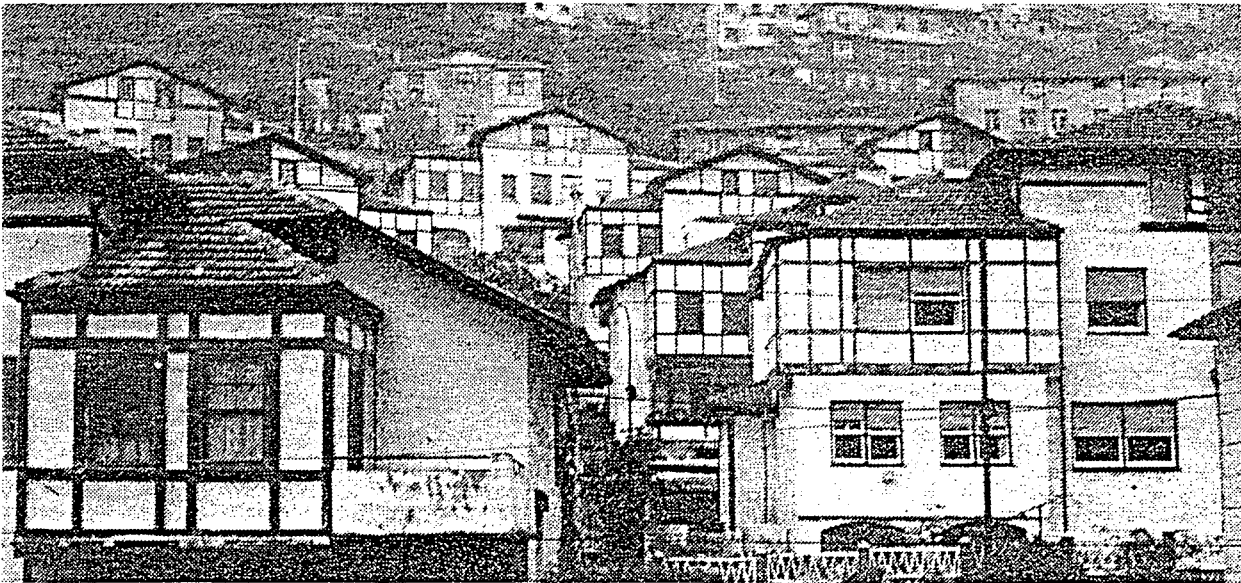
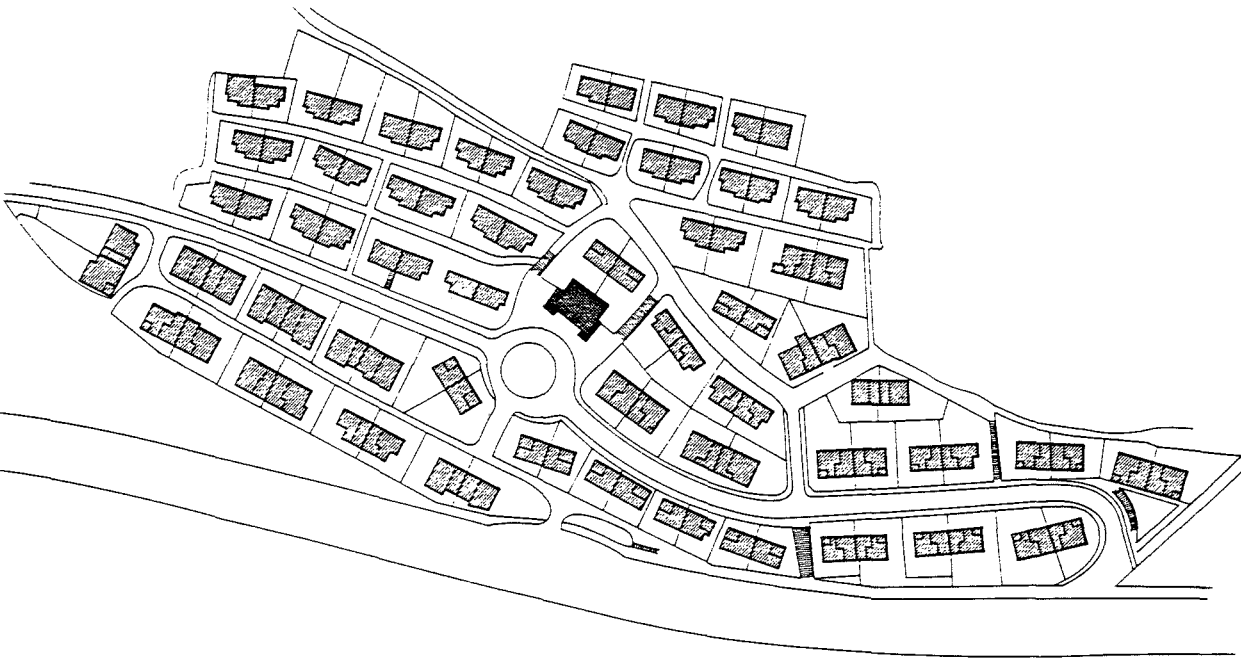
El conjunt pren l'accés des de la carretera N-634 i es recolza sobre un carrer d'accés situat a la cota més baixa, del que parteix el carrer principal del barri que ens comunica amb la plaça central. Una sèrie de carrers més estrets i de molta pendent, formant la resta de la xarxa viària en forma de pseudo malla ortogonal, on els carrers de màxima pendent acaben essent escalonats, produint-se una barreja entre les circulacions rodades i peatonals.

Com equipament té un centre social i algun comerç, en l'actualitat s'aprecia un procés de terciarització.

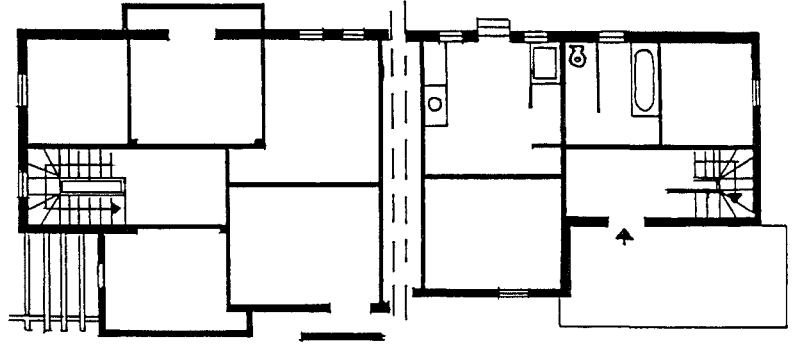
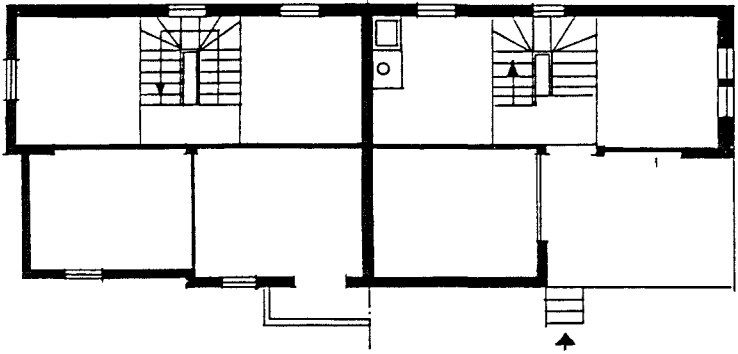
La superfície de cada parcel.la és de 308 m².

Està formada per un conjunt de 142 vivendes aparellades o doblament aparellades, amb una superfície útil de 52 a 82 m2, en tres tipus de casa, tots de dues plantes.

L'arquitectura segueix el llenguatge típic del país basc, donant al conjunt una imatge vernàcula i pintoresca.

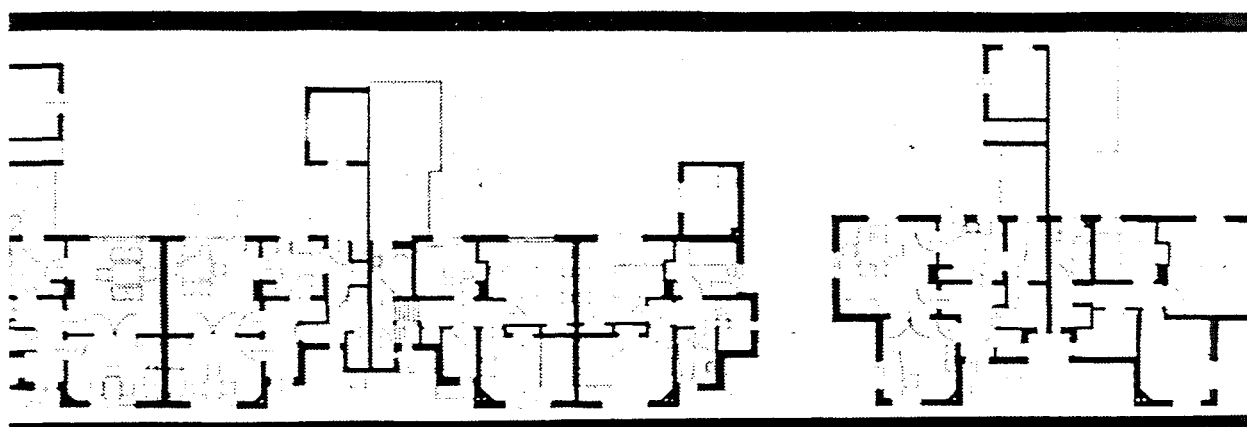
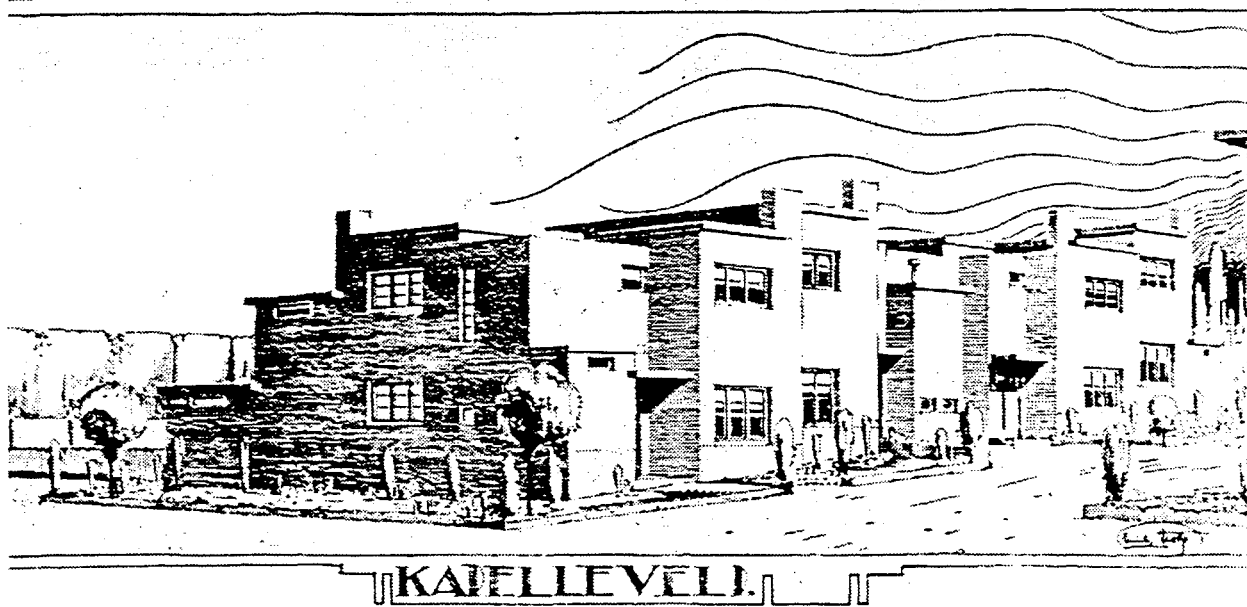
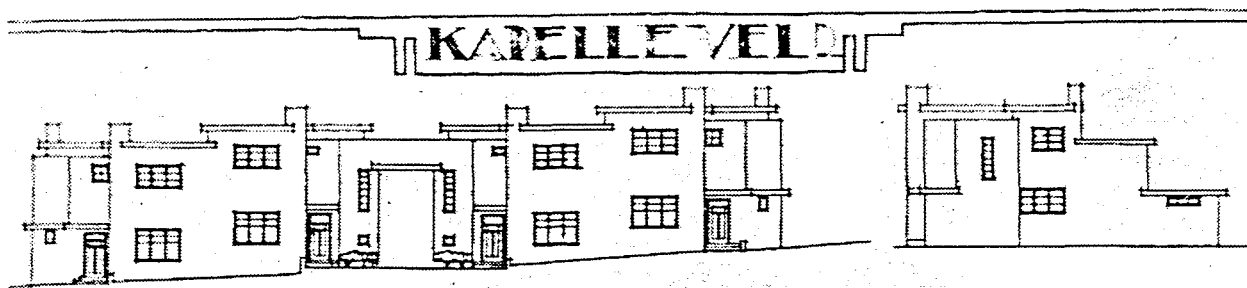
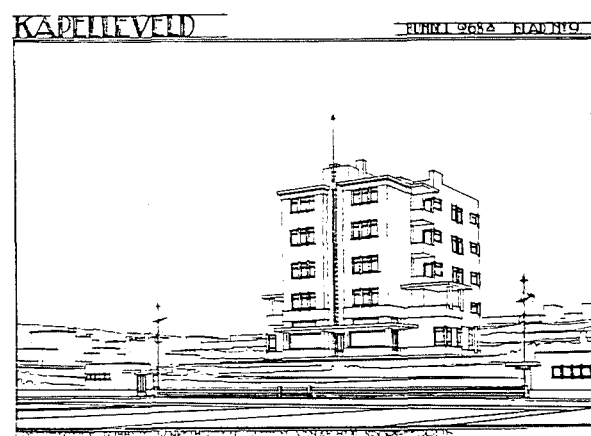
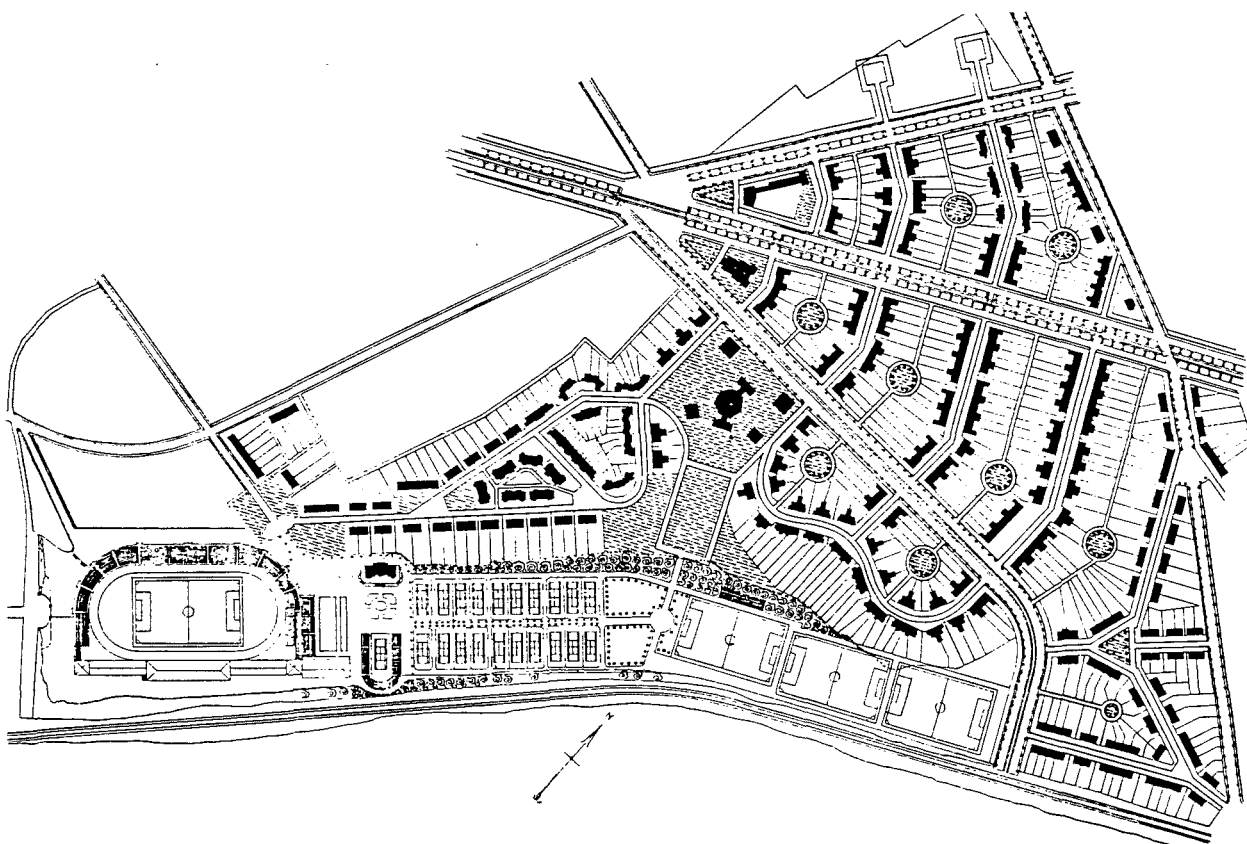

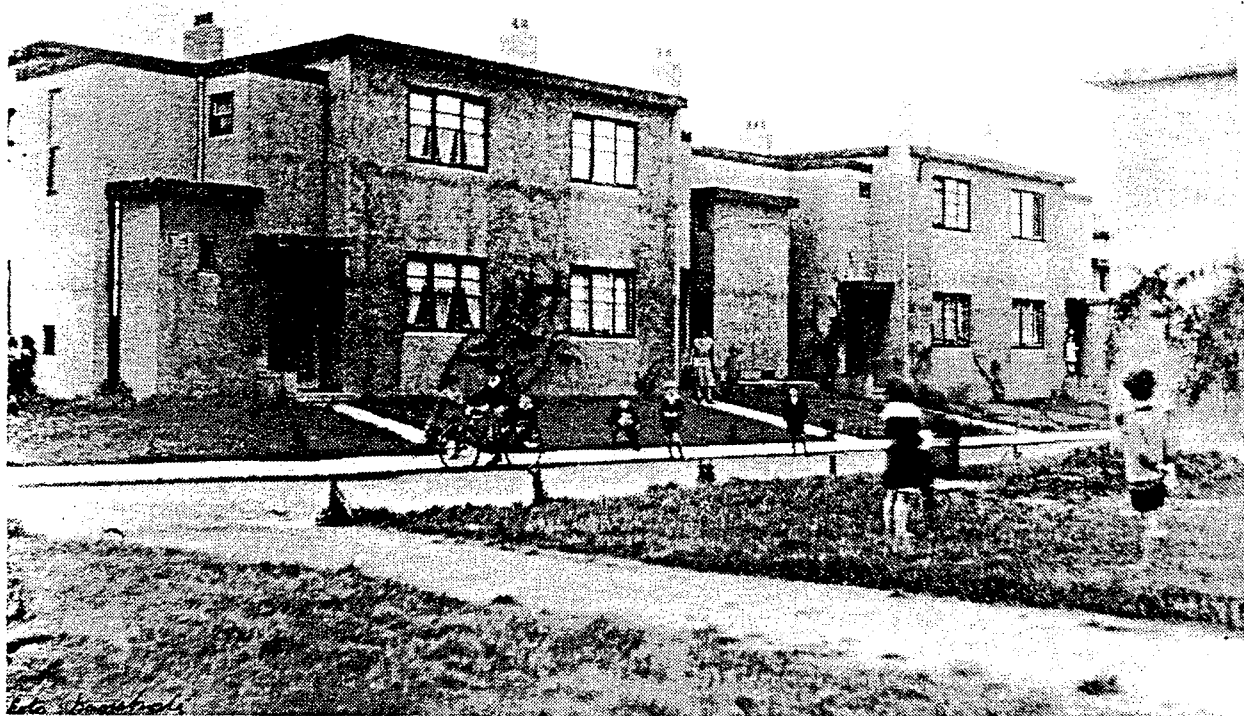

Bèlgica

El llenguatge arquitectònic utilitzat introdueix una expressió de modernitat basada en les cobertes planes i amb una composició volumètrica de paral·lelepípets i línees horitzontals.

Rev. Domus n° 758 Mar-1994
Rev. Ressegna, n° 34/2 Gen-1988
Smets, Marcel. L'avenement de la cite-jardin en Belgique.

HOEK VAN HOLLAND

J.P. Oud

1924-1927

Hoek Van Holland

Holanda

Hoek van Holland és el nom del suburbi on està situat el projecte.

De composició quasi bé clàssica en l'ús de la simetria; la utilització lliure d'alguns elements i la puresa d'altres fa que aquest projecte sigui, des del punt de vista estètic, revolucionari.

El projecte és una filera de d'unes 50 cases amb pati posterior, disposada al llarg d'una via i delimitada per altres dues. El conjunt es talla en dues peces singularitzant el punt central. Les cases estan arrebossades i pintades de blanc, totalment uniforme. Els colors bàsics s'utilitzen puntualment per animar cromàticament els dos edificis de que es compona l'intervenció.

L'agrupació pren molta importància front de l'unitat individual, reconeixible només a través de la subdivisió en el pla de terra realitzada mitjançant murets de maó. Els balcons correguts reforcen aquesta unitat. L'extrem de la filera té un tractament singular arrodonit, per tal de no trencar el ritme.

Tipològicament cada unitat té dues vivendes, una en planta baixa i l'altra en planta pis, amb accés independent des del carrer. Disposen d'un petit jardí davant que separa la vivenda de planta baixa de la via pública, i un altre a la part posterior de majors dimensions que dona a un espai públic.

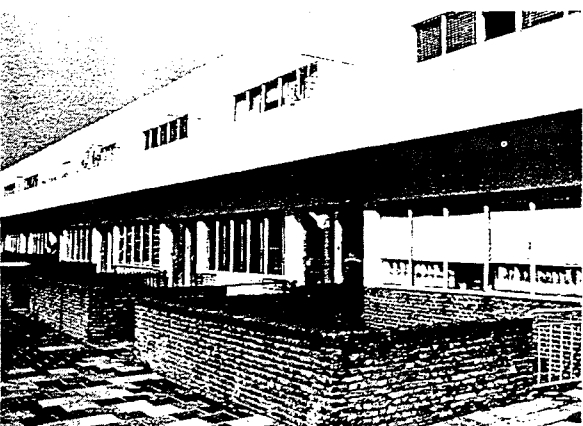
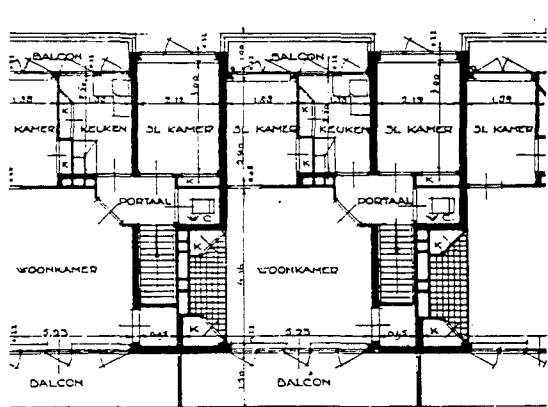
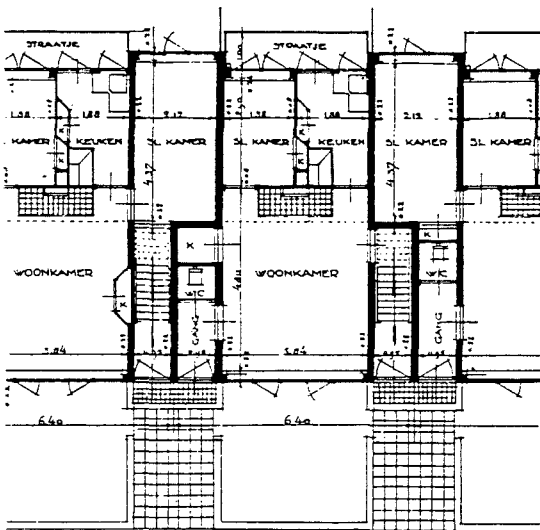
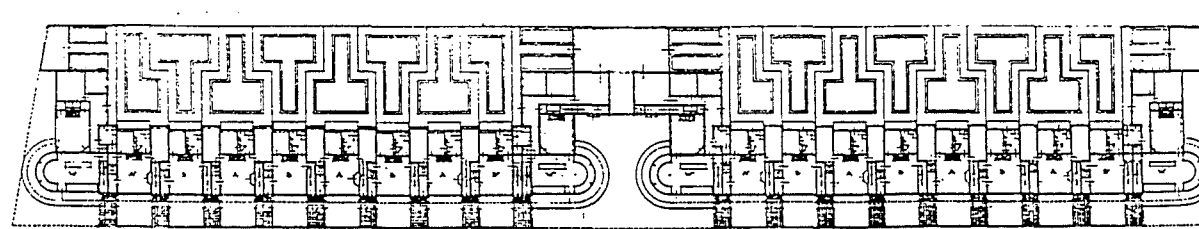
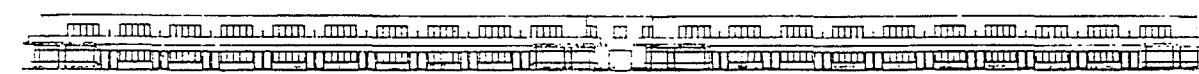
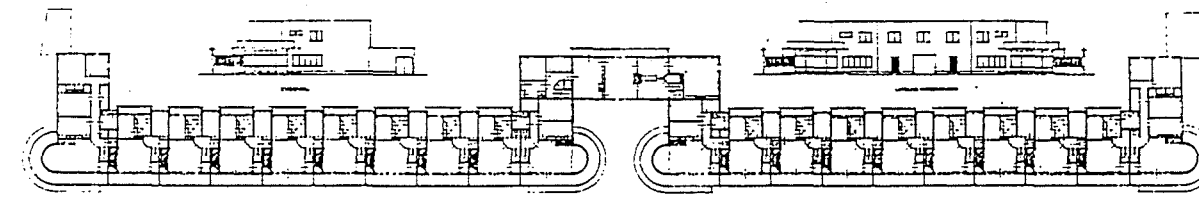
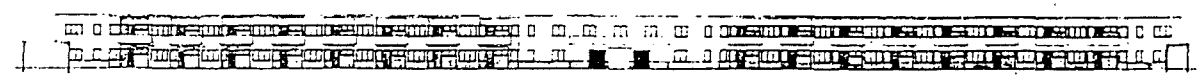
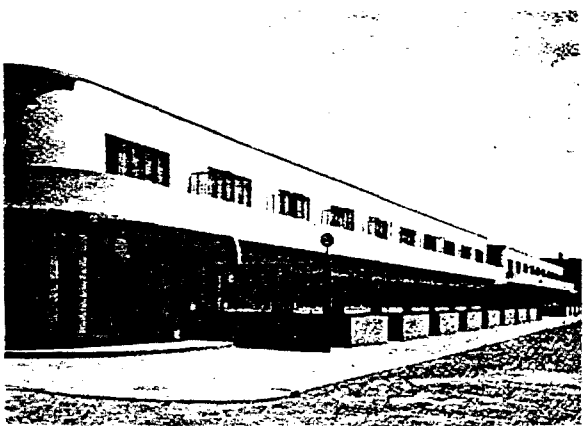
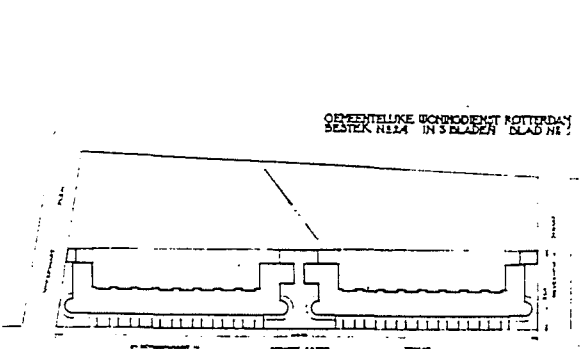
El tractament de la part posterior enfatitza les diferències funcionals entre façana a carrer i interior.

La tipologia s'organitza amb dues cruïjies paral·leles, una estreta i l'altra ampla. En la franja estreta es situa l'accés al conjunt tant per la planta baixa com per la planta alta.

Funcionalment les vivendes disposen de cuina, dues o tres habitacions i la sala. No tenen bany però disposen de W.C.

En la façana de carrer es situa l'accés i la sala. En la part posterior es troben les habitacions i la cuina. La planta baixa té dues habitacions i l'alta tres.

La planta superior disposa d'un balcó que és l'element comú per totes les vivendes, i forma una franja horitzontal contínua.

AA.VV. Housing in Europa. pàg. 54-55

Benevolo, L. Historia de la arquitectura moderna. pàg. 505-506

Grinberg,D.I. Housing in The Netherlands 1900-1940. pàg. 93-94

Mackay, D. Viviendas plurifamiliares. De la agregación a la integración. pàg.15

PESSAC

Le Corbusier / P. Jeanneret

1924

Pessac. Bordeaux

França

Aquesta operació permet a Le Corbusier experimentar sobre les teories d'estandarització i taylorització de la construcció, edificant el màxim nombre de vivendes però salvaguardant la intimitat i l'aïllament de cada casa. Pessac es converteix així en un laboratori per extreure conclusions sobre la vivenda a "bon marche".

El projecte preveia la construcció de 126 vivendes, de les que només es van executar 40.

Es situa en una àrea de creixement de Pessac, travessada per un carrer principal, a partir del qual parteixen uns carrers secundaris que donen accés a les diferents parcel·les. El límit de la intervenció és irregular. Els límits del projecte queden establerts o bé pel carrer secundari, o bé per les parcel·les perimetrals que donen esquena. La irregularitat del límit l'assumeix des del fons de les diferents parcel·les. El resultat és un conjunt ordenat, on l'espai públic queda interrelacionat amb l'espai privat.

Malgrat la irregularitat geomètrica del traçat viari, tant la forma de l'edificació com del parcel·lari responen a formes geomètriques clares.

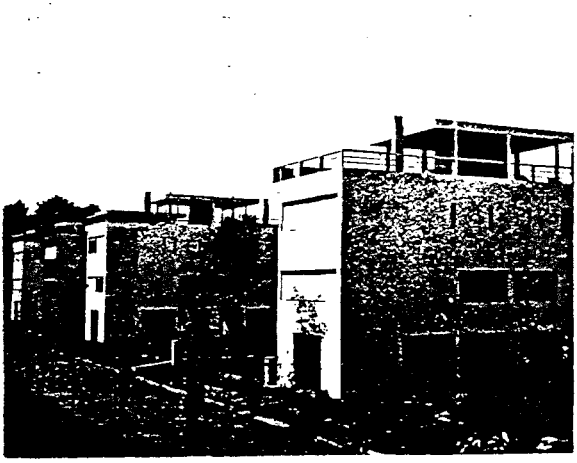
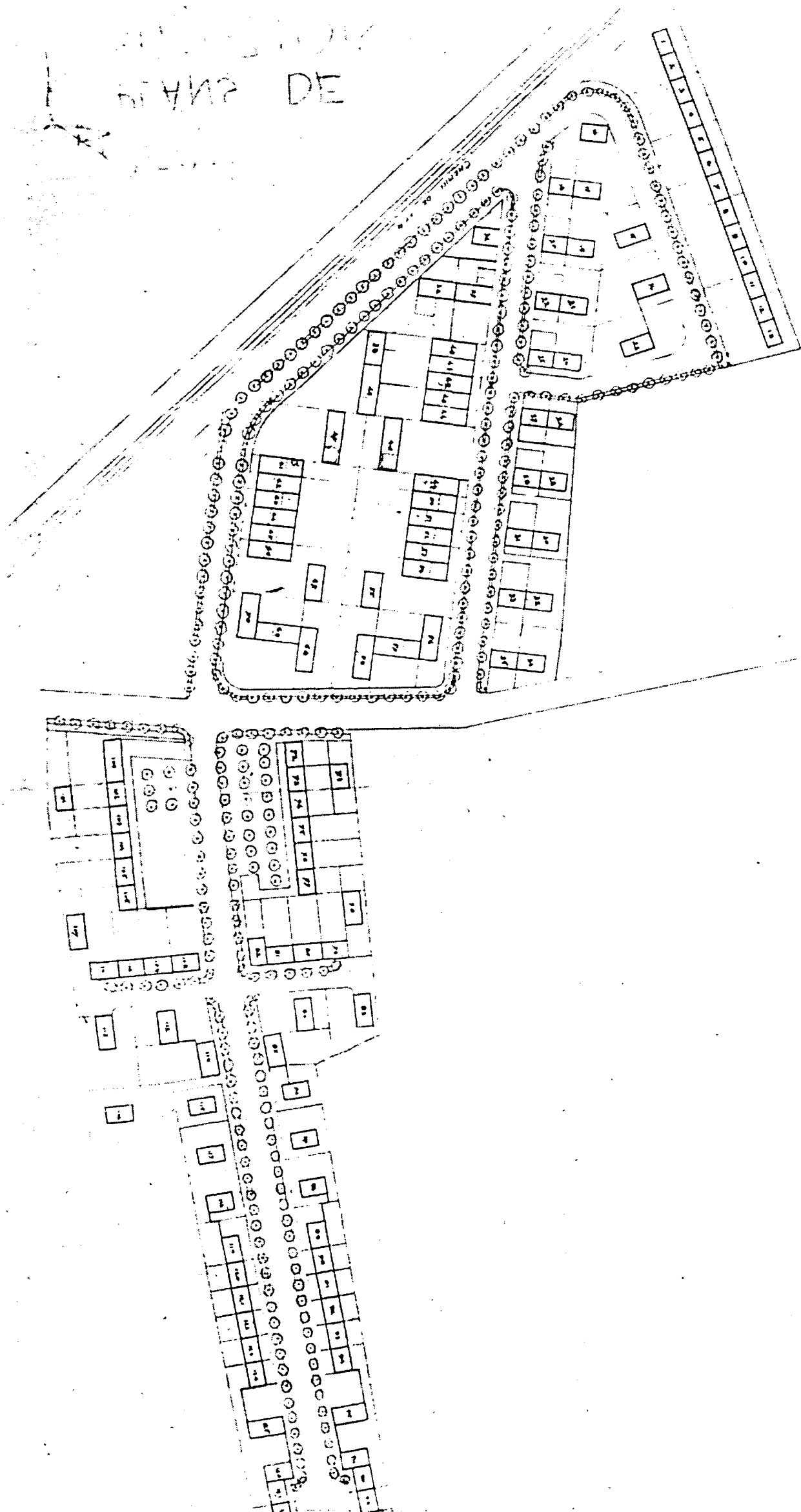
La disposició volumètrica combina implantacions de cases en filera alineades amb el carrer o separades d'ell amb implantacions d'agrupacions de dos o tres cases aïllades.

La col·locació de les cases pretén la formalització dels diversos espais, no de manera pintoresquista, sinó per obtenir les seqüències, ritmes i cromatisme.

Les cases no es pensen de manera individual sinó agrupades formant composicions per guanyar escala.

L'edificació no sempre es disposa en relació amb el carrer, sinó que es col·loca en la parcel·la amb lògica pròpia. La forma edificada resultant es abstracte i respon a les barres -agrupacions en filera- i als punts -edificació aïllada o aparellada- disposats d'acord amb criteris de composició urbana però també com a resultat de l'utilització de molts tipus d'habitatges diferents.

El nombre de vivendes es redueix al mínim de vivendes aïllades, i es proposa algunes agrupacions per obtenir espais oberts d'utilitat pública. La superfície de jardí privat varia entre 67,5 i 390 m². Especial importància pren l'orientació, on totes les cases busquen el Sud, deixant massissa la façana Nord.

La parcel·lació està supeditada a una prèvia disposició volumètrica dels edificis després de llegir la seva definició tipològica. La divisió del sòl és subsidiària a la composició i disposició volumètrica en el conjunt.

No existeix una parcel·la tipus, sinó que cada parcel·la està en funció del tipus edificatori. Així per agrupacions en filera les parcel·les són estretes i profundes. Per altres tipus edificatori, en canvi, les parcel·les són més quadrades. Les cases aïllades no es col·loquen en el centre de la parcel·la, sinó en una posició lateral per acumular en un dels costats l'espai lliure.

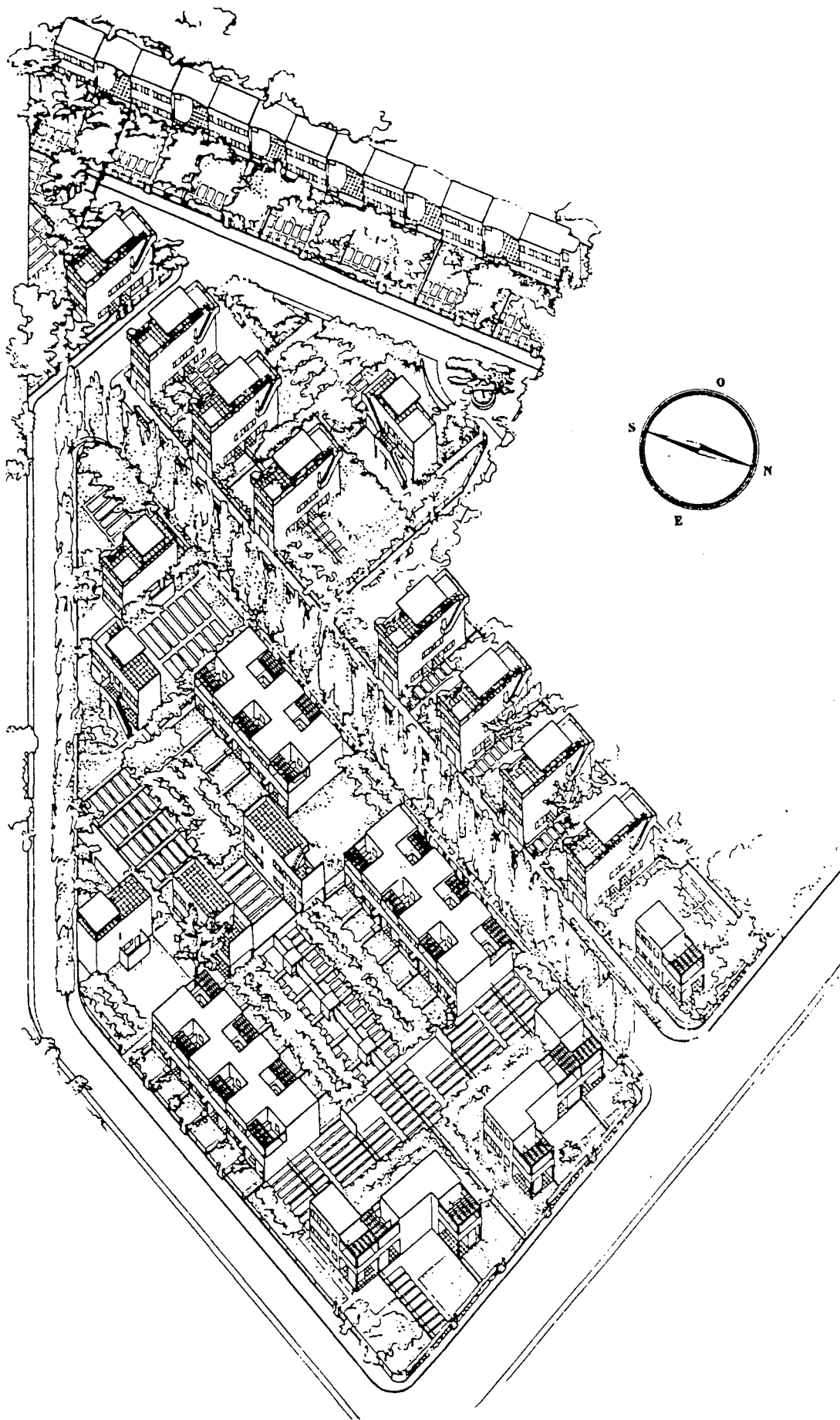
Es proposen cinc tipus edificatoris:

- 1) Cases en filera de planta baixa i pis, amb la terrassa incorporada a l'última planta.
- 2) En filera de PB+1 amb molta façana i poca profunditat, on s'alterna la part buida i la construïda. L'escala transversal organitza la disposició de les peces. En la coberta es situa la terrassa.
- 3) Casa aïllada de PB+2, amb terrassa a coberta accessible des de la segona planta.
- 4) Aïllada de PB+1 amb terrassa a la coberta.
- 5) Conjunt de tres vivendes disposades formant una Z.

Les vivendes estan realitzades en formigó armat i un sol tipus de jàssera prefabricada de 5 m. Tot es modula amb un mòdul de 5x5 i dos submòduls de 5x2,5 i 2,5x2,5.

És la culminació dels seus incessants intents a principis dels anys vint per a llançar la producció dels seus diversos dissenys de vivenda estandaritzada.

Pessac mostra la primera integració conscient de desplaçament purista de color en l'arquitectura: "A Pessac, el lloc és molt sec. Les grises cases de formigó produeixen una insuportable massa comprimida, carent d'aire. El color és apte per aportar-nos espai. Aquí hem establert certs punts invariables. Algunes façanes estant pintades amb un siena cremat. Hem fet enraderir les línies de les altres cases, mitjançant un blau marí clar. També hem confós certes seccions amb fullatge dels jardins i els arbres, a través de façanes verd pàl·lid."

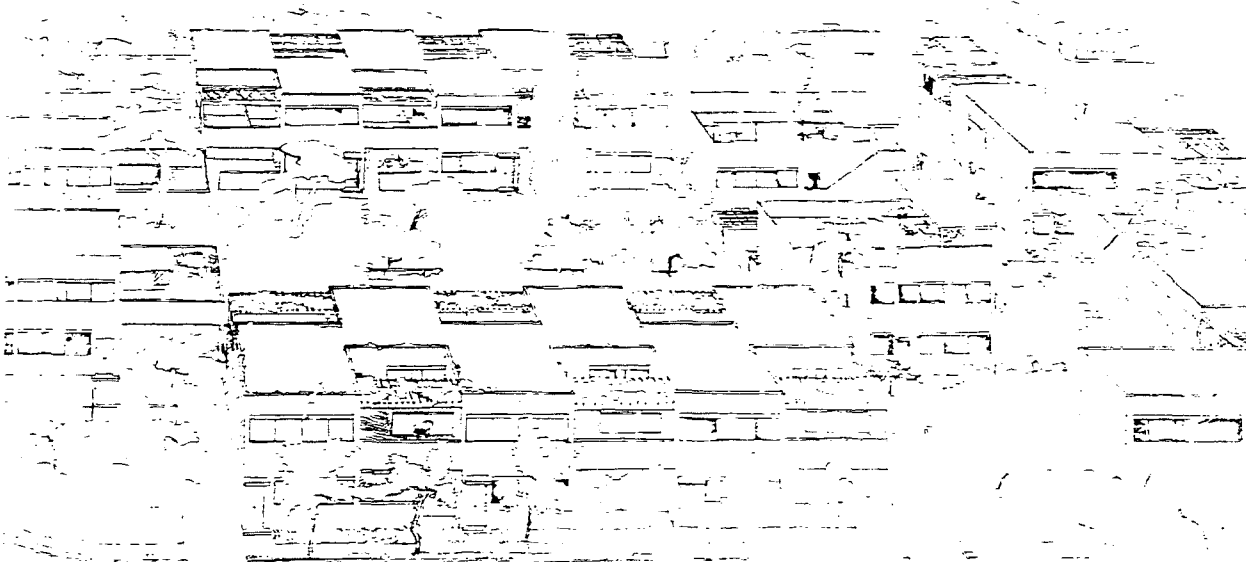
AA.VV. Housing in Europa. Vol. 4 pàg. 48

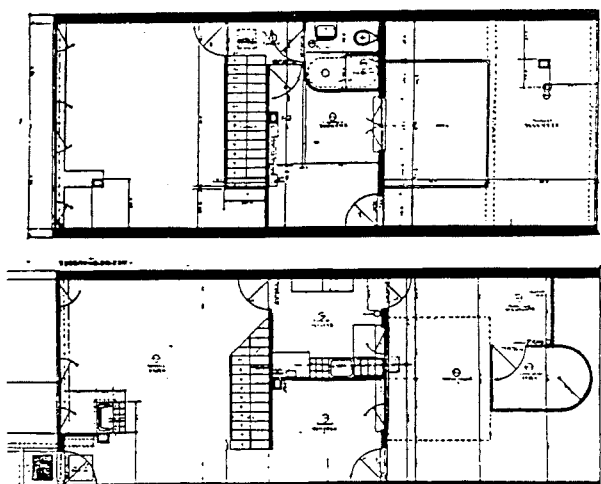
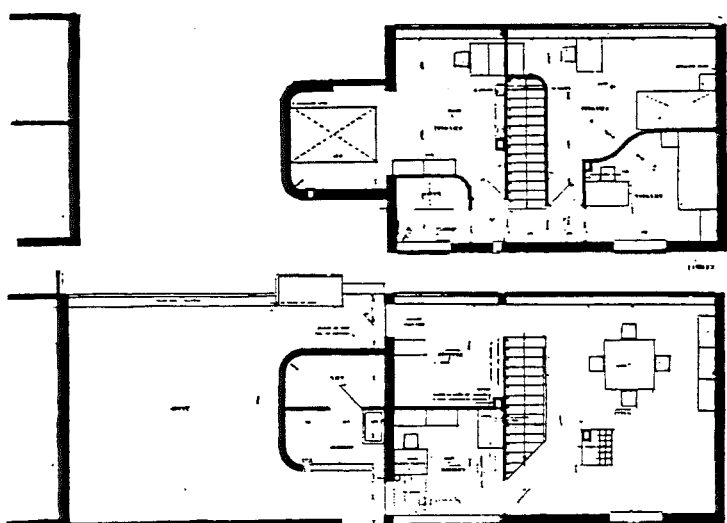
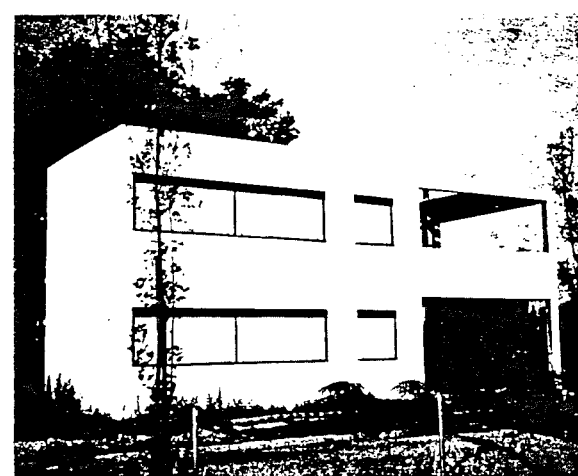
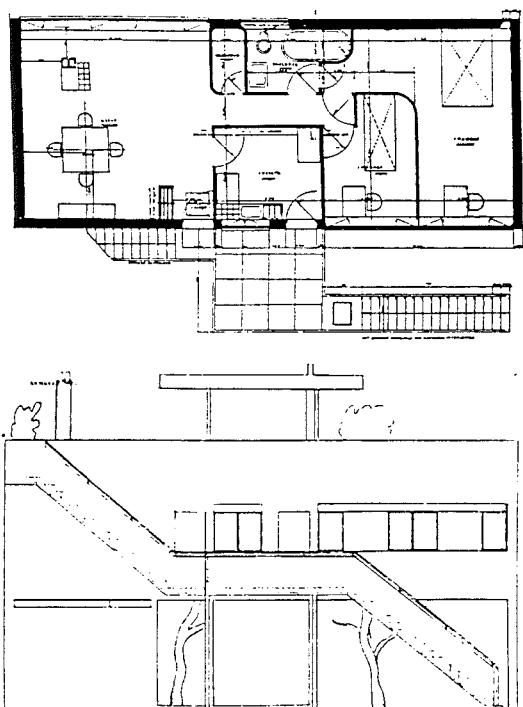
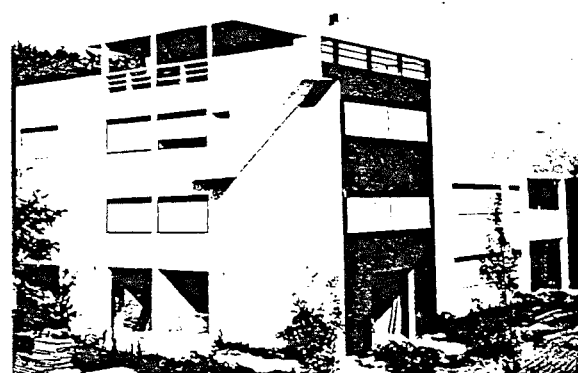
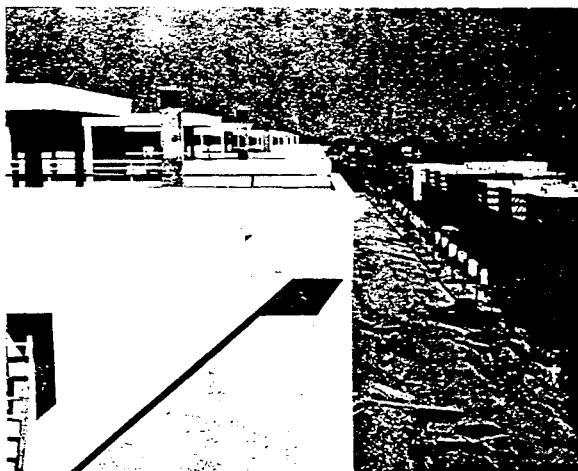
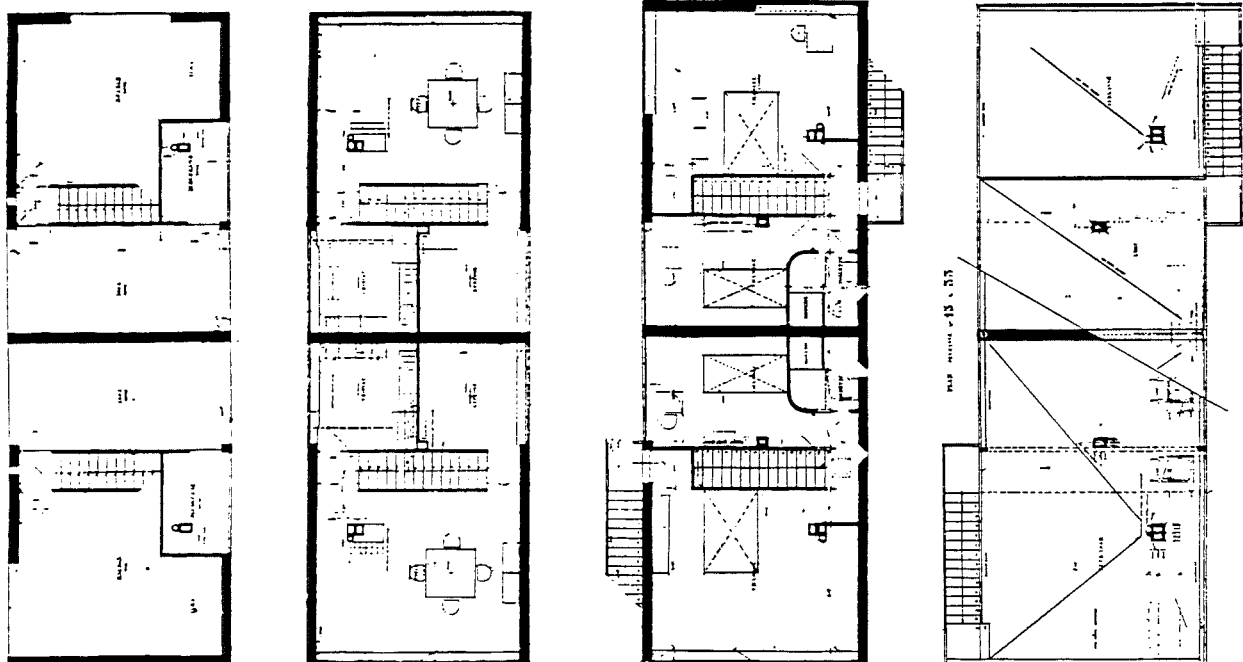
Frampton, K. Historia de la arquitectura moderna. pàg. 155

Le Corbusier. Ouvre Complete 1910-1929. Vol. 1 pàg. 78-87

Martí, C. Las formas de la residencia en la ciudad moderna. pàg. 88-95

Taylor, Brian Barce . Le Corbusier et Pessac 1914-1928/2.

SUNNYSIDE GARDENS

C. Stern, H. Wright
1924-1928
Queens, New York
U.S.A.

Aquesta operació es desenvolupa per la City Housing Corporation, per oferir vivenda a les classes treballadores. Es un experiment de construcció a baix cost.

Un dels principals problemes és el cost del sòl i com preservar espais lliures sense incrementar el cost: s'aplica el principi de Unwin "Nothing Gained by Overcrowding".

La tipologia, el tractament dels espais interiors, la baixa densitat i el sentit del barri suburbà, són aspectes que relacionen el barri amb el concepte de ciutat jardí i amb l'ideal de comunitat suburbana.

El projecte ocupa una extensió de 30 Ha. que estan subdividides en illes de 190-200 per 600-900 peus de costat (58-79 x 183-274 metres), on els projectistes només poden jugar amb la disposició interna de l'edificació.

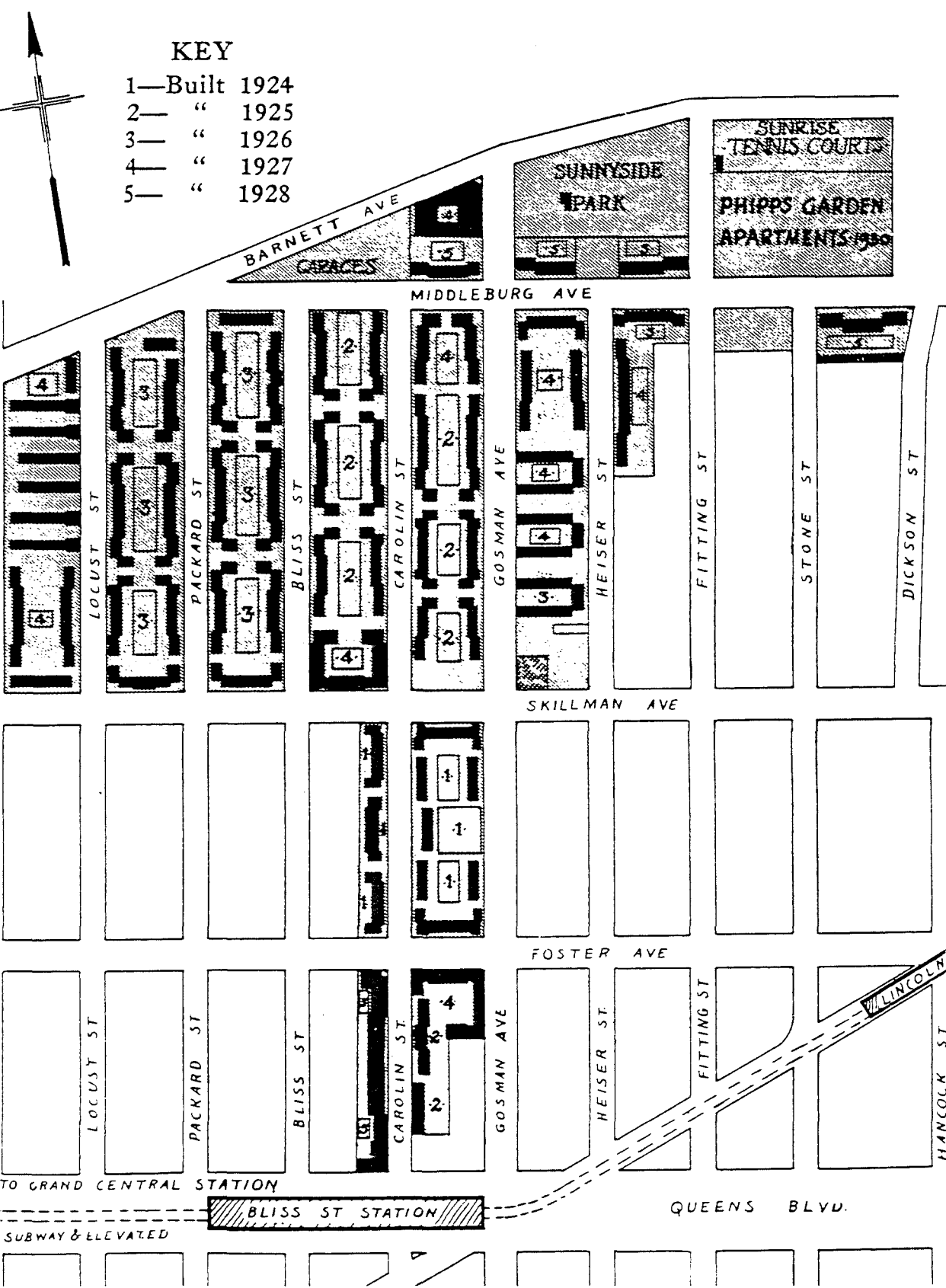
L'emplaçament de les vivendes es disposa sobre el perímetre de les illes existents.

En una primera fase el sistema adoptat és el de vivendes en filera amb l'eliminació del front del carrer mitjançant la utilització del camí peatonal arbrat exterior, i la ruptura de l'illa en unitats menors organitzats entorn de patis comuns (de 2 a 6 unitats).

També podem trobar que l'edificació es col.loca al voltant de l'illa, una part del pati queda d'us comú, vivendes unifamiliars o bifamiliars amb jardí. La parcel.lació controla la col.locació de l'edificació.

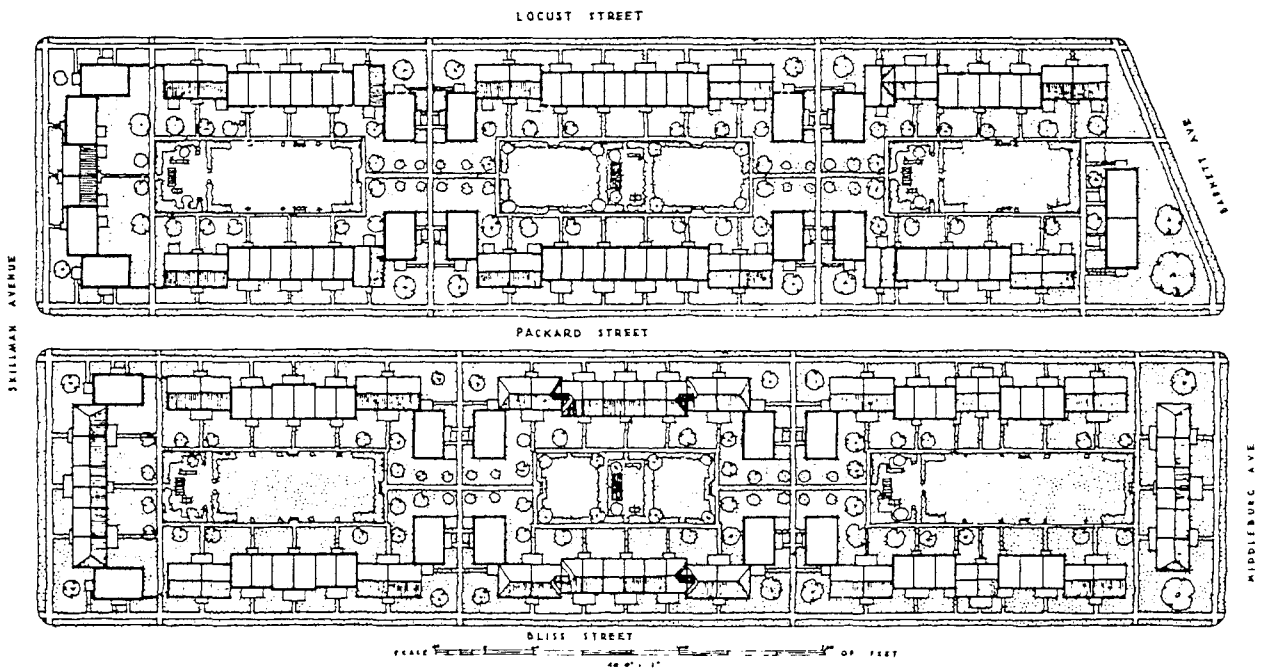
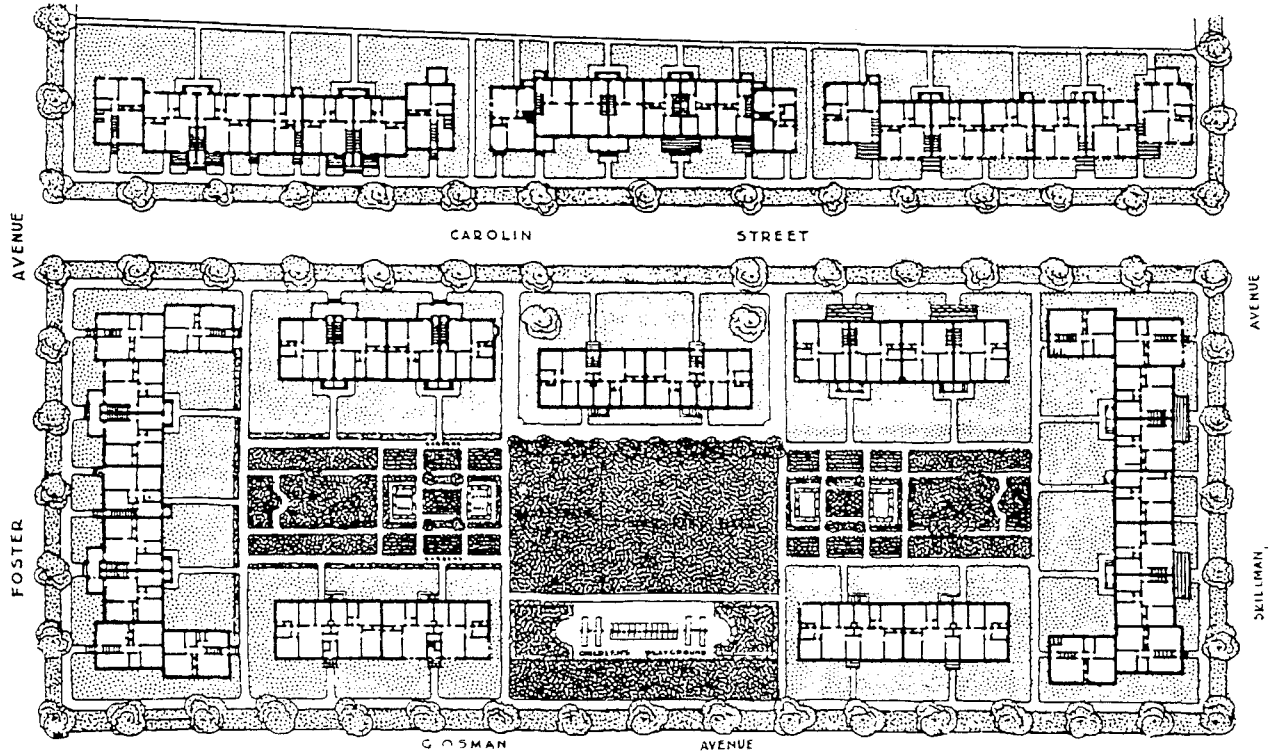
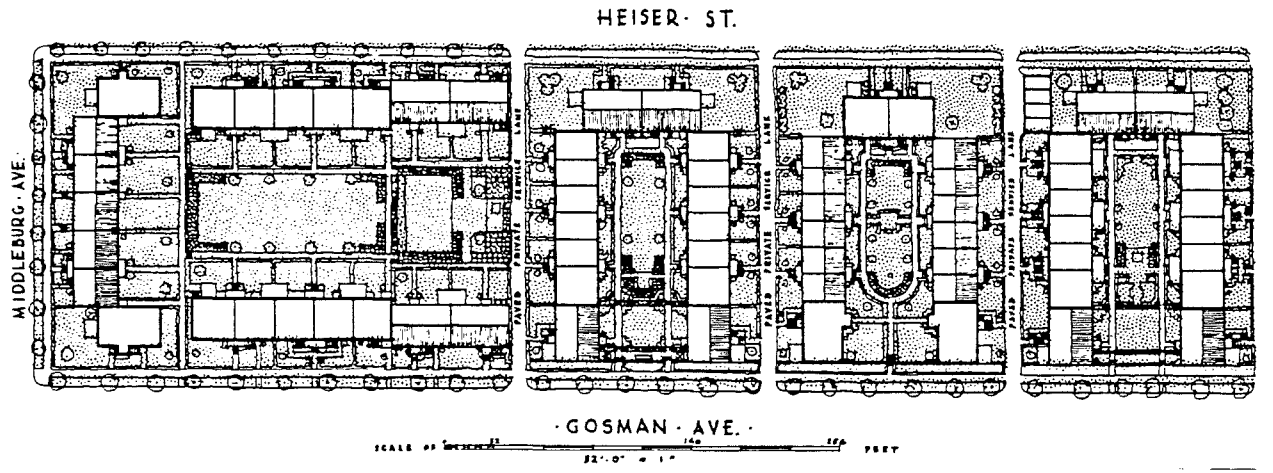
Entre els edificis es crea una xarxa peatonal que connecta les illes.

Els habitatges consisteixen en unitats estandaritzades de dues plantes i de poca profunditat per disposar de ventilació creuada.

Rowe, P.G. Modernity and housing. pàg. 114-128, 370
Sica, P. Historia del urbanismo S. XX. pàg. 676-679
Stein, C.S. Toward New Towns for America. pàg. 21-35
Stern, R. The Anglo-American Suburb. pàg. 46

BRITZ

B. Taut, M. Wagner

1925

Berlin

Alemanya

Es l'anomenada siedlungen de la "ferradura" perque el seu espai central representatiu té aquesta forma.

Tot i que s'assumeixen la major part dels elements de racionalització de l'edificació, es fa amb l'objectiu de caracteritzar els espais urbans.

Amb una superfície total del barri de 329072 m² i 1027 vivendes, sols 472 són unifamiliars. El promotor és la GEHAG.

Queda situat en la perifèria llunyana de Berlin. Està vinculat als programes de descentralització urbana, l'oferta pública d'habitatge a baix cost, la baixa densitat, i el retorn al medi natural.

L'operació es desenvolupa sobre una peça sensiblement regular envoltada per viari en dos dels seus costats que formen una cruïlla important de la xarxa urbana general. Els altres límits són els camps lliures.

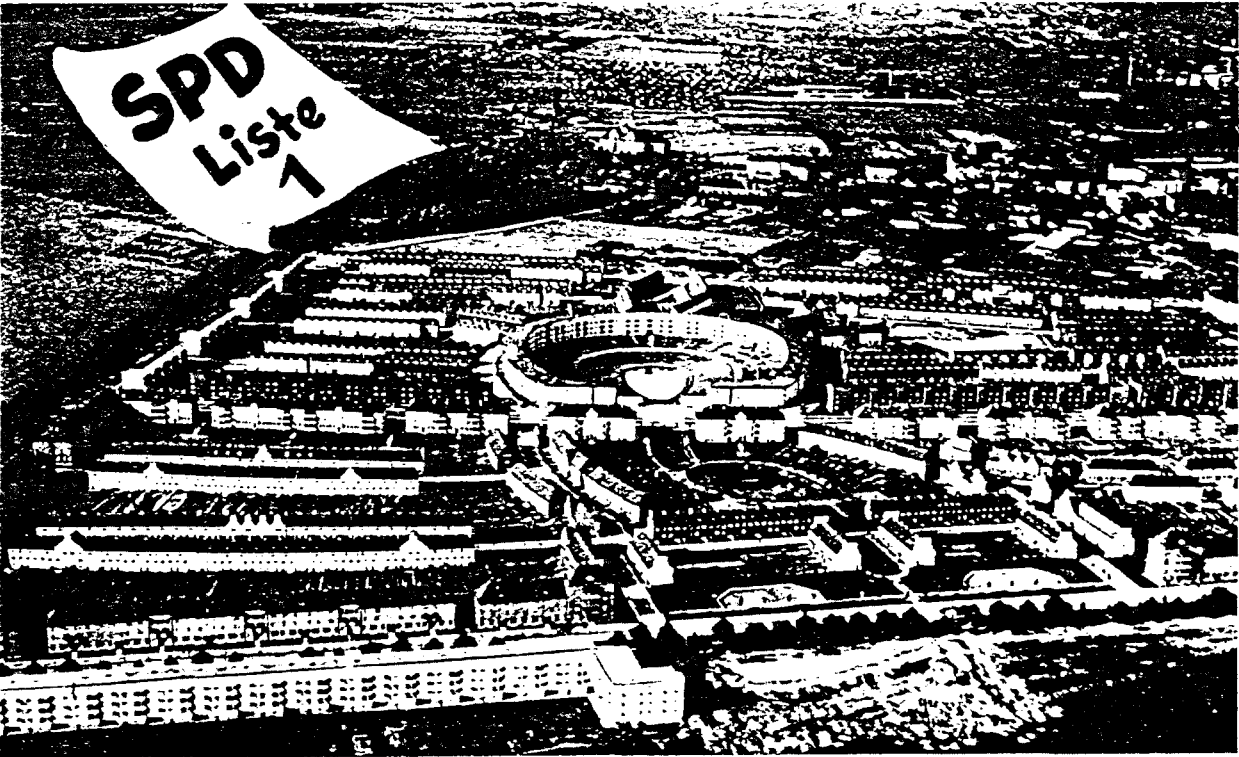
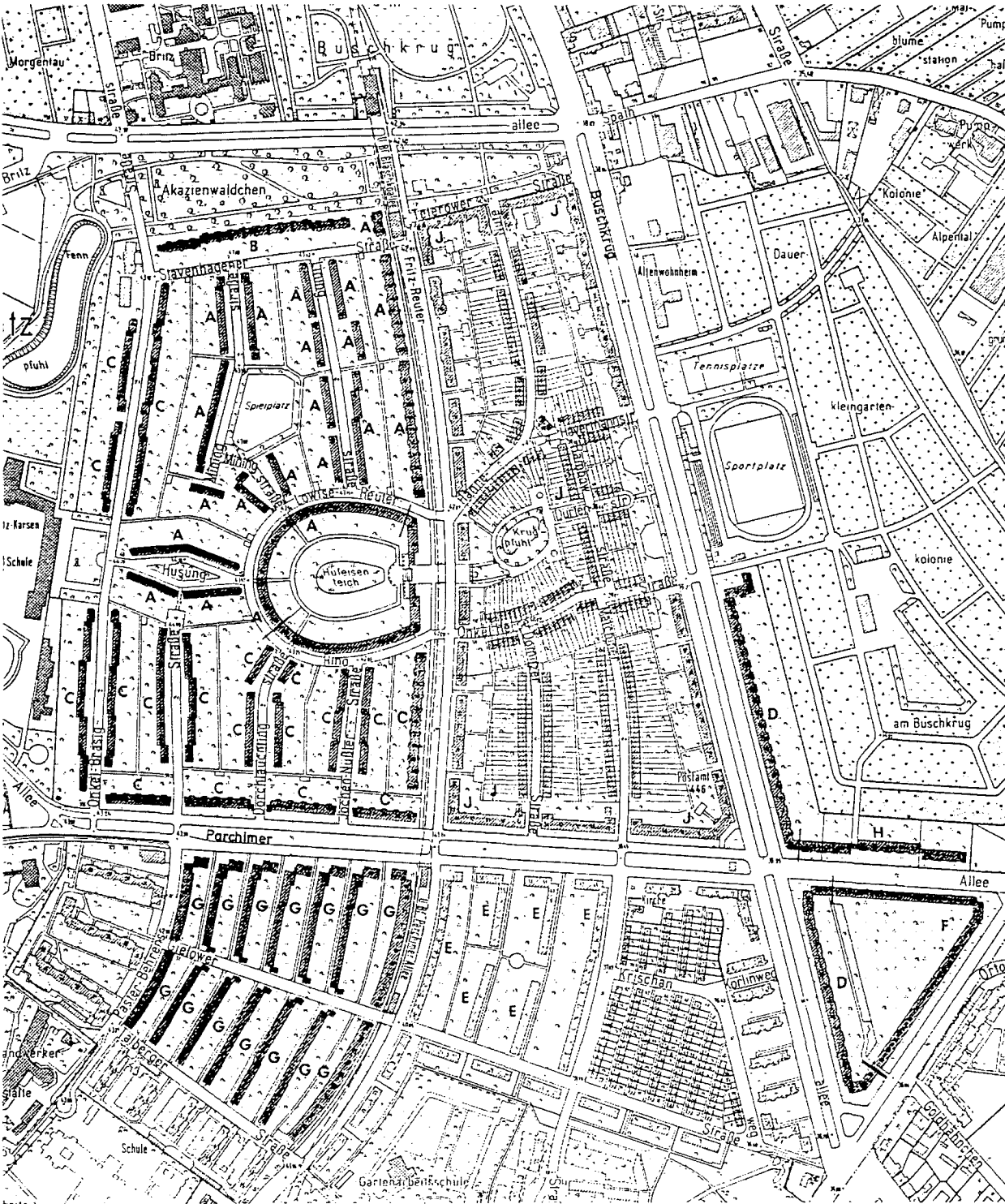
El projecte es planteja com una operació tancada a partir del propi espai central. L'espai central és un espai paisagístic, però sense elements de centralitat (comerç o equipament). Des de la ferradura surten una sèrie de carrers al voltant dels quals es disposa l'edificació.

La forma del viari no parteix del viari extern preexistent, sino de la prèvia decisió d'implantar una peça central en forma de ferradura recolçada a una de les vies laterals. Aquesta peça configura l'element carismàtic del projecte. Està envoltada per una via d'accés a les vivendes i a la vegada és l'origen d'un sistema de vies inicialment radial que després giren per fer-se paral·leles entre sí, de manera que permetin racionalitzar la disposició de l'edificació. A part de l'anella central que es curvilínia, la resta són traces rectilínies que es trenquen en algun punt per canviar de direcció. A la part interior de les illes es disposa una xarxa peatonal que recull els fons de parcel·les.

Les edificacions es disposen al llarg dels carrers però sense tancar les illes. En alguns casos es canvia de direcció del parcel·lari però sense girar.

Les cases es disposen pròximes al carrer i distanciades per l'espai lliure de la parcel·la interior.

La tipologia dels habitatges unifamiliars és vivendes en filera amb pati posterior. La superfície de cadascuna oscila entre el 80 i els 90 m².

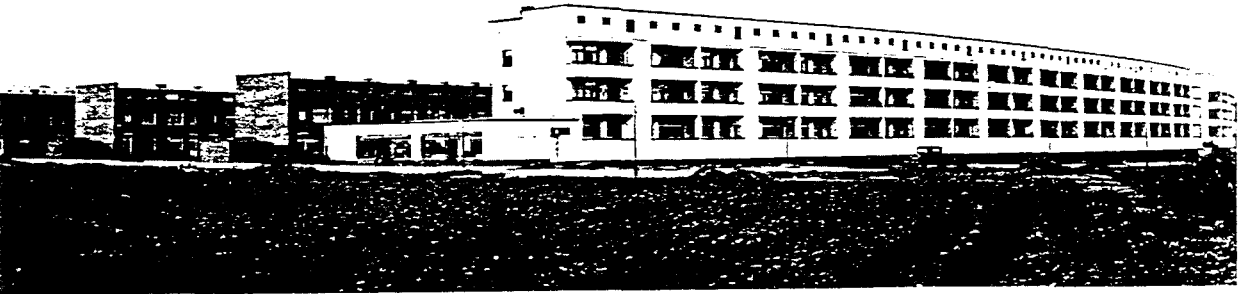
AA.VV. Cuatro siedlungen berlinesas en la República de Weimar. pàg. 111-136

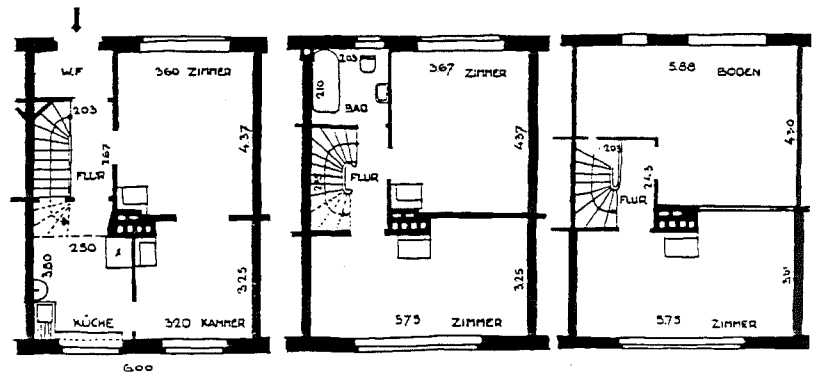
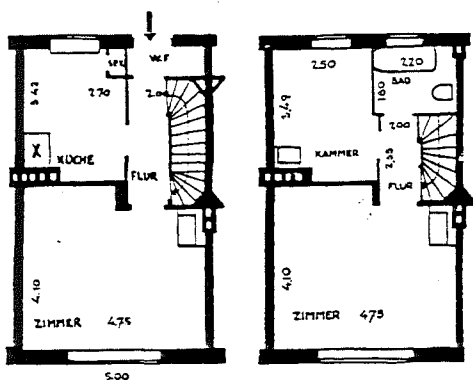
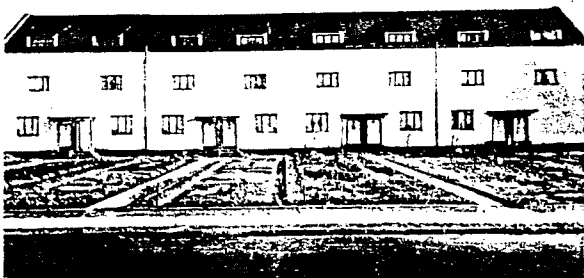
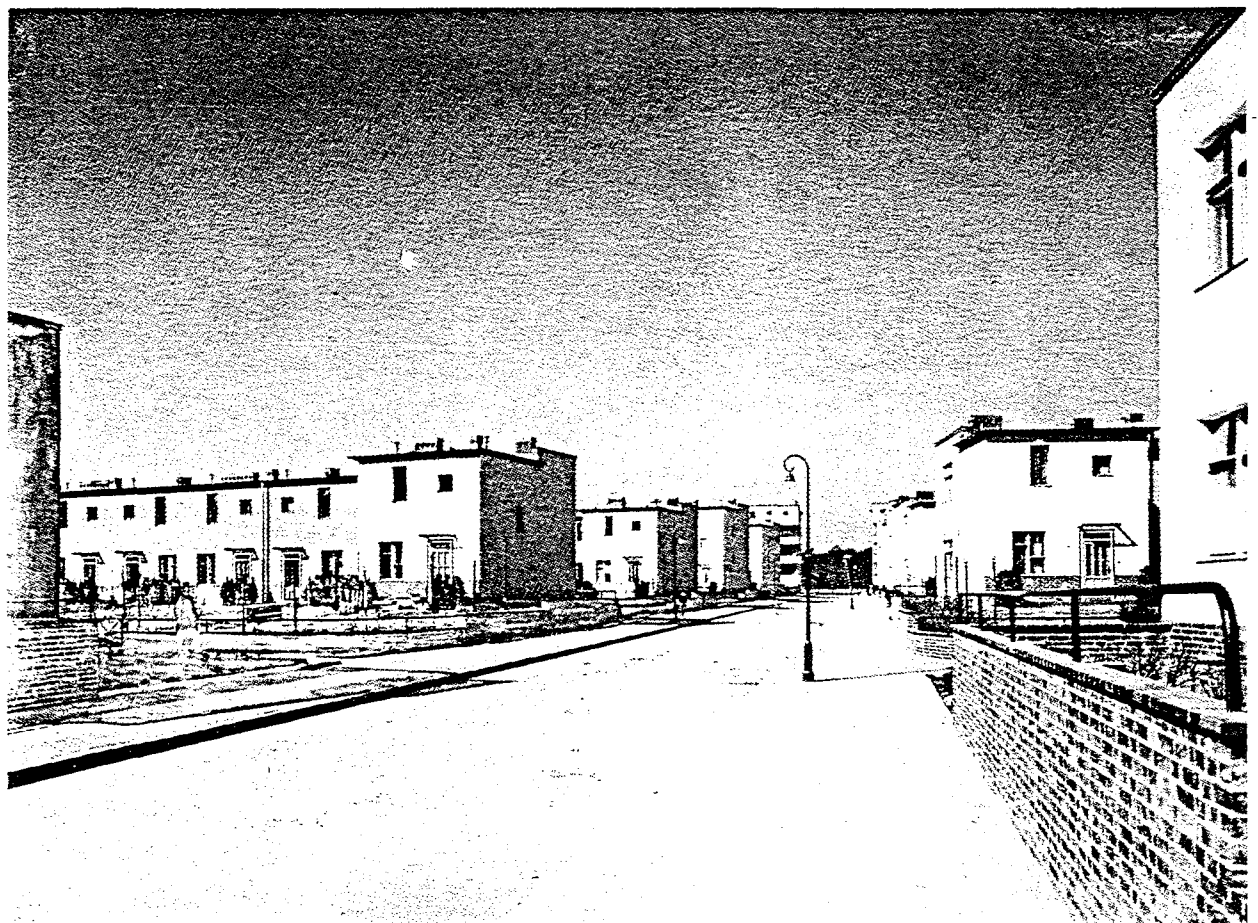
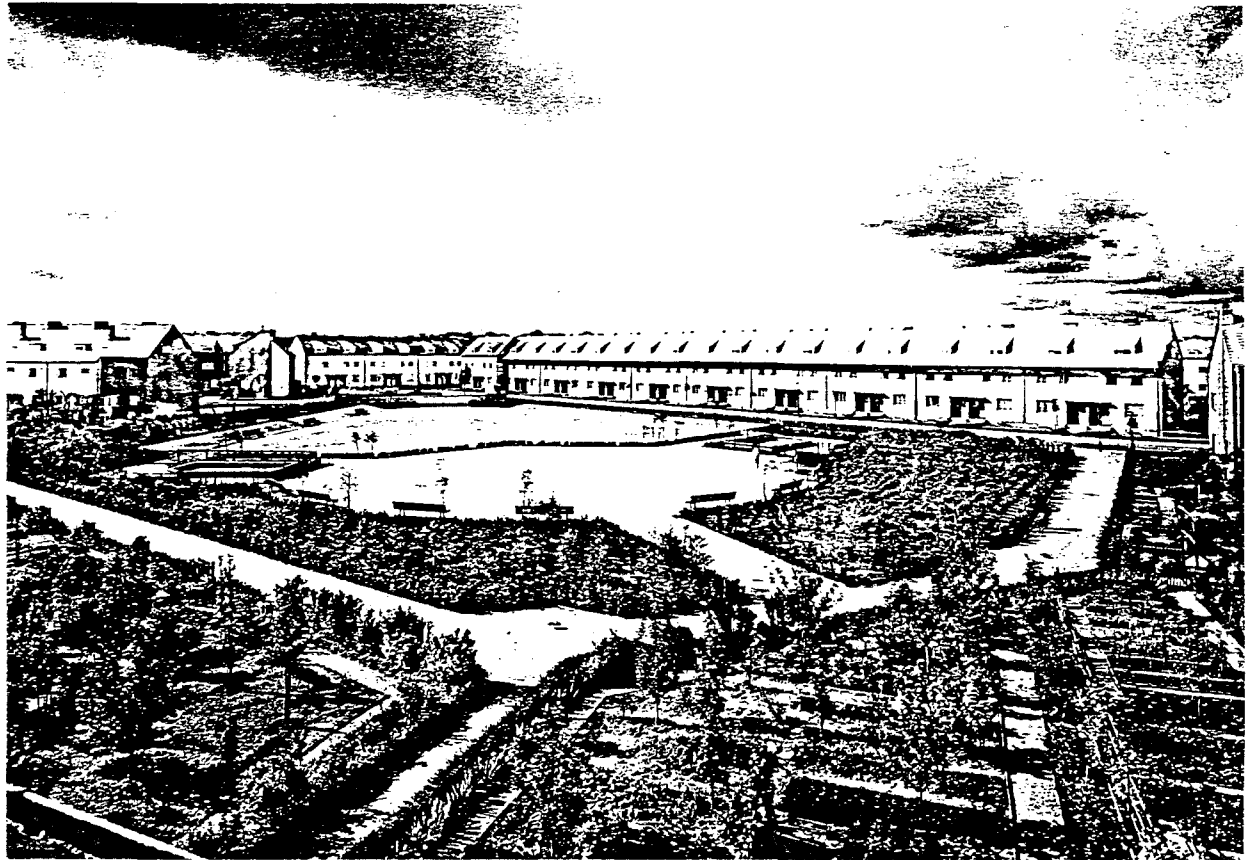
AA.VV. Housing in Europa 1900-1960. Vol.4 pàg. 66-69

Gössel,P. - Leuthäuser. Arquitectura del S. XX. pàg. 157

Rowe, P.G. Modernity and housing. pàg. 353

Sica, P. Historia del urbanismo S. XX. pàg. 203-207

KIEFHOEK

J.P. Oud
1925-1929
Rotterdam
Holanda

El barri està destinat a allotjar famílies provinents dels barris baixos amb pocs recursos. El promotor del conjunt és la "Rotterdam Municipal Housing Authority".

Situat en una àrea irregular al Sud de Rotterdam, en una zona lleugerament enfonsada entre el marge de dos canals. Kiefhoek destaca com una illa arquitectònica en la perifèria de Rotterdam formada per cases de totxo amb coberta inclinada.

El projecte es desenvolupa sobre un solar de 4 ha. de superfície, en l'interior d'una illa edificada de grans dimensions, les edificacions preexistents li donen l'esquena. El projecte pren els punts de penetració com a directrius per l'organització interna. Està composta de 291 vivendes i dos locals comercials. A pesar del tancament espacial de l'operació, l'integració amb l'entorn és total, donant continuïtat a tota la xarxa viària preexistent a dins del barri i disposant les vivendes de manera tal que tapin els darreres de les existents.

El barri s'organitza a partir de l'encreuament de dues vies principals, disposant l'equipament en el centre, i una anella interior que permet la disposició perimetral de cases.

El gra del teixit, ja sigui per l'edificació com pel viari, és similar al de les zones colindants, el que dóna un alt nivell d'integració de l'escala de l'intervenció.

La composició urbanística recorre, a vegades, a mètodes compositius clàssics.

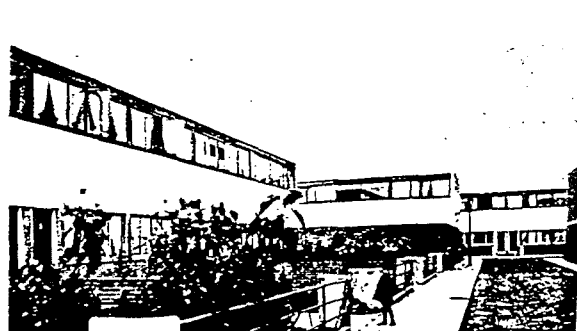
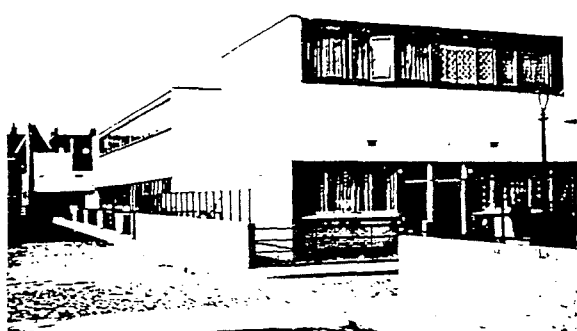
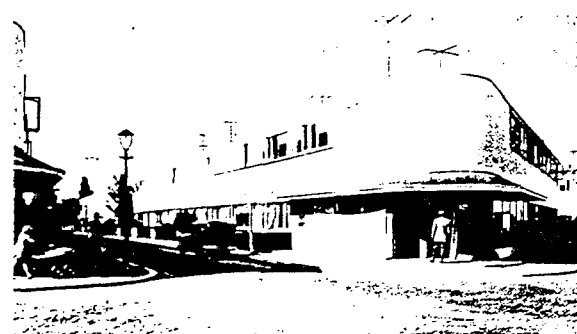
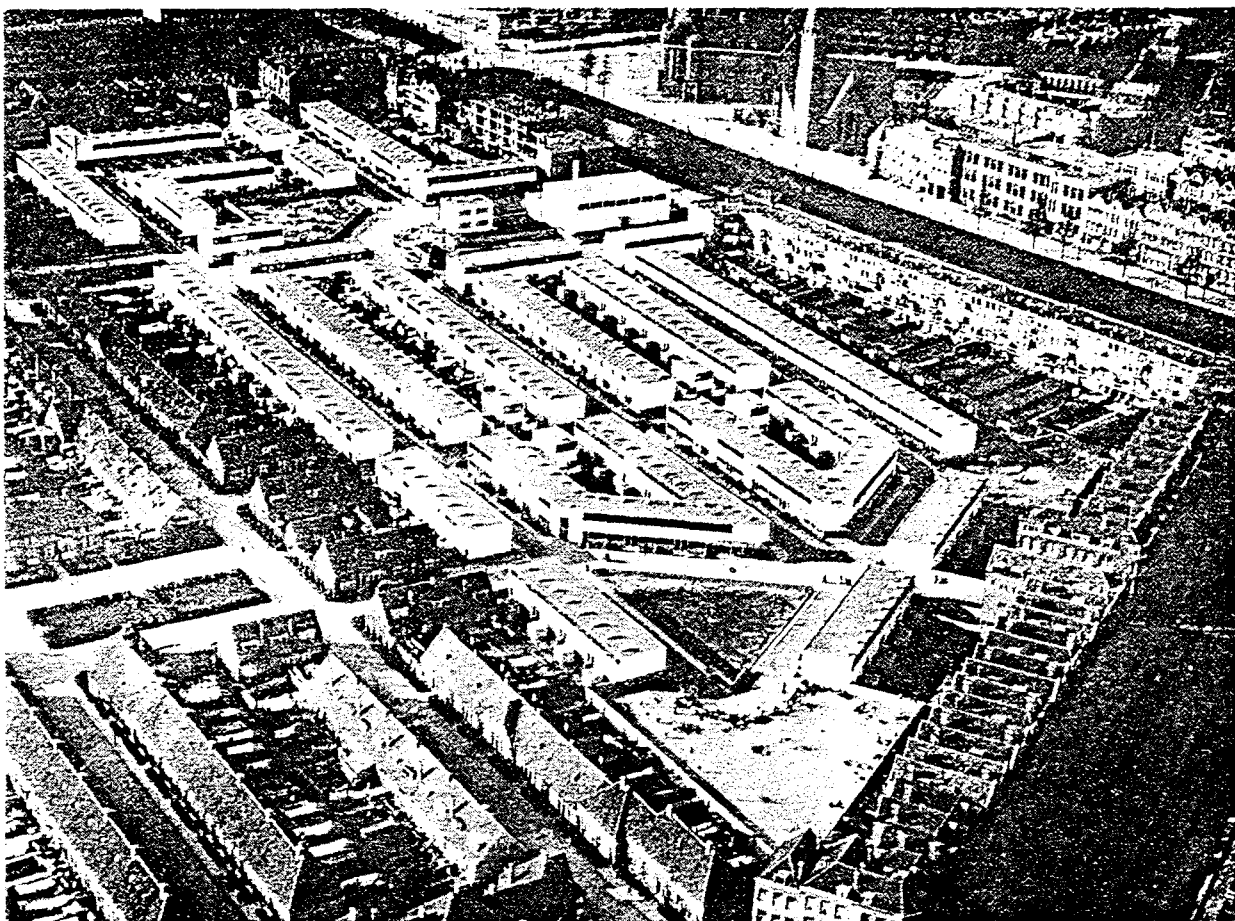
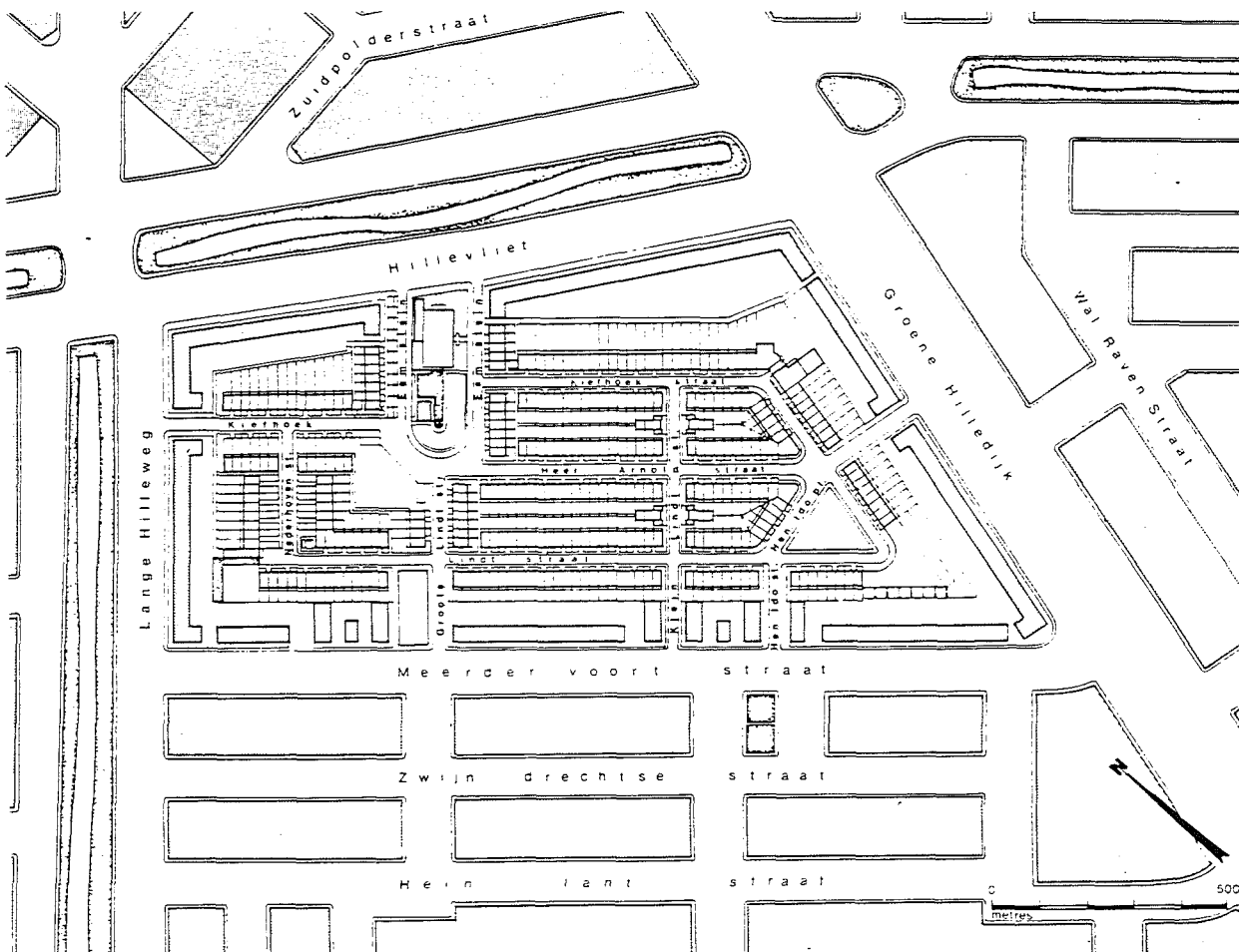
Per reforçar el valor del centre, el viari trenca la seva continuïtat en el punt de creuament. Aquesta manera de traçar l'estructura bàsica recorda els poblats de fundació de l'edat mitjana.

Els carrers divideixen la seva petita secció en un espai per la circulació rodada i dues petites voreres. Per protegir les vivendes de la planta baixa les cases s'enretiren de la línia de carrer. Les tanques, d'una alçada d'un metre, protegeixen les cases i en canvi permeten donar amplitud a la via.

El concepte de jerarquia apareix sobretot en el tractament dels carrers des del traçat, el que permet un caràcter més unitari al tractament de l'edificació. Sols les vies principals tenen continuïtat, la resta queden interrompudes.

El concepte de portes d'accés és fonamental en l'organització del conjunt, i per definir els traçats bàsics. Només en el carrer central els edificis giren respecte a la directriu dominant. Les fileres no giren sino que simplement s'int interrompeixen quan no necessiten formalitzar un espai urbà determinat.

Les irregularitats no es resolen com a tals sino com a singularitats. La varietat de les interrupcions tendeix a reduir la monotonia de l'agregació massa repetida. La vivenda singular només es reconeix a través de la porta d'accés, les petites obertures de ventilació i les jardineres.

La voluntat d'integració amb l'entorn és trencada de manera rotunda pel llenguatge arquitectònic utilitzat. Front a l'individualització de les cases, s'opta per l'uniformitat amb la utilització de la finestra correguda. Front a les cobertes inclinades de l'entorn s'utilitza la coberta plana.

El parcel·lari respon a l'assignació d'un espai lliure individual a cada vivenda.

Les vivendes disposen de un petit jardí de protecció en la part frontal i de un pati més gran en l'interior de les illes. Les fileres de cases no arriben a tancar les illes. Les cases es disposen esquena contra esquena amb el jardí de major dimensió al interior.

La vivenda tipus és una casa en filera de dues plantes i de 4.10 m d'intereix, i de 7.54 m de profunditat. La superfície de la vivenda és de 61,5 m² amb una superfície en planta de 30,75 m².

El programa funcional es compon de planta baixa i pis, on la planta baixa consta de vestibul i sala doant als carrers, i l'escala i servei donant al pati. La planta superior disposa de distribuïdor i tres dormitoris. En un minúscul element es disposen totes les instal·lacions.

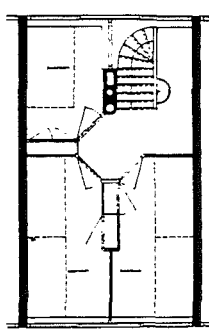
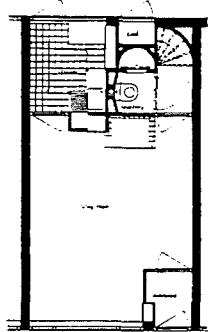
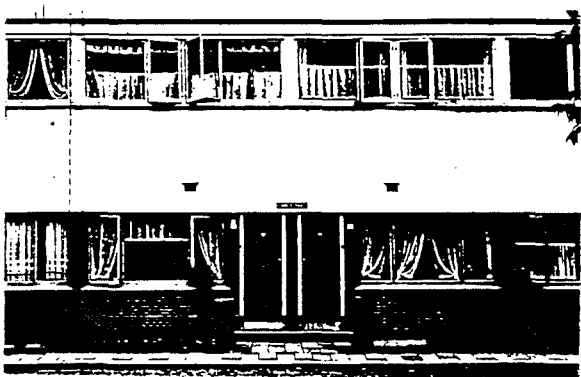
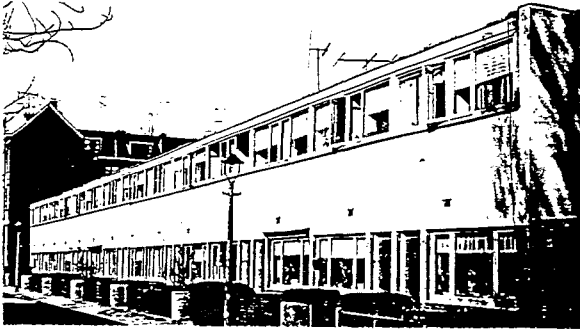
Tots els forats de la planta superior es tracten de manera unitària amb una finestra correguda.

La planta baixa s'aplica de material duraders, i la planta superior està simplement estucada.

El color s'utilitza per significar i donar certs punts de cromatisme en el conjunt.

El cost està molt per sota del que era habitual. Utilitza els recursos de l'arquitectura moderna per dignificar a través de la geometria i el cromatisme. Arquitectura de materials molt pobres.

Oud aposta per la indiferenciació de la cel·lula i per la continuïtat en l'edificació, d'això es deriven els aspectes més notables del projecte: el valor monumental de les façanes planes que engloven la successió ininterrompuda de cel·lules, i l'estratificació vertical de les bandes horitzontals que el componen.

AA.VV. Housing in Europa. pàg. 62-65
AA.VV. Holanda 1870-1940. pàg. 148
Aymonino, C. La vivienda racional. pàg. 263-305
Benevolo, L. Historia de la arquitectura moderna. pàg. 506-507
Grinberg, D.I. Housing in The Netherlands 1900-1940. pàg. 97-100
Mackay, D. Viviendas plurifamiliares. De la agregación a la integración. pàg.15
Martí, C. Las formas de la residencia en la ciudad Moderna. pàg. 74-81
Rowe, P.G. Modernity and housing. pàg. 144-157, 360

WEISSENHOF

Mies van der Rohe i altres.

1925-1927

Stuttgart

Alemanya

Neix per iniciativa de la Deutche Werkbund com assentament-manifest de l'arquitectura moderna: es tracta d'explicar al públic de quina manera i a quins preus es poden realitzar vivendes òptimes, donant forma als nous modus de vida a través de noves tècniques constructives.

La proposta, original de Mies van der Rohe, organitza el conjunt que s'exten per la vessant d'un petit turó amb blocs paralepíeds, aterracaments i espais oberts. Aquest ordre es perd en el projecte definitiu pel predomini de les vivendes unifamiliars o agrupades en petits conjunts, qüestió que es decideix per afavorir la cessió de les construccions als particulars al finalitzar l'exposició. Això fa que falti correlació volumètrica entre les parts del conjunt per donar lloc a un efecte més pintoresc i desordenat, i una disposició de cases i viari més convencional.

A pesar del caràcter individual de cada edifici, el conjunt assoleix un grau elevat d'unitat estilística com a resultat de l'homogeneïtat de preocupacions i objectius dels arquitectes. Participen en l'operació: W. Gropius, H. Sharoum, R. Doeker, P. Behrens, H. Poelzig, L. Hilbersaimer, Max i Bruno Taut, A. Schneck, A. Rading, Le Corbusier, J.P. Oud, M. Stam, J. Frank, V. Bourgeois. Des de l'estricta lectura de l'espai urbà l'aportació és més aviat escasa.

El projecte es distribueix al llarg d'una illa irregular, en forma d'L, que queda dividida per dos carrers secundaris que permeten l'accés a les vivendes de l'interior de l'illa. En una posició central i aprofitant la part superior del petit desnivell del terreny queda situat el bloc de vivendes, i homogeneament en la seva base la resta de les vivendes. L'espai verd es relega a l'espai lliure de cadascuna de les parcel·les.

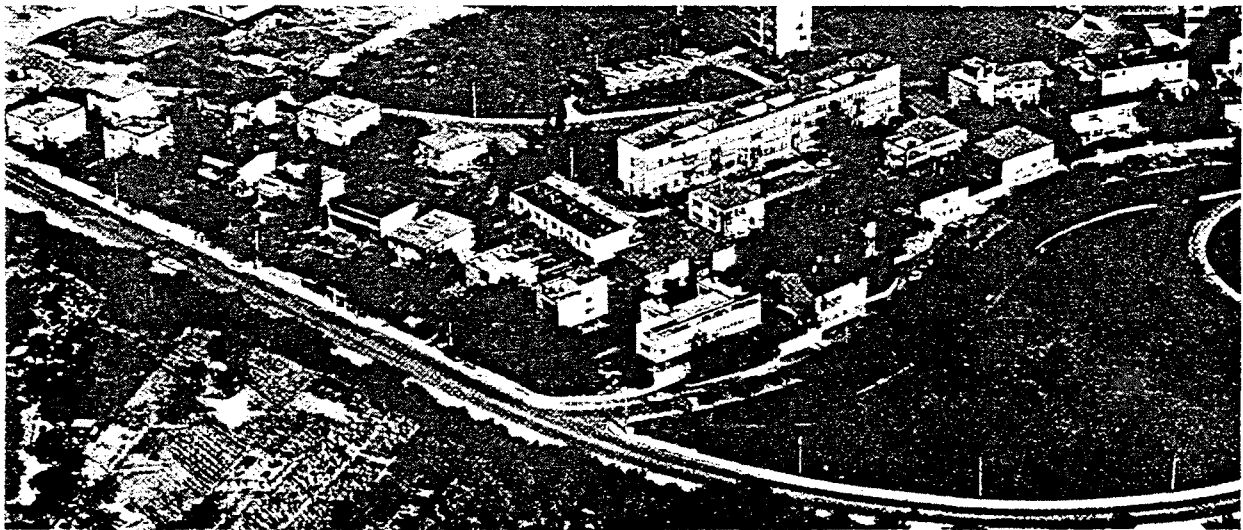
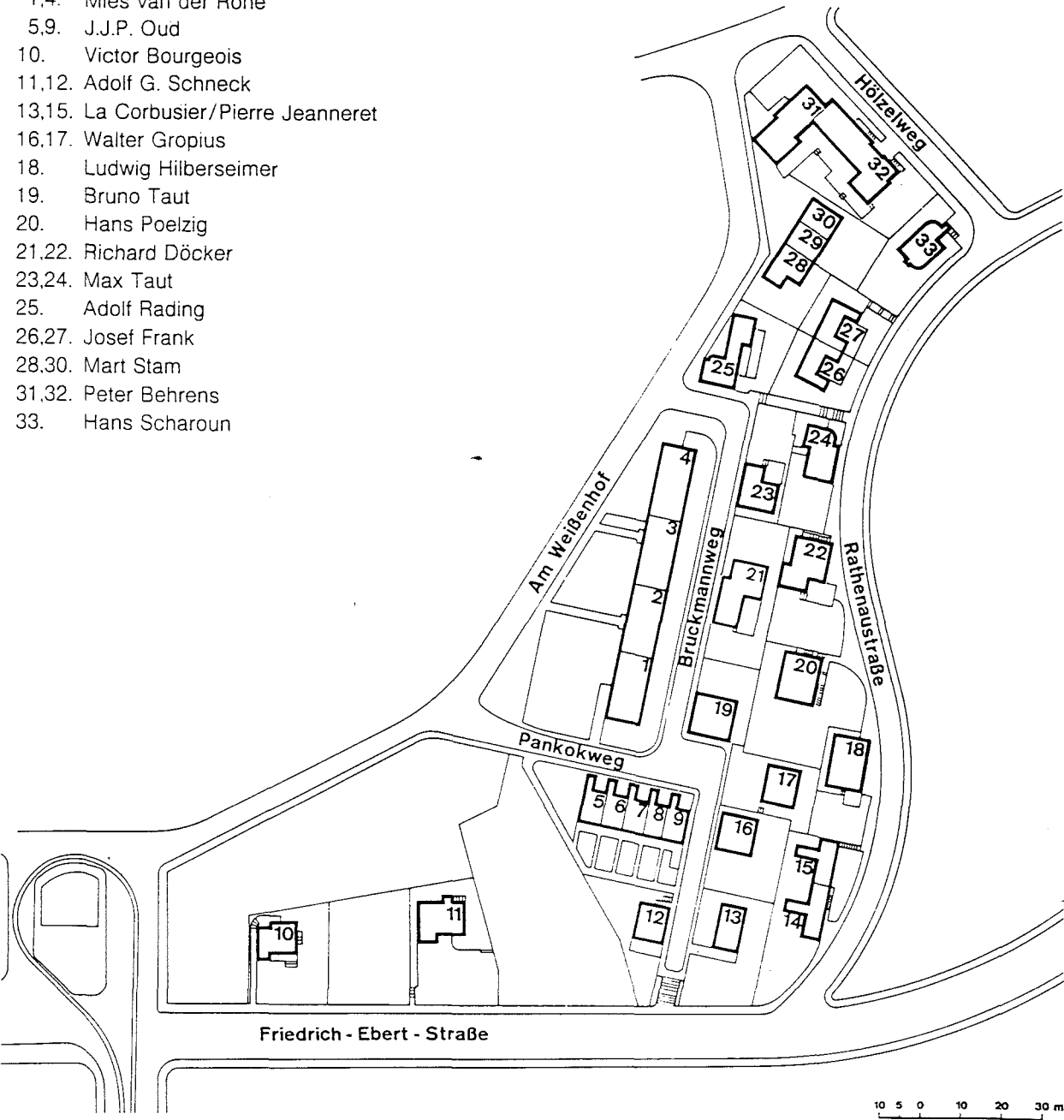
Hi ha diferents tipus d'agrupació i d'edificació, des del bloc de vivenda plurifamiliar d'en Mies fins a vivendes aïllades, passant per cases en filera. Preten ser una mostra de vivendes del moviment modern, una resposta al problema de la vivenda industrial, tot i que el resultat acaba essent molt específic i poc generalitzable.

Des del punt de vista tipològic de l'edificació, l'operació és un banc de proves en el que s'incorporen les innovacions tecnològiques de l'època.

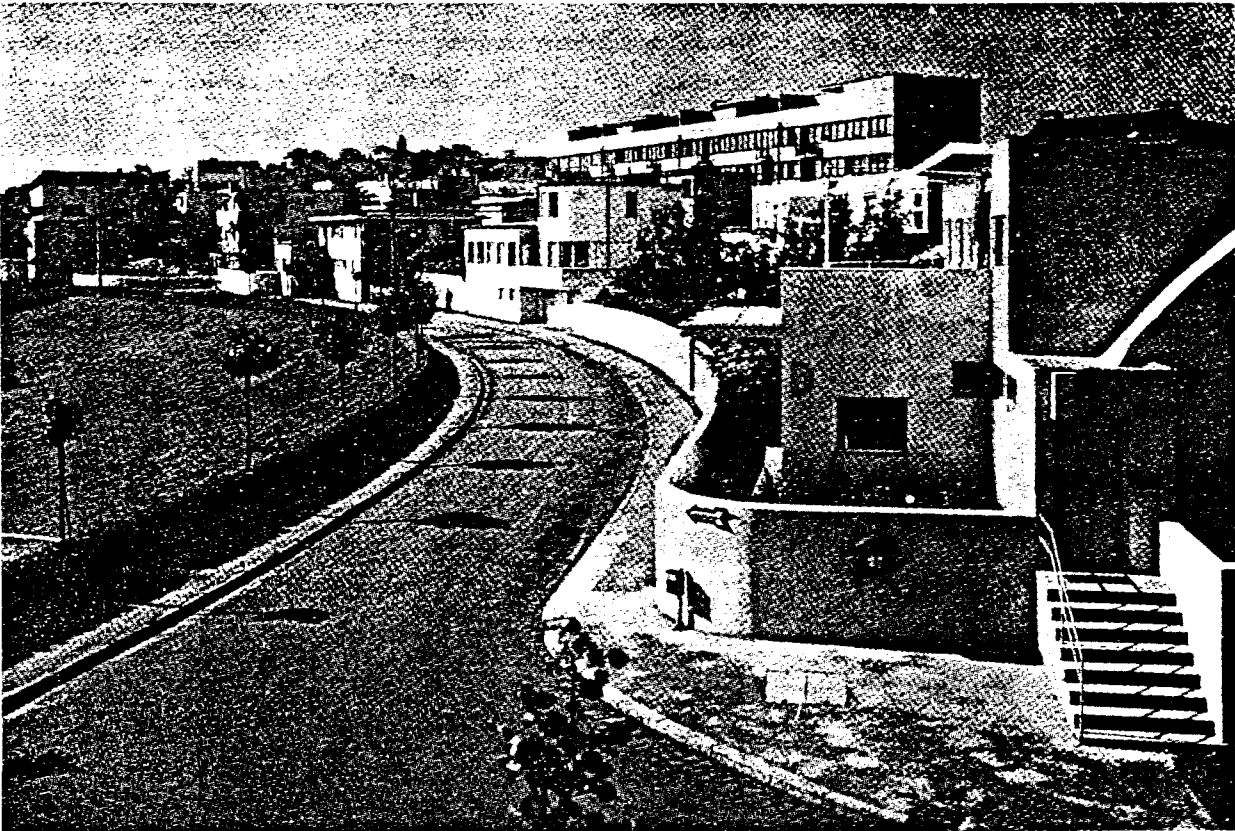
Cal destacar, des d'aquest punt de vista, els projectes de Le Corbusier on s'aplica la construcció sobre pilotis, la finestra correguda, la planta lliure, ...

El llenguatge formal és del moviment modern. Austeritat i simplicitat són els elements comuns en la major part dels projectes. La coberta plana és l'element comú de tots.

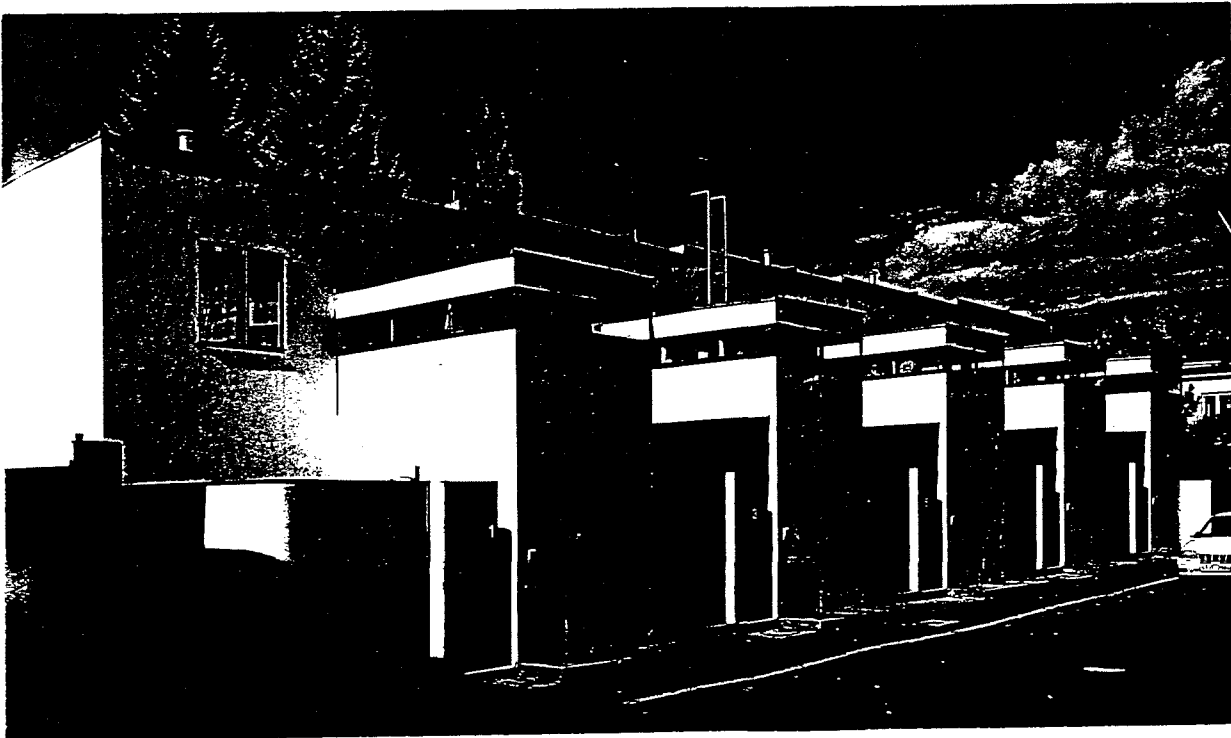
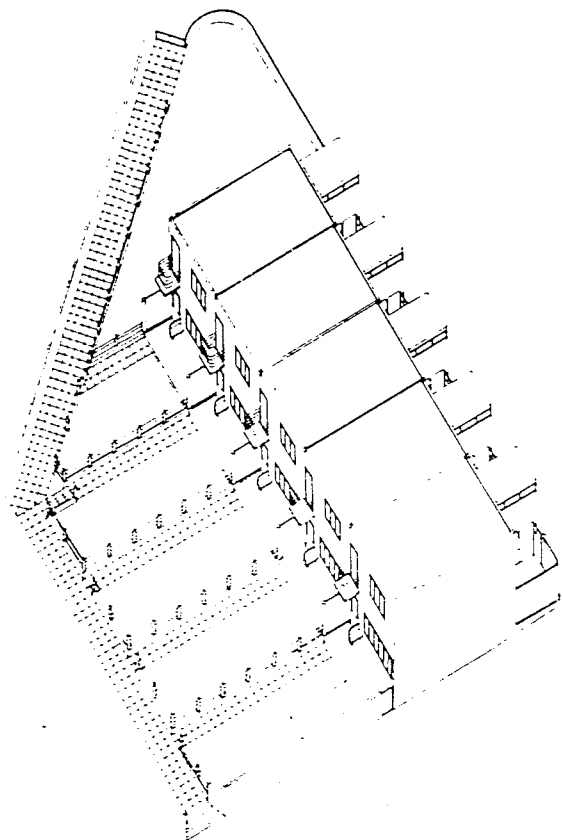
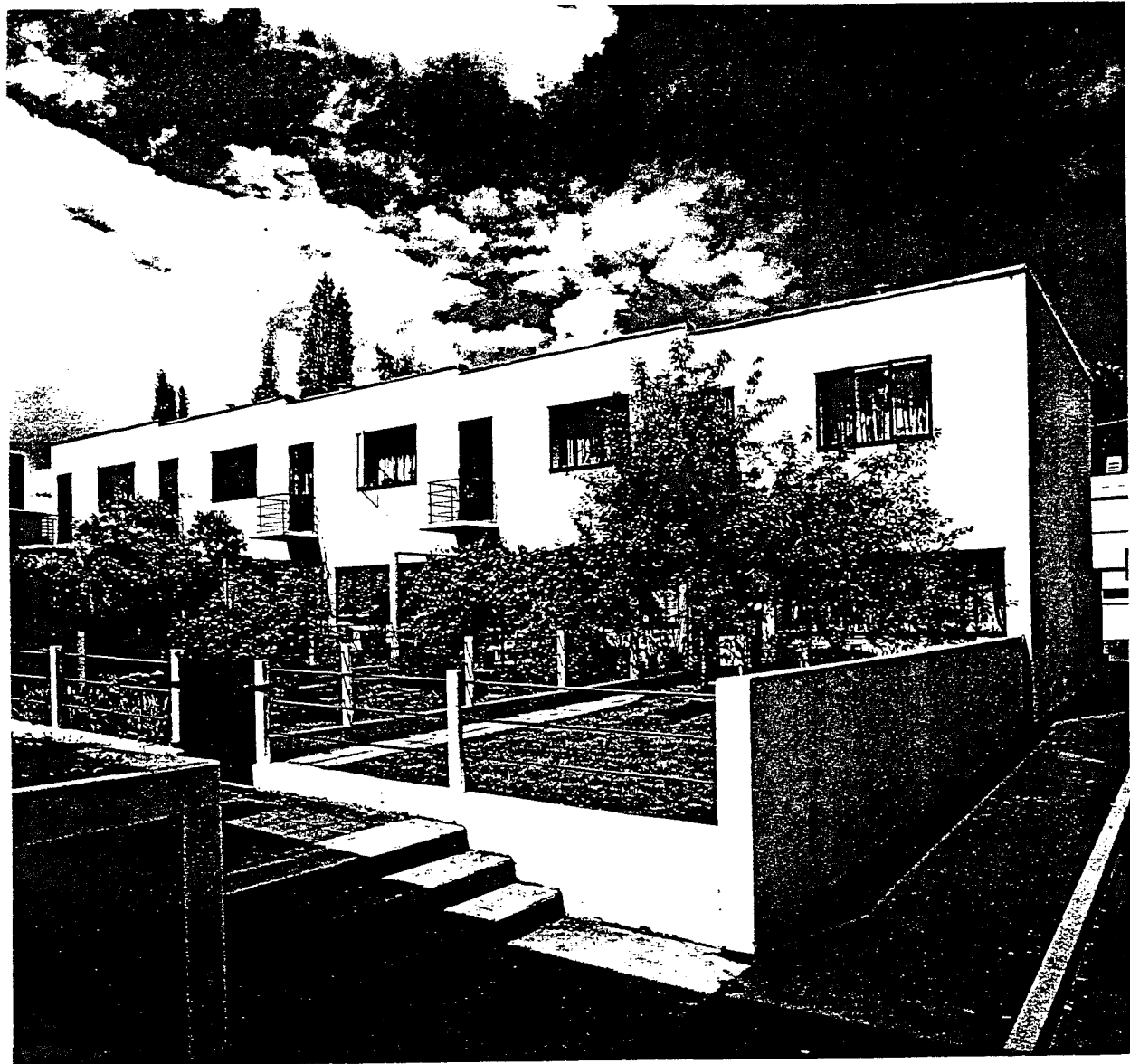
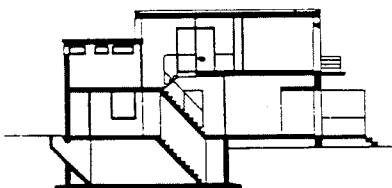
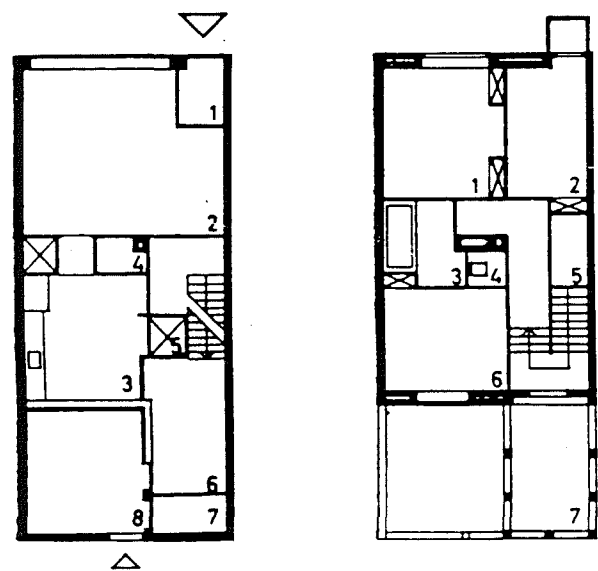
- 1,4. Mies van der Rohe
- 5,9. J.J.P. Oud
- 10. Victor Bourgeois
- 11,12. Adolf G. Schneck
- 13,15. La Corbusier/Pierre Jeanneret
- 16,17. Walter Gropius
- 18. Ludwig Hilberseimer
- 19. Bruno Taut
- 20. Hans Poelzig
- 21,22. Richard Döcker
- 23,24. Max Taut
- 25. Adolf Rading
- 26,27. Josef Frank
- 28,30. Mart Stam
- 31,32. Peter Behrens
- 33. Hans Scharoun

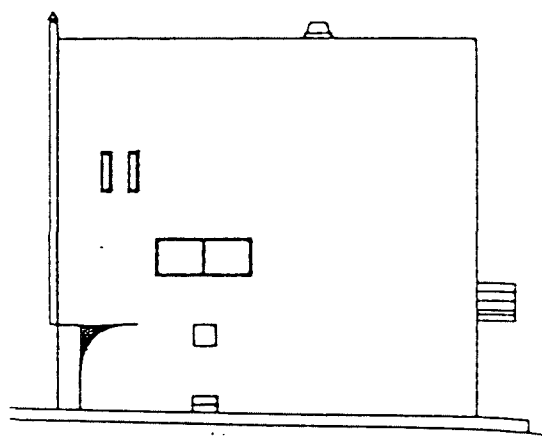
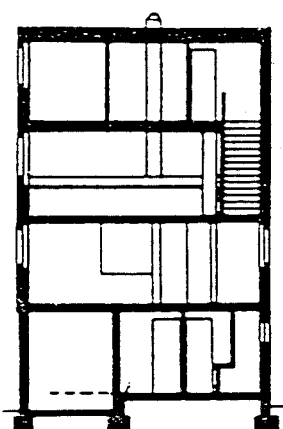
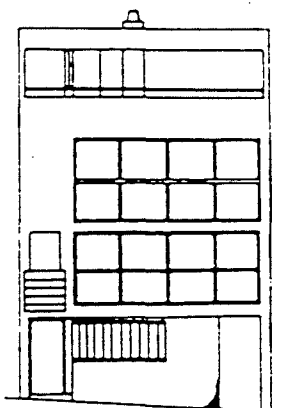
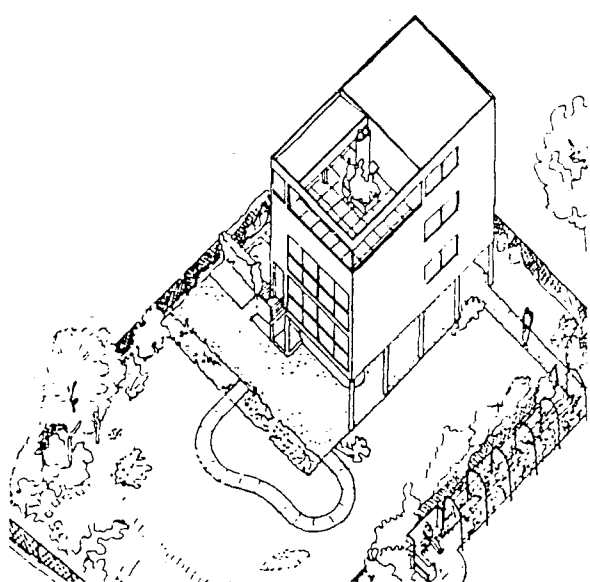
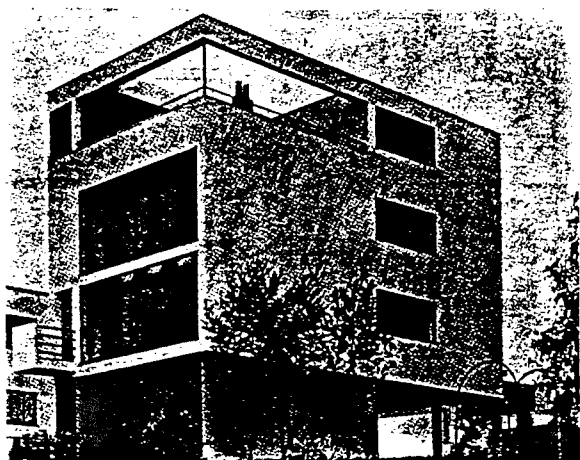
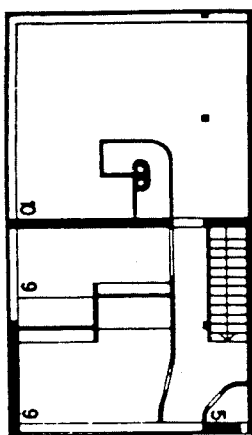
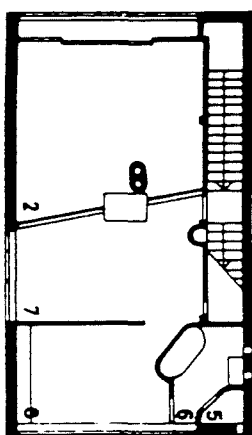
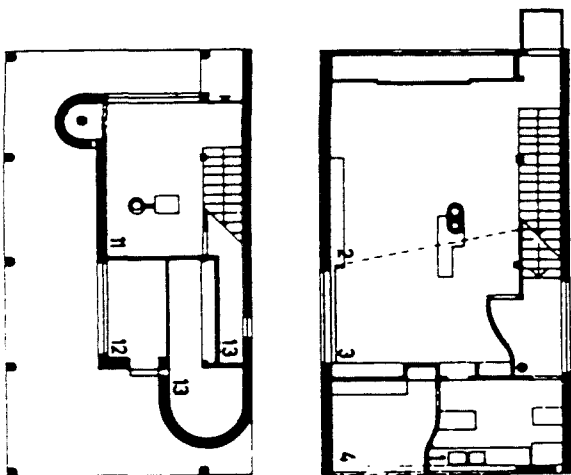

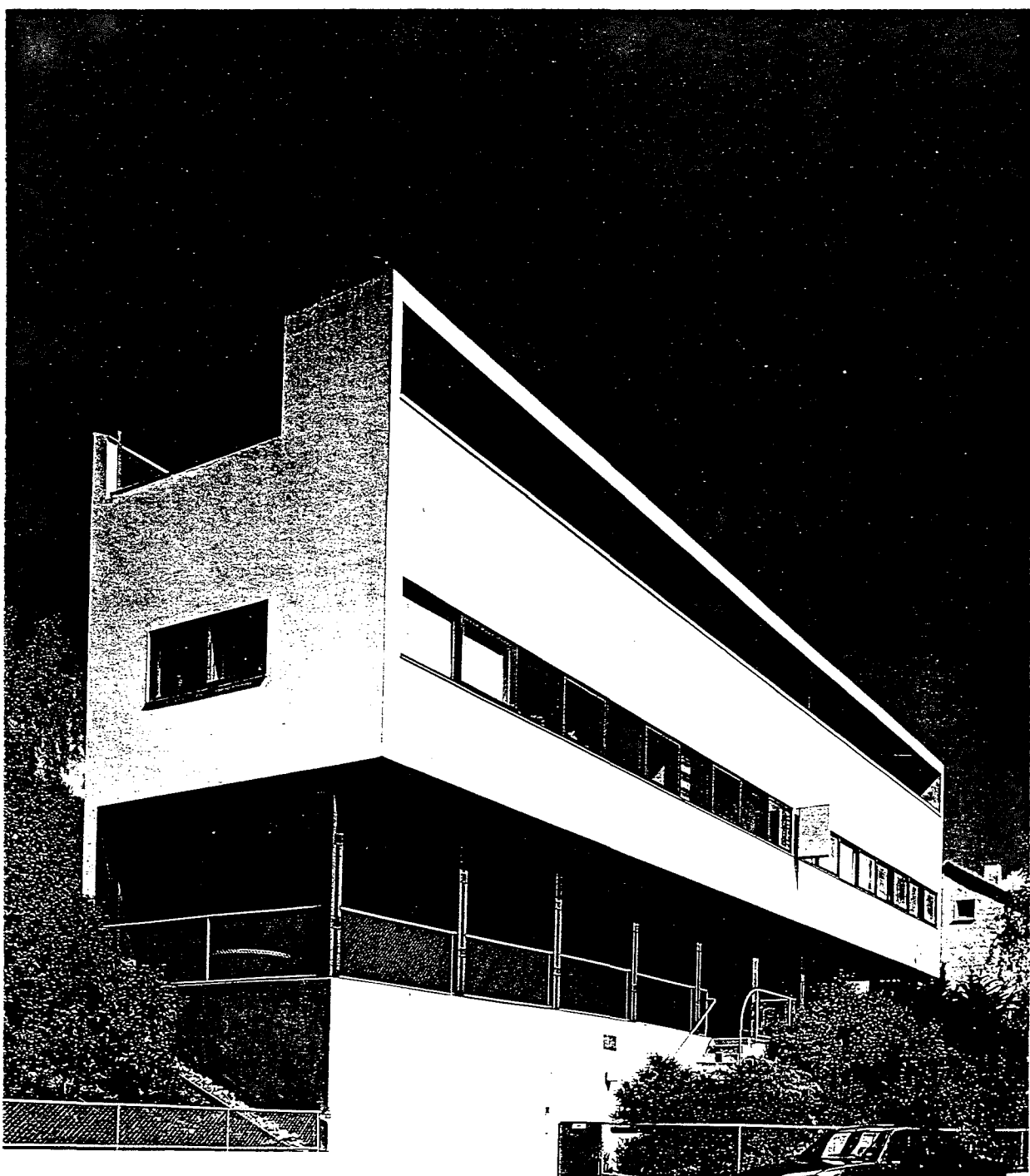
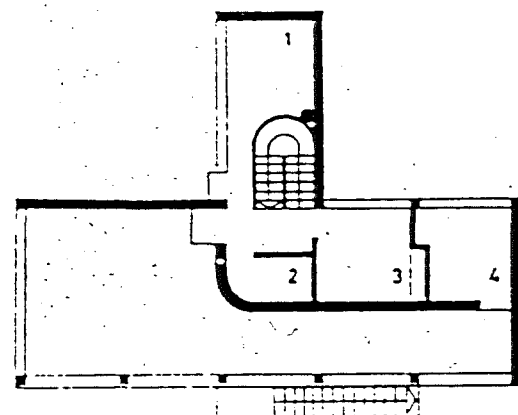
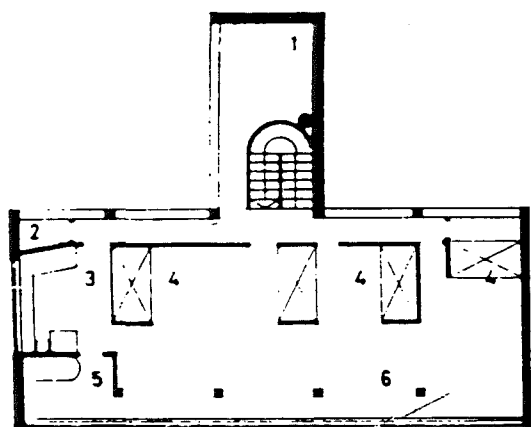
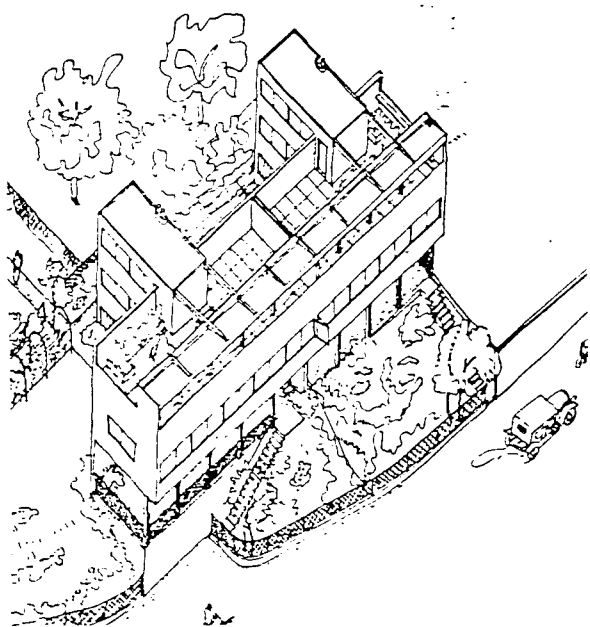

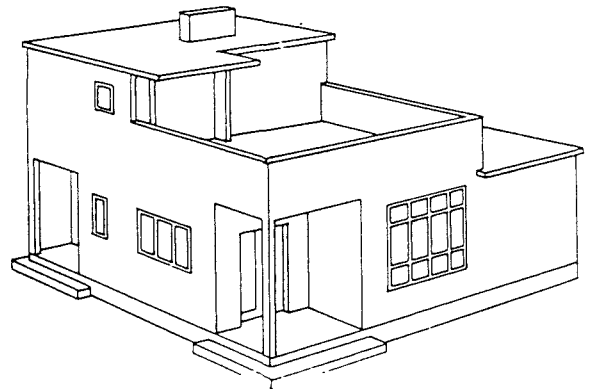
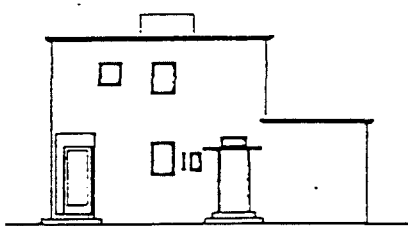
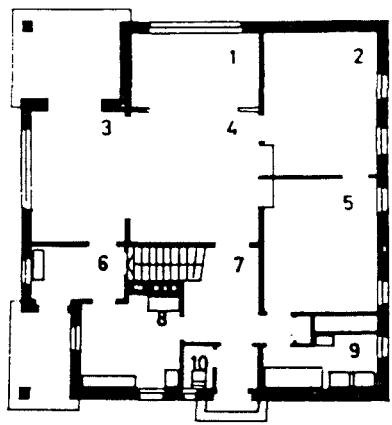
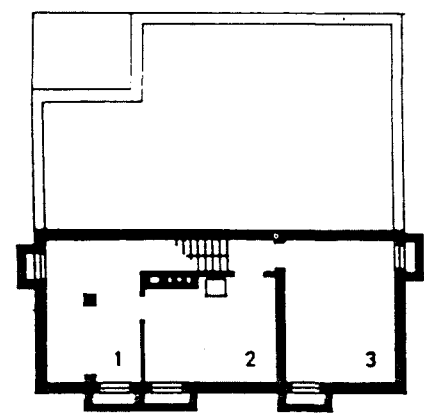
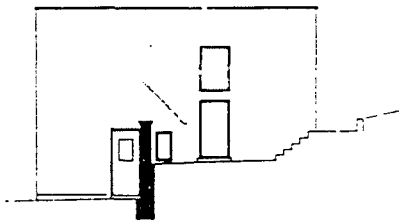
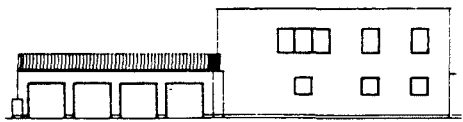
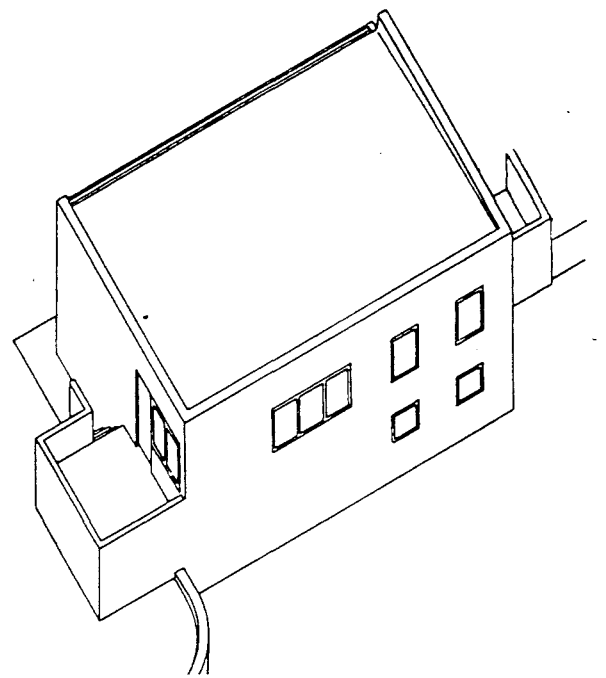
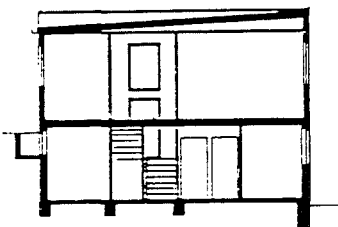
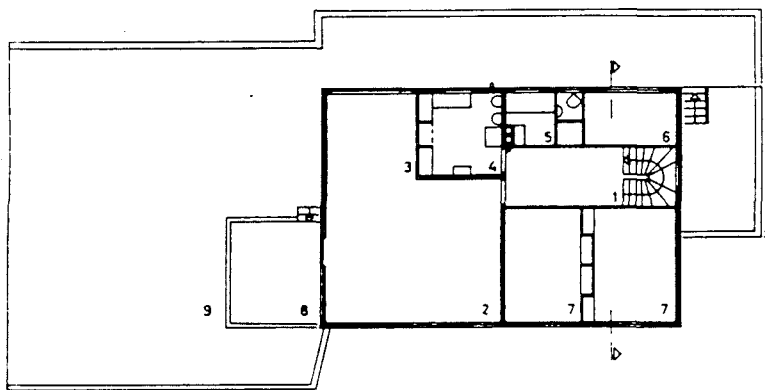
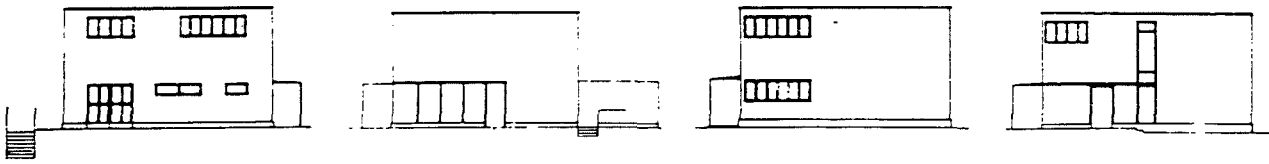
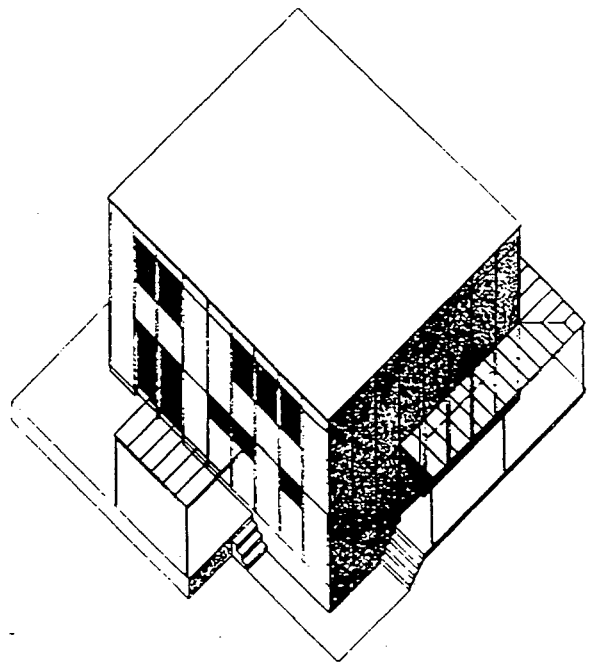
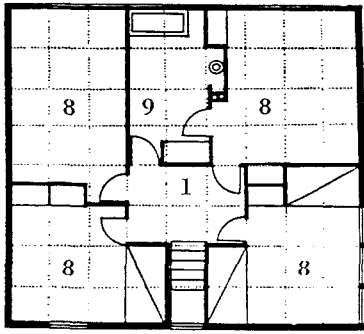
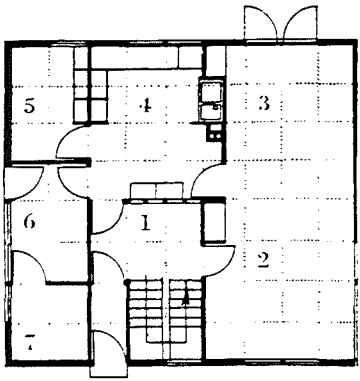
Cases 5.9 J.J. Oud

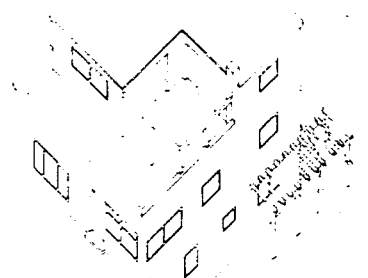
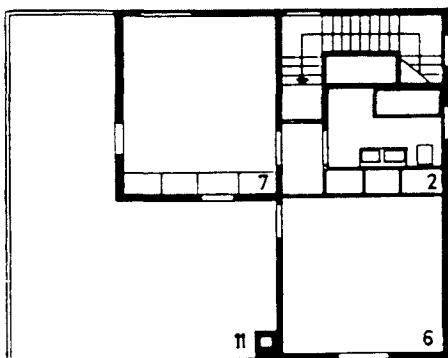
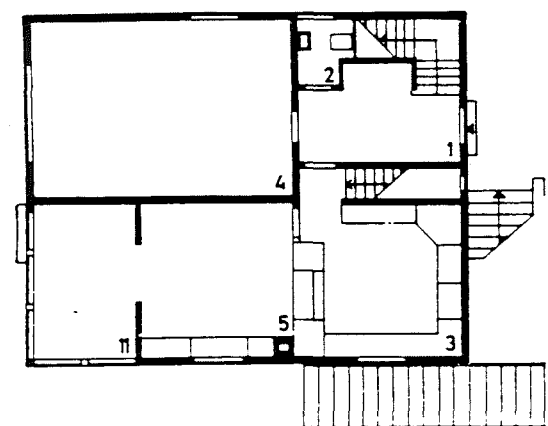

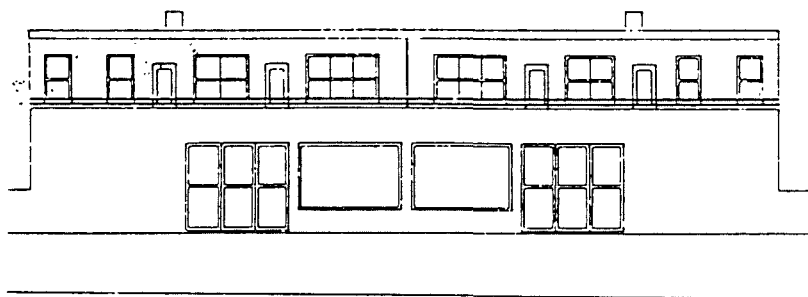
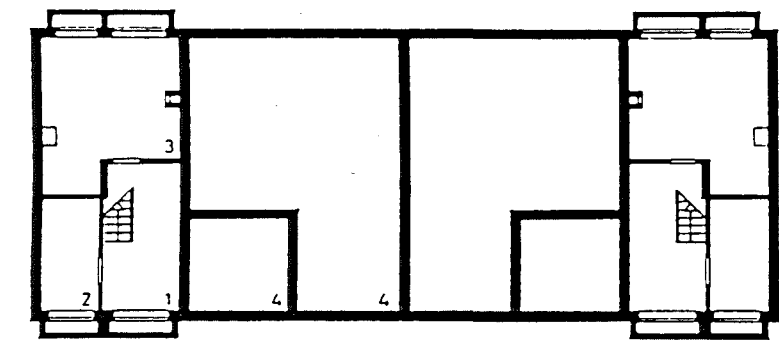
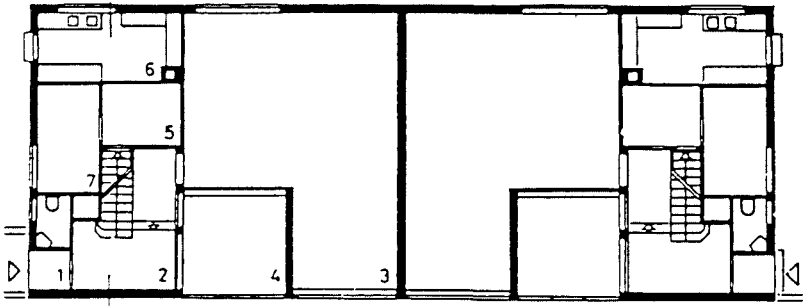
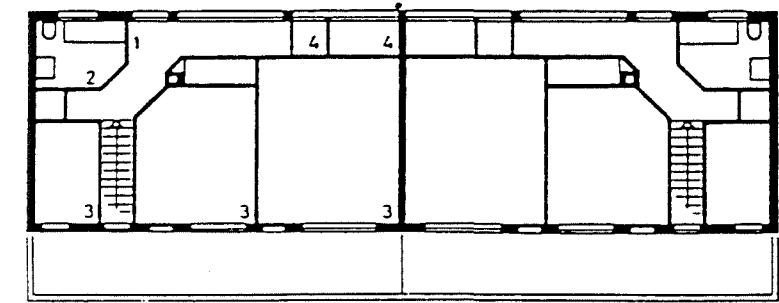
Cases 13 Le Corbusier
14-15 Le Corbusier

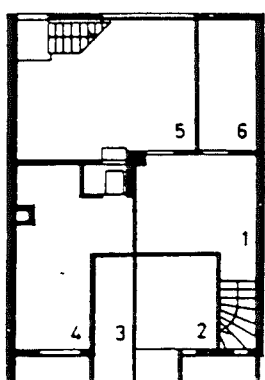
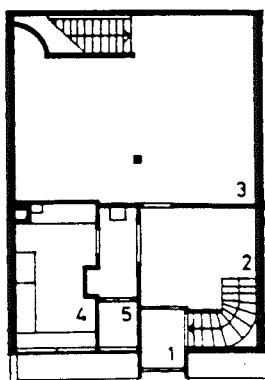
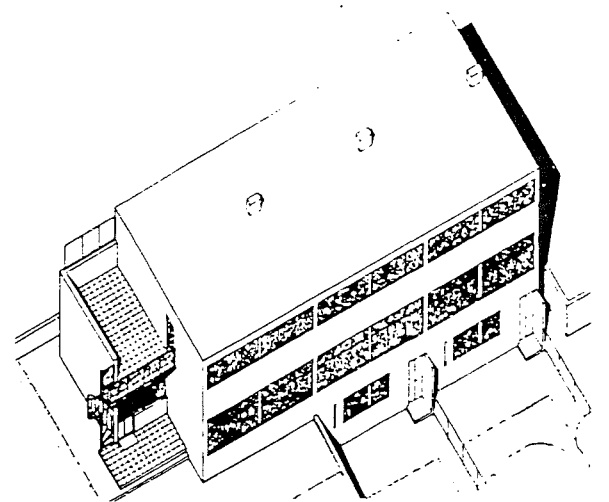
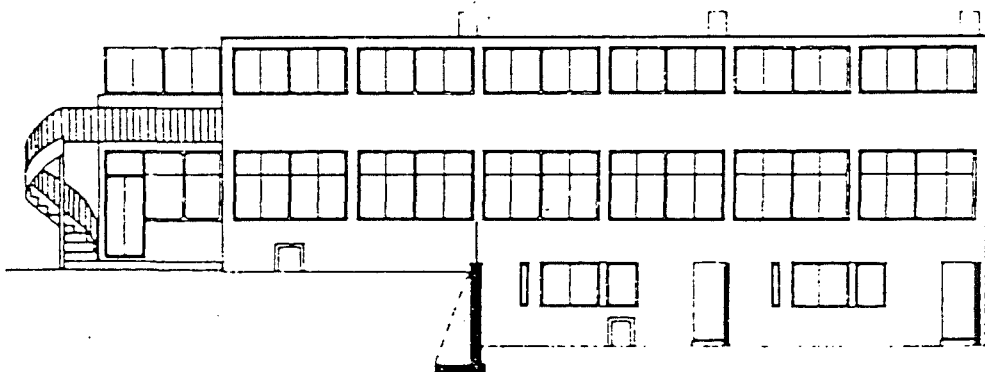
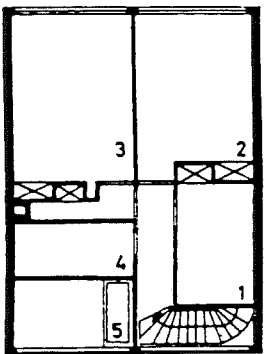

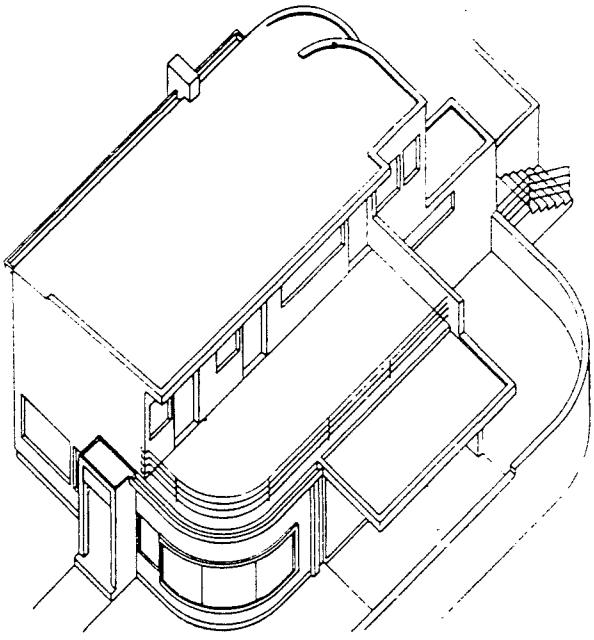
- Cases 16-17 W. Gropius
 18 L. Hilbersaimer
 19 B. Taut
 20 Hans Poelzig

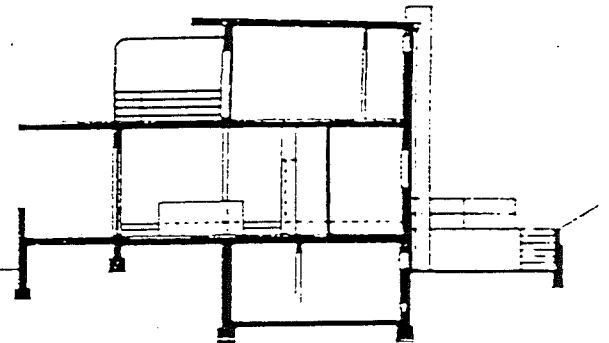
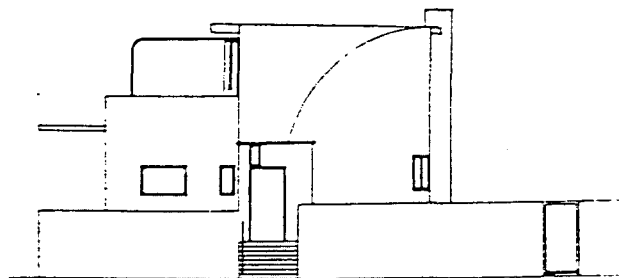
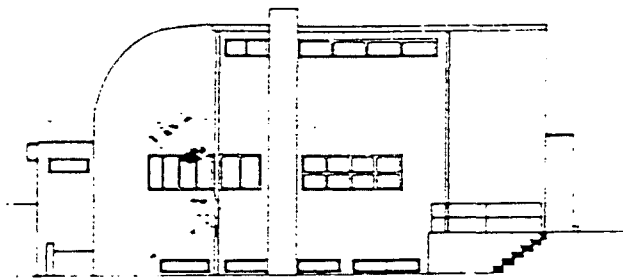
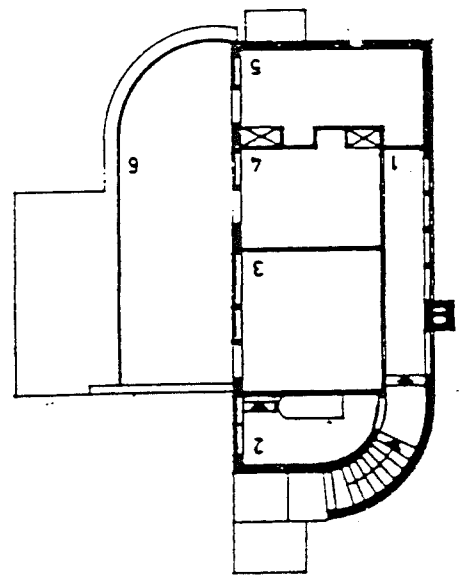
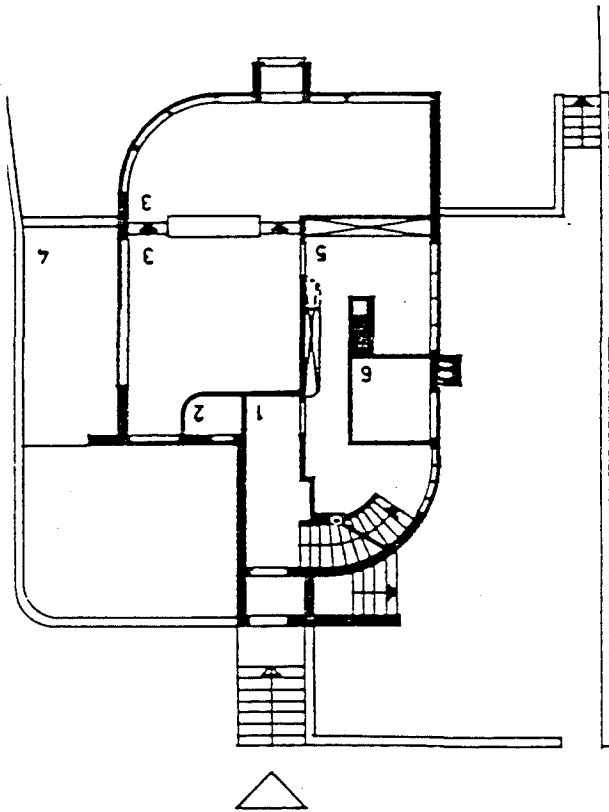
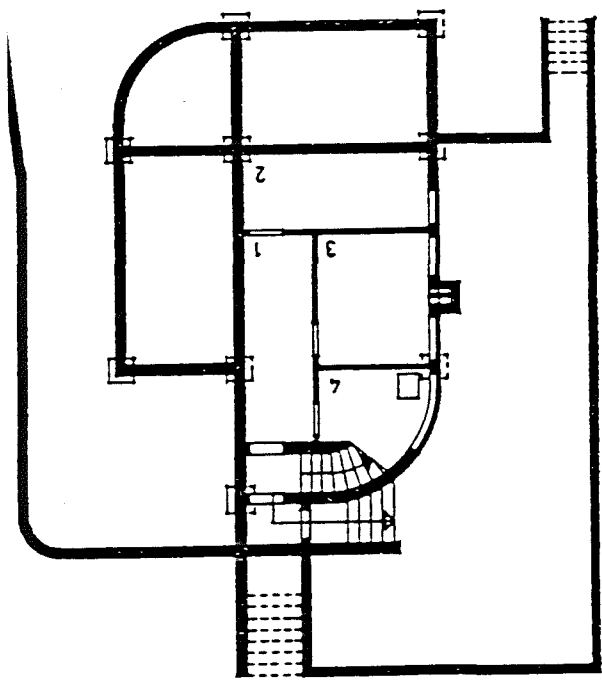

Cases 26-27 Josef Frank
28-30 Mart Stam

33 Hans Scharoun

ONKEL TOMS HUTTE

Bruno Taut, Hugo Haring, Otto Rudolf Salvisberg

1926-1932

Berlin

Alemanya

Aquesta operació forma part de les siedlungen berlineses, on la major part de les vivendes són vivendes en filera, llevat de la part central on es col.loquen blocs col.lectius per vivenda de lloguer. Promocionat per la GEHAG, quan Britz ja estava en plenes obres.

Queda situada en una perifèria urbana dominada per la construcció de viles aïllades. La zona de Zehlendorf s'havia convertit des de 1900 en el barri de viles preferit de la ciutat, degut a una política fiscal baixa i una magnífica situació. S'opta però, per models més densos i, per tant, més accessibles a les classes populars.

El projecte es disposa al voltant d'una cruïlla d'eixos important (Argentinische Allee i la Riemeisterstrane) al voltant de l'estació ferroviària que li dóna nom. Una component essencial del projecte és la prrollongació del metro, per tal de proporcionar als futurs residents una comunicació directa amb la ciutat.

El conjunt està dividit en dos parts per la via del ferrocarril que ocupa la posició central.

Sobre parcel.les estretes i profundes es disposen les cases, esquena contra esquena.

A la zona Nord es disposen 400 vivendes unifamiliars amb una gran varietat cromàtica.

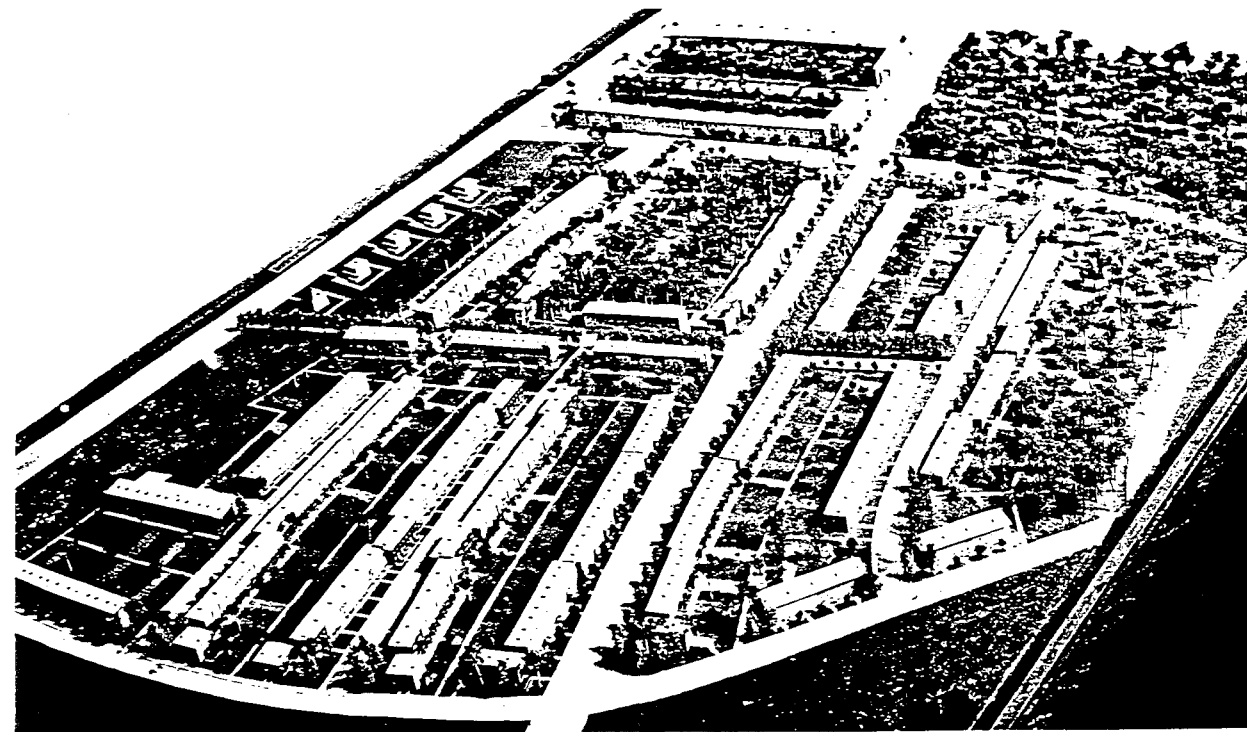
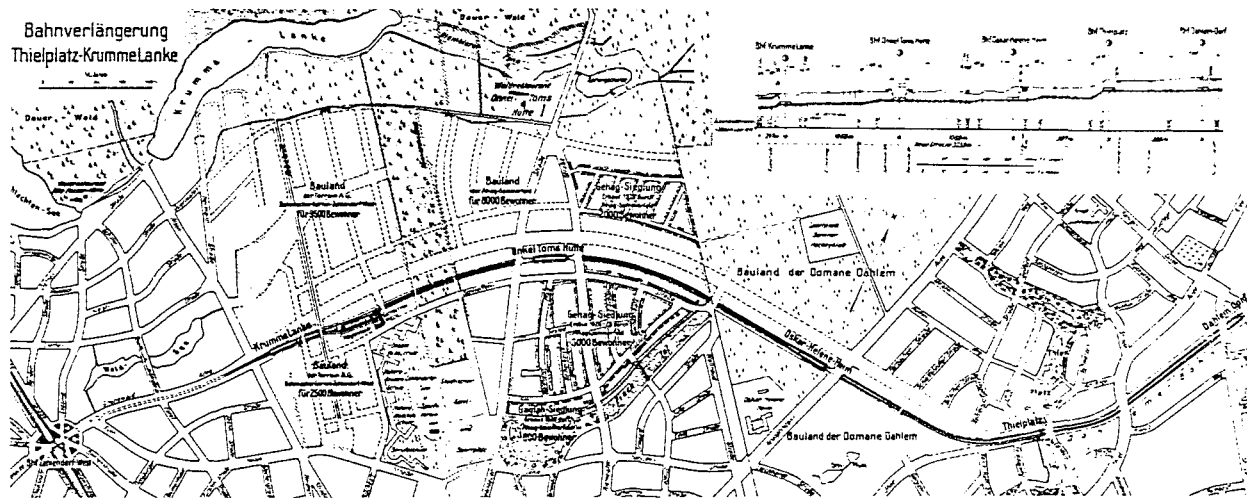
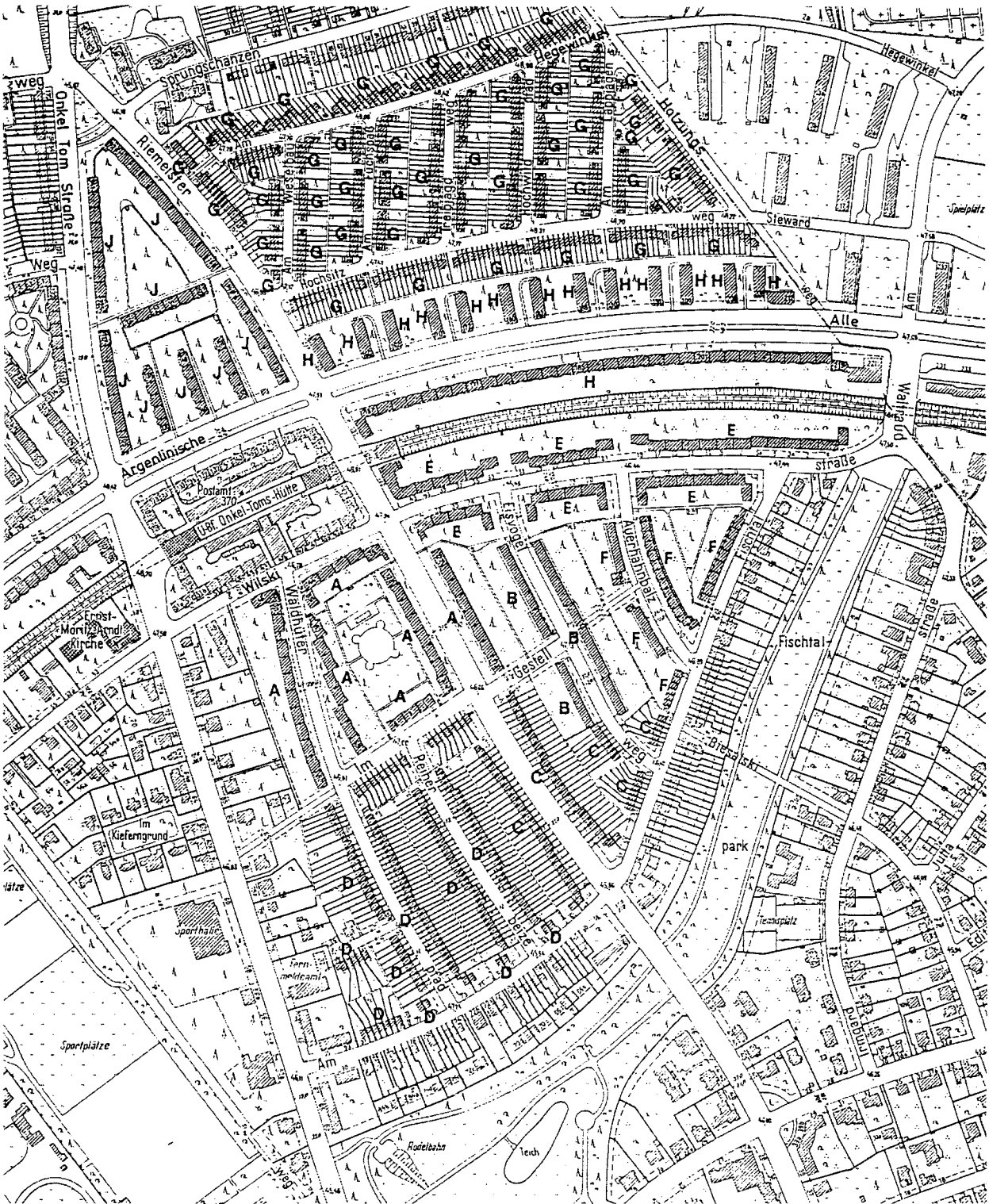
L'organització dels habitatges unifamiliars en filera es trenca de manera no regular, caracteritzant les interrupcions avançant o retrassant els extrems.

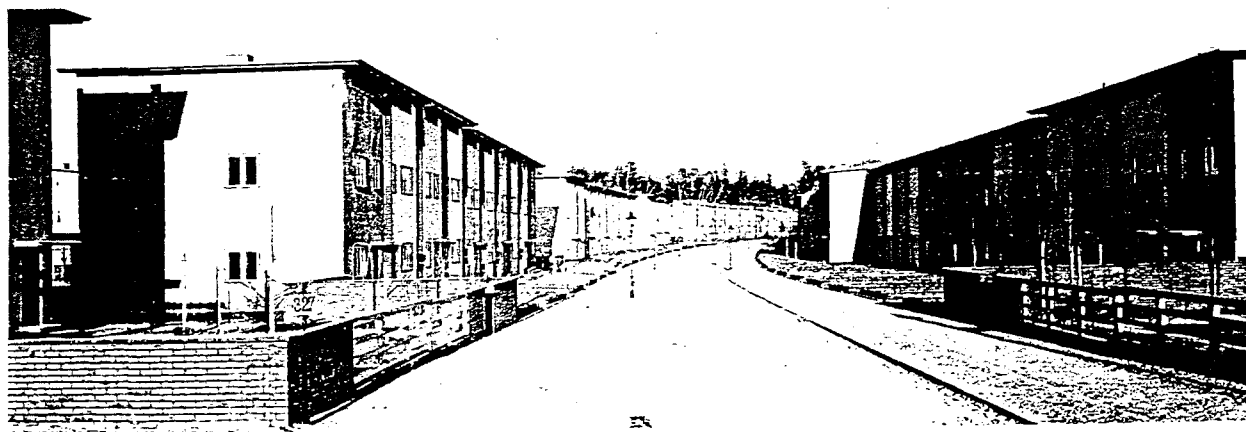
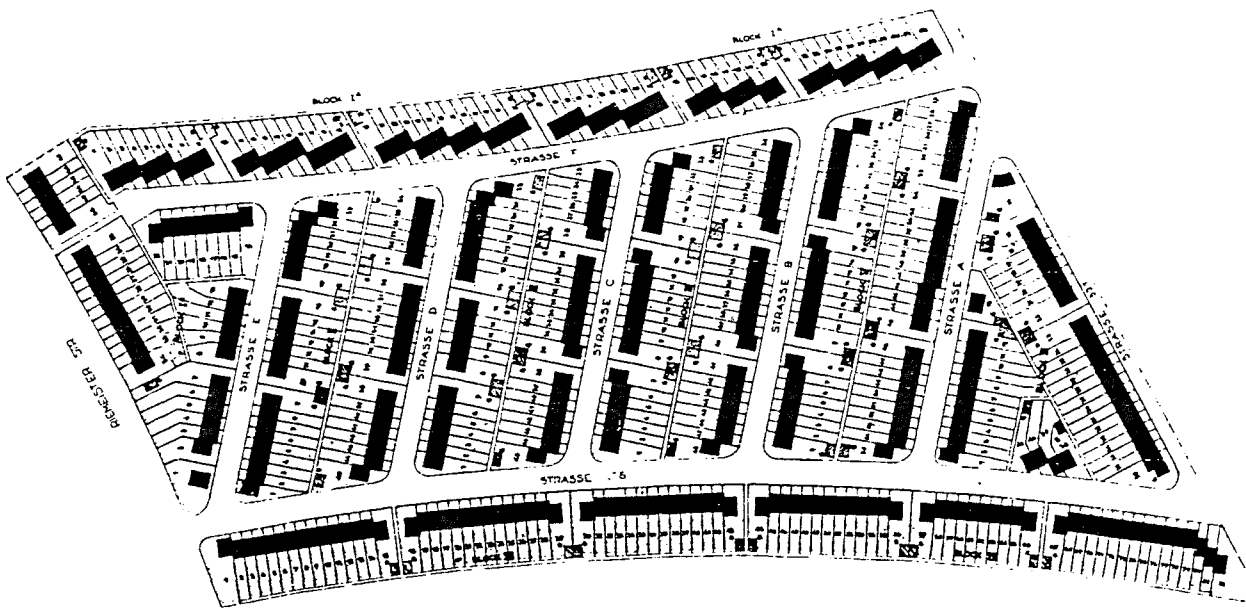
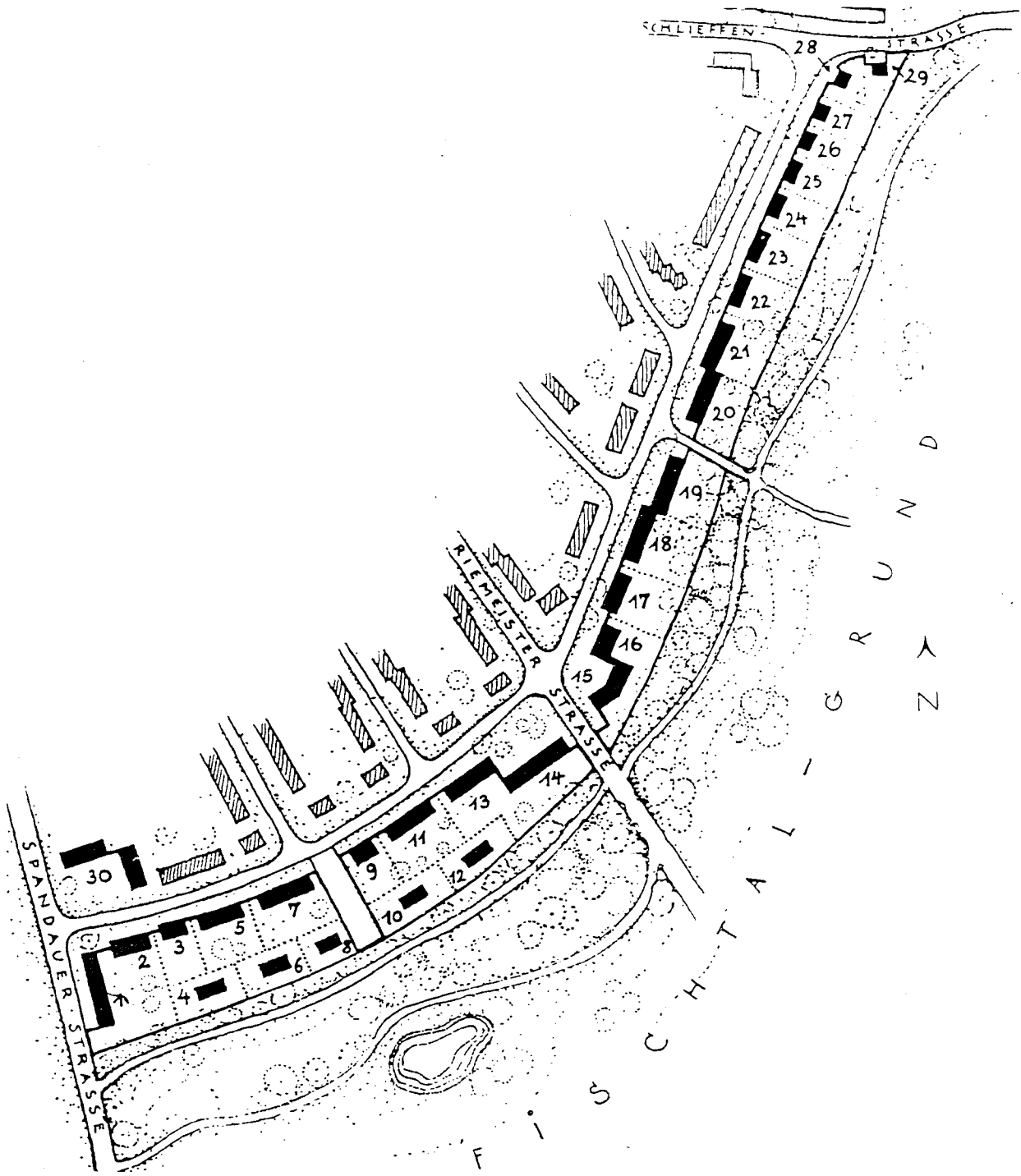
A la zona Sud es troben, també, uns sectors de vivenda en filera en línees contínues on les cases, també, s'avancen i es retrassen. En la zona extrema Sud hi han vivendes unifamiliars aïllades de Klein, Poelzig i Tersenok.

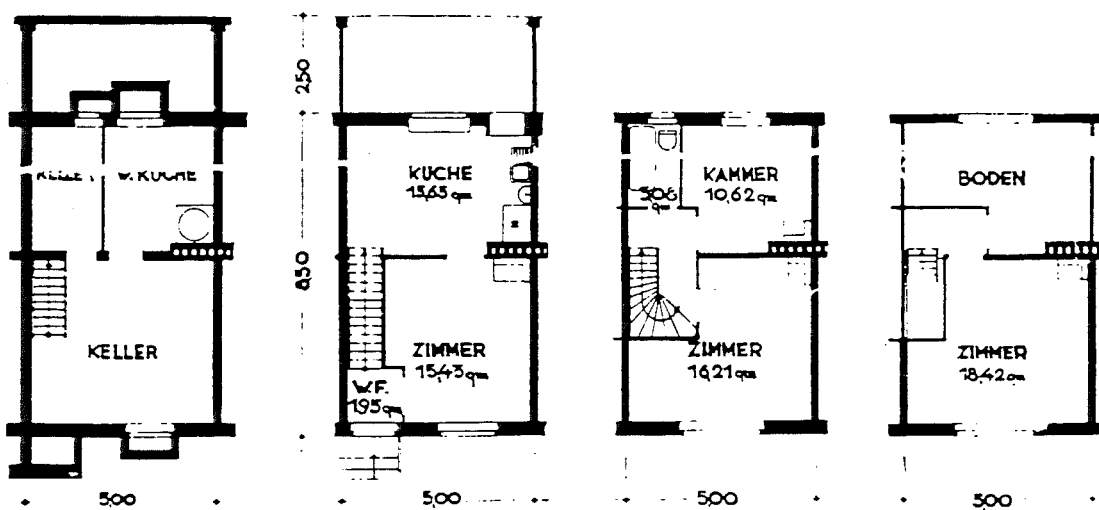
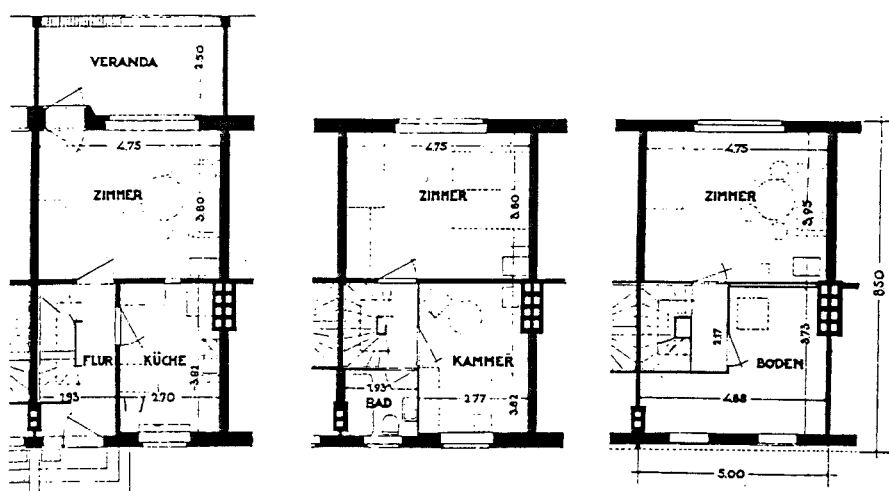
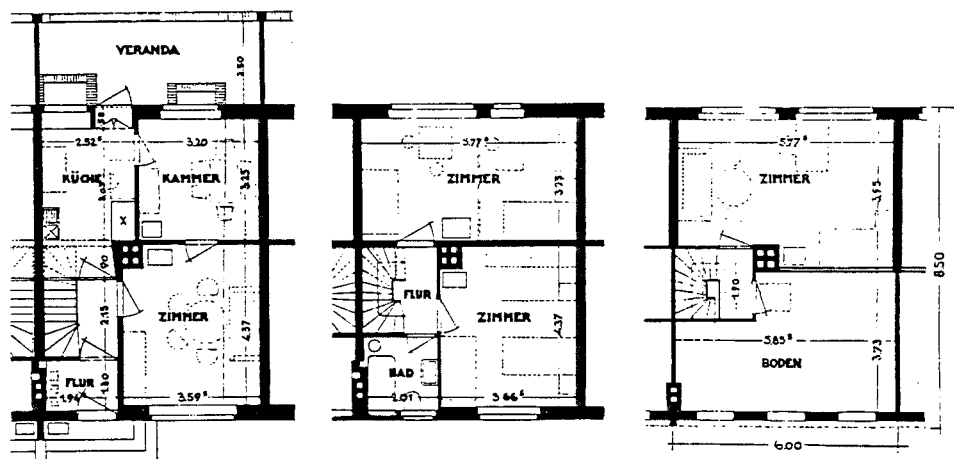
El traçat incorpora carrers curvilinis i es trenca amb les llargues i ininterrompudes fileres de parcel.les creant, per tant, discontinuitats en les barres d'edificació. Aquest conjunt de gestos és el que permet donar una gran diversitat espaial a peces que d'altra manera serien monòtones i aburrides.

La disposició de les cases es desvincula de la traça del carrer formalitzant una façana en dent de serra. El parcel.lari tampoc es disposa en relació a la via sino en relació a l'orientació de l'edificació. L'orientació es prima per sobre del traçat.

El tipus edificatori es desenvolupa en planta baixa i dos plantes. La planta té una ocupació de 40 m2, el que vol dir que la casa en el seu conjunt és relativament gran (120 m2).

PRAUNHEIM

E. May

1926-1930

Frankfurt

Alemanya

Es un dels barris perifèrics del projecte d'ampliació de Frankfurt realitzat per E. May, amb un total de 1441 vivendes. Va ser promogut pel Departament Municipal de Construcció de l'Ajuntament de Frankfurt.

El barri s'organitza en tres paquets. Una part queda separada per la via del ferrocarril i s'estructura com una malla al voltant d'una plaça central. Una segona trama també s'estructura al voltant d'una altra petita plaça. La tercera assumeix la irregularitat del solar i bàsicament es tracta de la construcció d'un carrer. La diferència entre un paquet i l'altre està tant en el grau del parcel·lari com en el tamany de la illa.

A pesar de que hom sosté que el moviment modern ha trencat amb el carrer, els projectes d'E. May són un paradigma de la projectació de la ciutat moderna amb carrers.

La xarxa rodada està complementada per una xarxa peatonal de menor mida, tant de grau com de secció. Les fileres de cases queden periòdicament interrompudes per un accés peatonal. Hi ha dos tipus de carrers: els que tenen els fronts de cases i els que donen els testers. Aquests últims, que actuen com a vials de distribució, són més grans que els d'accés als habitatges.

El traçat és totalment rectilini. Els canvis de direcció es produeixen trencant la filera i variant la directriu. L'ordre abstracte és determinat per les línies contínues de geometria molt precisa puntualment interrompudes.

A part de l'edifici d'apartaments situat al llarg de la via principal, la tipologia edificatòria és de vivendes en filera.

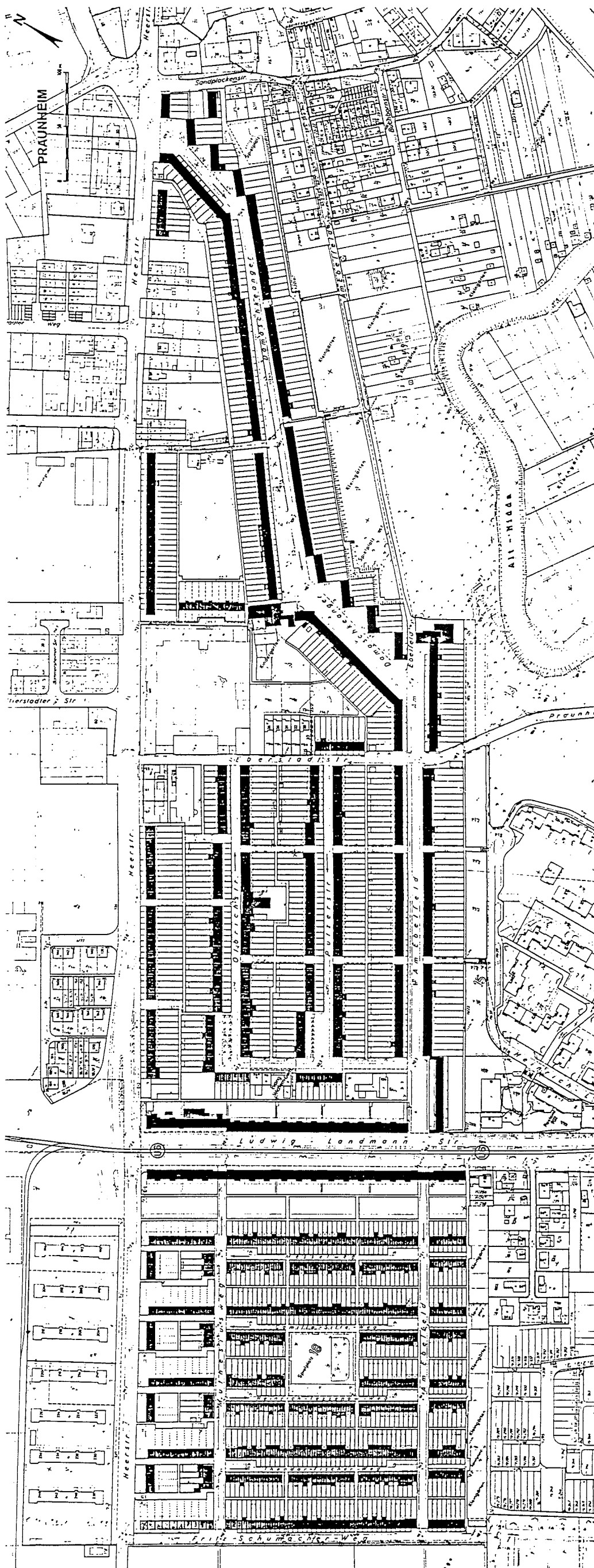
Les cases es disposen en fileres esquena contra esquena amb l'espai lliure de parcel·la al interior. Un petit espai lliure al front de la parcel·la permet que les fileres estiguin separades visualment, els carrers es facin amples, i les plantes baixes estiguin protegides. L'espai lliure en el front de parcel·la es produeix, en alguns casos, en un dels dos costats de carrer o bé amb una dimensió diferent a cada costat. Això fa que la secció del carrer sigui asimètrica. En alguns punts del carrer el jardí devanter es dedica a espai per la vialitat.

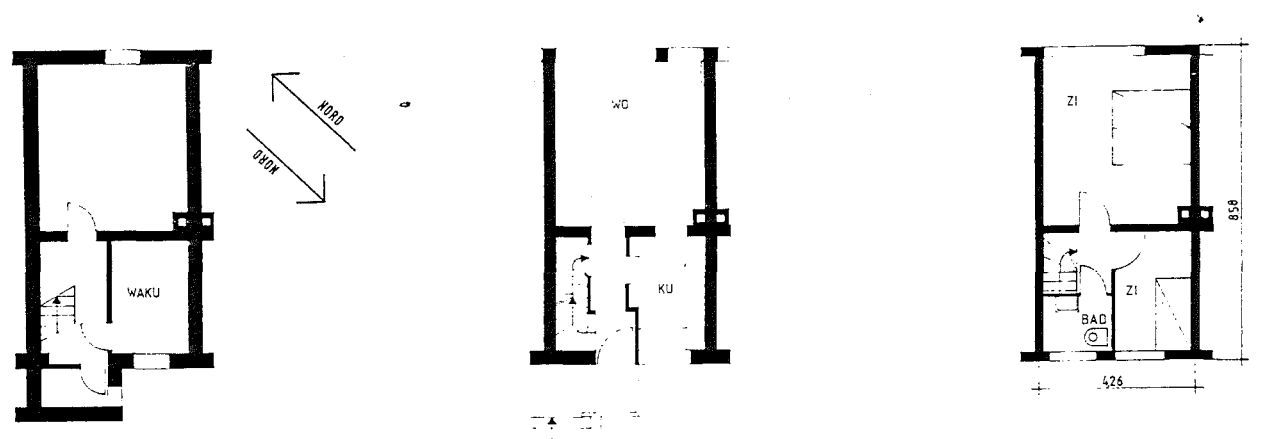
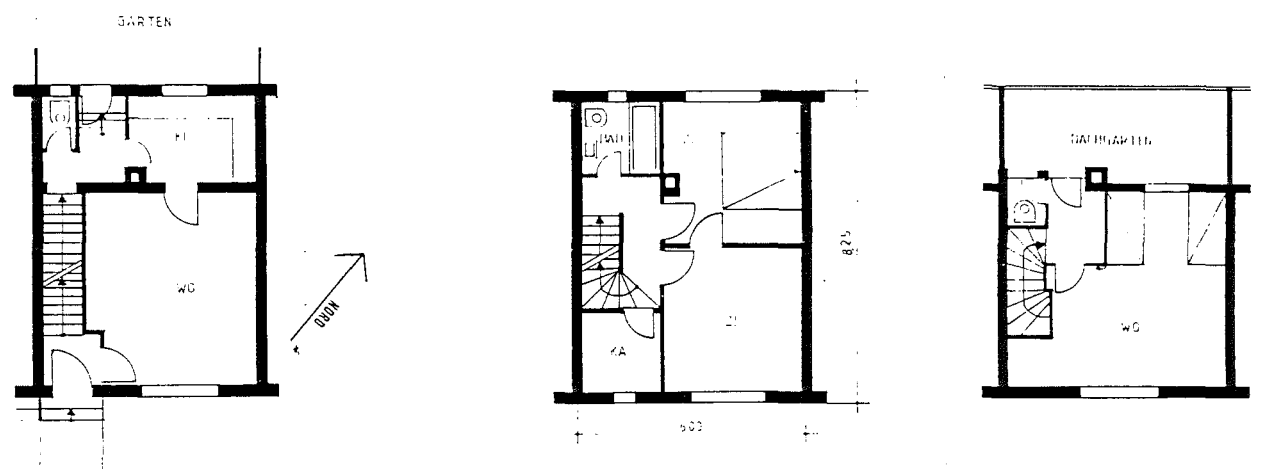
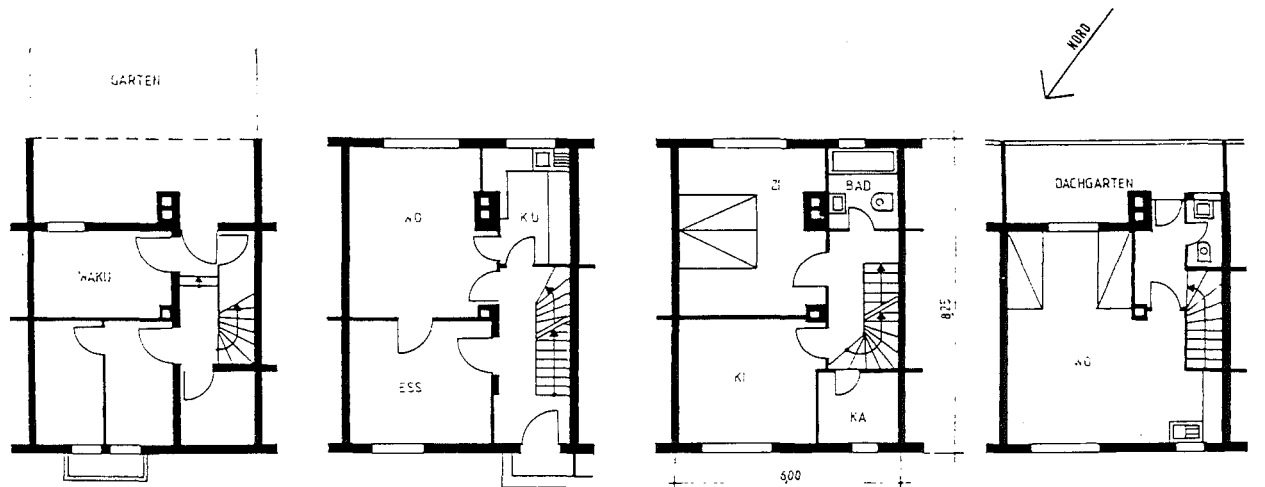
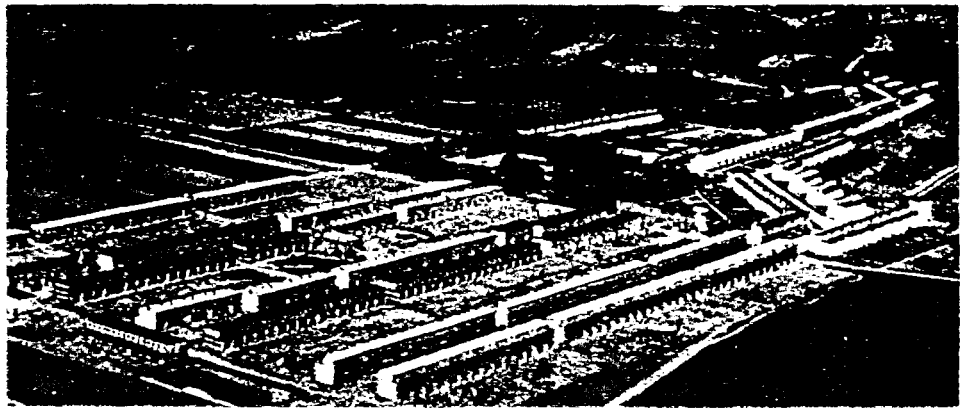
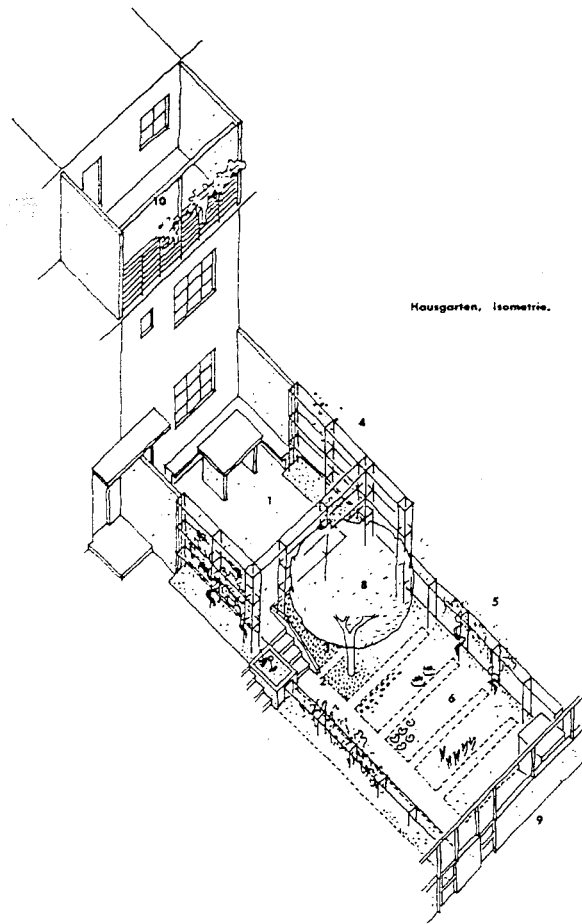
Les fileres de cases s'int interrompeixen però no giren, el que dona una composició de barres paral·leles més juntes pel carrer i més separades per l'interior.

Tant en la forma del parcel·lari com en la forma edificada es poden reconèixer els diferents paquets que componen el projecte. El parcel·lari és regular.

La gran quantitat d'espai lliure i l'incorporació de les noves tecnologies fan que l'habitatge sigui reduït en dimensions: 70 m². Cada vivenda disposa entre 120 i 150 m² de jardí.

En els dos tipus edificatoris utilitzats la profunditat és molt similar (8,25-8,50 m.); el que varia és l'amplada de 4,25 m. a 5,30 m. i 6 m. Aquesta variació de les longituds de façana no sols provoca la variació de la superfície sino el

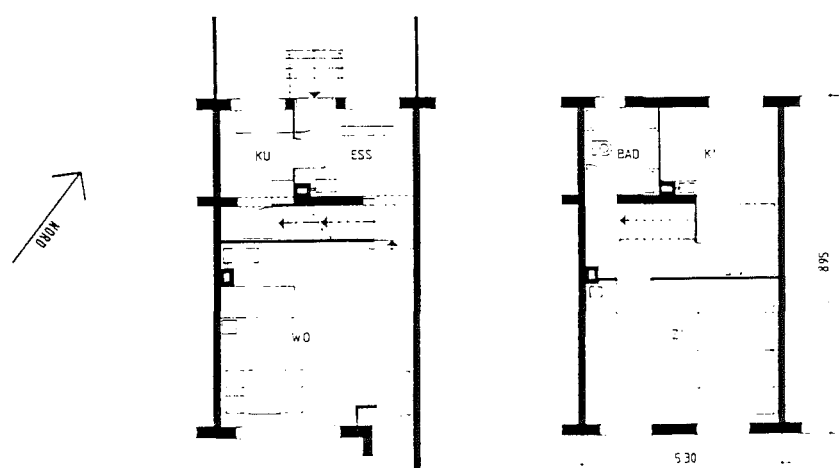
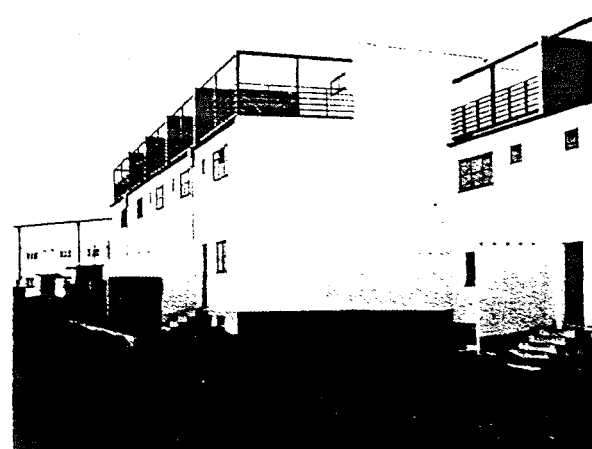

nombre de peces en façana. El programa funcional es composta de soterrani, planta baixa, planta primera i mitja planta segona.

El barri es construeix amb panells lleugers prefabricats, de 3 x 1,10 x 0,20 m subdividibles. Cada vivenda incorpora una cuina de sèrie per components i un bany modern.

AA.VV. Housing in Europa 1900-1960. Vol.4 pàg.
Dreyse, D.W. May-Siedlungen. pàg. 7-12
Rowe, P.G. Modernity and housing. pàg. 128-144, 364
Mancuso, F. Las Experiencias del Zoning.
Sica, P. Historia del urbanismo S. XX. pàg. 216-223

TORTEN

W. Gropius

1926-1928

Dessau

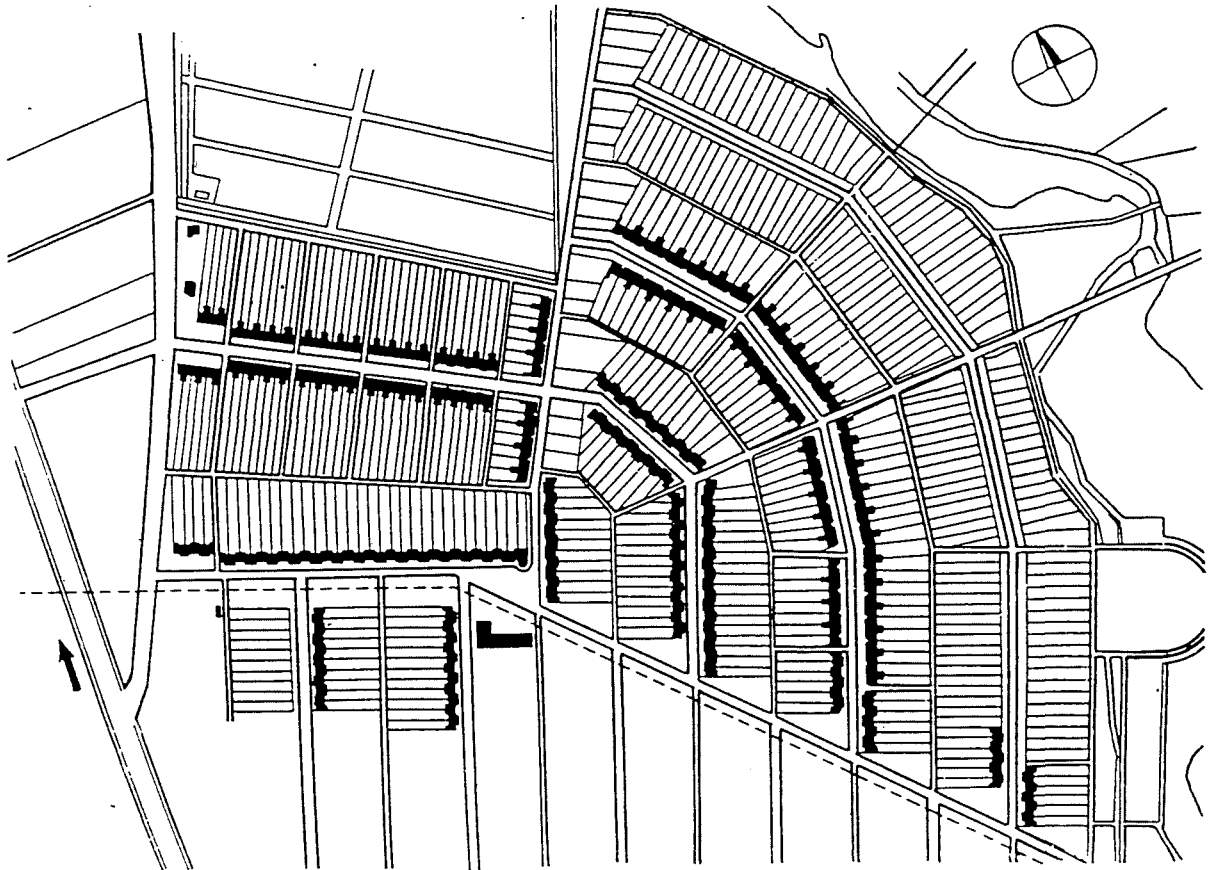
Alemanya

Aquest barri es realitza amb un crèdit de la "Societat de recerca del Reich per l'economia de la construcció de la vivenda", es converteix en possible laboratori per verificar els conceptes i teories.

Hi ha tres fases: la primera l'any 1926 de 60 vivendes, la segona l'any 1927 de 100 vivendes i la tercera l'any 1928 de 156 vivendes (316 habitatges en total).

El barri no té uns límits definits, sino que s'extent de manera indefinida pel territori.

L'assentament està concebut a partir de vivendes unifamiliars en filera col·locades al llarg dels

carrers, disposats concèntricament respecte del centre, on hi ha un edifici d'apartaments i el local de la cooperativa.

La densitat és de 22 viv/ha. amb una ocupació màxima d' 1/6 part de la parcel·la, obtenint un conjunt extens amb baixa densitat.

Té un caràcter semi-rural, potenciant la parcel·la i deixant l'espai públic en segon terme, col·locant aquests espais en les irregularitats de les illes i en grans voreres que donen accés a les cases. Queda estructurat en uns carrers principals amb accés directe a la vivenda i uns de secundaris amb accés al redera de la parcel·la, separant una filada de l'altra. La doble orientació que pren cada filada relega l'orientació a un segon terme.

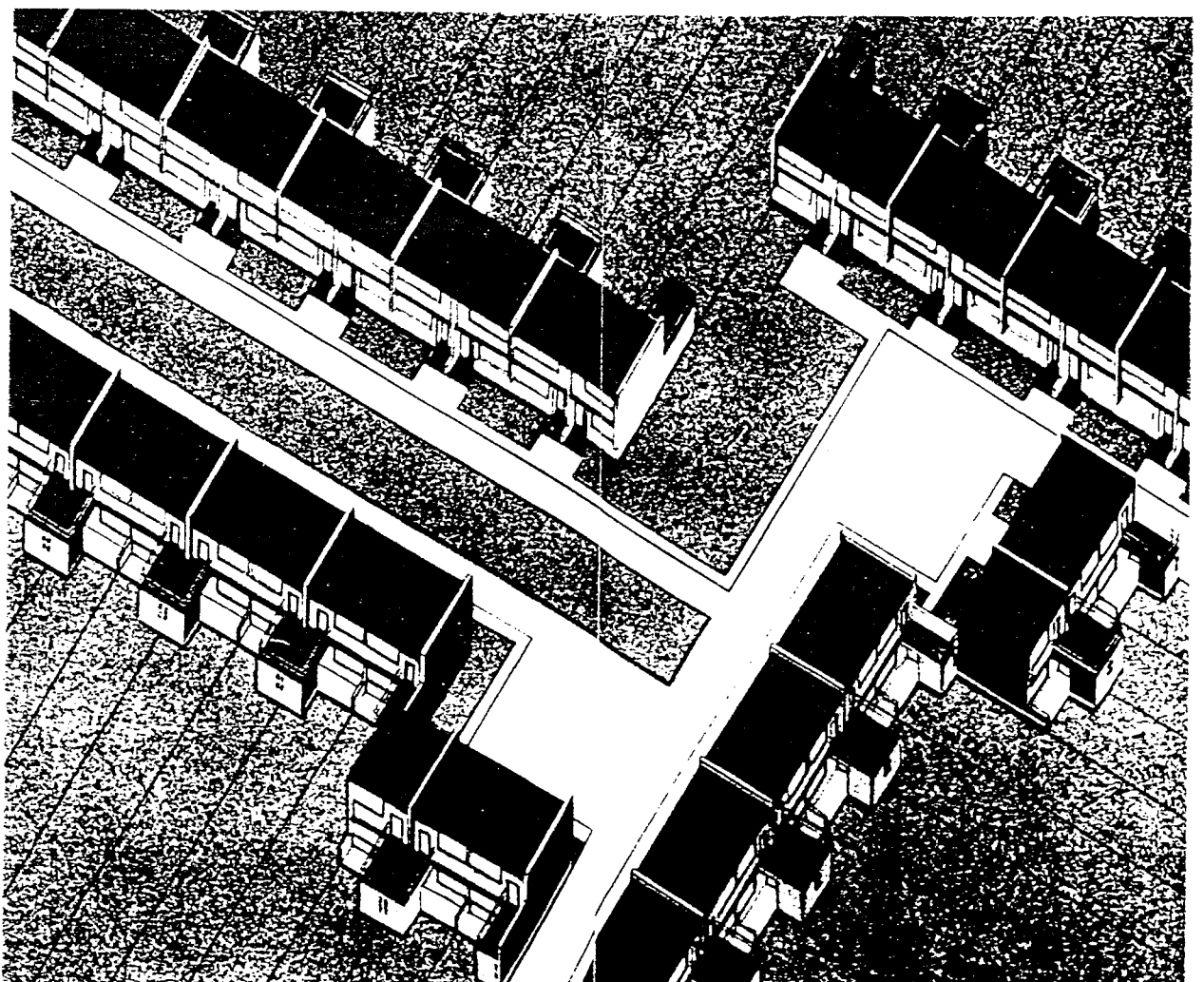
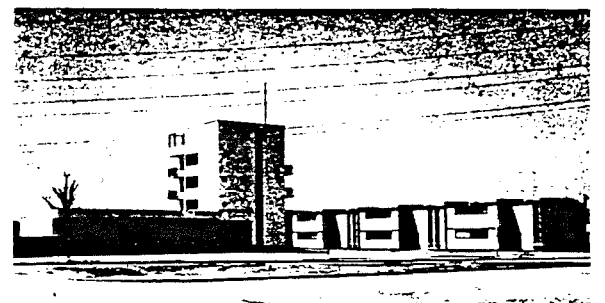
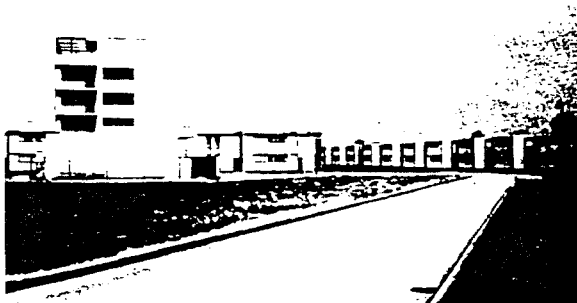
La forma de l'edificació ve determinada per les fileres de cases sensiblement contínues al llarg dels carrers.

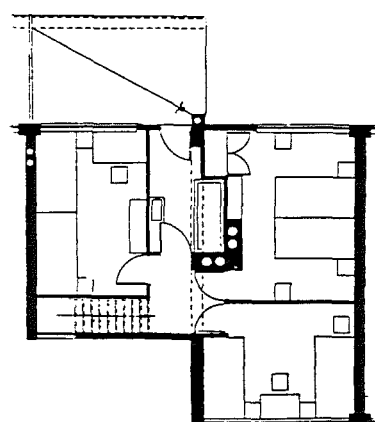
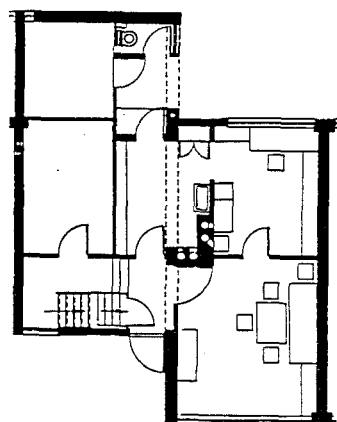
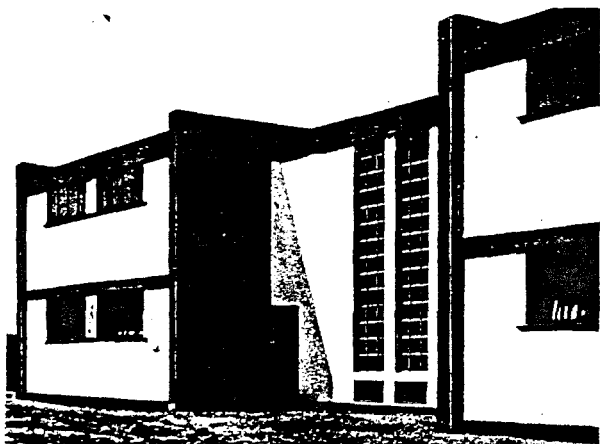
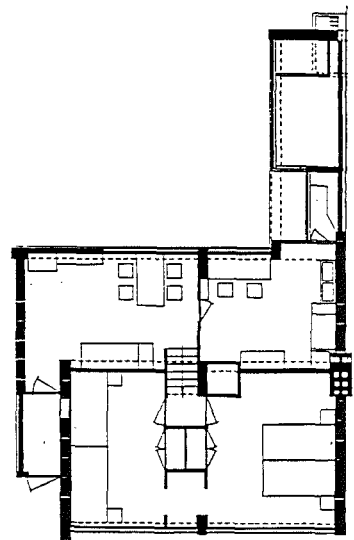
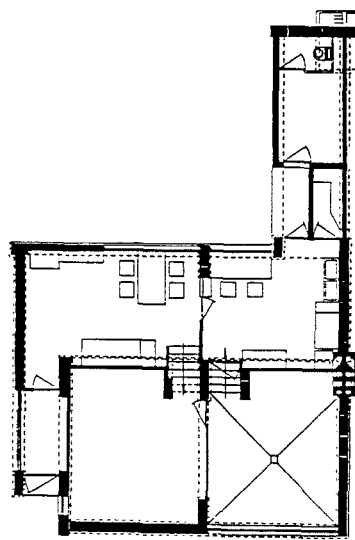
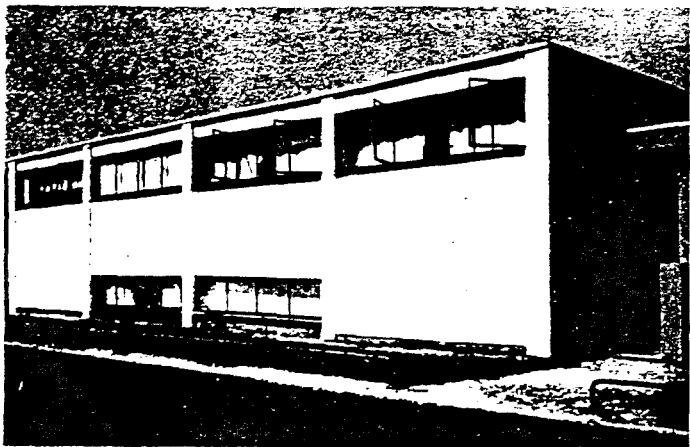
Les fileres de cases es van interrompen periòdicament per trencar el ritme. Els carrers que giren es fan amb línees quebrades i s'obté el mateix efecte, i en canvi és més fàcil la seva construcció al mantenir el tipus.

A la xarxa rodada se li superposa una xarxa peatonal que recull els fons parcel·laris i els connecta amb l'exterior.

El parcel·lari és un conjunt de parcel·les estretes i profundes que de tant en tant queden interrompudes per un pas peatonal.

Cada casa disposa d'una parcel·la de 350-400 m², col·locant la casa a un costat de la parcel·la deixant la resta lliure.

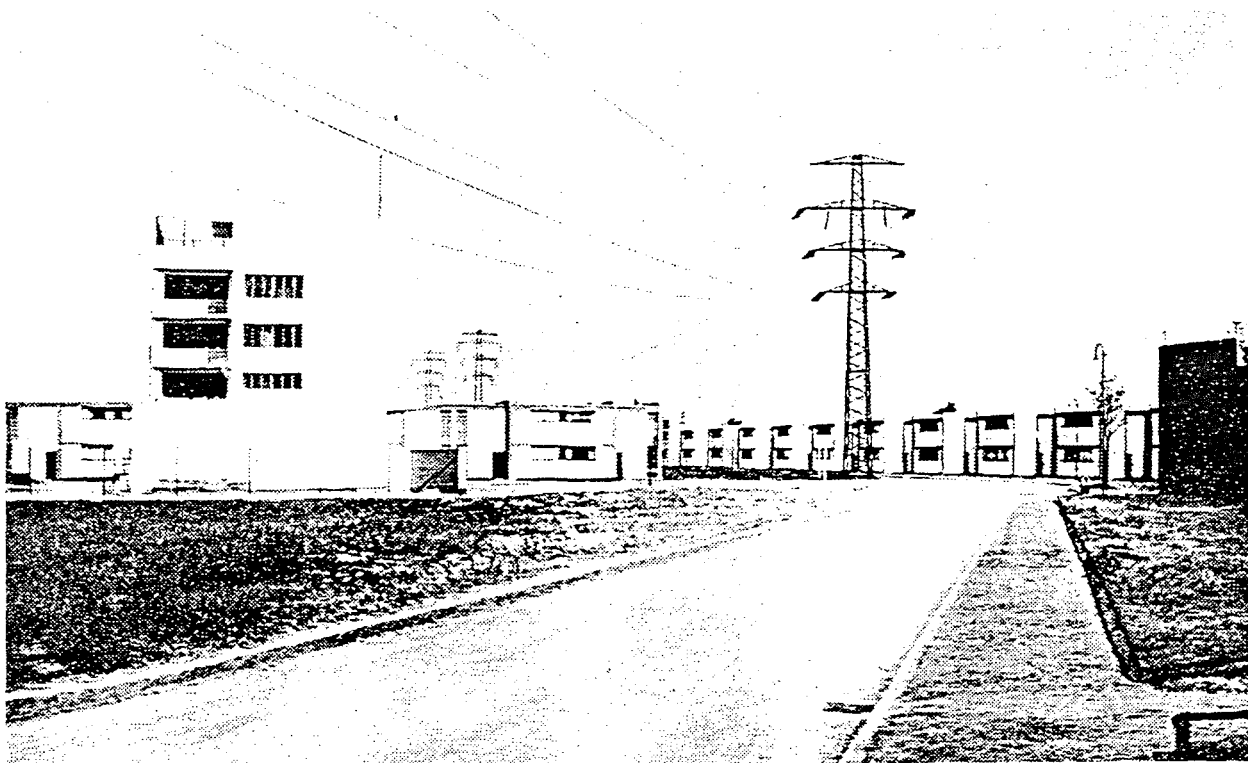
Les estructures sustentants són murs de càrrega transversals travats amb jàsseres de formigó.

Els murs de suport estan pintats de colors diferents als tancaments seguint els mecanismes cromàtics del moviment modern.

La tipologia és de cases en filera amb jardí posterior, el que obliga a seguir els vincles derivats de la parcel·lació en un punt intermig entre camp i ciutat, per donar una clara imatge urbana. La parcel·la és proporcionalment molt gran per les que s'acostumen a utilitzar-se, especialment la profunditat.

S'utilitzen dos tipus, un de planta i pis i l'altre distribuït en una sola planta.

La construcció és industrialitzada mitjançant la prefabricació de vigues i parets de formigó armat alleugerides amb escòries. Aquest sistema experimental es critica perquè es desconeix el seu comportament. Les cases tenen molts defectes com a prototipus experimental, no sols a nivell estructural sinó també funcional: orientació, sanejament, ...

BAD DURRENBERG

Alexander Klein

1927

Leipzig

Alemania

En aquest projecte es proposa anul·lar la impressió d'esquematisme que es deriva de la construcció en filera, amb l'ajut d'una composició adequada dels edificis i la connexió d'aquests amb el jardí i zones verdes adjacents, en base a un estudi sistemàtic del terreny amb l'objecte de convertir el barri en un conjunt unitari.

Els habitatges estan ordenats linealment amb orientació Nord-Sud.

S'utilitza el principi "zeilenbau" de disposició de les cases en fileres paralel·les, homogeneament separades, a igual distància entre si. Això assegura les mateixes condicions per tots els habitatges.

L'orientació de l'edificació marca la pauta de composició de la forma edificada produïda per un ordre homogeni de disposició dels edificis.

El principi d'igualtat que imposa l'arquitectura de l'època es manifesta en l'ordre repetitiu dels elements.

Un cuidados estudi de la topografia del terreny, i l'aprofitament de totes les peculiaritats del mateix, condueix a una solució en la que es va evitar en gran part l'efecte esquemàtic i simplista inherent a la forma d'ordenació.

El conjunt emplaçat en un terreny triangular, on el perímetre són carrers rodats, d'on deriven carrers en cul-de-sac en el costat Est perpendiculars a la disposició de les fileres de vivendes.

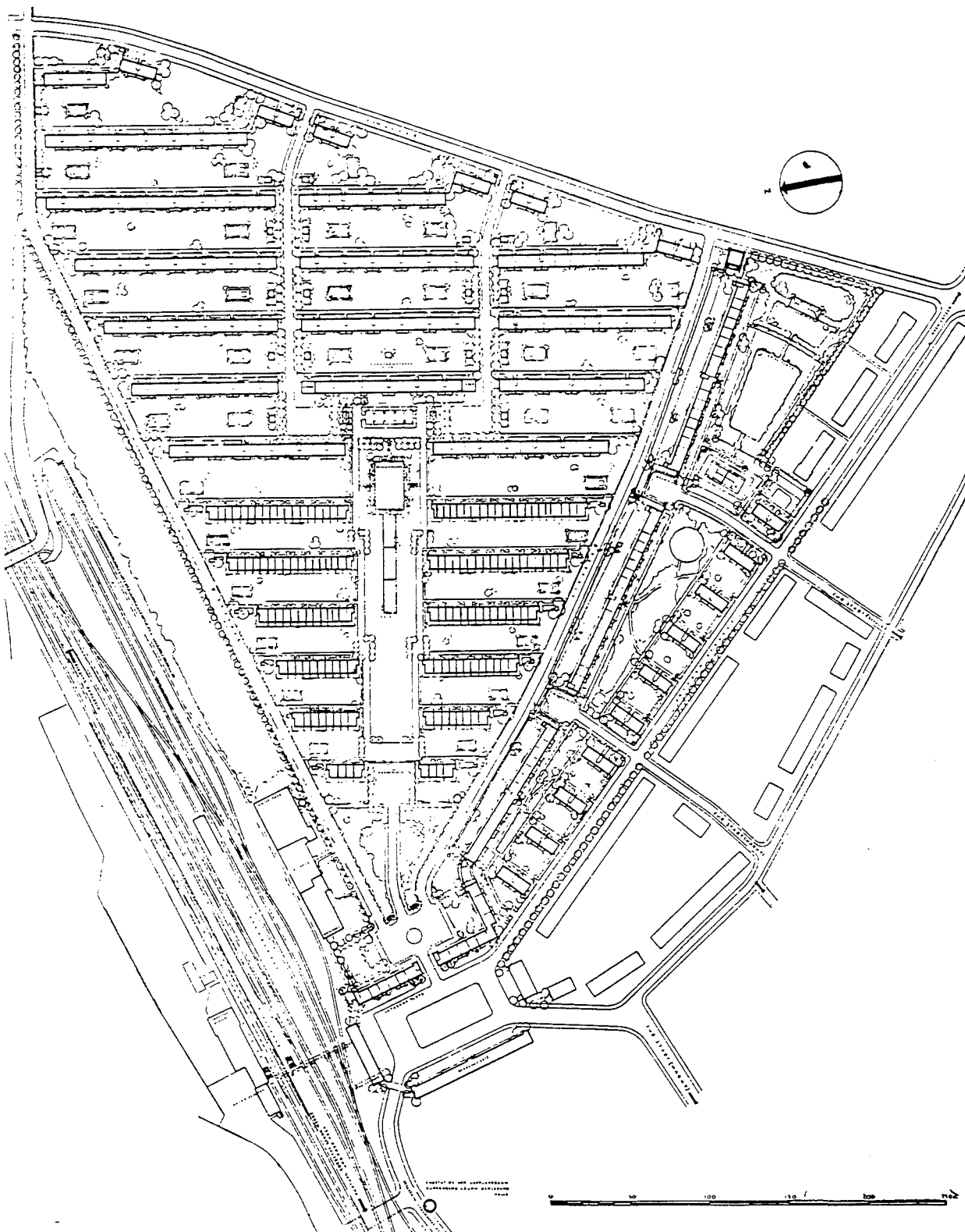
El viari es configura a partir de dues xarxes, la peatonal i la rodada. La rodada forma una anella perimetral de gran dimensió de la qual surten puntualment dos culs-de-sac que penetren a l'interior. La xarxa rodada es completa amb unes vies peatonals paralel·les que acompanyen els edificis. La segregació de les circulacions rodada i peatonal es converteix en una tècnica utilitzada de forma habitual.

Dels carrers rodats neixen tot una xarxa de carrers peatonals de 1,60 m. a 2,25 m. d'ample que permeten l'accés a les vivendes i asseguren al màxim la tranquil·litat del barri, ja que els edificis hi donen façana.

Hi ha una zona verda al llarg de l'eix central, amb el dotament d'una piscina, i un passeig amb parterres que comunica amb la plaça de l'Estació i terminal de tramvies.

El conjunt està orientat cap a la plaça de l'Estació. En primer terme es van situar les cases unifamiliars de dos plantes; al seu reuera, i aprofitant la lleugera pendent del terreny cap a l'Est, es van localitzar les cases de pisos de tres plantes. Al llarg d'un desnivell del terreny orientat a Sudest queden situades les cases amb accés per corredor exterior; perpendicular a aquestes es disposen de cases de dos plantes.

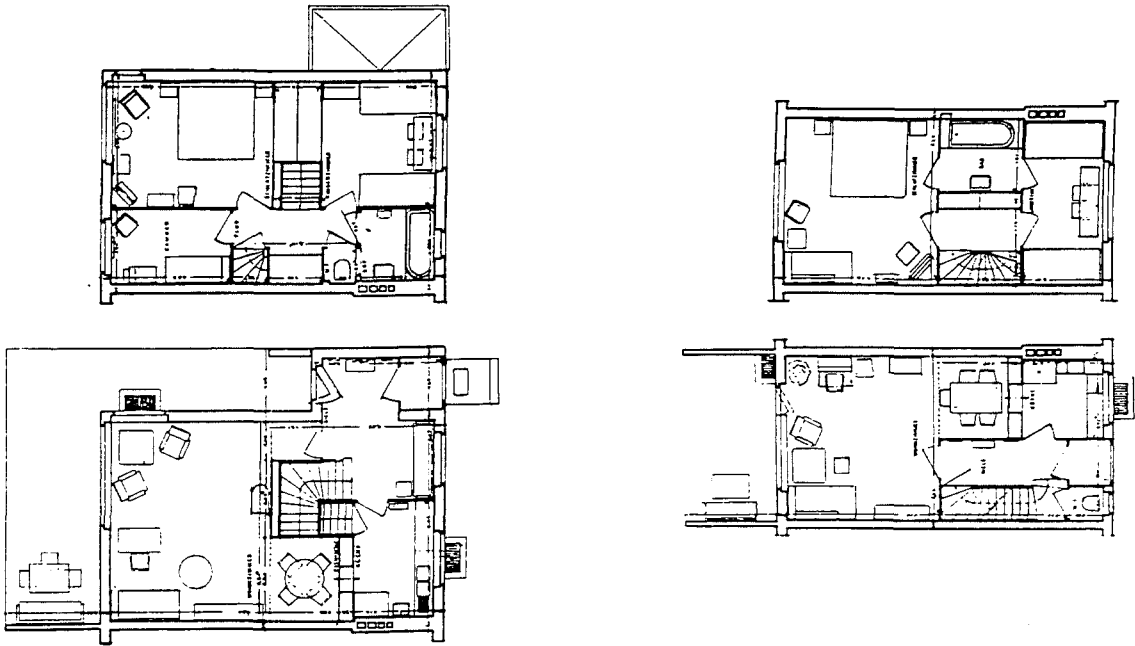
Els edificis es disposen amb independència dels carrers perimetrals amb els quals només s'estableix una relació de ritme. Cada vivenda disposa d'un espai privat lliure de parcel·la, tots orientats en la mateixa direcció.

El programa d'edificació contemplava la construcció de 1000 vivendes, que estaven distribuïdes en el terreny disponible a raó d'uns 200 m² per vivenda, repartides en funció de les dades estadístiques proporcionades per l'administració local, segons el nombre de llits. Així es defineixen tres tipus edificatoris amb les seves variants. Un primer tipus de vivendes amb accés a través d'un corredor exterior, amb un nombre de 187 vivendes de 2,5 llits (L). Un segon tipus de cases en bloc, on trobem tres agrupacions: 420 vivendes de 3,5 llits (C2), 118 vivendes de 4,5 llits (C7) i 48 vivendes de 5,5 llits (C13). I un tercer tipus de cases unifamiliars de planta baixa i pis, amb la següent distribució: 120 vivendes de 4,5 llits (E1), i 24 vivendes de 5,5 llits (E2).

Hi ha, per primera vegada, preocupació per resoldre l'emmagatzament i recollida d'escombraries a través d'uns patis degudaments tractats i cuidats al final de les tires de cases, amb contacte amb els carrers perifèrics rodats, evitant les molesties en l'interior del barri.

Klein, A. Vivienda Mínima: 1906-1957. pàg. 151-171

W. Gropius, O. Haesler, T. Fischer
1927-1929
Karlsruhe
Alemania

El projecte de Dammerstock surgeix d'un concurs al que es presenten 43 projectes i és paradigmàtic perquè a través d'ell es racionalitza el principi "zeilenbau", implantació basada en una sèrie de blocs longitudinals paral·lels, a distàncies iguals entre ells, seguint una única directriu.

En el projecte definitiu es manté la divisió en tres illes i la idea d'un gran espai lliure en el sector oriental del barri. Es complementa amb algunes de les propostes de Haesler i la direcció dels blocs, es suprimeixen els vials secundaris com suport de la vivenda.

La solució definitiva millora substancialment totes les propostes en el que fa referència al tractament dels límits, i especialment al tractament de l'espai lliure del sector oriental. Tant la solució de l'extrem Nord com Sud són d'una extraordinària qualitat.

La composició és la d'un quadre amorfo en la perifèria urbana. Una abstracció calculada en un ambient casual i desordenat. Aquesta composició parteix de la previa definició d'unes barres orientades Nord-Sud, que distribueixen simètricament sobre dues façanes l'il·luminació solar, servits per carrers peatonals. La circulació rodada es mou direcció Est-Oest.

El barri no té un espai central i no queda tancat en sí mateix, els edificis de dotacions es situen en el marge, definint el límit.

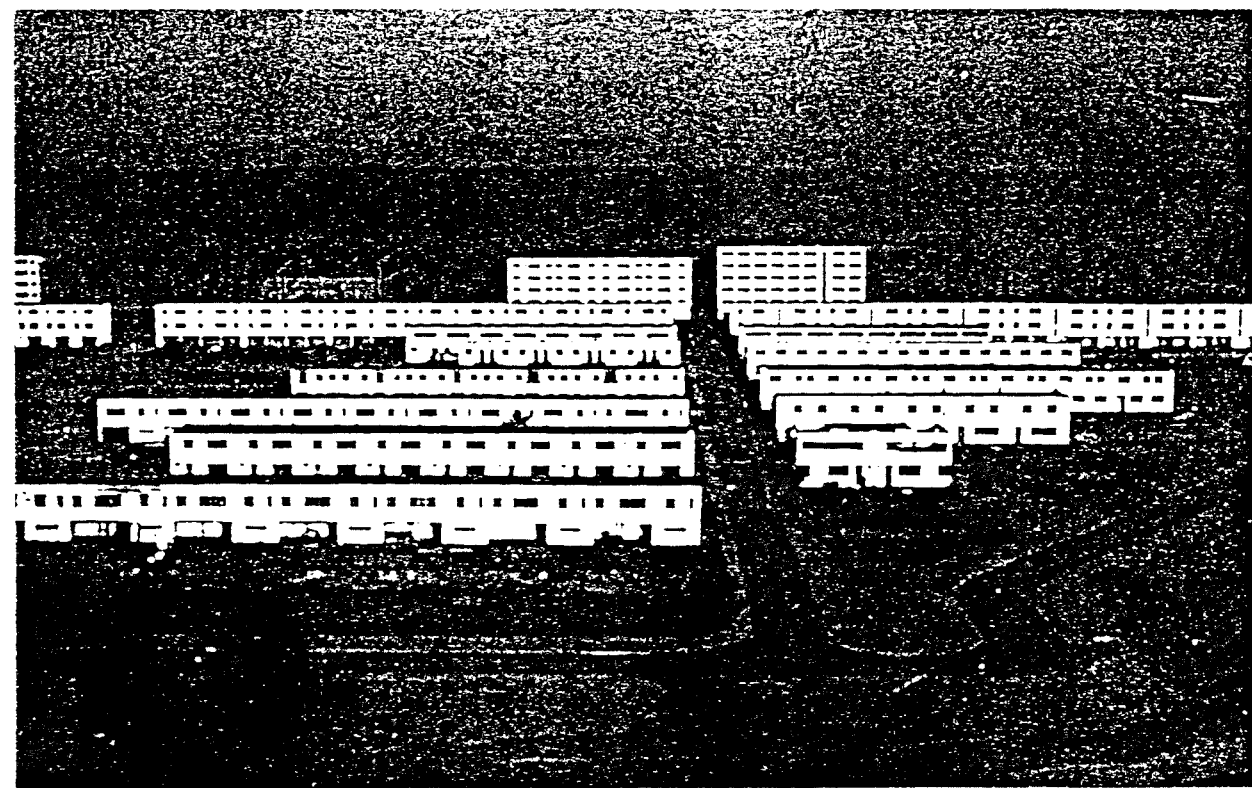
Els equipaments comunitaris queden situats en la perifèria del conjunt, l'església al Nordoest, i l'escola i els equipaments esportius al Nordest extenent-se cap el Sudest.

Els límits són tractats amb vialitat. El conjunt pren una forma pròpia independent del territori.

A partir dels carrers que limiten el barri i els carrers interiors es disposen quatre illes, on la circulació és peatonal. L'extrem Est i Oest hi col·loca vivenda col·lectiva, deixant el centre del conjunt per la vivenda unifamiliar.

La varietat absent pel traçat urbanístic queda restablerta per l'arquitectura. Edificis de diverses alçades amb diverses separacions i resolta per arquitectes diferents, el que l'assimila a un barri d'exhibició.

La varietat de models de vivenda ve acompanyada de la voluntat d'oferir un marc unitari, per això s'homogenitza la utilització de certs elements comuns en totes les edificacions: mòduls de finestra, cobertes planes, façanes blanques amb sòculs gris, etc ...

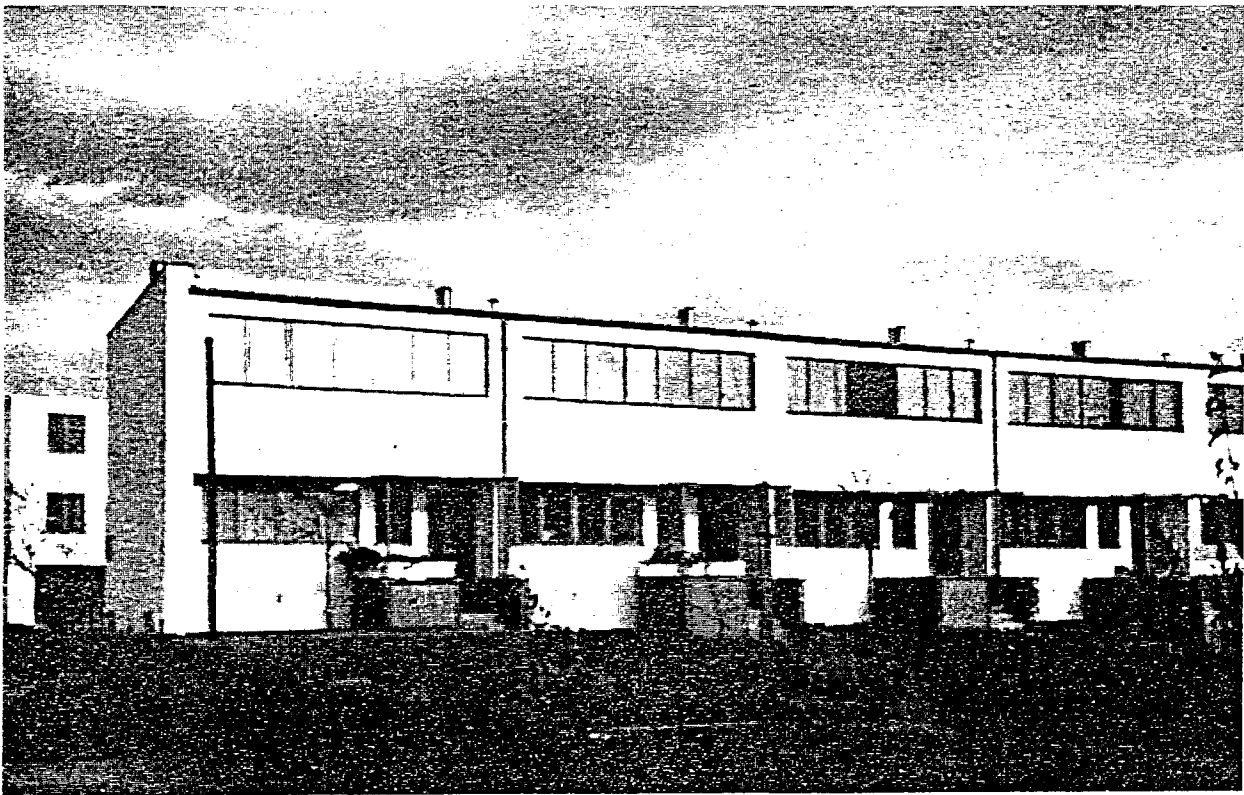
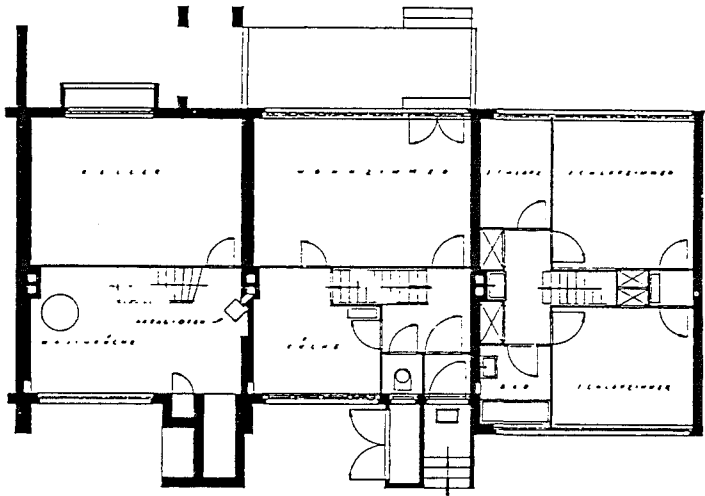
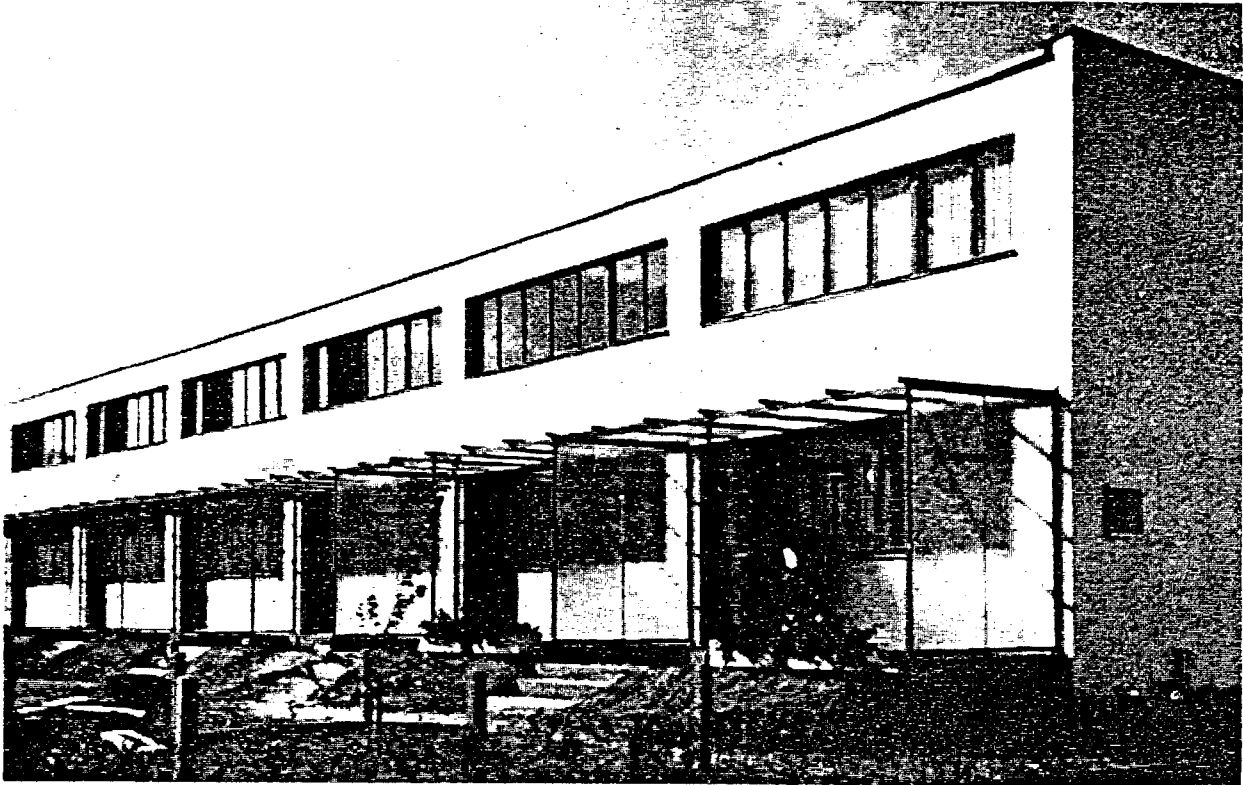

La vivenda es compona de soterrani, planta baixa i pis, agrupant-la en fileres de direcció Nord-Sud, en el sentit ortogonal a la vialitat.

Gropius proposa per les fileres centrals del barri unes cases unifamiliars de dos pisos amb una superfície de 75 m². Són vivendes entre mitgeres amb una crugia de l'ordre de 5 m. i una profunditat d'uns 7 m. La planta alta és més ampla que la planta baixa amb el que l'accés queda cobert.

Es proposen 23 models de vivenda diferents, i en la primera fase es desenvolupen 228 unitats.

AA.VV. Housing in Europa 1960-1979. Vol.5 pàg.112- 115
Benevolo, L. Historia de la arquitectura moderna. pàg. 562
Gössel,P. - Leuthäuser,G. Arquitectura del S. XX. pàg. 159
Martí. Las formas de la residencia en la ciudad moderna. pàg. 102-111

PROJECTE TEORIC

Hilbersaimer

1927-1935

Alemania

1944

Chicago, U.S.A.

La reflexió en que es basa aquesta proposta s'inicia amb la discussió sobre el creixement del suburbi americà i la disseminació de l'habitatge per la perifèria.

En els estudis sobre Chicago aborda el tema de la reorganització del suburbi, a través d'una ordenació de la ciutat existent per nivells successius de transformació, a partir de les infraestructures considerades com element de suport de la ciutat.

Amb anterioritat, en el pla de transformació de la ciutat de Dessau, proposa un sistema lineal el·laborat durant últim període de la Bauhaus, que anticipa alguns dels temes que posteriorment desenvoluparà als Estats Units.

La proposta parteix del trencament de la continuïtat de la malla uniforme del suburbi americà i la seva substitució per un model alternatiu en arbre, que mantenint la tipologia edificatòria de vivenda aïllada agrupi els habitatges formant nuclis més concentrats i estructuralment lligats. Proposa la transformació a través de la supressió de carrers de la malla.

Prenent la malla com a base la divideix en unitats de 5000 a 7000 hab., les quals són autosuficients pel treball, ensenyança, comerç i esbarjo. Les unitats estan separades per parcs lineals. Aquestes mesures corresponen a la idea d'unitat veïnal.

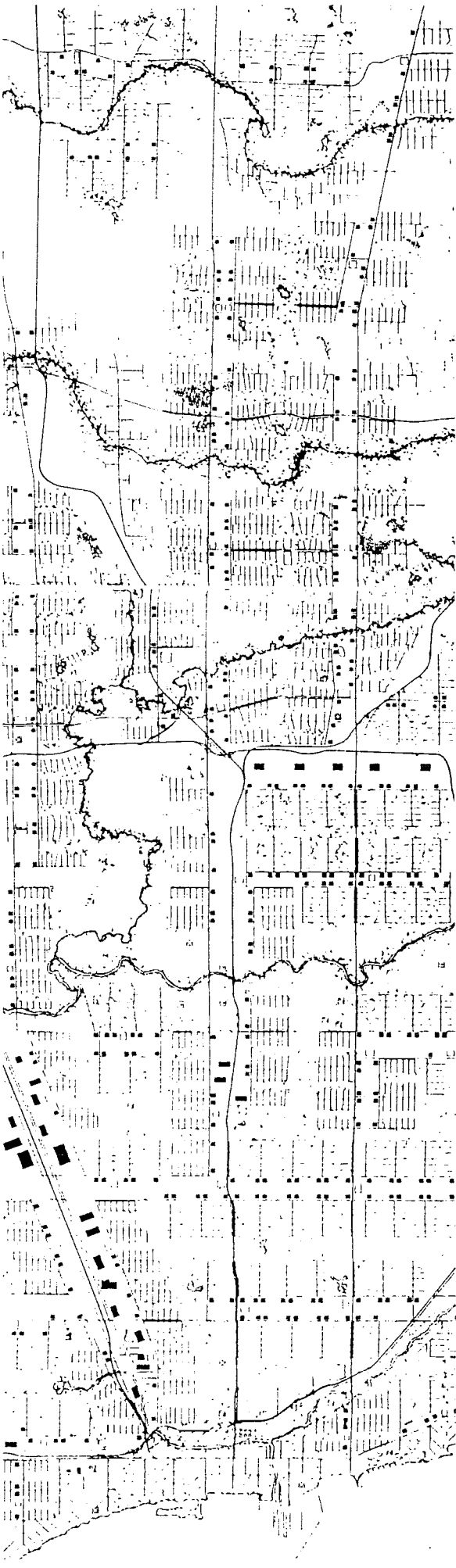
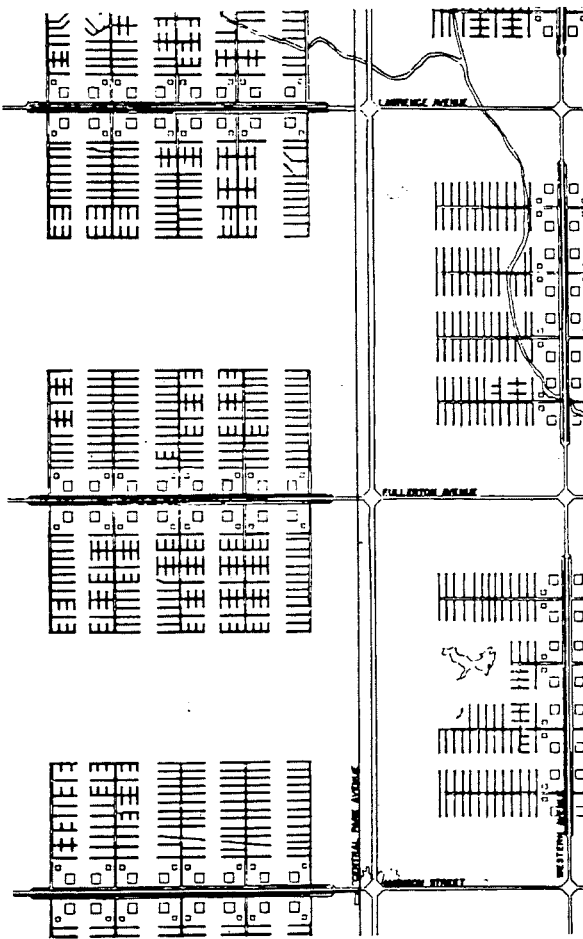
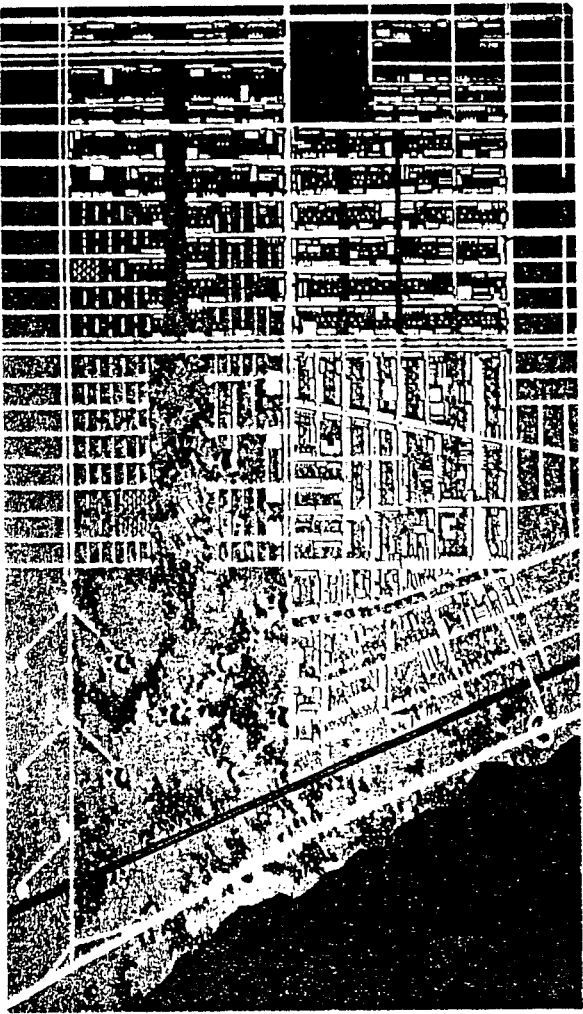
La jerarquització del viari és total. Als nuclis de vivendes s'hi accedeix mitjançant culs de sac de 200 m. de longitud aproximadament. L'accés a l'habitatge es fa peatonalment.

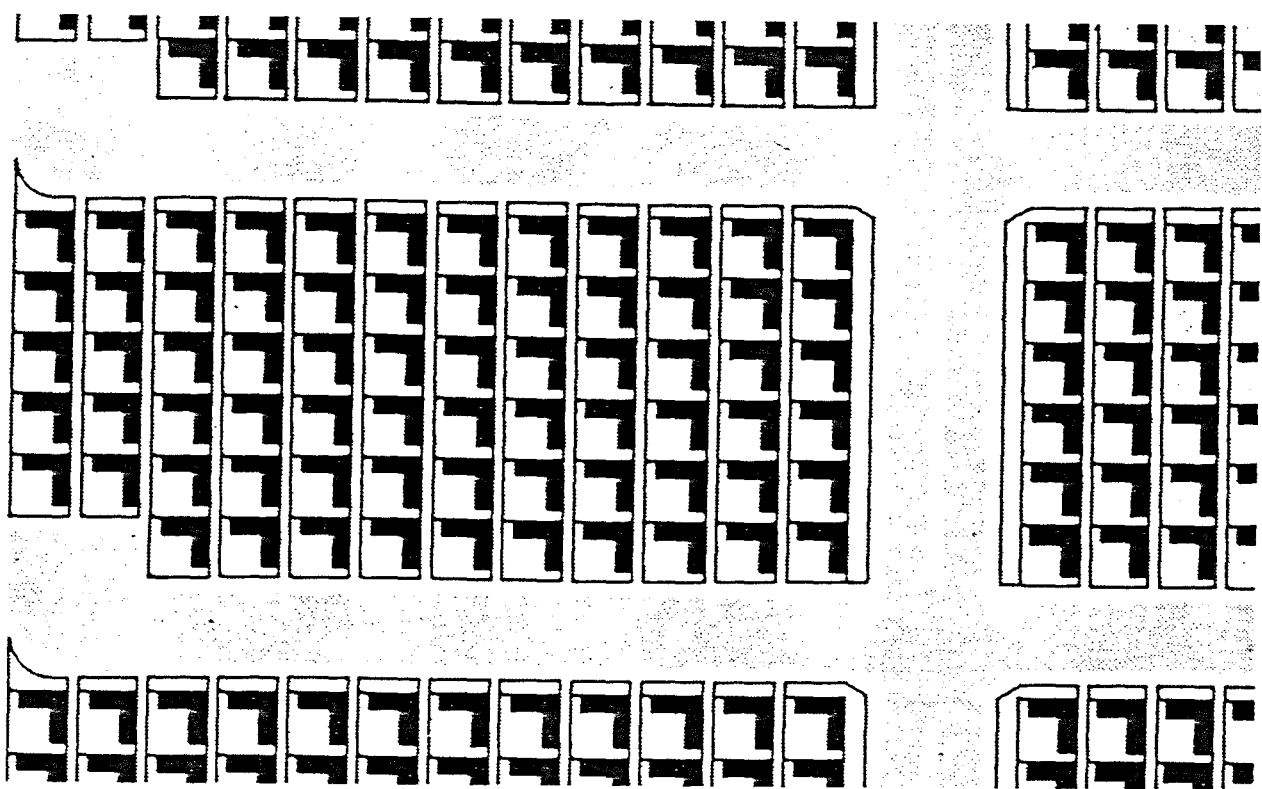
Com a projecte teòric, el traçat és regular i abstracte. Això no obstant, es fa un assaig pràctic d'aplicació i, per tant, de deformació de la xarxa, que demostra la viabilitat de la solució.

Aquesta idea de paquet que penja d'un punt és sovint aplicada amb altres formes. La forma no és l'essencial de la proposta sino la idea de barri aïllat que penja d'un gran eix d'infraestructura.

El projecte no té proposta tipològica però sí que la té parcel·l·lària, de manera que segons utilitzi les parcel·les de manera uniforme o combinada s'obtenen diverses densitats.

La forma edificada respon a un model difós d'ocupació territorial.

RÖMERSTADT

E. May

1927

Frankfurt

Alemanya

Aquesta operació, juntament amb Westhausen i Praunheim, constitueixen un complex de barris residencials realitzats al llarg de la vall del Nidda, a uns 8 Km del centre de Frankfurt. Forma part d'un conjunt de barris obrers de promoció pública a baix cost per la descentralització urbana de la ciutat mitjançant l'implantació d'assentaments residencials en la perifèria.

La seva localització està vinculada a la facilitat d'accés.

El conjunt és el resultat de la construcció d'una sèrie de carrers paral·lels de diversa longitud. El traçat dels quals s'adapta a la forma del terreny i a les preexistències. La monotonia de les grans tires de vivendes en filera es trenca amb l'aparició d'episodis arquitectònics singulars com edificis d'apartaments, el trencament de la continuïtat dels carrers lineals o l'introducció de traçats curvilinis.

Té una densitat de 50-60 vivendes per hectària, amb un 55% d'espai lliure i una ocupació només del 17% (de 1220 viv., 627 són unifamiliars). El barri queda dividit en dos paquets per una via de tren.

Es especialment significativa la relació amb el riu. La construcció d'un mur que segueix a les cases i una sèrie de miradors que es disposen a modus de bastions fan del barri una fortalesa que es mira el riu, creant un espai d'alt valor paisatgístic.

Els carrers són asimètrics en la secció: a un costat els edificis estan alineats i a l'altre deixen un petit espai lliure. Així es manté la distància entre edificacions i en canvi la xarxa rodada es redueix a la mínima expressió. De la mateixa manera fa que les fileres de vivendes estiguin separades una distància més gran sense introduir més urbanització de la necessària ja que una part es destina a jardí frontal d'una de les vivendes.

Es fragmenten els llargs carrers de cases a través de petites desviacions i remarcant les interrupcions amb edificis de major tamany.

El llenguatge arquitectònic utilitzat és el del moviment modern: façana plana, coberta plana, finestra horitzontal, etc ...

La unitat arquitectònica respon a la voluntat d'uniformització pròpia del moviment modern.

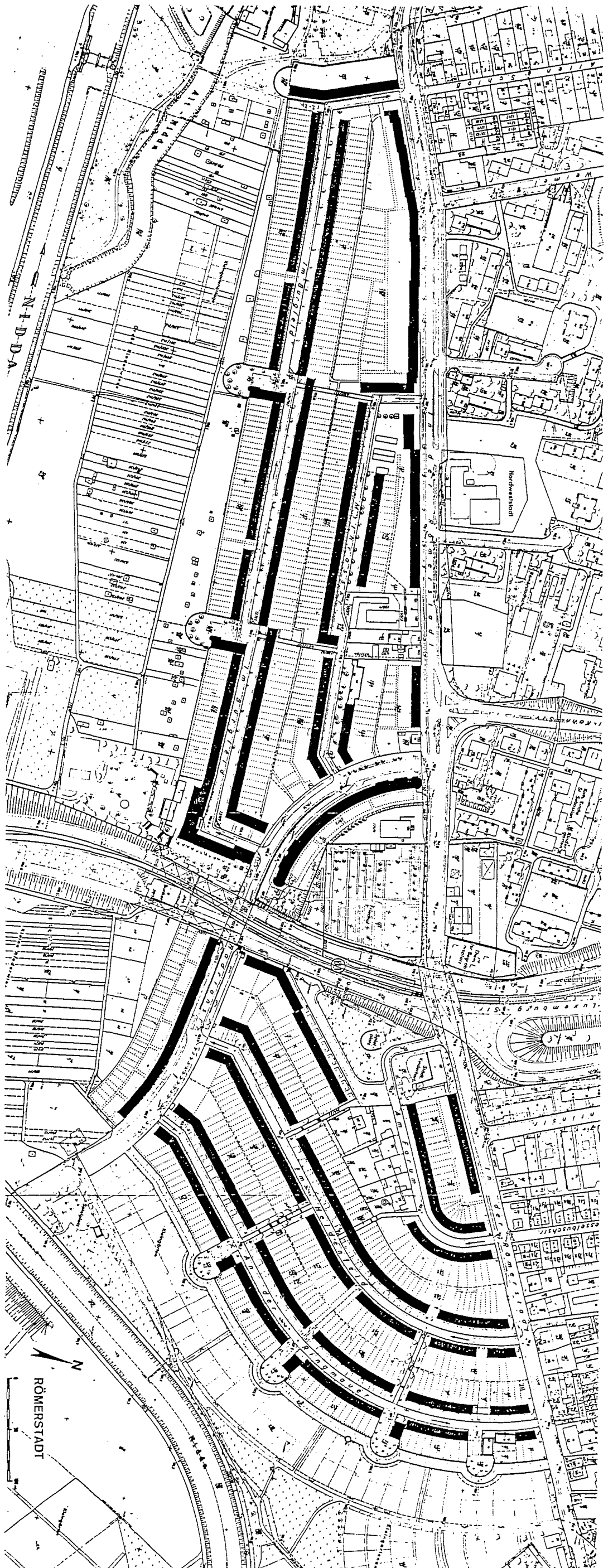
La forma del viari, parcel·lari i edificació està concretament definida pel projecte, fent d'ella una operació tancada sense capacitat d'extensió. Es poden afegir noves parts però no estendre les existents.

A pesar de l'uniformitat de l'arquitectura, els petits gestos de ruptura, desviament, gir, ... creen una gran diversitat en l'espai i un elevat interès en l'espai públic.

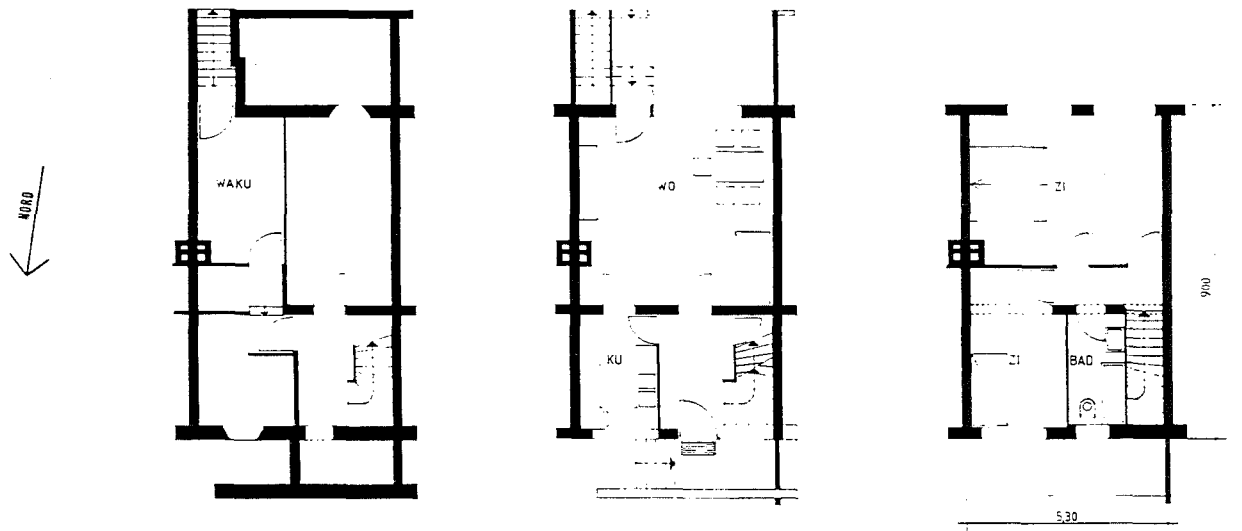
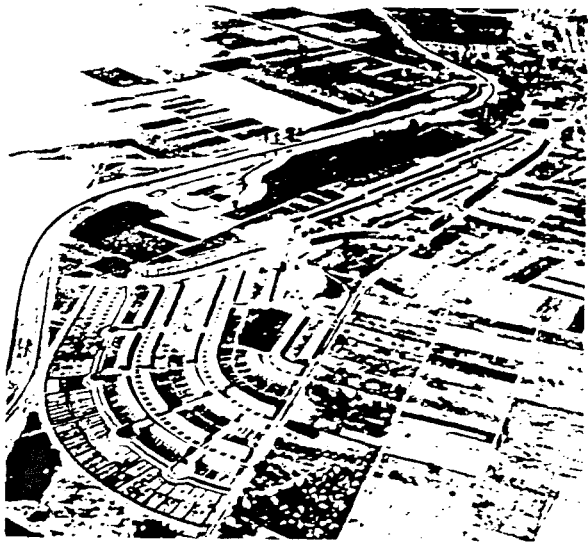
El parcel·lari és el resultat d'assignar a cada vivenda un fragment de sòl lliure.

La forma edificada configura grans línies corbes sobre el territori puntualment interrompudes.

Combina la vivenda unifamiliar en filera amb

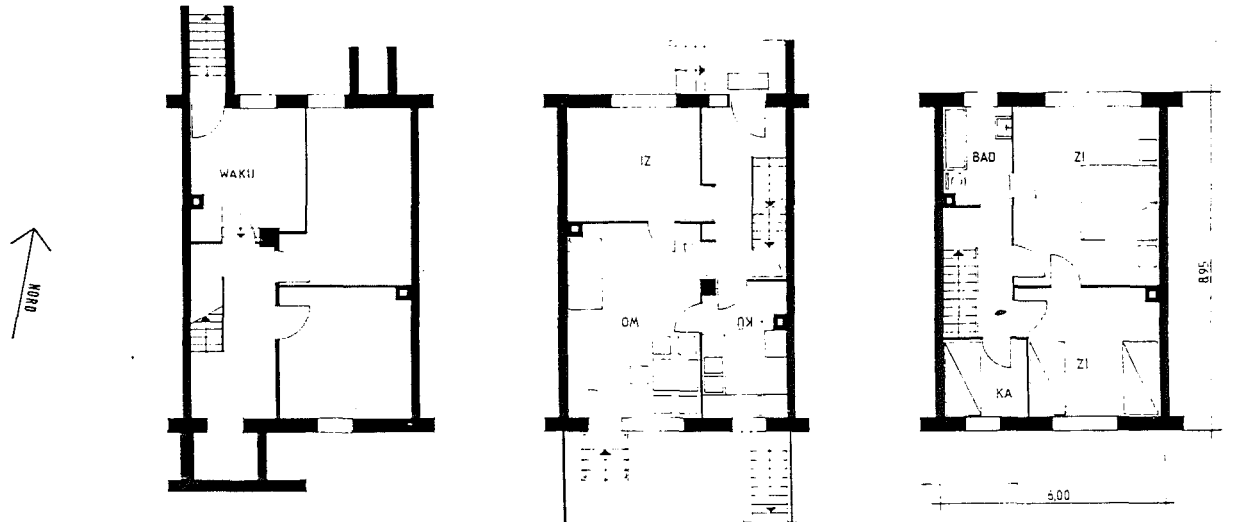

edificis d'apartaments .

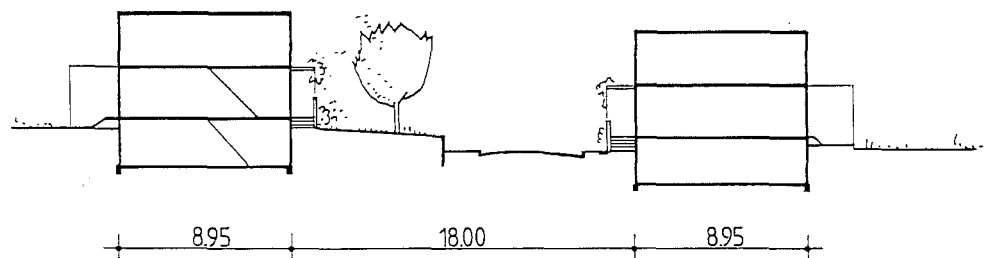
Les vivendes formen part d'una sèrie de tipus pensats per ser industrialitzats els seus componets. La superfície de les vivendes varia entre 48 i 106 m². Cada casa unifamiliar disposa de jardí a la part posterior: el contacte particular amb la natura no pot ésser substituït per cap tipus de parc o espai públic.

Les vivendes incorporen tots els principis moderns de l'habitatge: separació habitacions de pares i fills, serveis higiènics, mobiliari de concepció moderna, sistemes constructius industrialitzats, etc...

L'amplitud de les dotacions i zones verdes és el complement urbanístic a l'esforç de minimització i racionalització de l'espai intern de les vivendes.

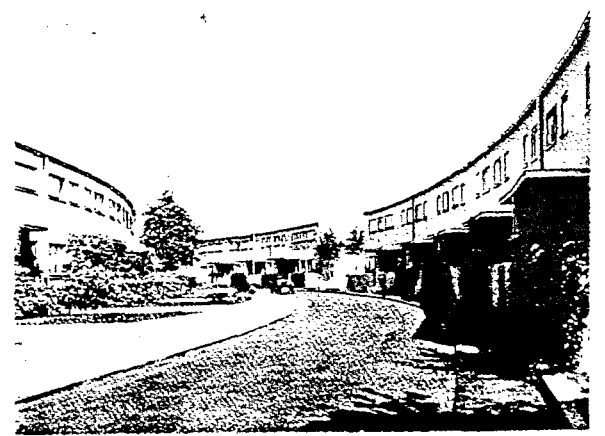
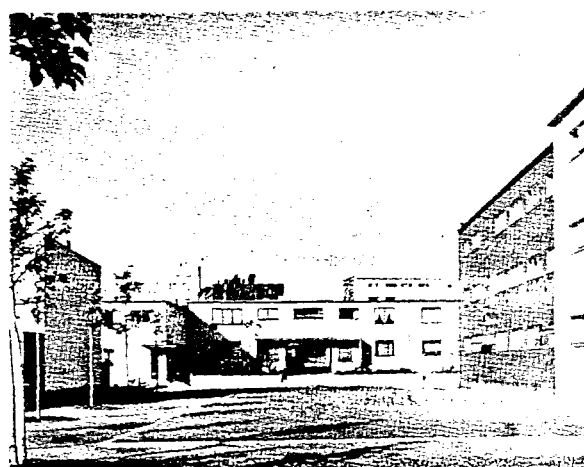
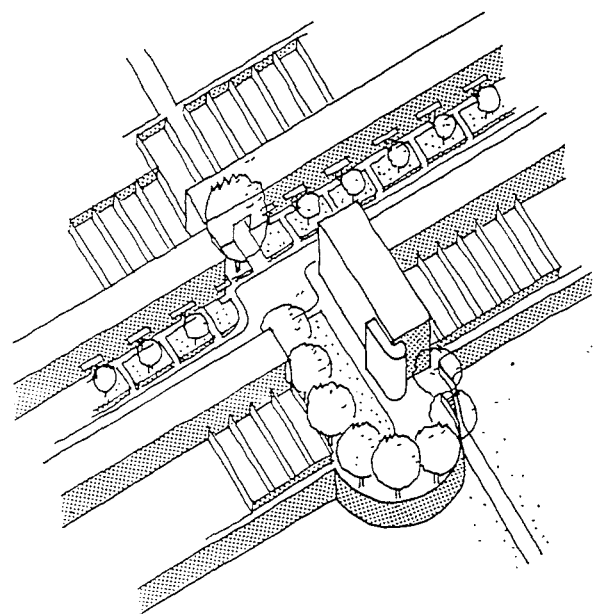
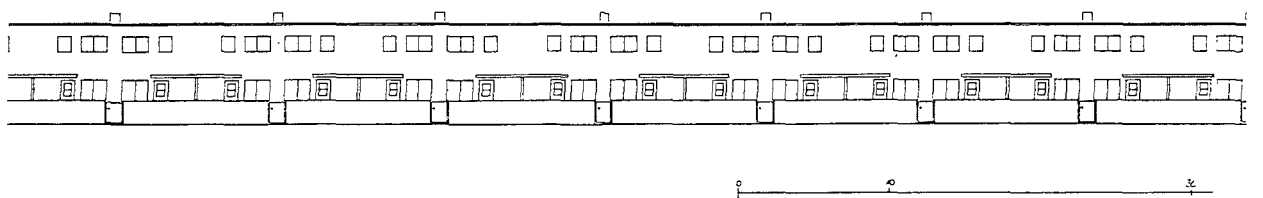

PFLANZSTREIFEN
RASEN
BÜRGERSTEIG
FAHRDAMM
BÜRGERSTEIG
PFLANZSTREIFEN

Nord-Süd-Querschnitt, Im Burgfeld, 1:400.

AA.VV. Housing in Europa 1900-1960. Vol.4 pàg.
Dreyse,D.W. May-Siedlungen. pàg. 13-18
Mancuso. Las experiencias del Zonning.
Panerai, Castex, Depaule. Formas Urbanas: de la manzana al bloque.
Rowe, P.G. Modernity and housing. pàg. 128-144
Sica, P. Historia del urbanismo S. XX. pàg. 216-223

COLONIA MANZANARES

Farres Puig, E. - Azpiroz, F.

1928

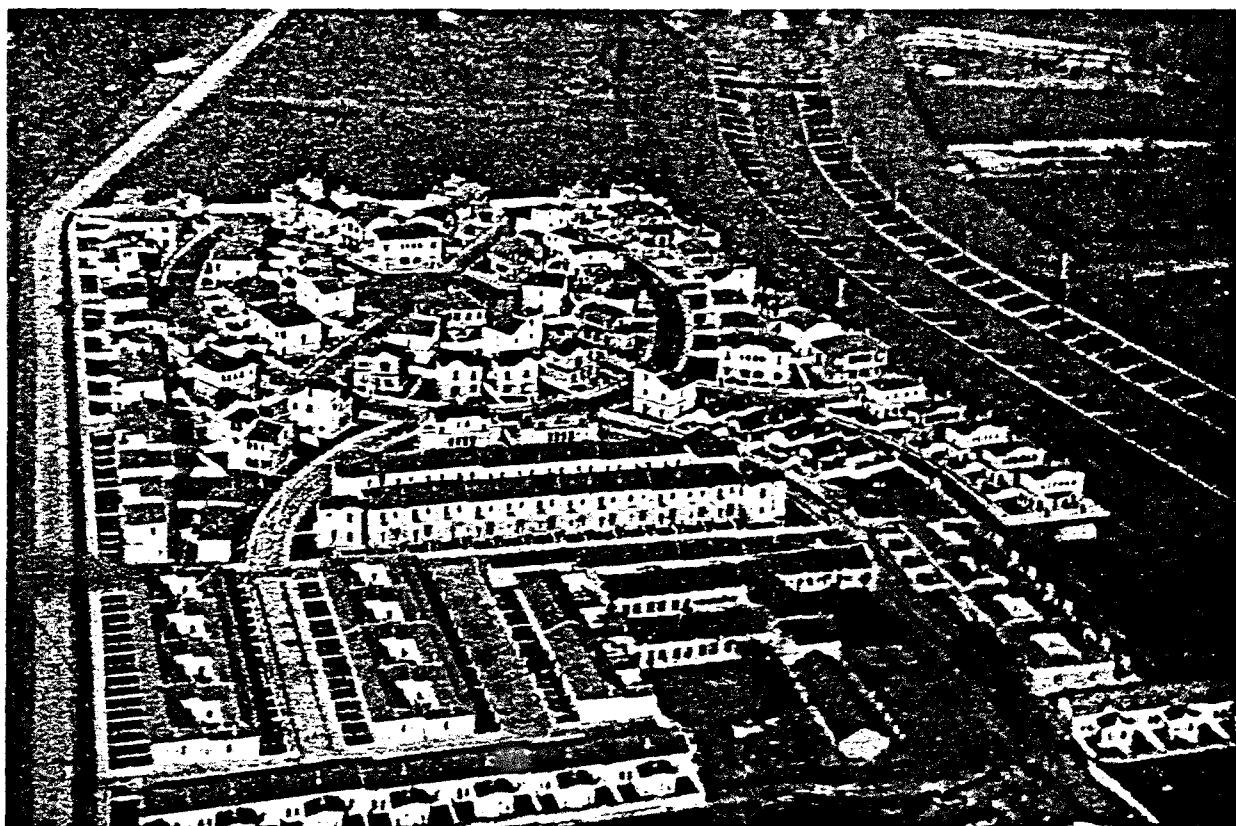
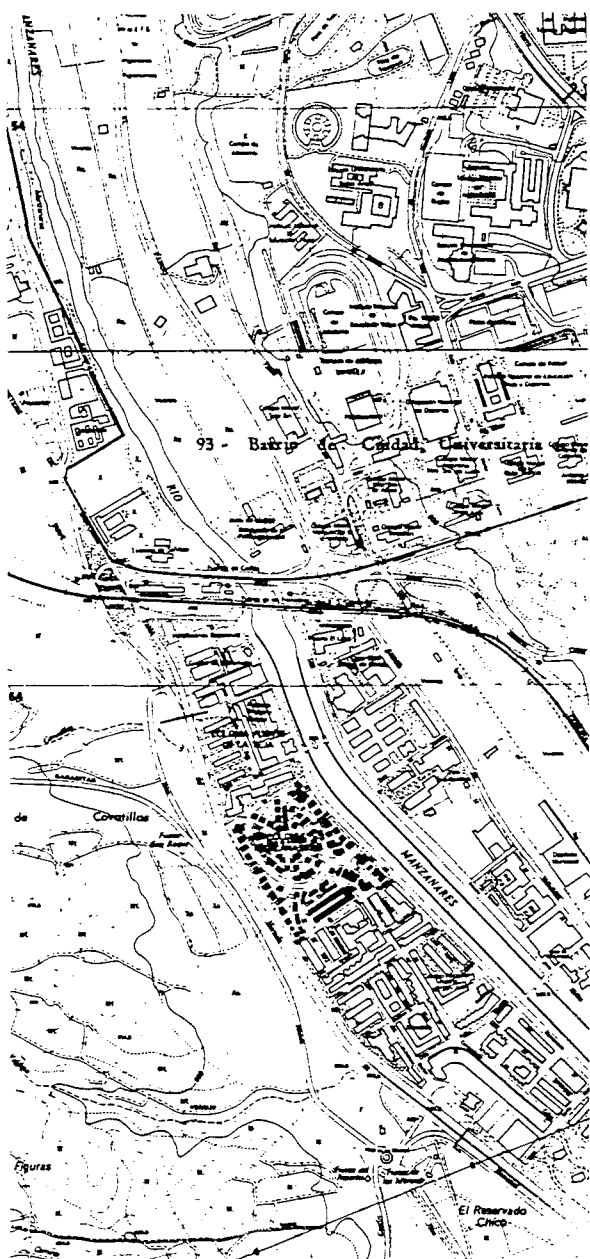
Madrid

Espanya

Es tracta d'una promoció pública, de la Real Institución Cooperativa de Funcionarios, de l'any 1928 destinada acollir als treballadors del tramvia de la Bombilla, dintre del règim de la llei de les cases barates -colònies produïdes amb la Llei de Casas Baratas de 1927 pel sistema cooperatiu-.

L'arquitecte és originari de Vilassar de Mar (Barcelona), i havia realitzat altres projectes de les mateixes característiques amb anterioritat, concretament el grup de cases barates de Mataró, el Palau.

La Colònia Manzanares és l'últim projecte de l'arquitecte per la cooperativa. Aquest projecte

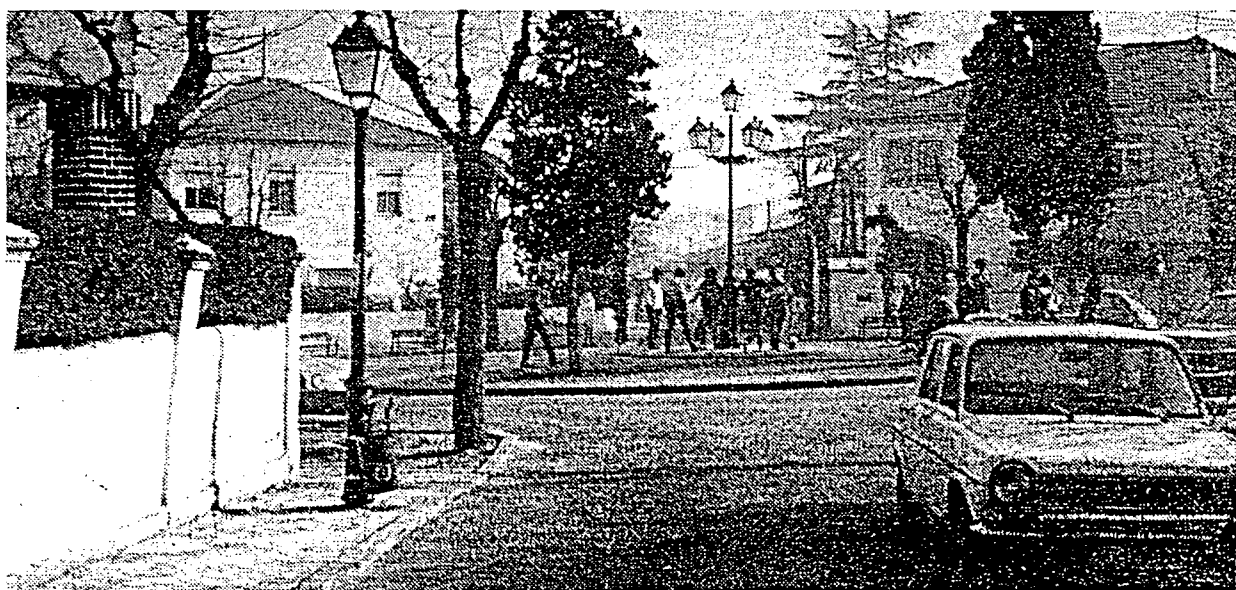

pren referència de tots els anteriors: sistema radial que parteix d'una plaça central circular, de la mateixa manera que algunes referències del model radial estan preses de les experiències anteriors de les ciutats jardí d'Olot i Roses.

Situat en un terreny entre la carretera i el riu.

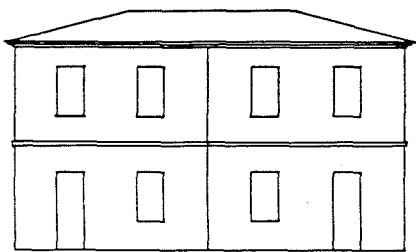
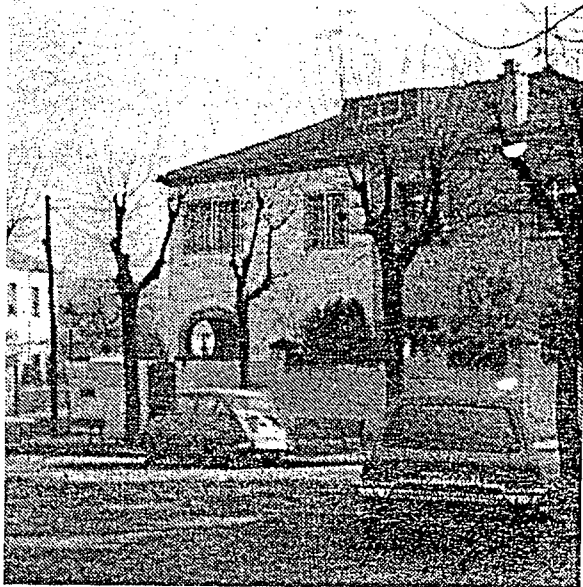
Es característic el traçat que singularitza aquesta operació: un carrer anular i una sèrie de vies radials coincidents en una plaça central, seguint un model radioconcèntric, que en aquest cas la xarxa es perllonga per articular la trama ortogonal amb vivenda en filera.

Amb un total de 200 vivendes té set models de tipus edificatoris: cases aïllades, aparellades i en

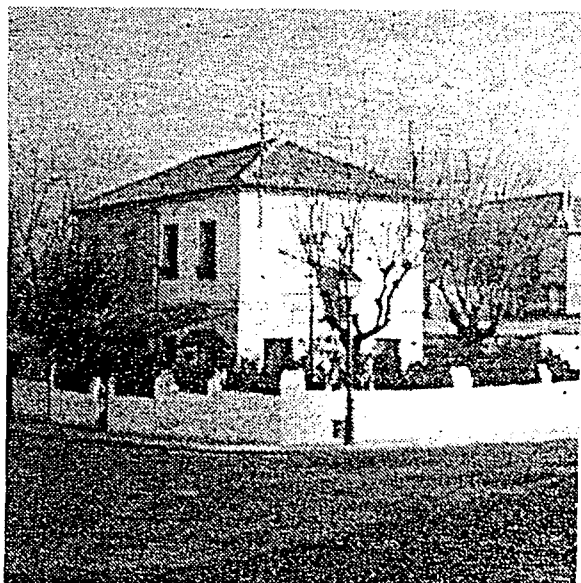
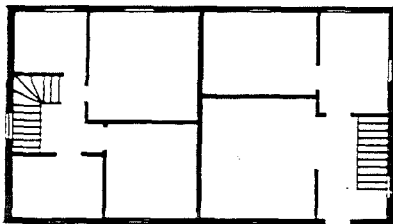

filera, on el programa funcional es desenvolupa en una i dues plantes. La superfície dels habitatges va dels 150 als 200 m².

Barreiro Pereira, P. Casas Baratas. pàg. 266-288, 403
García Uyarra. La Casa en España. Fitxa 19

Alzado.

RADBURN

C.Stein, H.Wright

1928

New Jersey

U.S.A.

Tot i que el projecte original no es va culminar, la importància del conjunt està en la utilització de noves formes més apropiades a l'estil de vida del S. XX. El projecte es promogut per la City Housing Corporation, una empresa privada de beneficis limitats.

El projecte es desenvolupa en una àrea lliure de New Jersey, de 520 Ha, a poc més de 25 Km. de Manhattan. Projecte de gran extensió previst en diverses fases, però de baixa densitat. El sector no té condicionaments previs, el que permet desenvolupar, quasi fins el límit l'esquem organitzatiu teòric. Ric en jerarquies, separa les vies de circulació rodada de la xarxa peatonal i els diferents espais lliures.

La gran acceptació del model Radburn està vinculada a la combinació de les idees del Garden Suburb i les noves estratègies de desenvolupament front de la pressió destructiva de l'automòbil a la ciutat.

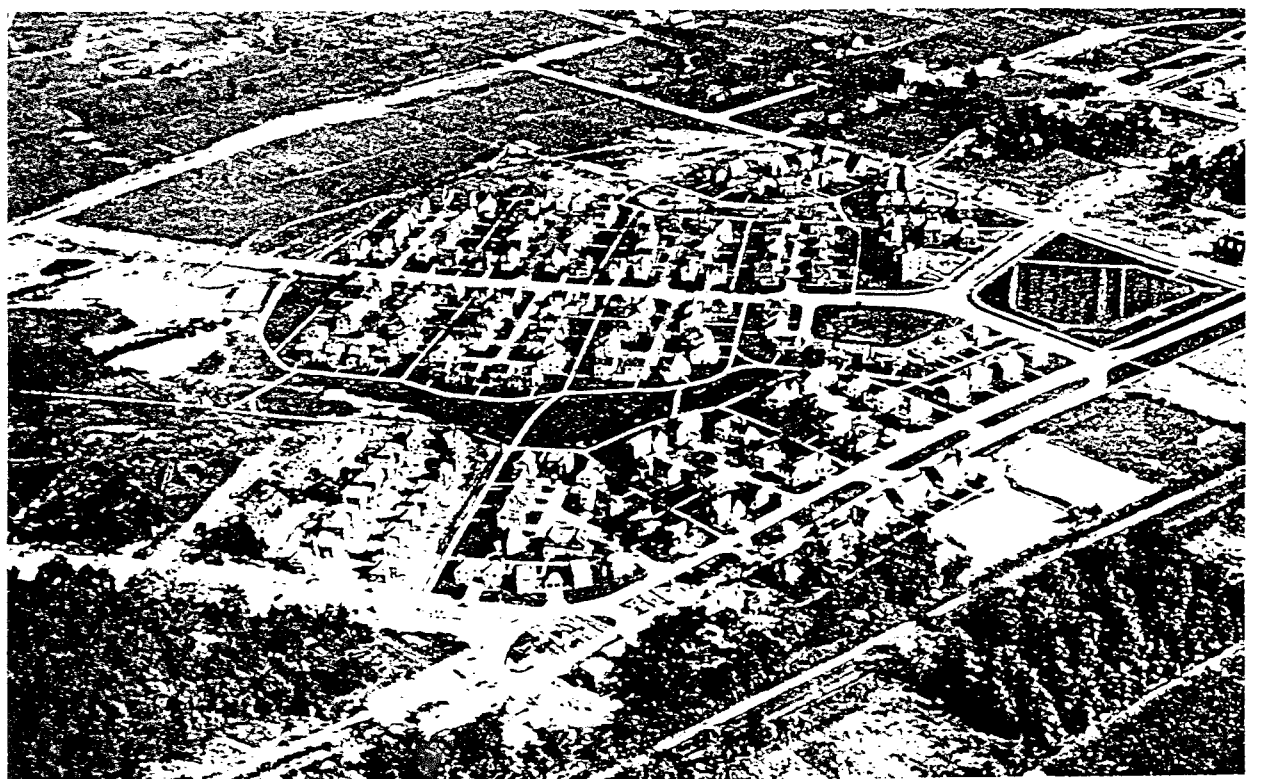
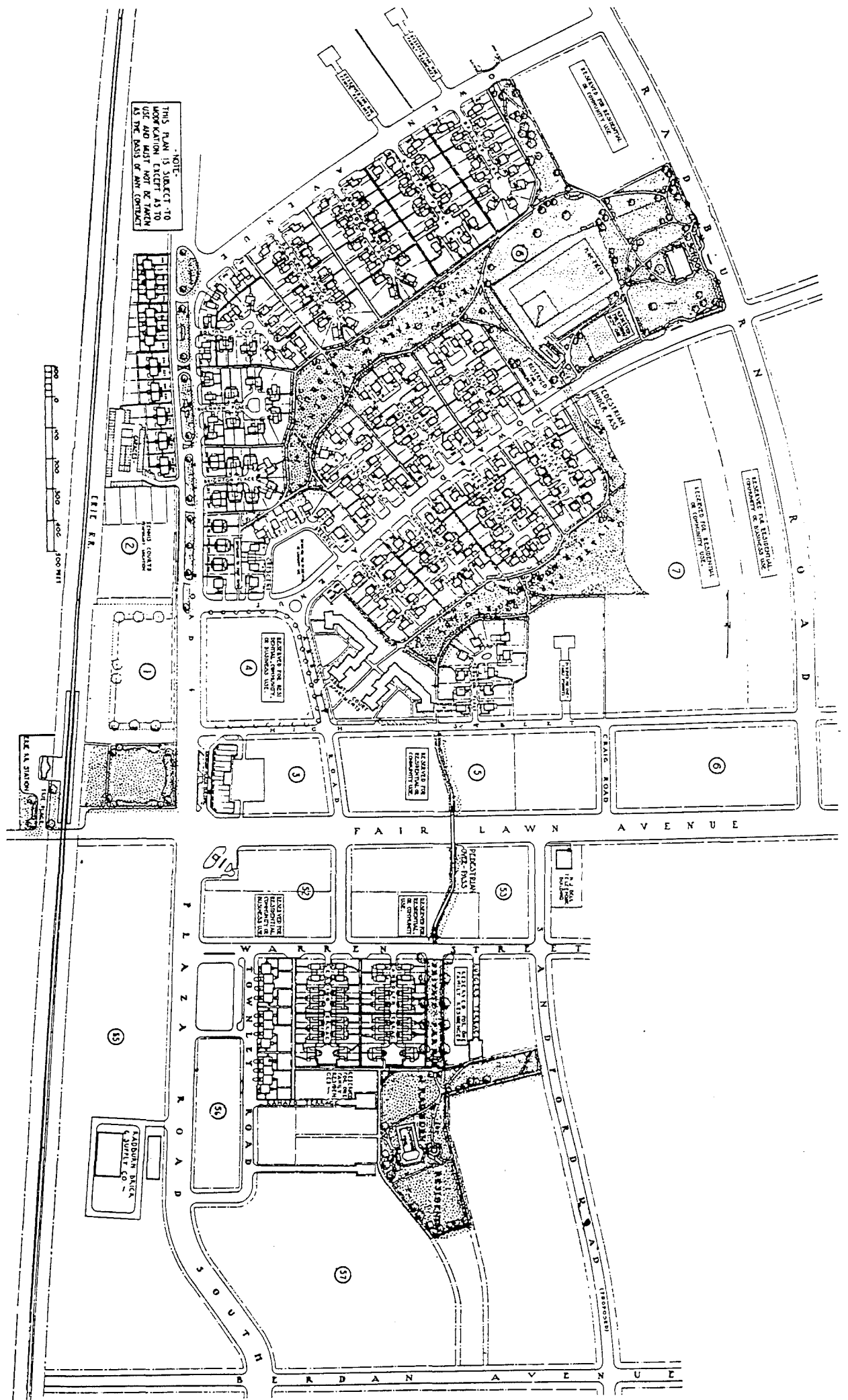
Radburn va ser pensat com una ciutat "for the motor age" (per l'edat del motor), oferint diversos sistemes de mobilitat. El projecte és una mostra de la preocupació pel cotxe com part del transit i com imperatiu en la definició de les vies d'accés, i del reconeixement de que ocupa un espai que seria preferible recuperar. El centre comercial està localitzat a l'intercanviador del ferrocarril i a la autopista arterial. A l'interior de la comunitat es pot moure fàcilment a peu o amb bicicleta.

Els cinc principis inspiradors són els següents: jerarquia i especialització viària, separació de la circulació peatonal i rodada, disposició dels habitatges perquè els dormitoris estiguin orientats a les zones privades i les sales als jardins col·lectius, i els parcs es consideren elements essencials de l'estructura interna de l'assentament.

Les vivendes es van dissenyar per a famílies de classe mitja. La distribució en planta invertia la relació que normalment tenia l'estar amb el carrer; s'adoptaren noves classes de circulació, i l'atenció es centrà en la seguretat per la població infantil.

Pastilla rodejada per vies rodades principals, limitada a l'Oest també per la via del ferrocarril. Una sèrie de carrers d'ordre secundari divideix la pastilla amb peces irregular de caire rectangular. Cada una d'aquestes peces -una supermançana típica tenia 16 Ha- està subdividida en les unitats característiques de Radburn: un ramal rodat comunitari en cul-de-sac que comunica el vial rodat amb els diferents aparcaments de les vivendes, aquestes tenen un jardí privat posterior que comunica amb un camí peatonal que envolta la unitat, i que ens permet accedir al parc central que hi ha a l'interior de de cada una de les illes.

La construcció de culs-de-sac d'accés exclusiu al veïnat, fa que el nivell d'urbanització (obra civil) sigui molt baix. Cada cul-de-sac serveix entre 15 i 20 vivendes. Això permet que el viari no hagi de segregar la circulació rodada i la peatonal.. Això no obstant, es complementa la xarxa externa amb una peatonal interna.

L'agrupació estableix tres nivells: a) agrupació de cases (aparellades), b) el cul-de-sac, i c) la macroilla.

L'agrupació de cases permet agrupar els garatges i formar unitats majors, mantenint la individualitat dels edificis.

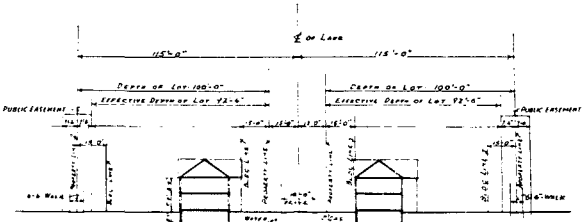
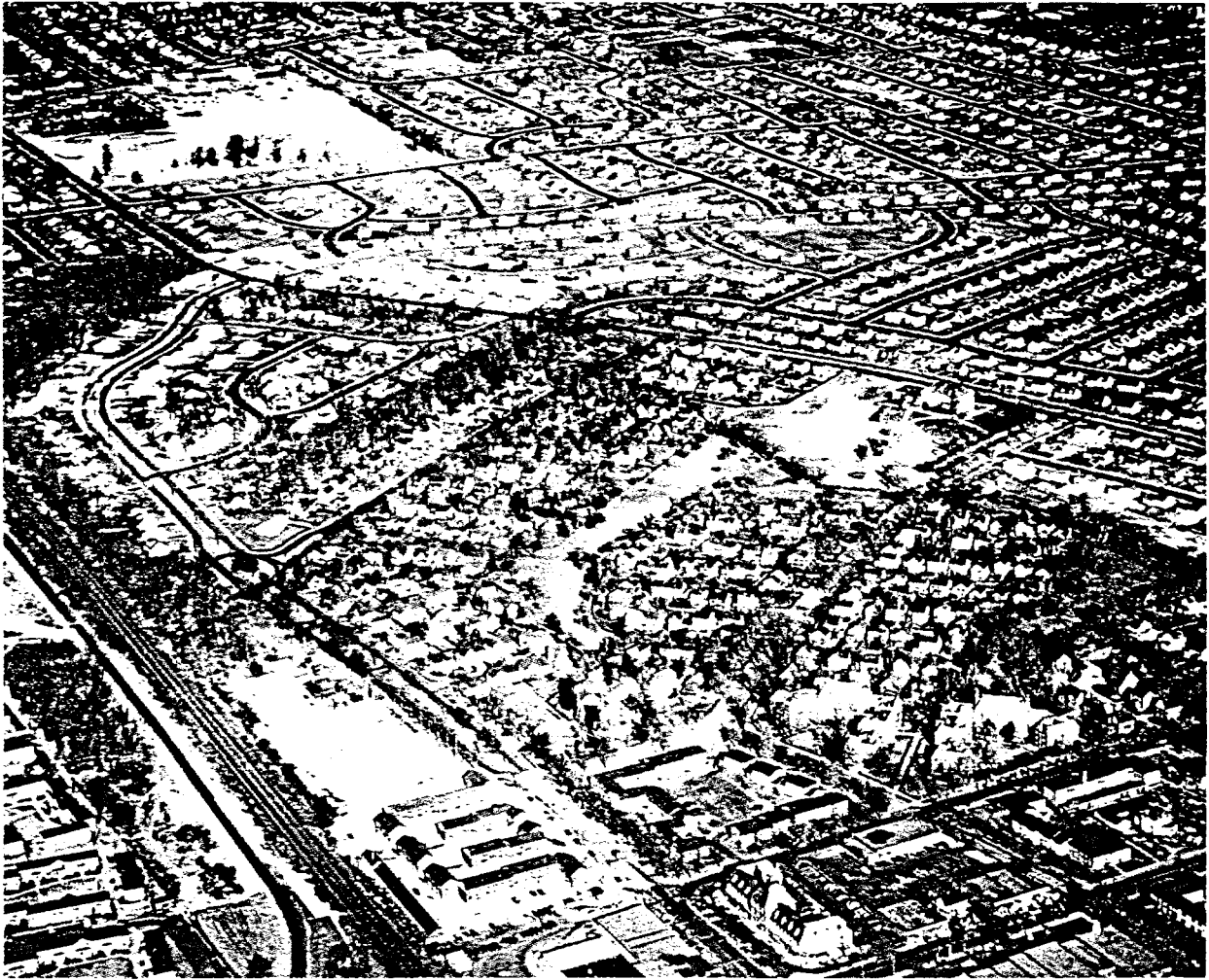
El cul-de-sac és el paradigma de la proposta tot i que la seva forma és variable. Es precisament aquesta idea d'unitat repetible que no té que ésser sempre idèntica, el que la popularitza.

L'illa està definida pel viari rodat perimetral d'una certa escala que actua com element separador d'altres unitats. Cada illa disposa de la seva zona verda i dels equipaments més vinculats.

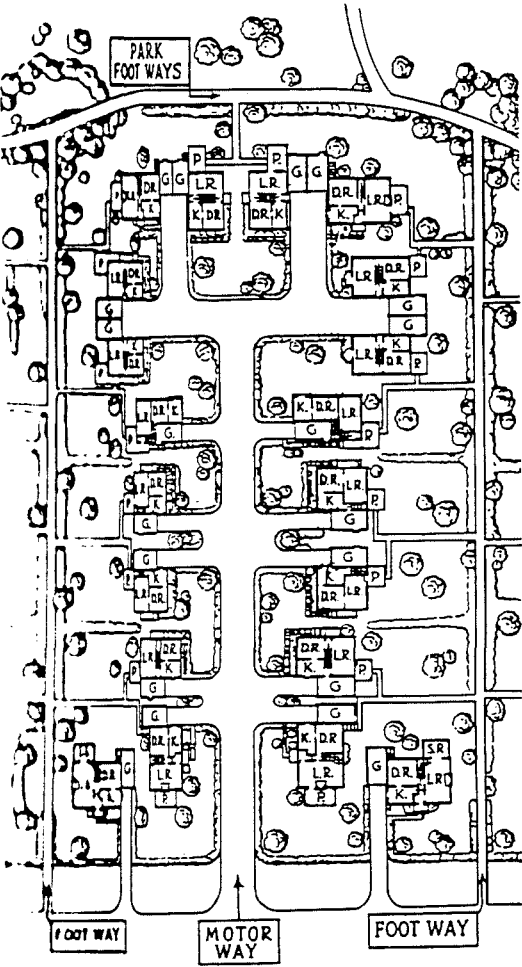
L'aportació bàsica del model és incrementar el perímetre de l'illa, resguardant les cases de la circulació de pas a través dels camins peatonals, i dotar-la de seguretat i tranquil·litat.

La casa aparellada és el tipus edificatori característic d'aquest projecte, deixant la resta de la parcel·la alliberada per a jardí. La casa queda estructurada en planta baixa i pis, i un soterrani.

La forma edificada es difosa pel tipus edificatori triat, tot i que les cases es disposen ordenades, que no alineades, al voltant del cul-de-sac. La disposició de les cases, la vegetació i el llenguatge arquitectònic li donen un aire pintoresc, de paquets edificats separats per grans espais lliures.

La literatura especialitzada la considera com una operació triu­f­an­ta en quant al planejament i, en canvi, un fracàs pel que fa referència a l'arquitectura.

Laurie, Michael. Introducción a la arquitectura del paisaje. pág. 118-126
Mackay, D. Viviendas plurifamiliares. pág. 21
Rowe, P.G. Modernity and housing. pág. 365
Sica, P. Historia del urbanismo S. XX. pág. 676-680
Stein, C.S. Toward new towns for america. pág. 37-73
Stern, R. The Anglo-American Suburb. pág. 84

WESTHAUSEN

E. May

1929

Frankfurt

Alemanya

El barri de Westhausen correspon a un dels desenvolupaments residencials de la vall de Nidda, en la perifèria de Frankfurt. El barri es desenvolupa sobre un rectangle que està lleugerament deprimit respecte la via d'accés.

La densitat és de 95 viv/ha, amb un 16% d'ocupació i un 62% d'espai lliure.

S'organitza a partir d'unes grans illes definides per la xarxa viària rodada. Aquestes es divideixen en dos per una peça central d'espai verd en la major dimensió de l'illa.

La xarxa rodada pren la forma d'anella que penja per un punt de la xarxa viària externa, mentre que la xarxa peatonal interna forma una espina a que es vincula amb la zona verda central. La circulació rodada es produeix pel perímetre de l'illa. A l'interior només és possible la circulació peatonal.

L'edificació, recolçada sobre carrers peatonals, es disposa transversalment, tant a la vialitat rodada com a la zona verda. Totes les bandes d'edificació queden orientades a Sud, i estan separades una mida homogènia.

El conjunt té dues tipologies edificatòries bàsiques. Apartaments en alçada situats en blocs al llarg del prímètre, i cases unifamiliars en filera superposades. Aquestes últimes tenen accés directe des del carrer peatonal. Els blocs disposen d'un espai comunitari per a tots els veïns.

La disposició de les cases és d'absoluta racionalitat, tant per una bona eficàcia de l'organització del sòl, com de l'orientació i l'assolejament.

Des del punt de vista de l'agrupació, existeixen diversos nivells independents: fileres i illes. Les fileres són curtes, disposades ortogonals a la xarxa rodada i tallades a tester. Les illes es constitueixen amb fileres paral·leles orientades en la mateixa direcció amb una peça central d'espai lliure que l'atravessa d'extrem a extrem en la dimensió més gran.

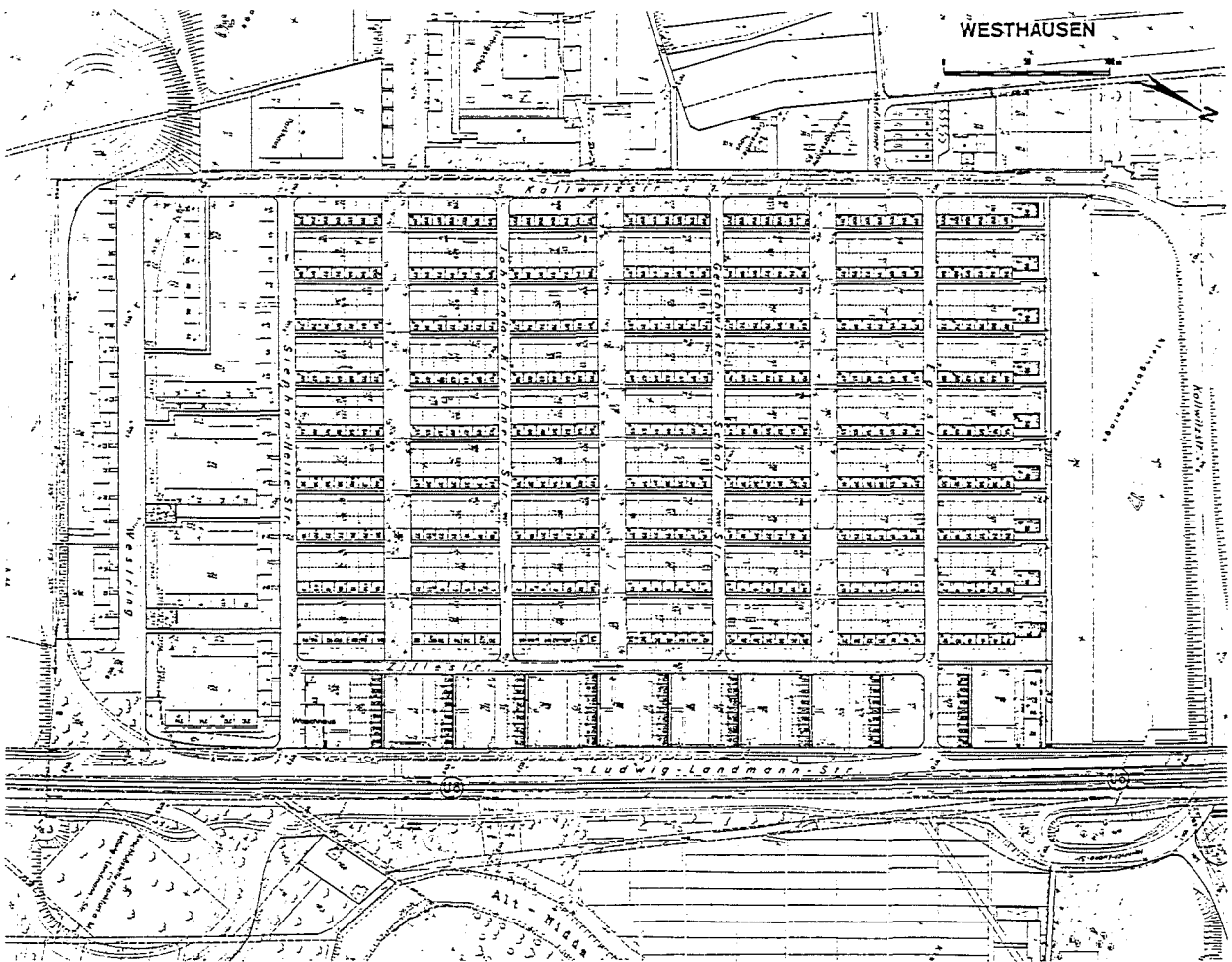
Les vivendes es col·loquen entre dos patis-jardí, l'un situat al front, per la planta baixa, i l'altre a la part posterior, per a la vivenda alta. Els camins peatonals es situen entre el pati posterior i l'edificació.

El llenguatge formal és el del moviment modern amb una uniformitat generalitzada.

Els carrers rodats són de testers, configurats per una seqüència discontinua de buit-edificat de manera simètrica. L'espai lliure central te la mateixa configuració perimetral.

La forma edificada queda com una série de barres disposades per paquets homogenis a distàncies equivalents entre sí.

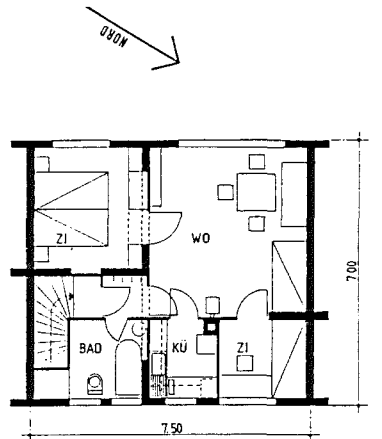
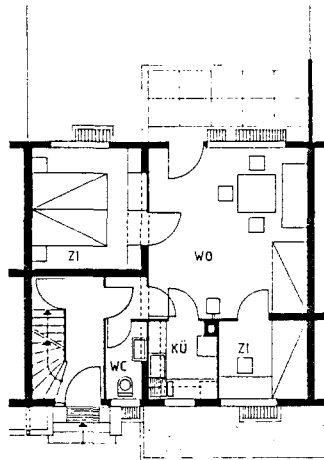
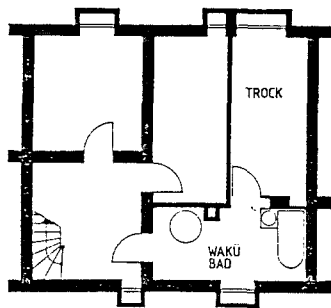
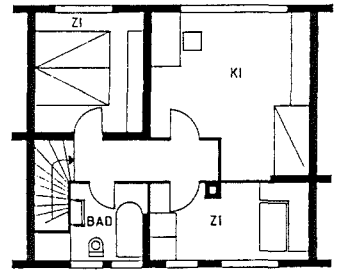
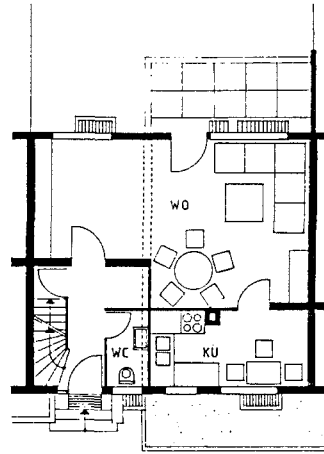
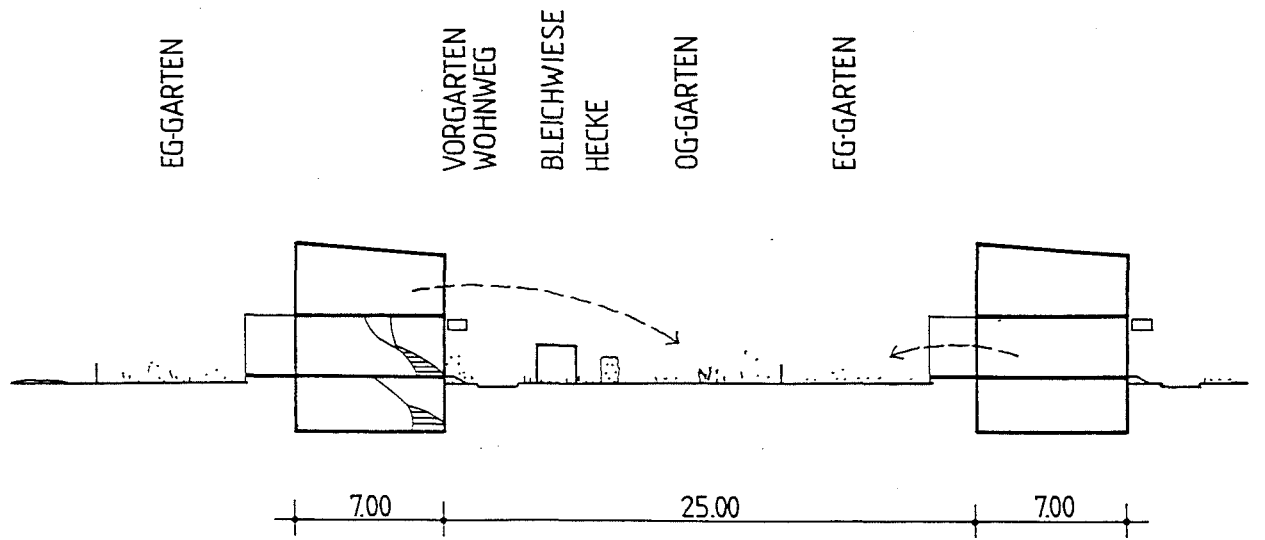
El parcel·lari, en canvi, té un a forma singular: en un dels casos l'edifici no està directament vinculat a l'espai lliure sino que està separat pel peatonal.

Dreysse, Dw. May-Siedlungen. pàg. 19-22
Panerai. Formas urbanas, de la manzana al bloque.
Rowe, P.G. Modernity and housing. pàg. 128-144, 374
Sica, P. Historia del urbanismo S. XX. pàg. 216-223

CHATHAM VILLAGE

C. Stern, H. Wright
1930
Pittsburgh
U.S.A.

Neix l'any 1930 per iniciativa d'una fundació que utilitza el seu legat per la construcció d'un barri model.

La superfície d'actuació és de 20 Ha pròximes al centre urbà. El terreny té una lleugera pendent i només s'utilitza una tercera part.

L'àrea residencial s'organitza formant tres illes de forma irregular, i per incrementar-ne el perímetre penetren alguns elements viaris en el seu interior.

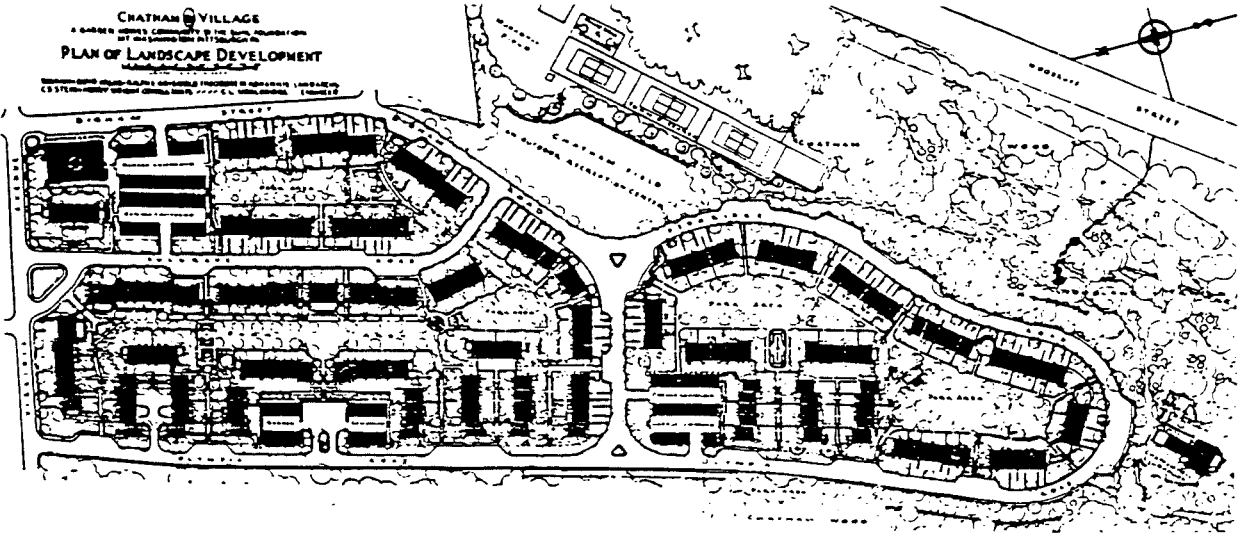
Els carrers peatonals interns i els jardins són d'escala íntima. Moltes vivendes no es disposen donant front al carrer rodant sinó ortogonalment a ell. Totes les vivendes estan connectades a través de l'espai peatonal. Algunes peces d'aparcament estan a l'aire lliure però la majoria estan sota les cases.

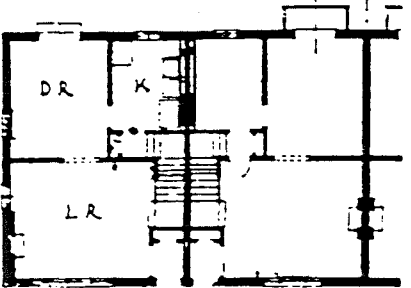
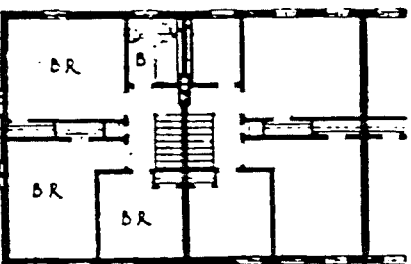
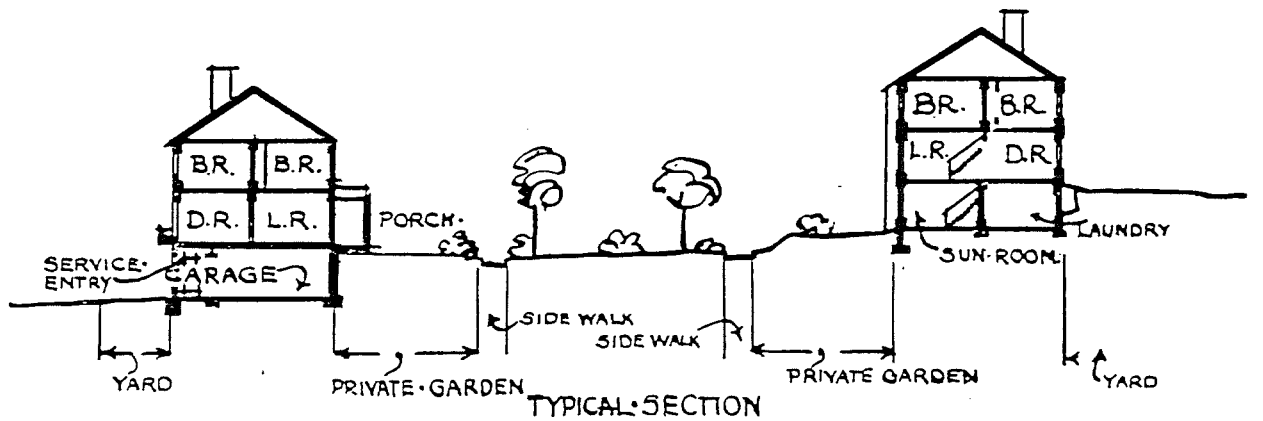
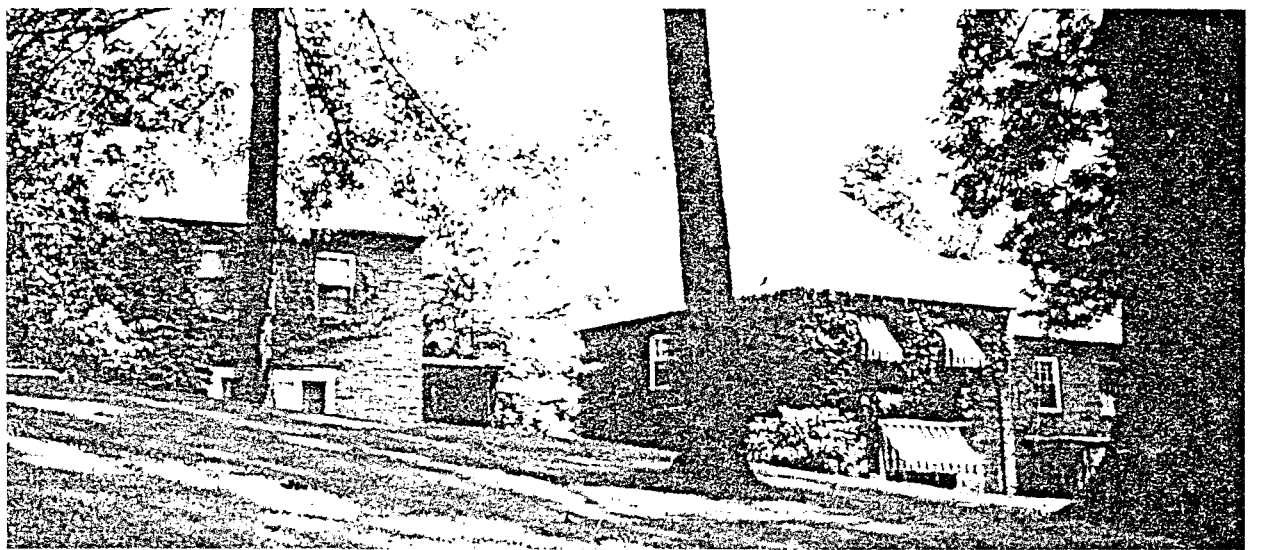
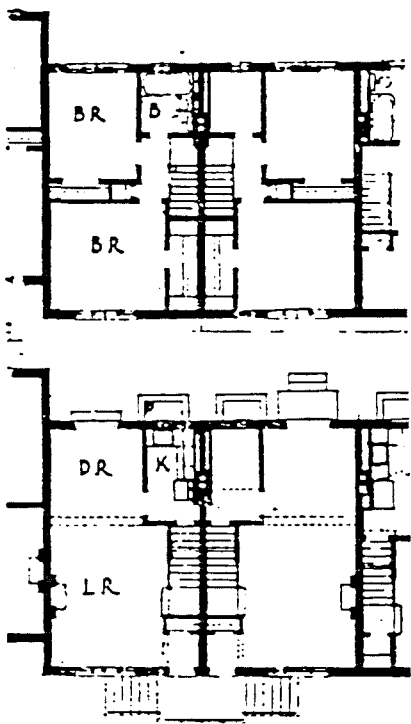
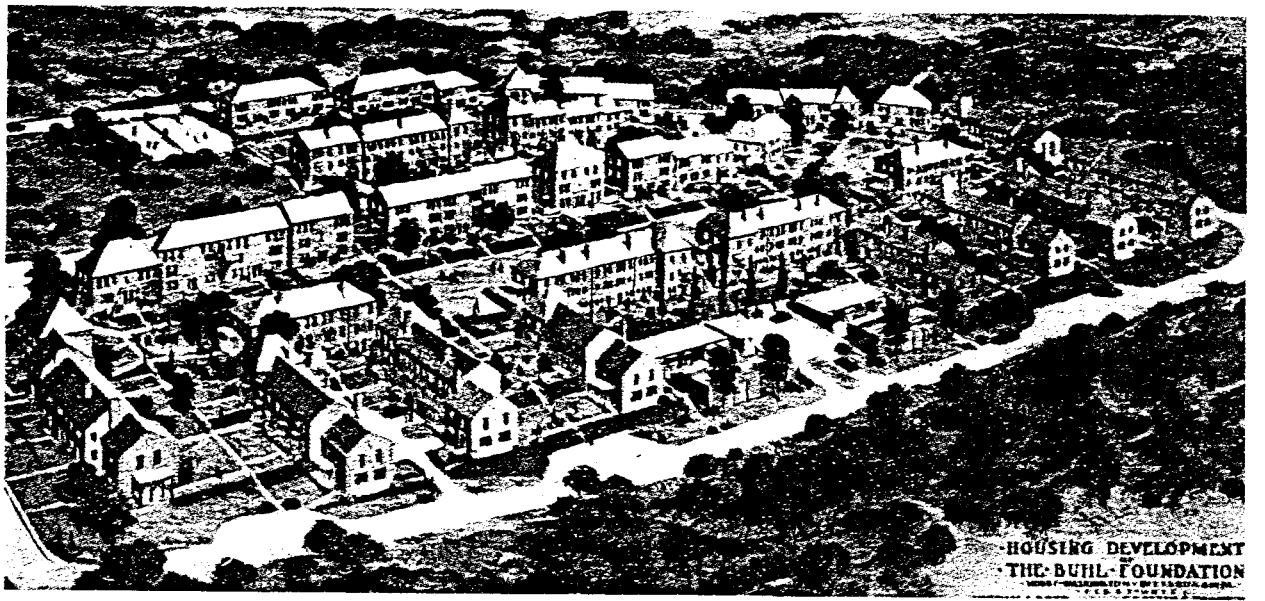
El tipus edificatori són cases unifamiliars en filera de dues plantes.

Les cases s'agrupen en petits paquets, el que permet una millor adaptació al perímetre, i a la topografia. L'interior de les illes es dedica a espai comunitari. El grup més gran de vivendes té 8 o 10 habitatges.

A pesar de la presència del cotxe el pla integra les cases dins la natura, produint un verdader caràcter bucòlic.

Laurie, Michael. Introducció a la arquitectura del paisaje. pàg. 119
Sica, P. Historia del urbanismo S. XX. pàg. 677
Stein, C. Toward New Towns for America. pàg. 75-85
Stern, R. The Anglo-American Suburb. pàg. 47

CIAM 1930

AA.VV.

1930

Exposició

Són els projectes presentats amb motiu del CIAM de Bruseles de l'any 1930.

Amb ocasió del CIAM de 1930, sobre el tema "Mètodes constructius racionals. Cases baixes, mitges i altes." s'organitza una exposició itinerant a partir de la documentació que aporten els grups nacionals com exponent de les obres més rellevants en relació a la construcció de barris residencials en cada país. Es mostren aquells exemples de barri basats en la vivenda unifamiliar com a mostra de la panoràmica i escala de valors de l'època. La panoràmica dels exemples, tot i ser exhaustiva, és petita en relació al gran nombre de projectes que ja existeixen en aquella època.

Els aspectes que preocupen per fer la descripció són els següents: en primer lloc l'ordre social o la classe social a qui va dirigit el projecte, en segon lloc les característiques de l'habitatge, en tercer lloc el sistema d'accés i moviment intern, i per últim, l'orientació. Es reserva un apartat per consideracions d'ordre general. En l'aspecte quantitatiu es quantifica la superfície pública i privada, la densitat, el sostre, i el preu abans i després de l'urbanització.

La participació en l'exposició representa una valoralització de les propostes en el contexte cultural de l'època.

Letchworth, Pixmore Hill, 1903

Kiefhoek, 1925/29

Buiksloot, 1930

Abo, 1930

Rotterdam

Neubuhl, 1930

Transvaalbuurt 1918/30

Hellerhof, 1929-31

Dammerstock 1929

Rakosfalva

LETCHWORTH, PIXMORE HILL, 1903:

Classe mitja.

Ciutat jardí anglesa on la traça de les vies demana tipologies d'habitatge diferent.

Separació entre artèries de circulació i els carrers residencials.

Orientació arbitrària.

Còpia de pobles romànics.

Vialitat	10915,0 m² (3%)
Sol privat	73585,0 m² (87%)
Densitat	20,0 viv/ha
Habitants	, hab/ha
Sup. sostre	, m²/ha
Preu abans urbanització	
Preu després urbanització	

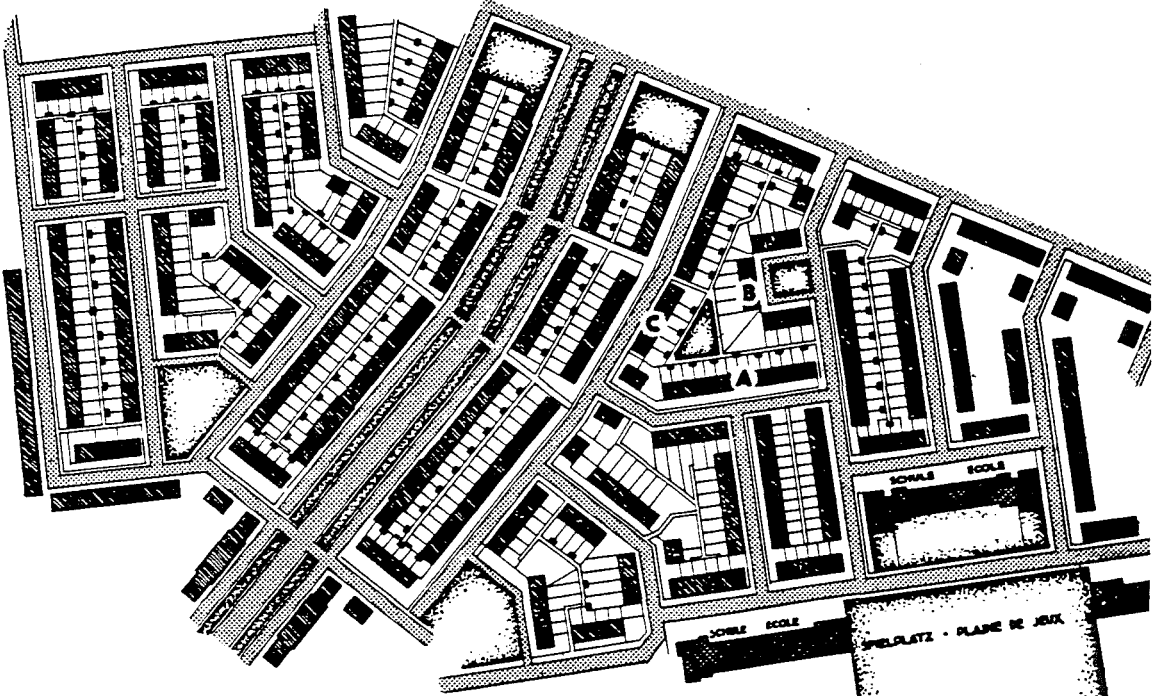
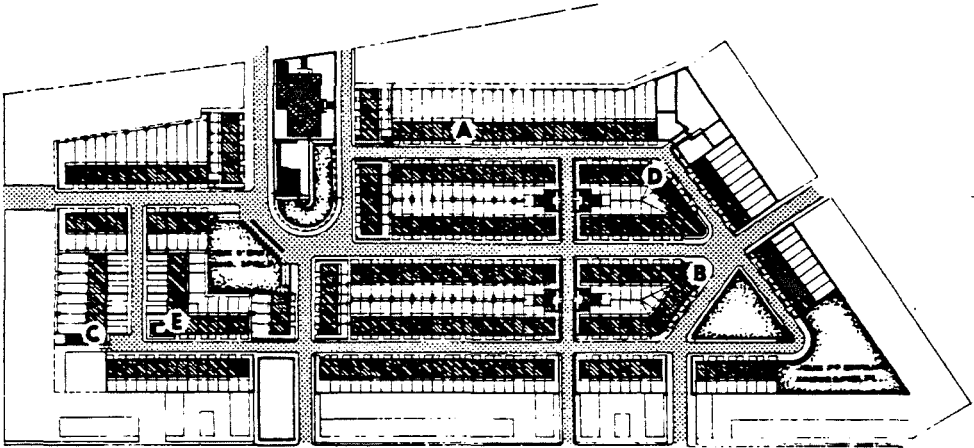
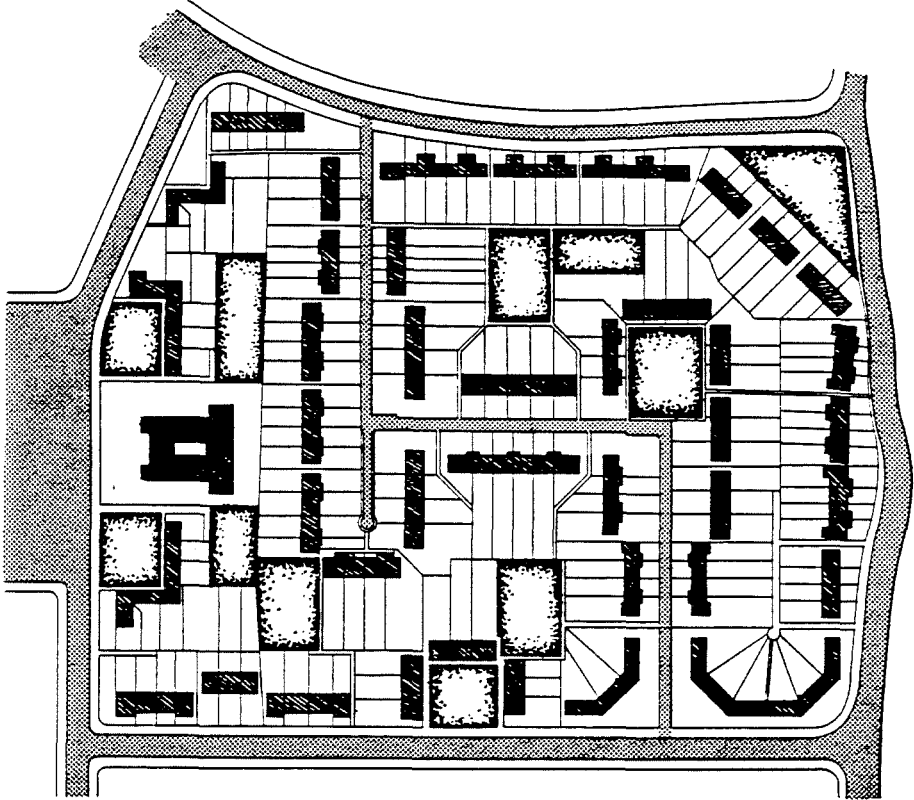
KIEFHOEK, 1925/29:

Vivenda mínima. Plans estandaritzats exepete les cantonades.

Aplicació del perfil de les artèries als carrers d'habitatge.

Orientació arbitraria en relació a l'assolejament, subordinada a la construcció perimetral de l'illa. L'elevada densitat de les cases baixes provoca l'escasa distància entre les vivendes.

Vialitat	6414,0 m² (20%)
Sol privat	27409,0 m² (80%)
Densitat	86,0 viv/ha

Habitants	521,0 hab/ha
Sup. sostre	3477,0 m²/ha
Preu abans urbanització	1,00
Preu després urbanització	9,00

BUIKSLOOT, 1930:
Vivenda mínima.
Estandarització, simetria respecte a les artèries, buscant el millor assolejament.
Separació de la circulació de les artèries respectes dels carrers dels habitatges.
L'orientació N-S dels apartaments està motivada

per l'arreglment dels blocs al llarg de les artèries.
Orientació E-O de les escoles.
Malgrat la gran densitat és un ideal de ciutat jardí.

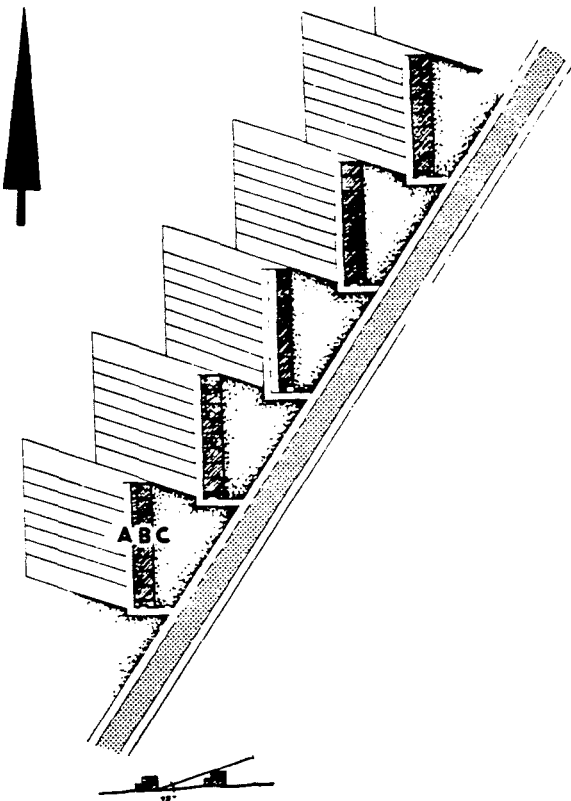
Vialitat	53695,0 m² (30.5%)
Sol privat	27409,0 m² (69.5%)
Densitat	53,0 viv/ha
Habitants	251,0 hab/ha
Sup. sostre	3816,0 m²/ha
Preu abans urbanització	1,3
Preu després urbanització	23,0

ABO, 1930:

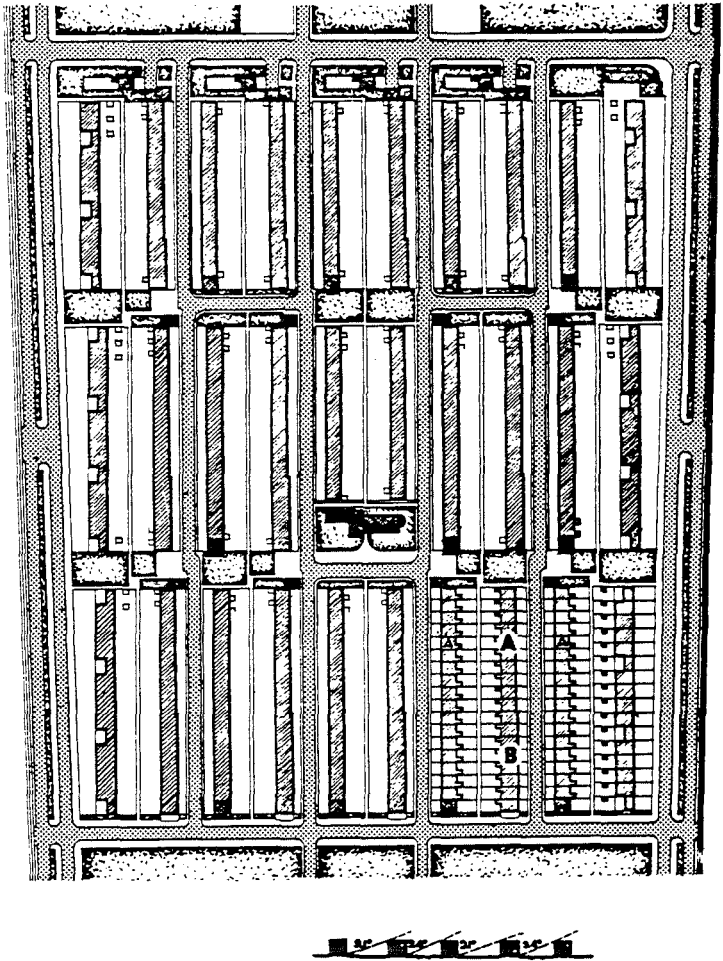
Assaig de parcel·lació.
Vivenda mínima.
Accés als habitatges a través de carrers
peatonals.
Orientació N-S independentment de la traça del
carrer.
Degut al desviament respecte la traça del carrer
es logra una gran tranquil·litat malgrat el gran
nombre d'habitatges.

Vialitat	3035,0 m² (13.7%)
Sol privat	19118,0 m² (86.4%)
Densitat	65,0 viv/ha
Habitants	125,0 hab/ha
Sup. sostre	1556,0 m²/ha
Preu abans urbanització	0,50
Preu després urbanització	6,00

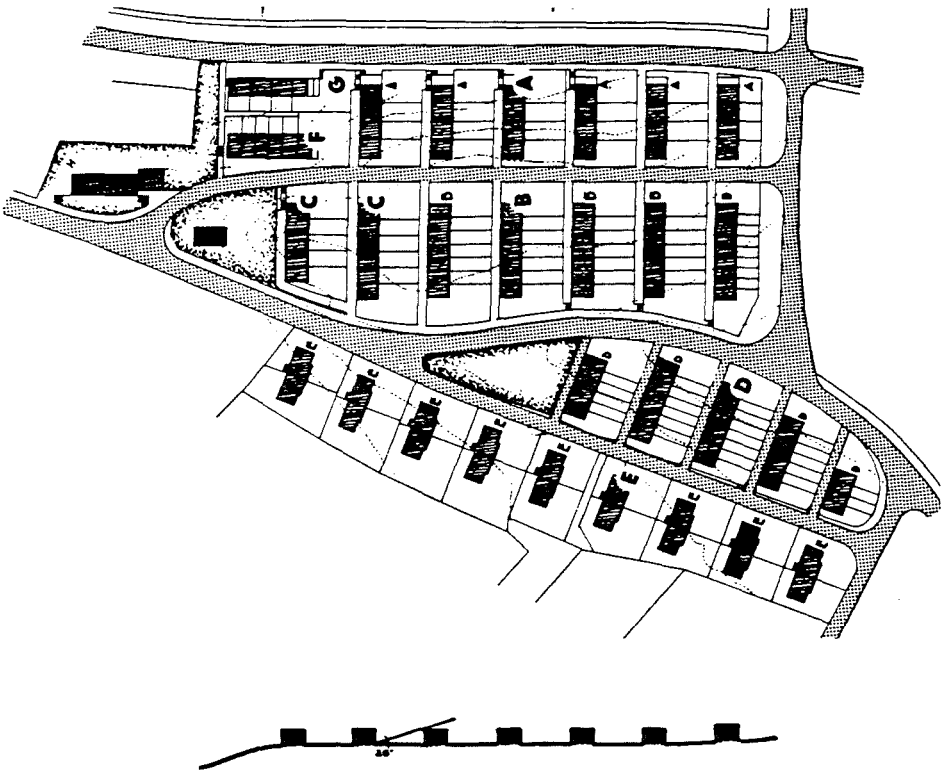
ROTTERDAM:

Parcel·les per a treballadors.
Simetria respecte el carrer. Els desavantatges
respecte l'assolejament estant esmortaits per la
localització de la sala d'estar situada al Sud en tot
el llarg.
Separació de les artèries de circulació, carrers
rodats i carrers peatonals.
Orientació Nord-Sud.
Convenient per l'execució en gran sèrie.
Vialitat 21300,0 m² (22%)
Sol privat 75518,0 m² (78%)
Densitat 51,0 viv/ha
Habitants 230,0 hab/ha
Sup. sostre 3000,0 m²/ha
Preu abans urbanització 2,50
Preu després urbanització

NEUBUHL, 1930:

Assaig de parcel·lació, classe mitja.
Diferenciació a través dels elements constructius.
Artèries de circulació perpendiculars als blocs de
cases.
Orientació condicionada per la topografia i
l'assolejament.
Vialitat 9650,0 m² (20%)
Sol privat 40650,0 m² (80%)
Densitat 38,0 viv/ha
Habitants 177,0 hab/ha
Sup. sostre 2935,0 m²/ha
Preu abans urbanització 5,00
Preu després urbanització 11,50

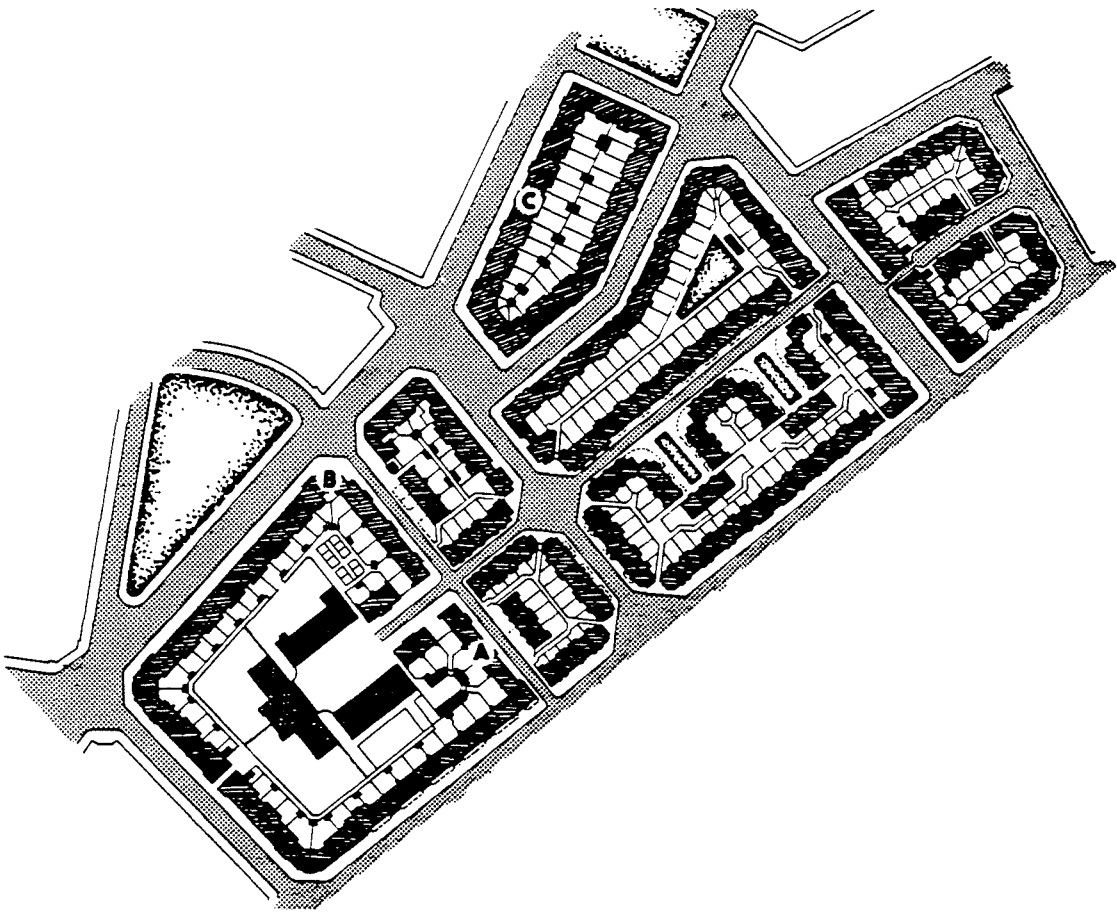

TRANSVAALBUURT 1918/30:

Gran nombre de tipus plans condicionat per la traça de dels carrers i de l'agrupament.
Separació dels carrers rodats i dels carrers peatonals.
Situació arbitraria de la parcel·lació deguda a l'assolejament.
Trasposició a la vil·la moderna de les formes de la vil·la històrica, joc de formes, manca una directiva constructiva apropiada a l'època.

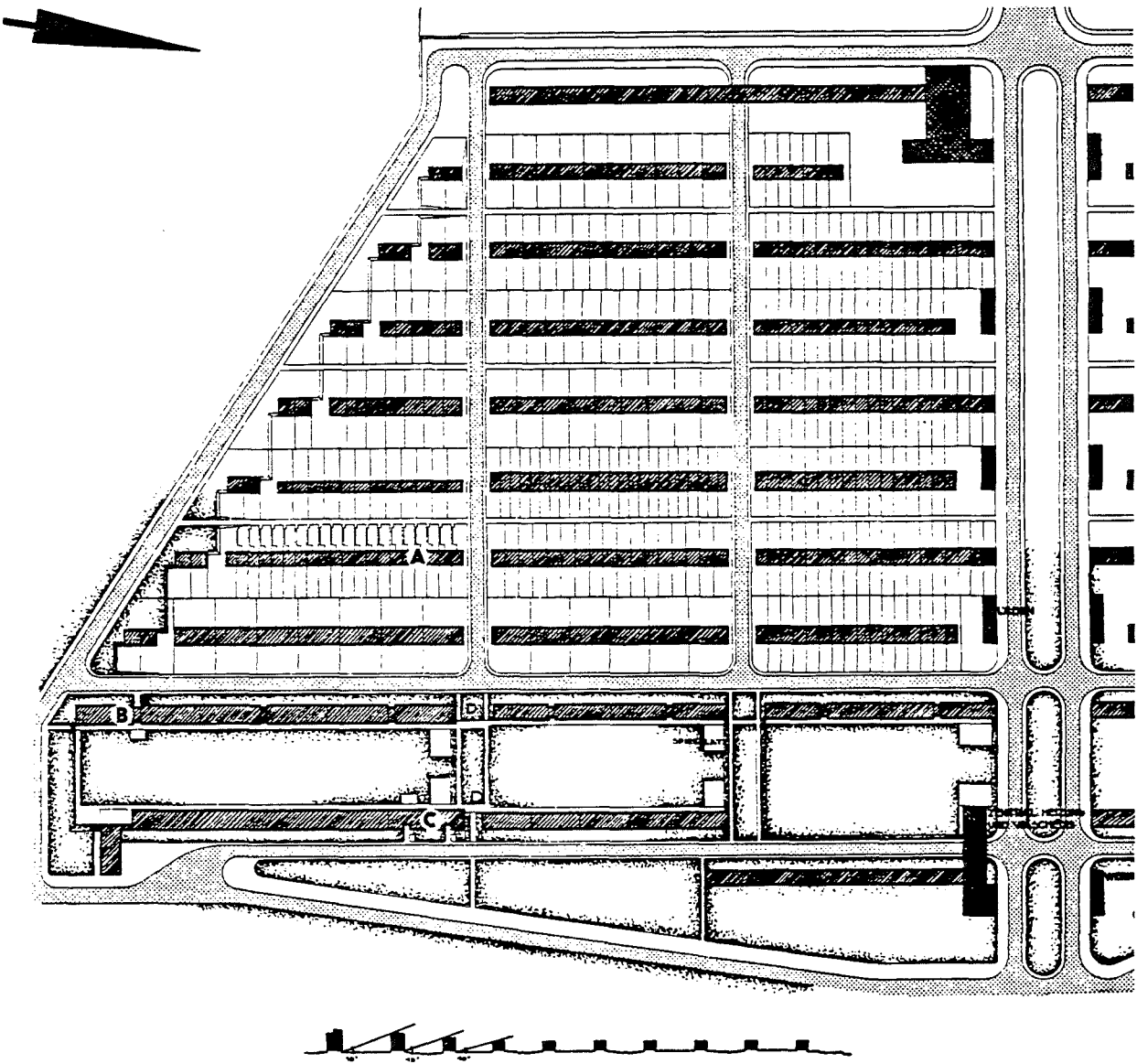
Vialitat	23393,0 m² (37%)
Sol privat	39831,0 m² (63%)
Densitat	117,0 viv/ha
Habitants	385,0 hab/ha
Sup. sostre	5271,0 m²/ha
Preu abans urbanització	9,00
Preu després urbanització	33,0-47,0

DAMMERSTOCK, 1929:

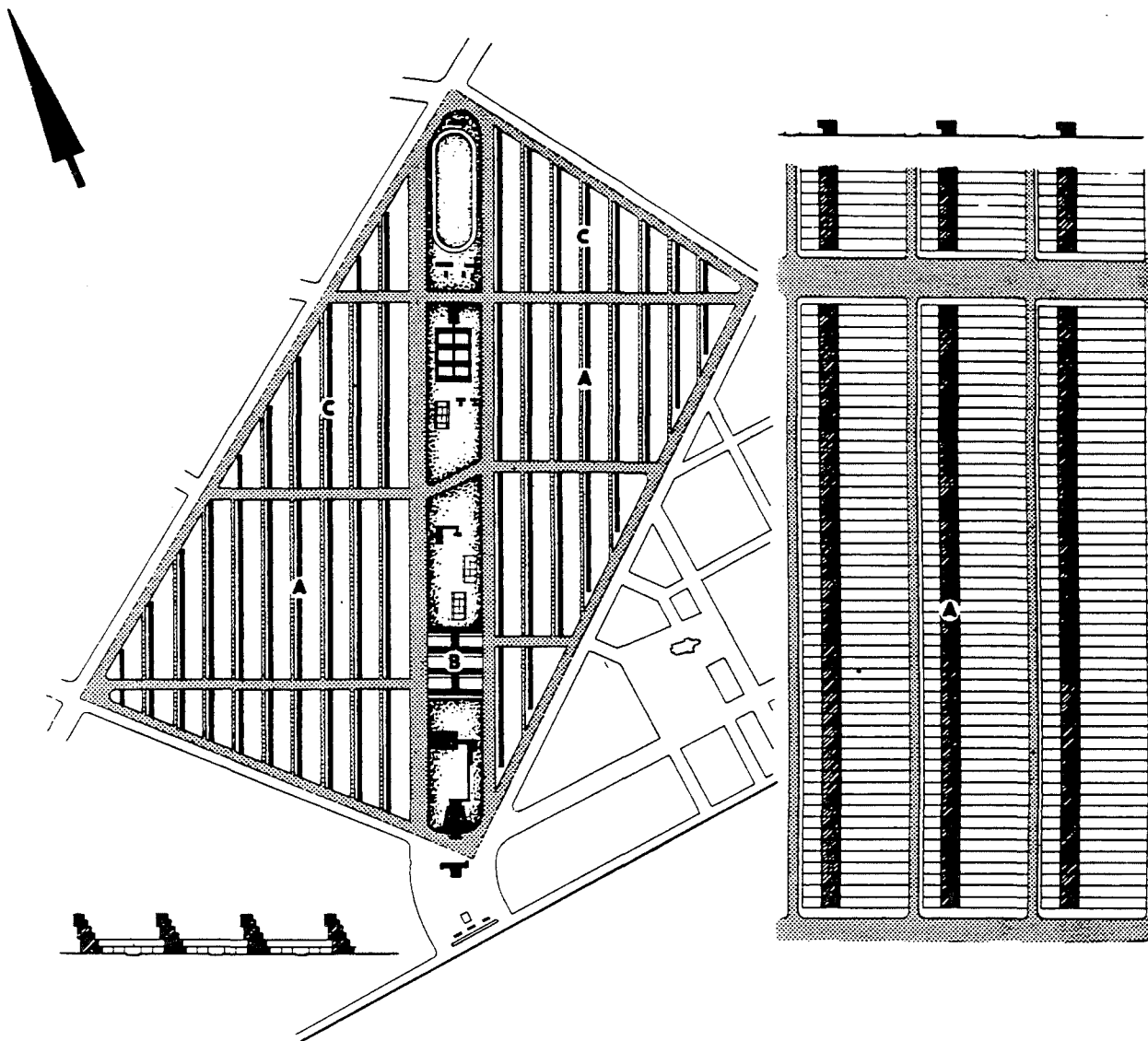
Habitatges per funcionaris i treballadors, amb elements de servei centrals.
Hi ha una diferenciació dels habitatges. Simetria respecte els carrers peatonals.
Separació entre els carrers de circulació de 1er i 2on ordre, que lliga amb els carrers peatonals que permeten l'accés a les cases.
Orientació N-S.
Assaig de sistematització.

Vialitat	31418,0 m² (21.5%)
Sol privat	114501,0 m² (78.5%)
Densitat	52,0 viv/ha
Habitants	219,0 hab/ha
Sup. sostre	3670,0 m²/ha
Preu abans urbanització	3,65
Preu després urbanització	8,84

RAKOSFALVA:

Cases unifamiliars en filera amb una zona central d'instal.lacions col.lectives.
Cases estanderitzades.
Separació dels carrers principals i secundaris amb accés a les vivendes.
Orientació N-S
Gran contrast entre les rengleres de cases i les instal.lacions col.lectives.
Vialitat 222000,0 m² (24.4%)
Sol privat 687000,0 m² (75.6%)
Densitat 27,0 viv/ha
Habitants 140,0 hab/ha
Sup. sostre 1580,0 m²/ha
Preu abans urbanització 5,0
Preu després urbanització 22,00

NEUBUHL

M.E. Haefelli, M.W. Moser, A. Root
1930
Zurich
Suïssa

Es una operació d'habitatge cooperatiu per la classe mitja auspiciat per la "Werkbund" suïssa, situat a la perifèria de Zurich, a uns 5 km del centre de la ciutat.

Si bé satisfia els criteris no retòrics (antimonumentals), socials i tècnics del grup ABC, pels quals va ser dissenyada en la seva major part, aquest projecte lograva humanitzar el rigorós enfoc Zeilenbau de la Neue Sachlichkeit, no sols a través de la inflexió escalonada de la unitat de vivenda sobre un pendent, sino també a través de la delicadesa del seu paisatge. H. Schimdt participa en el projecte de Neubuhl. Aquesta proposta desenvolupa el model suís de la ciutat jardí, on la investigació tipològica i l'economia i sistematització de la construcció eren temes d'actualitat.

El projecte crida l'atenció de l'opinio internacional sobre el treball d'uns joves arquitectes que realitzen, dins dels costos i exigències més estrictes de mercat i sense ajuda governamental, un equivalent a la Werkbund. Hi ha un important esforç de seriació dels elements, i una reducció de costos sense que això representi cap renúncia als principis de la construcció moderna.

Suposa un cert canvi en les actituds dels usuaris: el barri està gestionat pel sistema cooperatiu. El projecte també fa un esforç perquè siguin reconeguts valors socials, majors superfícies, millors relacions amb l'entorn pròxim, ... tot per un mateix cost.

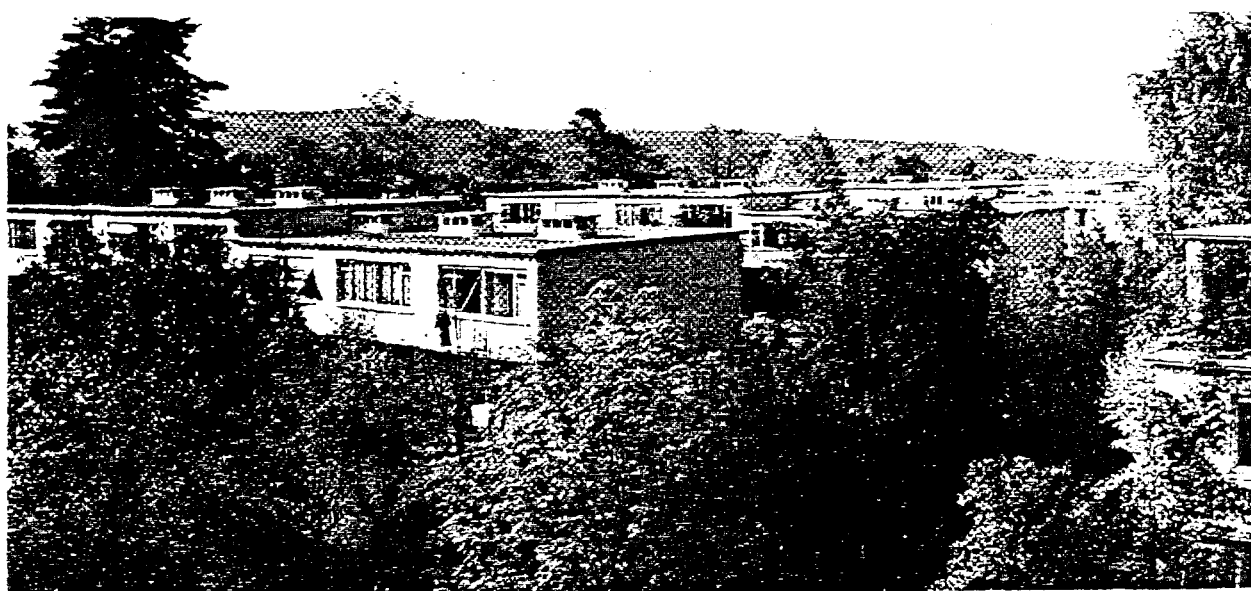
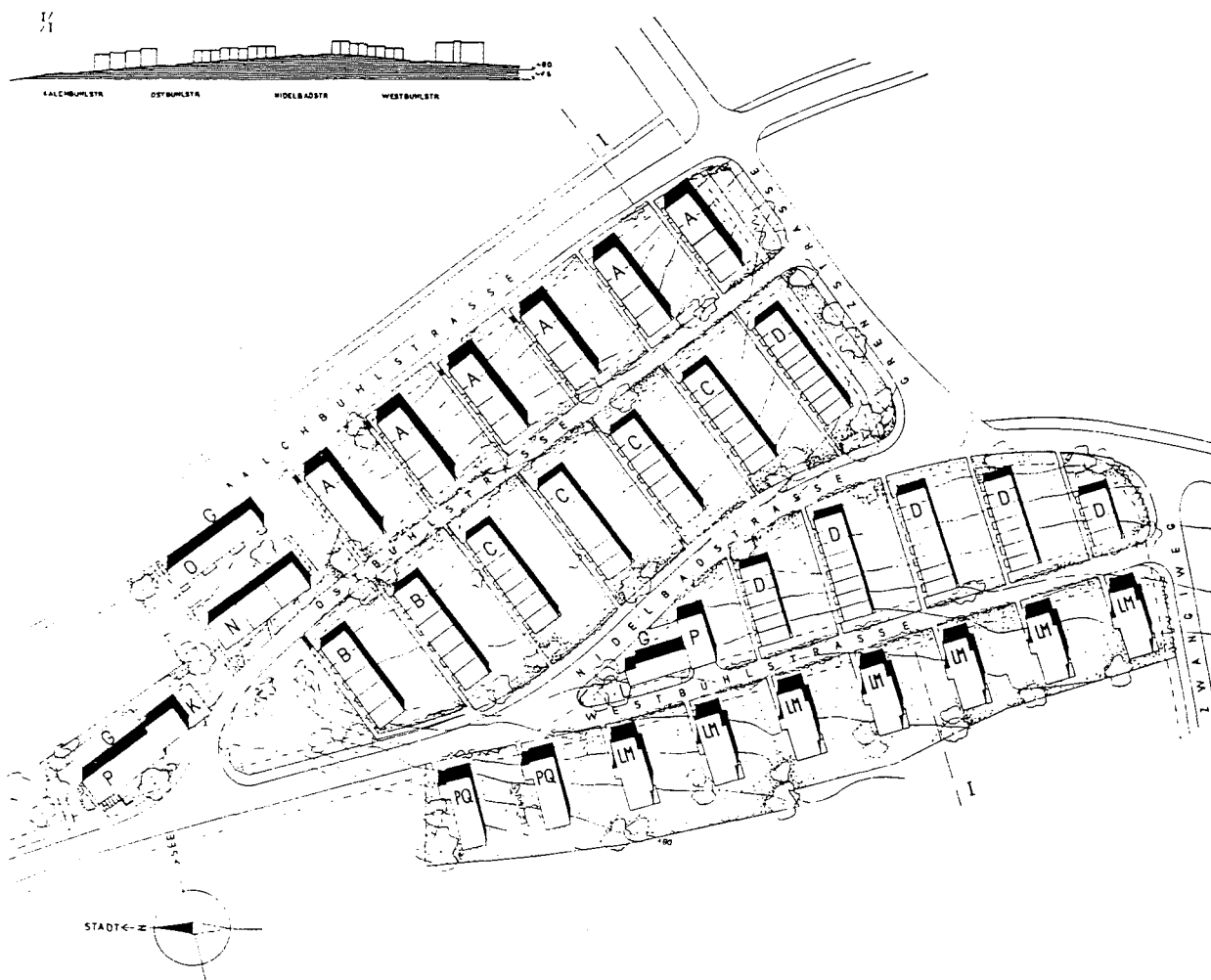
Es situa en un terreny ondulat que forma una espàcie de turó cap al Nord, amb dues pendents a Est i Oest, convinant diversos tipus d'edificació de cases en filera unifamiliars de dues plantes amb jardí frontal.

S'utilitza el criteri d'organització viaria en doble xarxa, peatonal i rodada. La xarxa viaria rodada defineix una sèrie d'illes i en el seu interior una sèrie de peatonals van recolzant la disposició de l'edificació, situant-se aquesta ortogonalment a les línees de carrer rodad. Això permet evitar les molèsties del tràfec a la residència, però té l'inconvenient de que a les vies importants hi donen els testers.

La disposició dels edificis és una forma d'espina respecte de la circul.lació rodada.Les fileres de cases baixen seguint les línes de màxima pendent de manera que les cases s'escalonen trencant la uniformitat dels blocs.

Vivendes en filera col.locades ortogonalment al viari rodad i amb accés a la vivenda exclusivament peatonal, queden desvinculades del carrer. Els edificis estan separats entre sí 20 m., per aconseguir un bon assolament i unes òptimes vistes, col.locant el jardí sempre en el mateix costat de les cases, de manera que totes tinguin la mateixa orientació.

El programa funcional de les cases es desenvolupa en dues plantes. La planta baixa conté la cuina, el vestibul, l'aseo i la sala. La planta alta es compona de 3,4,5 o 6 dormitoris i de bany.

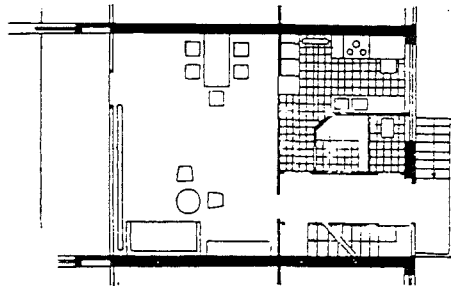
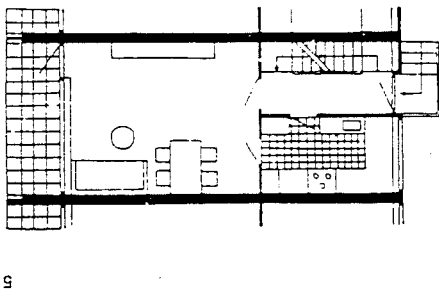
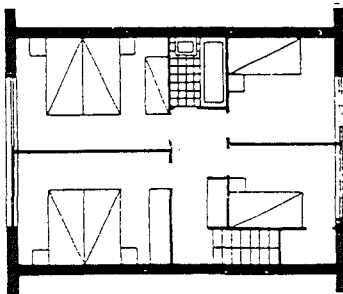
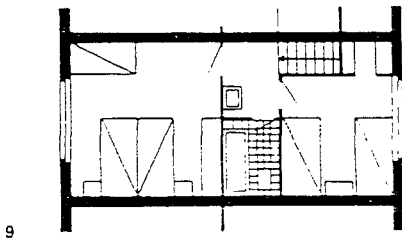
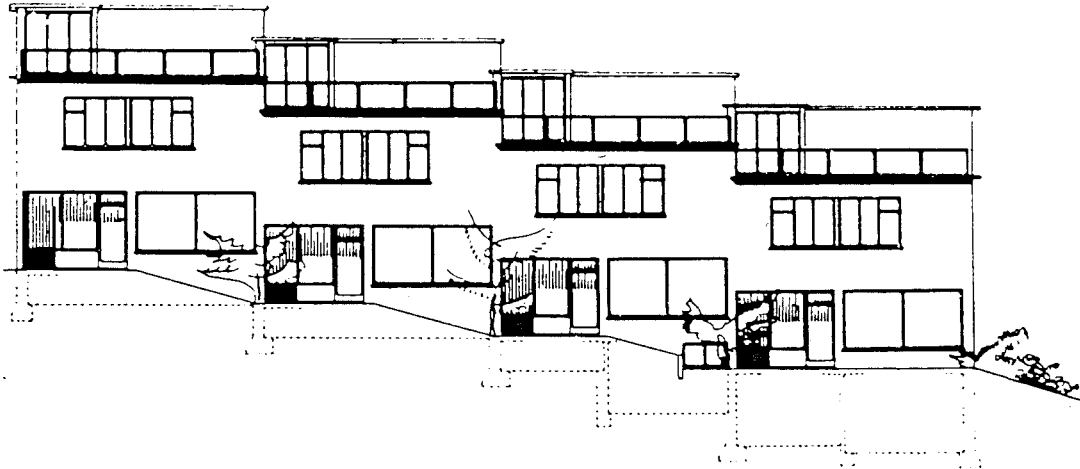

El cuidat estudi dels detalls tan interiors com exteriors fan d'aquest projecte un dels més interessants del període.

El llenguatge arquitectònic és el característic del moviment modern, amb finestres corregudes i cobertes planes.

El traçat en planta és relativament senzill mentre que la tipologia de l'edifici és estudiada amb molta cura. La repetició del tipus no produeix monotonia.

Rev. 2C. Construcción de la ciudad. pàg. 36-45
AA.VV. Housing in Europa 1900-1960. Vol.4 pàg. 132-133
Aymonino, C. La vivienda racional. pàg. 263-305
Benevolo, L. Historia de la arquitectura moderna. pàg. 679-680
Frampton, K. Historia de la arquitectura moderna. pàg. 255
Sica, P. Historia del urbanismo S. XX. pàg. 628-631

CASES PATI
Mies van der Rohe
1931-1938

Alemanya

Des de 1931 a 1938 Mies desenvolupa una sèrie de projectes per cases pati, en les quals l'espai fluid està confinat a l'interior d'un simple rectangle format per les parets exteriors de la parcel·la.

Les cases pati de Mies, pel desenvolupament d'agrupacions d'habitatge, és una aportació fonamental, no sols des del punt de vista del llenguatge sino també des de l'organització urbana i arquitectònica. Mai d'una forma més clara el pati o espai lliure de parcel·la ha format part de la casa, integrant-se com una peça indeferenciada. La casa res té a veure amb la ciutat, només té lògica interna pròpia.

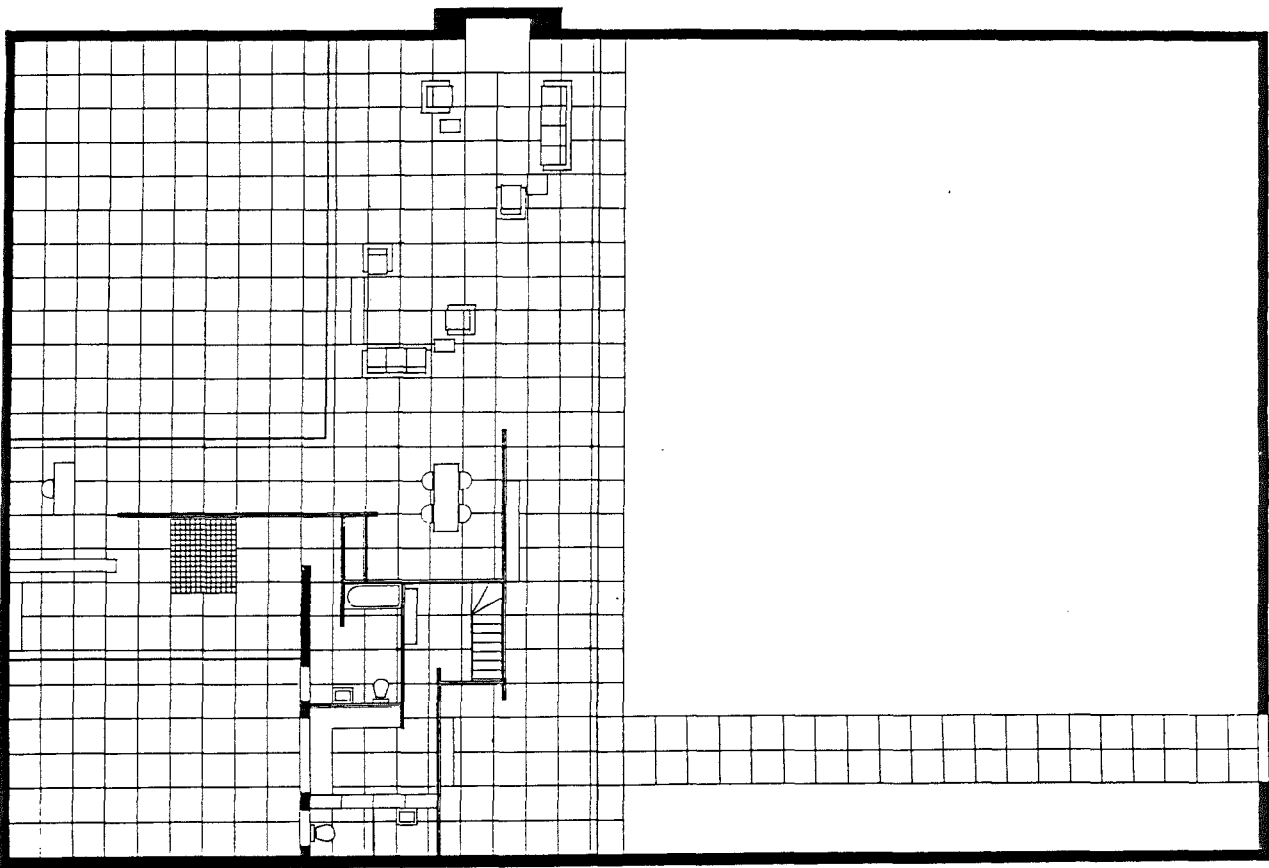
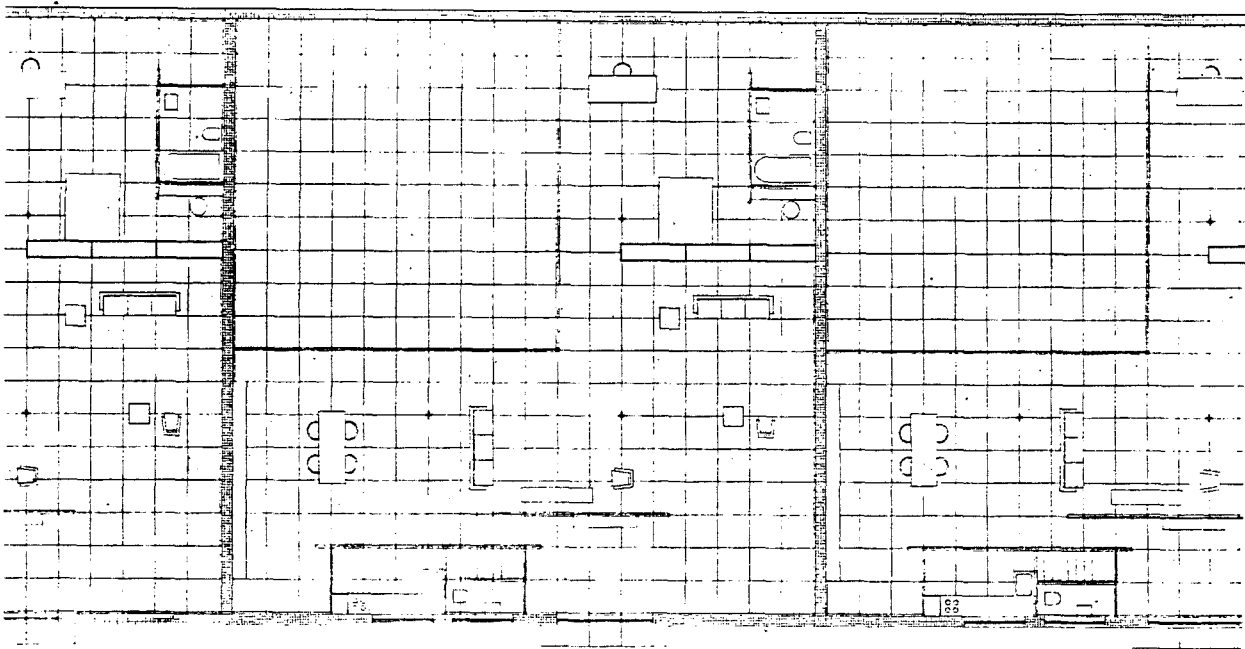
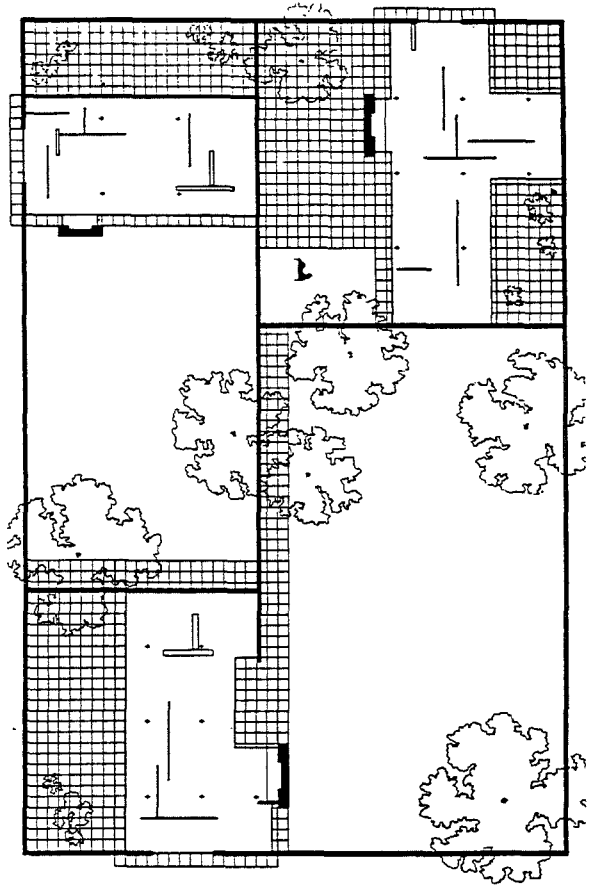
Les vivendes prenen diferents formes en L, T, I i les seves parets de tancament, llevat les de la parcel·la, són de vidre.

Viure sota espais resguardats per la coberta és l'eix central de la proposta. Interior i exterior només es distingeixen perquè un està cobert i l'altre no. La continuïtat planimètrica de l'espai és total i la relació cobert/descobert és particular per cada casa.

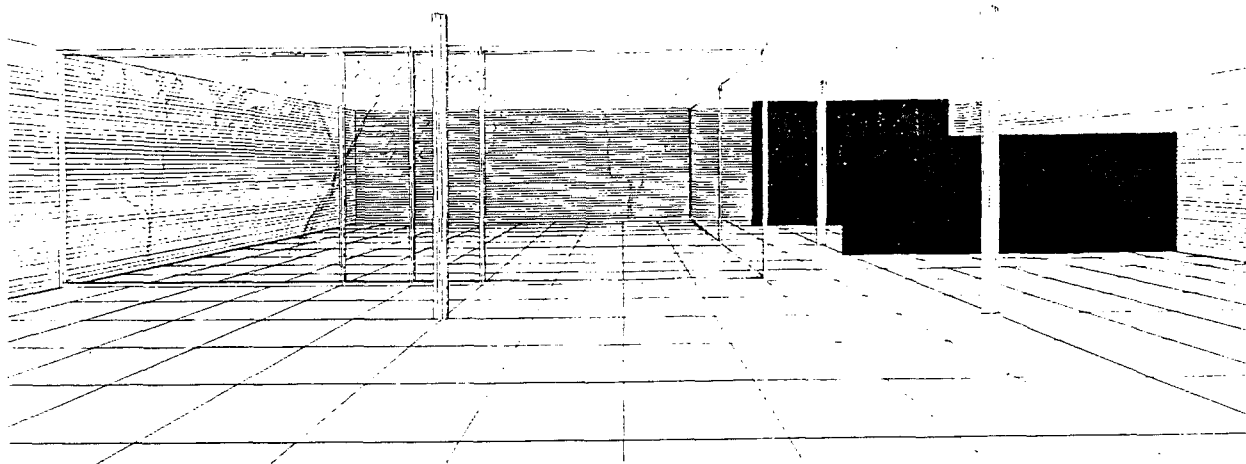
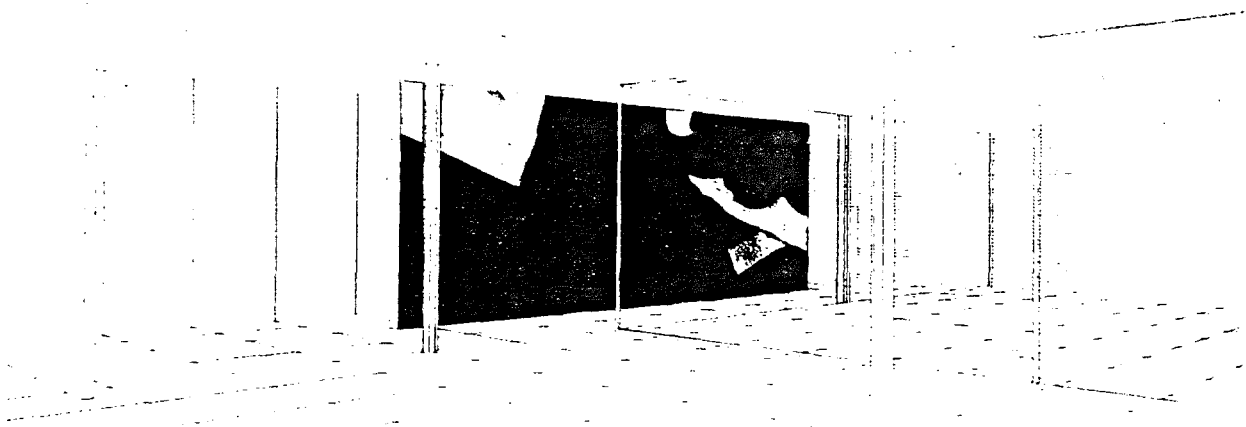
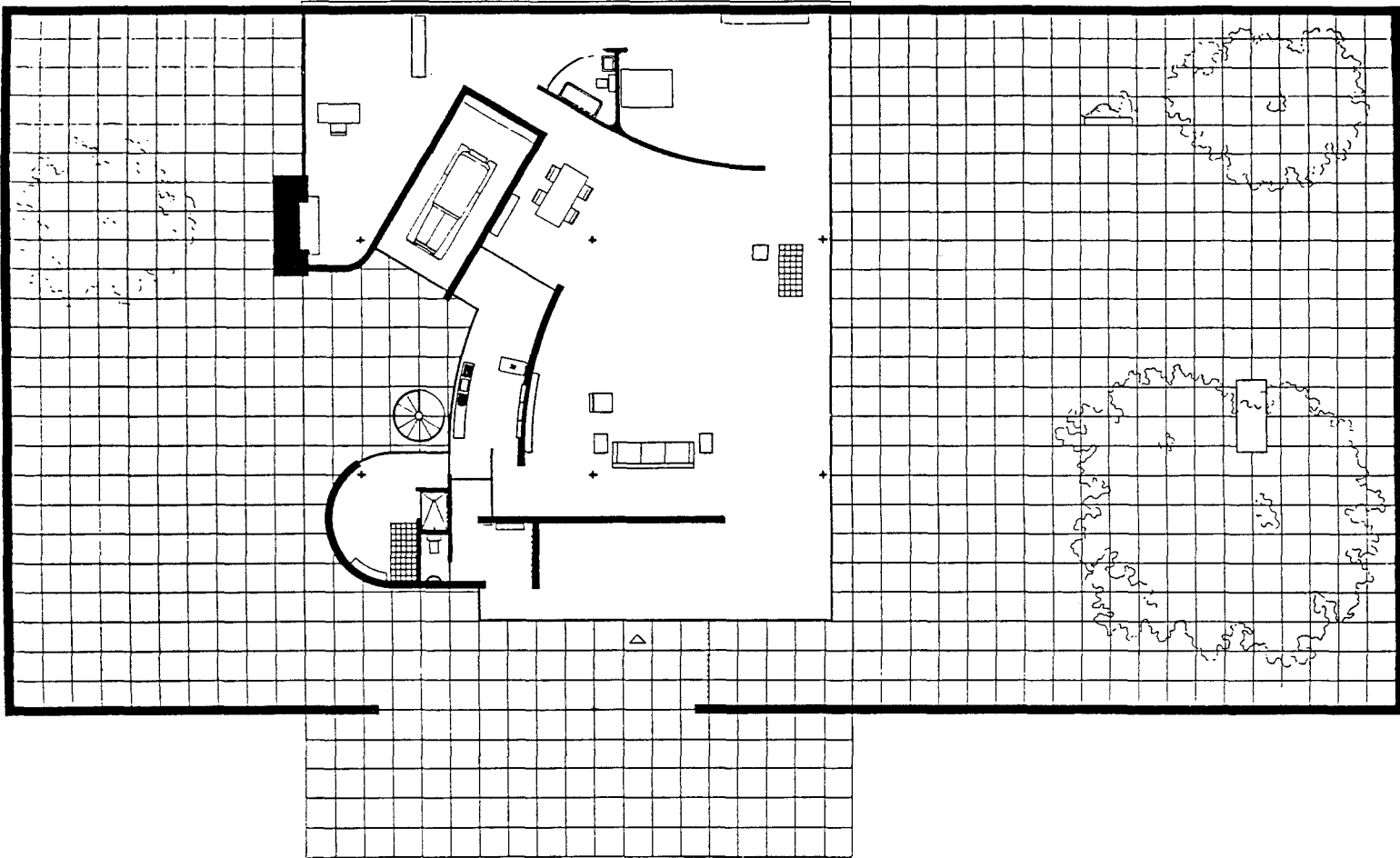
La relació amb el carrer és a través d'un mur uniforme. La parcel·lació interior pot ésser totalment arbitrària.

Les cases són de planta baixa. Mies va demostrar amb aquest projecte la possibilitat d'ampliar la planta lliure als dormitoris.

AA.VV. The museum of Modern Art. 1978. pàg. 96-105
Blaser, W. Mies Van der Rohe. pàg. 46-49
Frampton, K. Historia de la arquitectura moderna. pàg. 168
Jonhson, Ph. Mies Van der Rohe. pàg. 98-105

HEIM UND GARTEN I

ALTRES PROJECTES

A. Klein

1932-1934

Alemanya

La tesi de tots els projectes d'en A. Klein consisteix en trobar una posició òptima per les cases, i a partir d'elles configurar el parcel.lari.

I - HEIM UND GARTEN
1932 - Berlin, Dahlem
Alemanya

Aquest projecte és el resultat de reelaboració del projecte presentat al concurs convocat per la societat Hein und Garten entre els arquitectes de la Bund Deutscher Architekten (Lliga dels Arquitectes Alemanys). El tema del concurs era la projectació d'un barri residencial de vivendes unifamiliars sobre una parcel.la de 500 m² amb abundant vegetació i on els carrers tinguessin un caracter privat.

El barri està delimitat per carrers de circulació rodada per tots els costats, excepte en un, en el qual les parcel.les són qui fan de límit. A les peces viàries, en canvi, es dona la façana adequada.

Els culs-de-sac lleugerament corbats generen una perspectiva molt adequada per evitar la monotonia. Els carrers són asimètrics, situant les voreres amples en un sol costat, el que permet que es pugui tractar de manera diferent. L'asimetria també es produeix per l'ordre parcel.lari i el ritme d'edificació.

El projecte s'organitza mitjançant d'una sèrie de carrers sense sortida, connectats entre sí a través d'uns peatonals. La utilització del cul-de-sac permet l'aprofitament d'una illa relativament gran. L'accés compartit entre les vivendes possibilita la reducció de les despeses d'infraestructura. El projecte disminueix al mínim la relació de la superfície de carrer respecte la de parcel.la.

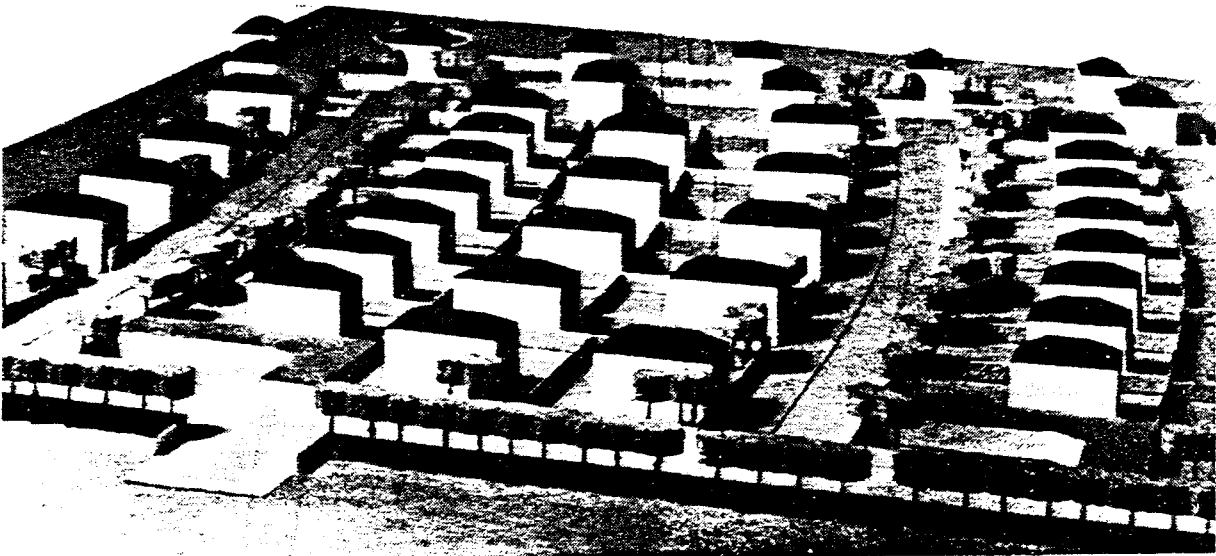
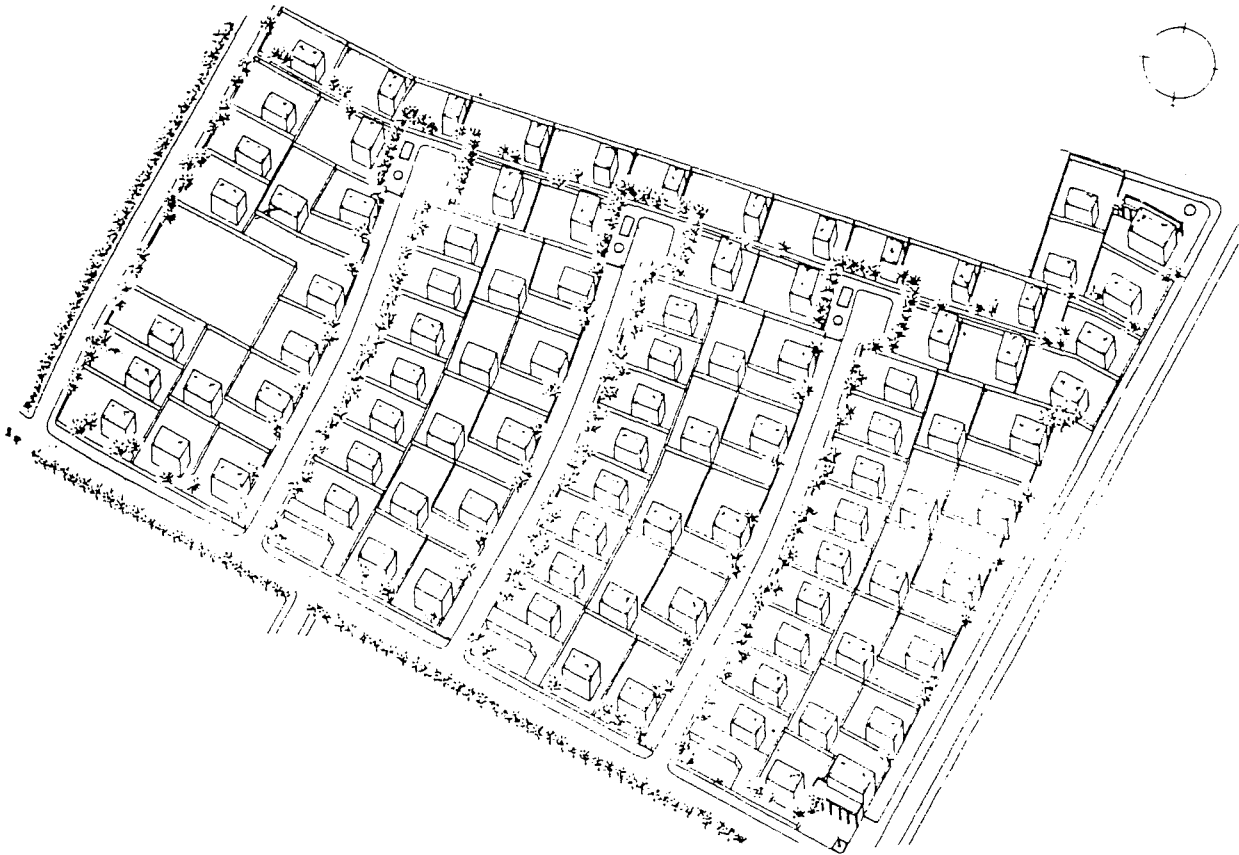
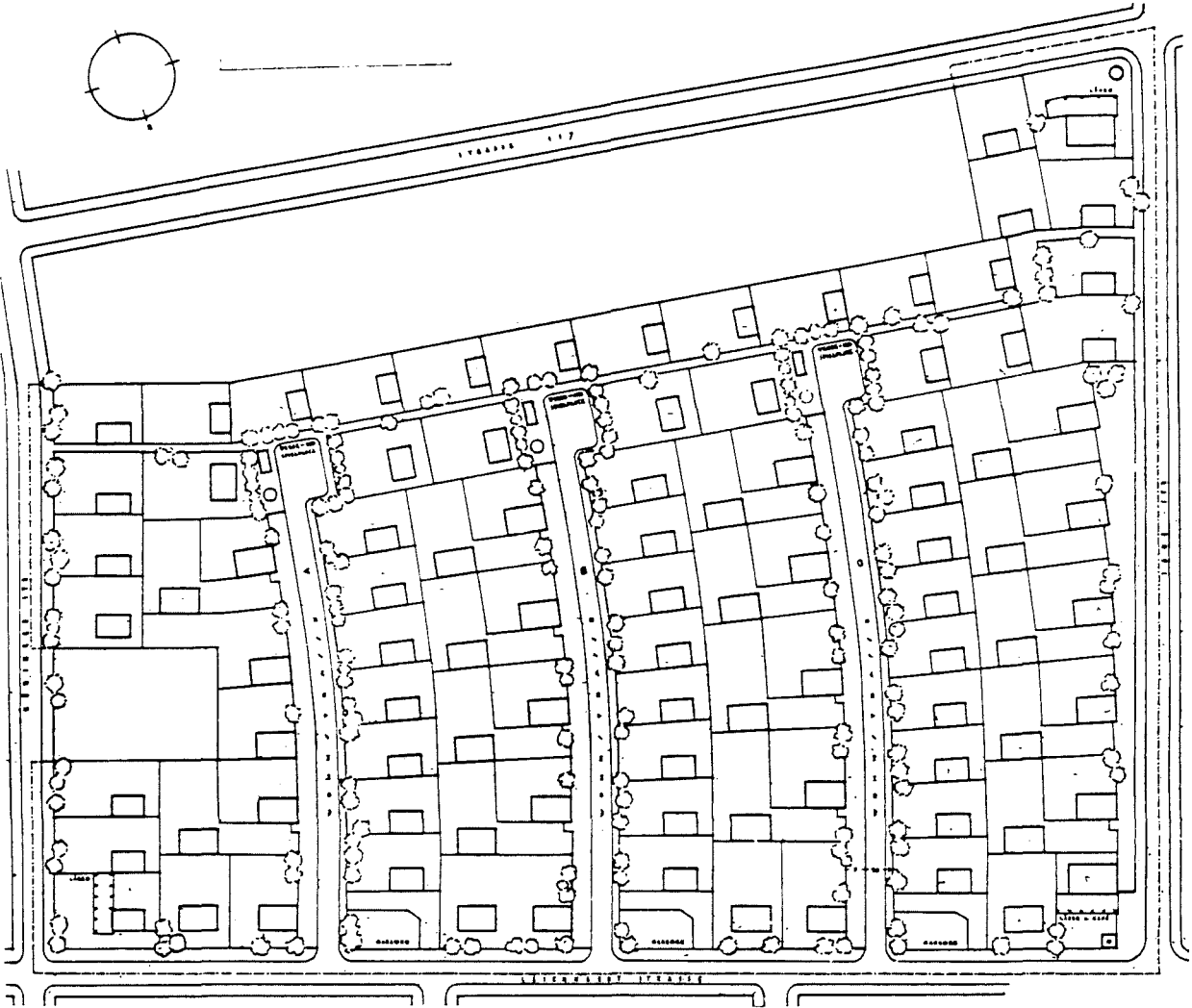
La forma del parcel.lari és, segurament, l'aportació més important del projecte. Es combinen tres tipus diferents de parcel.les, que vinculades a una disposició determinada de les cases donen com a resultat un òptim aprofitament de l'espai interviari. També genera un ordre edificat dins d'una disposició difosa dels edificis, creant, als carrers, façanes discontinues però ordenades.

Donat que amb aquestes mides tan petites, no és possible mantenir distàncies adequades entre les vivendes, sense reduir el jardí a unes franges perimetrals inutilitzables amb vivendes aïllades, s'adosen a un dels laterals. Això permet un òptim assolejament, la disponibilitat d'un jardí de proporcions adequades i una diversificació formal en la composició dels carrers.

La casa utilitzada és sempre la mateixa, amb un nombre total de 96 vivendes.

II

Aquest projecte desenvolupa un espai situat entre dos carrers, l'objectiu del qual es realitzar un barri residencial protegit del soroll del tràfeg, en base a parcel.les de 250 m².

És un projecte petit on la característica principal és la disposició del pati de la parcel·la en posició lateral, generant un ritme respecte al carrer: cas-pati-casa-pati. Això fa que les cases donin de tester amb el carrer, i que la façana més gran sempre estigui ven orientada.

El traçat viari és a base de carrers de sentit únic en direcció Nord-Sud.

Per evitar el moviment del cotxe a l'interior del barri es renuncia als garatges individuals.

Els carrers són asimètrics (2 m. de vorera, 3 m. de calçada, i 3.5 m. de jardí), el que dóna al barri l'aspecte de ciutat jardí.

La casa es situa en l'extrem Nord de la parcel·la, de manera que el jardí estigui orientat a Sud. L'accés es produeix pel lateral.

Les cases s'han alternat les unes amb les altres de manera que cadascuna disposa d'un espai visual molt més gran.

III

Es tracta d'un projecte d'urbanització, té molt de tràfec pesat. L'emplaçament té una forma irregular i limita a l'Oest amb parcel·les ja edificades. L'objectiu es aconseguir una certa amplitut a pesar de l'escasa profunditat del terreny. El projecte preveu la construcció de 10 vivendes.

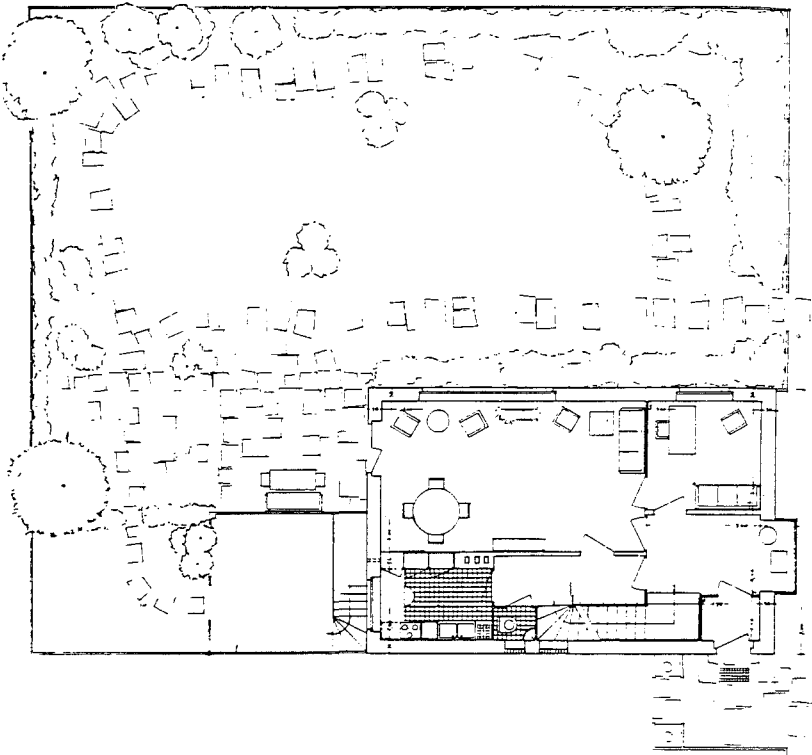
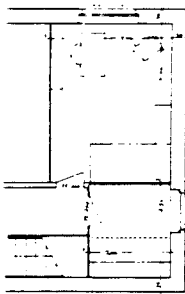
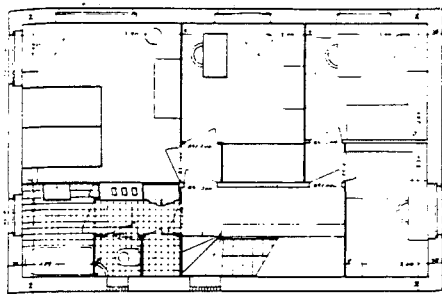
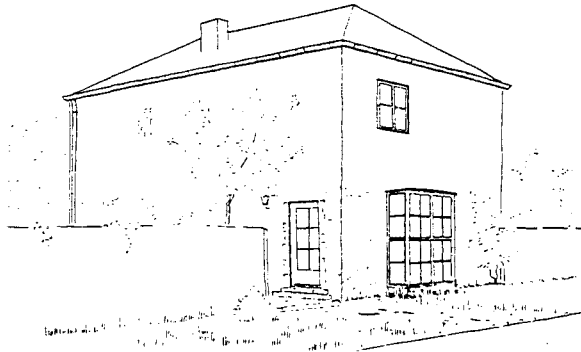
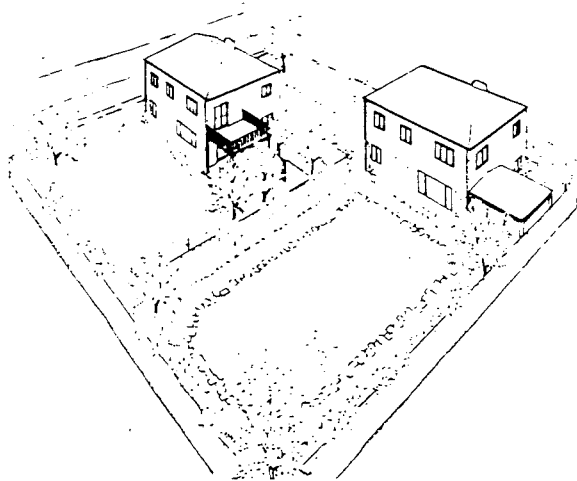
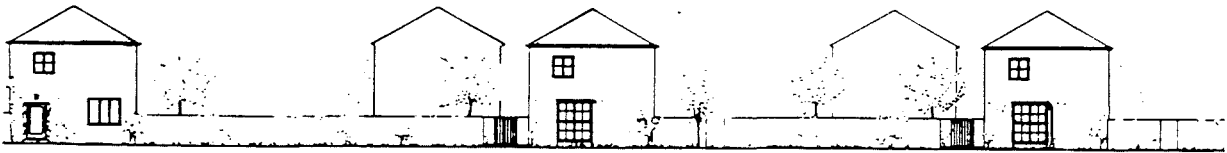
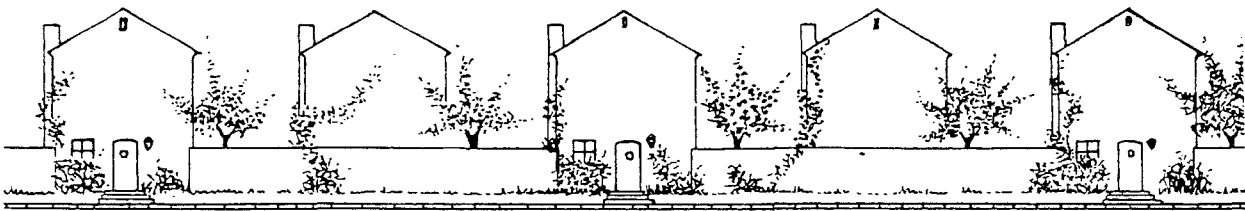
Per donar uniformitat al conjunt el que fa es disposar les cases d'una manera homogènea en el terreny, orientant els jardins a Sud-Oest. Aquest jardí és el que assumeix les irregularitats mentres que el frontal a carrer és homogeni per totes les cases.

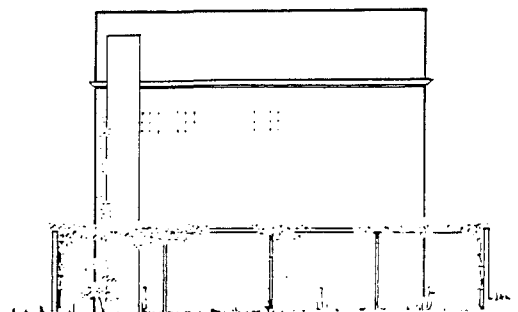
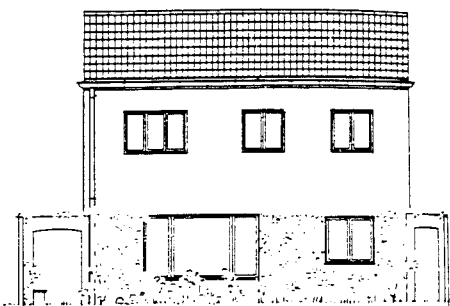
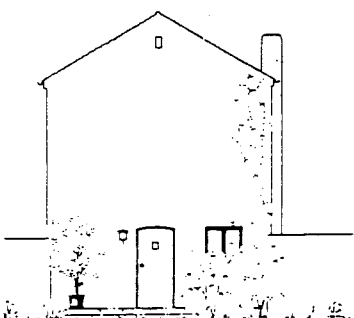
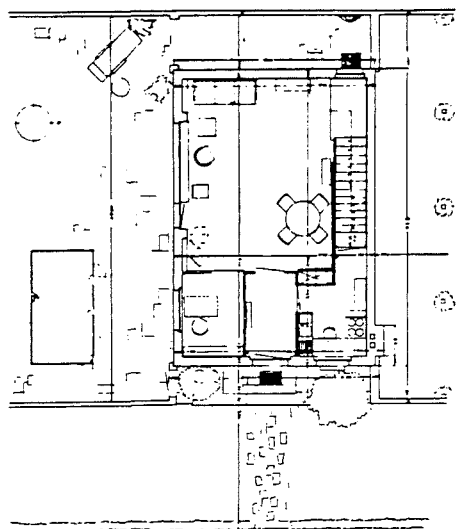
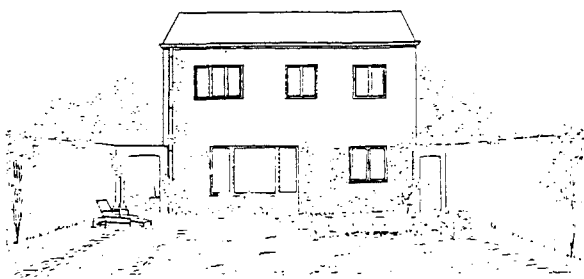
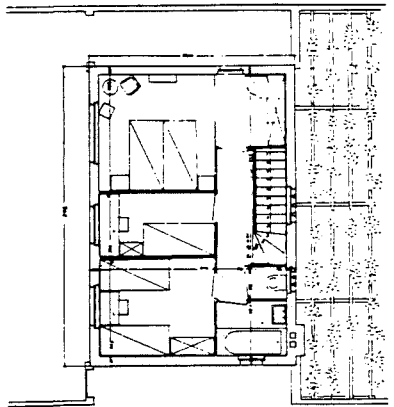
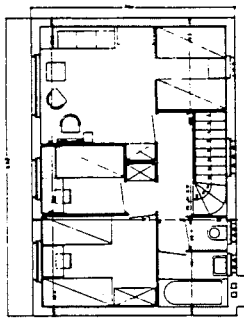
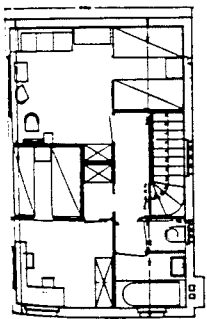
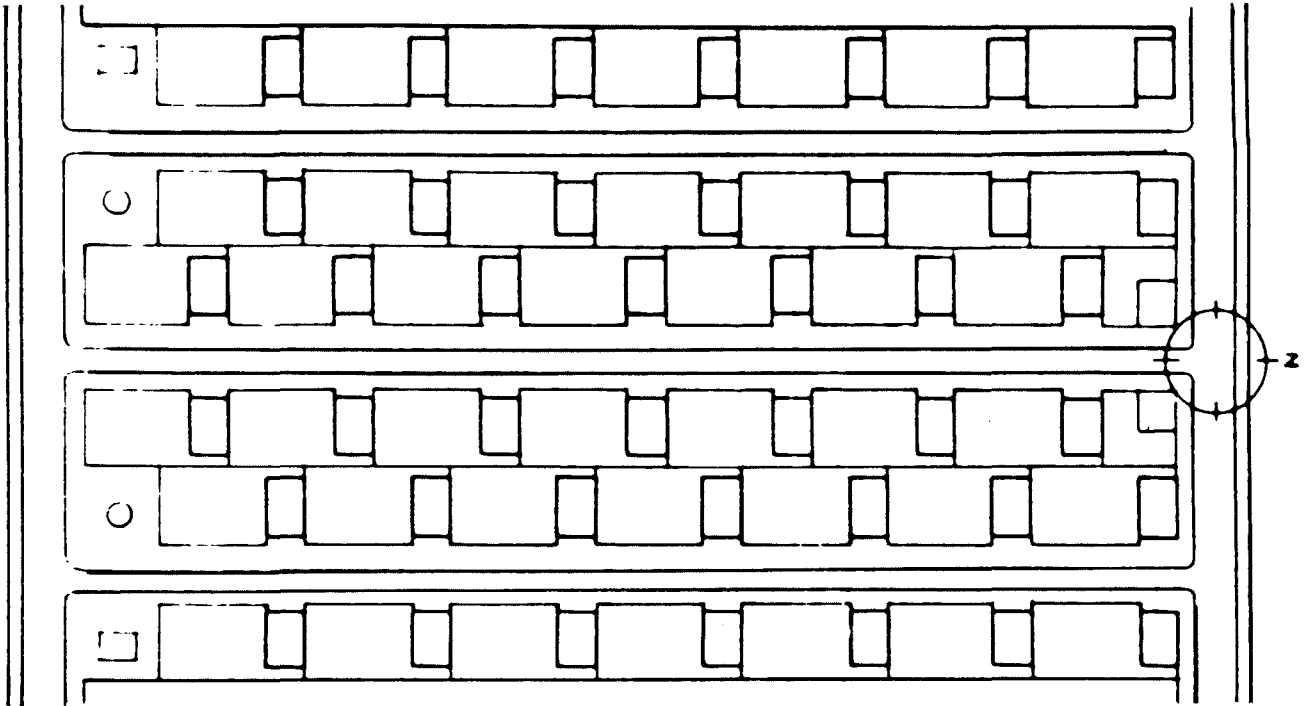
IV

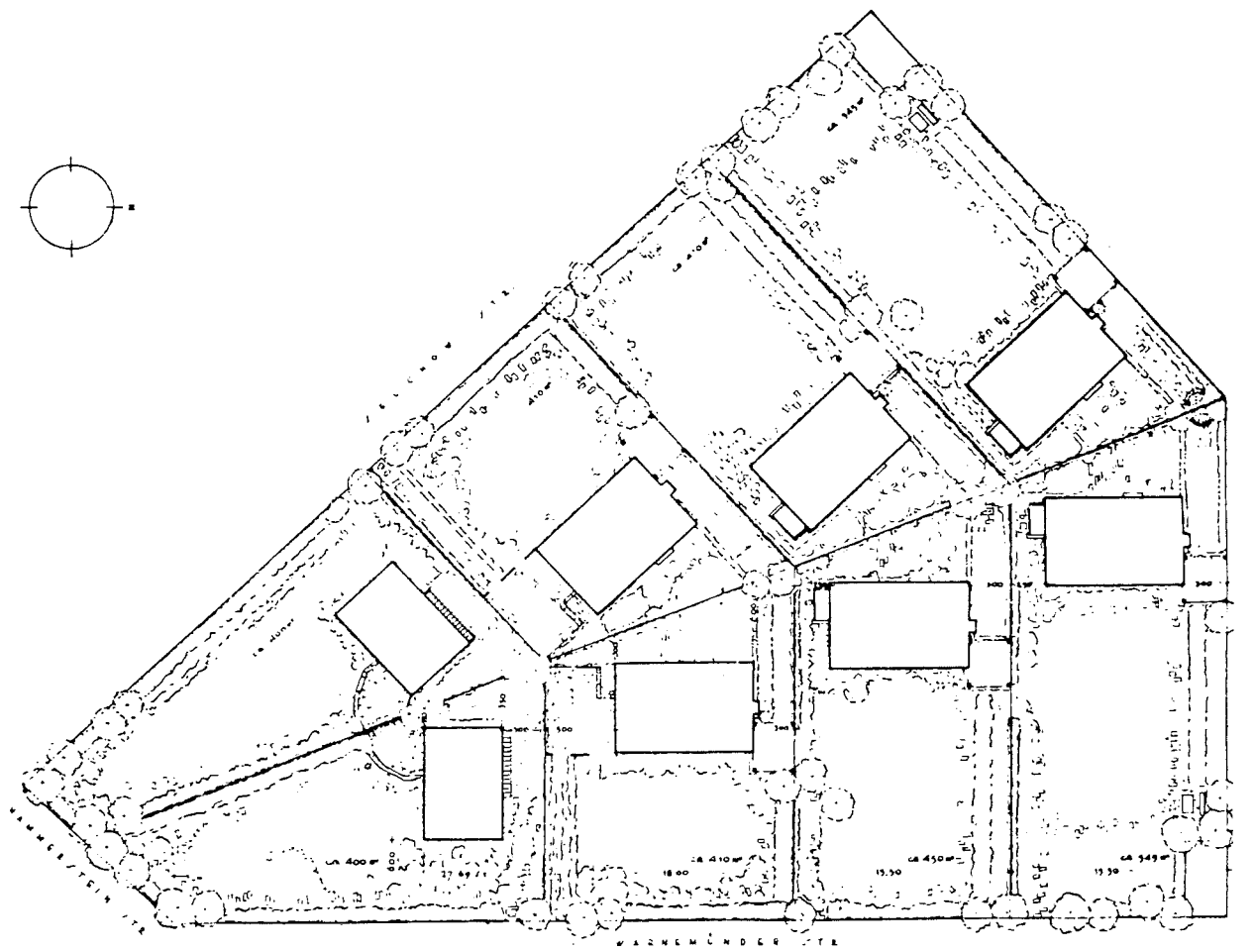
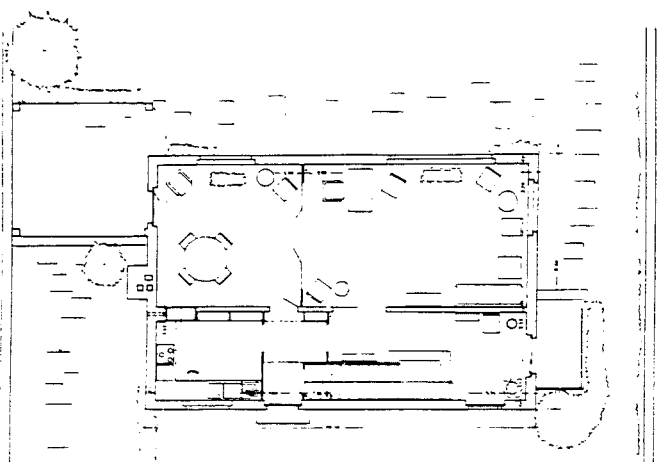
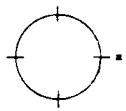
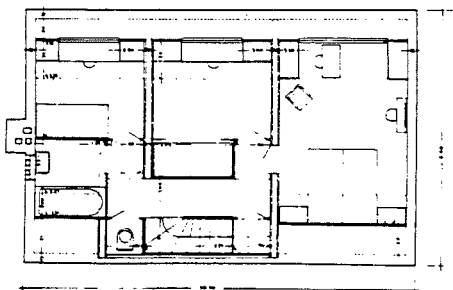
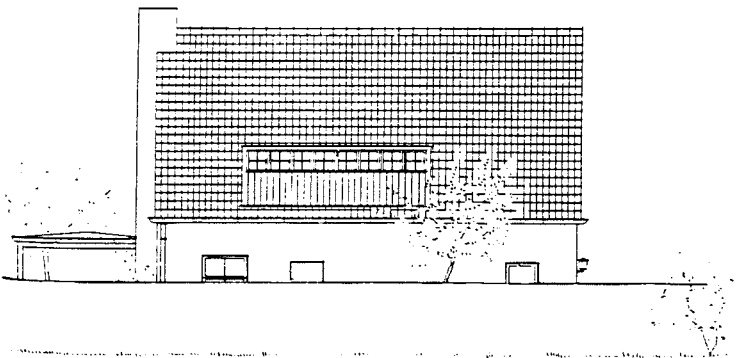
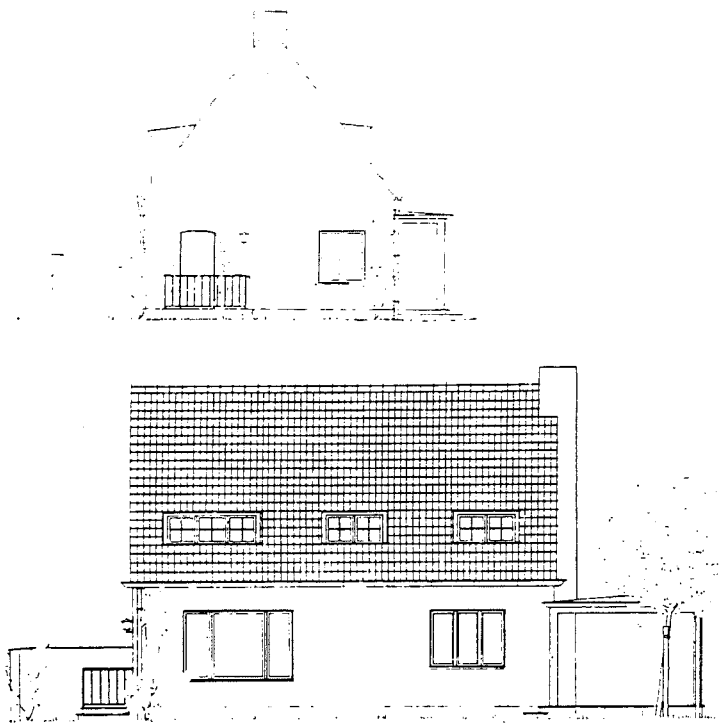
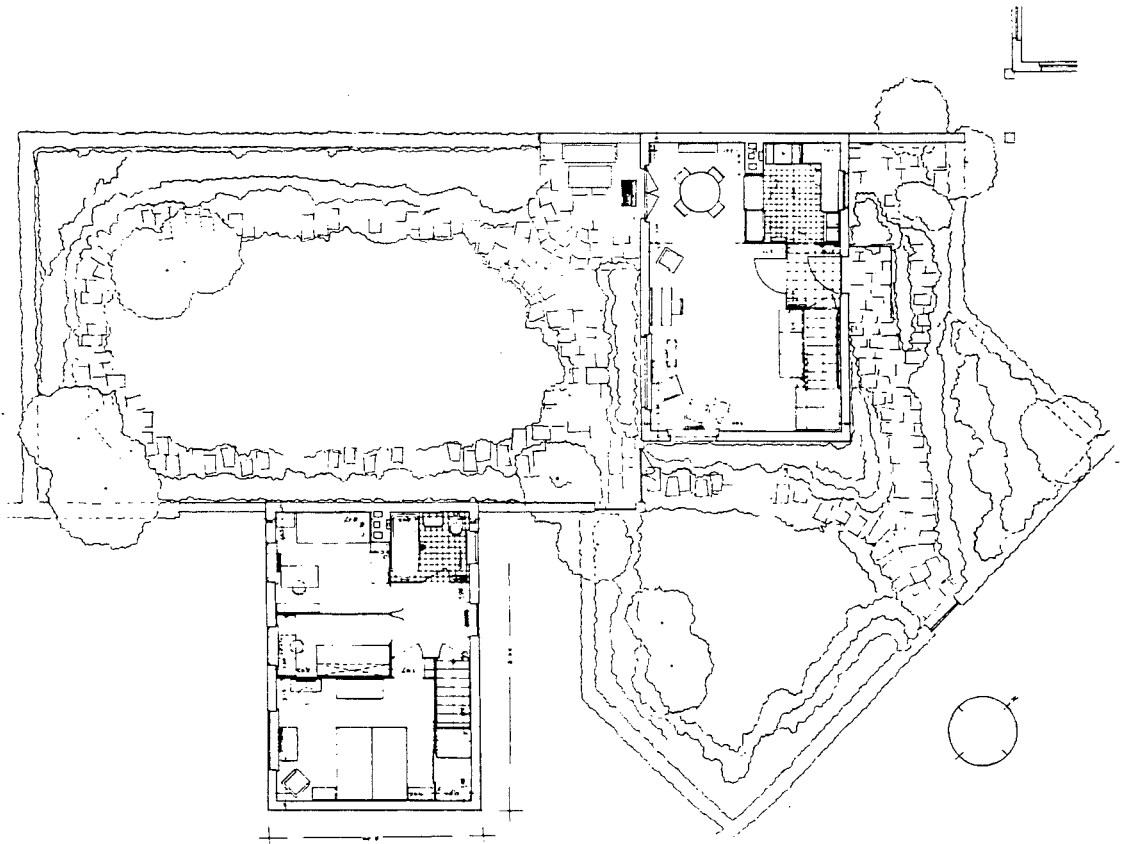
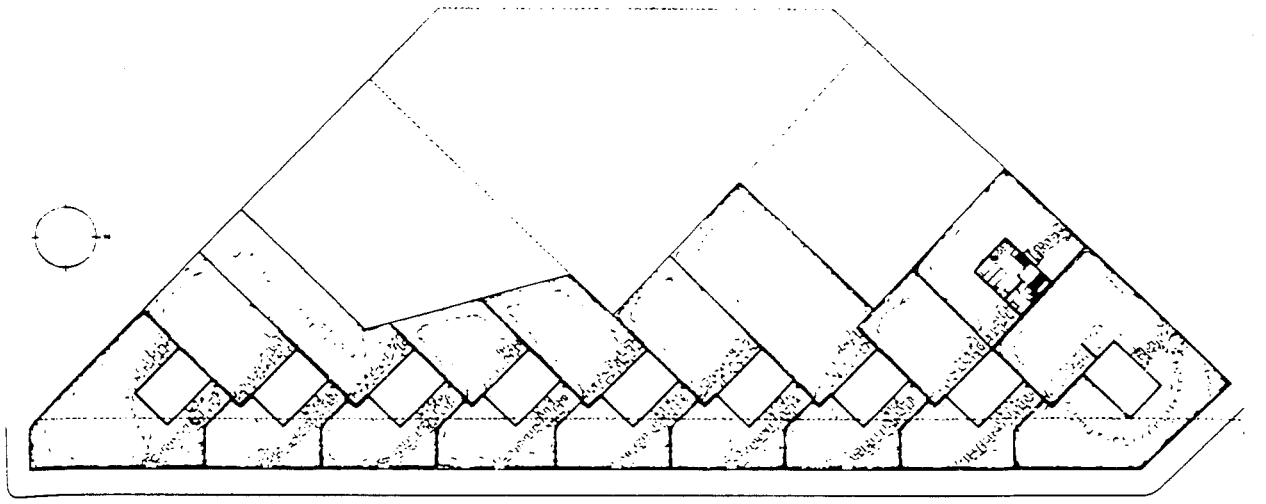
Aquest projecte desenvolupa un gran solar de cantonada amb angle agut. Per resoldre aquest tema es planteja aconseguir un aprofitament òptim del solar i trobar un emplaçament òptim de cada una de les cases que permeti un bon ajardinament, i salvaguardés a l'usuari de les vistes protegint-se del carrer.

V

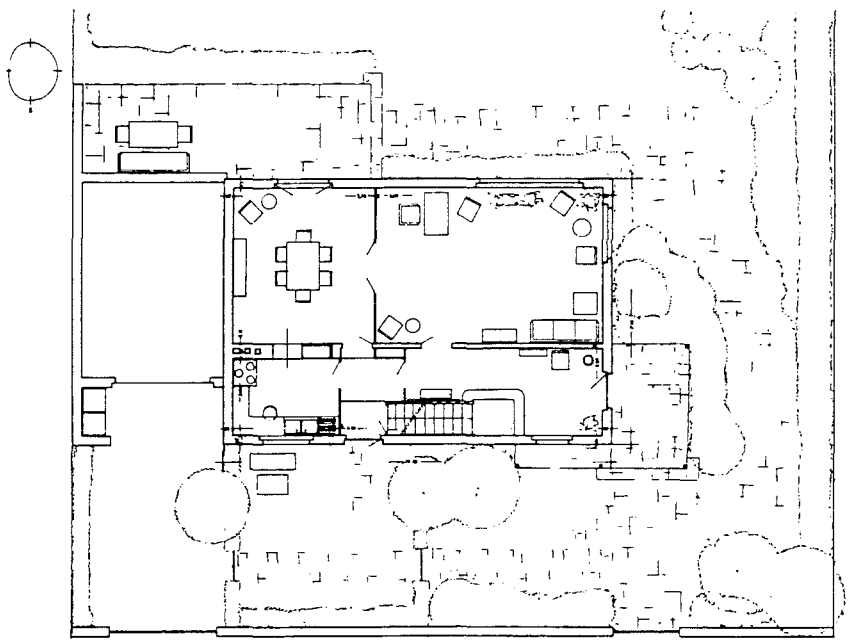
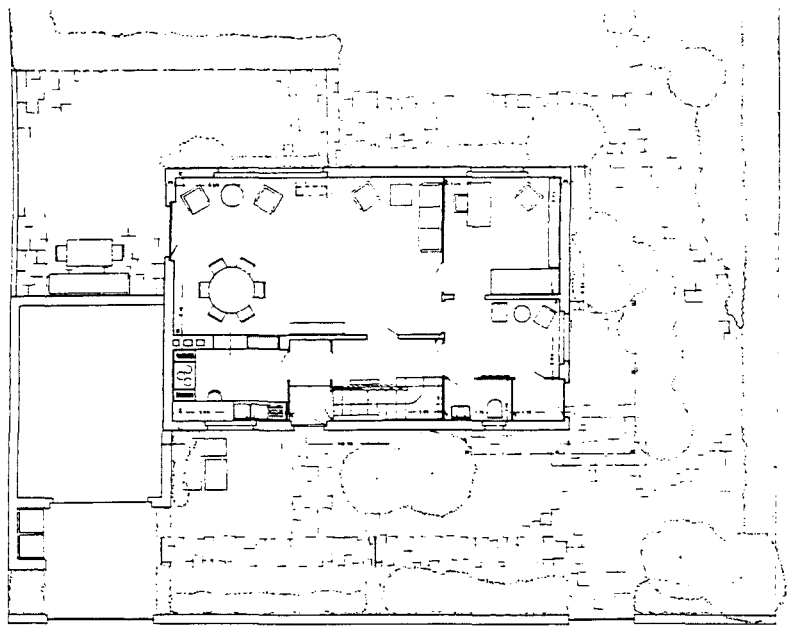
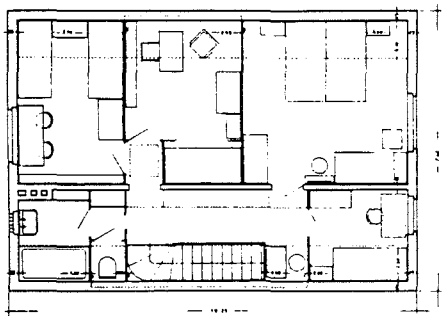
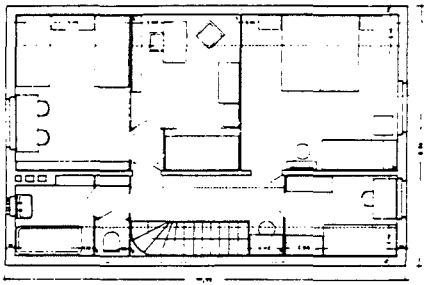
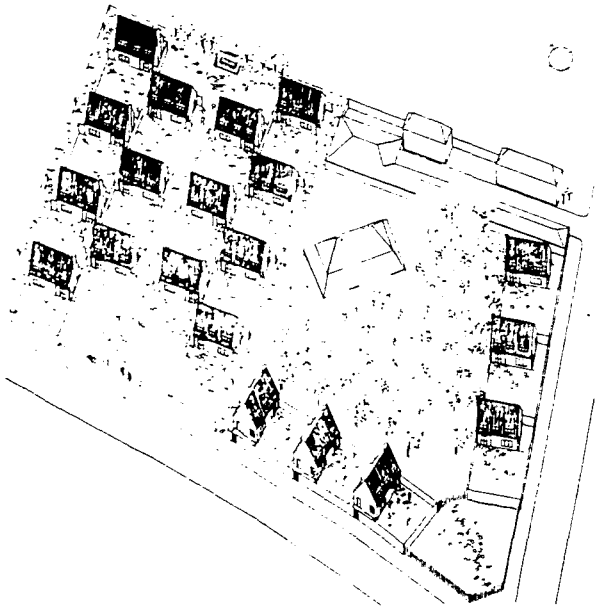
Aquest projecte consisteix en parcel·lar el jardí d'un casalot antig. La finca original té 11000 m² i està limitat per dos carrers. El projecte desenvolupa dos temes, per un costat aplica l'ordenació de cases orientades a Sud amb la disposició de tres eixos peatonals que penetren cap a l'interior de la finca amb les cases desplaçades i creant una petita plaça en l'accés Nord. Es llibera la cantonada per facilitar l'accés a la casa antiga. Aquest projecte és l'aplicació dels experiments anteriors.

WERKBUND SIEDLUNG

J. Frank, i altres.
1932
Viena
Austria

Aquesta operació es realitza en el marc d'una exposició d'arquitectura vanguardista de l'epoca.

L'objectiu és mostrar als visitants la possibilitat d'obtenir el màxim confort de l'habitatge i la ciutat jardí, produint arquitectures molt diverses lligades a la manifestació de la individualitat del projectista.

Com totes les altres exposicions de l'època, té el valor de mostruari de les maneres de fer d'arquitectes diversos, on l'interès i l'énfasi es posa en la individualitat de la casa més que en la reflexió sobre el conjunt urbà.

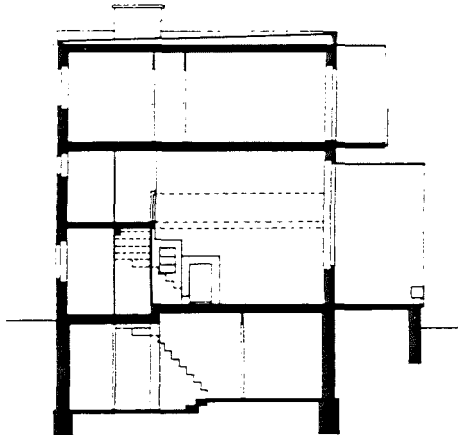
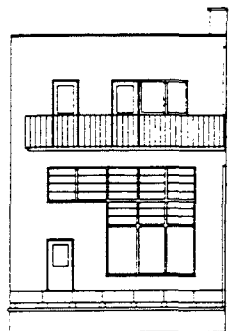
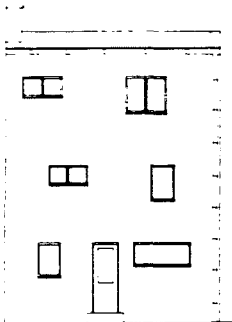
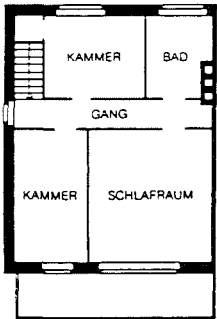
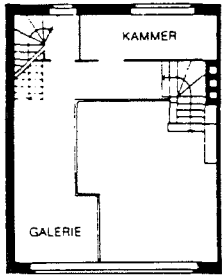
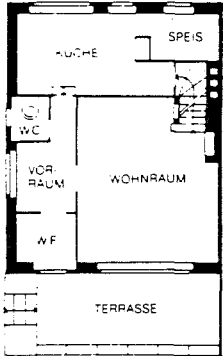
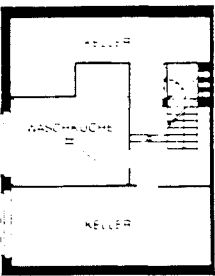
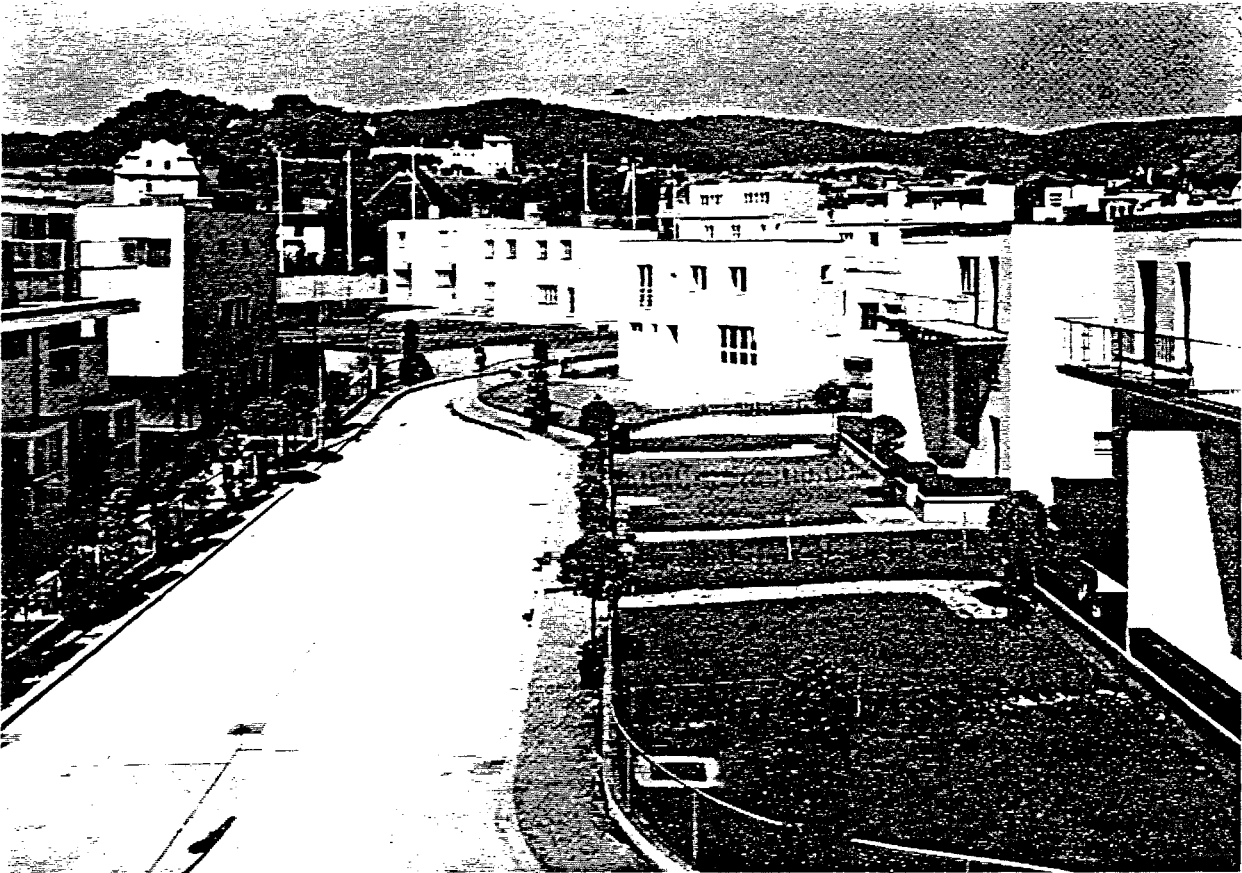
Situat a les afores de Viena amb una implantació urbanística molt sencilla, basada amb l'alineació de les cases als carrers perimetrals, deixant un petit espai ajardinat de separació. Les cases que es disposen en els carrers interiors de la peça es separen encara més. L'interior de les illes quedan lliures per a jardí.

Trobem diferents tipus d'agrupacions i de tipologia, així hi ha tant agrupacions en filera com aparellades, amb cases que poden ser de tant sols planta baixa fins a tres plantes.

La forma edificada resultant és dispersa i sense voluntat de formalitzar cap tipus d'espai: mana més la individualitat de la casa que la forma del conjunt.

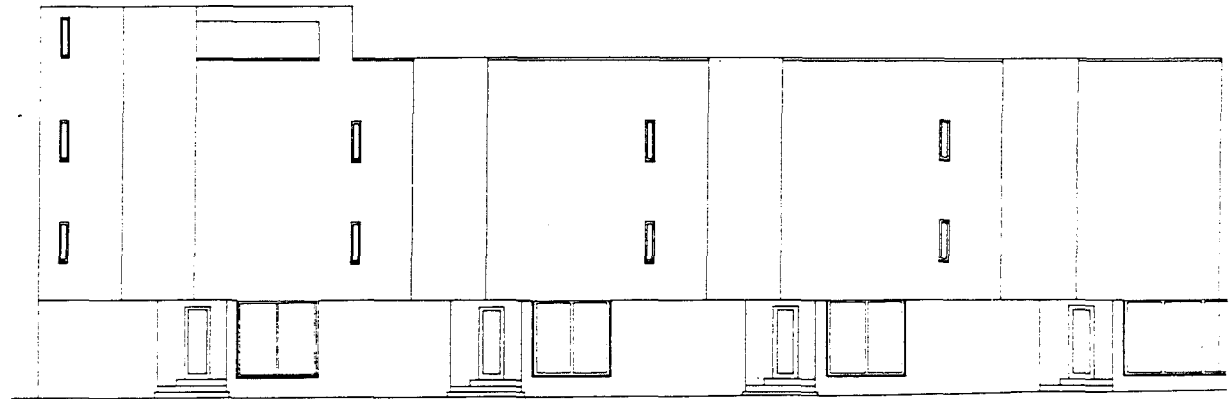
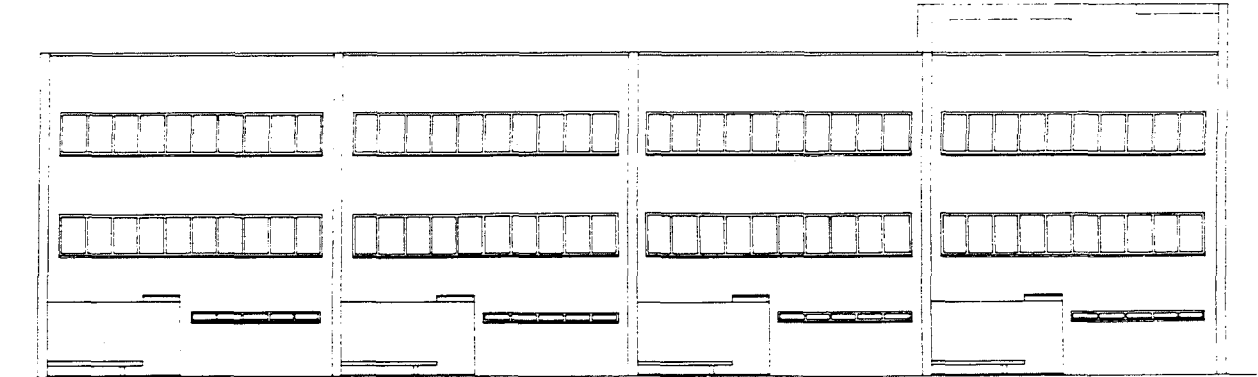
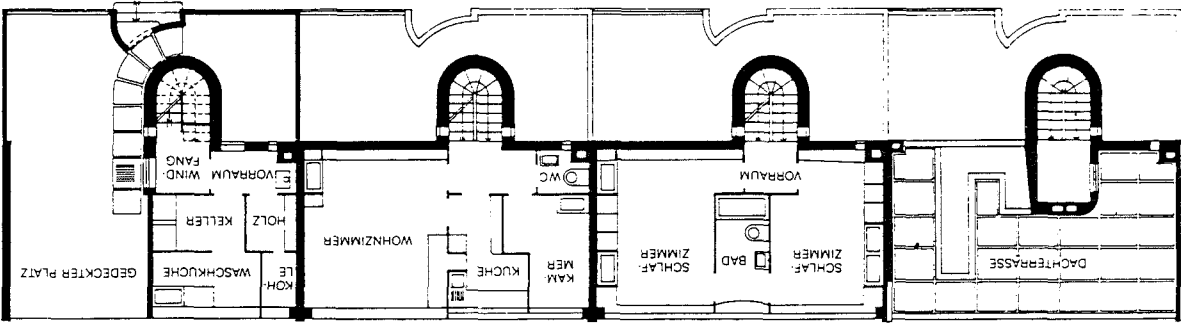
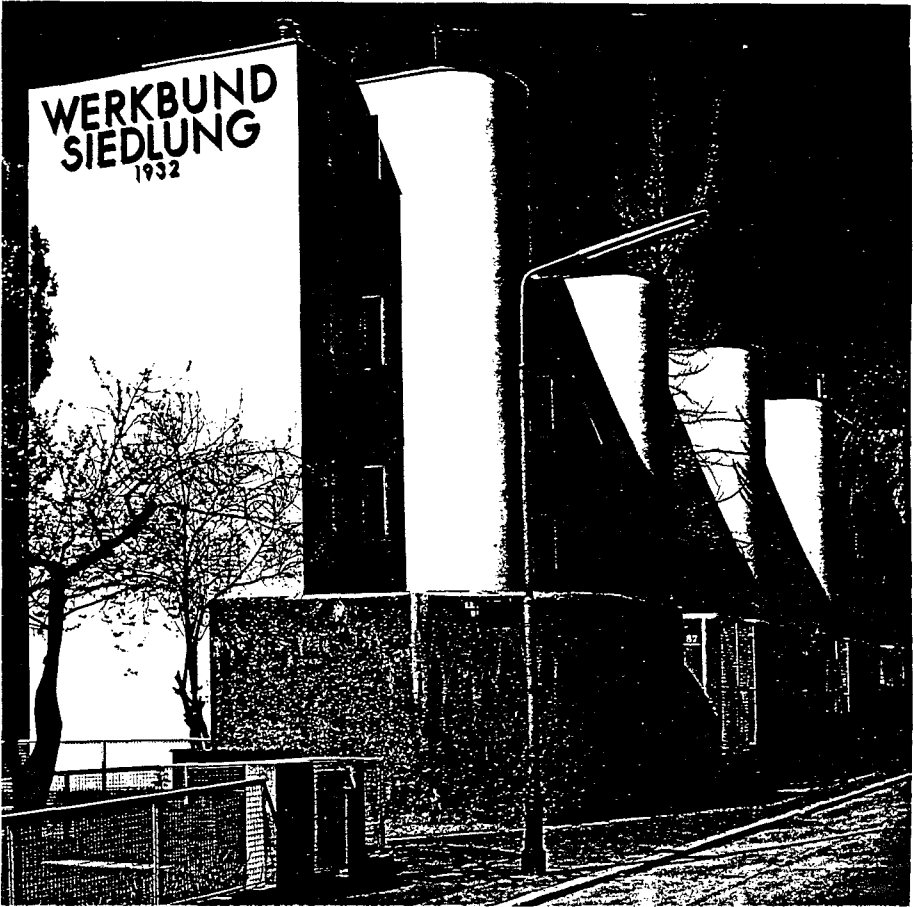
Pràcticament es tracta sempre de cases aparellades, el que representa una escala poc més gran que la casa unifamiliar, i és un repertori formal dins d'una mateixa unitat estilística.

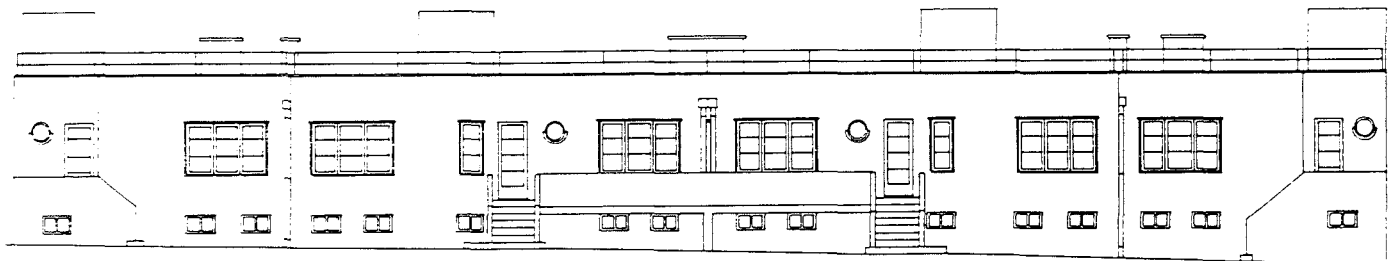
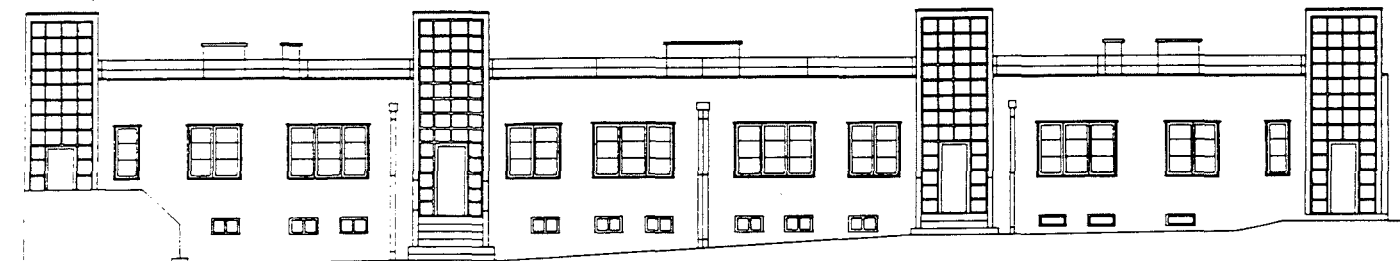
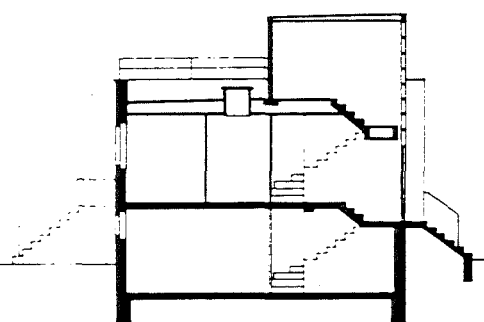
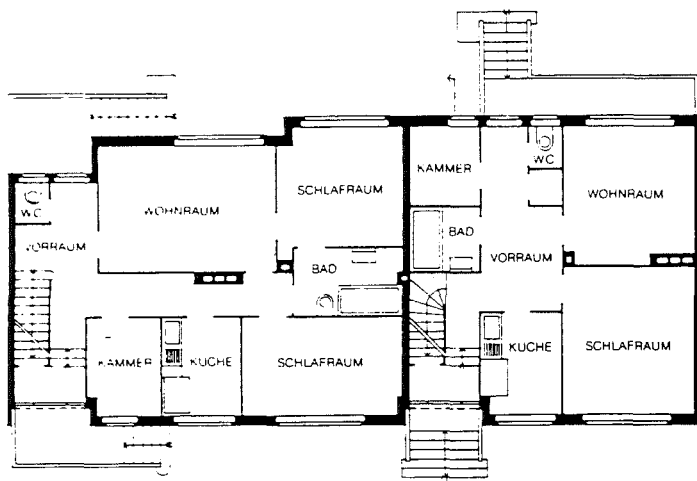
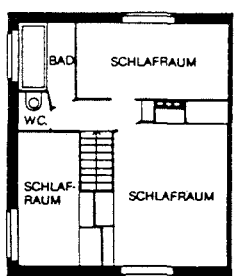
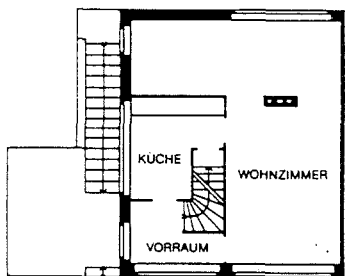
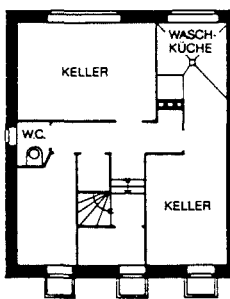
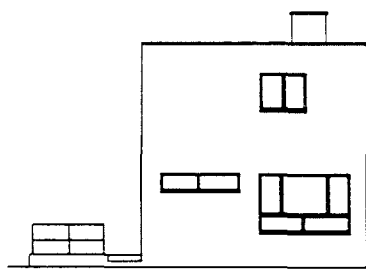
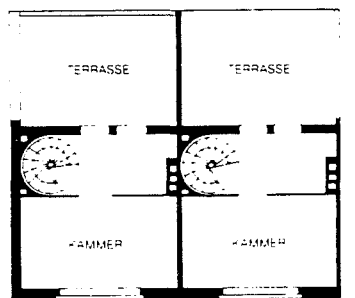
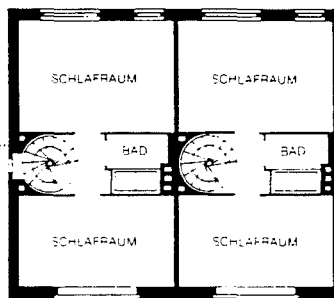
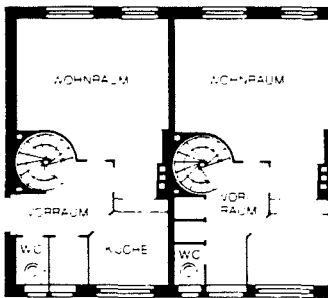
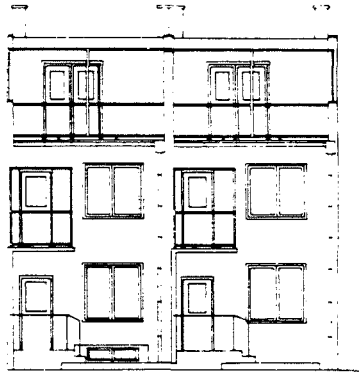
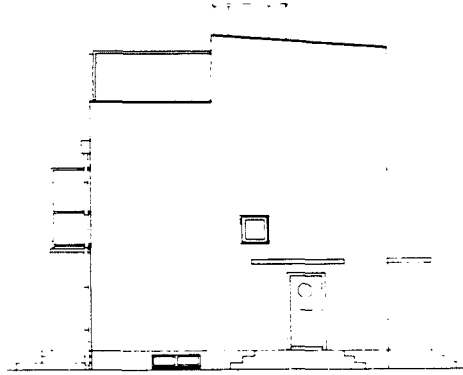
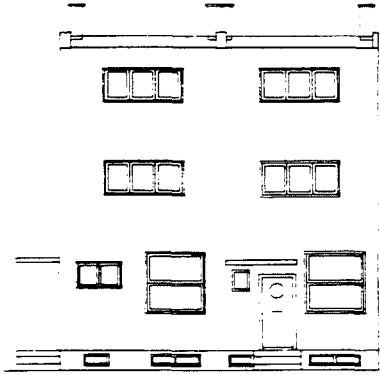
La crítica de L. Benevolo sobre aquest projecte s'expressa en els següents termes: "L'experiència no resulta cap mena d'aportació important a la solució dels problemes tècnics i econòmics de l'edificació popular, sino tant sols una indicació a favor de les cases baixes i a les barriades extensives. Aquesta preferència té, evidentment,

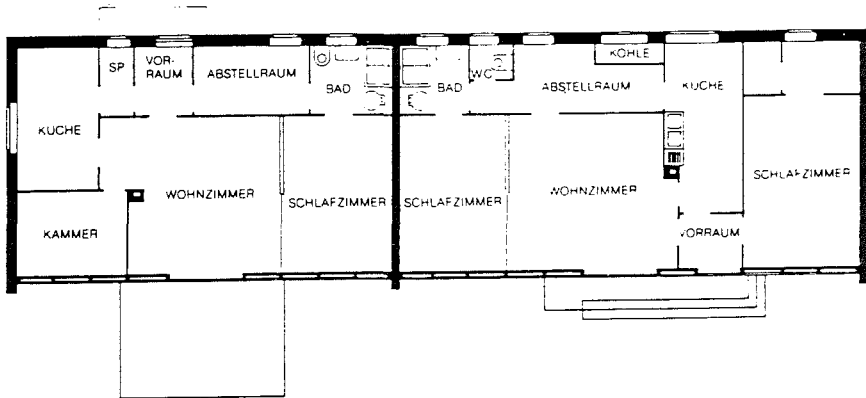
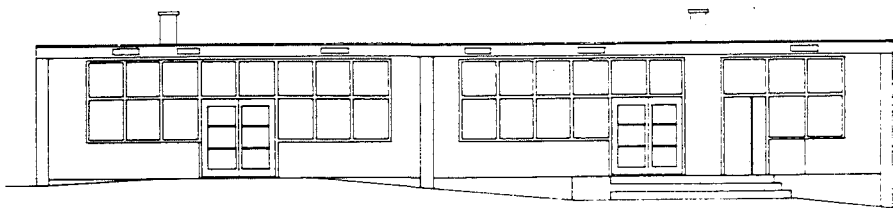
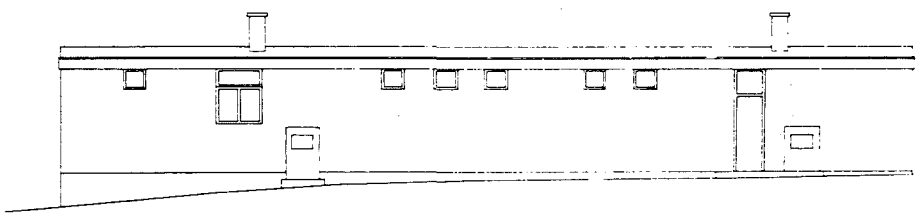
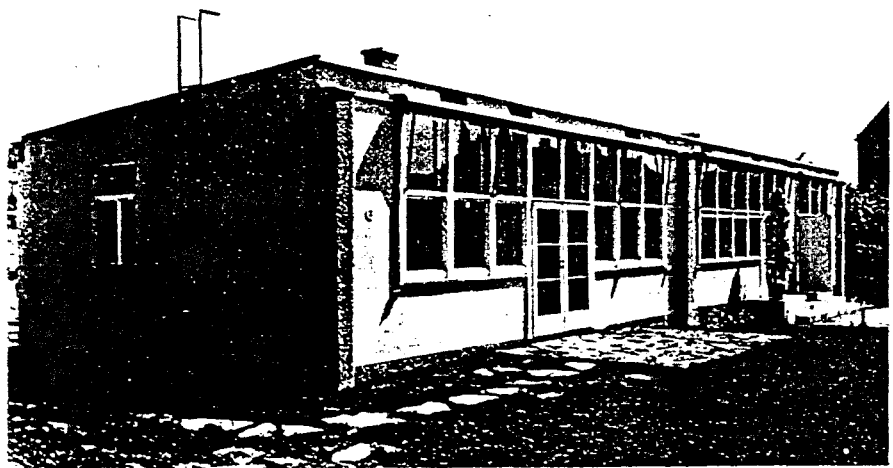
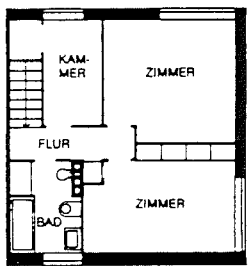
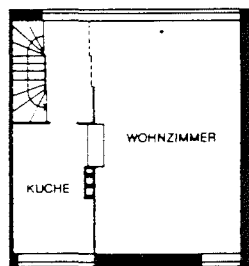
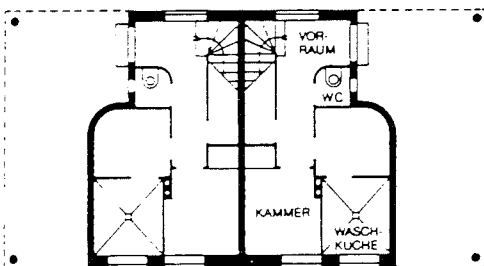
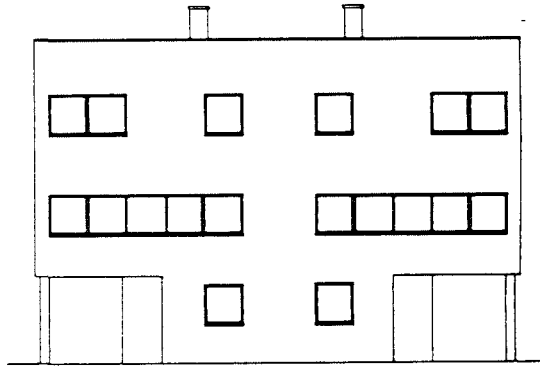
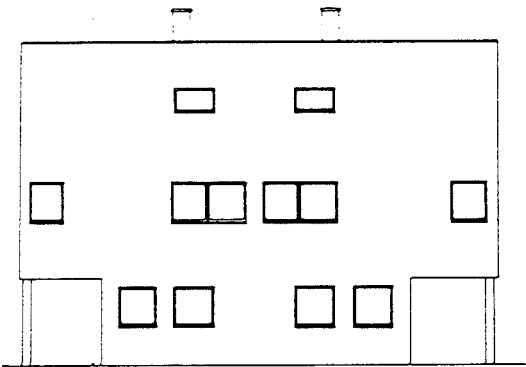
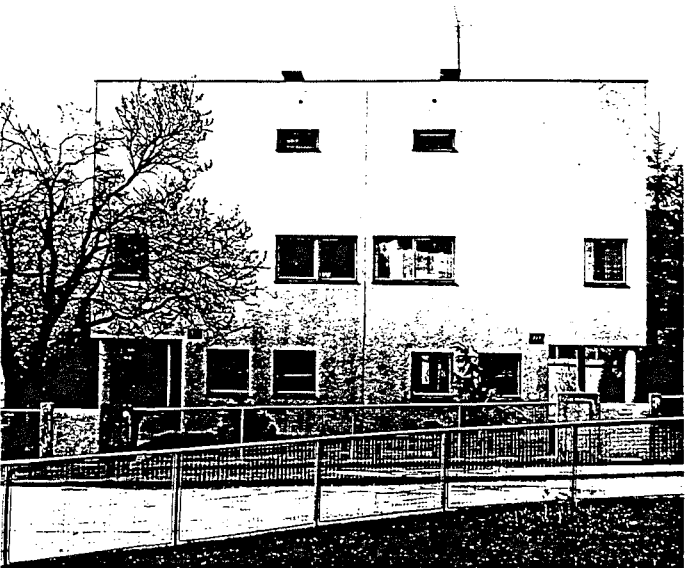
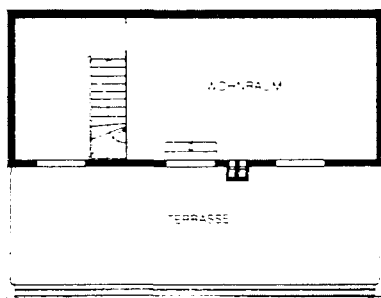
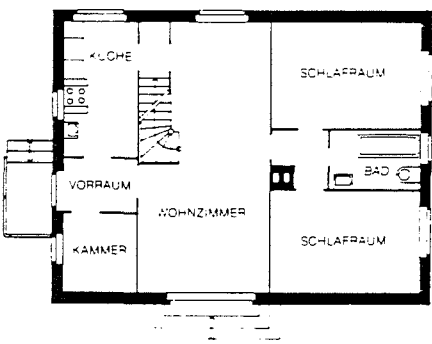
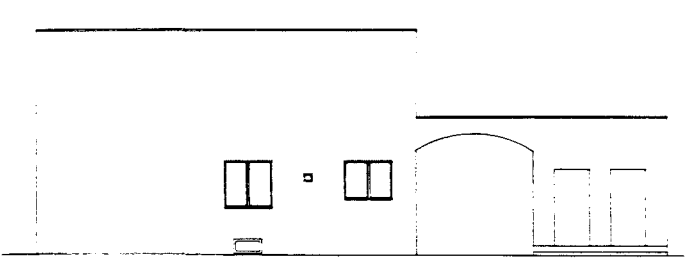
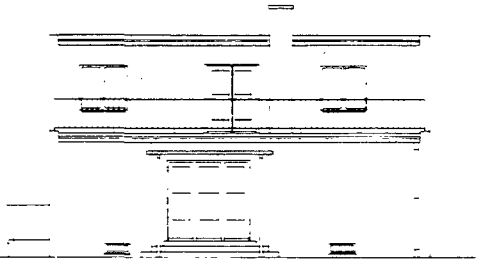
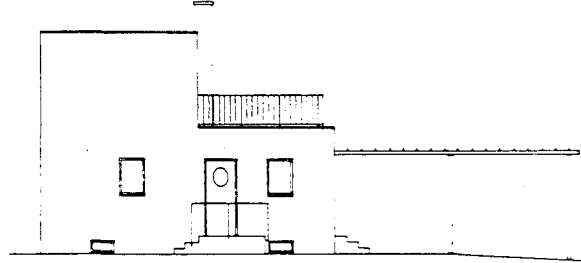
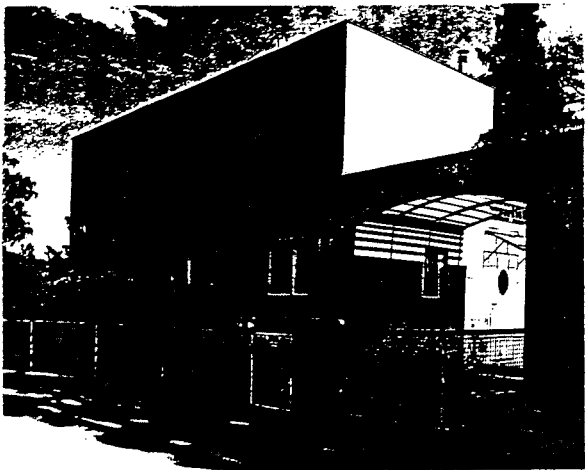

un significat social: la renúncia de la integració dels barris obrers a la ciutat, i de l'evasió cap a l'espai semirural."

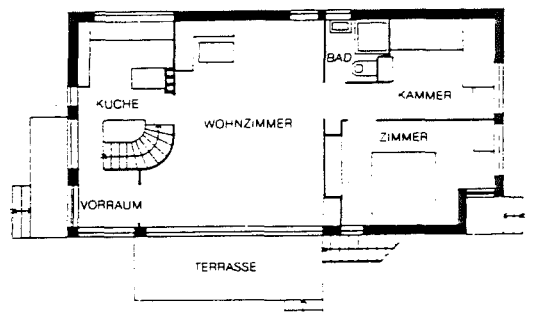
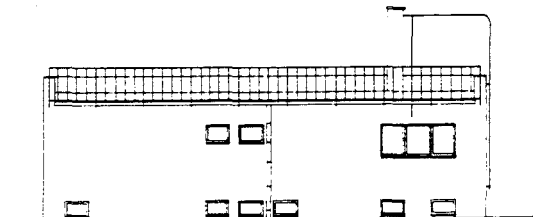
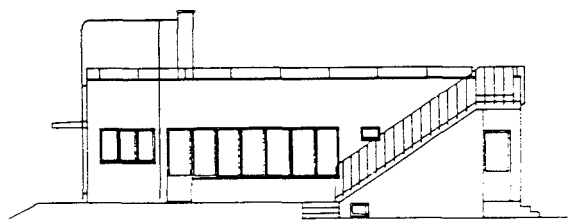
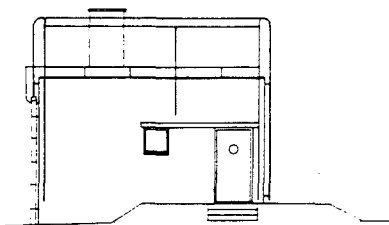
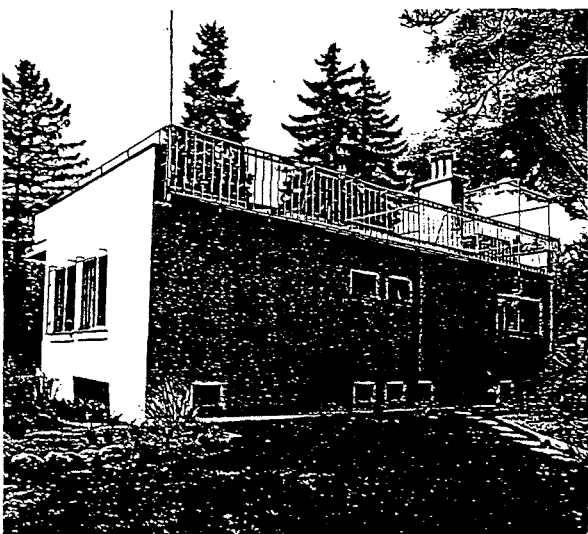
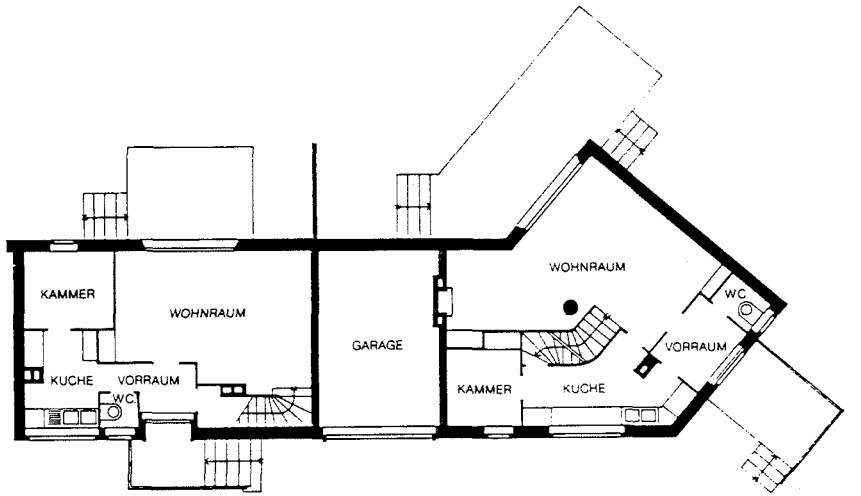
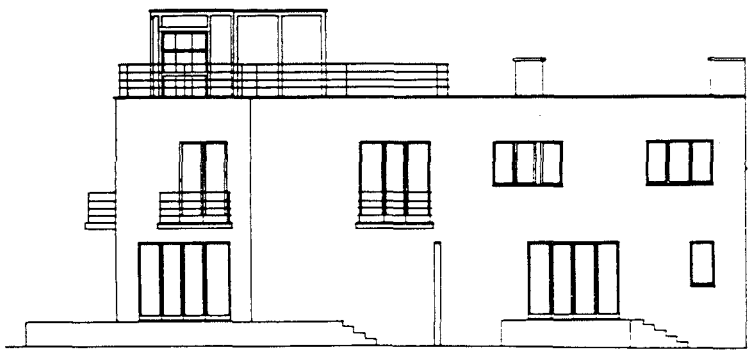
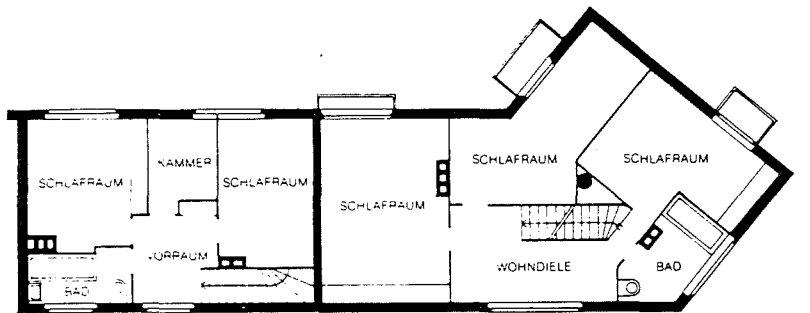
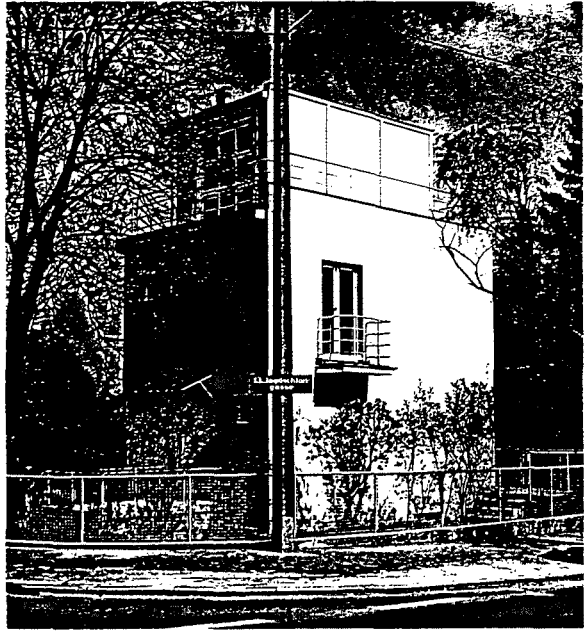
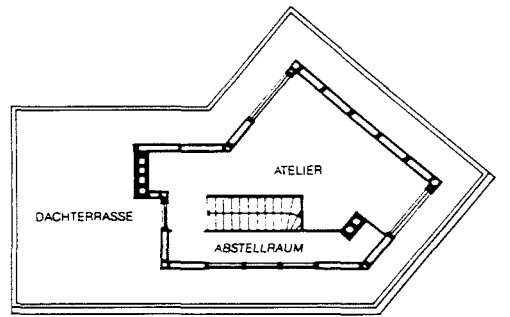
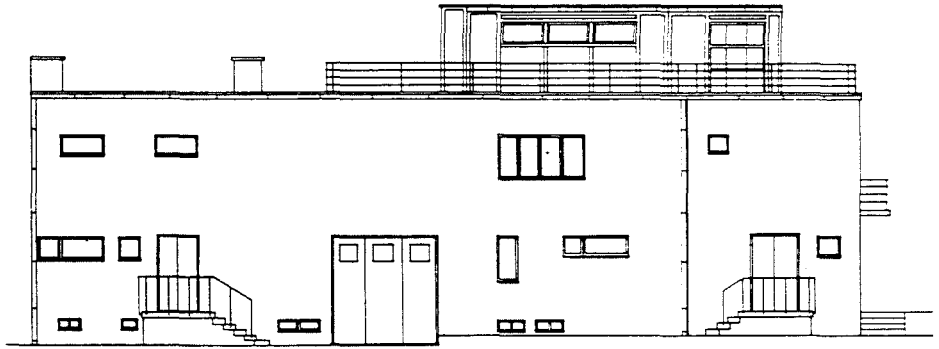
AA.VV. Housing in Europa 1900-1960. Vol.4 pàg. 138-143
Arquitectura. Revista COAM nº 278-279 pàg. 42-50, 74-87
Benevolo, L. Historia de la arquitectura moderna. pàg. Sherwood, R. Vivienda: prototipos del Movimiento Moderno. pàg. 57-59
Sica, P. Historia del urbanismo S. XX. pàg. 119-160

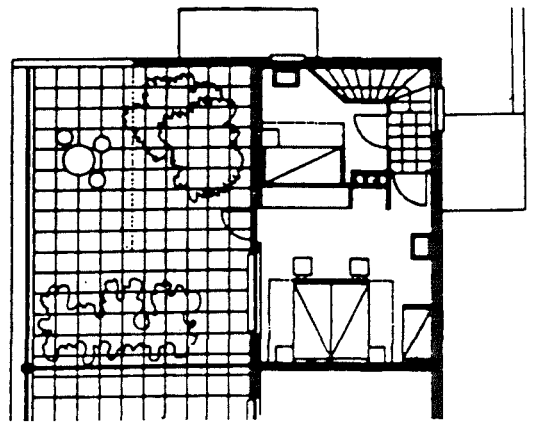
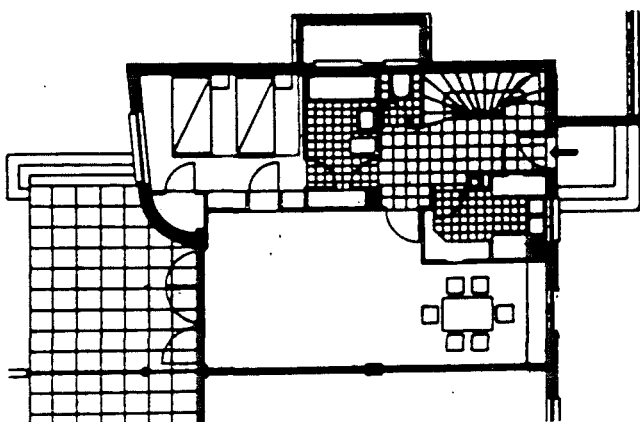
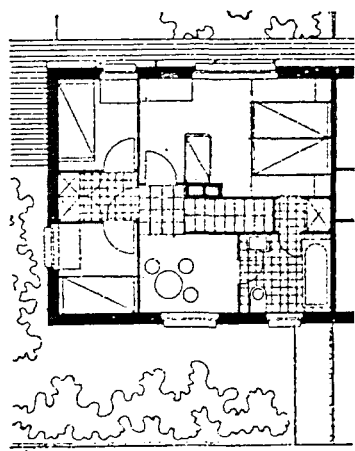
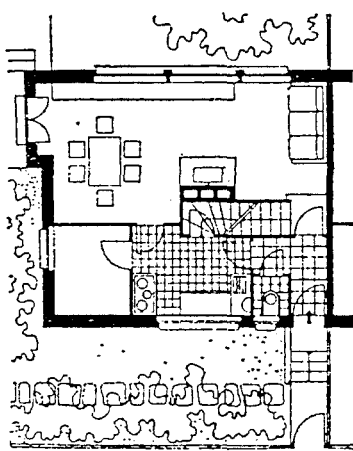
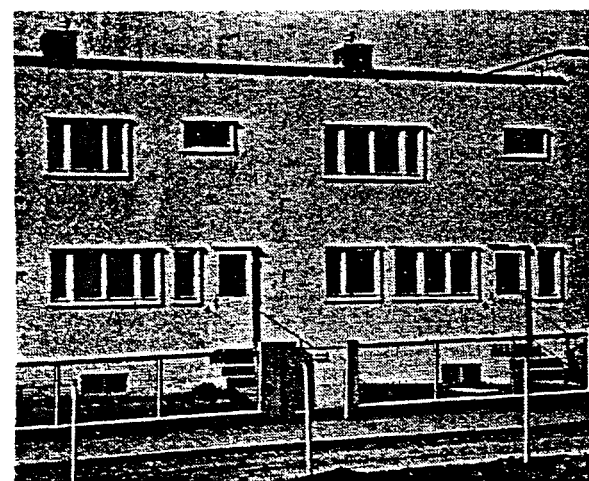
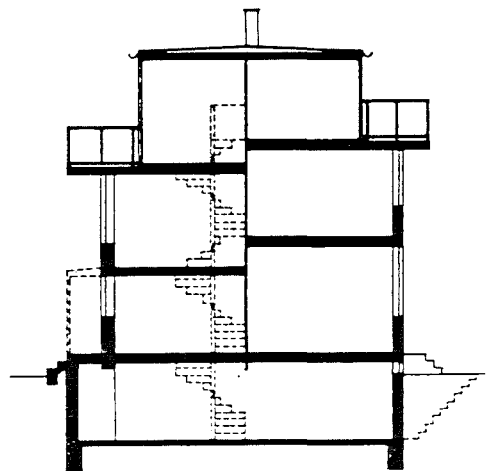
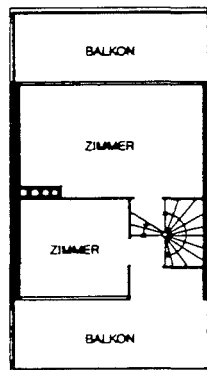
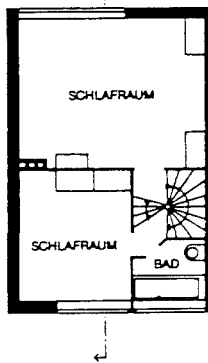
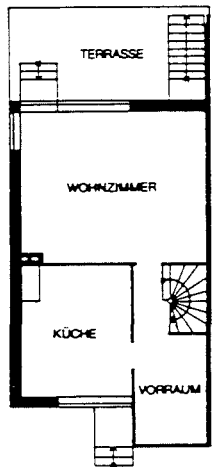
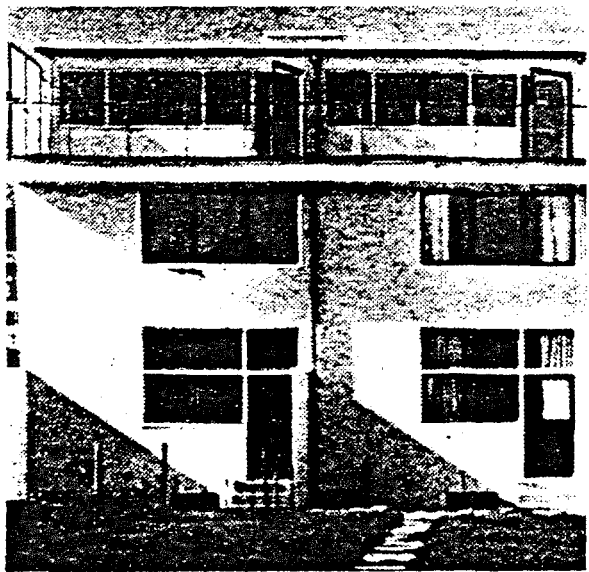
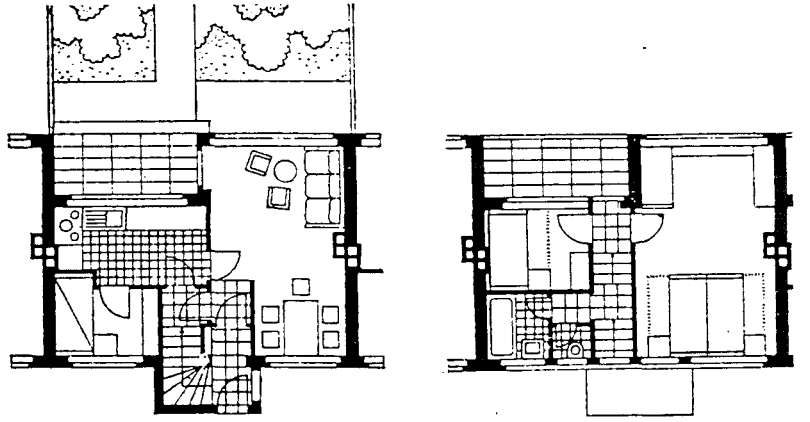
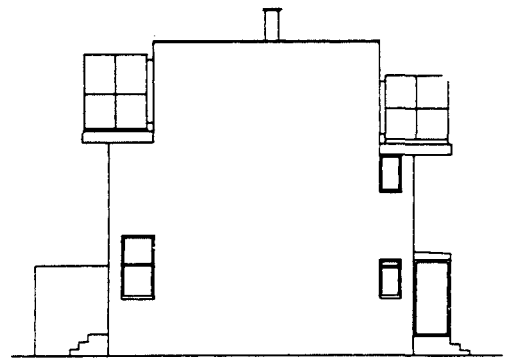
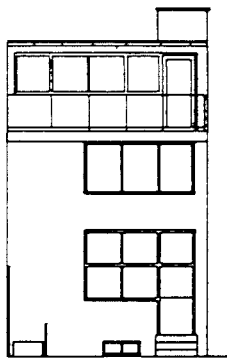
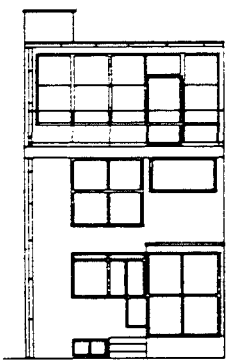

BARCELONA

Le Corbusier

1933

Barcelona

Espanya

El seu objecte és facilitar habitatge econòmic als immigrants d'altres punts del país. El projecte estudia possibles desenvolupaments entre la Gran Via i la zona baixa de l'Hospitalet, en aquell moment una zona perifèrica de la ciutat escassament desenvolupada.

Aquest projecte no s'arriba a construir. El dibuix és un model que caldria estudiar més precisament en el desenvolupament de cada unitat. Això no obstant, com a projecte teòric ha tingut una ampla difusió i s'ha convertit en punt de referència per altres discussions.

Com a model teòric, encara que tingui límit, no hi ha una definició de com seria el barri.

Desenvolupa la idea de les cases baixes en alta densitat (60 hab/ha) en una macro unitat de 400 x 400 m. que correspon a 9 illes senceres de l'esquema Cerdà. En el seu interior col·loca 6 grups de cases de façana molt estreta.

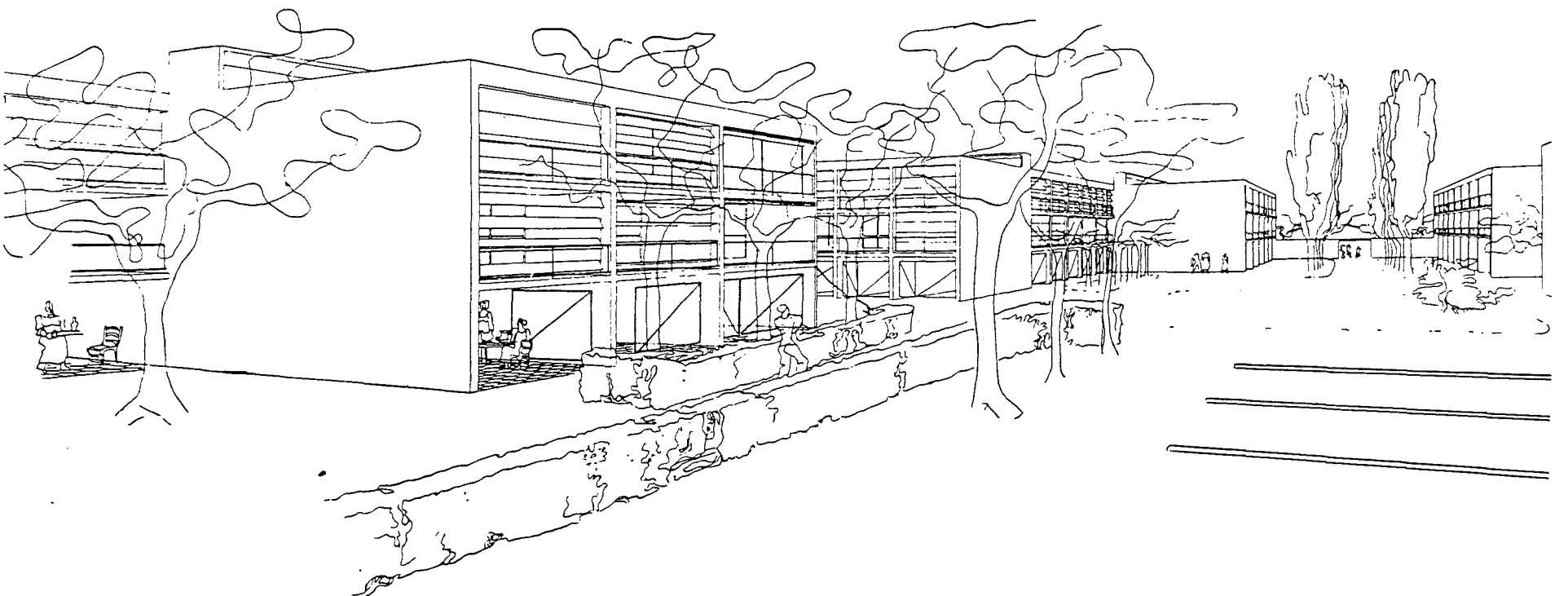
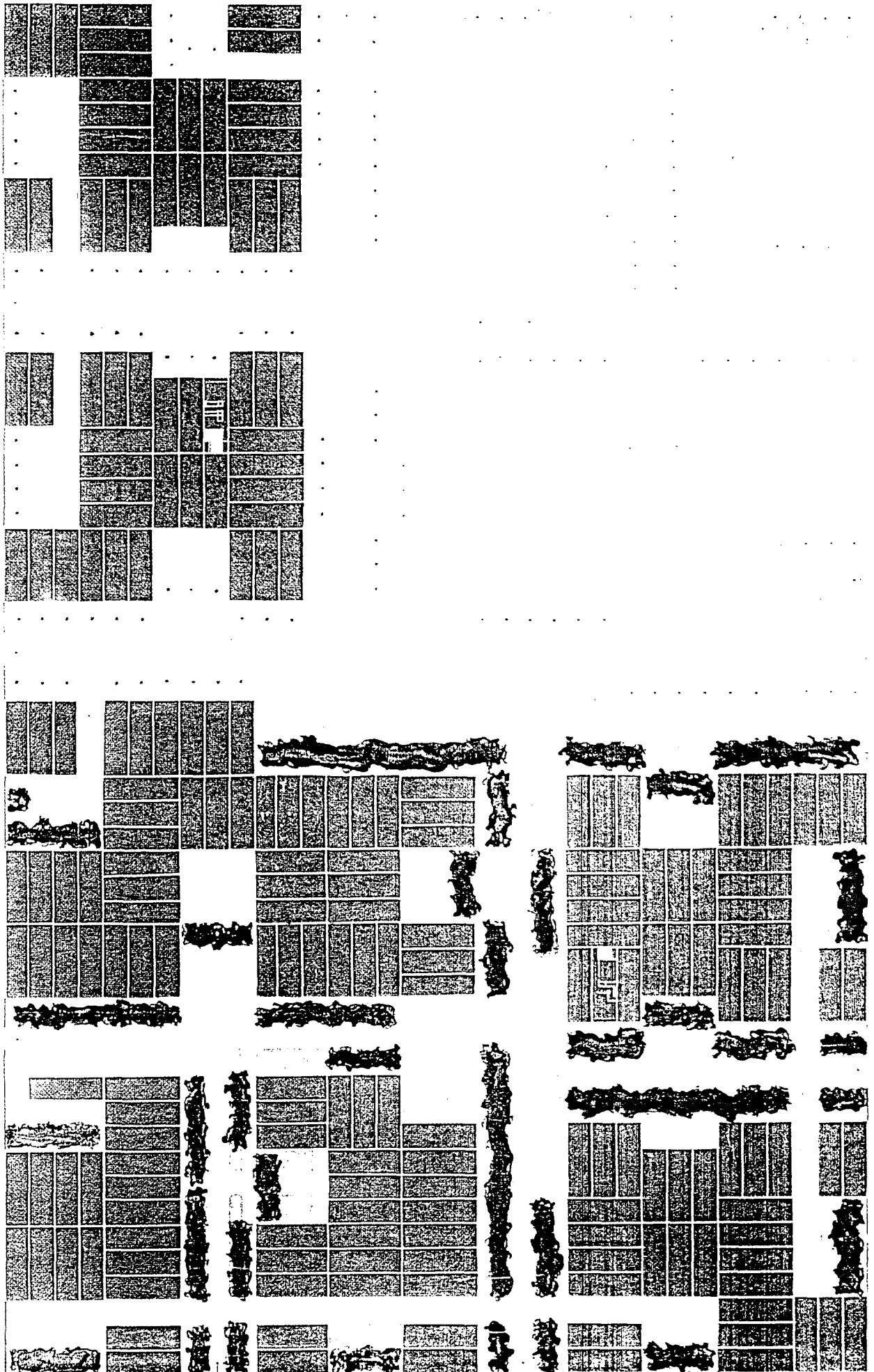
L'organització viària interna és una malla irregular de carrers, per tant, sense continuïtat, on les cruïlles es converteixen en petites places més àmplies. Això fa que el pas a través sigui molt reduït i es tanquin les visual viàries.

Segons la proposta de Le Corbusier cada illa és una pastilla tancada amb accés controlat per determinades portes, i on la relació amb l'exterior de la comunitat no existeix (totes les façanes de les vivendes s'obren a l'interior).

Cada subunitat també està estructurada amb una quadrícula, on a cada quadrat hi ha una agrupació de 3 vivendes en filera. Un d'aquests quadrats queda alliberat de vivendes i col·loca un espai públic.

Cada unitat es desenvolupa en sis grups de cases en filera amb una parcel·lació molt difusa.

Cada illa disposa de serveis col·lectius, i la urbanització està complementada amb la implantació d'un arbre en cada casa, per això Le Corbusier anomena aquest projecte "Cada casa, un arbre".

En aquest projecte no existeix l'espai lliure de parcel·la. Tot l'espai lliure es públic.

El conjunt de cases forma una estora contínua de paquets d'edificació separats pels espais públics.

El parcel·lari coincideix amb l'edificació: no es divideix el sòl sino les unitats d'habitatge dins del conjunt. El conjunt de les cases es tracta com si fos un únic edifici. Inclòs el tractament de façanes, girs, etc. posa de manifest aquesta actitud.

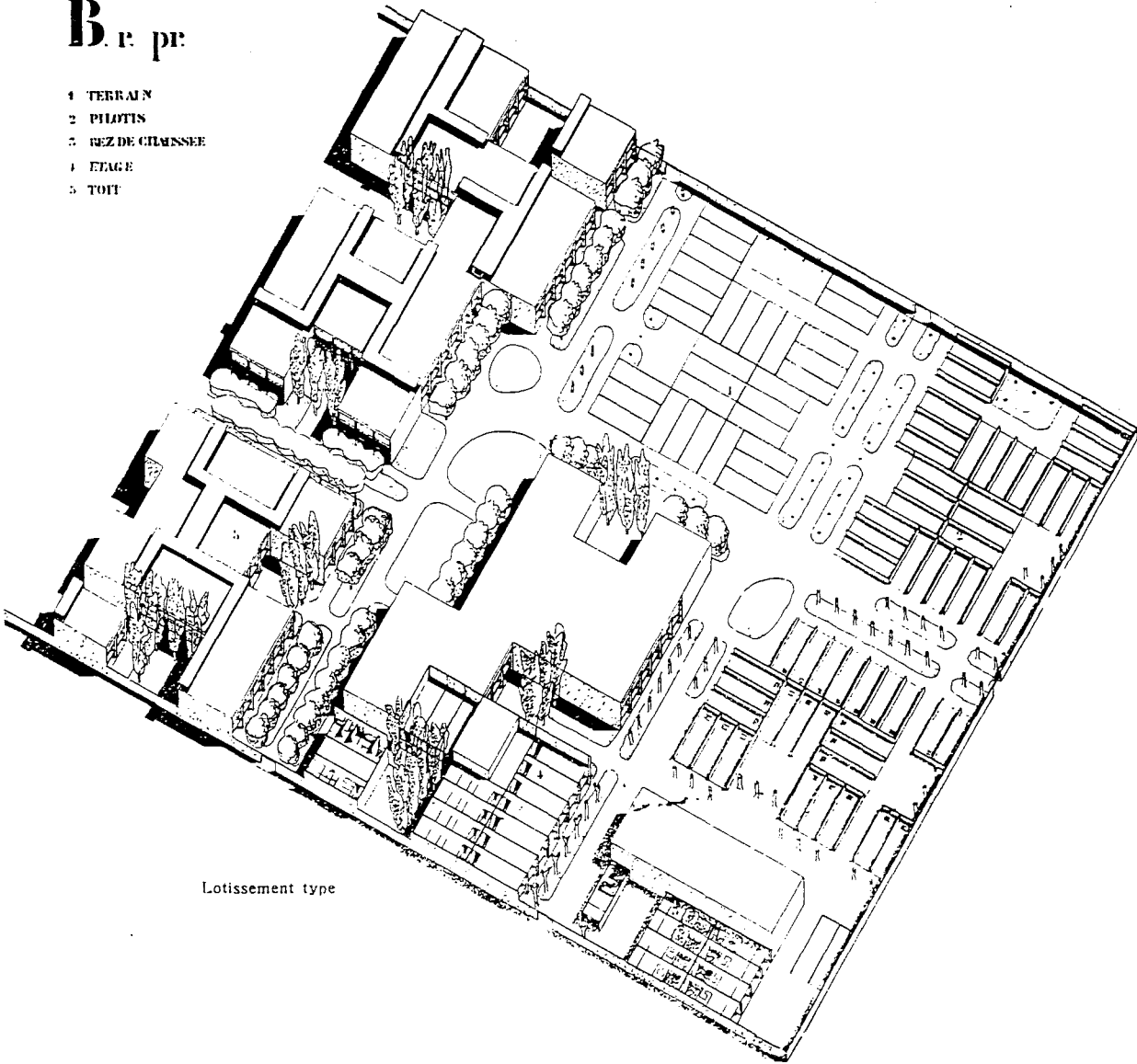
La vivenda es desenvolupa en tres plantes: la planta baixa es buida, la primera té les estances de dia, cuina i sala, i la segona les habitacions. La vivenda es estreta (una única crugia) i profunda. La casa ocupa la totalitat de la parcel·la.

Es un tipus de vivenda que s'aproxima a l'habitatge evolutiu, d'alta flexibilitat i baix cost. A pesar de la seva provisionalitat és una clara alternativa a l'habitatge en països amb un fort i ràpid creixament urbà.

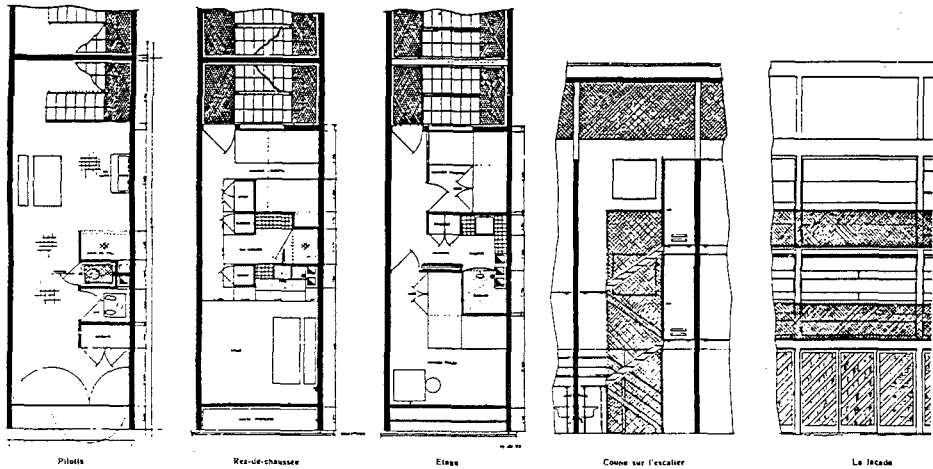
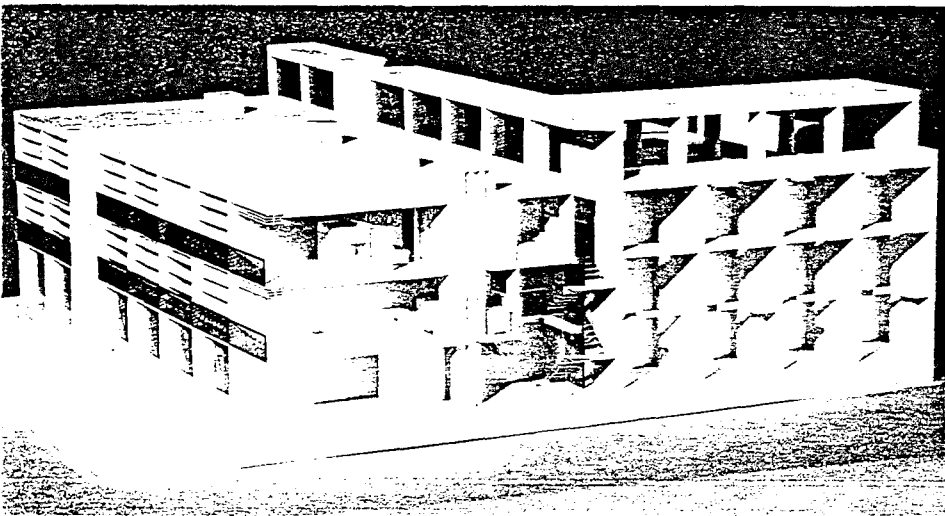
Contrasta la integració de la casa en el conjunt amb la forta privacitat de cada vivenda.

B.r.p.r.

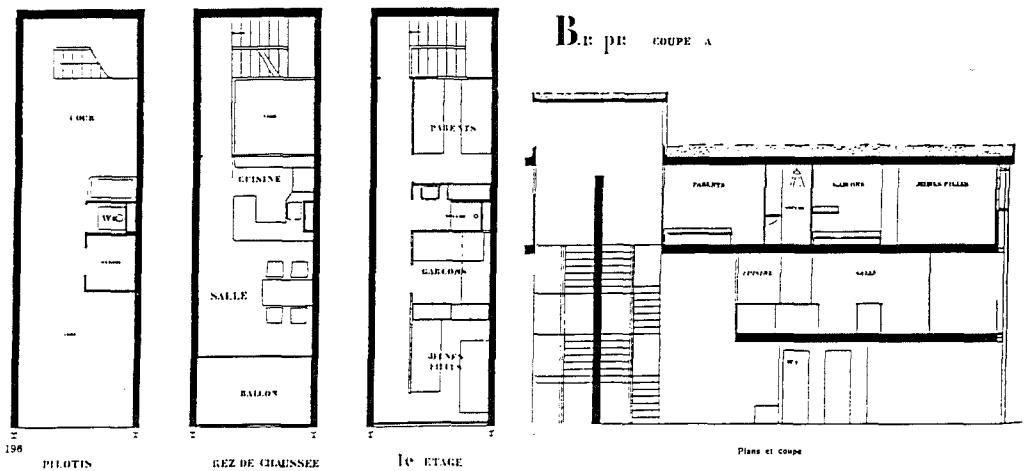
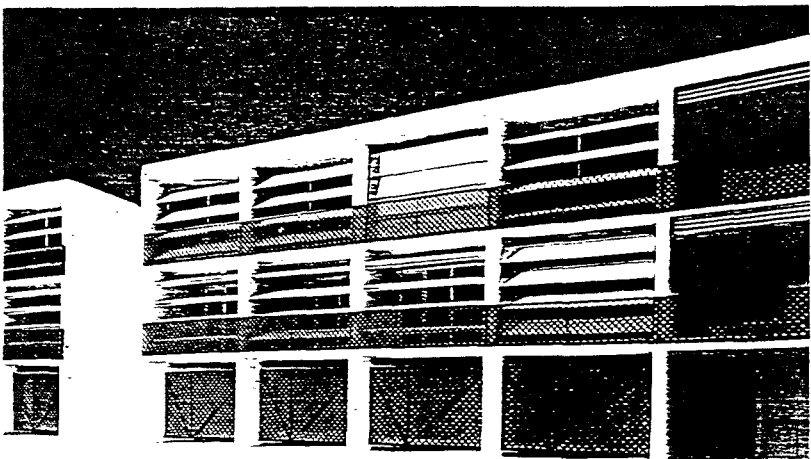
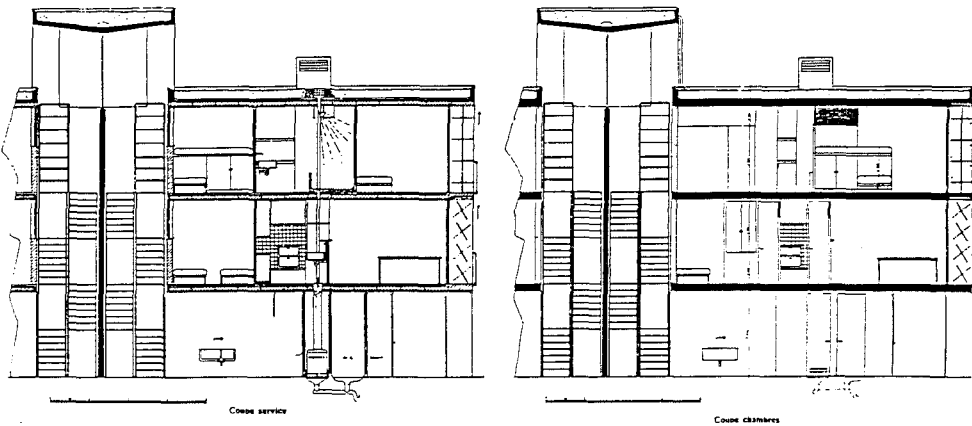
- 1 TERRAIN
- 2 PILOTIS
- 3 REZ DE CHAUSSEE
- 4 ETAGE
- 5 TOIT

Lotissement type

Benevolo, L. et al. La proyectación de la ciudad moderna. pág. 104, 165
Busquets, Joan. Barcelona. pág. 226-227
Le Corbusier. Ouvre Complete 1929-1934. Vol.2 pág. 195-199
Marzá, F. et al. Le Corbusier i Barcelona. Fundació La Caixa de Barcelona - UPC.

EL VISO

R. Bergamín, L. Blanco Soler, Luis F. Vivanco
1933-1934
Madrid
Espanya

Aquesta és, probablement, l'experiència més important del període racionalista amb habitatge unifamiliar realitzada a Espanya.

És una operació de 242 vivendes, tot i que inicialment sols es varen projectar 130. Cal observar que malgrat l'alt nivell de qualitat en tots els nivells la promoció està construïda pel sistema de cooperativa que permetia la "Ley de las Casas Baratas".

Col·locades en una trama ortogonal en espina, on les illes estan formades per fileres de vivendes unifamiliars amb jardí a façana principal i pati-jardí a façana posterior.

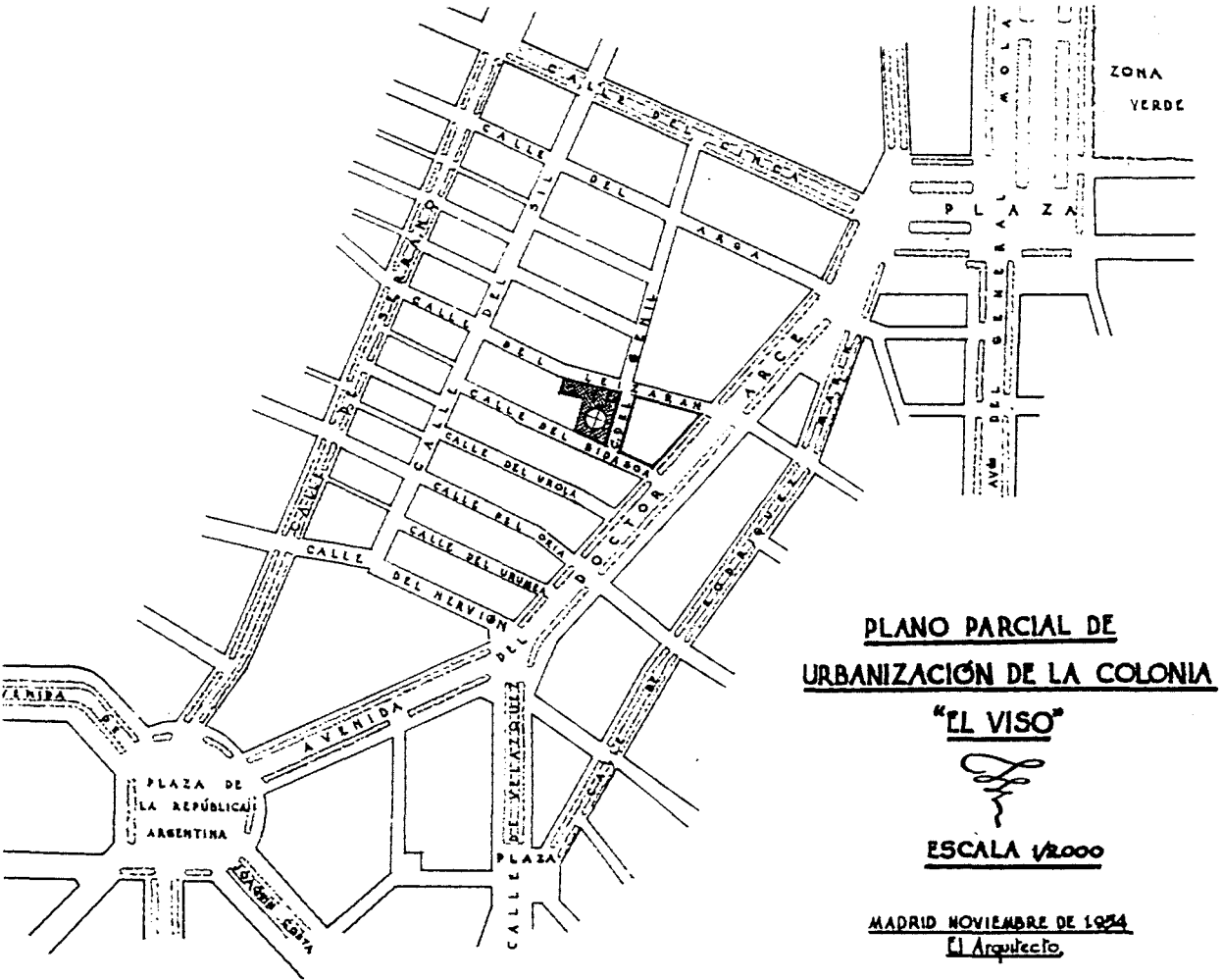
Les cases es desenvolupen sobre parcel·les de 352 m² formant fileres de 5 i 8 cases, llevat dels llocs on la topografia només permetia la construcció de dues, tres o quatre cases.

Les cases tenen entre 240 i els 250 m², tractades de manera individualitzada. Projectats quatre models, de tres plantes: semisoterrani, planta baixa i planta pis.

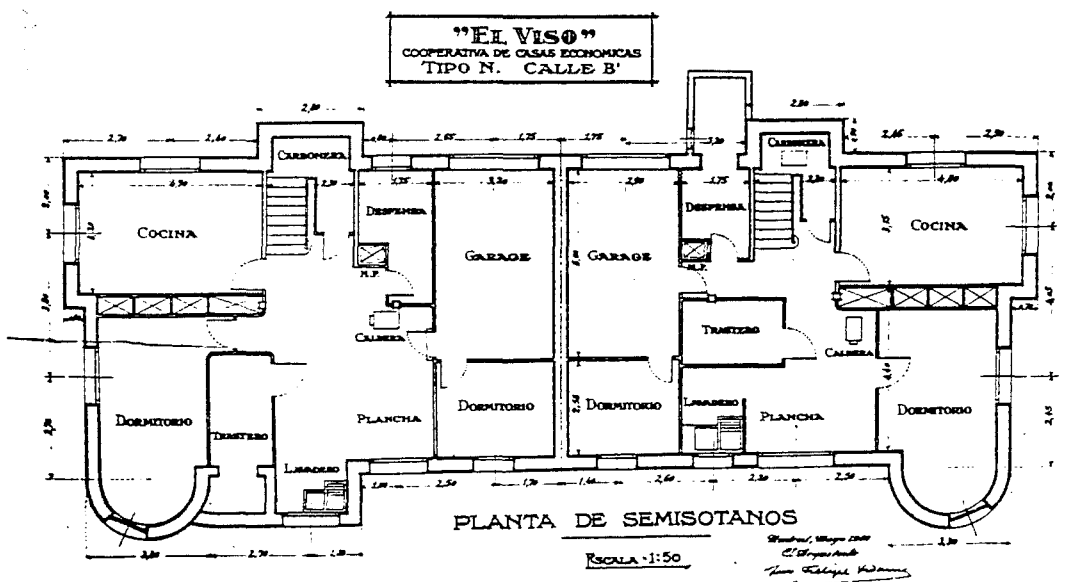
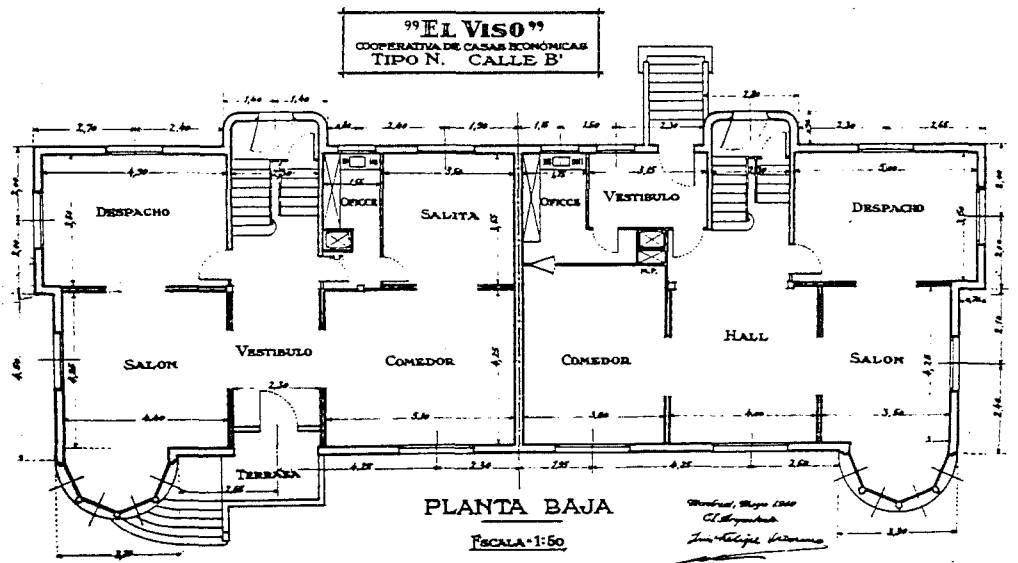
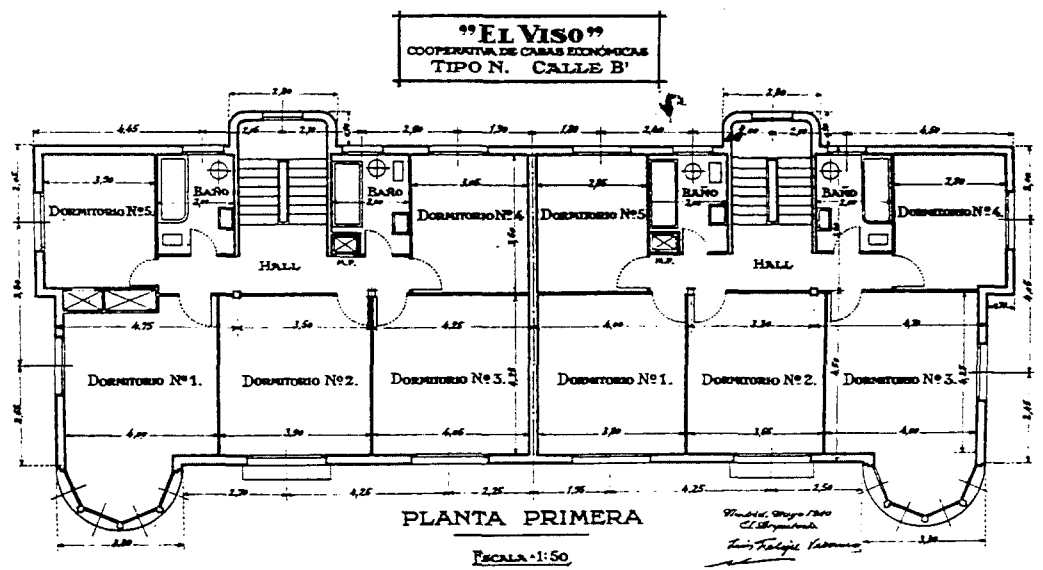
Hi han diferents tipus de vivendes, però tots ells de notables dimensions.

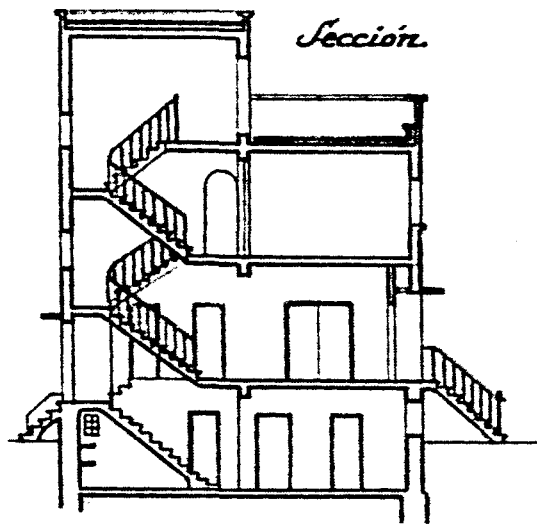
La planta soterrani té garatge amb accés per la part posterior de la casa, i serveis, cuina i dependència pel servei. La planta baixa disposa de despatx, sala, hall i menjador amb office. La planta pis disposa de 5 dormitoris i dos bany.

Les vivendes més petites tenen un dormitori menys i la resta del programa funcional més reduït.

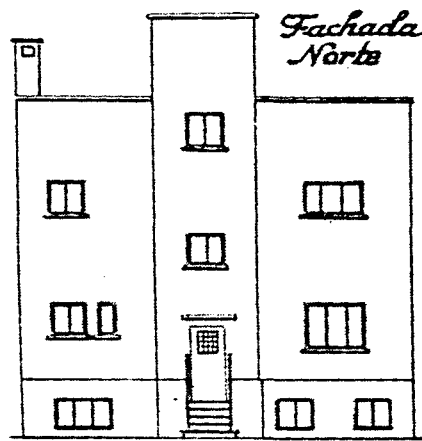

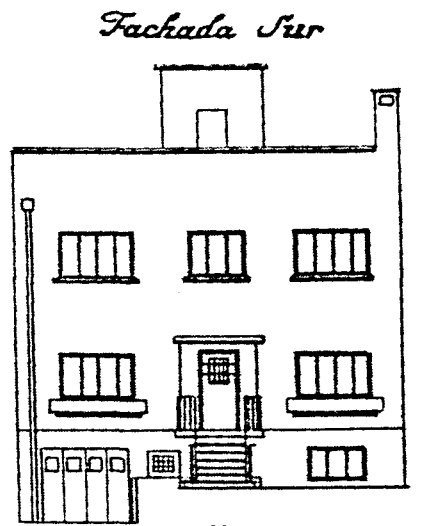

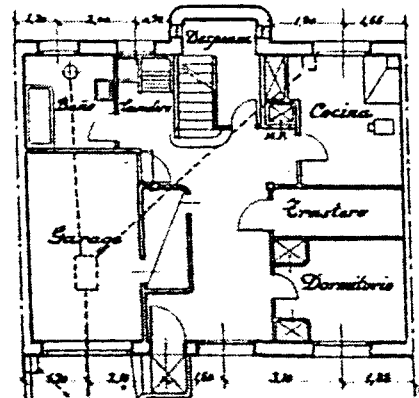
Sección

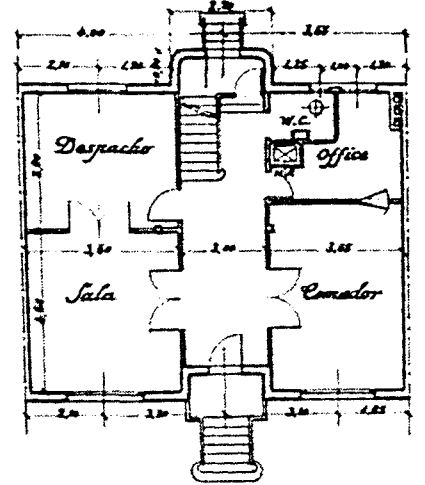
Fachada Norte

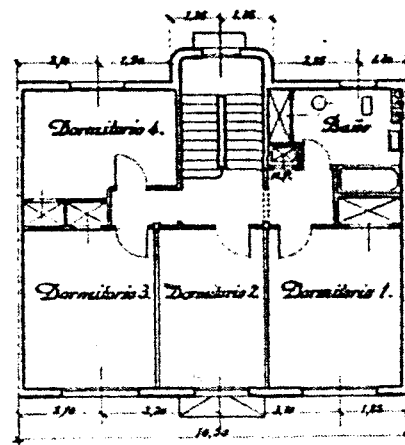
Fachada Sur

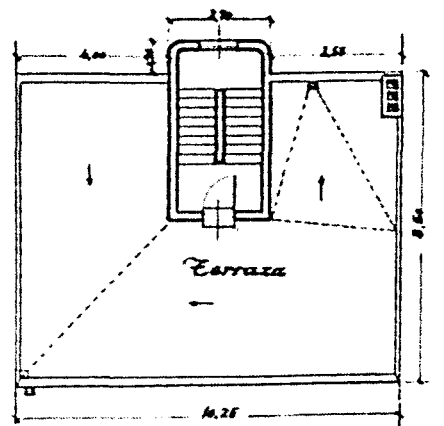
Planta de semisótanos y saneamiento

Planta baja

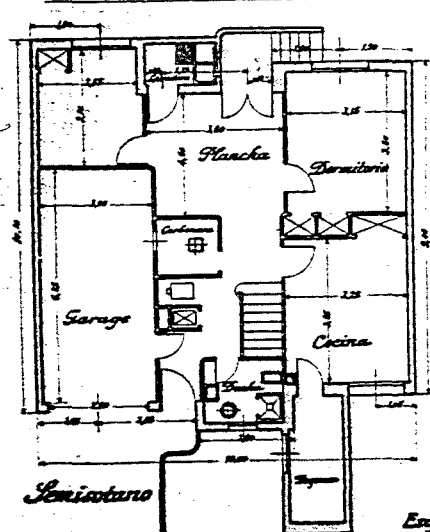

Planta primera

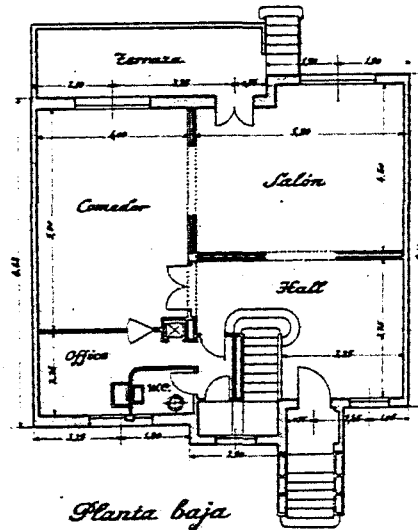
Planta de áticos

HOTEL TIPO CENTRO EN LA CALLE DEL NERVION

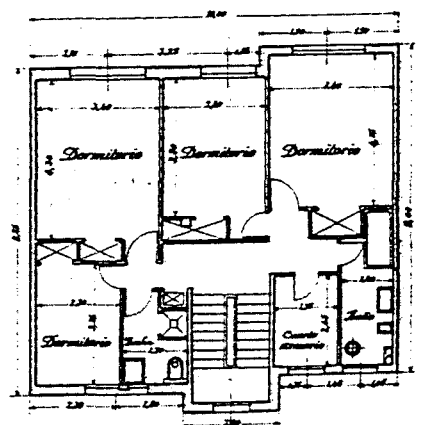

Semisótano

Escala: 1:50

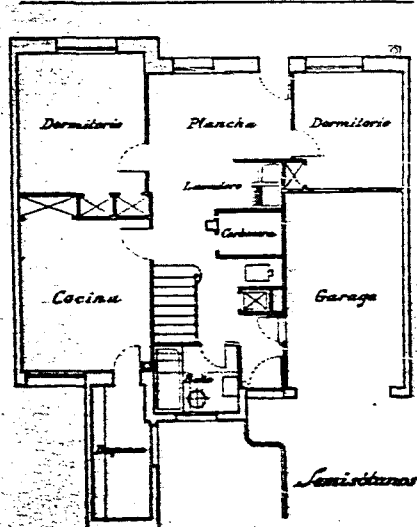

Planta baja

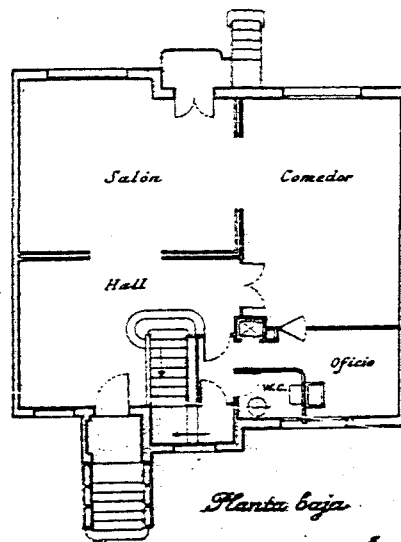

Planta primera

HOTEL TIPO CENTRO EN LA CALLE DEL CINCA

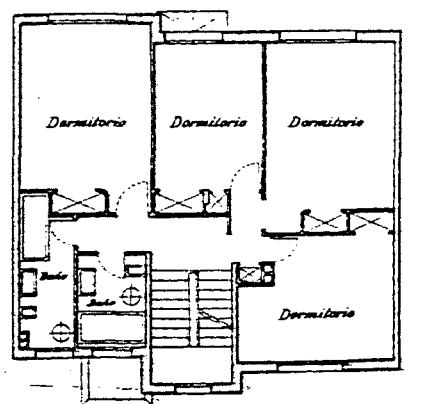

Semisótanos

Planta baja

Escala: 1:50

Planta primera

Trabajo: Dirección de 1937

GREENBELT

H. Walker, Douglas D. Ellington,
R.J. Wadsworth
1935
Maryland
U.S.A.

Aquesta és una de les quatre operacions que es realitzen en aquesta línia de propostes, les altres són: Green Hills, Green Brooks i Greendale.

Forma part del programa "Suburban Resettlement". És el primer experiment, segons C. Stein, en combinar les tres idees de desenvolupament de la comunitat moderna: Garden City, Radburn Idea, Neighborhood Unit.

Greenbelt és una ciutat situada al territori de Washington, tot i que un centre de recerca agrícola dona molts llocs de treball a la ciutat.

S'aplica la idea de la unitat veïnal : disposa d'escola, edifici de la comunitat, botigues, centre administratiu i centres recreatius.

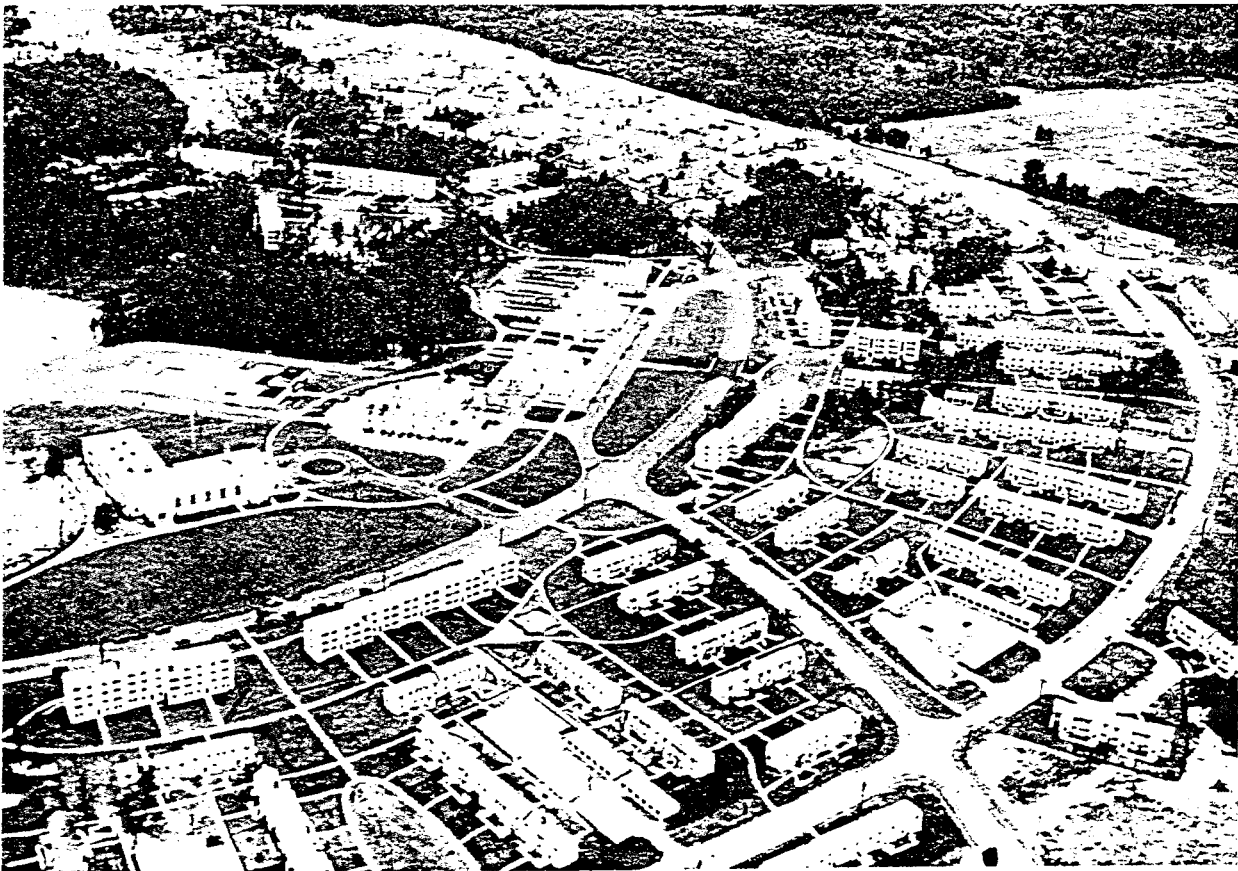
La ciutat està formada per una doble via en forma semicircular col·locada en mig del bosc. Aquesta via perimetral forma una anella en la que s'accedeix per diversos punts. Així mateix aquesta anella està trencada per diversos elements viaris que la creuen.

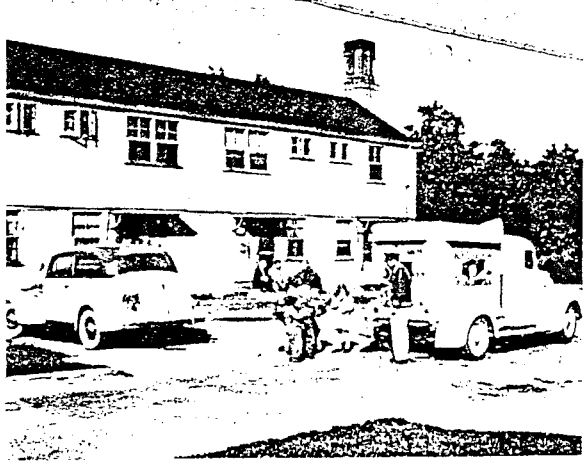
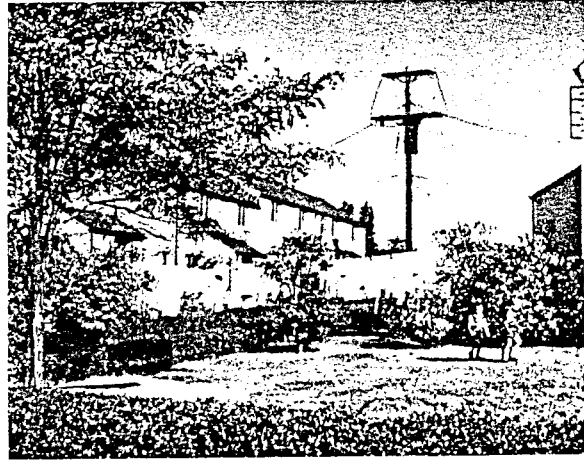
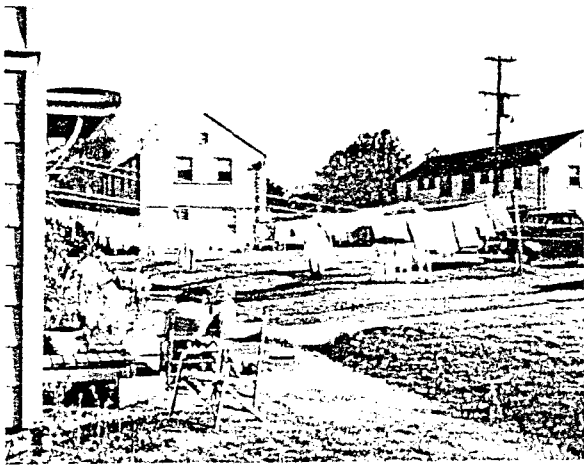
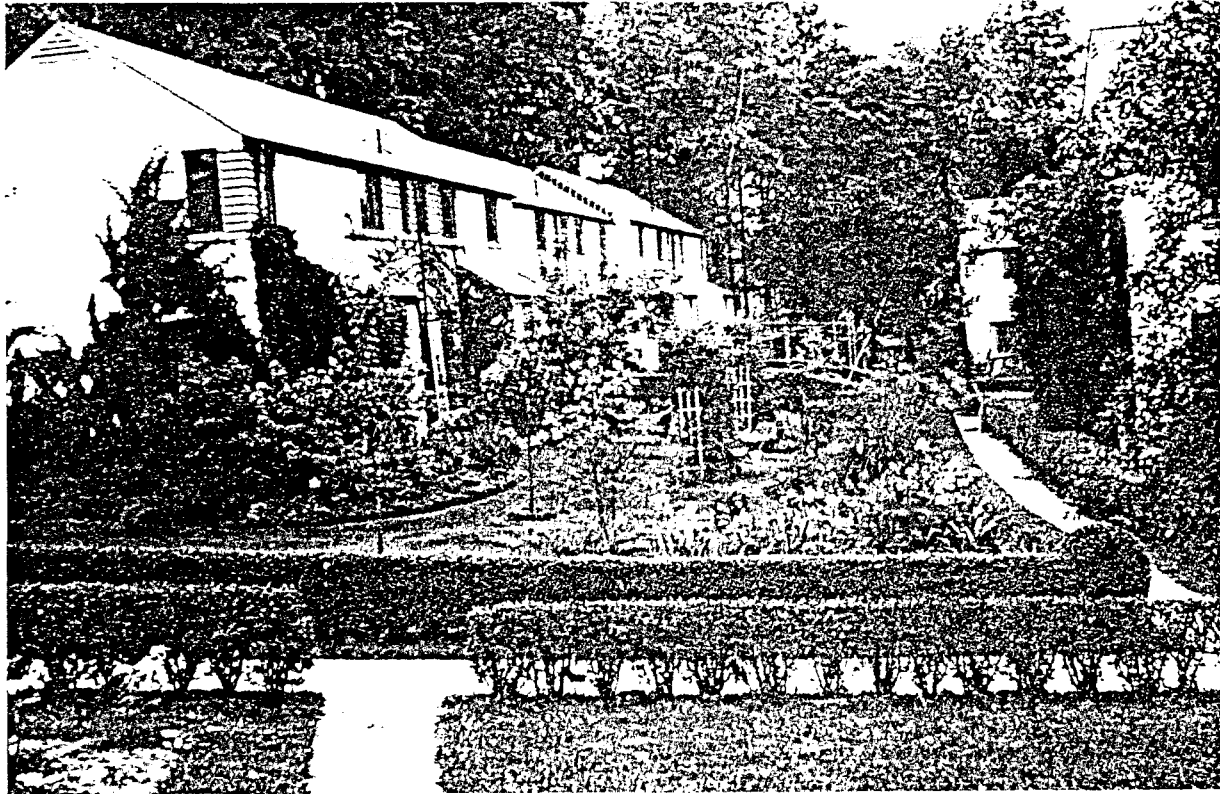
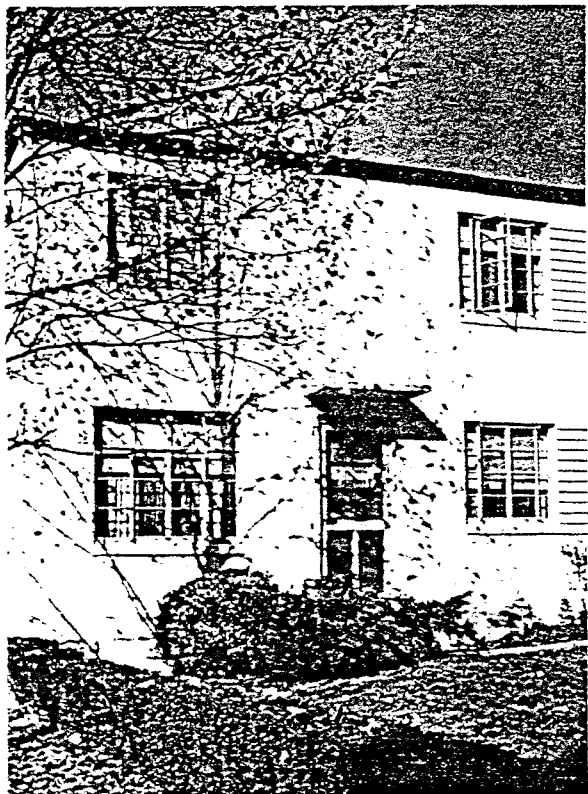
Les illes, delimitades a l'interior d'aquesta banda, s'omplen de vivendes en filera, normalment ortogonals a la vialitat rodada.

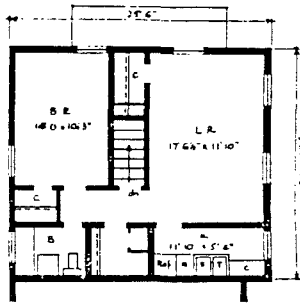
La separació entre circulació rodada i peatonal és completa.

Les vivendes són de planta baixa i pis, amb un programa funcional molt divers.

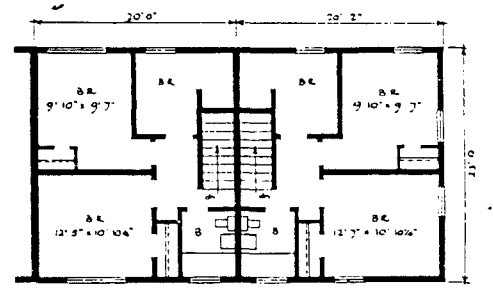
Laurie, Michael. Introducció a la arquitectura del paisaje. pàg. 119
Stein, C. Toward New Towns for America. pàg. 120-177
Stern, R.A.M. The Anglo-American Suburb. pàg. 85

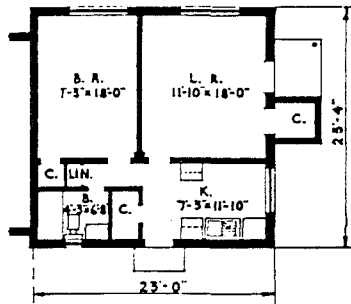

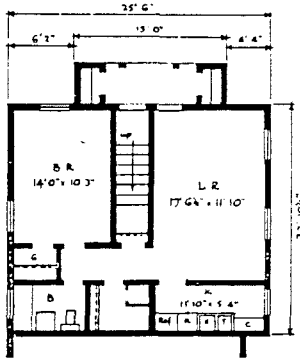
S-I-L FIRST FLOOR PLAN

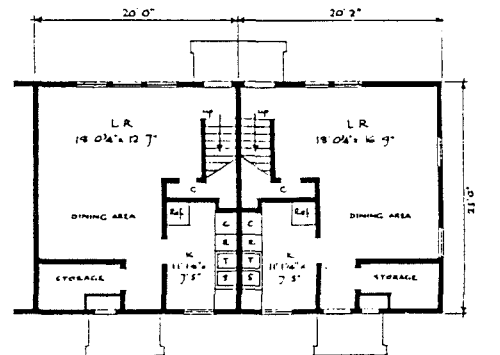
K3- FIRST FLOOR PLAN K3-R

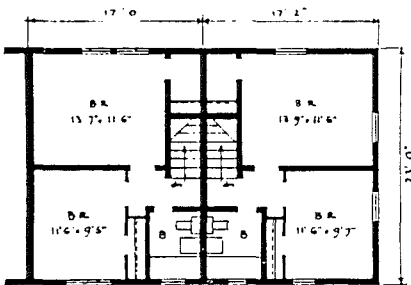
A1-1 FLOOR PLAN.

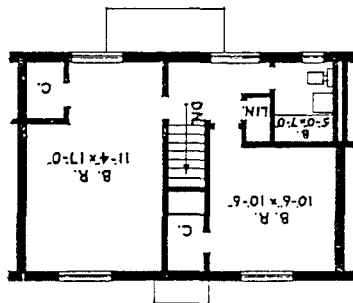
S-I-L FIRST FLOOR PLAN

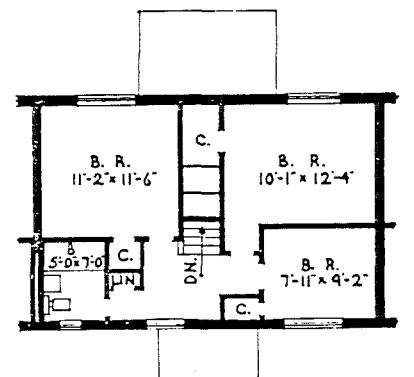
K3- FIRST FLOOR PLAN K3-R

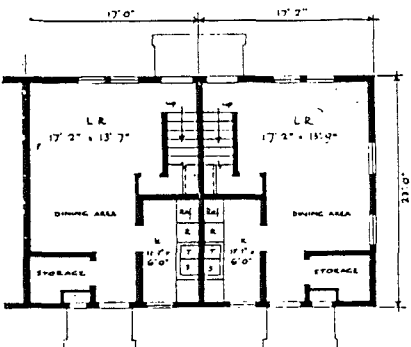
F2 FIRST FLOOR PLAN F2-R

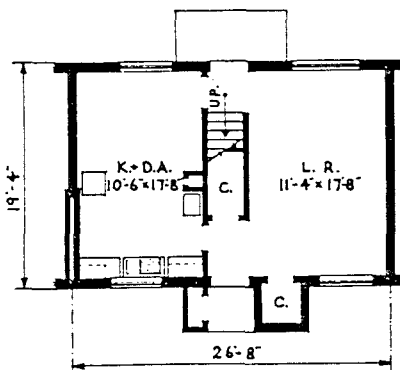
C2-2 FIRST FLOOR.

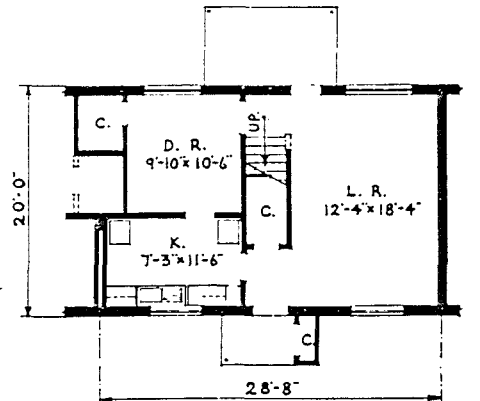
C3-6 FIRST FLOOR.

F2 FIRST FLOOR PLAN F2-R

C2-2 FIRST FLOOR.

C3-6 FIRST FLOOR.

TIBERIADES

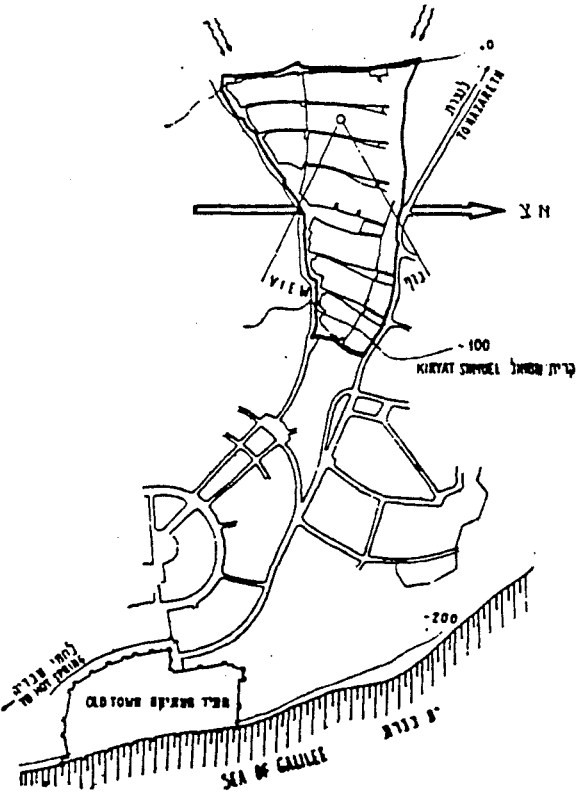
A. Klein
1938-1947
Tiberiades
Israel

El barri està projectat per albergar una comunitat de residents permanents, i els visitants estacionals, en un terreny en pendent i de forma triangular, a prop del llac Tiberiades i de la ciutat del mateix nom.

Atesa la baixa densitat el viari és escàs i molt aprofitat per reduir els costos de repercusió.

Les xarxes peatonals i rodades s'han mantingut totalment separades mitjançant la disposició d'un doble sistema d'accés en forma de pinta, seguint les corbes de nivell. L'aparcament està previst que es realitzi o bé en el carrer, si és de suficient amplada, o bé en enxamplaments del carrer que hi ha cada 200 m.

En una posició central del conjunt s'ha disposat una àrea de serveis comuns i unes tires de vivenda en filera.

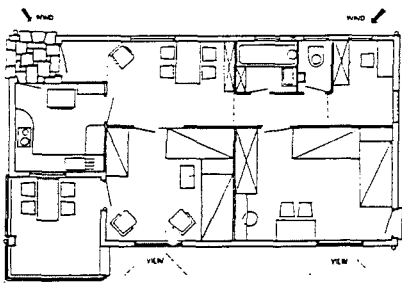
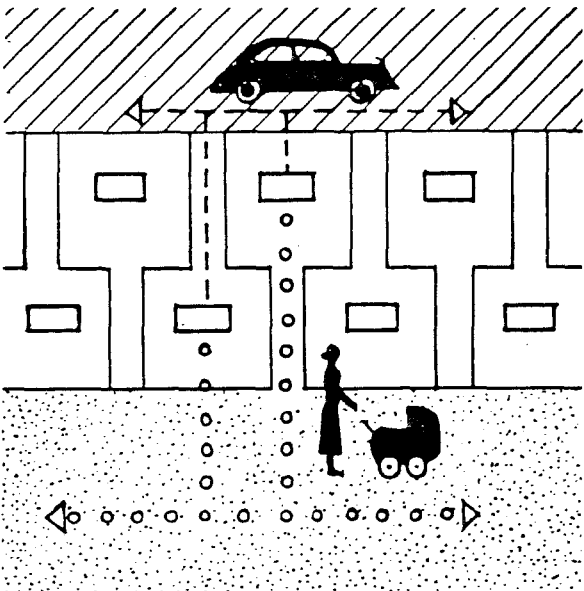
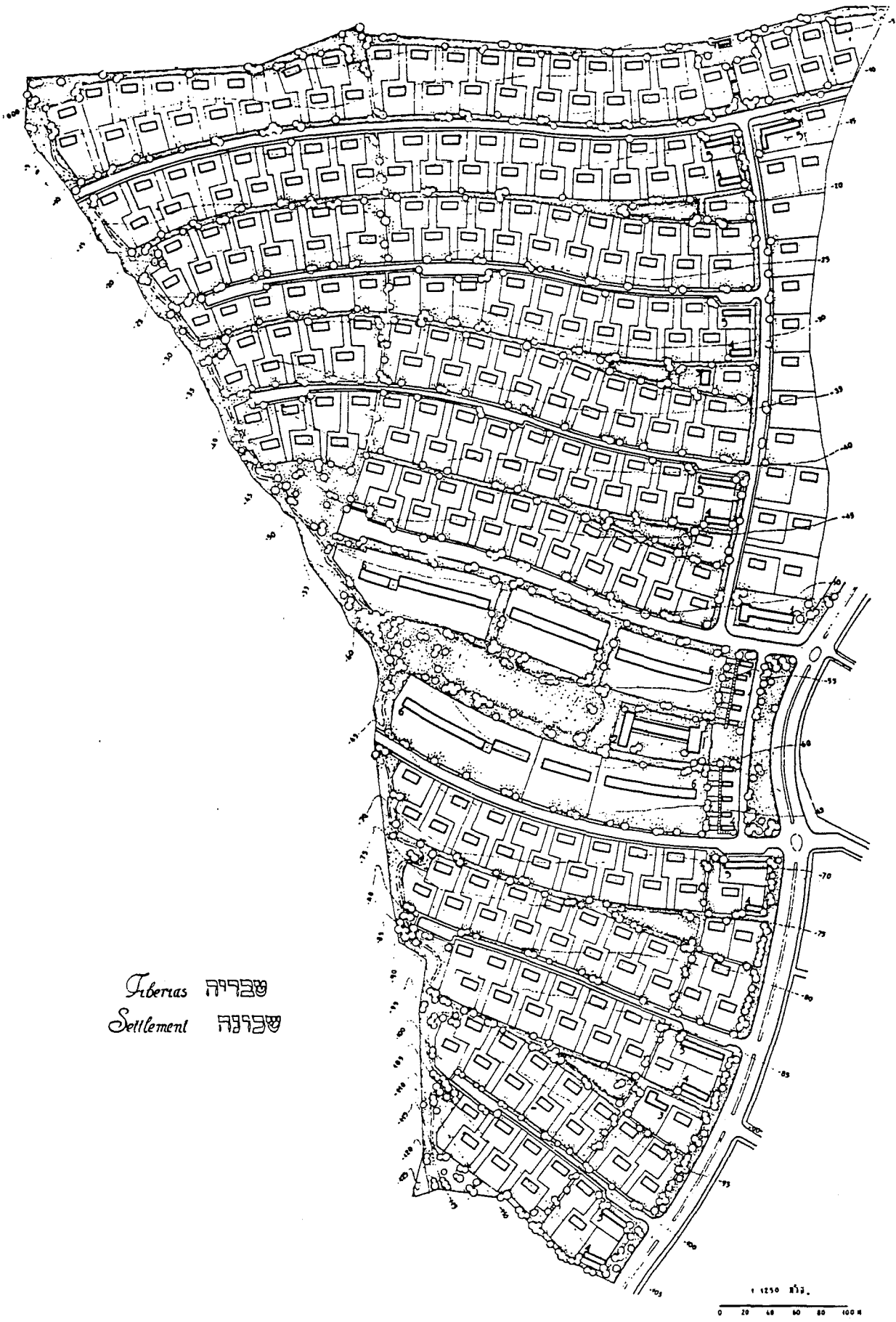
La forma del parcel·lari és una de les aportacions fonamentals del projecte.

La major part de la superfície està parcel·lada, el que vol dir que l'espai lliure de cada casa és gran. El verd comunitari es redueix a elements de pas.

Les parcel·les tenen una forma de T, així permeten l'accés tant des del viari rodat com peatonal, mantenint les vistes lliures de cada casa sobre la ciutat i sobre el llac. Entre vies hi han quatre parcel·les agrupades capiculant dues en dues i separades cada dues pel peatonal.

La forma edificada és homogèneament difusa: la distància relativa entre edificis es manté constant en totes les direccions.

En cada parcel·la es col·loca un sol tipus de vivenda que desenvolupa el seu programa en una planta.

CITTA ORIZZONTALE

I.Diotallevi, F.Marescotti, G.Pagano

1940

Projecte Teòric

Itàlia

La investigació en el sector de la vivenda de masses, i l'organització de la ciutat, és, més aviat, escassa a Itàlia, això, no obstant, hi han exemples notables. El de la Città Orizzontale és un dels experiments més interessants del període entreguerres. Es busca l'estreta coordinació entre les diverses escales del projecte (la casa, l'illa i el conjunt urbà).

Els autors d'aquesta proposta elaboren dos exemples: un teòric sense lloc d'implantació, i una aplicació experimental al centre de Milà, en la zona del Corso Garibaldi.

Es proposa resoldre el problema d'establir un complex urbanístic de còmodes cases individuals d'una planta amb jardí, sense alterar la densitat normal d'un centre urbà (250 hab/Ha). De fet, si s'aconsegueix això, és possible el creixement horitzontal, fins i tot, en el centre urbà on el teixit està més degradat.

La idea és la renovació absoluta del teixit urbà amb vivendes unifamiliars, llevat d'algunes preexistències històriques (Brera, St. Marco, St. Simpliciano) que queden englobades en el nou sistema. Aquesta idea serà represa per R. Stern al "Subway Suburb" també com a projecte teòric.

Aquest projecte fa revivre la polèmica de Le Corbusier en relació a la ciutat històrica - ciutat moderna, i les línies d'investigació de L. Hilbersaier.

L'aposta per la casa baixa, unifamiliar, amb pati-jardí, agrupada en filera, prové de la valoració de la individualitat com factor primordial per la vida col·lectiva.

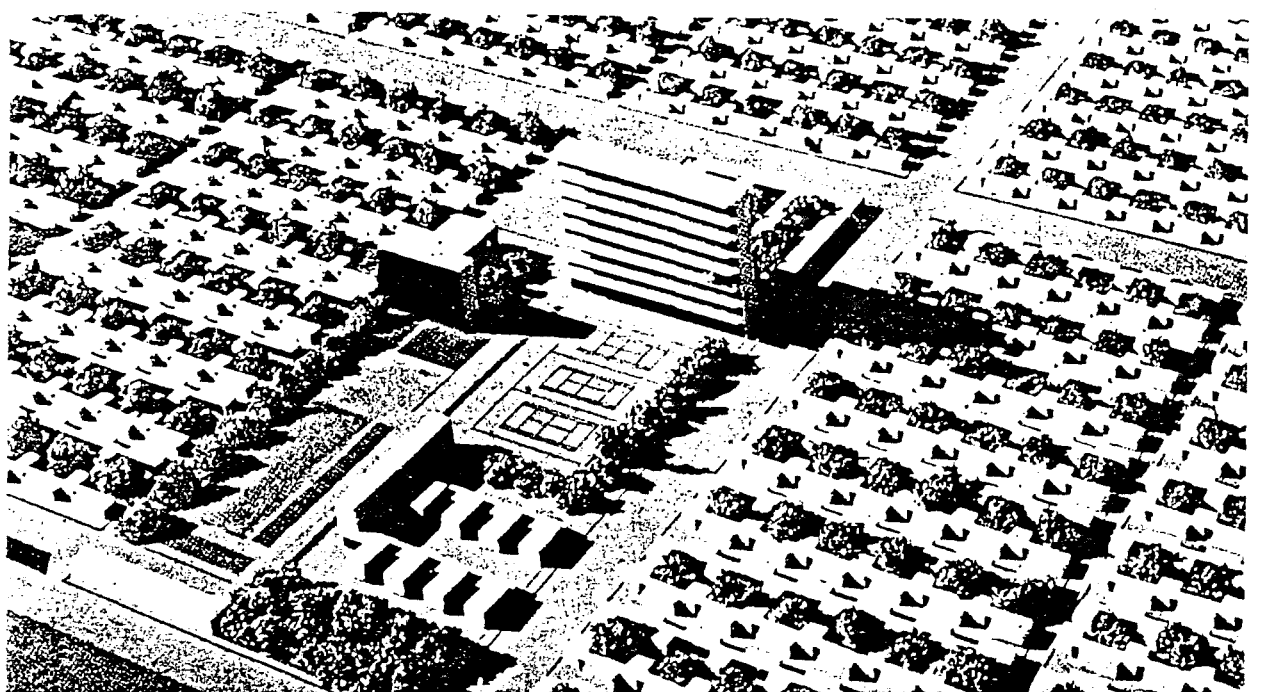
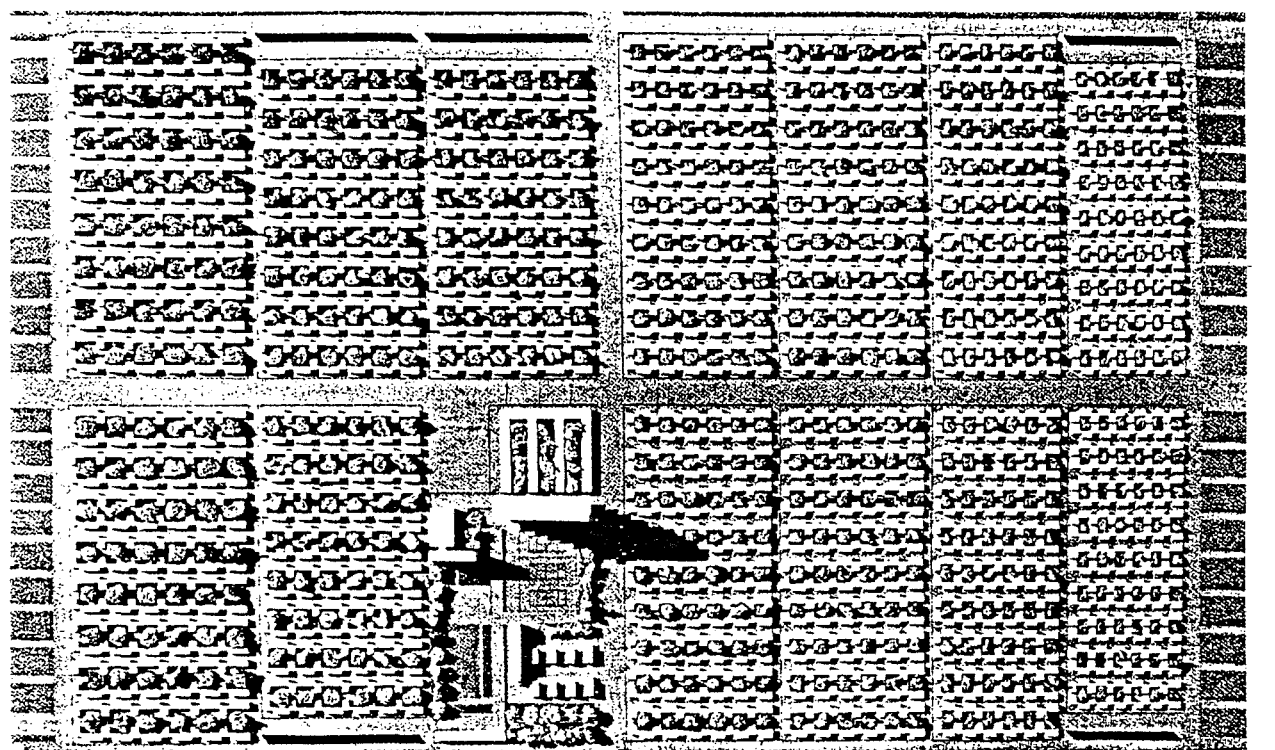
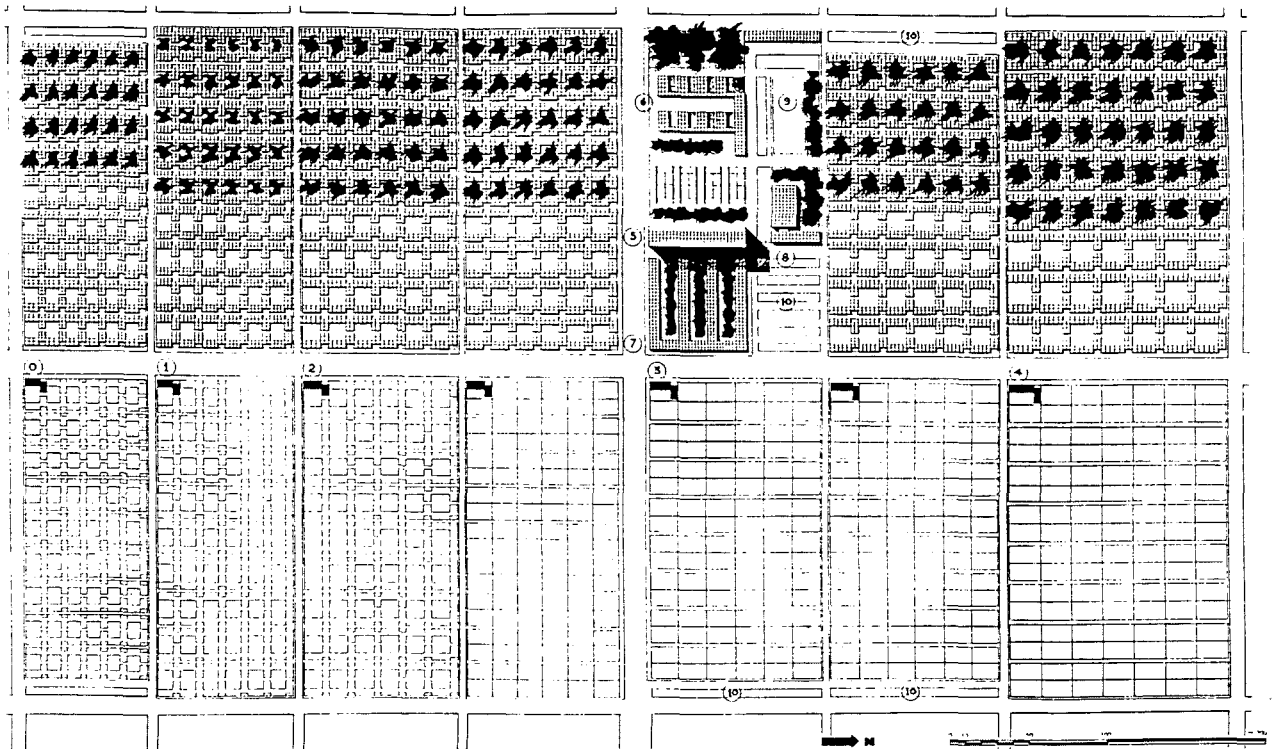
La unitat del projecte parteix d'una peça de 750x400 m. en la que es col·loquen dues vies principals ortogonals de 20 m que subdivideix el projecte en quatre parts. Una sèrie de carrers de distribució en la direcció Nord-Sud i uns carrers secundaris en la direcció Est-Oest.

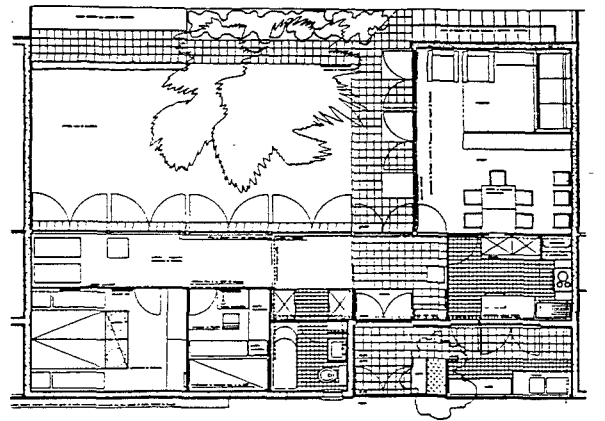
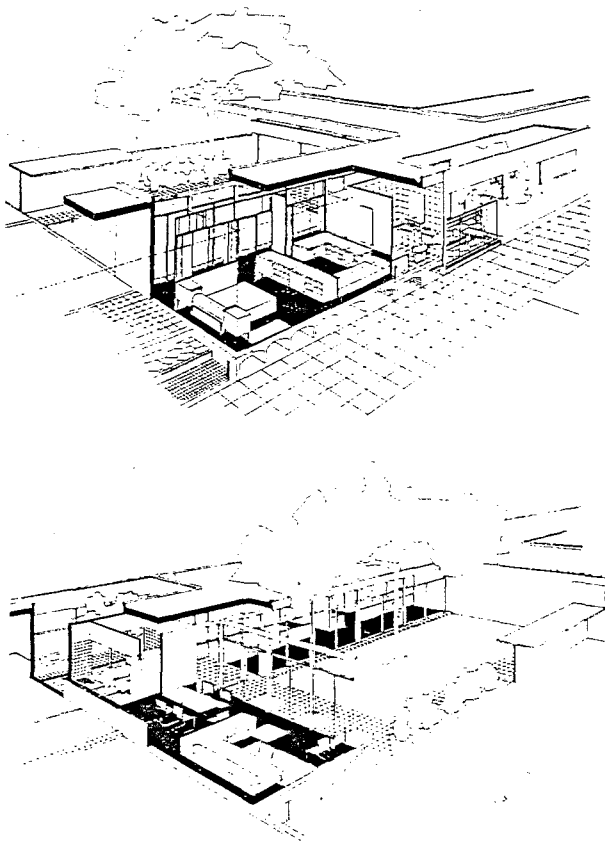
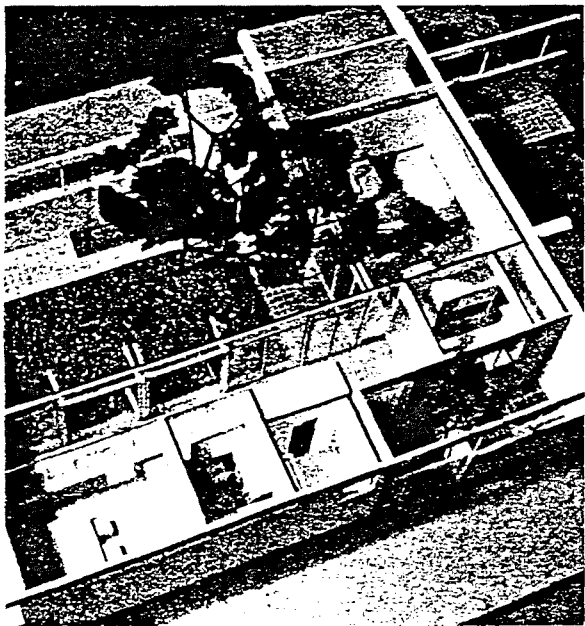
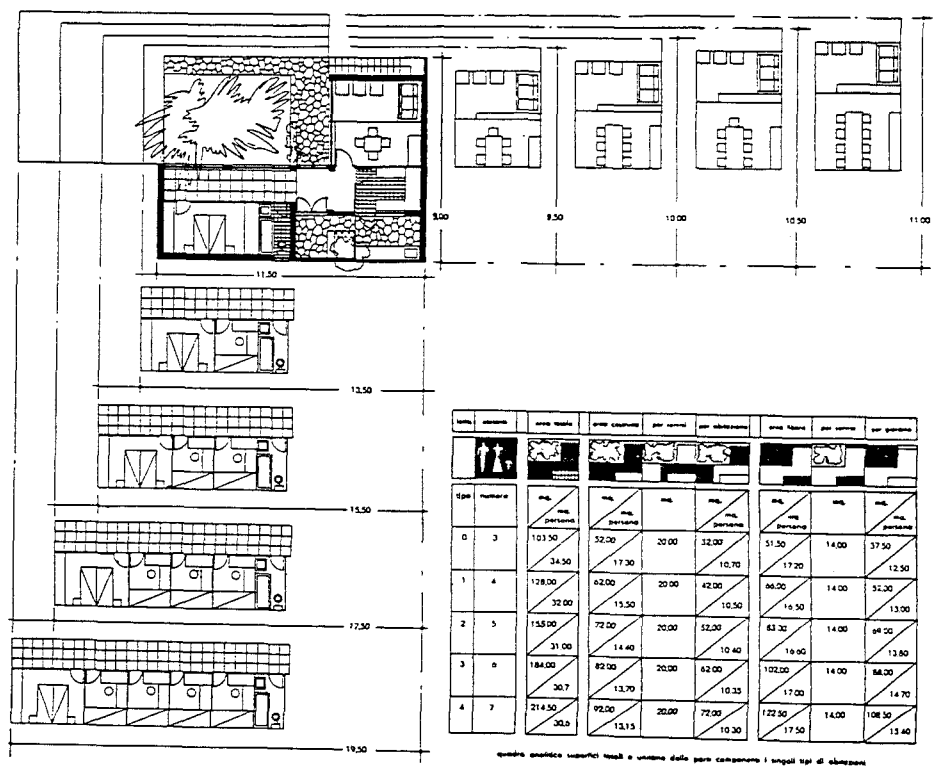
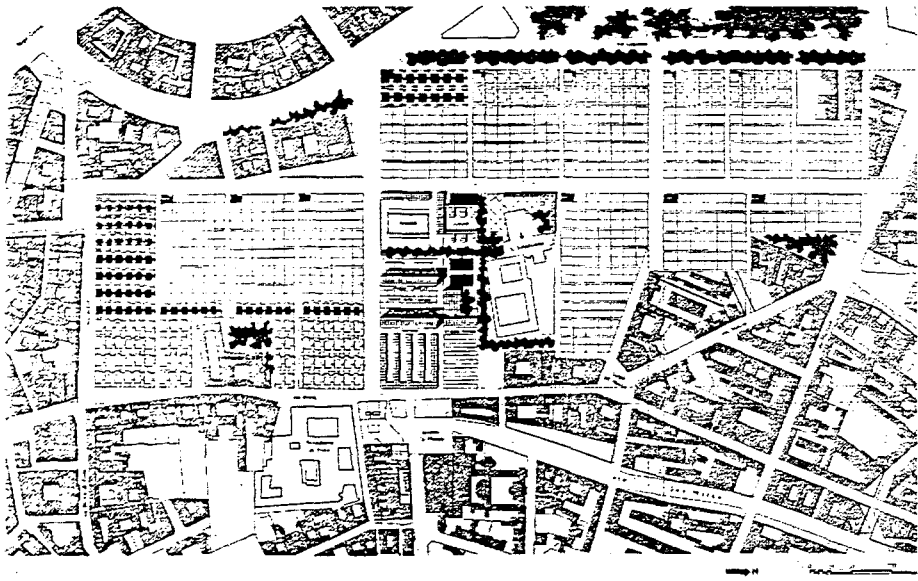
Les mesures parteixen de la relació armònica entre nombre d'habitants i dotacions, aproximadament una població de 7500 a 8000 hab. El 7% del total de la superfície està destinada als equipaments col·lectius, amb una distància màxima de 300 m. de les vivendes. L'estàndard de zona verda per habitant és de 17 m². Des del punt de vista promocional la construcció d'una unitat sencera s'ha de considerar un barri gran.

Des del punt de vista viari el projecte funciona mitjançant una malla de gran dimensió (200 x 100 m.) amb petites oscil·lacions en la dimensió menor en funció del tamany de la tipologia utilitzada. El viari d'accés a la vivenda és peatonal.

La retícula de la malla s'omple de cases pati, col·locant en cada illa les del mateix tamany i capacitat, on petits carrers peatonals els donen accés.

La tipologia edificatòria utilitzada i l'exclusió del tràfic rodat a l'interior provoquen dos temes importants: a) que la forma edificada es comporti

com una taca continua de la que es destaquen els buits dels patis, i b) uns carrers sense façana doncs la casa s'obre al propi pati.

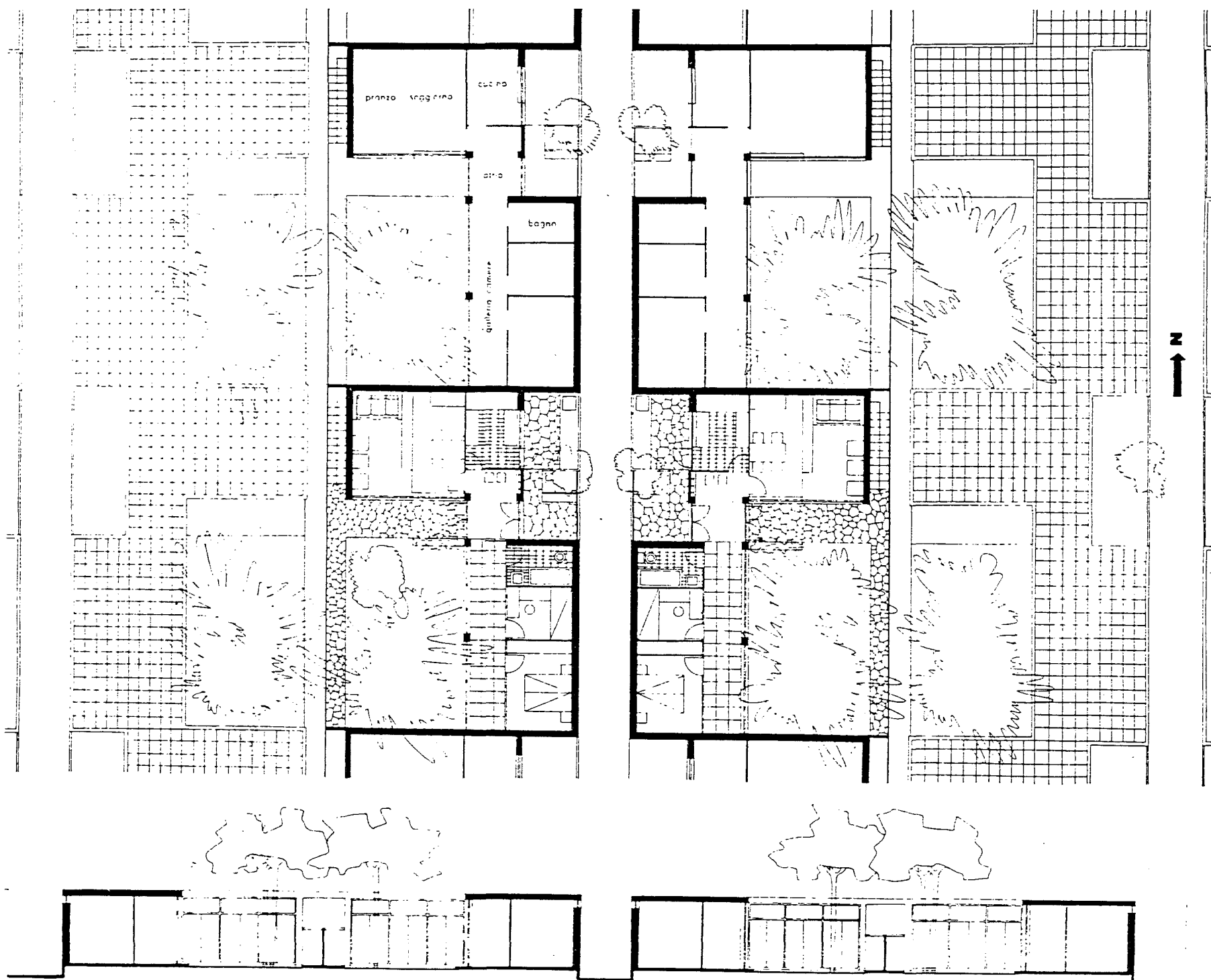
No està resolt l'accés rodat a les vivendes, com en la major part dels projectes residencials en estora amb cases pati. El cotxe sempre ha de quedar a l'exterior del conjunt.

El corredor de 2 a 2.5 m d'ample assegura l'accés peatonal a la casa, i agafa la direcció Nord-Sud, prenent la sala l'orientació Sud, i Est o Oest les habitacions.

El parcel·lari es homogeni per illes segons la tipologia utilitzada. La parcel·la oscil·la entre 100 i 215 m2. Té major dimensió en el costat de l'accés que en l'altra dimensió el que dona com a resultat que les vies d'accés siguin molt pròximes. L'orientació és tal que els patis estan sempre orientats a Sur-Est o Sur-Oest.

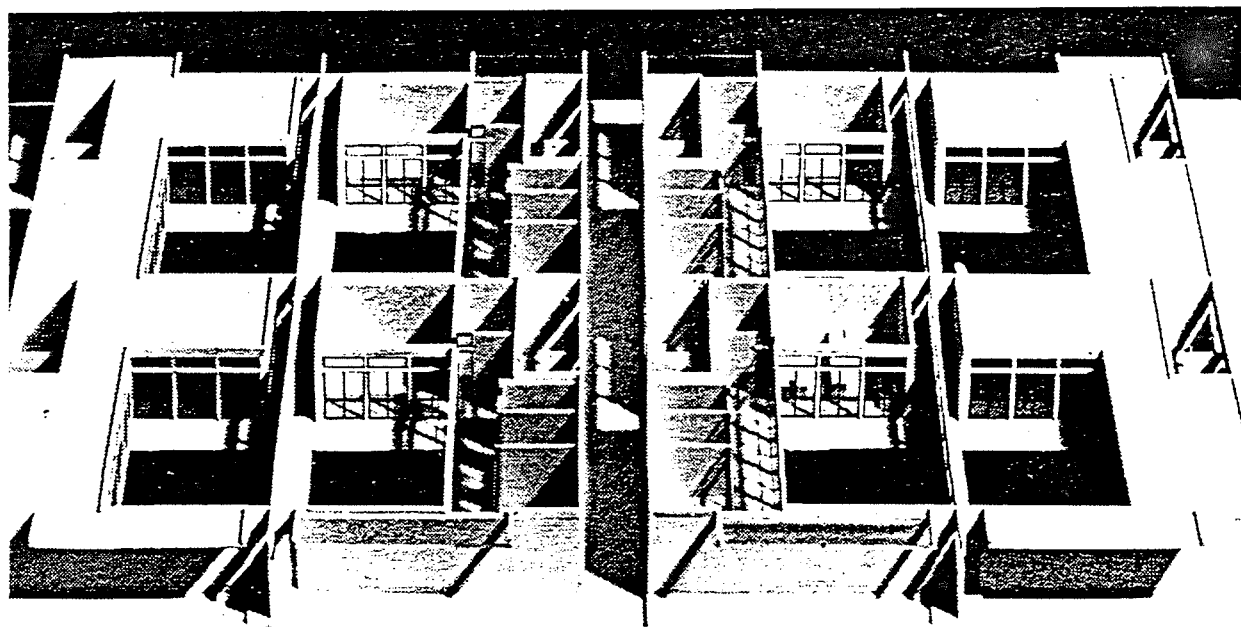
La rigidesa de la proposta provoca que el paisatge urbà generat sigui monòton, i de difícil l'impantació en contextes irregulars.

Es produeixen dos nivells d'agrupació: les fileres de cases entre els accessos peatonals i les illes. La primera agrupa 12 a 15 vivendes i la segona al voltant de les 110.

Les cases parteixen d'un mínim irreductible i constant, que conté el vestibul exterior i interior, l'eixida, la cuina i un bany. A partir d'aquí, se li afegeixen els dormitoris per un costat, seguint l'eix Nord-Sud i un creixement modular de 2 x 4 m per cada nova habitació. I una sala d'estar-menjador, progressivament més gran, per l'altra, en allargaments de 0.5 fins a 2 m. Així es pot satisfer les necessitats d'una família de 3 a 7 persones.

La ventilació de les habitacions es realitza a través del corredor d'accés.

POBLADOS DEL I.N.C.- I.R.Y.D.A.

AA.VV.

1940

Aragó

Espanya

L'Institut Nacional de Colonización va iniciar a principis dels anys quaranta la construcció de noves poblacions en les zones regables de l'Alto Aragon, incloses en les províncies de Zaragossa, Osca i Navarra, al Nord del riu Ebre.

Les actuacions estan dividides en tres sectors: Bárdenas, Monegros y Cinca, cadascuna d'elles relacionades amb un canal del mateix nom.

A la zona de Bárdenas pertany EL Boyeral, Camporreal, Gabarderal, San Isidro del Pinar, Figarol, Alera, Pinsoro, Valeraña, Sabinar, Sancho, Abarca, Santa Engracia, El Bayo, Bárdena del Caudillo i Santa Anastasia.

Per la seva part, en la zona de Monegros es van edificar els següents: Puilato, Ontinar del Salz, El Temple, Valsalada, Valfonda, Artasona, San Jorge, Curbez, Monte Soreto, San Lorenzo de Flumen, Frula, Montesusín, Cantalobos, Orillena i San Juan de Flumen.

En el poble de El Temple s'assaja per primera vegada el sistema de circulacions separades (rodat i peatonal) que va ser utilitzat intermitentment a partir d'aleshores.

El tamany dels assentaments és variable, des d'un mínim de 57-58 vivendes (Cantalobos i San Jorge) fins a un màxim de 213 (san Juan de Flumen), passen pel tamany mig que van de les 100 a les 160 vivendes.

El tamany de les operacions és petit, i és difícil que puguin tenir certs nivells d'autonomia en quan a les dotacions, malgrat que a l'ésser nuclis aïllats i dispersos el tema sigui força important.

El caracter agrícola fa que tant el tipus edificatori com el parcel·lari s'adequin a aquesta necessitat. Les parcel·les són en general grans i l'edificació disposa d'una construcció auxiliar per finalitats agrícoles.

CANTALOBOS: El nucli ocupa una superfície de 7,12 Ha. S'articula al voltant d'una plaça central on es situen les dotacions públiques.

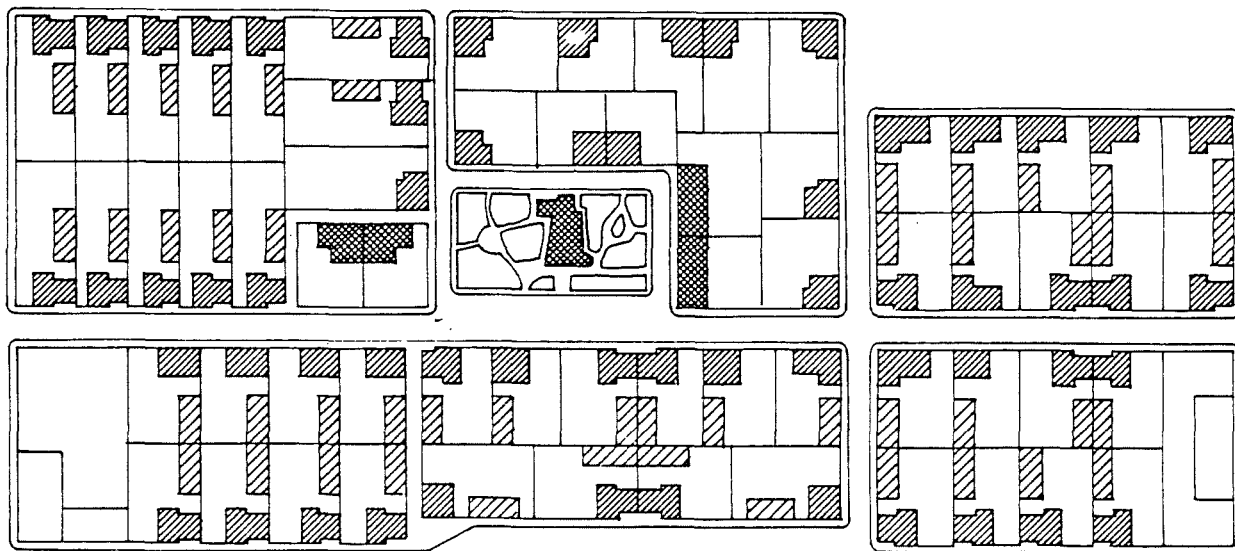
Una anella perimetral envolta el conjunt i un eix central l'atravessa. L'anella perimetral només està edificada a una banda, l'altra és espai lliure. Les instal·lacions esportives es disposen en el perímetre.

El 42% està destinat a sòl privat, el 20% a viari, el 17% a espai lliure, i el 19% a equipament. De les xifres es dedueix que hi ha un alt nivell d'espai públic. El nucli actua com un cul-de-sac.

Es construeixen 70 vivendes.

EL BAYO: Desenvolupament en malla d'illes regulars a partir d'un eix central que es monumentalitza disposant l'església en l'extrem.

Les vivendes ocupen el perímetre de les illes, alineades a carrer. Les parcel·les i vivendes són de diversos tipus i tamany. Les cases es disposen en filera, aparellades o aïllades.

Disposen d'una construcció auxiliar a l'interior de la parcel·la.

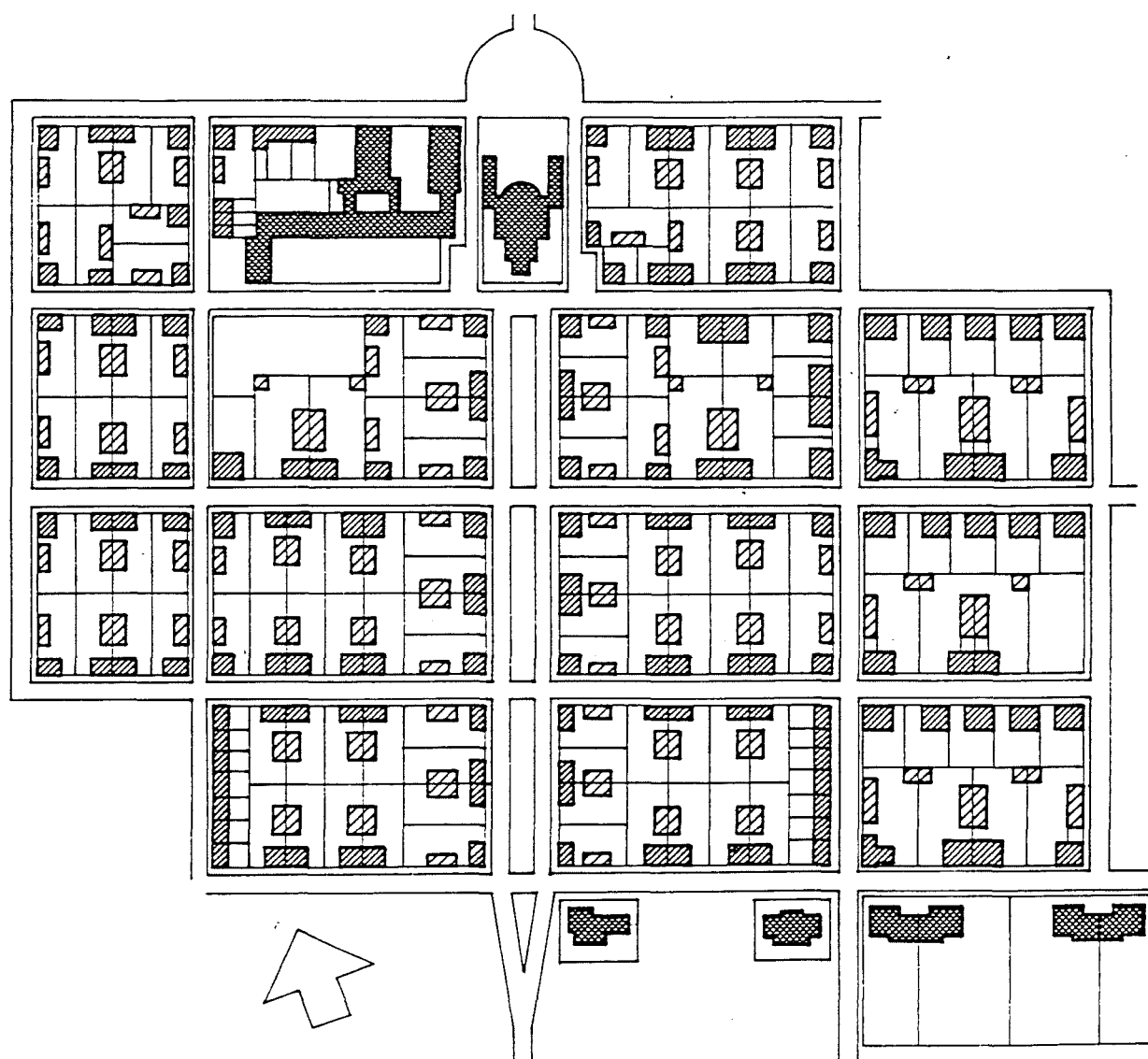
Les cases es disposen alineades a carrer però no ocupen tota la façana, deixant un accés a l'interior de parcel·la. La casa es desenvolupa en planta baixa i es preveu que puguin creixer per adaptar-se a les necessitats de l'usuari.

El traçat viari és regular, les cases es disposen en el perímetre de l'illa.

El nucli es configura com una bossa que penja de l'exterior per un únic punt, actuant com un gran cul-de-sac.

Les illes són de 100 x 60 m. aproximadament, i estan ocupades per 16 a 18 vivendes. Això representa que les parcel·les tenen de promig una superfície superior als 300 m.

Garcia Uyarra. La Casa en España. Fitxa 9
Garcia Uyarra. La Casa en España. Vol. 1 pàg 123-126

BALDWIN HILLS VILLAGE

C.Stein, R.D. Johnson and Wilson,
Merrill and Alexander
1941
Los Angeles
USA

Projecte promogut per una companyia d'assegurances situat en una gran illa, aproximadament rectangular, de l'extraradi de Los Angeles, a 20 minuts del centre.

Baldwin Hills segueix els principis de Radburn: separació de la circulació rodada i peatonal, accés en cul-de-sac, parc central com element focalitzador de l'activitat de la comunitat. La supermançana té una superfície de 32 Ha.

L'ordenació de Baldwin Hills Village posa en qüestió les ordenacions confrontades de cases unifamiliars aïllades amb jardí i una densitat molt més baixa. Es tracta de veure si aquesta pot ser una alternativa al "Sprawl". L'ocupació al 100% dels habitatges demostra que sí és una alternativa real a l'anònim suburbi americà.

El tramit d'aprovació va posar de manifest la dificultat per assumir el model de superilla i els accessos en cul-de-sac, que entren en contradicció amb la malla tradicional americana molt més cara i menys segura, però més útil des del punt de vista especulatiu. El contrast entre els dos models urbans es manifesta en les imatges aèrees del conjunt dins de l'entorn pròxim.

La composició dels espais és més formal que Radburn, dividint l'espai de parc interior en tres parts. La disposició de les cases és més regular i formalitza l'espai peatonal d'accés al parc central.

El model de cul-de-sac de Radburn s'ha reduït a la disposició perimetral de bosses d'aparcament on es situa un petit garatge per cada vivenda, assumint l'aparcament de vehicles i convertint-se en una mena de pati comunitari de servei. El pati de garatges també disposa de les bogaderies i estenedors col·lectius.

Los Angeles, amb una mitja de més d'un cotxe per família, necessitava espais tranquils per allunyar-se dels perills de l'automòbil.

Les cases donen a espais comunitaris de la petita agrupació de caracter peatonal.

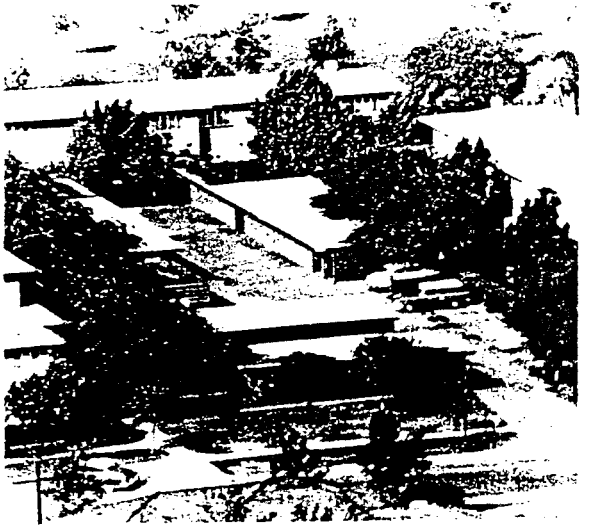
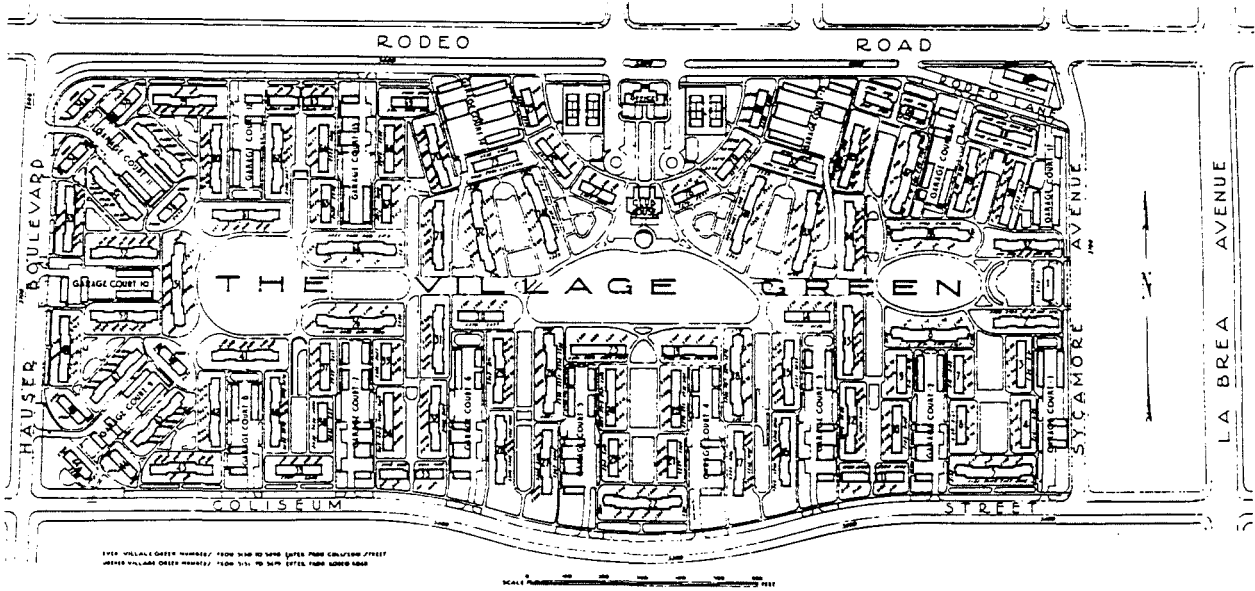
L'estret peatonal de Radburn es converteix, aquí, en un generós espai ajardinat. La parcel·la privada, i per tant el jardí privat, es redueix substancialment.

Aquesta superilla de 32 Ha. (335 x 838) té molt baixa densitat: 20 viv/Ha.i només un 15% està edificada.

Al contrari de l'imatge difosa de l'edificació que ofereix el suburbi, aquí l'opció és les tires de cases formant una línia quasi contínua.

Tots els espais del conjunt estan més formalitzats i els habitatges es disposen en agrupacions de cases. Les vivendes unifamiliars aïllades o parejades de Radburn són substituïdes per agrupacions de vivendes formant petites fileres.

Les cases donen front a l'espai verd interior. La vialitat externa només serveix d'accés i els culs-de-sac d'aparcament.

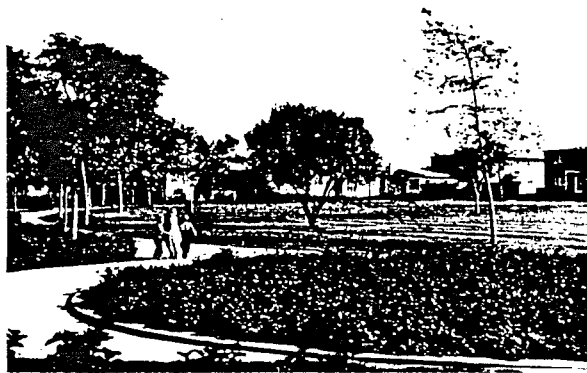
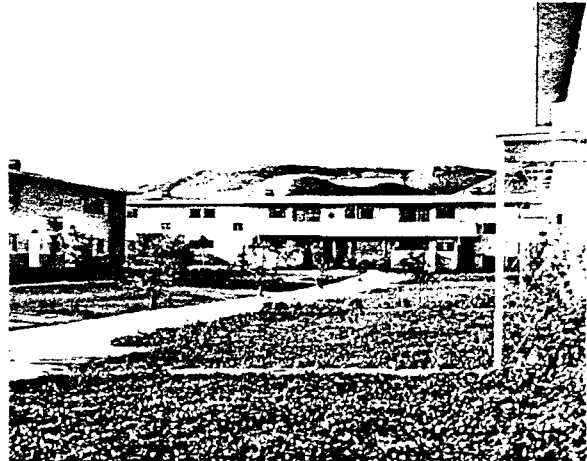
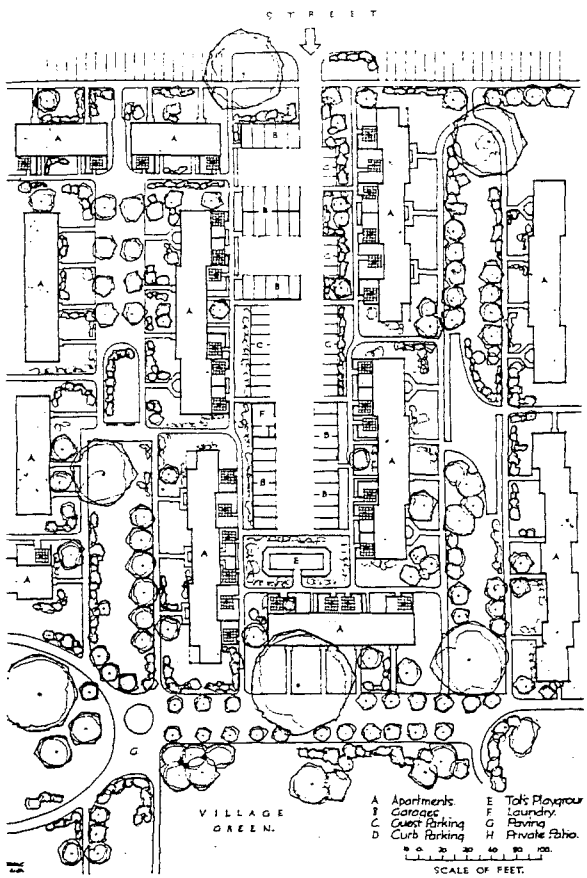
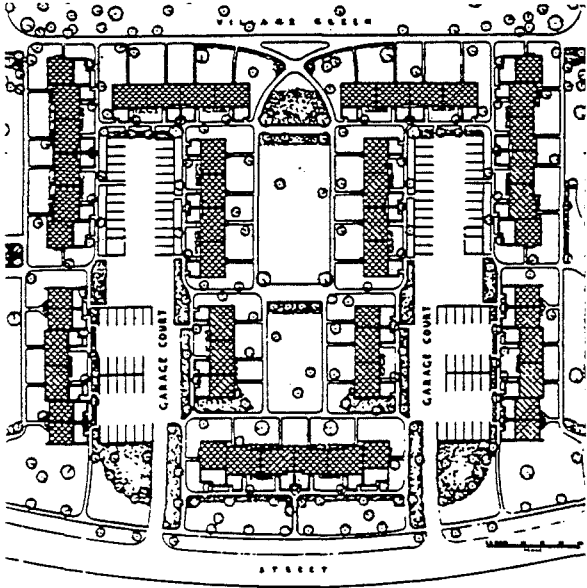
Es construeixen 627 unitats. Les vivendes queden agrupades en fileres de sis cases, distribuïdes en dues plantes. Podem trobar habitatges de 2, 3, 4 o 5 dormitoris.

Utilitza el tipus de vivendes en filera, amb una vivenda de dues plantes, o amb una vivenda per planta (bifamiliars).

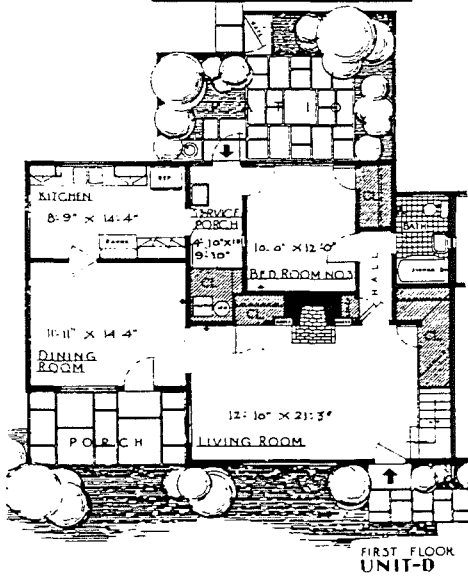
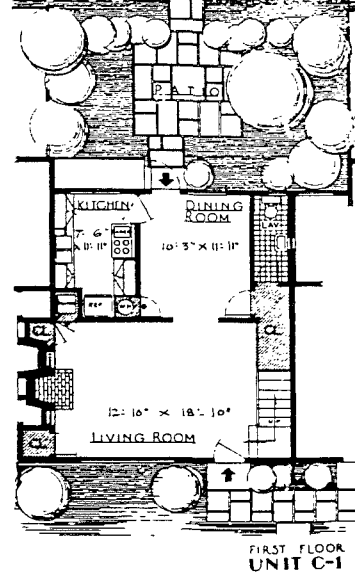
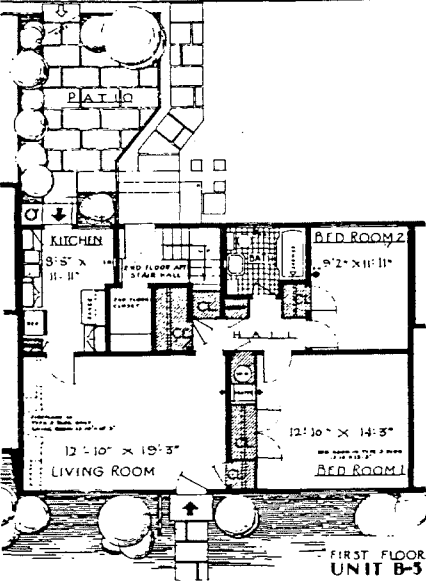
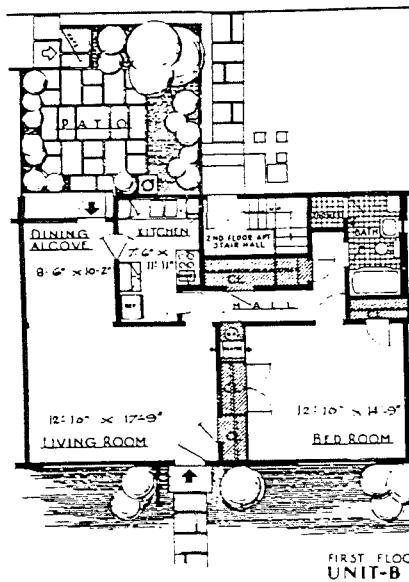
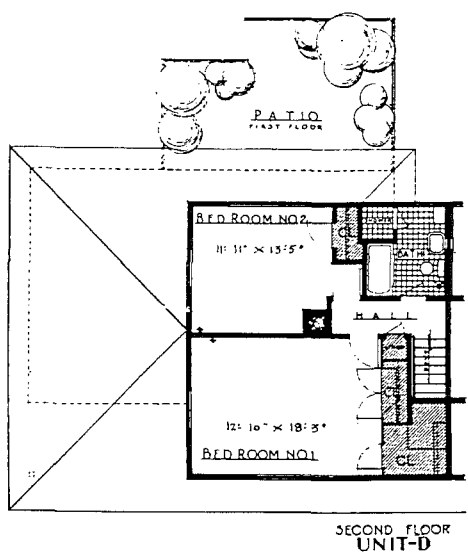
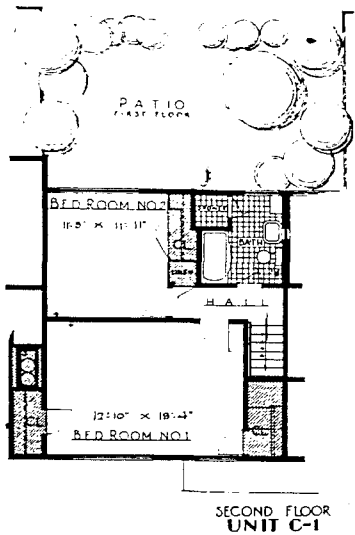
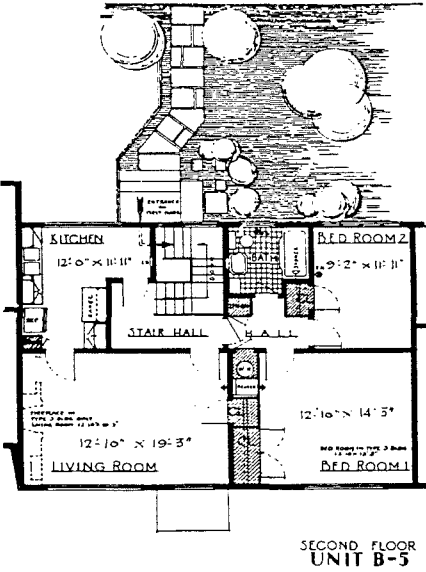
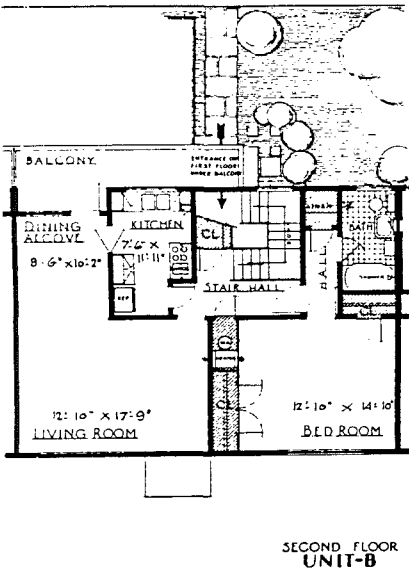
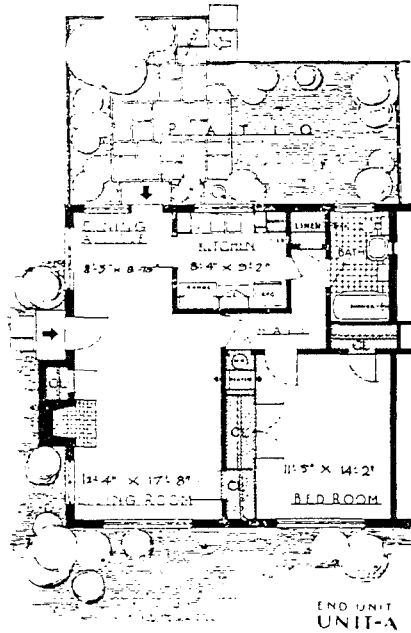
Els programes funcionals són similars hi disposen de cuina, menjador sala (junts o separats) i 2 o 3 espaioses habitacions. La coberta és pràcticament plana. La distribució de les diferents tipologies de vivendes és aproximadament de 50% de vivendes mitges, 25% grans i 25% de petites. Aproximadament el 50% són independents i el 50% superposades (bifamiliars).

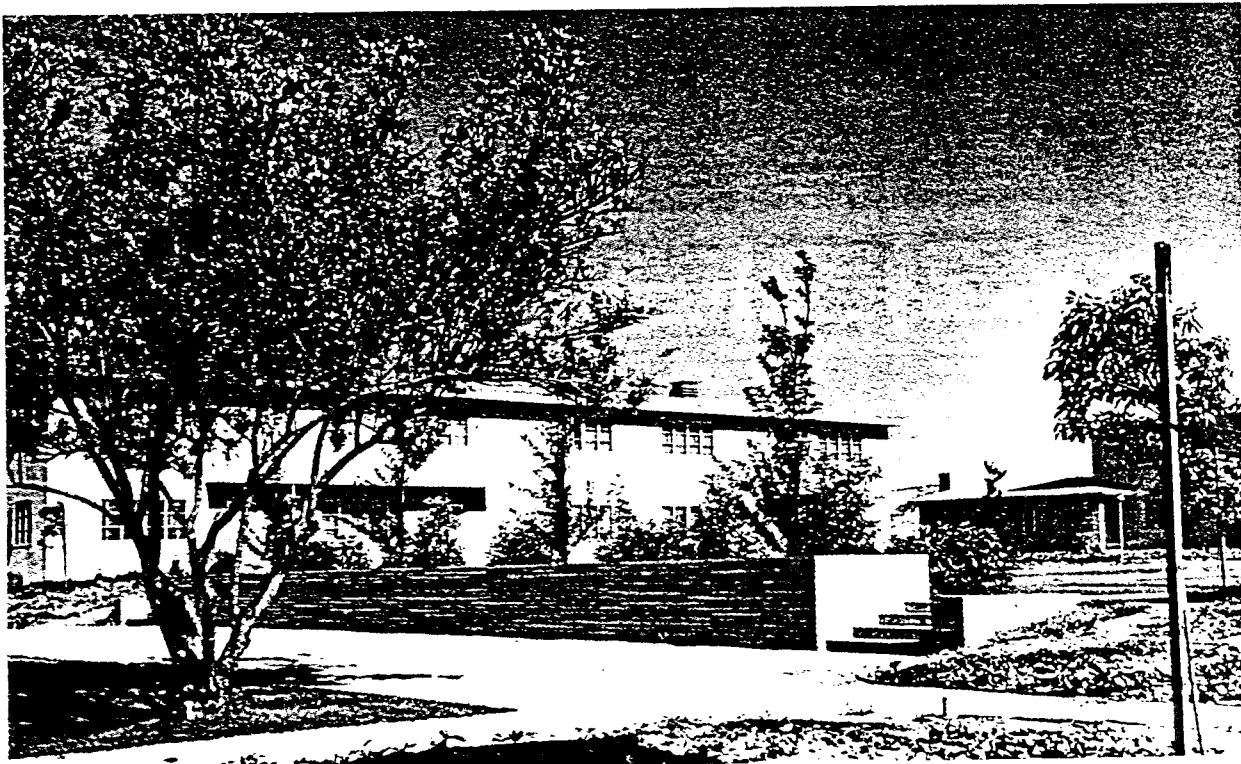
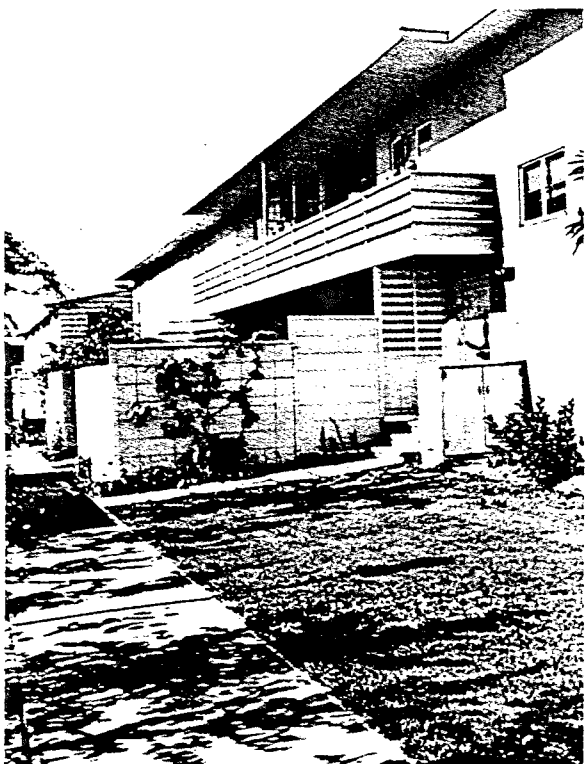
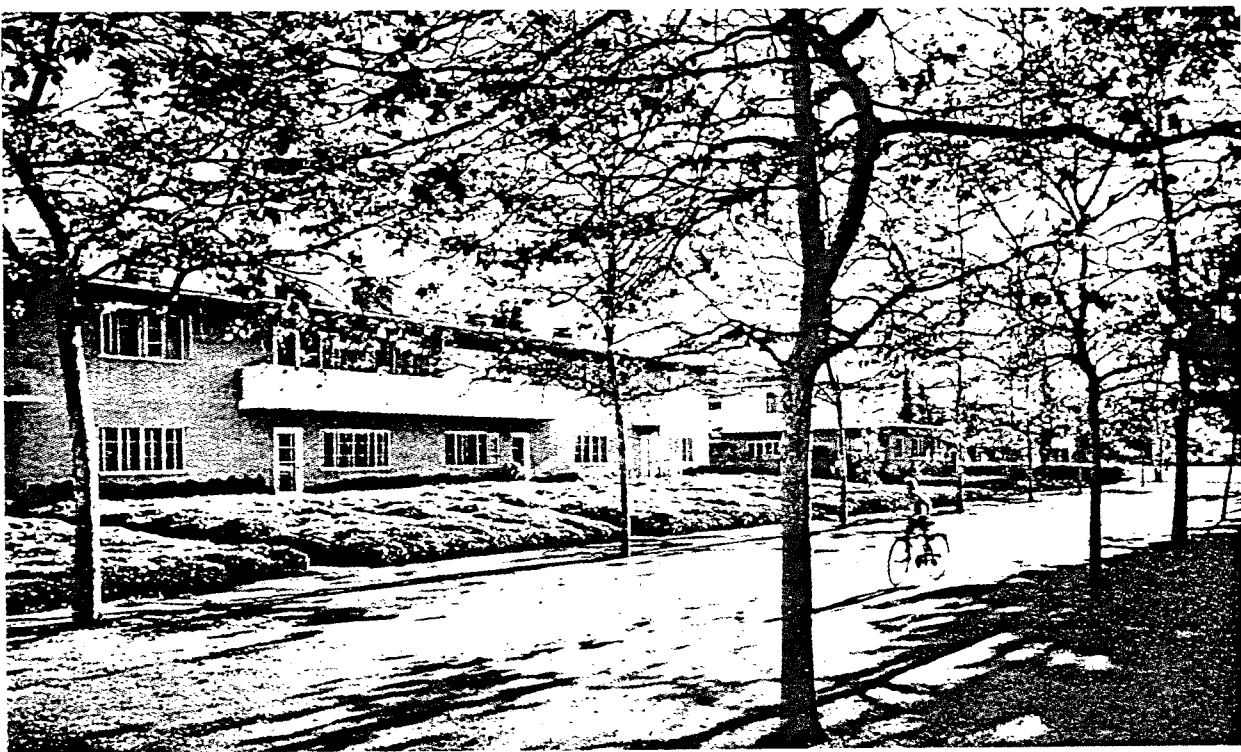
Els patis ofereixen un espai adicional de repos de petites dimensions estretament vinculat a la casa, i més concretament amb la sala i la cuina. Es una extensió de la pròpia vivenda.

El barri disposa de diversos equipaments comunitaris, socials i infantils.

Laurie, Michael. Introducció a la arquitectura del paisaje. pàg. 120
Sica, P. Historia del urbanismo S. XX. pàg. 705-707
Stein, C.S. Toward new towns for america. pàg. 188-216.
Stern, R. The Anglo-American Suburb. pàg. 87

EL TORNO

J. Subirana
1943
Jerez de la Frontera, Cádiz
Espanya

El poblat del Torno pertany al sector III de la zona regable del Guadalquivir, realitzat per l'Instituto Nacional de Colonización. Es tracta d'un assentament semidispers, amb una densitat de 5 a 7 vivendes per hectàrea. Ocupa un total de 34 Ha. de les quals el 74% són de sòl privat (el 5% és edificat), el 8% està dedicat a sòl lliure, el 7% a equipaments, i el 11% a vialitat. El límit no és un element viari sino que està definit pels fons de les parcel·les.

Esta dotat d'ajuntament, escoles, comerços i un poliesportiu.

La imatge que ofereixen els carrers és que estan sobredimensionats. La baixa activitat que es produeix en el carrer és el que li dona aquest aspecte.

L'ordenació de la vivenda es deriva de l'esquema de traçat viari irregular i de la definició de les illes, amb disposició perimetral de l'edificació sobre les mateixes, amb una disposició semiagrupada.

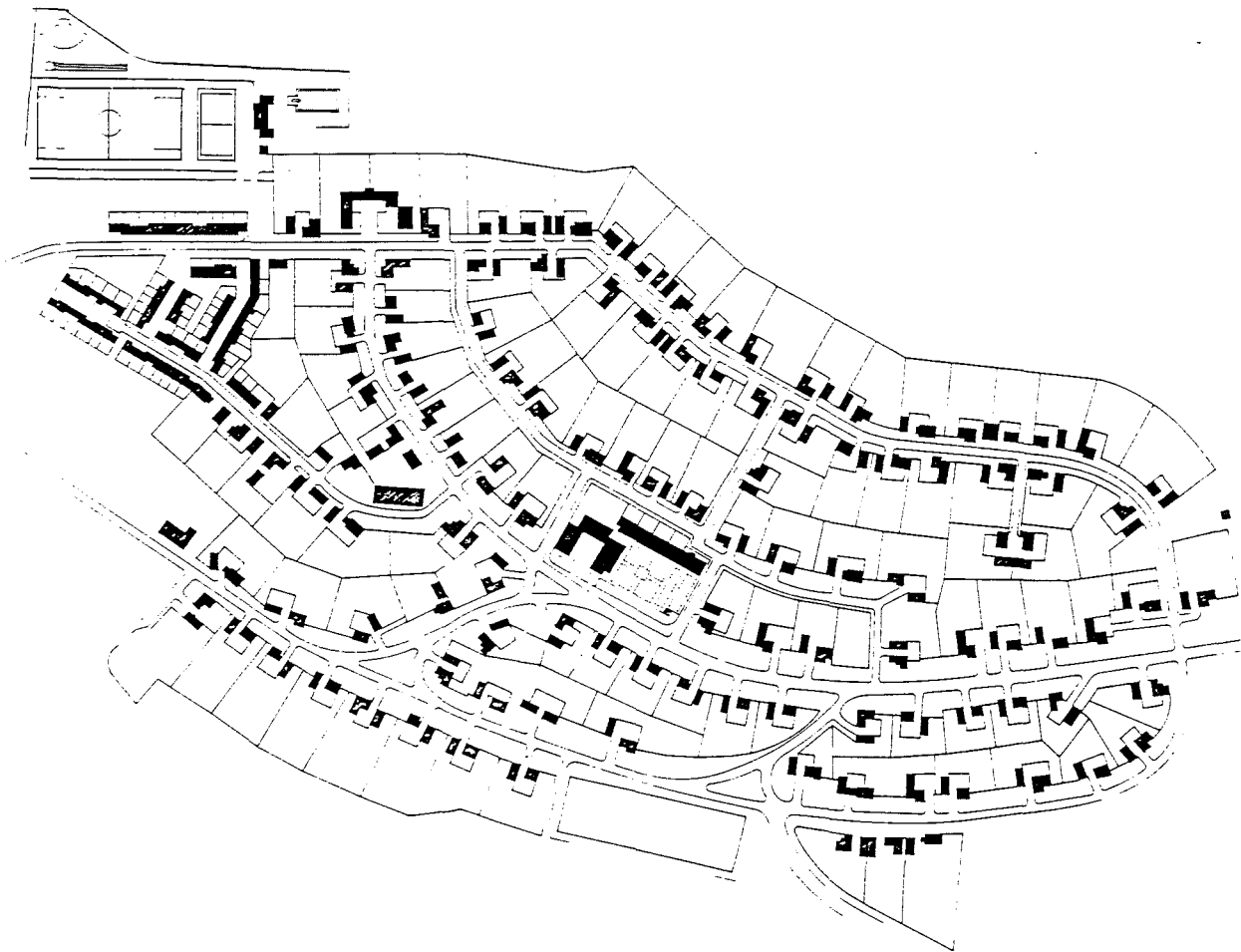
La part central del conjunt està ocupada per la plaça i les dotacions públiques, en el perímetre es disposa l'equipament esportiu. La vialitat està totalment interioritzada. El traçat del carrer és totalment irregular a l'igual que la disposició de les cases, el que dona un caràcter pintoresc.

Unes grans voreres les separen de la part rodada del carrer. Les cases estan sensiblement alineades al carrer.

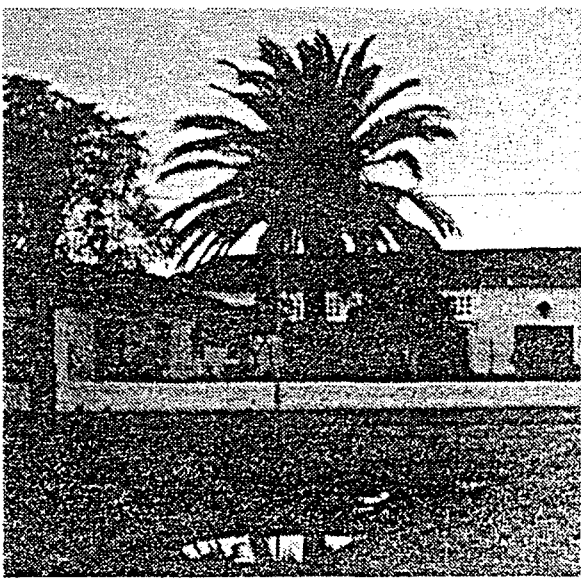
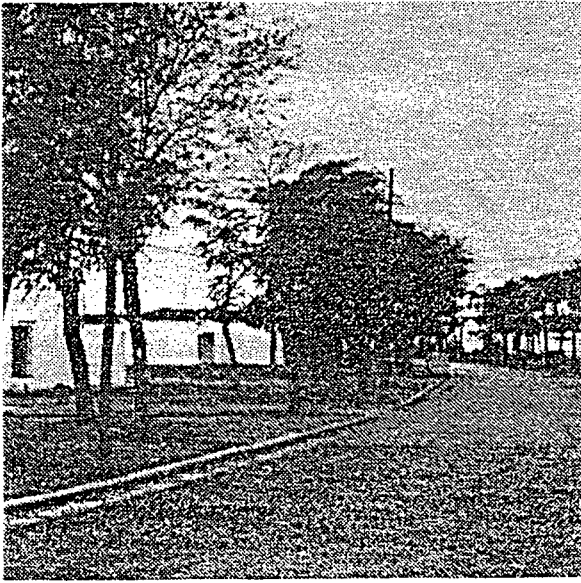
Les parcel·les tenen una extensió de 1000 a 1500 m², incloent vivenda, corral, i dependències agrícoles annexes (estable i graner), destinant-se la resta de la parcel·la a horta familiar. Cases diferents però totes de planta única i quasi bé aïllades.

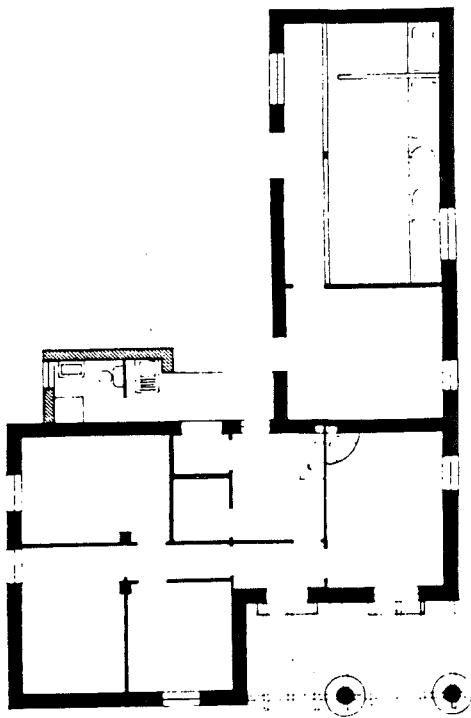
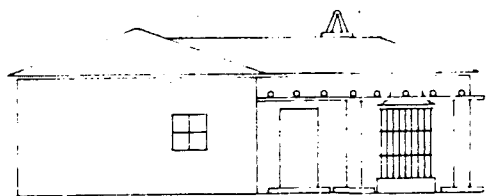
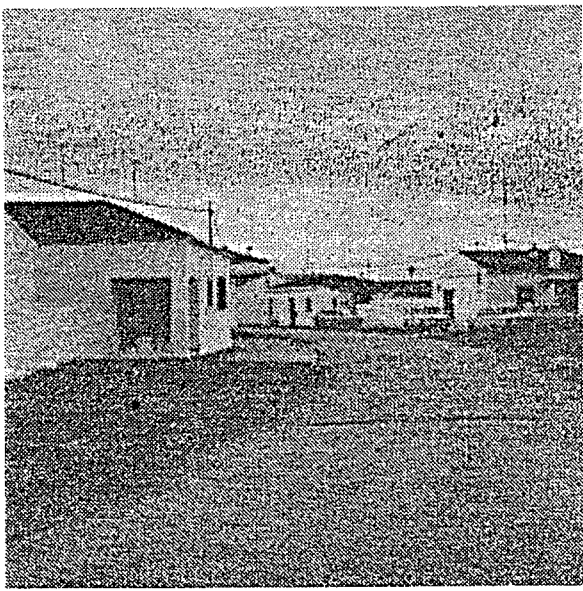
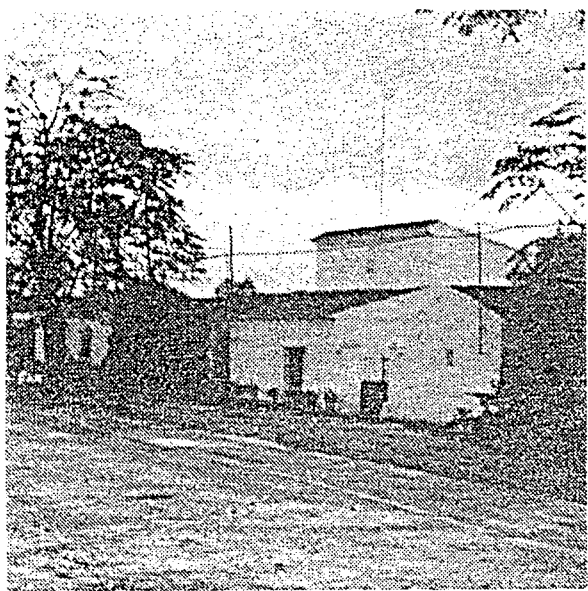
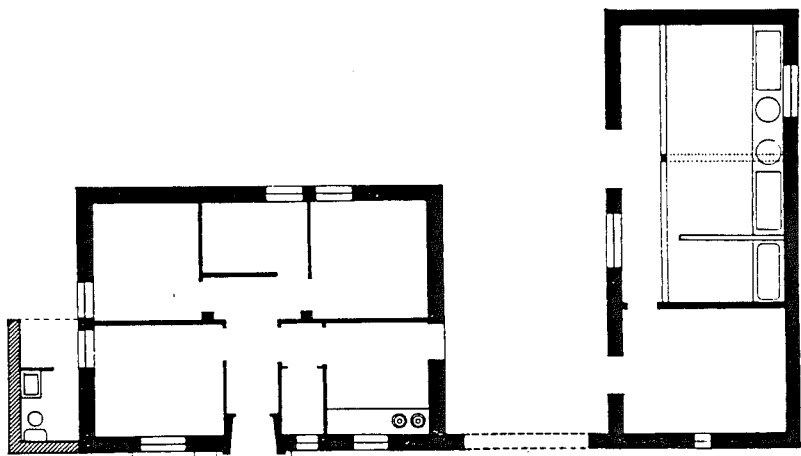
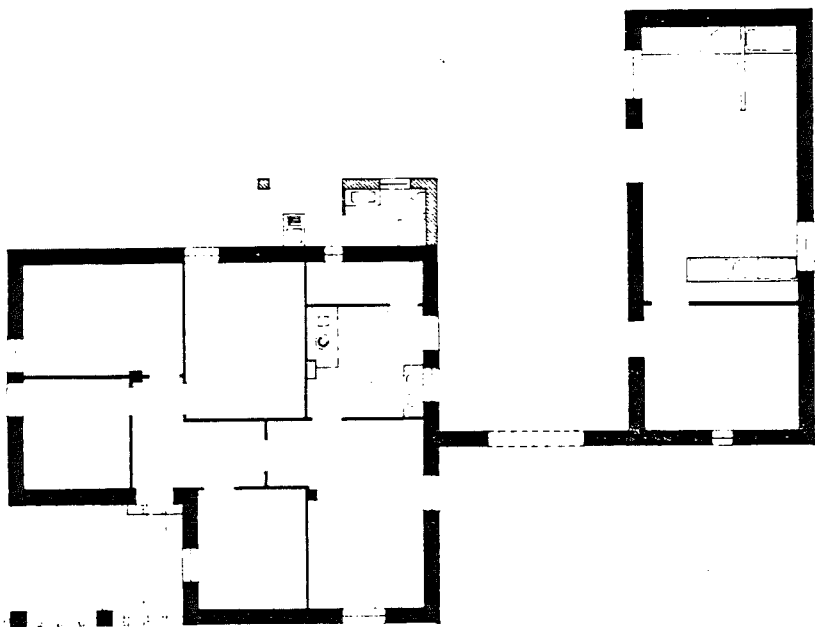
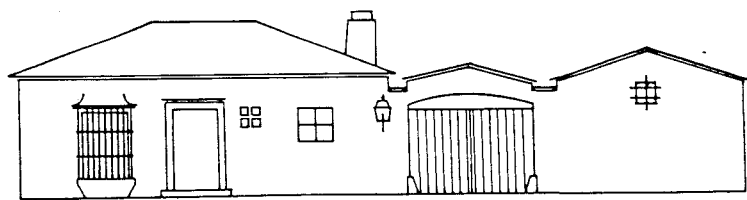
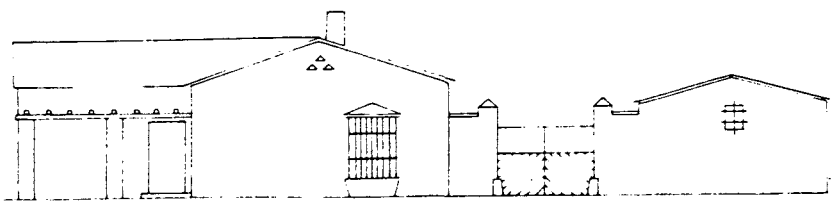
La vivenda és funcional i tenen els mínims necessaris per l'òptim funcionament. Les vivendes són considerablament grans, 3 i 4 dormitoris, i es desenvolupen en planta baixa. El programa funcional és divers i l'aseo es situa a l'exterior de la vivenda.

L'arquitectura té la típica imatge de la construcció rural, amb ornamentacions típicament del lloc on estan enclavades (finestra amb reixa).

Rev. Urbanismo COAM no.3. pàg. 4-12
Garcia Uyarra. La casa en España IV. Ficha 28
Garcia Uyarra. La casa en España II. pàg. 23-60

MAISON DU PEON

Le Corbusier

1946

Chandigard

India

Le Corbusier assaja en aquesta proposta un model possible de desenvolupament adaptat a l'organització social de l'Índia.

L'organització social està definida a partir de les castes. A les castes superiors els correspon major tamany de casa i parcel·la.

La residència a Chandigard preveu la definició d'un tipus edificatori per cada casta social, amb una superfície de parcel·la i de vivenda en funció del nivell social. Les castes, tot i mantenir les seves característiques socials, s'interrelacionen per proximitat unes amb les altres amb barris independents.

Chandigard representa per Le Corbusier un laboratori per l'assaig de la teoria de les 7 V.

La proposta residencial de Le Corbusier per Chandigard es desenvolupa en l'interior de la malla regular de 800 x 1200 m. definida per vies ràpides. Els paquets residencials es resolen en l'interior, en petits grups al voltant d'espais d'unitat comuns, que conformen petites places.

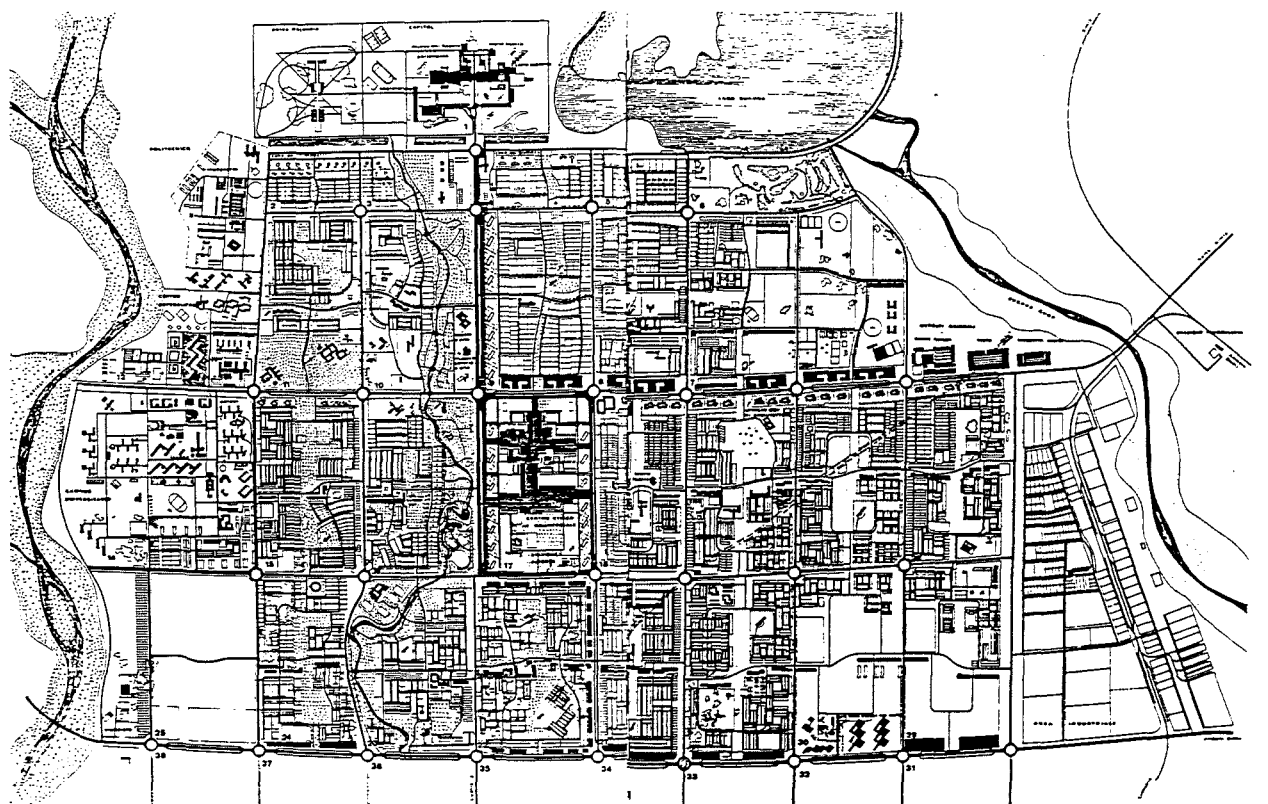
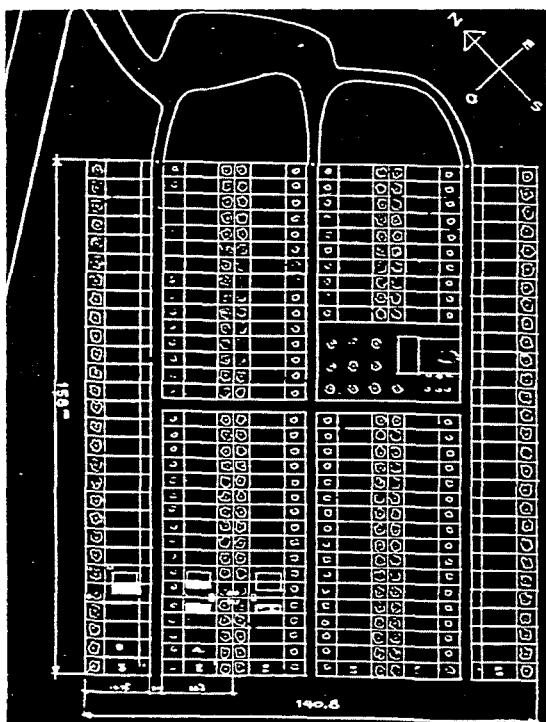
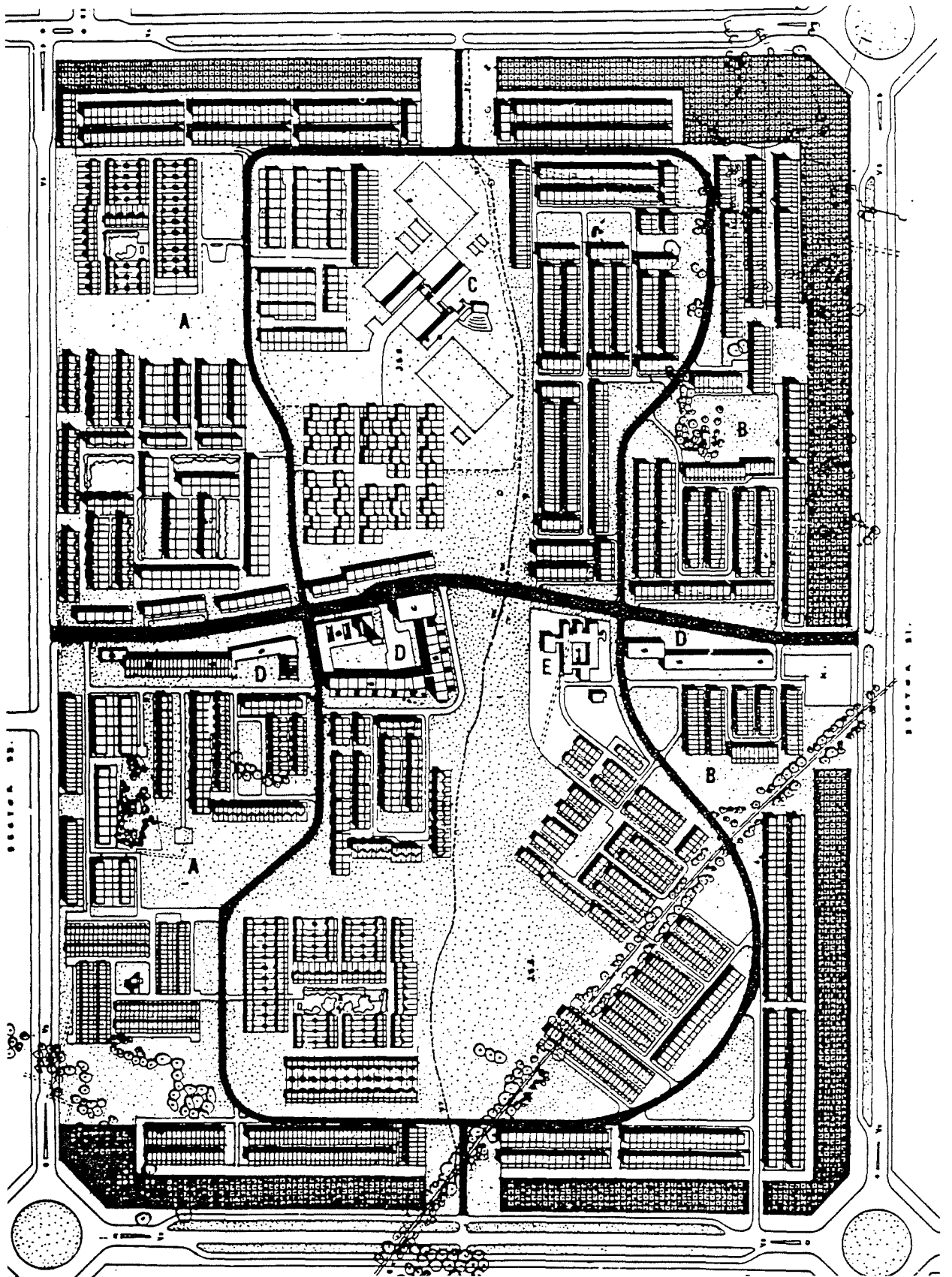
La forma urbana és molt compacta amb grans espais buits.

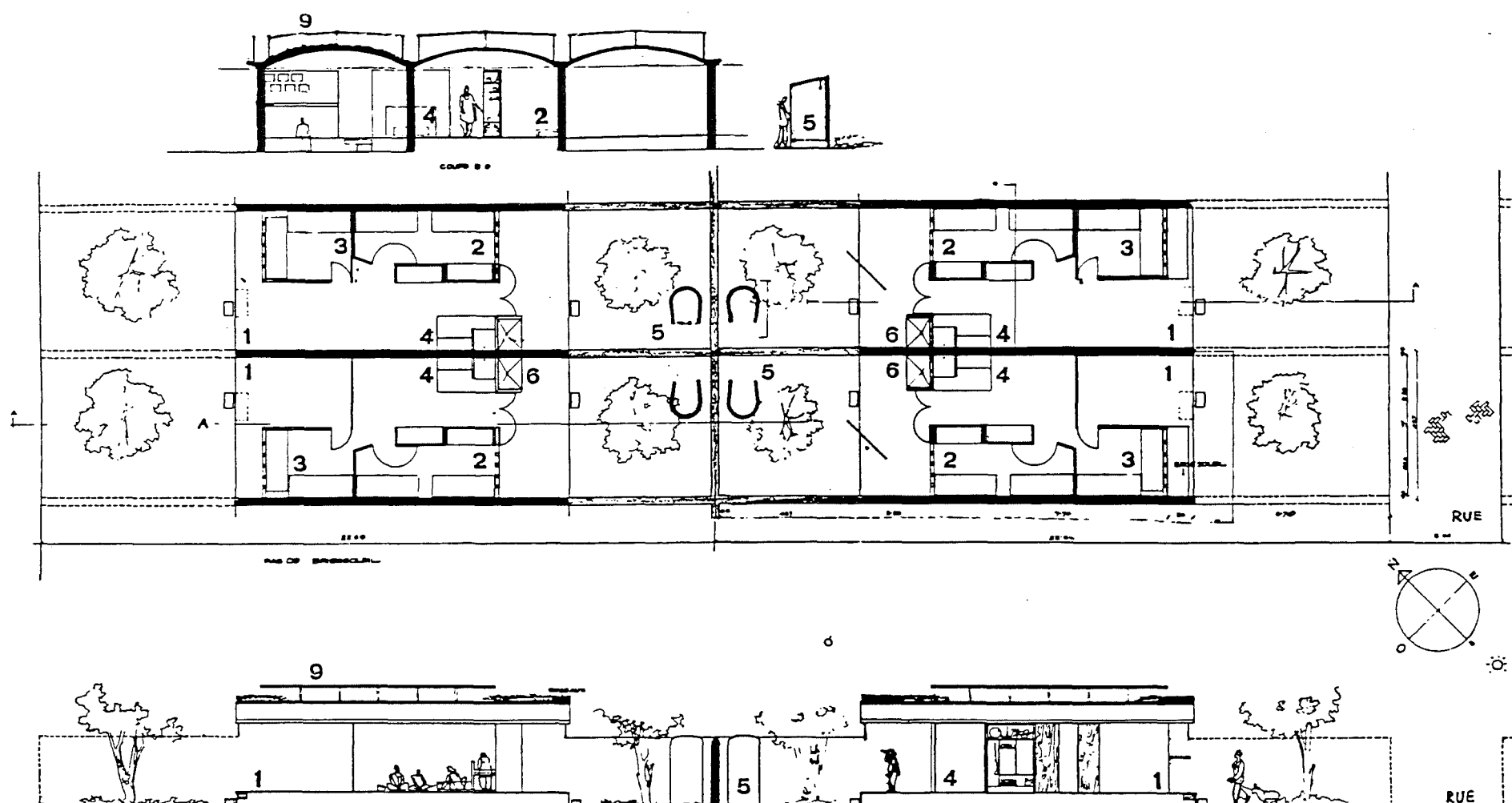
En el desenvolupament de Chandigard es produeixen diversos nivells d'agrupació.

Un primer nivell és l'agrupació d'habitatges formant fileres o illes, que sorgeix de la juxtaposició d'unitats d'habitatge.

Un segon nivell és el que configura els paquets residencials homogenis, és a dir, petits conjunts amb una tipologia edificatòria única -corresponent a una única casta social- on illes i fileres s'agrupen al voltant d'un petit espai lliure. Els paquets són tancats i discontinuos els uns dels altres. La dimensió dels paquets oscil·la entre les 4 i les 20 Ha -l'illa té de l'ordre de 100 Ha-. Cada paquet té una lògica interna pròpia d'organització i acostuma a penjar de pocs punts de la xarxa general.

El tercer nivell d'agrupació són les macroilles envoltades de circulació rodada ràpida, a

l'interior de les quals es disposen diversos paquets residencials separats entre sí per espais lliures i d'equipaments. Un anell viari connecta internament els diversos paquets entre sí, connectada puntualment amb l'exterior.

Un aspecte important del projecte és que absorbeix a l'interior del mateix diverses unitats residencials independents, amb els seus equipaments i zones verdes.

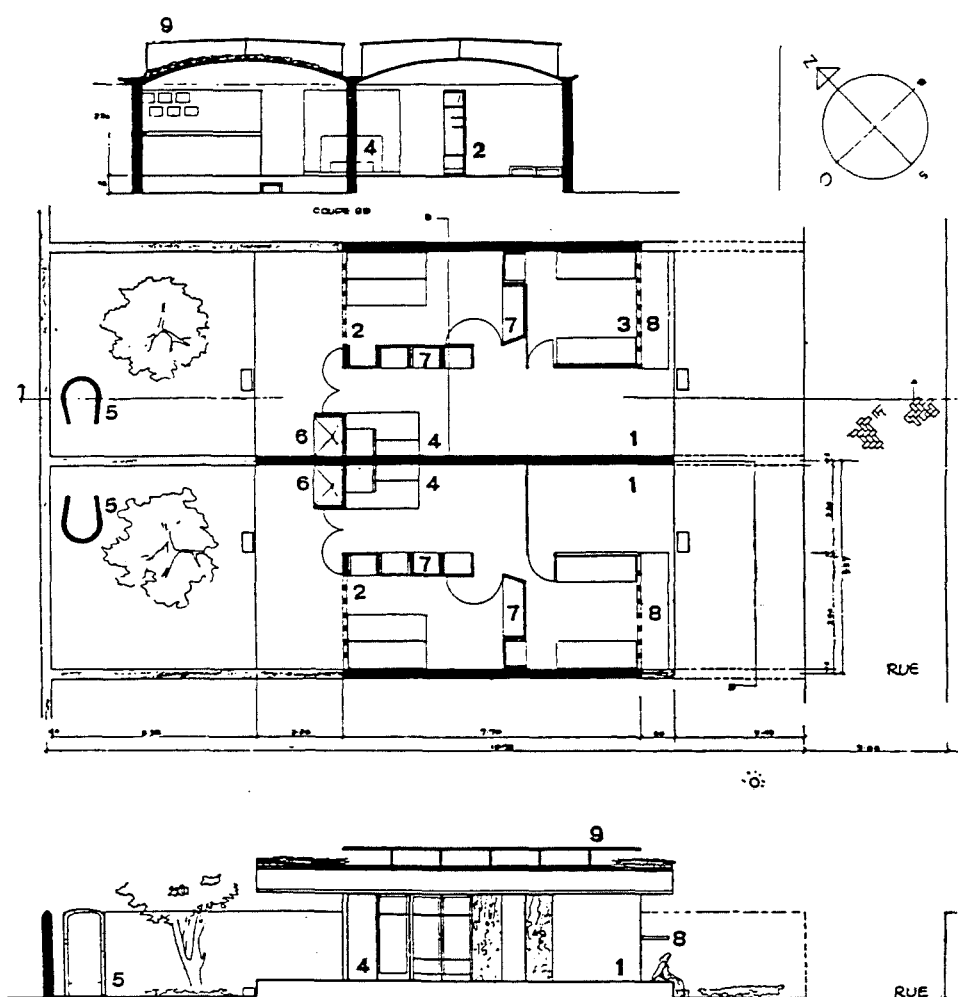
La "maison du peon" es un exemple de desenvolupament residencial d'un fragment per la casta dels manobres.

Es tracta del desenvolupament d'un "village": agrupació de 750 vivendes a l'interior d'un quadrat d'aproximadament 140 m. de costat. Es vol construir vivendes unifamiliars en alta densitat.

Des del punt de vista de l'espai públic no existeix el carrer més que com accés, fent desaparèixer clarament el valor de façana, del paper d'aquesta, en la composició de l'espai urbà. Els carrers queden convertits en corredors peatonals interiors, deixen els cotxes fora.

L'agrupació està formada per illes de cases pati en filera, esquena contra esquena, amb doble pati, una al front i l'altre a l'interior, i per tant, deixant un tester a la part final de la filera.

El programa estableix una superfície de 110 m² per vivenda per les famílies de classe baixa. Aquest standar inclua els carrers i els equipaments, el que suposa una mida molt petita. S'opta per un tipus edificatori de quatre murs que es cobreix en un 50% agrupats lateralment per optimitzar l'us dels peatonals d'accés. La vivenda només es desenvolupa en planta baixa.

SANT NARCIS

Ignasi Bosch
1948
Girona
Espanya

Construït per l'Obra Sindical del Hogar. Amb una superfície original de projecte de 25,1 Ha. i de 14,3 Ha. finals sense variar el nombre de vivendes, el 32.64% de la superfície està destinat a espais lliures. Els equipaments van quedar reduïts a l'església i centre parroquial, Hogar del productor, i un Centro de Formación Profesional. Les 201 vivendes donen una densitat de 33.43 viv/Ha.

Operacions similars a aquesta es produeixen en diferents localitats de Catalunya amb diversos models d'organització urbana però imatge formal similar.

En el moment de la seva construcció ocupava una posició perifèrica respecte la ciutat.

El conjunt s'organitza al voltant d'una plaça porticada presidida per l'església, al costat contrari hi ha l'eix que formalitza l'entrada i que a través d'un pas elevat sobre el ferrocarril hauria de connectar amb el centre de la ciutat.

Les vivendes s'agrupen en cases aparellades, en filera d'una o dues plantes i botiga (i/o magatzem), i algun que altre bloc. Al llarg dels eixos centrals es disposen les cases en filera, i en les illes més allunyades es disposen les cases aparellades o aïllades.

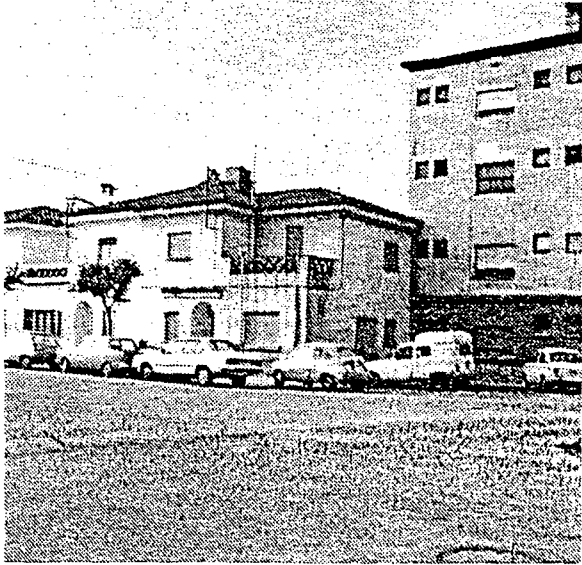
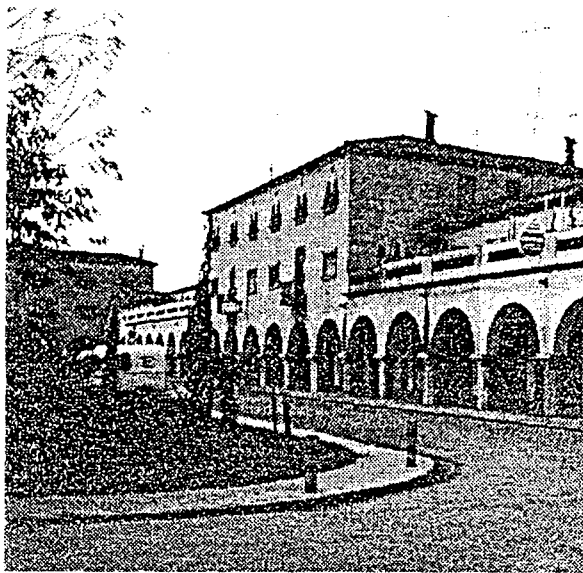
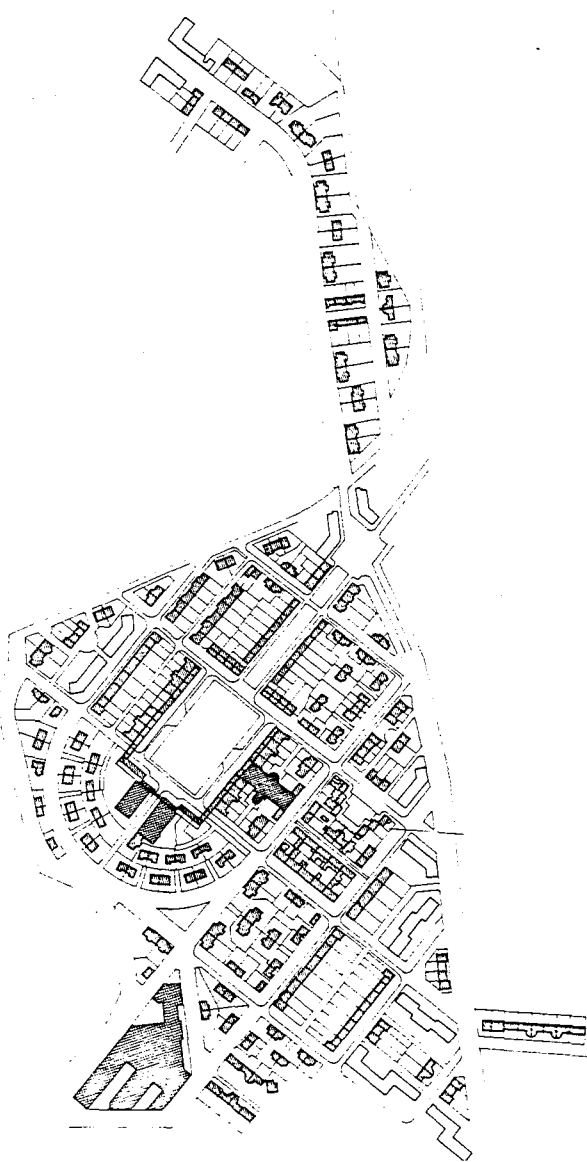
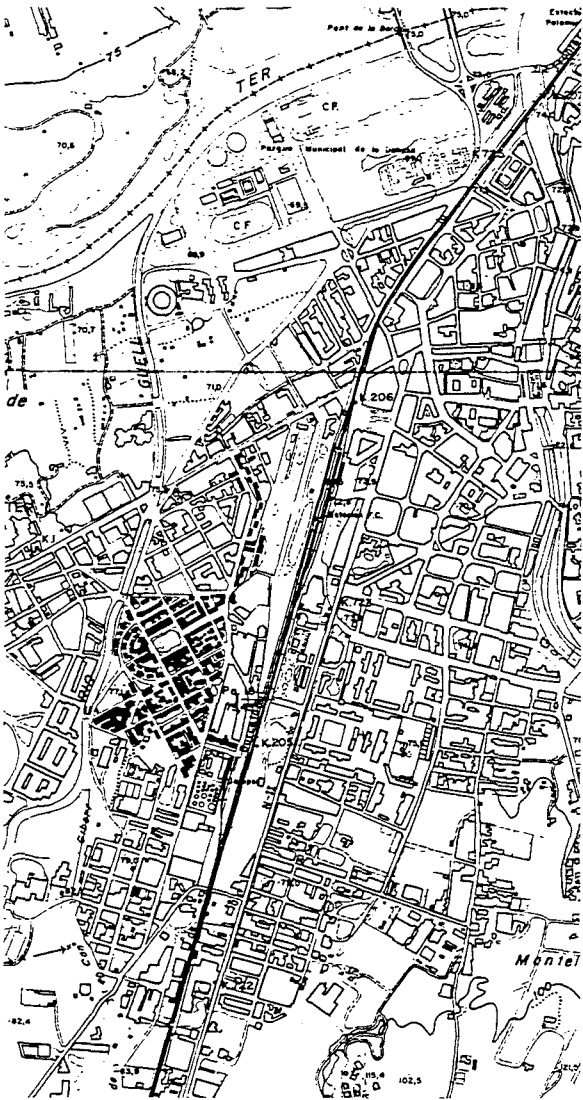
Un element a destacar és l'ocupació de l'interior de l'illa amb vivendes que s'accedeixen a través d'un passadís des del perímetre.

La imatge té voluntat de tenir un caràcter popular a través de la utilització d'un repertori formal molt concret, finestres amb arc, baranes de balcons, finestres,...

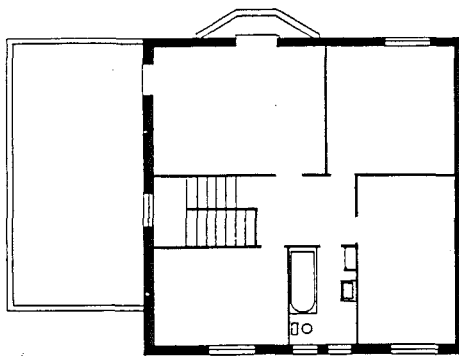
La utilització d'un repertori de l'elements comuns i un mateix acabat en el conjunt d'aquestes architectures fa que els projectes de l'Obra Sindical del Hogar tinguin un caràcter comú, i per tant, es pugui reconèixer un cert signe d'identitat.

Encara que es conserva molt la imatge original, existeixen superposicions diverses que distorsionen alguns dels aspectes de la imatge unitària inicial.

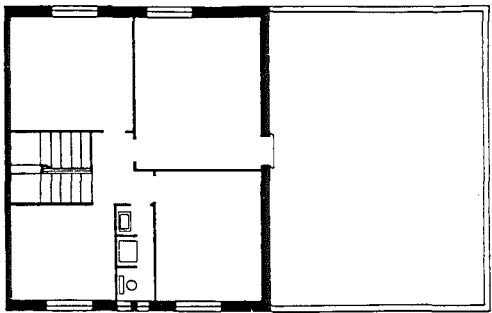
Fraguell, Rosa M. La ciutat-jardí i l'"Obra Sindical del Hogar" a l'època franquista.
Garcia Uyarra. La casa en España IV. Ficha 11

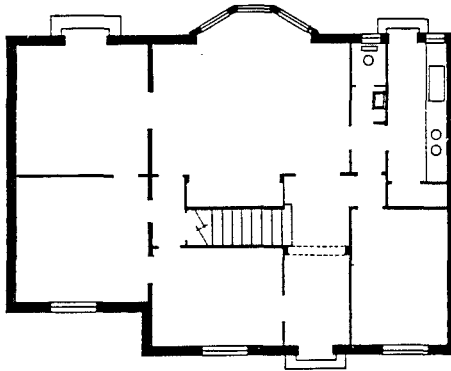

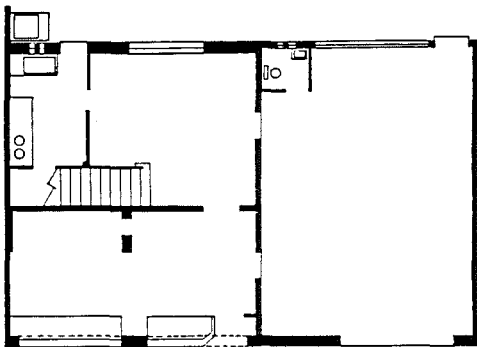
Planta Primera.

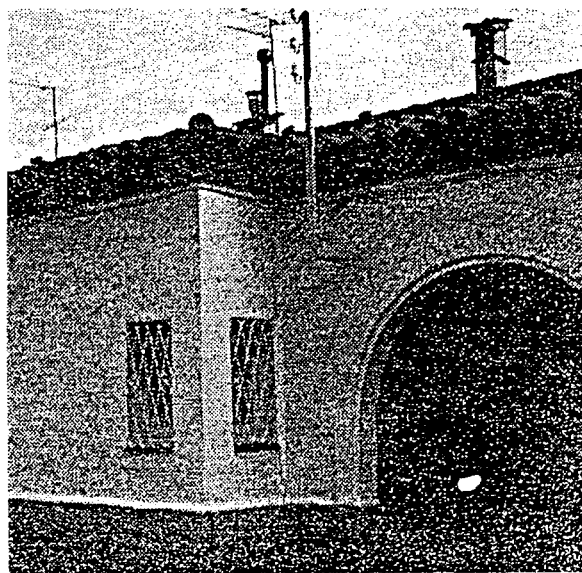
Planta Primera.

Planta Baja.

Planta Baja.

IN DEN GARTENHOFEN

Ulrich Löw, Theodor Manz
1950-1960
Reinach, Basilea
Suïssa

Es tracta d'un conjunt molt petit de 30 vivendes unifamiliars d'una sola planta amb pati, en una superfície d' 1.3 Ha. Situat en les proximitats de Basilea, la urbanització ocupa una illa quadrada rodejada de carrers rodats, en la que ja existien algunes cases.

La infraestructura viària és la mínima, la densitat baixa te un alta proporció d'espai privat. Dintre de l'illa s'estableix una jerarquia de carrers peatonals on el més ample, que va de Nord a Sud, es apte pels serveis d'urgències, ; d'aquest en surten uns de més estrets amb accés a les vivendes, que queda separat del mateix per una petita franja de verd. Es així com s'aconsegueix connectar els aparcaments col·lectius, disposats en quatre paquets, amb els habitatges, quedant situats a la perifèria del barri, i per tant, amb accés directe des del perímetre.

En el centre queda localitzada una petita plaça d'ús comunitari.

La petita escala dels edificis fa que tota l'agrupació prengui un caràcter molt compacte i domèstic.

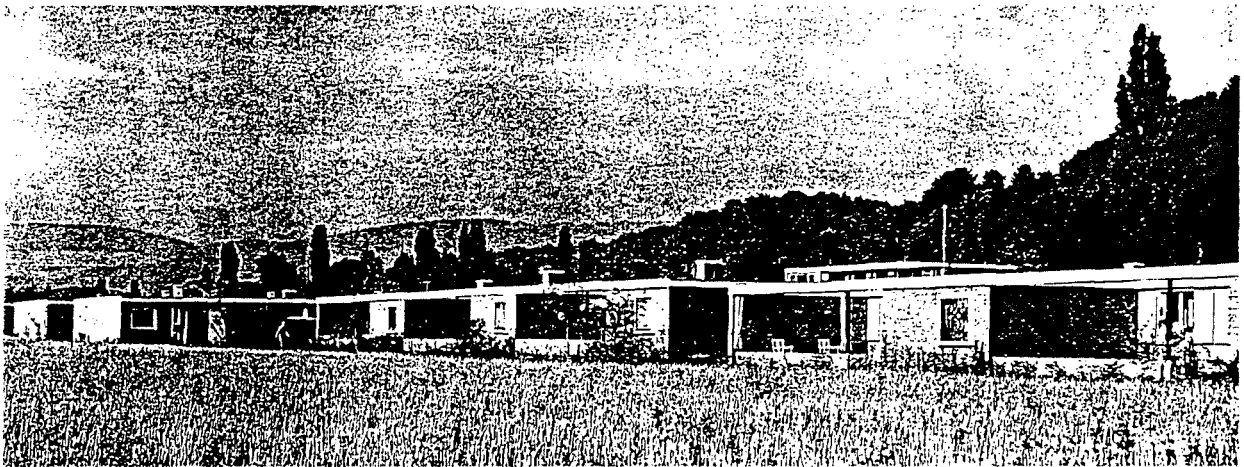
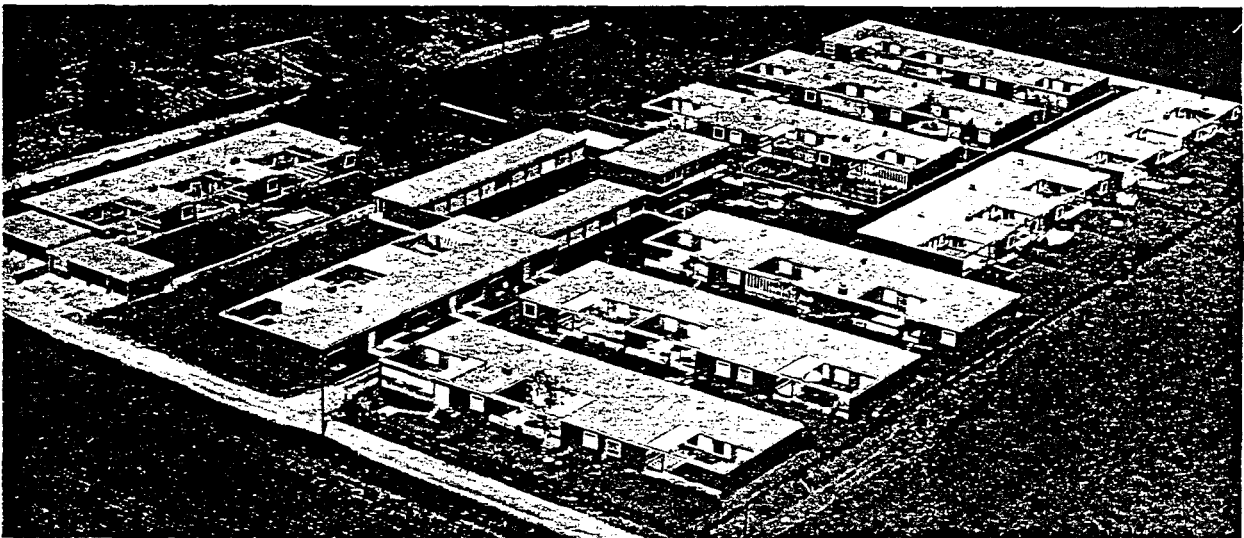
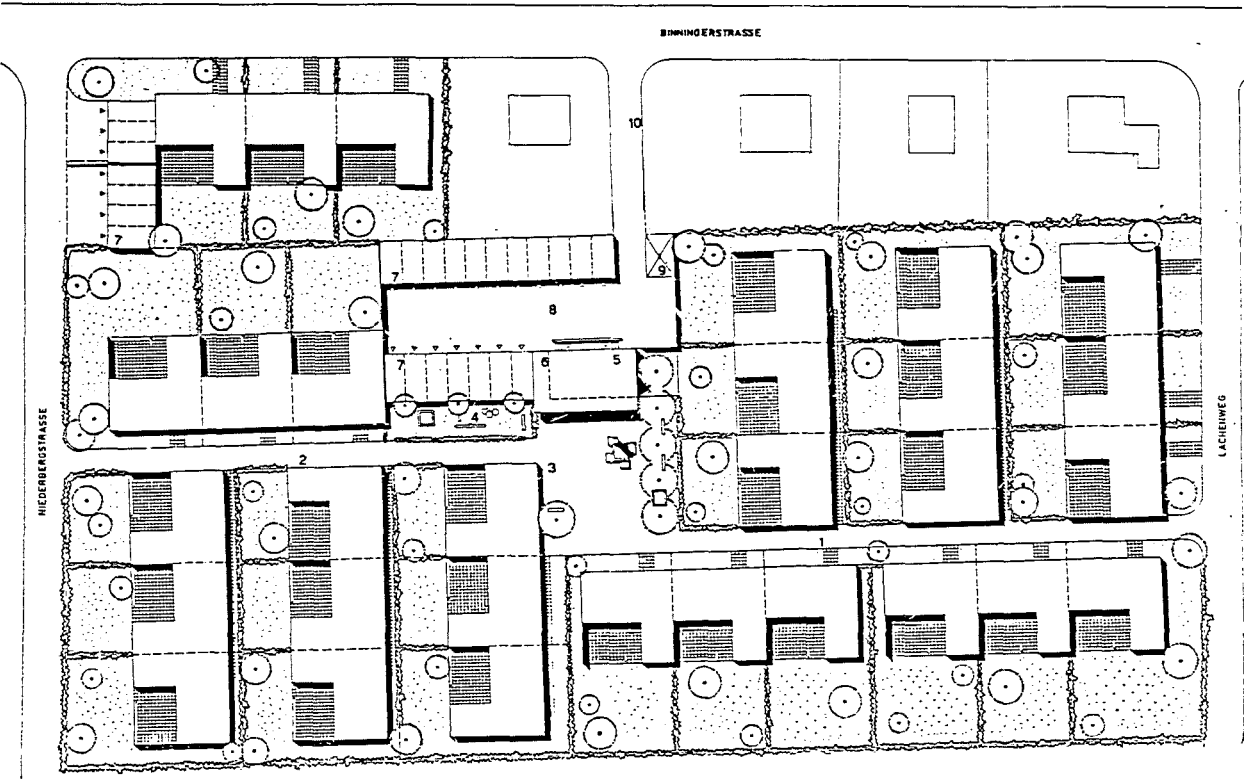
Les vivendes es disposen en quatre paquets. La forma de disposar les cases trenca la continuïtat del carrer interior ajustant la dimensió de la profunditat visual a l'amplada. L'aparcament es situa en dos bosses comunitàries.

El tamany de parcel·la oscil·la entre els 250 m2. i els 475 m2. La vivenda s'organitza a partir de dues unitats on en una col·loca la casa en L, orientada a Sudest o Sudoest, i l'altra queda lliure i com extensió del jardí privat, separades per espai.

L'agrupació de fileres de tres vivendes confirma un teixit compacte i regular, donant com a resultat una illa de caràcter molt unitari.

La casa disposa de pati i jardí. El pati és una peça interior més, encara que estigui a l'aire lliure; es tancable i utilitzable per finalitats domèstiques. El jardí en canvi és un conforma un espai visualment obert ocupat amb vegetació, independent de la regular, donant com a resultat de la casa.

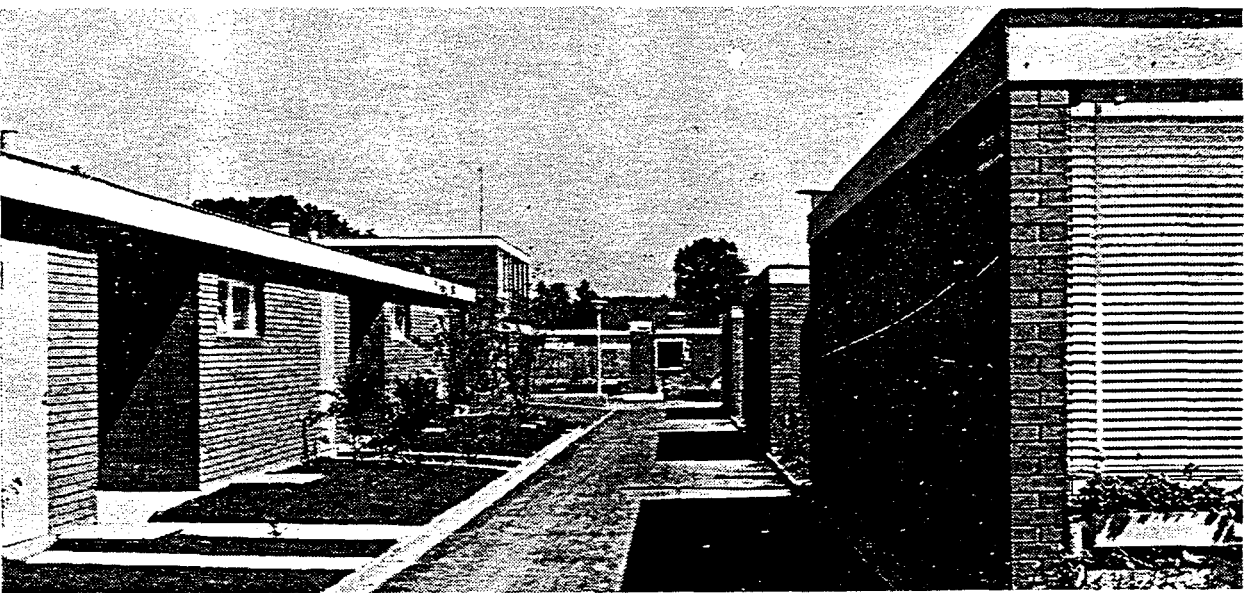
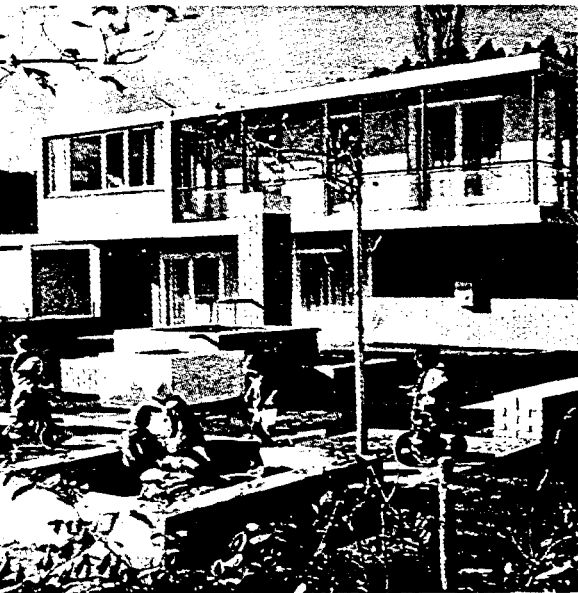
La taca edificada dóna lloc a unes mases compactes puntualment foradades pel pati de la

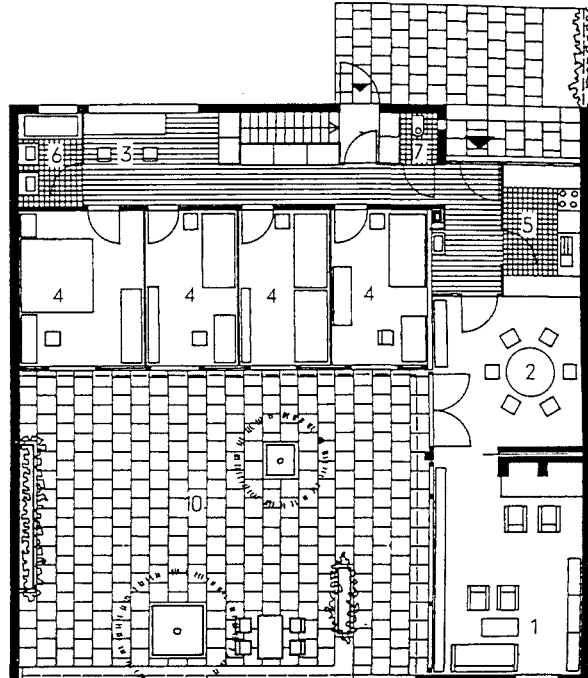
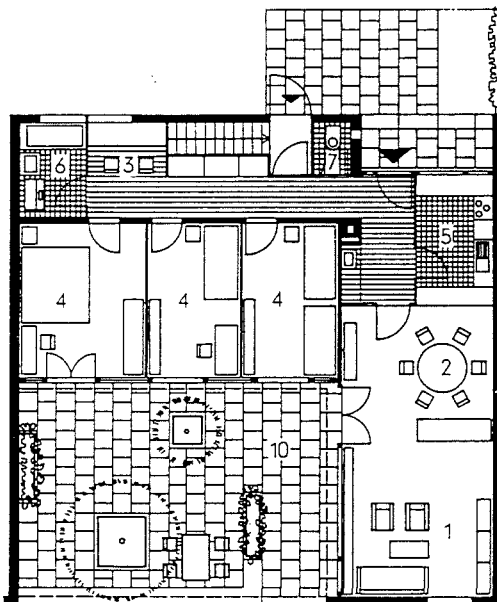
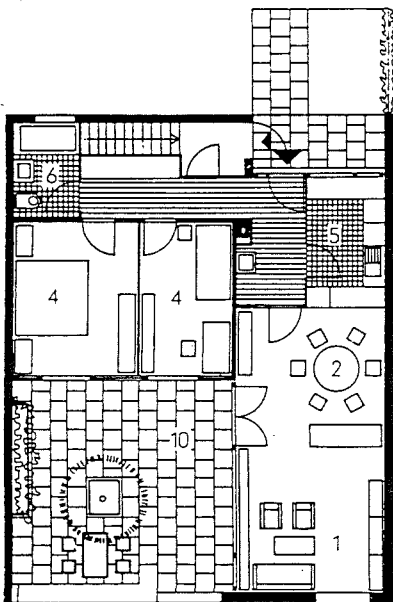
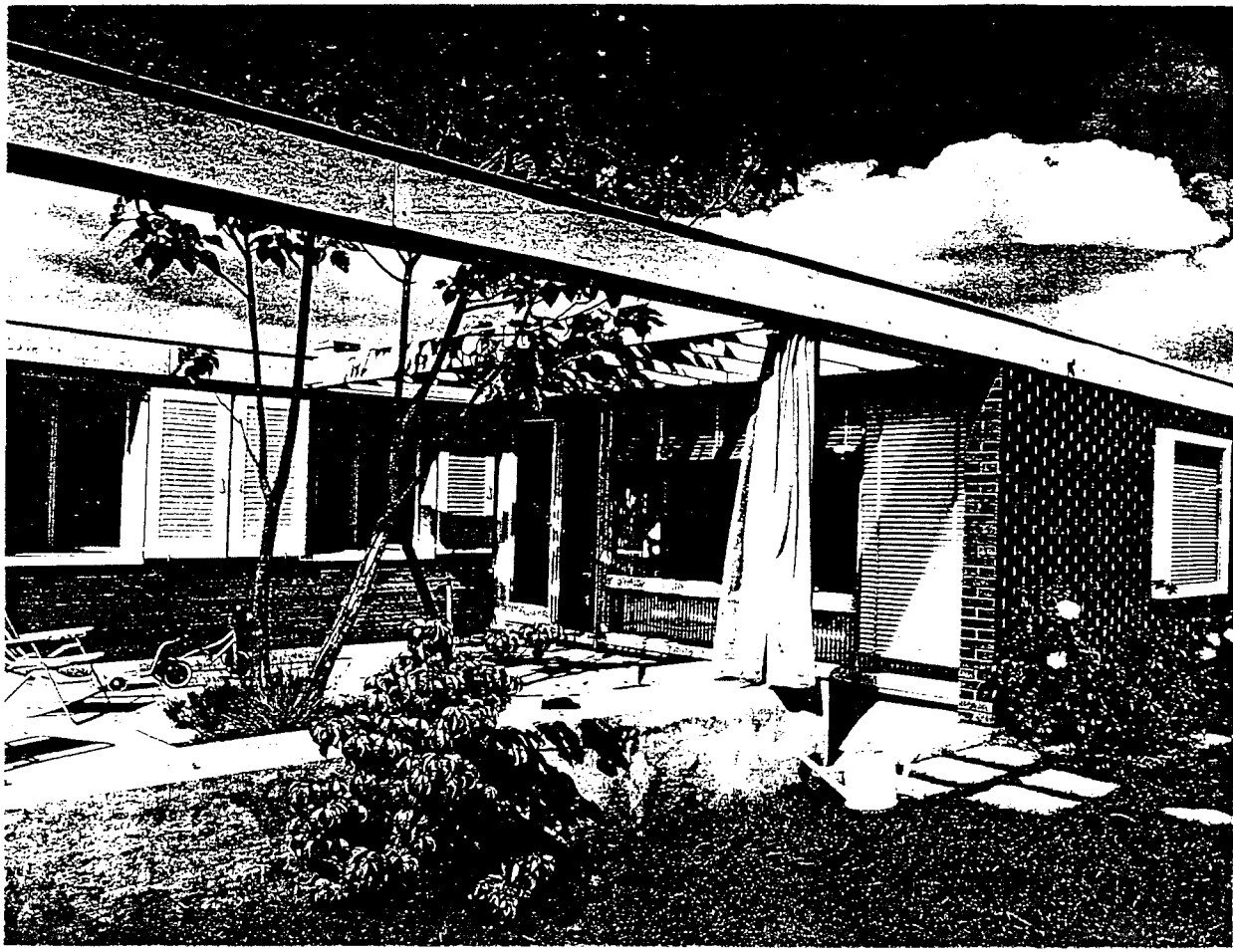
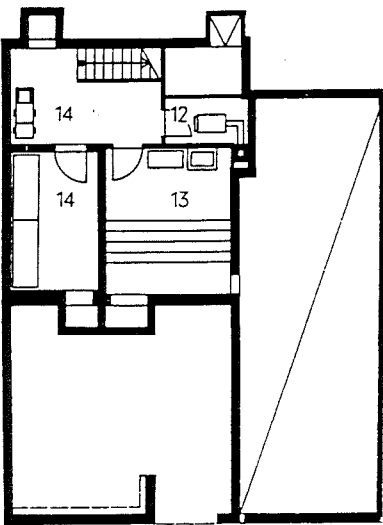
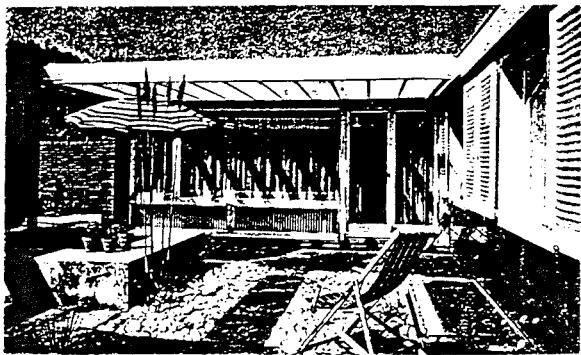
casa.

Les cases es componen d'una planta baixa més un soterrani. En una branca de la L hi disposa els dormitoris, i en l'altra la sala-menjador; d'aquesta

manera aconseguix un espai exterior que amb llur pavimentació passa a ser una estança més de la casa. Es aquest espai exterior controlat, el

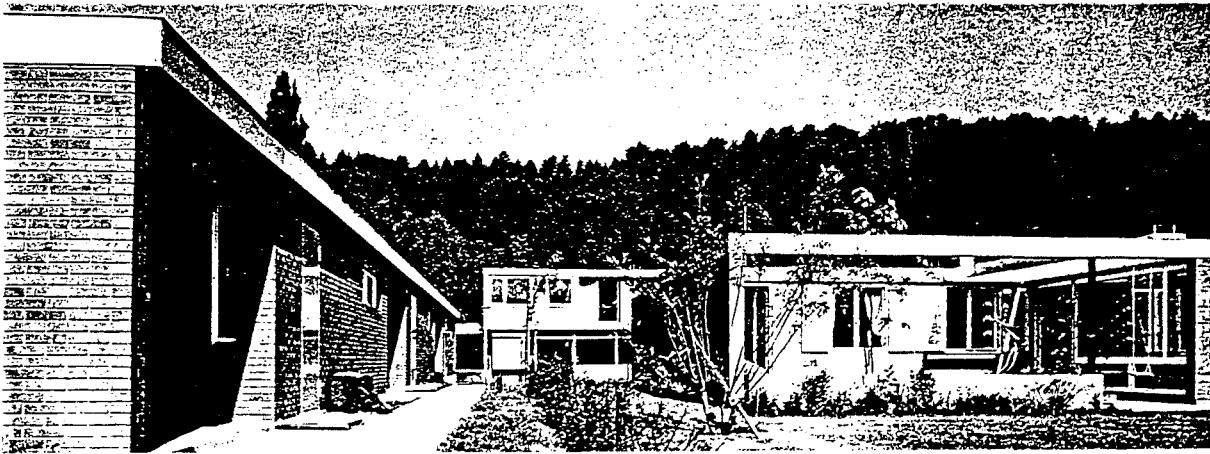
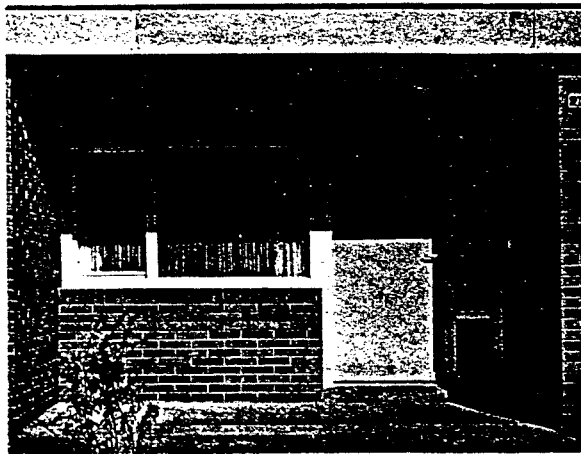
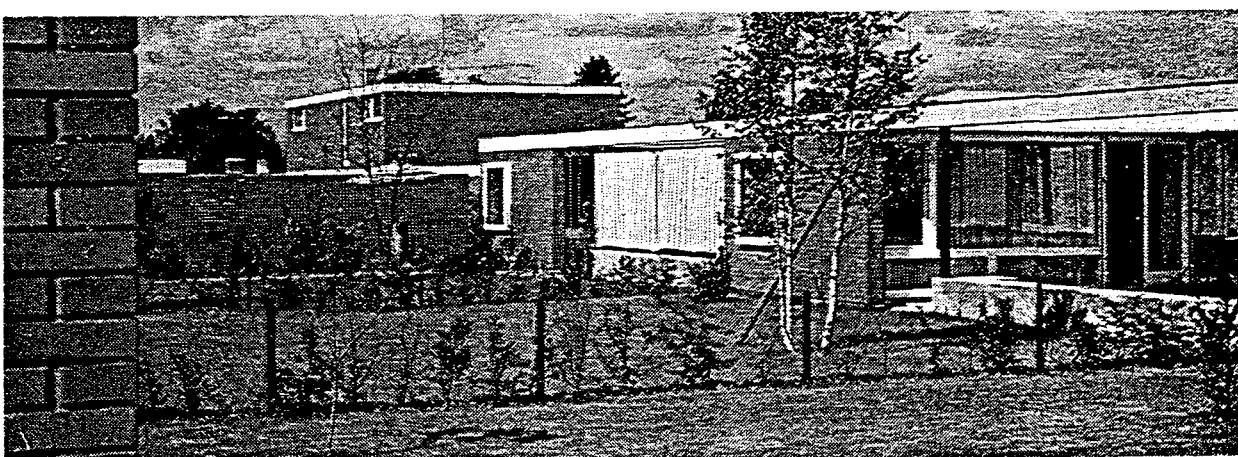

que comunica amb la resta de jardí privat, de caracter més públic, que al no tancar totalment el lateral de la parcel·la, es converteix en un model mixte de cases pati en filera.

Rev. L'Architecture d'Aujourd' hui. nº 104
Hoffmann, H. Conjuntos residenciales de Baja Densidad. pág. 104-107
Kirschenmann, J.C., Muschalek, Ch. Diseño de barrios residenciales. pág. 191
Peters, P. Casas unifamiliares con patio. pág. 46-49

SOHOLM

A. Jacobsen

1950-1955

Klamperborg, Copenhagen

Dinamarca

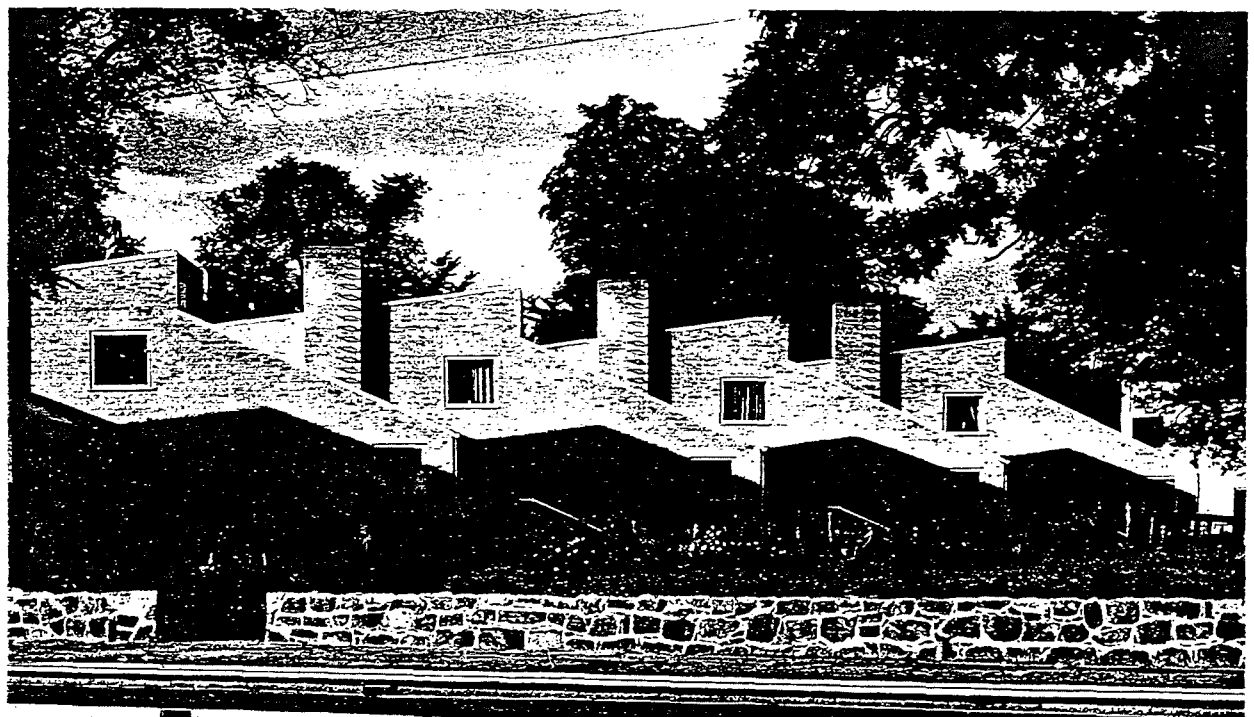
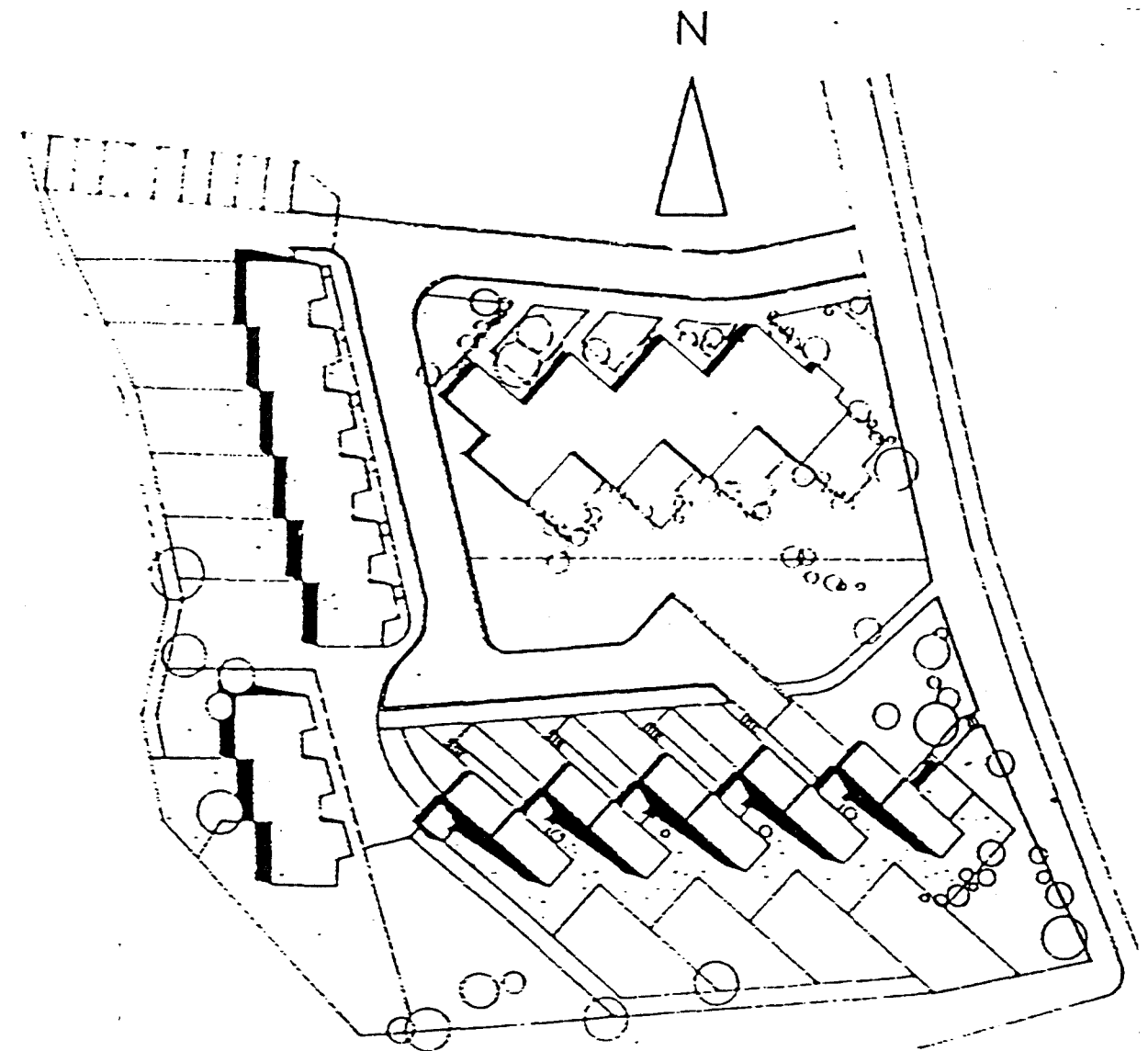
Es una petita operació, sobre els 3800 m², que forma part del desenvolupament de la zona del balneari de Bellavista, projectat pel propi Jacobsen l'any 1943, on hi han altres operacions d'escala similar.

Un dels elements més destacables és la unitat formal del conjunt, que es tracta com si fos un edifici amb el desplaçament de les mitgeres.

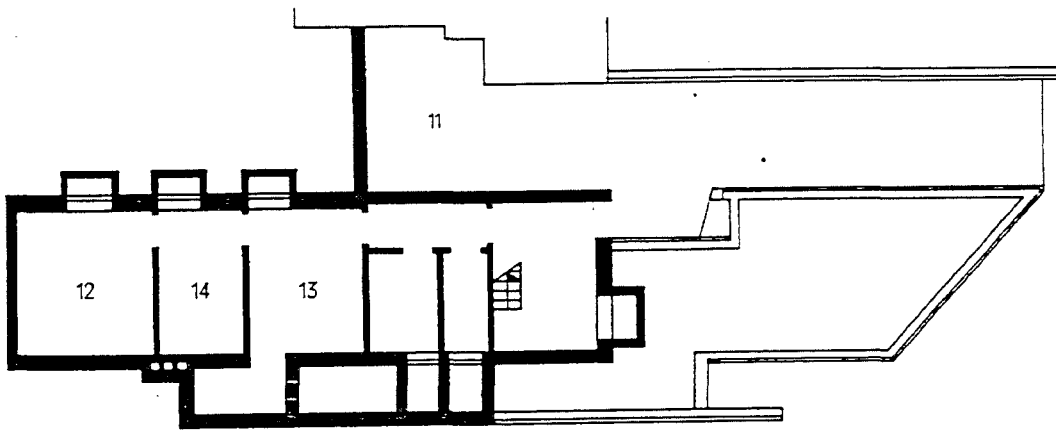
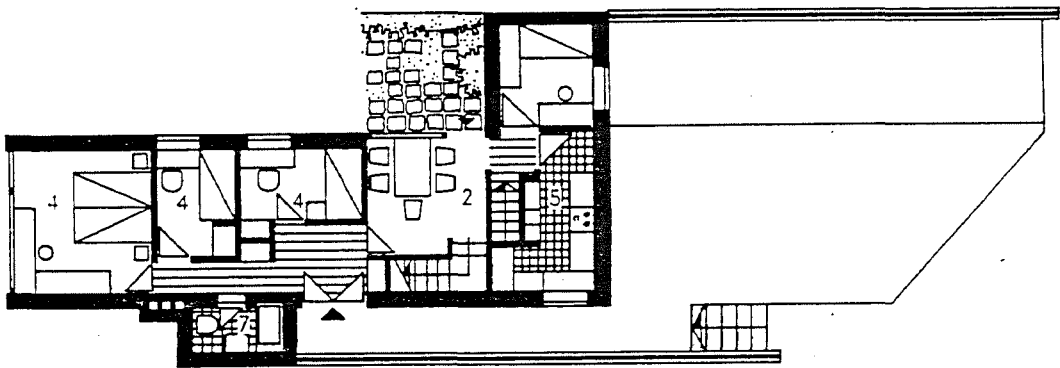
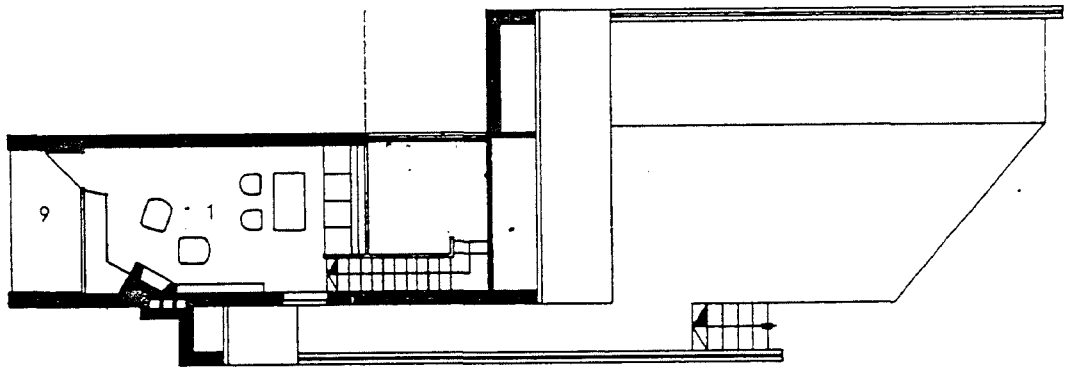
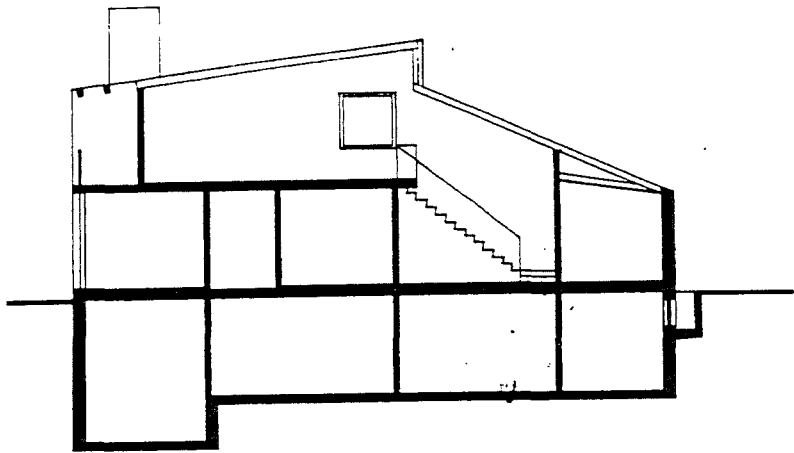
El conjunt està format per cinc vivendes en filera desplaçades entre sí, amb un petit jardí protegit dels vents i de les vistes. Orientades Sud-Oest. Un dels aspectes més interessants a contemplar és la forma del parcel·lari, que es gira en relació a l'espai públic. Això permet guanyar profunditat a la parcel·la i que les cases es puguin desplaçar entre sí, el que els hi dóna un caràcter individual que perdrien en el conjunt. Aquest gir també millora l'orientació de les diferents peces de la casa.

La vivenda es desenvolupa en tres plantes, de les quals una està semienterrada.

La casa té una forma d'L el que permet que una part del jardí tingui més privacitat. El joc dels desnivells permet que el parking es pugui situar sota la vivenda, en un semisoterrani.

AA.VV. Housing in Europa 1900-1960. Vol.4 pàg. 242-243
Hoffmann, H. Conjuntos residenciales de baja densidad. pàg. 58-61, 114-117

COLONIA SEGARRA

1951
Vall d'Uxó, Castellon
Espanya

La Colònia Segarra està situada en la Vall d'Uxó, sota la Serra de l'Espadan. L'any 1951 la casa de sabates Segarra i l'Institut Nacional de la Vivienda van promoure la construcció d'aquesta colònia pels seus treballadors. Realitzada en dos fases, es construeixen 190 vivendes, en un terreny de forta pendent orientat a Oest que va condicionar el traçat parcel·lari i va obligar la utilització de bancades paral·leles a les corbes de nivell, de tal forma que les vies rodades són perpendiculars als carrers peatonals escalonats que pugen pel terreny.

La primera fase està ordenada al·rededor d'un espai comú que inclou l'església i el col·legi en un mateix edifici. La segona fase, en canvi, amb un traçat més uniforme, enginxada a l'anterior pel costat Sud, no té cap dotació comuna.

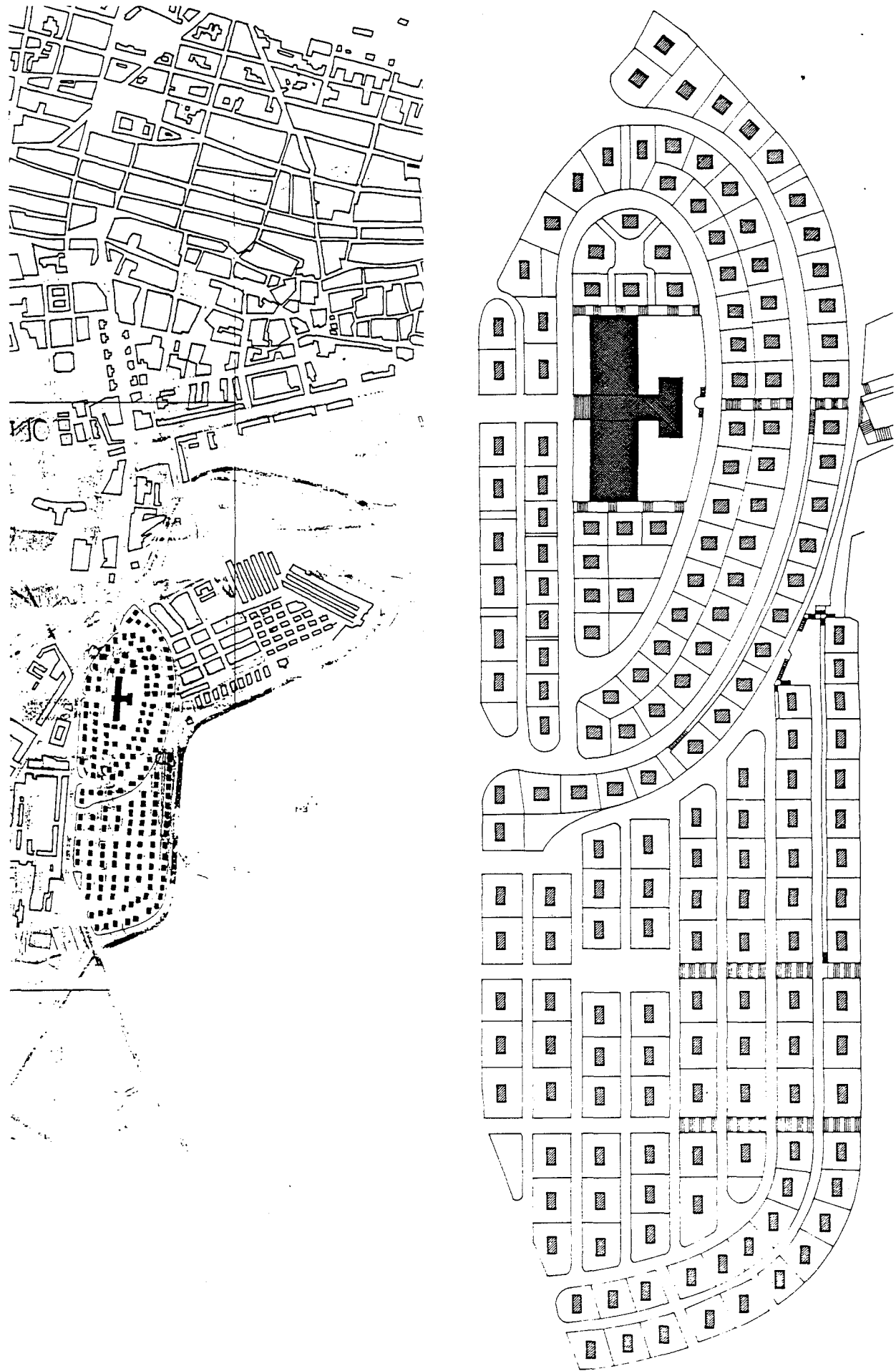
La circulació rodada segueix les corbes de nivell, i per tant, la mínima pendent. Els elements peatonals formen els eixos transversals i alguns estan resoltos amb escales. A la part inferior del conjunt es recolza l'accés Sud del poble.

Cada parcel·la disposa de doble accés, i la casa es col·loca en el centre de la parcel·la.

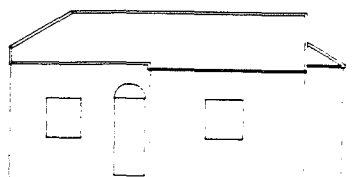
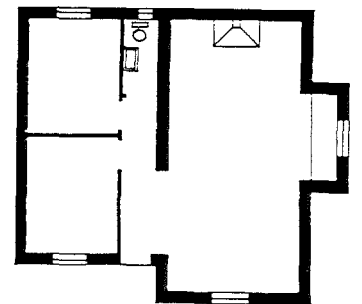
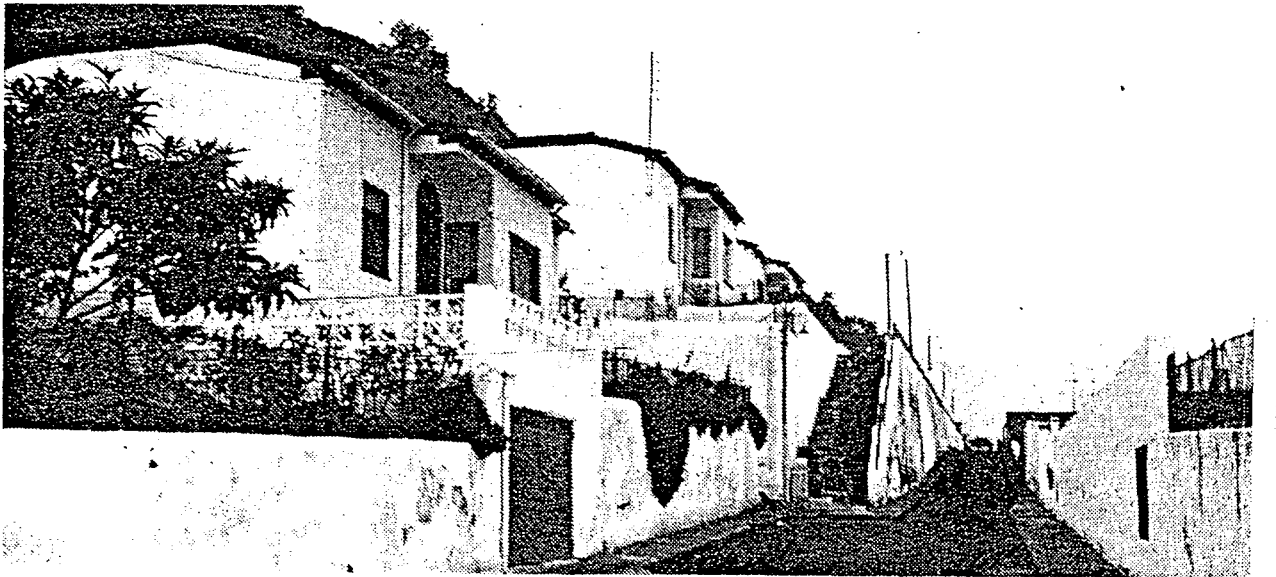
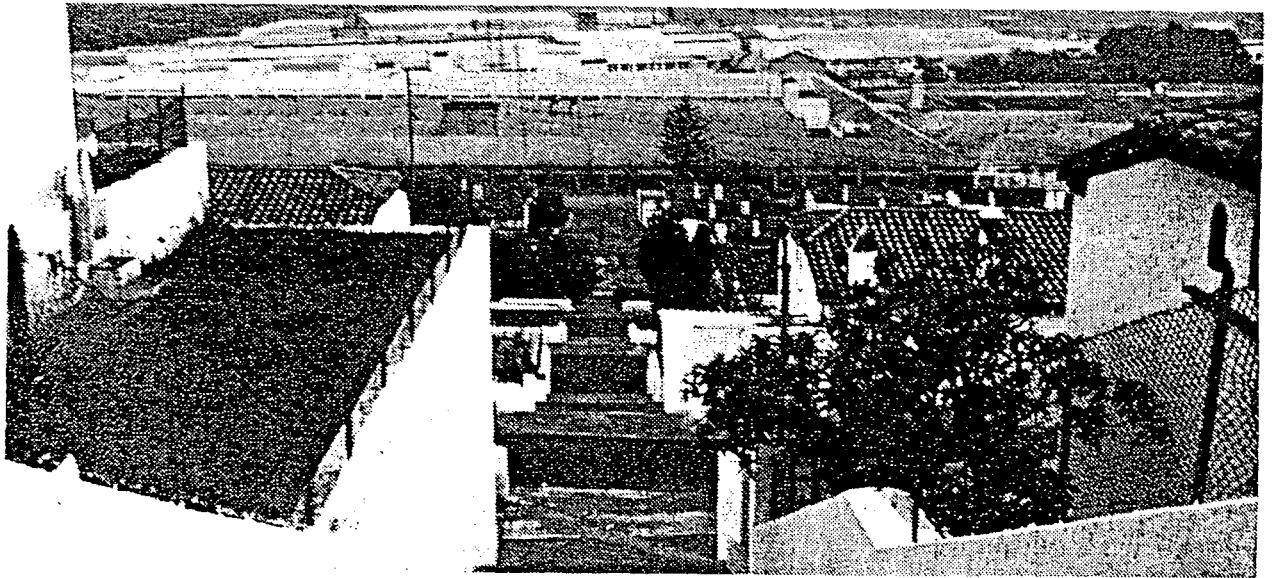
S'utilitzen dos tipus edificatoris, i, les cases estan totes igualment orientades, amb independència de la forma de la parcel·la i del traçat viari.

Les cases són exentes, d'una planta, i edificades sobre parcel·les de 250 m² de mitja. El programa de la vivenda és el mínim: una sala-menjador-cuina, dos dormitoris i un aseo, al voltant dels 50 m².

Garcia Uyarra. La casa en España IV. Ficha 18

LA MARTELLA

L. Quaroni, F. Gorio, P.M. Lugli, M. Valori, M. Agati
1951
Matera
Italia

Neix com un assentament experimental per donar vivenda als habitants de Sassi de Matera, que estaven habitant en cases excavades a la roca. El nou conjunt s'articula seguint el model de l'“unità di vicinato” que cerca restituir el tipus de relació interpersonal que n'era constituït al barri del Sassi. La intenció era no negar completament un model de vida consolidat en el temps i la cultura local. Va ser una operació pública de real·lotjament, força discutida en relació amb el tipus de gent a qui va dirigida.

El conjunt de la Martella queda ubicat a 7 Km. de Matera, aïllat en mig de terreny agrícola, i connectat per dos punts a una carretera. S'articula entorn d'un centre del que surten tres carrers, un amb direcció cap el Nord que porta als camps de conreu, els altres dos de direcció Sudest i Sudoest respectivament que connecten amb la carretera que porta a Matera. A partir d'aquests, i d'una forma radial per l'Est i concèntrica per l'Oest, es disposen els carrers secundaris sobre els que s'estructurava l'edificació.

El viari forma una xarxa irregular de vies sense ordre geomètric, com si es tractés de camins rurals convertits a carrers per la disposició de les cases.

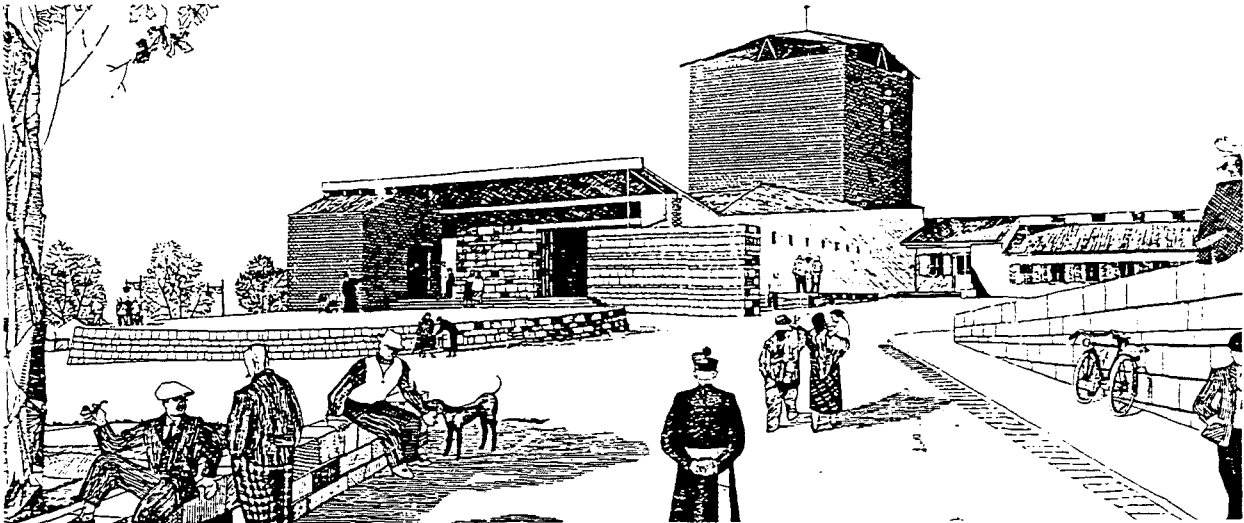
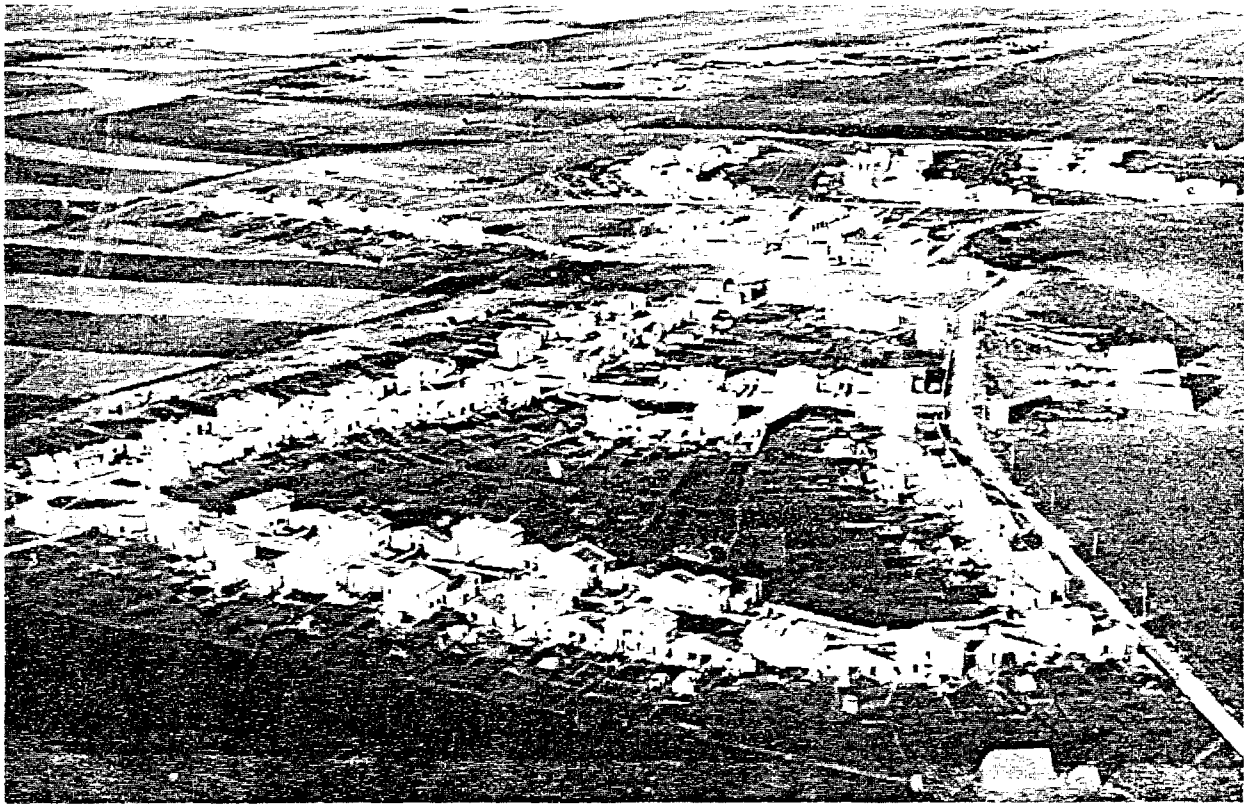
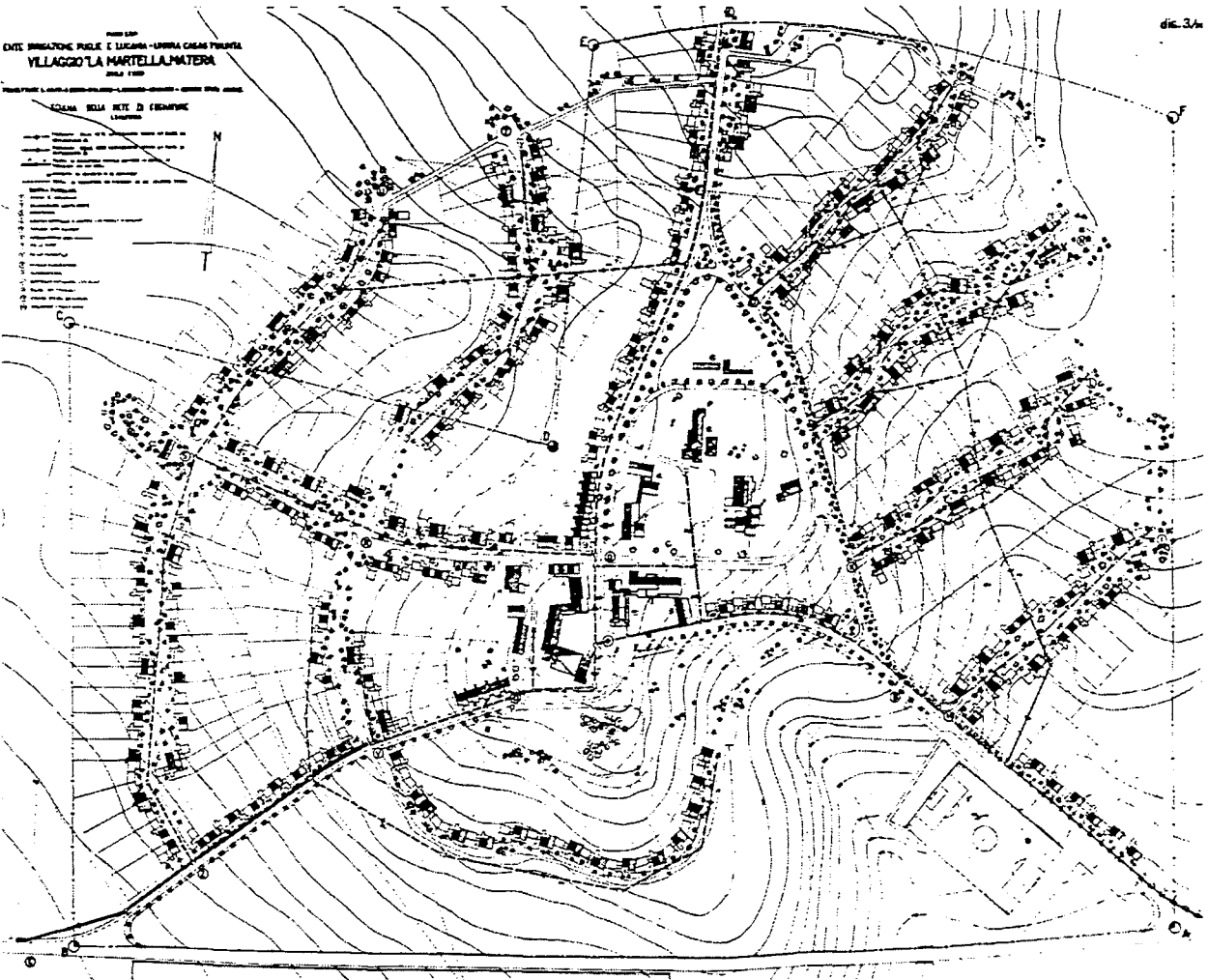
Quan el carrer tanca l'illa, aquestes ocupen la franja perimetral deixant grans espais buits en l'interior destinats al conreu.

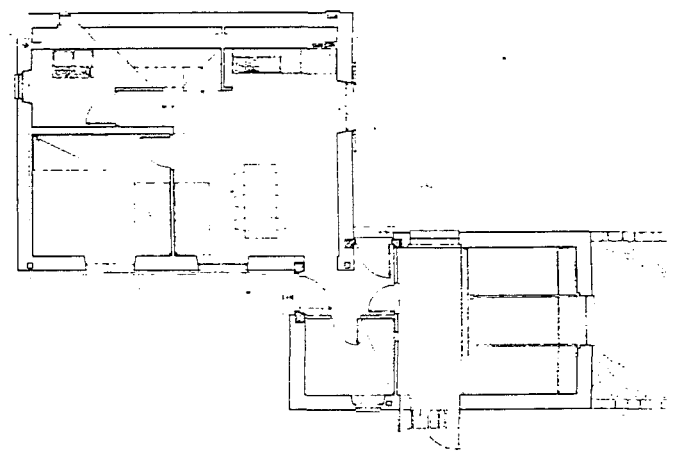
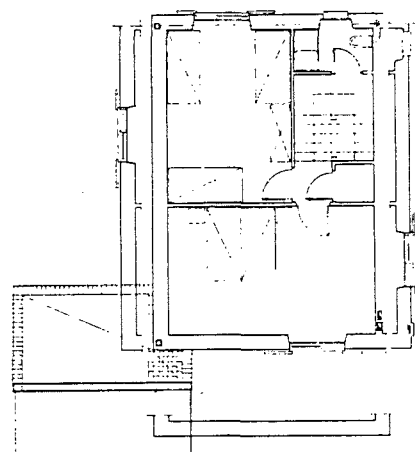
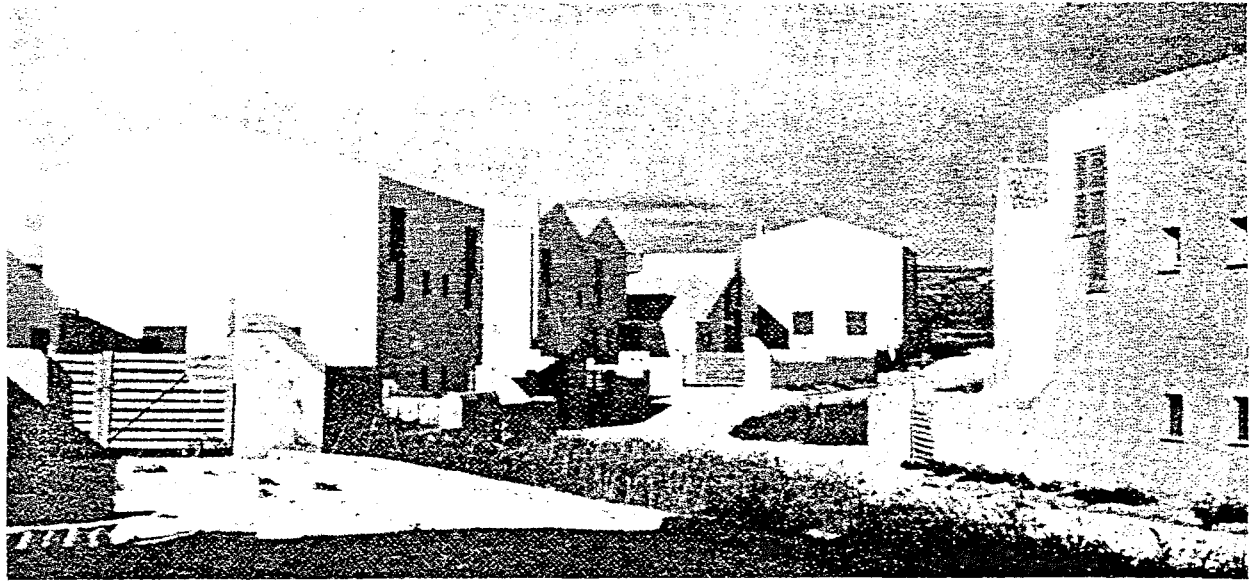
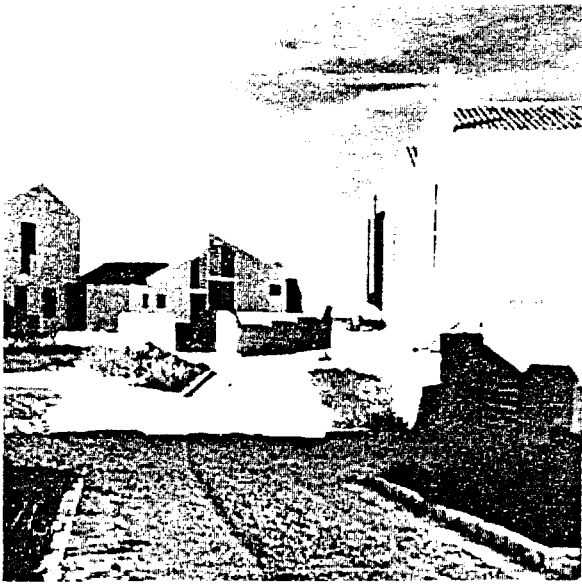
La forma edificada és difosa seguint de manera desordenada les vies. La disposició de les edificacions cerca la reproducció del pintoresquisme de l'espai rural.

El tamany superficial de l'operació és gran en relació amb el nombre d'habitatges: la densitat és baixa.

Les vivendes són aïllades però sense perdre la sensació de carrer, queden disposades de manera no estrictament alineades i procuren que no quedin enfrontades entre sí. Dues plantes donen cabuda a un senzill programa de cases amb dos o tres dormitoris, amb un annex amb cabuda per paller, galliner i garatge, de suport de feines agrícoles. Cada casa té en la part interior un "jardí agrícola" d'ús privat.

Els serveis comuns queden agrupats en centre del poblat, comprenen una escola, botigues, enfermeria, sala de reunions, correos, i l'església.

ESQUIVEL

Alejandro de la Sota
1952
Sevilla
Espanya

Compren 147 vivendes col.locades simètricament respecte a l'accés principal des de la carretera de Lora del Río a Sevilla. Es una operació del I.N.V. inclosa en la "zona regable del VIAR". Ocupa una superfície de 10.75 Ha de les quals el 47% està destinat a sòl privat, el 24% a zones lliures, el 9% a dotacions, i el 18% a vialitat. La superfície edificada equival al 33% de l'espai privat.

Té entre 500 i 600 habitants, el que impedeix que pugui disposar de molts serveis que necessiten d'un nivell de població més important.

Organitzada mitjançant un sistema de circulacions separades; els peatonals donen accés a les edificacions i els carrers rodats als patis posteriors. En una gran plaça es col.loquen les dotacions. De fet s'estableix una doble circulació rodada on, en una un carrer envolta el conjunt, on es recolzen les cases amb comerç incorporat; i en l'altra uns carrers en cul-de-sac connectats amb el carrer perimetral a través d'estrets passos, permeten l'accés dels vehicles a cadascun dels coberts situats en el pati posterior de cada casa.

En el perímetre es disposen els equipaments, alguns al marge del nucli i rodejats d'espai lliure. No existeix cap espai col.lectiu lliure.

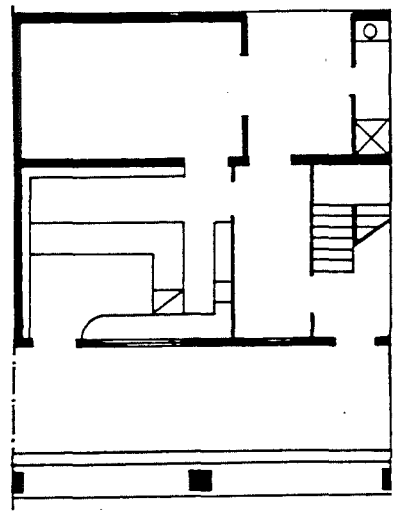
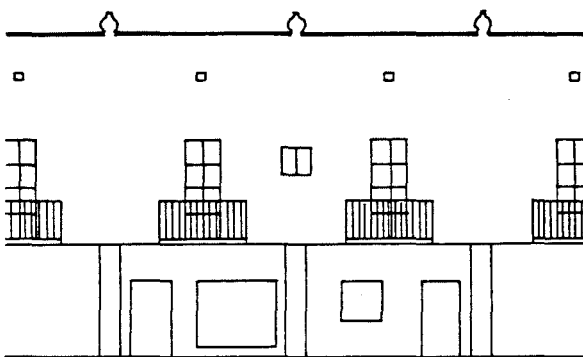
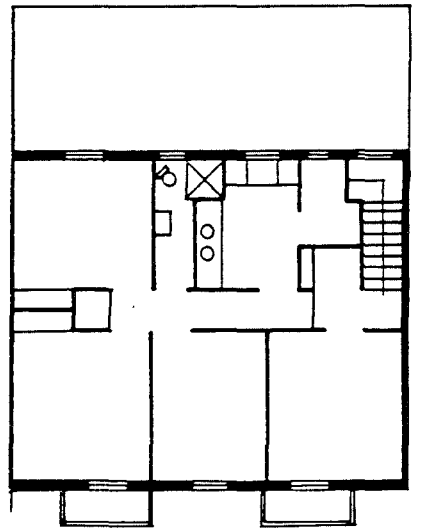
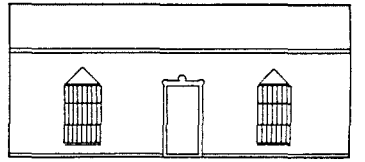
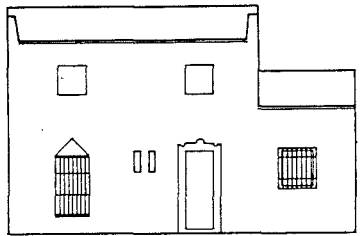
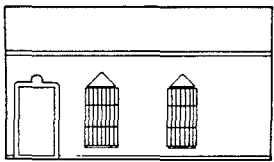
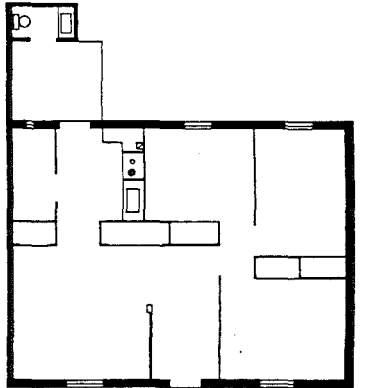
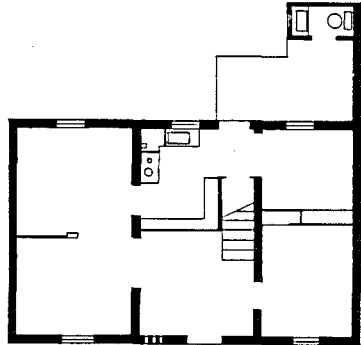
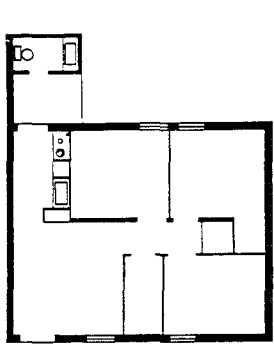
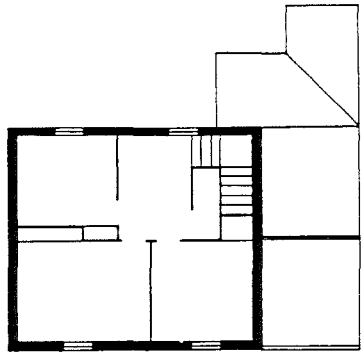
Les vivendes són d'una o dues plantes parejades en la seva majoria. Hi ha un tipus de dues plantes agrupades en filera que incorpora un petit comerç en la planta baixa.

L'arquitectura és d'una gran sobrietat dins del llenguatge de l'arquitectura popular espanyola. Els elements arquitectònics recuperen el llenguatge rural tradicional (reixes, composició finestres, tractament exterior,...) i incorpora espais urbans tradicionals (carrers porticats,...).

AA.VV. Monografia de Alejandro De La Sota..
Garcia Uyarra, A. La casa en Espanya II. pág. 30-60
Garcia Uyarra, A. La casa en Espanya IV. Ficha 29

LAFAYETTE PARK

Mies van der Rohe, Hilbersaimer
1955-1963
Detroit
U.S.A.

Es tracta d'un projecte de renovació urbana d'un antic barri de 290 Ha. les quals queden distribuïdes en el nou conjunt de la següent manera: 91 Ha. de vivenda col·lectiva en edificis de vint plantes, 109 Ha. per vivenda unifamiliar de planta baixa i de dues plantes, 57 Ha. de zona verda amb escola i 17 Ha. destinades a dotacions.

El pla de parcel·lació és obra de L. Hilbersaimer, segueix un model de macro-illa amb disposició de l'edificació perimetralment. Estructurat a partir a partir d'una ample via perifèrica de circumvalació des de la qual uns carrers penetren en l'interior en cul-de-sac on queda situat l'aparcament. Els paquets de vivenda al voltant dels cul-de-sac formen grups diversos separats entre sí per vivenda col·lectiva i equipaments. Les vivendes es disposen sobre una estora verda amb el mínim d'espai privat.

Estableix tres franges, la franja Oest amb total predomini de la vivenda unifamiliar, on situa un únic edifici de vivenda plurifamiliar al Nord. La franja central, constituïda com a gran parc central, amb dotacions esportives i una escola. I la franja Est on col·loca una àrea de dotacions agrupades amb vivenda plurifamiliar, una zona de vivendes unifamiliars i una tercera zona de vivenda col·lectiva.

La posició de la circulació en relació als peatons, ofereix una seguretat completa.

A les vivendes s'accedeix des un carrer peatonal que comunica els cul-de-sac (aparcament) amb el parc central, on un camí sinuós vincula les diferents àrees del conjunt.

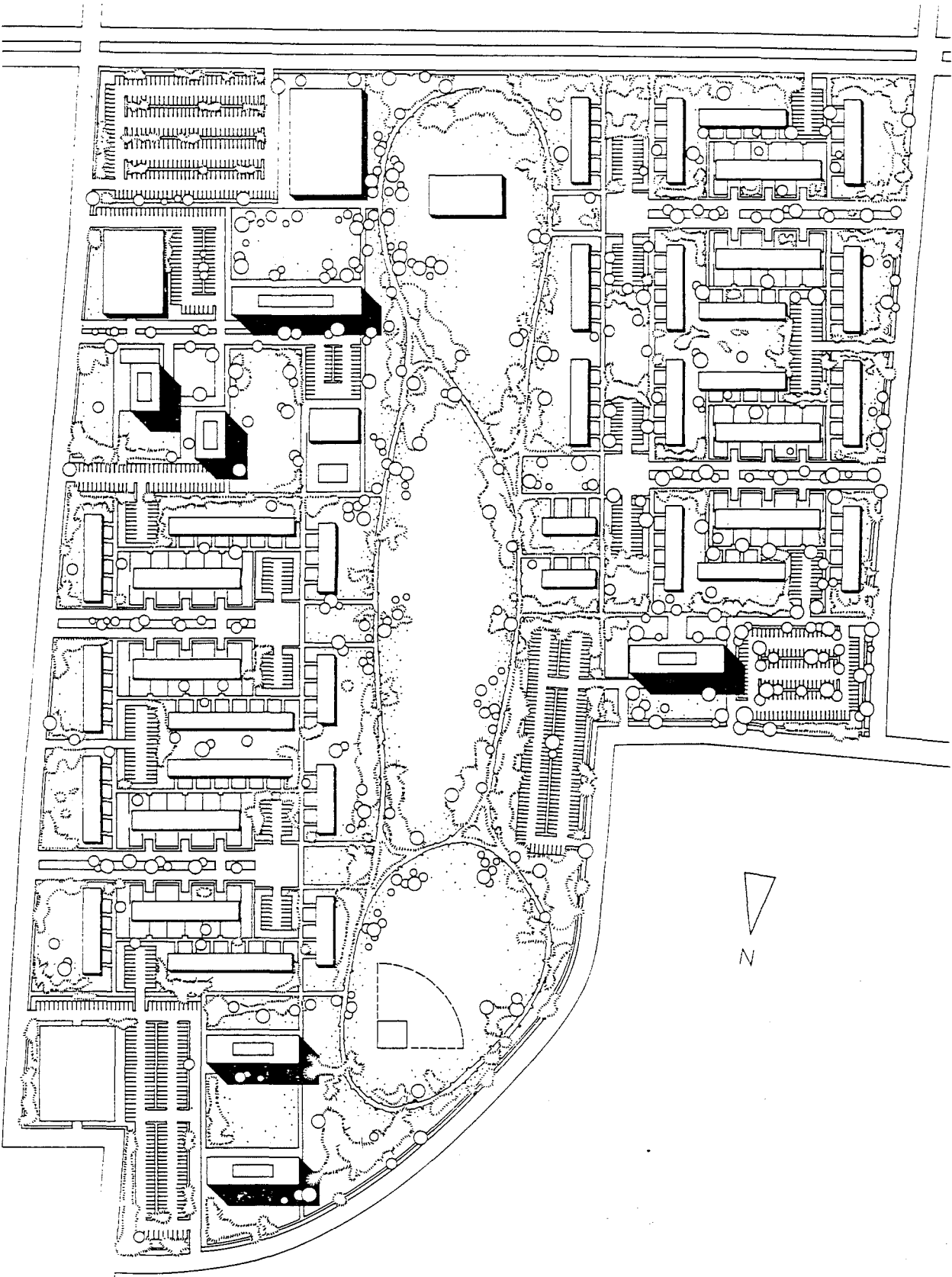
Les vivendes unifamiliars s'agrupen en un conjunt de quatre tires de cinc o sis habitatges en filera. Alternant files de planta baixa amb files de planta baixa i pis.

Els habitatges de planta única tenen de tres a cinc habitacions, on una entrada reenfonçada del pla de façana dona pas a un ampli vestibul que comunica amb estrets passadissos que després s'eixamplen en les portes de les habitacions. Disposen de jardí privat tancat.

Les cases de dues plantes també poden tenir de tres a cinc dormitoris. La planta baixa disposa d'un vestibul que comparteix l'espai amb el menjador, un nucli de cuina i aseo comunicat amb el de la planta superior, i un estar. A la planta superior hi col·loca els dormitoris.

Des del punt de vista paisagístic cal remarcar l'especial cura que té a l'hora de disposar dels aparcaments, i els carrers rodats, en un pla inferior de sala per tal de no limitar la vista, i establir una protecció enfront el carrer. A més a més, les grans superfícies vidriades reflexen les fulles dels arbres.

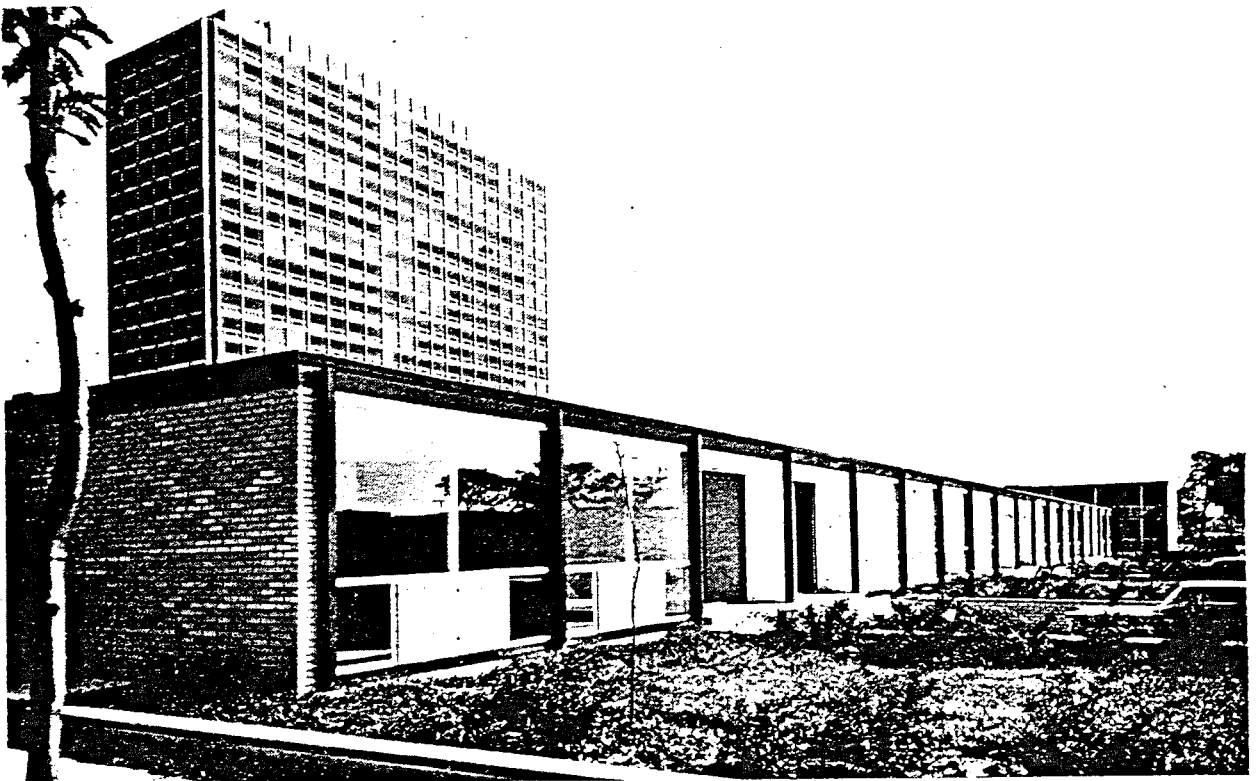
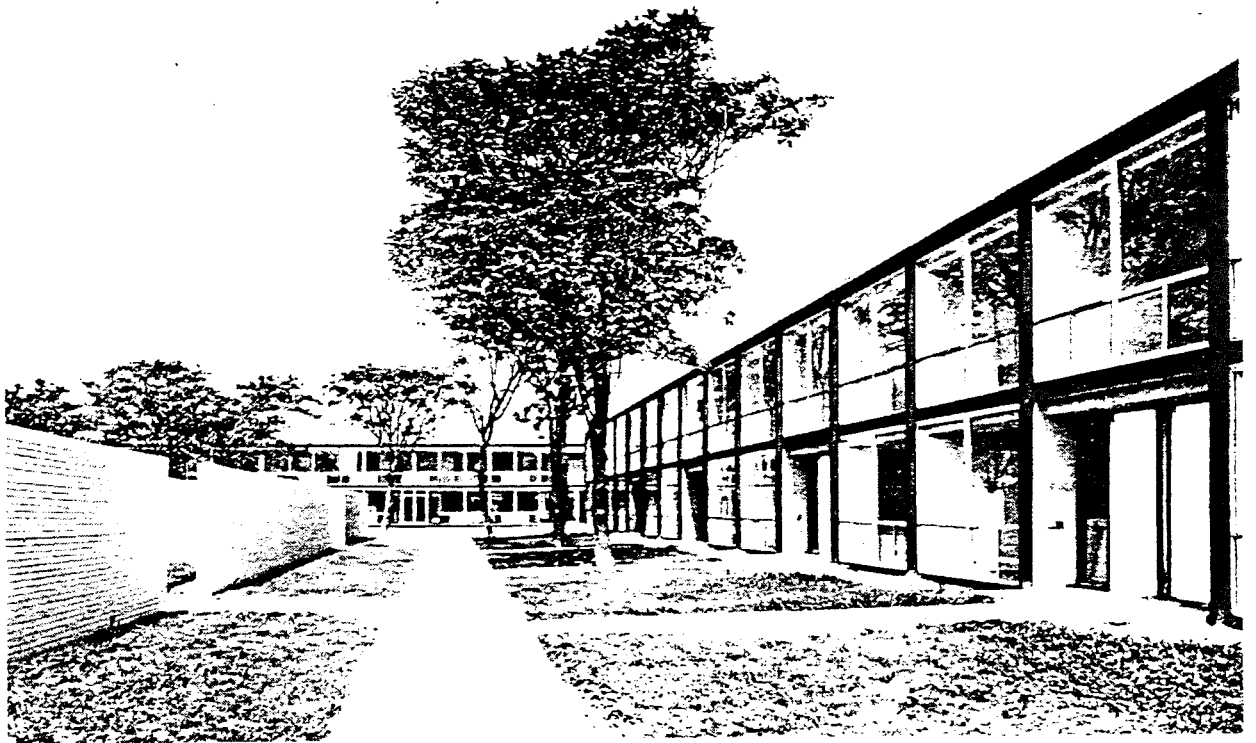
El llenguatge utilitzat en l'arquitectura és de la més pura tradició Mies, amb les façanes totalment vidriades en els habitatges de la planta baixa i pis, i amb el tractament perimetral massís, com en les cases pati.

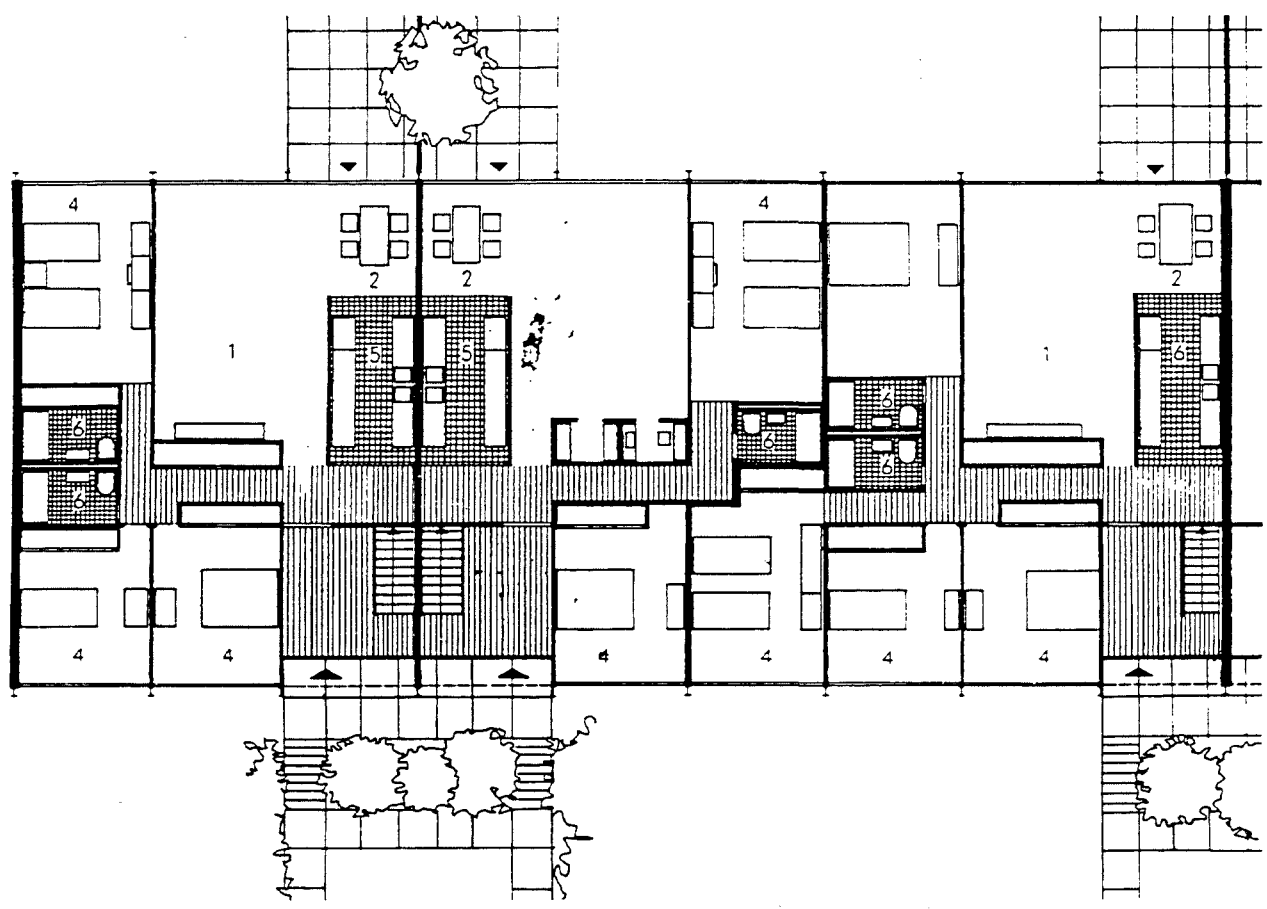
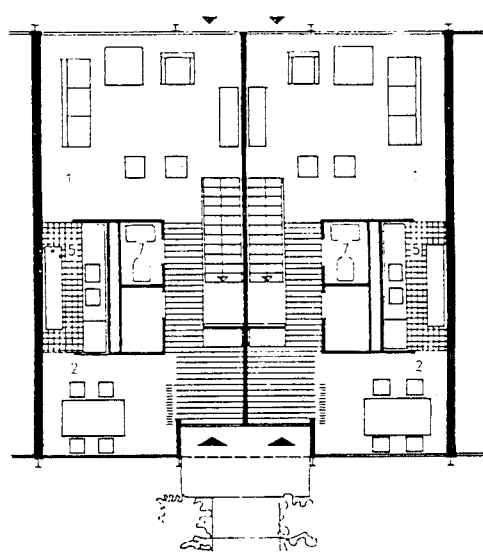
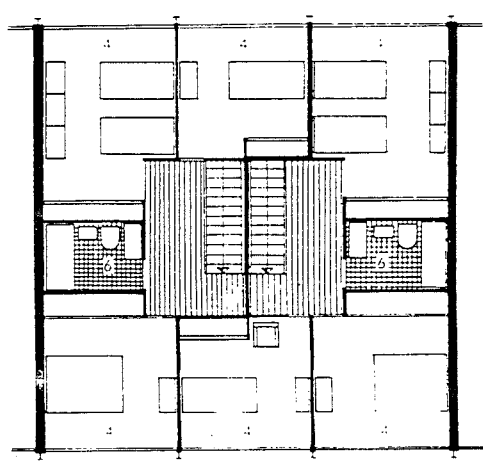
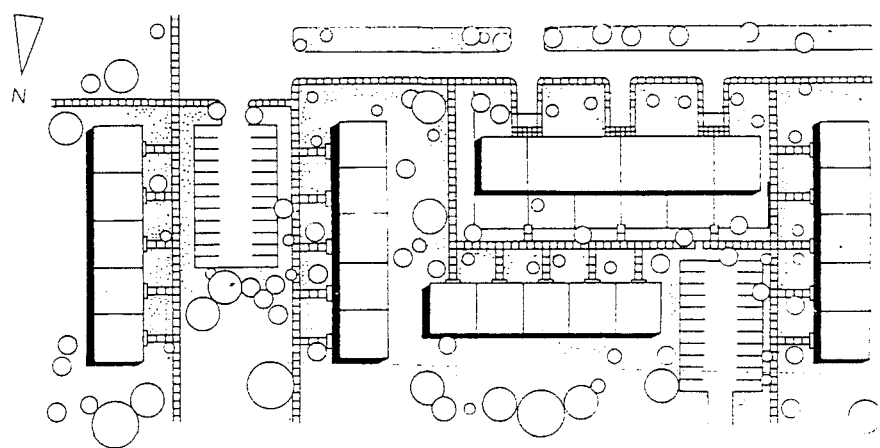

Blaser, W. Mies Van der Rohe. pàg 166-175
Benevolo, L. La proyectación de la ciudad moderna. pàg.
210-211
Combi, Di Cristina, Steiner. Tipologías residenciales en hilera.
pàg. 56
Hoffmann, H. Conjuntos Residenciales de Baja Densidad.
pàg. 52-55

TORRAS HOSTENCH SARRIA DE DALT

1955-1965
Sarrià de Ter, Girona
Espanya

Conjunt dels anomenats d'"enclave", és a dir, vinculat a una implantació industrial en nucli de població preexistent, i com oferta als treballadors de la nova fàbrica, en aquest cas Torras Hostench.

El projecte té 98 cases de dues plantes, pràcticament totes aïllades sobre parcel·les de 300 a 400 m².

Aquest assentament és va col·locar separat de la ciutat però pròxim -perifèria llunyana- on el sòl era més econòmic. Avui està integrat a l'àrea urbana.

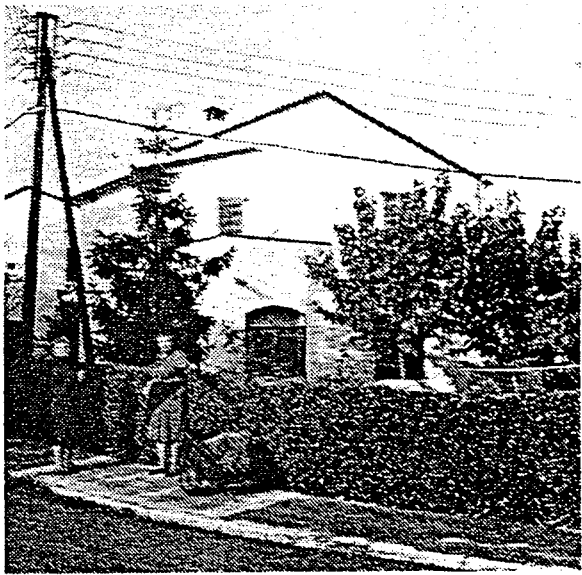
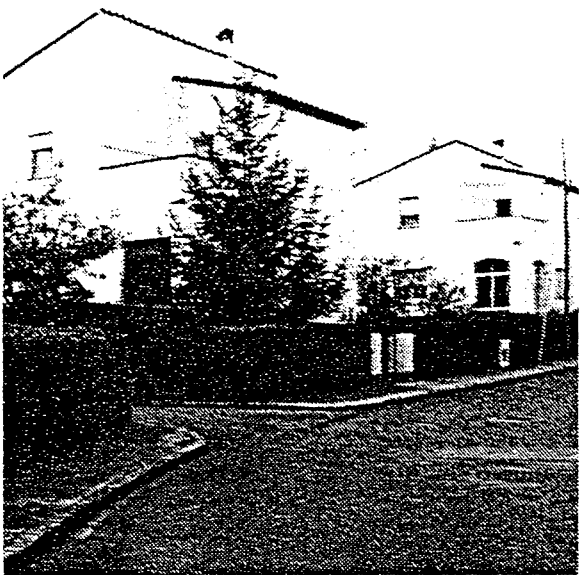
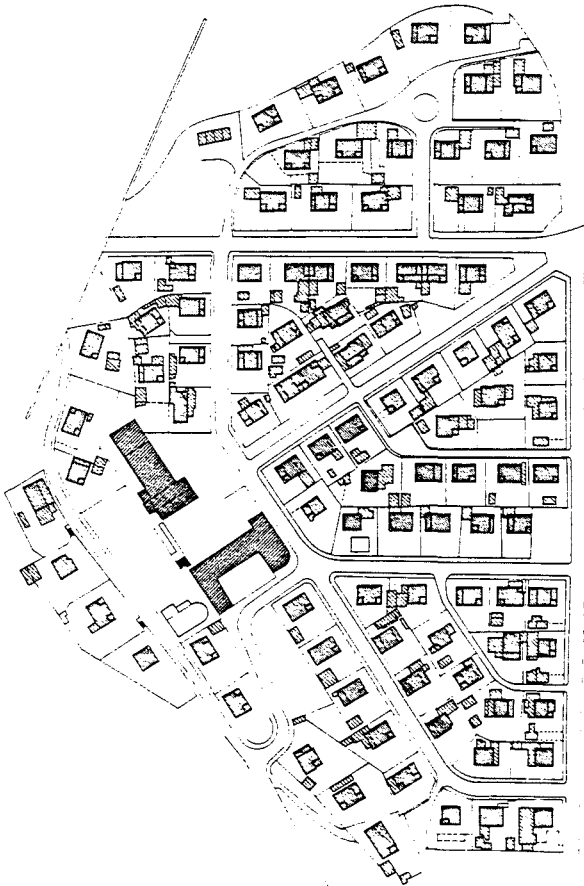
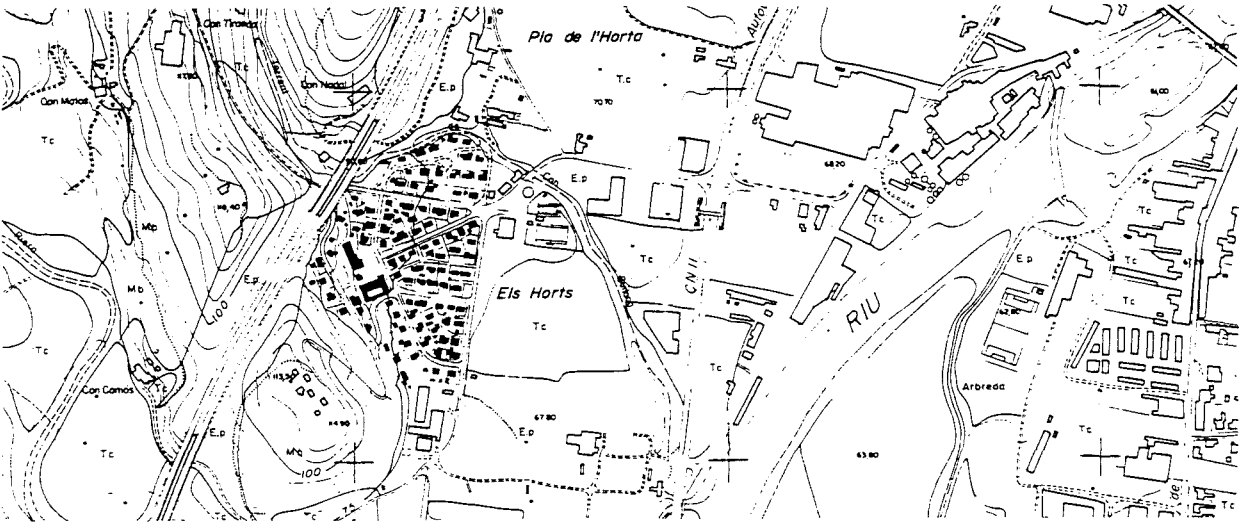
El conjunt es desenvolupa a partir d'un únic punt de connexió amb l'exterior. Els límits de la intervenció queden establerts o bé pels fons de parcel·la, o bé per la vialitat, condicionats per l'existència d'un torrent en un costat, la muntanya per un altra i uns horts pel tercer costat.

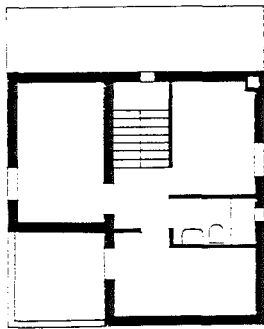
El model viari és molt elemental, hi ha un eix central de secció simètrica amb un passeig en la banda Nord. Al final de l'eix central es disposa dels equipaments.

Les cases no estan disposades de manera uniforme, però totes es disposen de manera que el jardí quedi en la banda Sud.

El tipus original és una casa de planta quadrada en la que una de les cantonades es destina a la formació del porxo d'entrada, que en planta pis es converteix en un petit balcó. En la part posterior disposa d'una terrassa en planta baixa, que, amb el temps, a tendit a cobrir-se, cal tenir present que s'han introduït modificacions tan interiors com exteriors de personalització de l'habitatge, i s'han fet molts afegits de cosos auxiliars a l'interior de la parcel·la.

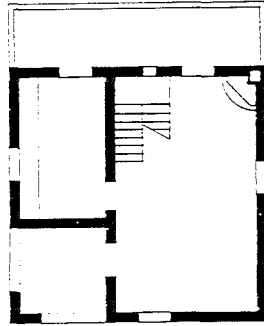
Garcia Uyarra. La Casa en España. Fitxa 3

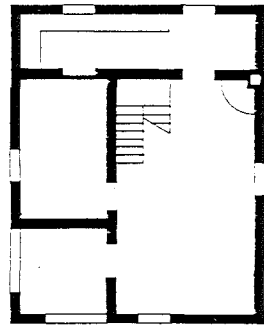

Tipo Base Original.

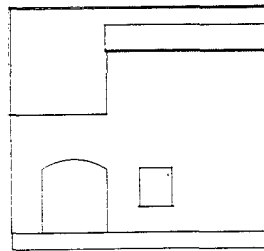
Planta Primera.

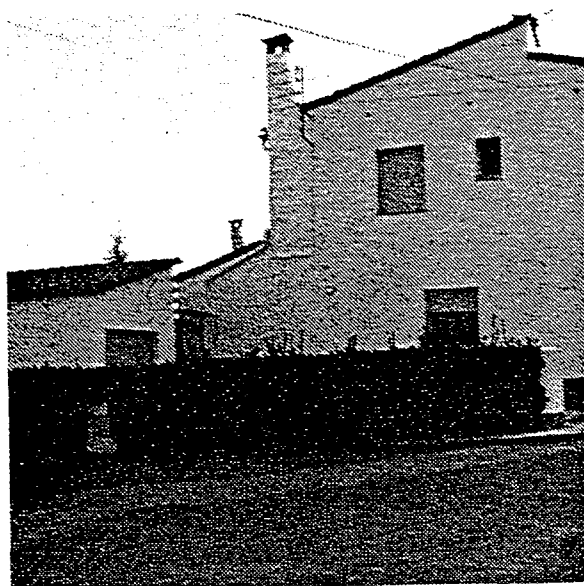
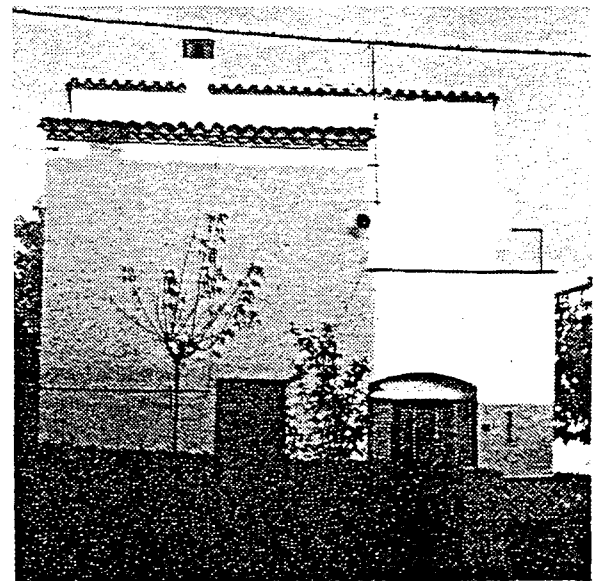
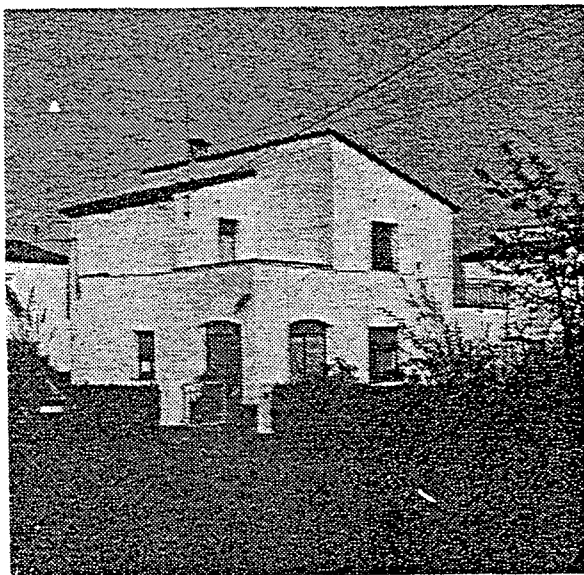
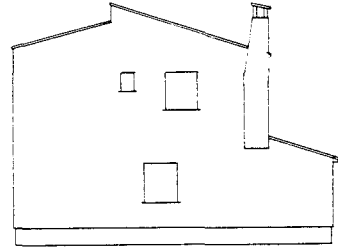
Transformación más usual.

Planta Baja.

Planta Baja.

ENTREVIAS

F.J. Sáenz de Oiza, i altres
1956
Madrid
Espanya

La denominació de poblats dirigits prové de la manera en que s'executen: les institucions públiques el laboren el projecte i dirigeixen les obres que executen els caps de setmana els futurs usuaris.

Aquesta operació forma part d'un conjunt d'intervencions destinades a l'erradicació del barriquisme. Es realitzen mitjançant la constitució de cooperatives on els cooperativistes eren barraquistes. La financiació es reparteix en un 80% a càrrec del I.N.V. i el 20% a càrrec de l'usuari que ho substitueix generalment per la prestació personal de serveis.

A les afores de Madrid trobem el Poblado de Entrevias, barriada d'una densitat de 118,8 viv/Ha, organitzada en grans illes que en el seu interior organitza varies pastilles formades per una dobles filada de 12 cases en filera. Això permet tenir un conjunt molt ordenat amb una doble xarxa de carrers, l'exterior formada per carrers que envolten les illes i la interior formada per carrers peatonals amb accés a les cases. Cada illa també conté una plaça o espai públic.

La vialitat es produeix a tres nivells: a) la xarxa rodada, b) la xarxa peatonal general i c) els peatonals d'accés a l'habitatge. Entre els peatonals varia el tamany i la seva capacitat d'estructuració dins del conjunt. Els peatonals generals connecten entre sí les diferents zones lliures mentres que els altres només tenen accés als habitatges.

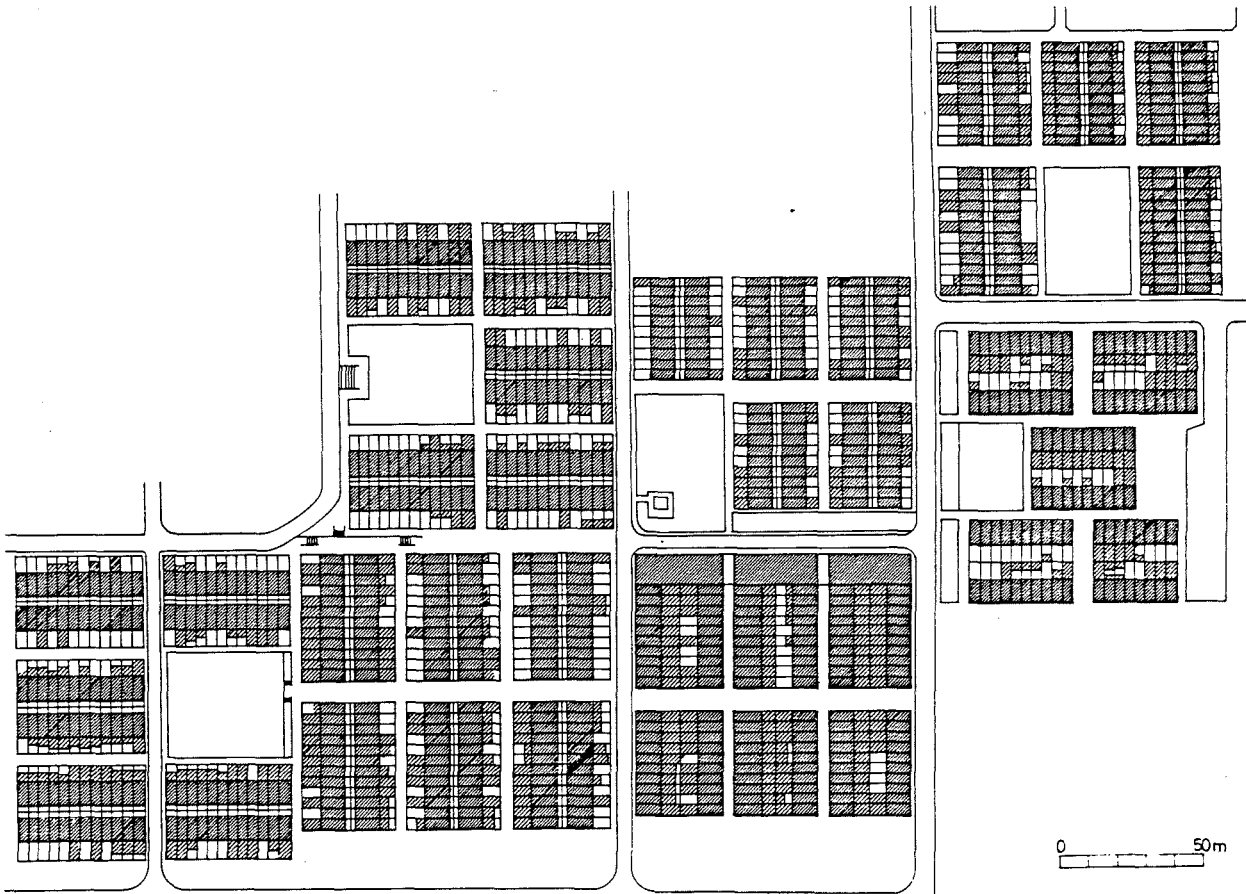
La unitat d'agrupació està formada en un primer nivell per la unió de dues fileres de cases, separades entra sí per l'eixida. Un pati particular tancat amb una tàpia permet el pas del carrer peatonal a la vivenda.

El segon nivell el formen els paquets de sis agrupacions del primer nivell. Aquests sis paquets defineixen una illa on una de les peces acostuma a quedar-se buida per reservar un espai públic.

L'espai lliure de parcel·la és petit; en alguns casos es disposa front al carrer i en altres a l'interior. Quan es disposa front al carrer es converteix en un condicionant tipològic fonamental ja que obliga a fer apareixer un altre petit pati interior per assegurar la ventilació de la vivenda.

L'elevada densitat i el petit tamany de parcel·la dona com a resultat una forma edificada molt compacta amb els buits dispersos de les places.

Cada casa està distribuïda en dues plantes, amb cuina i estança principal a la P. Baixa i dormitoris a la P. Primera.

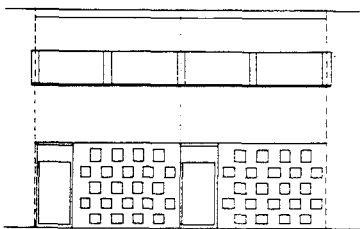
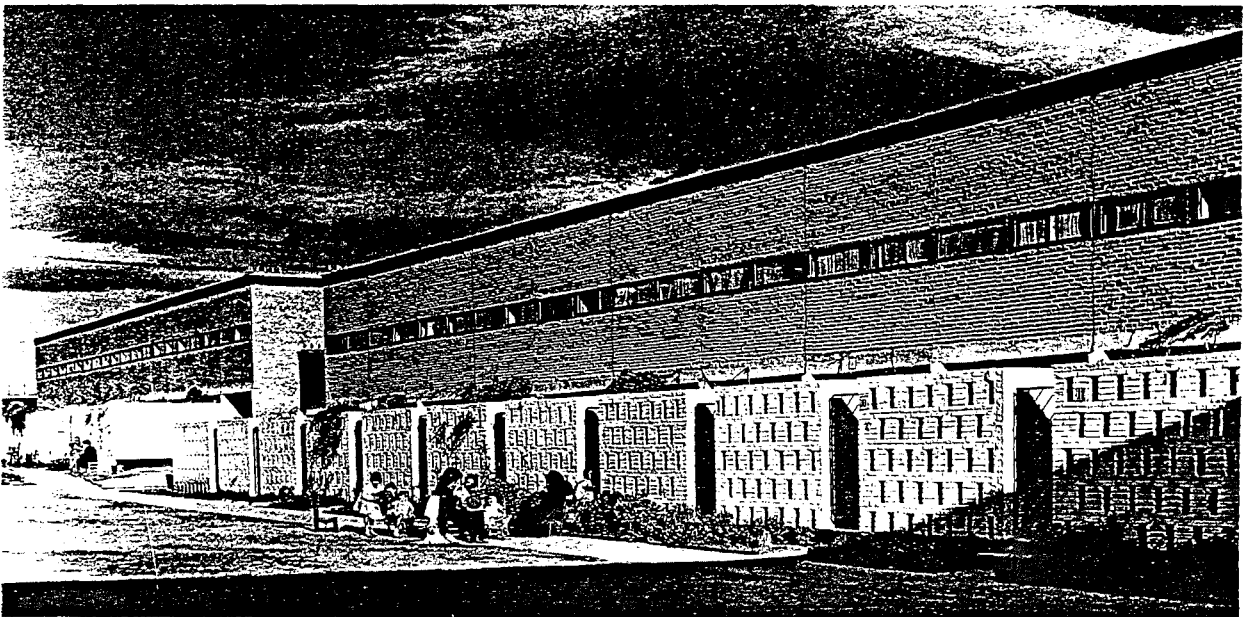
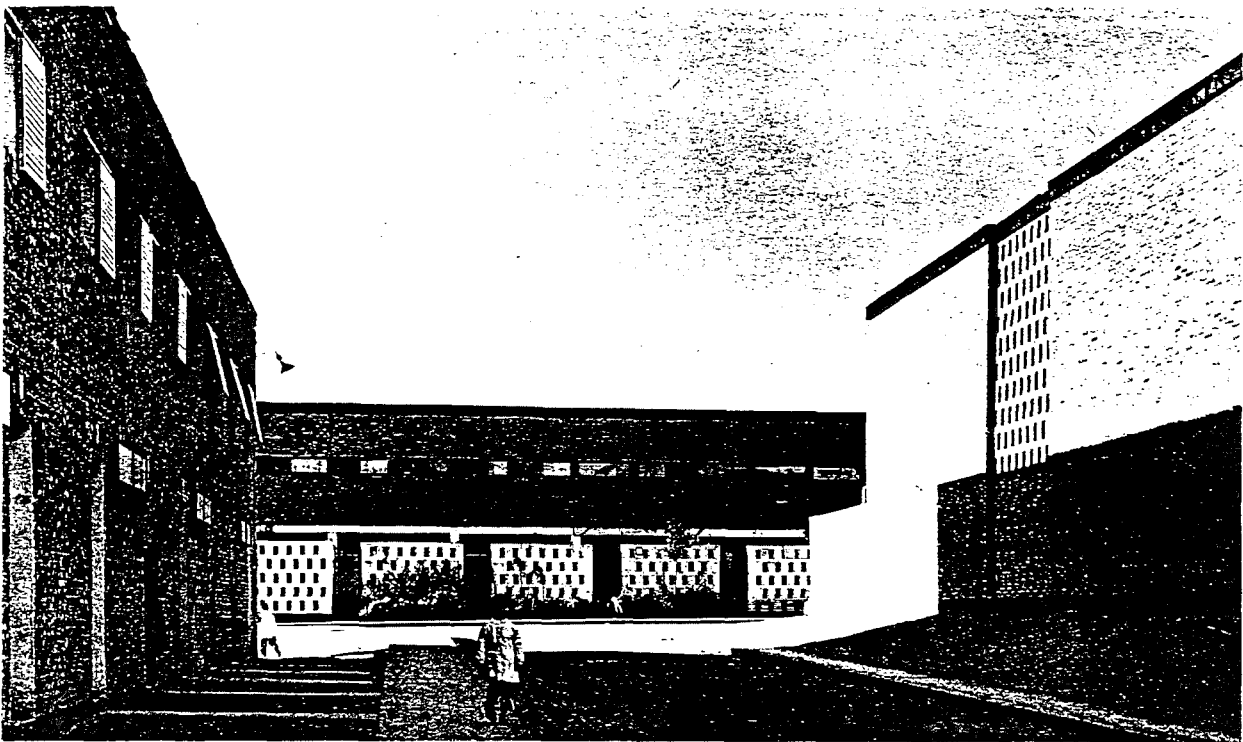
Les vivendes estan organitzades amb murs de càrrega ortogonal al carrer, amb crugies de 3.60 m, i una profunditat d'uns 10 m.

La finestra correguda, enrasada a façana i la coberta plana són alguns dels aspectes més significatius de la imatge formal del projecte.

Les façanes extremes de les fileres es resolen amb un pla opac de maó, de manera que el conjunt de les dues cases passa desapercebut.

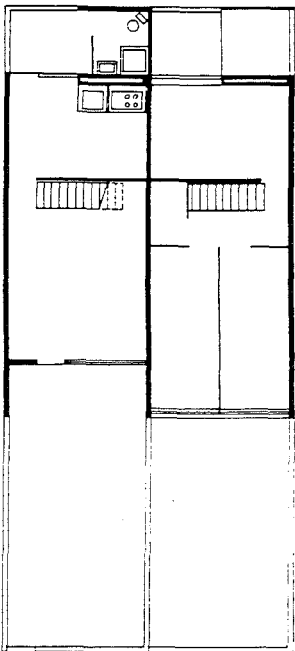
El llenguatge arquitectònic és d'una extraordinària simplicitat i racionalitat. Aquest projecte incorpora les discussions del moviment modern a l'habitatge social espanyol, suposant un canvi formal profund sobre l'estil arquitectònic de la vivenda pública del període anterior.

Rev. Jano Arquitectura. n. 52 Nov. 1977
Garcia Uyarra. La casa en España IV. Fitxa 39
Fernandez Galiano. La quimera moderna. pàg.52-57

Alzado.

Tipo único.

Planta Baja. Planta Primera.

KLEIN DRIENE

J.B. Bakema, J.H. van den Broek,
F.J. van Gool, J.M. Stokla
1956-1958
Hengelo
Holanda

Al barri Klein Driene s'aplica per primer cop els principis anunciats pel grup holandès del C.I.A.M. l'any 1949.

La idea de "mixed development" permet introduir un nou concepte en els barris residencials, el de barrejar tipus edificatori que responguin a diferents necessitats.

La combinació d'unitats edificatòries diferents no sols permet la variació en planta sino també la diversitat volumètrica i paisagística.

Es tracta d'una proposta integrada en el teixit urbà existent. El barri omple un buit urbà interior.

El gra dels elements és similar al de les operacions colindants. La repetició de l'espai buit i la importància que pren en la definició del projecte singularitza l'operació de manera significativa.

El conjunt configura un barri amb 662 vivendes (aprox. uns 2000 habitants)

L'operació s'organitza mitjançant un eix central que connecta amb la vialitat urbana i la disposició d'una unitat repetible previament definida. Una peça que es repeteix sis vegades. Les distorsions de mesures són assumides per un passeig central vinculat al eix de vialitat.

En els espais residuals restants es disposa una cinquena tipologia de vivendes.

Els canvis tipològics imprimeixen el ritme al carrer.

La repetició d'una unitat previament establerta que sintetitza les opcions fonamentals del projecte és molt comú en el "mixed development". Aquesta unitat incorpora la diversitat desitjable en la ciutat.

Cada unitat té diversos tipus d'habitatge que permeten la barreja de classes socials. La repetitivitat facilita la racionalització del mètode constructiu.

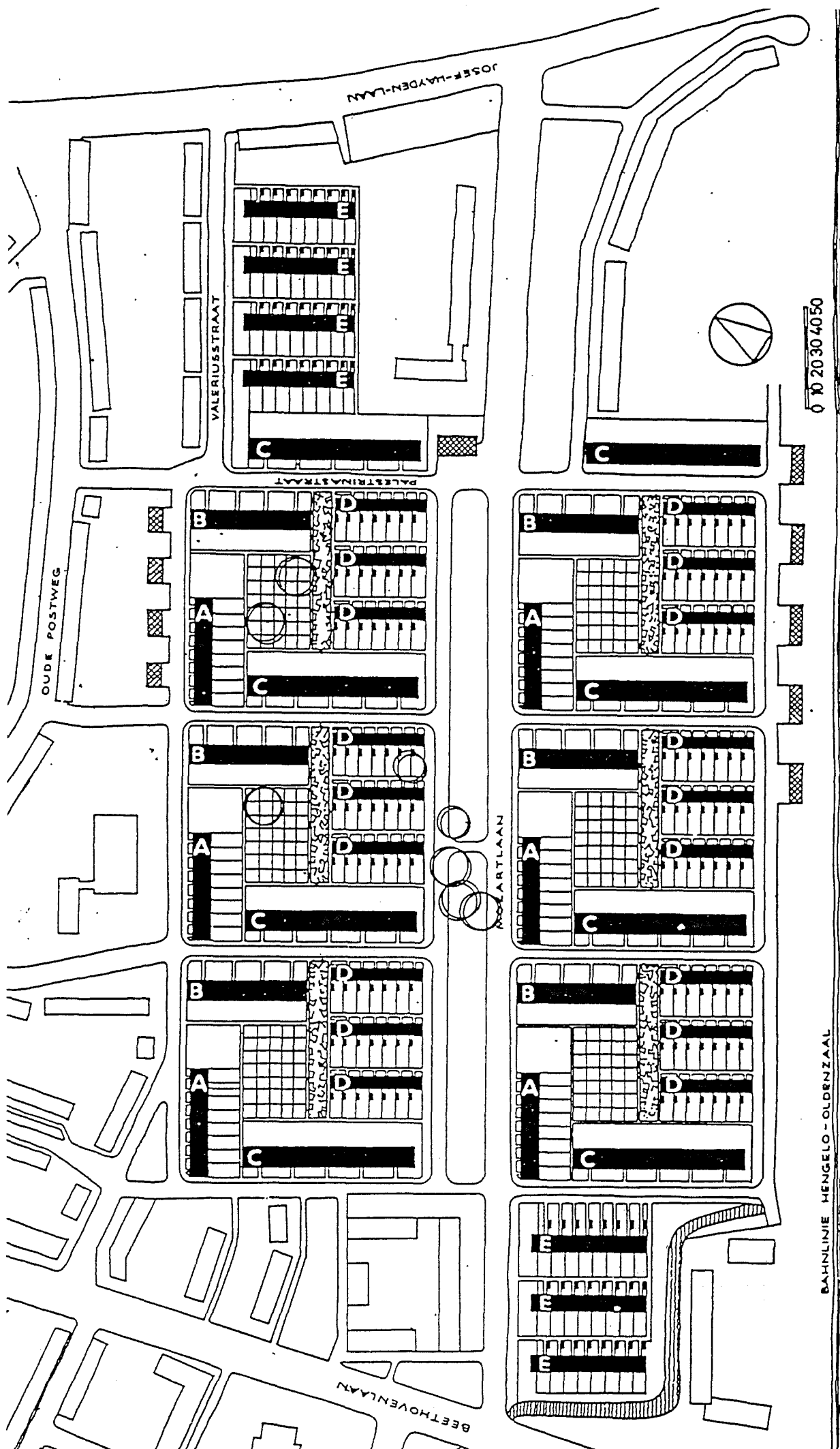
La forma edificada és el resultat de la disposició de petites barres en diferents direccions que componen una imatge abstracta. L'orientació juga un paper fonamental en l'ordenació.

La diversitat tipològica porta a que el parcel·lari no sigui ni homogeni ni continuu.

Cada unitat disposa de vivenda col·lectiva i vivenda unifamiliar, col·locades al voltant d'un espai central de relació comunitaria i per jocs infantils. Aquest espai només és accessible peatonalment, quedant el tràfec rodat relegat a la perifèria de cada unitat.

El conjunt resultant es defineix col·locant tres unitats a banda i banda del gran carrer d'accés al barri.

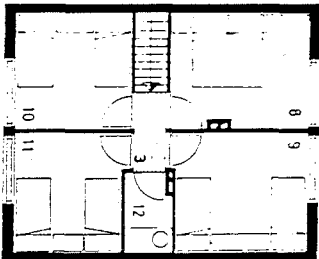
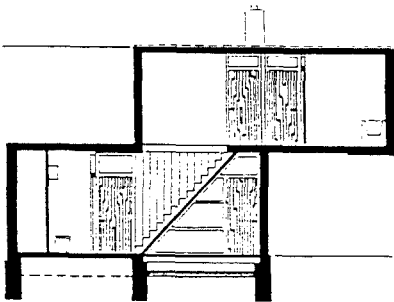
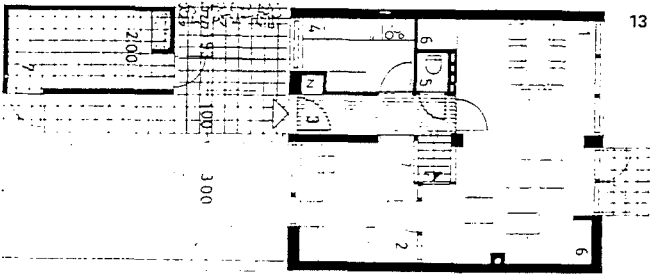
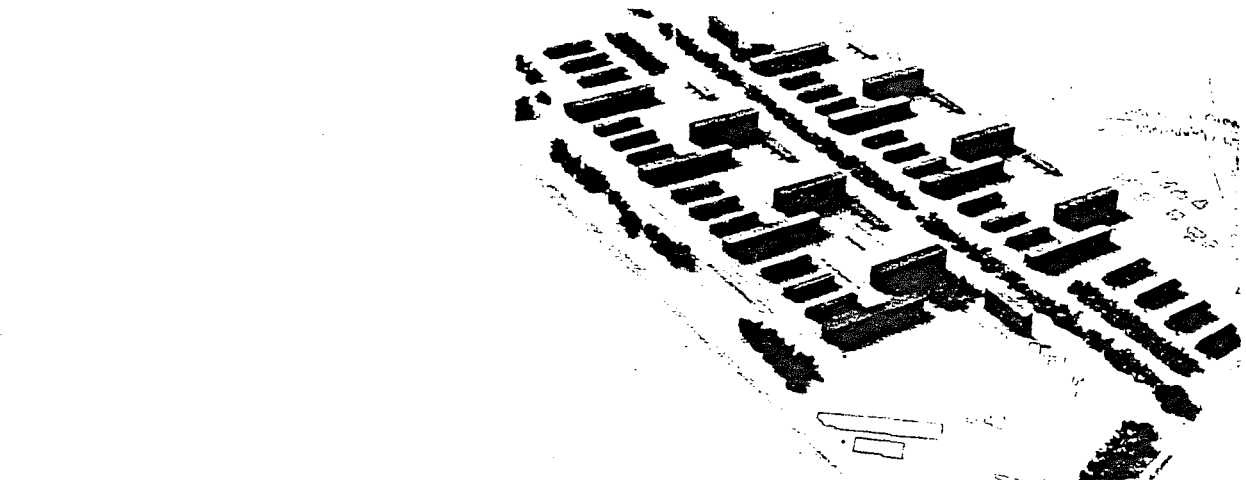
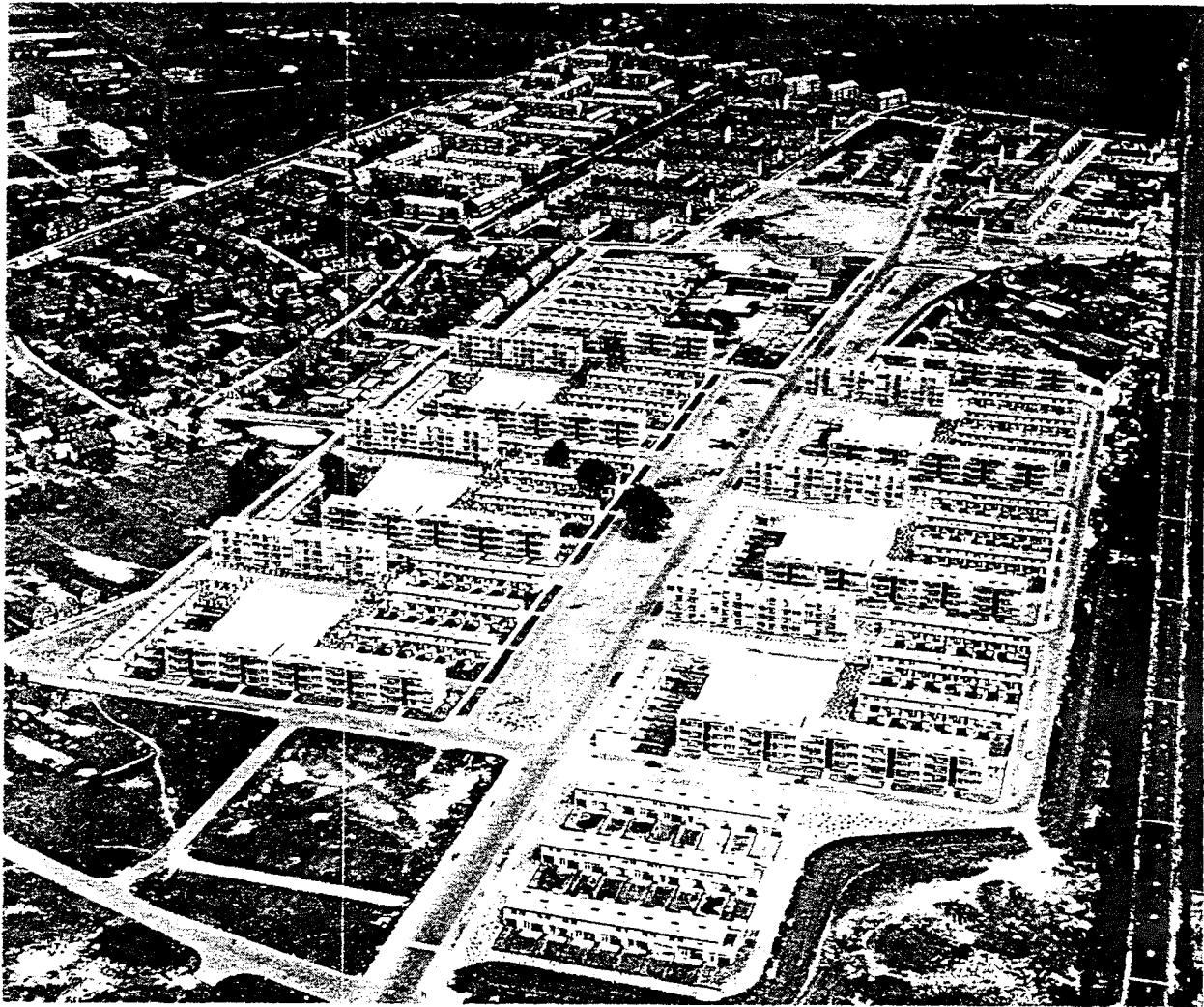
Les cases unifamiliars disposen d'un jardí individualitzat. Les fileres es col·loquen paral·lelament amb el jardí a la mateixa

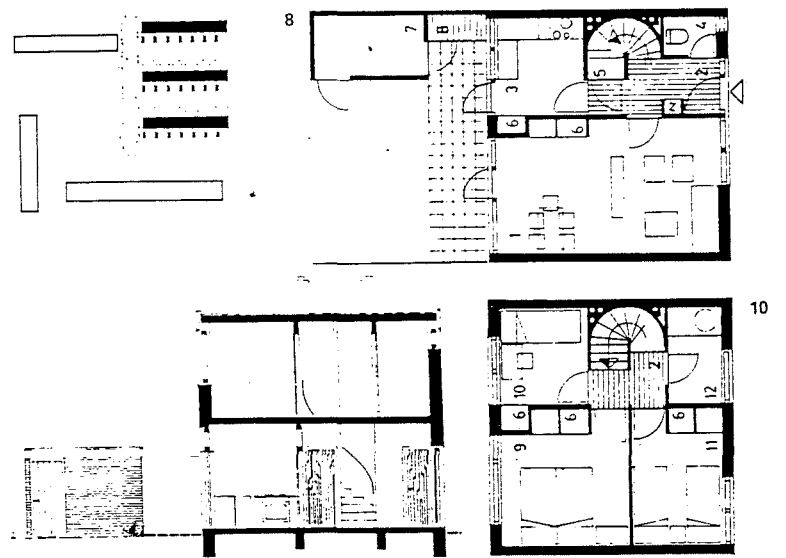
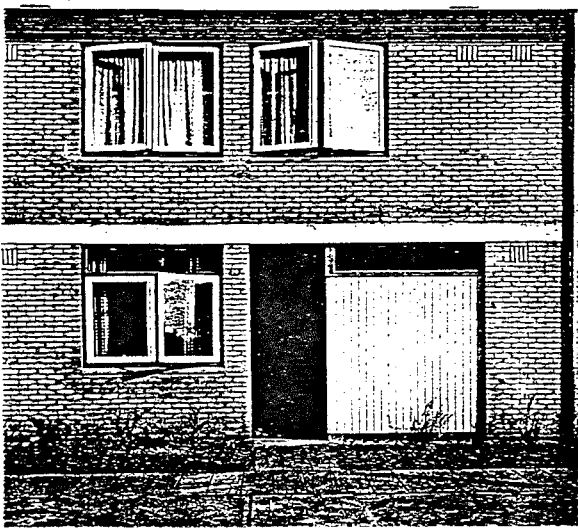
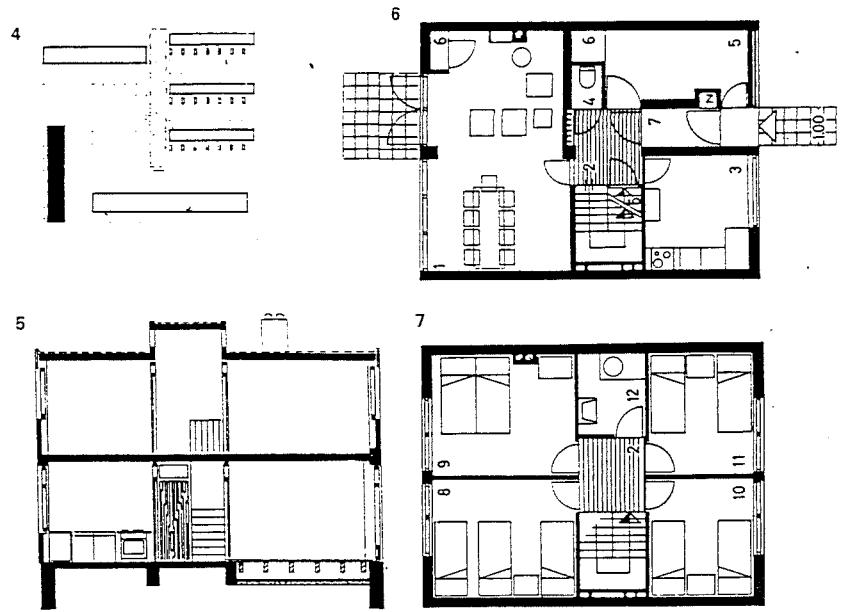
orientació, l'accés a les vivendes es situa a les vies peatonals. Cada casa disposa d'un petit espai davanter de protecció. L'extrem de la filera és un tester.

Cada unitat conté 101 vivendes, distribuïdes en (B) un bloc de quatre plantes on les vivendes tenen dos dormitoris, 53,11 m²; (C) un bloc de tres plantes amb tres dormitoris cada vivenda, 65,77 m²; (D) una filera de set cases unifamiliars distribuïdes en dos plantes amb tres dormitoris en la segona, 69,72 m²; (A) filera de vuit cases de planta baixa i pis amb quatre dormitoris, 91,10 m². El cinqué tipus (E) que queda fora de la unitat, són agrupacions de 8-9 vivendes unifamiliars en filera amb quatre dormitoris en la segona planta, 93,27 m².

Rev. L'Architecture d'Aujourd' hui. nº 88
AA.VV. Housing in Europa 1900-1960. Vol.4 pàg. 244-249
Benevolo, L. Historia de la arquitectura moderna. pàg. 840-841
Combi, Di Cristina, Steiner. Tipologias residenciales en hilera.
pàg. 61-62
Hoffmann, H. Conjuntos Residenciales de Baja Densidad.
pàg. 44-47

ESLOV

E.F. Dahl, A. Stromdahl

1958

Suècia

El projecte és de mida petita, només 26 habitatges de baixa alçada, però amb un nivell de compacitat molt alt, la major part dels espais són tancats. Des del punt de vista compositiu de la planta, el petit desplaçament en la disposició de les edificacions permet adaptar-les a la irregularitat del perímetre, aquest gest trenca la monotonia que es produiria en els peatonals per les vivendes enfrontades.

El grup de vivendes està limitat per quatre carrers i les vies de comunicació consisteixen en dos camins peatonals de 3 m. d'ample. A la part exterior hi han els garatges per les vivendes centrals. L'orientació és Nord-Sud.

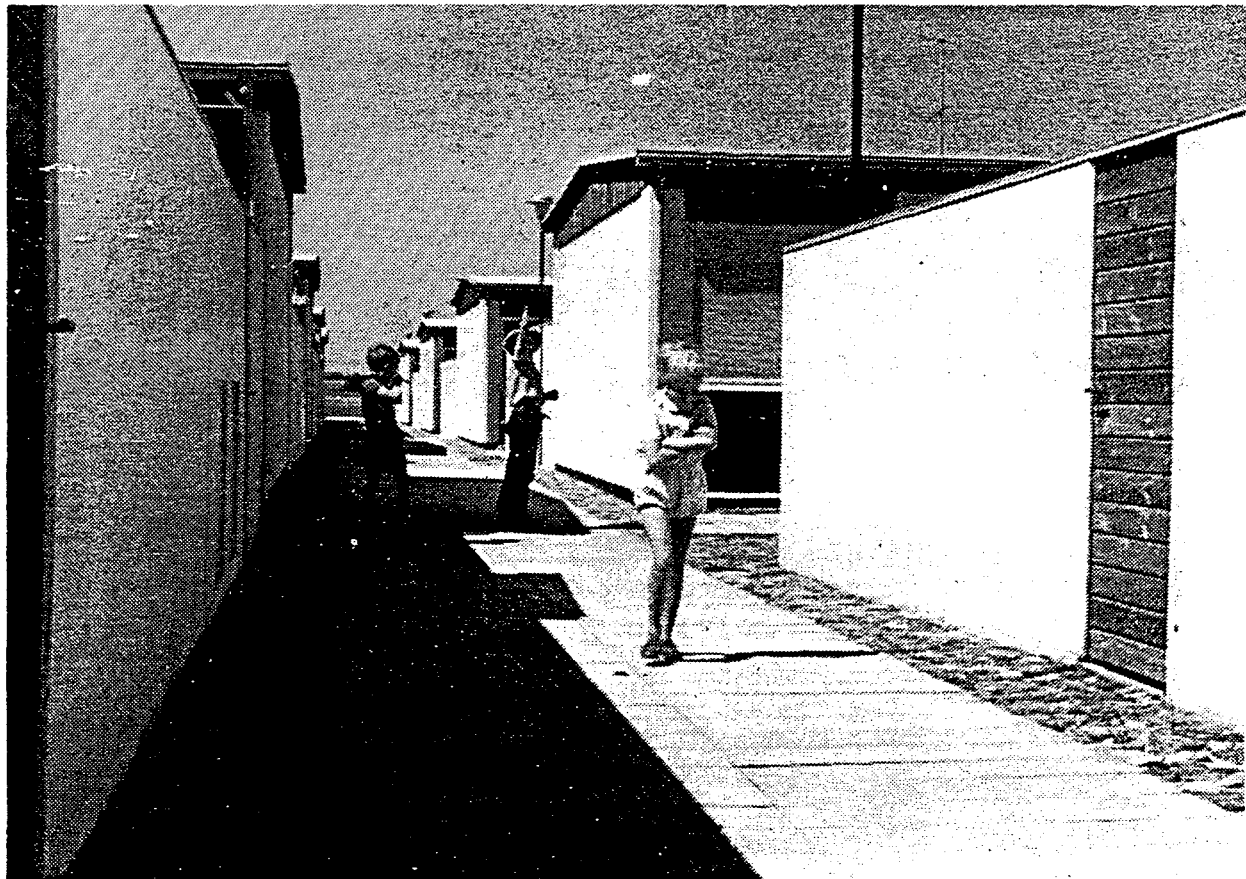
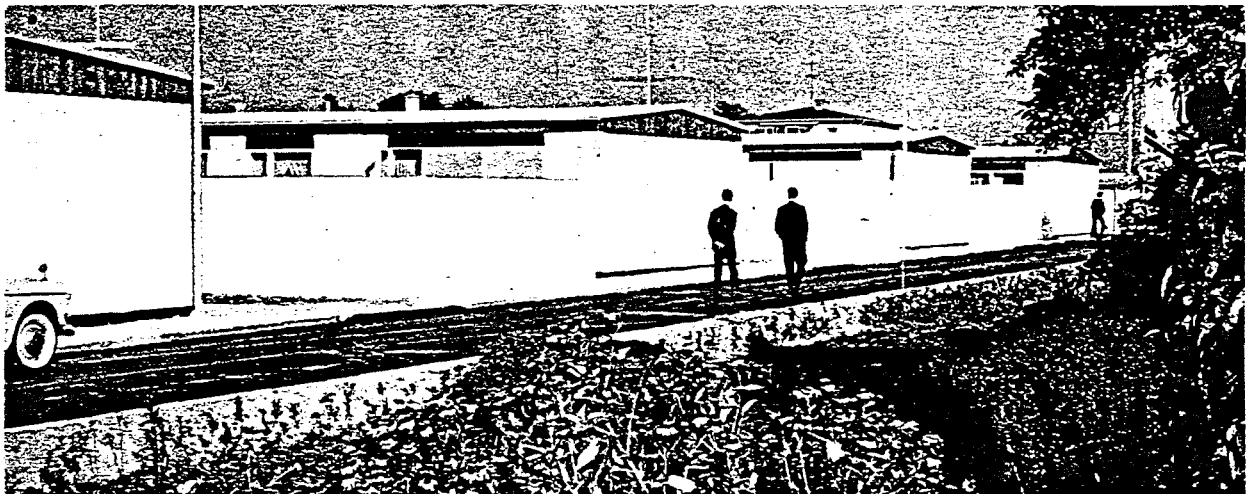
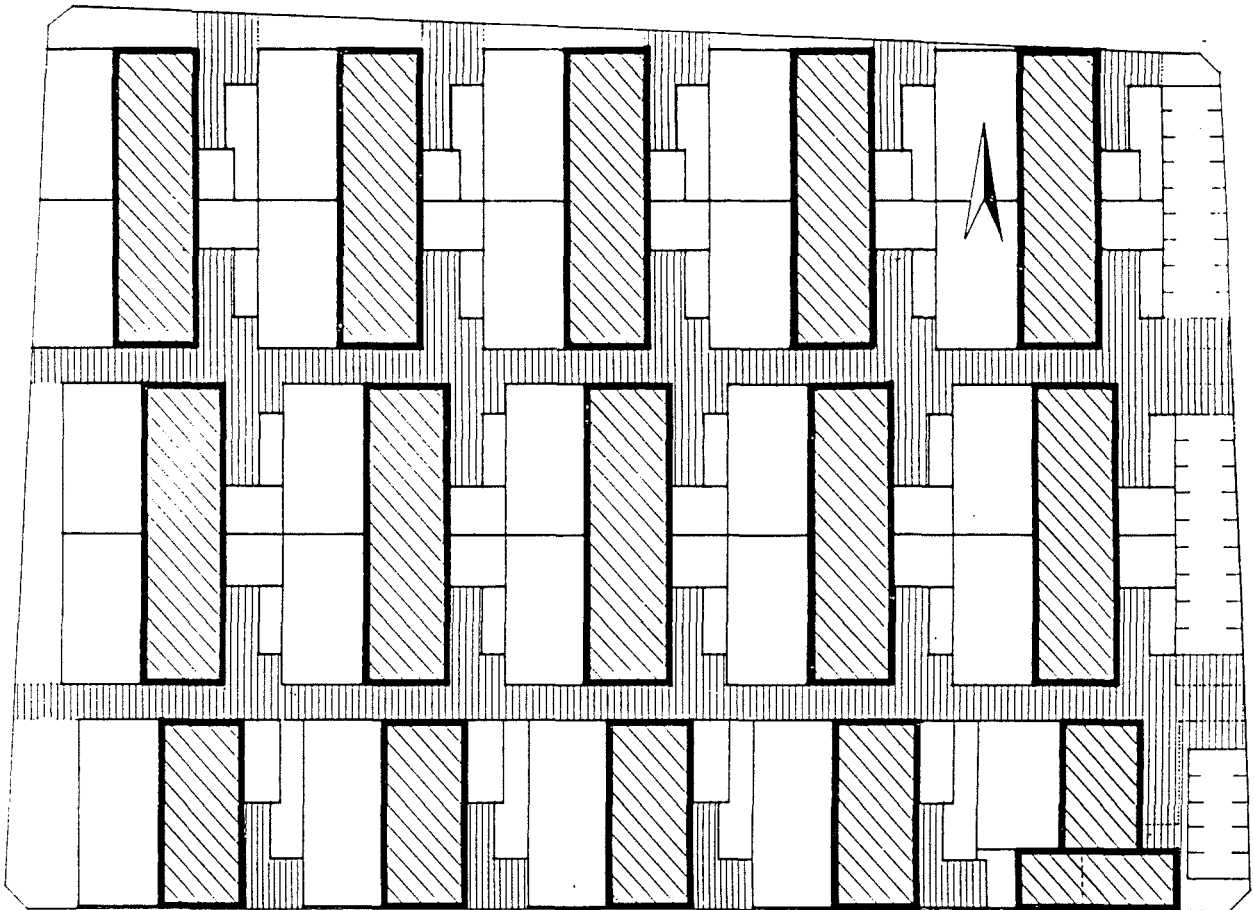
Les façanes obertes de les vivendes s'interioritzen dins la pròpia parcel·la. La imatge exterior és exclusivament la que produeixen les tanques.

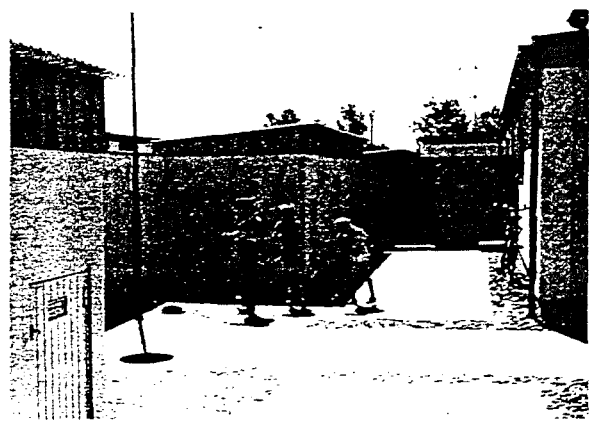
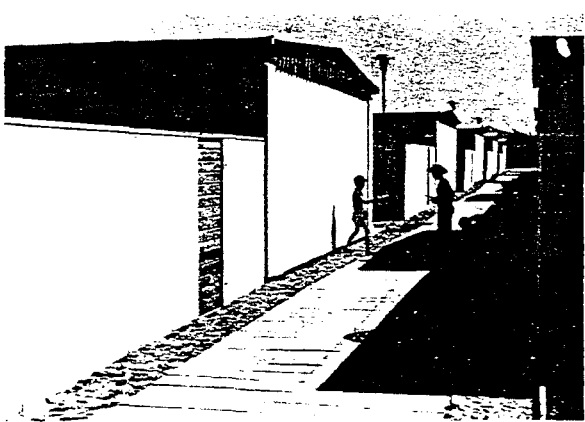
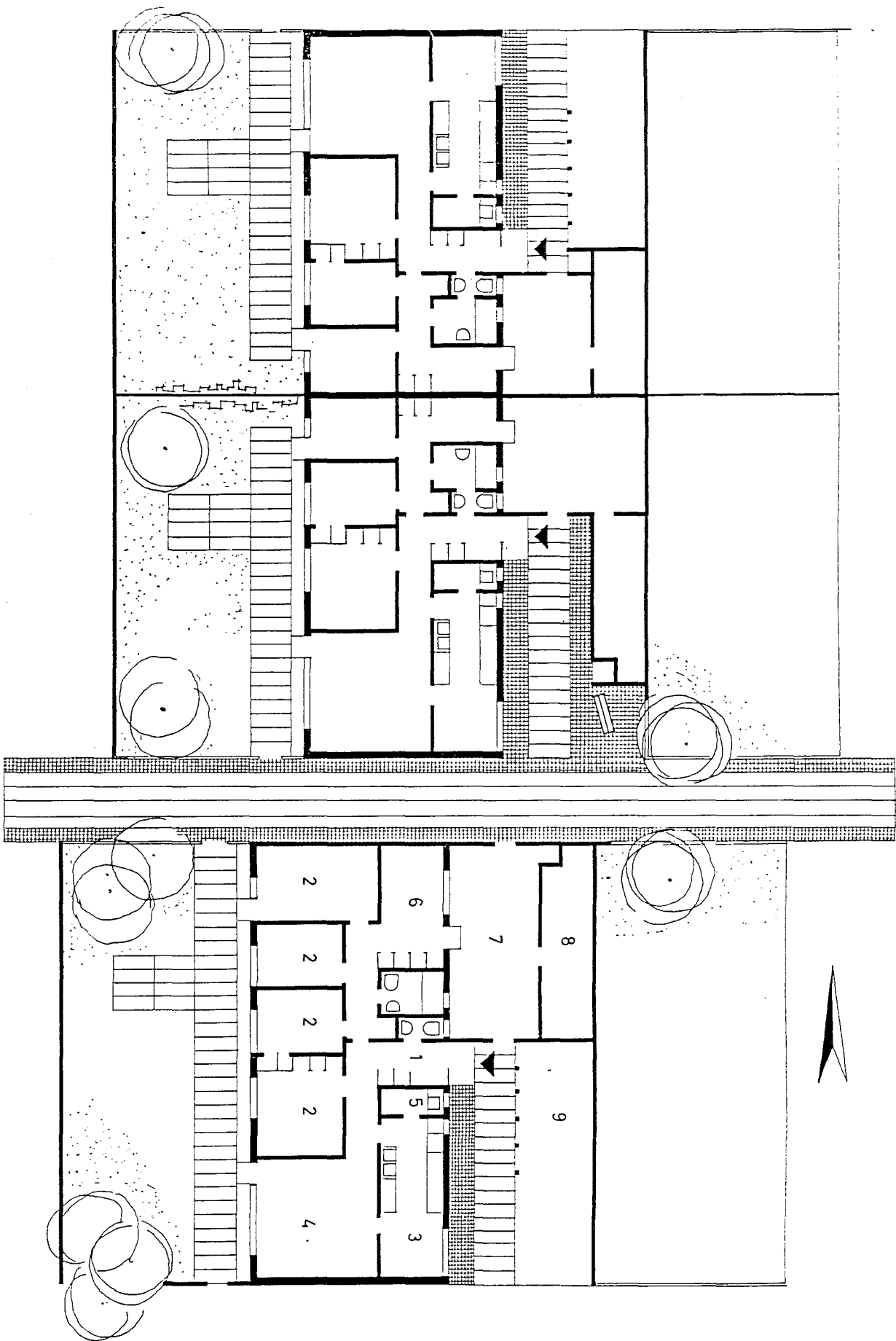
Les cases petites tenen 87 m² de jardí en una parcel·la de 250 m², la resta de les vivendes tenen 104 m² de jardí sobre 315 m² de parcel·la.

La casa es disposa centrada a la parcel·la dividint l'espai lliure en dues parts, una destinada al jardí tancat i privat sobre la que s'obren les habitacions, i l'altra a la formació d'un pati d'accés obert al peatonal i on es col·loquen els cosos auxiliars de l'edificació destinats a magatzem.

L'habitatge es desenvolupa en una sola planta, i malgrat que les vies són molt estretes tenen una amplitut suficient i són utilitzades per espais de jocs infantils.

La vivenda es divideix en dues bandes, una destinada als serveis-cuina, accés, banys, guardarroba, etc, ... i l'altra vinculada al jardí privat per les habitacions (3 o 4) i la sala.

GRENHUSENE

E. Kristensen
1958
Hvidovre, Copenhagen
Dinamarca

Es tracta d'un complexe de cases unifamiliars d'una planta situat en la perifèria Sudoest de Copenhagen, per iniciativa municipal, dins d'una peça trapezoidal entre dos vies principals de tràfec rodat.

L'esquema planimètric és generat per un anell de circulació interior del conjunt que dóna accés als vials peatonals sobre els que es recolzen les vivendes a cada costat.

Les tires de cases estan separades per unes franges d'espai verd de caràcter uniforme i sense cap atribut ni funcionalitat específica.

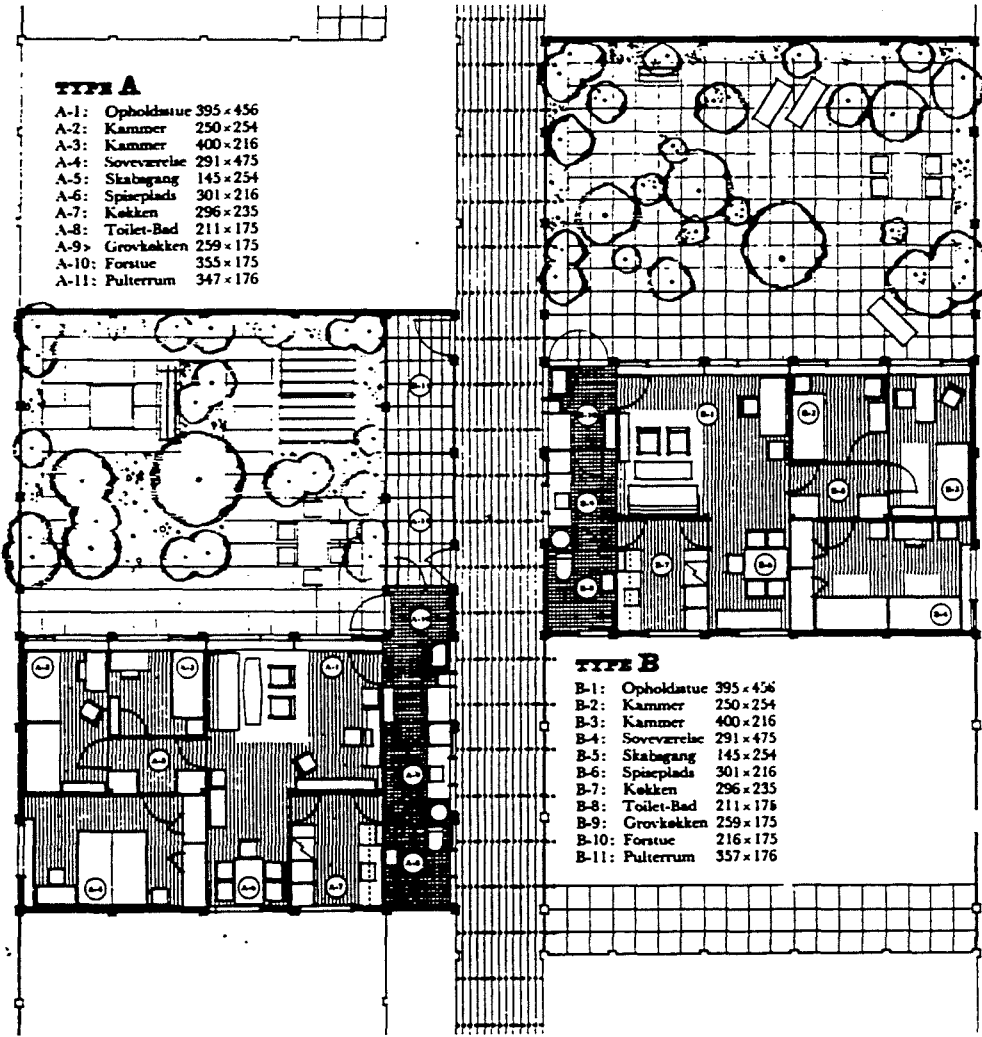
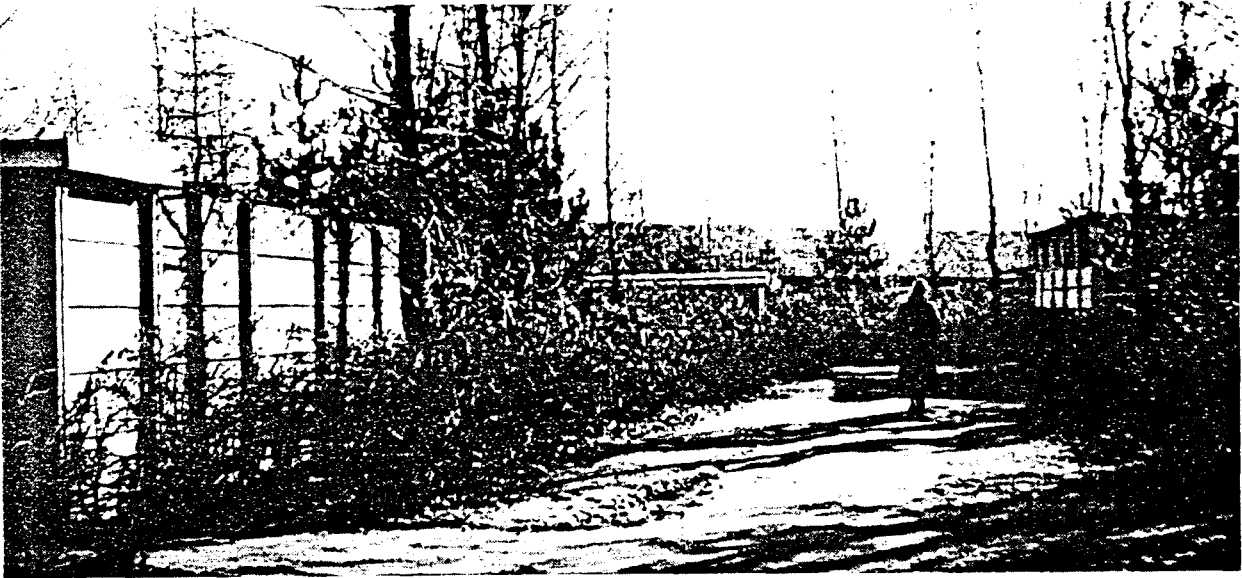
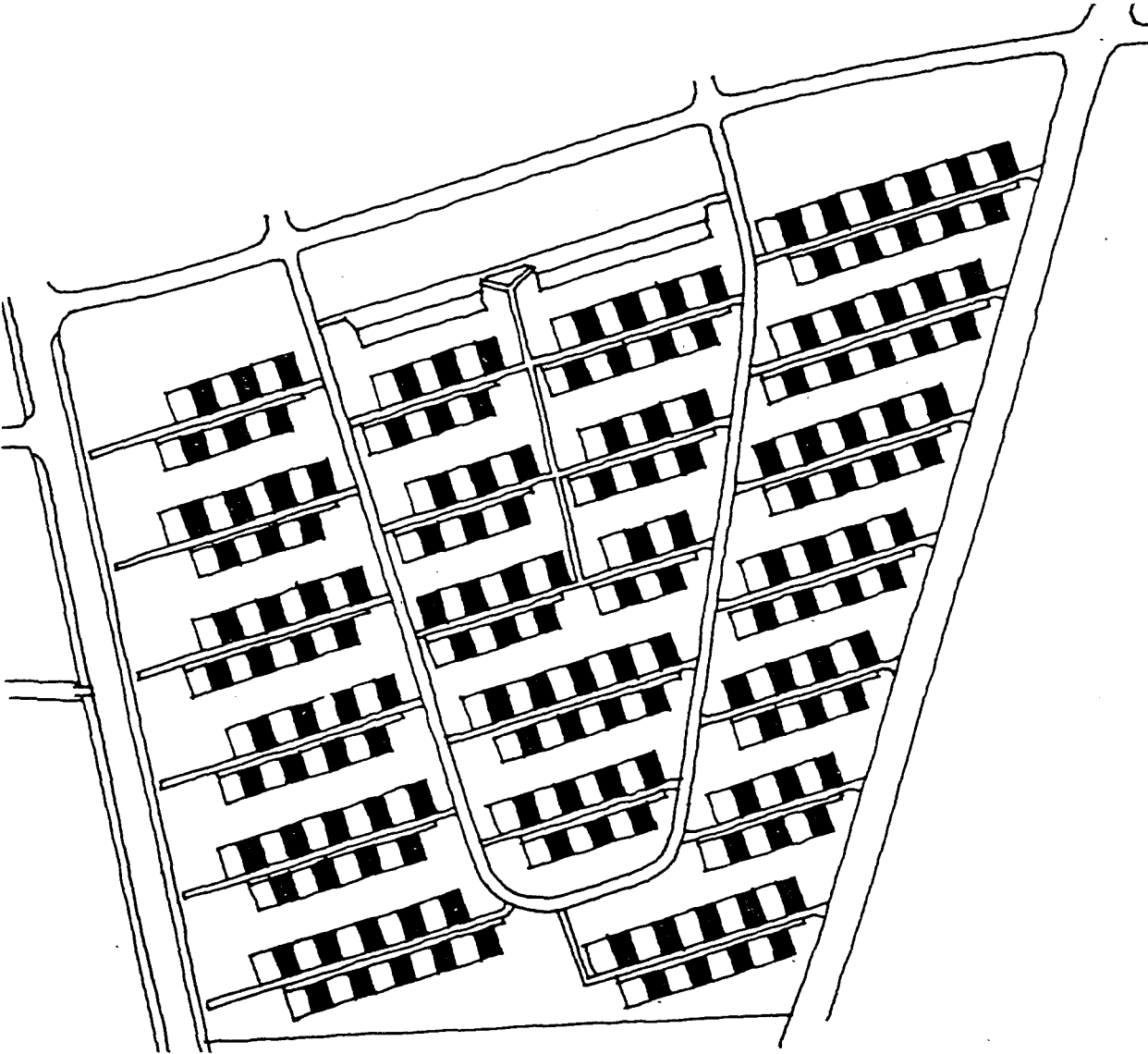
Hi han construïdes 158 vivendes sobre una superfície de 8.37 Ha, el que suposa una densitat molt baixa (18.87 viv/Ha). No obstant la petita dimensió de l'espai privat (casa més parcel·la) hi ha abundant espai públic o col·lectiu, més del 70%.

La proposta està organitzada a partir de dos tipus d'habitatge separats per un camí peatonal d'accés. Les cases es disposen desplaçades de manera que no estiguin enfrontades entre sí.

Les vivendes són de 82 i 76 m² útils, que amb el jardí la superfície és de 171 i 184 m² respectivament. Les vivendes s'han projectat a partir d'un cos de cuina, aseo, vestibul, que la separa del camí peatonal.

L'alta qualitat de l'habitatge s'enfronta amb una manca absoluta d'identitat de l'espai urbà i amb un aïllament de la família.

Aquest petit assentament és típic de la tendència a la privatització de l'espai residencial i de l'aspiració a la vivenda unifamiliar que es manifesta des de la posguerra als països Nord-europeos, i en especial a Holanda i Dinamarca.

KINGÖ

J. Utzon

1958-1960

Elsinore

Dinamarca

Conjunt de 63 vivendes assentat sobre un terreny molt accidentat de perímetre irregular. Formen tres grups de manera que l'espai que envolten és diferent.

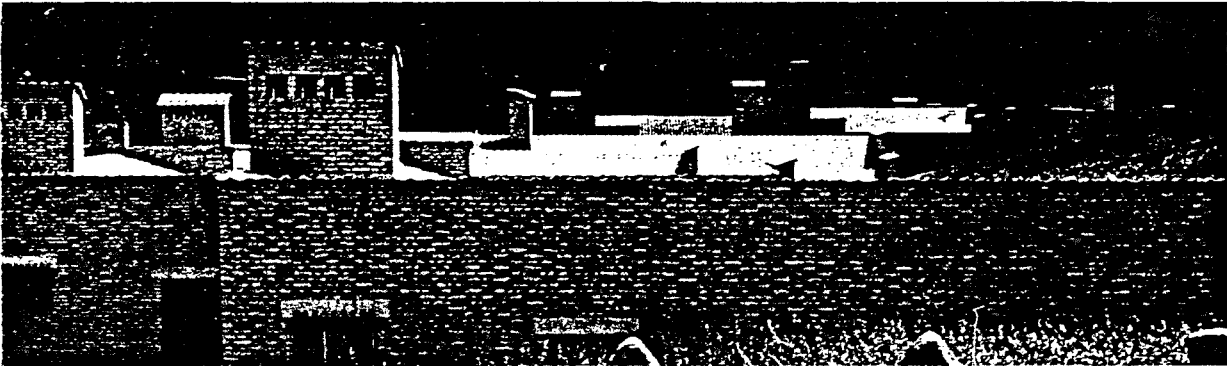
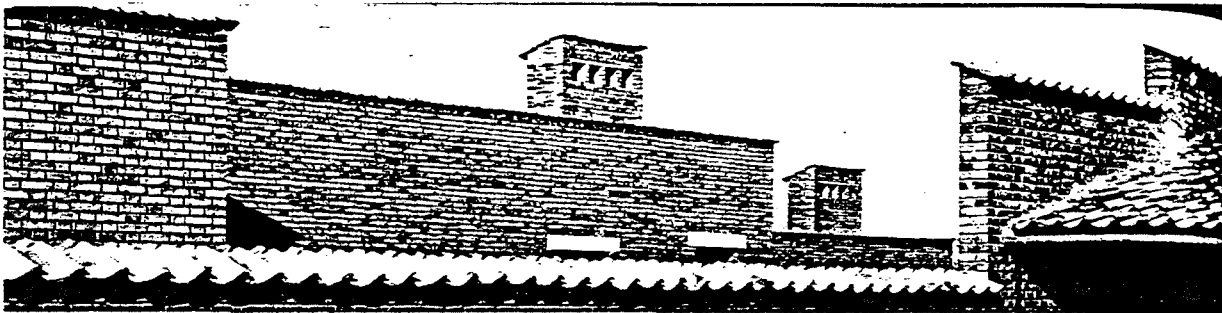
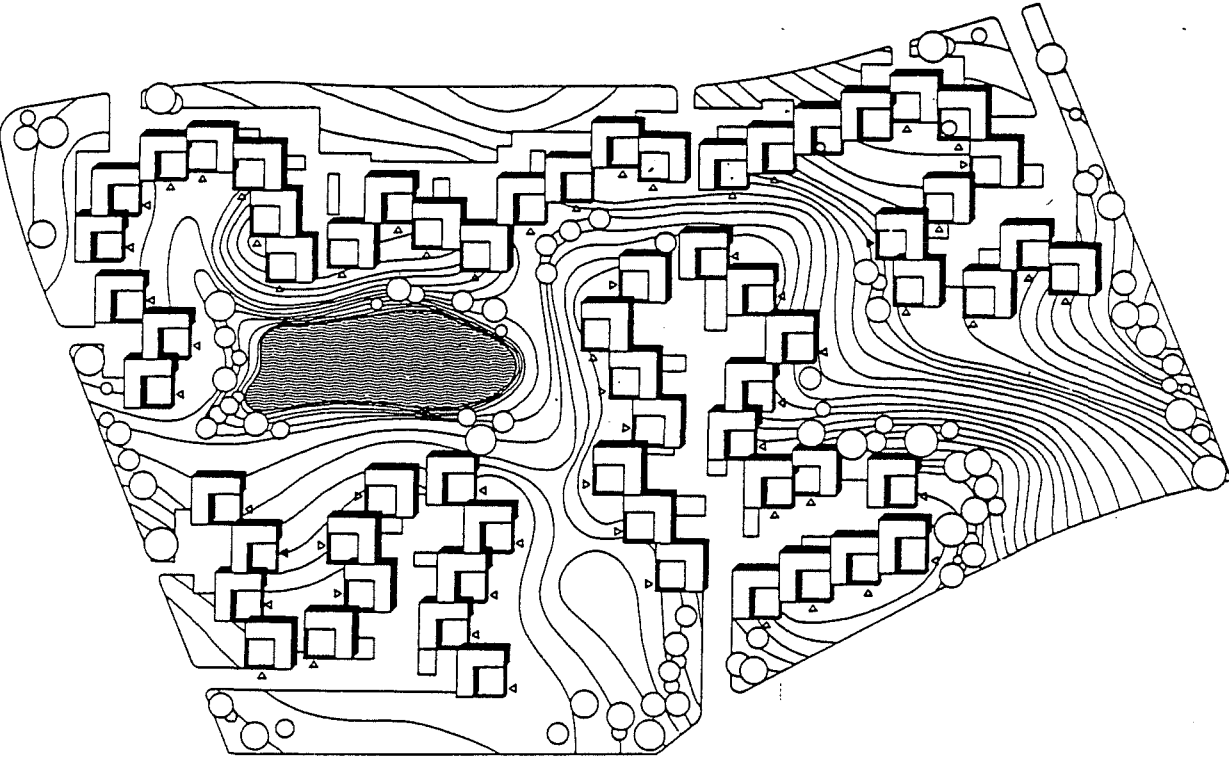
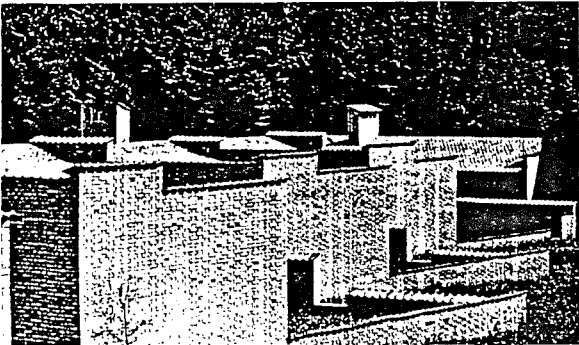
Des de set punts s'accedeix a un nombre variable de cases en un sistema de cul-de-sac, formalitzats per la irregular disposició de les cases.

Tot el conjunt es desvincula del perímetre deixant un espai lliure de cuixi.

L'espai central té un caràcter marcadament paisagístic amb la col.locació d'un petit llac.

La casa utilitzada és la del projecte de Terraserne, del mateix autor. Es tracta d'una casa pati amb parcel.la quadrada, de planta baixa i desenvolupada en "L" oberta al jardí.

Les cases estan totes orientades a Sudest o Sudoest, això fa que la relació amb l'element d'accés es faci, indistintament, des del pati o bé des de l'edifici.

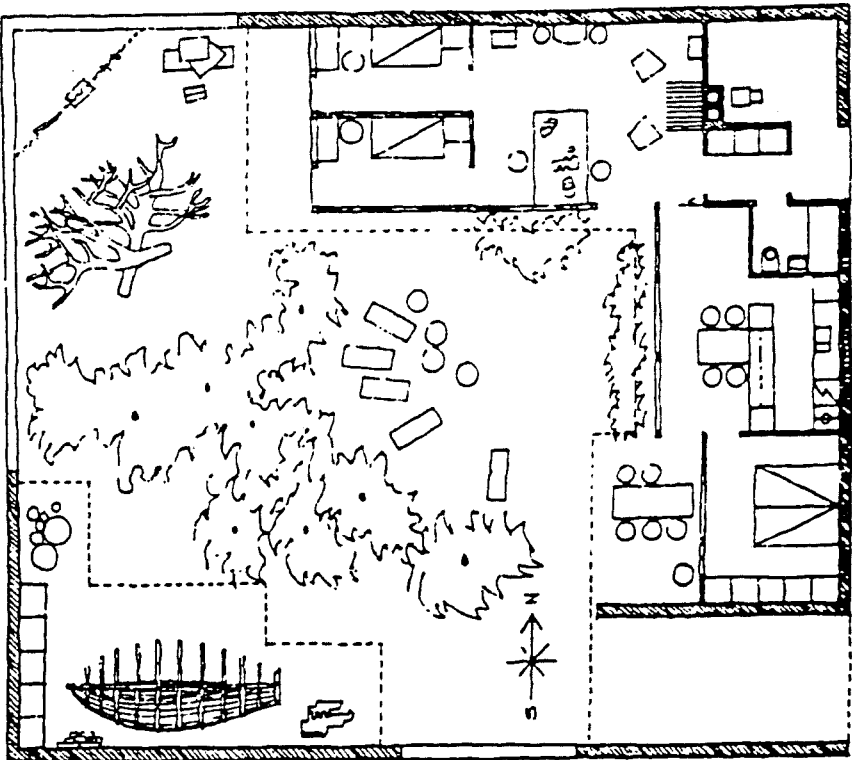
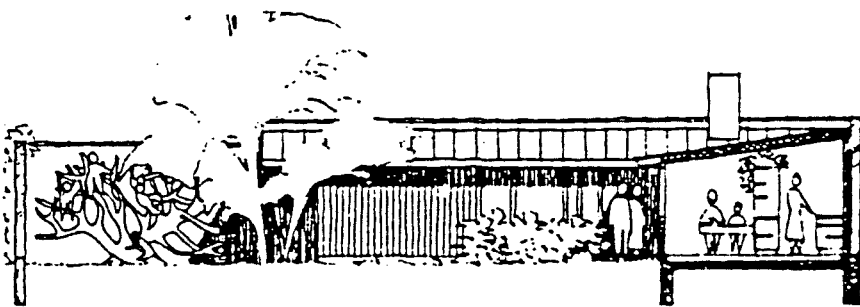
Les cases es toquen entre sí puntualment, de manera que es doni una certa continuïtat en l'espai de domini privat però sense que es formin façanes contínues. Això fa que cada casa tingui una particular relació amb l'espai públic.

El tractament exterior unitari es el que genera una imatge de conjunt.

L'agrupació neix de la juxtaposició encadenada d'una peça simple -la casa- que es pensa com element autònom, que podria estar aïllat, però que per voluntat del projectista es vincula a la del costat.

Tan important és la forma del cul-de-sac, com la de l'espai interior natural ajardinat.

Els edificis destaquen per la qualitat dels materials, els recintes interiors i la integració del medi natural en el projecte.

Rev. Quaderns nº 157
Rev. Zodiac. nº 5. 1959. pàg. 80-85
Faber, T. Jom Utzon, houses in Fredensborg.
Hoffmann, H. Conjuntos residenciales de baja densidad. pàg. 114-117
Mackay, D. Viviendas plurifamiliares. De la agregación a la integración. pàg.23
Muntaner, J.M. Después del Movimiento Moderno. pàg. 89
Sherwood, R. Vivienda: prototipos del Movimiento Moderno. pàg. 45-48

HALEN

Atelier-5

1960-1962

Halen, Berna

Suïssa

Es un petit barri de 79 vivendes situat en un terreny, de forma irregular, de 2,5 Ha, en un solar amb pendent i orientat al Sud. Localitzat a 4,5 Km del centre de Berna. La promoció és de caràcter privat.

El conjunt ocupa unes clarianes en mig del bosc; desvinculat de l'entorn urbà es tanca en sí mateix. El conjunt és una peça autònoma físicament però depenen funcionalment.

Està basat en la idea de l'unitat d'habitació o comunitat de propietaris, el sòl i els serveis són col·lectius i la vivenda amb el seu jardí són privats.

Un únic ramal d'una carretera que comunica amb Halen dona accés al conjunt, a una zona d'aparcament, a partir d'aquí el conjunt està format per dues fileres d'habitatges separades per un carrer peatonal que forma una plaça en el centre, on es localitzen els serveis i la central tèrmica. Els serveis comprenen: garatge amb estació de servei, bogaderia, tenda, bar i una piscina amb camp de jocs.

El trencament de la continuïtat de les fileres permet la incorporació de la plaça i trenca la monotonia del carrer intern.

L'espai entre les cases i el buit del solar es destina a espai verd comunitari en el que en una part es disposa d'una piscina.

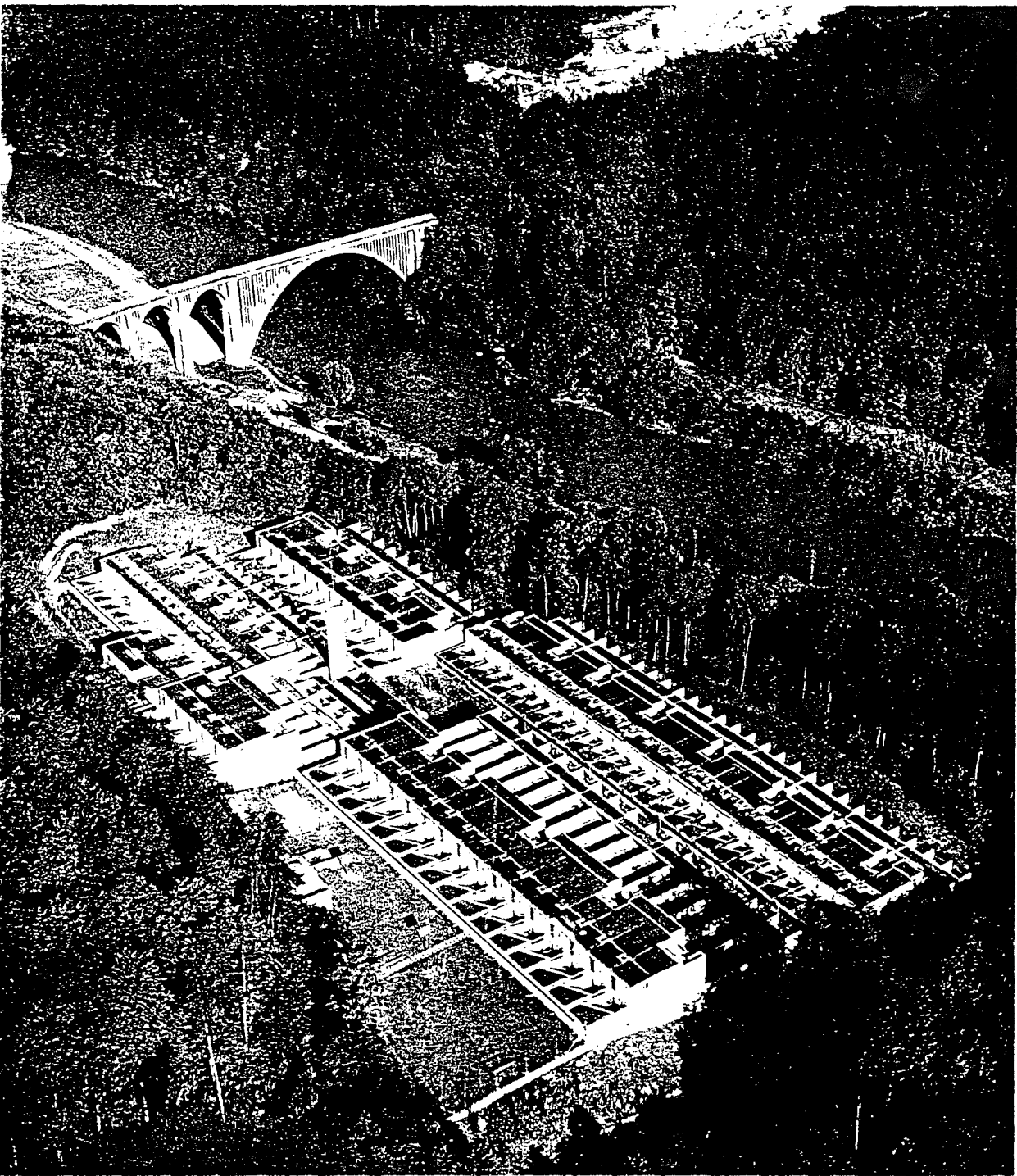
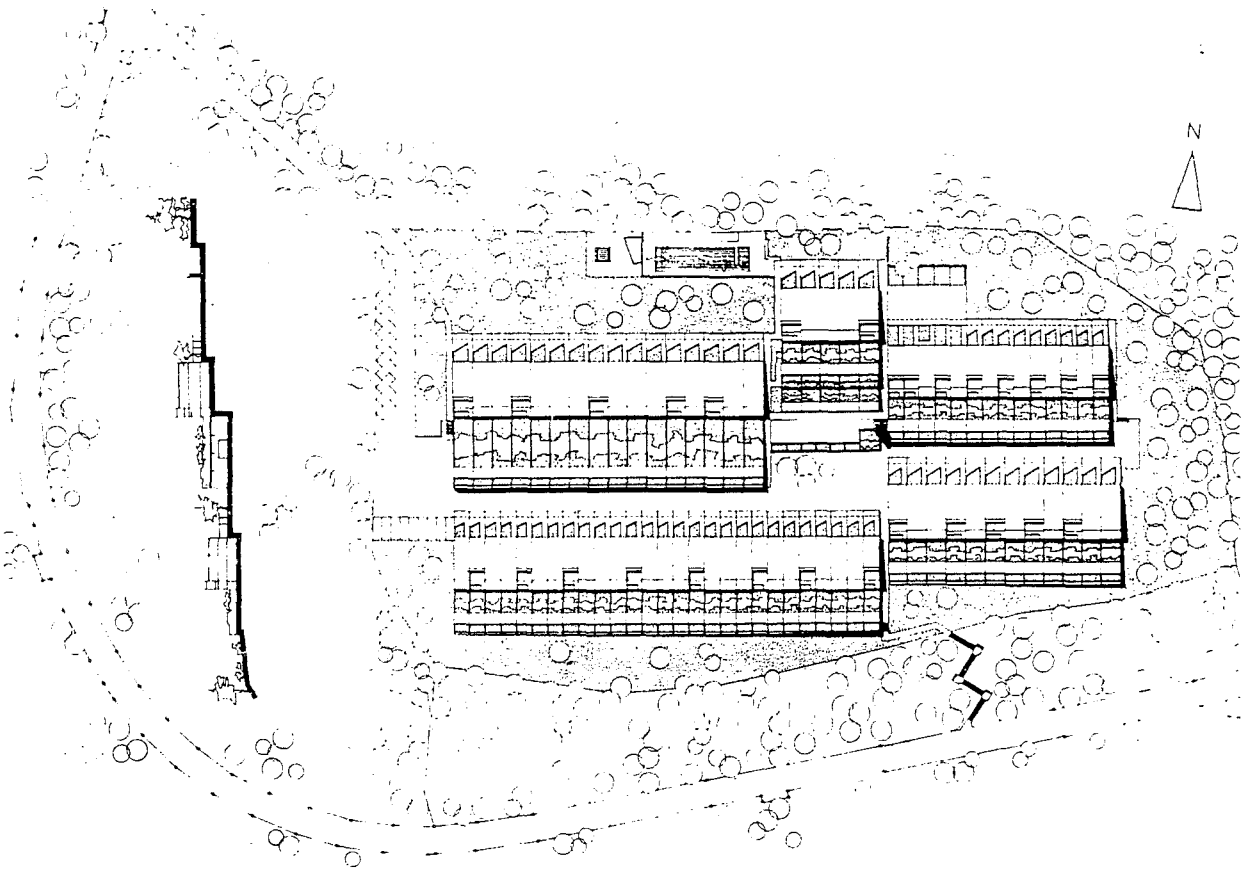
Les dimensions del terreny corresponent a cada casa estan entre els 200 i 230 m², dels quals de 45 a 60 es destinen a jardí, situats a un nivell inferior.

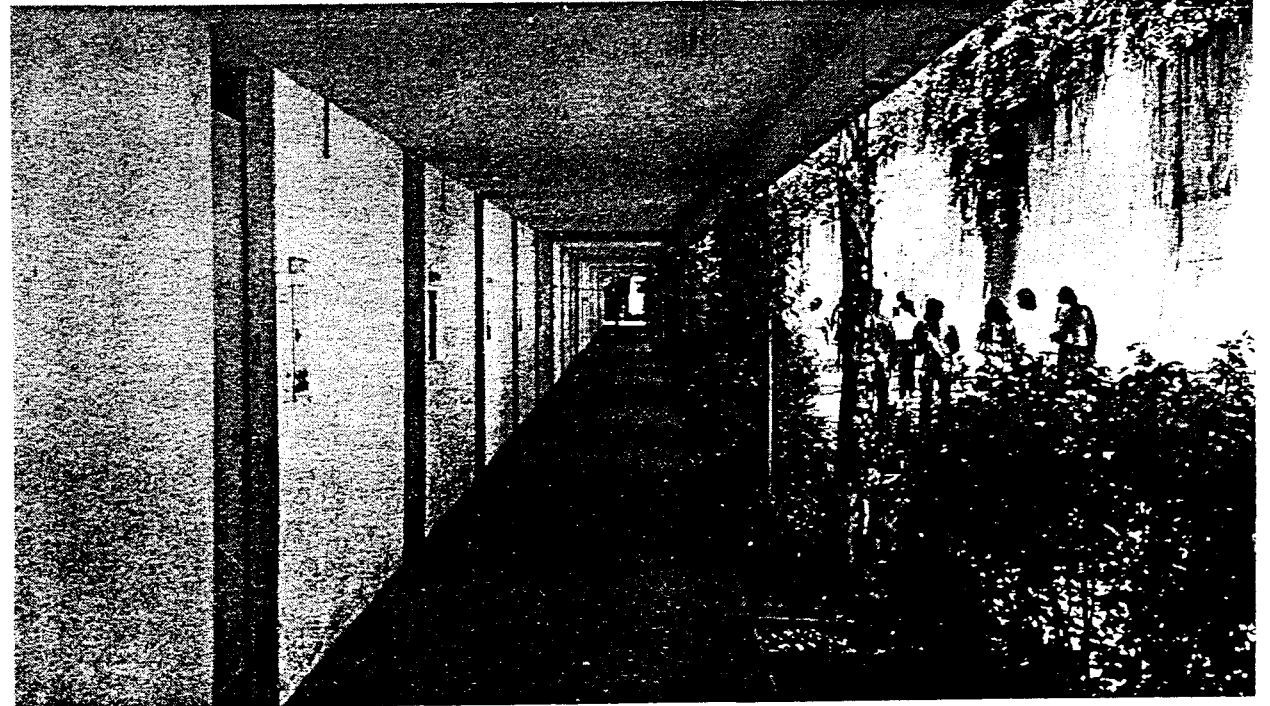
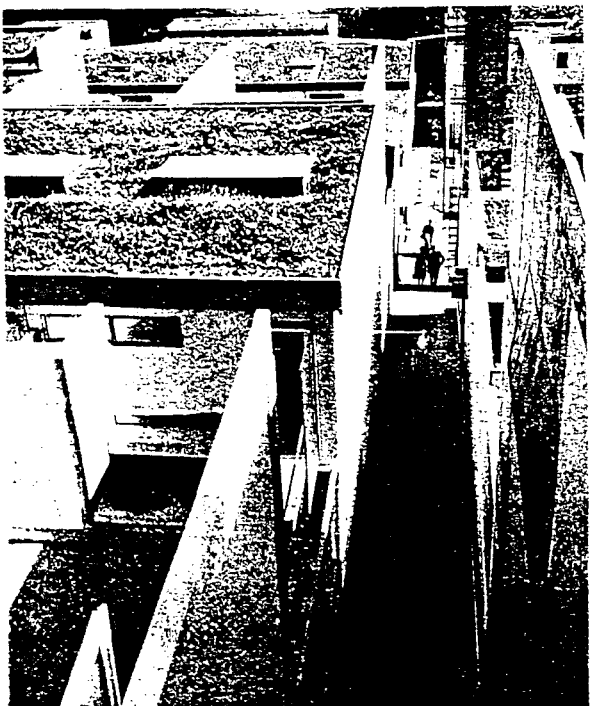
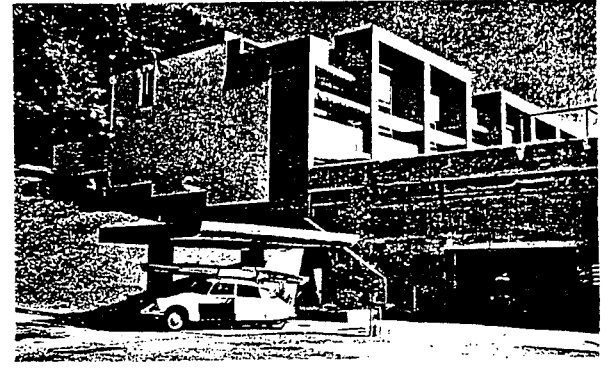
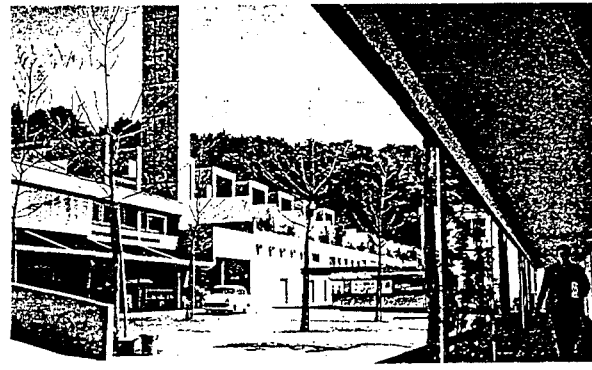
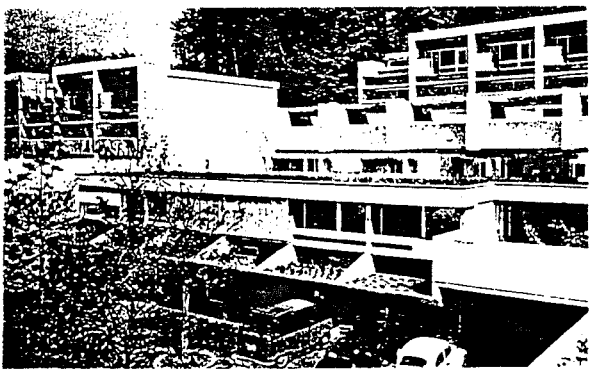
Les cases es disposen orientades en la mateixa direcció responen tant a la pendent del terreny com a l'assolejament.

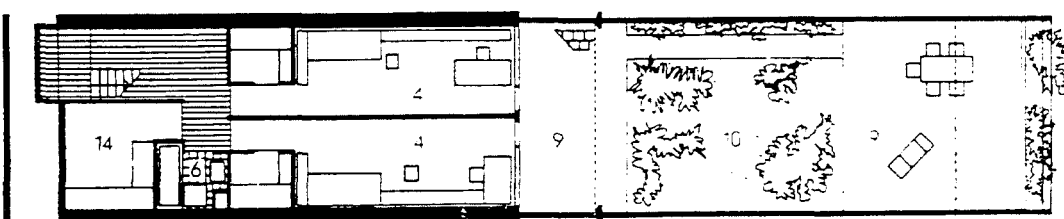
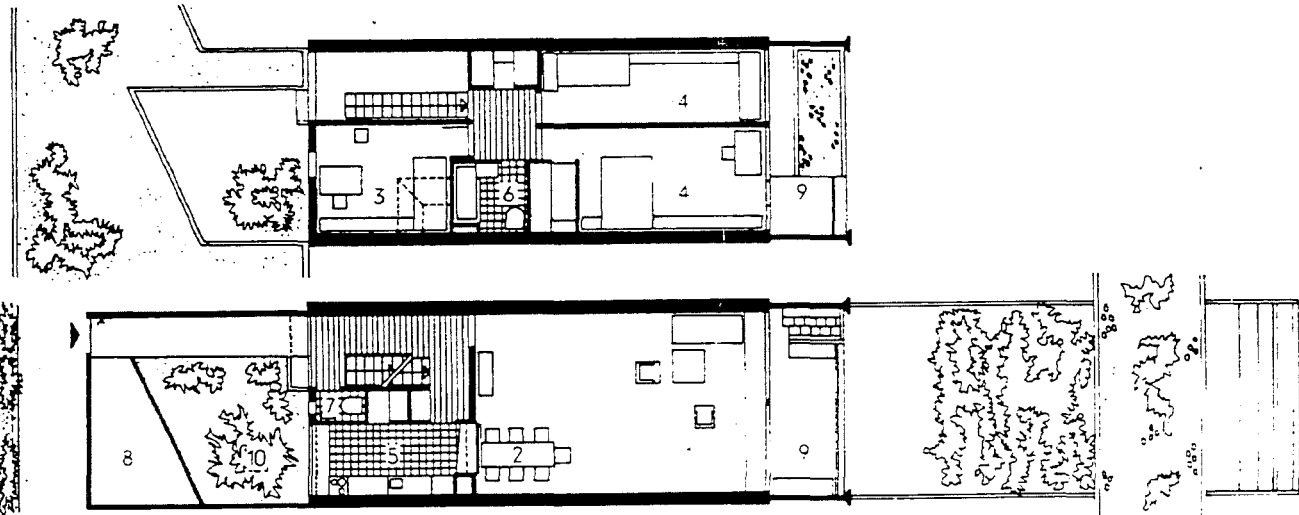
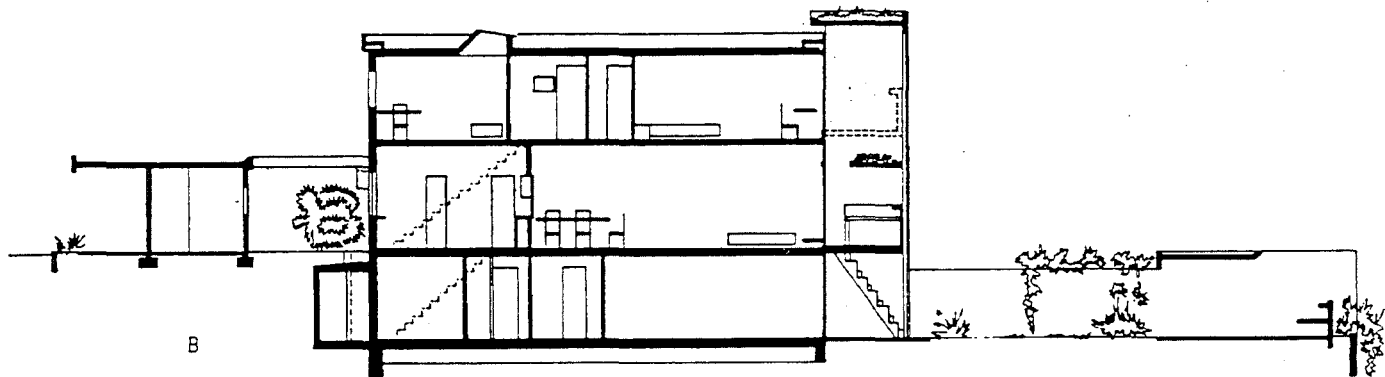
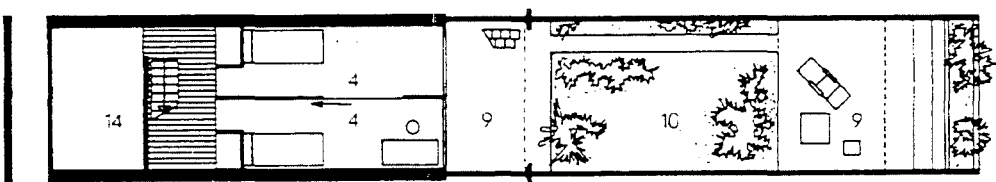
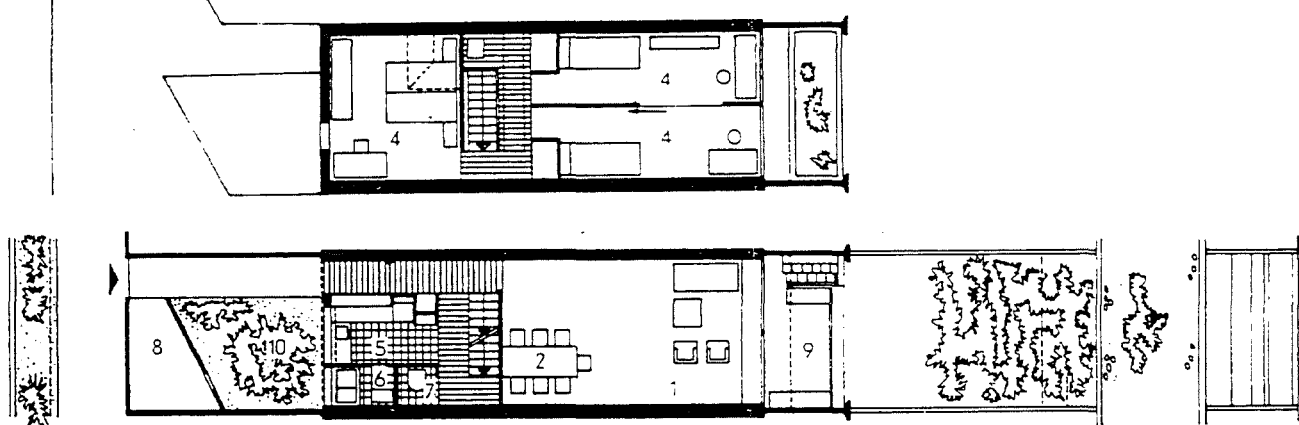
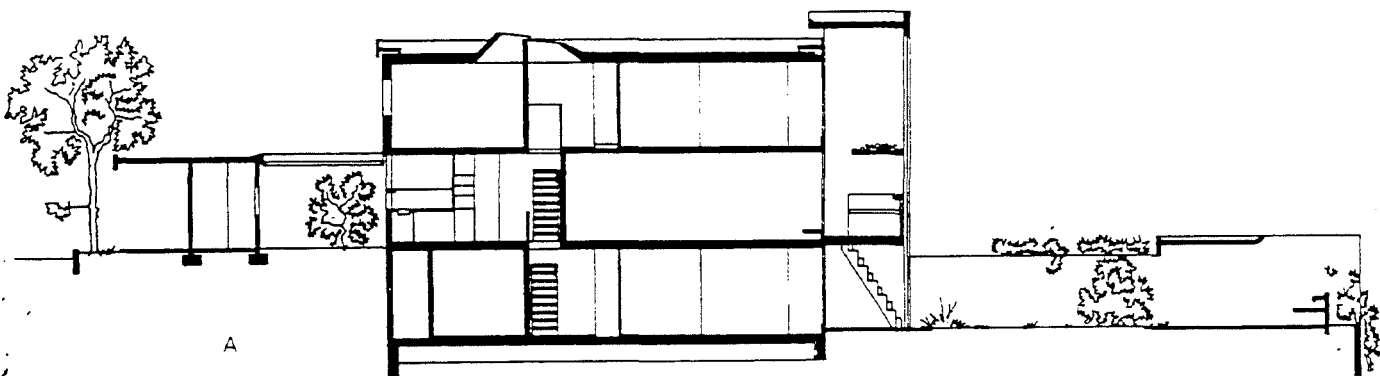
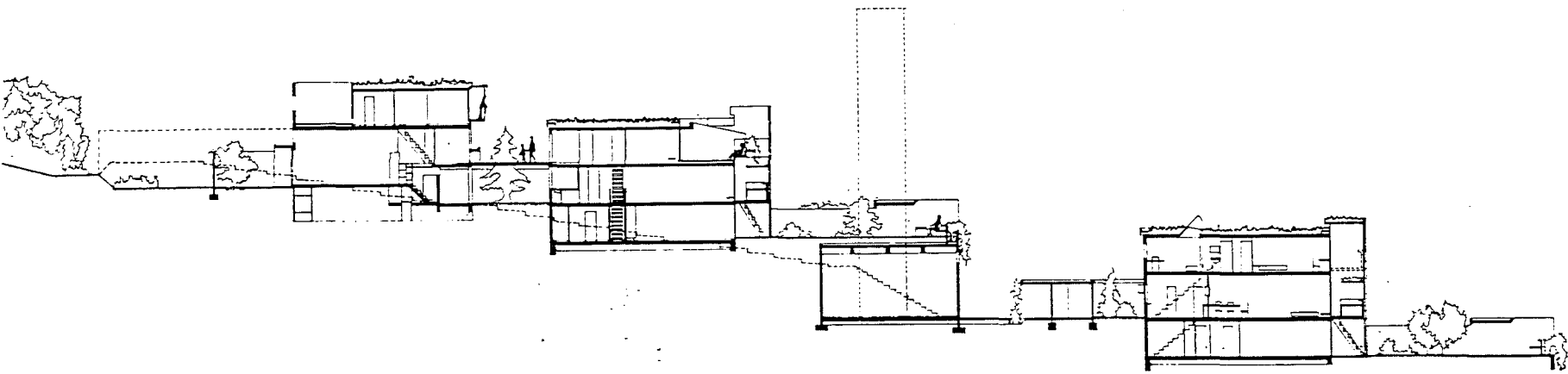
Les cases estan orientades a Sud. El desnivell del terreny fa que a unes cases s'entri pel nivell intermig i a d'altres pel nivell superior.

La vivenda es desenvolupa a tres nivells i es pot accedir per dos d'ells, un dels quals és un petit pati frontal de 12-15 m². Gràcies a les diferències de nivell del terreny, totes les vivendes en les seves habitacions d'estar tenen la vista lliure per sobre de les cobertes d'herva dels grups de cases situats més abaix. El mòdul base fa 5,15 m. d'ample i permet una certa flexibilitat interna.

Un dels aspectes més importants a destacar és la qualitat formal del projecte i la seva integració en el paisatge. El concepte del projecte, i fins i tot la imatge del conjunt, és com si es tractes d'un sol edifici on totes les vivendes tenen accés des del carrer.

PER-ALBIN HANSON

Wolfgan, Ketterer

1960

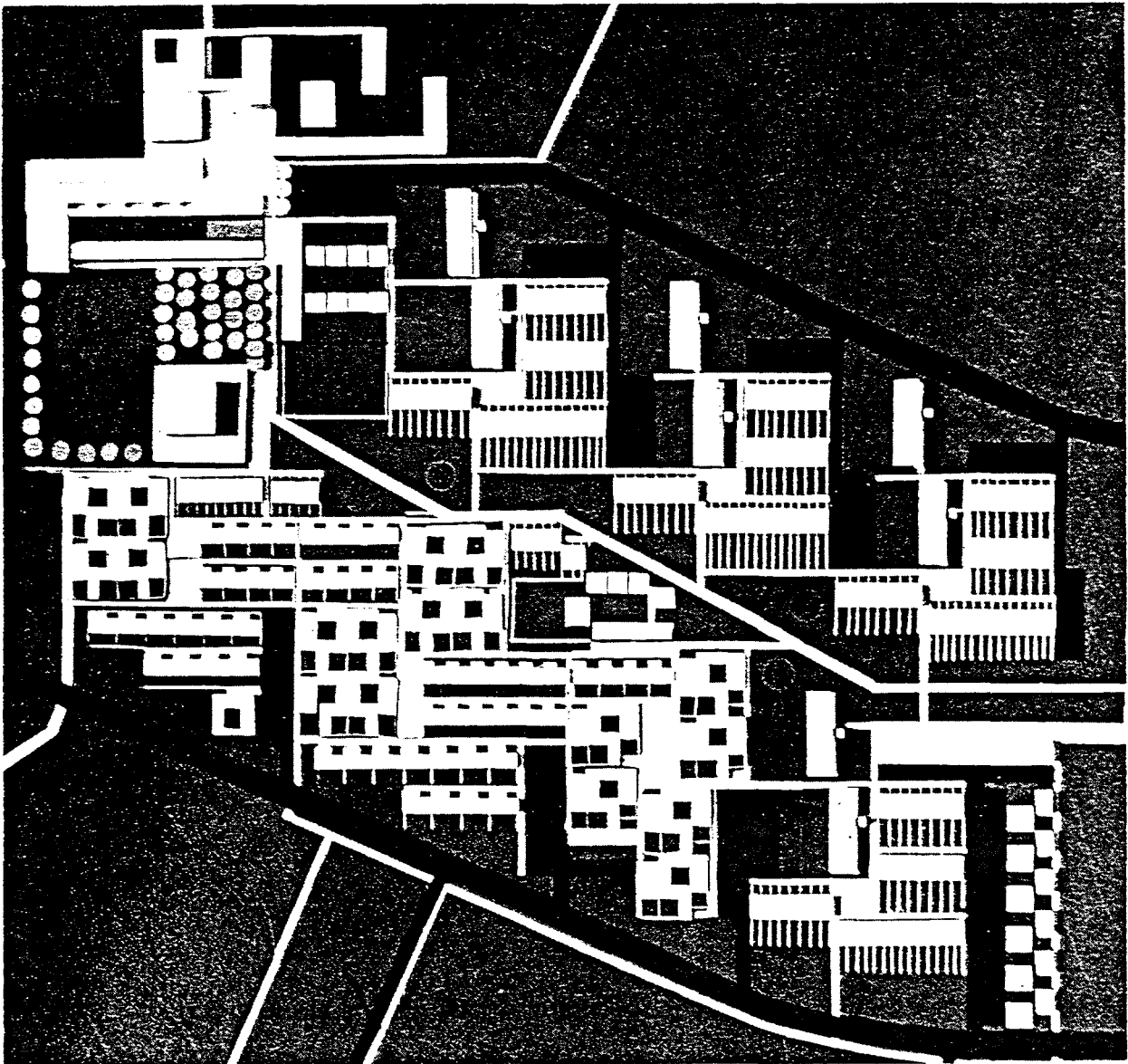
Viena

Austria

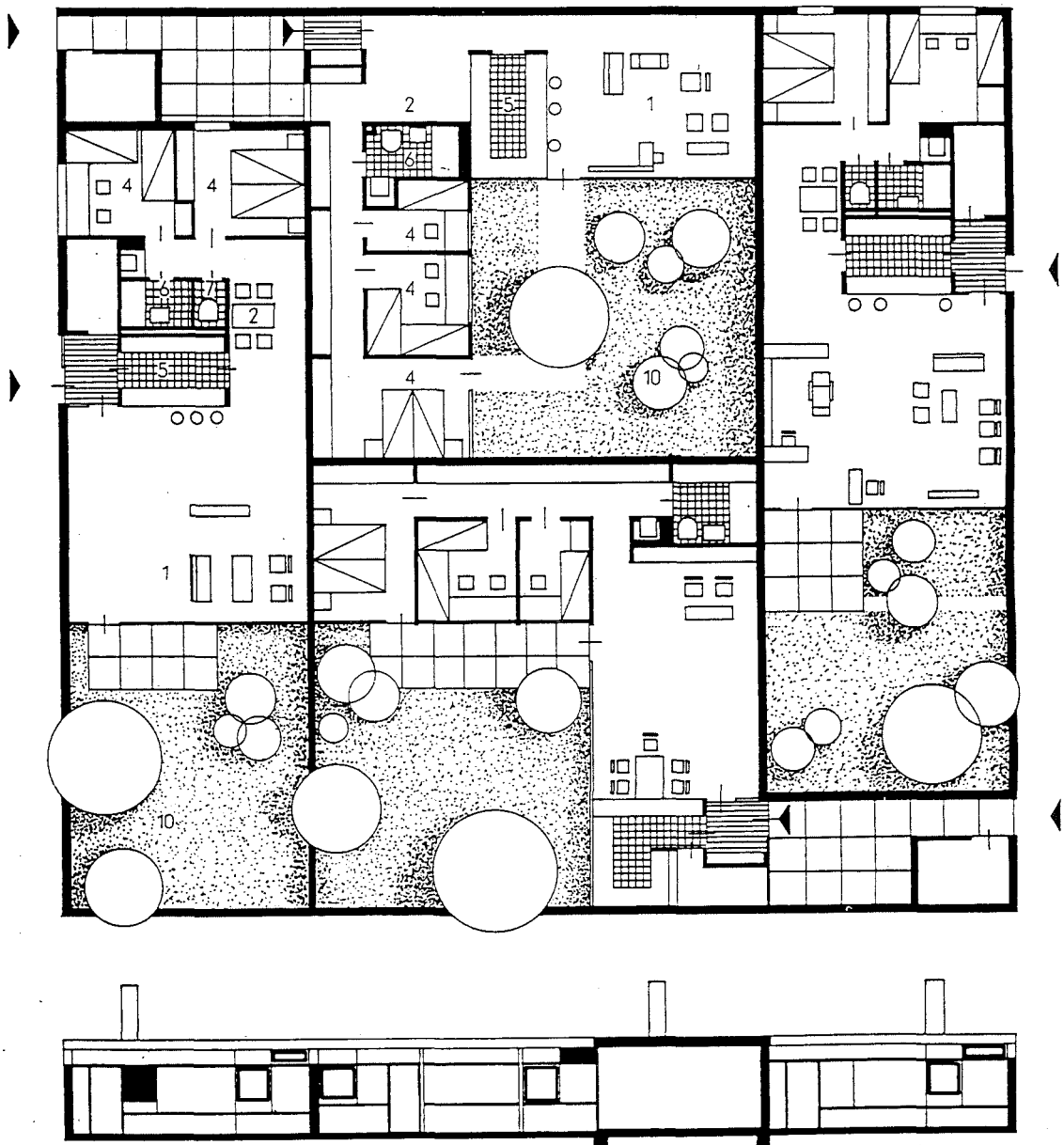
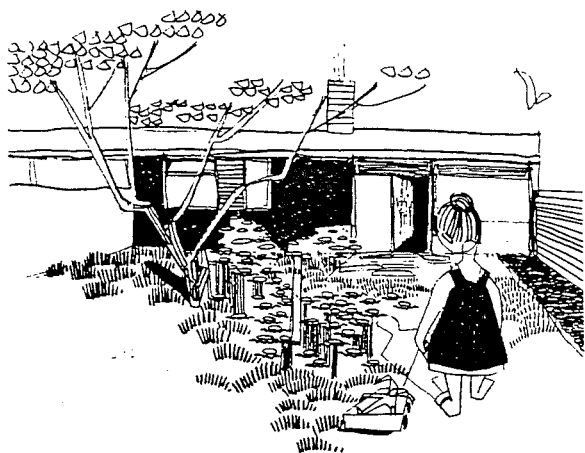
El projecte premiat en el concurs convocat per la urbanització de Per-Albin-Hanson ofereix una interessant contribució al problema de la coordinació de diferents tipus de cases pati en una combinació tipus estora. Es van realitzar diferents estudis del mateix model.

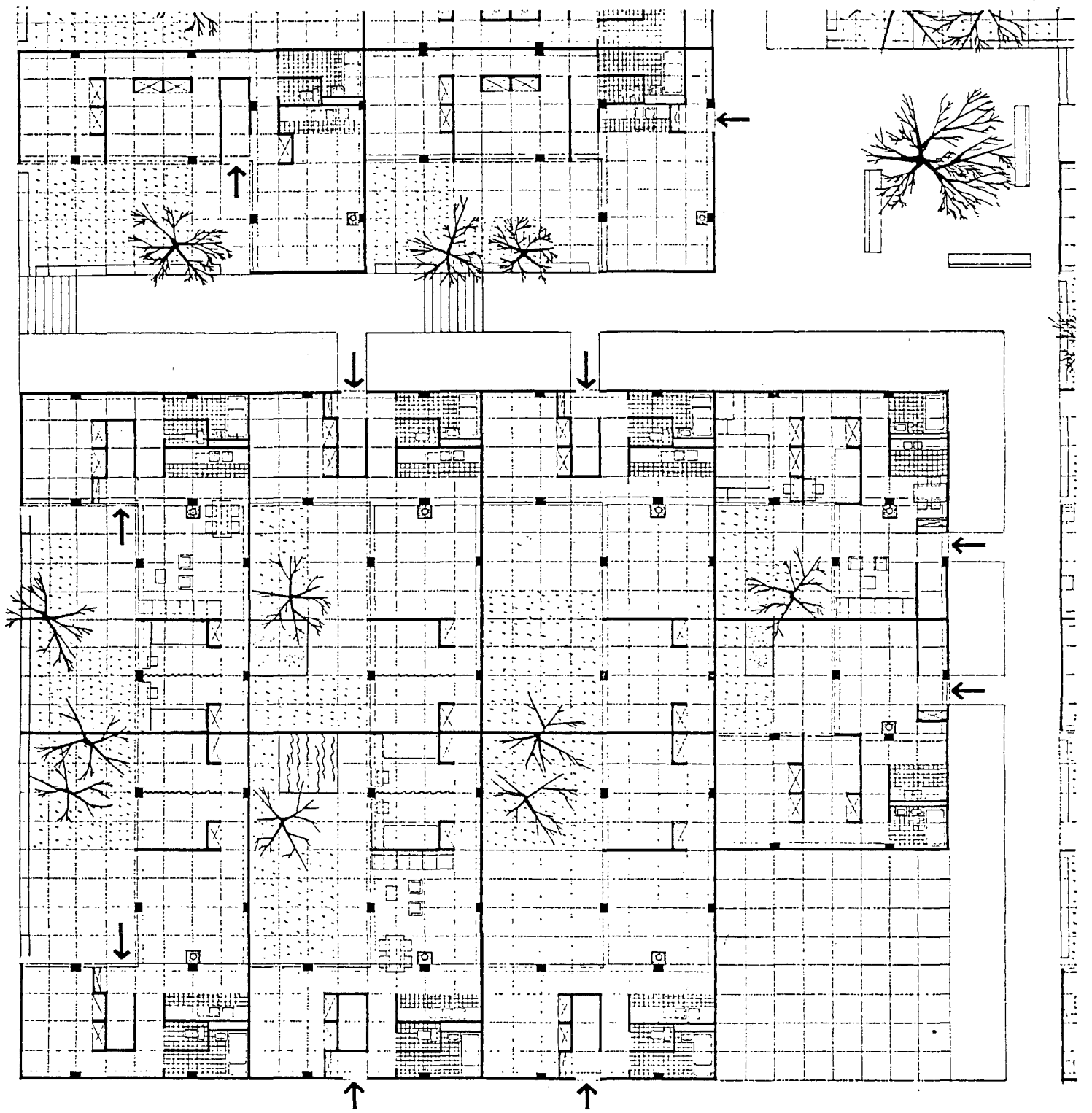
El model genèric es basa en un nucli situat a l'Oest del conjunt on quedarien ubicats els diferents equipaments de la urbanització. D'aquest partirien una sèrie de ramals peatonals amb accés a les vivendes. Localitzant l'espai rodat perimetral al conjunt amb bosses d'aparcament prop de l'equipament. L'espai verd queda centrat en diferents petites places en l'interior del conjunt.

Hi ha tres tipus de cases pati, amb patis interiors de 50 a 60 m2. Els tipus 2 y 3, a més a més, tenen un segon pati combinat amb l'entrada. En el tipus 1 y 2 la sala d'estar s'orienta a Sud i els dormitoris a Est, en canvi, el tipus 3 és a l'inrevés.

Hoffmann, H. Conjuntos Residenciales de Baja Densidad. pág. 136-137

GRÜNWALD

W. Horny, A. Duttler

1961

Munich

Alemanya

Conjunt de 10 vivendes de planta baixa amb pati, que ocupa una de les cantonades d'una illa, quedant dos dels costat limitats pel carrer i els altres dos per solars. L'estretor del terreny hagués conduït a dos blocs de dos pisos un enfront de l'altre, els espais lliures dels quals en cap cas hagueren lograt la desitjada intimitat: doncs per una part serien molestats pels passatgers del tramvia -immediat al solar està l'estació terminal d'una línia de transports molt freqüentada-, i per altra part es veurien importunats continuament amb les vistes recíproques.

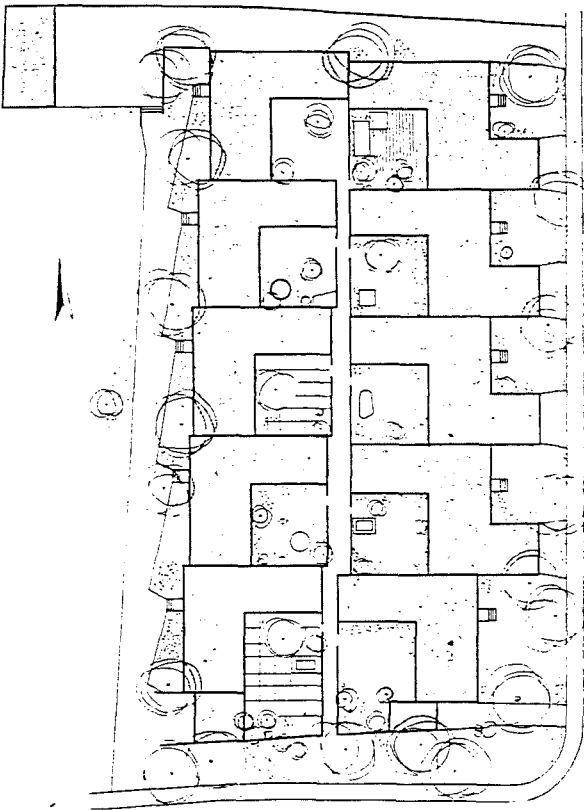
En lloc d'això, els arquitectes van poder convèncer a propietaris i autoritats de que aquí la forma de casa amb pati-jardí era, en molts aspectes, la més adequada. També ara les cases estan ordenades en dues fileres, però tenen planta baixa angular i tanquen en cada cas un pati-jardí.

S'organitza sobre l'eix Nord-Sud, establint una sèrie de franges: carrer-casa-pas peatonal-casa-carrer particular. Les vivendes queden agrupades en dos grups de cinc. Donat que el sòl tenia una suau pendent del voltant de 2 m de Sud a Nord, es va col·locar, en aquesta direcció, cada casa 20 cm més baixa que l'anterior, i degut a la inclinació diagonal adicional les cinc cases de l'Oest es van enfonsar 50 cm més. Amb això les parets de Sud dels patis-jardí resulten de 3 m d'alçada, el que ha de considerar-se com a màxim per la seva extensió de 80 m². El retranqueix que es produeix en cada una de les cases reforça la individualitat de cadascuna d'elles.

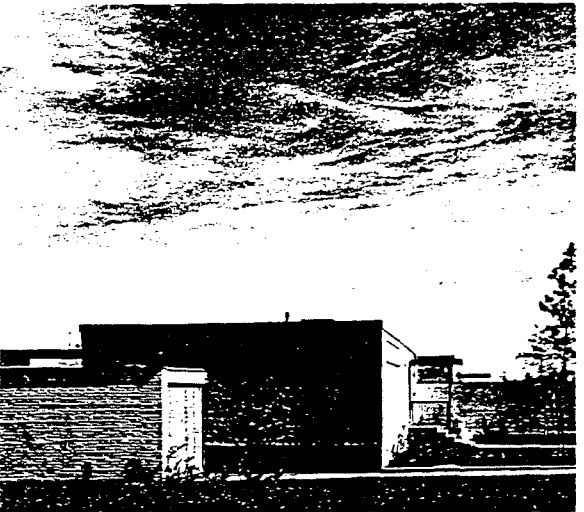
El pas peatonal central, sense sortida, dóna accés als jardins particulars de cada casa.

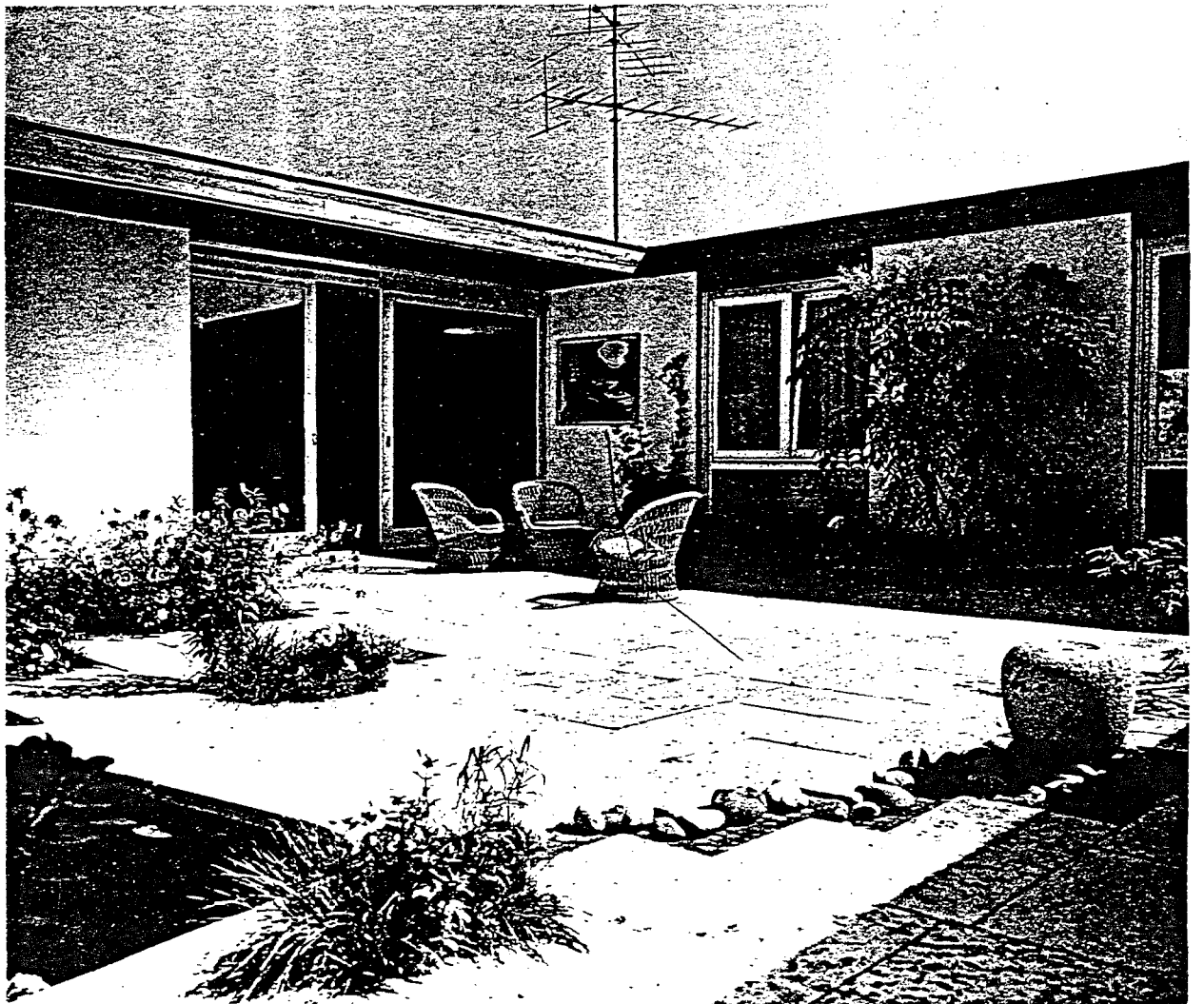
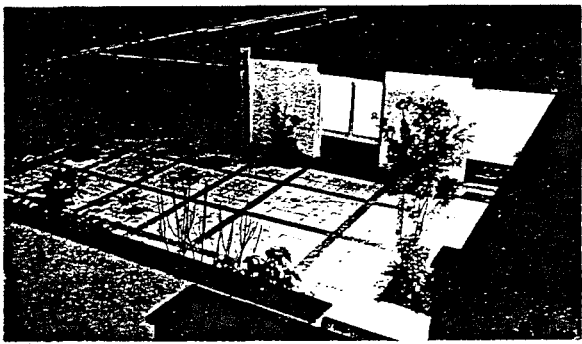
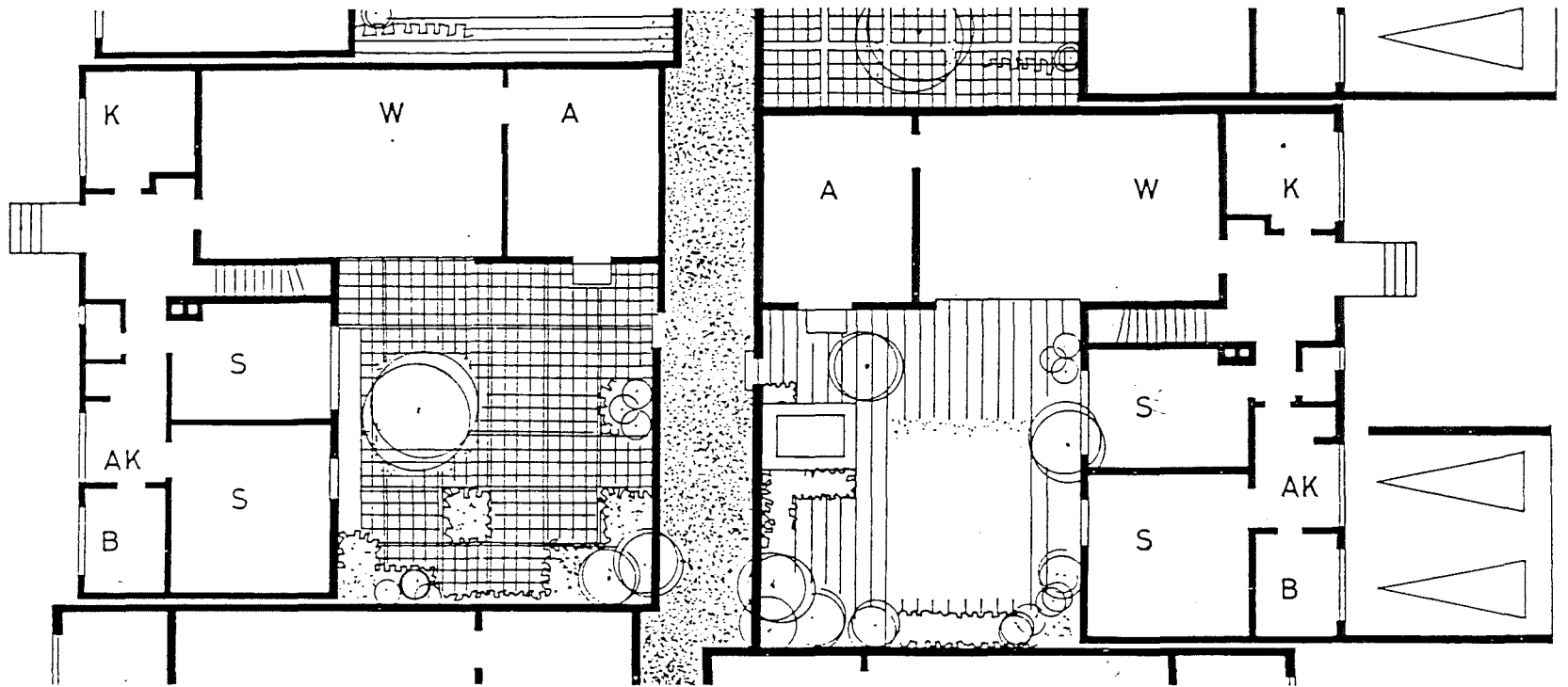
Cins de les cases tenen accés directe des de la xarxa rodada general, disposen d'aparcament tancat individual per dos cotxes, construït com a volum afegit a la casa i situat en una cota lleugerament inferior respecte la casa; les altres cinc l'accés només el tenen pel viari privat.

La casa es desenvolupa en L amb una franja de serveis que incorpora l'accés en la part posterior. Les cases de la franja Est, tenen un petit jardí individual obert entre els garatges i la vivenda, que la aïlla del carrer. El programa espacial anava dirigit a matrimonis grans sense fills petits, pel que sols es van exigir dos dormitoris relativament grans.

Peters, P. Casas unifamiliares con patio.

MONTBAU

P. Lòpez, G. Giràldez i X. Subias
1962-1965
Barcelona
Espanya

El present projecte és una ampliació del polígon Montbau (1956), del Patronat Municipal d'Habitatge, compren 70 vivendes unifamiliars, estan assentades a mitja vessant, per sobre del polígon, en la part més alta de la muntanya.

La forma de l'assentament és la d'un conjunt de cases. Cada casa té espai lliure individualitzat però no té parcel·la pròpia.

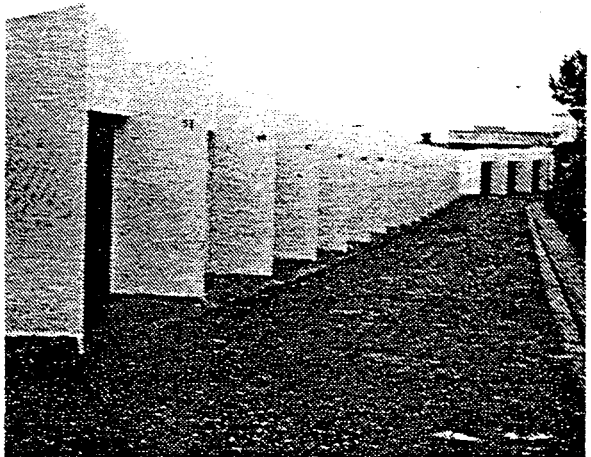
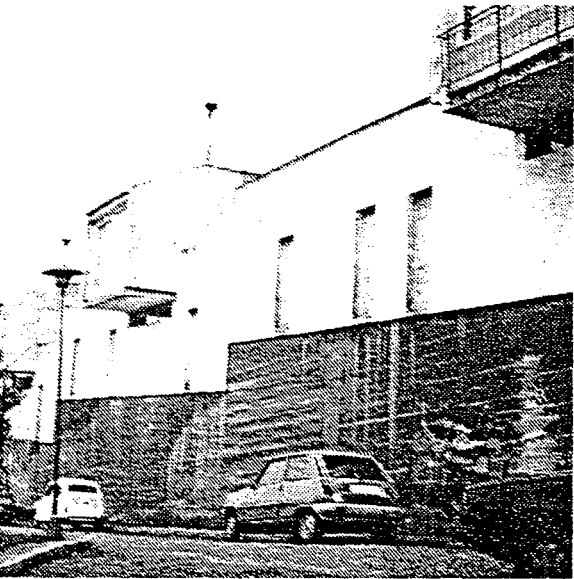
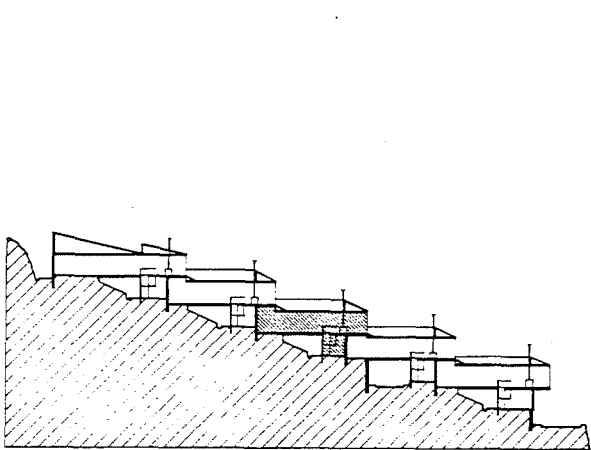
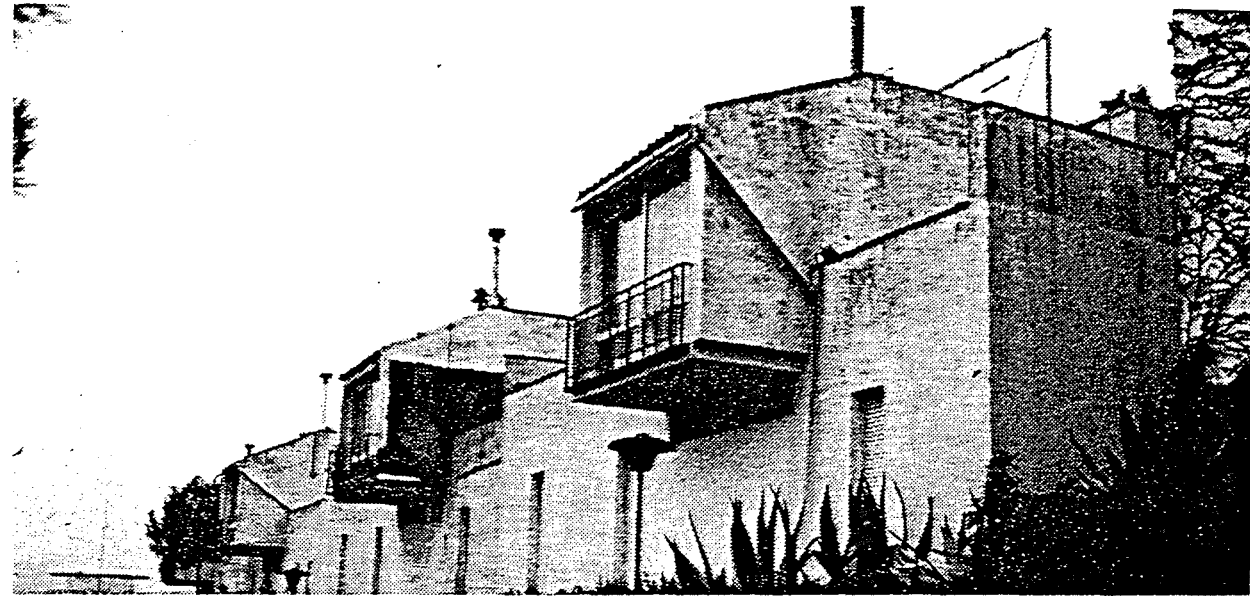
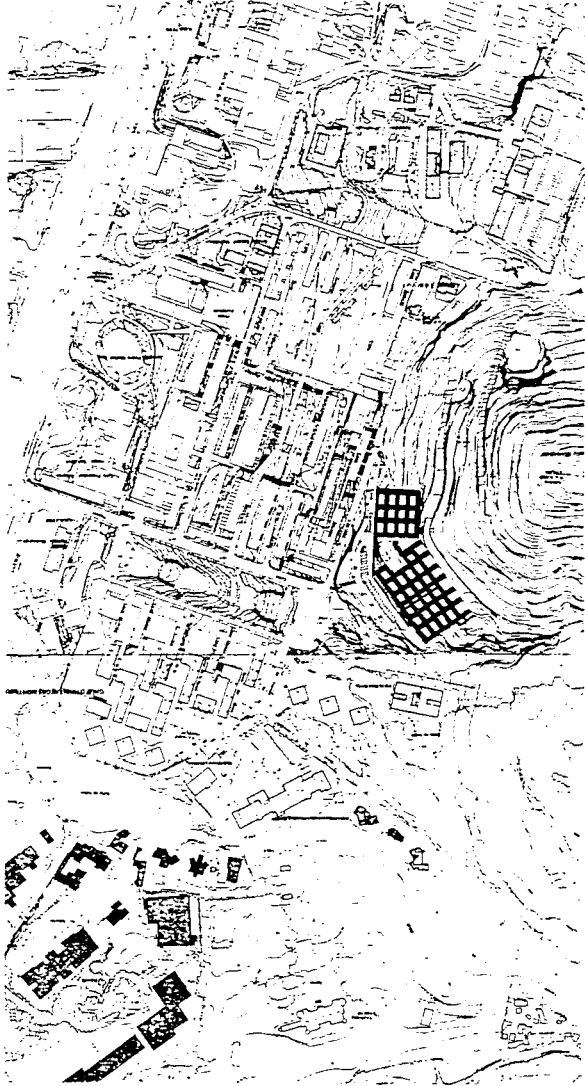
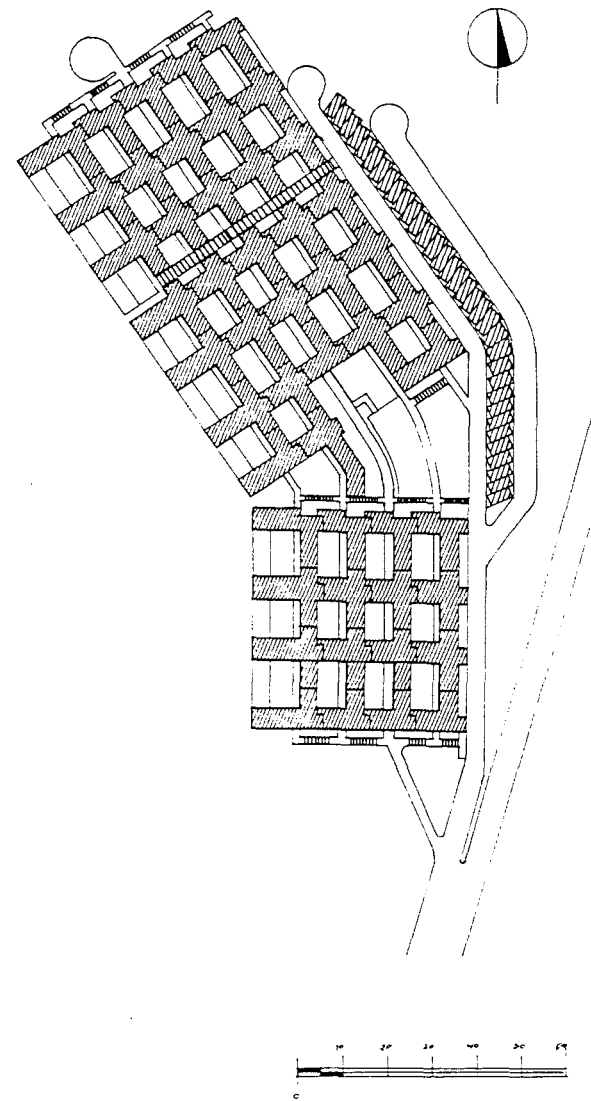
Es tracta de cases escalonades de dues plantes maclades volumètricament entre sí, de forma que la coberta d'una és la terrassa de l'immediatament superior.

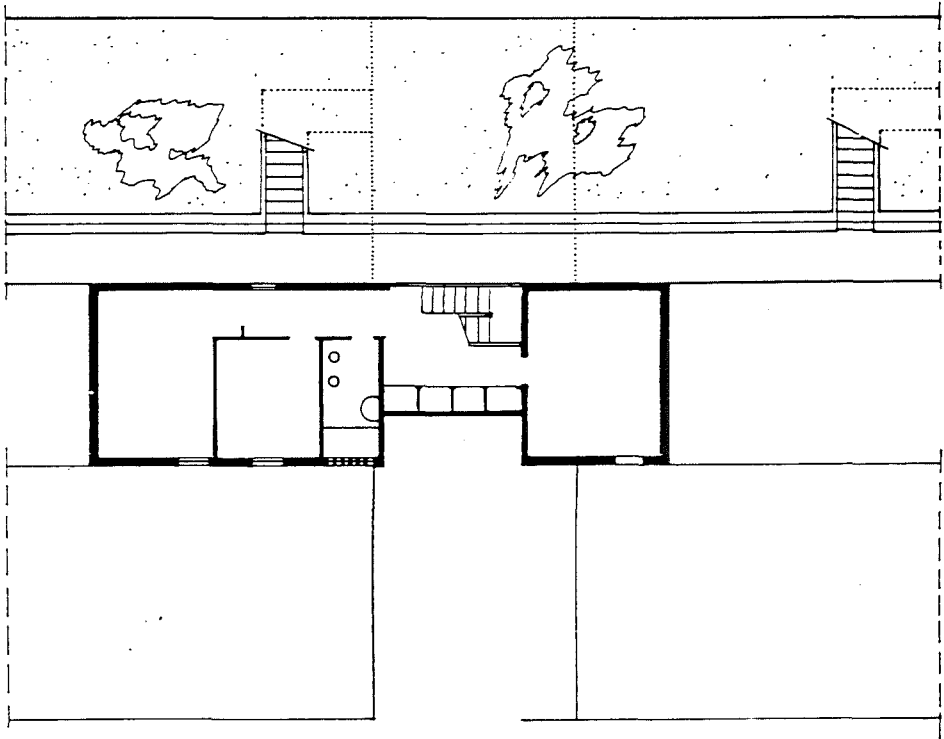
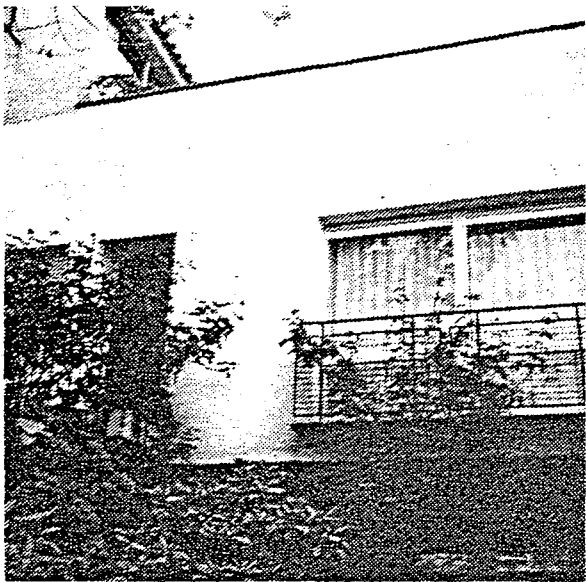
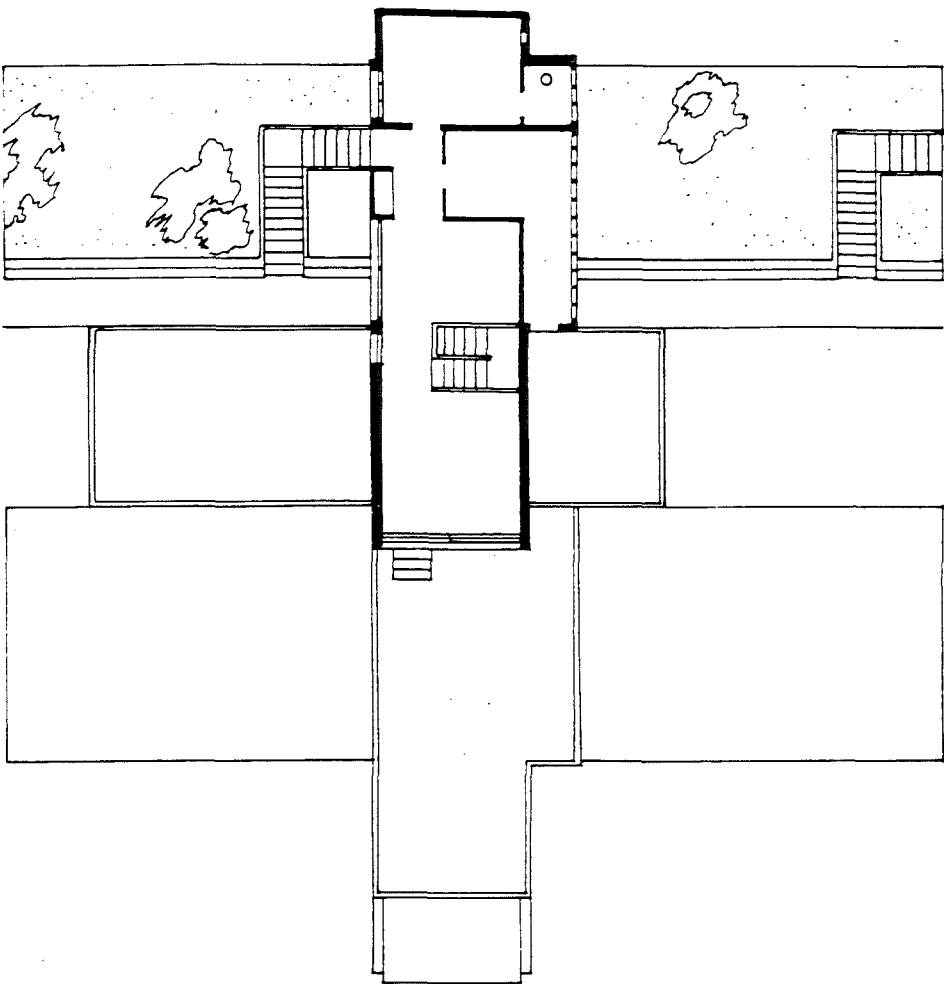
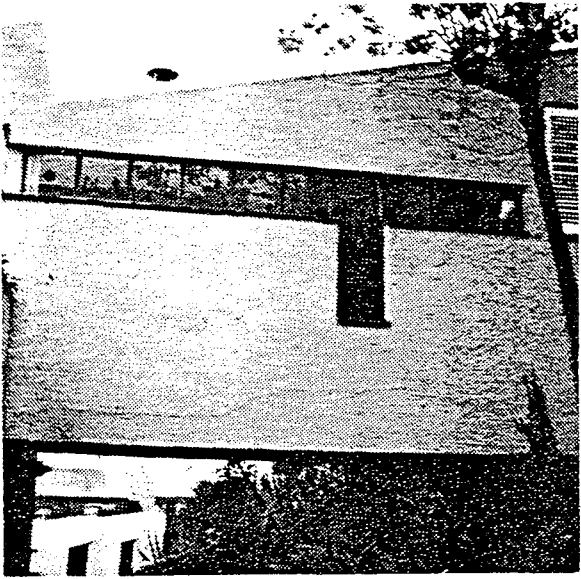
El límit de l'assentament ve definit per la geometria de les pròpies cases.

El moviment intern i l'accés és totalment peatonal, i els aparcaments estan tots agrupats. L'operació té un sol punt d'accés. Un vial rodat de servei travessa el centre del conjunt. Les circulacions peatonals passen per sota dels edificis.

La vivenda té dos plantes creuades entre sí. El punt d'intersecció entre elles és l'escala. En la planta inferior es col·loquen sala-menjador, cuina i una habitació; i tres habitacions i un bany en planta superior. Les vivendes tenen uns 100 m² construïts.

Garcia Uyarra. La casa en España IV. Ficha 5

TERRASERNE

J. Utzon

1962-1963

Helsingørvejen, Slotsgade, Fredenborg

Dinamarca

Es un petit assentament (47 vivendes) promogut per l'Associació d'Emigrants Danesos retornats a la pàtria.

Aquesta operació esta aïllada respecte d'altres actuacions i està envoltada de bosc i camps. La integració de les vivendes en el territori és l'element més destacable.

Està col·locat sobre una peça de terreny amb pendent de l'Est cap l'Oest i amb vistes sobre el camp. Totes les habitacions estan orientades de manera que mirin al camp, a través del pati propi.

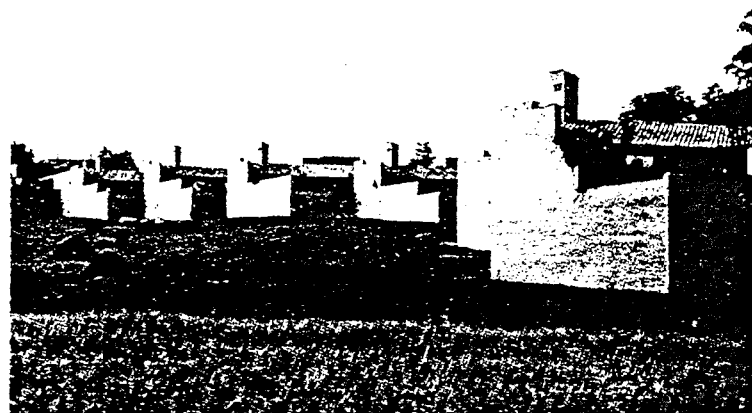
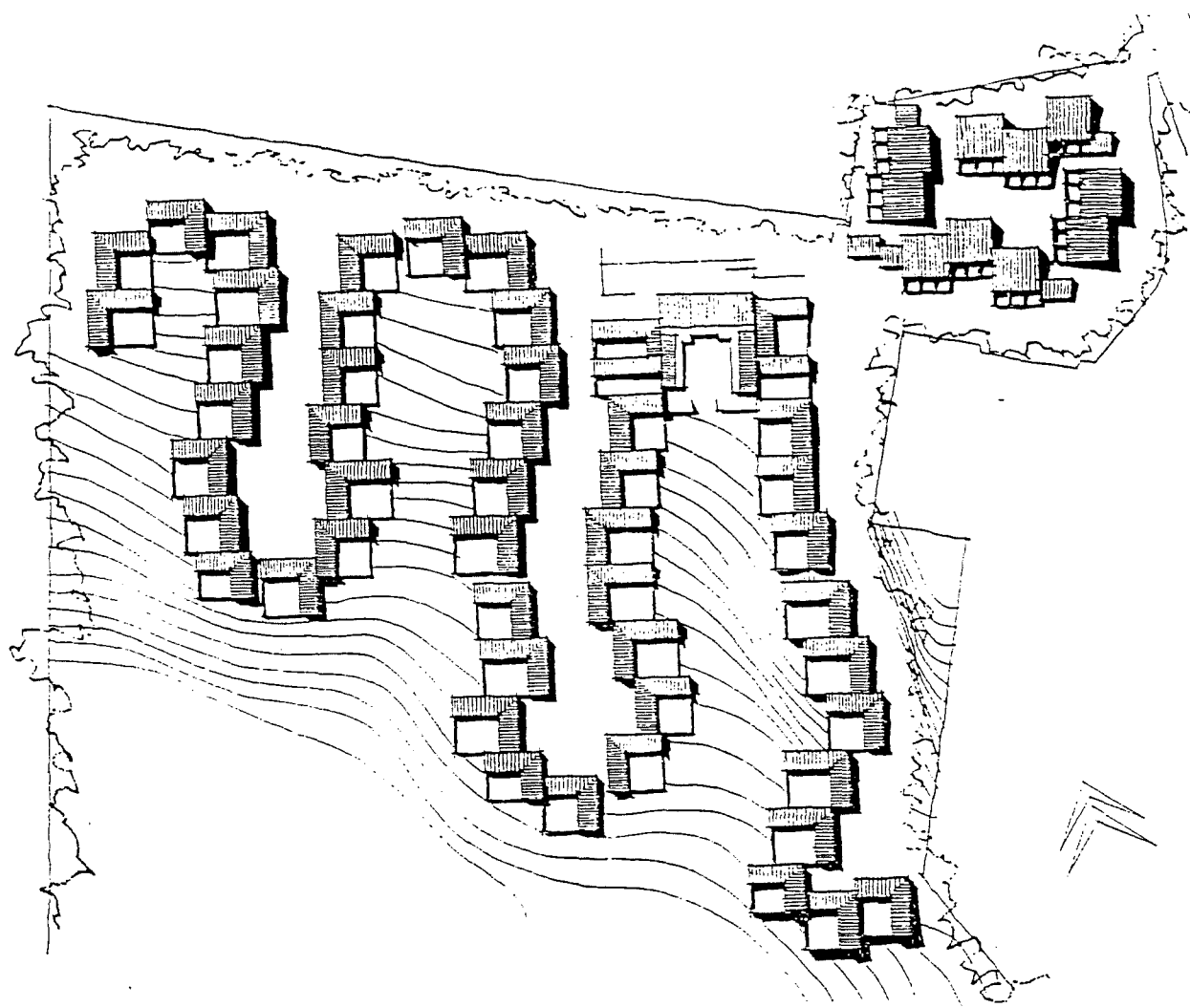
L'agregació de les vivendes, en aparença casual, deixa uns espais lliures de notable interès ambiental. Es volentat de l'autor donar una imatge d'espontaneïtat en la disposició dels elements.

La disposició de les cases forma una cinta continua que separa l'espai d'accés rodat de l'espai lliure, peatonal i paisagístic interior.

El projecte no té principi ni fi, aquesta lògica es podria dur fins al infinit, és a dir, aquest ordre no té un tamany òptim d'agrupació. La seva utilització en el projecte Kingo del mateix autor demostra la versatilitat alhora que el valor del mètode de disposició de les cases.

La vivenda està tancada cap a l'exterior i oberta al pati privat, al voltant del qual es distribueix la casa. Cada casa ocupa un quadrat del qual dos costats estan ocupats per la vivenda al voltant d'un pati-jardí. La vivenda es desenvolupa en planta baixa. Cada casa es juxtaposa a les seves veïnes formant una banda que adaptant-se al terreny crea una mena de culs de sac irregulars des dels que es produeix l'accés. El negatiu d'aquesta banda introdueix la natura fins a les cases en forma de cunyes verdes.

La superfície de la vivenda és de 80 m² i disposa de 110 m² de jardí. El programa funcional consta de cuina, sala, bany i dues habitacions. La casa disposa de garatge propi.

Rev. Arkitektur DK, 4-1964

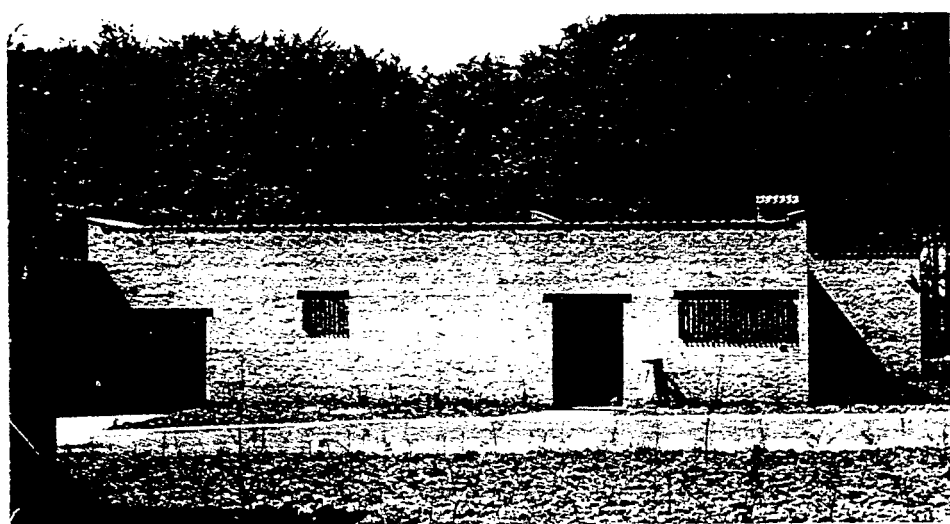
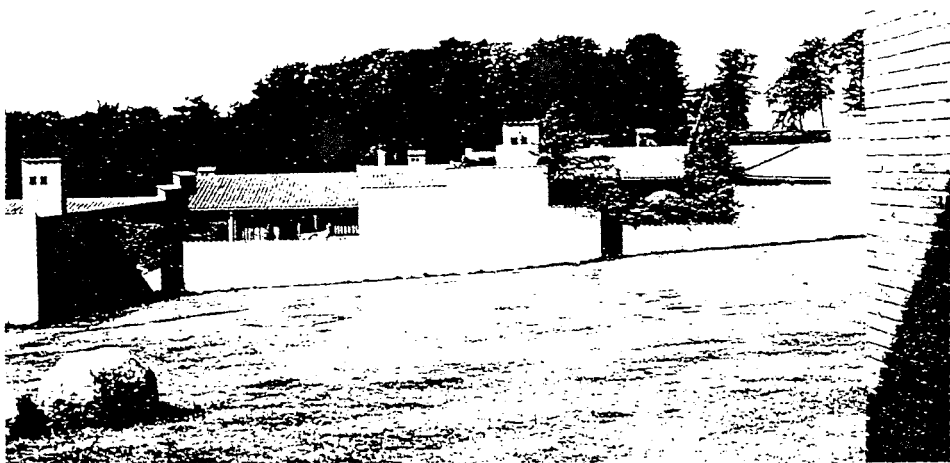
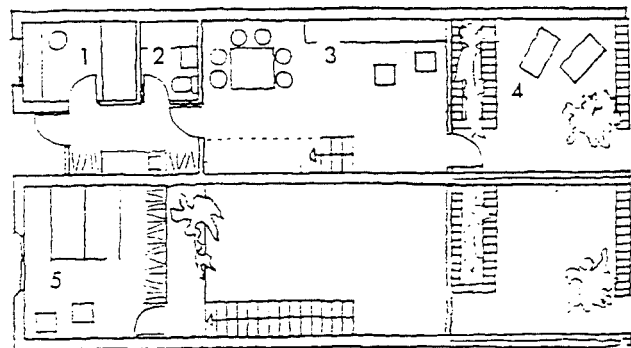
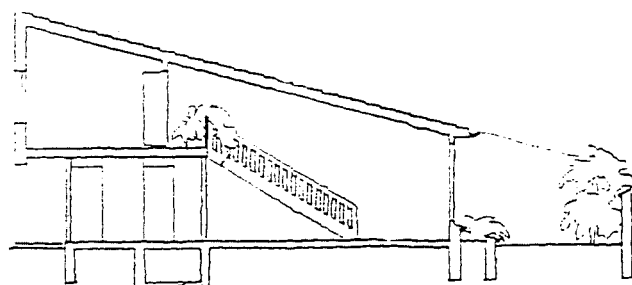
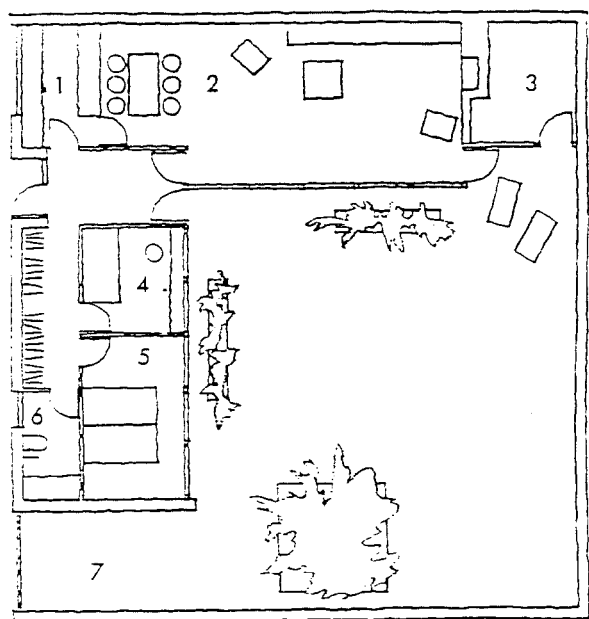
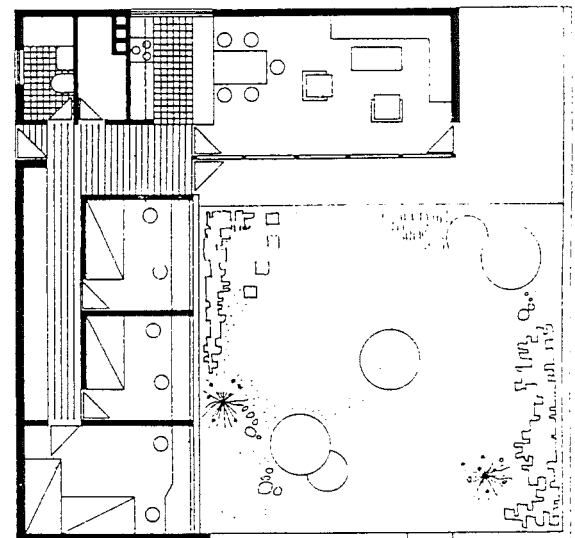
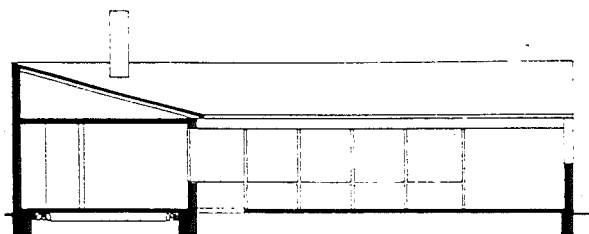
Rev. Quaderns. n.157

AA.VV. Housing in Europa 1960-1979. Vol.4 pàg.48-51

Faber, T. Jorn Utzon, houses in Fredensborg.

Hoffmann, H. Conjuntos residenciales de Baja Densidad.

Kirshchenmann, J.C. Diseño de barrios residenciales. pàg. 144

T'HOOL

Van der Broek, Bakema

1962-1973

Eindhoven

Holanda

Es tracta d'un barri de desenvolupament mixte de vivendes unifamiliars i plurifamiliars, ocupa una superfície de 33,6 Ha i un total de 1007 vivendes.

La iniciativa parteix d'un grup de persones que troba massa cara la realització de cases individuals, però que tampoc es pot acollir al finançament públic.

La consciència de que la suma d'individualitats no garanteix la construcció d'un ambient confortable porta a la fundació de la cooperativa casa i barri, que vol posar l'accent sobre la necessitat d'integració en la projectació de les vivendes i els serveis de barri.

El conjunt està envoltat per tres vies importants de circulació urbana. El terreny és pla i en la part Nord existeix una línia d'alta tensió. La irregularitat dels límits inclinats s'absorbeixen amb zones verdes.

El barri té dos punts de penetració, i una anella interna dona accés als diversos culs-de-sac que permeten arribar a les vivendes. Un eix central peatonal de direcció Nord-Sud separa les dues parts del barri.

A la part Nord es disposen els edificis alts, actuant com pantalles.

L'eix peatonal central es planteja com un "eix monumental" del conjunt, ja que està totalment formalitzat i geometritzat.

El viari rodat forma una espina que es contraposa amb la xarxa peatonal. Els culs-de-sac assumeixen l'aparcament.

Tot i que el projecte es basa en la repetició d'una sèrie d'unitats, la disposició de les mateixes fa que la monotonia de la repetició es trenqui per la forma en que estan disposades, trencant continuïtat de les vies, evitant l'enfrontament de les cases, variant l'ample de l'espai lliure, ...

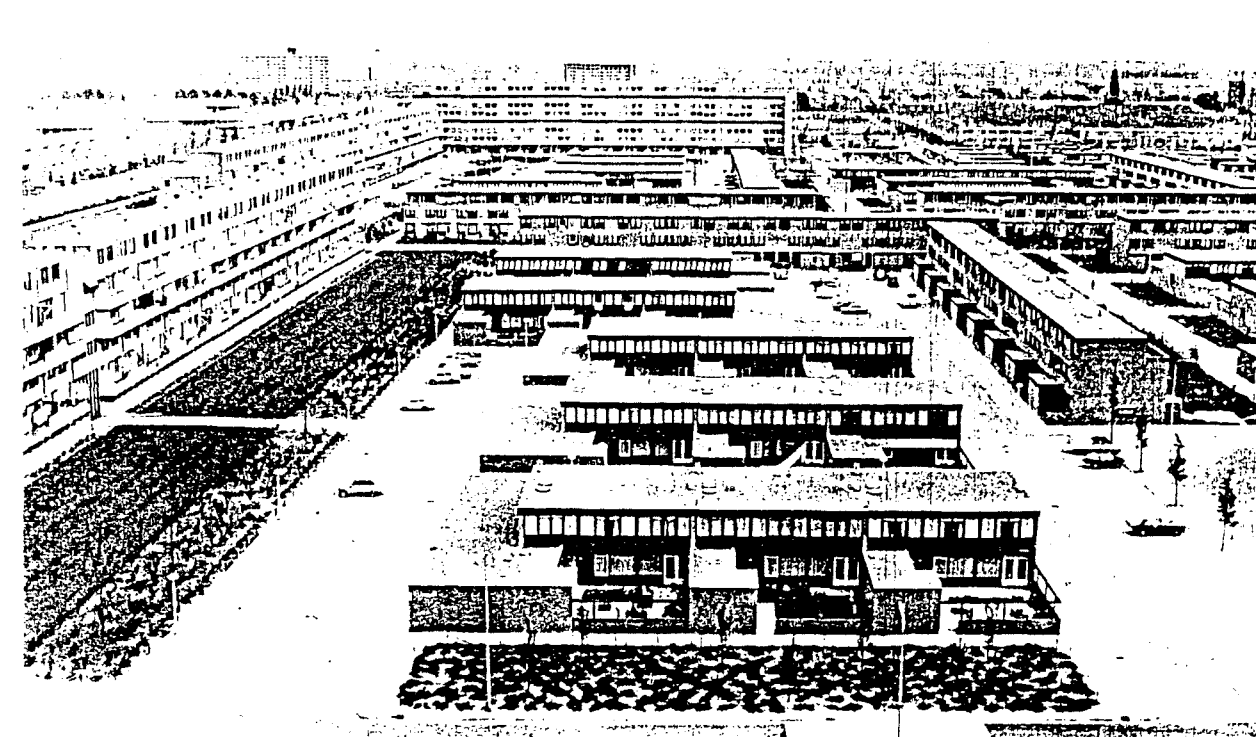
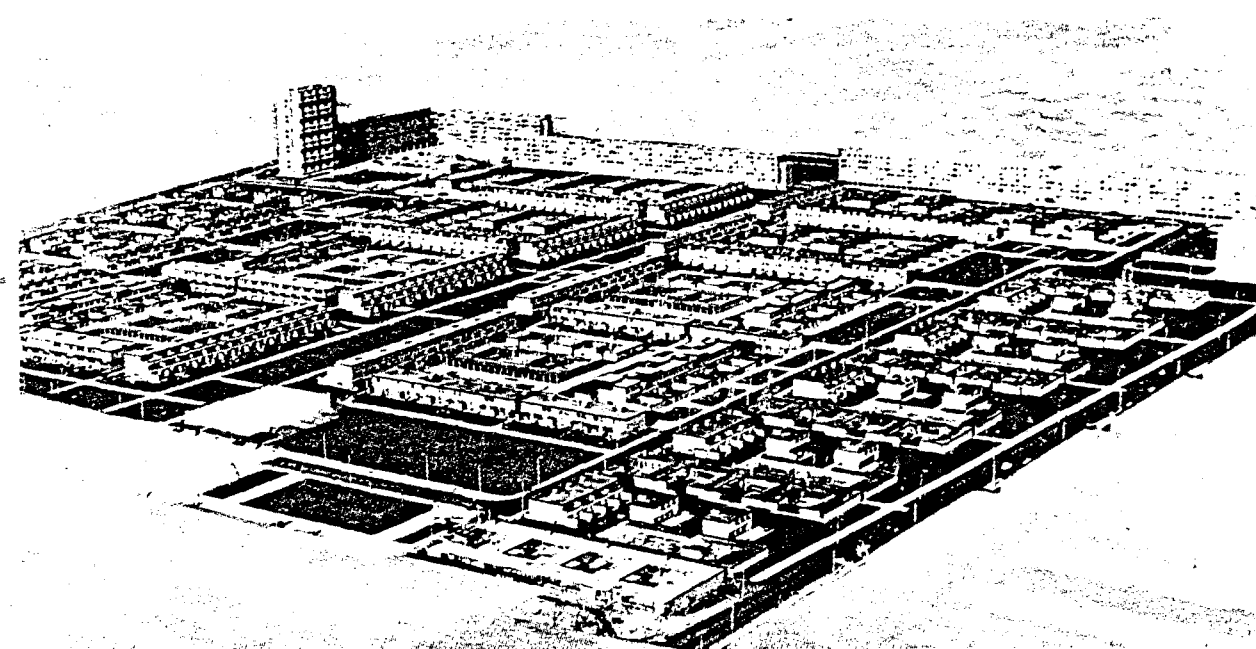
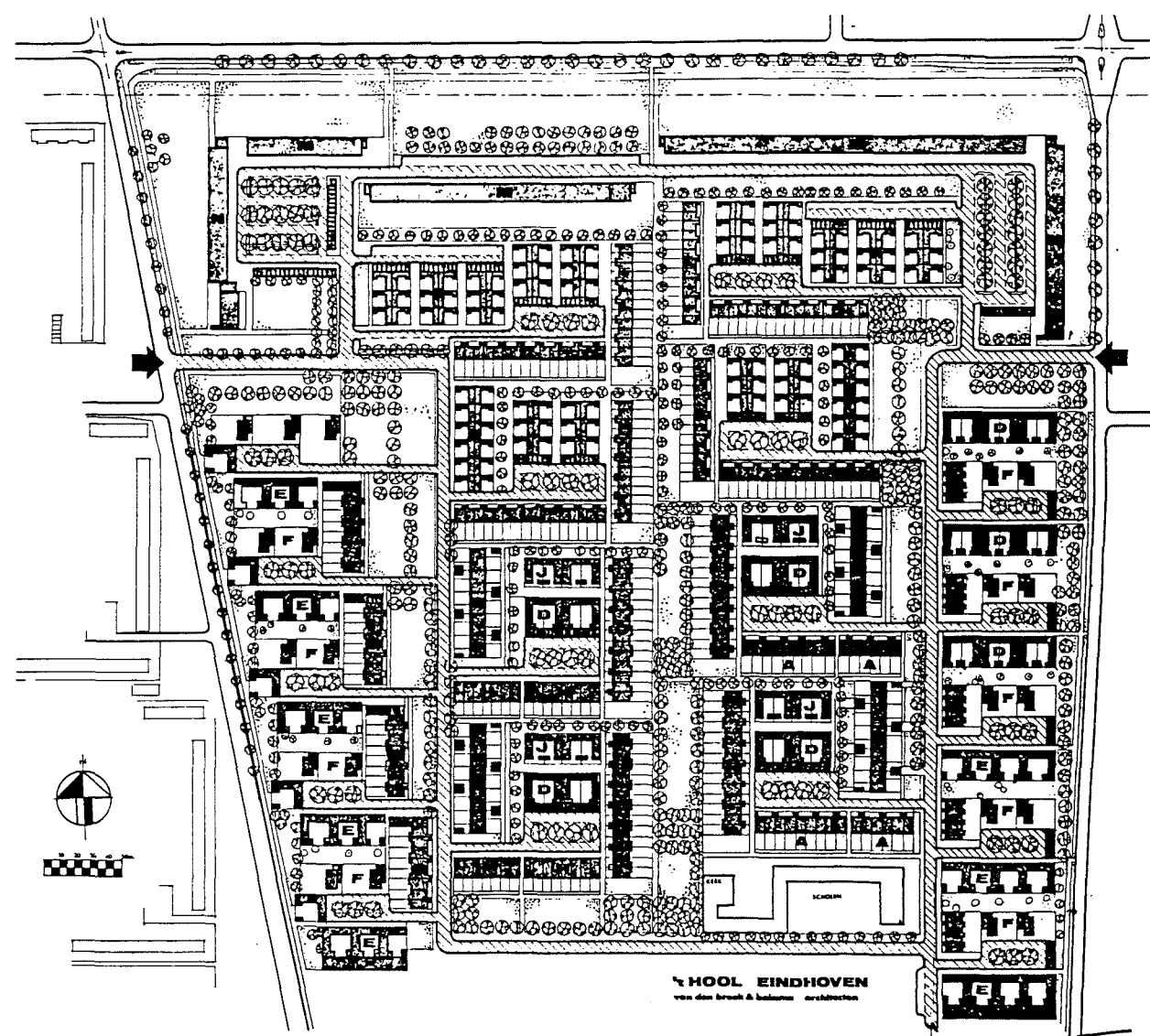
El barri té diversos nivells d'agrupació. En un primer nivell les diverses tipologies estan agrupades per formar fileres o petits grups de cases adosades. En segon lloc les diferents agrupacions de tipologies es disposen al voltant del cul-de-sac per formar unes noves unitats repetibles. Del primer nivell d'agrupació es poden reconèixer una agrupació diferent per cada tipologia i del segon es poden reconèixer quatre grups diferents.

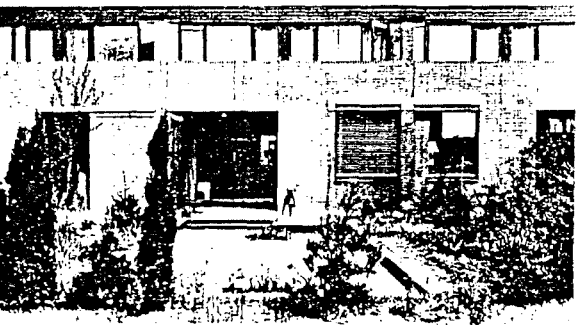
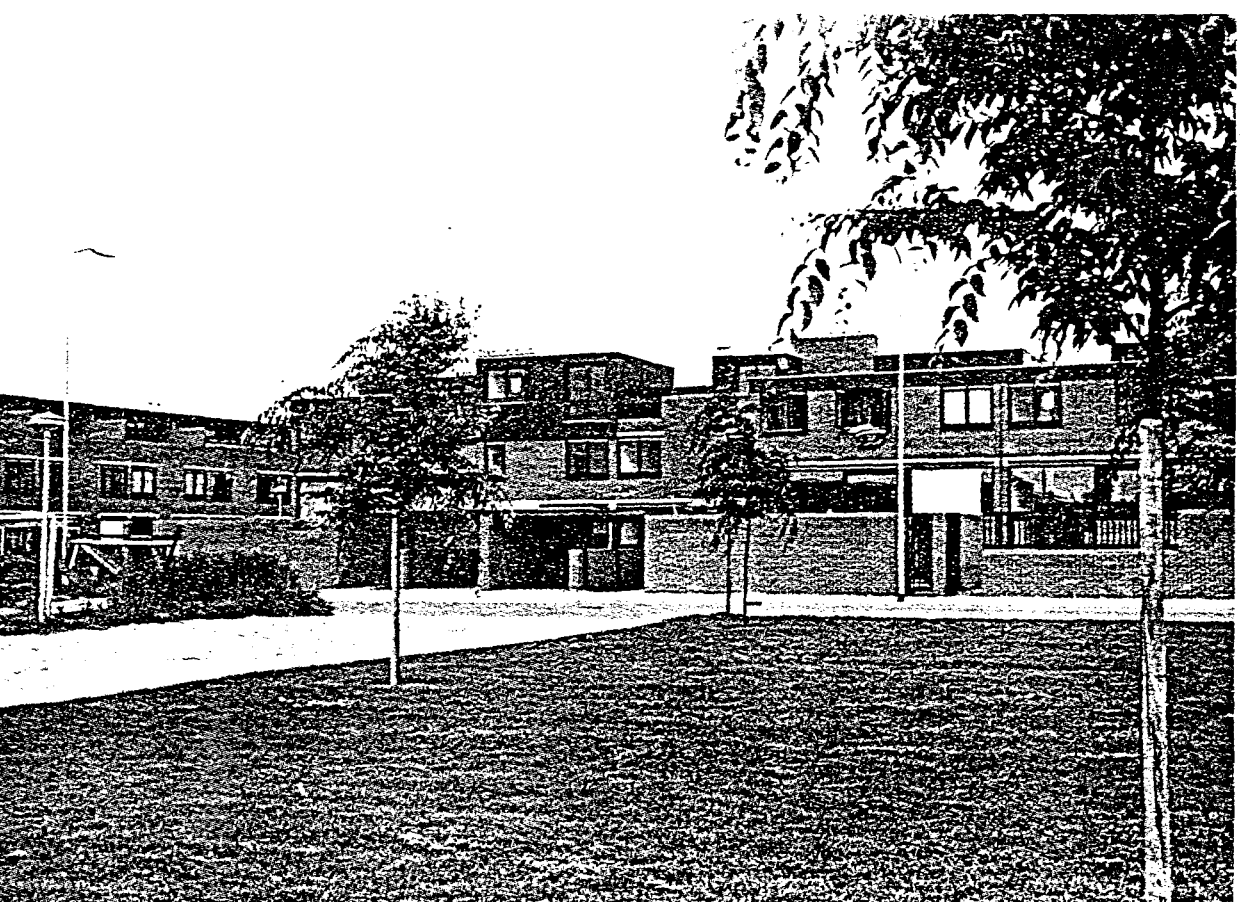
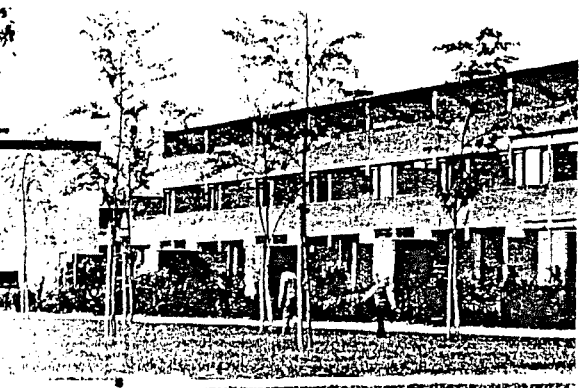
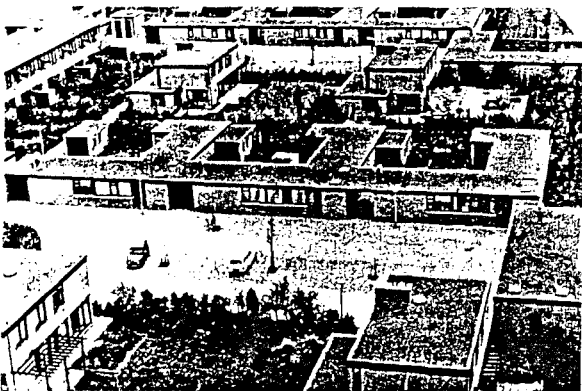
Cada pastilla s'organitza amb diferents tipus edificatoris que van des de la casa pati en planta baixa, a les vivendes en filera de Pb+2. Cada grup de vivendes té el seu paquet d'aparcament en el cul-de-sac.

La forma del parcel·lari respon als diferents tipus d'habitatge.

Es fa un gran desgregament de tipologies, però es manté sempre el criteri de la utilització dels mateixos materials, colors, detalls constructius, etc ...

S'utilitzen 11 tipus de vivendes diferents. A la

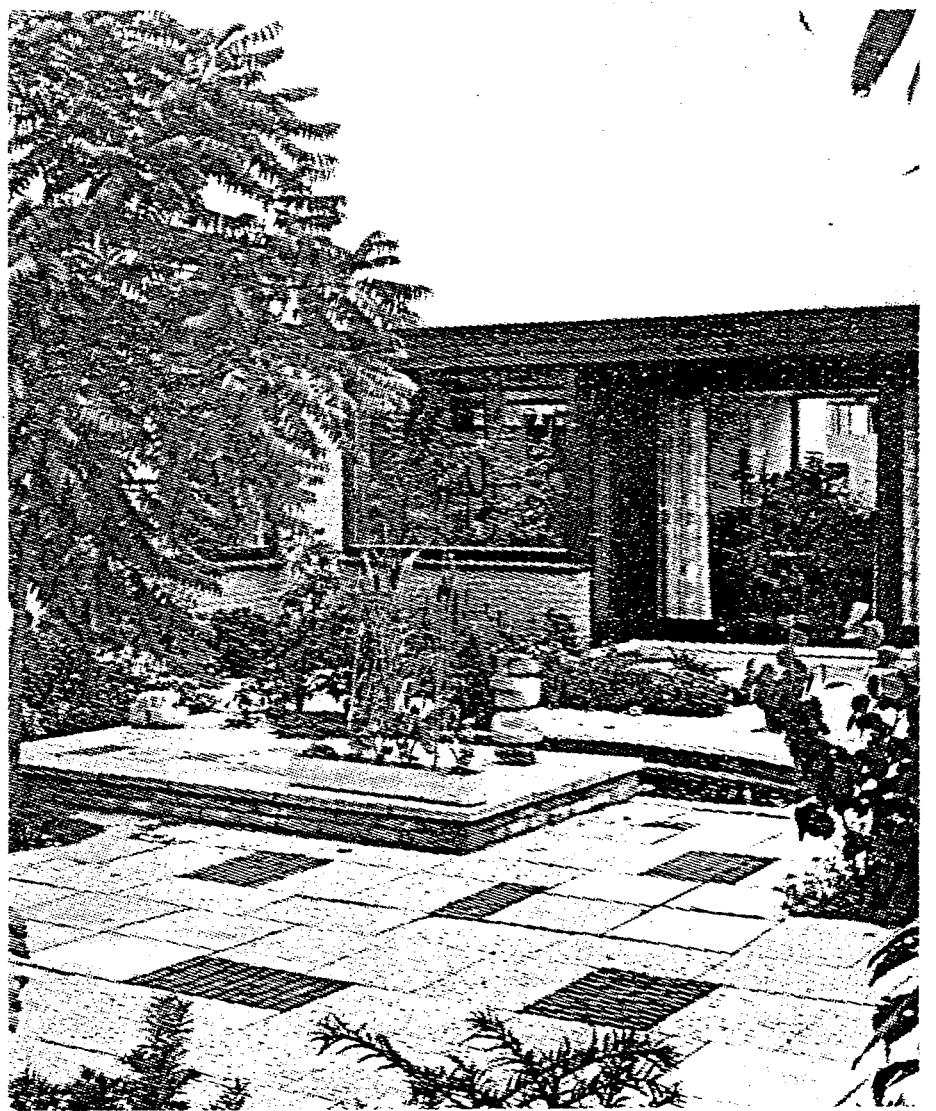
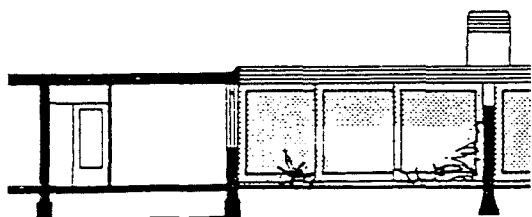
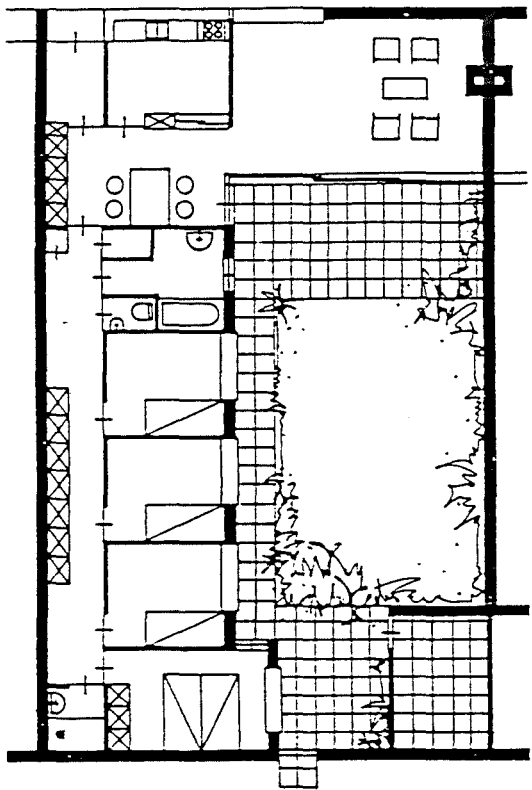
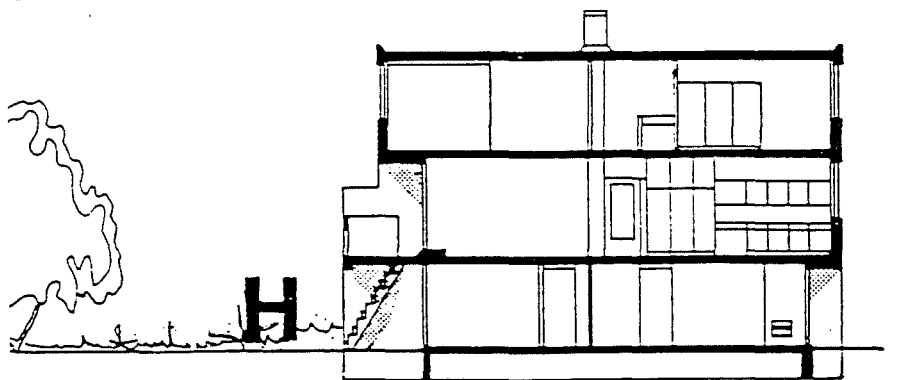
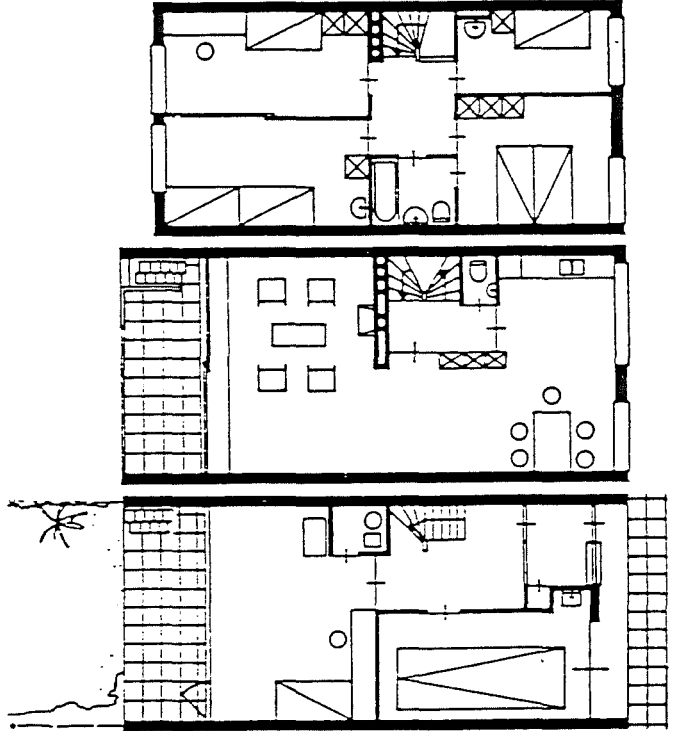
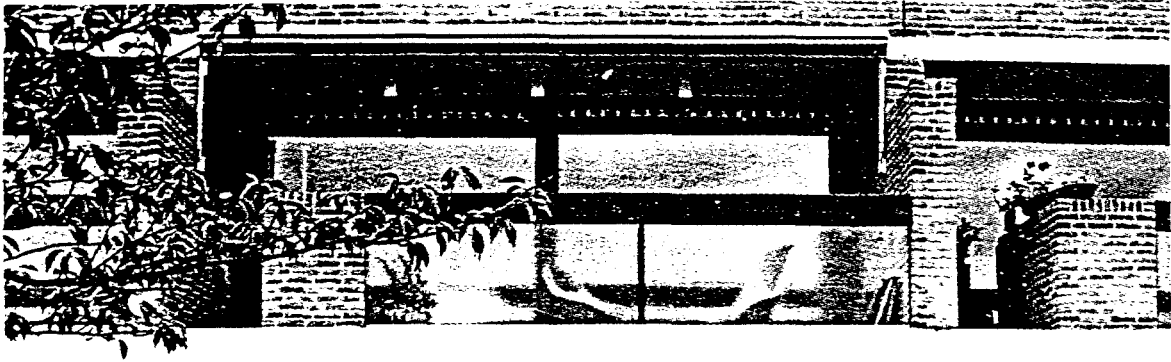

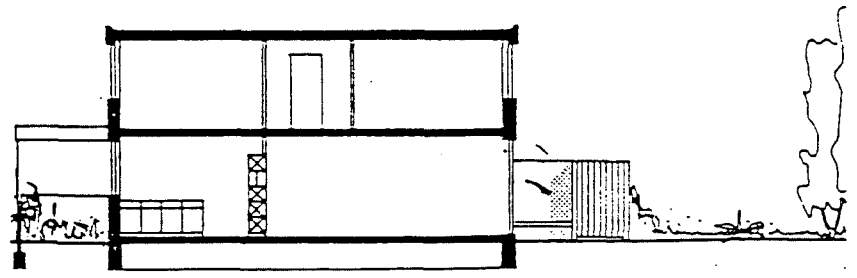
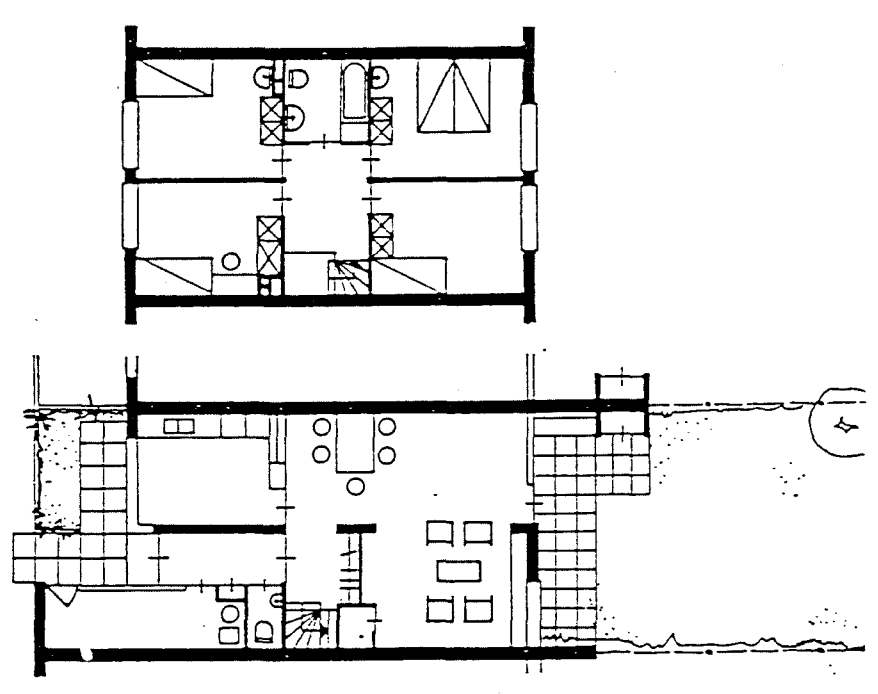
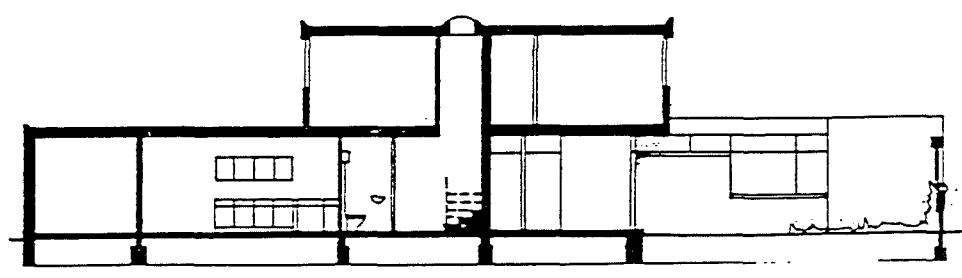
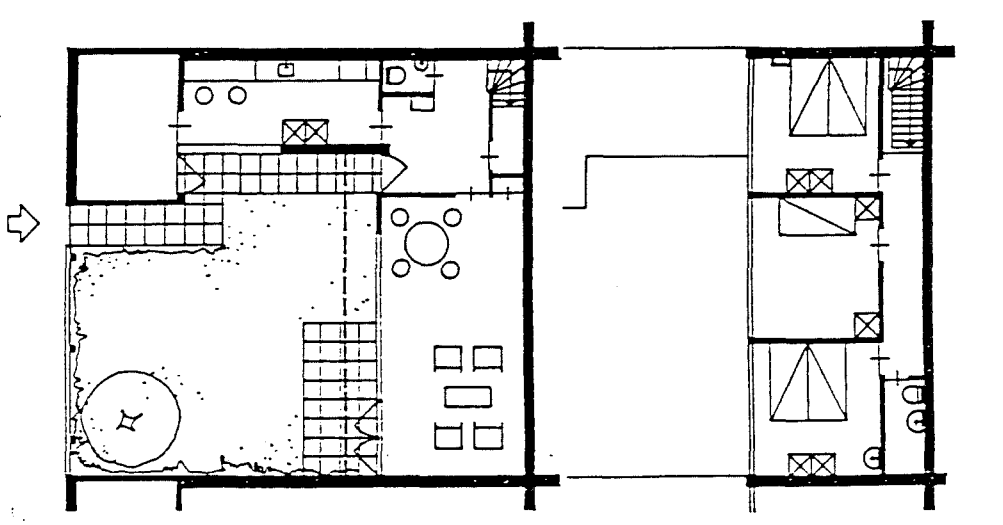
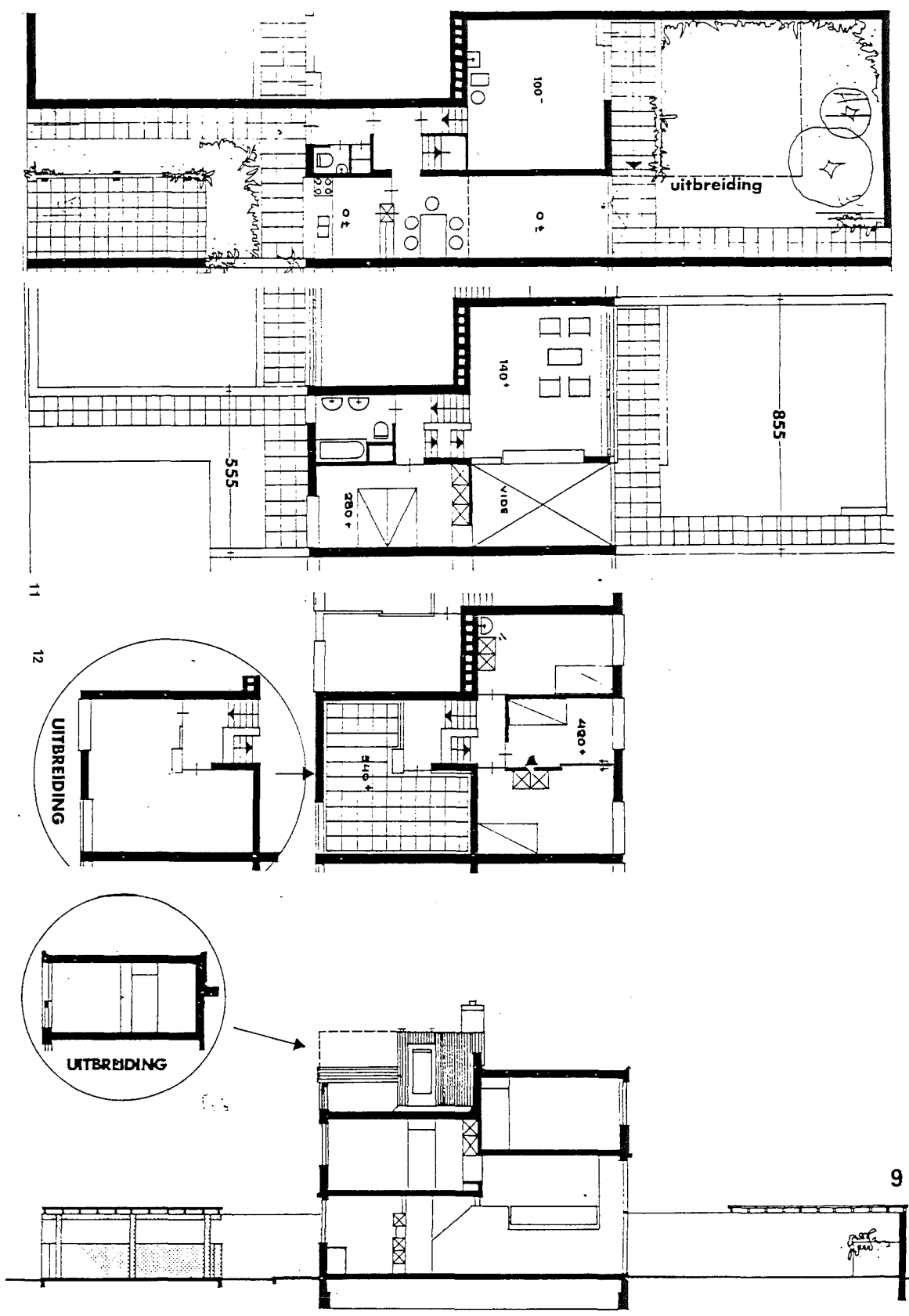
major part de les cases només es pot accedir peatonalment a través d'una xarxa de vies peatonals.

Els jardins estan tots situats en la part peatonal per garantir la tranquil·litat en tot el sector.

Rev. Architectural Design. 2/1975
 AA.VV. Housing in Europa 1960-1979. Vol.5 pàg. 198-203
 Combi, Di Cristina, Steiner. Tipologías residenciales en hilera. pàg. 113, 133
 Field,D. New Towns and town expansion. pàg. 423
 Kirschenmann, J.C. Diseño de Barrios Residenciales. pàg.136-137
 Peters, P. Casas en hilera. Agrupaciones. pàg. 28-29
 Ritter,P. Planning for Man and Motor. pàg. 280

ALBERTSLUND SYD

K. Svensson
1963-1968
Copenhaguen
Dinamarca

Conjunt ubicat en l'eix occidental del desenvolupament de l'àrea metropolitana de Copenhagen, a 17 Km. del centre, en la línia de ferrocarril que va a Roskilde. En la part Nord limita amb Bahnstrasse, al Est amb una carretera principal. El terreny és pla i l'entorn del Sudoest no té cap interès panoràmic.

Recull les tendències urbanístiques dels anys 60: per un costat la separació total del tràfic rodat i peatonal, sense renunciar a poder arribar amb el cotxe a la proximitat de la vivenda. Per altre costat, la tendència a la barreja de la vivenda de baixa alçada amb la vivenda amb alçada i d'alta densitat, per tal de no perdre el caràcter urbà i donar certa varietat tipològica per satisfer diverses exigències.

El barri es recolza en una via important en la direcció Nord-Sud situada al Est i la via de ferrocarril que estableix el límit pel Nord. Pel Sud una via separa el barri del parc. Un canal travessa el barri en direcció paral·lela a la línia del ferrocarril, aquesta traça serveix per recolzar la vivenda plurifamiliar i una sèrie d'espais lliures centrals. Aquest element i el canvi tipològic de la part Nord permet fragmentar el conjunt en tres parts diferenciades on cadascuna queda organitzada amb lògica pròpia.

Per la definició dels límits no es pren cap solució singular, sino les mateixes cases que simplement s'adapten al límit.

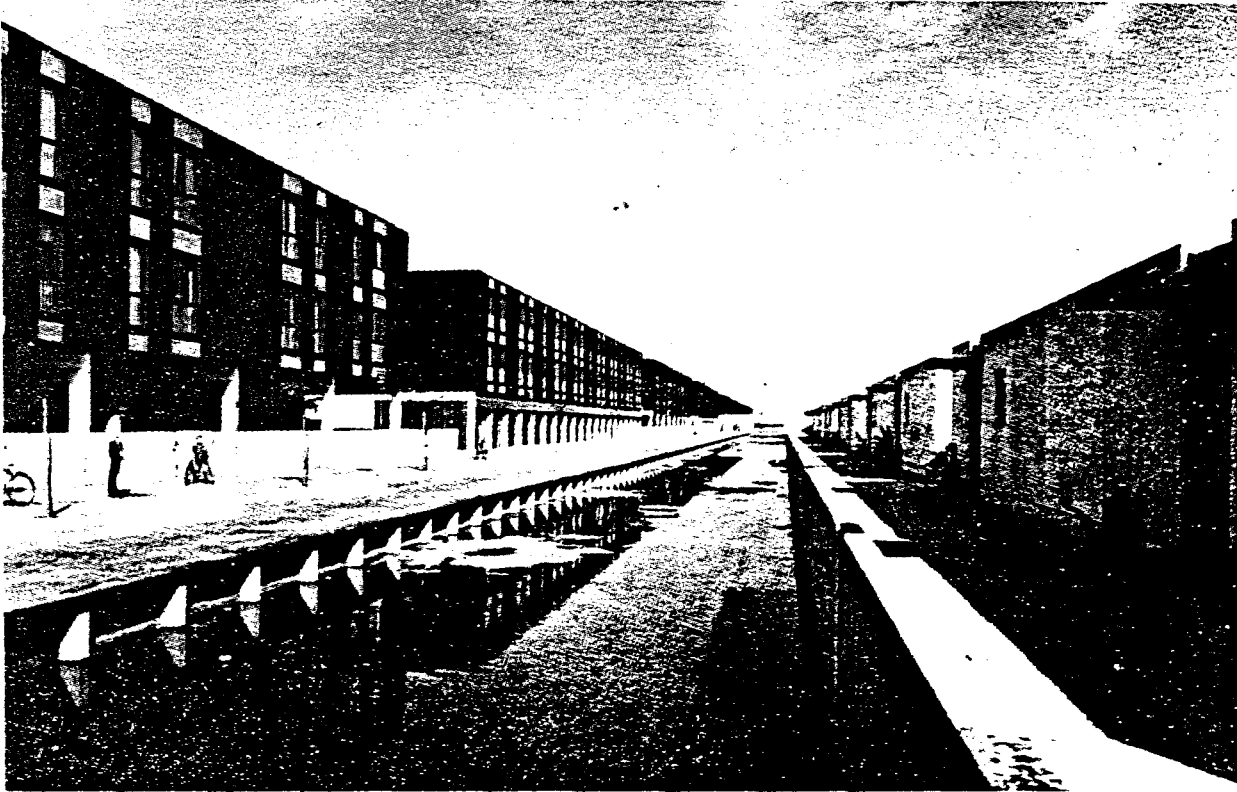
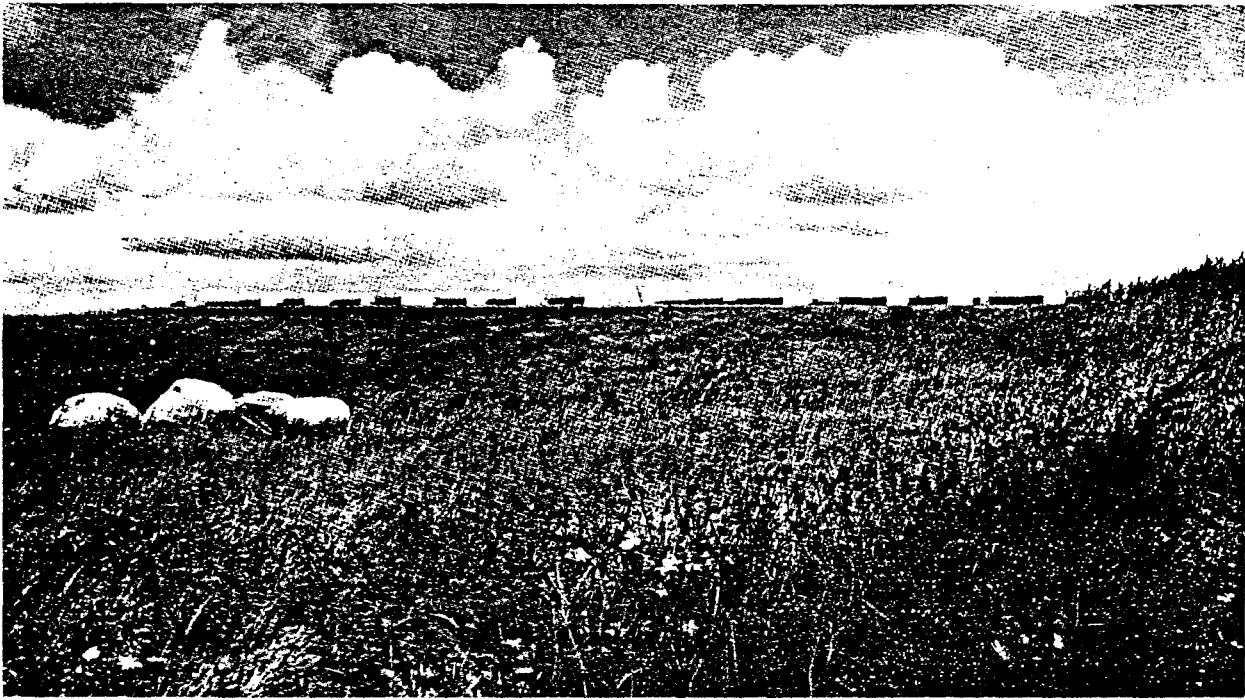
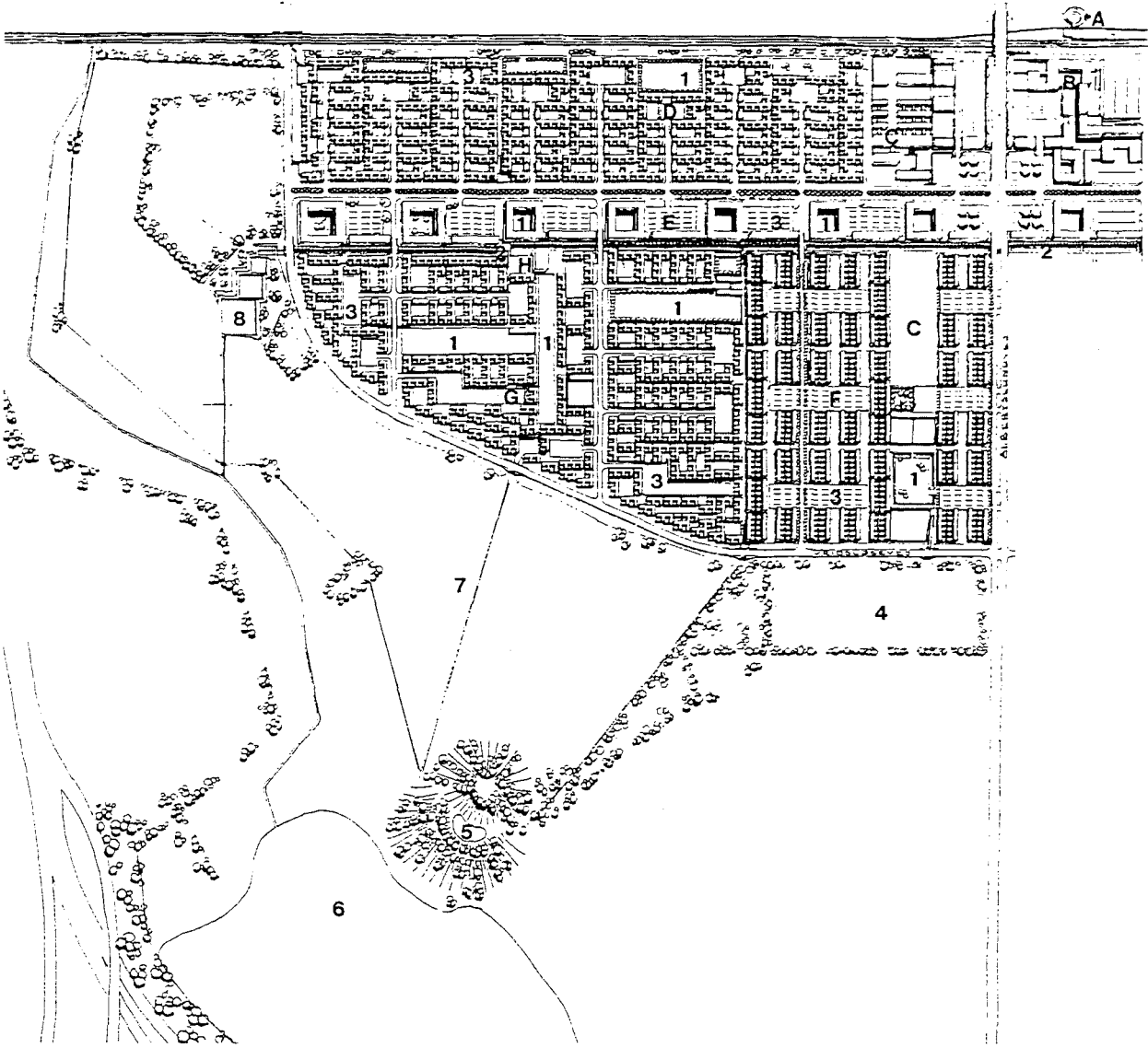
El caràcter és molt domèstic i poc urbà, en el sentit que tots els espais responen a un dimensionat del vianant, i poc a l'escala del barri, que per altra banda, és de grans dimensions (78 Ha. i 2180 vivendes).

A partir d'una franja de vivenda col·lectiva, passeig central, aparcaments i carrers rodats, paral·lela a la via del tren, surten cap el Nord uns carrers en cul-de-sac que acaben en una plaça per aparcaments. Cap el Sud parteixen una sèrie de carrers rodats secundaris que en esquema d'espina es van ramificant fins arribar a les bosses d'aparcaments. A aquesta franja se li dona també un caracter lúdic de connexió peatonal Est-Oest del barri, on, partint de l'estació i el centre comercial, es van alternant al llarg d'un canal les cases plurifamiliars, i les arees d'aparcaments.

A part de la franja central podem distingir tres zones més. A Nord i Sud de la franja i al costat Oest trobem vivendes unifamiliars en L amb pati i d'una sola planta. Al Sudest una zona amb vivendes agrupades en filera de dues plantes i un pati privat. La tercera zona, situada al Nordest i a cavall entre la via rodada principal i la via del tren, la zona comercial, dues escoles, l'estació i tot un seguit de dotacions comunitàries.

L'accés rodat a les vivendes es fa des dels cul-de-sac que van donant accés als aparcaments, des d'on es realitza, a través l'espai peatonal, l'accés a la vivenda.

Entrecreuada a la xarxa rodada hi ha tota una sèrie de camins peatonals ortogonals a la franja central, que donen accés a les vivendes i van

deixant diferents espais protegits de la mirada exterior, on els nens hi poden jugar.

Entre els culs-de-sac existeix una xarxa peatonal complementaria per accés a les cases i per la connexió d'aquestes amb els espais dotacionals. El peatonal deixa petits espais lliures al llarg dels seu recorregut.

El petit dimensionat dels elements viaris, fa que encara que siguin abundants, la imatge del barri sigui molt compacta.

L'organització general tendeix a ésser molt compacte amb espais interns de reduïdes dimensions i poca alçada. Es l'expressió de cases baixes en alta densitat.

El barri és un experiment per provar formes d'ordenació de baixa alçada amb mètodes constructius industrialitzats, sense renunciar a un alt grau de qualitat ambiental. Com és habitual en aquest tipus de projectes hi han diferents tipus d'agrupació.

Les cases s'agrupen per formar fileres de cases esquena contra esquena. Cada 12 unitats formades per la doble filera, s'agrupen al voltant d'un espai d'aparcament. La vialitat entre les fileres és peatonal.

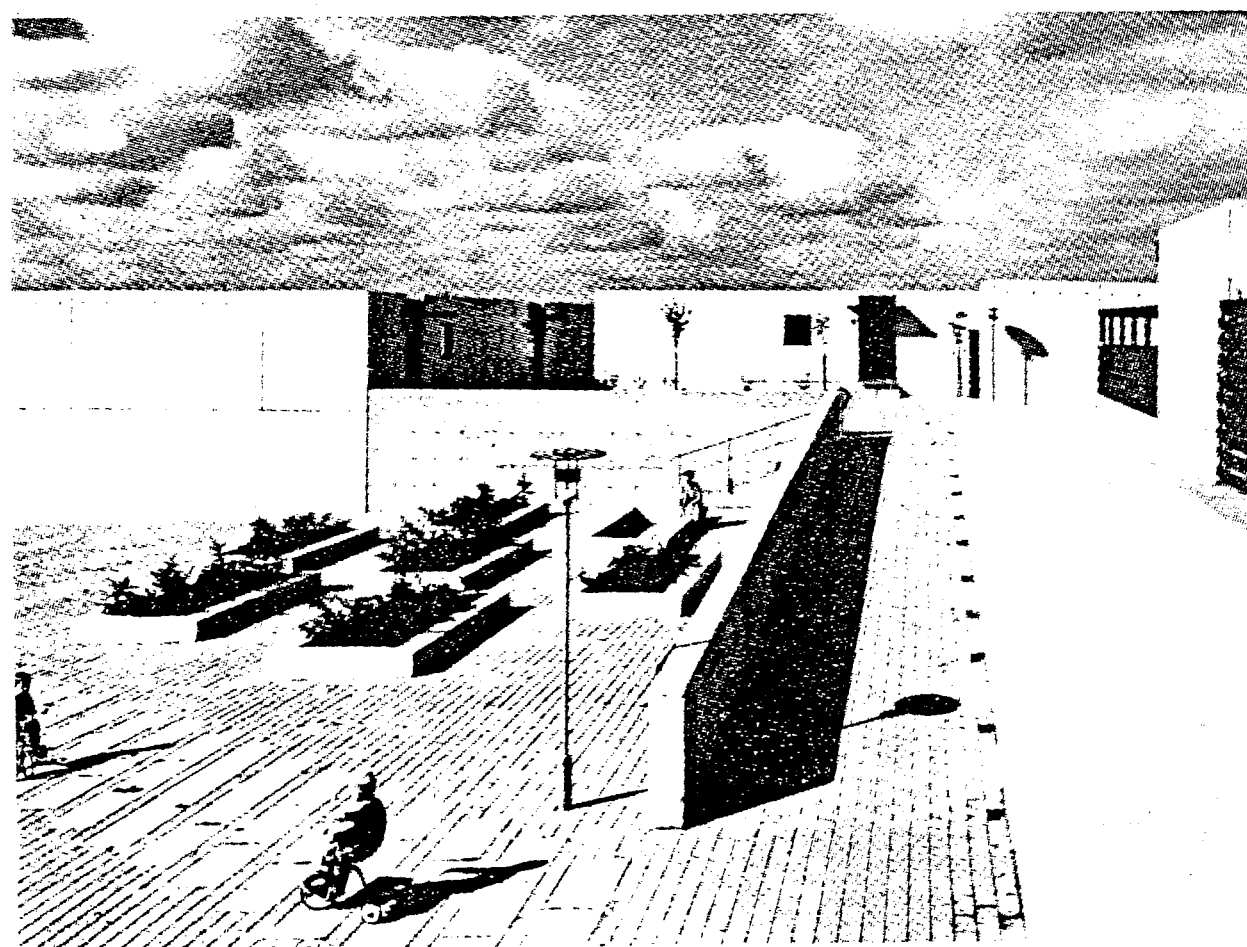
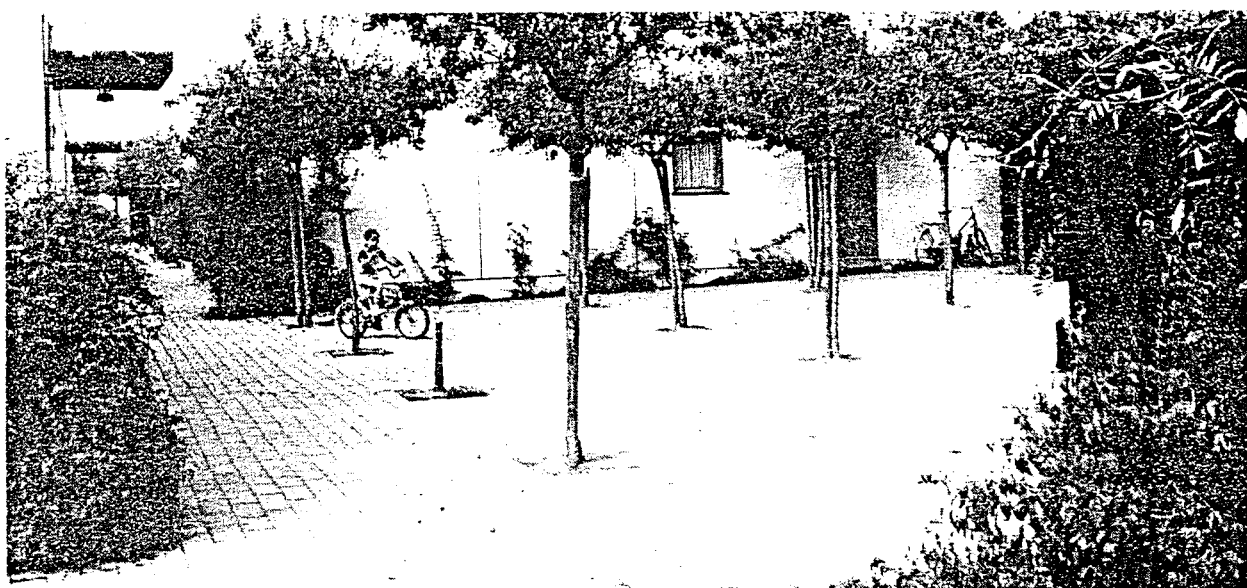
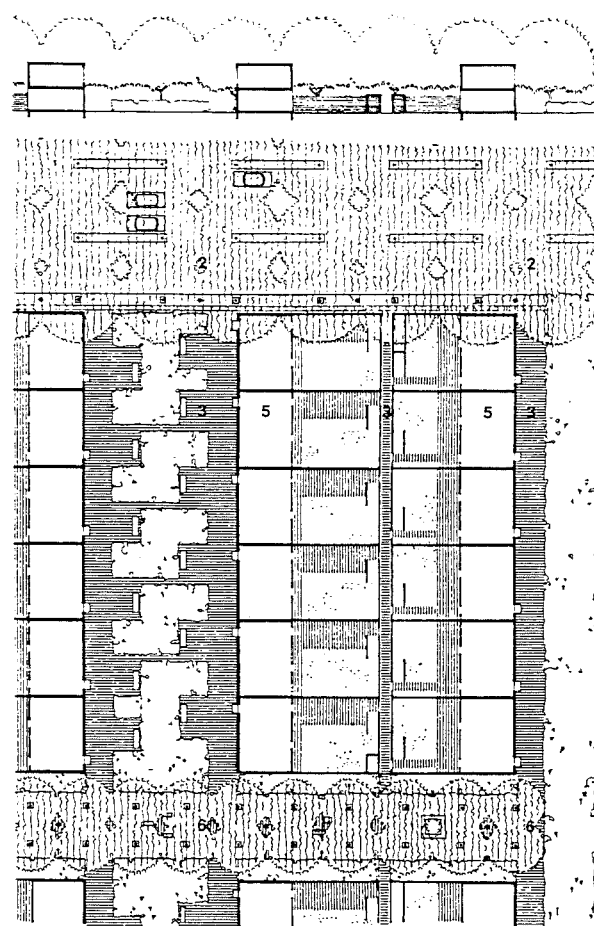
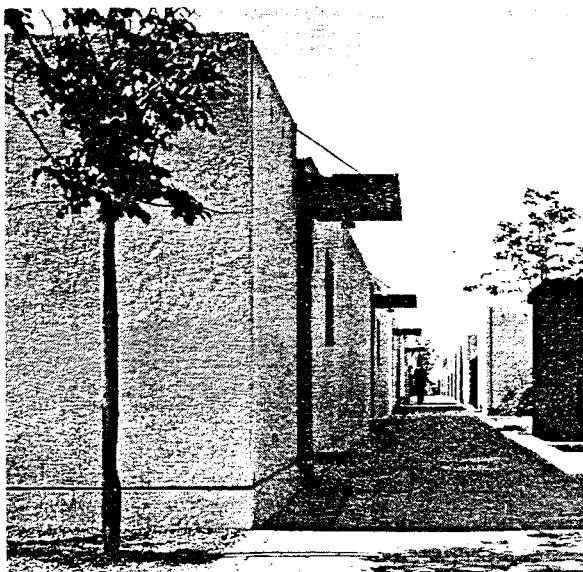
Les cases pati es disposen en grups de quatre o cinc al voltant d'un espai lliure comunitari. Cada petit grup de cases disposa del seu propi aparcament.

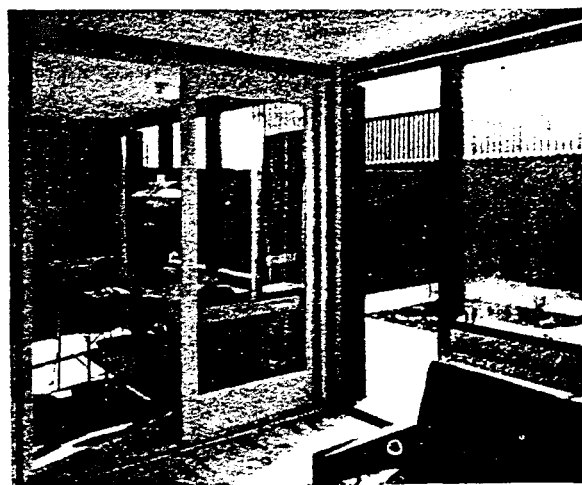
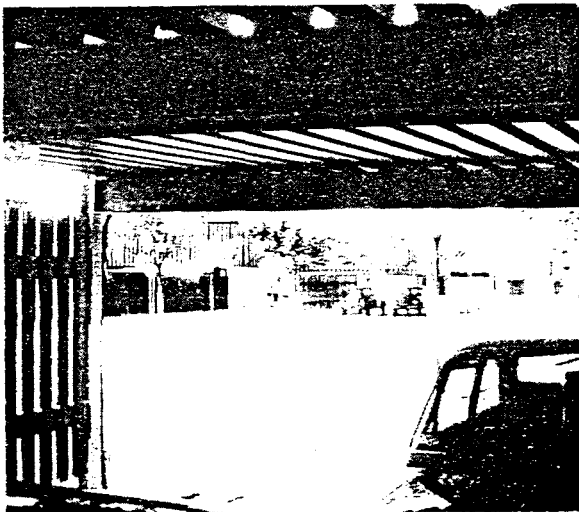
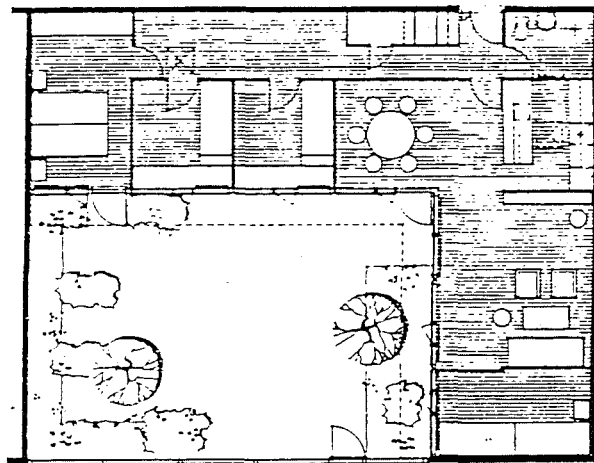
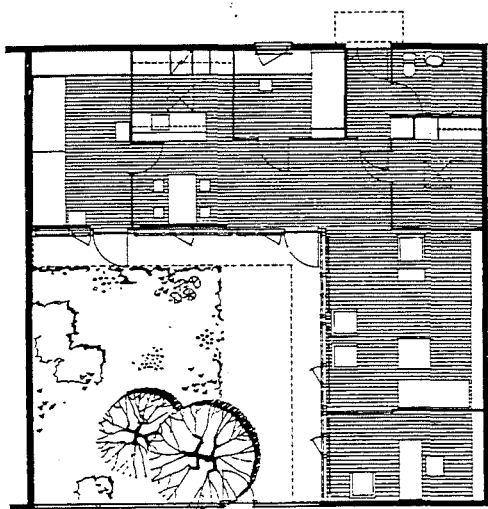
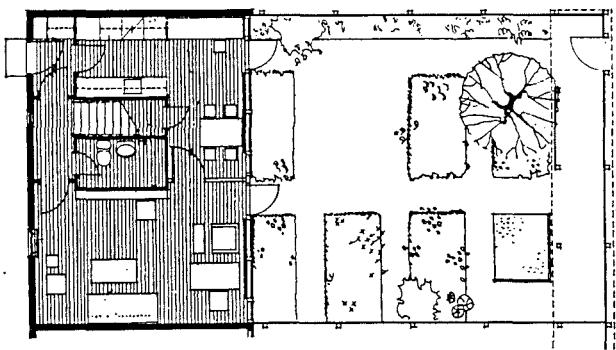
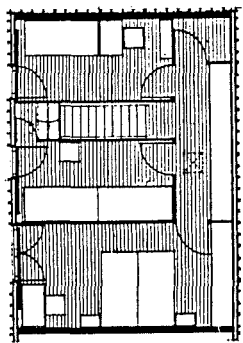
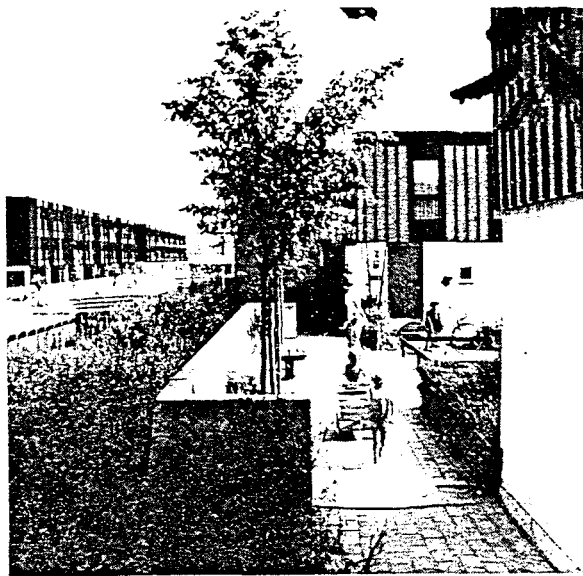
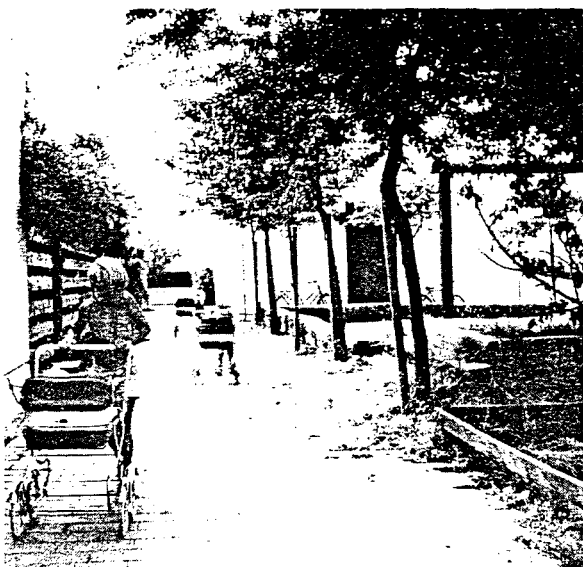
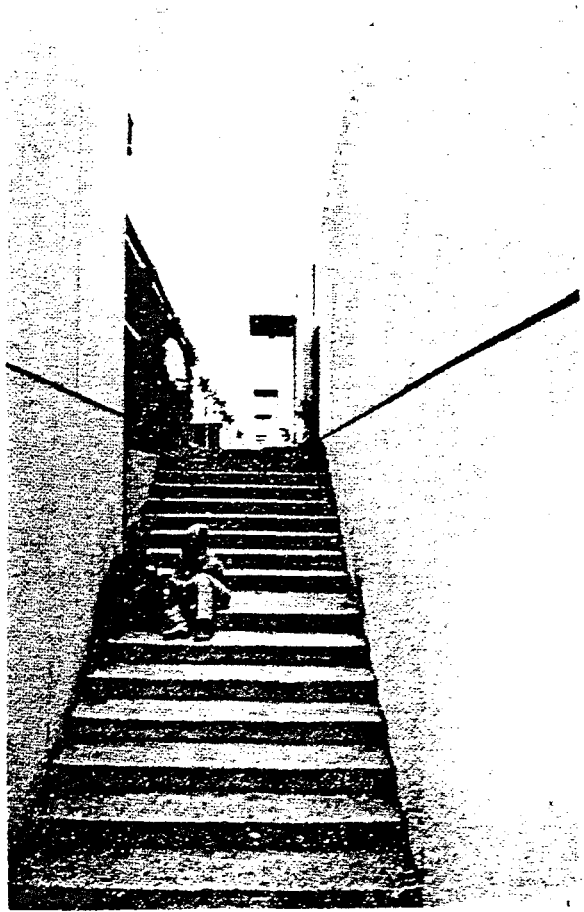
Aquests grups de cases es disposen al voltant d'un cul-de-sac que garanteix l'accés rodat i que acaba en una bossa d'aparcament general.

S'utilitzen dos tipus de vivenda, una en filera i l'altra de casa pati. Les cases en filera s'agrupen "back to back" en grup de 6 cases amb accés peatonal, tant per davant com per la part posterior. En els elements transversals es disposen els espais per aparcaments i espais de joc. Les cases pati es col·loquen agrupades de cinc en cinc, o de quatre en quatre, al voltant d'un petit espai comunitari que serveix d'espai de joc pels nens més petits.

La forma del parcel·lari està estretament vinculada a la tipologia edificatòria. Les parcel·les de les cases en filera són de 100 i 120 m². Les cases pati disposen d'una parcel·la de 144 a 180 m². Cada vivenda té entre 50 i 80 m² d'espai lliure de parcel·la, quantitat que es considera suficient per no convertir el jardí en una càrrega o sobrecost per l'usuari.

La superfície de les vivendes varia entre 80 m² i 108 m².

BISHOPSFIELD

M. Neylan

1963

N.T. Harlow

Anglaterra

El projecte desenvolupa un sector residencial de la New Town de Harlow, en una superfície de 5.5 Ha. situada a 40 Km de Londres.

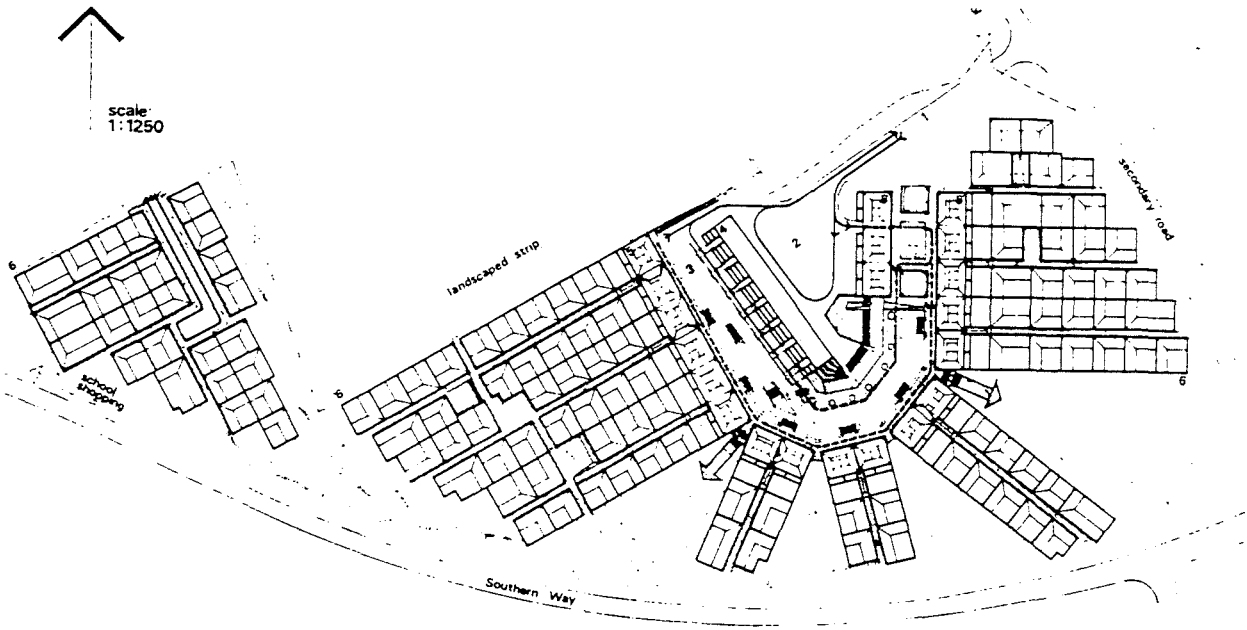
Es tracta més d'un conjunt residencial que d'un barri: tot i està pensat com si d'un únic edifici es tractés.

L'existència d'un turó i una elevada densitat, sobre les 50 viv/Ha, són els dos aspectes de partida més rellevants del projecte, que es presenta com una intervenció unitària i compacta, amb la volumetria ascendent cap a la part peatonal.

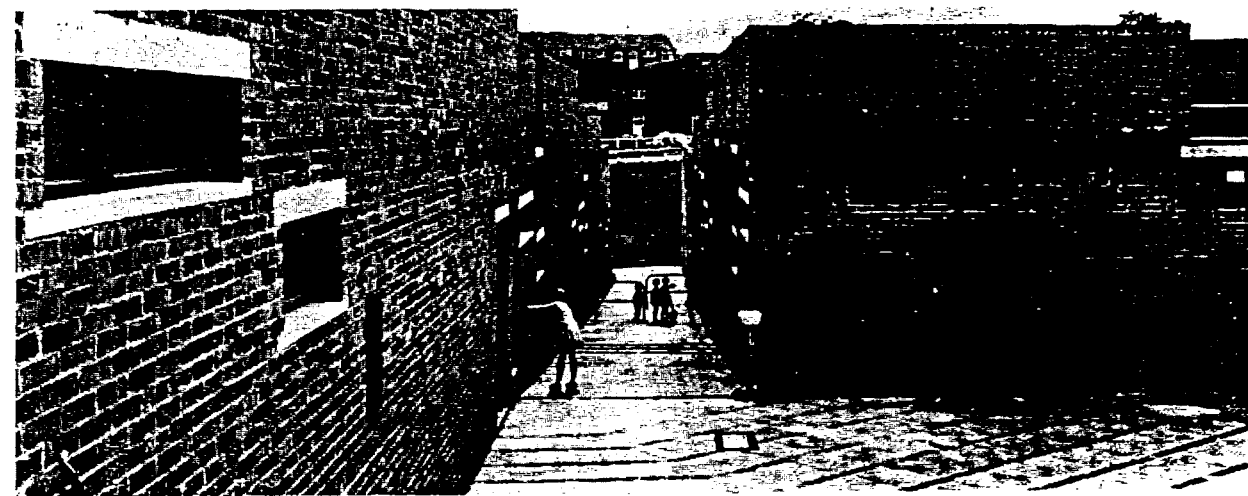
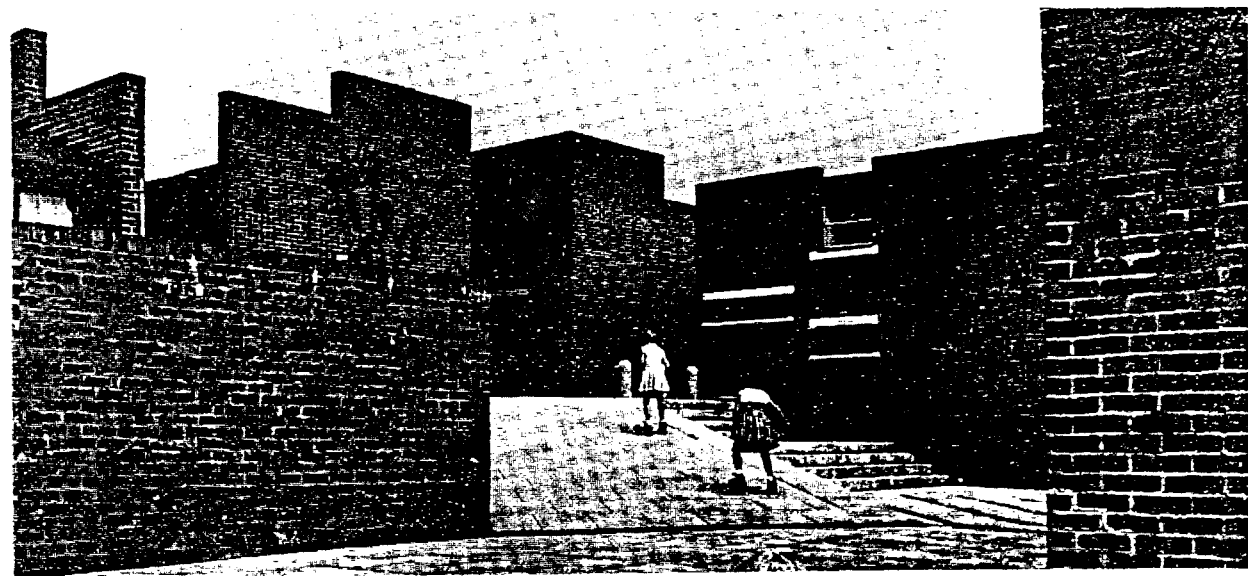
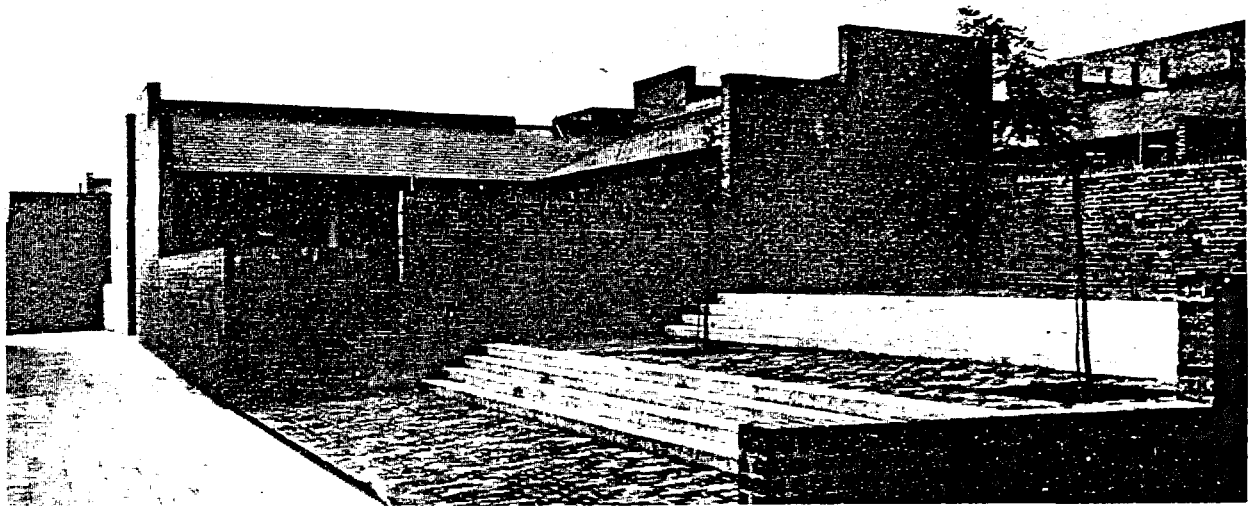
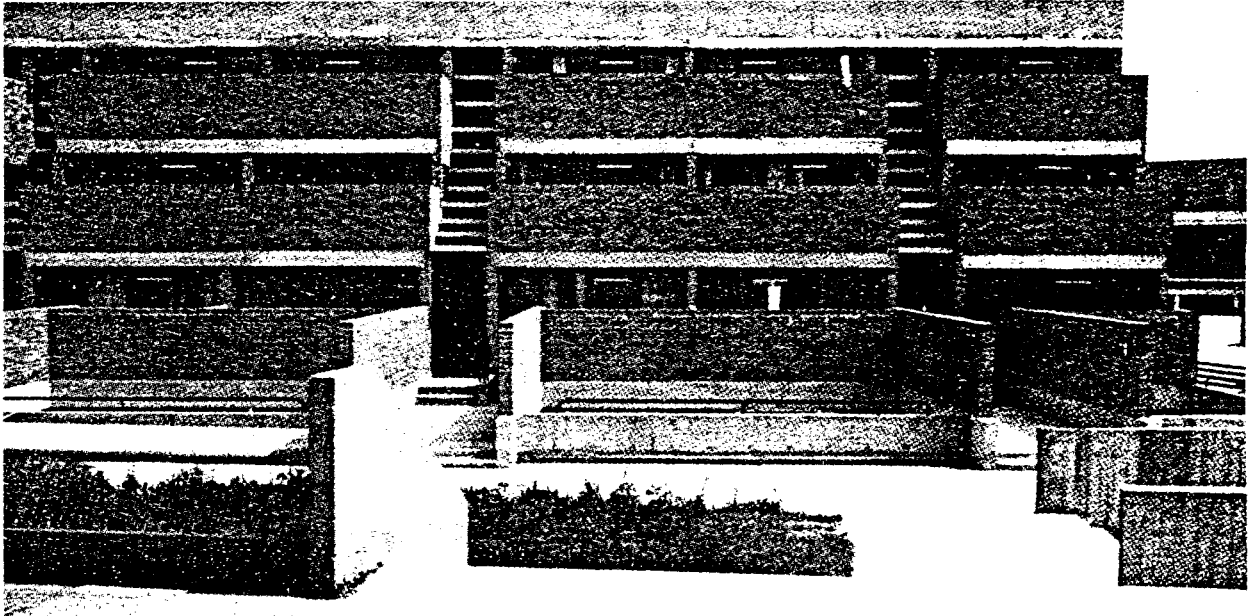
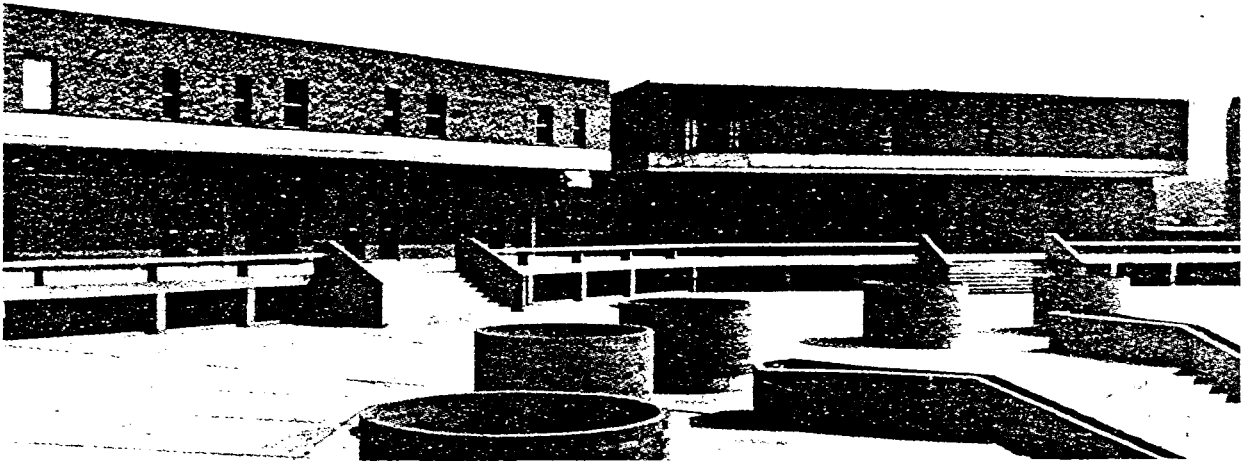
El projecte es desenvolupa sobre un petit turó rodejat per vies interurbanes, però amb un espai verd buit que fa de cuixí que s'extent des de la cota superior, on s'arriba amb cotxe i es situa l'aparcament, dispersant-se cap a la cota inferior. A dalt del turó, i en forma d'U, desenvolupa una plataforma peatonal sota la que hi ha l'aparcament, amb vivenda plurifamiliar a banda i banda. D'aquesta, parteixen focalment una serie de carrers peatonals rectilinis i estrets que donen accés a les diferents branques de vivendes unifamiliars, entre branques s'obren els espais verds del conjunt. L'espai verd cuixí té un caràcter residual doncs pren la forma resultant de la disposició de les cases en el territori.

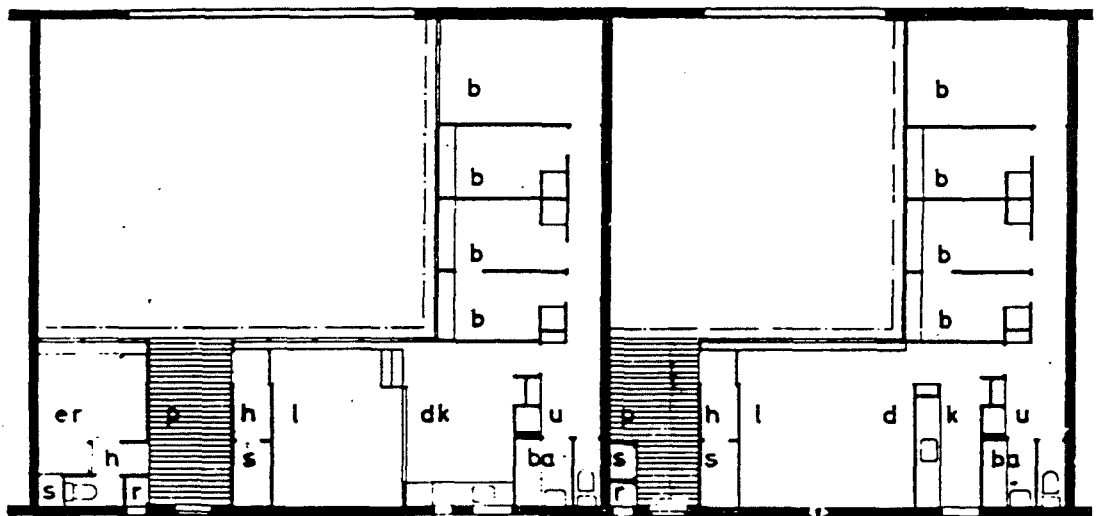
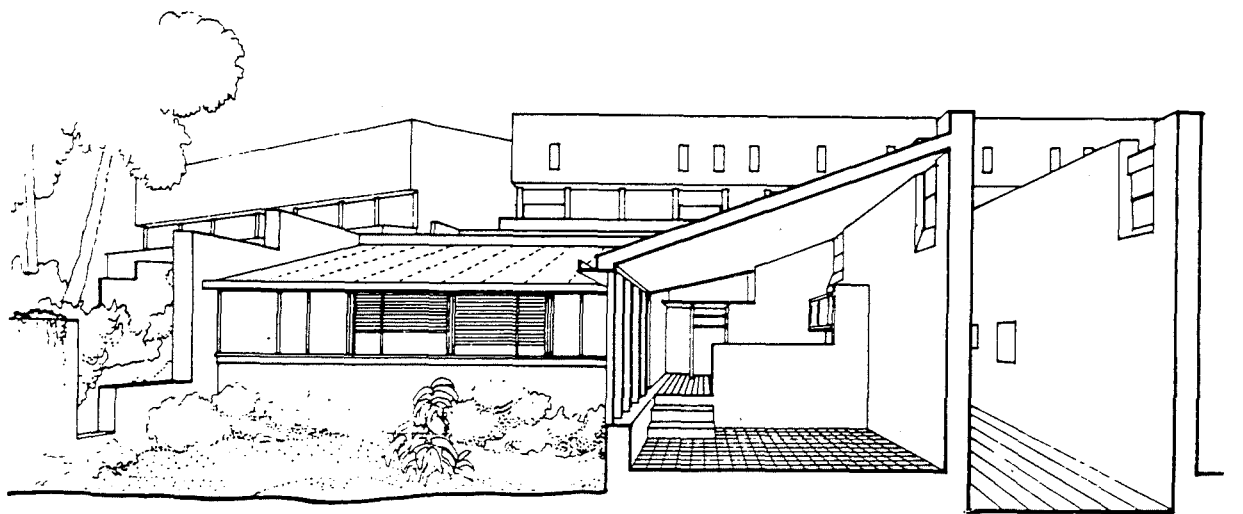
Les cases, tret de les plurifamiliars, s'agrupen en tires aparellades de cases pati, utilitzant quatre tipus per adaptar-se a la geometria del solar, tot i utilitzar aquesta tipologia i hi ha una voluntat de que la casa s'obri a l'espai verd a través del pati de la casa.

Rev. Architectural Design. 9/1967
Rev. The Architectural Review. Jenuary 1964
Rev. The Architectural Review. July 1966
AA.VV. Housing in Europa 1960-1979. Vol.5 pàg.54-57
Kirschenmann,J.C., Muschalek,Ch. Diseño de barrios residenciales. pàg. 164-165

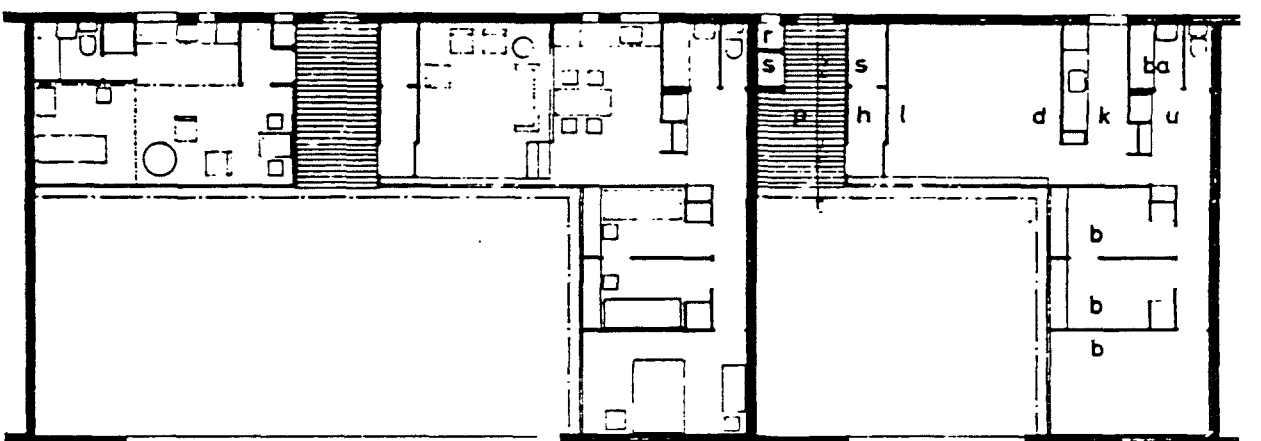

lane

ESPERANZA

R. Erskine, Rosenvold, Linnet
1963 (1968-1971)
Landskrona
Suècia

Es una promoció pública de 117 vivendes unifamiliars sobre una superfície de 5.5 ha, el sector està situat al Nord de la ciutat.

Limita a l'Oest amb una carretera, al Sud amb un altre desenvolupament residencial, i a l'Est amb un parc públic.

El barri només connecta amb la carretera per un punt, la resta és xarxa peatonal interna que connecta els diversos espais lliures, amb un traçat molt ramificat, i de secció estreta.

La xarxa rodada interna no existeix més que per accés a les bosses d'aparcament. Els moviments interns es produeixen a través de la xarxa peatonal.

El barri s'organitza amb dues tipologies, una de vivendes en filera de dues plantes que protegeix del soroll de la carretera i configura la façana del conjunt. L'altra, en la part interior i vinculada al parc, d'habitatges de planta baixa amb pati, col·locades en petits grups i seperades per elements peatonals.

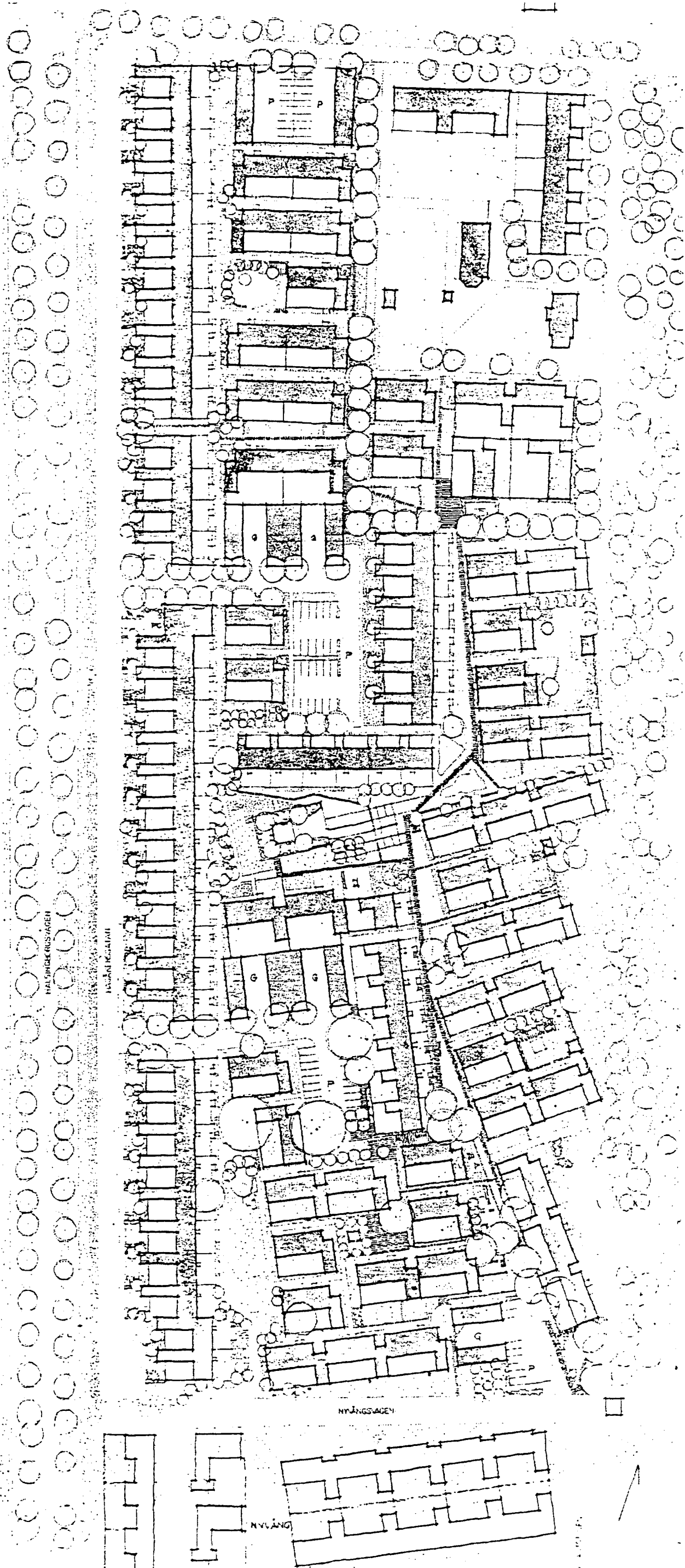
La filera perimetral es trenca en alguns punts per deixar accés a les àrees d'aparcament interior.

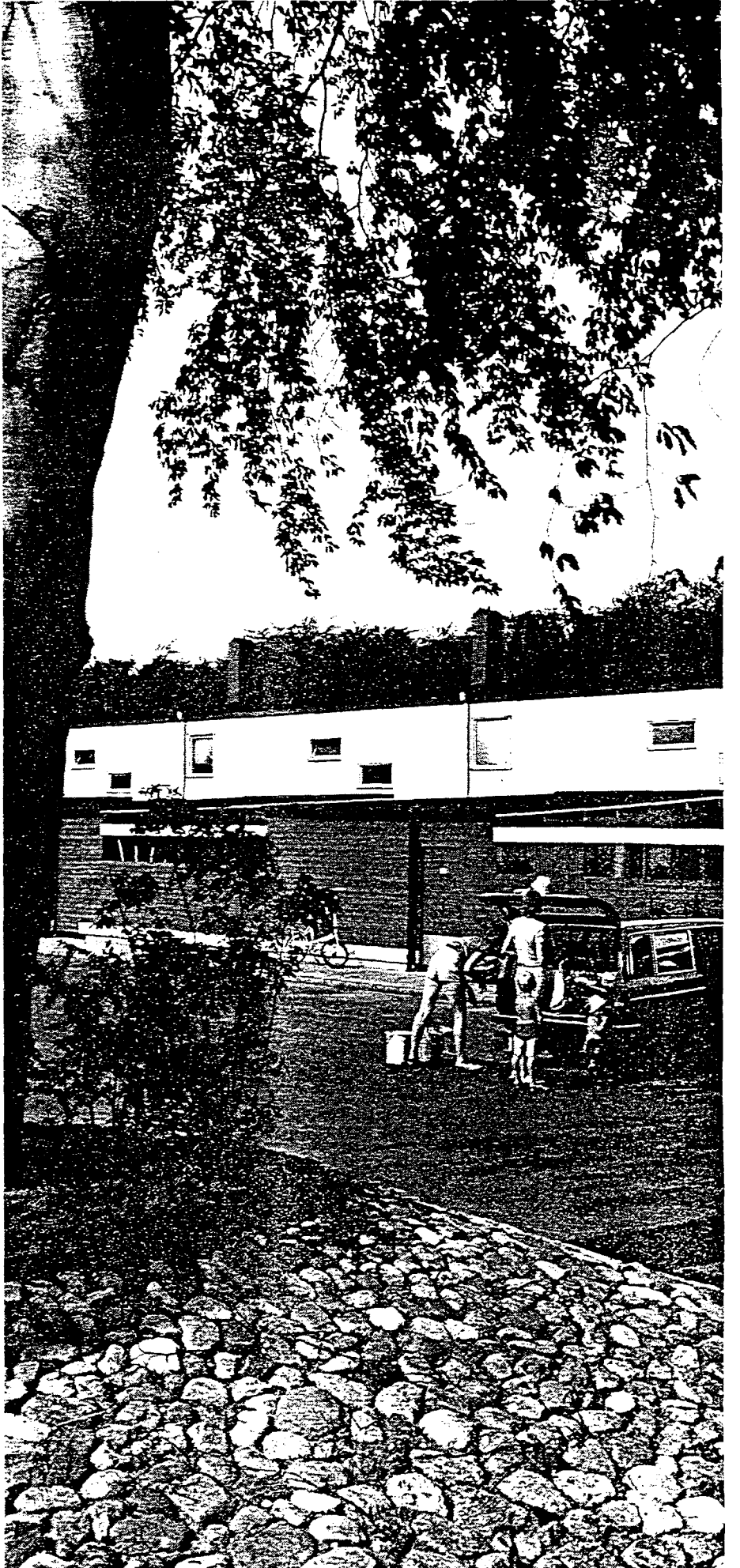
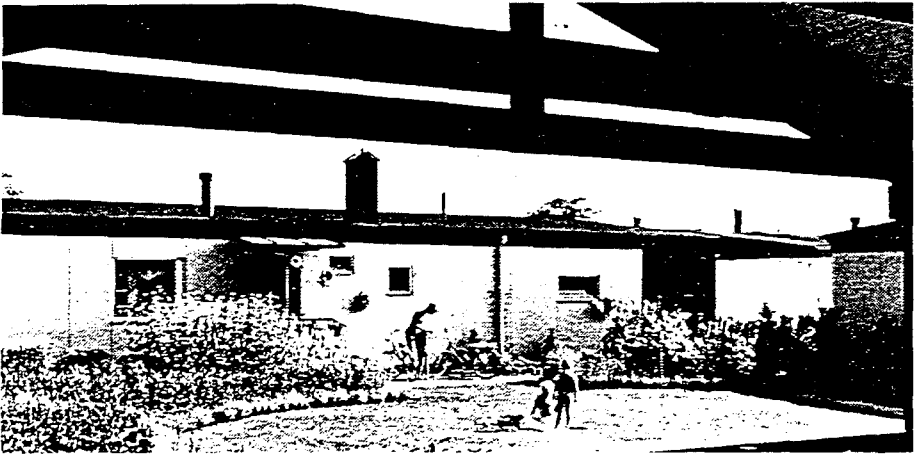
El parcel·lari respon a l'assignació a cada casa d'una porció d'espai lliure, directa i geomètricament vinculat; la disposició desordenada de les cases es reflexa en el desordre del parcel·lari que també s'agrupa en paquets a l'igual que els grups de cases.

La tipologia de vivendes en filera deixa entre les cases i el carrer un espai lliure en el qual, en un dels seus laterals es disposa del garatge i el traster. La vivenda es desenvolupa en dues plantes, la planta baixa disposa de cuina, sala, aseo i una habitació; i la planta pis de dues habitacions i una sala gran. La casa és d'uns 110 m², amb una façana de 9 m, i una profunditat de 6 m. La superfície de la parcel·la és de 225 m².

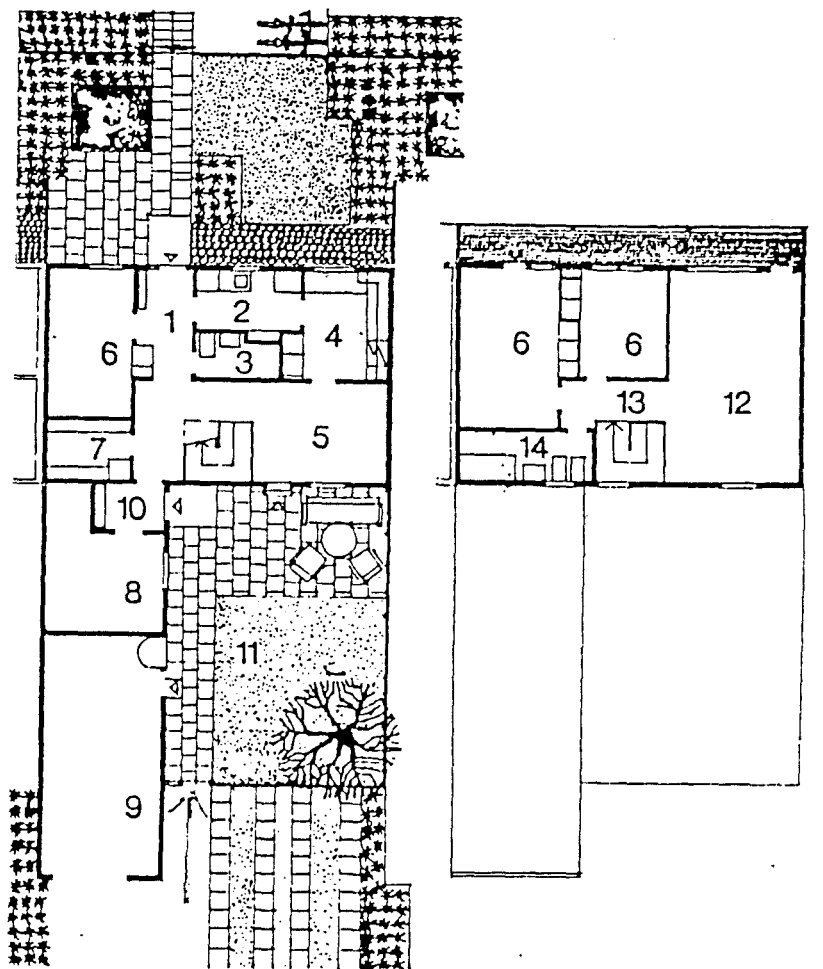
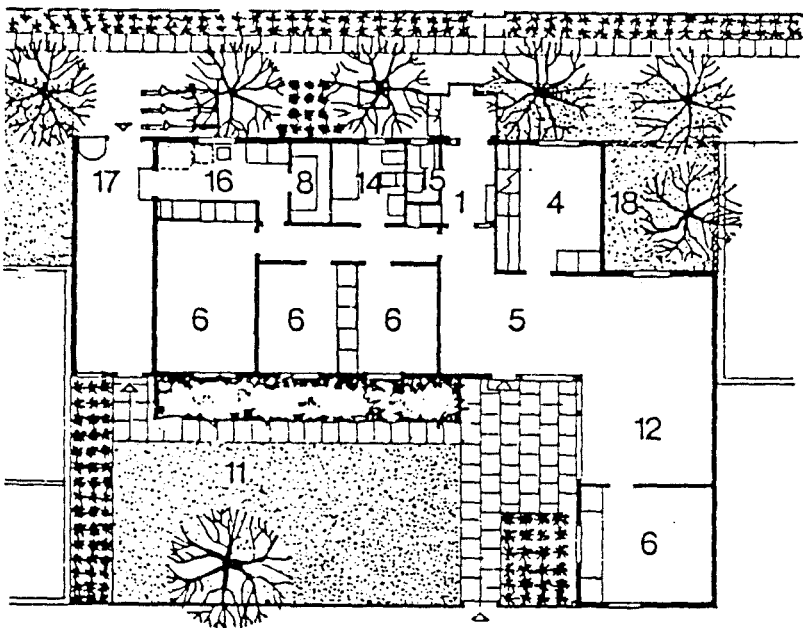
L'altra tipologia és de casa en L que es desenvolupa en planta baixa, en una ala es disposen els banys i els dormitoris, i en l'altra la cuina i la sala-menjador. La superfície total és d'uns 110 m², dins d'una parcel·la de 204 m².

Rev. Arkitektur DK, 1-1973
Combi, Di Cristina, Steiner. Tipologias residenciales en hilera.
pàg. 78
Kirschenmann, J.C. Diseño de Barrios Residenciales.
pàg.142-143

TAPIOLA HAKA

Pentti Ahola

1963-1965

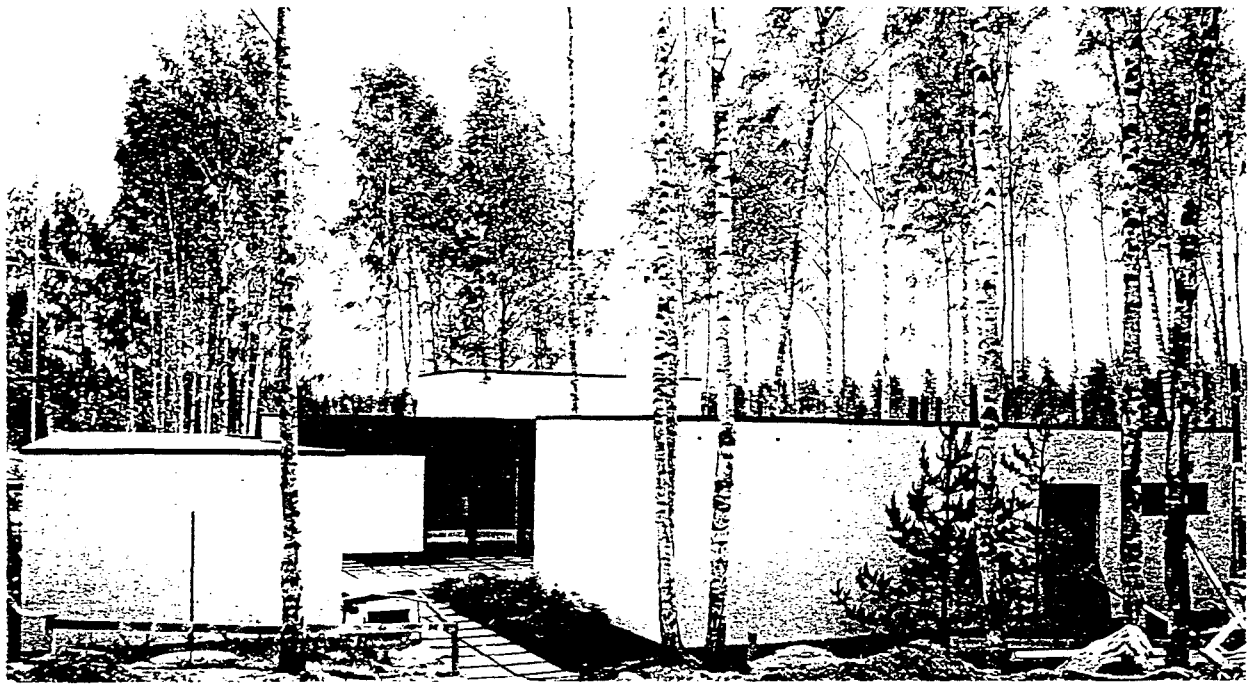
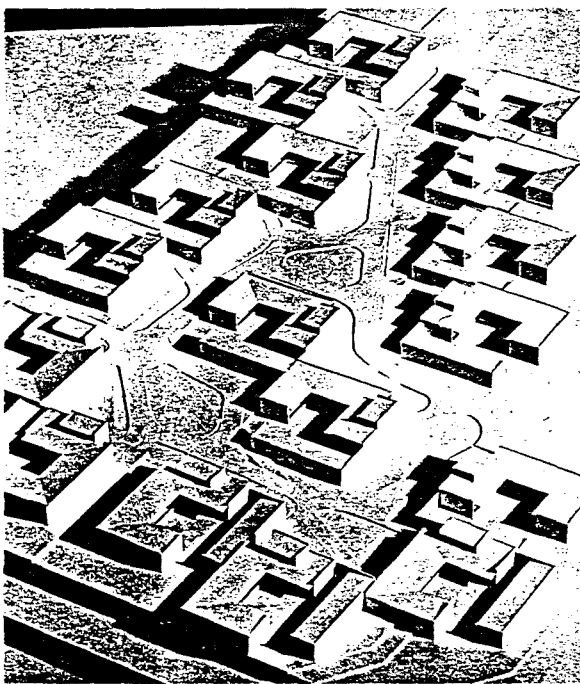
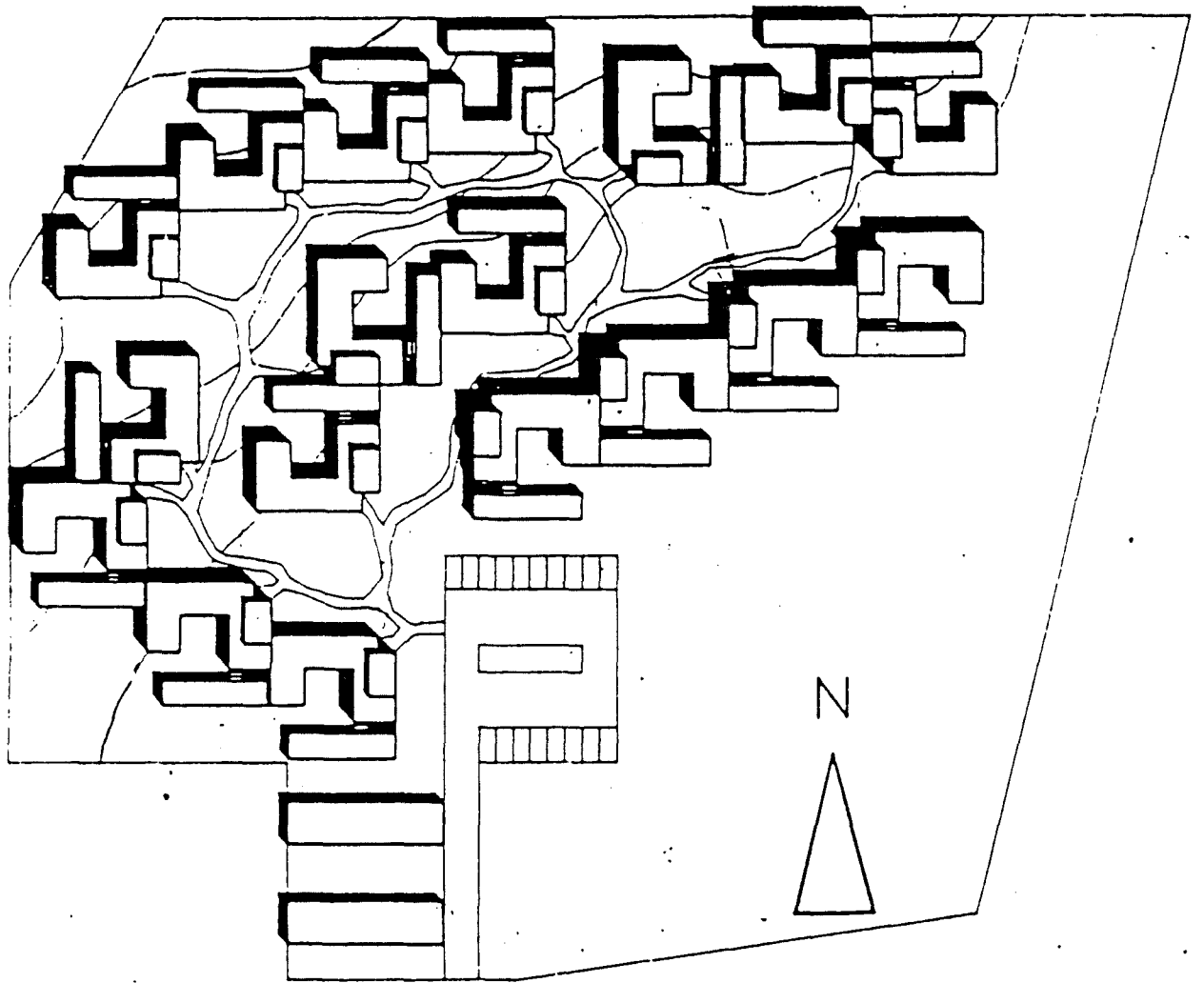
Tapiola

Finlandia

Tapiola, el suburbí de jardins de Helsinki, ve a representar una especie de colecció d'exemples d'arquitectura finlandesa, dintre del pla general de la urbanització hi ha aquest grup de vint cases amb pati que en disposició dispersa s'adapten al terreny lleugerament ondulat, els habitatges formen agrupacions en els buits deixats per la vegetació existent. Es va tenir especial cura en conservar els arbres existents.

El sistema d'accés és totalment peatonal a l'interior del grup, a través de camins sinuosos que comuniquen les cases amb l'aparcament. Els cotxes es deixen en un pati-garatge col·lectiu a menys de 100 m. de qualsevol casa.

La planta de la vivenda està quasi bé totalment tancada a l'exterior, deixant tant sols un punt d'obertura a l'exterior, quedant la casa totalment volcada al seu pati interior. La superfície de la vivenda és de 120 m².

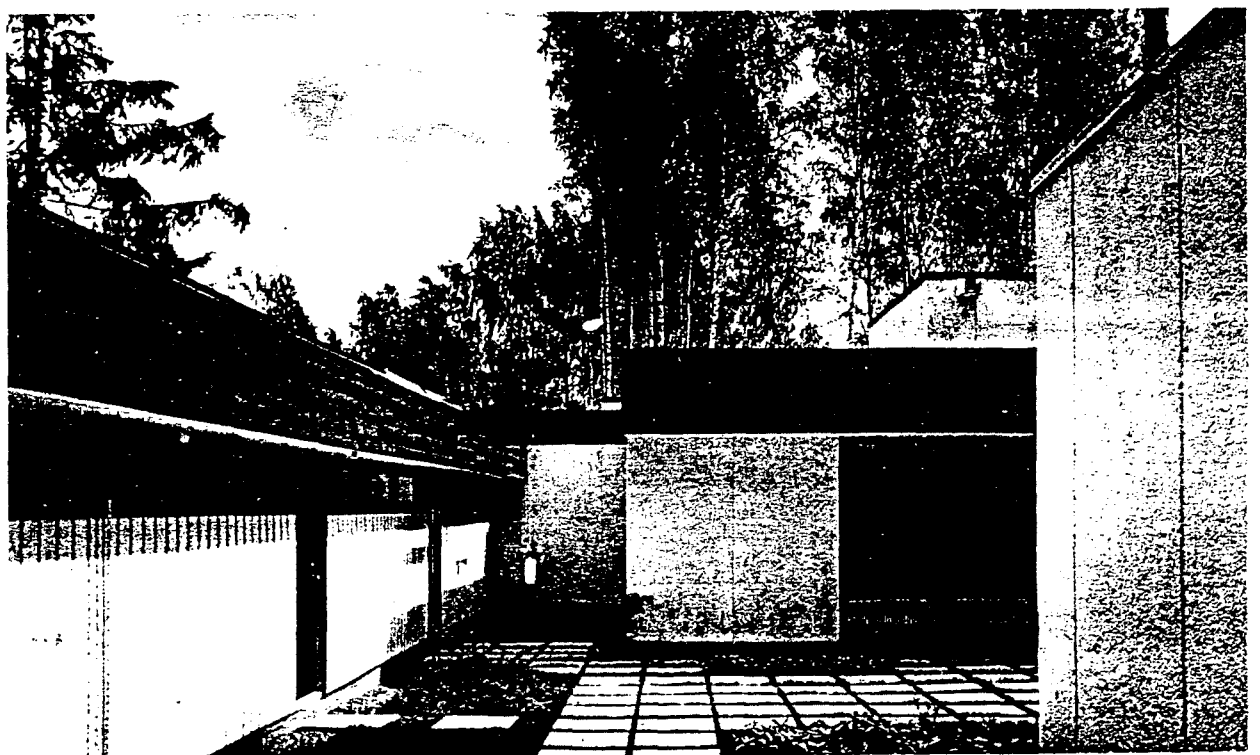

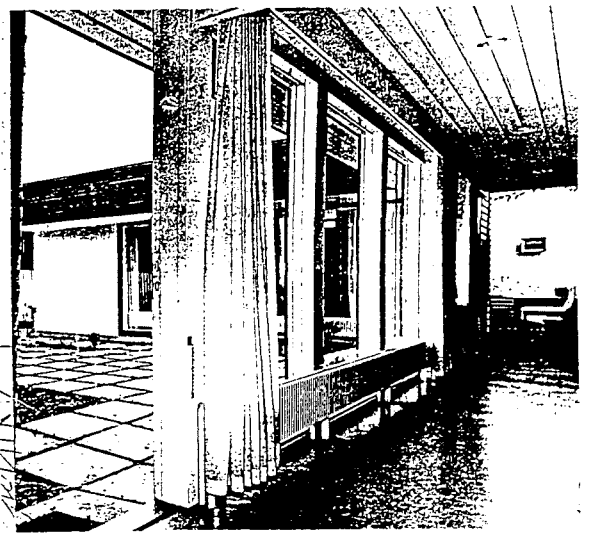
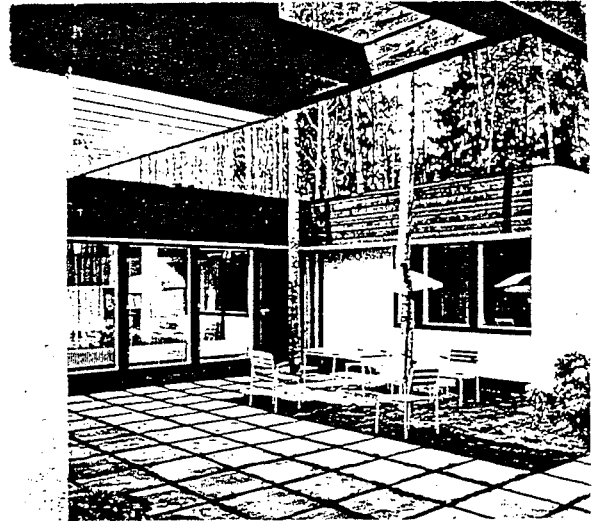
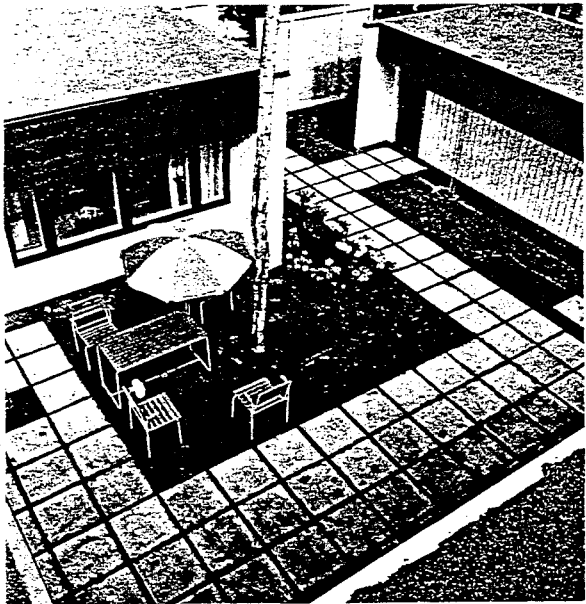
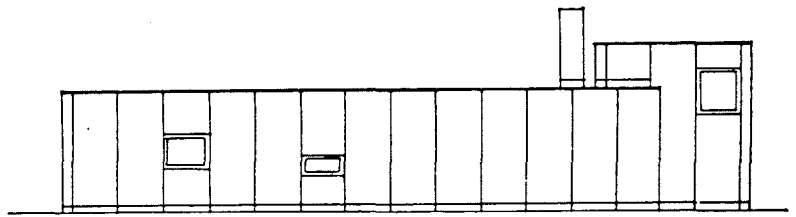
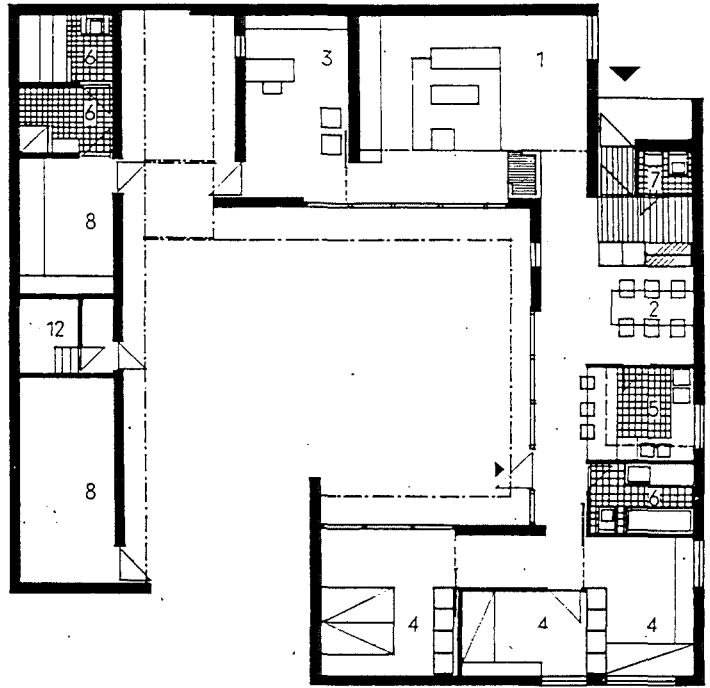
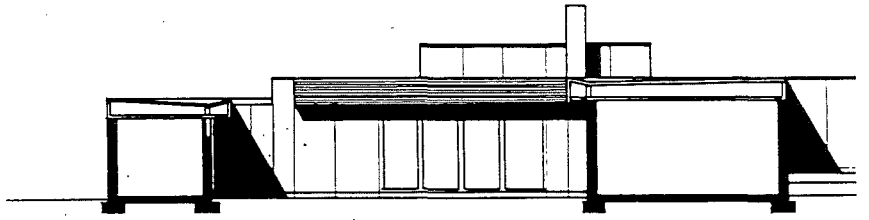
Benevolo L., Melograni C., Giura T. La Proyección de la Ciudad Moderna pàg. 260-261

Hoffmann, H. Conjuntos Residenciales de Baja Densidad. pàg. 118-119

MacKay, D. Viviendas plurifamiliares. De la agregación a la integración. pàg. 98

Peters, P. Casas unifamiliares con patio. pàg. 54-57

OVEROD

Bertel Udsen, M.A.A.

1964

Dinamarca

Projecte d'una extraordinària sensibilitat tant per la disposició en el paisatge com per la recreació del mateix.

Conjunt de 33 vivendes. La característica fonamental de l'operació és la utilització d'habitatges de planta baixa amb molta façana i poca profunditat.

L'organització general es produeix a partir d'una via d'accés i una anella central que envolta l'espai públic, i des de la que s'accedeix a les vivendes.

La parcel·la es considerablament gran, amb accés pel jardí, o bé per la part posterior, on es disposa l'aparcament.

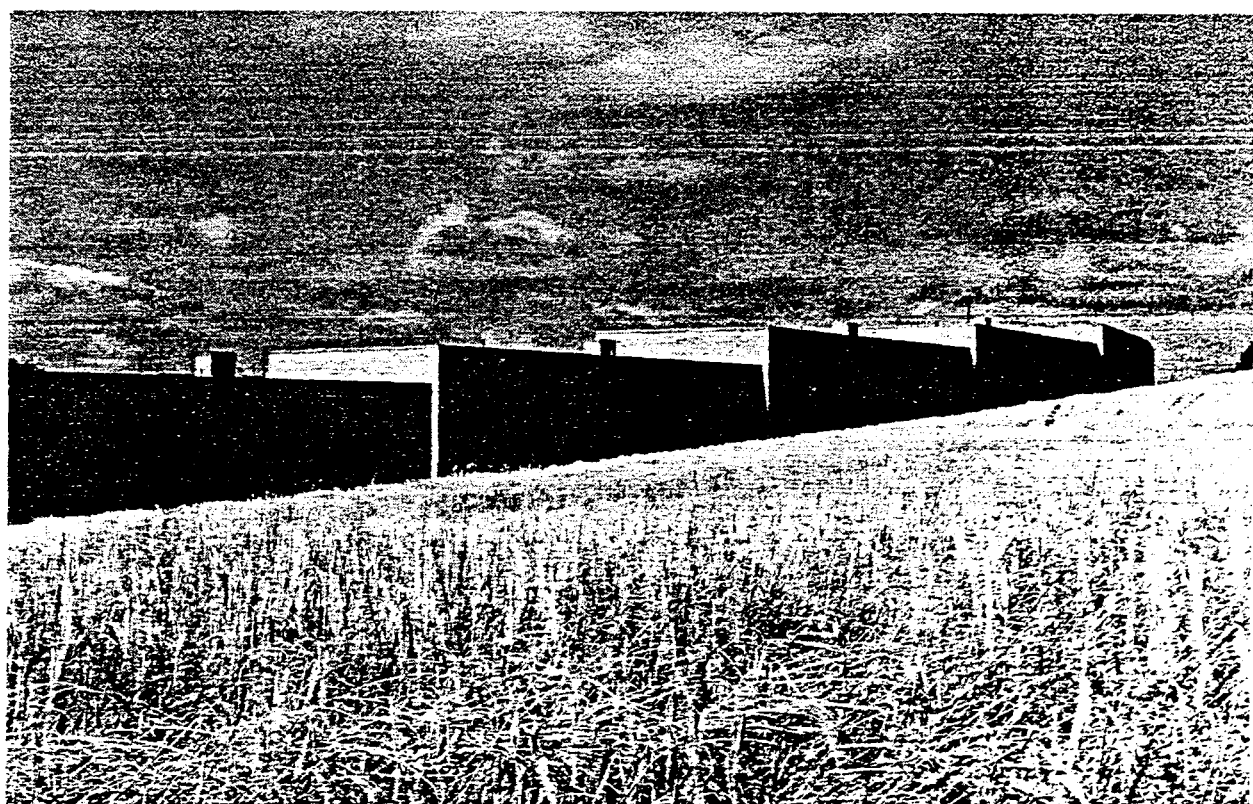
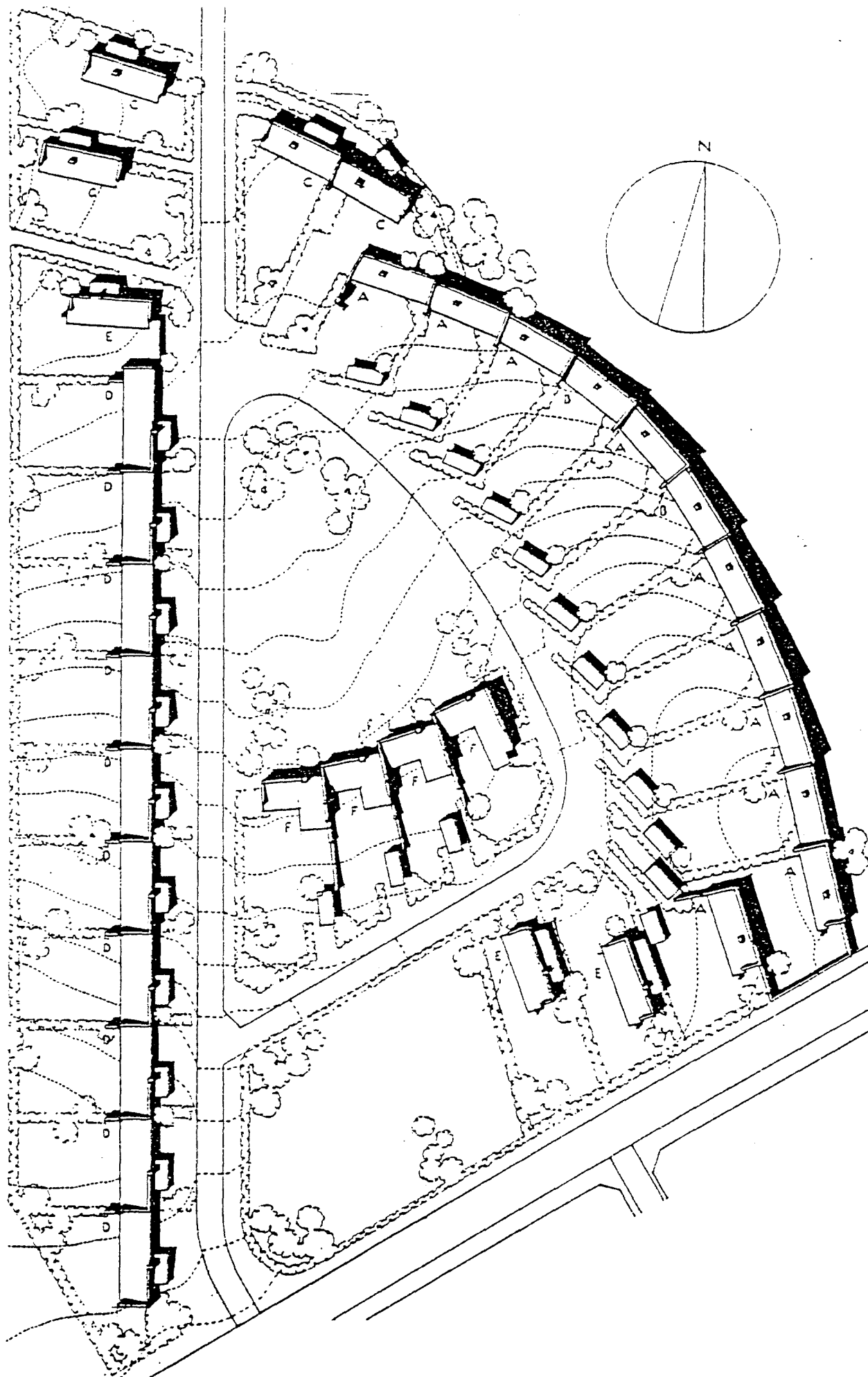
Les cases estan orientades a Oest i a Sud-Oest i disposen d'abundant espai lliure de parcel·la. Es recolça sobre tres murs: dos laterals que la separen del veí i un posterior que tanca el conjunt. L'arc circular es resolt amb una quebrada que posa de manifest la individualitat de cada casa. Les parets de separació entre vivenda que sobresurten de la casa i de la coberta, resolen el problema de l'adaptació de les cases a la topografia suaument descendent.

Utilitza fins a 6 vivendes diferents. Els tipus A i B són els que es disposen al llarg de l'arc circular. La casa es desenvolupa en planta baixa. Cuina, sala-menjador en un espai, i tres dormitoris amb bany i aseo amb accés mitjançant un passadís posterior.

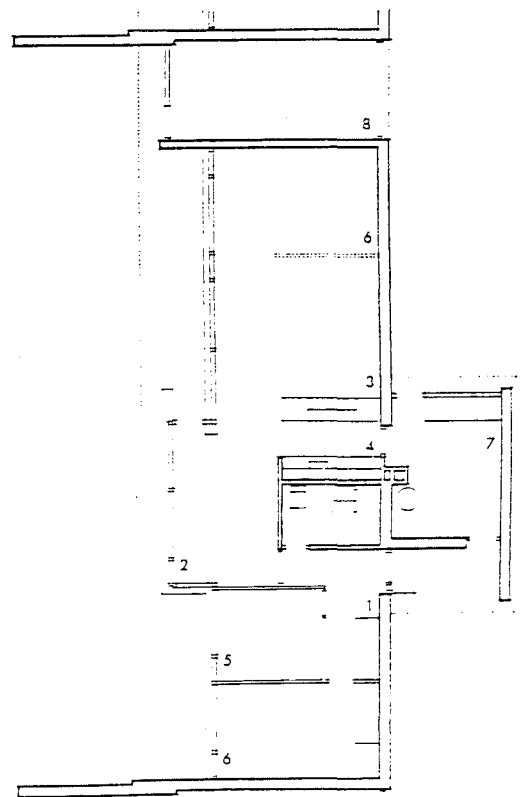
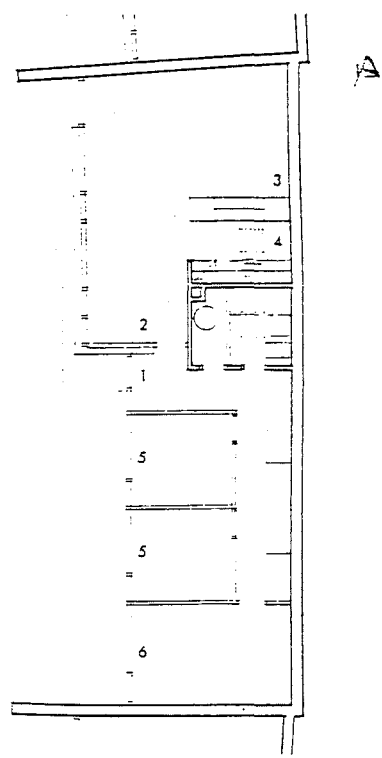
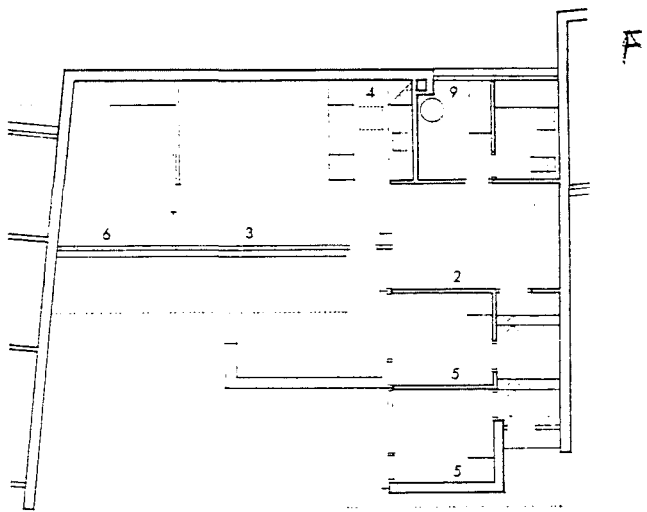
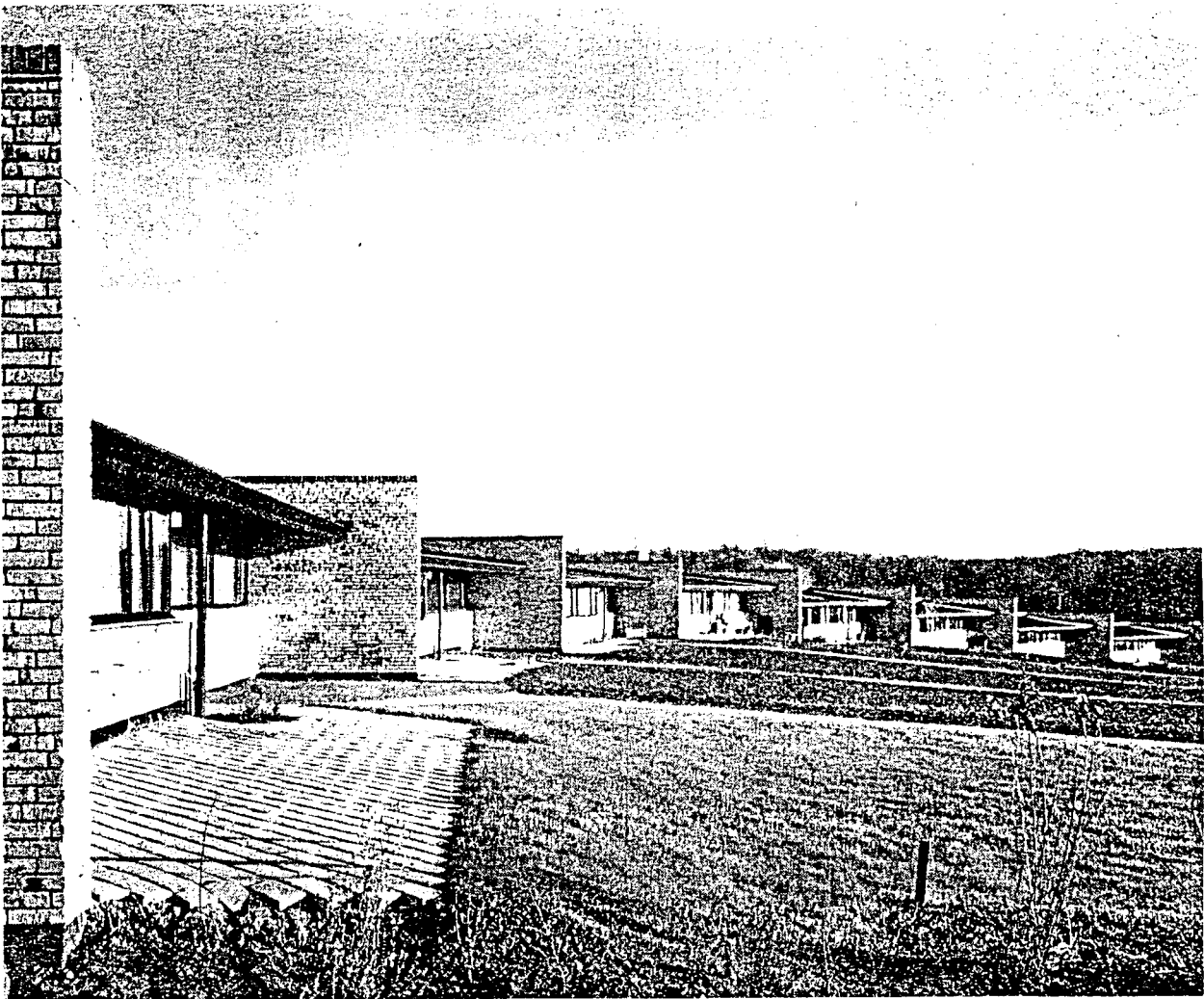
Les vivendes tipus D formen una filera recta, on les mitgeres marcant el ritme de separació. La vivenda no s'alinea directament a la via sinó que queda separada per un petit espai. Cada casa disposa d'un petit volum que sobresurt, on es situen accés i nucli de serveis. L'aparcament es disposa en cada casa.

Les vivendes tipus C i D tenen l'accés lateral i són aïllades.

Les del tipus F són vivendes en L a les que s'accedeix a través del jardí. El punt central interior està ocupat pels serveis, i als extrems es disposen les habitacions. La vivenda assumeix interiorment els desnivells del terreny mitjançant petits salts. Sala, cuina i menjador acostumen a ser un únic espai fragmentat de manera que sent continu les parts queden separades.

ACORN

Burger, Coplans

1965

Oakland, California

U.S.A.

Es tracta d'un projecte de renovació urbana situat a la part Oest d'Oakland, ocupa una superfície de 9,4 Ha i es construeixen 714 vivendes.

El projecte agrupa algunes illes de la típica malla americana per donar lloc a tres peces de major dimensió, dues sensiblement quadrades, i la tercera rectangular.

El límit exterior és la xarxa viària rodada general de la ciutat. L'edificació es planteja exent del límit, tant des del punt de vista formal com funcional.

El barri disposa de diversos equipaments i una plaça al centre de cadascuna de les illes.

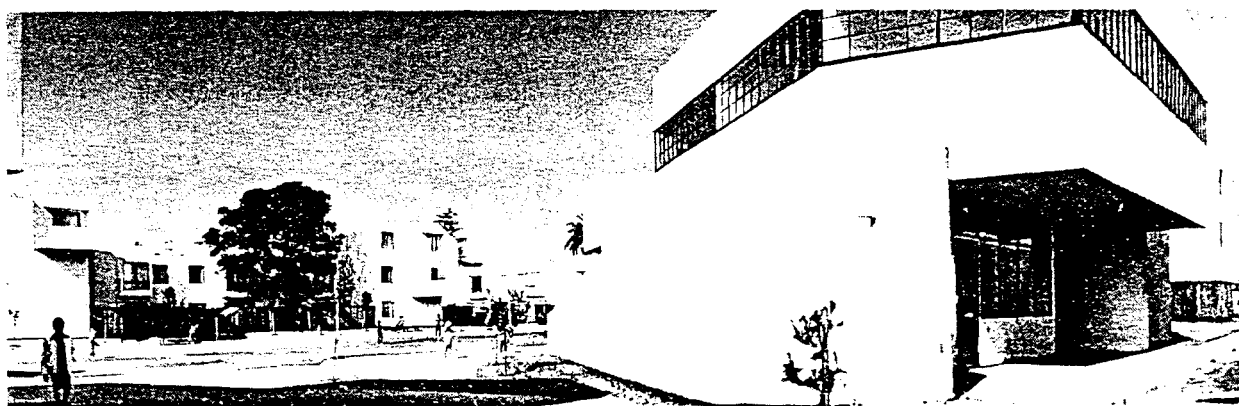
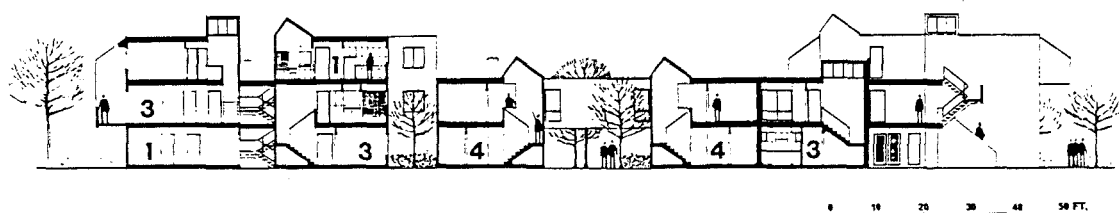
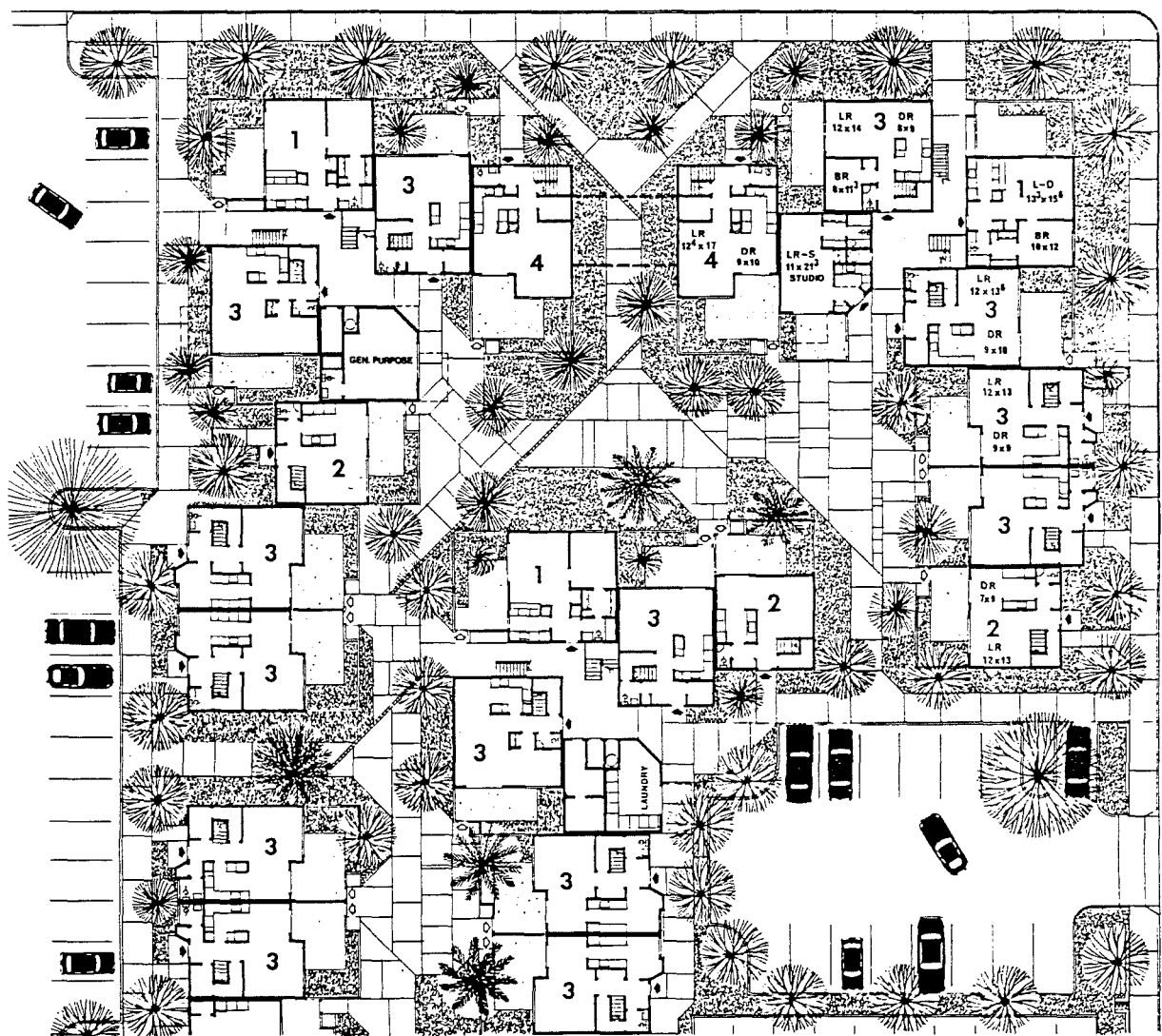
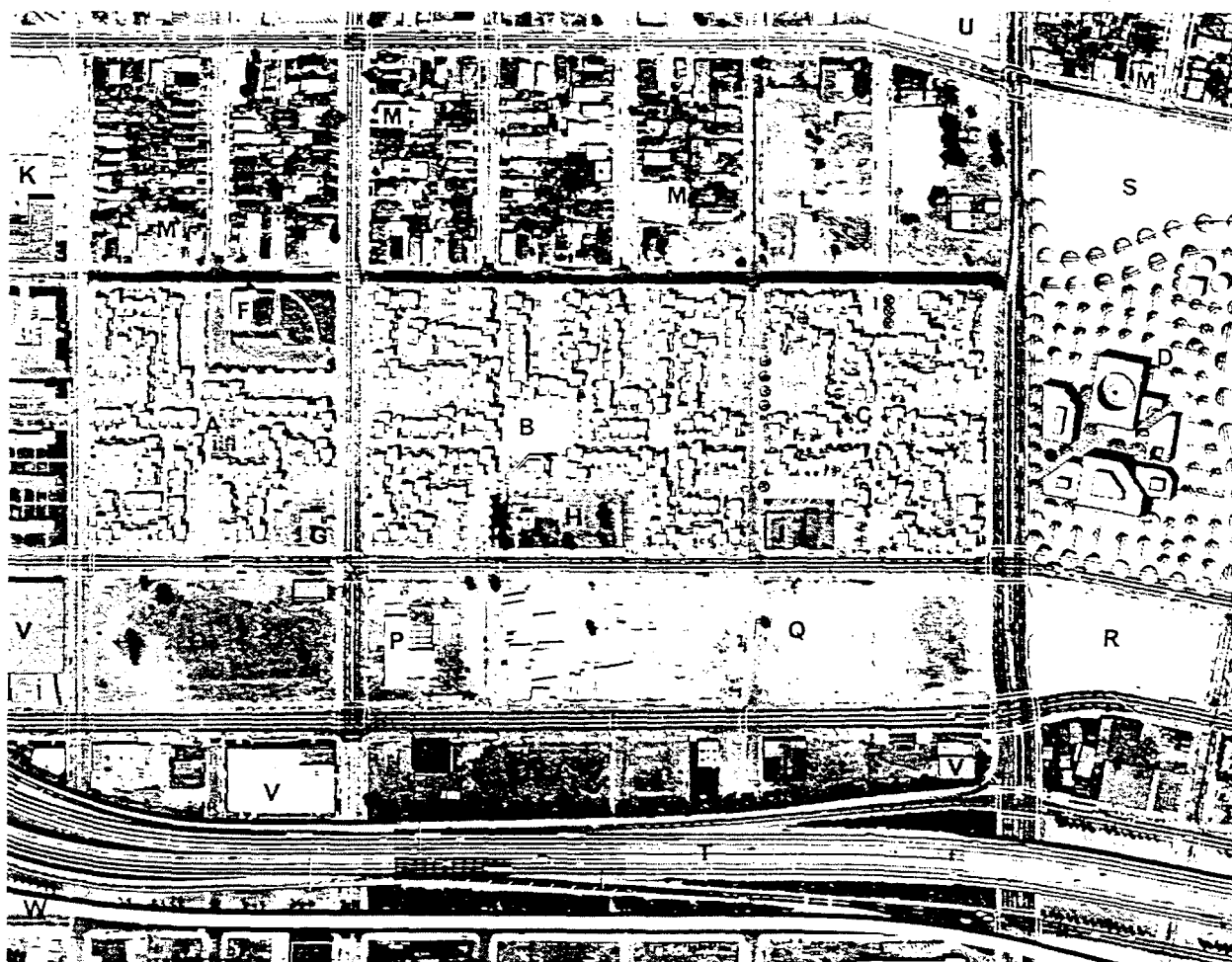
Al llarg del perímetre es disposen bosses d'aparcament. La xarxa peatonal es disposa en continuïtat entre les illes. La xarxa interior peatonal conforma un tronc central des del que es ramifiquen els peatonals d'accés als habitatges.

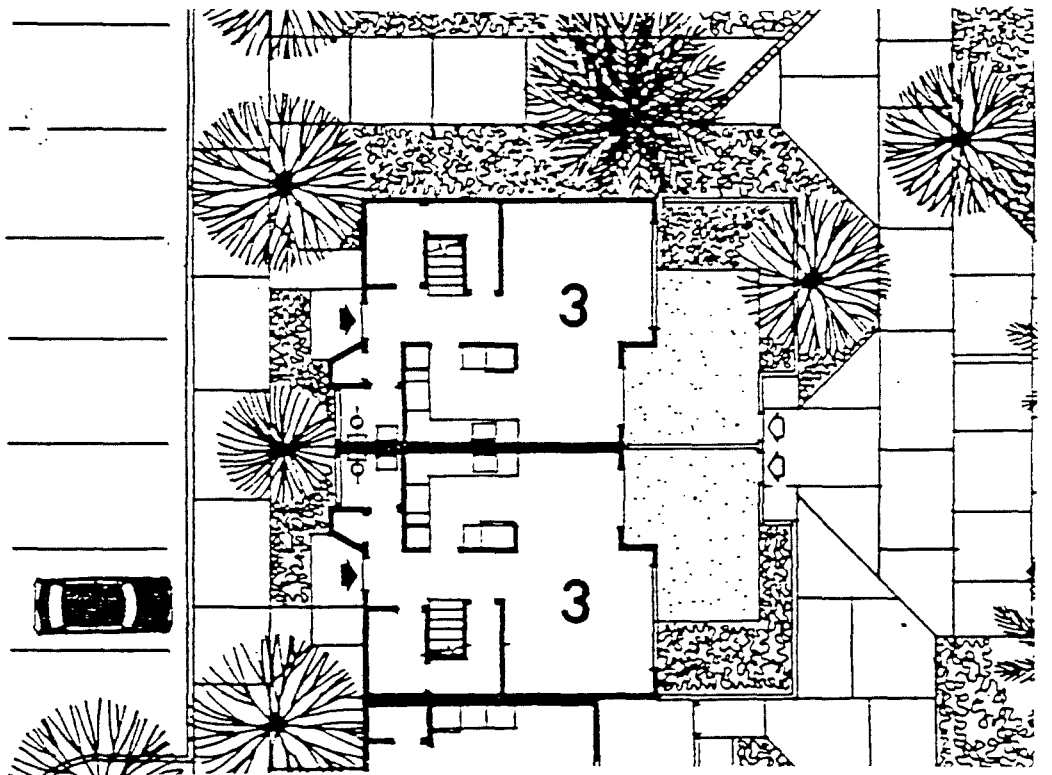
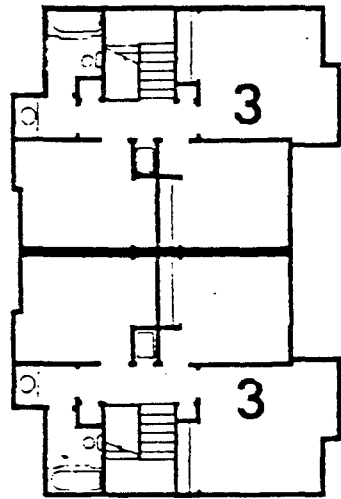
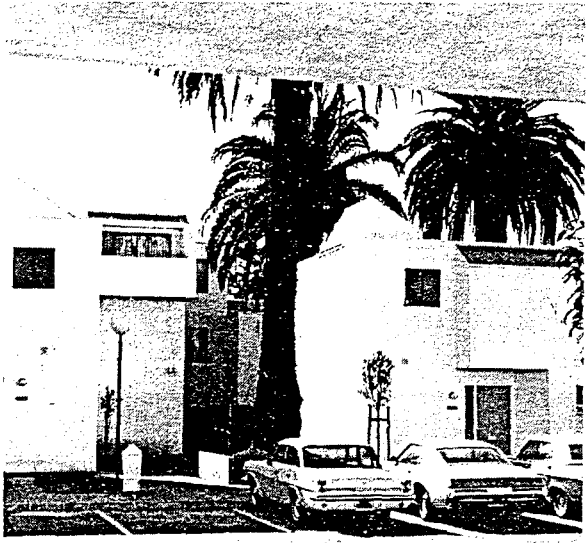
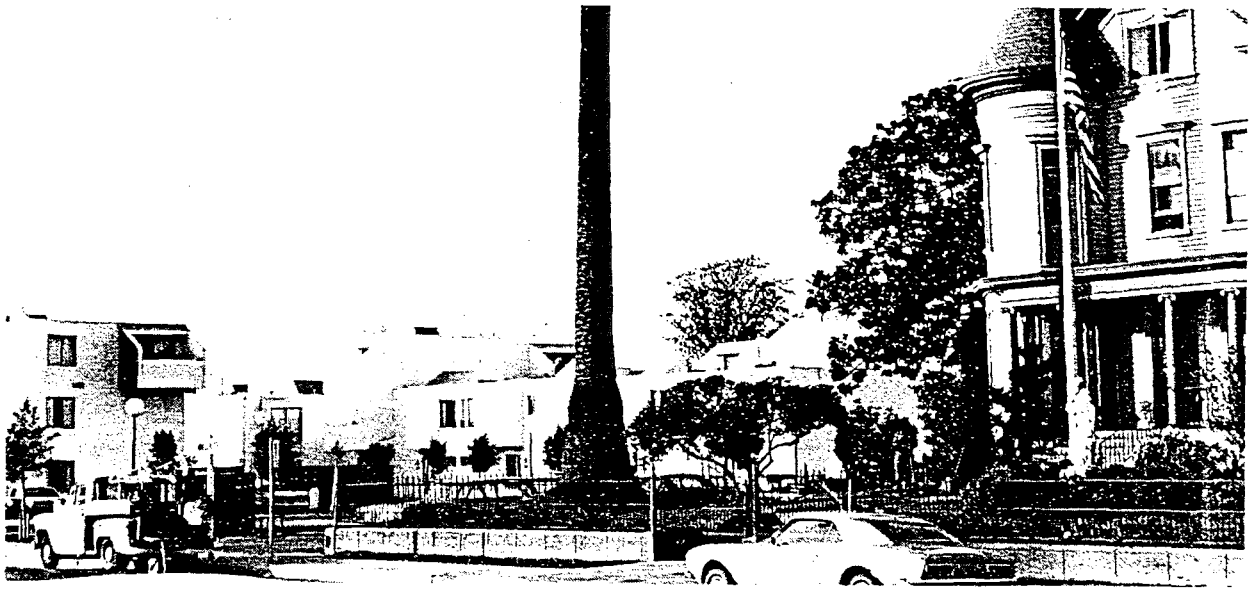
Les cases omplen l'illa de manera encadenada amb grups de 2 cases i agrupacions pels girs.

El jardí de les cases, amb una superfície aproximada de 30 m², dona als espais interiors peatonals que connecten amb les places.

Combi, Di Cristina, Steiner. Tipologias residenciales en hilera. pàg. 66-67

Kirschenmann, J.C. Diseño de Barrios Residenciales. pàg. 92-93

EL FAYON

J. Borobio, R. Borobio

1965

Saragossa

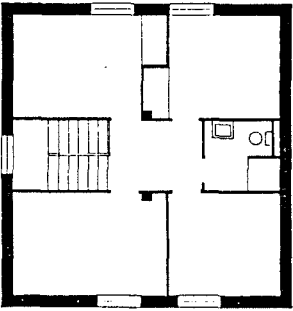
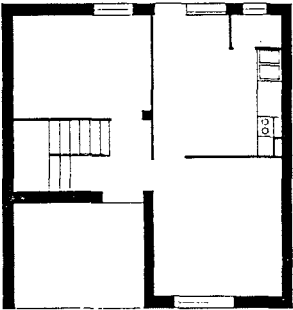
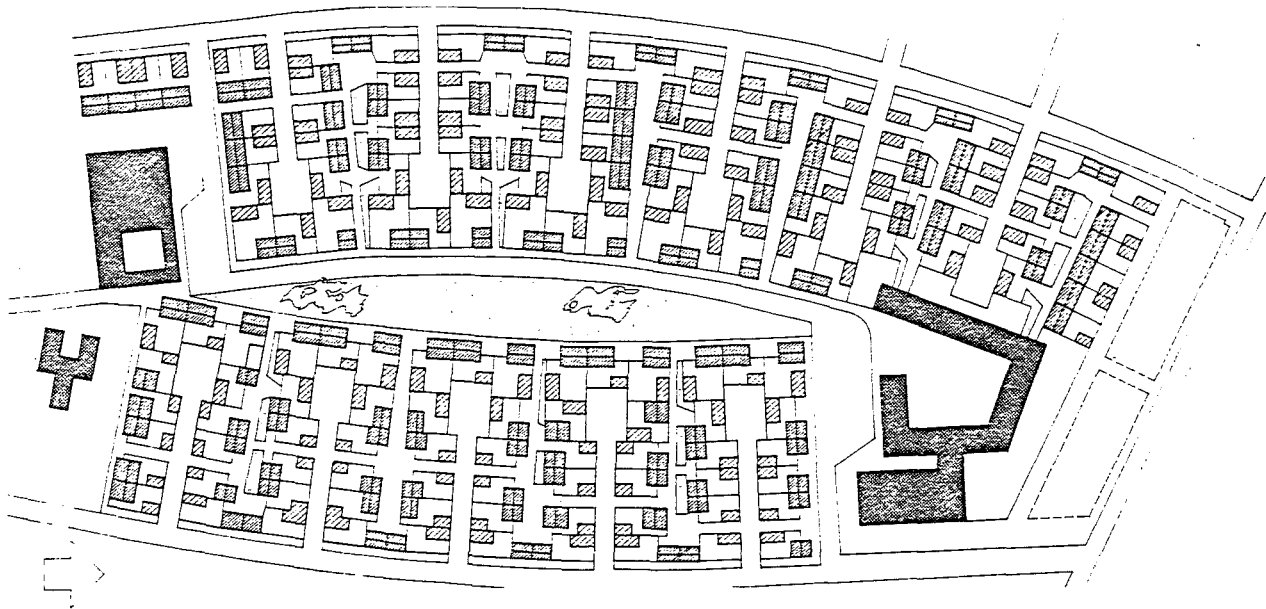
Espanya

El conjunt ocupa una superfície de 8.06 Ha de terreny de les quals el 32% estan destinades a sòl residencial, del que s'ocupen el 23% El 9% està destinat a sòl lliure, el 2% a equipaments i el 53% a vialitat.

Les vivendes es disposen en dues franges al voltant d'un espai central, en el qual es col.loquen en un extrem l'esglesia, i en l'altre la plaça amb l'ajuntament i els comerços.

Des de l'espai central es pot accedir a les vivendes a través d'uns cul-de-sac peatonals. La circulació rodada es fa pel perímetre, podent-se atravesar l'espai central. Des del perímetre una sèrie de cul-de-sac permet l'accés rodat als patis de servei posteriors de les vivendes.

Els habitatges són de planta baixa i pis, agrupades en parelles o en fileres de quatre o bé aïllades.

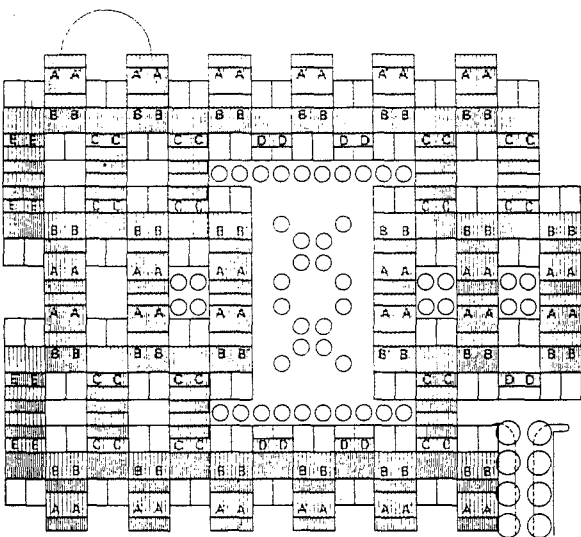
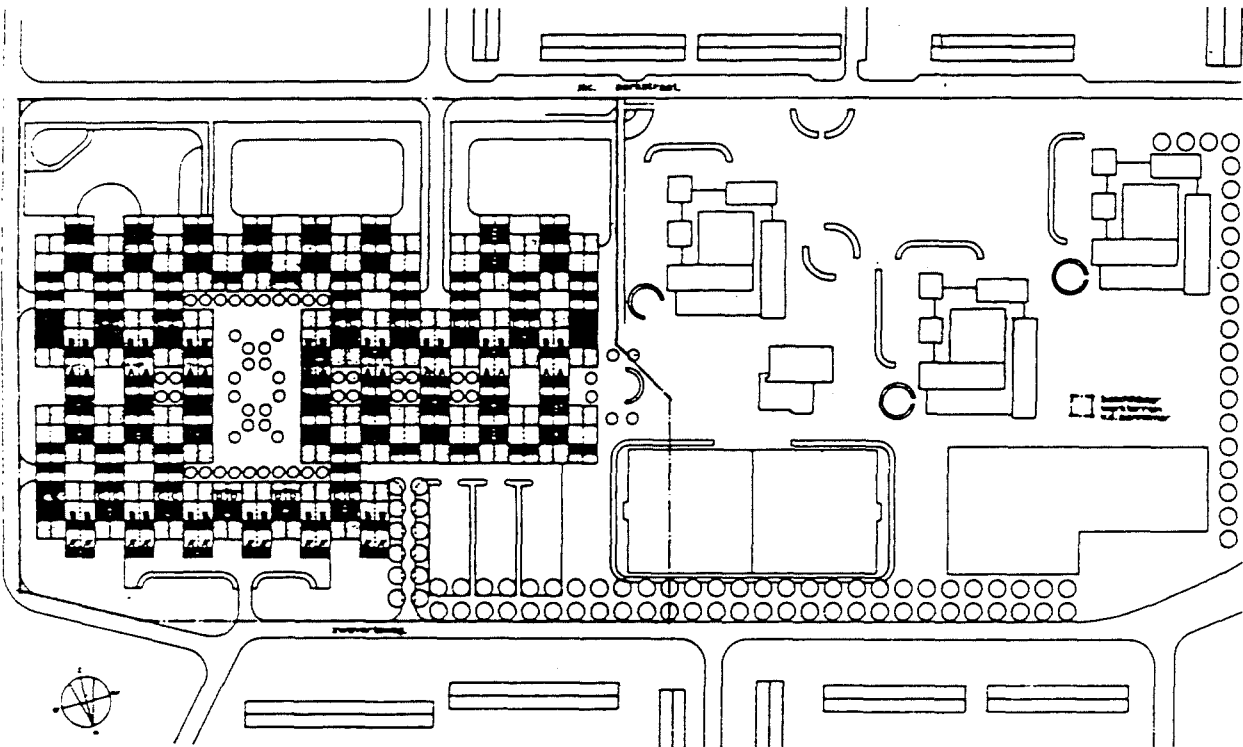

KASBAH

P.Blom
1965-1973
Hengelo
Holanda

El projecte inicial traçat per Blom constituia la fase final d'una zona d'ampliació molt més gran (Gross Driene) al Norest de la ciutat, en un terreny totalment pla. El barri limita a l'Est amb Weideland, a l'Oest amb jardins d'infància i zones de joc per una població de gent gran.

L'ambit d'intervenció és una peça quasi bé quadrada de 3,2 Ha., amb densitat total de 58 viv/ha. Rodejat per carrers per tres dels costats, que donan accés a tres ramals que s'endinsen en el conjunt i que comuniquen amb els

type A 32st woning van 3 verbl. eenh. semi-woning (meubelen, huur) atelier, studenten, enz.	type A' 28st woning van 3 verbl. eenh. kleine woning, door extra gevel zeer gezellig	type B 55st type B' 51st woning van 3 verbl. eenh. kleine woning met tuin	type C 34st type C' 28st woning van 5 1/2 verbl. eenh. grote woning met tuin
type D 15st type D' 11st woning van 5 1/2 verbl. eenh. extra gevel en vergrootte woon- vloer; grote woning met tuin	type E 6st type E' 6st woning van 7 verbl. eenheden zeer grote woning met tuin	A+B als dan type is heel goed mogelijk samen te stellen! kopen grond in andere gebieden!	

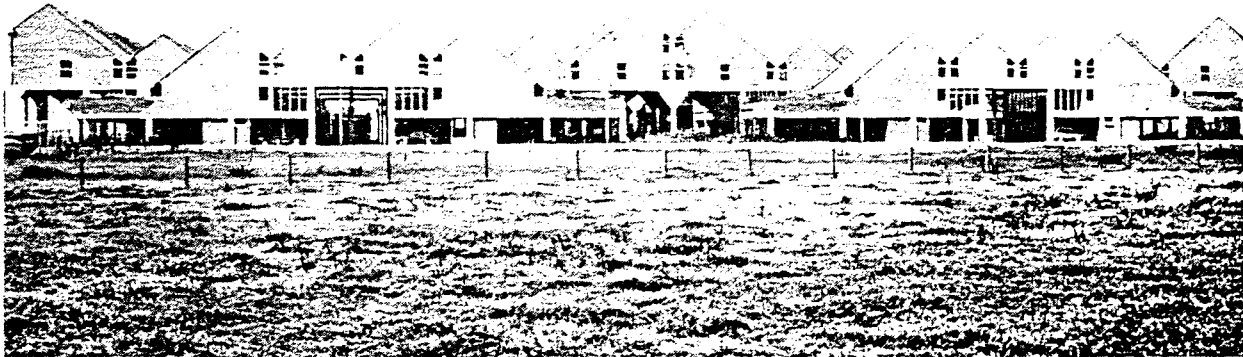

aparcaments situats en les plantes baixes de les vivendes. La distància màxima del cotxe a la casa és de 30 m. , això ho aconsegueix utilitzant les places de l'aparcament obert del centre comercial situat al Nordoest.

Un dels aspectes més importants és la xarxa de carrers interiors a troços cobert, i a troços descoberts, generant una sèrie de patis que lateralment permeten la il.luminació i ventilació de les cases, la que no es logra a través dels patis es fa cenitalment.

En el mig del conjunt, interrompent la catifa de vivendes, queda ubicada una plaça d'us comunitari.

Es tracta d'un complexe experimental de 184 vivendes unifamiliars, buscant lograr que tot el

conjunt tingui una lectura unitaria. Les cases estan adosades de dos en dos i agrupades per formar un teixit aixecat a l'alçada d'una planta o planta i mitja sobre el nivell de terra, deixant a sota el terreny lliure. La inspiració prové de les ciutats nord-africanes assumida idealment com a referència espacial i social amb l'objectiu de reformular la relació usuari, casa, comunitat.

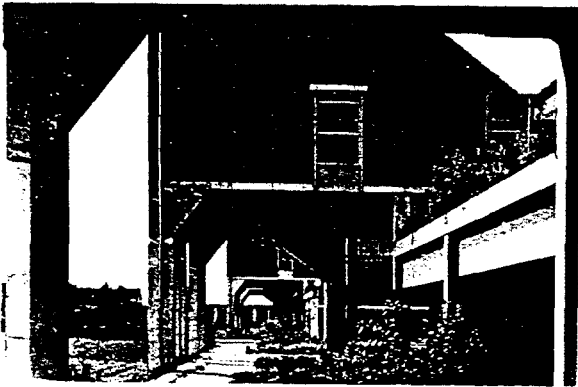
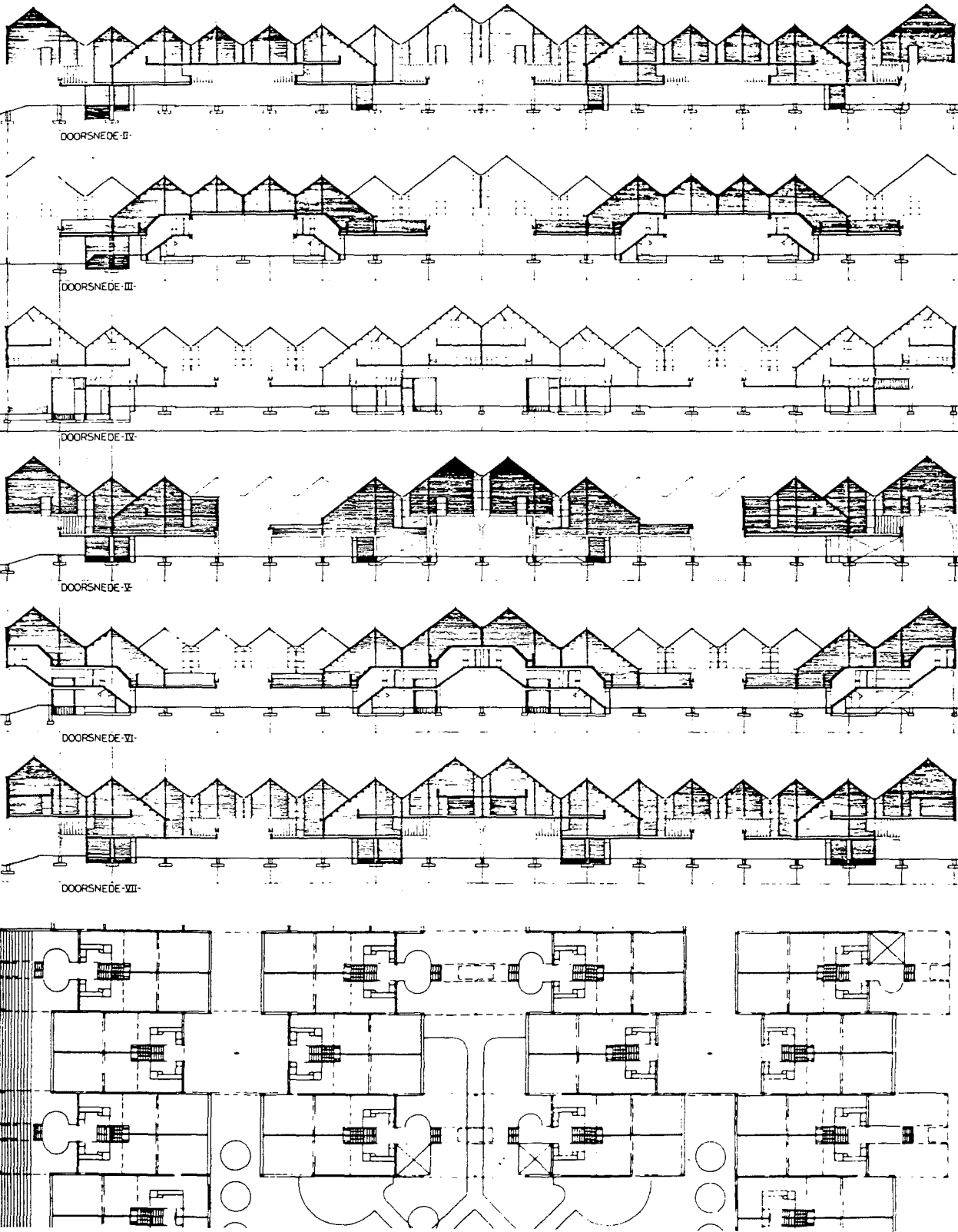
La planta baixa es deixa lliure pel tràfec rodat, equipaments, àrees de joc i camins peatonals.

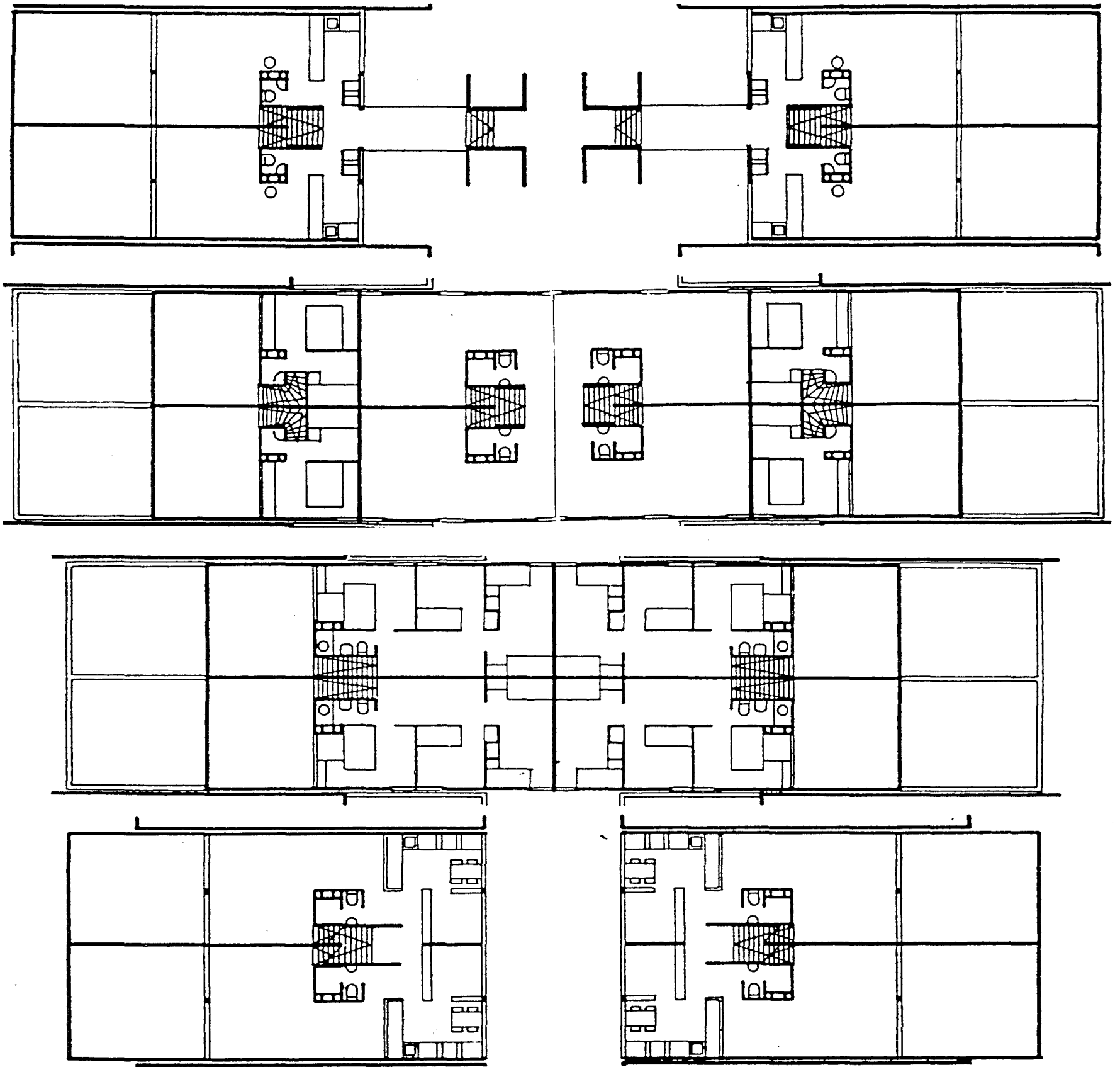
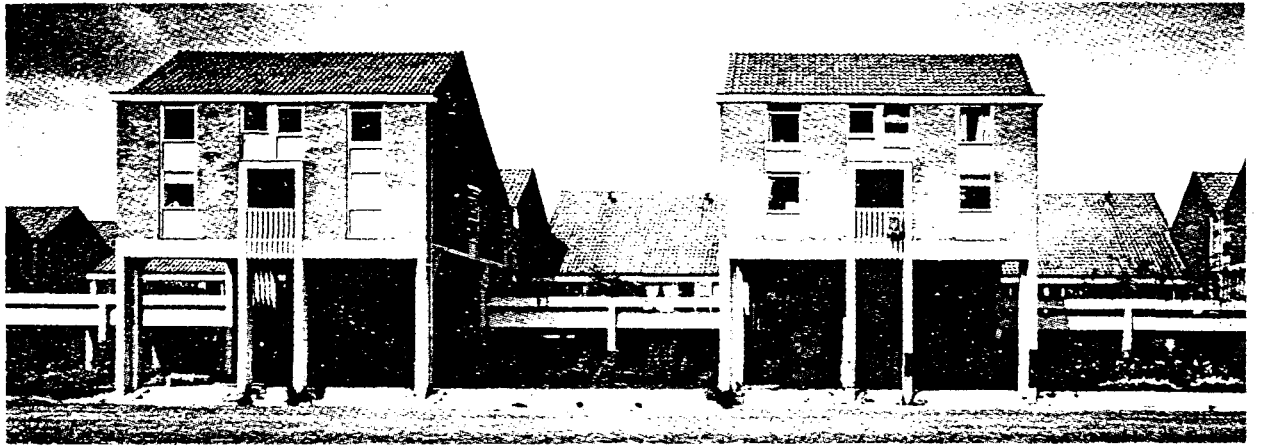
Sobre una malla de pilars de 6,60 per 10 m. es disposen les cèl·lules residencials en diverses alçades. S'utilitzen fins a deu tipus de vivendes amb programes des de tres i fins a sis persones.

El jardí individual és produeix a diversos nivells al igual que que les cases. Tot i que les cases es desenvolupen en alçada cadascuna té accés directe i independent del carrer.

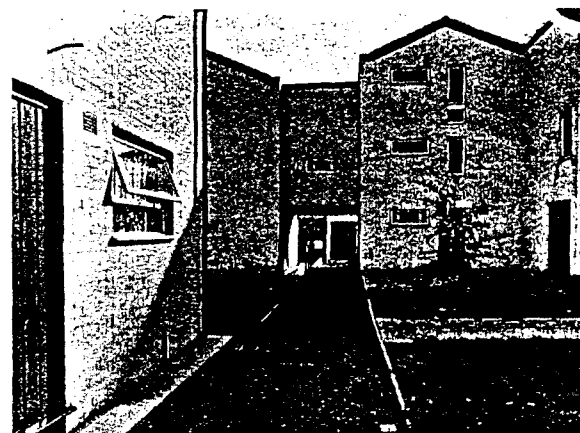
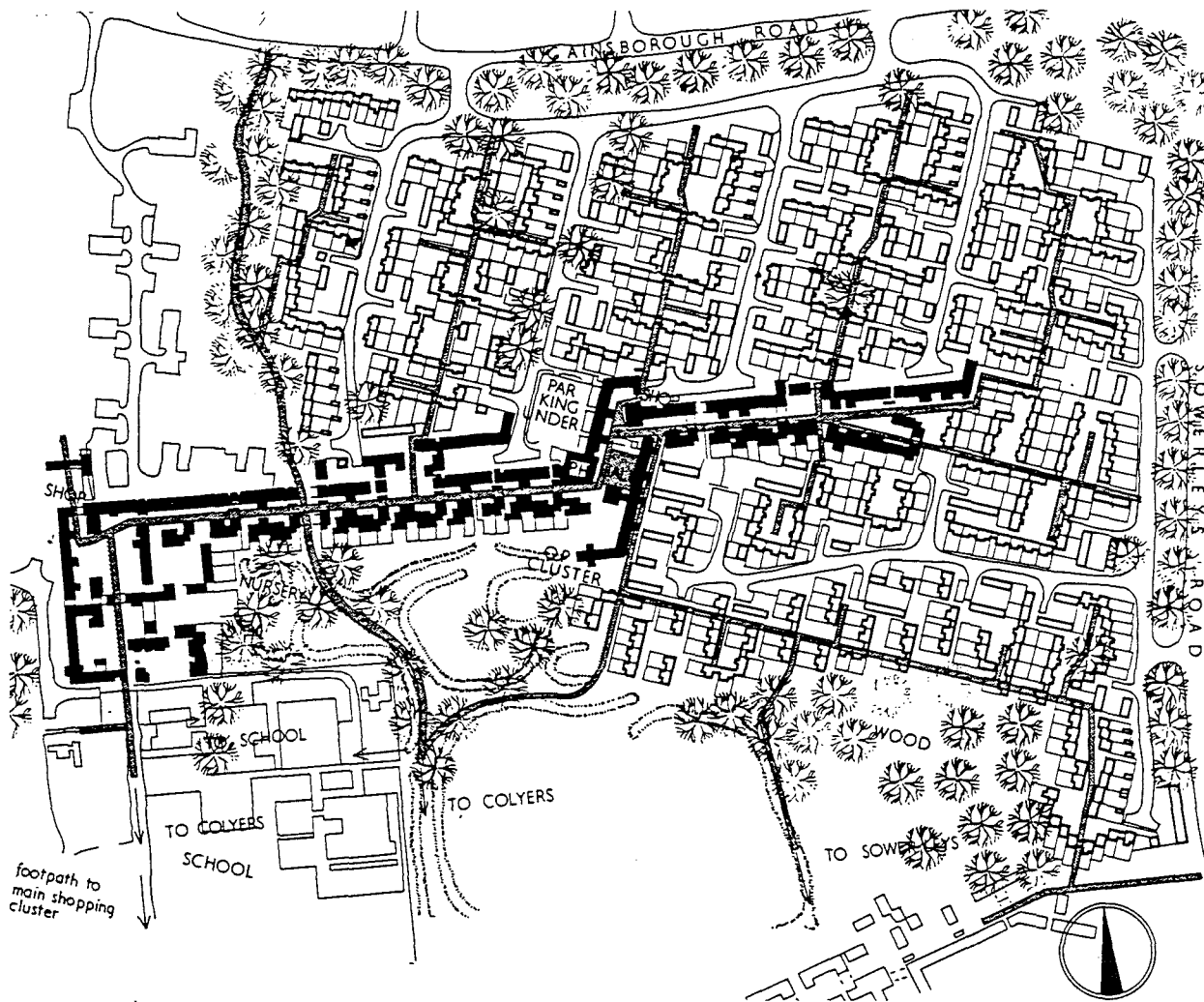
Rev. L'Architecture d'Aujourd' hui. 177
Rev. The Architectural Review. September 1970.
AA.VV. Housing in Europa 1960-1979. pàg. 290-293
Kirschenmann,J.C. Diseño de barrios residenciales. pàg. 150-151

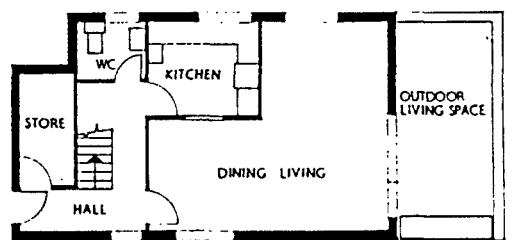
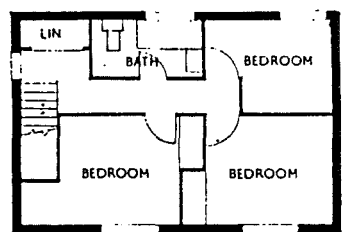
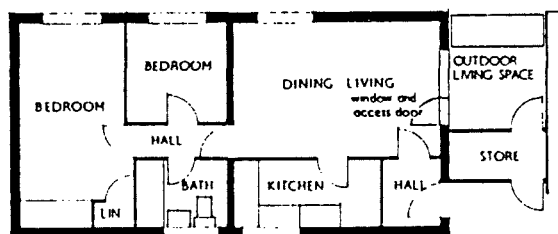
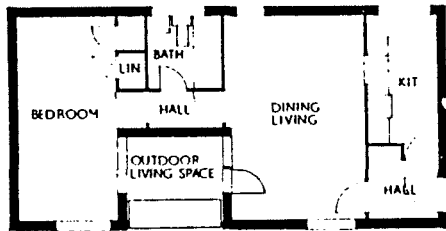
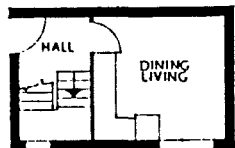
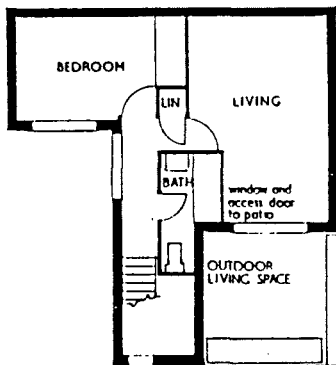
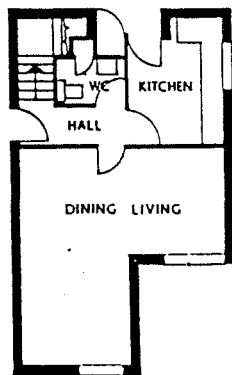
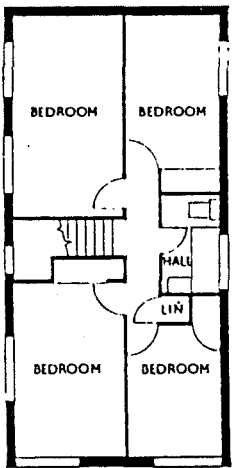
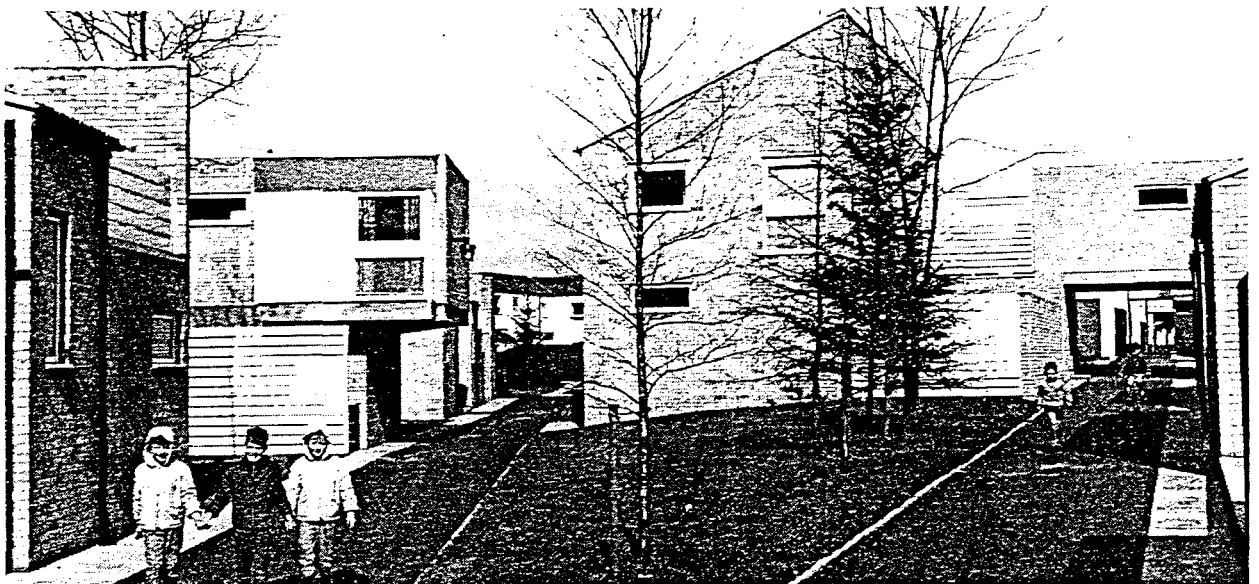
J. Stedman
1965
Corby New Town
Anglaterra

Les vivendes tenen diversos programes funcionals que es defineixen a partir d'un mateix tipus edificatori però variant les mesures. Els tipus estan pensats per estar articulats entre sí, el que fa que cada unitat tingui que ocupar un lloc concret.

Rev. The Architects' Journal. 6/1/1968
Rev. The Architects' Journal. 13/11/1968
Kirschenmann, J.C. Diseño de barrios residenciales. pág.
172-173
Osborne, F.J. - Whittick, A. The new towns. pág. 231-243

PREVI

AA.VV.

1966-1968

Lima

Perú

- Equips:
Atelier 5
Candilis, Josic, Woods
Esguerra, Sàez, Undarreta Samper (2)
Herbert Ohi (4)
Iñiguez de Onzoño, Vazquez de Castro
Kikutaki, Maki y Kumokava (3)
Toivo Korhonan (5)
Christopher Alexander, S. Hirschew, S. Ishikawa,
C. Coffin, S. Angel (1)
James Stirling (6)

El concurs PREVI (Proyecto Experimental de Viviendas) de Lima planteja un problema urbanístic teòric: com construir barris residencials de baix cost, alta densitat i amb cases unifamiliars, on l'usuari pugui participar en el desenvolupament del propi habitatge.

Es tracte de projectar sobre una superfície de 40 ha. situada a 8 Km del centre de Lima, un assentament per 10.000 habitants amb la construcció de 1.500 vivendes, on cada família té una mitja de 7 membres.

La parcel·la que s'aconsella és de 80 m² per vivenda i una superfície construïda de 60 a 120 m². L'alçada màxima de 3 plantes.

El desafiament fonamental és fer compatible la més alta densitat (100-125 viv/Ha) amb vivendes unifamiliars.

Els guanyadors del concurs són els projectes de: l'Atelier 5; Herbert Ohi; Kikutaki, Maki i Kumokava. Un projecte d'enorme interès, però que es queda fora de concurs, és el de l'equip de C. Alexander.

Projecte de C. ALEXANDER

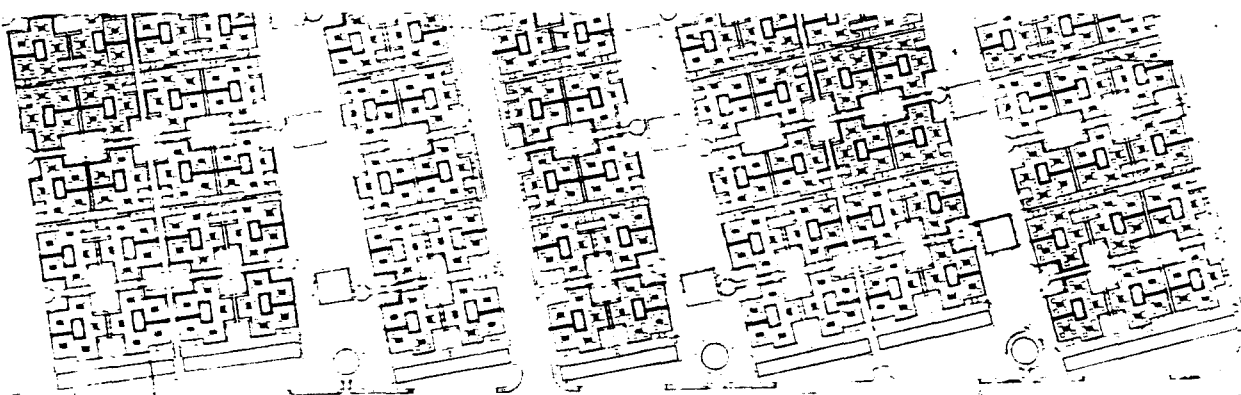
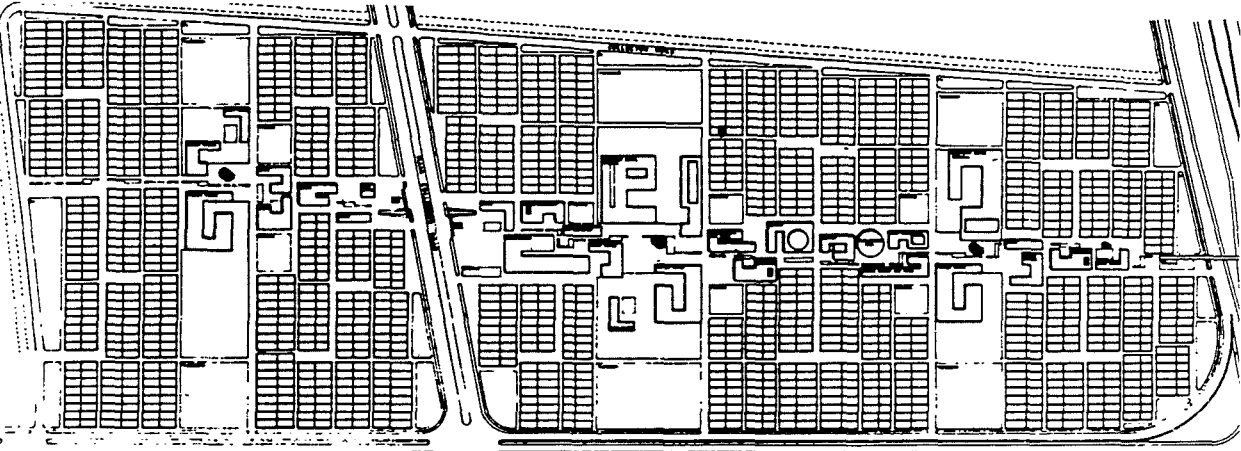
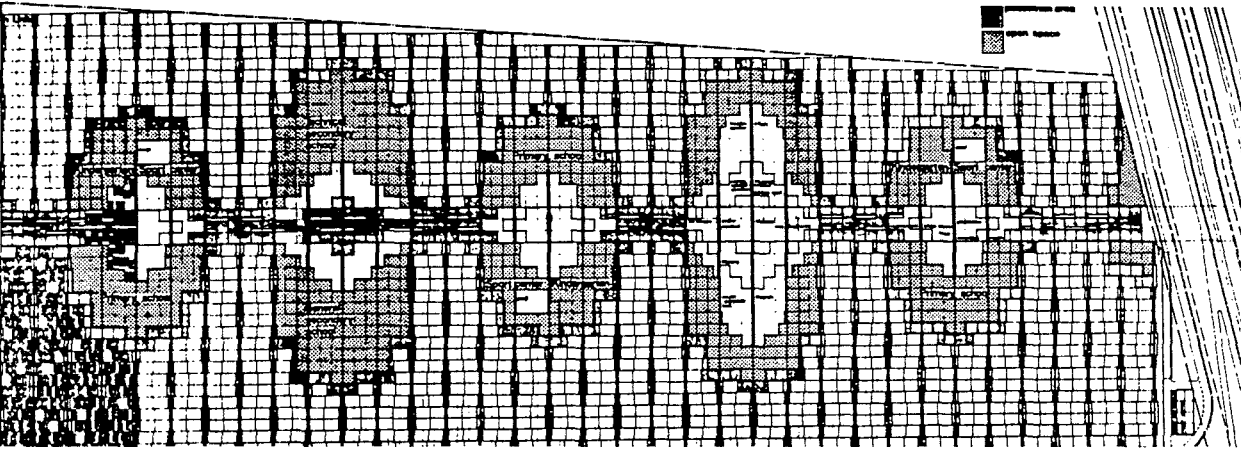
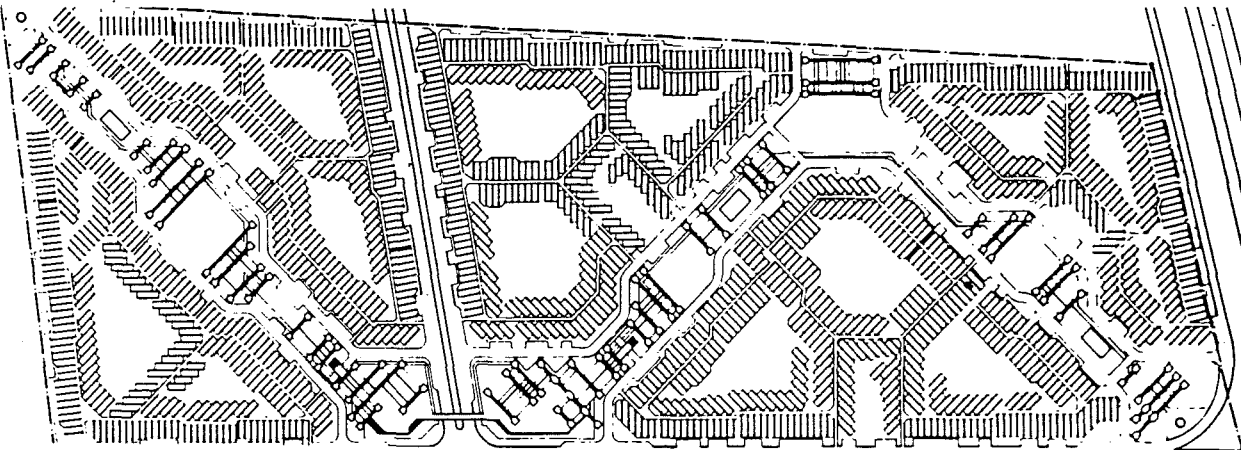
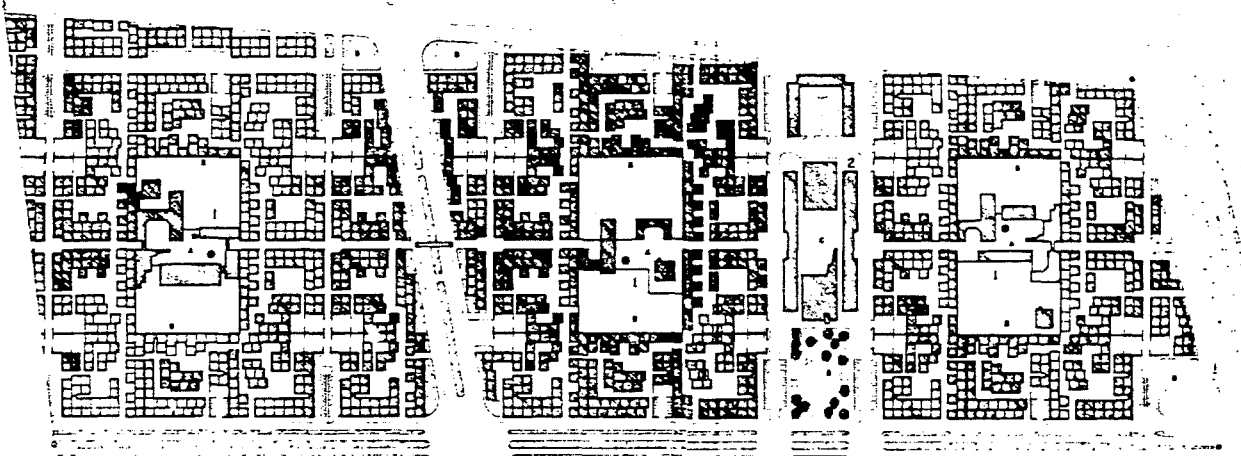
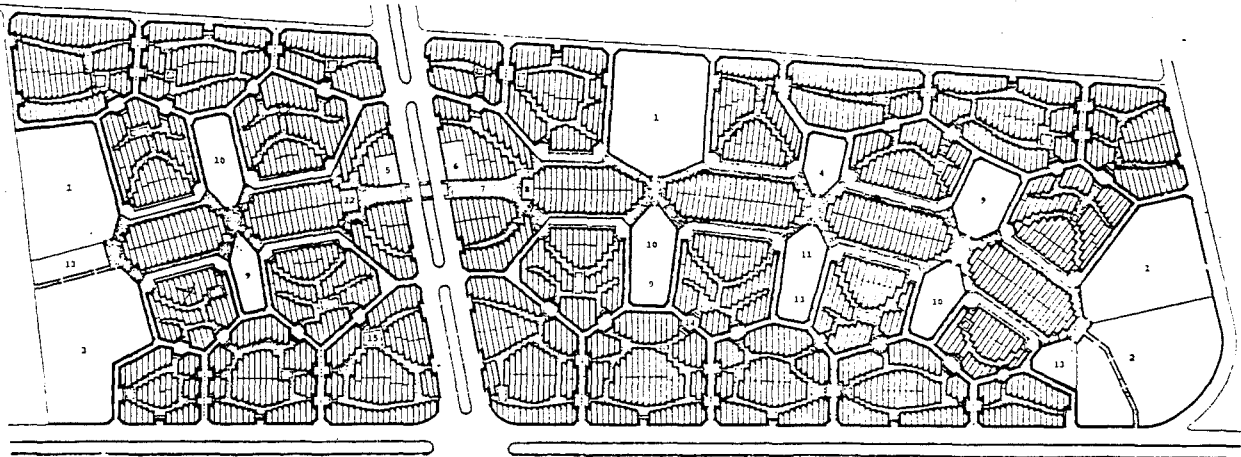
Alexander configura l'àrea com a superposició de tres malles: la xarxa viària, la xarxa peatonal i una espina central peatonal, on es col·loquen els nuclis d'activitats, serveis i comerç.

El sector es divideix en una sèrie de cel·lules amb un nombre variable de vivendes (de 30 a 70), que funciona com una illa peatonal circumdada per un carrer de sentit únic i amb l'espai d'aparcament. Cadascuna d'aquestes cel·lules està projectada amb la idea de que el grup d'habitants pugui crear una atmosfera particular.

La malla viària defineix sempre encreuaments de tres vies per ésser menys conflictives. Les circulacions són segregades.

Les parcel·les són un mòdul de 5.20 m. per 13-27 m. i una fondària edificable fins al 100% en PB+1. La forma i divisió és escollida per l'usuari. Cada casa és única, no sols per dimensions sino també funcionalment.

Alexander proposa una tipologia edificatòria adaptable als usuaris i a les seves necessitats. A través de l'incorporació de patis estableix els diferents nivells de privacitat necessaris. La construcció parteix de la construcció d'una base de fonamentació sobre la qual s'aixequen l'estructura de l'edifici feta amb materials

autoctons, i on l'usuari intervé en la seva construcció. A més a més de poder-se-la adaptar en el temps.

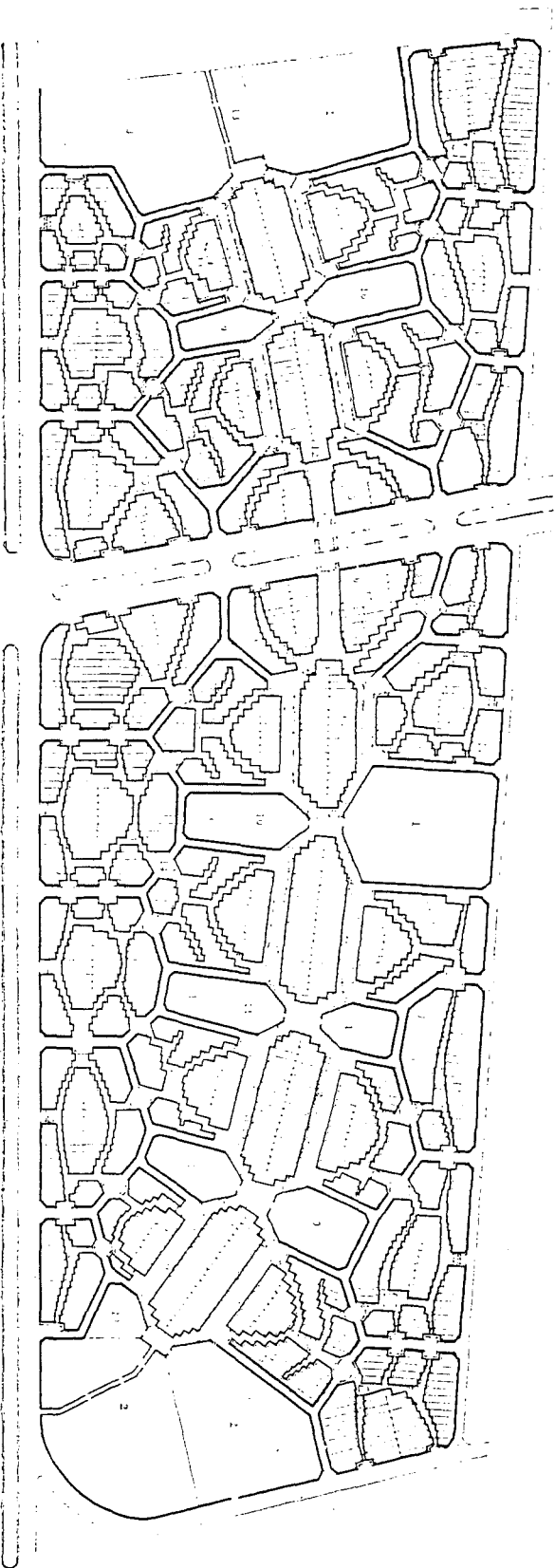
Existeixen multitud d'elements i formes de combinar-los. L'usuari tria un projecte tipus, dimensió, suport,... Aquest projecte es pot modificar mitjançant la combinació d'elements, i aquest elements es poden canviar de posició i relació entre ells.

L'autoconstrucció permet que la casa es pugui modificar fàcilment i adaptar-se a les necessitats canviants en el temps.

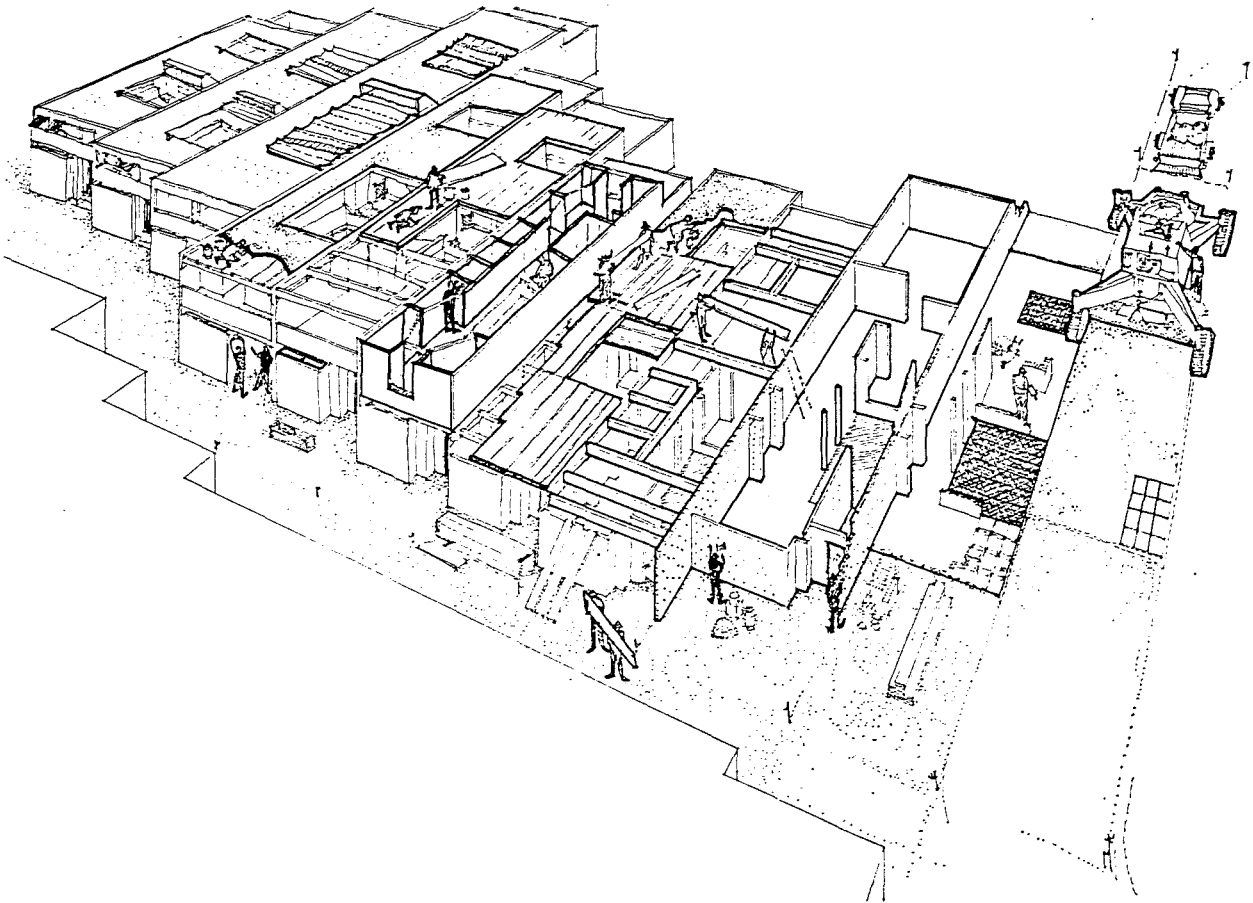
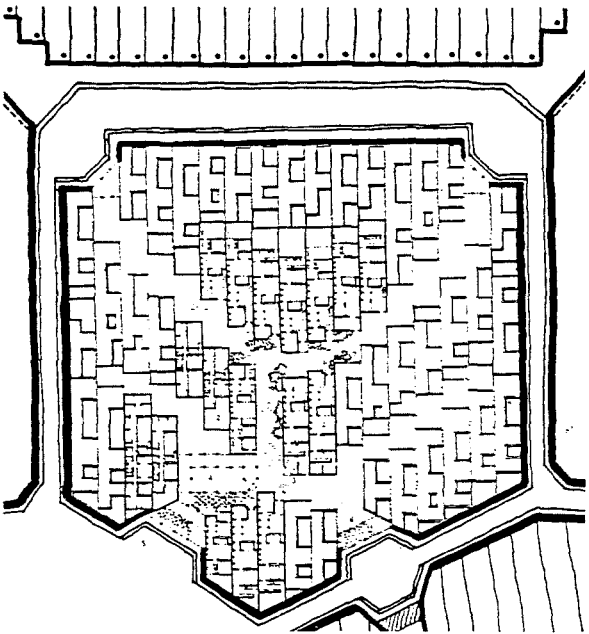
Des del punt de vista organitzatiu la vivenda s'enten com una successió de patis que separen les diferents parts de la casa i diferents nivells de privacitat, a l'hora que introdueix la natura i els espais exteriors en l'interior de la casa. Es desenvolupa en dues plantes: la planta baixa dedicada als elements col·lectius i la planta superior dedicada a les zones individuals.

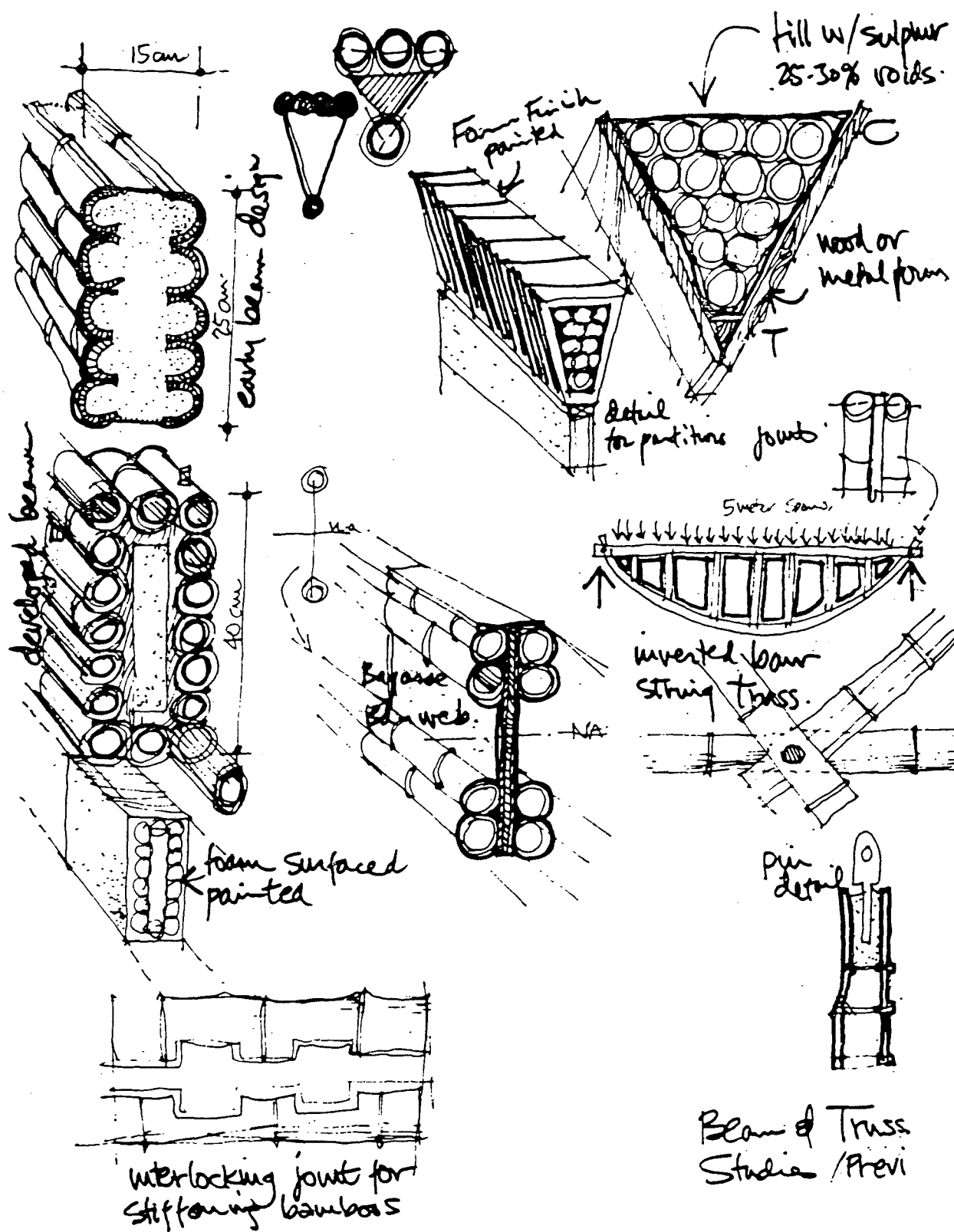
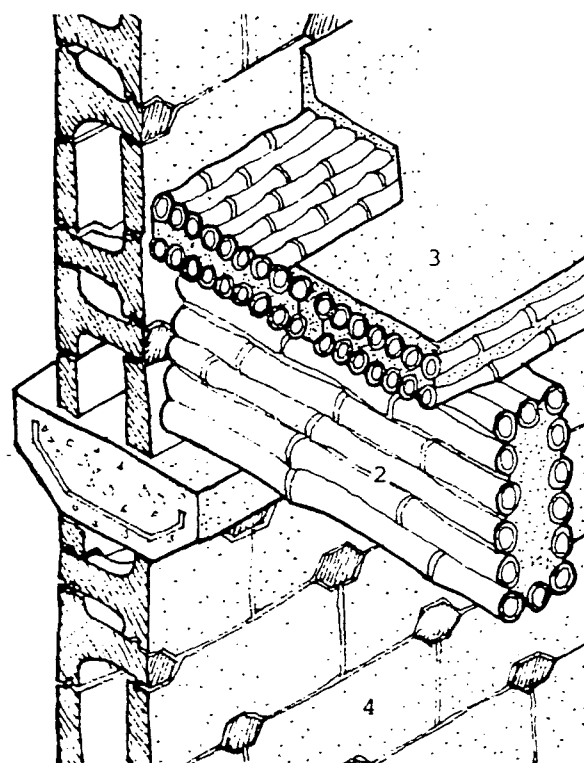
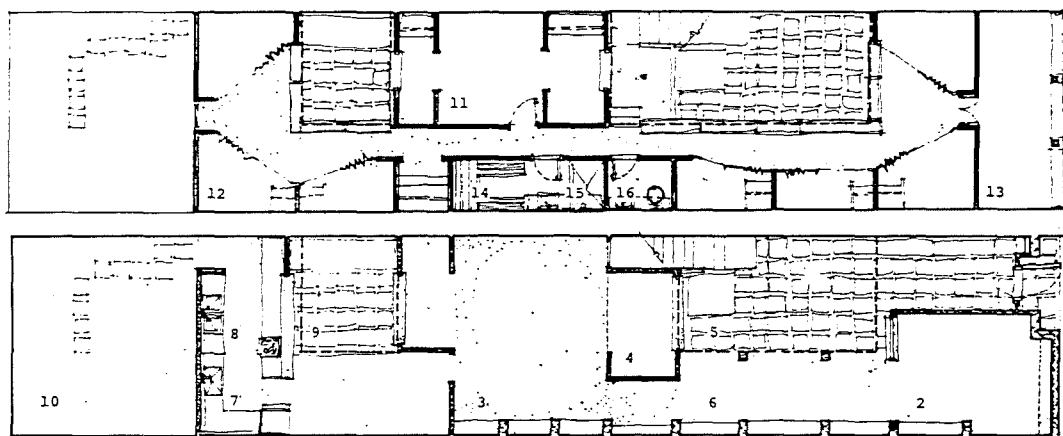
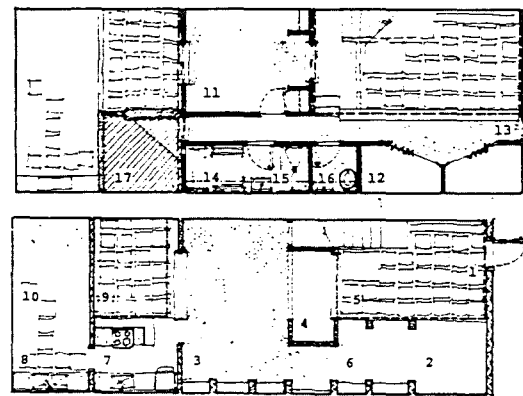
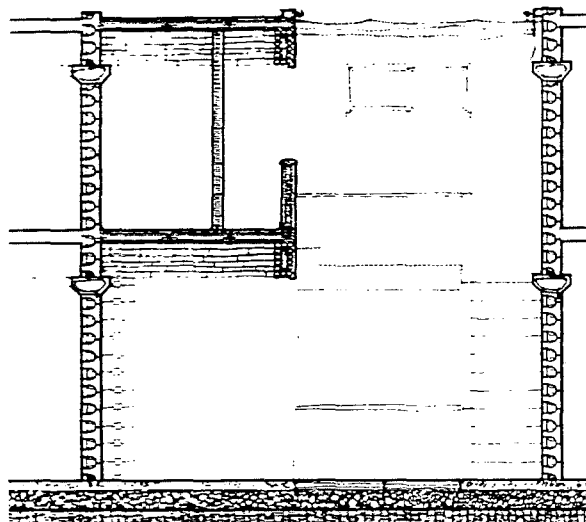
El sistema constructiu parteix d'una estructura bàsica, consistent en una placa de fonamentació, parets de càrrega i un entramat lleuger sobre un sistema de biguetes. Aquesta forma és, conceptualment, molt similar a la construcció tradicional; però amb menys pes i menor cost. La placa flotant es col·loca en gran trams per una màquina de construir carreteres. Les parets són portants i estan elaborades amb blocs de formigó pobre, reforçats amb sofre, amb una cavitat per les instal·lacions, col·locats en sec. L'entramat i les biguetes estant fetes de foamlàstic de poliuretà i bambú, acabats amb sorra de sofre que els cobreix.

Els components, per separat, són abundants i de modestes característiques constructives i tecnològiques, però la manera de tant de combinar-los com disposar-los fan d'ells materials d'alta qualitat, i particularment resistents als terratrèmols. Els componets es prefabriquen in situ amb notables toleràncies per tal de lograr un procés constructiu fàcil.

Rev. Architectural Design. 4/1970
Rev. Edilizia Popolare. Nov/dic 1980 n.157
AA.VV. El crecimiento de las ciudades. pàg. 108-139
Alexander, C. et al. Houses generated by patterns.
Mackay, D. Viviendas plurifamiliares. De la agregación a la integración. pàg.172-177
Muntaner, J.M. después del Movimiento Moderno. Arquitectura de la segunda mitad del Siglo XX. pàg 132-133

THE BROW

Department of Architecture and Planning

1966-1971

Runcorn N.T.

Anglaterra

The Brow és un dels vuit barris de Runcorn N.T. situats en l'interior de l'anella oriental de tràfic, queda localitzat a la vesant Oest de Halton Hill.

El projecte s'insereix en un entorn urbà ja consolidat i està comformat per tres paquets separats entre si per la línia del transport públic i pels espais lliures.

El plantejament de les primeres comunitats de Runcorn (The Brow entre elles) segueix el principi d'agrupar les cases en àrees peatonals amb camins peatonals entre cases i llocs de joc infantil, amb accés en cul-de-sac i aparcaments agrupats en diversos punts.

El viari forma una xarxa alveolar, és a dir, es va extenent de manera irregular com una successió de culs-de-sac. Aquestes ramificacions arriben a tenir fins a 150 m. de longitud. Els carrers estan pensats amb la única finalitat d'accés als habitatges; per aquesta raó les vies són estretes i irregulars, el que obliga a circular a molt baixa velocitat. Els carrers de distribució tenen 6 m. d'ample i serveixen succeïment a diferents culs-de-sac; aquestos últims tenen entre 3 i 6 m. d'ample. Els culs-de-sac porten a petits espais interiors que acullen els vehicles aparcats. Els carrers no tenen voreres. La xarxa peatonal és de similars característiques que la rodada.

Un carrer perimetral reparteix la circulació a uns altres carrers de 150 m. sense sortida i d'un ample reduït a 3,10 m., que connecten amb els aparcaments dels vehicles (de sis a deu cotxes). Hi ha previst un carril especial per l'autobus que passa pel mig del barri. Una segona xarxa de camins peatonals lliga tot el barri, logrant una total separació de les dues xarxes viàries, rodada de peatonal.

L'escola, les botigues i el local social s'han situat en un lloc cèntric, on també es situa la parada d'autobus.

Entre les diferents bosses d'aparcament, els camins peatonals i les vivendes, van quedant tot una sèrie petits d'espais verds per a ús de la col·lectivitat.

Totes les cases estan vinculades a la xarxa peatonal i rodada.

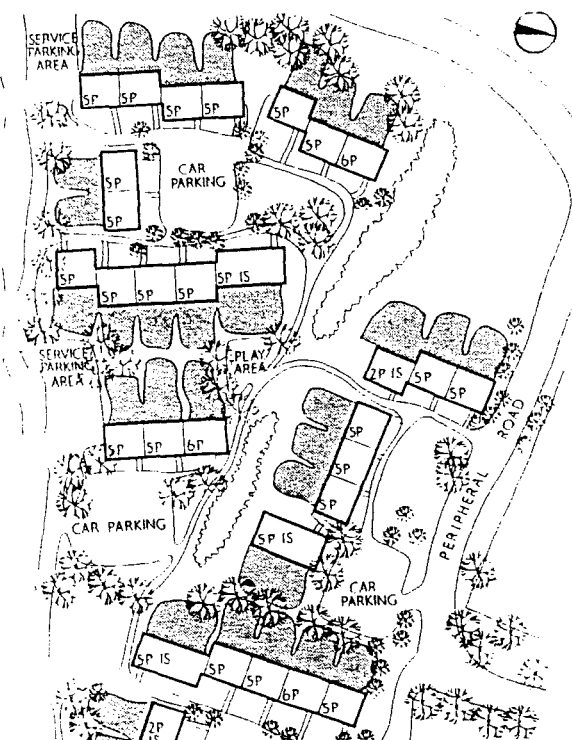
La implantació de les cases és informal amb petites fileres col·locades en diferents angles. Les cases estan adossades compartint la mitgera de manera irregular. L'efecte del passos peatonals a través de les cases de dues plantes entre jardins i espais de joc és puntualment agradable. Ni el parcel·lari ni l'edificació segueixen un ordre formal regular. Això fa que la imatge sigui dispersa i inconexa. El barri té una aparença de desordre controlat.

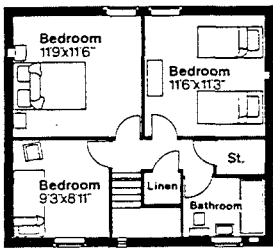
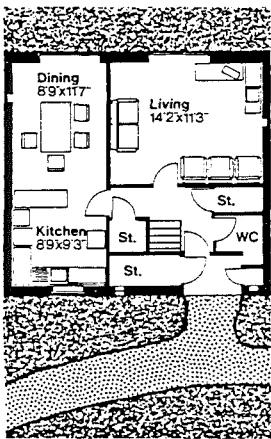
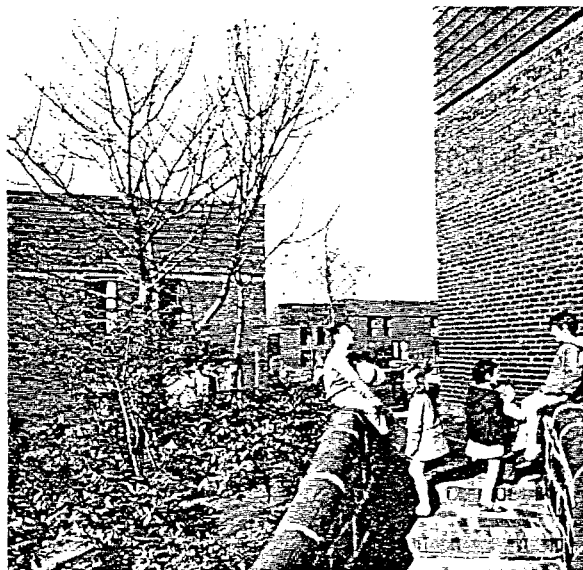
Agrupació irregular formant patis amb deu cases de, normalment, dues plantes (80-92 m²) i amb un jardí de 100 m². Els jardins tenen la doble orientació: a vial i a rodat.

L'habitatge té 45 m². de planta i 7 m. de longitud de façana.

El programa funcional dels habitatges es compon de cuina i sala-menjador a la planta baixa i tres habitacions a la planta alta, està pensat per cinc persones.

Rev. Architectural Design. 6/1972
Rev. The Architects' Journal. 14/10/1970
Rev. The Architects' Journal. 27/1/1971
AA.VV. Housing in Europa 1960-1979. Vol.5 pàg.82
Kirschenmann, J.C. Diseño de Barrios Residenciales. pàg.178
McCluskey, J. Diseño de vias urbanas. pàg. 26-27
Osborne, F.J. - Whittick, A. The new towns. pàg. 304-313

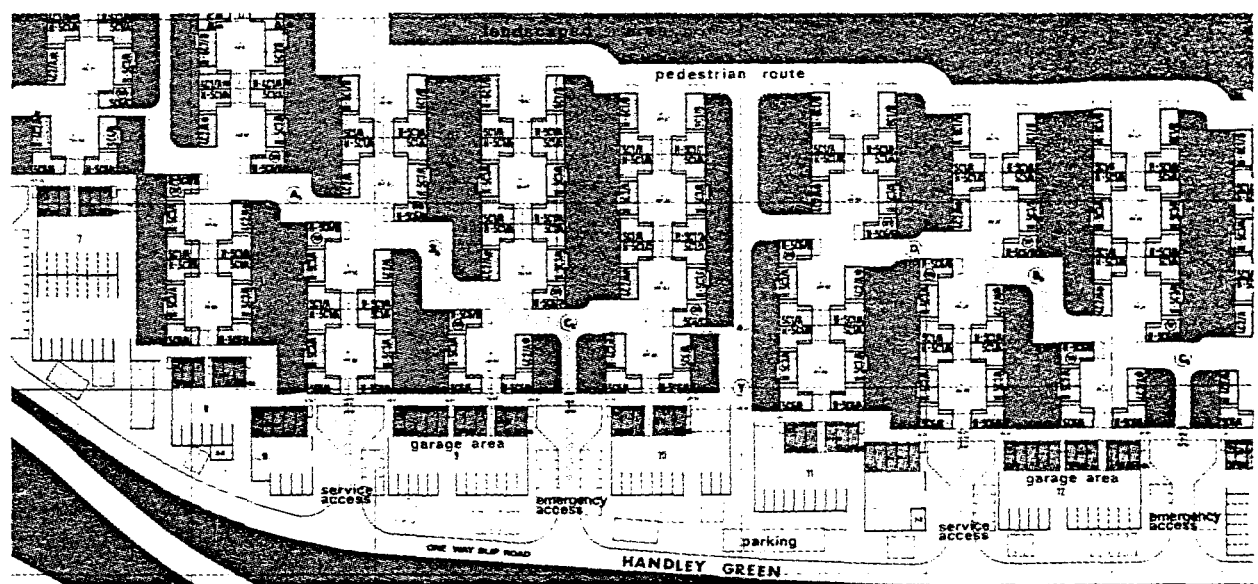
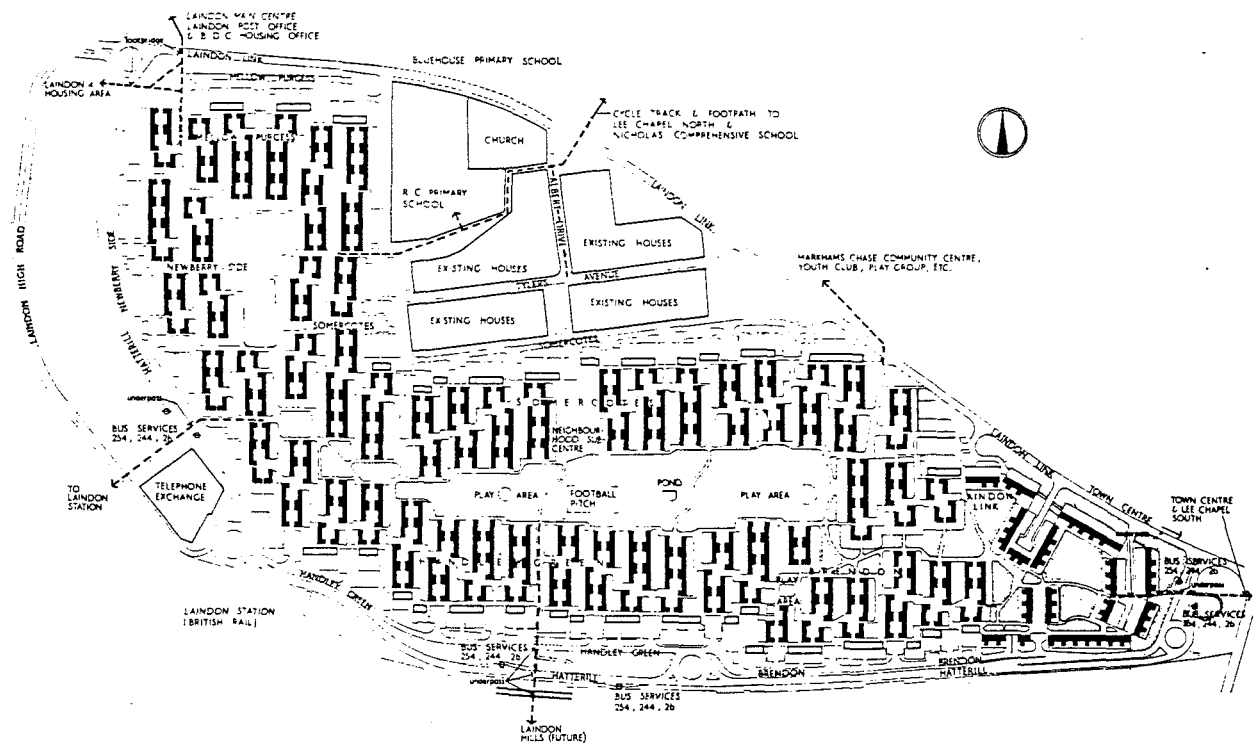
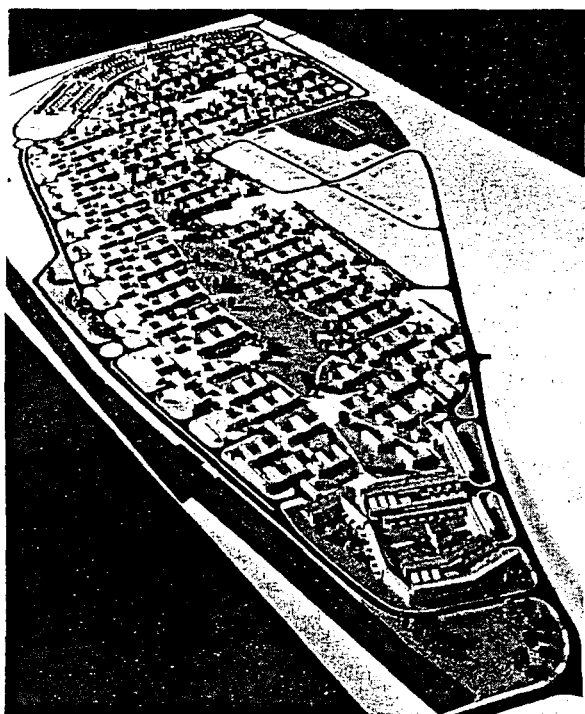
LAINDON 5

Departament Of Architecture and Planning BCD, D. Galloway

1967-1973

Basildon New Town
Anglaterra

El barri està situat a 2,5 Km. del centre de la New Town, limitat al Sud per una línia de ferrocarril i per una estació de tren en l'extrem Sudoest. La carretera principal corre paral·lelament a la via del tren, amb moltes línies d'autobus. El terreny té una forma quasi triangular que declina lleugerament cap a l'Est. La superfície del barri és de 32 Ha i el nombre de vivendes de 1364.

El barri està rodejat per un anell viari exterior des del que s'accedeix a múltiples pastilles d'aparcament que separen les cases de l'exterior, i especialment del tràfec rodat.

L'element organitzatiu és l'agrupació de sis vivendes al voltant d'un pati (12x12 m.), vivendes unifamiliars de dues plantes. A través de la successió de patis s'accedeix a un gran espai lliure central on es situen els espais de joc, esbarjo, ...

Al Sudest, aprofitant una depressió del terreny, hi ha una agrupació de vivenda col·lectiva. Un anell exterior dóna accés als aparcaments situats, o bé en places a l'aire lliure, o bé en garatges sota dels edificis. A partir d'aquestes places una xarxa de camins peatonals que atravessen els patis, enllaça amb les dues grans zones verdes del conjunt, dotades de diferents equipaments de caracter lúdic.

Transversalment també existeix un sistema de connexió peatonal que de manera irregular va interconnectant els diferents espais comunitaris.

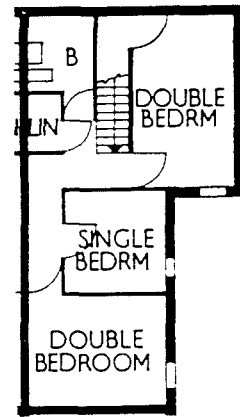
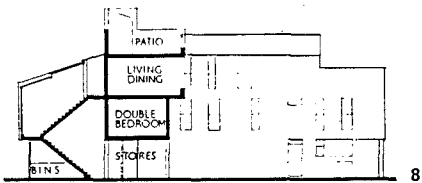
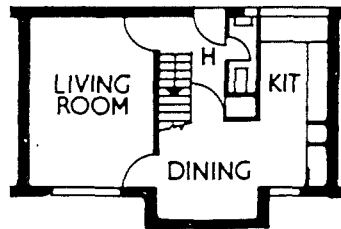
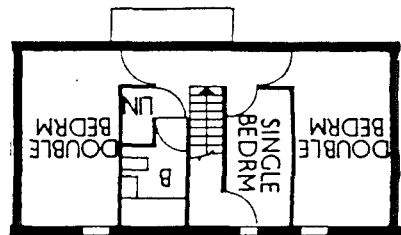
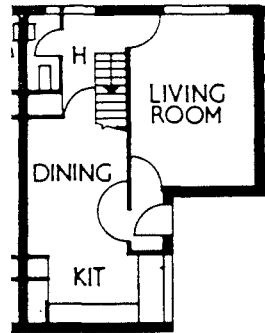
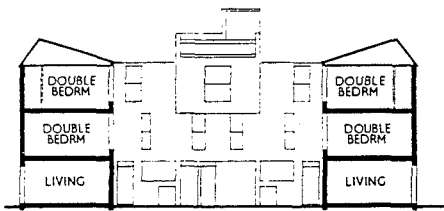
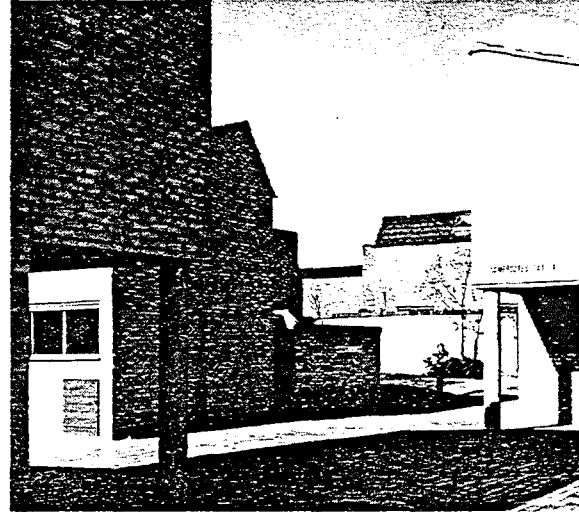
Redera d'aquest projecte hi ha tot un estudi dels recorreguts peatonals, de manera de no creuar-los amb la circulació rodada, preveient, a més a més, tot una sèrie d'entrades tant de servei com d'emergència. Així és com es logar deixar la circulació rodada en el perímetre i reduir al mínim el soroll dintre del barri.

L'espai d'accés a les cases és una petita plaça quadrada rodejada de sis vivendes. Cada vivenda té un mínim de 25 m2. de jardí individual.

L'espai comú de cada grup d'habitatges permet augmentar el sentiment de comunitat.

Els grups de cases es juxtaposen entre si de manera irregular; el resultat és una estora discontinua que deixa buits successivament.

Les cases són de dos tipus: vivendes en L de Pb+1 que deixen un pas en la part inferior, i un edifici de Pb+1 ample i poc profund. Cada casa disposa de jardí individual.

Rev. The Architects' Journal. 16/2/1972
 AA.VV. Housing in Europa 1960-1979. Vol.5 pàg.72-77
 Field, D. New Town and Town Expansion Schemes. pàg.208-213
 Kirschenmann, J.C. Diseño de Barrios Residenciales. pàg.166-167
 McCluskey, J. Diseño de vias urbanas. pàg. 20-21
 Osborne,F.J. - Whittick.A. The new towns. pàg. 211
 Peters. P. Casas en hilera. Agrupaciones. pàg. 71

RYEHILL

Napper, Errigton, Collerton

1967

Newcastle

Anglaterra

Es tracta d'una promoció pública de 280 vivendes sobre una superfície de 3,9 Ha (72 viv/Ha), en un solar ubicat dins del perímetre urbà a una distància de 1,5 Km del centre. El terreny té una lleugera pendent cap al Sud.

La carretera de Rye-Hill trenca el barri en dues parts. En el centre es disposa un gran espai lliure i l'espai per la col·locació d'equipaments. Això porta a que el barri s'organitzi en quatre fragments, cada un d'ells amb les seves bosses d'aparcament.

La xarxa peatonal forma una malla en dos direccions; la xarxa rodada en canvi es redueix a un sistema de culs-de-sac.

Les fileres de cases es trenquen cada 4 cases per deixar pas a una connexió peatonal. Tant el parcel·lari com l'edificació formen bandes contínues.

Les cases tenen jardí als dos costats, encara que de petita dimensió. La disposició dels jardins als dos costats de la casa fa que es mantingui la distància entre les fileres, i per tant la privacitat.

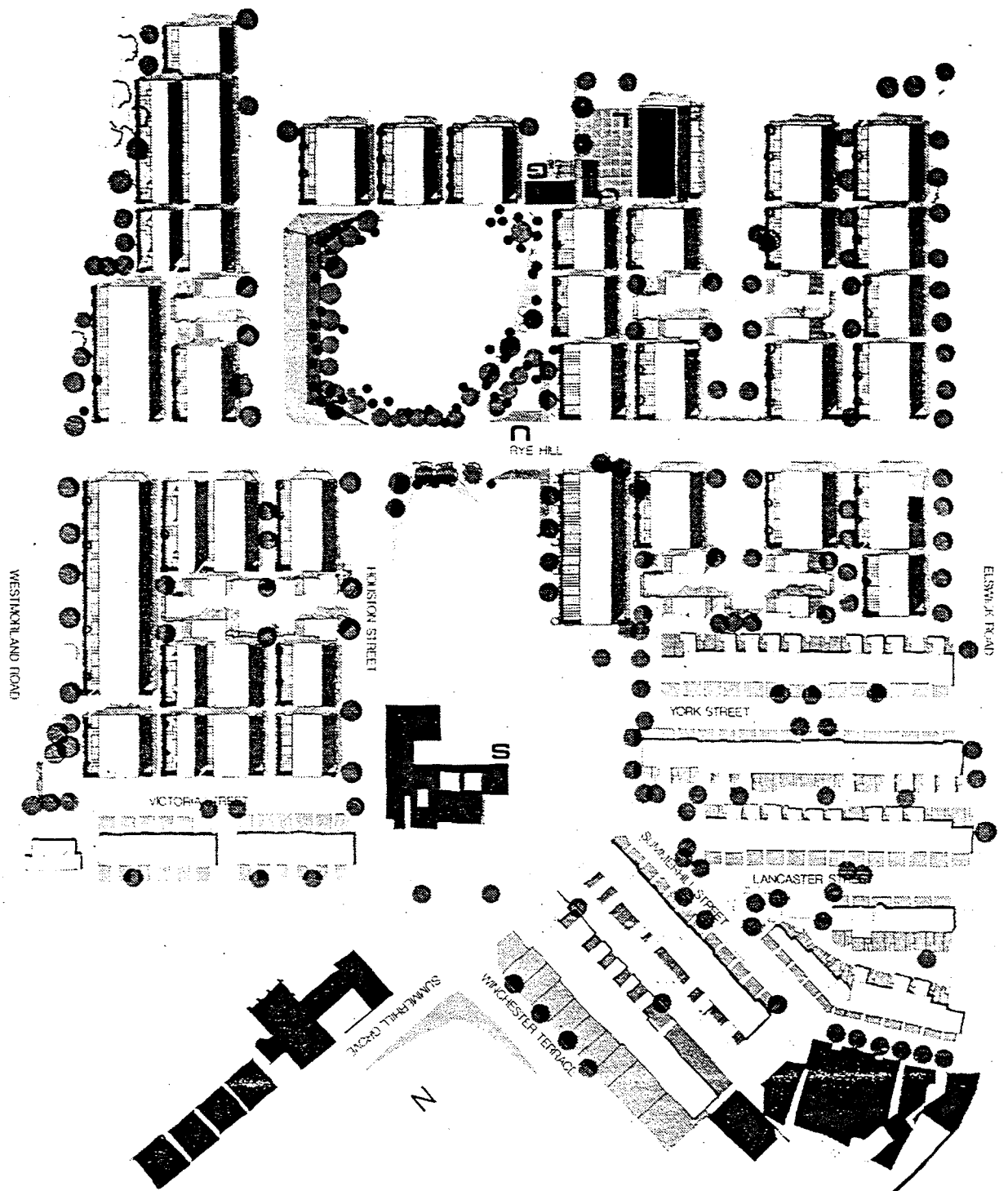
La vivenda està organitzada amb mitjos nivells, i es pot accedir pels dos costats. El desenvolupament en semiplantes permet un millor aprofitament de les escales, una millor adaptació a la topografia i una menor alçada. La superfície de la vivenda és de 100 m². aproximadament.

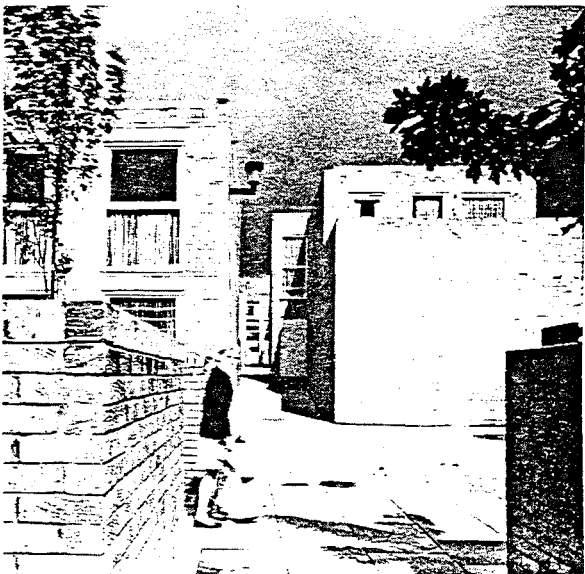
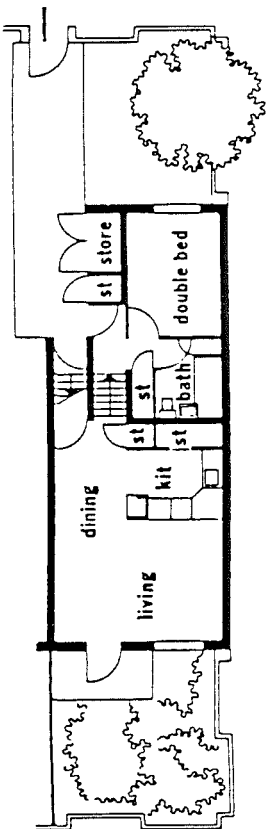
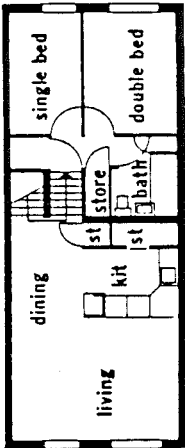
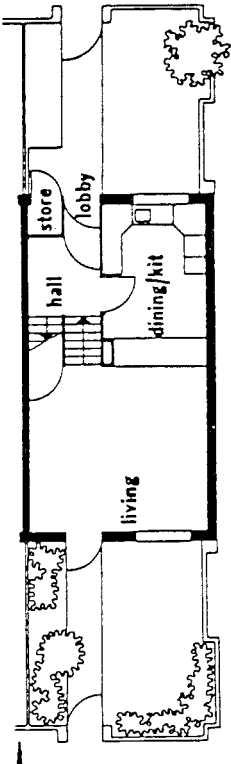
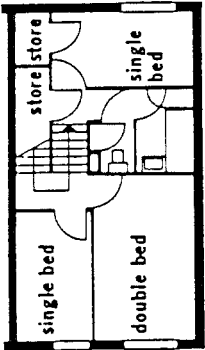
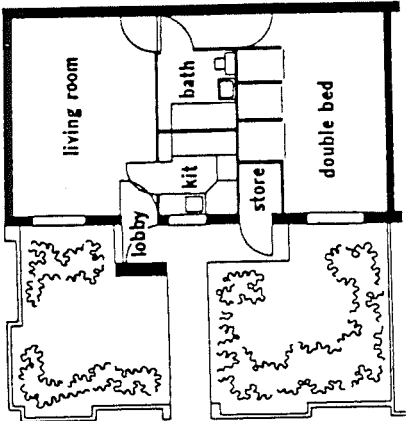
La casa amb jardí individual té aproximadament 40 m² dividits en dues parts, anterior i posterior, de 20 m².

Rev. Architectural Design. 5/1975

Rev. The Architects' Journal. 3/9/1975

Kirschenmann, J.C. Diseño de Barrios Residenciales.
pàg.100-101

GALGEBAKKEN

J.P.Storgard, J. Orum-Nielsen, H. Marcussen, A. Orum-Nielsen
1968-1974
Herstederne
Dinamarca

Operació situada en una zona de nous barris, a 15 Km. del centre de Copenhagen, en un terreny amb una lleugera inclinació cap el Sud i l'Oest.

El projecte té una superfície de 25,5 Ha. i 664 habitatges. La promoció és de caràcter municipal.

El programa que es va definir pel concurs de la projectació del barri definia com a punts essencials del projecte, que el desenvolupament havia d'esser compacte i de poca alçada, i havia d'oferir possibilitats de contacte entre els seus habitants.

El carrer perimetral comunica directament amb grans bosses d'aparcaments perimetrals, a una distància màxima de 80 m., i quatre places interiors del conjunt, assolint així, una solució sense carrers rodats interiors. El conjunt de la xarxa de camins peatonals estant organitzats jeràrquicament: els camins íntims relacionats amb les cases condueixen a camins principals que comuniquen tot el barri, d'on parteixen cap els espais lliures interrelacionats i a les instal.lacions comunitàries.

Cada quatre cases pati estan envoltades de carrers peatonals. A la vegada aquests paquets s'agrupen en altres envoltats de viari peatonal de majors dimensions que queden separats entre sí.

Les vivendes en filera es desenvolupen en una part del edifici en una planta i l'altra en dues plantes (plantes decalades). Al carrer es col.loca la part de més alçada i a l'interior la de menys.

L'agrupació ha estat projectada de manera que dues o quatre famílies puguin compartir el pati privat. Per altra banda les possibilitats d'independència en l'interior de la parcel.la augmenten amb el grau de vida comunitària.

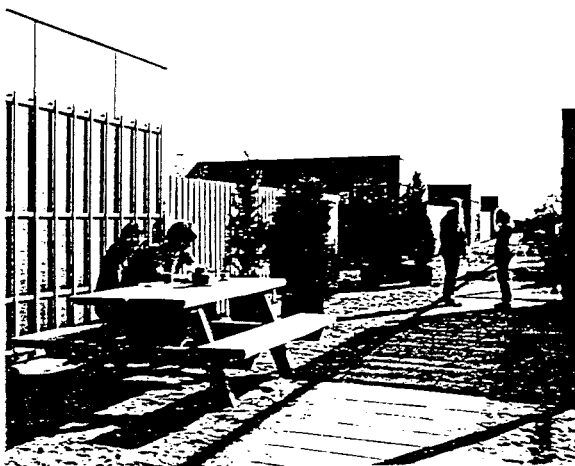
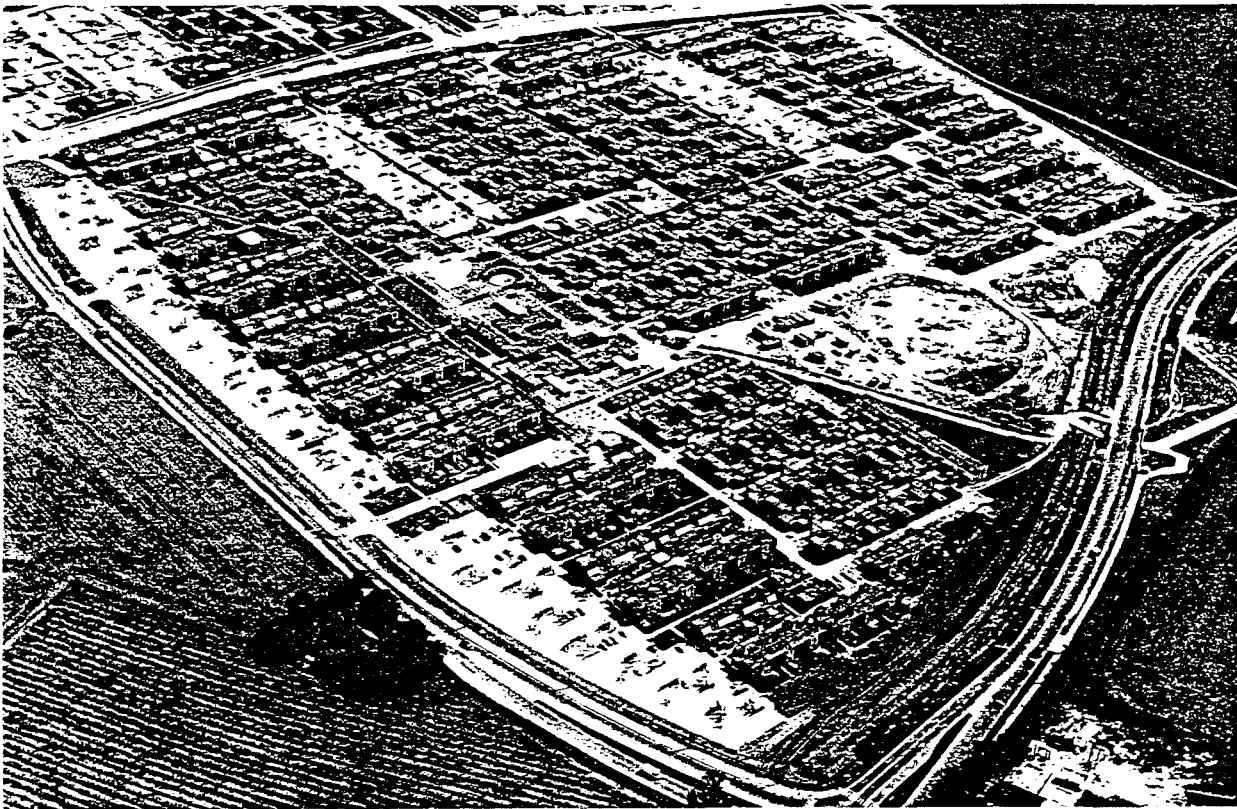
Des del punt de vista tipològic s'adopten dues postures: per un costat es varia dimensionalment el tipus i per l'altre s'en convinen diferents. Això dota al projecte d'una gran varietat.

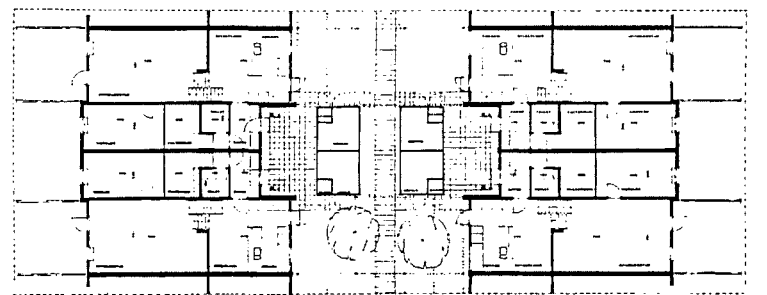
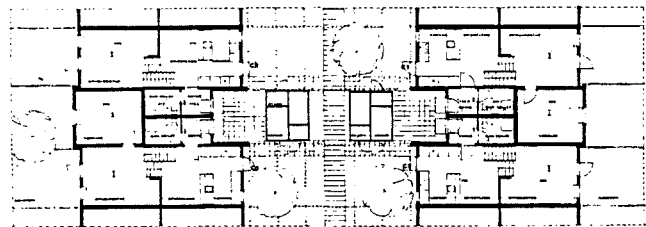
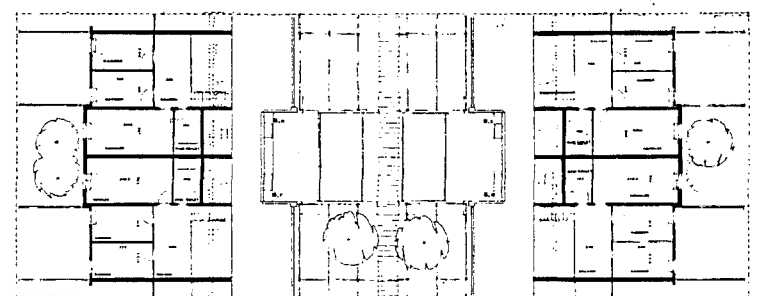
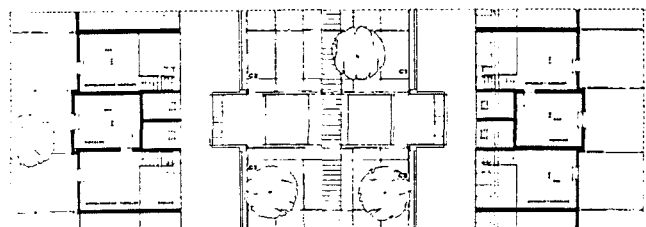
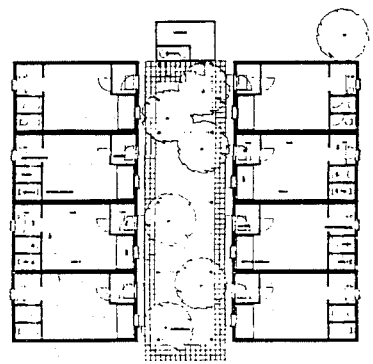
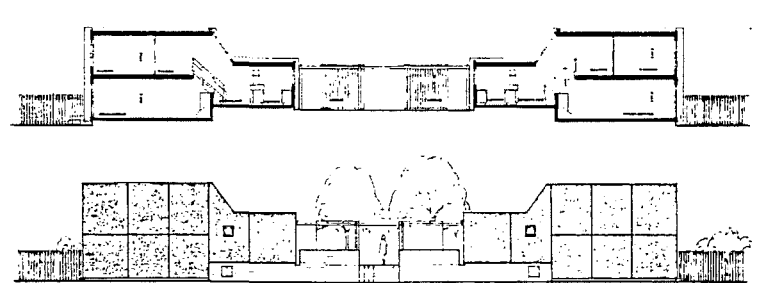
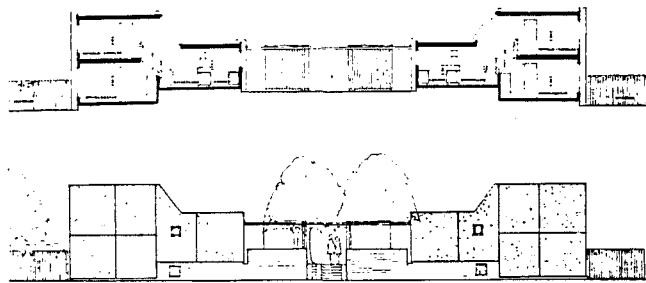
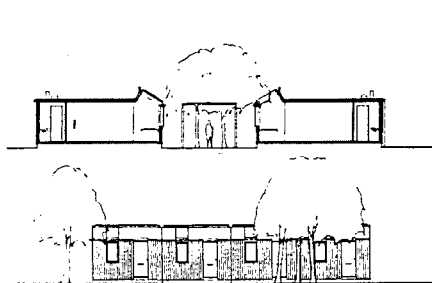
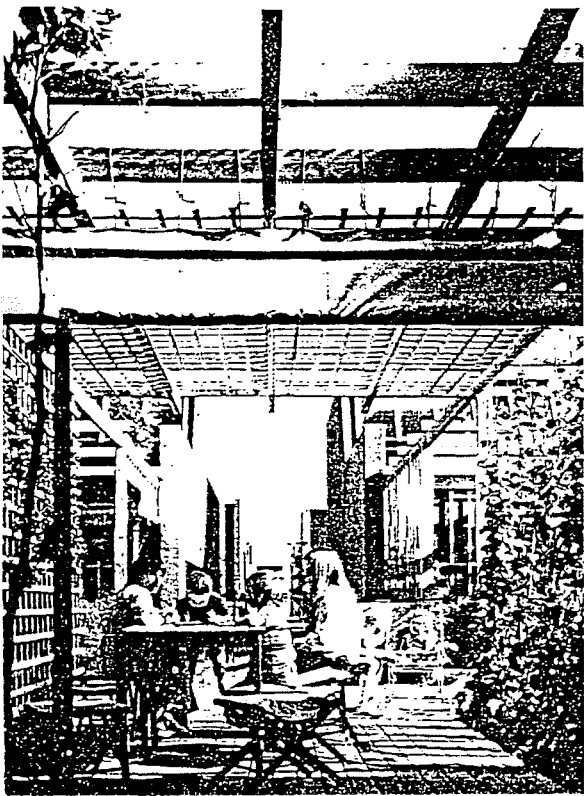
L'edificació es distribueix en cases unifamiliars en la perifèria, i cases amb pati ajardinat en l'àmbit interior del barri. 158 cases amb pati, de 128 m²; la resta de les 664 vivendes de la promoció són en filera, amb una superfície variable de 31 m² a 130 m². Les vivendes en filera es desenvolupen en una part del edifici en una planta i l'altra en dues plantes (plantes decalades). Al carrer es col.loca la part de més alçada i a l'interior la de menys.

L'esquema formal de les cases és una creu de braços desiguals. La vivenda es divideix en dos sectors: una zona que conté l'entrada orientada a l'interior i que permet un cert grau d'exposició; i una zona completament tancada o àrea privada.

Poden utilitzar-se accessos independents per a cada un dels braços de la creu.

Els jardins privats de les cases estan poc protegits, amb voluntat d'un ús comunitari dels mateixos.

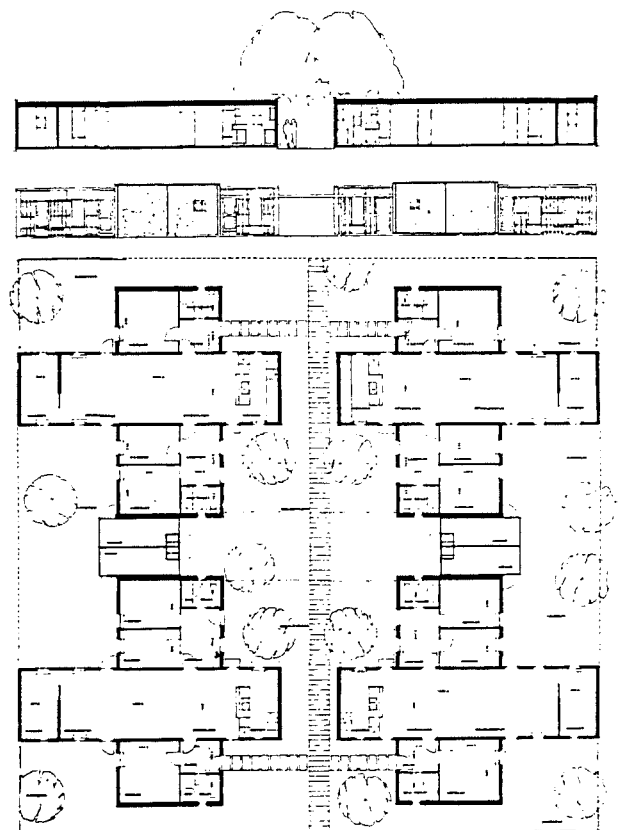
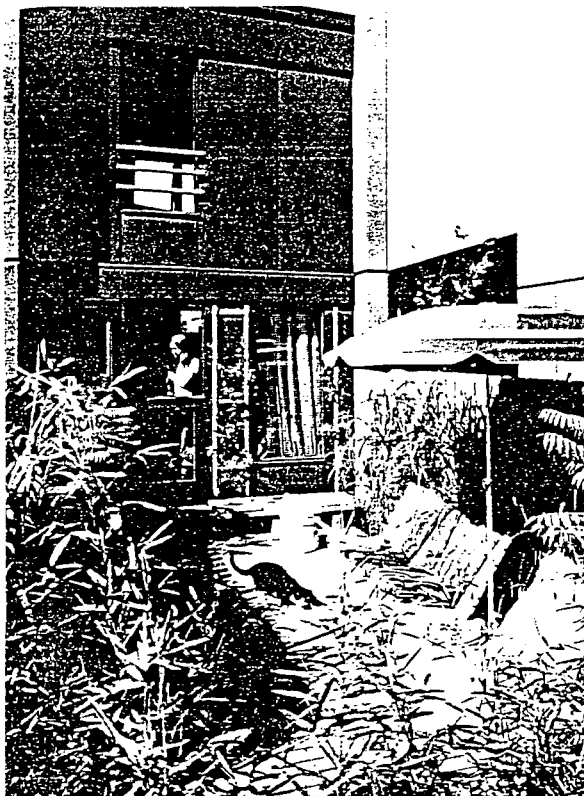
10m
30 ft.

Rev. Arkitektur DK, 3-1974

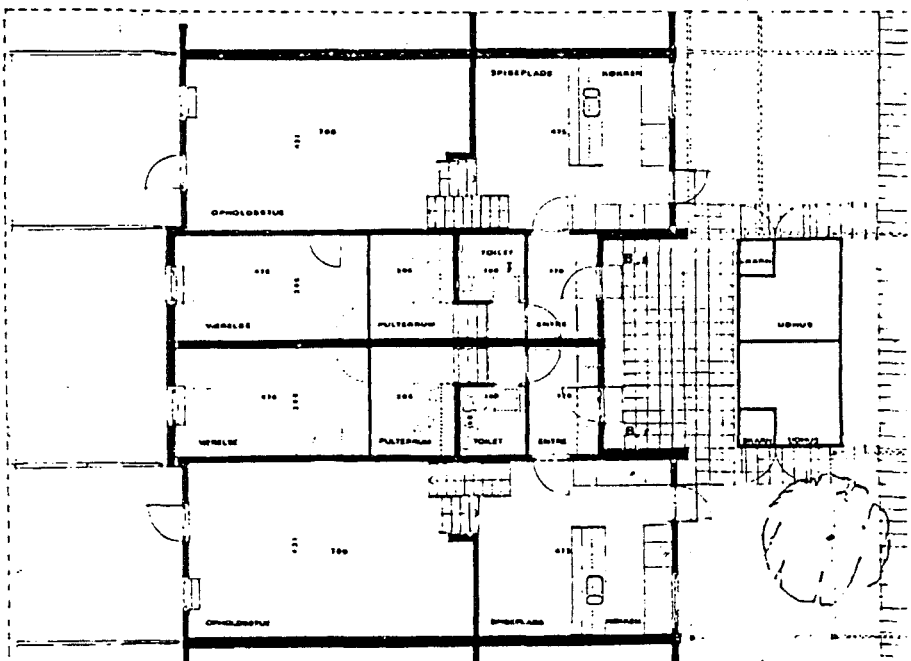
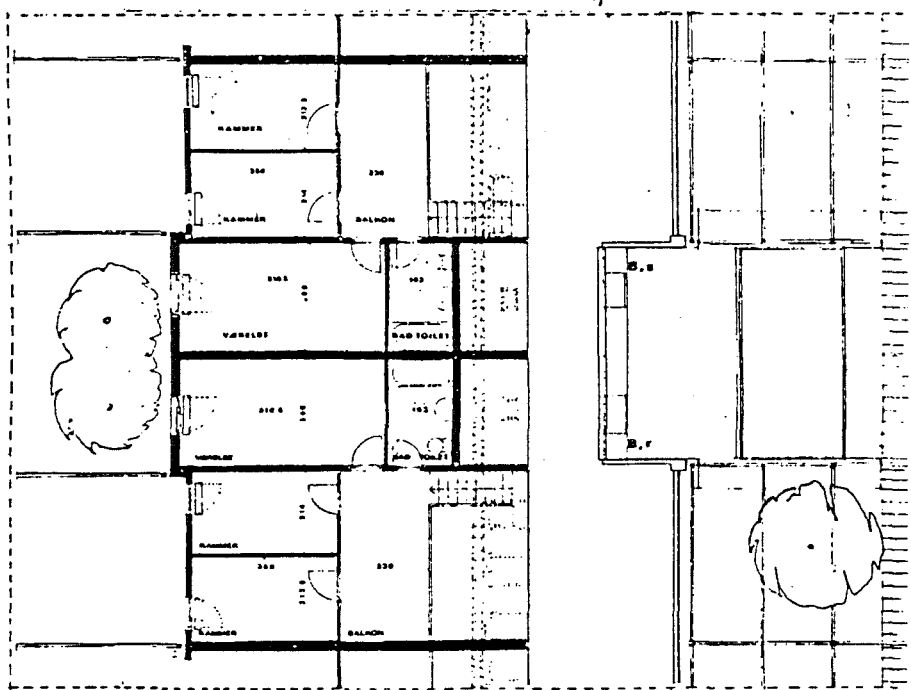
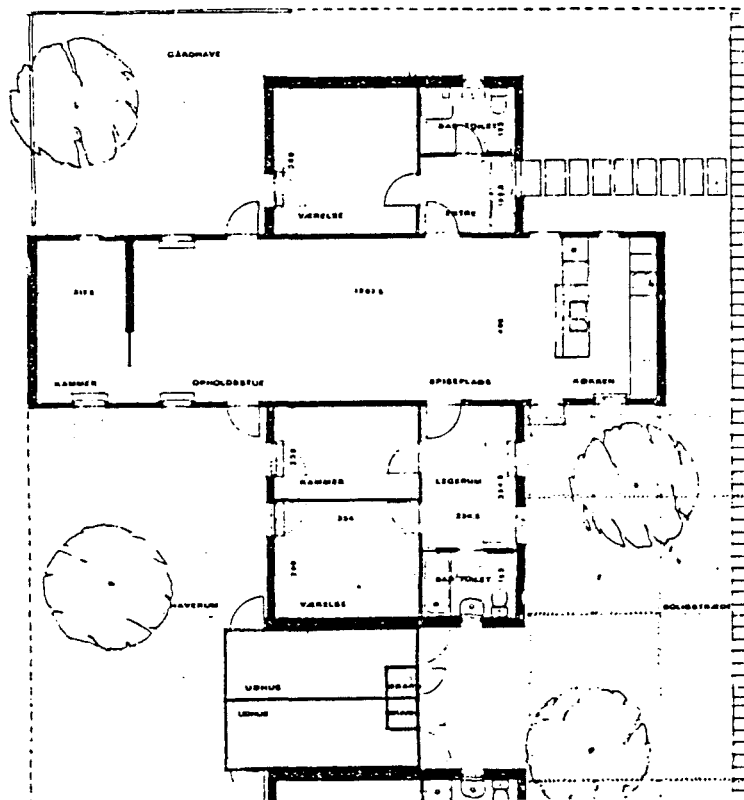
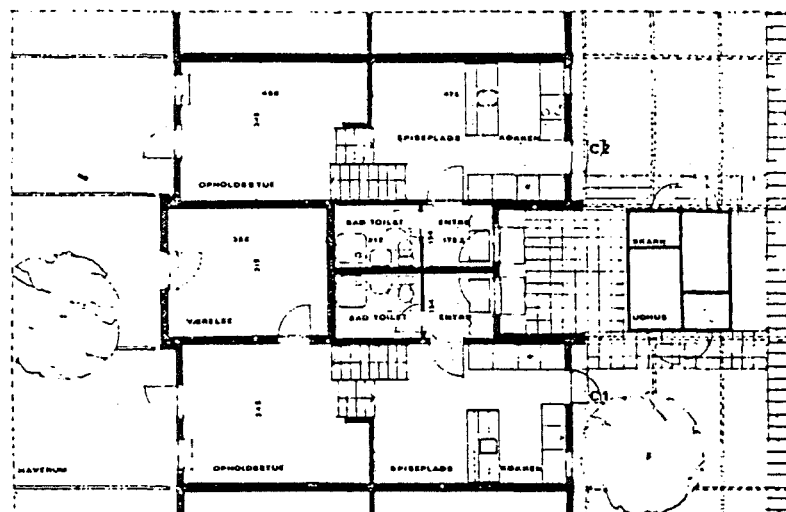
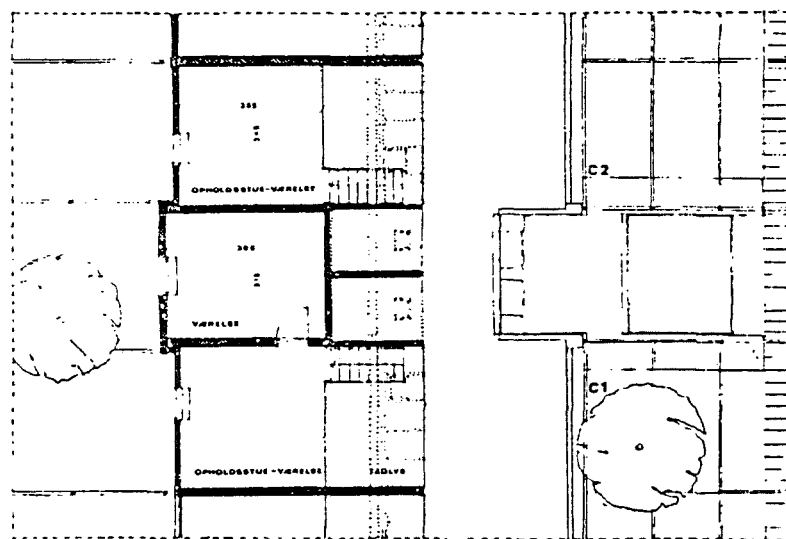
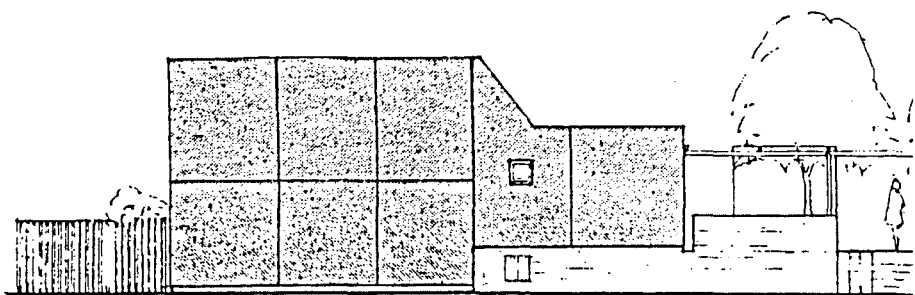
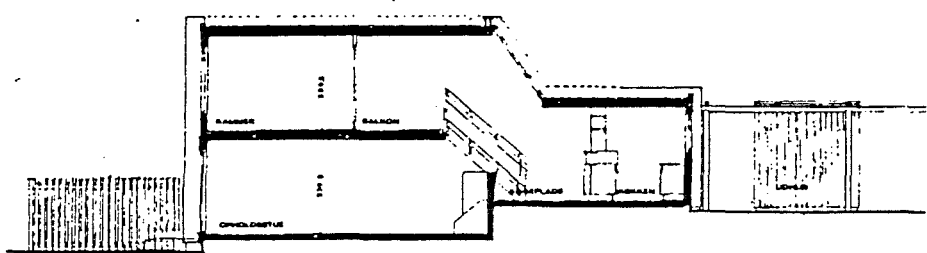
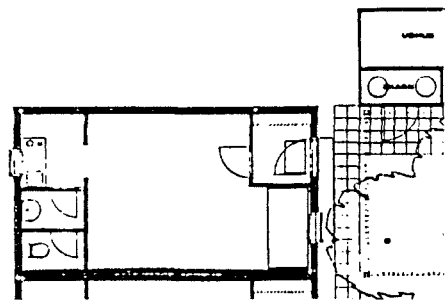
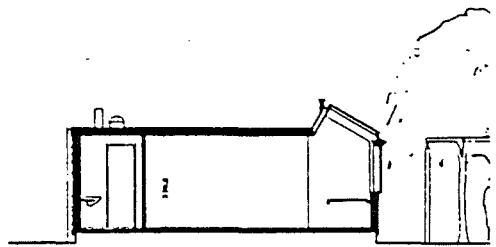
Combi, Di Cristina, Steiner. Tipologías residenciales en hilera.
pág. 134

Kirschenmann, J.C. Diseño de Barrios Residenciales.
pág.146-147

Mackay, D. Viviendas plurifamiliares. De la agregación a la
integración. pag.134-137

ISLANDIA

Fisher-Friedman Associates

1968-1970

Alameda, California

U.S.A.

Alameda està situada en una illa pròxima a la costa oriental de la bahia de San Francisco. Al Sud de l'illa està Islandia, en un terreny arenós i pla. La superfície del barri és de 16 Ha i estan projectades 400 vivendes. Es tracta d'un projecte d'iniciativa privada.

El barri té un perímetre irregular recolzat sobre la First Avenue i el Holly Street, configurant-se el semivial com dos dels límits del barri. El límit Sudest es resol amb una franja verda. Hi ha en el projecte una clara voluntat de configurar carrers.

L'encreuament de dos carrers principals configura la malla de carrers secundaris sobre la que s'organitzarà el projecte, cada un d'aquests comunica amb l'aparcament de cada casa, i a una bateria d'aparcaments lliures.

Aquesta proposta utilitza el model de carrers en xarxa sense continuïtat per evitar el pas a través, però que es pugui accedir des de diferents llocs.

Cada filera de cases (6 a 12 unitats) s'agrupa amb altres per definir un espai lliure interior al que es pot accedir a través del cul-de-sac.

Les vivendes agrupades en filera es recolzen directament sobre la malla viària, creant un espai relativament tancat en el seu interior, que es recorregut per un camí peatonal que uneix totes les cases, deixen al mig un espai per jardí públic. De mateixa manera, en el centre de la malla es situa el centre social, amb club, piscines i jardí comunitari.

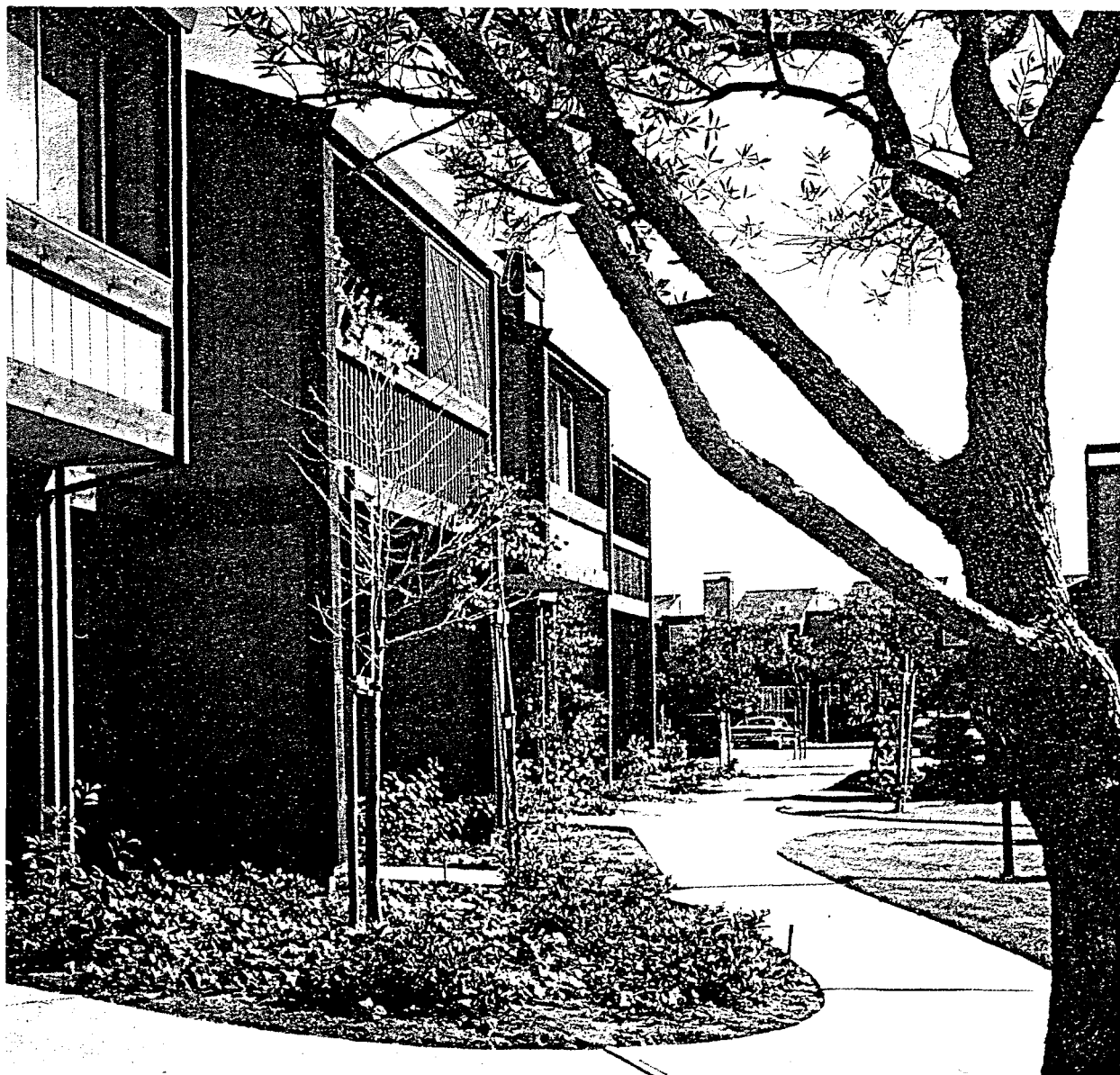
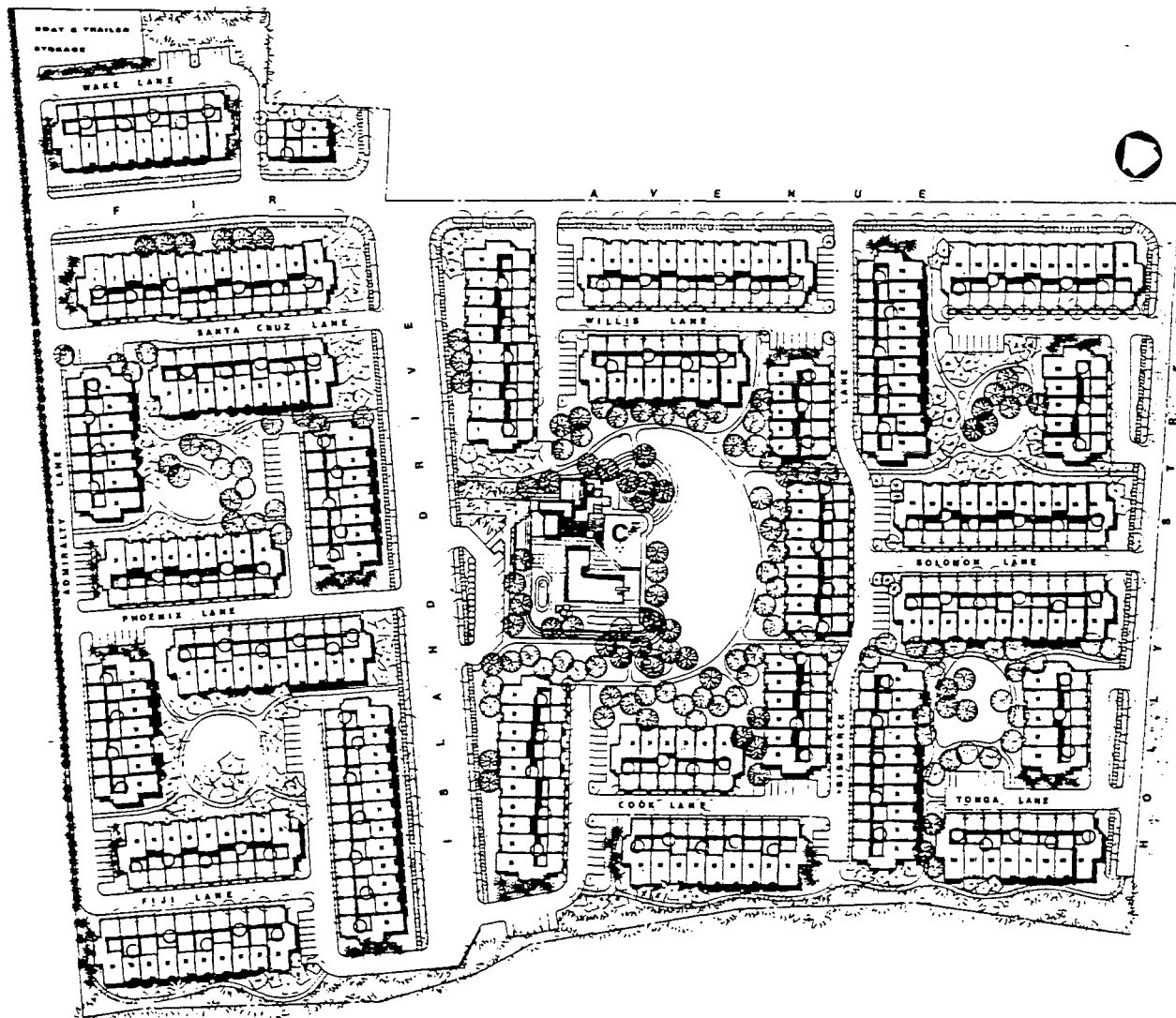
Les cases es desvinculen de la circulació rodada externa, tot i que aquí, es respecta el valor de façana.

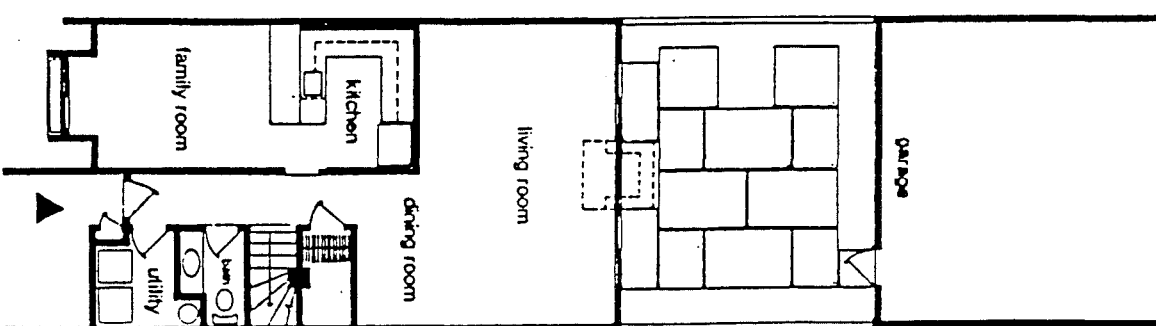
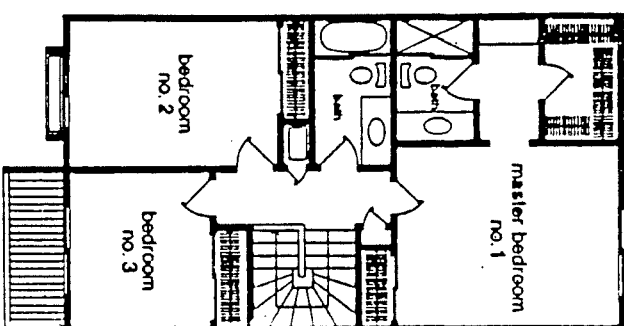
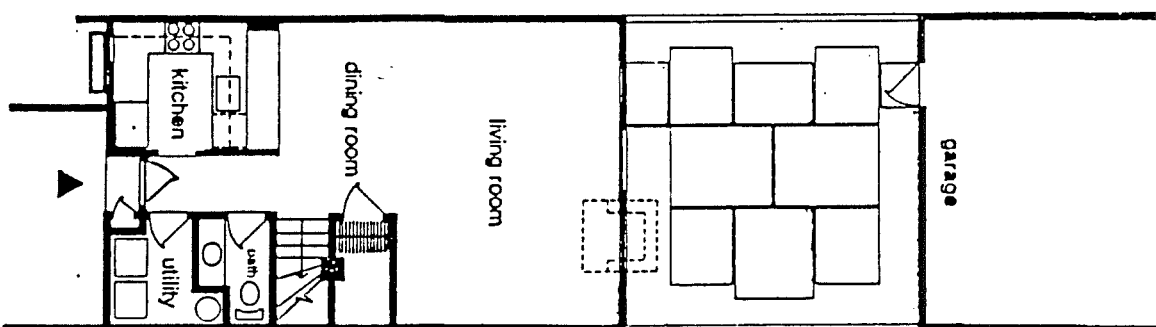
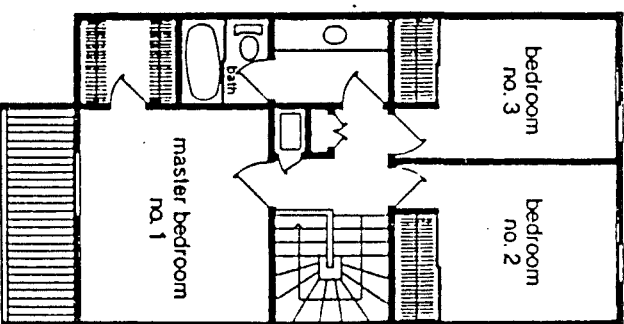
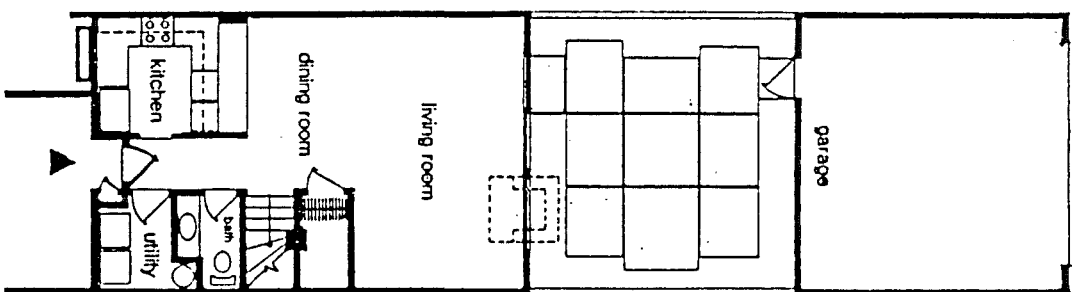
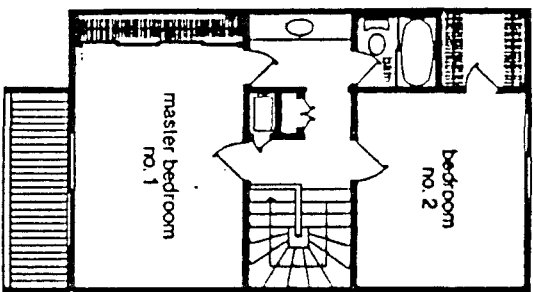
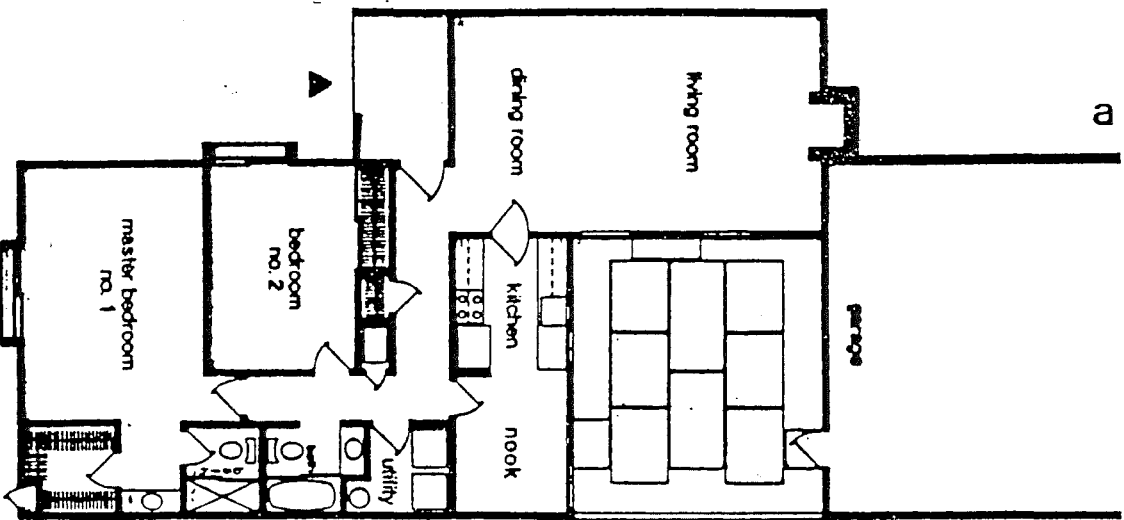
Casa i parcel·la són elements pràcticament coincidents. L'edificació es compon de dos cosos: la casa i el garatge; entre ambdós es col·loca el pati individual de cada casa.

En cada extrem de la filera de vivendes s'hi col·loca una vivenda de planta baixa i dos habitacions. La resta de dues plantes, varia el seu tamany en funció del programa, així trobem cases de 56 fins a 155 m².

Cada casa disposa de garatge propi, l'accés a les vivendes es fa per les zones peatonals, i el jardí s'interposa entre casa i garatge de 25 m².

L'arquitectura de les cases és totalment uniforme des del punt de vista de l'aspecte formal. Tot i que es manté una unitat tipològica, és un projecte amb diverses distribucions i programes funcionals.

MILTON KEYNES

AA.VV.

1968-1980

N.T. Milton Keynes

Anglaterra

L'experiència de Milton Keynes en la configuració de barris residencials ofereix un mostruari variat d'actituts al voltant de la residència en baixa alçada. Tant des de l'òptica de l'anàlisi individual com del conjunt mereix una atenció especial, perquè recull una extensa experiència de projectació de barris residencials en les noves ciutats, i perquè hi ha gran diversitat d'actituts en un període breu de temps. L'experiència, a més a més, està profusament documentada, el que permet, a part d'un anàlisi individual extens, un anàlisi comparat.

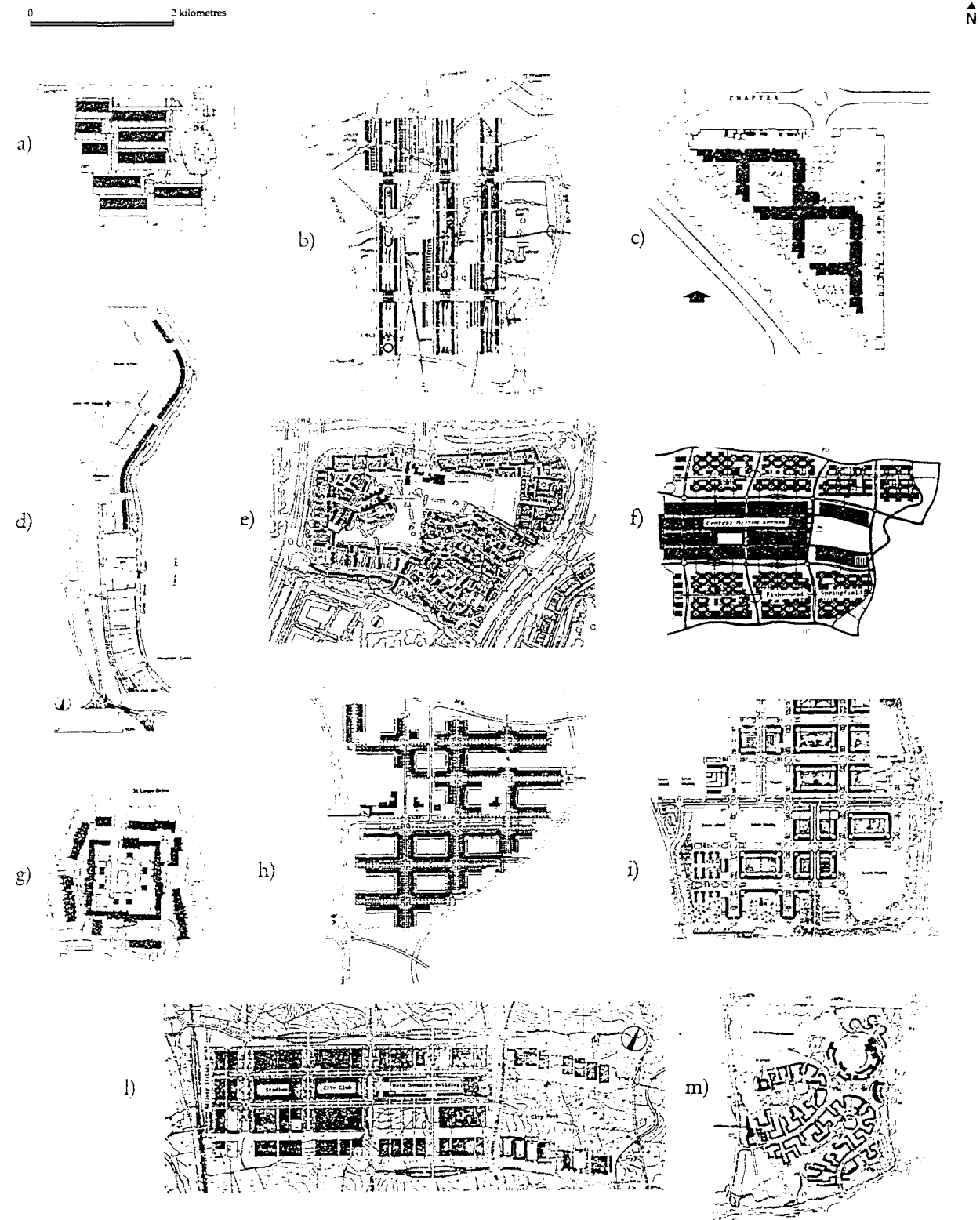
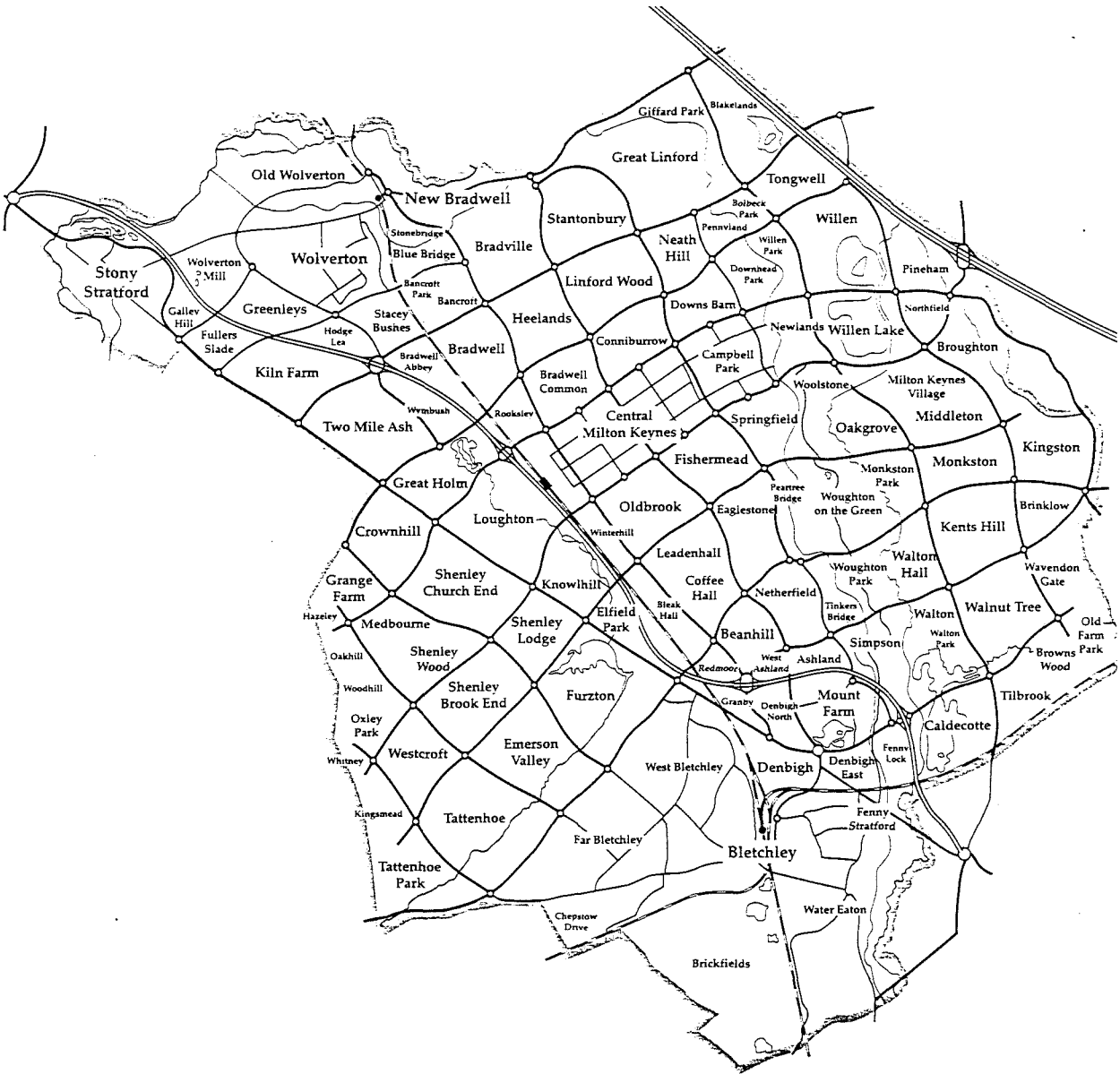
Els projectes de baixa alçada han variat tant en la qualitat del disseny i en el mètode d'aproximació general.

La qualitat de l'entorn exterior ha estat sovint ignorada en els estàndards d'habitatges i el terme "high standards" ha perdut el seu significat.

L'experiència pública demostra que existeix un límit molt estricte en les opcions de qualitat que es poden considerar en cada esquema. Optar per uns elements de qualitat vol dir renunciar als altres en cada esquema, poden ésser aquestes variables.

Un dels aspectes importants de l'experiència de Milton Keynes és que el seu desenvolupament és mixte públic-privat. El 40% dels treballs de disseny està deixat en mans dels consultors privats.

Rev. Architectural Design. 12/1975
Rev. Architect's Journal. Vol.195 15/IV/1992
Rev. Casabella no. 525
Rev. Jano Architettura. n.37 5/1976
Bendixson, T. - Platt, J. Milton Keynes, Images and reality.
Bishop, J. Milton Keynes. The best of both worlds?
M.K.Dev.Corp. The Milton Keynes Planning Manual
Walker, D. The Architecture and Planning of Milton Keynes.

a) Simpson, b) Netherfield, c) Coffee Hall,
d) Peartree, e) Eaglestone, f) Central Area,
g) Harewood, h) fishrmead, i) Springheld,
l) Central Milton Keynes, m) Neath Hill,

CALVERTON

Frost, Nicholls
Milton Keynes Development Co.
1968-1977
Milton Keynes N.T.
Anglaterra

Dins del conjunt de projectes que conformen Milton Keynes és dels de més exit, i està desenvolupat per la iniciativa privada.

Grup de vivendes amb pati, reunides al voltant d'un jardí, i unides per un anell d'accés rodant.

Tant per tipologia com per manera de disposar-se les vivendes la secció viària sempre és irregular i asimètrica.

L'aparcament de cada vivenda es resol individualment.

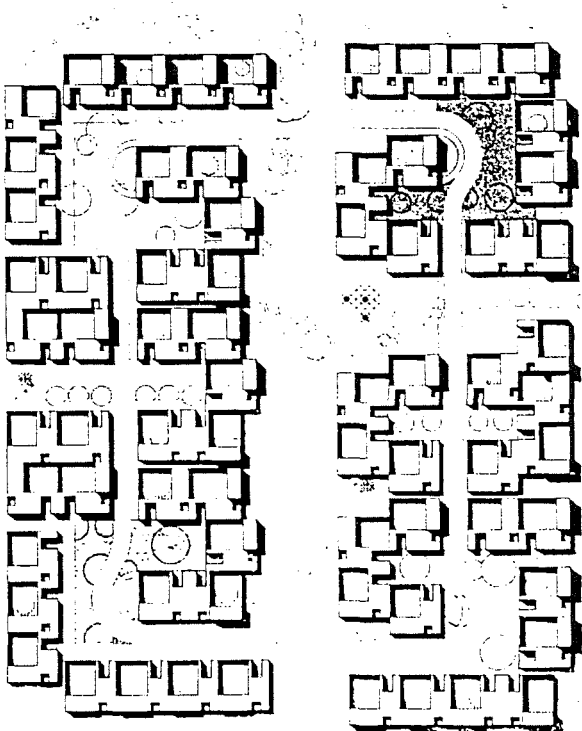
Les vivendes s'agrupen en paquets de 4 o 5 separades per peatonals, formant petits patis comuns d'accés, en filera per formar perímetre, de manera que dins del conjunt es poden reconèixer subgrups.

La casa es desenvolupa sobre una parcel·la quadrada amb dues ales d'edificació, una de les quals pren dos nivells.

La casa, amb diferents programes, està resolta amb una L, que juntament amb la tanca conforma el pati particular. Quan les necessitats del programa ho exigeix un dels costats de la L és de dues alçades. La casa sempre mira a l'interior, sobre el propi pati.

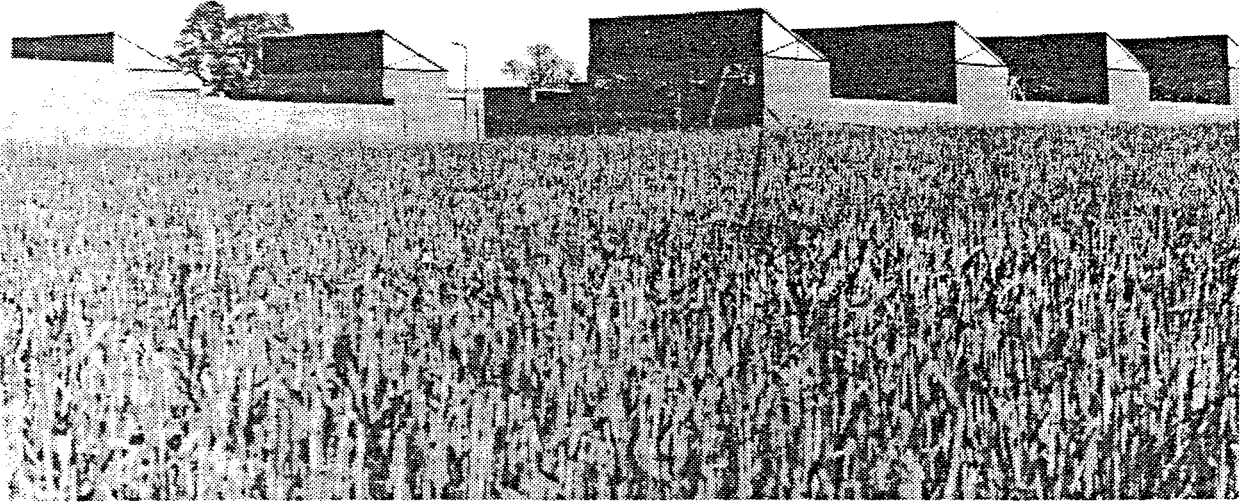
La tanca uniforme de les plantes baixes dona unitat al conjunt; els volums de les plantes superiors que sobresurten generen ritmes que individualitzen les cases.

La coberta inclinada d'una de les ales de les vivendes es converteix amb un signe d'identitat del conjunt.

Rev. AD Vol. XLV, 12/1975 pàg. 763
Rev. AV nº 7. pàg.66
AA.VV. Housing in Europa 1960-1979. Vol.5 pàg. 256-263
Osborne,F.J. - Whittick,A. The new towns. pàg. 235-246
Walker, D. The Architecture and Planning of Milton Keynes.
pàg. 112, 116

CENTRAL AREA

Milton Keynes Development Co.
1968-1971
Milton Keynes N.T.
Anglaterra

La resolució de les illes regulars a l'Area Central de Milton Keynes és tot un camp d'experimentació. Els objectius del sector són:

- a) Crear caràcter urbà.
- b) Desenvolupament ràpid.
- c) Relació directa amb el centre.

Les illes formen una malla rectangular de 150 x 100 m. La forma predominant de la residència és el desenvolupament perimetral de l'illa amb vivendes en filera.

Està planificat en altes densitats (494 hab/Ha). A pesar de les limitacions de les altes densitats totes les vivendes tenen jardí. A Nord i Sud de l'Àrea Central de Milton Keynes, on es situa el centre comercial de la New Town, s'estableixen unes unitats de vivenda unifamiliar amb jardí.

Cada una d'aquestes unitats queda inclosa dintre de la malla de Milton Keynes, establint unes illes ortogonals on les vivendes es disposen en filera en el perímetre, definint una xarxa de carrers ortogonals. Per altra banda s'estableix un perímetre de verd públic que separa la xarxa bàsica i les agrupacions de vivendes.

Cada una de les illes està formada per una anella perimetral de vivenda en filera amb pati a l'interior, per deixar l'interior de com a plaça pública amb accés peatonal des del carrer. A vegades en aquest espai s'incorpora una dotació d'equipament públic.

També alguna de les illes queda coberta per una estora de vivendes en pati amb una petita xarxa de carrers peatonals que permeten l'accés a cada una de les cases.

El programa funcional de les vivendes tant pot desenvolupar-se en PB+1 com en tant sols PB, depenent si són en filera on amb pati.

Dues illes diferents de la "Central Area" de Milton Keynes. Les dues incorporen diversos tipus d'espai lliure al seu interior i disposició de l'edificació. L'increment de la mida de l'illa implica la necessitat de crear nous espais interns, una nova vialitat i, fins i tot, disposar edificació només a l'interior.

*

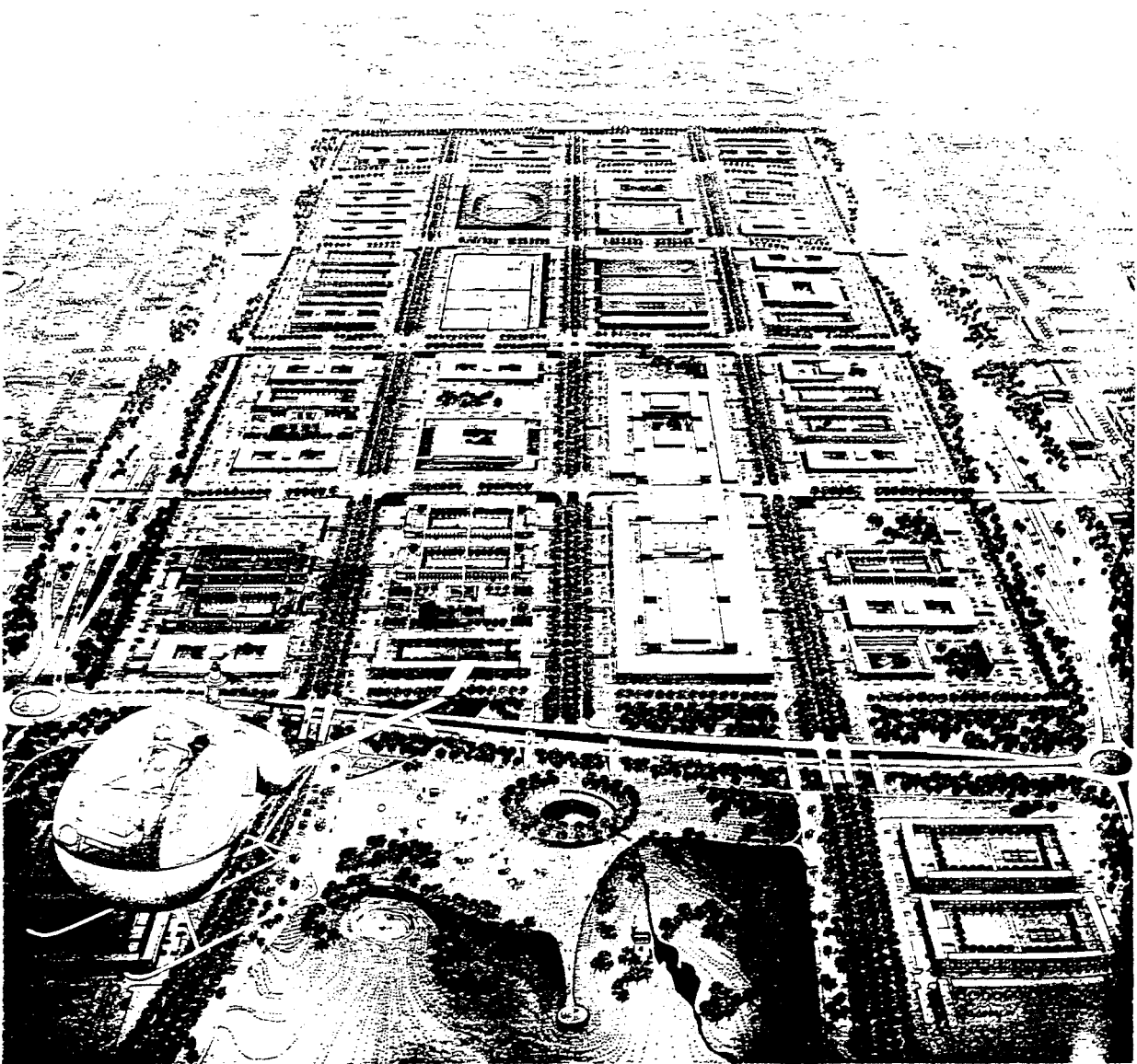
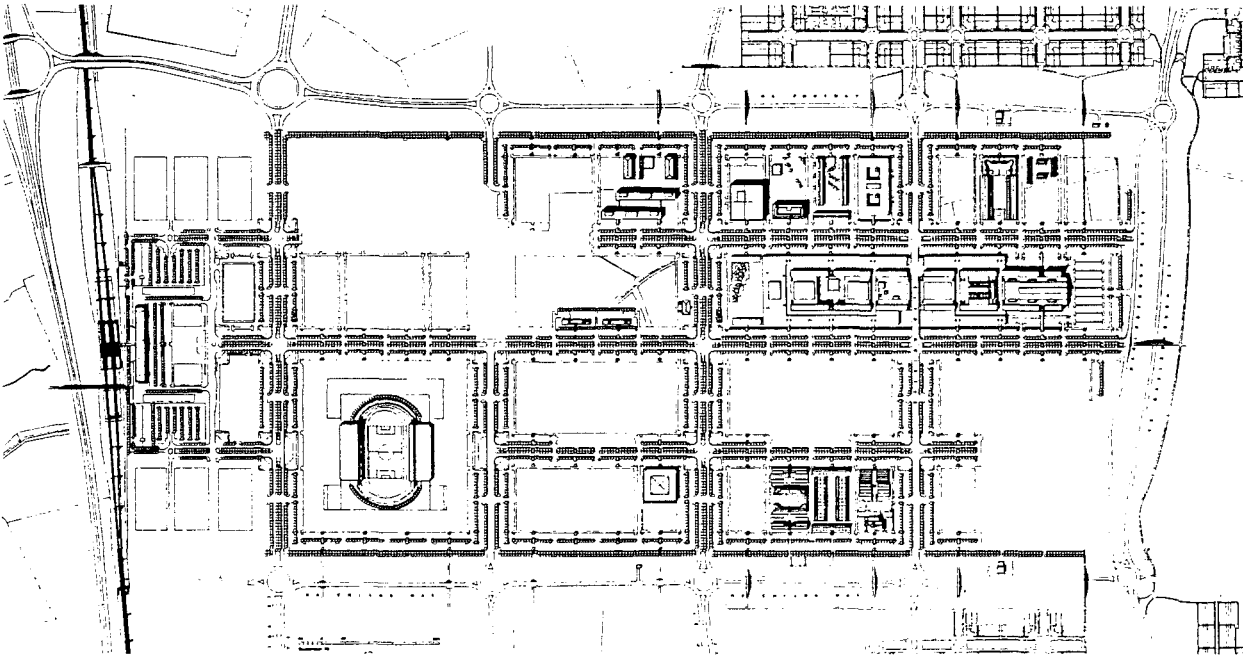
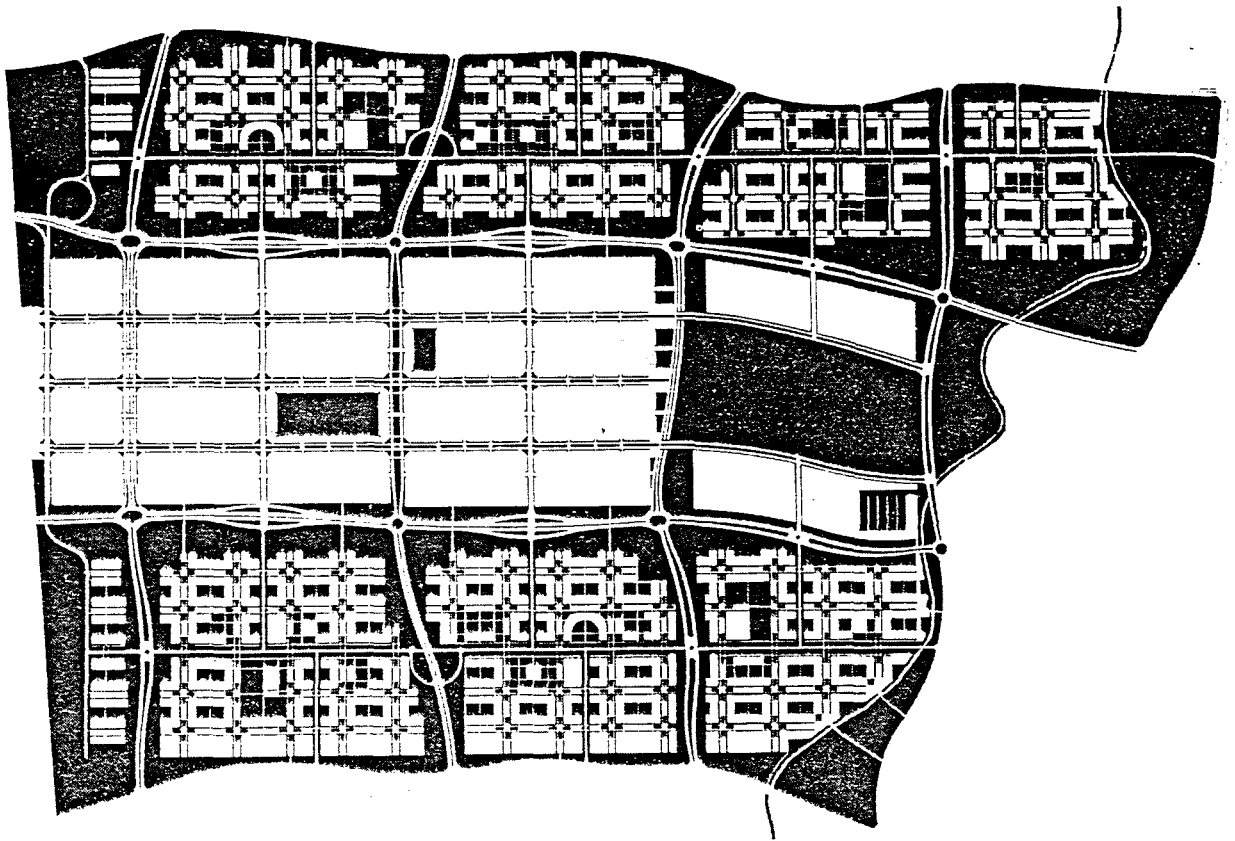
L'illa de **HEDANDS** (Hennag Larsen, 1975), és desenvolupa en una disposició perimetral de l'edificació. Té 180 x 100 m sobre els que es col.loquen 68 vivendes, amb una densitat de 38 viv/Ha.

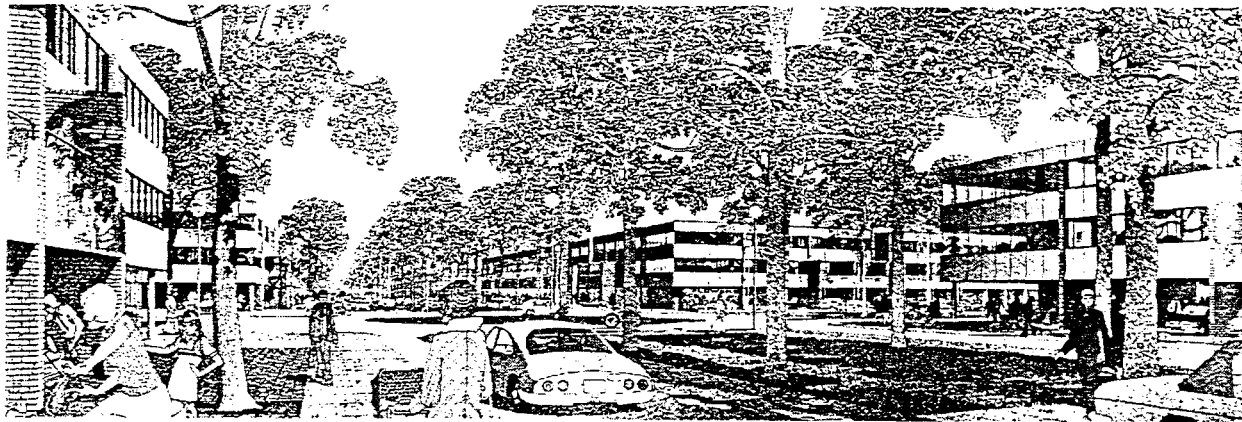
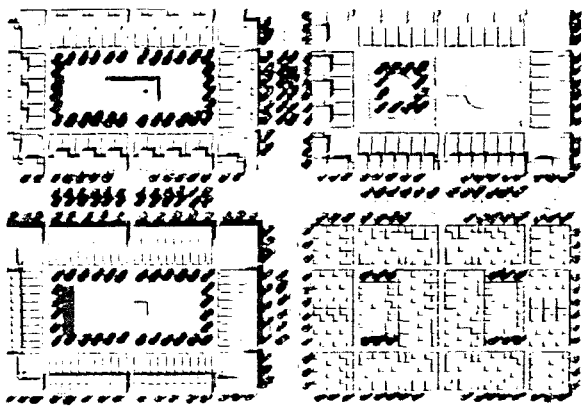
La profunditat de les vivendes és constant, de 8 m, i varia l'ample de façana entre els 7 i els 11 m.

L'espai per deixar els cotxes és compartit en una franja semi-ajardinada en uns casos, en altres es disposa en la planta baixa de les vivendes.

L'illa es subdivideix en vuit parts on es disposen vivendes en filera senzilles o doblades, esquena contra esquena.

Cada vivenda disposa de jardí individual. En les vivendes orientades Est-Oest el jardí es disposa

en el centre. En les orientades a Sud, el jardí ocupa aquesta orientació, la casa té l'accés des del Nord, sigui carrer extern o vial interior.

L'illa té interiorment una xarxa viària d'accés i servei a les cases, que una part és rodada i en la resta peatonal. Una part es dedica a la disposició de jocs infantils i d'esbarjo.

*

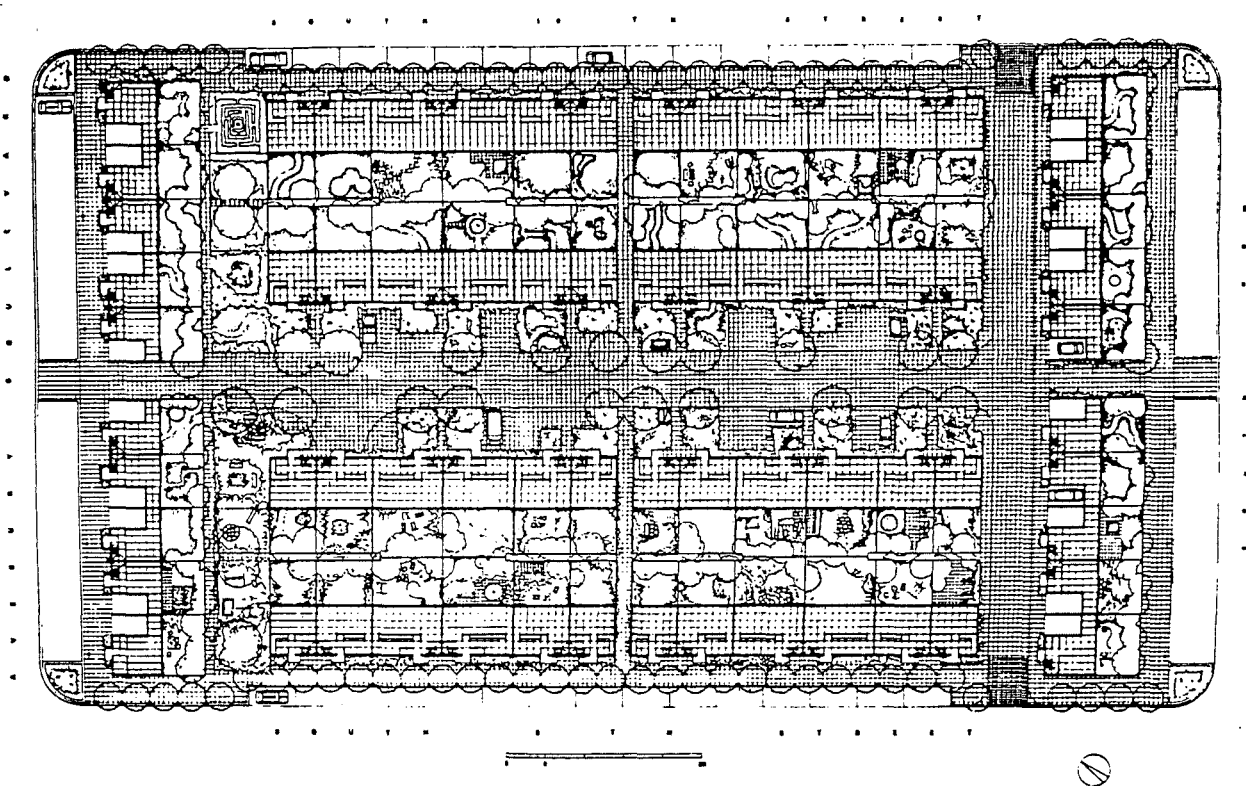
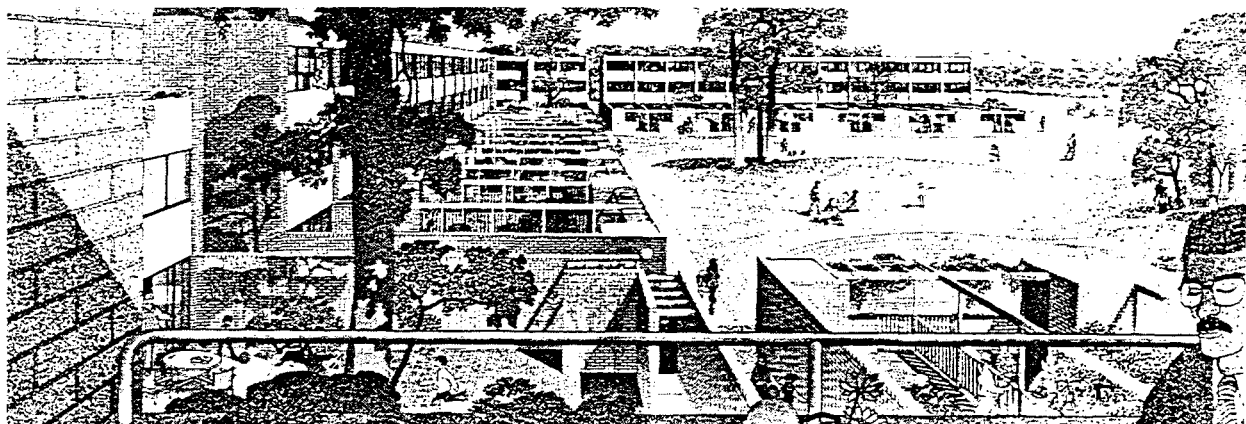
L'altre illa té disposada la vivenda formant una V, obrint l'illa per un dels seus extrems.

L'interior d'illa no té accés rodat sinó que es dedica exclusivament a usos públics.

Els habitatges formen una sèrie escalonada d'interior a exterior, el que fa que la secció interior guany amplitud a l'incrementar-se l'alçada. Aquest desplaçament permet que la planta baixa disposi d'un espai cobert per deixar el cotxe.

Els jardins individuals es disposen en l'interior de l'illa i gaudeixen d'un alt nivell de privacitat.

Les vivendes estan separades de l'alineació del carrer mitjançant un espai que permet l'aparcament de vehicles particulars.

Rev. AV nº 7

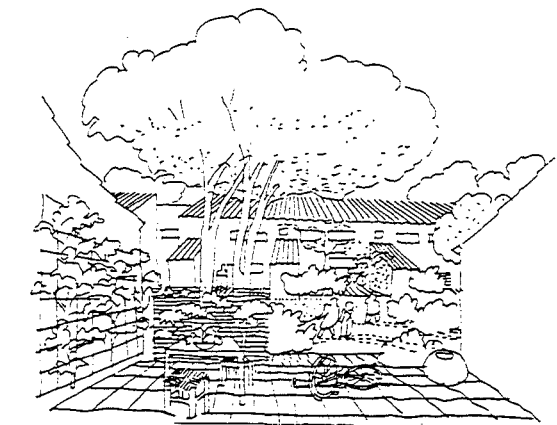
AA.VV. Housing in Europa 1960-1979. Vol.5 pàg. 256-263

Field, D. New Town and Town Expansion Schemes. pàg.242

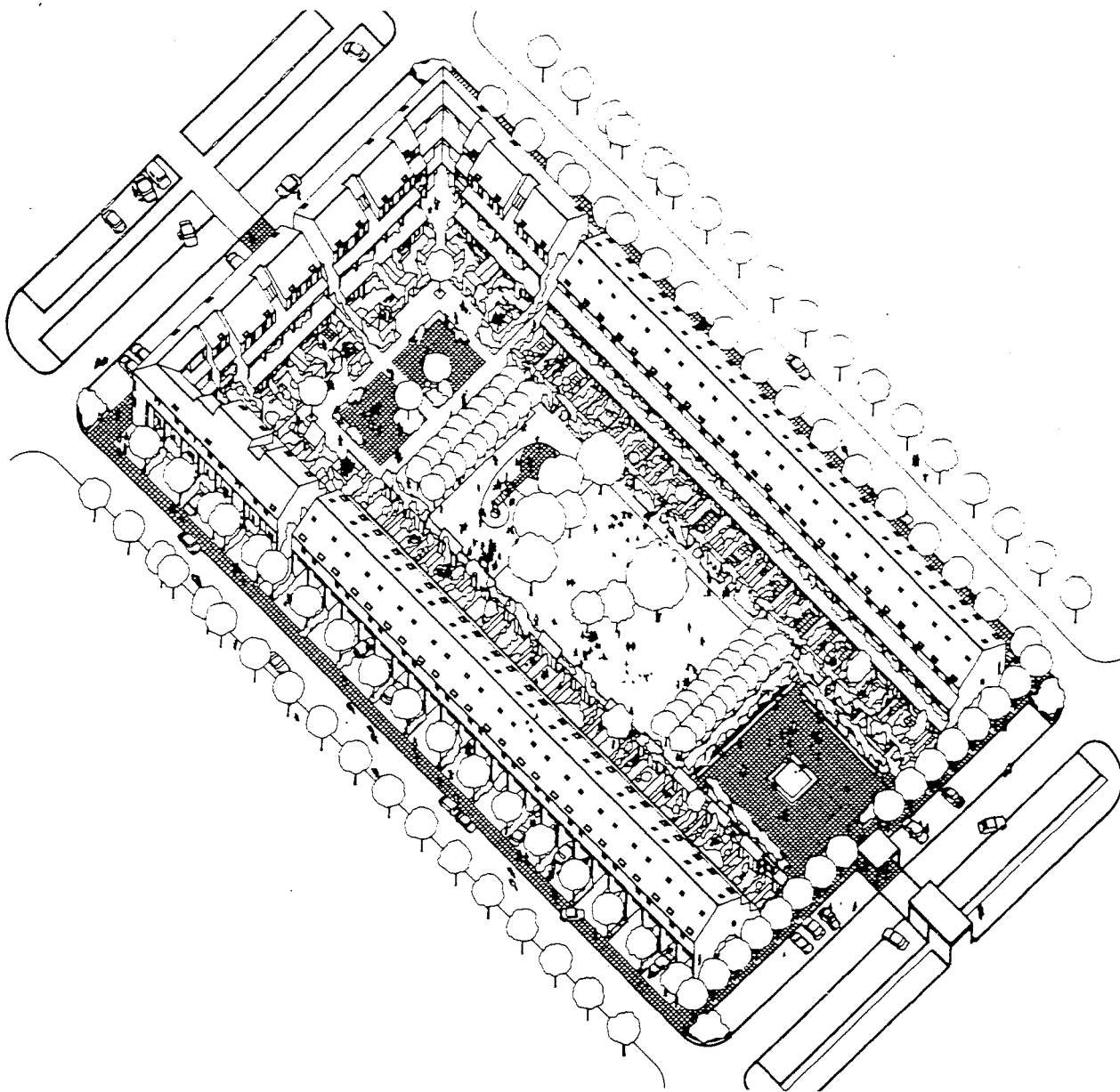
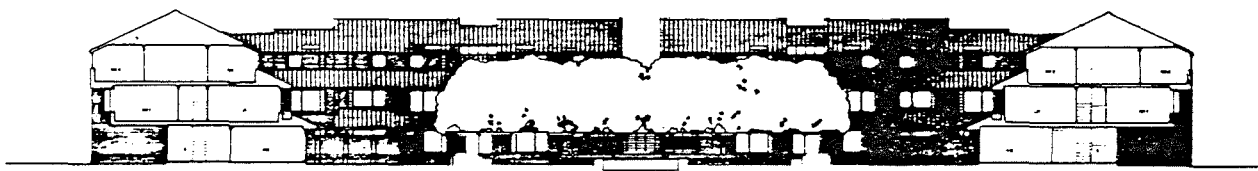
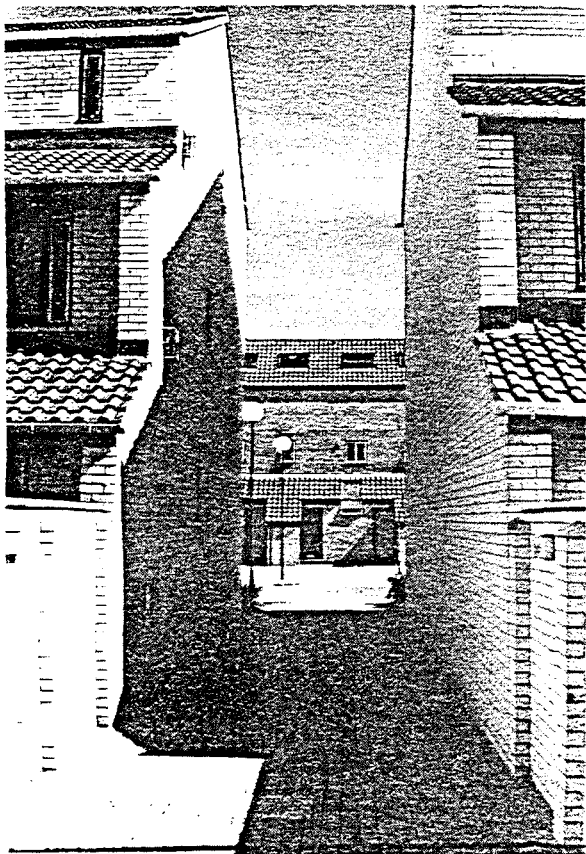
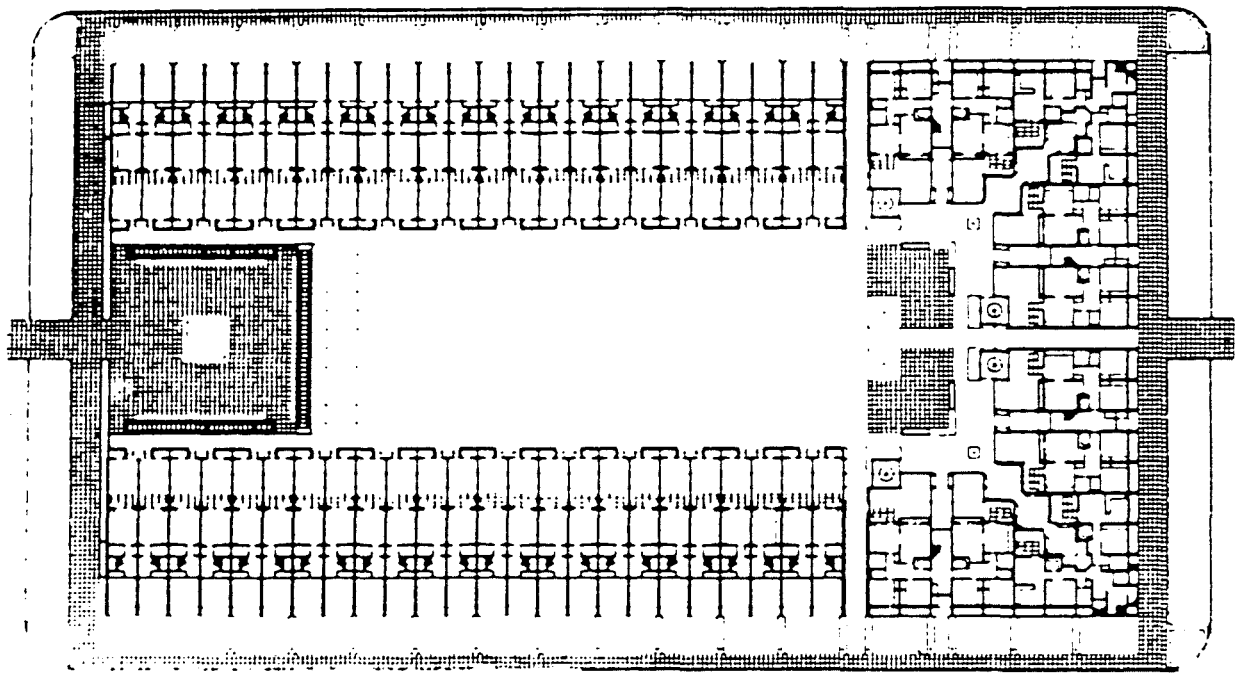
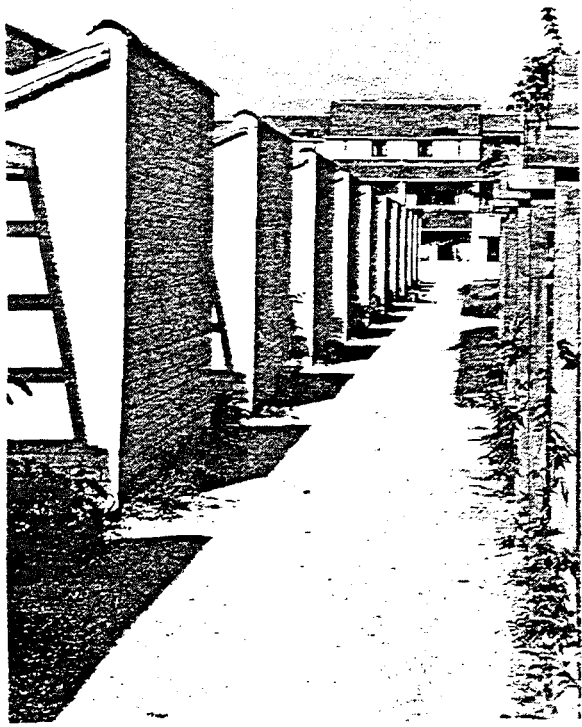
Osborne,F.J. - Whittick,A. The new towns. pàg. 235-246

Walker, D. The Architecture and Planning of Milton Keynes. pàg. 15-125

Combi et alt. Tipologias residenciales en hilera. pàg. 118

FISHERMEAD
Milton Keynes Development Co.
1972

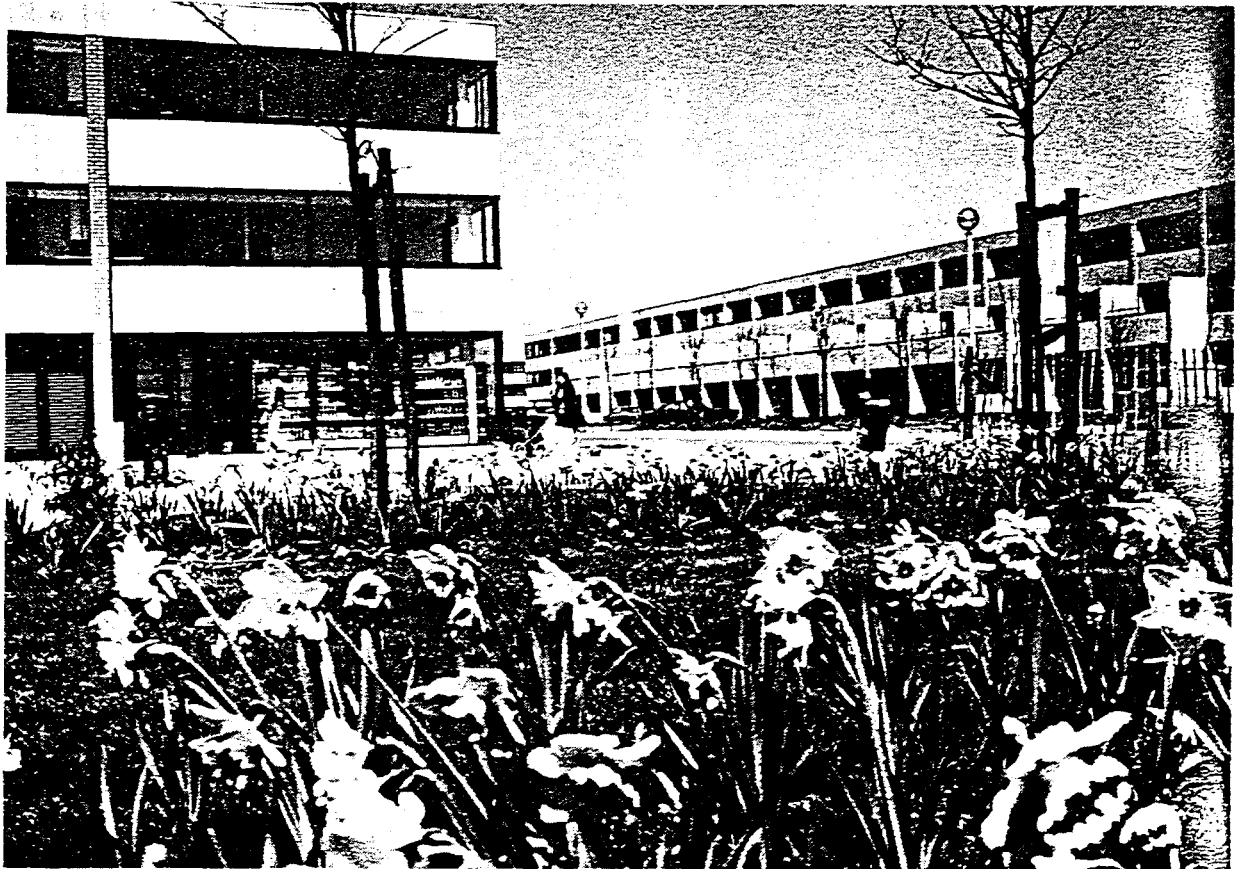
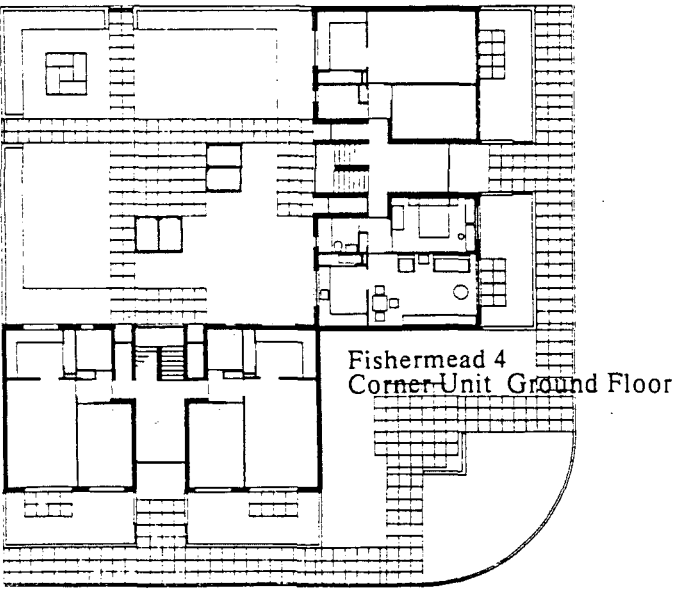
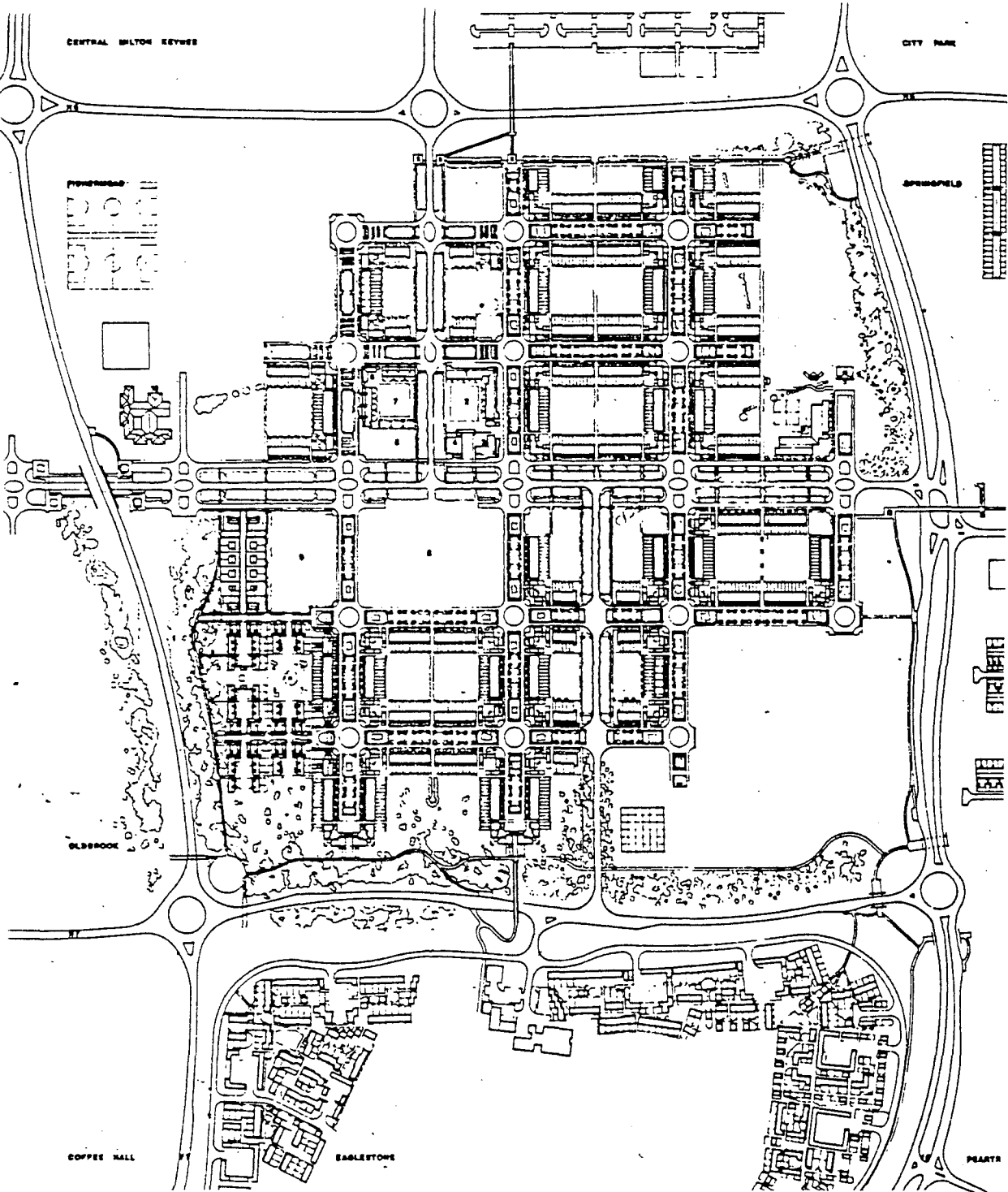
Aquesta proposta forma part de la Central Area de Milton Keynes.

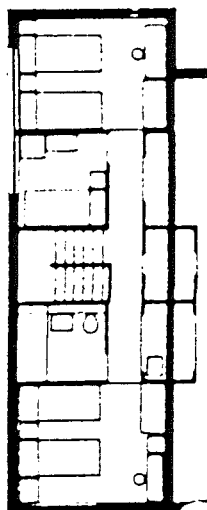
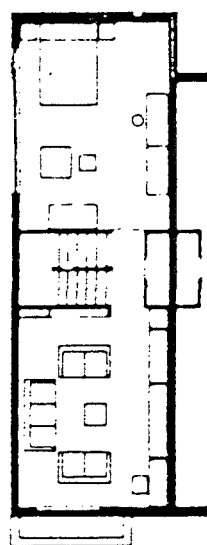
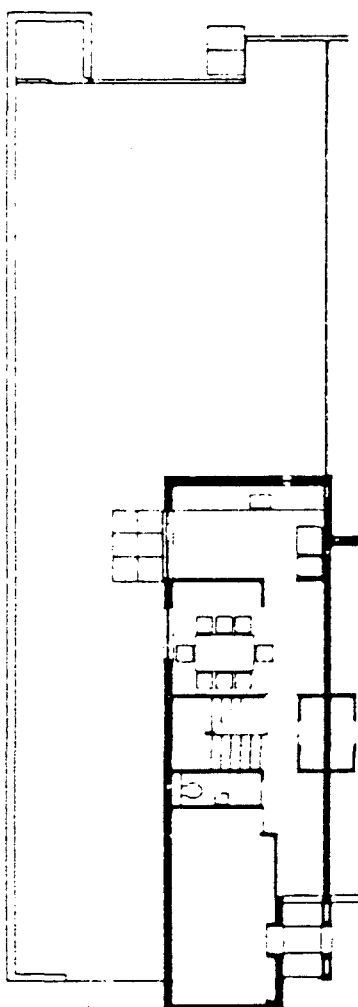
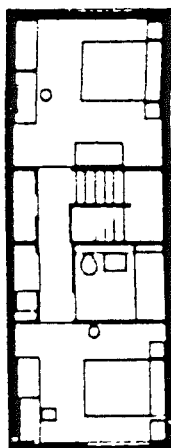
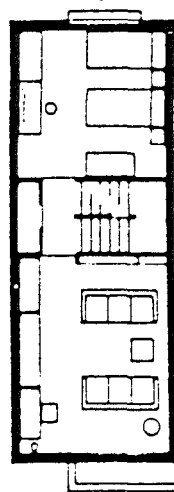
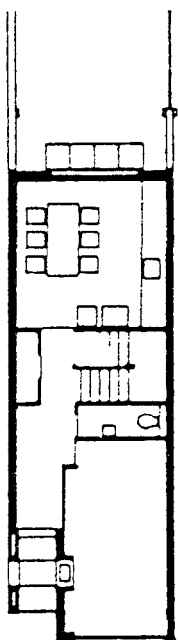
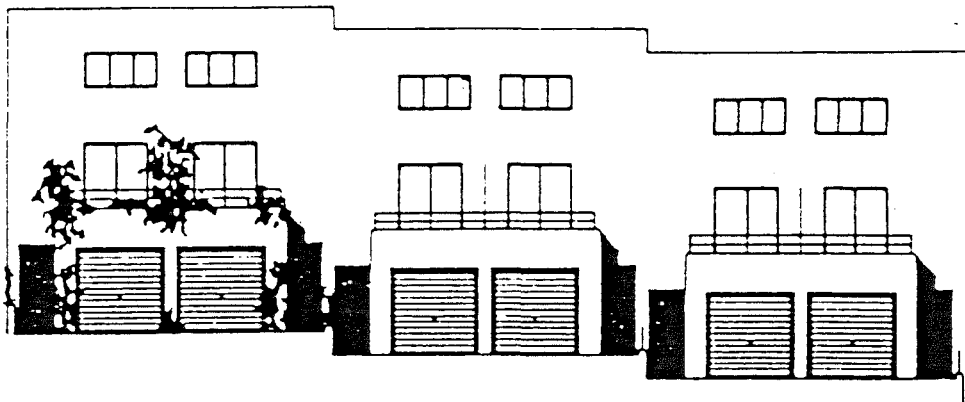
Agrupació de vivendes en filera formada per illes irregulars. La residència ocupa les bandes perimetrals i es resol les cantonades de manera singular. L'espai central de l'illa és un espai comunitari.

La vivenda es desenvolupa en tres plantes on a la planta baixa es col·loca el parking i la cuina-menjador; sala i habitacions s'ubiquen a les plantes altes.

Cada casa disposa d'un petit jardí individual. L'interior d'illa és accessible peatonalment i té el tractament de lliure comunitari.

Rev. AV nº 7
AA.VV. Housing in Europa 1960-1979. Vol.5 pàg. 256-263
Combi et alt. Tipologias residenciales en hilera. pàg. 118
Field, D. New Town and Town Expansion Schemes. pàg.242
Osborne,F.J. - Whittick,A. The new towns. pàg. 235-246
Walker, D. The Architecture and Planning of Milton Keynes. pàg. 48-49

SPRINGFIELD

Milton Keynes Development Co.
1974-1978

Situat dins la malla de Milton Keynes, en la Central Area, organitzat a partir de dos carrers de penetració ortogonals, que enllacen amb una segona xarxa ortogonal de carrers secundaris en cui-de-sac. Deixa que les irregularitats entre la xarxa viaria bàsica de Milton K. i el barri les absorbeixi un cuixi de verd públic.

Els carrers queden definits per fileres de vivenda de PB+1, que conformen illes rectangulars amb un interior públic. A més a més, es buida alguna d'aquestes illes per a col·locar els equipaments.

La parcel·la s'estructura en quatre parts, on primer trobem un cobert per al cotxe, després un petit jardí davanter, la vivenda, i finalment, un jardí psterior que enllaça amb el jardí comunitari.

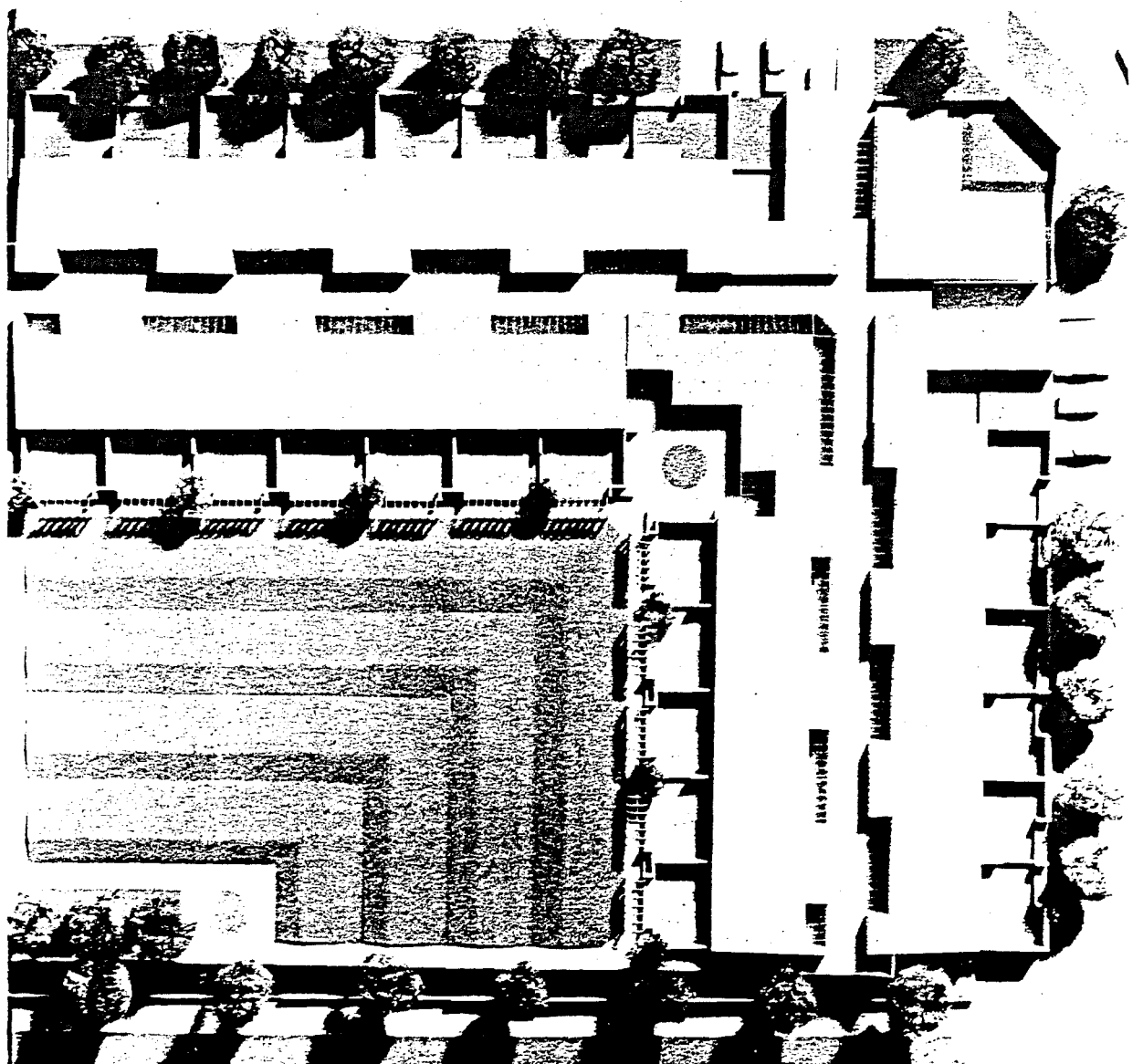
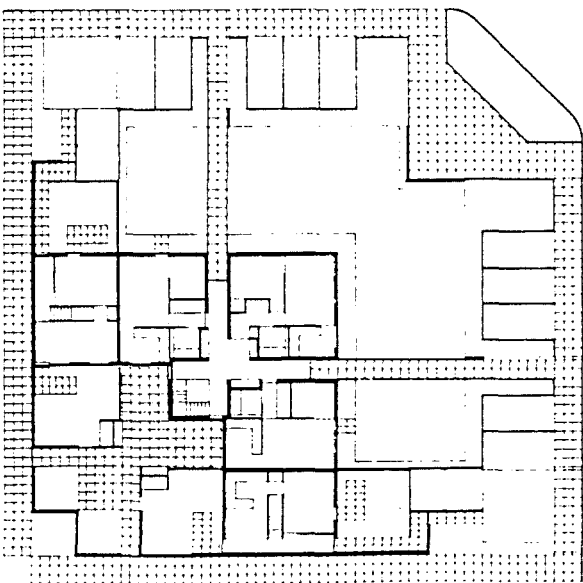
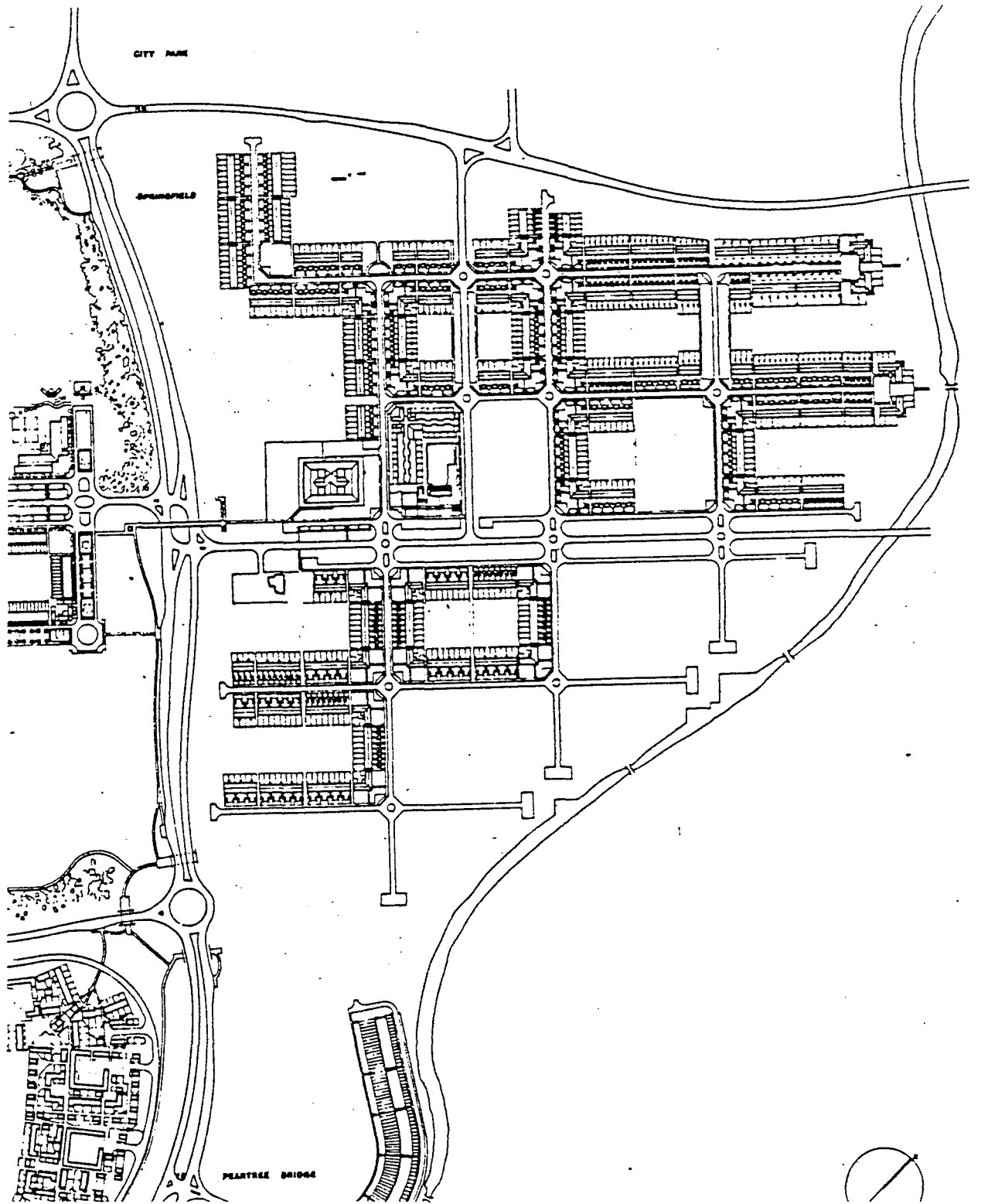
Rev. AV nº 7

AA.VV. Housing in Europa 1960-1979. Vol.5 pàg. 256-263

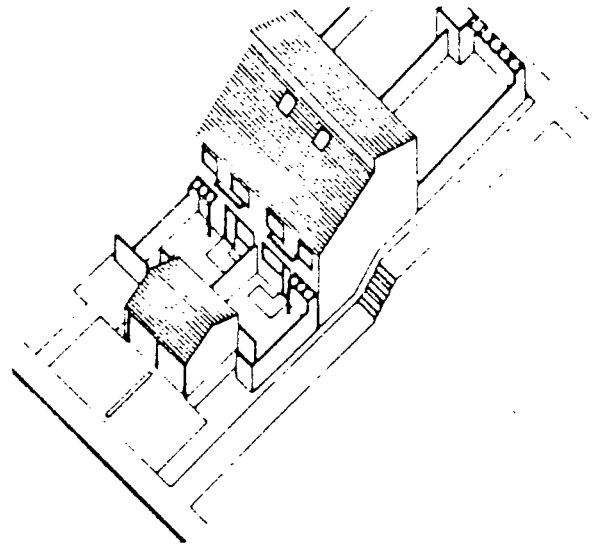
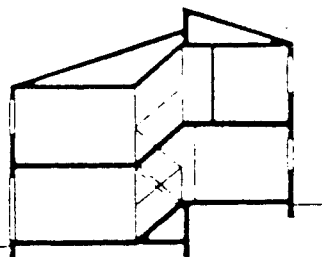
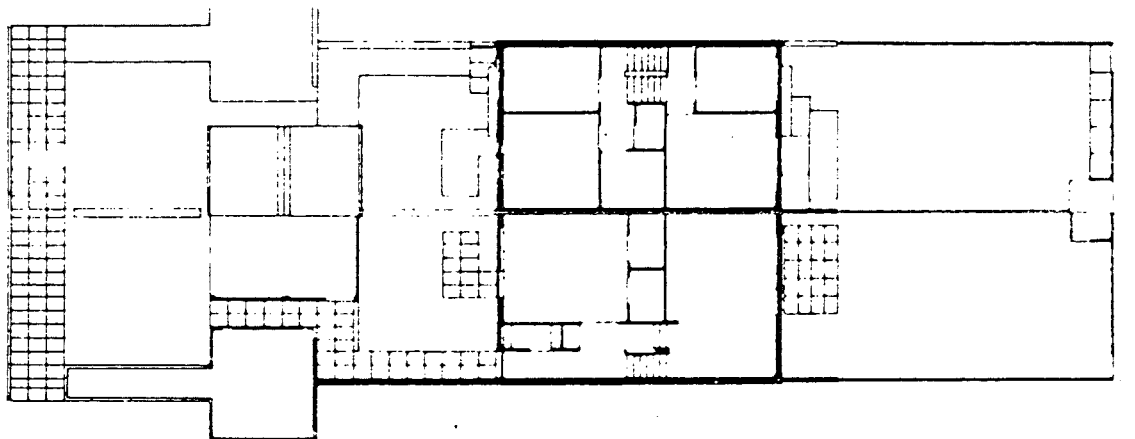
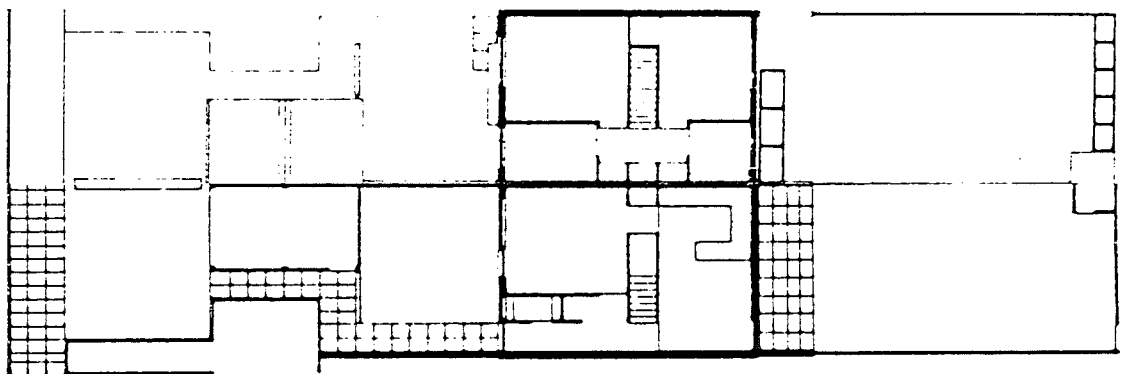
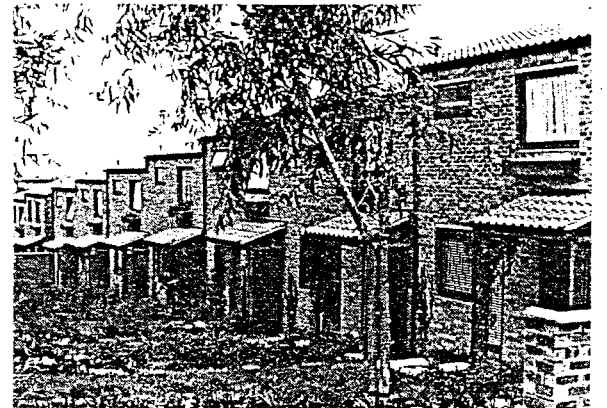
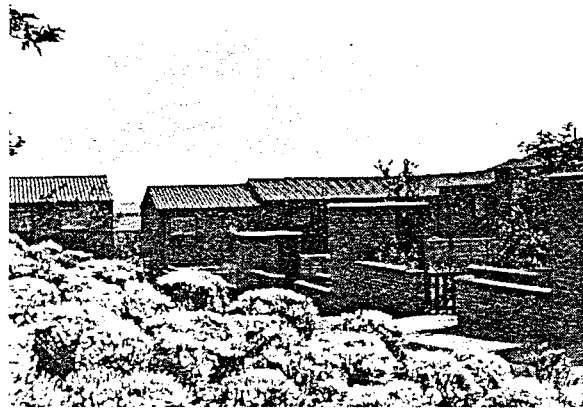
Field, D. New Town and Town Expansion Schemes. pàg.242

Osborne, F.J. - Whittick, A. The new towns. pàg. 235-246

Walker, D. The Architecture and Planning of Milton Keynes. pàg. 47

EAGLESTONE

Ralph Erskine

1968-1975

Milton Keynes N.T.

Anglaterra

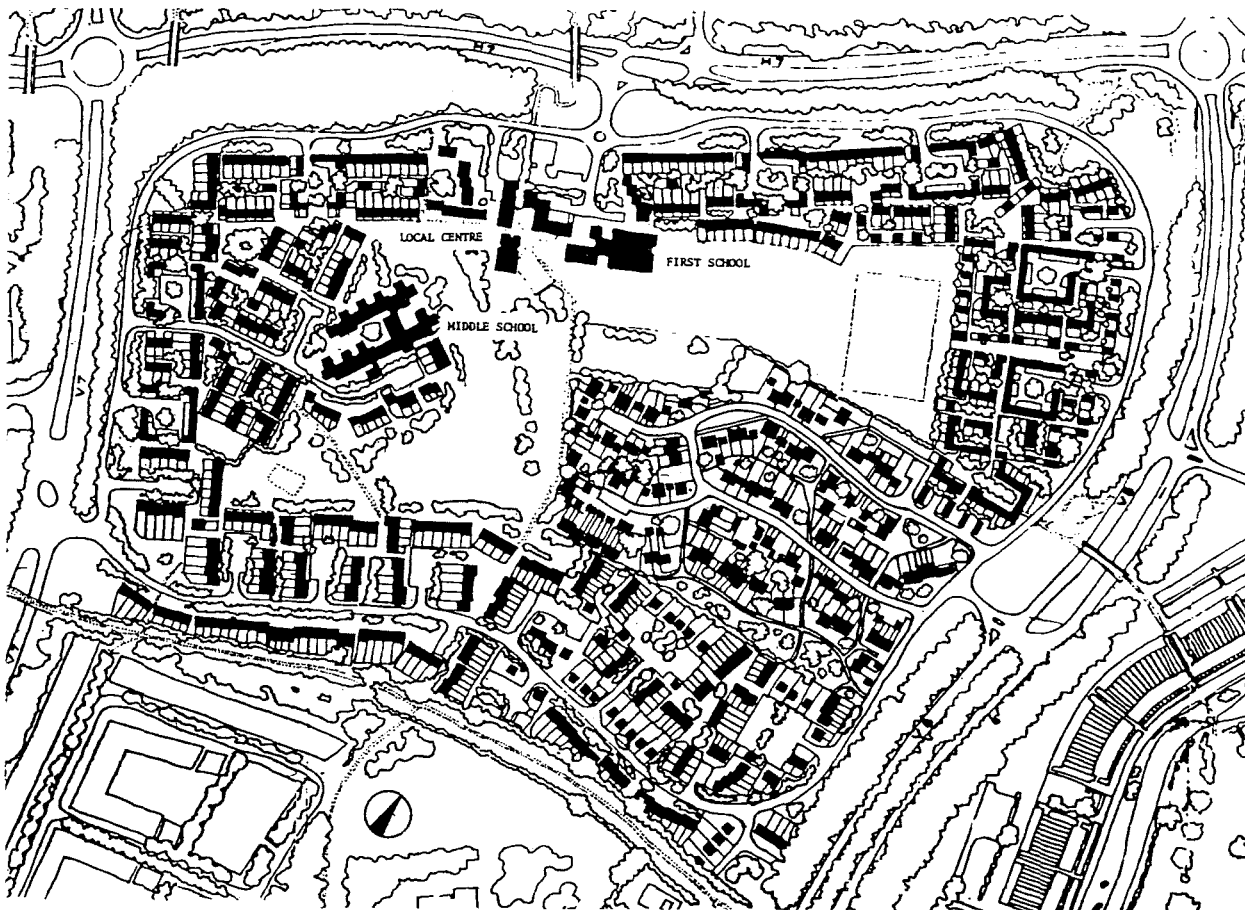
Situat en una de les grans illes de Milton Keynes, i tant sols ocupant-ne la meitat, trobem aquest conjunt. Un poblat d'iniciativa privada que combina les vivendes en filera i algunes unifamiliars amb fileres irregulars. Es un conjunt mixte de venda i lloguer.

S'estableixen dos grans paquets a partir de les dues cantonades del solar, separats per un nucli d'equipaments del barri. Cada paquet s'estructura per agregació d'una unitat formada per una plaça, amb accés rodat, limitada per vivendes de planta baixa i dos pisos, la P.B. és una porxada on hi ha l'aparcament. A partir de la plaça neix tot un entramat de carrers peatonals que uneixen tot el barri, i que permeten l'accés a la resta de les vivendes disposades al seu llarg. La part més interna del conjunt es destina a parc.

Els culs-de-sac penetren fins a les zones interiors d'aparcament i no hi ha comunicació entre elles i les vivendes.

Per donar al conjunt un caràcter familiar i tranquil un dels mecanismes és impedir que els cotxes arribin fins als habitatges. Els cotxes penetren per culs-de-sac sense voreres. En els culs-de-sac es disposen els aparcaments coberts de les vivendes i també es reserva espai d'aparcament pels visitants.

Les cases, d'organització informal, són de dues plantes amb un pati jardí, el qual pot ser seperador de la casa amb el carrer peatonal, o pot estar al redera de la casa. Així poden trobar cases en filera, o agrupacions de carrer-casa-pati-pati-carrer. Els aparcaments s'agrupen en patis de garatges.

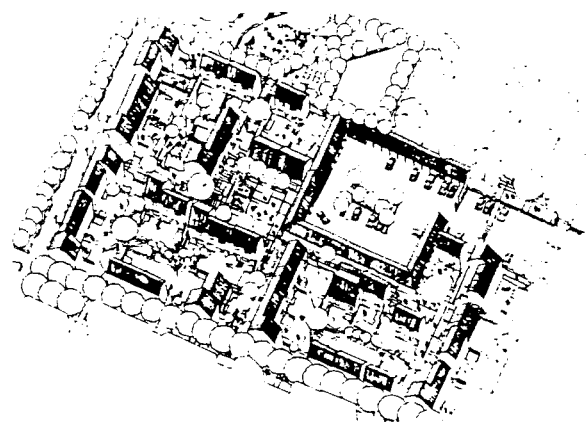
Rev. AV nº 7. pàg.64

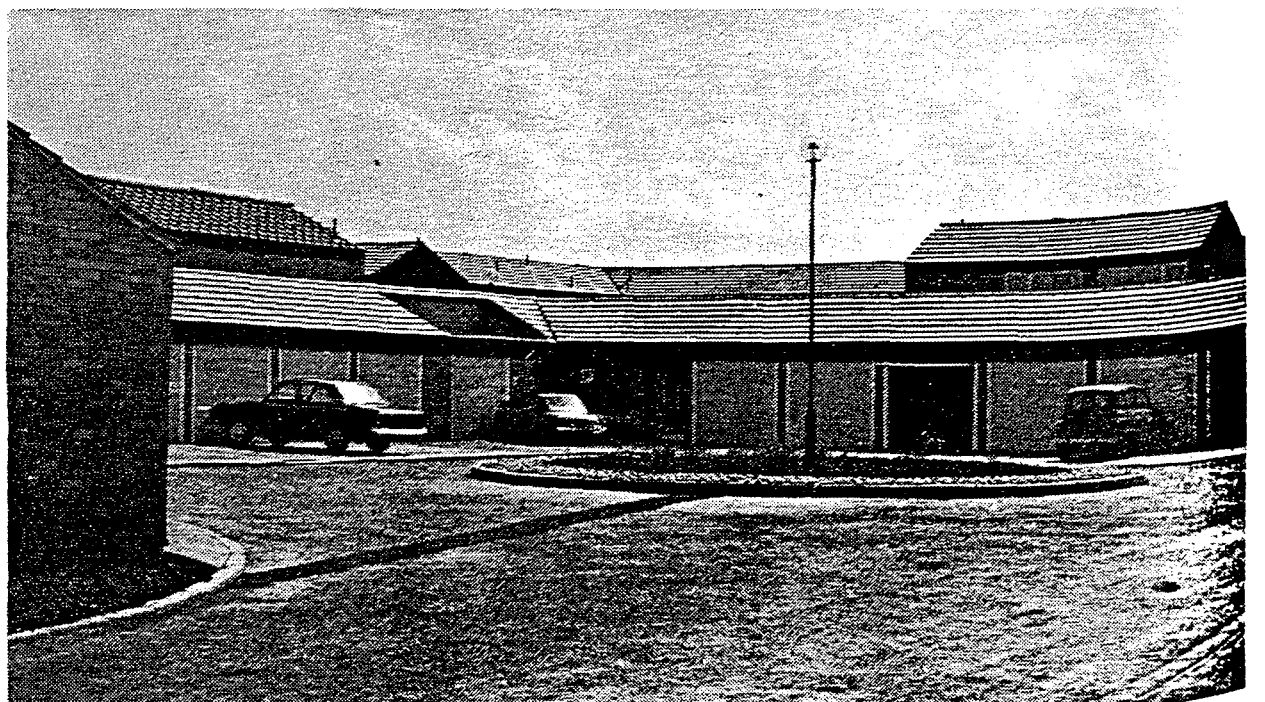
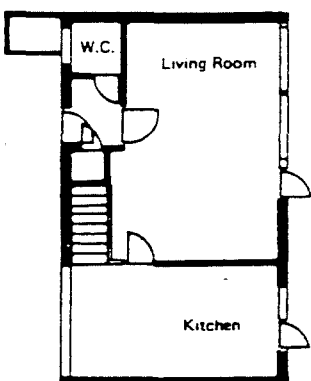
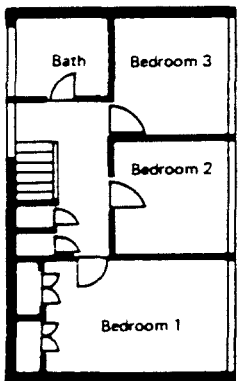
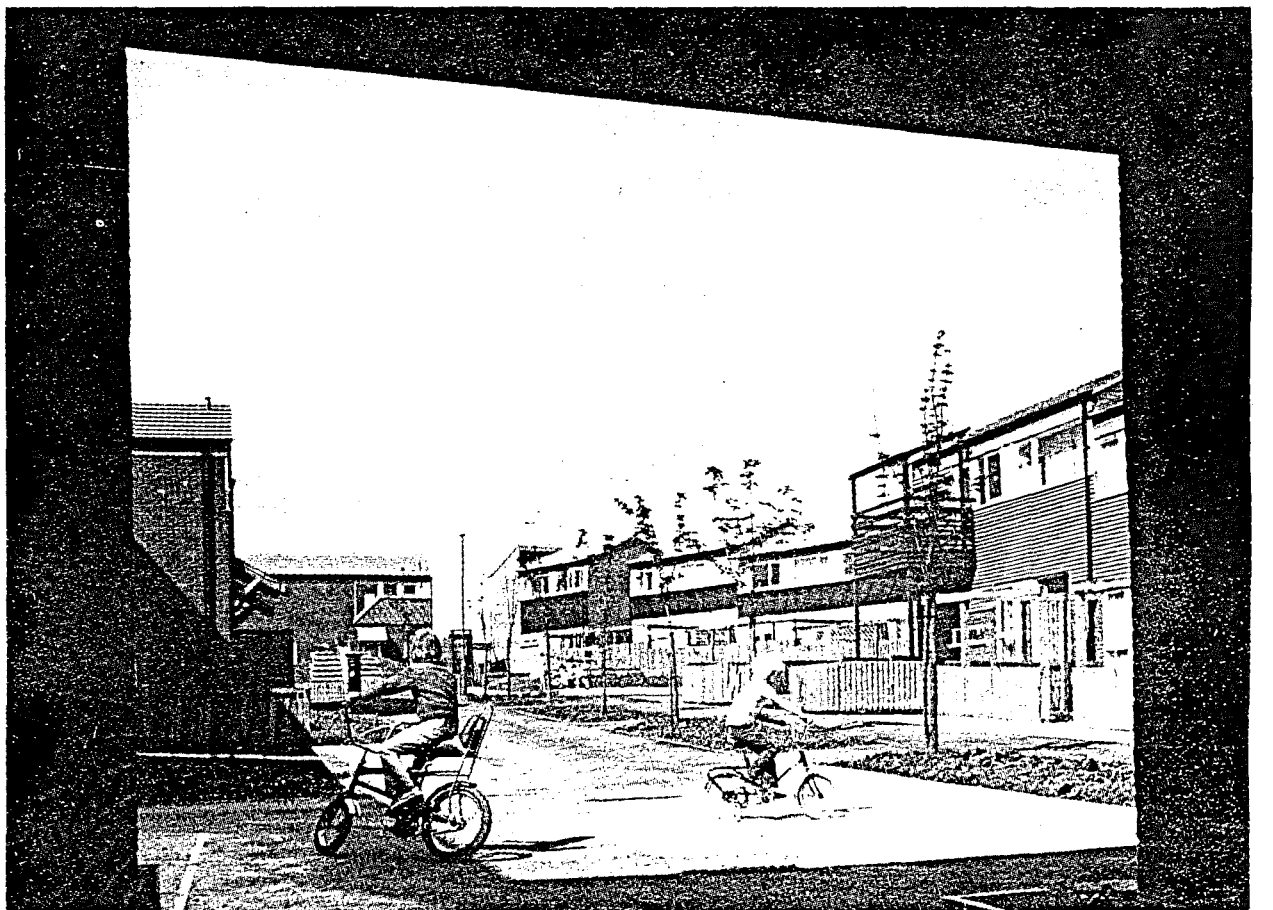
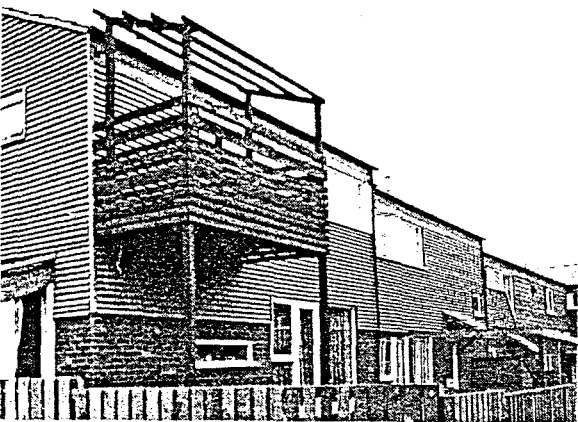
AA.VV. Housing in Europa 1960-1979. Vol.5 pàg. 256-263

MacCluskey, J. Diseño de vias urbanas. pàg. 24-25

Osborne,F.J. - Whittick,A. The new towns. pàg. 235-246

Walker, D. The Architecture and Planning of Milton Keynes. pàg. 117

NEATH HILL

Milton Keynes Development Co.

1968-1980

Milton Keynes N.T.

Anglaterra

El projecte ocupa una de les illes de la New Town de Milton Keynes, amb 549 vivendes de promoció pública d'un pla conjunt paisajístic. La densitat aproximada és de 31 viv/Ha. L'aire pintoresc s'obté amb la disposició irregular de l'edificació.

Està pensat com un poble amb les cases al voltant de patis comunitaris. El conjunt està organitzat en petits clusters agrupats al voltant de parcs centrals i un enllaç perimetral exterior d'accés rodat que engloba tot el "cluster" i permet l'accés des de la malla de Milton Keynes.

El traçat és sinuós. A l'interior dels paquets residencials es disposa d'una part de les zones verdes comunitàries i l'accés als equipaments. El barri està separat del perímetre per un cuixí verd.

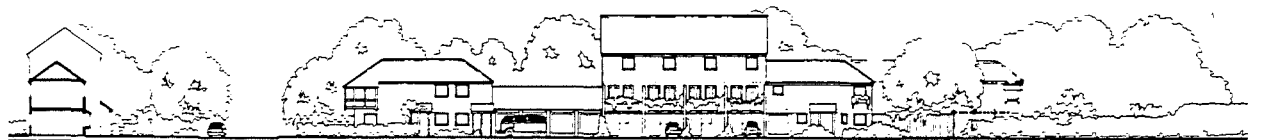
Les cases queden agrupades en fileres de 6 a 10 cases, alternant-se les de PB+1 i PB +2, incorporant-hi els aparcaments.

Revista AV nº 7. pàg.65

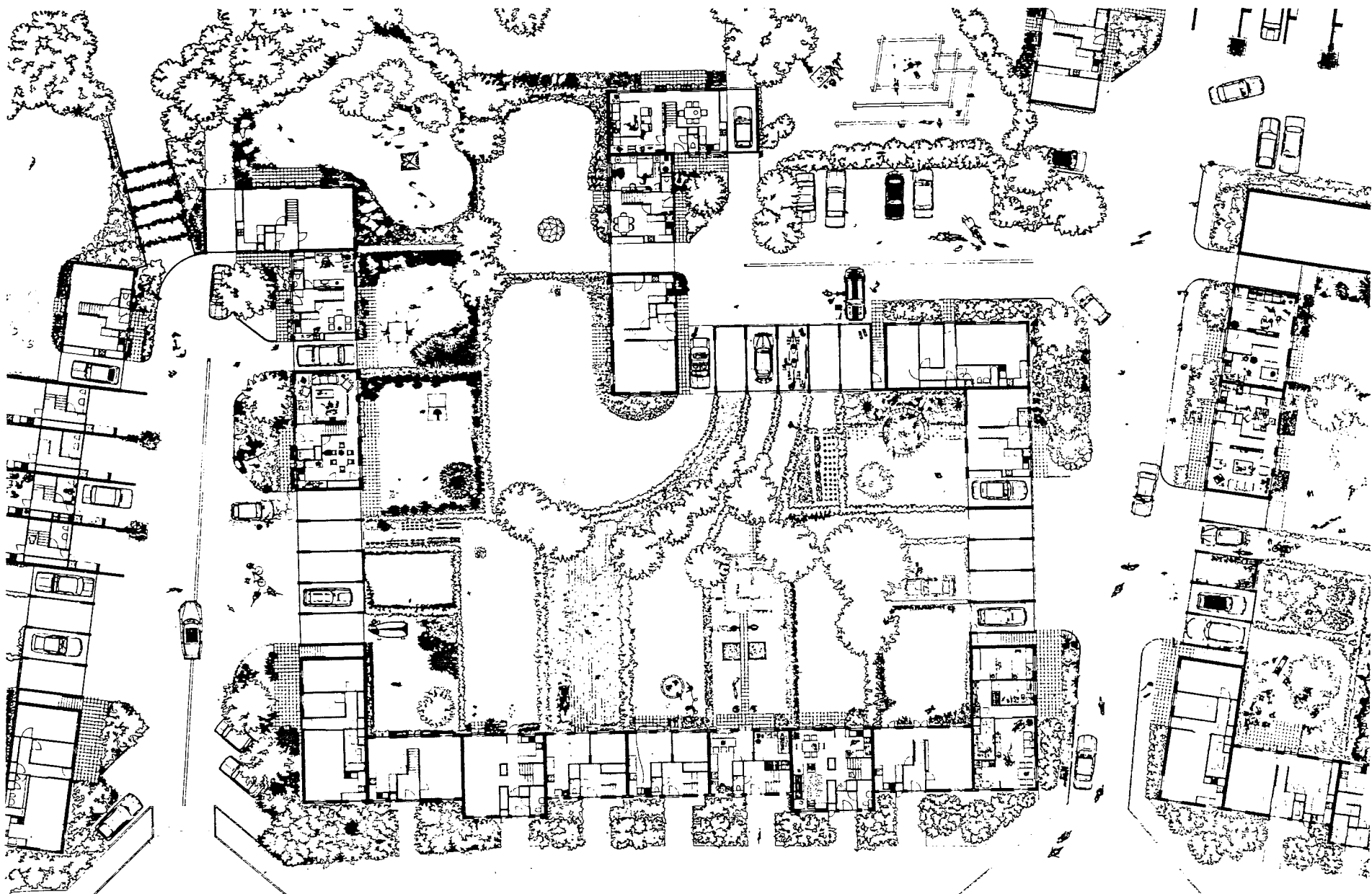
AA.VV. Housing in Europa 1960-1979. Vol.5 pàg. 256-263

Osborne,F.J. - Whittick,A. The new towns. pàg. 235-246

Walker, D. The Architecture and Planning of Milton Keynes. pàg. 44-45

NETHERFIELD

Milton Keynes Development Co.
1968-1977
Milton Keynes N.T.
Anglaterra

El projecte correspon al desenvolupament d'una unitat residencial a l'interior de la malla de 1 Km x 1 Km de la new town Milton Keynes.

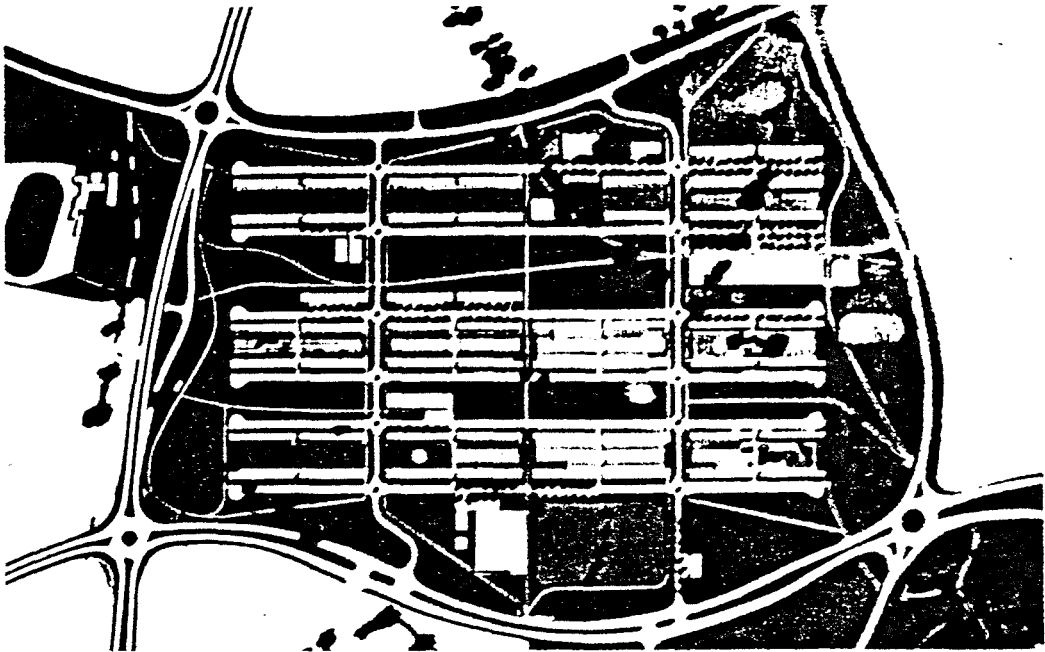
1043 vivendes ordenades en línia recta, donant façana a vies rectes de directriu Nord-Sud.

La gran illa que conforma el conjunt està dividida en parts amb 5 divisions en la direcció Est-Oest, dos de les quals formen grans jardins entre els blocs.

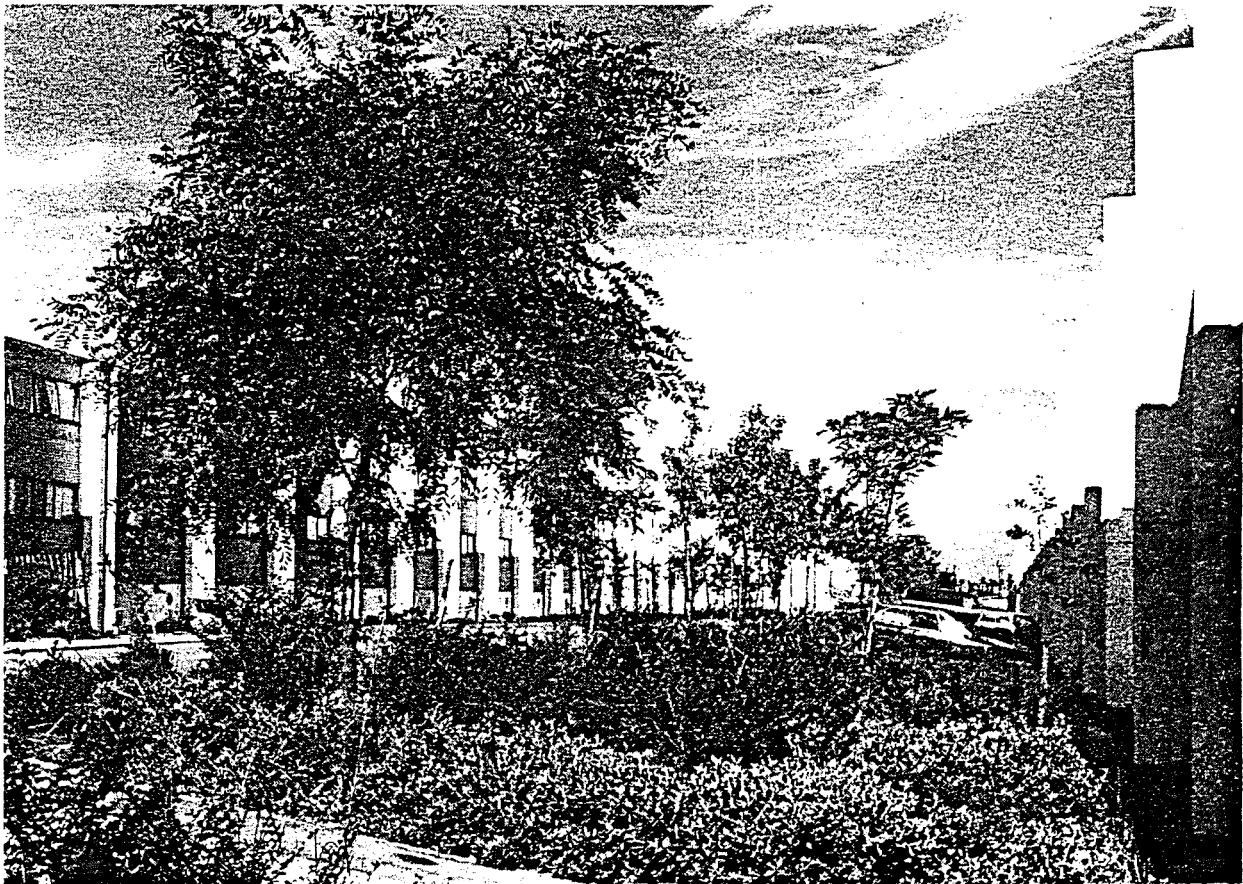
Dues vies atravessen d'un costat a l'altra de l'illa. D'elles penjen unes vies transversals sobre les que es disposen els habitatges. Un aspecte essencial en el projecte, que trenca amb una certa tradició de les "new towms", és que el cotxe té que arribar fins a l'habitatge. L'entrevies s'ocupa alternativament, és a dir, cada carrer serveix només a un costat d'habitatges.

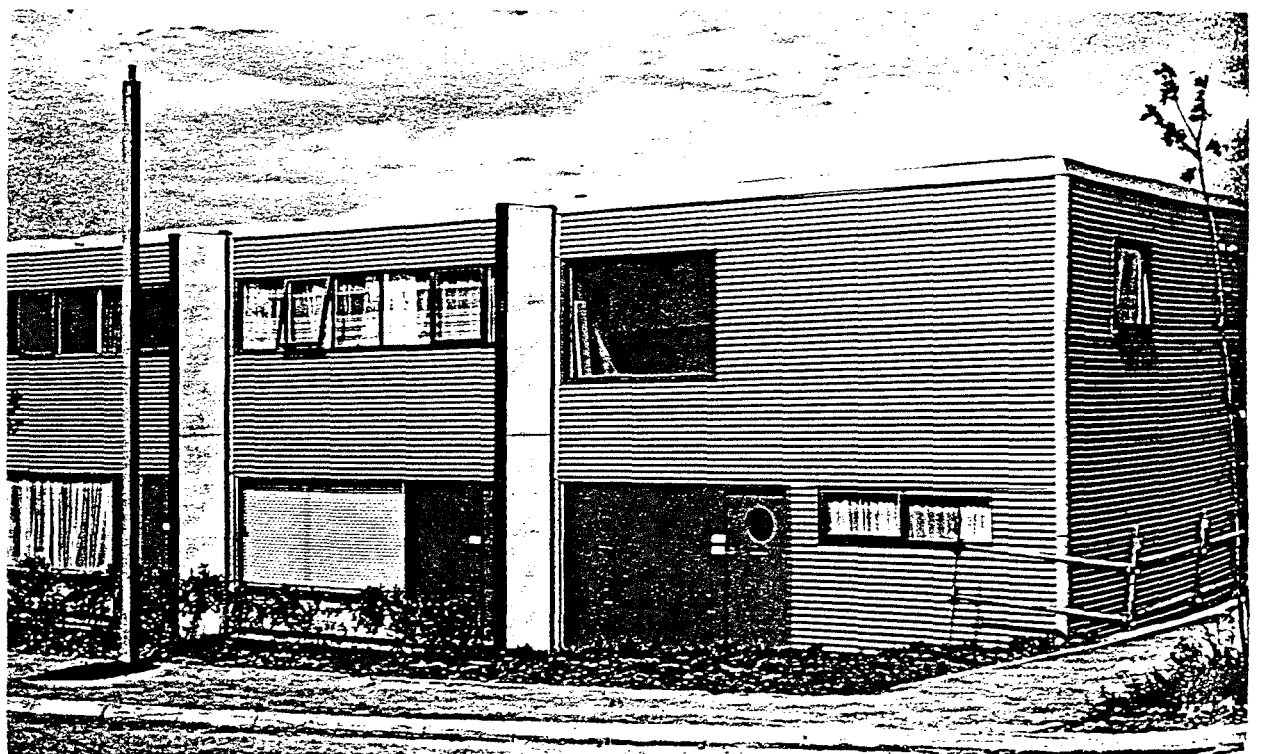
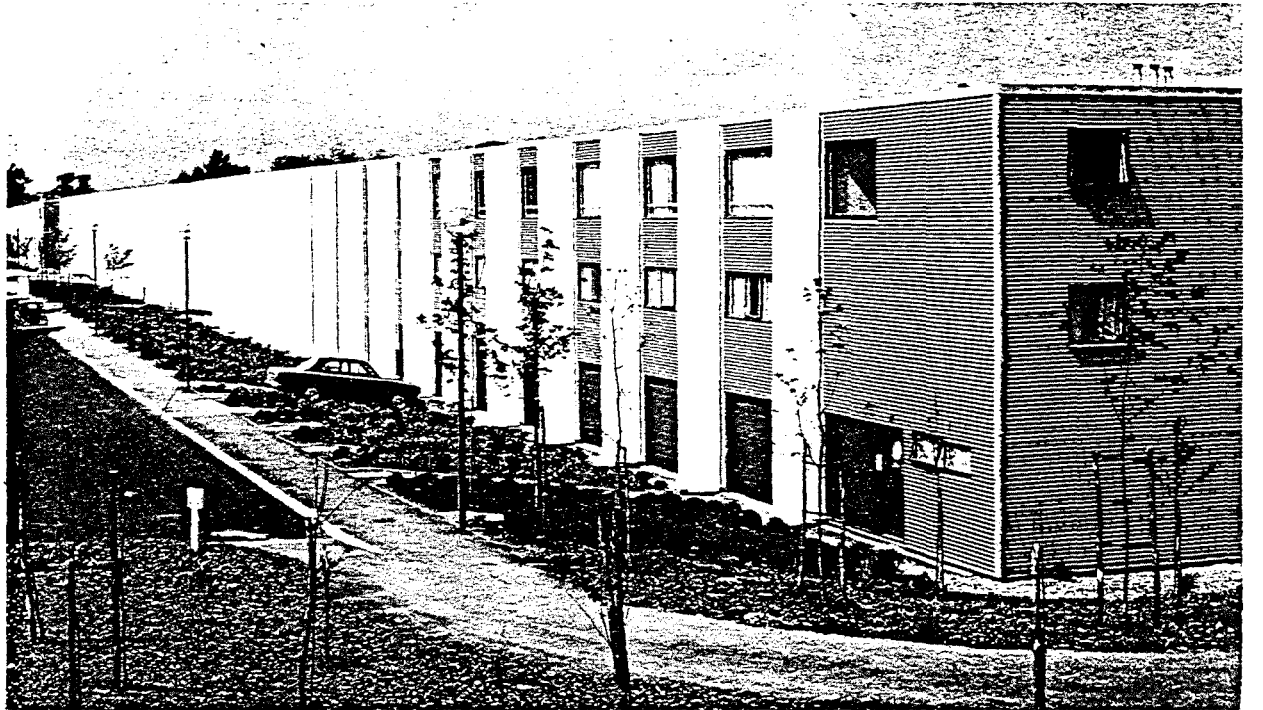
El conjunt alterna les illes edificades amb els espais lliures i d'equipaments. Les parts edificades es componen de fileres de cases esquena contra esquena.

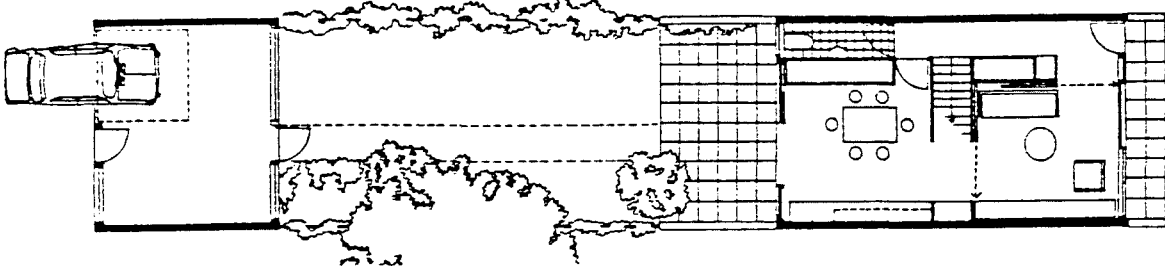
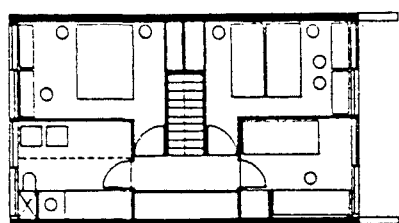
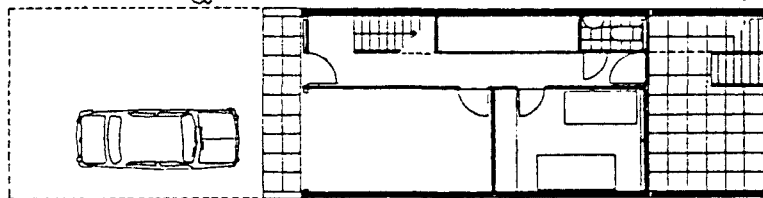
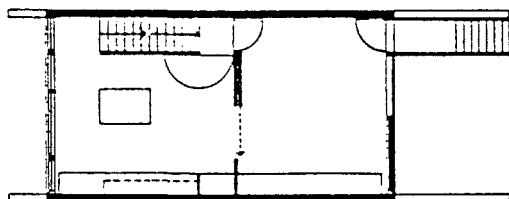
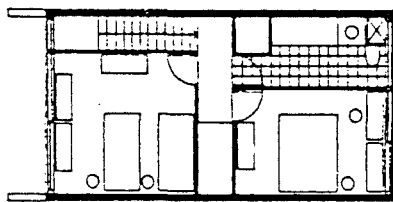
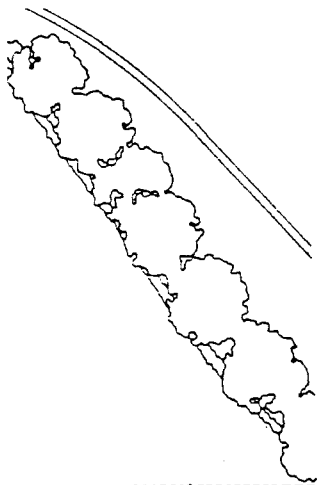
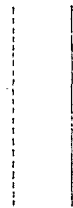
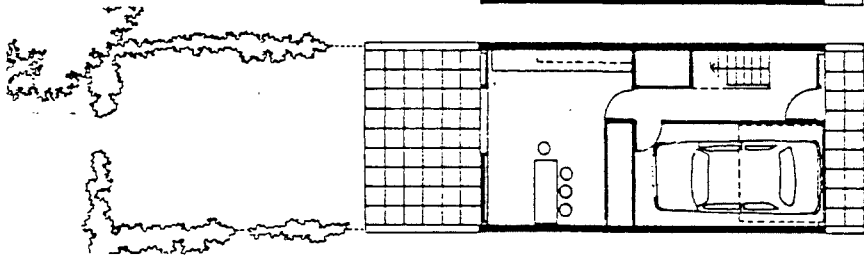
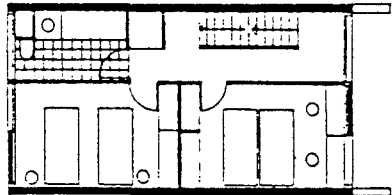
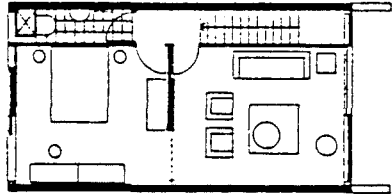
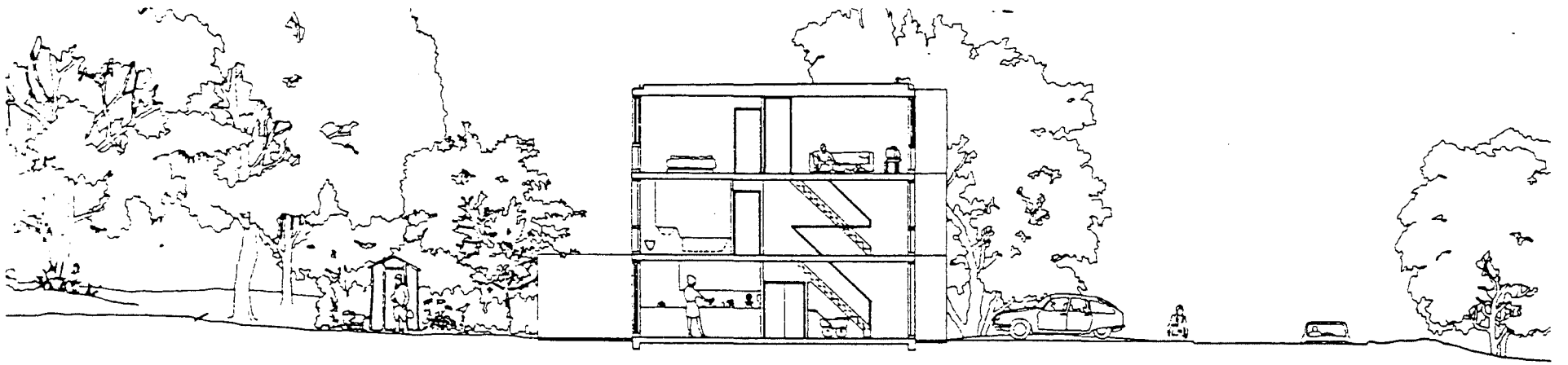
Les tipologies edificatòries son diverses (Pb, Pb+1, Pb+2). Cada vivenda disposa de plaça d'aparcament.

AA.VV. Housing in Europa 1960-1979. Vol.5 pàg. 256-263
Benevolo, L. La proyectación de la ciudad moderna.
Field, D. New Town and Town Expansion Schemes. pàg.241
MacCluskey, J. Diseño de vías urbanas. pàg. 36
Walker, D. The Architecture and Planning of Milton Keynes.
pàg. 42-43

ORIENTAL MASONIC GARDENS

P.Rudolph/ P.Gugliotta
1968-1971
New Haven, Connecticut.
U.S.A.

D'aspecte semblant a un solar destinat a l'aparcament de caravanes, el conjunt format per mòduls de 12 peus (3,66 m) d'ample i cobertes de contraxapat de fusta, sembla ser exactament això. Els mòduls són totalment prefabricats.

Aquest conjunt té molt a veure amb la tradició americana dels assentaments de "movils homes", tot i ésser un assentament estable, el caràcter és d'una extraordinària mobilitat, com si es tractes d'un parking de caravanes, o d'un assentament temporal. Segurament és una bona opció per colònies de vacances i altres assentaments precaris.

Es un barri ubicat en una zona perifèrica de New Haven, de topografia de suau pendent cap a l'Est i densament boscosa. Limitat al Sud per una xarxa de carrers, i al Nord per suaus turons plens de bosc.

Sols es van construir 148 vivendes, la meitat de les 333 cases planejades, aconseguint un densitat de 20 viv/Ha, en les 7.5 ha de superfície que ocupava el barri.

L'arquitectura és totalment uniforme, tant tipològica com formalment, a pesar de que el programa funcional i el tamany és divers.

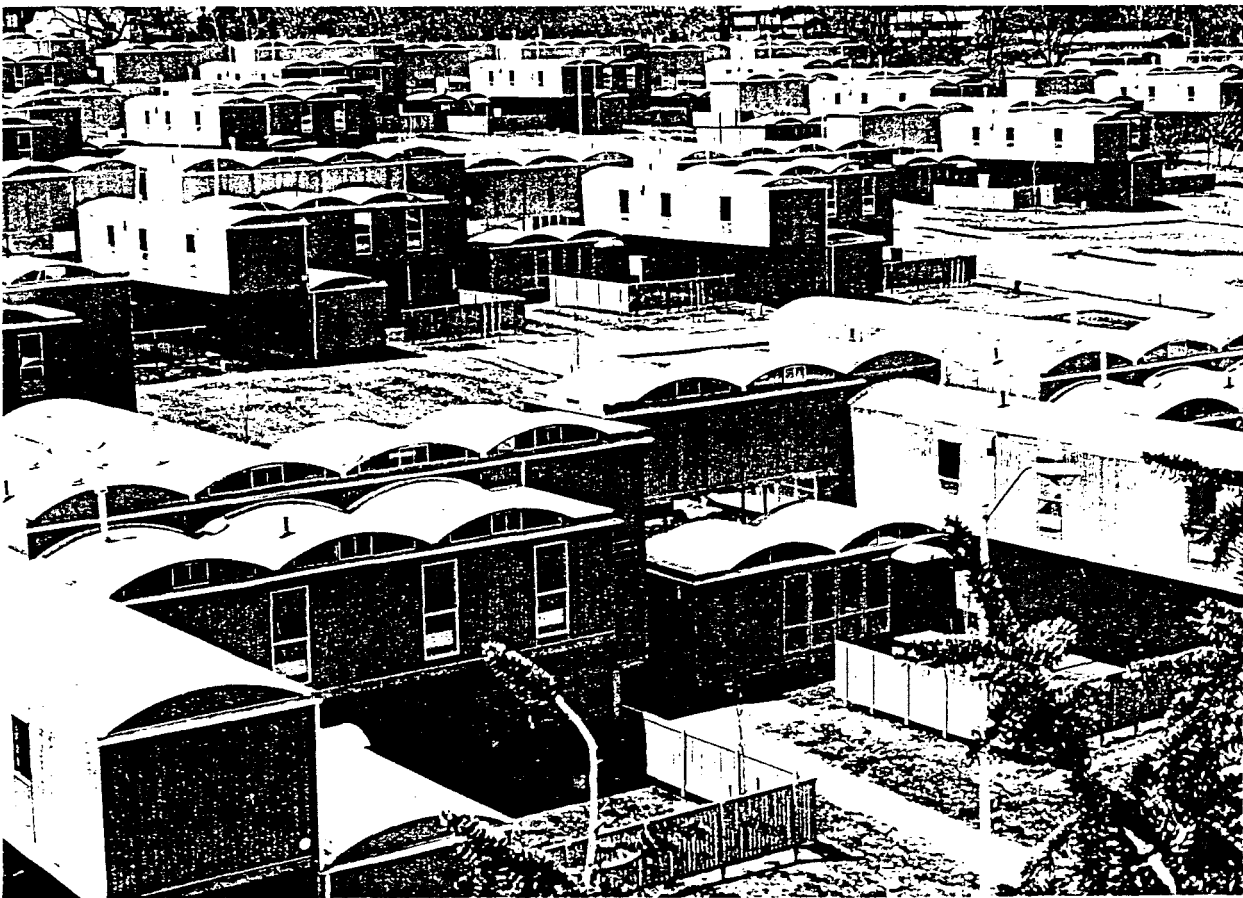
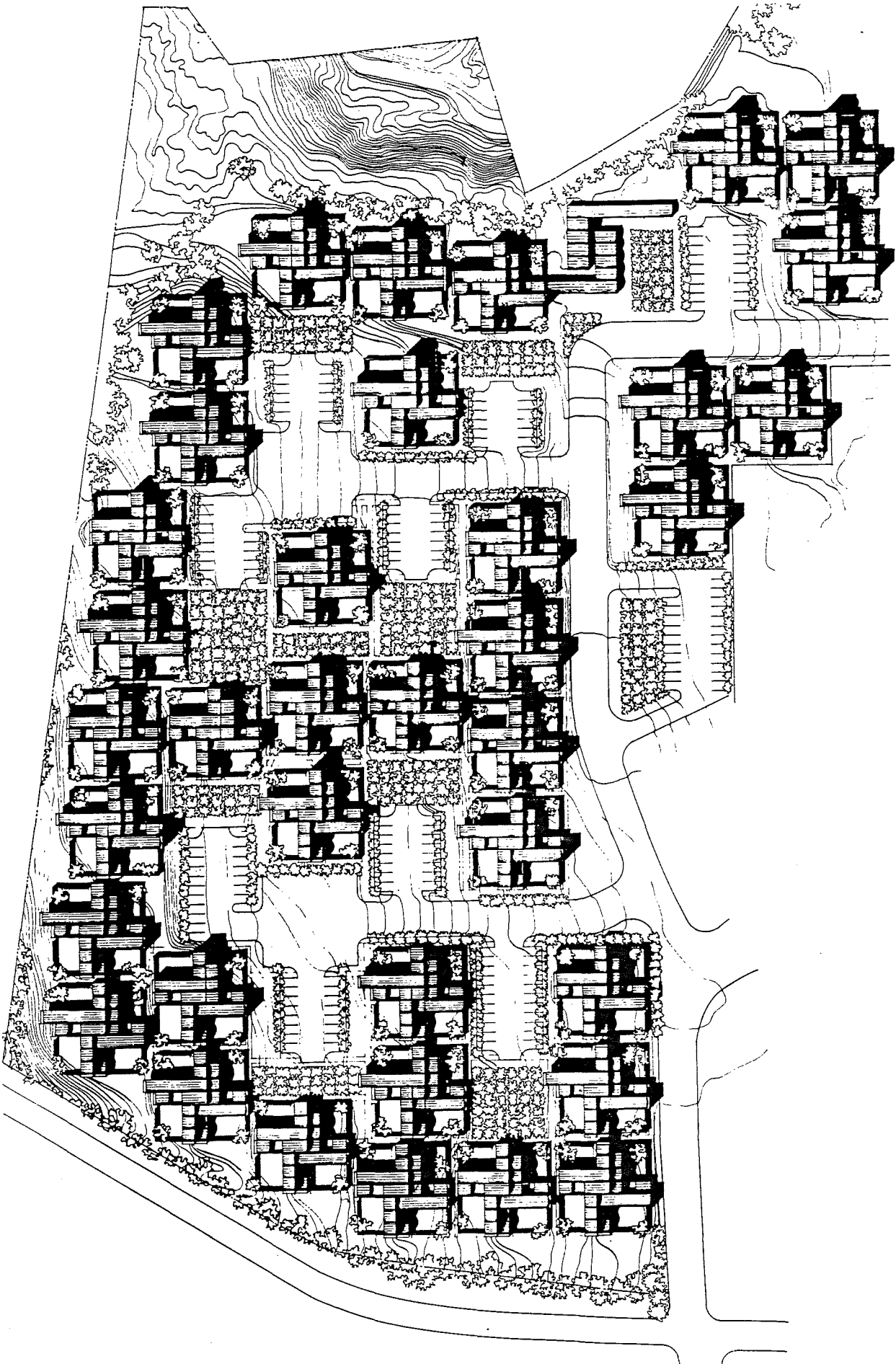
El model d'organització és un model en arbre que va deixant espais buits per la col·locació d'aparcaments, i peces regulars d'espai verd. El perímetre irregular queda desvinculat de les cases.

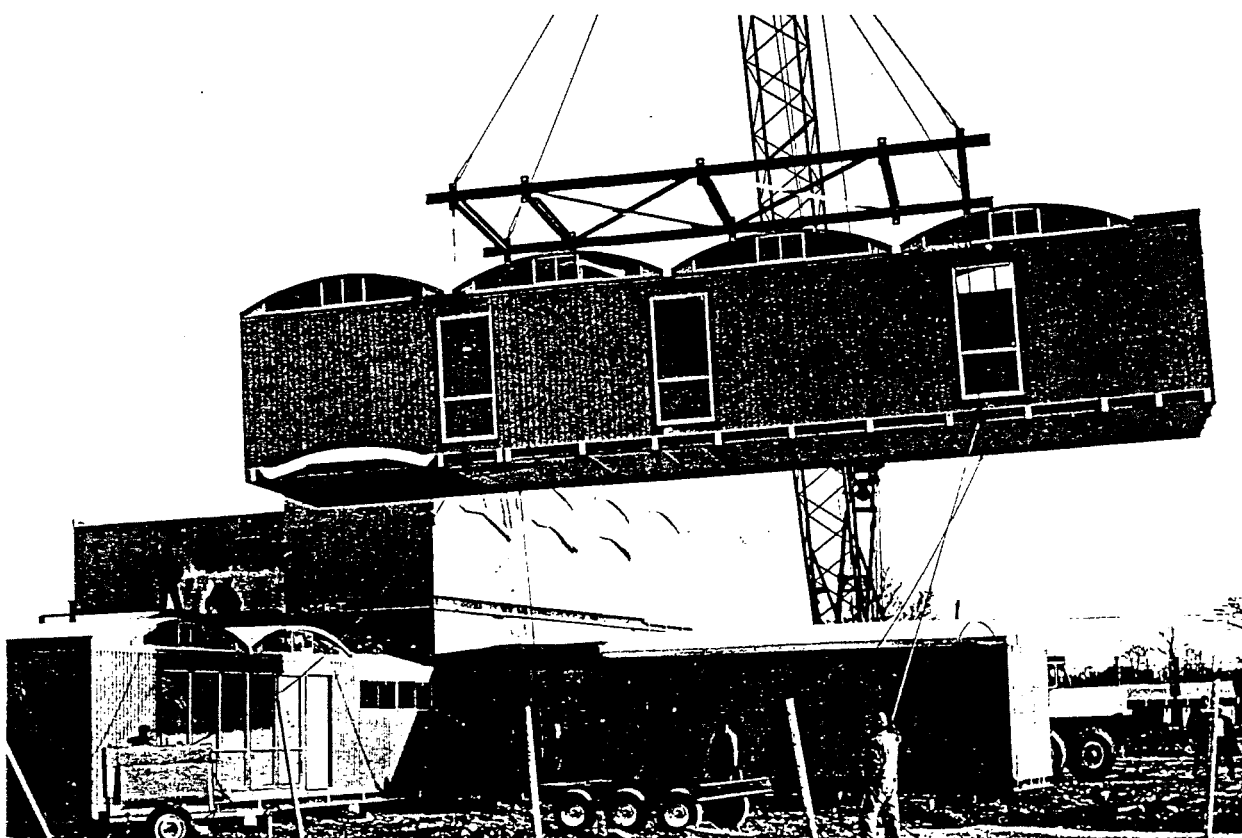
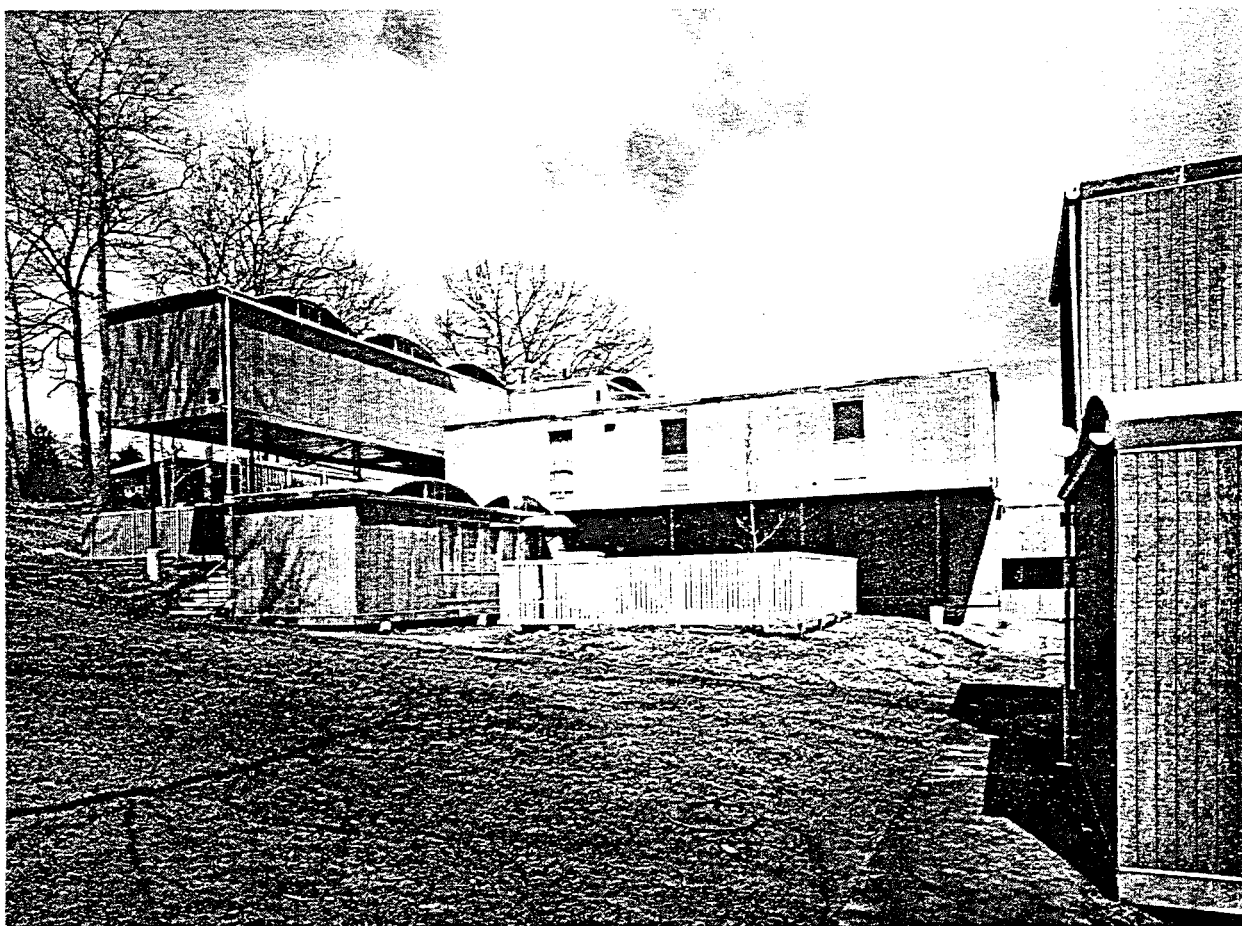
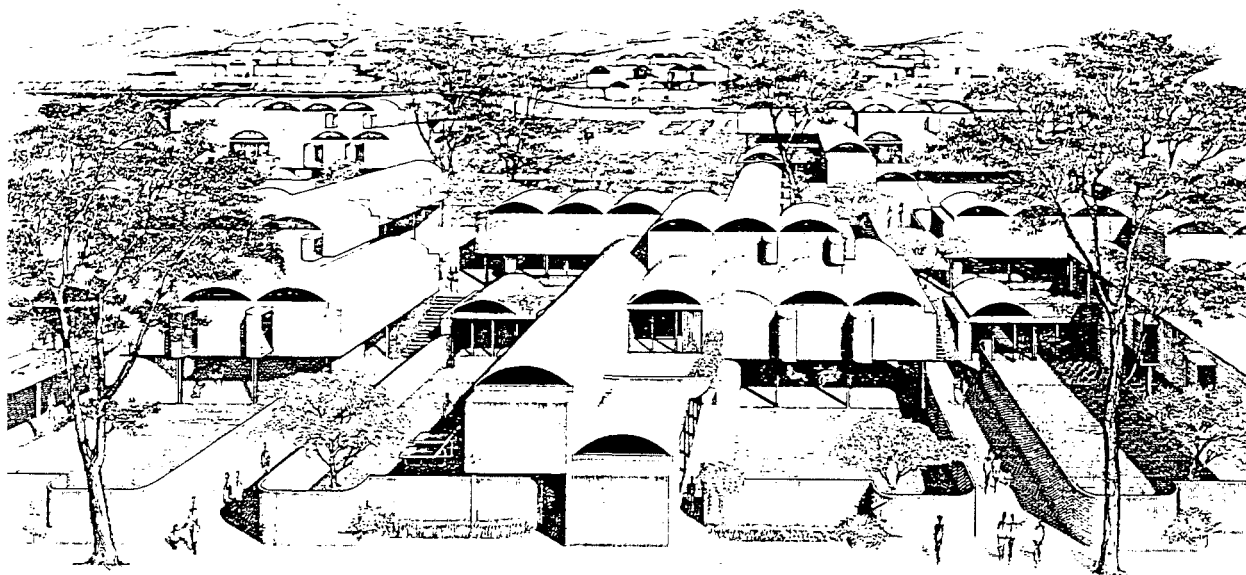
Tot el conjunt penja d'un únic punt d'accés d'on parteix un sistema ramificat de culs-de-sac que van distribuint els aparcaments en petites bosses.

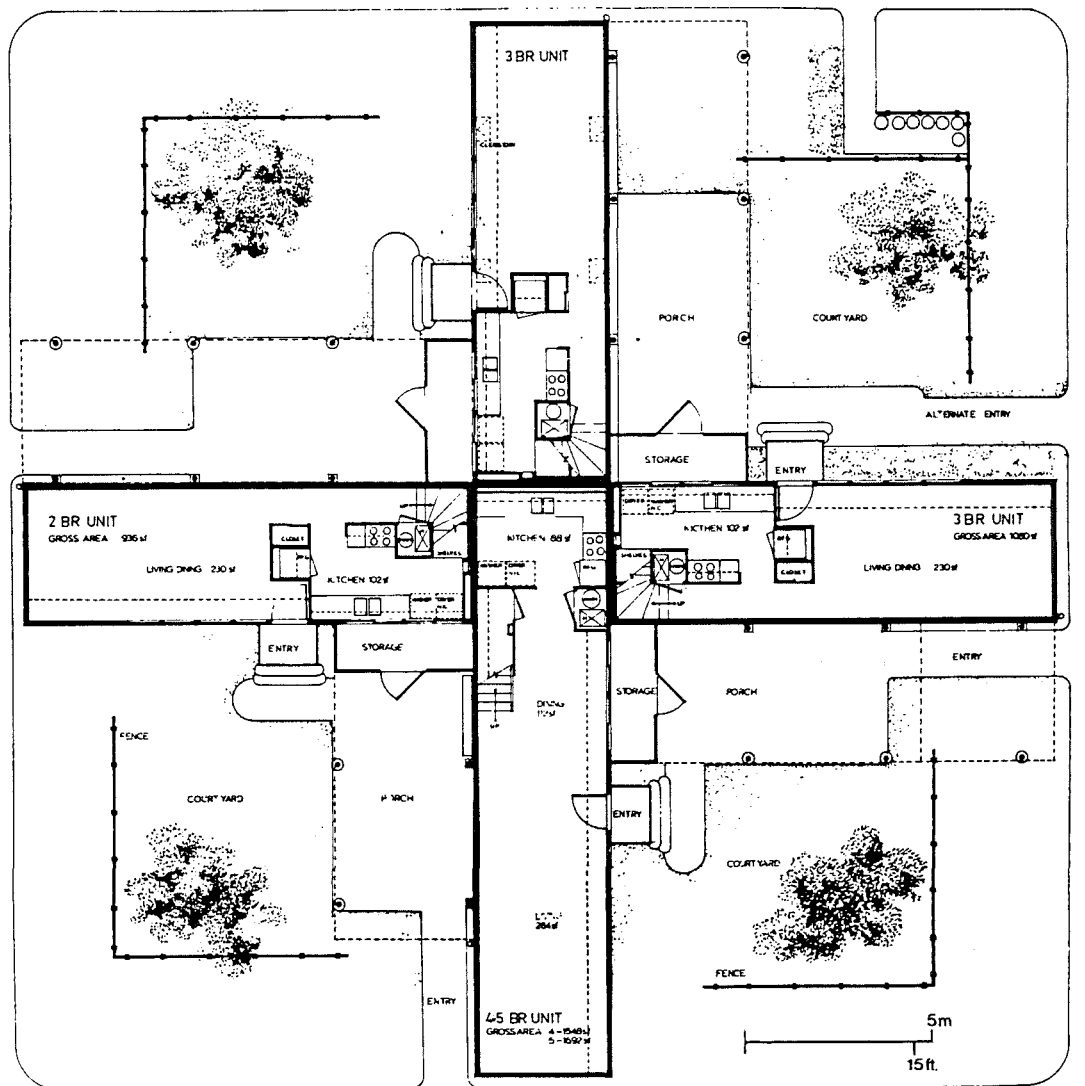
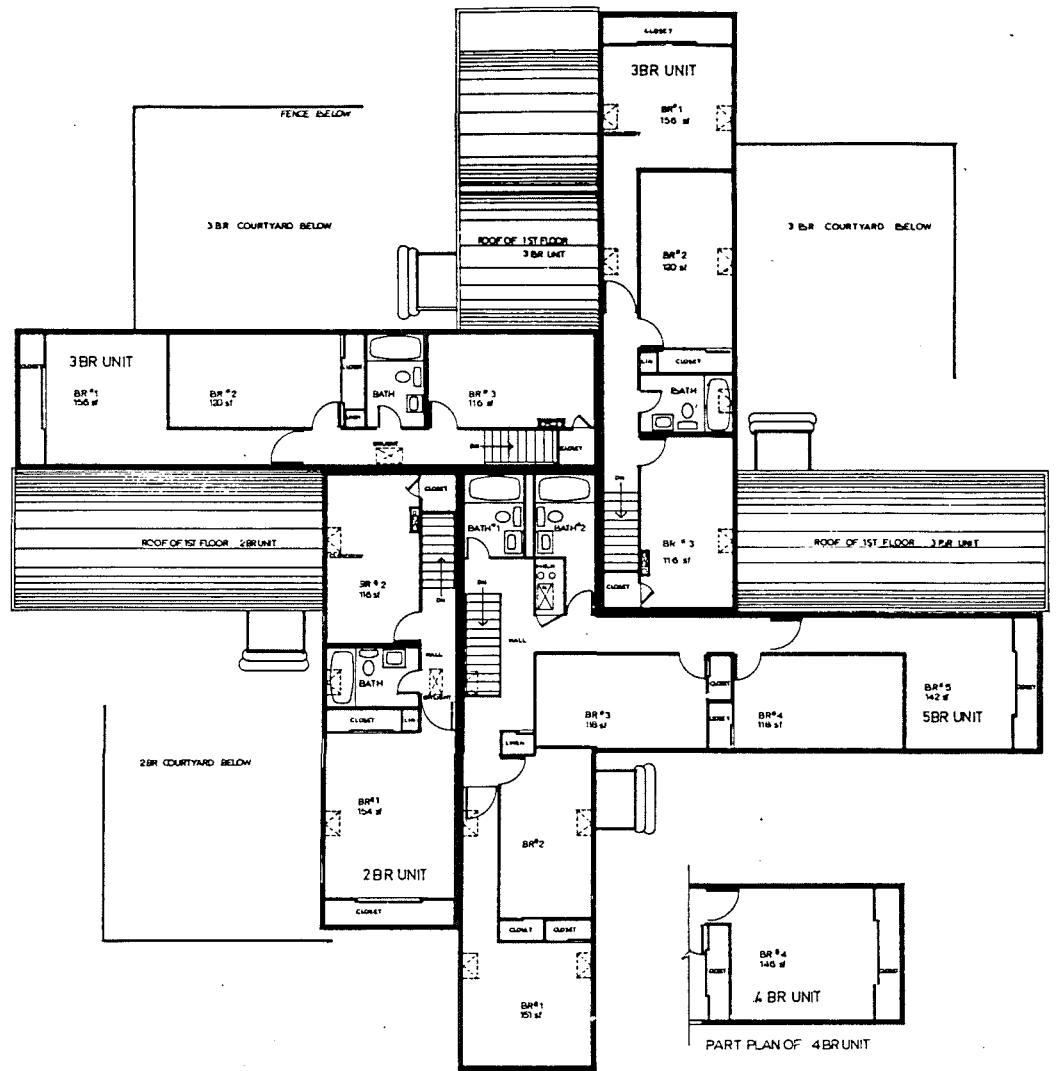
Entre cada quatre mòduls es deixa un espai de separació que permet la connexió peatonal amb l'exterior. Els mòduls estant entrelligats per formar una cadena contínua amb una sèrie de patis comunitaris.

Cada mòdul està format per grups de quatre vivendes, on la planta té forma de creu, i cada vivenda té forma d' L amb les estànces diurnes de cuina i sala en planta baixa, i els dormitoris en la planta superior, disposada en angle recte respecte la planta inferior, amb el que es crea un porxo o bé un cobert pel cotxe. Cada vivenda dóna l'esquena a les vivendes del costat del grup respectiu, dominant el seu propi pati privat limitat per una tanca lleugera.

El mòdul base té 3,66 m d'ample i una longitud variable de 8, 10, 15 o 30 m de llarg, contenint de dos a cinc dormitoris. Cada casa disposa de una petita superfície de jardí (90 m2). Estan construïdes amb fusta. Es de destacar el seu baix cost i la total prefabricació de cada element.

CRESCENT VILLAGE

Burger, Coplans
1969-1972
Suisun City, California.
U.S.A.

Barri situat en una peça irregular, amb una superfície de 1.8 Ha, recolçat en dues vies des de les que penjen les bosses d'aparcament. Estant projectades 106 vivendes, i està plantejat com la ampliació d'una petita ciutat.

El projecte es planteja de manera autònoma dels límits, que estant sovint resolts amb aparcament o amb elements peatonals que resegueixen el perímetre.

L'arquitectura és totalment uniforme, això no obstant, la diversitat de disposició genera una gran diversitat d'espais i d'imatges.

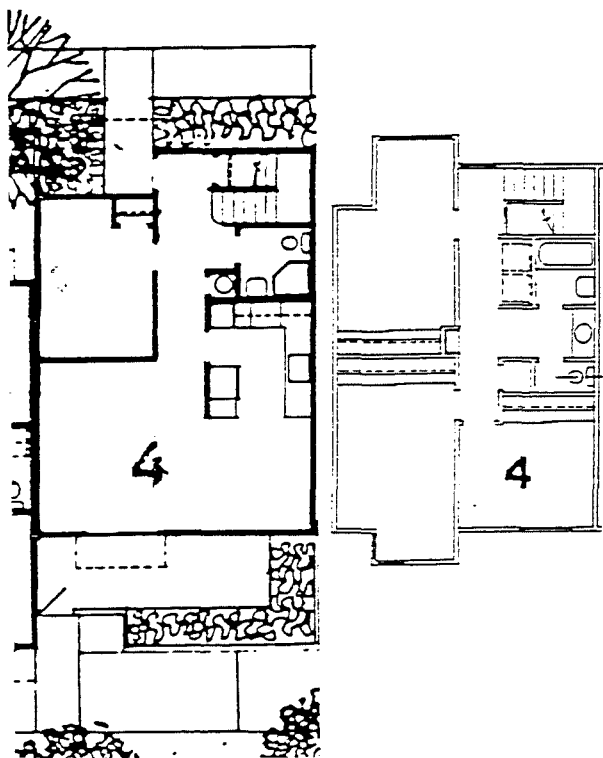
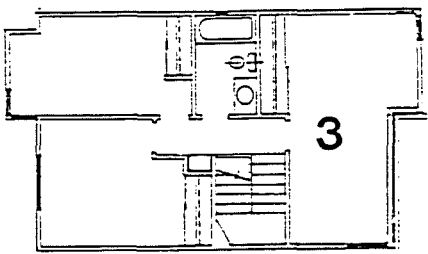
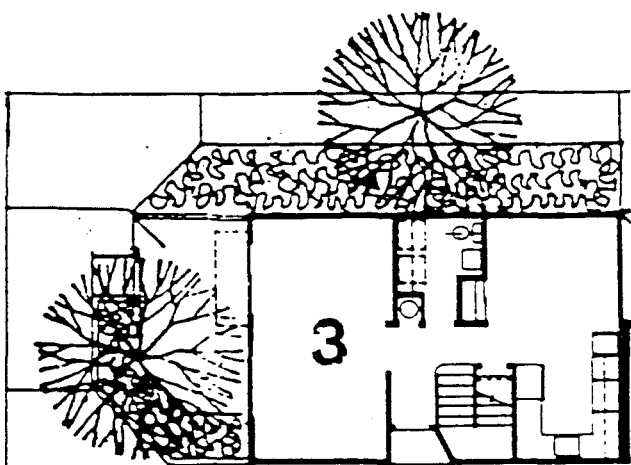
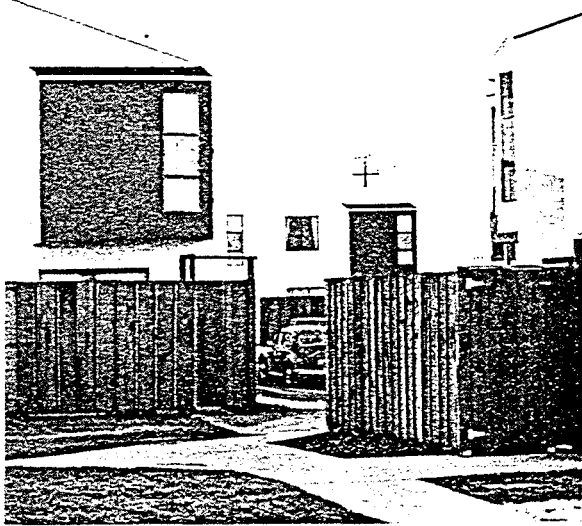
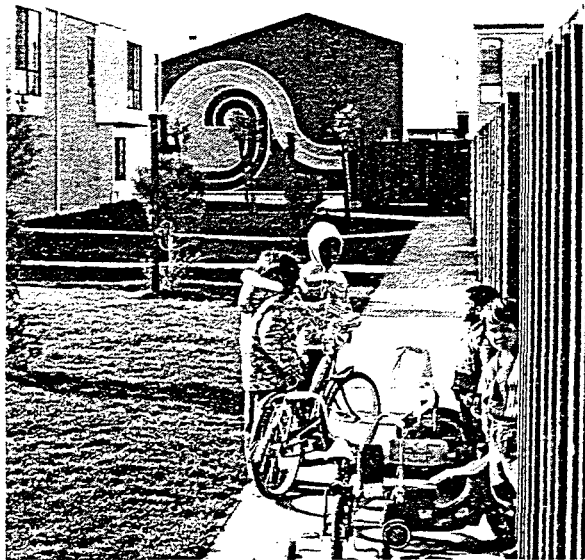
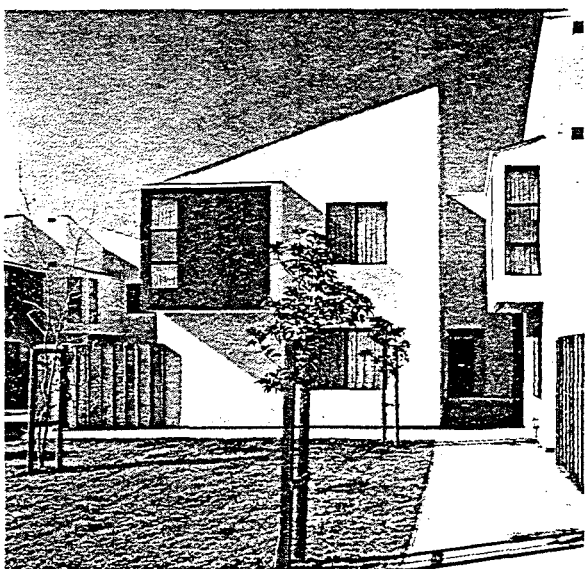
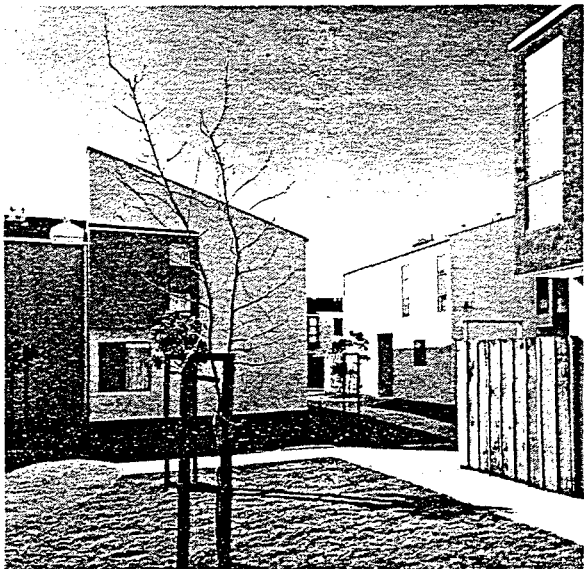
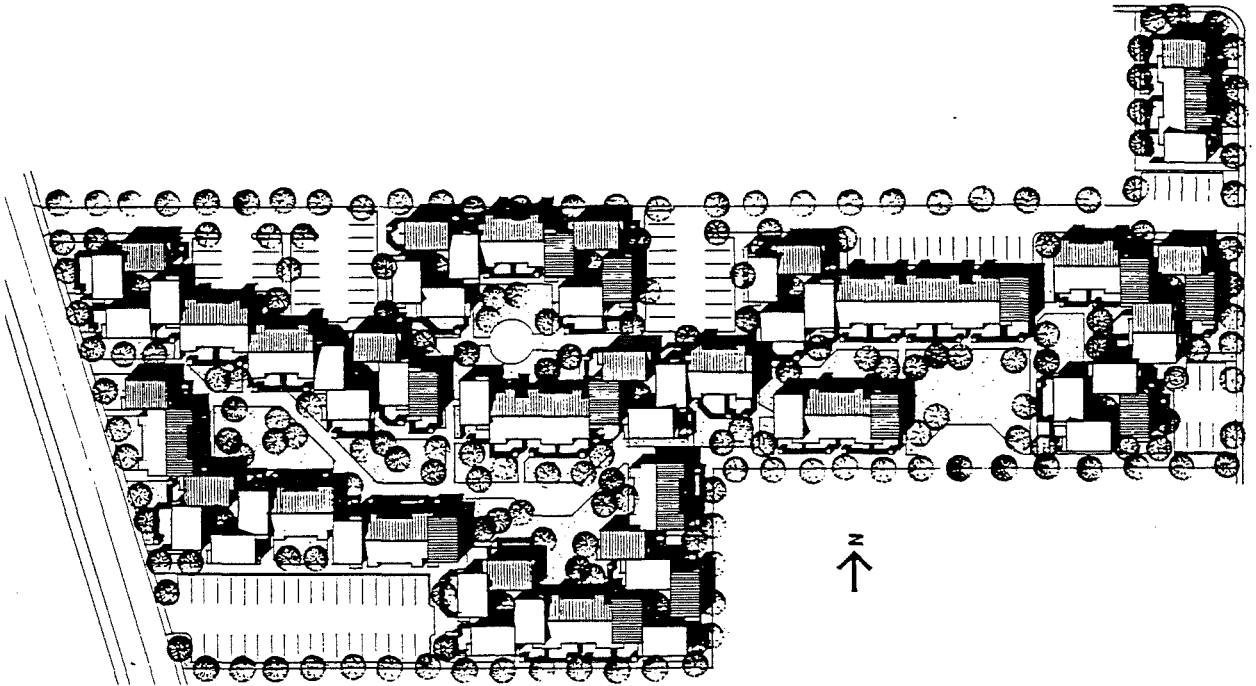
Vinculats als límits del sector i amb accés des de les vies rodades es situa l'aparcament en diverses bosses. La distància màxima entre cotxe i vivenda és de 50 m.

Les cases diversament disposades formen un eix peatonal interior que atravesa tot el barri i que configura diversos espais comunitaris.

Agrupacions de dues cases van relligant les diverses unitats formant una línia d'edificació contínua.

La unitat bàsica d'agrupació està formada per un grup de quatre cases al voltant d'un pati de 40 m². Aquestes quatre cases disposades en L capiculada, deixen obert el pati per dos punts.

Rev. The Architectural Record. Mai 1972.
Kirschenmann, J.C. Diseño de Barrios Residenciales. pàg.153

GASSEHAVEN

Taller P. Suensson

1969-1972

Gammel Holte, Copenhagen

Dinamarca

Situat al Nord de Copenhaguen, en la perifèria d'un gran parc natural, en un terreny de molt suau pendent i rodejat de camps i prats. El conjunt té 108 vivendes sobre una superfície de 6 Ha de terreny. Es de promoció privada, i és una intervenció aïllada d'altres desenvolupaments residencials.

La imatge és d'edificis de Pb amb cobertes inclinades on es situa la resta del programa funcional.

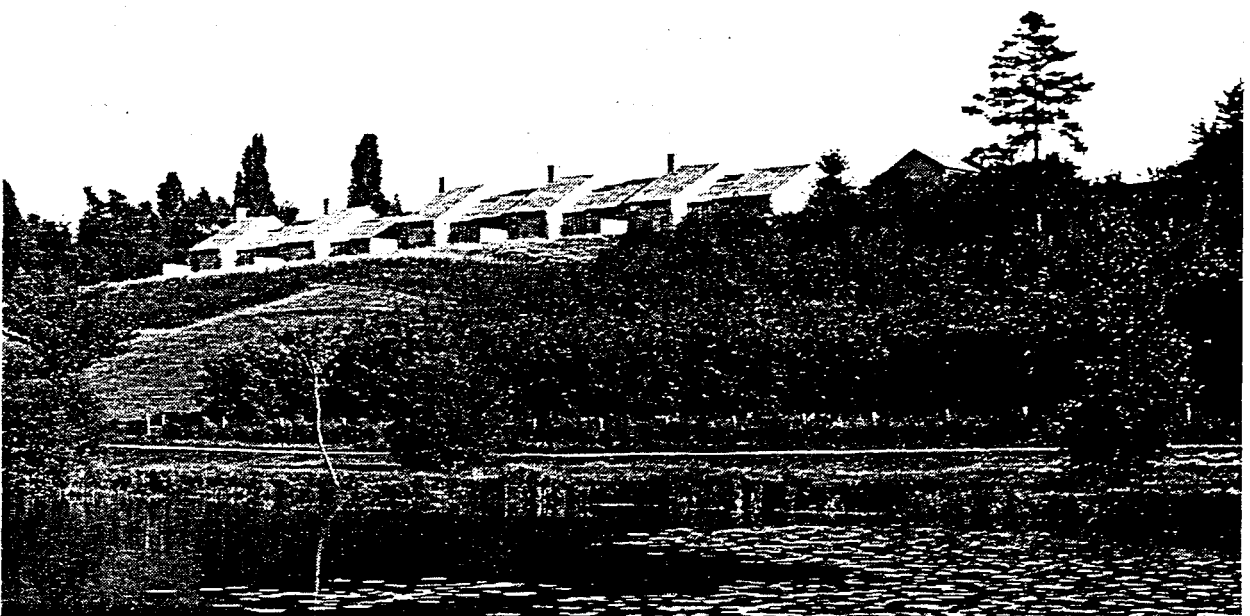
Quatre cul-de-sac agrupen les vivendes, on entre agrupació i agrupació hi ha una zona verda lliure comuna. S'accedeix al conjunt en modus d'espina de peix per un únic punt. La fragmentació de les fileres i la discontinuïtat en el parcel·lari trenca l'escala de l'agrupació.

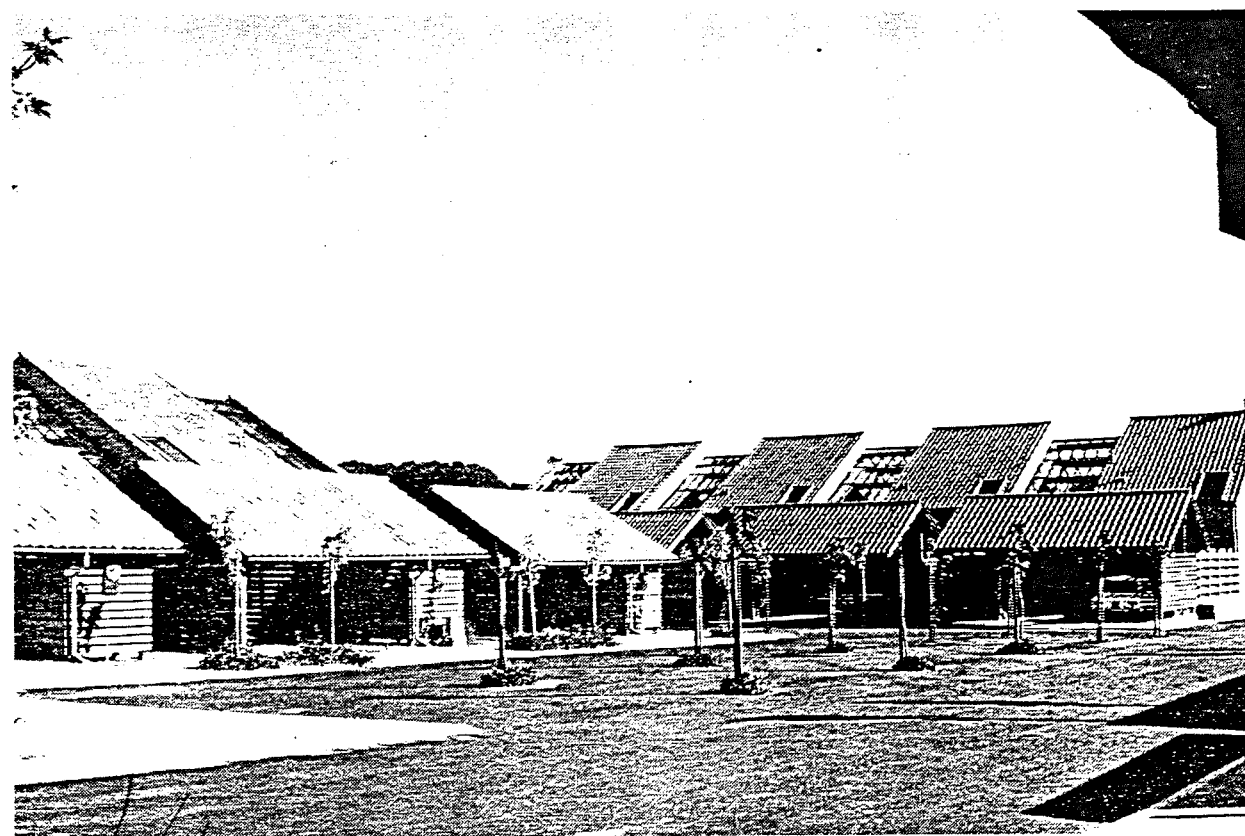
El tipus edificatori és de vivendes de dues plantes (142-156 m²) agrupades en filera al voltant dels cul-de-sac d'accés rodar.

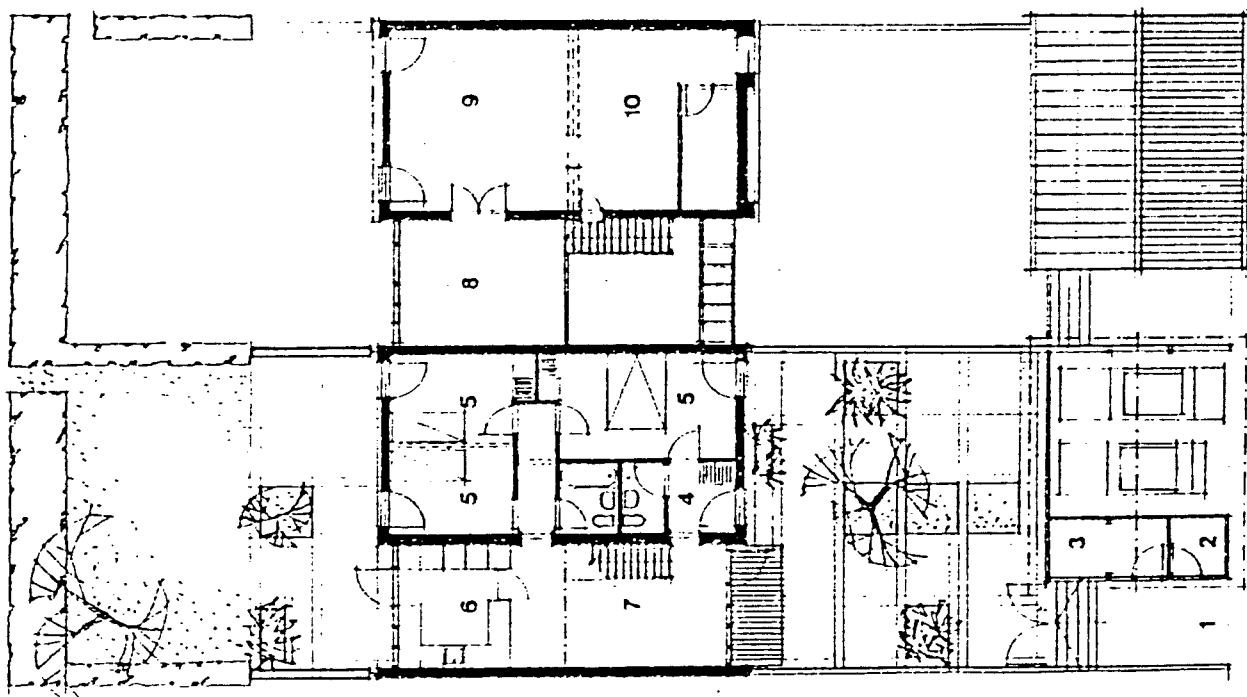
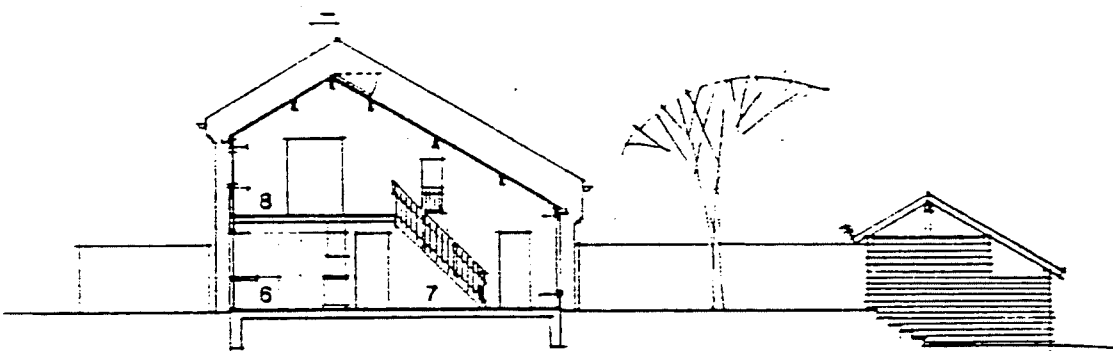
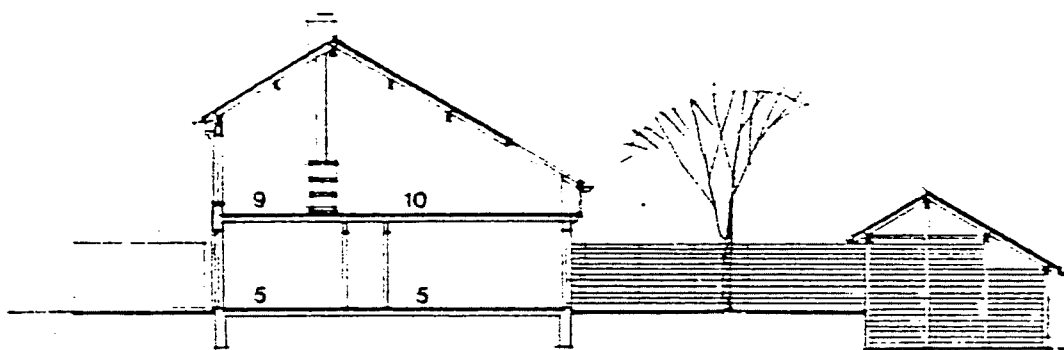
Les cases són totes iguals però estan disposades en petits grups que trenquen amb la uniformitat del conjunt. Cada casa es configura de la següent manera: garatge, pati d'entrada, casa, jardí privat, zona verda comuna. La casa s'estructura amb una doble cruïja longitudinal: una per sala, cuina i menjador; i l'altra per dormitoris i serveis.

El nivell d'urbanitat d'aquest tipus de projectes és molt baix, i en canvi el nivell d'integració amb el medi és molt alt. Es un cas paradigmàtic d'integració paisatgística per les perifèries llunyanes o pels assentaments rurals. Un dels aspectes més rellevants és l'incorporació de l'espai natural a la proposta.

Rev. Arkitektur DK, 1-1973
Combi, Di Cristina, Steiner. Tipologias residenciales en hilera.
pàg. 82
Kirschenmann,J.C. Diseño de barrios residenciales. pàg. 145

LANGDON HILLS

D. Galloway, C. Plumb, Basildon Development Co.
1971-1974
Basildon New Town
Anglaterra

Situat al Sud de Laindon, en un terreny de suau pendent de Sud a Nord, limitat a l'Est per una zona de bosc, on els arbres existents es van integrar en la planificació. A l'Oest limita amb una carretera. El lloc té 13.37 Ha sobre les que es construeixen 556 vivendes, amb una densitat de 42 viv/Ha.

Es una operació de promoció pública en la que l'arquitectura és uniforme a pesar d'una certa diversitat en el programa funcional i el tamany de la vivenda.

La repetició d'un tipus simple per arribar a esquemes complexes, l'atenció a l'ambient natural, i la recerca del caràcter unitari, són els punts que sobresurten d'aquesta operació. Es un ingenios esquema amb adequada segregació de circulació rodada i peatonal.

La xarxa viaria segueix un model de pinta que parteix de l'anell perimetral de connexió amb l'exterior. El traçat serpentejant ofereix vistes constantment canviants.

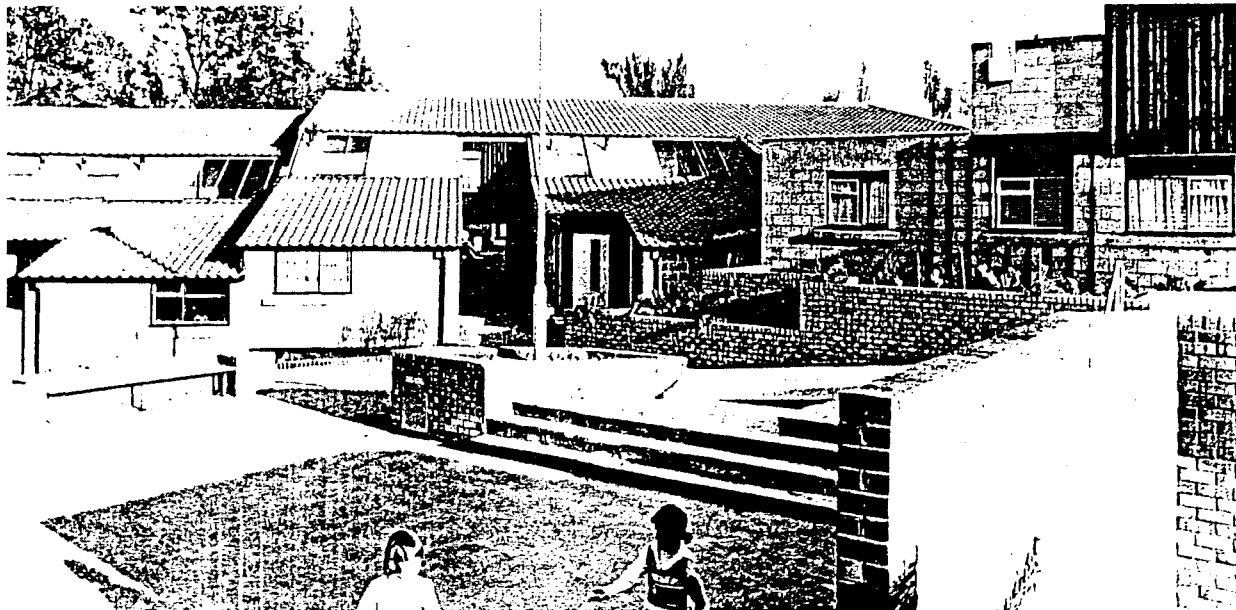
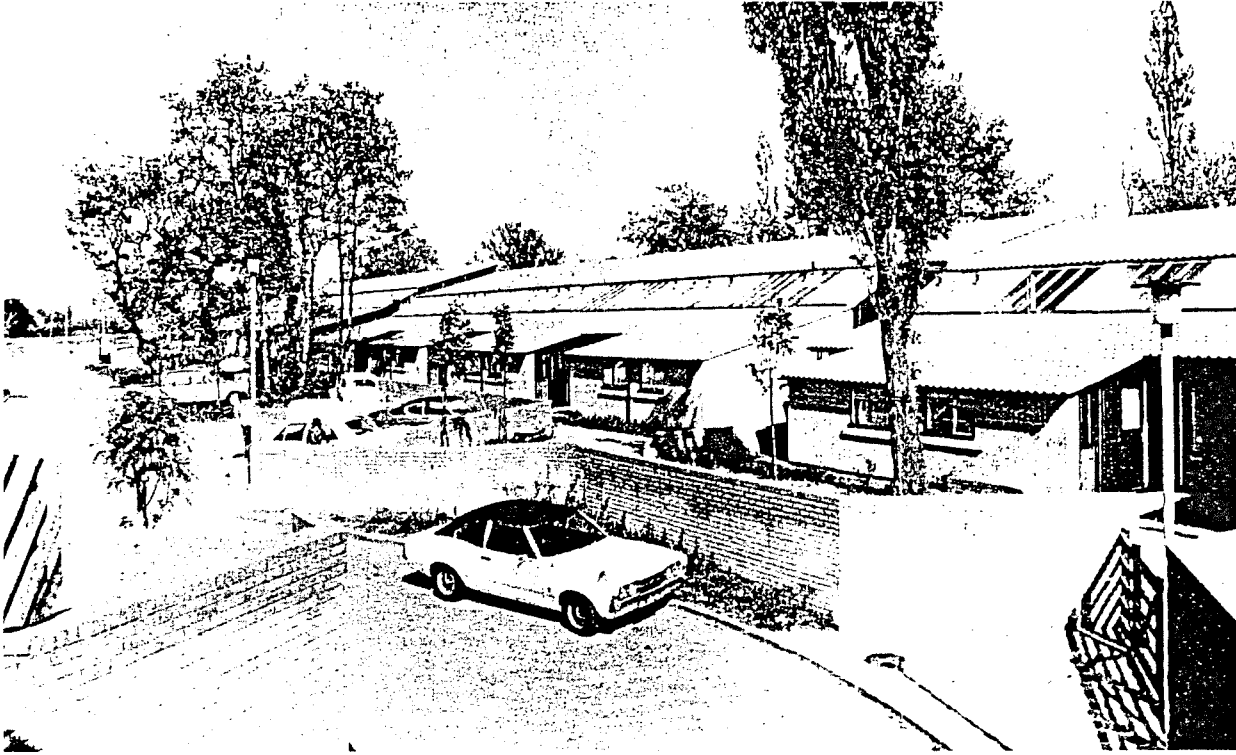
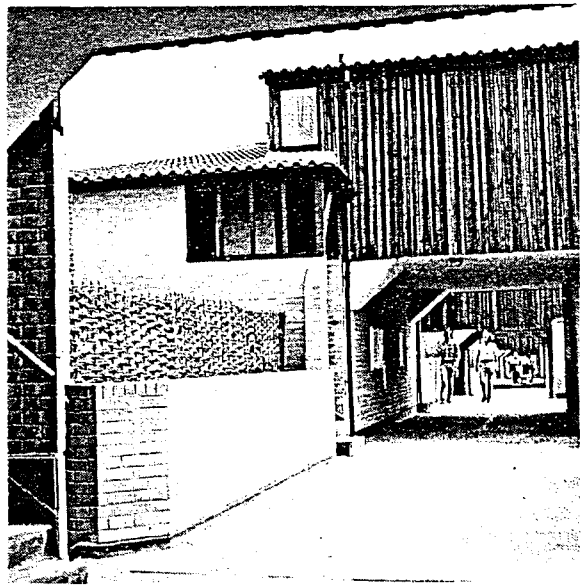
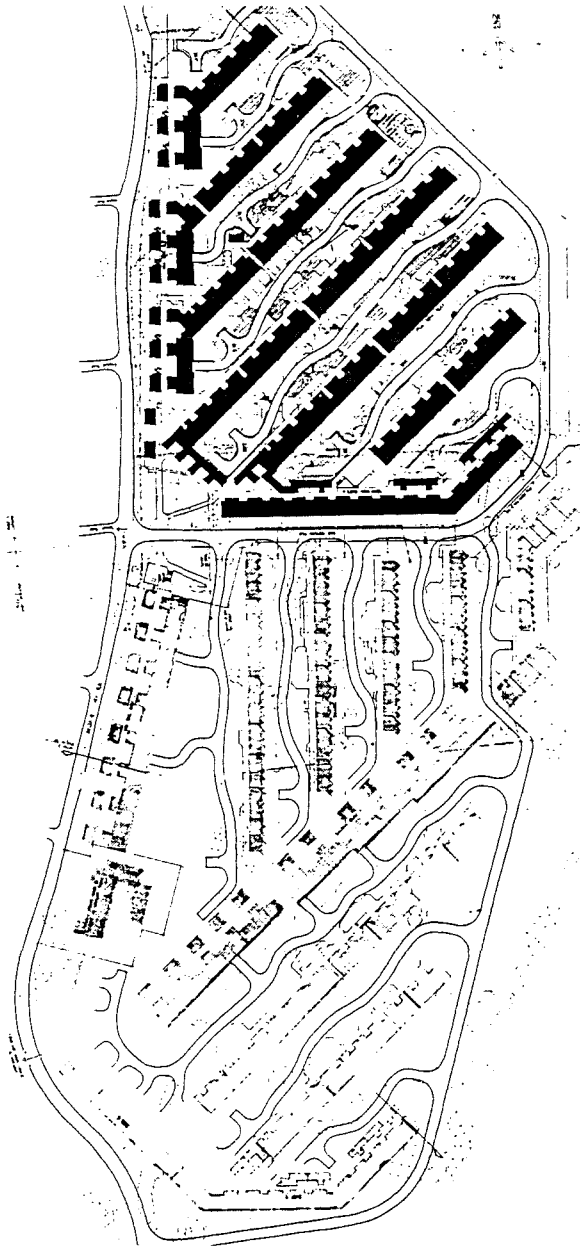
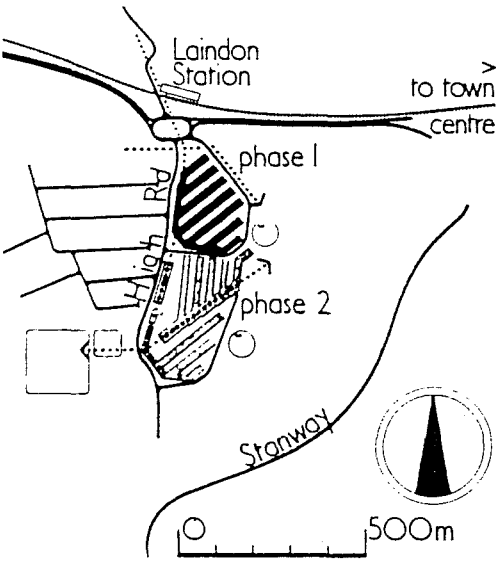
Una via de circumvalació reparteix la circulació a uns carrers de no més de 200 m. que acaben en aparcaments al aire lliure, el seu recorregut sinuós permet conservar els arbres existents. La combinació entre la curvatura del traçat viari i la linealitat de l'edificació crea petits espais destinats a aparcament. Els recorreguts peatonals transcorren paral.lels als edificis, i separats de la circulació rodada dins de la mateixa caixa. Llargues fileres de cases es recolzen sobre aquests cul-de-sac. Hi ha una total desvinculació entre les vivendes i els patis de circulació.

Les vivendes es disposen en línies paral.leles seguint diverses directrius, el que permet identificar diferents paquets segons l'orientació.

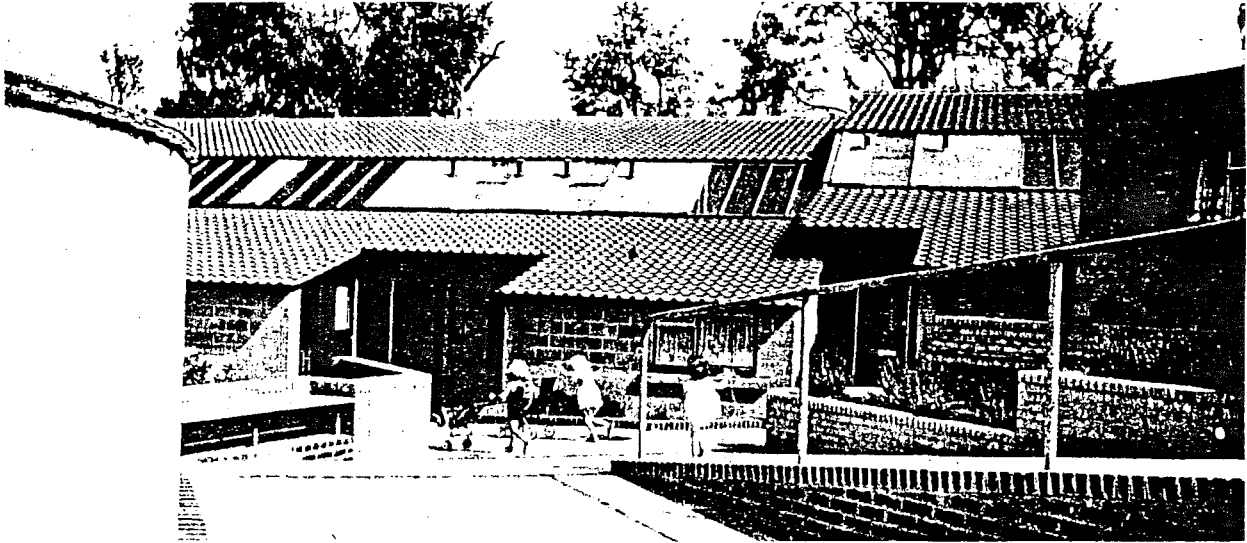
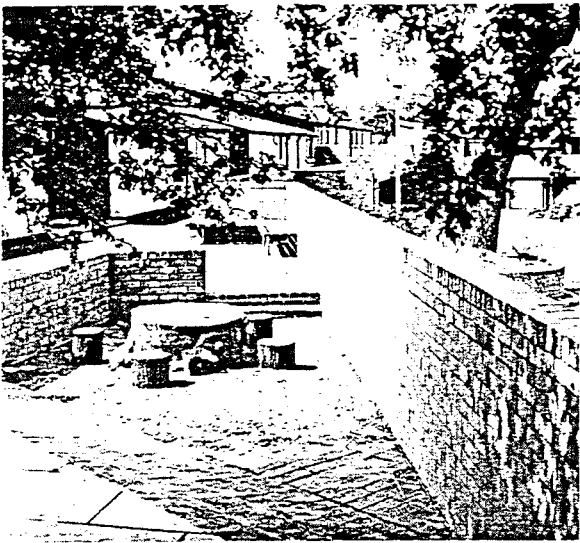
Hi ha fileres de cases de diversa longitud, paral.lel a cada una de les fileres de cases hi ha un camí peatonal amb lloc d'esbarjo infantil, a diferent nivell del carrer, que condueix al "highdeck", plataforma sobre l'apacament. Al final de cada camí neixen petites formacions de places que lliguen amb les plataformes, tot formant un camí peatonal principal. Aquest camí connecte amb la segona fase de l'operació on hi ha previst un centre comunitari. No existeix en el sector cap gran espai comunitari, que tingui un centre comercial i les escoles.

Entre les cases hi ha uns vials de servei que connecten amb l'exterior trenant les tires.

L'estructura dels edificis de la primera fase es caracteritza per fileres de vivendes unifamiliars amb una distància regular de 27 m. L'espai lliure entre les fileres està dividit en jardins domèstics, carrers rodats, places d'aparcament a l'aire lliure i camins peatonals a un nivell més alt. Al final del cul-de-sac, hi ha la gran part de vivendes de dos dormitoris situades sobre la plataforma. L'altura de les vivendes varia entre una i dues plantes, amb una cruja de 5,9 m. Cada vivenda disposa d'un petit pati particular. El jardins particulars estan orientats en la mateixa direcció, normalment Sudest. El jardí domestic és de 48 m².

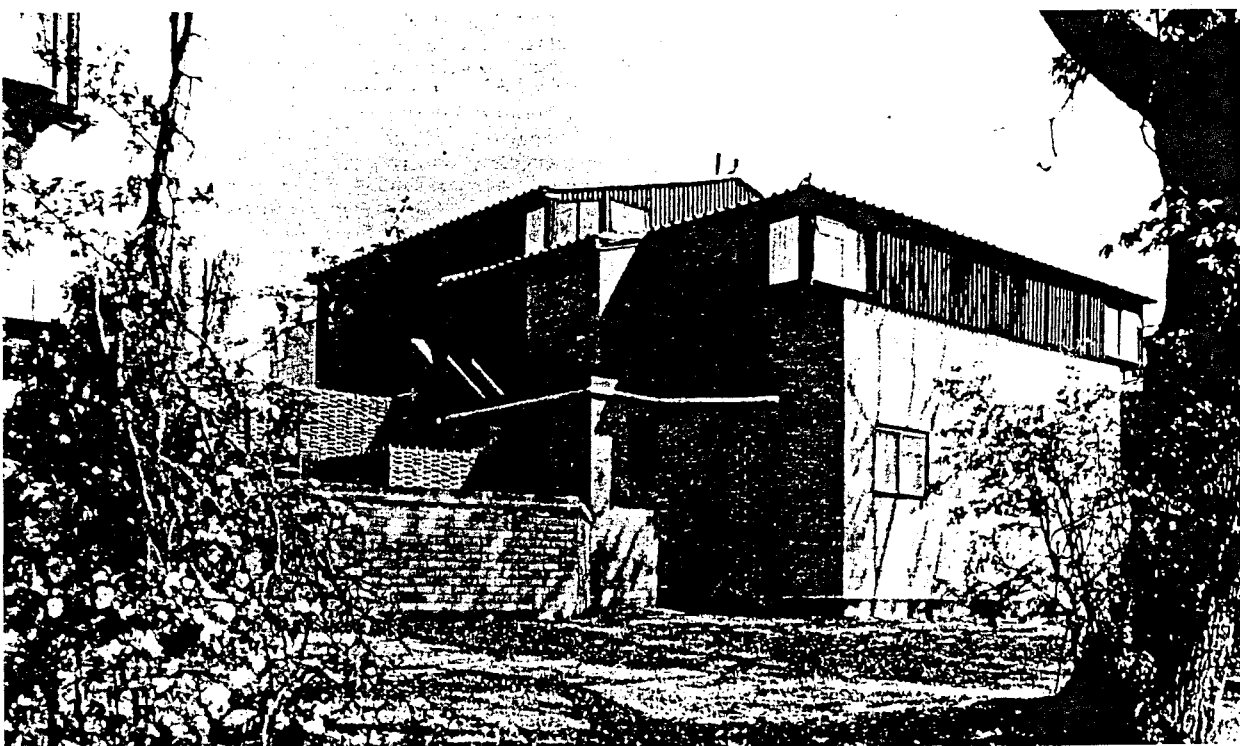
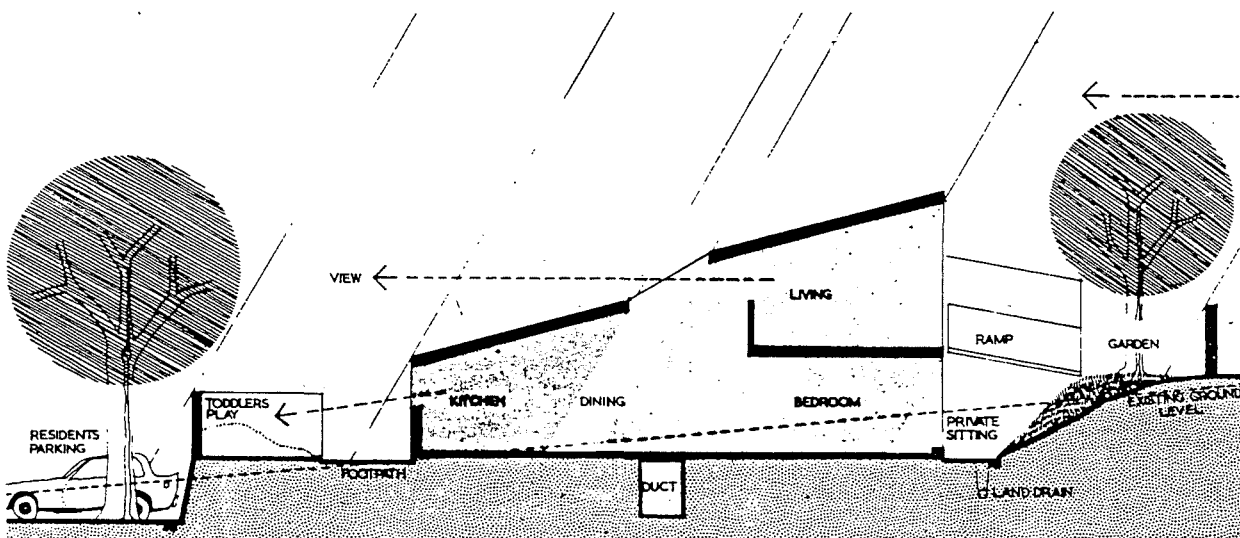
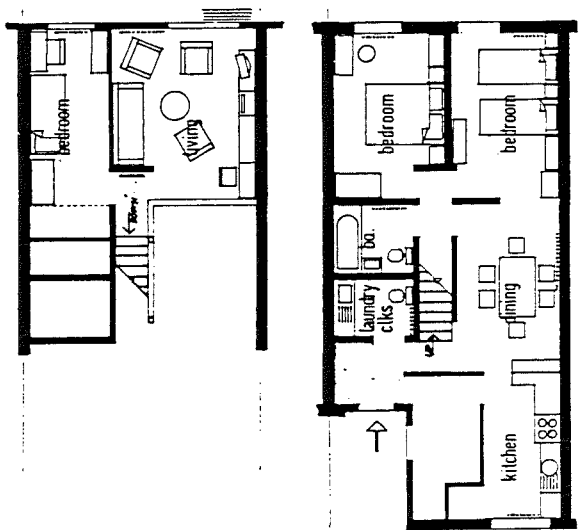
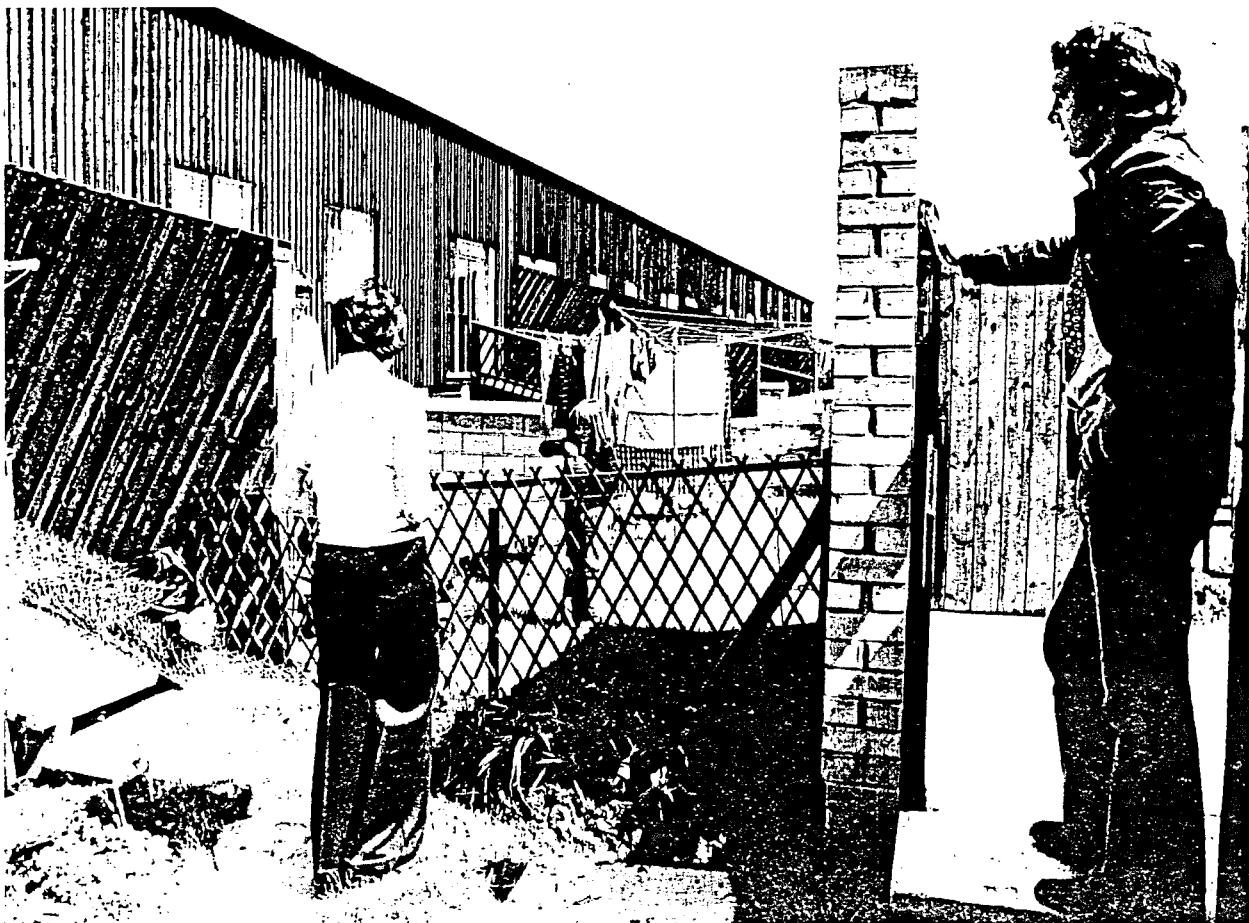

Rev. Architectural Design. 8/1976
 Rev. The Architects' Journal. 2/7/1975
 AA.VV. Housing in Europa 1960-1979. Vol.5 pág.76-77
 Combi, Di Cristina, Steiner. Tipologias residenciales en hilera.
 pág. 90
 Kirschenmann, J.C. Diseño de Barrios Residenciales.
 pág.168-169
 MacCluskey, J. Diseño de vias urbanas. pág. 28-29
 Osborne,F.J. - Whittick,A. The new towns. pág. 208-213

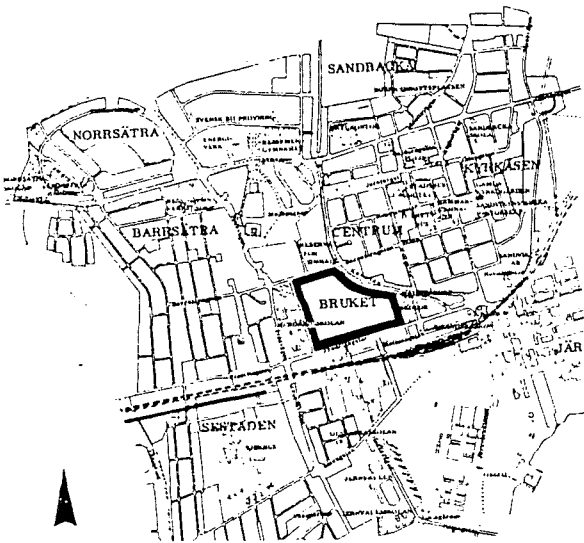
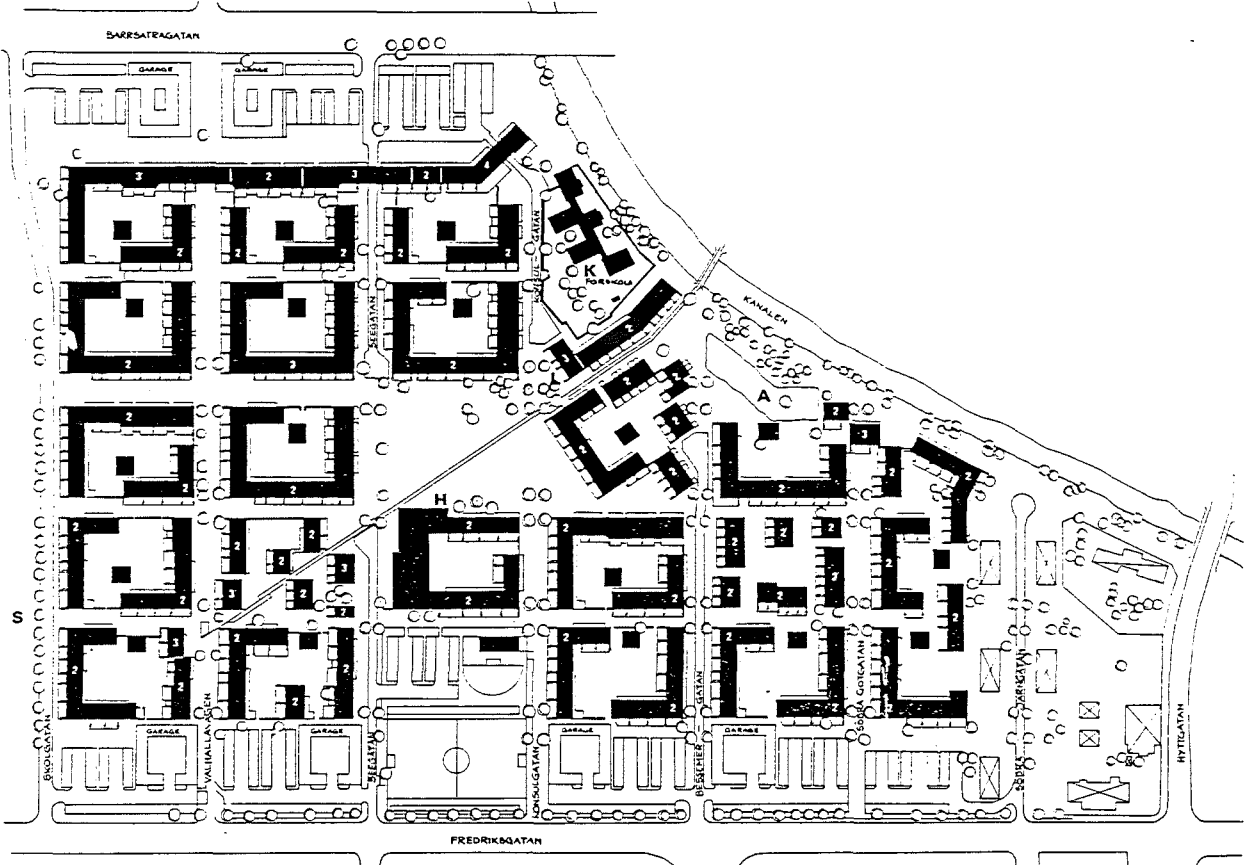

BRUKET

R. Erskin
1972-1978
Sandviken
Suecia

Bruket és una intervenció de substitució d'un barri vell de baixa densitat, realitzat a principis del segle XX, amb una implantació regular. Si el seu inici va ser com a barri perifèric de la ciutat, avui en dia ocupa una posició cèntrica, a tan sols 300 m. al Sudoest del centre de la ciutat.

A través de set fases de construcció es pretent la remodelació del barri amb habitatges de qualitat; el barri preexistent, amb cases en condicions tals que no podien ser reparades, és un cas exemplar de barris petits amb característiques d'autonomia ambiental i social. La nova intervenció té com a primer objectiu el manteniment de la qualitat medio-ambiental i comunitària original. Nuclis

Bruket, 1910

concebuts a la petita escala que són els constituents dels barris i que prenen la forma de petites places rodejades d'edificis baixos. El barri ocupa una superfície de 14,6 Ha, amb un total de 750 vivendes.

Bruket està limitat al Nordest per un canal poblat de bedolls, a partir d'aquest punt el terreny s'eleva lleugerament cap a l'Oest, en l'Est hi ha construccions antigues, restaurades; en tot el barri hi han edificis dignes de conservar-se.

Estructurat a partir de dos carrers principals que tanquen el conjunt pel Nord i Sud, i dos secundaris que juntament amb el canal el limiten per l'Est i Oest. Els carrers principals comuniquen directament amb les bosses d'aparcament situades perimetralment, unes al aire lliure i les altres en paquets de garatges, amb una distància màxima de 150 m. de la vivenda. L'interior queda dividit per una malla ortogonal de carrers peatonals (i de servei), que es correspon amb l'antiga traça de camins i arbres. Dins de cada quadrat es disposa l'element essencial de l'estructura constructiva: un bloc de dues plantes de 63 x 48 m. encerclen una plaça interior.

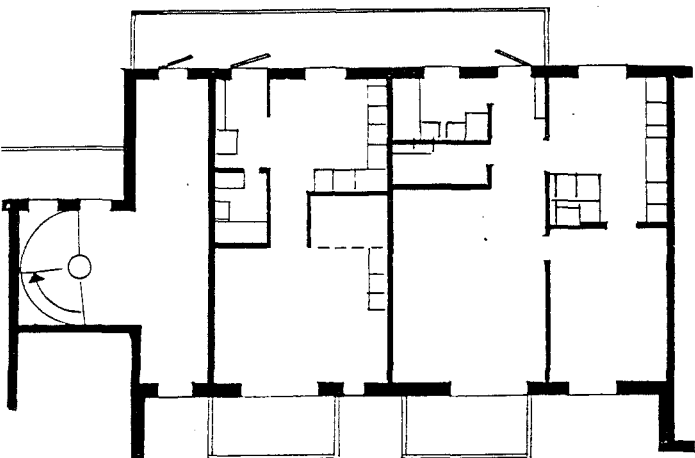
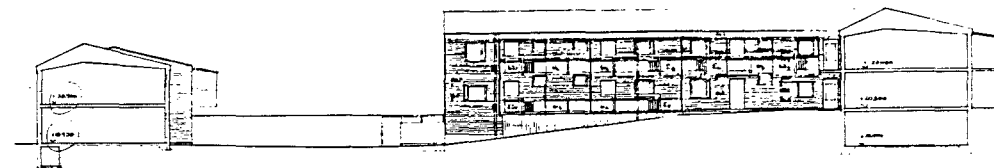
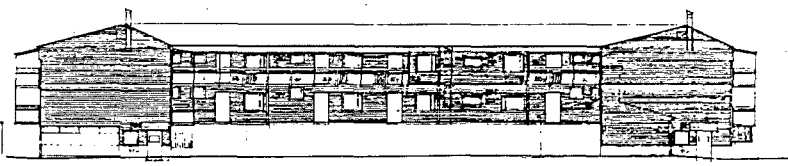
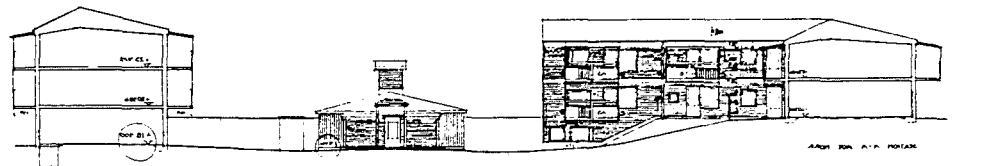
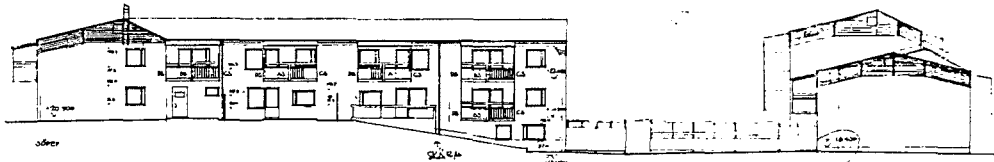
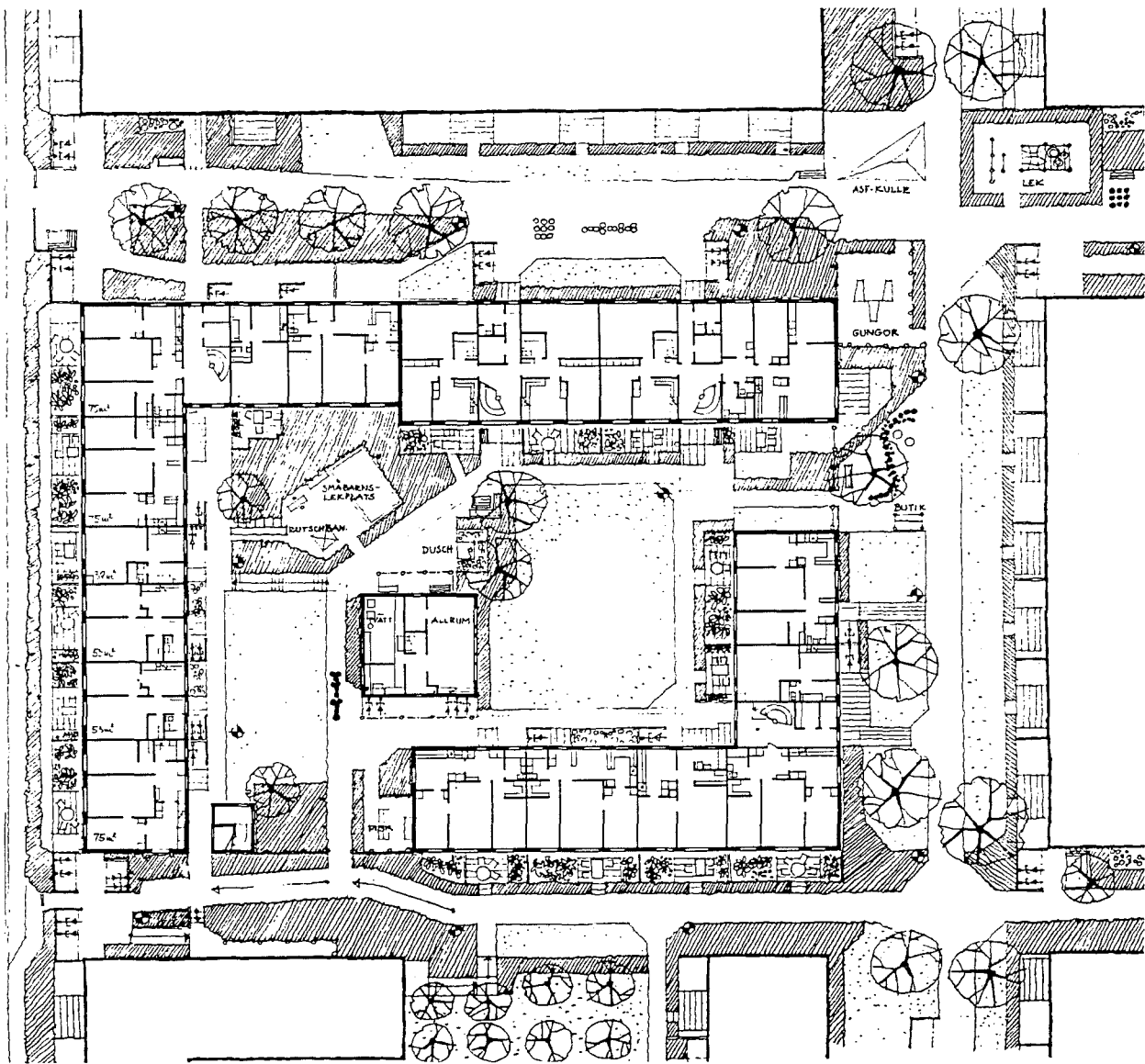
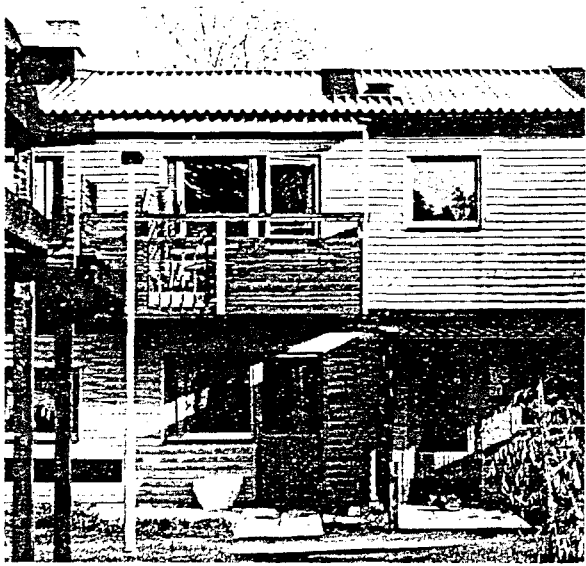
El centre de la malla s'ha buidat d'edificació, on s'ha format una zona verda central per tot el barri, d'aquí surt un camí en diagonal que passa per sobre del canal i condueix al centre de la ciutat. En el Sud del conjunt ha quedat situada una superfície per l'esport.

Cada bloc té unes 35 vivendes de dimensions diferents, a les que s'accedeix mitjançant el sistema de dues vivendes per plantes o bé directament; també mitjançant una galeria. Les vivendes van dels 38 m² als 93 m².

AA.VV. Housing in Europa 1960-1979. Vol.5 pàg.342- 345
Kirschenmann, J.C. Diseño de Barrios Residenciales. pàg. 90-91

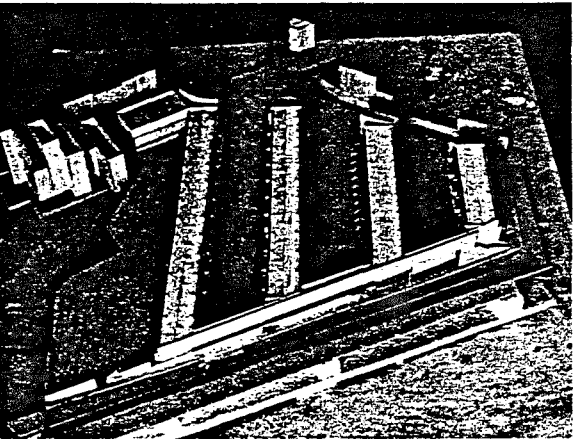
BOUCA

Alvaro Siza
1973-1978
Oporto
Portugal

Aquest projecte forma part del programa oficial de l'erradicació del barraquisme amb participació dels usuaris -SAAL, Serviço Apoio Ambulatorio Local-, que tenia per objectiu donar vivenda a 45.000 persones mal allotjades en barraques a les grans ciutats.

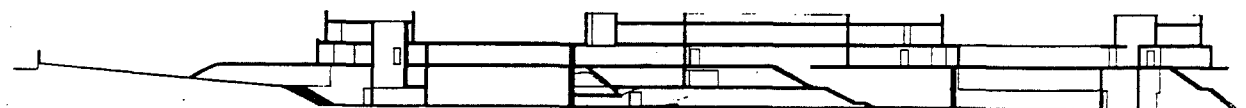
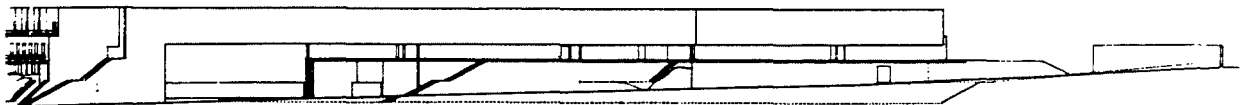
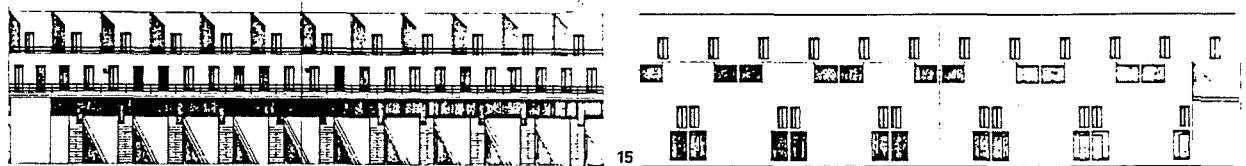
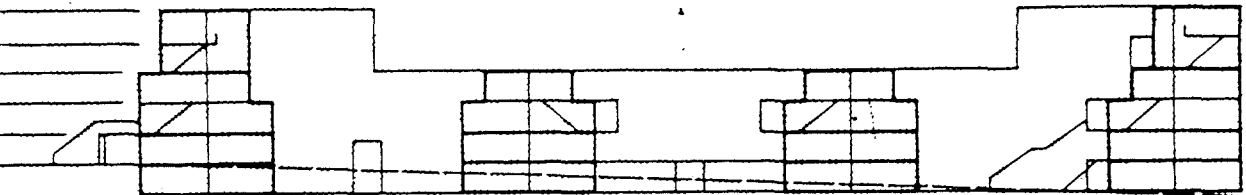
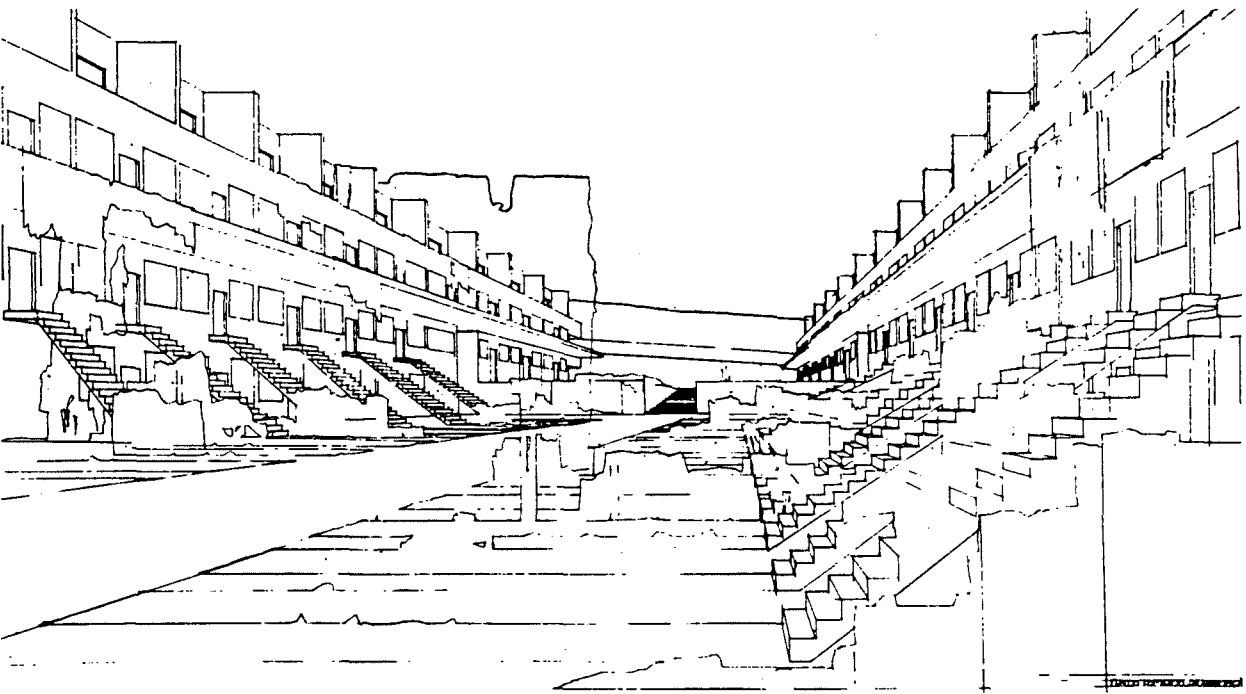
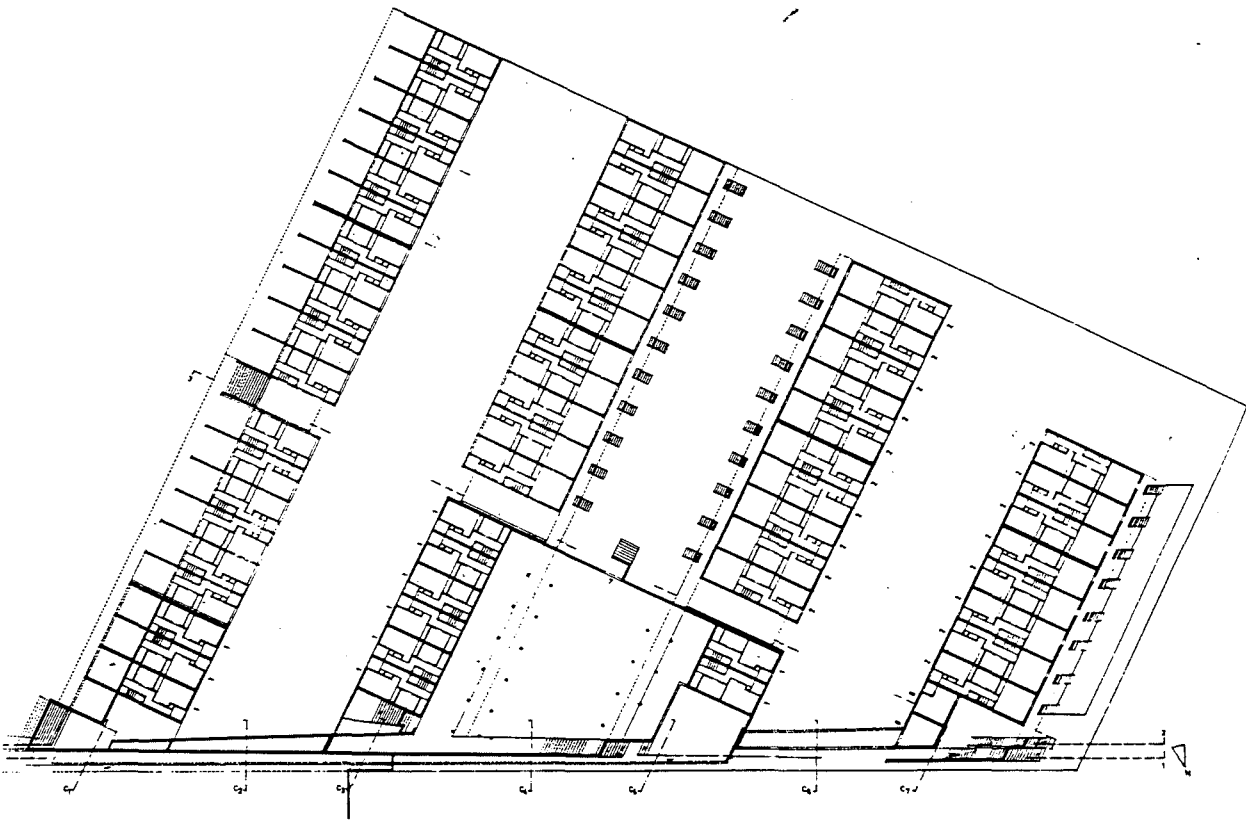
Aquesta intervenció al carrer Boavista, a la zona de Bouca, està situat al costat d'un gran eix viari d'Oporto, en el límit del casc urbà. Preveu la construcció de quatre fileres de cases amb duplex sobre duplex per un total de 128 vivendes. La parcel·la és gairabé horitzontal, de forma triangular amb carrer a dos dels costats.

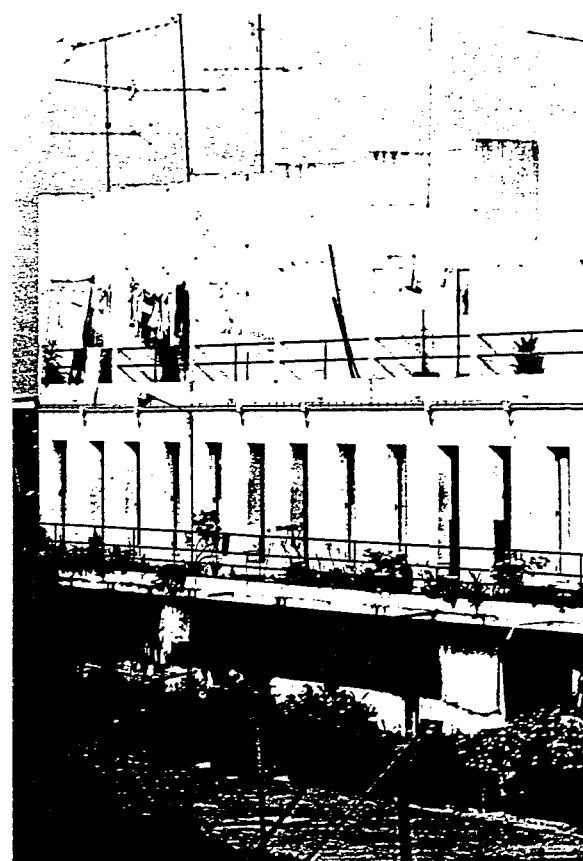
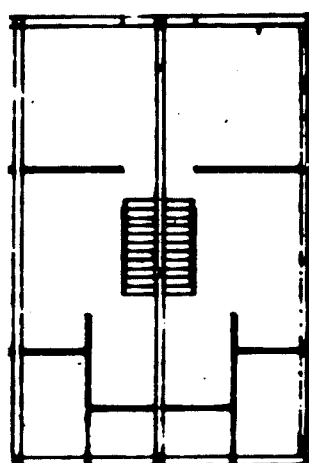
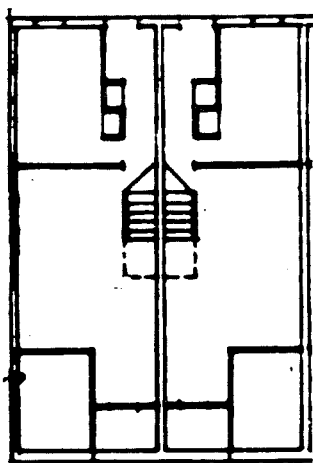
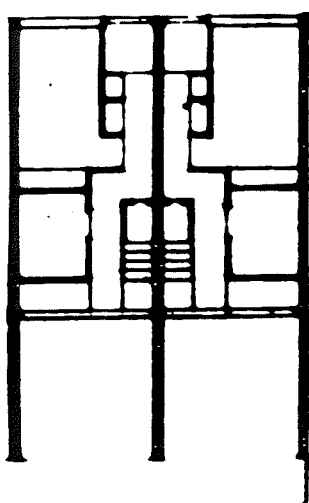
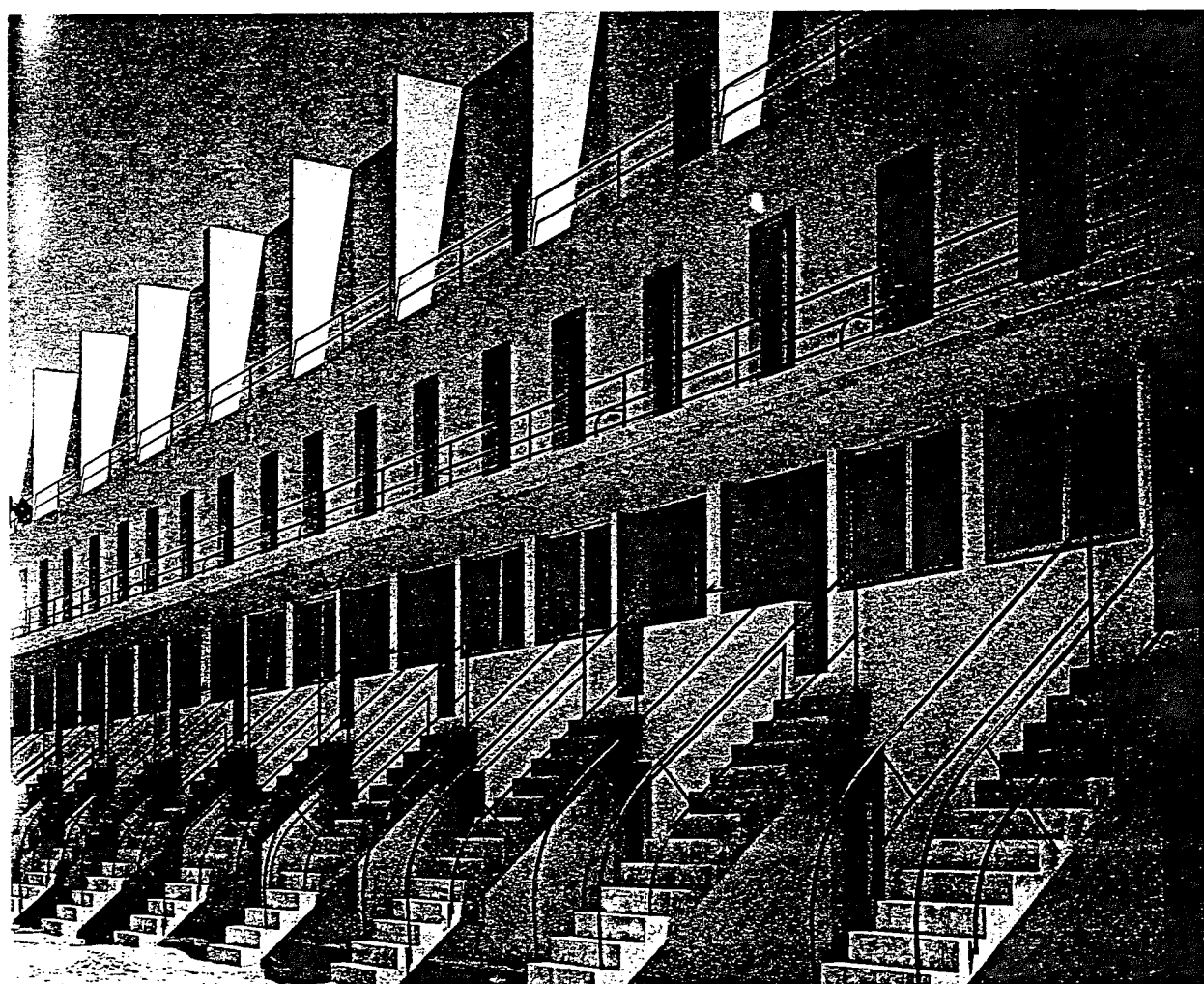
Les quatre fileres configuren tres franjes d'espai lliure no rodat, situant diversos equipaments al final de fileres de vivendes. L'aparcament es preveu soterrat o semisoterrat. Una reserva de pas que forada les diferents filades permet la comunicació peatonal pel centre del conjunt.

Les vivendes queden col·locades en quatre fileres amb una disposició de duplex sobre duplex, sense pati privat però amb una franja important d'us de la comunitat. Al duplex superior s'ha accedeix per un corredor exterior situat a la tercera planta.

Rev. AV nº40 monogràfic A. Siza.
AA.VV. Housing in Europa 1960-1979. Vol.5 pàg.330-333
Muntaner, J.M. Después del Movimiento Moderno.
Arquitectura de la segunda mitad del Siglo XX. pàg. 100

COFFE HALL

McCormac and Jaimenson

1973-1977

Milton Keynes N.T.

Anglaterra

Operació situada en la New Town de Milton Keynes en una posició molt central, ocupa gairabé la totalitat d'una de les illes.

Al igual que Netherfield segueix un traçat regular.

S'ha buscat un conjunt molt monolític, on una xarxa ortogonal de carrers rodats dona peu a unes illes formades per fileres de vivendes. Aquest tapis queda separat per una franja de verd públic on es col·loquen els equipaments del barri. Tant sols unes penetracions del verd dins la malla trenquen la uniformitat del tapis.

Entrecruant-se amb la xarxa rodada s'estableix una segona xarxa de carrers peatonals que lliguen els interiors de les illes.

La major part de les 652 vivendes són de lloguer. Podem trobar tres tipus de vivendes en filera depenent de la crugia, que oscil·la dels 4.5 m, amb planta baixa i pis, als 8.1 m amb una sola planta.

Totes les cases disposen de pati davanter i posterior, llevat de les vivendes d'un dormitori que es situen en la perifèria de la malla.

Rev. AD. nº XLV. Desembre 1975

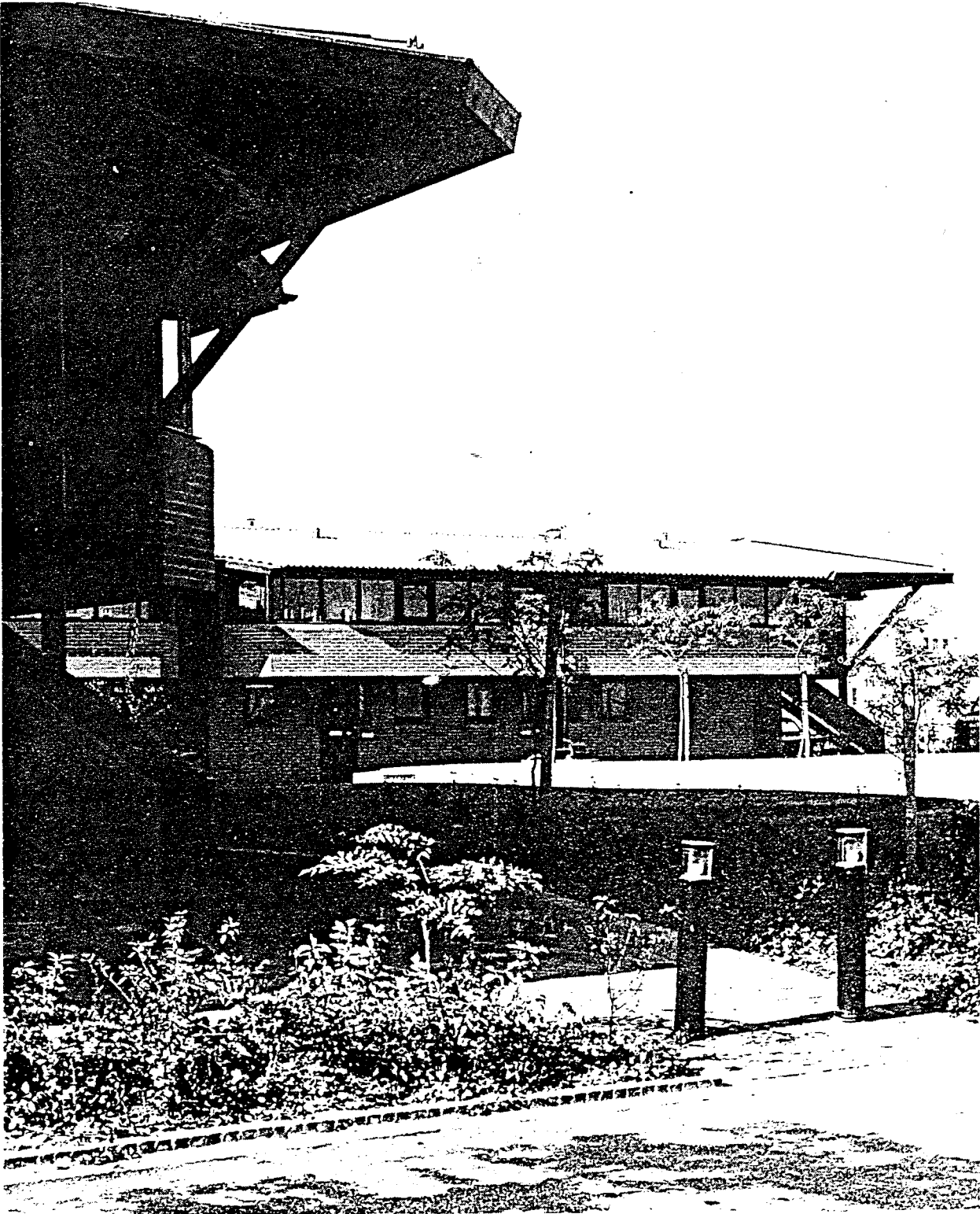
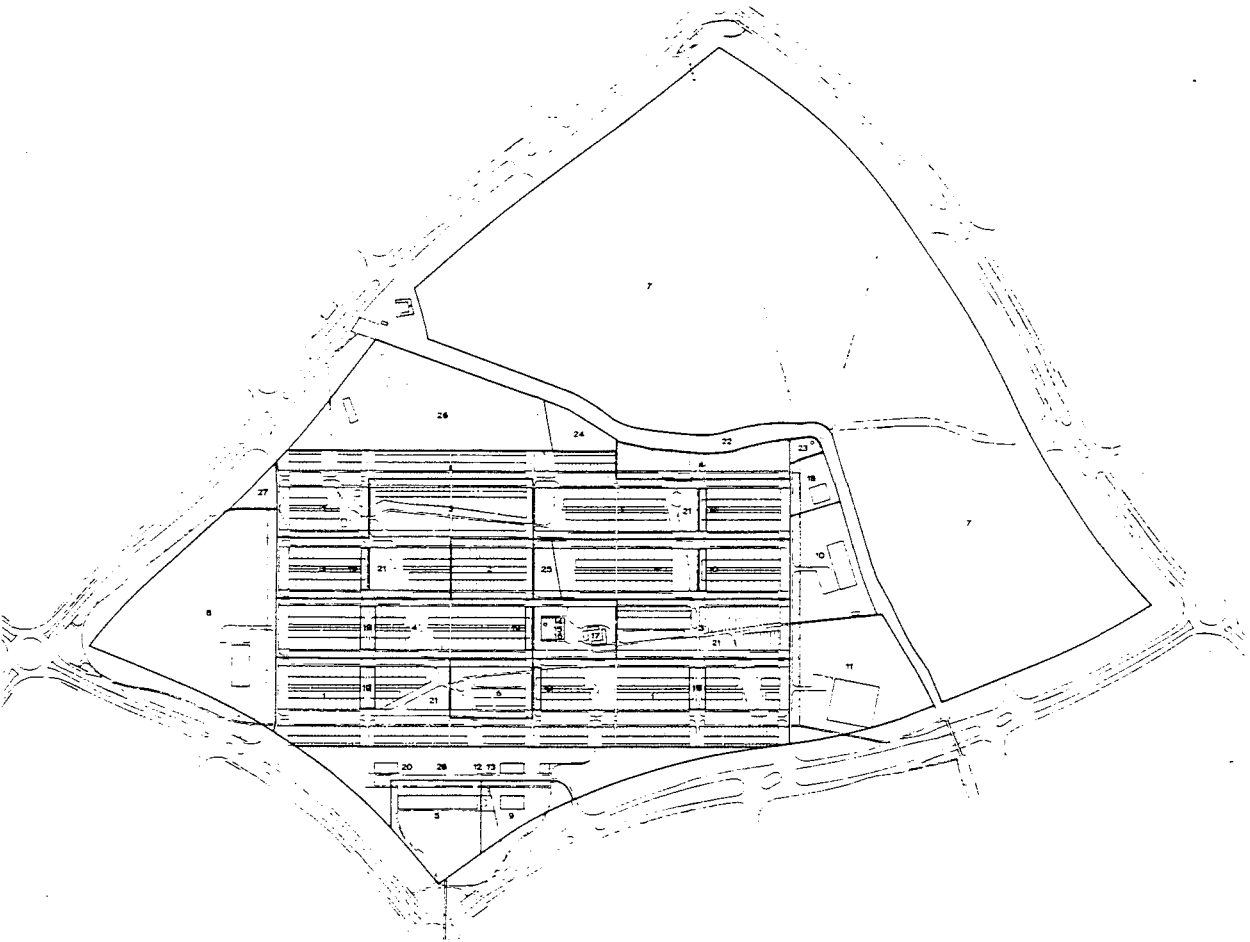
Rev. AV nº 7

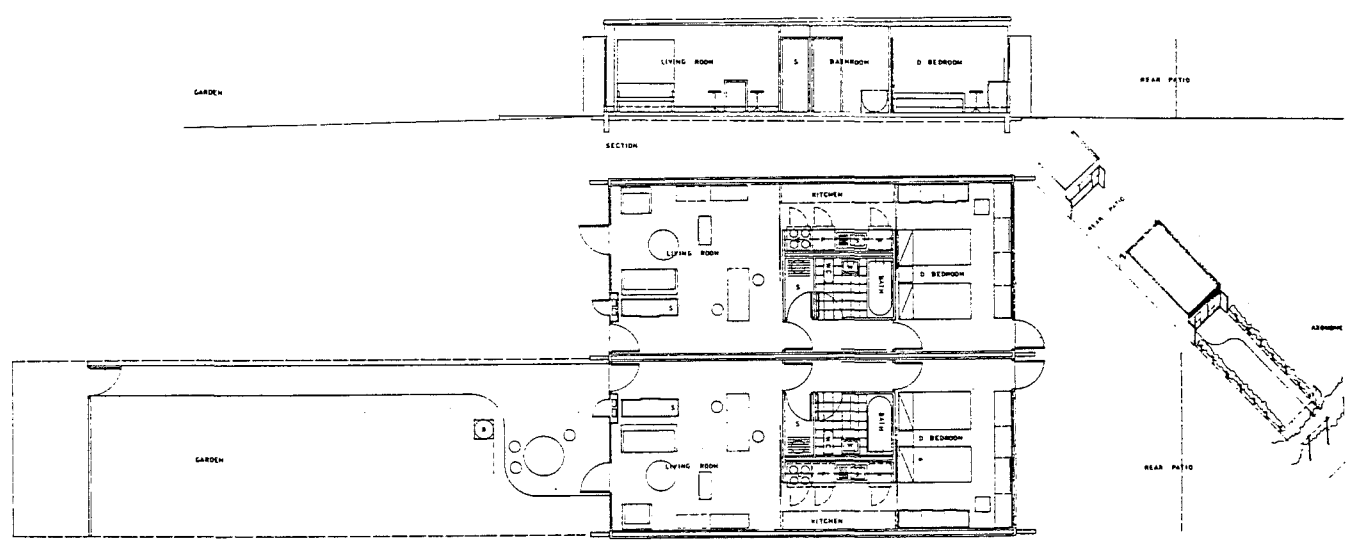
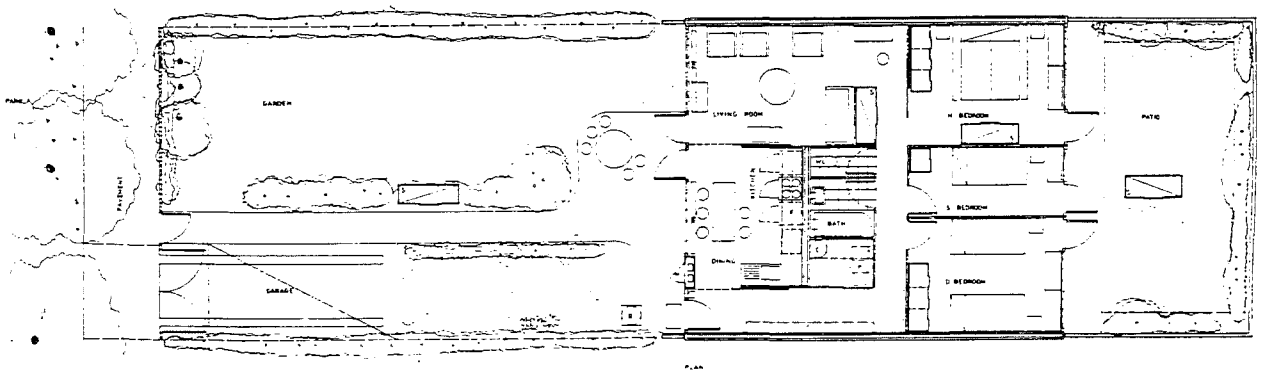
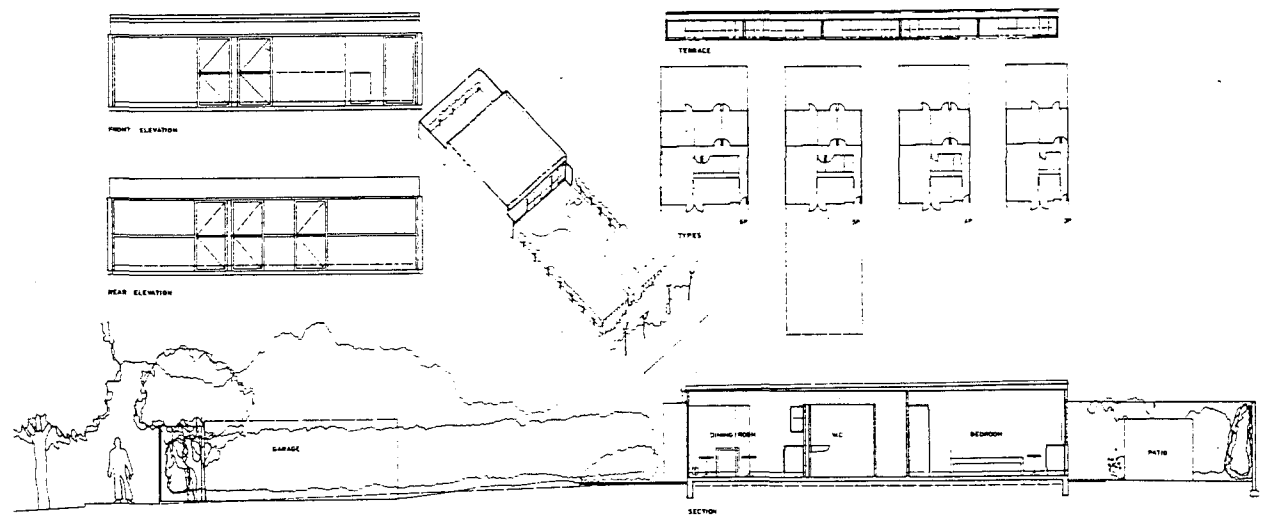
AA.VV. Housing in Europa 1960-1979. Vol.5 pàg. 256-263

Field, D. New Town and Town Expansion Schemes. pàg.242

Osborne,F.J. - Whittick,A. The new towns. pàg. 235-246

Walker, D. The Architecture and Planning of Milton Keynes. pàg. 109

CANAL SIDE

Milton Keynes Development Co.

1974-1978

Milton Keynes N.T.

Anglaterra

Projecte de vivendes en filera situat en el sector de Woughton, entre Grand Union Canal i la via de circulació general.

L'accés al sector es produeix per un únic punt, connectant amb una via que discorre al llarg del canal, i des de la que es dóna accés a les vivendes.

És una agrupació de vivendes en filera recolzades sobre el canal, de tant en tant s'interrumpeix la filera per deixar pas a un peatonal que lliga el canal amb l'espai lliure que resta entre la xarxa viària general i el projecte residencial. El ritme de les interrupcions defineix les diferents unitats i la planta general curvilínia introdueix en el paisatge aquells elements pictòrics i perspectius acotant la profunditat de l'espai.

Les vivendes estan separades de la via per un espai que complementa l'aparcament individual de la vivenda, i que al situar la façana allunyada amplia la percepció de l'ample de la via.

Al llarg del canal un passeig arbrat completa el paisatge.

Les parcel·les són molt estretes i profundes (només disposen d'una peça en façana).

La filera està orientada aproximadament a Est-Oest, i no és recta sinó que s'adapta a les corbes del canal i la via paral·lela.

La vivenda es desenvolupa en PB+2. La planta baixa té un espai obert on deixar el cotxe. L'escala central divideix la planta en dues parts. A la primera planta, separats per l'escala, disposa de cuina-menjador i sala. En la segona planta es col·loquen dues habitacions i un bany.

Arquitectònicament cada grup de vivendes es tracta com si fos un únic edifici de vivendes, on les línies horitzontals i uniformes de finestres, balcons i cornisses donen a l'alçat una senzilla composició plana.

Rev. AD Vol. XLV, 12/1975 pàg. 763

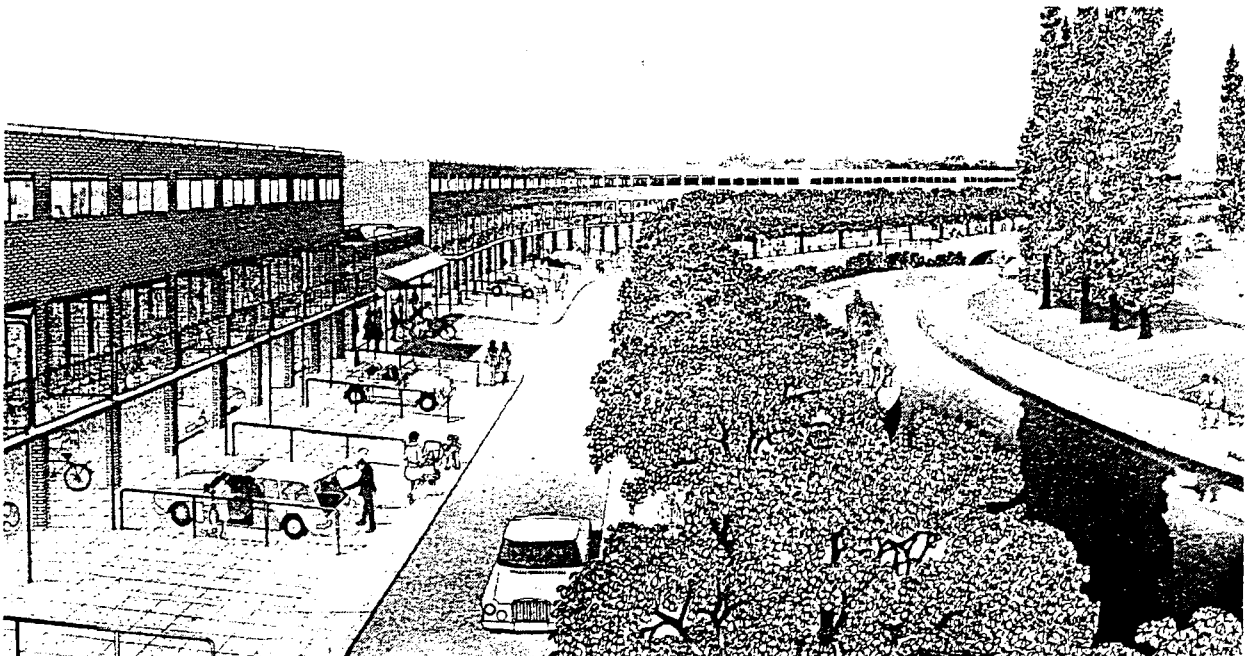
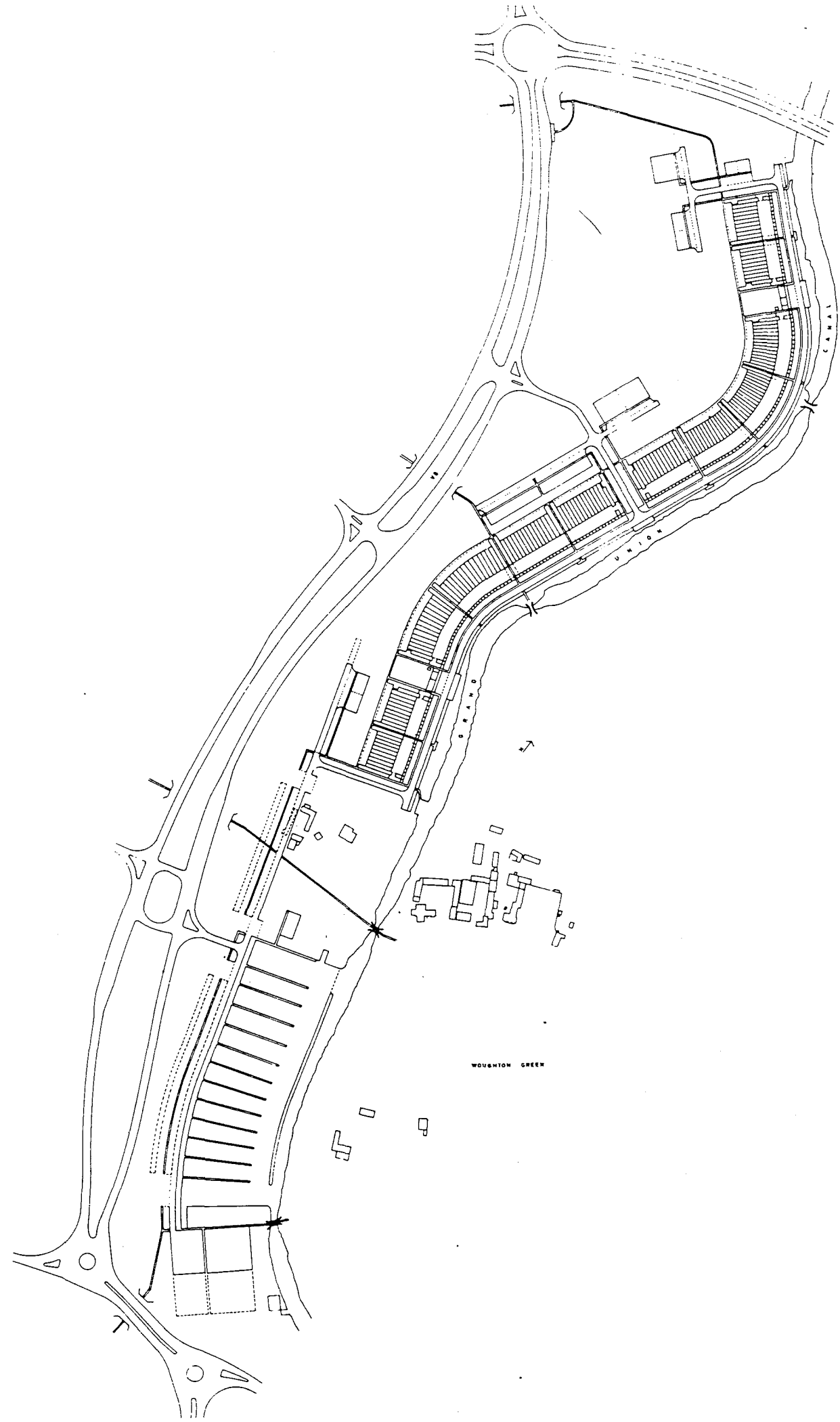
Rev. AV nº 7

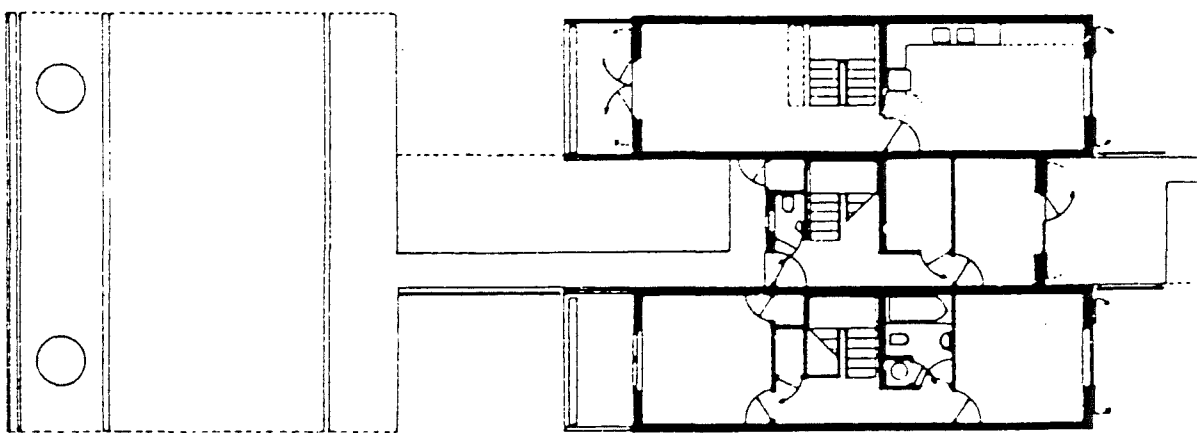
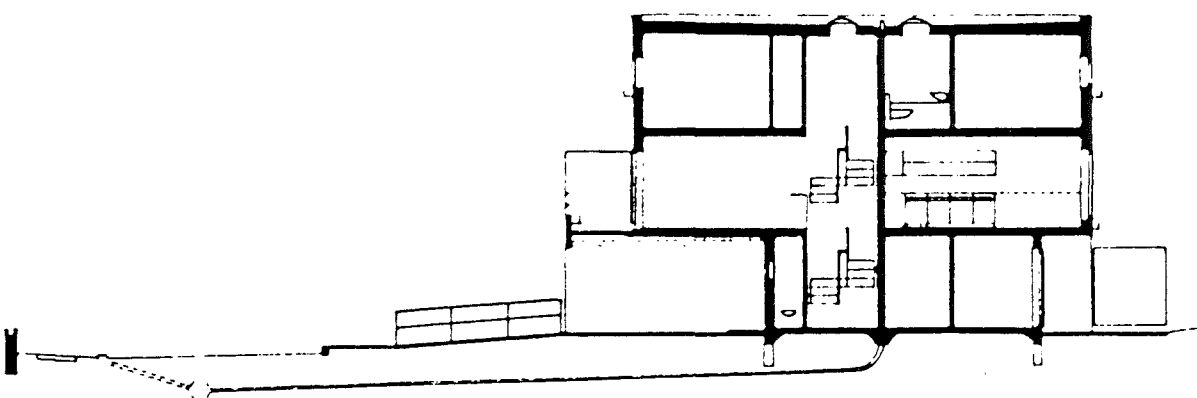
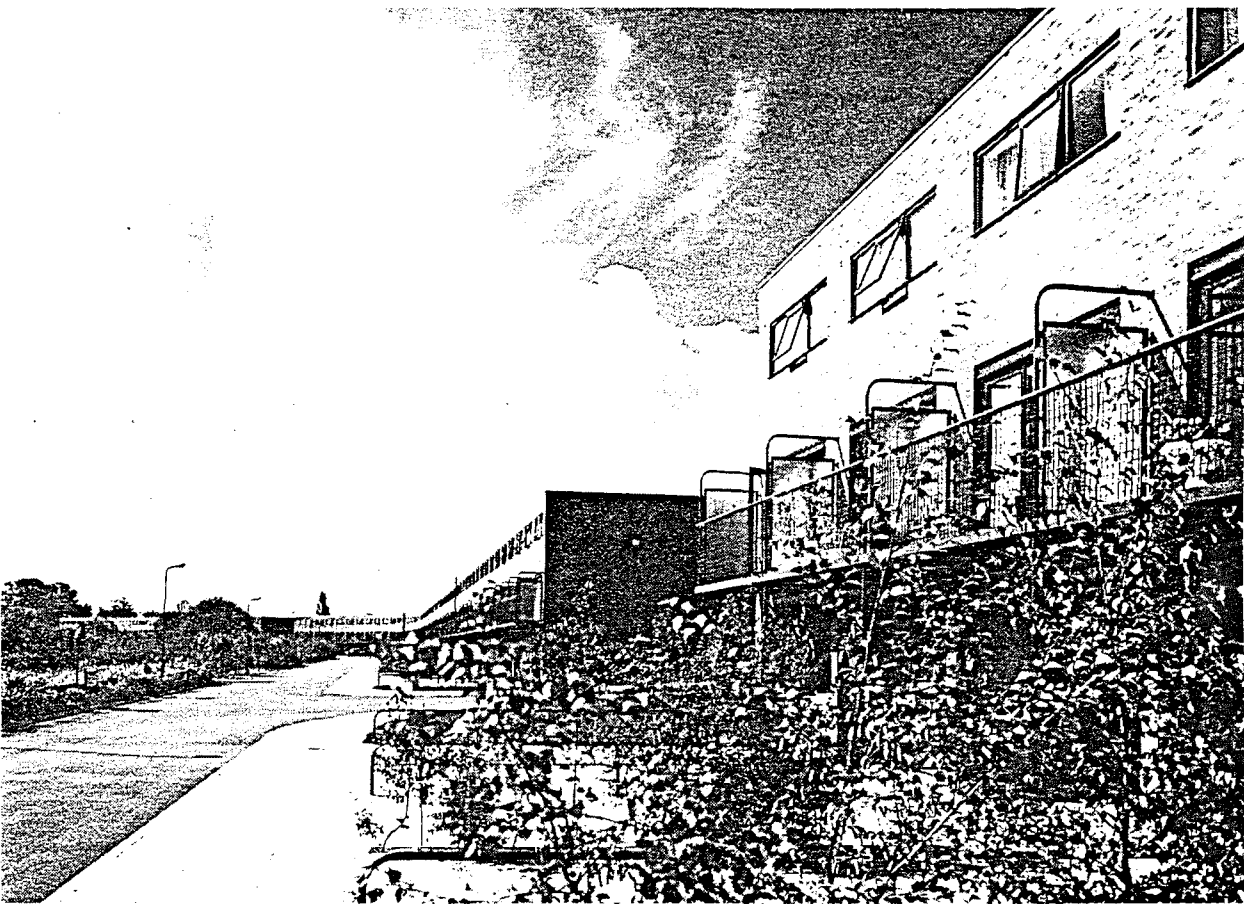
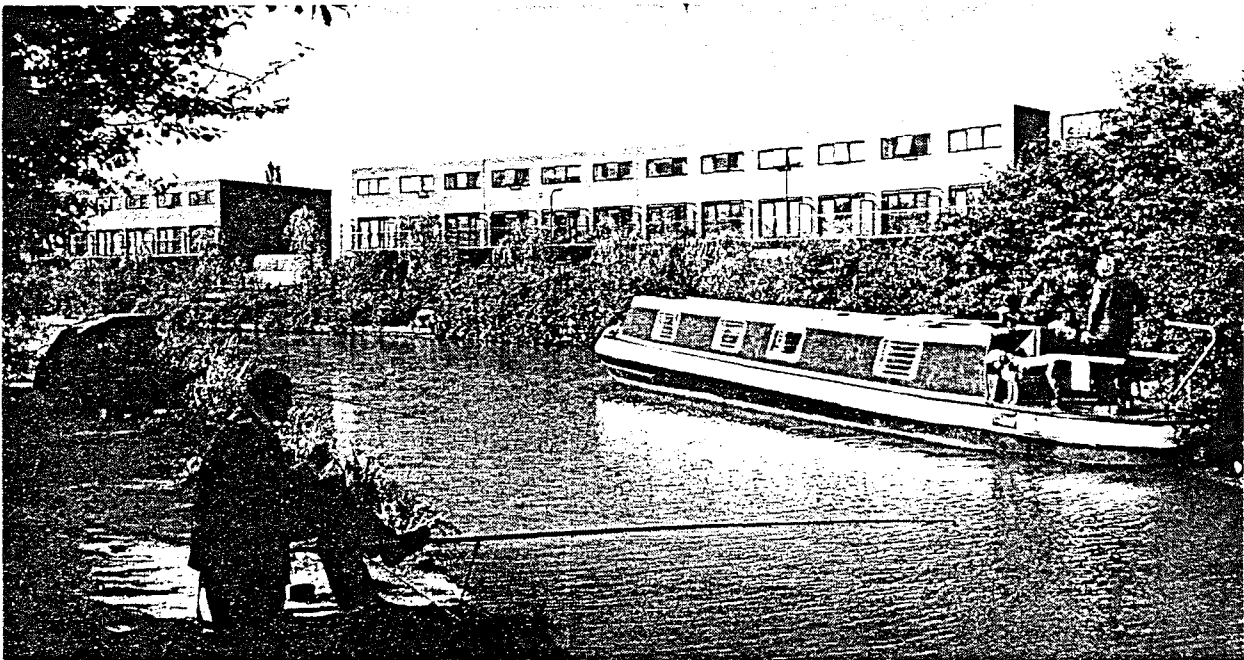
AA.VV. Housing in Europa 1960-1979. Vol.5 pàg. 256-263

Field, D. New Town and Town Expansion Schemes. pàg.242

Osborne,F.J. - Whittick,A. The new towns. pàg. 235-246

Walker, D. The Architecture and Planning of Milton Keynes. pàg. 52

LA PIERREFITTE

K. Siren, H. Siren

1974-1975

Boussy - Saint Antoine, Val d'Yerres,
Paris
França

Petit assentament promogut per la banca pública amb la voluntat de recrear a França un ambient amb les característiques dels assentaments dels països nòrdics.

La intervenció situada en un terreny de forma exagonal i amb una lleugera pendent, amb dos carrers a la vessant Sud, al llarg dels quals hi ha l'aparcament, que donen accés a diferents ramals en cul-de-sac, a partir d'aquest tot una sèrie de carrers rectilinis peatonals ens duen a les vivendes, que convergeixen en un espai central destinat a parc, molt ric en vegetació, d'aquesta manera s'aconsegueix una gran presència de l'espai verd en tot el conjunt. Els culs-de-sac assumeixen a l'exterior les places d'aparcament de les vivendes.

Podem diferenciar dues zones, la primera, de major densitat, a la vessant Nordest on les cases queden agrupades en filera, amb un contacte més directe amb el carrer; la segona, amb molta menys densitat, on les vivendes queden agrupades en forma de raïm, molt més integrada amb la natura.

Tot plegat fa d'aquests projecte un conjunt de baixa densitat amb tant sols 20 viv/Ha.

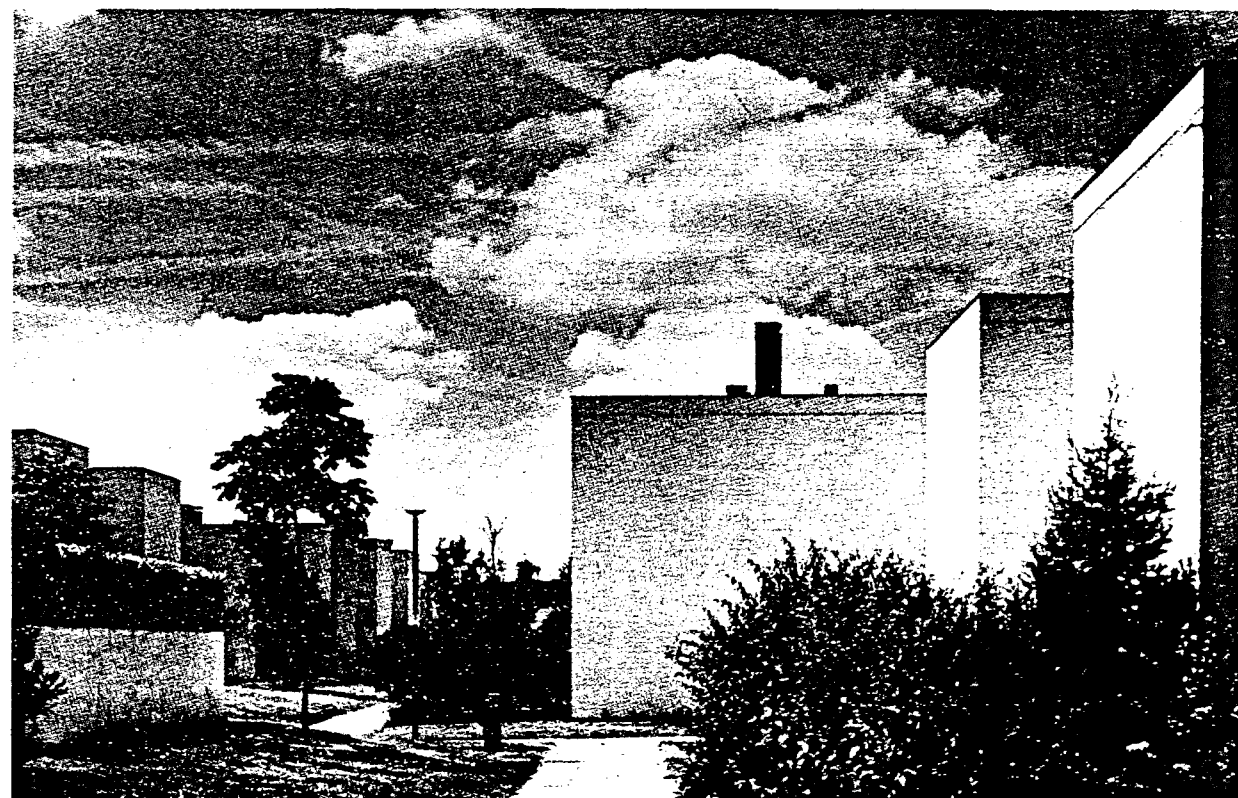
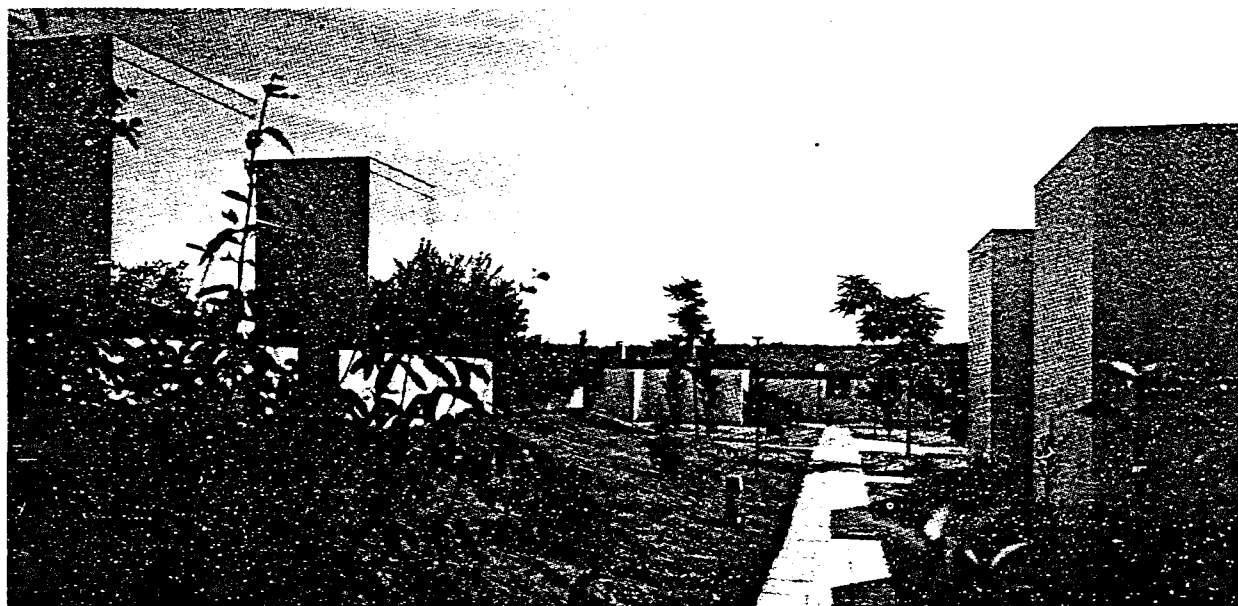
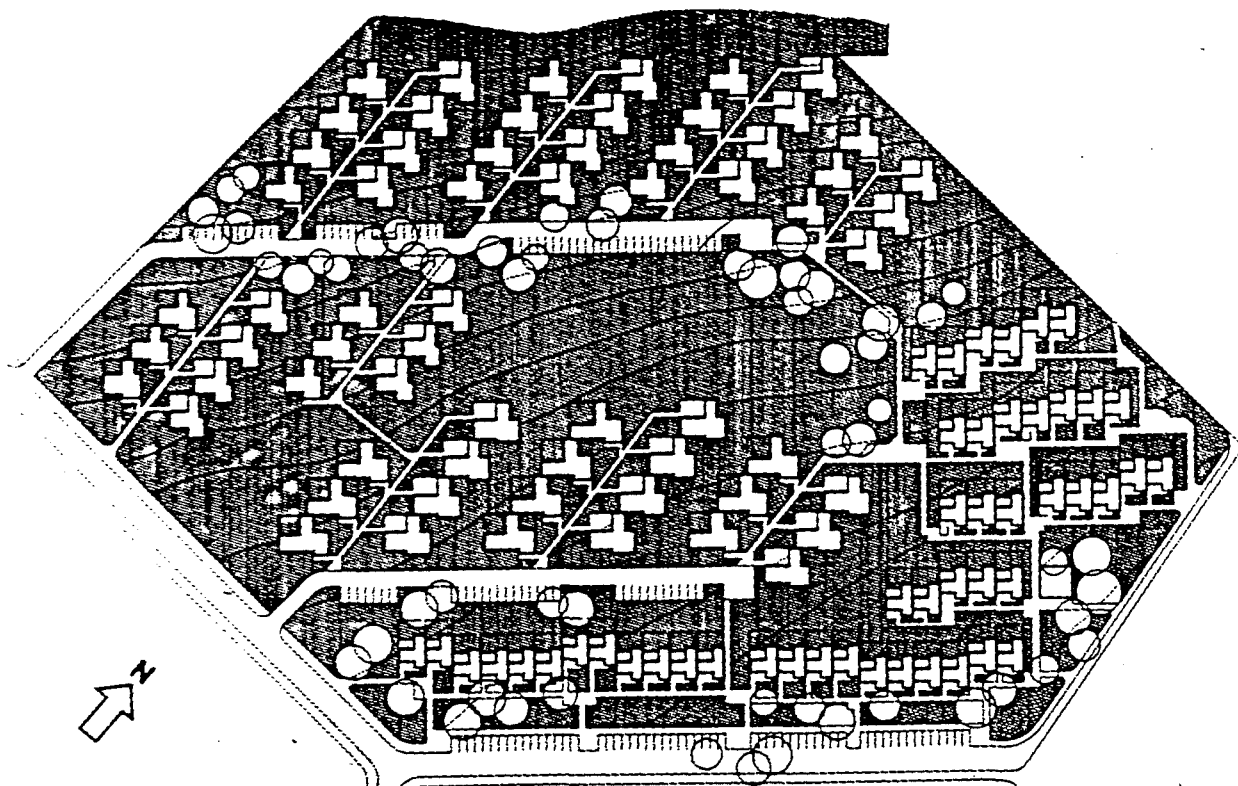
La forma edificada es configura per unes tires ordenades de vivendes que es toquen molt poc entre si, estan les cases pràcticament aïllades però configuren clarament un davant i un darrere. Les cases de PB+1 estan adossades per les mitjeres i disposen d'un doble pati, a l'accés i a l'interior.

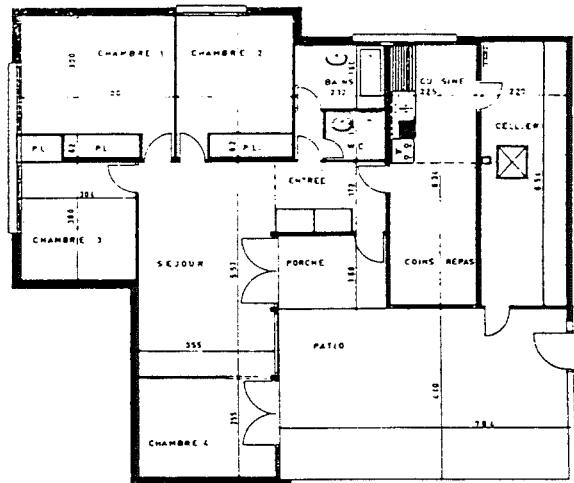
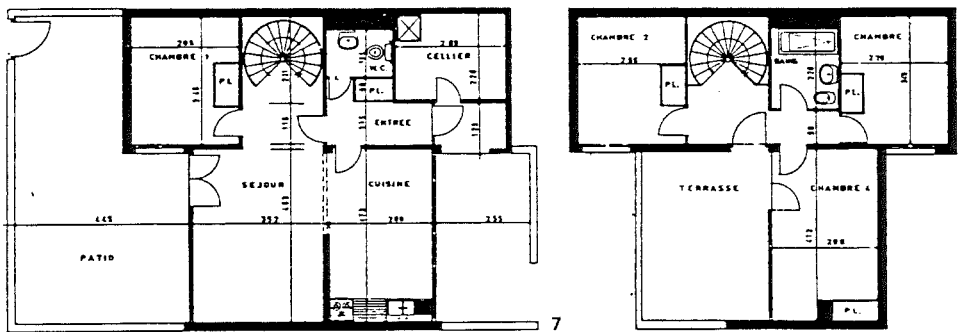
La geometria del traçat respon a l'orientació i al perímetre original de la finca.

Les vivendes queden distribuïdes en 48 vivendes pati amb duplex, en filades en una part i reculades en l'altra; i en 64 vivendes pati d'una sola planta de dimensions variables, agregades al llarg dels recorreguts peatonals que convergeixen al parc central. L'agregació de les vivendes d'una sola planta es produeix acostant les façanes cegues, creant una alternància visual al llarg dels recorreguts peatonals. Tots els patis estan orientats en la mateixa direcció, de manera que els camins peatonals tenen una façana de casa i una altra de pati.

Les vivendes tenen una superfície de 75 a 105 m². El programa funcional es compon de cuina, sala-menjador i tres o quatre habitacions.

Les cases disposen d'un petit jardí privat i la resta és espai lliure comunitari. Les cases es separen de l'accés per espai ajardinat.

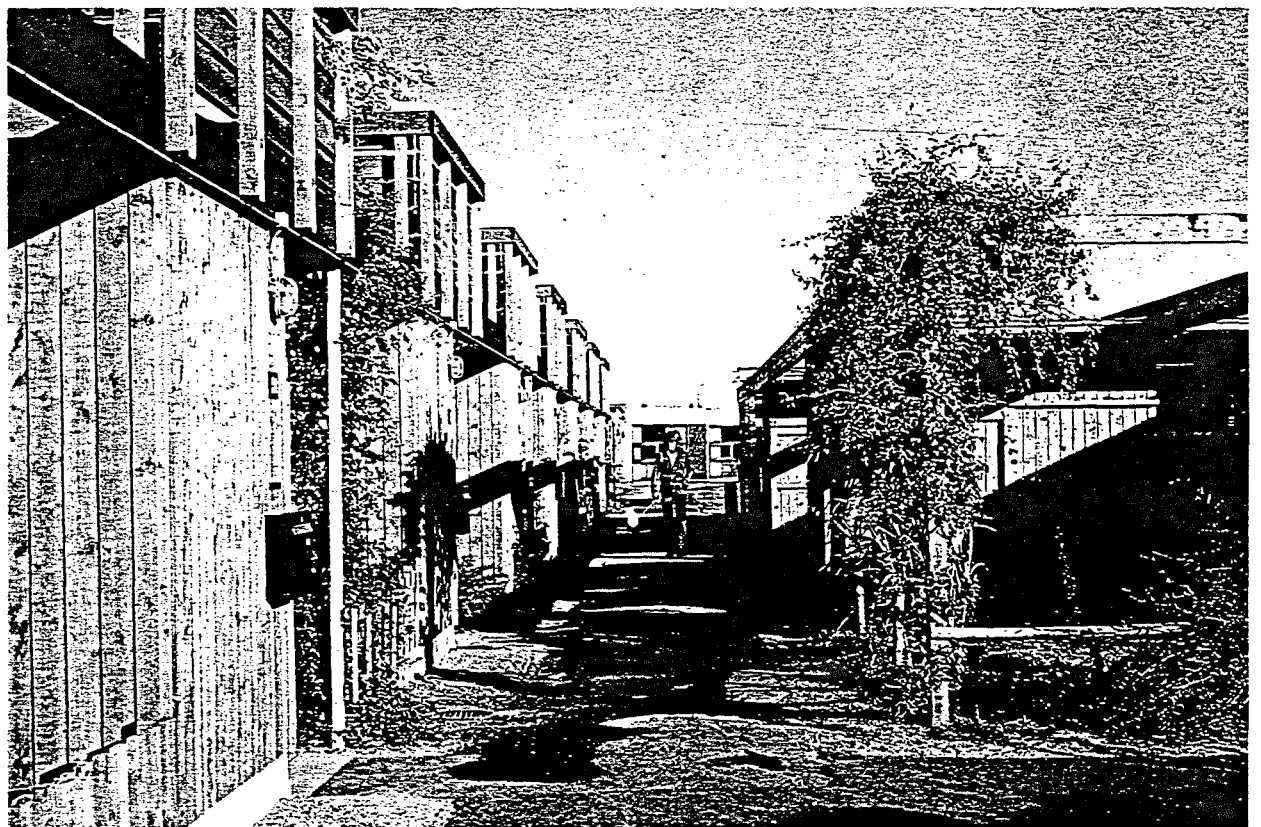

Dinamarca

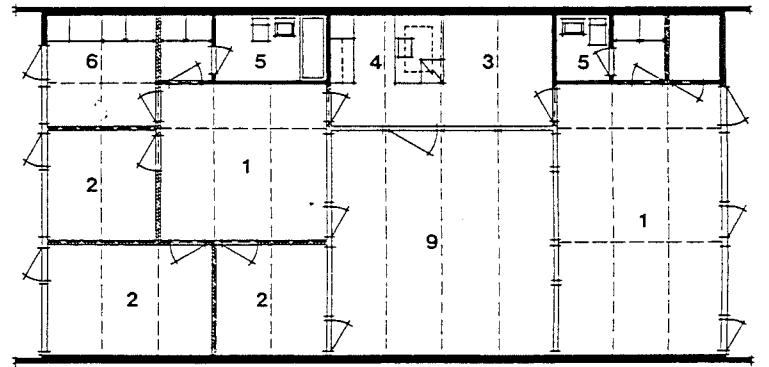
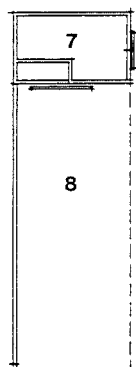
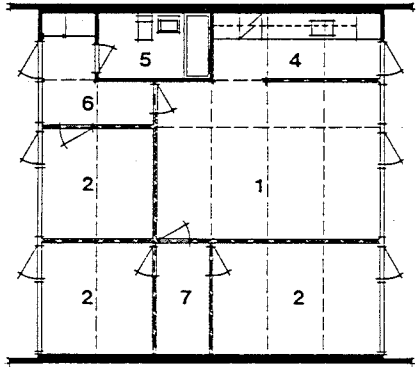
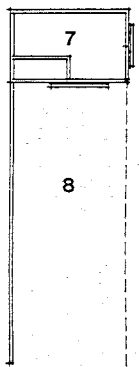
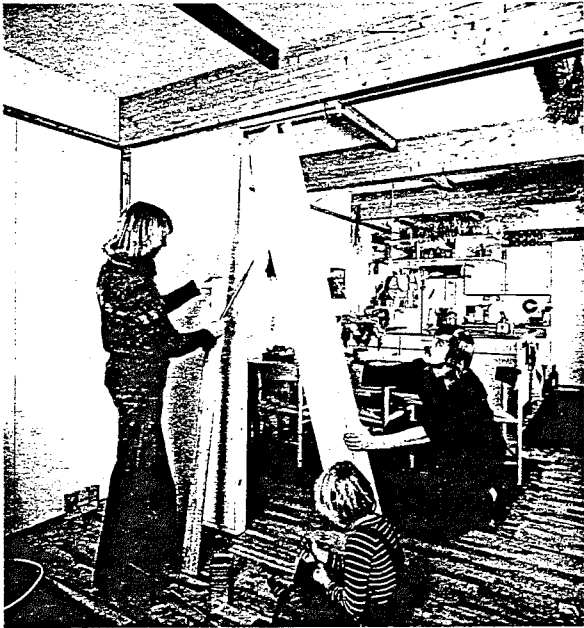
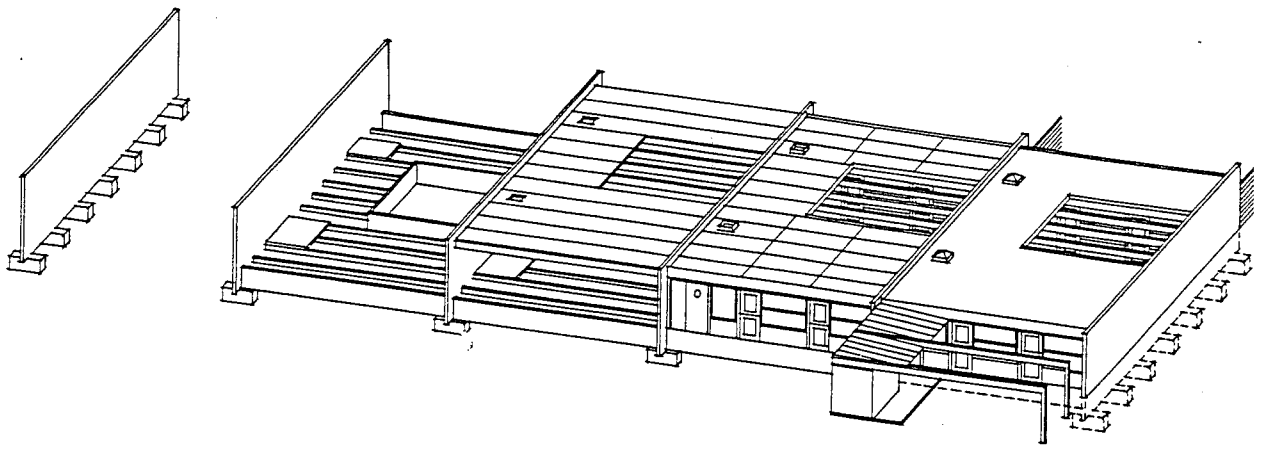

El sistema flexible de parets divisòries consisteix en dos mòduls: un d'1 m. d'ample, i l'altre de 0,45 m., amb els corresponents tapajuntes, guies i elements d'ensamblatge.

Kjeldsen, Marius. Industrialized housing in denmark. påg.
80-83

GADEKAERET

Kooperativ Byggeindustri A/S

1975-1977

Ishøj Parkvej, Ishøj

Dinamarca

Es tracta d'un conjunt de vivendes superposades en edificis de planta baixa i una o dues plantes més, amb accés directe des de carrer. El promotor és una associació no lucrativa.

El barri es desenvolupa, a partir de la lògica interna pròpia, assumint algunes preexistències, sobre una peça sensiblement rectangular amb una gran buit central, el parc. Les tires d'edificació es disposen amb la voluntat de formar carrer.

En termes d'escala i forma el conjunt s'inspira en els assentaments rurals danesos. A través de l'ús de carrers estrets, passos peatonals i placetes s'intenta reproduir el caràcter inherent als nuclis de creixament espontàni. Tota la circulació està limitada a peatons i bicicletes.

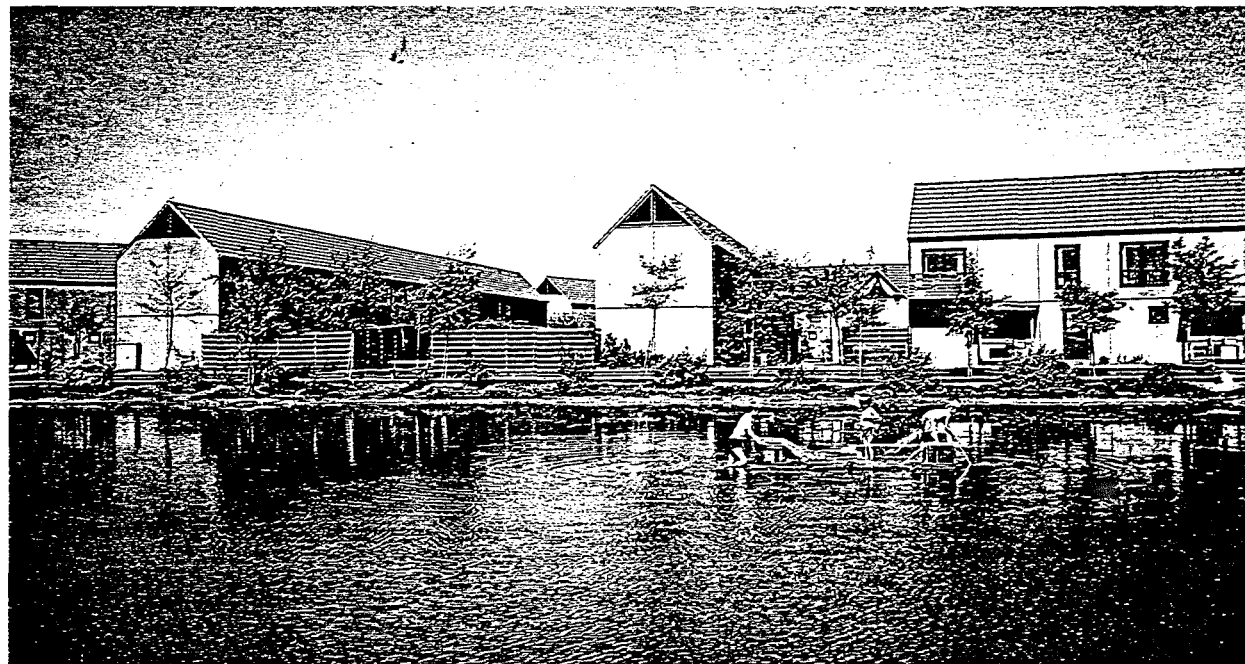
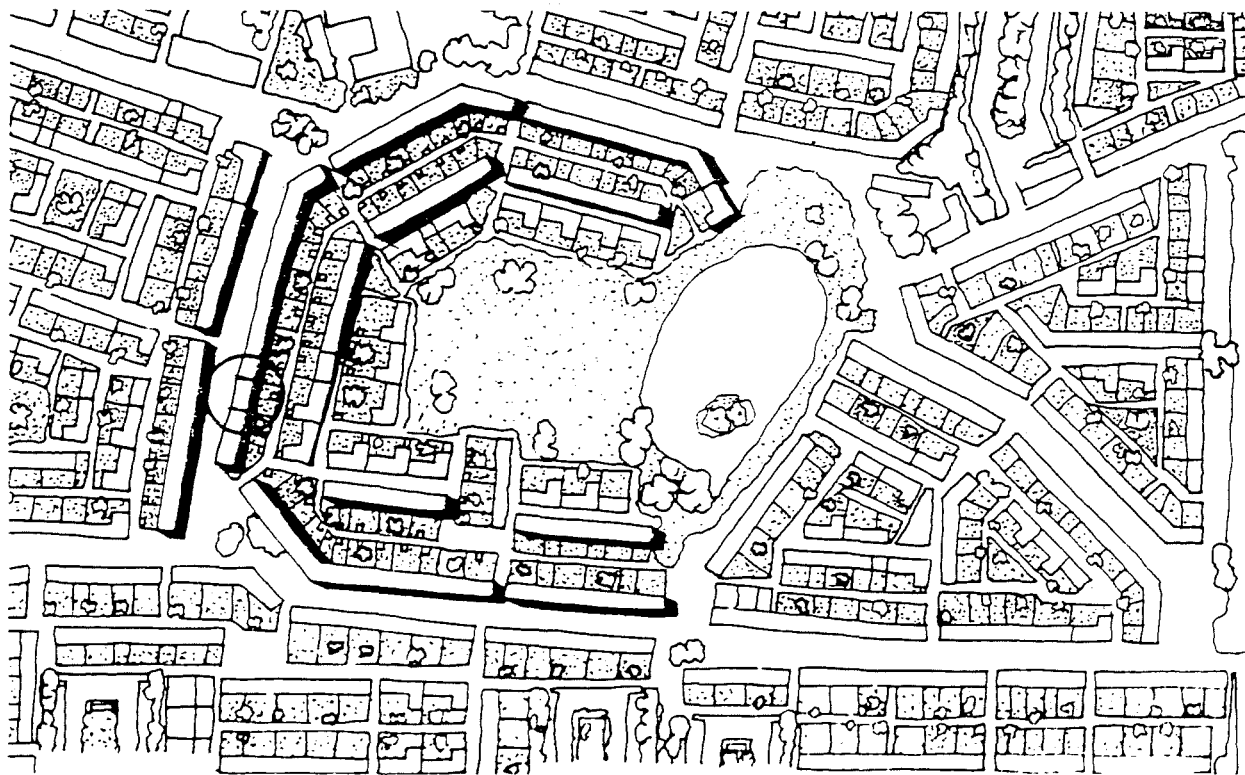
El conjunt queda situat en l'interior d'un sector, envoltat d'importants vies de circulació amb les que connecta exclusivament per quatre punts.

Els carrers tenen un traçat rectilini però no contínuo ni regular, sinó que van formant quebrades que trenquen la gran longitud que podrien arribar a tenir les vies. En cada tram les façanes són contínues. Totes les vivendes disposen de jardí posterior, i a l'interior d'algunes illes es disposen espais de caràcter comunitari vinculats entre ells a través dels recorreguts peatonals.

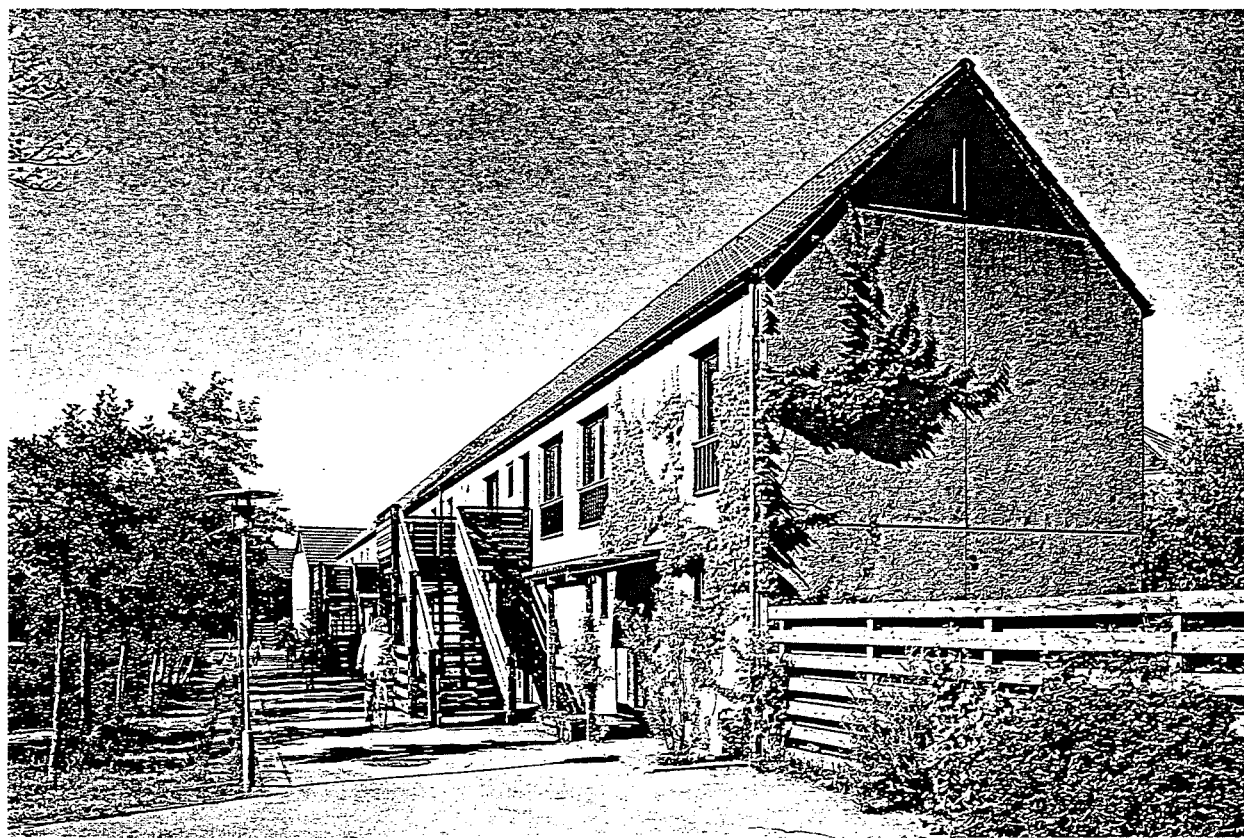
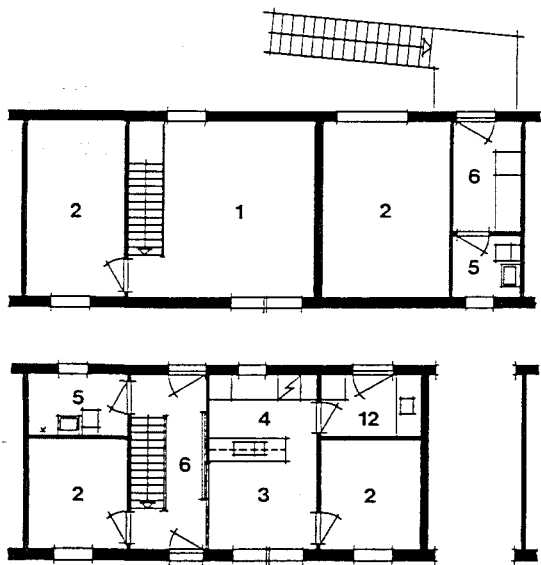
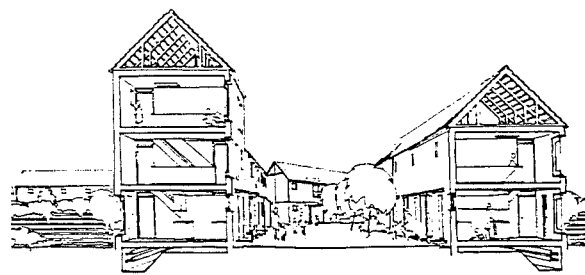
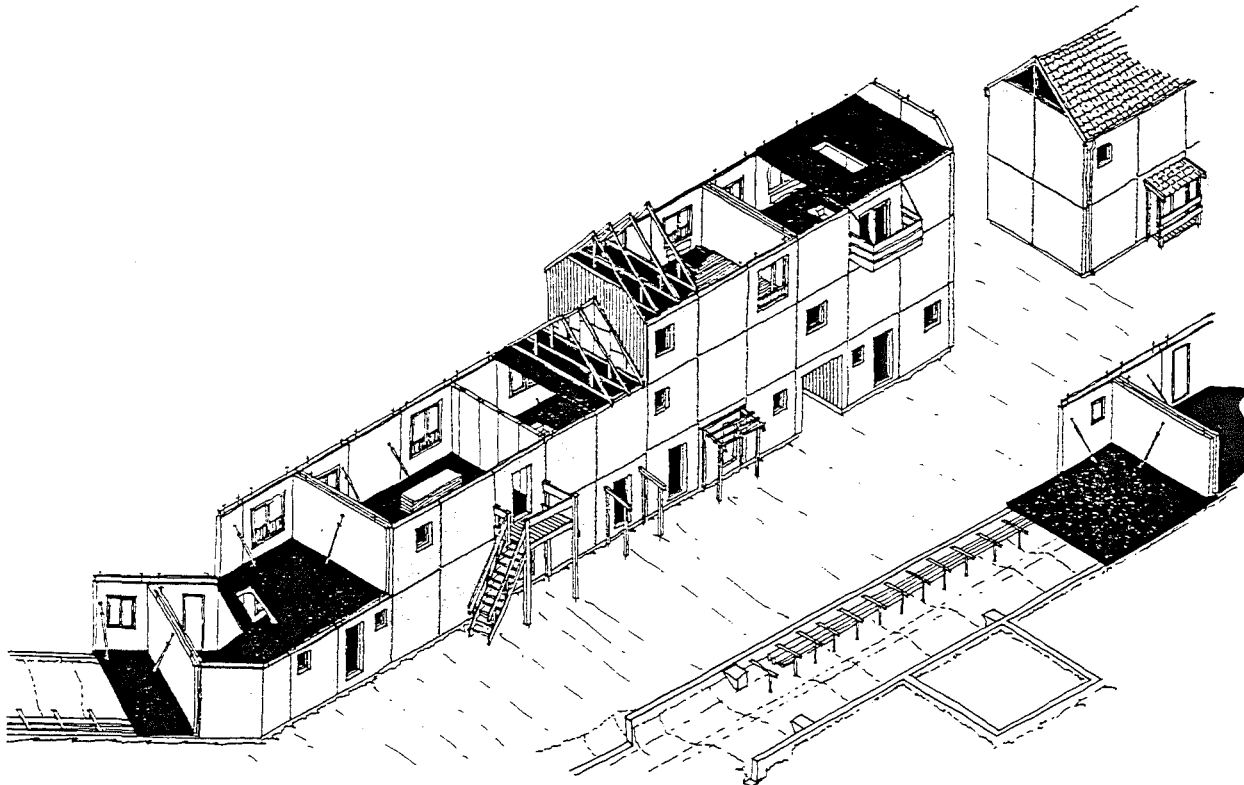
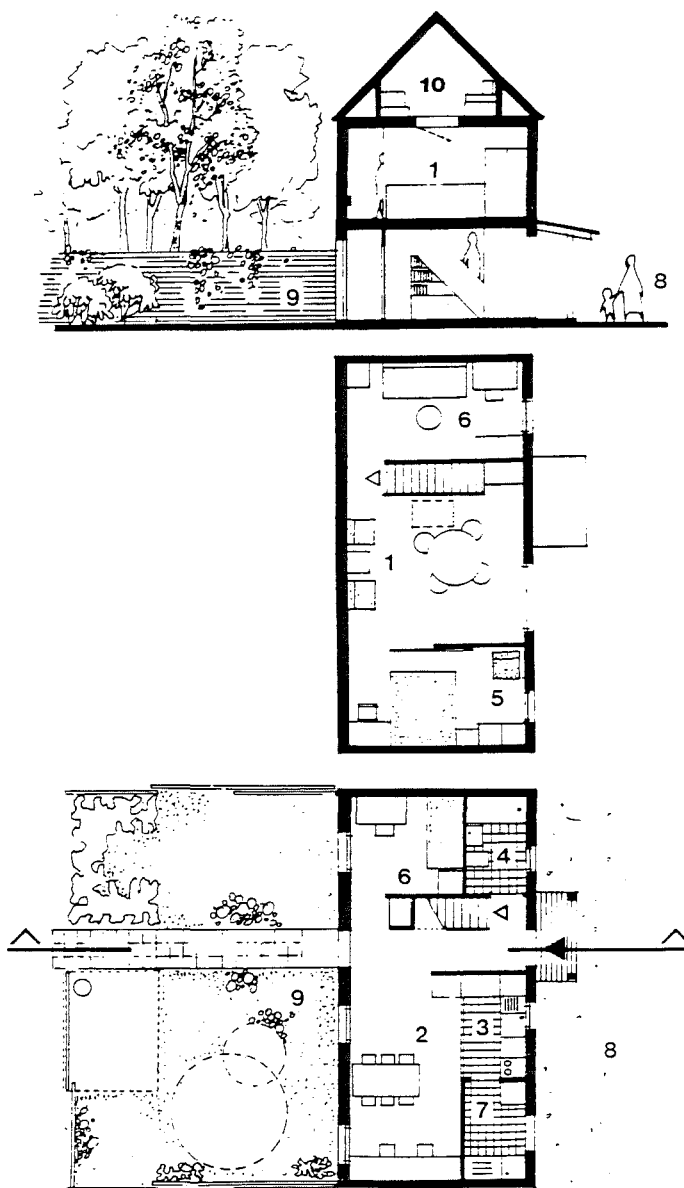
Les vivendes, d'escassa profunditat, de planta baixa més una o dues plantes, amb una superfície que oscil·la entre 56 i 121 m², i de 2 a 5 habitacions. La profunditat és de tan sols 5m.

El sistema de construcció és totalment prefabricat.

Combi et alt. Tipologias residenciales en hilera. pàg. 93
Kjeldsen, Marius. Industrialized housing in denmark. pàg. 86-90

HOLLINGSWOOD

J. Stedman DG

1975

Telford N.T.

Anglaterra

El barri està situat al Nordest de la New Town Telford, al Nord hi ha un petit pujol de protecció acústica d'una carretera primària. El terreny té una petita inclinació cap a l'Est, conté la servitut d'una canalització que va de Nord a Sud. La superfície és de 6,3 Ha i el nombre de vivendes de 212.

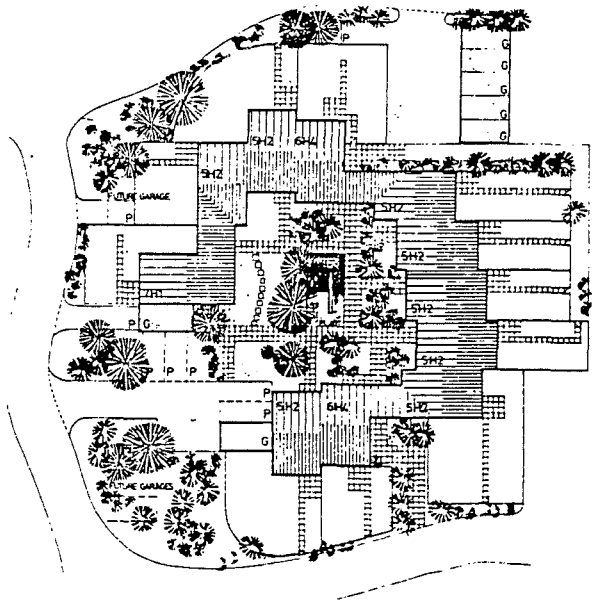
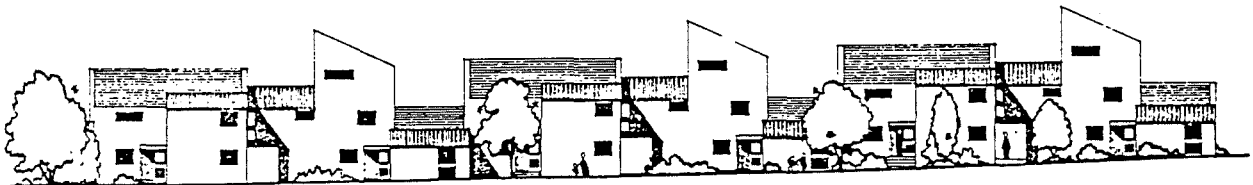
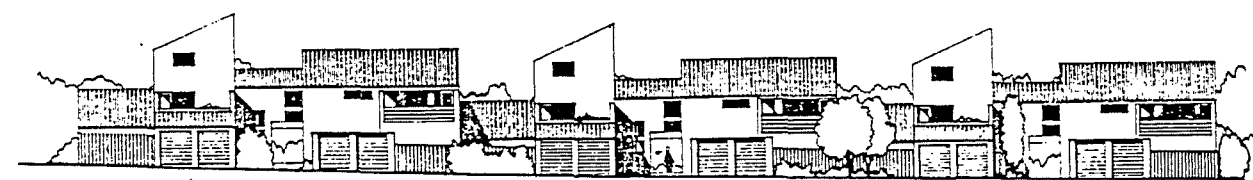
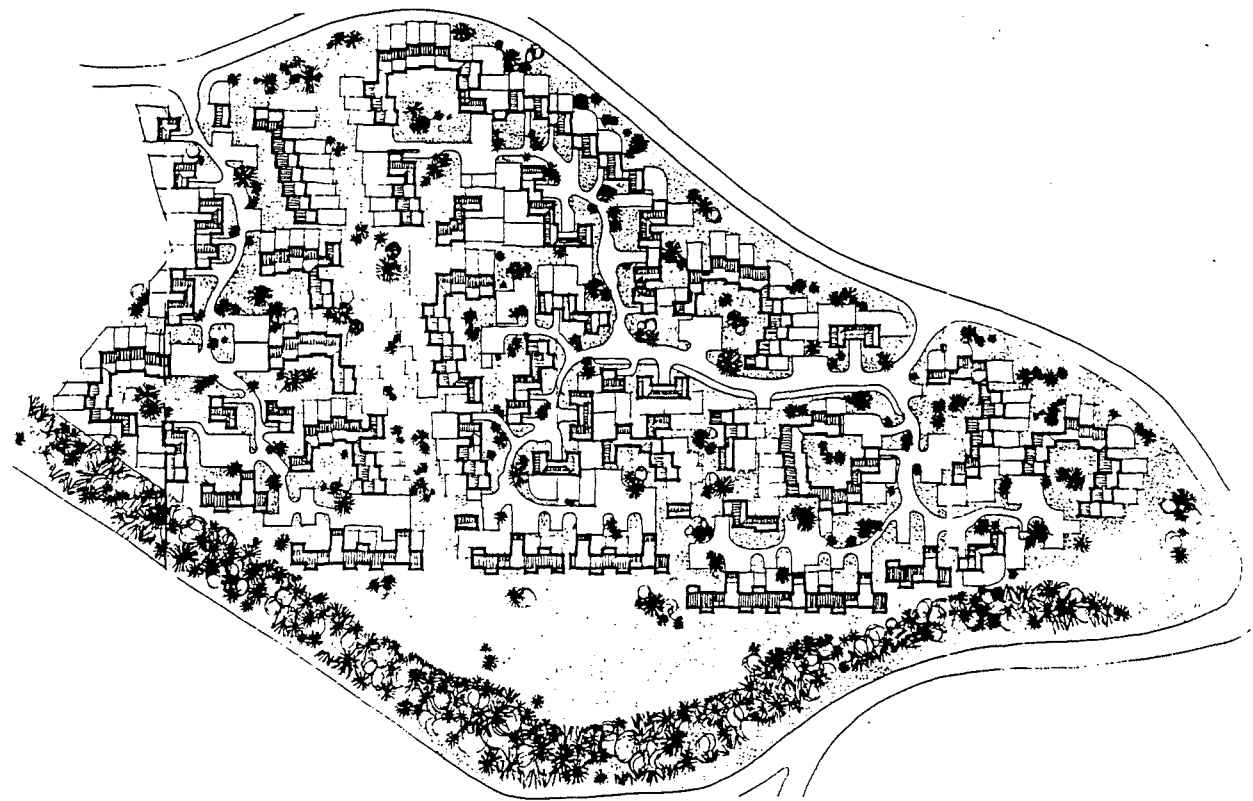
Del carrer perimetral situat al Sud, surten dos carrers sinuosos sense sortida ni connexió entre ells, estrets -2,5 m.-i amb una longitud que arriba als 250 m. Donen accés, de forma molt ramificada, a les diferents unitats d'agrupació. Cada una d'elles té en primer terme un petit grup d'aparcament no protegit, i en segon terme els aparcaments integrats en les cases. L'espai lliure entre les cases és espai ajardinat.

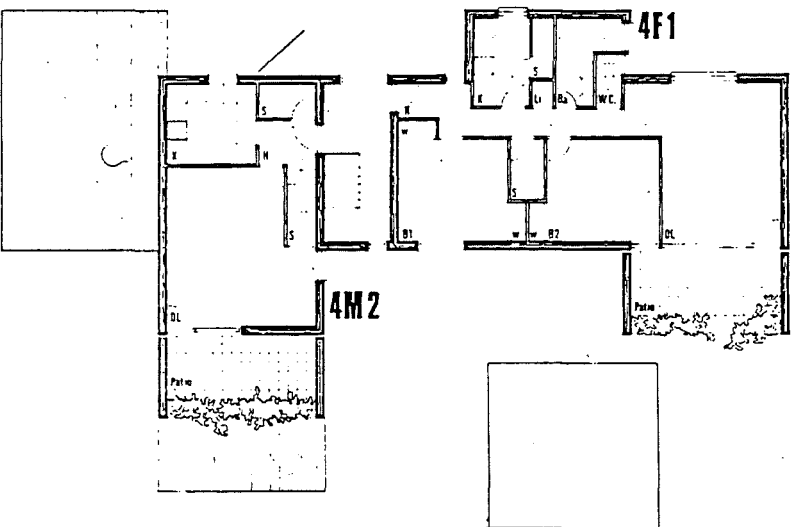
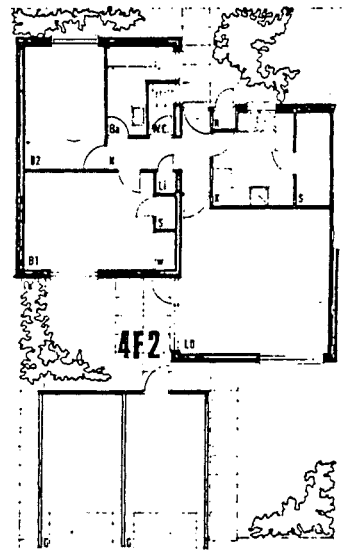
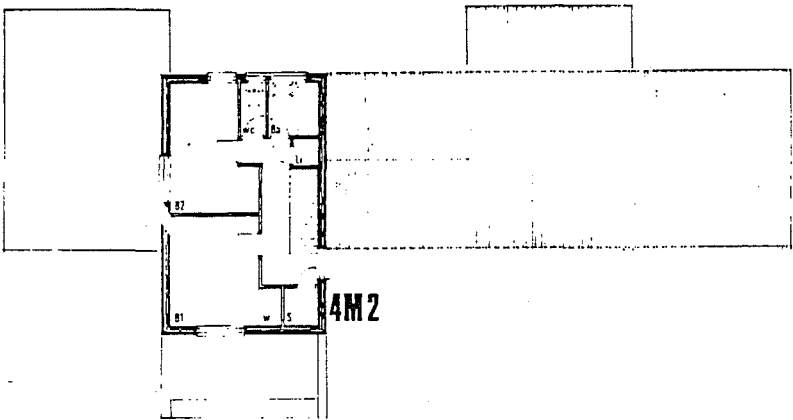
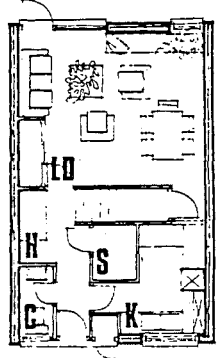
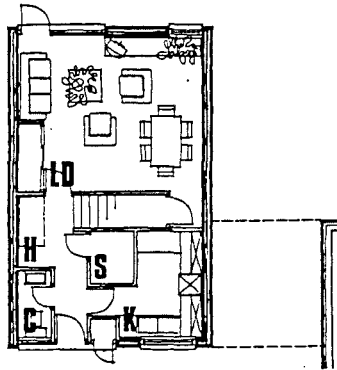
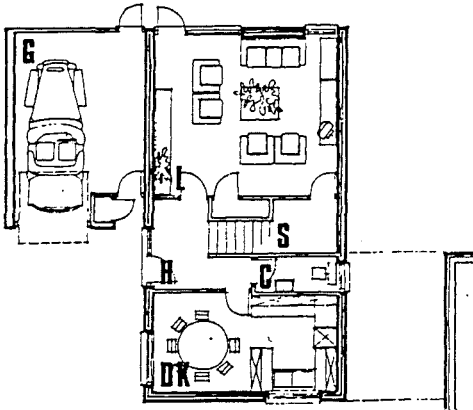
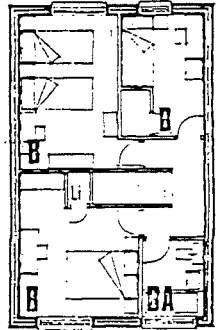
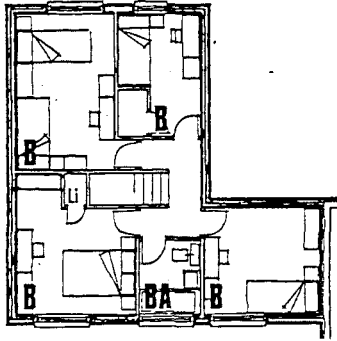
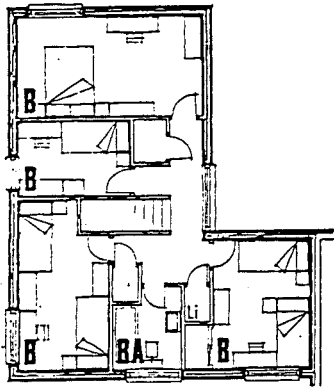
Un pre-escolar i una guarderia infantil situats en límit Oest, són els equipaments del conjunt.

La diversificació tant tipològica com formal afavoreix el caràcter pintoresc del barri. La forma edificada es configura per un encadenament dispers i a vegades desordenat de les edificacions. La idea que hi ha al darrera és que el desordre crea espais més variats. Es tracta de crear varietat "per se", d'ésser diferent de tot el que al final acaba sent igual sense cap aportació espacial concreta.

Cada unitat, com a element fonamental de l'estructura del conjunt, és una agrupació de 8-12 cases de dues plantes entorn d'un pati més o menys tancat, on s'hi orienten les entrades i les cuines. Situat just després del pujol, i com a protecció acústica complementària, el segon tipus edificatori, lineal i de fins a tres plantes. Les vivendes estan construïdes amb murs de càrrega amb una cruïja de 5,1 m. de llum.

Cada casa unifamiliar, i cada vivenda ubicada en planta baixa, té 60 m² de jardí privat, que queden comunicats per un peatonal amb espais de joc, que els porta a la zona verda comuna situada en el pujol.

MALINSLEE - 6

J. Stedman DG

1975-1976

Telford N.T.

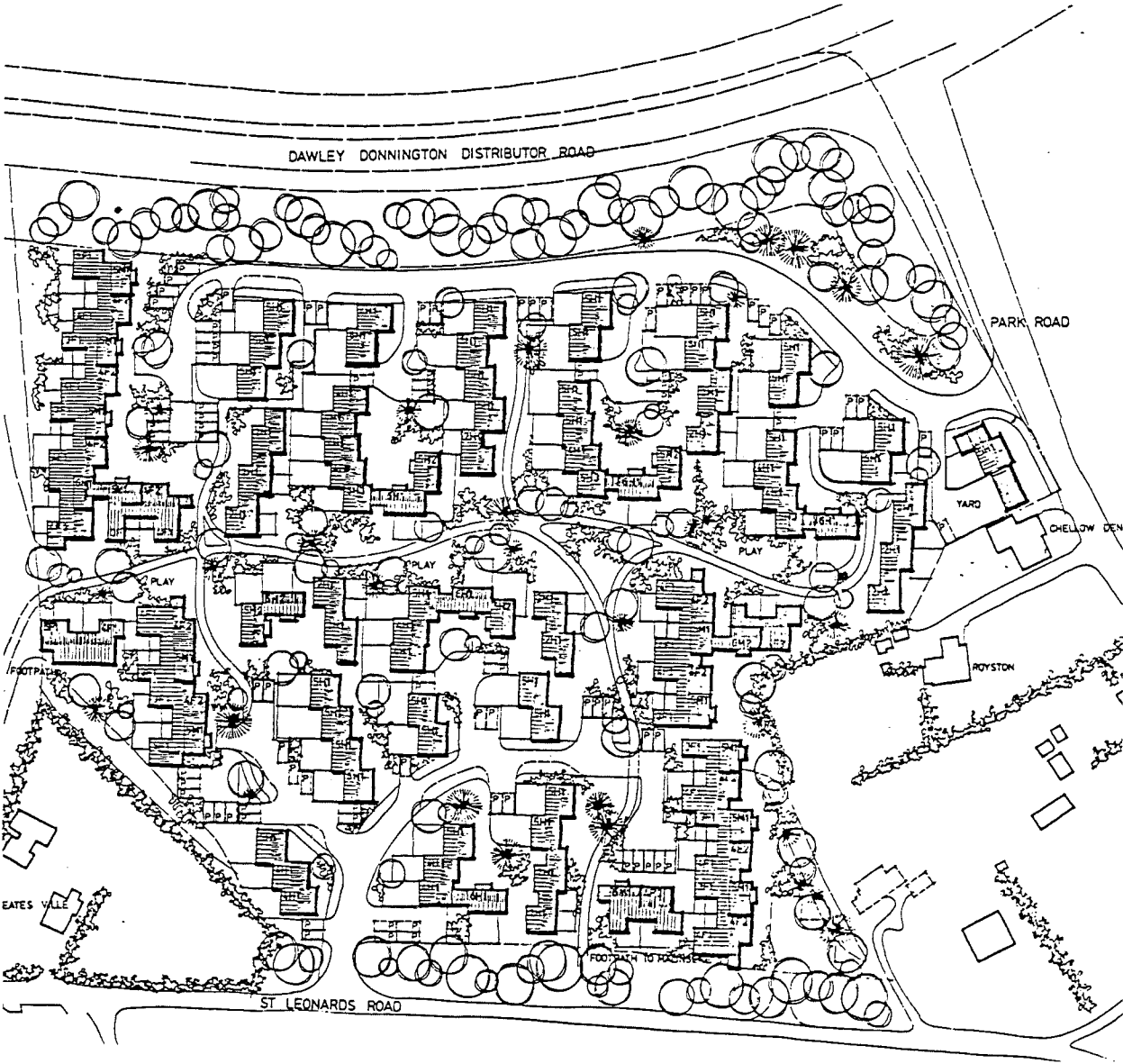
Anglaterra

A 1 Km. del casc urbà de Telford, en un terreny on hi havia hagut mines, trobem un terreny que cau lleugerament d'Oest cap a Est, on es situa Malinslee-6, amb una superfície de 2,9 Ha i 127 vivendes.

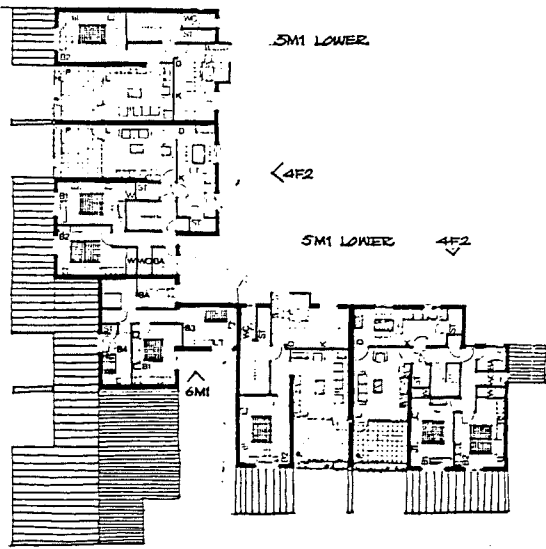
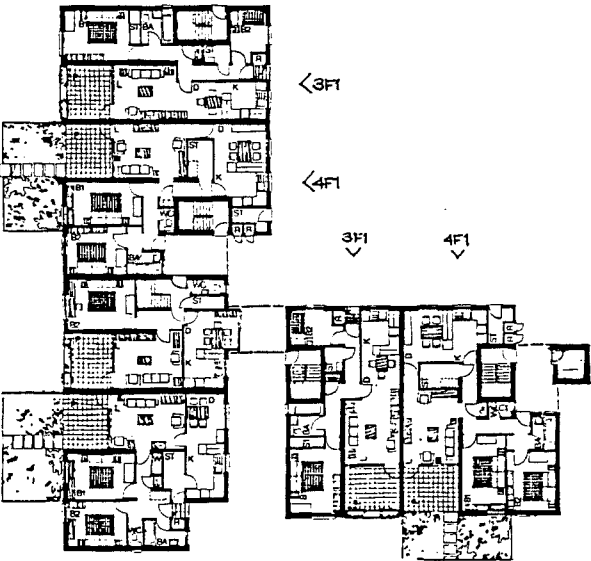
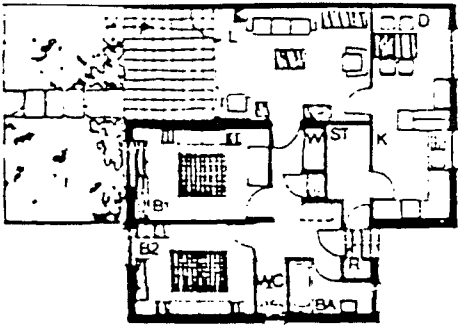
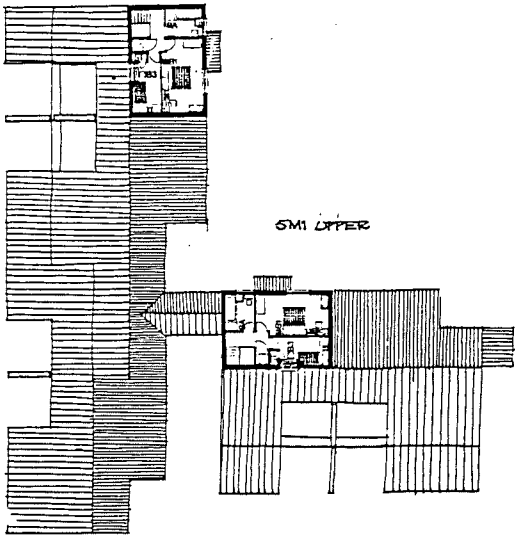
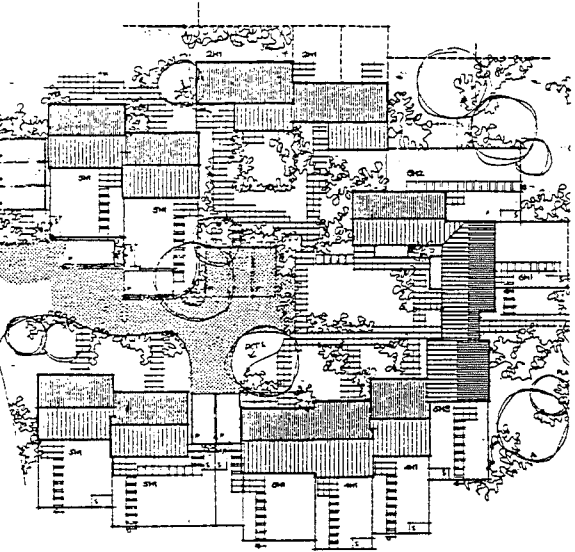
Com a protecció del soroll de la carretera a la part Nord es projecte un mur de terra plantat amb arbres.

El barri té dos punts d'accés, un des del Park Road i l'altre des de St. Leonards Road, aquests donan peu a dos carrers que es van ramificant, com dos pintes enfrentades, en diferents cul-de-sac donant lloc als aparcaments, separats de les cases, al voltant trobem agrupacions de 8-14 vivendes, i un camí peatonal que ens comunica les parts posteriors de les cases amb el camí peatonal del barri, que ens connecte amb les instal.lacions esportives, l'escola primària i els espais lliures situats al Sud.

En les diferents agrupacions de vivendes podem trobar cases de molt diverses dimensions, i plantes. Un 60% són vivendes unifamiliars i el 40% restant són cases de vivendes sobre vivendes.

Kirschenmann, J.C. Diseño de Barrios Residenciales. pàg.175

SUBWAY SUBURB

Robert A.M. Stern

1976

Projecte Teòric

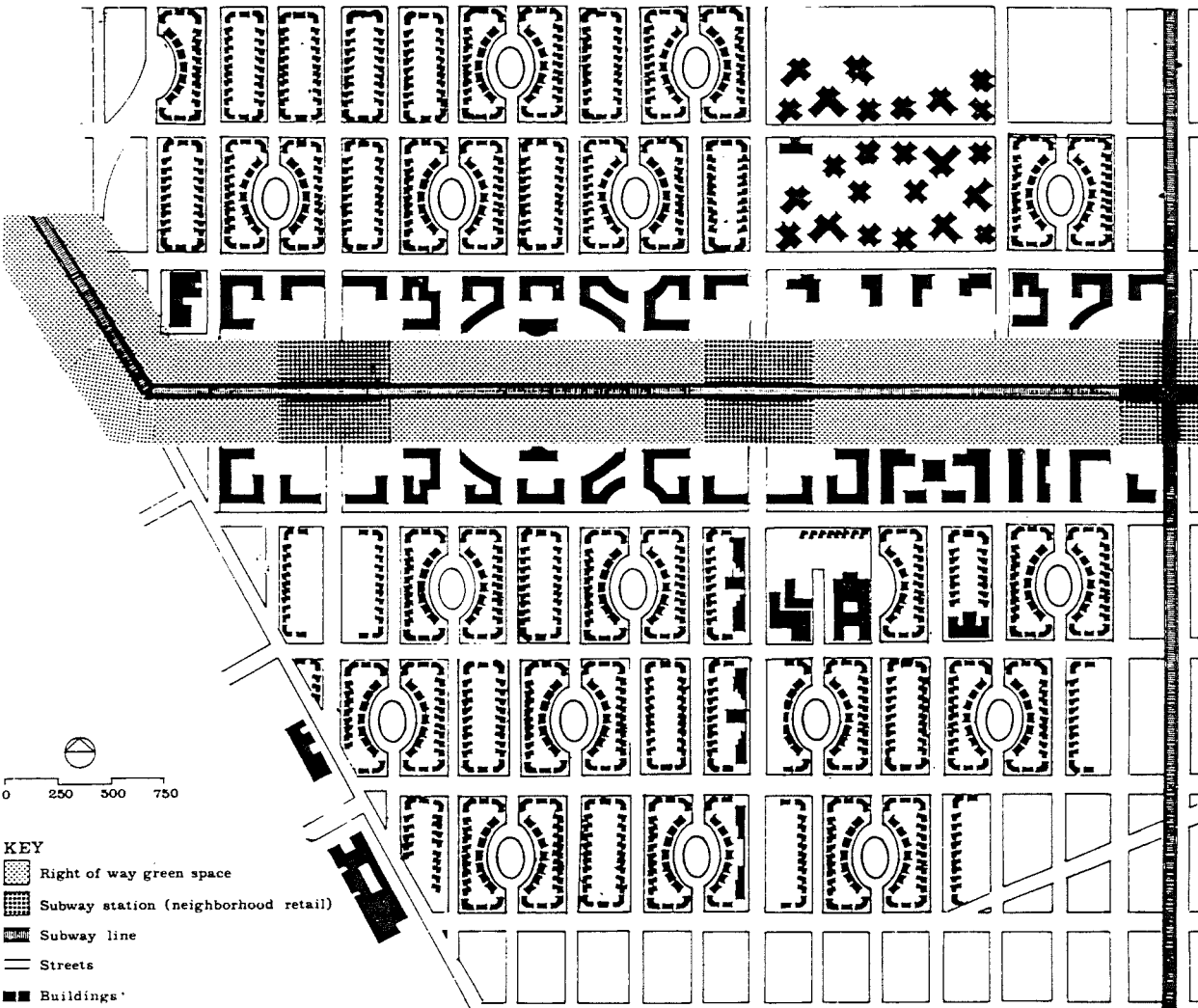
U.S.A.

Es tracta d'un projecte teòric per la Bial de Venècia, on és vol definir un nou tipus de suburbi a construir dintre dels límits legals de la ciutat, relativament pròxim del centre, i utilitzen terrenys abandonats i que no tenen un aparent alt valor.

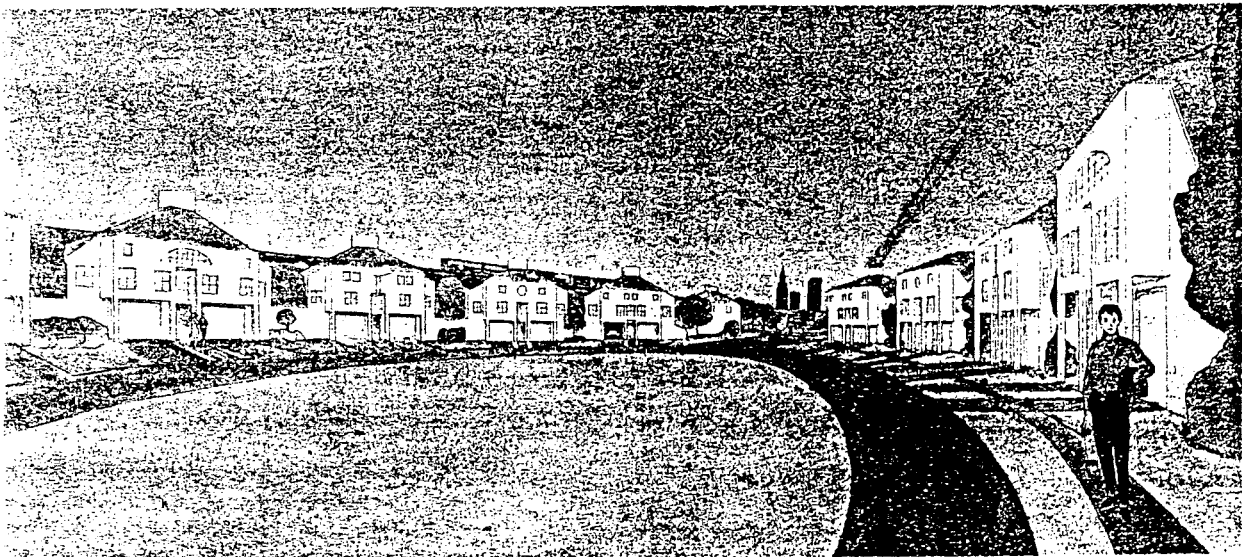
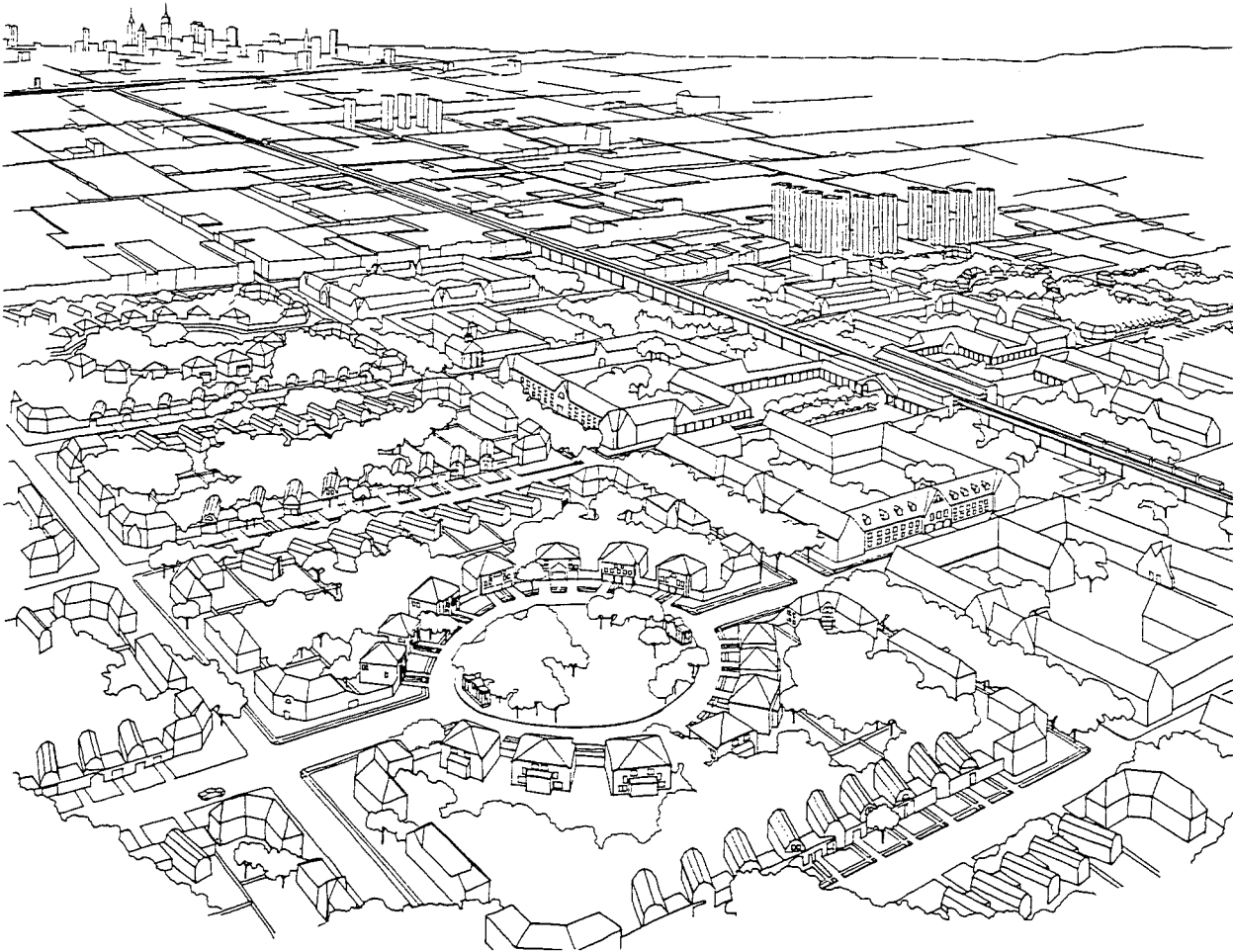
Considerar la reconstrucció del centre urbà a partir de l'habitatge unifamiliar és una opció, que si més no, des del punt de vista teòric, té interès, sobre tot si es planteja a gran escala. Aquesta opció no és la primera vegada que es planteja: la "Citta Orizontale" parteix d'un plantejament similar.

Al contrari que en altres projectes on el centre de discussió es el tipus o l'ordre viari, en aquest cas l'opció passa per l'introducció d'espais públics i la seva formalització a través de l'edificació.

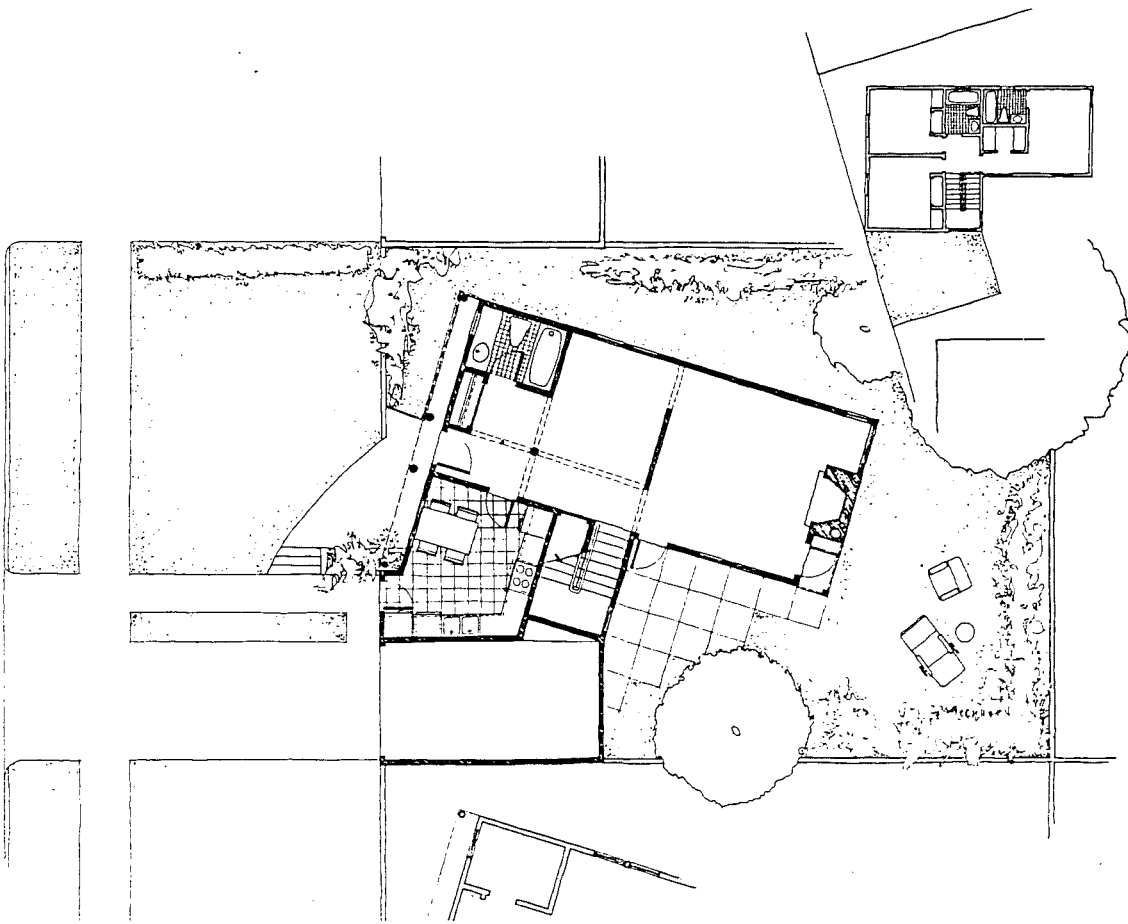
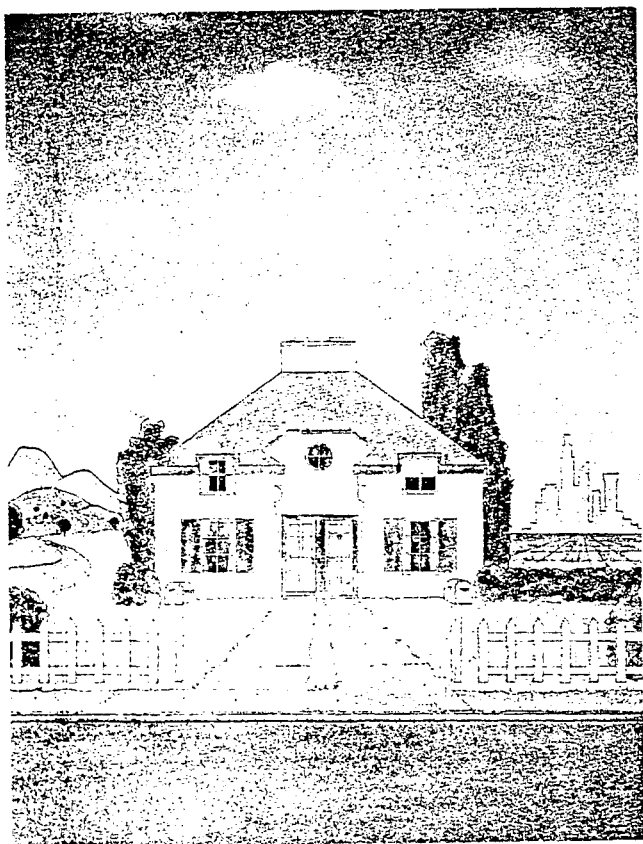
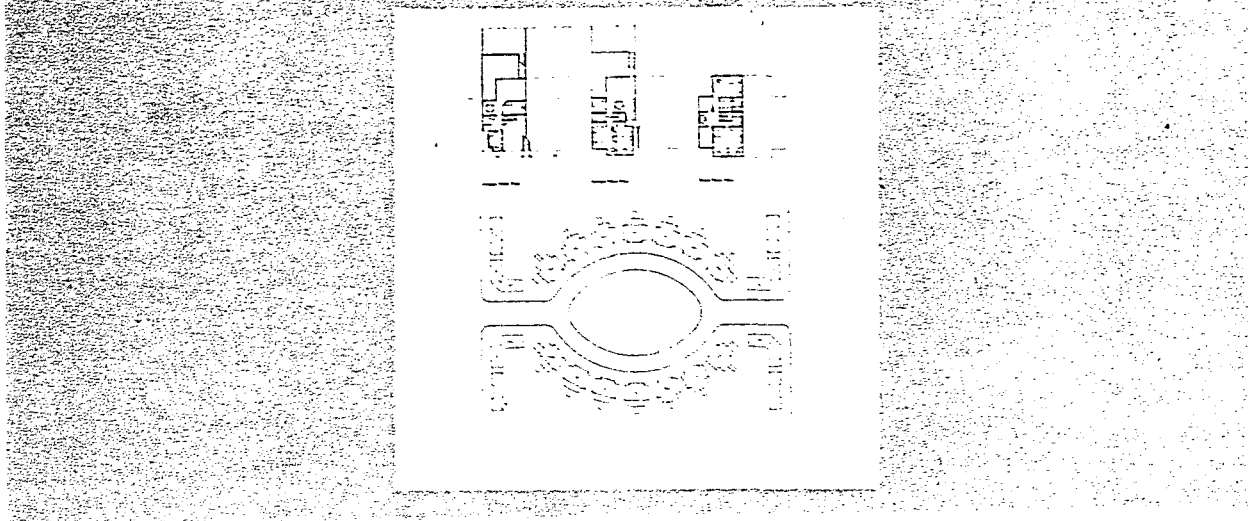
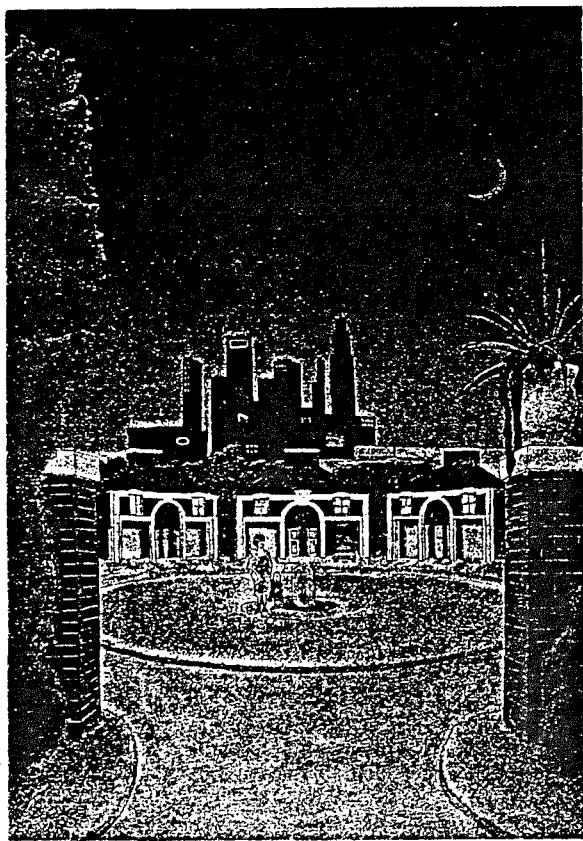
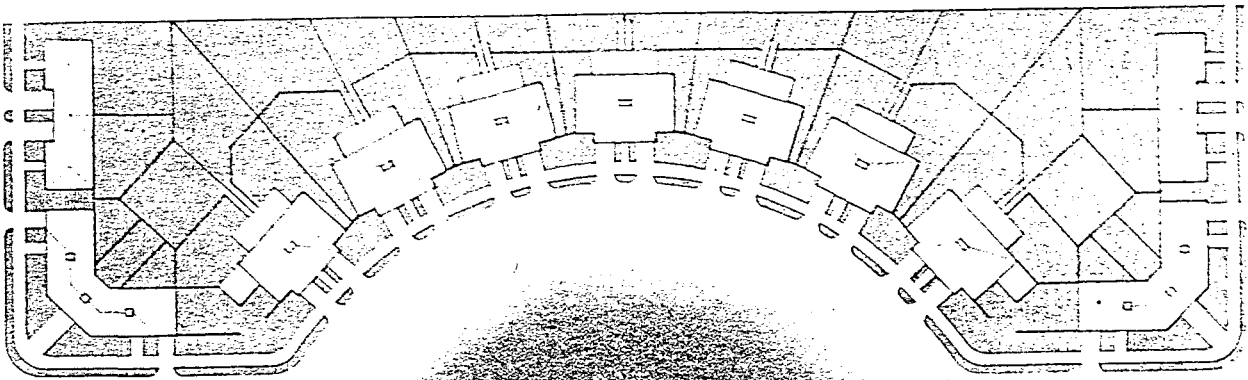
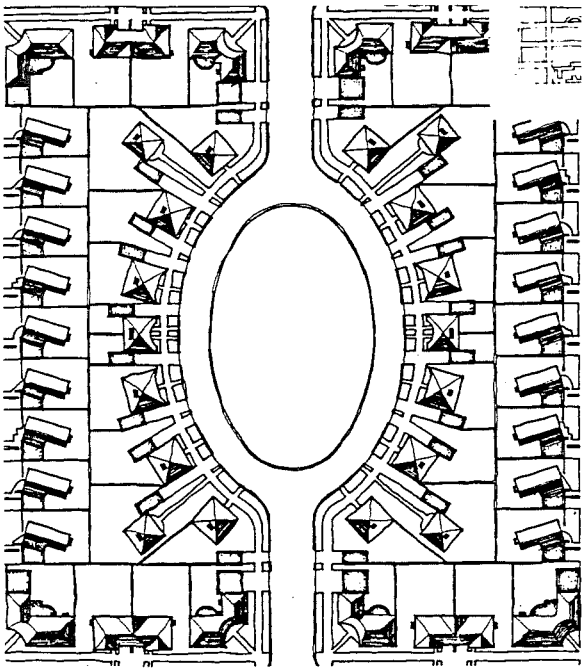
Amell,P. - Bickford,T. Robert A.M. Stern 1965-80. pàg. 92-99
Stern,R. The Anglo-American Suburb. pàg. 92

SUBWAY SUBURB

VIVENDES PER A AVIS

R.A.M. Stern

1976

Projecte

U.S.A.

El projecte es desenvolupa en una peça rectangular que en un dels seus extrems té un vial com a límit.

S'organitza a través de la definició d'un espai central peatonal compost de manera monumental: un gran saló limitat per cases a cada banda, fent un "crescend" en un dels costats, i obert en l'altre.

En aquest espai hi van a parar uns cul-de-sac, que al mateix temps tenen dues dimensions diferents durant al seu recorregut, determinat inicialment per la disposició d'una bossa d'aparcaments en bateria, i després, per la disposició dels aparcaments en filera.

El viari funciona amb dos tipus de cul-de-sac: un d'accés rodat que facilita la penetració des de l'exterior i l'altre com a bossa d'aparcament; el segon forma una pinta ortogonal amb el primer.

Des del punt de vista viari, el projecte s'estructura en doble xarxa, una rodada en cul-de-sac, i l'altra interior peatonal. La xarxa peatonal no respon a una opció funcional precisa, sino més bé a una forma d'organitzar el moviment entre els edificis i el verd. L'espai lliure és molt abundant però indiferenciat des del punt de vista dominial.

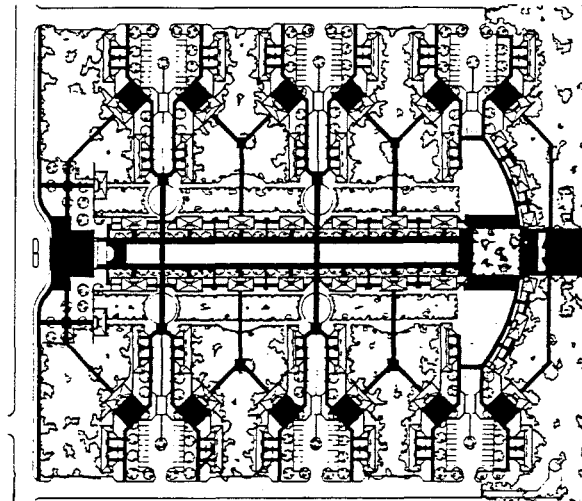
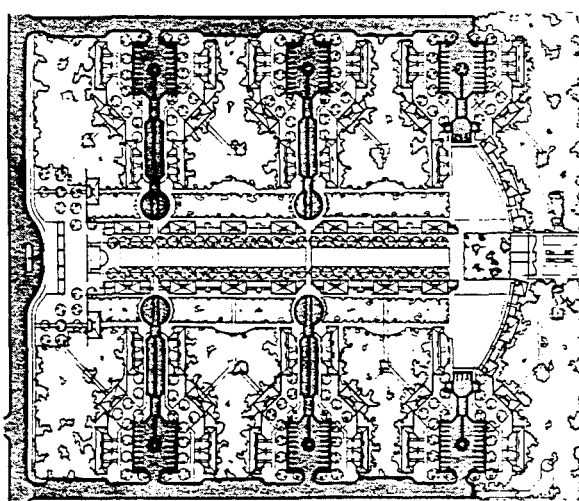
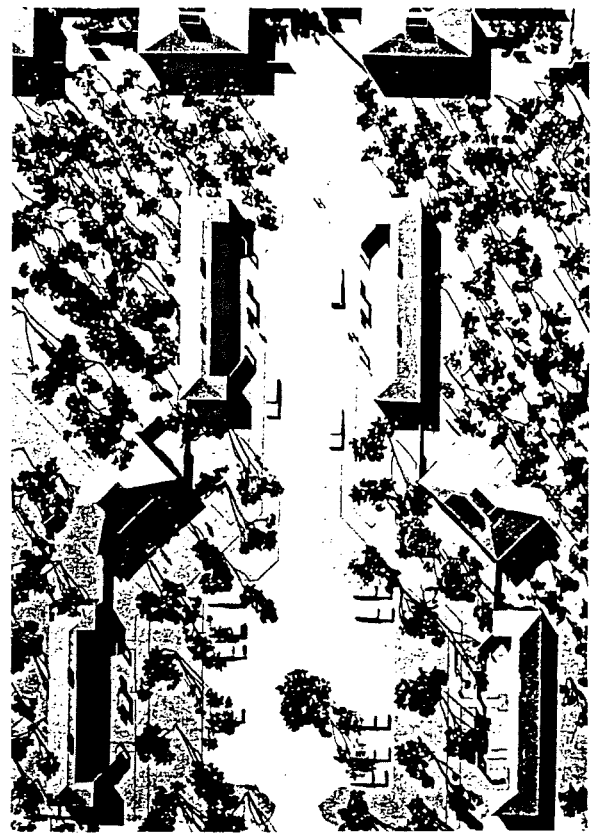
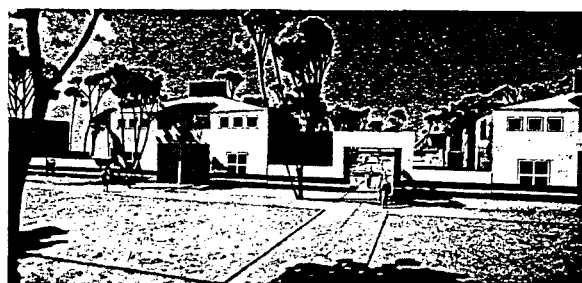
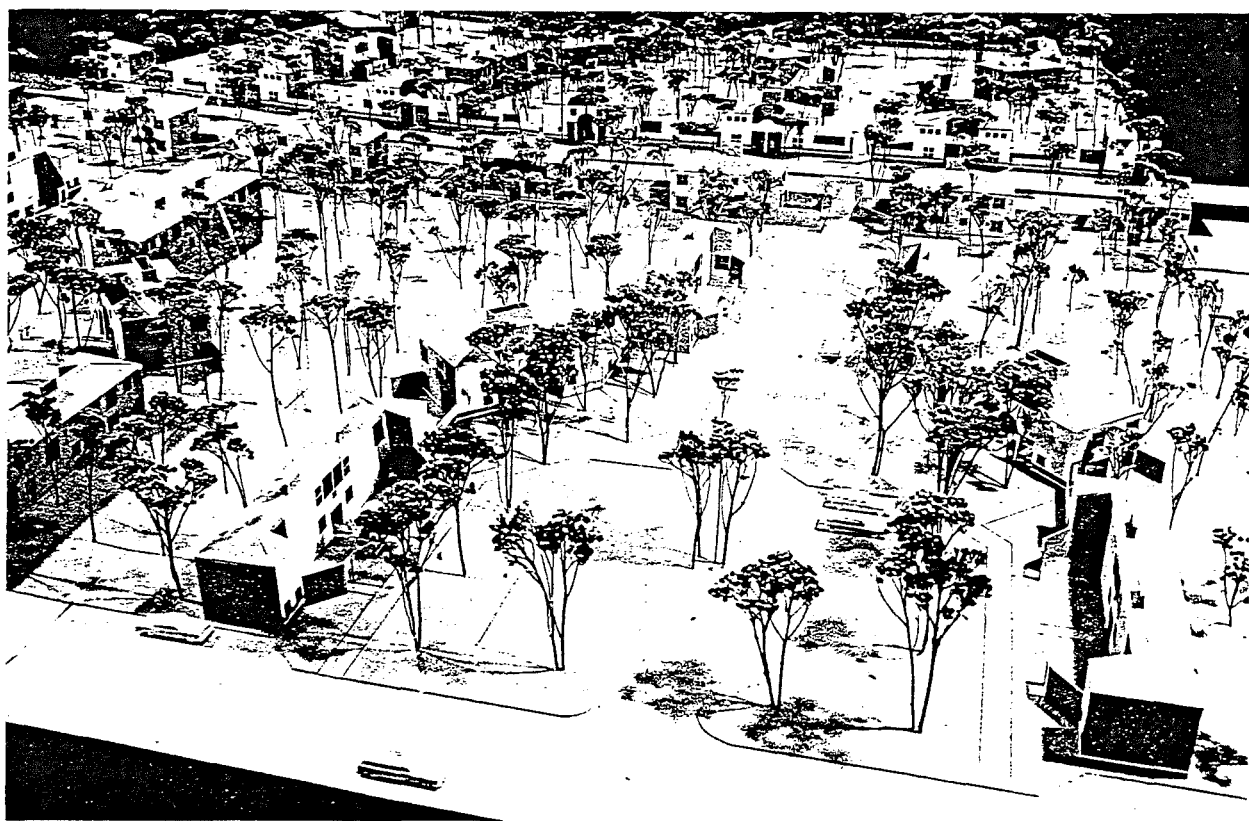
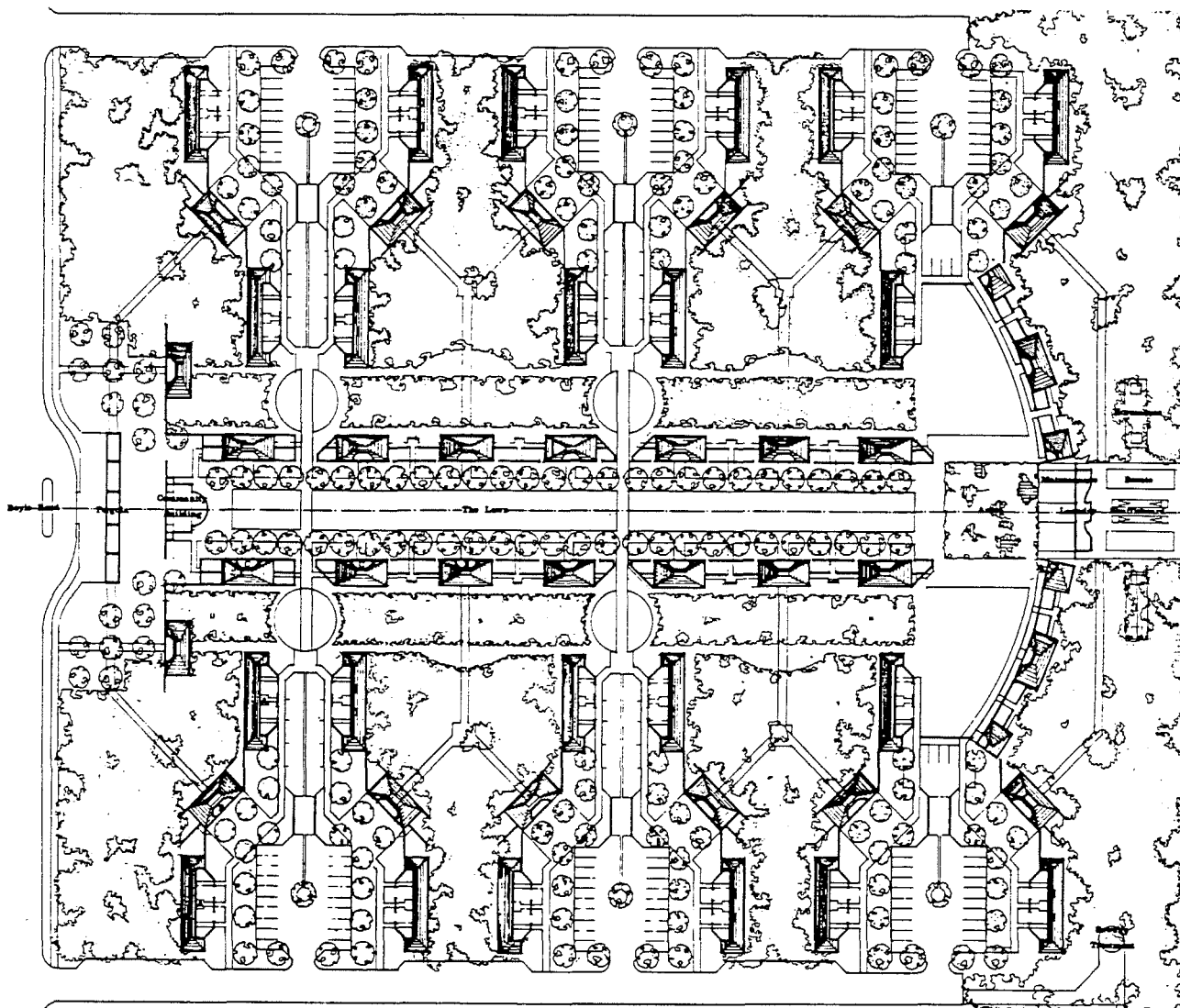
La proposta està molt formalitzada: la preocupació per la forma del tot i de les parts és l'opció bàsica. La lògica de disposició de l'edificació respon al criteri de formalitzar l'espai a partir de la posició relativa dels edificis entre si, i d'aquests amb l'espai públic per trobar unes determinades relacions espaials.

Les cases s'agrupen aparellades o en petites fileres per assolir una certa entitat com unitat. Aquestes agrupacions es disposen al voltant del cul-de-sac per formar una nova unitat repetible.

Les vivendes s'agrupen per tenir major escala en el paisatge. Cada grup de vivendes es tracta com una sola.

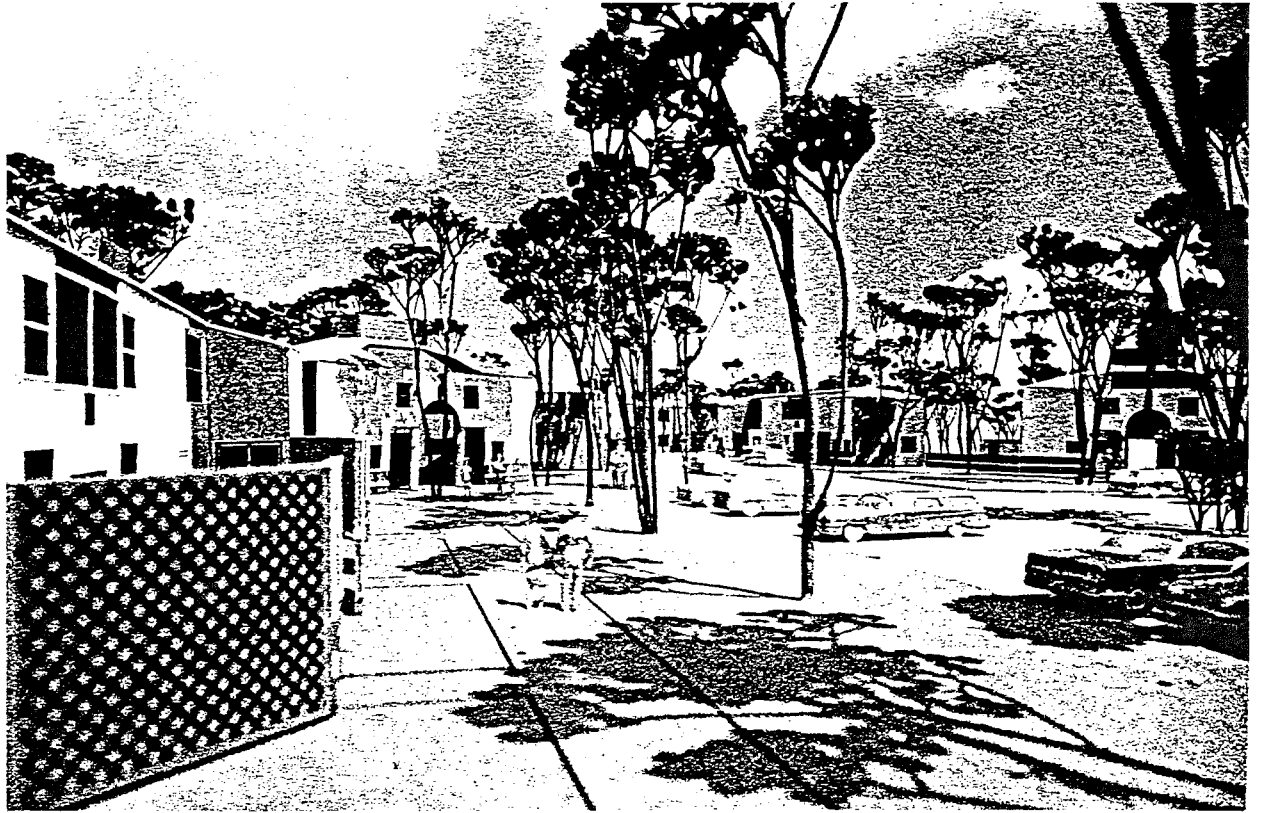
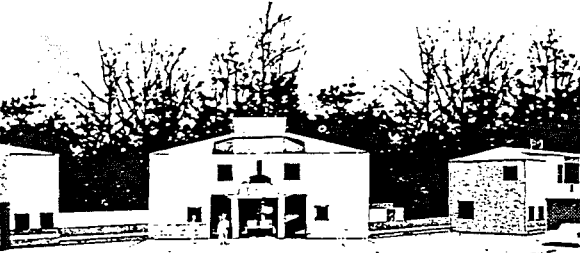
Cal destacar el formalisme del projecte, la consecució d'espais monumentals a través de la disposició de les cases.

El projecte renova l'interès per la composició urbana que s'havia perdut en els projectes precedents i que marca una certa manera de fer.

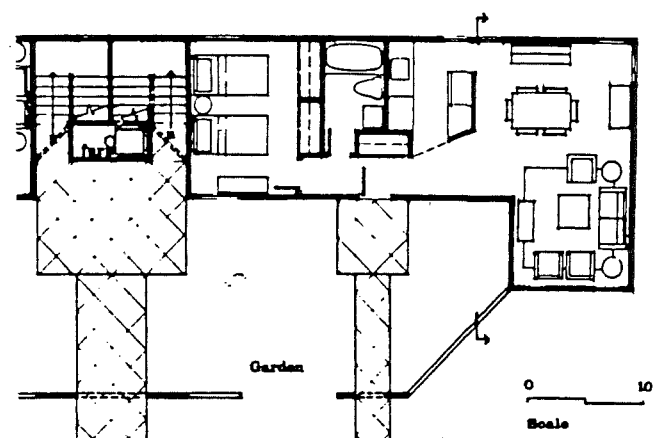
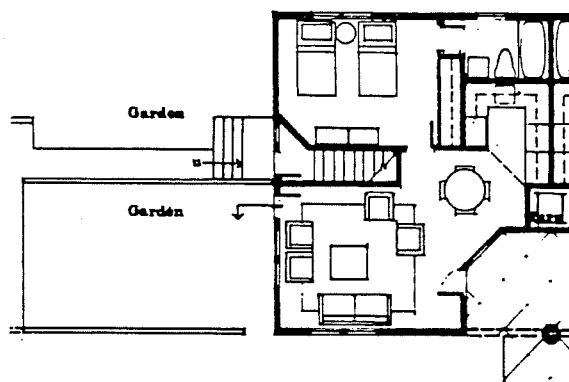
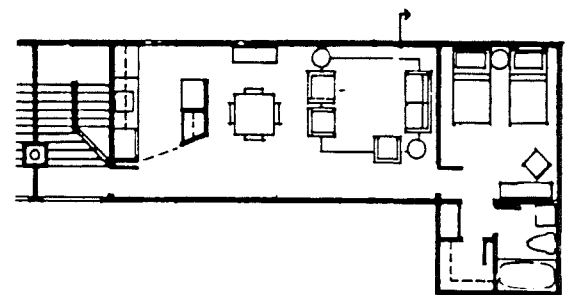
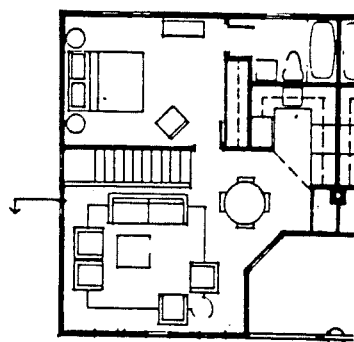
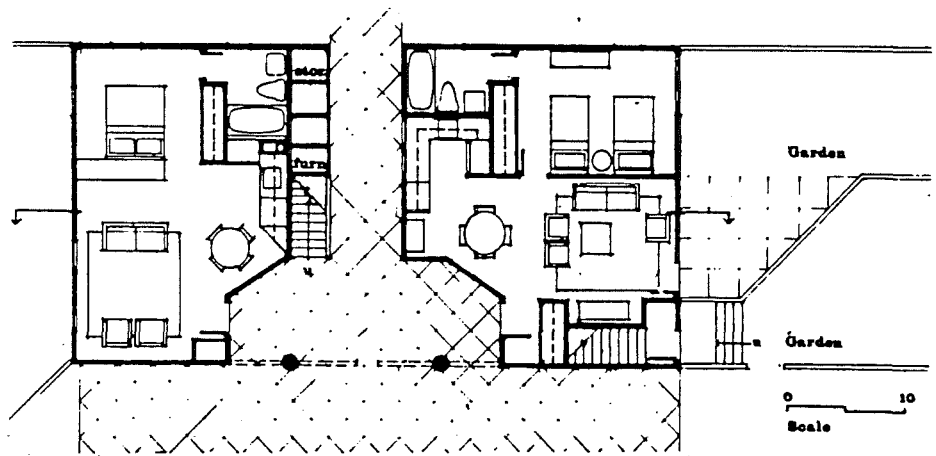
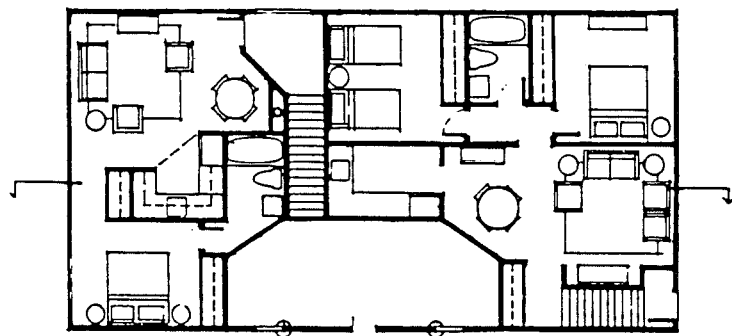

Principal Elevation

Amell,P. - Bickford,T. Robert A.M. Stern 1965-80. pág.
122-125

MALAGUEIRA

Alvaro Siza

1977

Évora

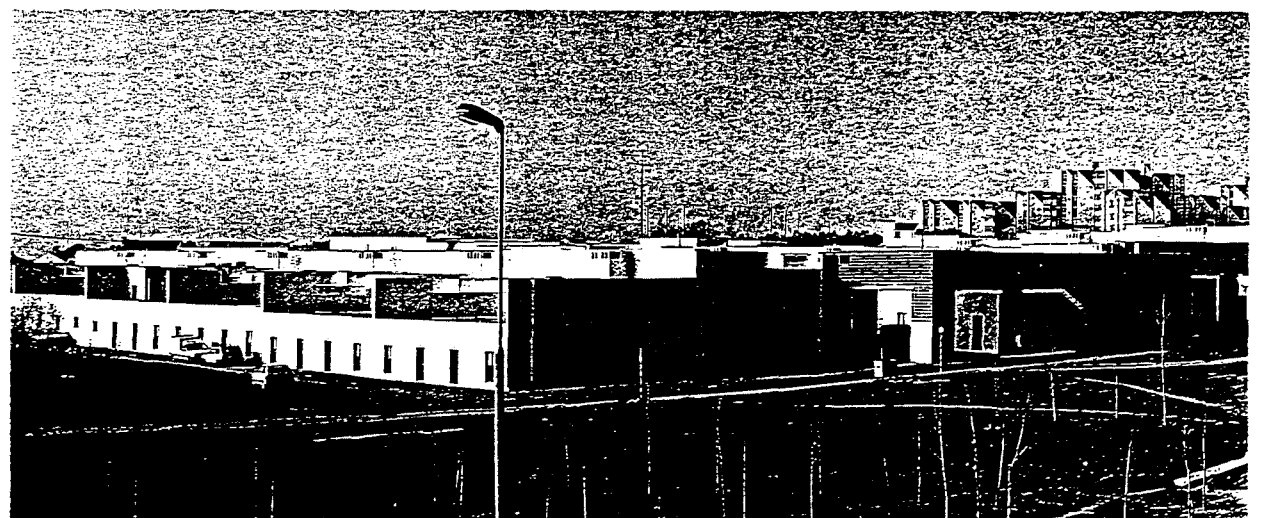
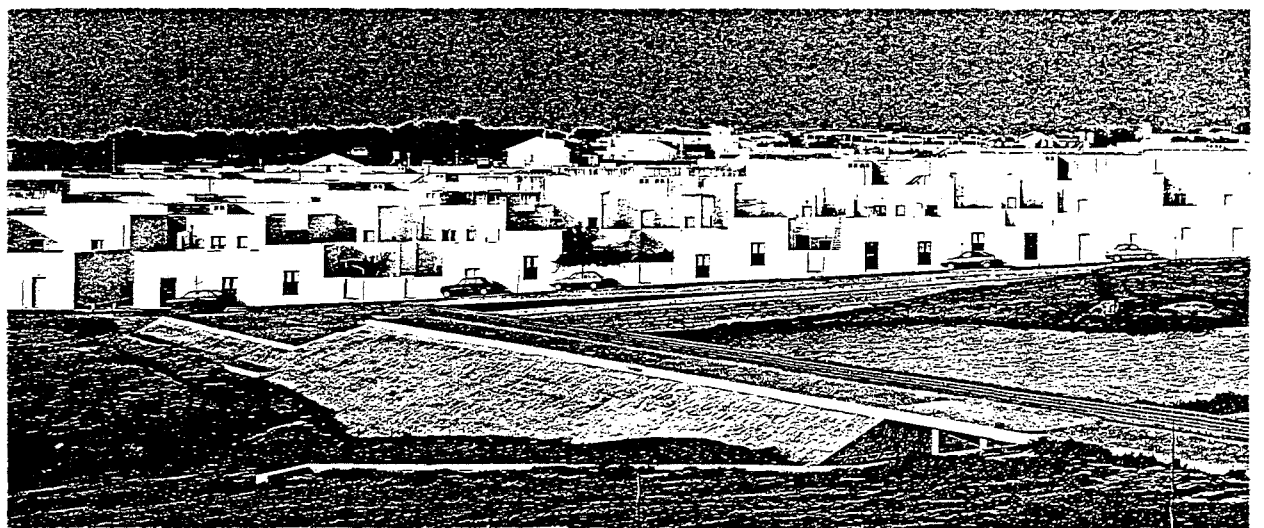
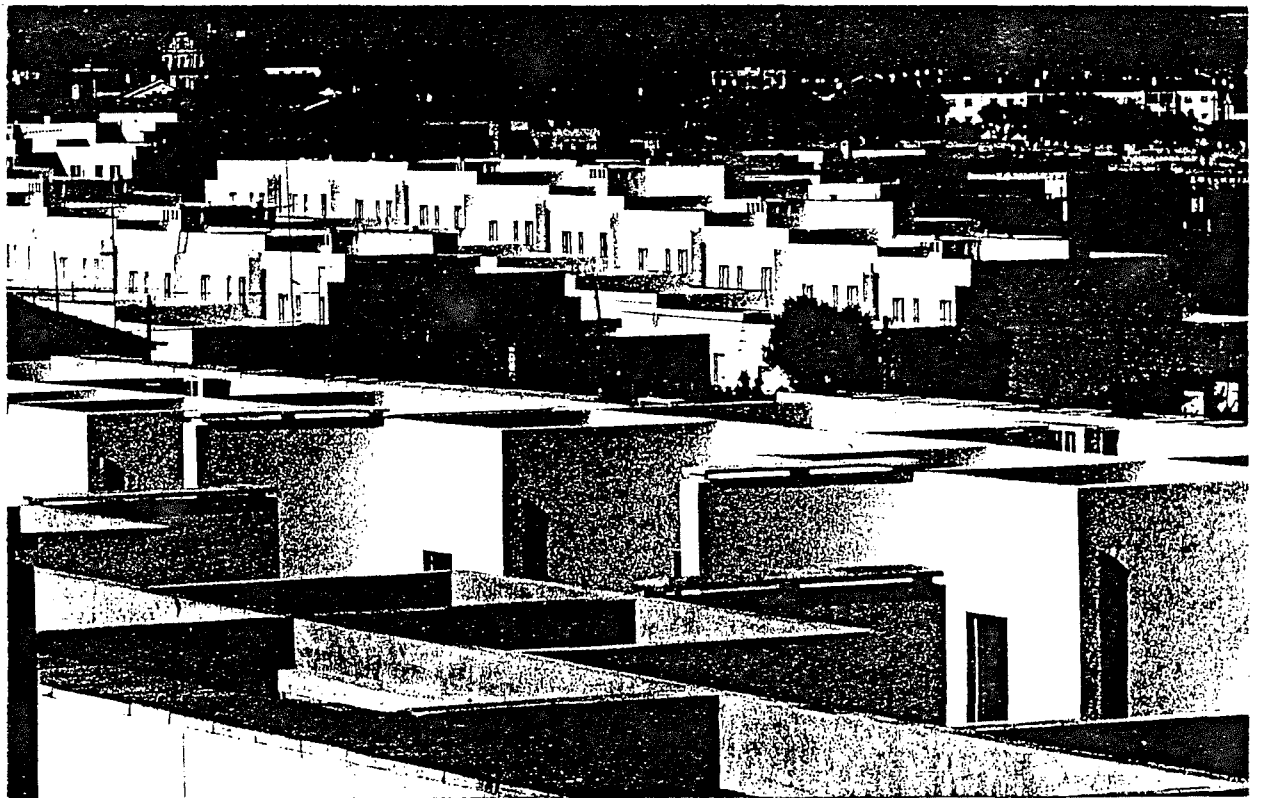
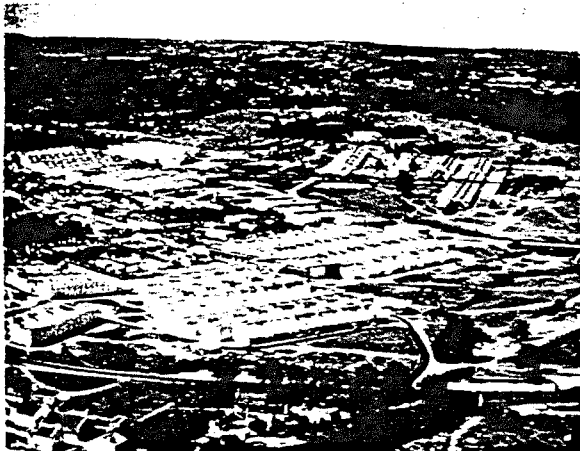
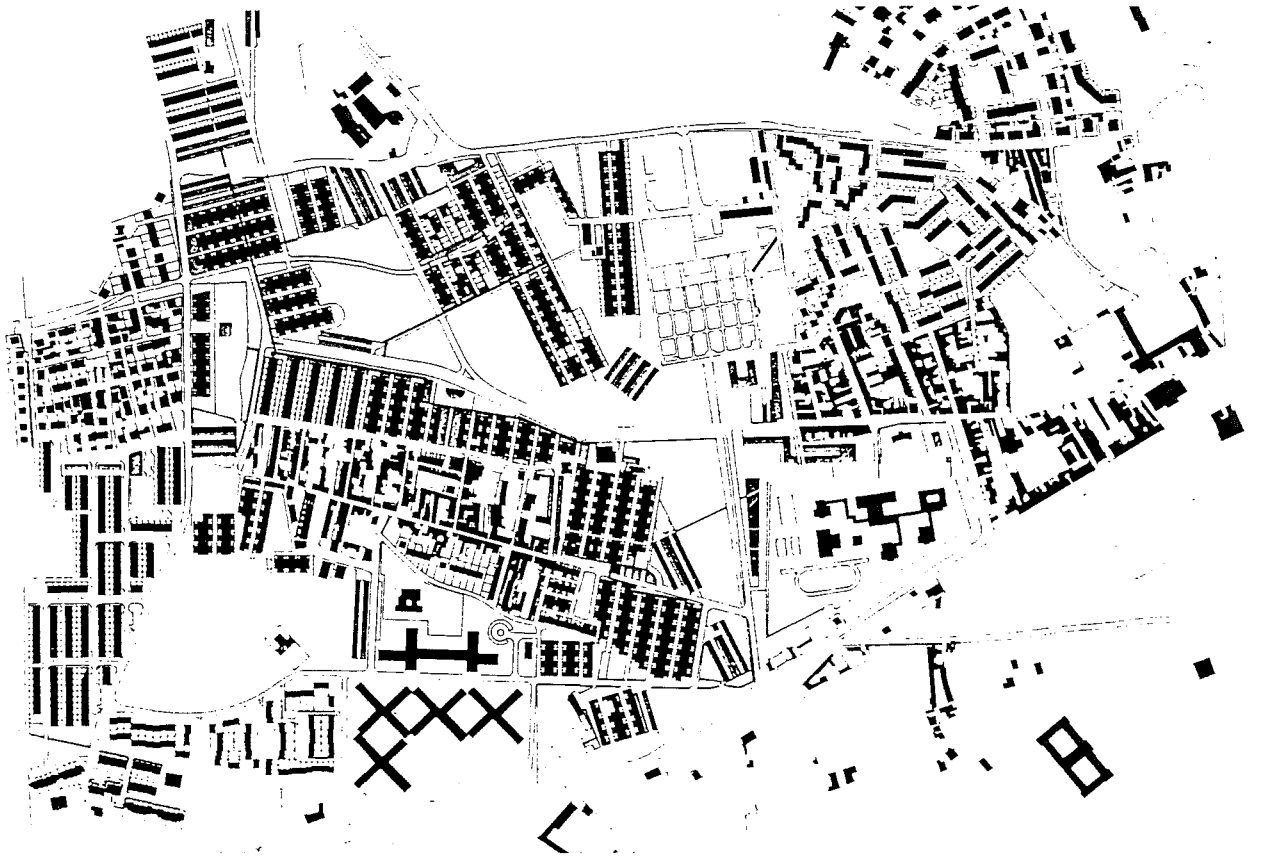
Portugal

Malagueira és un nou barri residencial d'Évora, una ciutat de 30.000 habitants d'origen rumanès i situada a 140 Km. de Lisboa. És el resultat de 16 anys de col·laboració entre l'Ajuntament i diverses cooperatives de vivendes, aquest districte ofereix un model de planejament urbà alternatiu, va rebre el Premi Príncep de Gales de Diseny Urbà de la Universitat de Harvard l'any 1988.

El projecte neix en un contexte fragmentat, on conviuen múltiples situacions, com en la majoria de les perifèries urbanes sobre les que es desenvolupen els nous paquets residencials amb compromisos físics que no poden desaparèixer.

En els límits es troba l'excusa per relaxar la rigidesa geomètrica d'una racional disposició de l'edificació, trobant solucions de compromís entre les preexistències i el nou.

L'actuació ocupa un terreny ondulat de 27 Ha. situat a l'Oest de les muralles medievals de la ciutat. La construcció del districte de Malagueira

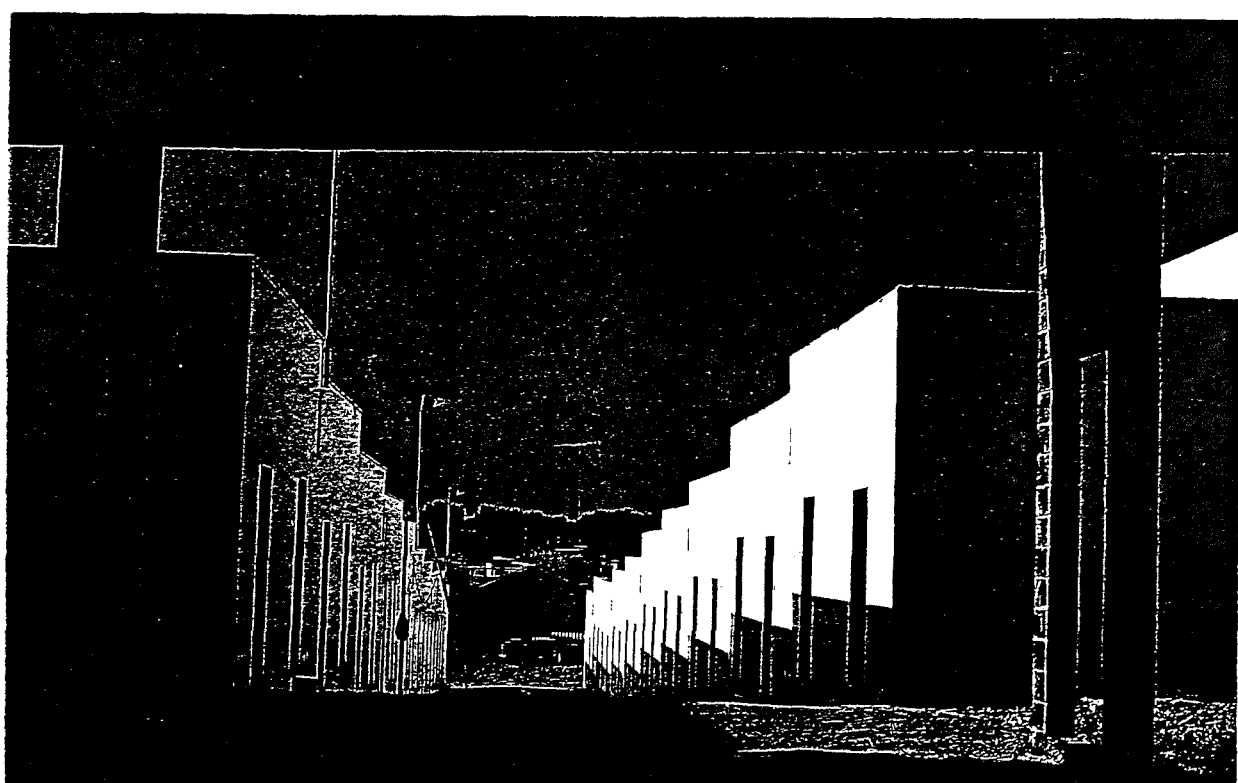
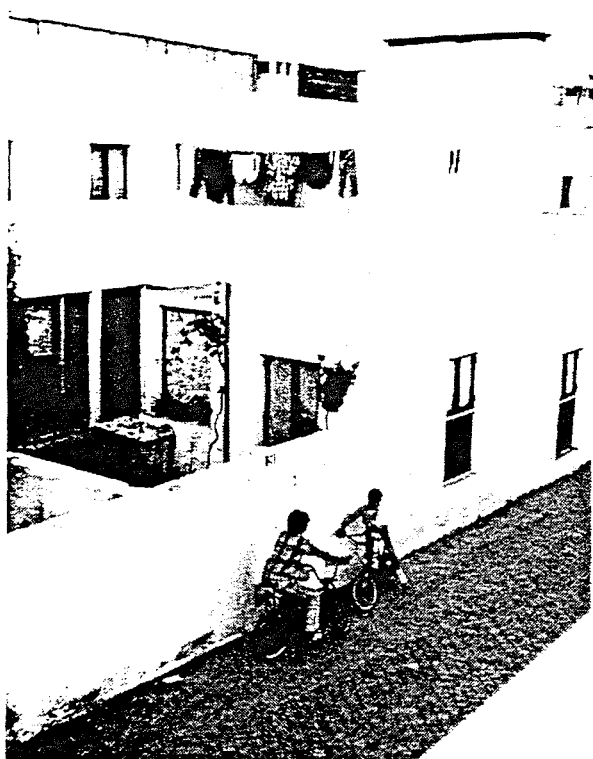

va començar l'any 1977, i es va realitzar en diferents fases. a més a més de les 1.200 vivendes de que consta, el programa inclou també diverses infraestructures i serveis públics.

En lloc de construir-se mitjançant un pla tancat, l'organització espacial es produeix per paquets ordenats a partir dels requeriments puntuals específics. El barri, expressament, no és un conjunt tancat sinó que està deliberadament incomplet en relació amb les funcions no residencials. El procés evolutiu del propi barri tancarà, en el temps, les fisures entre els diferents paquets residencials amb la construcció de dotacions o elements que aniran generant nous signes d'identitat del barri.

Els dos eixos perpendiculars de circulació rodada, que atravesen el terreny en direcció Est-Oest i Nord-Sud, serveixen de recolzament per estructurar la distribució de les parcel·les de les vivendes, cadascuna té una superfície de 88 m², 11x8 m., amb una única façana a carrer. L'eix Est-Oest travessa la galeria de serveis que recorre el solar en diagonal, de Nordest a Sudoest. El segon eix acompanya a la galeria en el seu recorregut i desemboca en la carretera nacional.

Els carrers són de 6 m d'ample i es disposen ortogonalment a les vies generals de connexió externa, intentant donar un cert sentit de

tancament al final dels mateixos. Aquesta aproximació fragmentària al problema s'adapta perfectament a una capacitat de promoció limitada econòmicament, i que fàcilment podrà tancar les operacions segons la disponibilitat real. El projecte sempre estarà "acabat".

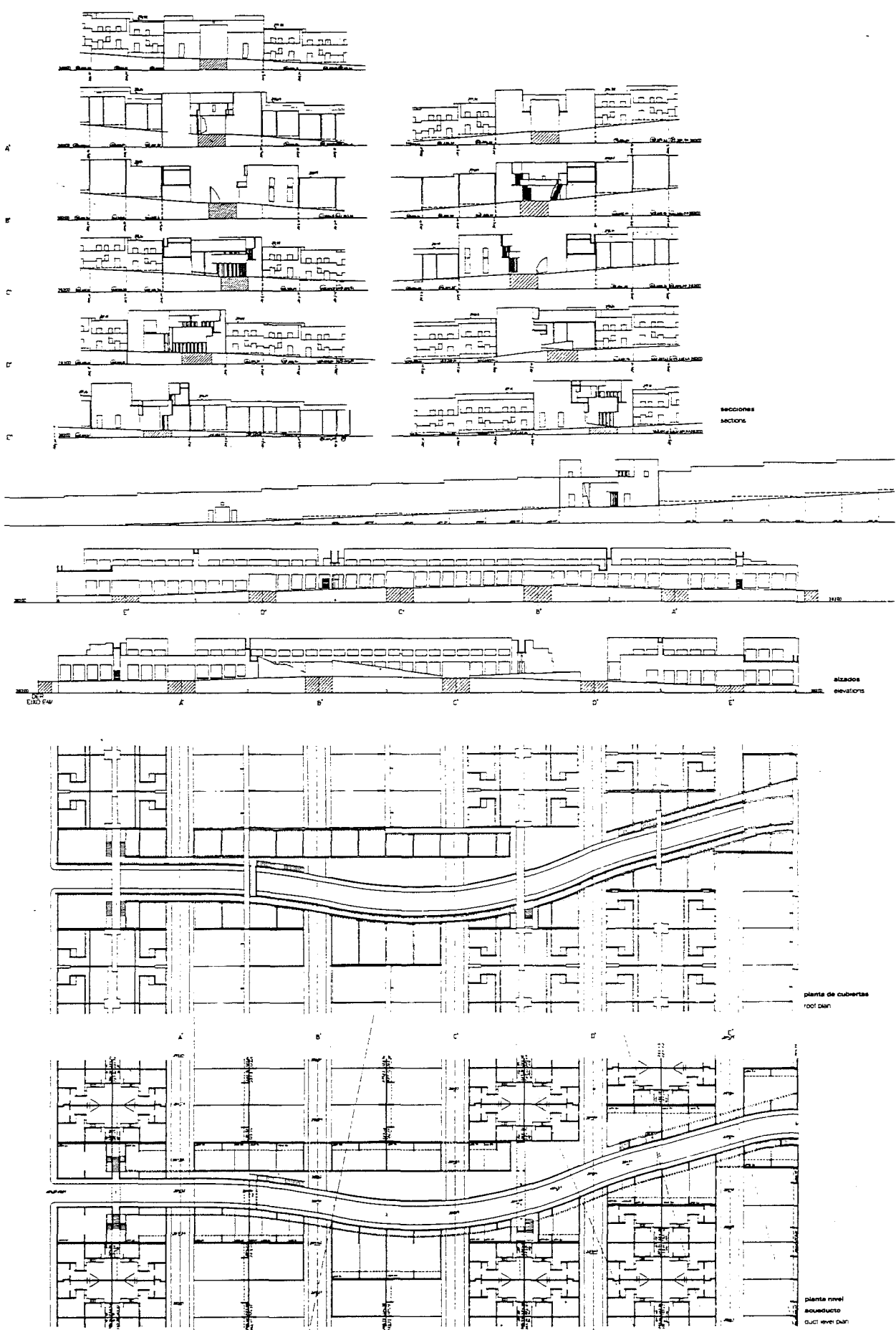
El subministrament d'aigua, energia, telèfon i televisió es realitzen a través de conductes elevats de formigó que al mateix temps serveixen de protecció de les vies peatonals primàries.

Els edificis i serveis públics: jardins, tendes, mercat, església, col·legi, restaurant i motel, es troben encara en diferents fases de projecte i execució.

Aproximadament 100 vivendes componen cada grup, estrictament organitzat en fileres rectes de vivendes.

Existeixen dues tipologies en forma d'L, en funció de la disposició del pati en la part davantera o traser del solar. En cada una d'aquestes vivendes de dues plantes, el nombre de dormitoris pot oscil·lar entre 1 i 5. La disposició lateral de patis, les terrasses que donen a la via i retrassen les segones plantes, etc ... són elements que introdueixen una gran diversitat paisagística i un ritme vibrant als carrers, posant en relleu la individualitat de les cases.

Rev. El Croquis. nº 68-69
Rowe, P.G. Modernity and housing. pàg. Pàg. 252-263

NIELS BOHR PARKEN

Jesper rasmussen A/S

1984-1986

Bredagerlokken, Odense

Dinamarca

Aquest projecte forma part del programes d'habitatge industrialitzat de Dinamarca. Tots els components estan prefabricats. A través d'aquest sistema es preten mantenir també el caràcter rústic i pintoresc desitjat per la població en barris d'habitatge unifamiliar.

El projecte es desenvolupa sobre un peça irregular de terreny en la que es defineix un sistema ramificat de xarxa viaria. Els traçats són rectilinis però utilitzen sovint canvis de direcció. Els extrems de la xarxa són utilitzats per disposar les bosses d'aparcament de cada grup de cases.

El projecte intenta que el carrer central tingui un caràcter representatiu, pel que adapta l'edificació amb la finalitat d'aconseguir una façana continua amb petites variacions en l'alineació de les cases.

Per evitar fileres execivament monòtones, les tires contínues són d'un màxim 5 ó 6 cases.

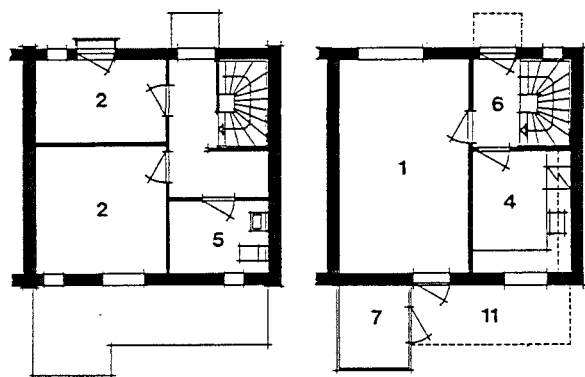
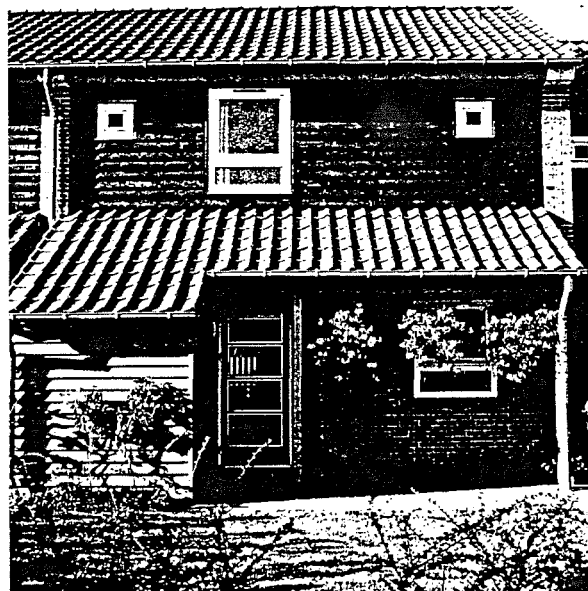
Els espais entre les fileres estan destinats a jardins comunitaris.

Hi han dos tipus de vivendes: les que es desenvolupen en dues plantes amb un programa funcional de cuina i sala menjador a la planta baixa, i habitacions i bany a la planta superior; i les que a cada planta disposa d'una vivenda amb accés independent des del carrer.

Kjeldsen, Marius. Industrialized housing in denmark. pàg. 114-117

ERTEBJERG

T. Skovgaard Sorensens

1986-88

Mundelstrup

Dinamarca

El projecte es desenvolupa en una peça irregular amb poca façana sobre una via de circulació rodada.

El conjunt s'articula mitjançant la creació d'un eix intern que es resol als dos extrems mitjançant la creació de petites places. Sobre aquest eix es disposen els accessos a les vivendes. En la part posterior es col·loquen els jardins individuals de cada vivenda. L'aparcament queda localitzat en tres bosses connectades a través d'un petit carrer de servei al exterior.

La penetració a l'espai peatonal central es realitza a través de diversos punts que lliguen amb les àrees d'aparcament exterior.

A l'Oest queda situada una petita zona verda.

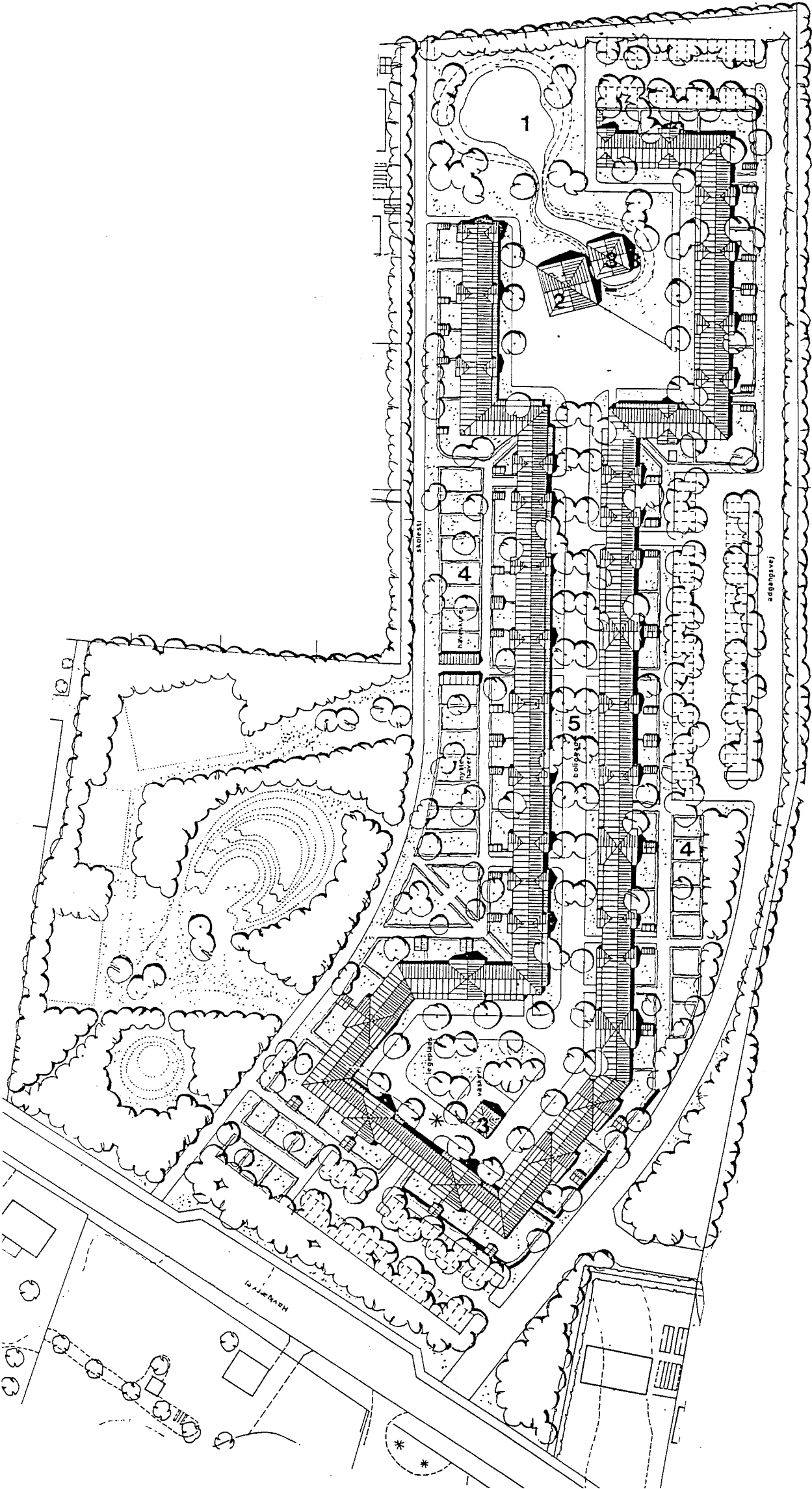
La tipologia de les vivendes: vivenda sobre vivenda amb accés directe del carrer.

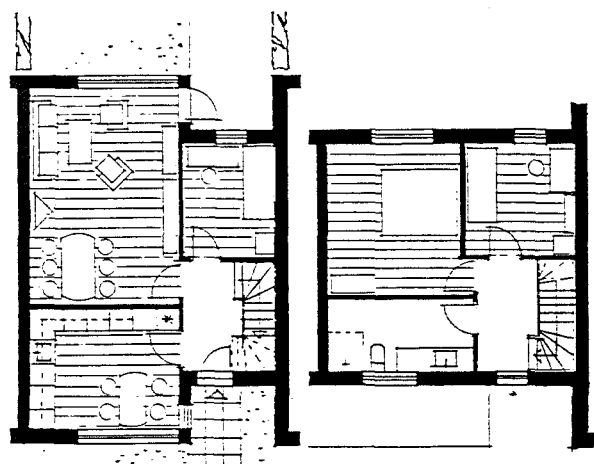
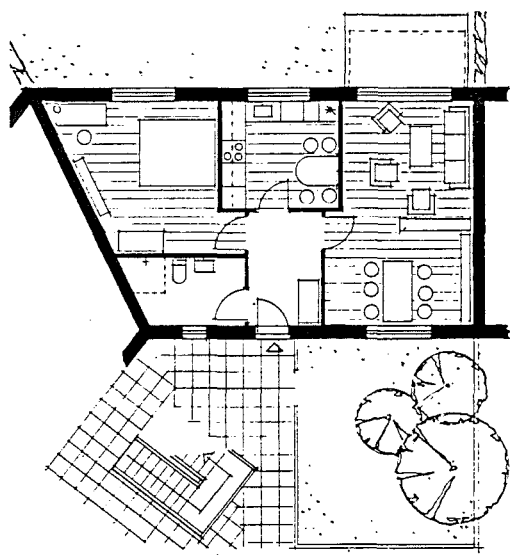
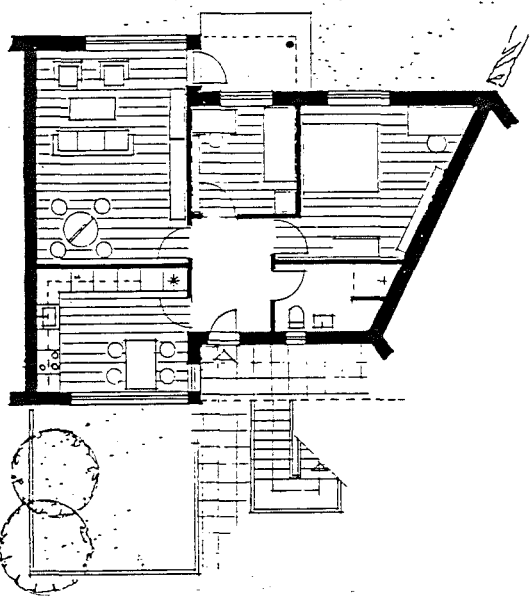
El projecte preten recrear l'espai urbà -carrer- a l'interior, deixant en l'exterior els jardins individuals i col·lectius, així com aquells elements que són molestos -aparcament de cotxes-. Aquesta actitud és pròpia dels projectes que es produeixen fora del contexte urbà i, per tant, és necessari recrear-lo (actituds similars es manifesten en el projecte d'Igualada o en el projecte de R.M. Stern). Al no existir un contexte de referència prou vàlit, el projecte li dona l'esquena buscant la continuïtat entre elements similars -jardins, vegetació, etc...-.

La forma edificada és una tira continua de forma abstracta que formalitza un carrer i unes places en els extrems.

No es defineix un parcel·lari com a tal sino que es privatitza una part del espai lliure per la protecció de les vivendes en planta baixa.

La intervenció cal entendre-la com una unitat de promoció sense que es pugui dividir, sense trencar la identitat de la peça.

RINGVAART PLASBURURT

Mecanoo

1988-93

Prinsenland, Rotterdam

Holanda

Projecte de 550 vivendes de protecció oficial de venda i lloguer.

El model urbà és similar al de Westhausen però introduint diversitat paisatgística. La Siedlung Pilotengasse de Viena és una altra variació sobre el mateix tema. La variació entre els tres projectes està en la diferent disposició de les fileres entre sí.

El barri s'organitza mitjançant una sèrie d'illes en les que es disposen fileres de cases, separades per una zona verda central. Totes les cases tenen la mateixa orientació.

Les fileres que donen a la via principal estan alineades, mentre que la resta van prenent diferents directrius de tal manera que es produeix una gran varietat formal en el paisatge. En tot el perímetre rodant de les illes es preveu aparcament.

Les quatre illes incorporen quatre jardins temàtics -anglès, japones, frances i holandes-.

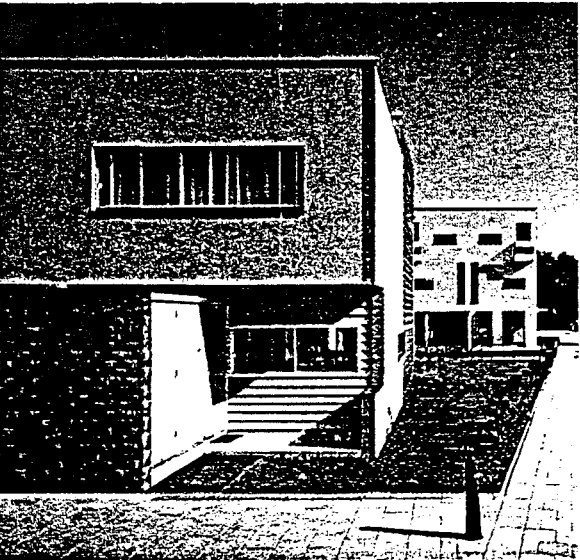
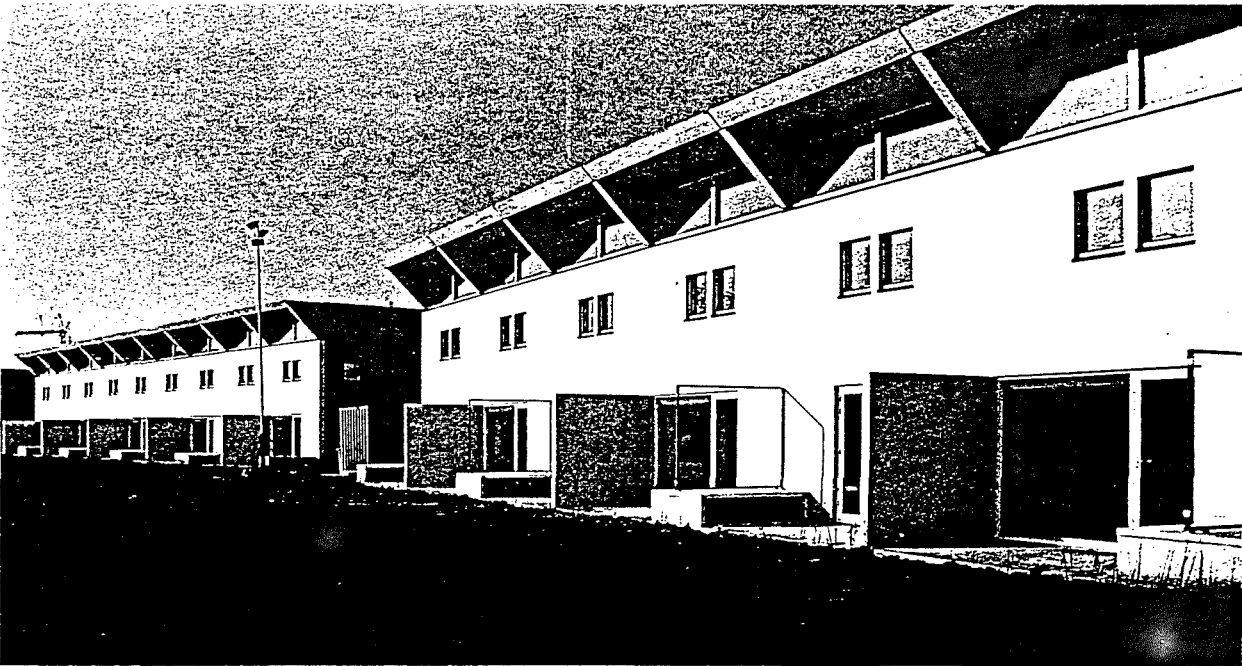
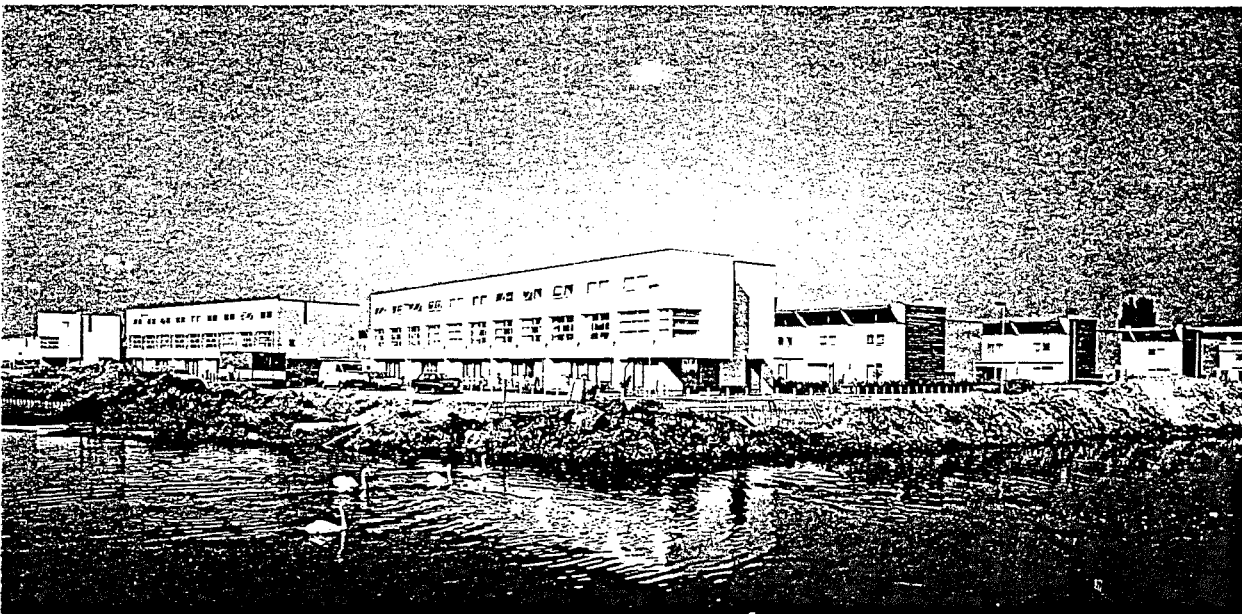
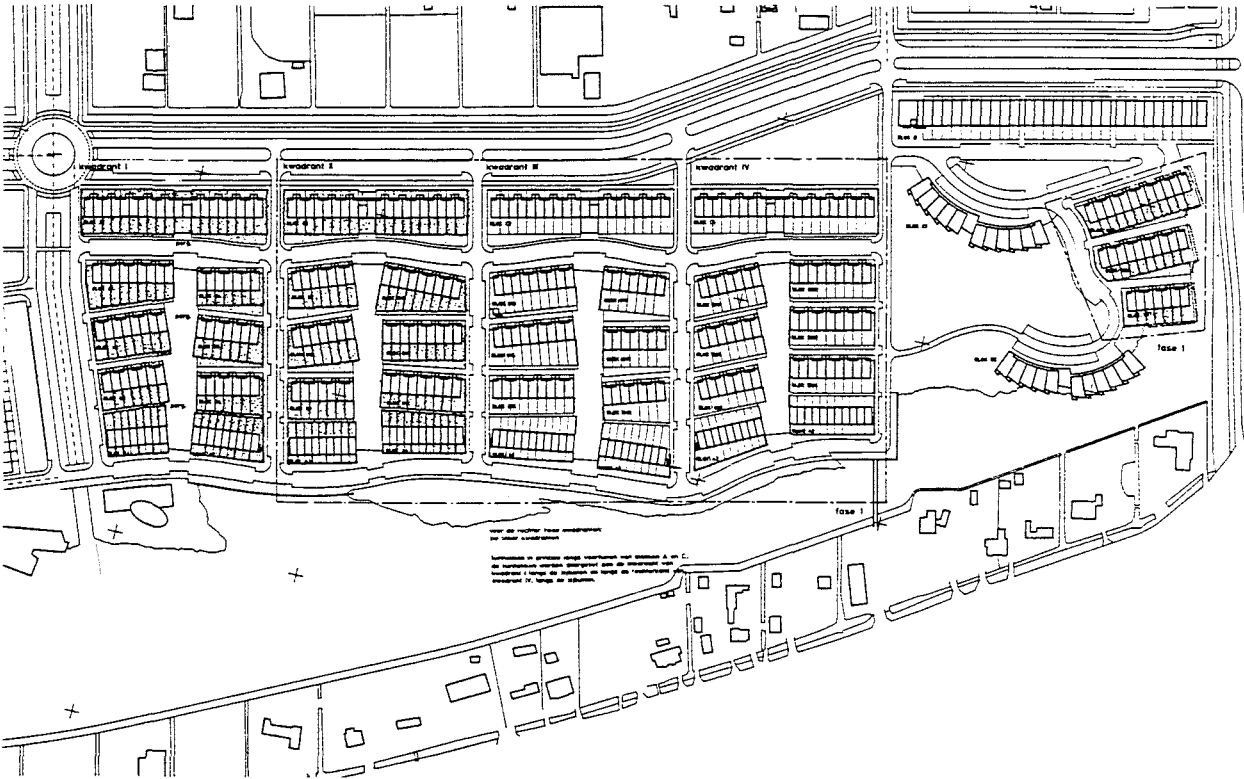
El complex conjuga la diversitat amb la unitat, la individualitat amb la col·lectivitat.

La façana de les vivendes és de 4 m. amb una profunditat de 9.5 m., el que fa una casa de 114 m² construïts, amb una jardí de 20 m² en una cara i variable en l'altra.

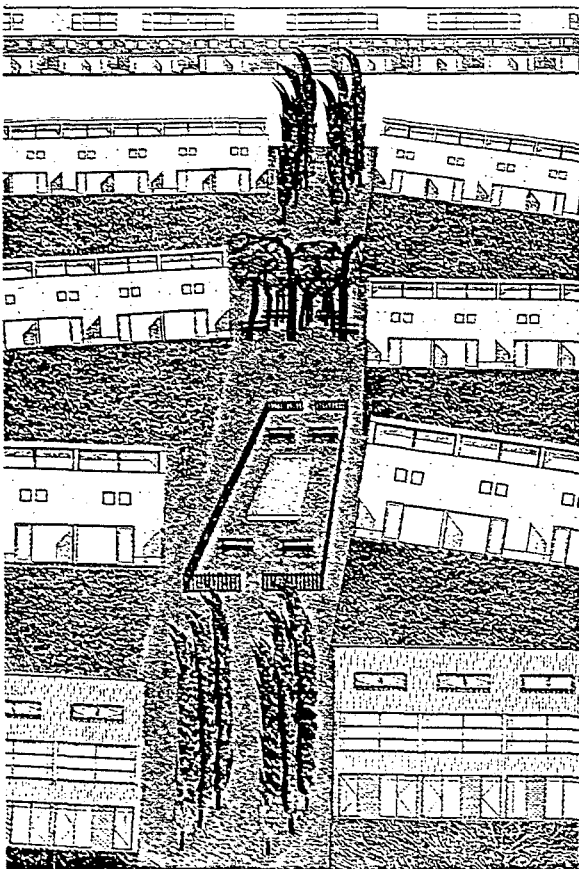
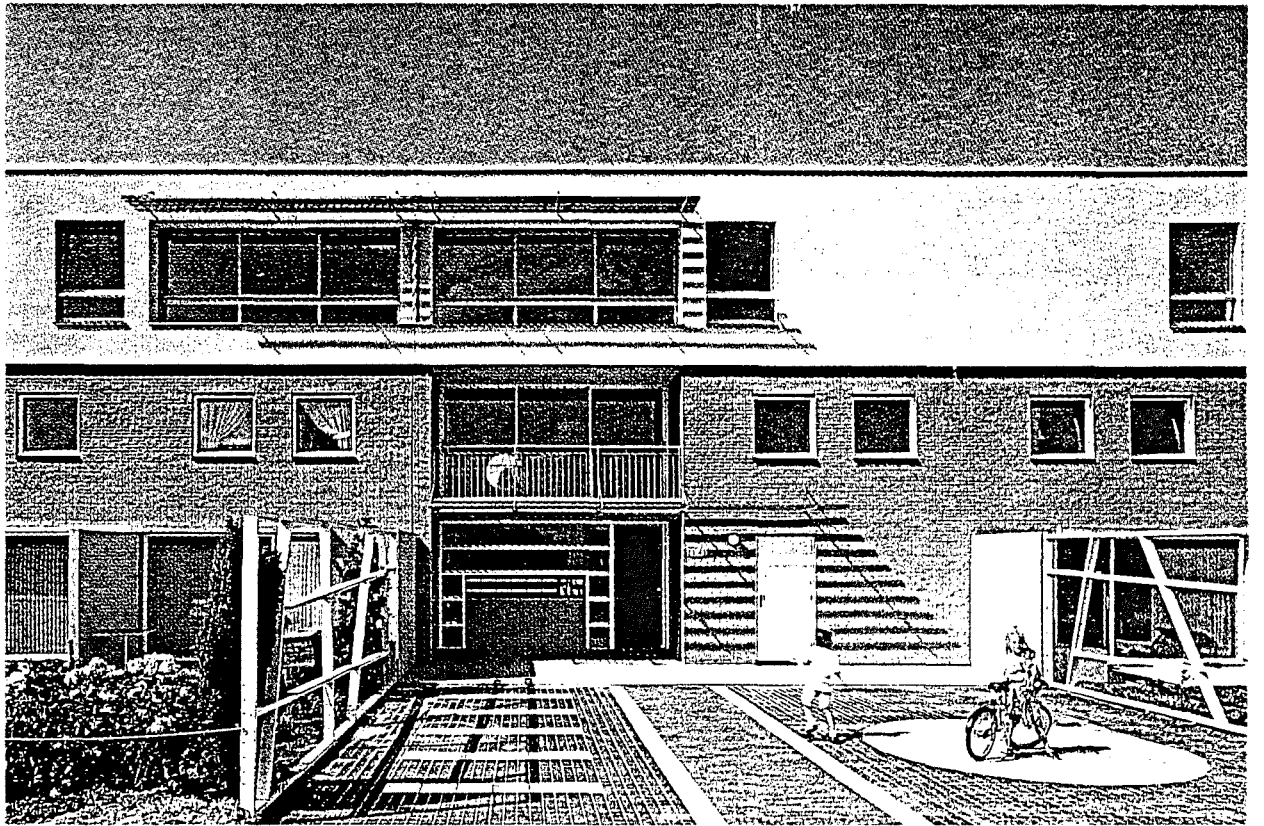
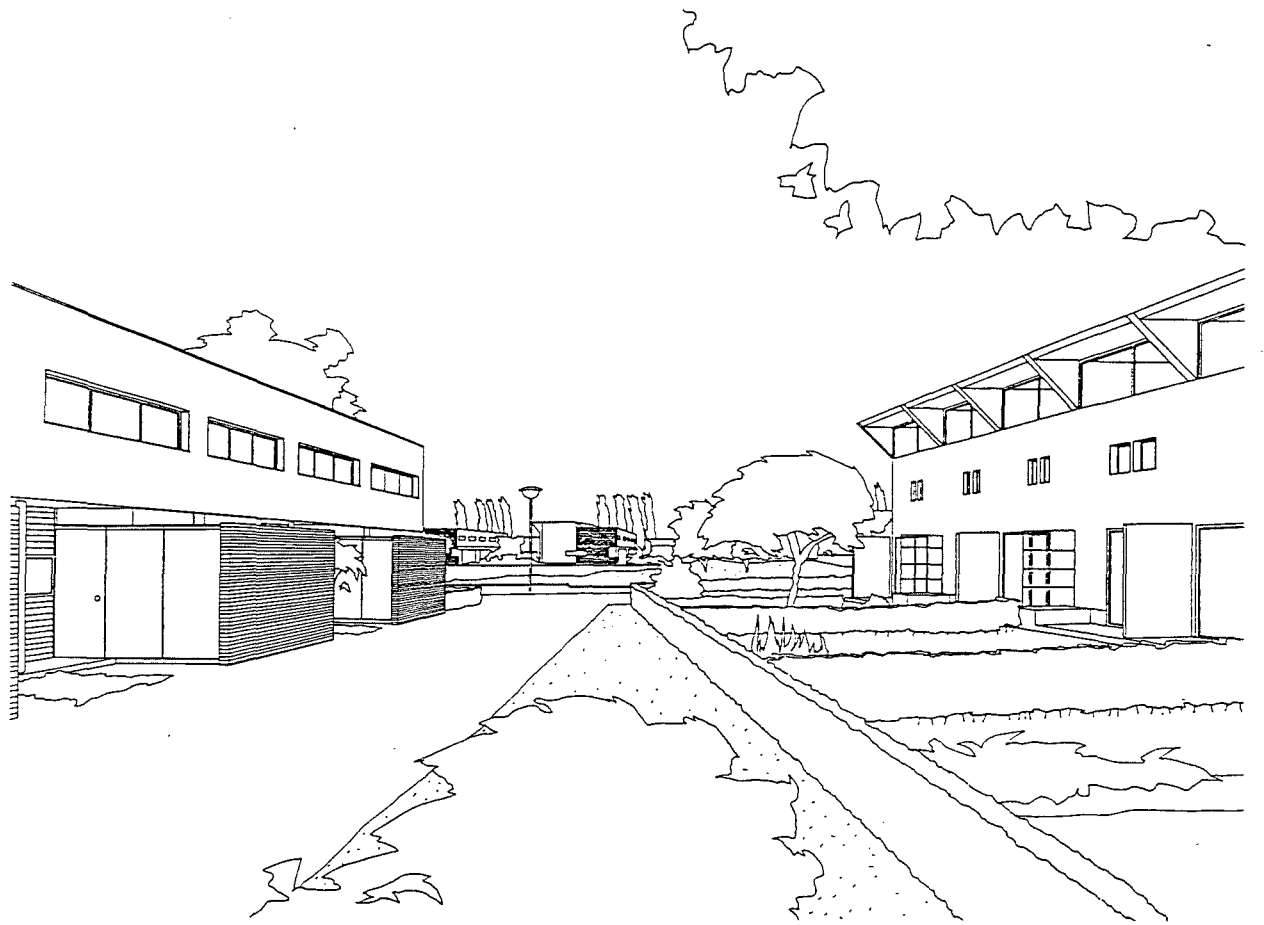
Les cases són de planta baixa i dues plantes. La planta baixa és de serveis i disposa d'una habitació. En la primera planta es col·loca la cuina i la sala-menjador, i en la segona 3 habitacions i el bany.

Hi ha un altre tipus de vivenda més petit, de planta baixa i pis, amb un programa funcional similar: cuina, sala-menjador i aseo en planta baixa, i 3 habitacions i bany en planta alta.

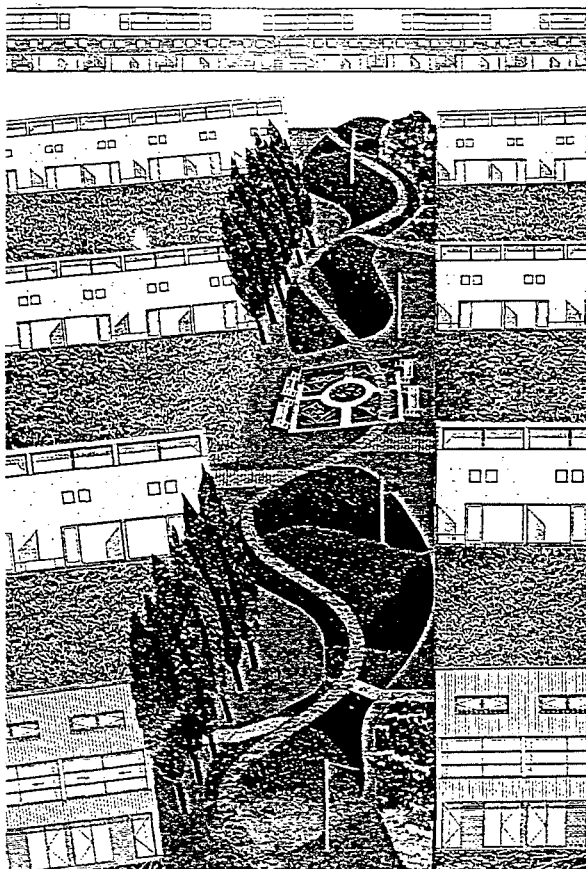
La irregular disposició de les cases en la parcel·lació i la xarxa peatonal introdueix una gran diversitat de situacions i imatges. Només l'arquitectura manté la uniformitat.

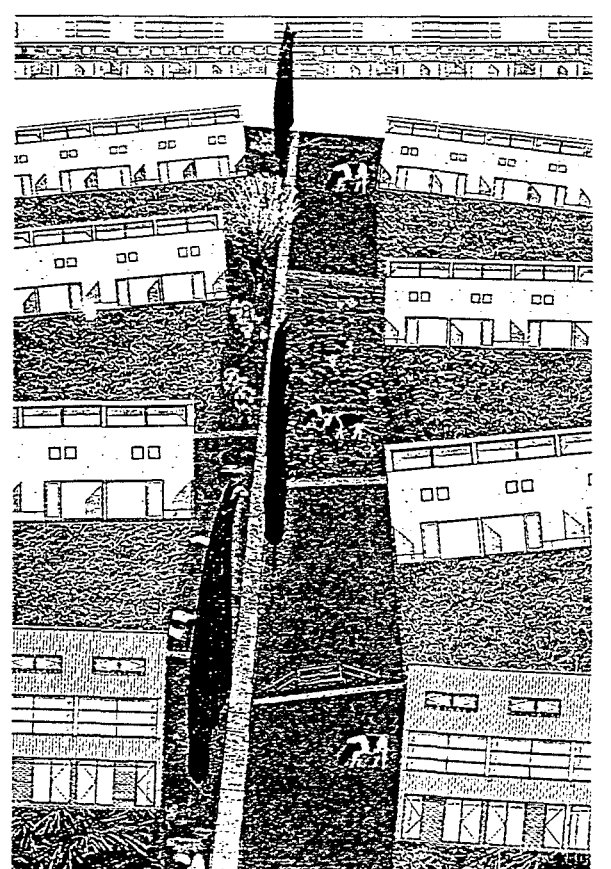

JARDIN FRANCES

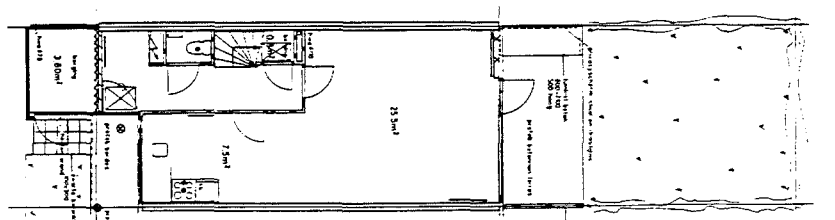
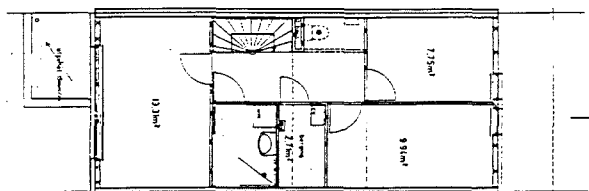
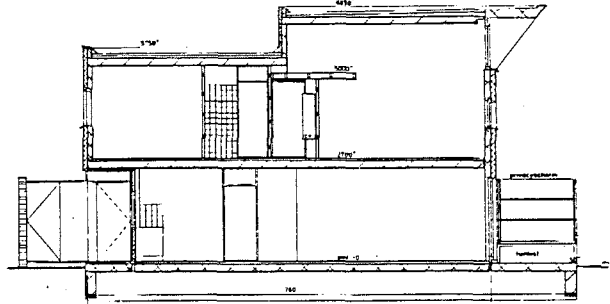
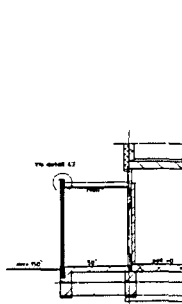
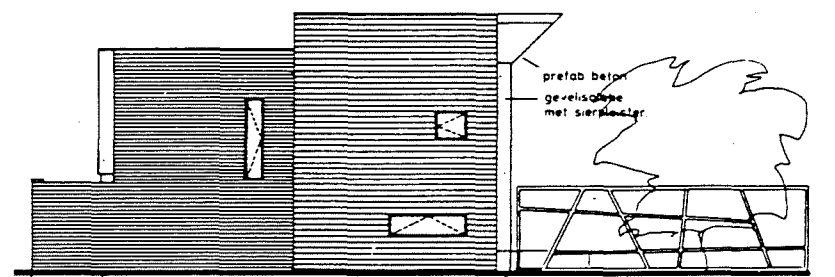
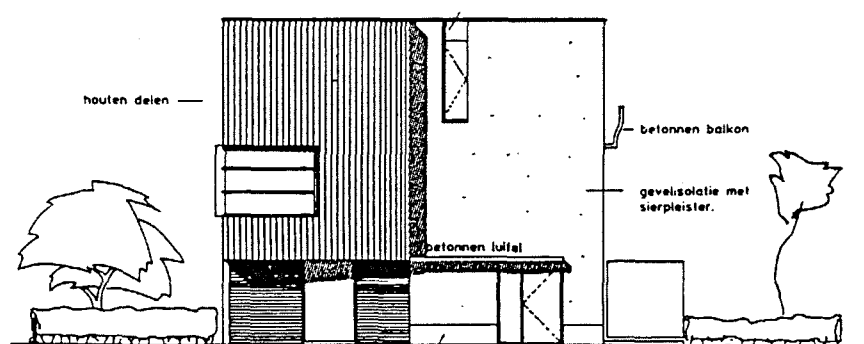
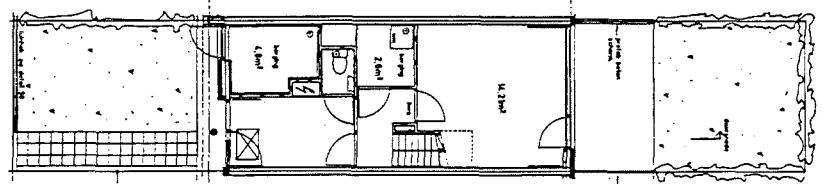
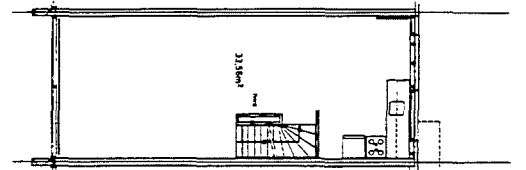
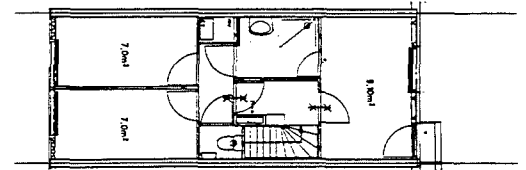
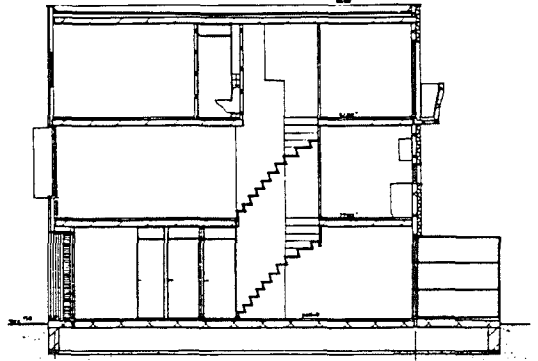
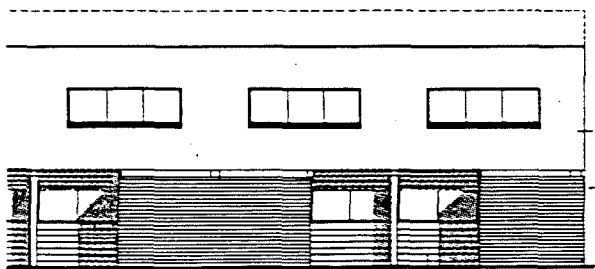
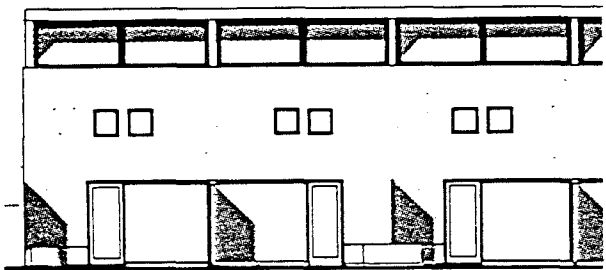
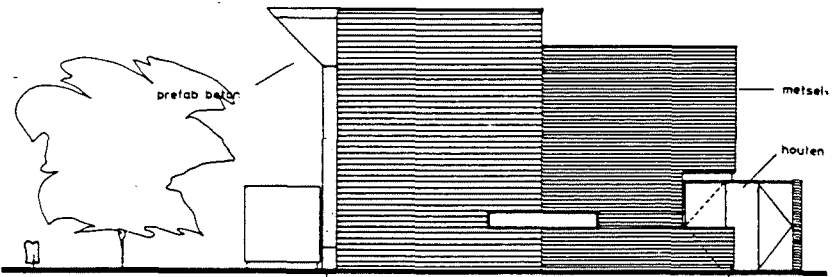
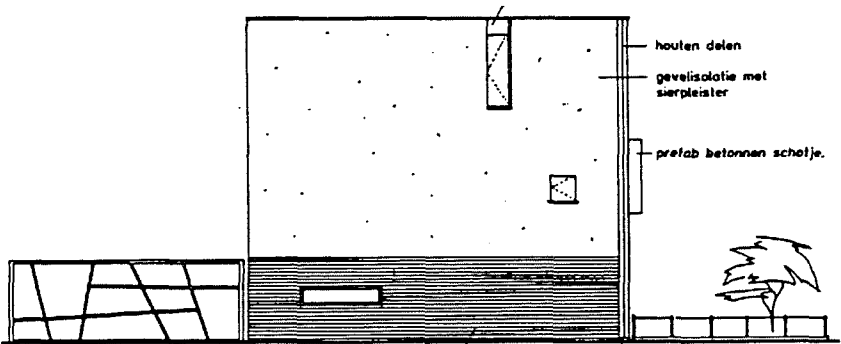
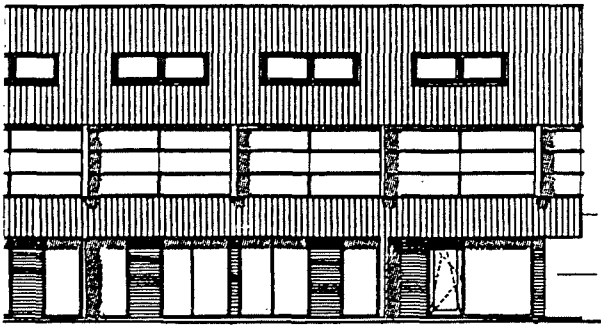
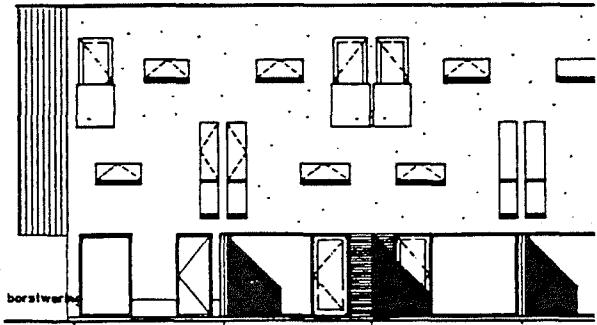

JARDIN INGLES

JARDIN HOLANDES

SANDBAKKEN

C.F. Mollers Tegnestue
1988-1990
Skade, Arhus
Dinamarca

Operació de 112 vivendes en un lloc on hi havia una densa vegetació, i on els veïns estaven en contra de que s'edifiqués qualsevol projecte.

L'espai central del lloc està ocupat per una depressió i dos turons, un a cada costat. La forma del terreny és irregular tenint accés rodat des de dos punts.

Conjunts irregulars d'habitatges es disposen al voltant d'un espai comú interior que va formant un recorregut en forma de carrer. Els aparcaments es col·loquen enterrats sota aquest espai. Entre els diversos conjunts es disposa un petit llac que independitza cadascuna de les parts.

Els edificis són de planta baixa i pis, amb habitatges de planta baixa i pis, i d'altres que estan superposats ocupant només una planta. S'obté un conjunt molt diversificat d'oferta de vivendes amb diversos programes funcionals.

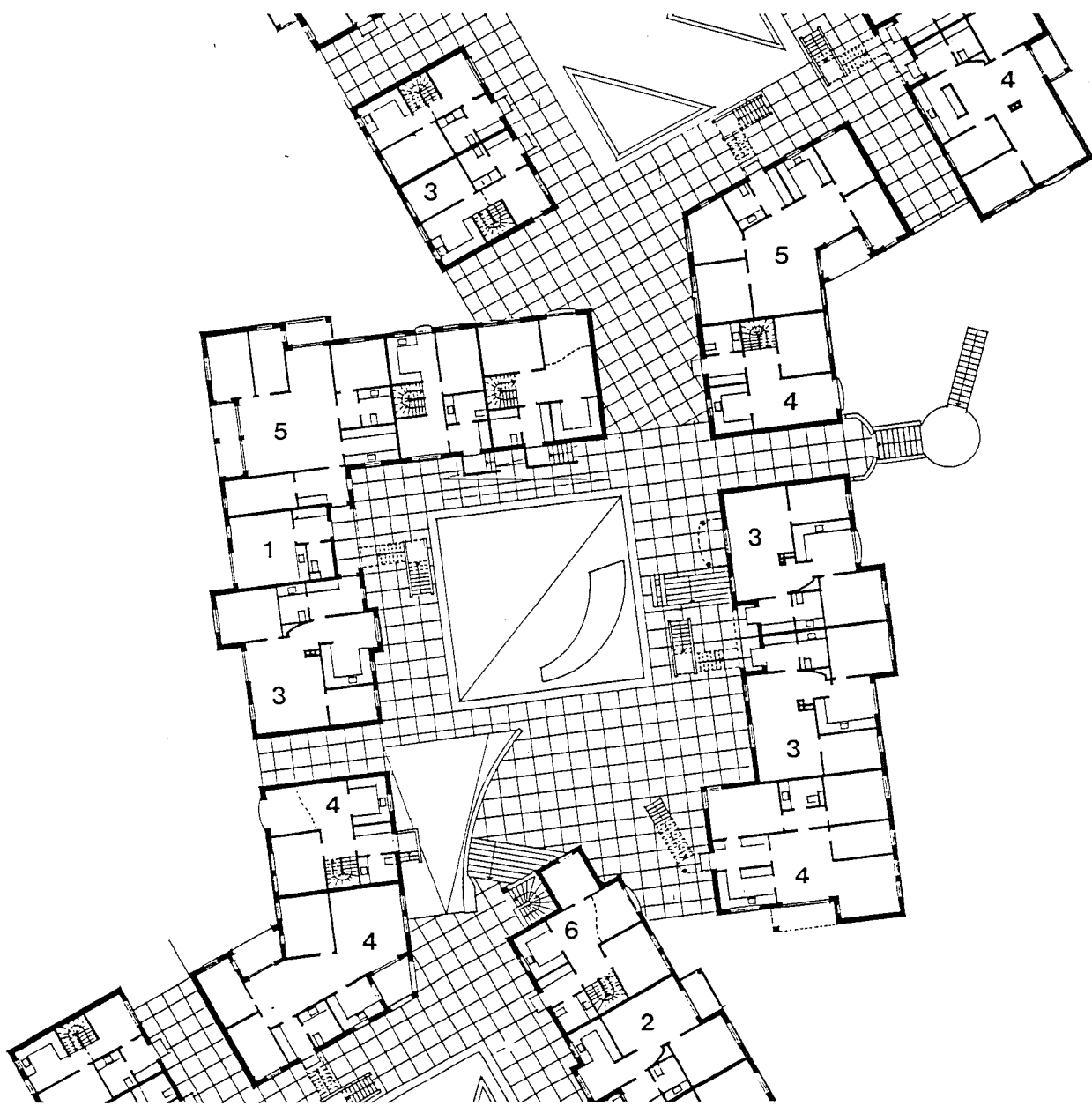
Totes les vivendes tenen accés directe del carrer.

El projecte lliga l'espai urbà amb l'espai natural, no individualitzen les vivendes sino agrupant-les i, per tant, alliberant sòl. Cap vivenda disposa de jardí individual.

El projecte es produeix fora del contexte urbà. Per aquesta raó recrea espais, interioritzant-los, que el doten d'urbanitat.

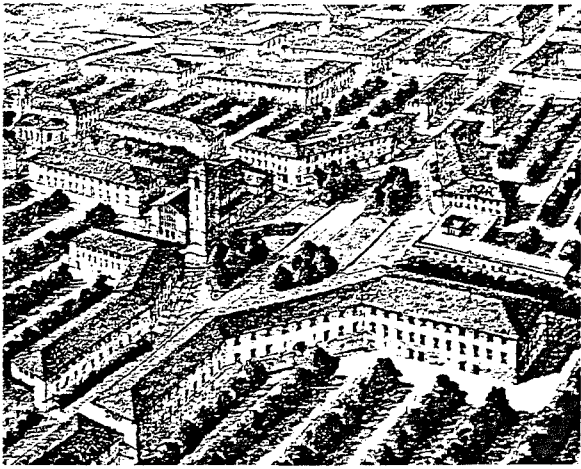
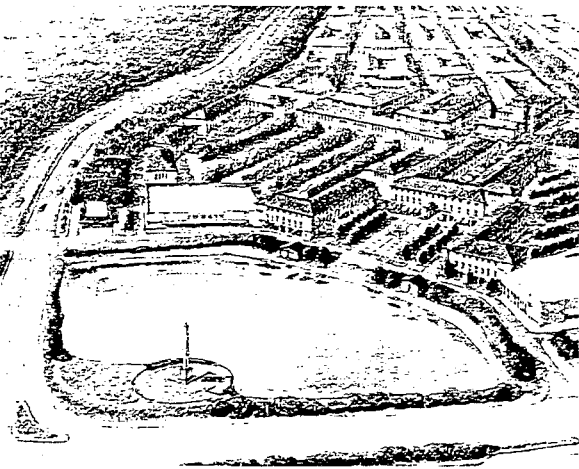
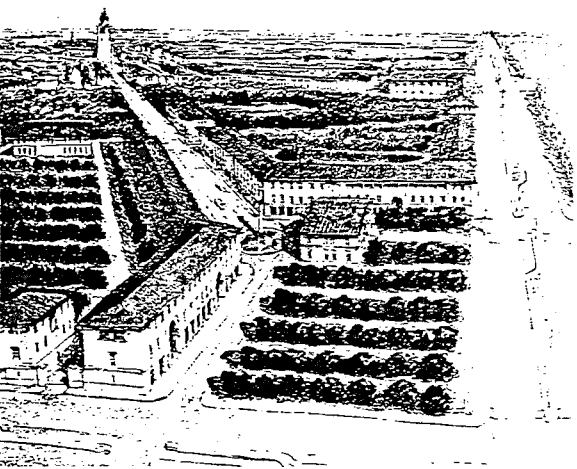
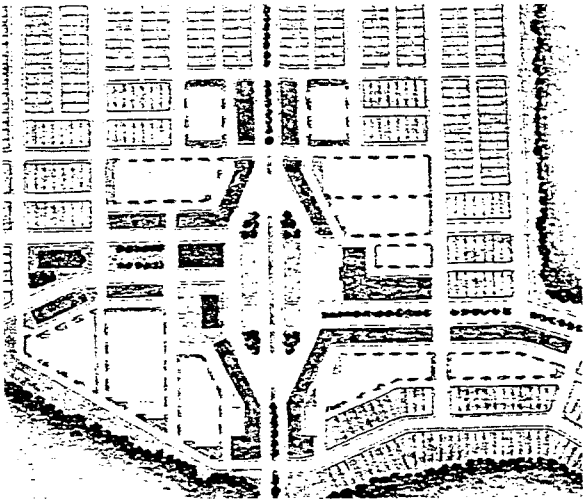
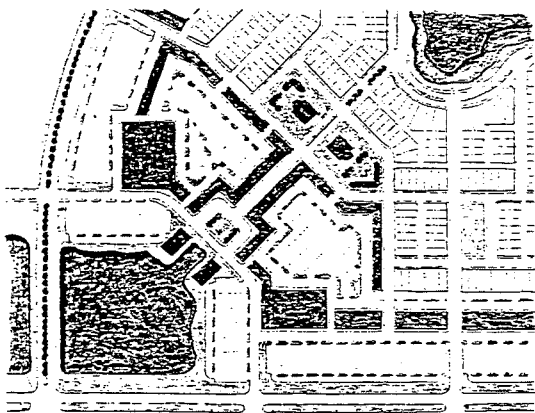
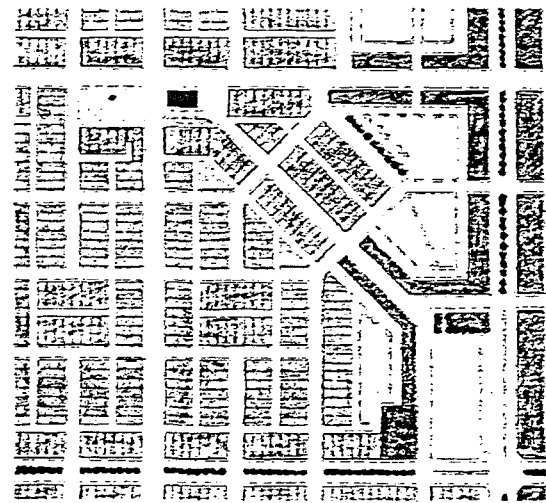
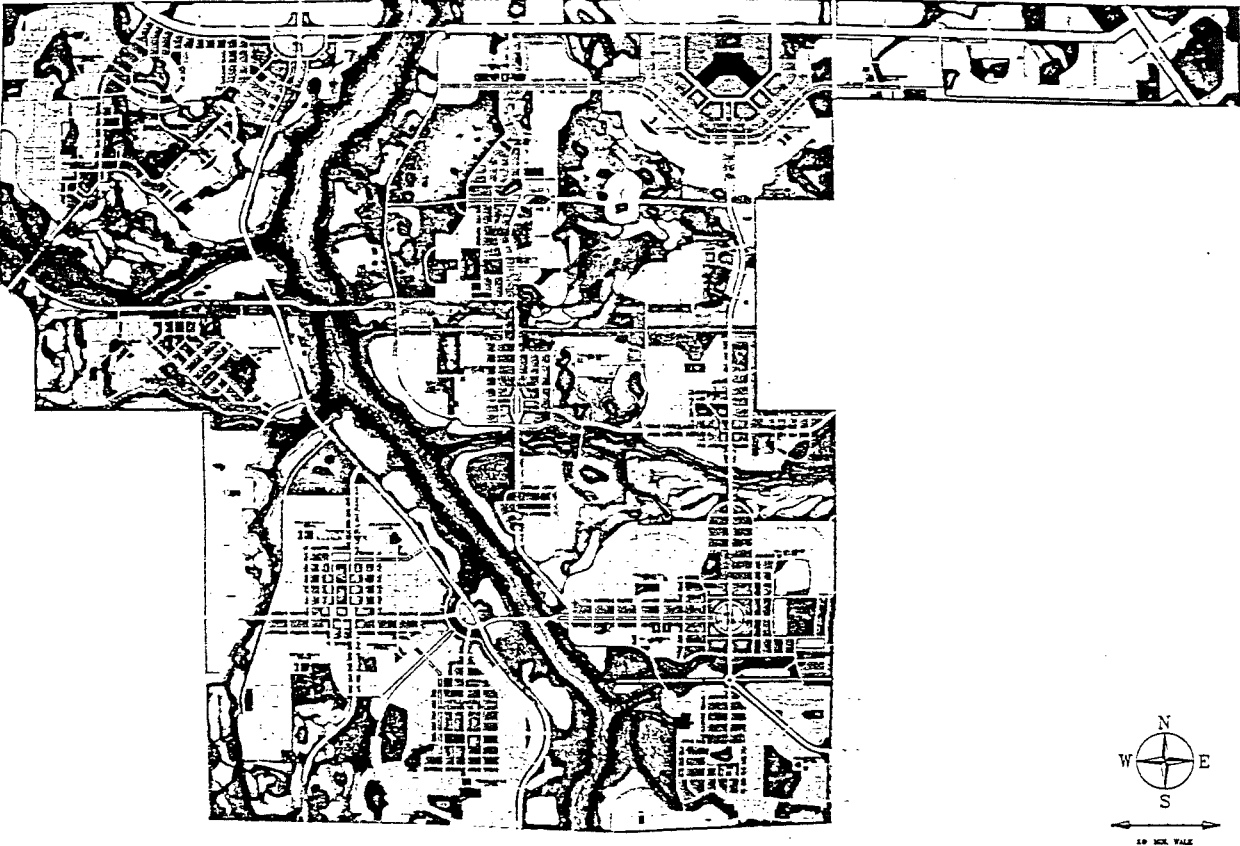
SEASIDE et alt
Duany,A. / Plater-Zyberk,E.
1988-1990

U.S.A.

El grup dirigit per Duany i Plater a desenvolupat una metodologia de disseny i planificació urbana que parteix de la complexitat del fet urbà.

Els instruments utilitzats són el pla director, model viari rodat, model viari peatonal, tipificació de les seccions viàries, regulació d'usos, disposició d'usos i dotacions, i els còdigs (ordenances) definint unes pautes per cada un dels elements.

Les pautes serien: no segregat el tràfic ni segregat-lo, doncs ajuda a controlar-ne la velocitat i es facilita la interconnexió. Facilitar el moviment peatonal i permetre aparcar els cotxes en el carrer ajuden a assolir aquest objectiu. Es

suprimeixen les grans superfícies d'aparcament i per tant els usos que les fomenten.

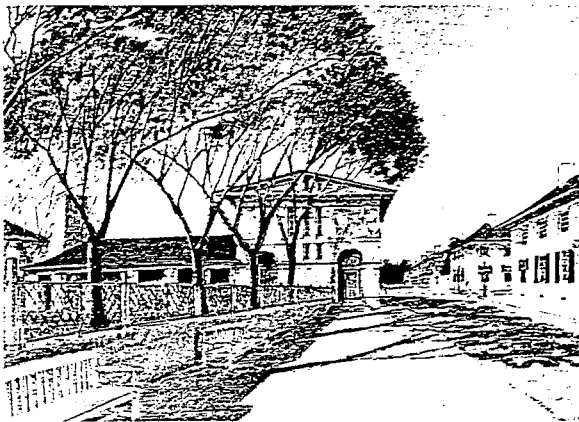
L'habitage s'integra en petits conjunts veïnals disposant vivendes de diferents tipus i tamany, però de similar apariència en el mateix conjunt, disposant vivendes sobre el terciari i les botigues.

La participació de tots els agents implicats esdevé fonamental. L'oficina de producció es situa en el lloc d'intervenció i està formada per diversos professionals que treballen col·lectivament.

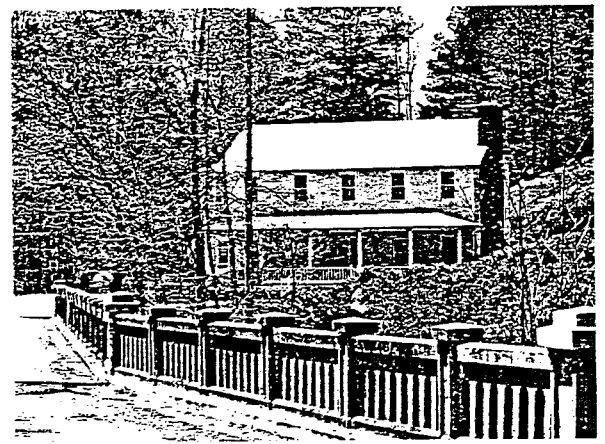
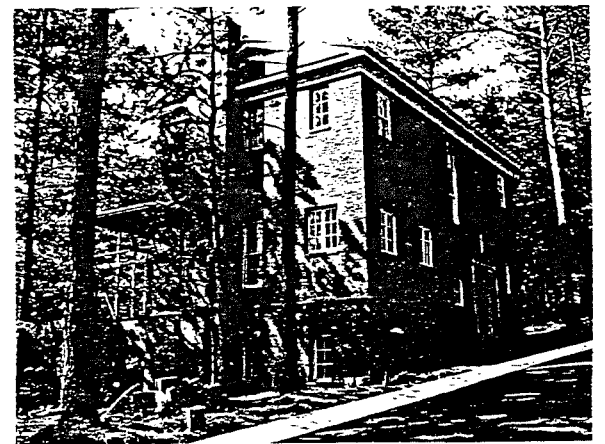
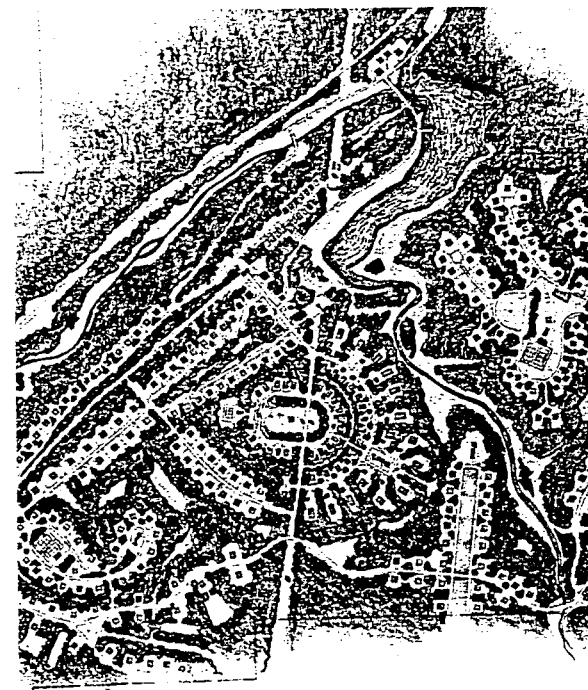
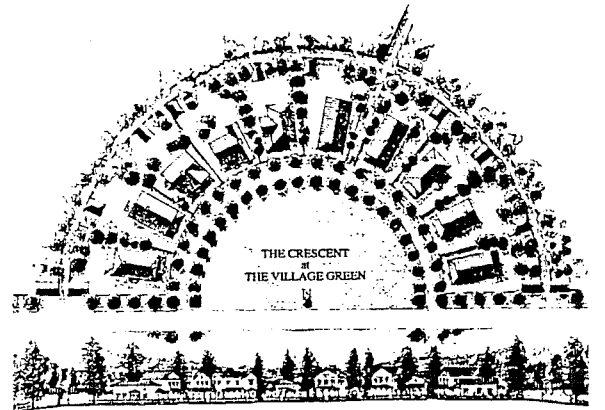
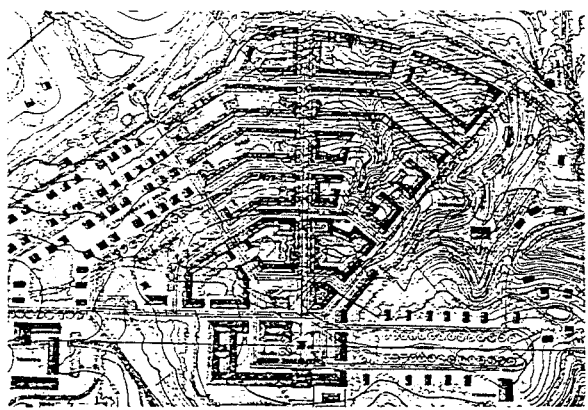
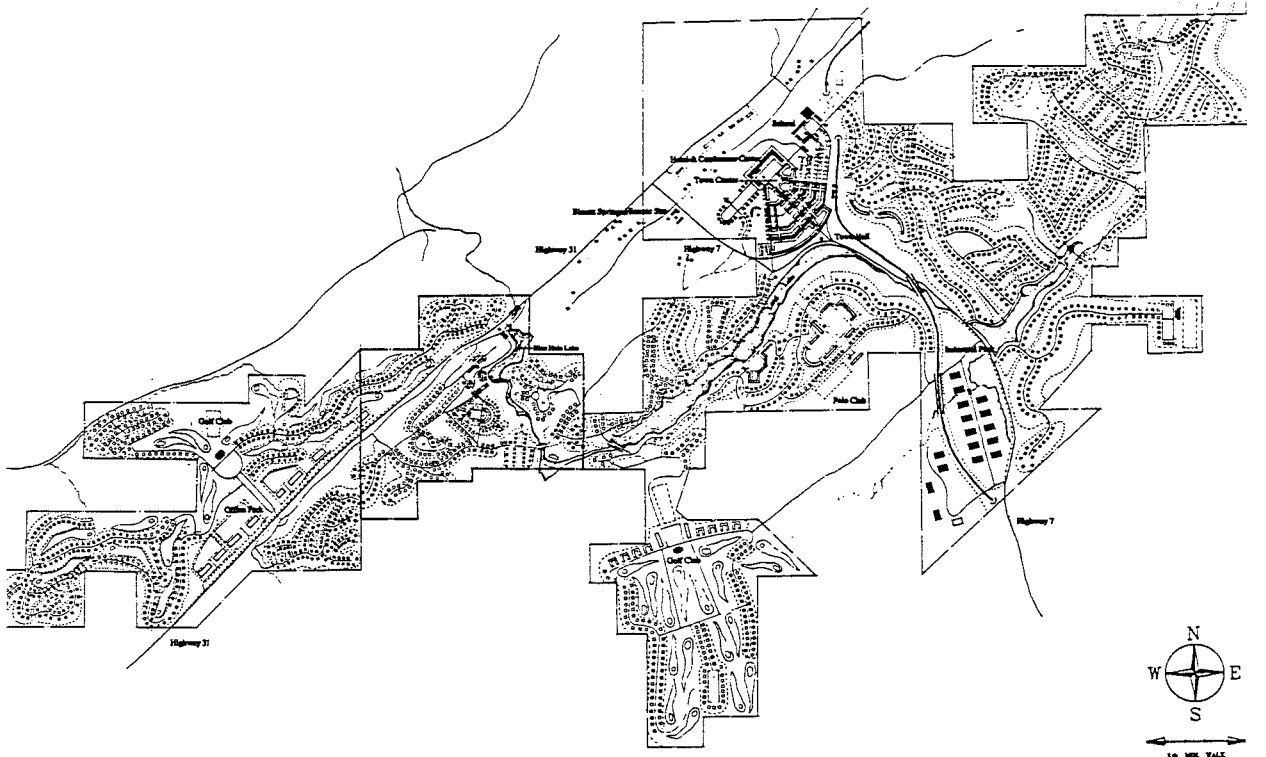
Els projectes que es presenten són una mostra dels resultats assolits amb aquest mètode.

- Avalon Park, Orlando, Florida, 1989.
- Nance Canjon, Chico, California, 1990.
- Blount Springs, Bount Springs, Alabama, 1988.
- Wellington, Palm Beach Country, Florida, 1989.
- Kentlands, Gaithersburg, Maryland, 1988.
- Sandy, Spring, Maryland, 1988.

Duany,A. / Plater-Zyberk,E. Towns and Town Making principles.

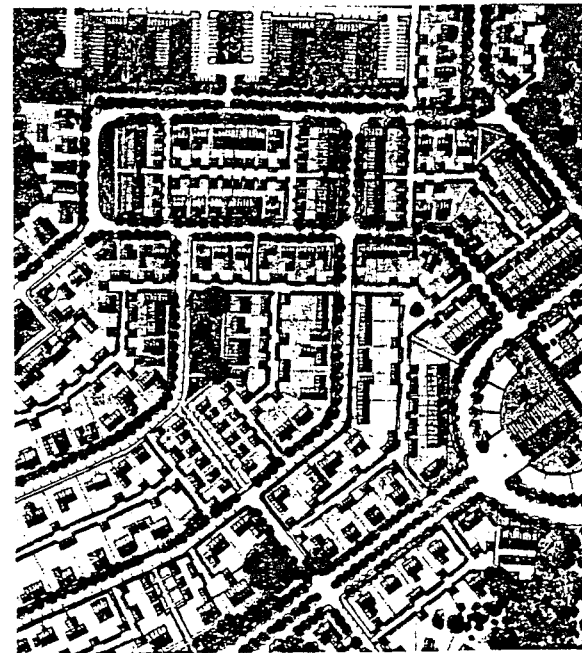
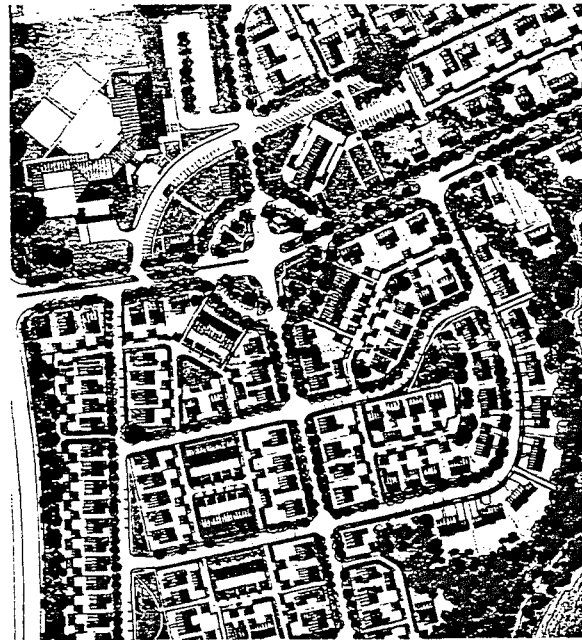
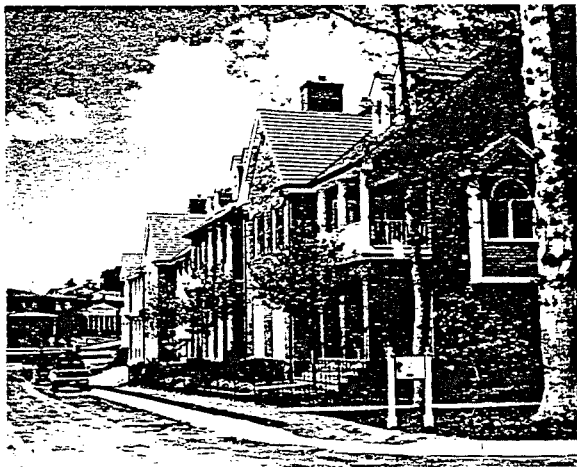
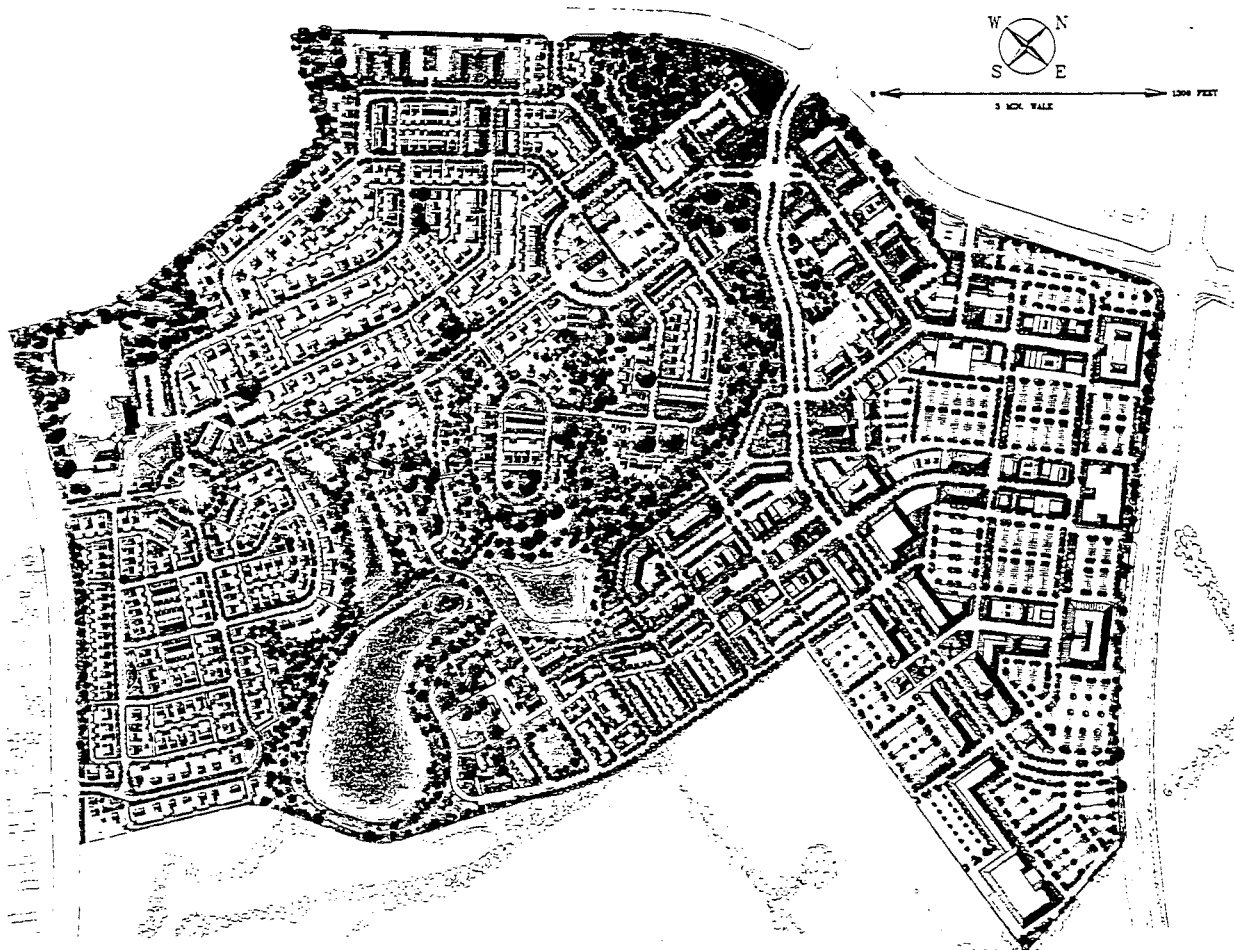

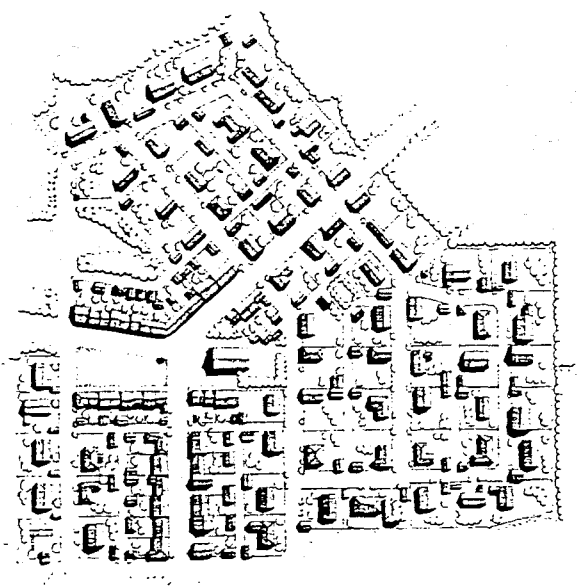
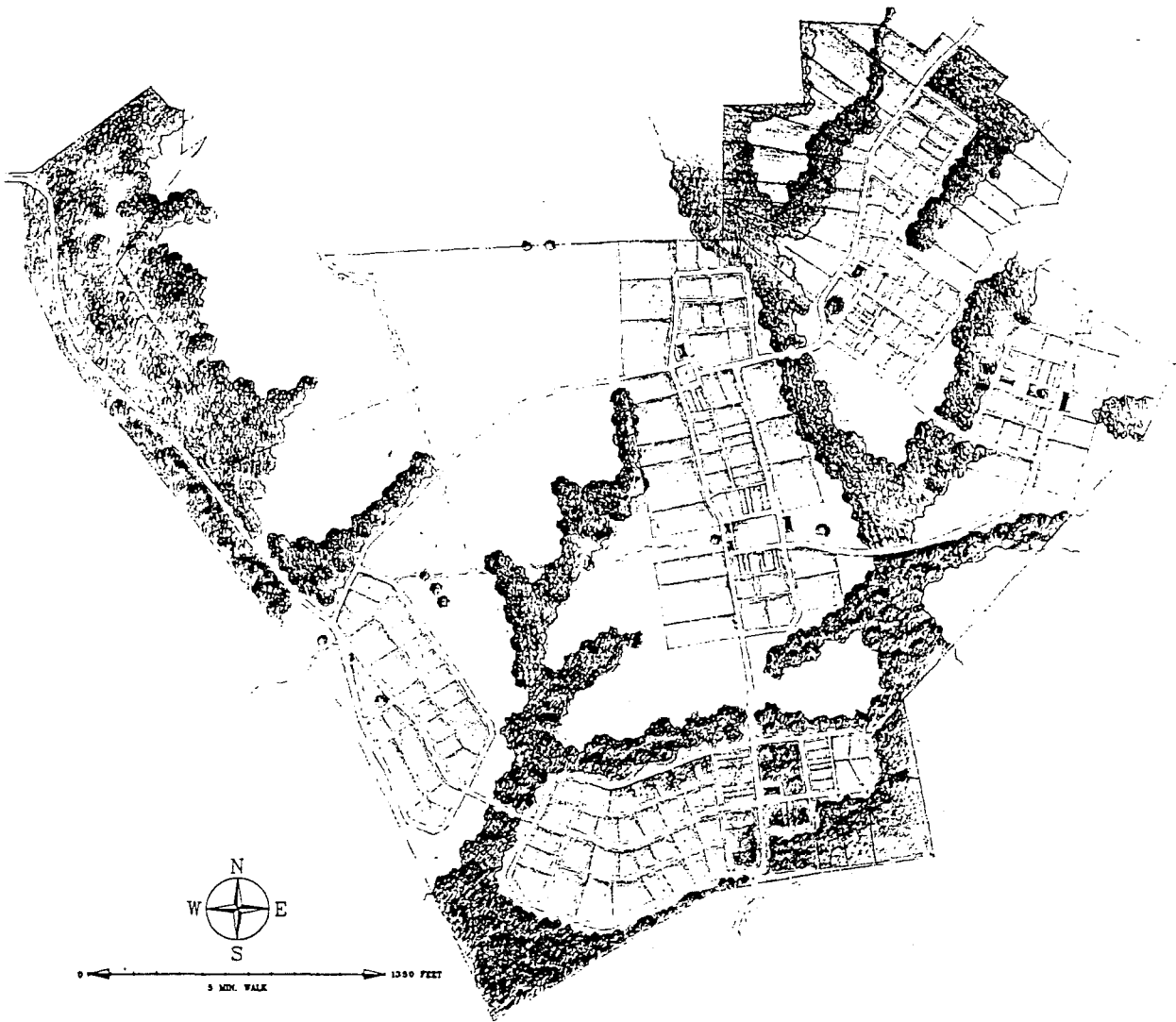

A TYPICAL STREET

A TYPICAL LANE

A TYPICAL ROAD

JOSEPH ALFANDRE & COMPANY, INC. DEVELOPERS		THE SETTLEMENT AT SANDY SPRING URBAN STANDARDS		ANDRES DUANY ELIZABETH PLATER-STORER TOWN PLANNERS			
SQUARES		STREETS		LANES		ROADS	
BUILDING USE The following building uses are permitted in the Settlement at Sandy Spring: Single-family detached houses Two-family detached houses Townhouses Row houses Small commercial buildings Public buildings Schools Churches Community centers Health care facilities Offices Retail stores Restaurants Hotels Motels Residential care facilities Nursing homes Senior centers Day care centers Preschools Elementary schools Middle schools High schools Colleges Universities Research facilities Government buildings Military installations Prisons Jails Courthouses Police stations Fire stations Post offices Public libraries Public parks Public playgrounds Public swimming pools Public golf courses Public tennis courts Public basketball courts Public baseball fields Public soccer fields Public horse parks Public dog parks Public petting zoos Public botanical gardens Public arboreta Public conservatories Public conserv							

SOLVAENGET

B. Lundgaard, L. Tranberg

1988

Norre Alslev

Dinamarca

Promoció de 12 habitatges calefaccionats amb energia solar passiva. Aquestes cases estan vinculades a una àrea delimitada per desenvolupar experiències ecològiques en matèria d'habitatge.

La premisa bàsica del projecte es demostrar que no es un requisit previ per la calefacció solar passiva la disposició de l'edificació en una orientació Est-Oest, sino que es poden col·locar d'una manera dispersa.

El conjunt s'organitza al voltant d'un espai central comunitari en forma d'U.

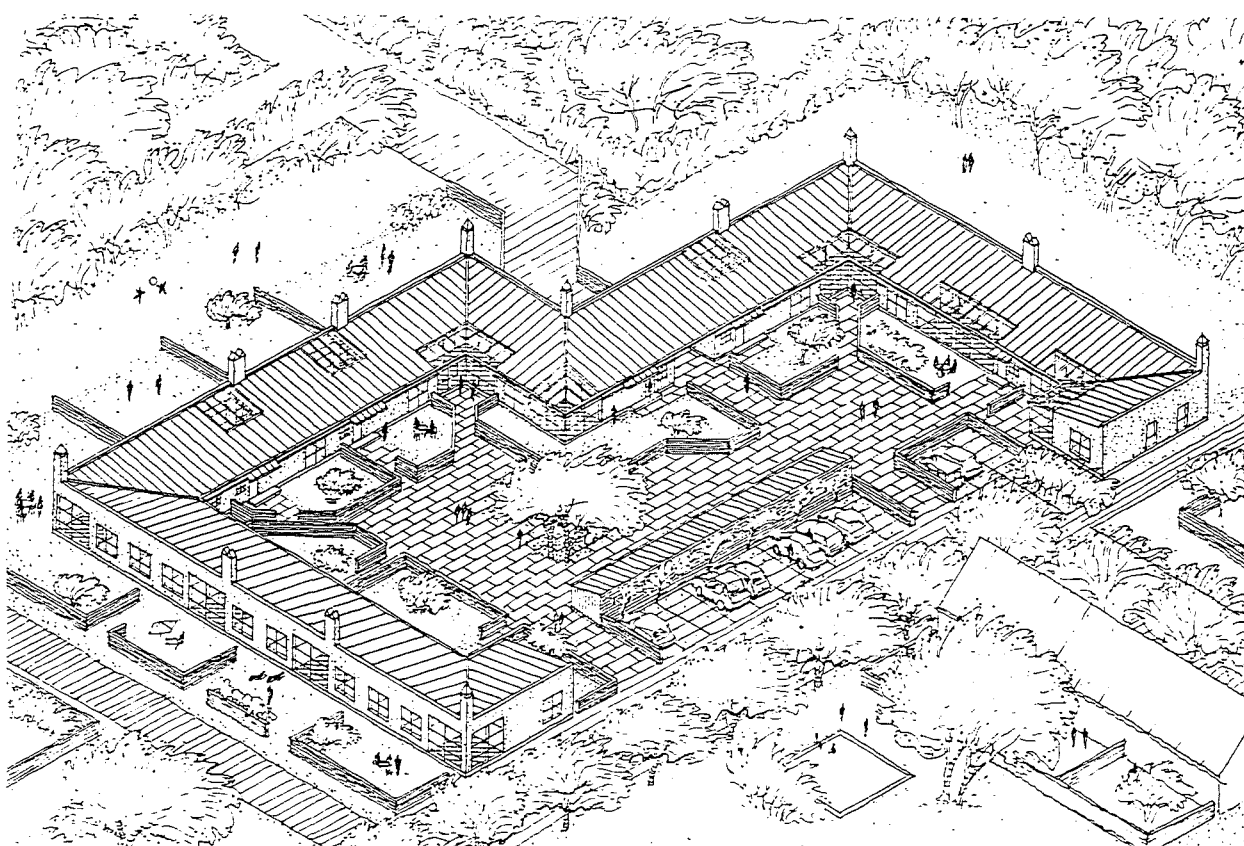
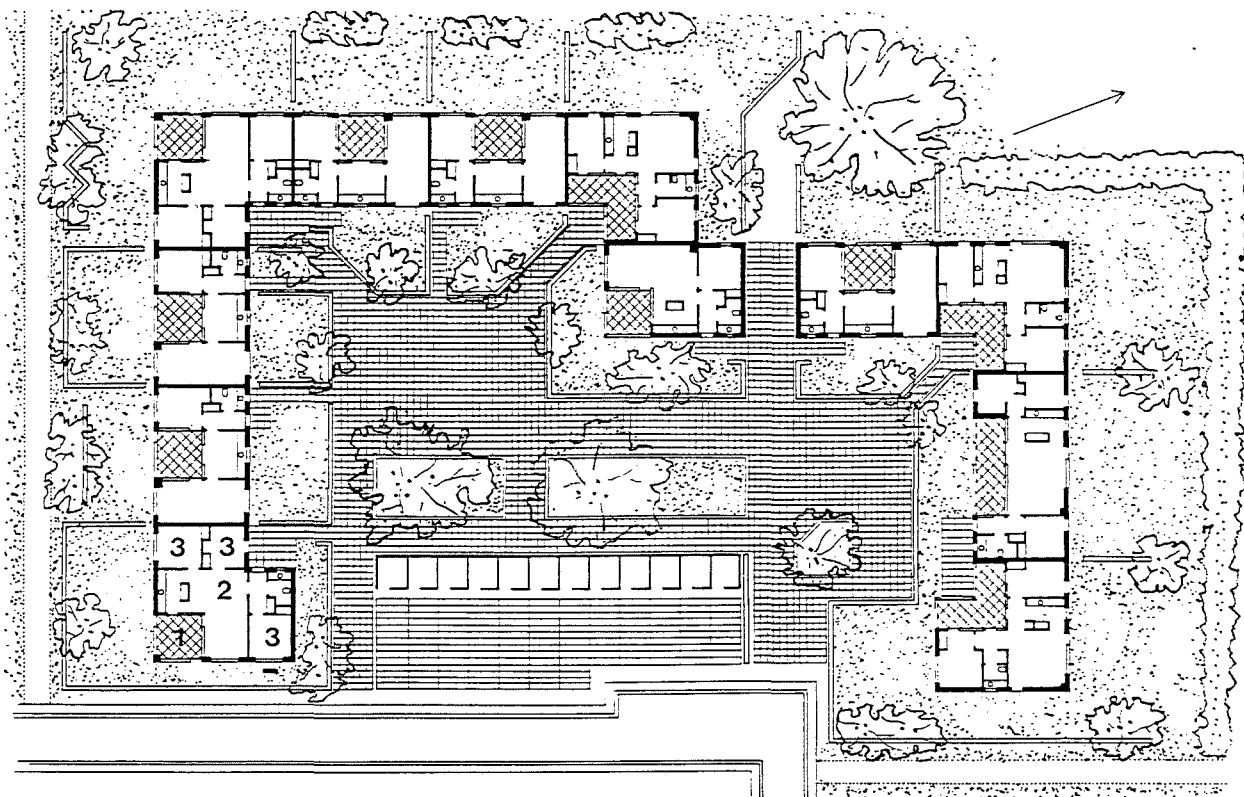
Totes les vivendes disposen d'un hivernacle amb grans obertures a Sud per absorbir la radiació solar.

La planta és molt simple, amb cuina i sala com element central, amb diferents disposicions i nombre d'habitacions.

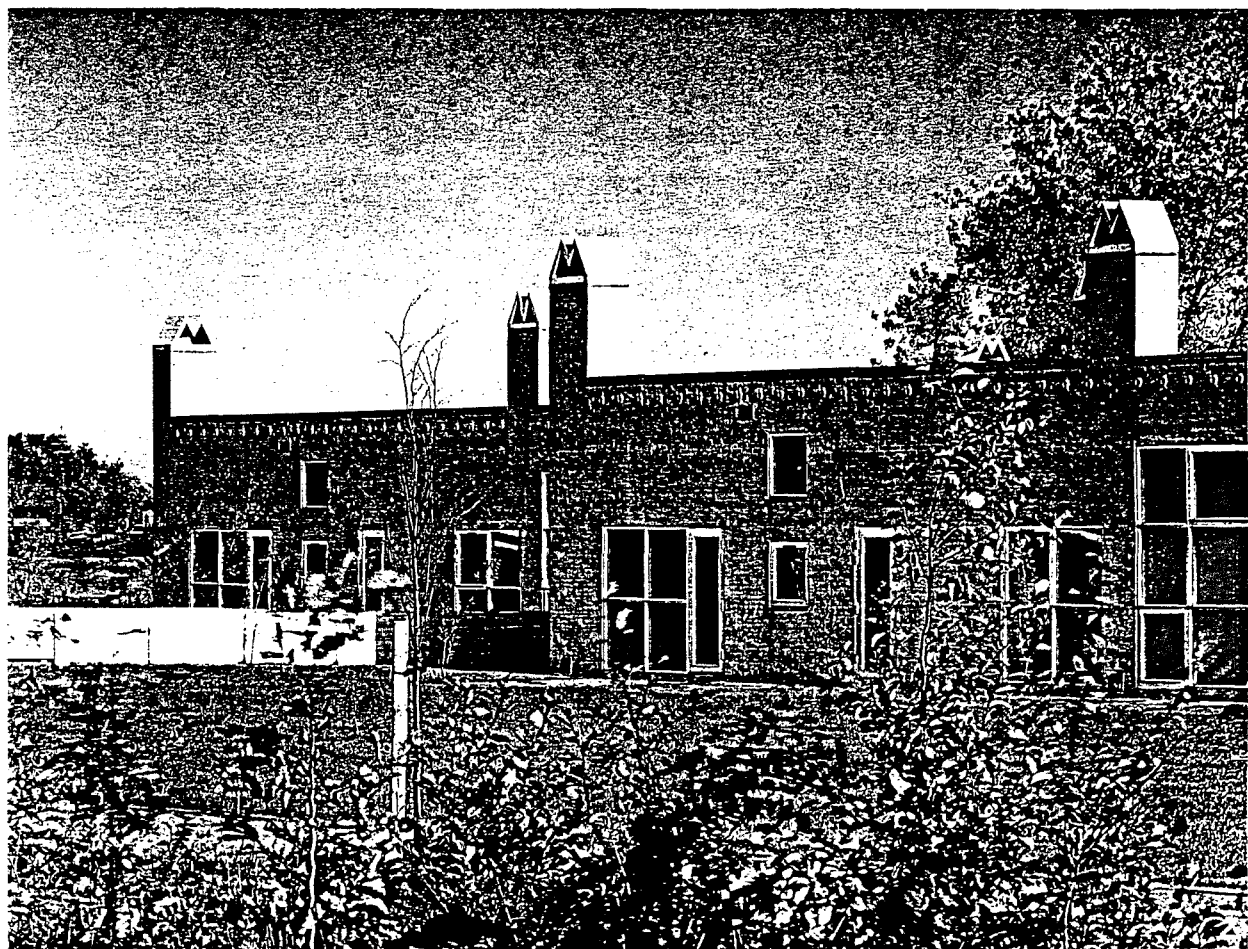
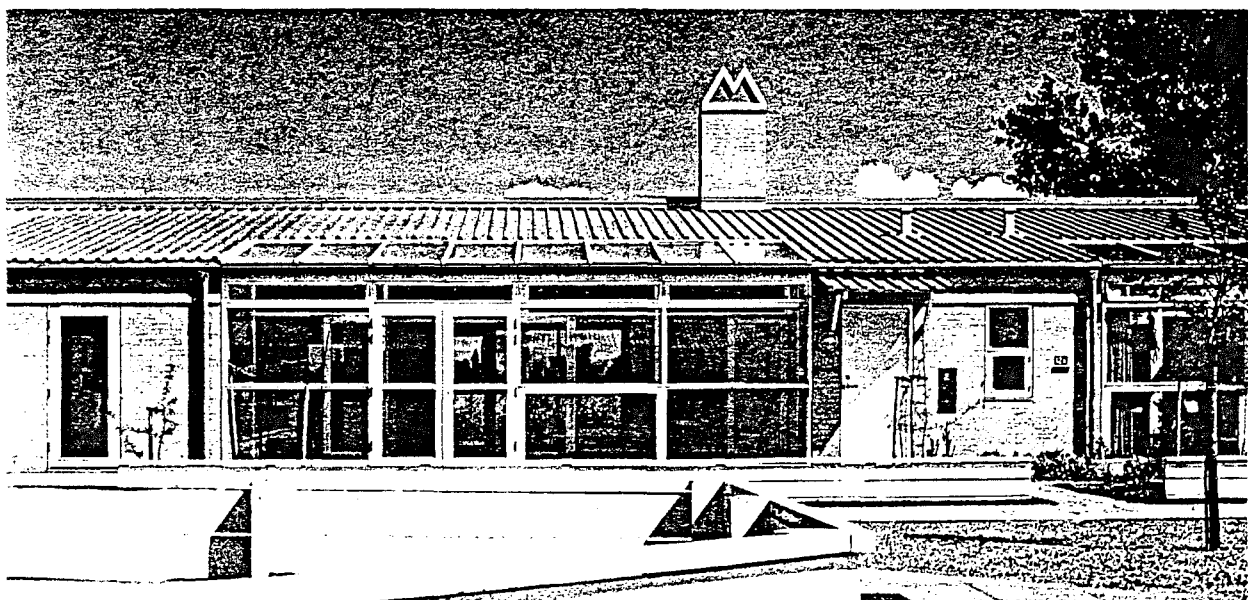
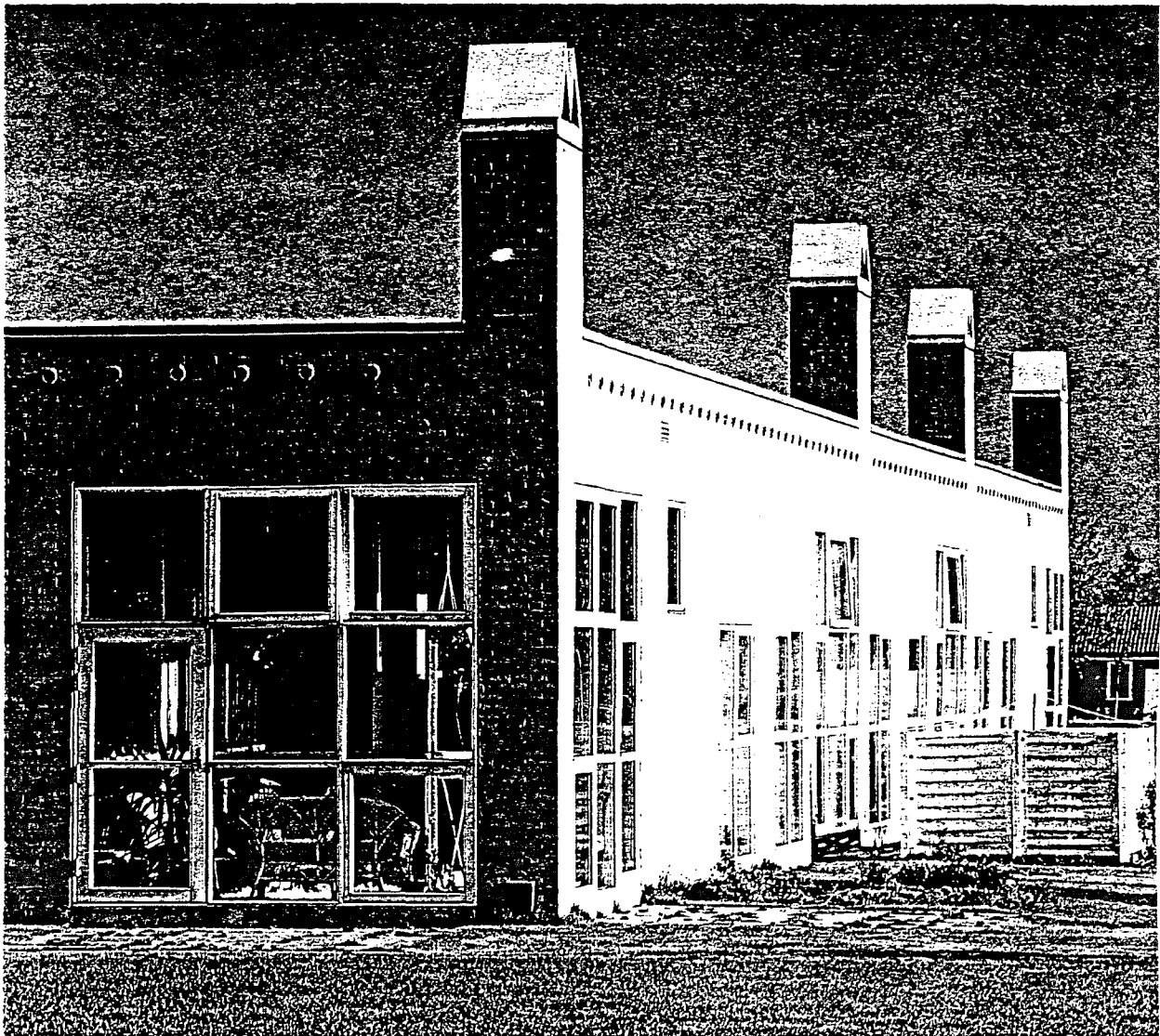
L'hivernacle juga el paper d'un espai mixte interior-exterior de múltiples usos.

La vivenda es desenvolupa només en planta baixa i cada casa disfruta d'un jardí davanter i posterior.

Rev. Arkitektur DK, 1/2-1992, pàg. 70-73

NOVO SANCTI PETRI

A. Cruz - A. Ortiz

1989-1992

Chiclana de la Frontera. Cádiz

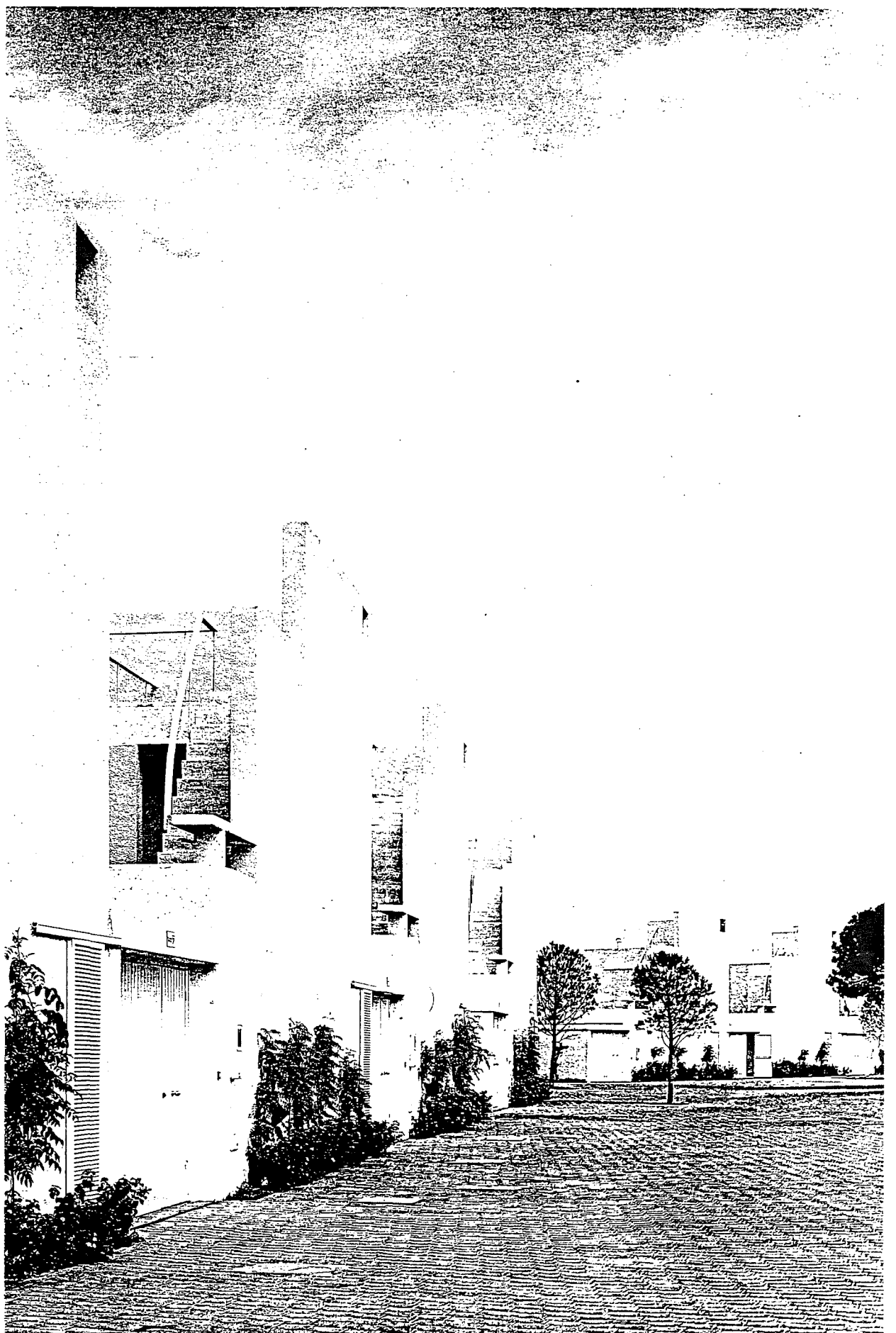
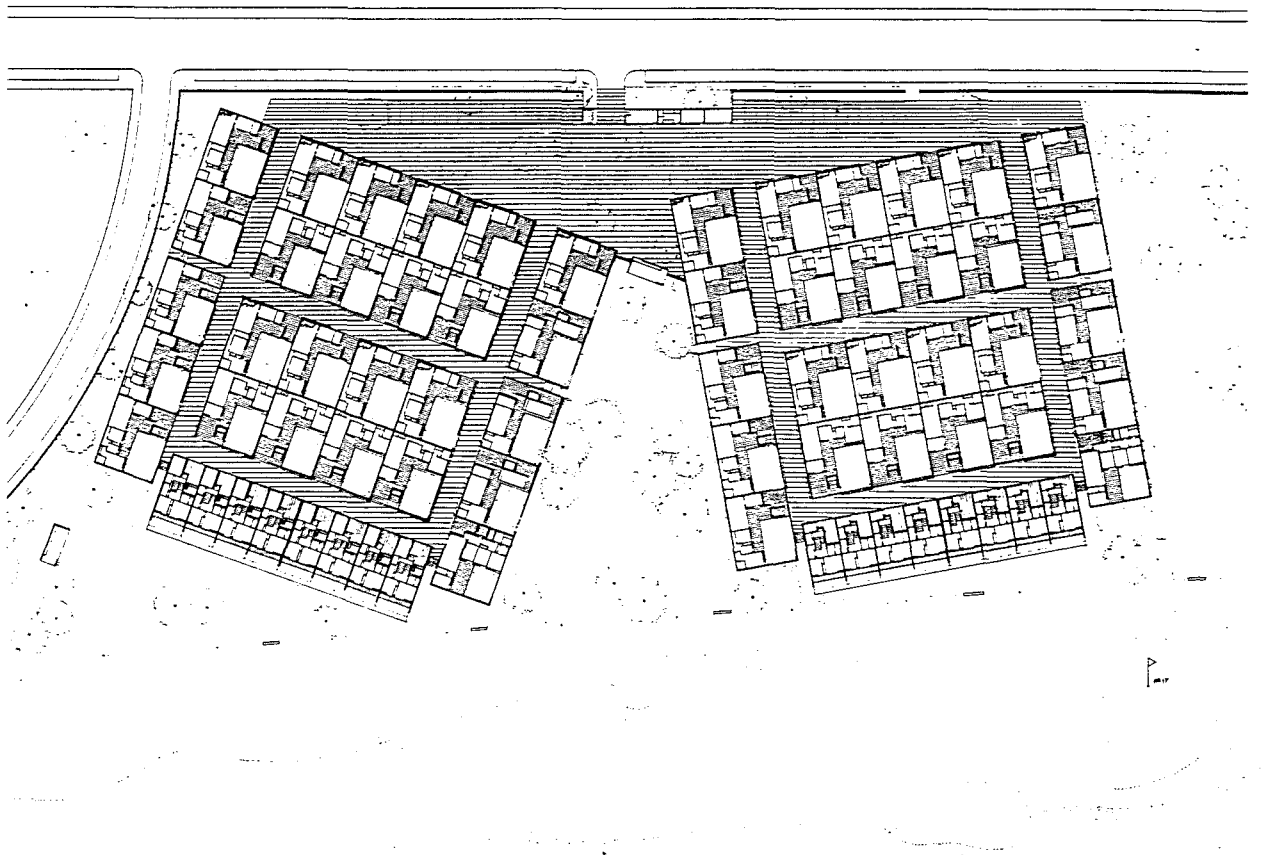
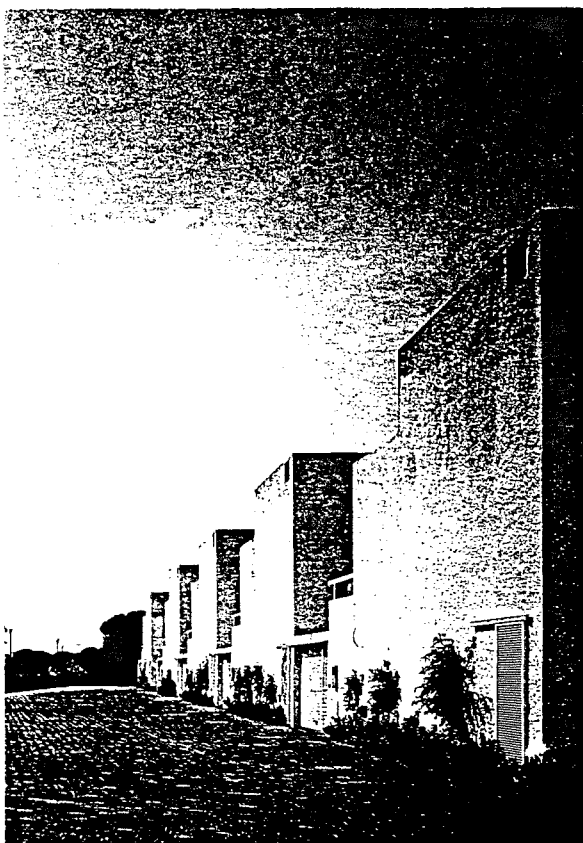
Espanya

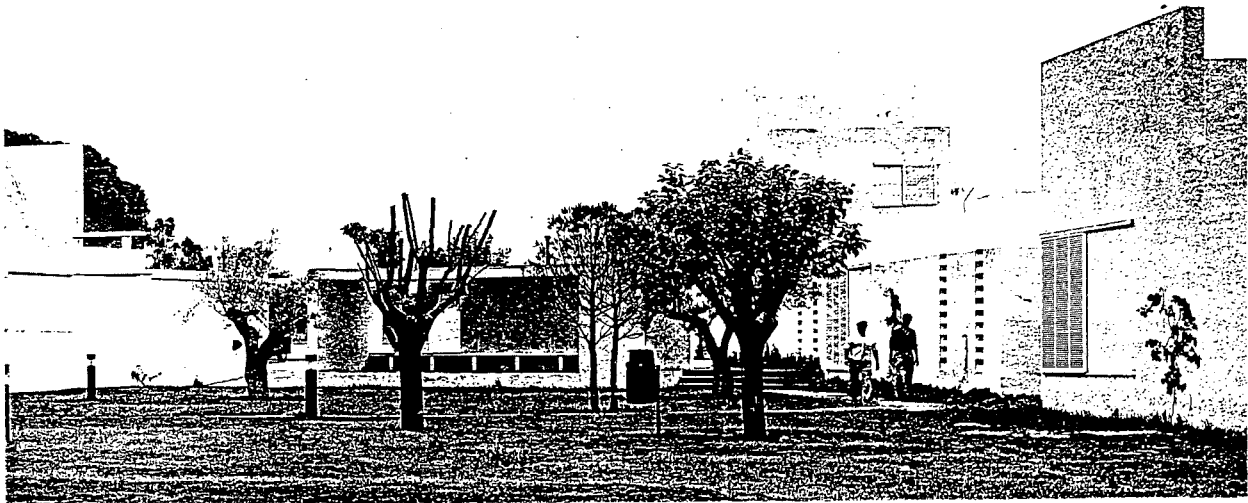
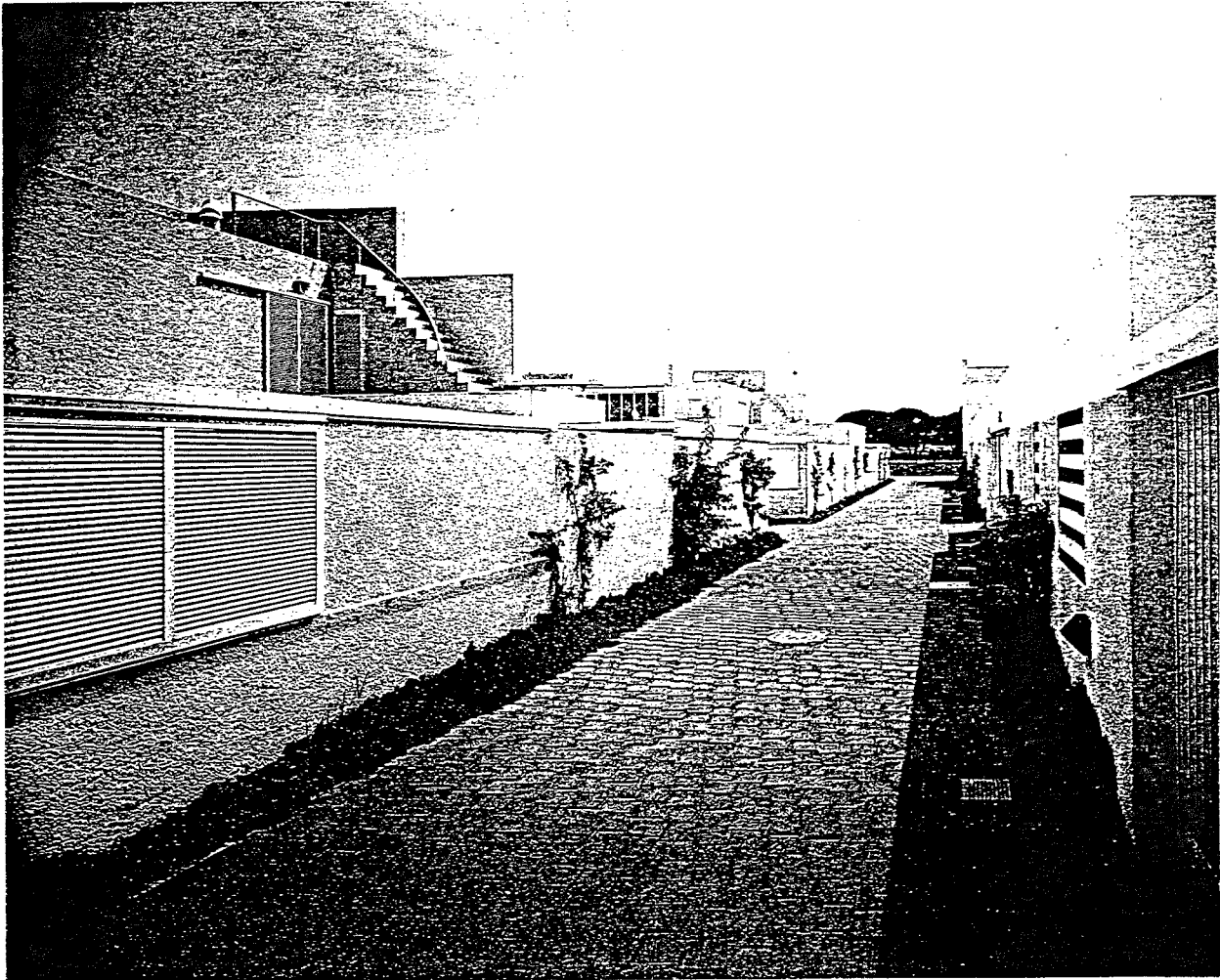
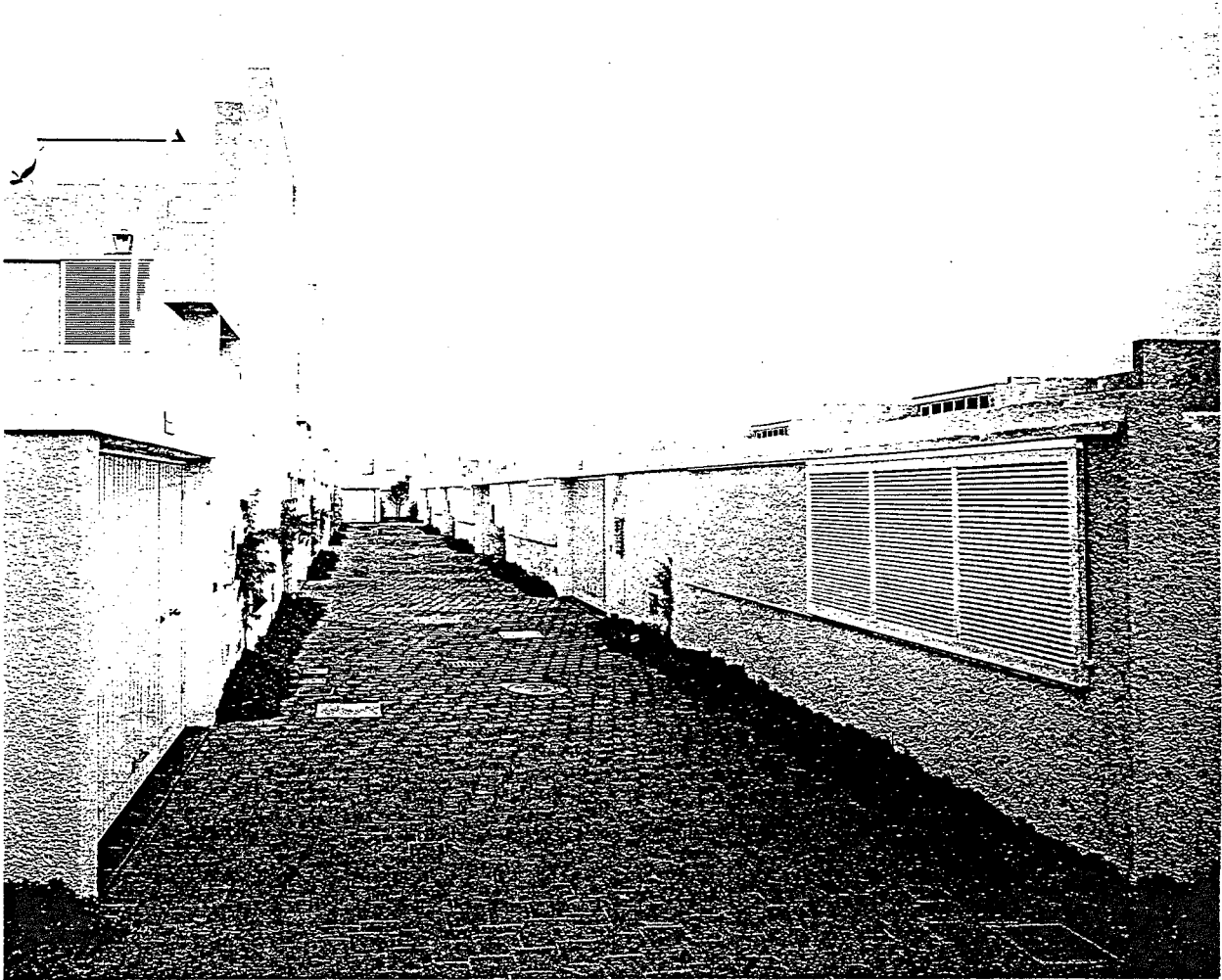
El projecte s'enmarca dins d'una gran urbanització propera ala platja, que inclou un camp de golf, varios hotels i zones comercials i residencials. Aquest conjunt en concret engloba 68 vivendes de temporada. Dos intencions bàsiques podem trobar en aquesta actuació, atendre el confort i la privacitat de cada una de les vivendes; i trobar una configuració per tot el conjunt que compregui i absorbeixi les vivendes en unitats superiors.

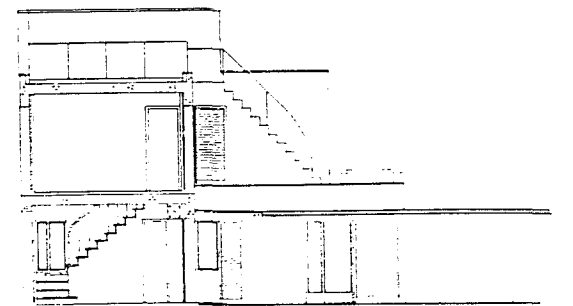
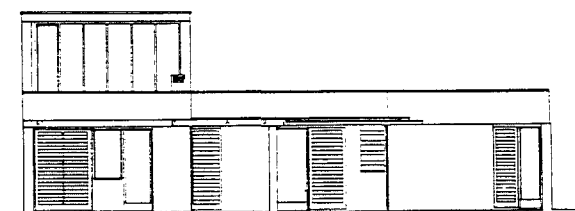
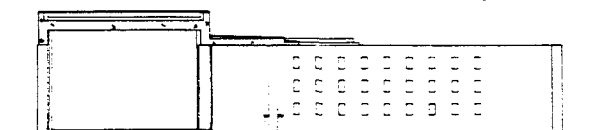
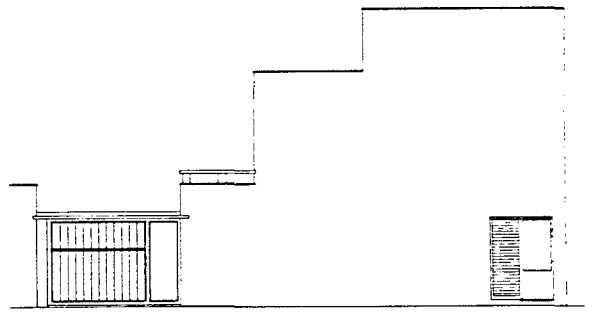
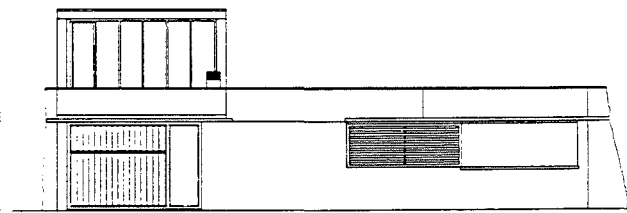
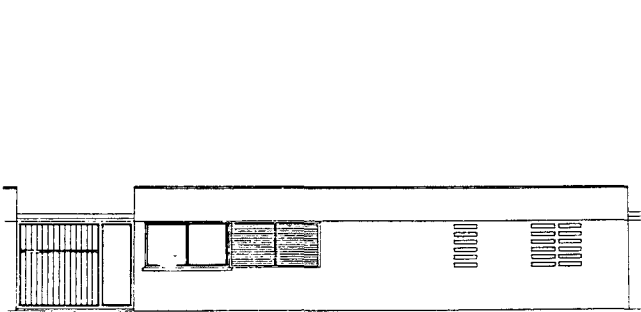
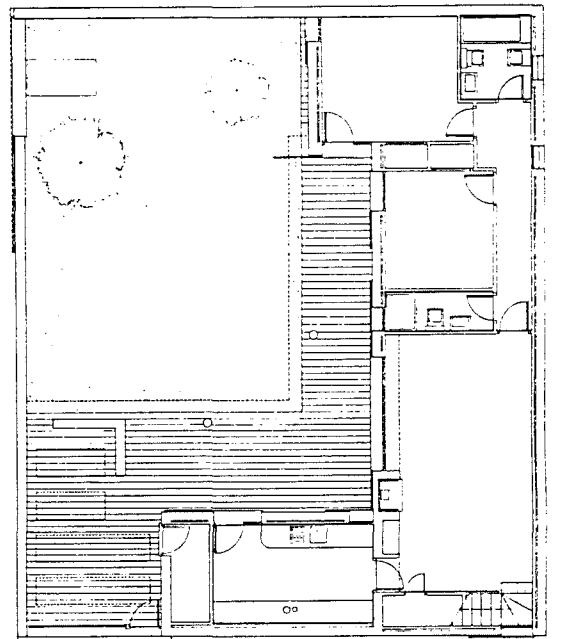
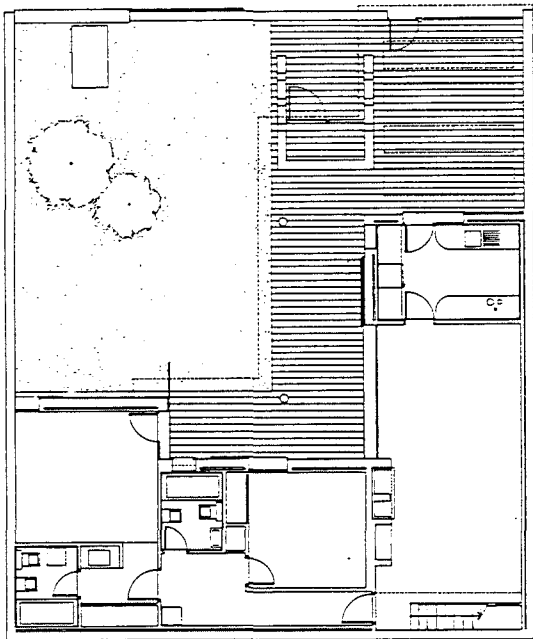
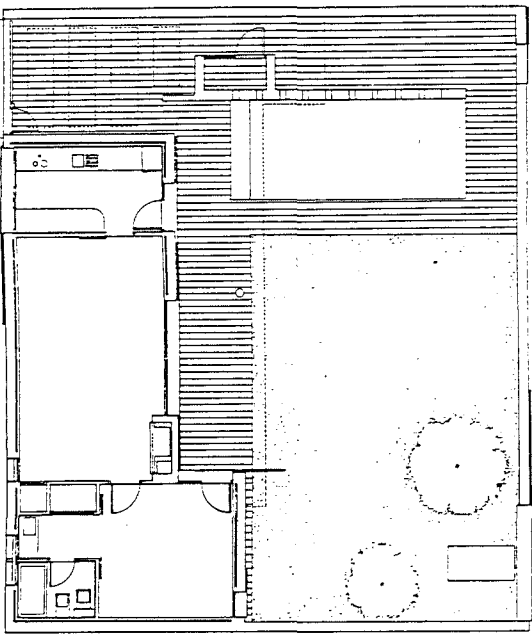
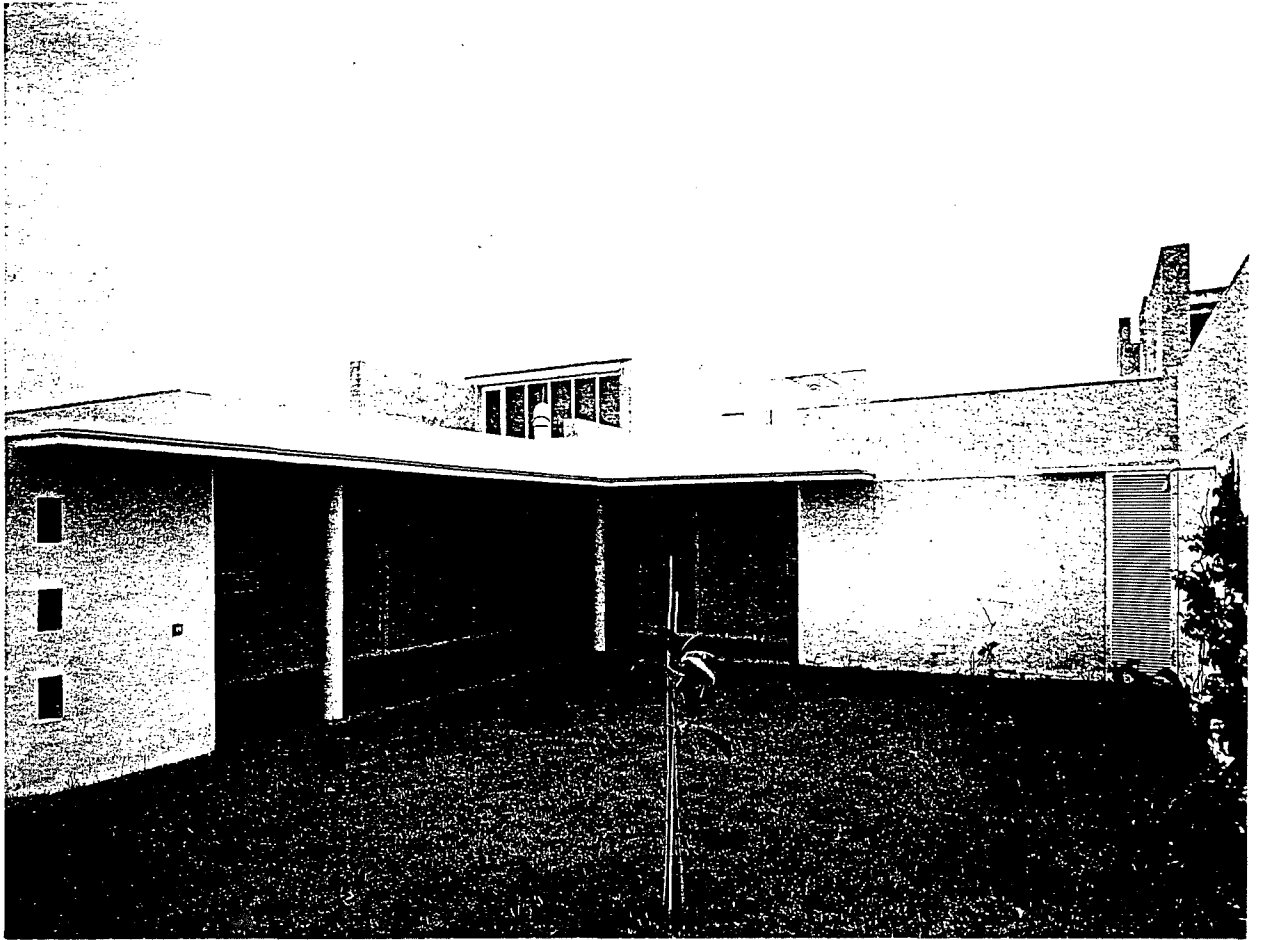
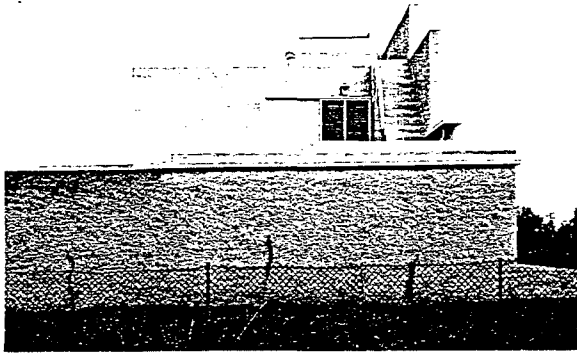
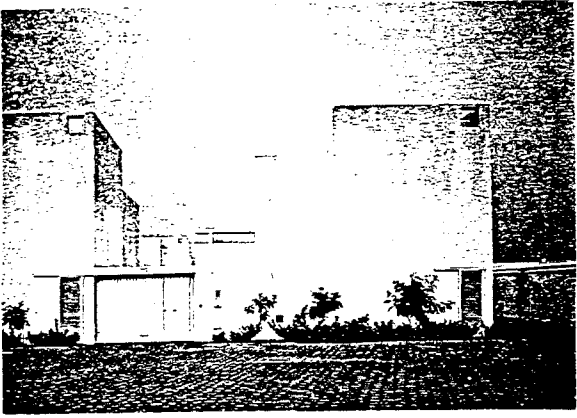
El conjunt es recolza sobre un carrer principal, al que hi dóna l'únic accés, que es realitza a través d'una plaça pavimentada on es situa un petit edifici de control i serveis, d'aquí parteixen una sèrie de carrers estrets que pretenen no contradir el caràcter unitari de cada un dels nuclis. Tot i la continuïtat entre la plaça delantera i el carrers d'accés a les vivendes, es vol fer explícit el caràcter interior dels mateixos respecte la resta de la parcel·la. Tot i el caire de carrers peatonals, permeten el pas del vehicle per aparcar-lo en el garatge de cada vivenda.

Les vivendes s'agrupen en dos nuclis molt compactes de forma aproximadament quadrada, que es disposen lleugerament girats entre sí, deixant la resta de l'àmbit d'actuació com a espai verd.

Independentment del tamany, les vivendes es col·loquen sobre una parcel·la de 16 x 13.50 m, on l'interior es desenvolupa una vivenda en L que disfruta de bona orientació i amb un pati-jardí privat al que s'obren totes les dependències de la casa. D'aquesta forma, l'habitatge té el seu propi àmbit, i s'obté una bona protecció enfront del vent. Tot i que la majoria de les cases es desenvolupen en una sola planta, hi ha algunes que incorporen un dormitori i un solarium en la planta superior. En el lateral Est trobem una filada en cada un dels nuclis de vivenda en filera de dues plantes, i totalment orientades cap el camp de golf, tal com la propietat va creure per raons de mercat.

PEDESTRIAN POCKET

AA.VV.

1989

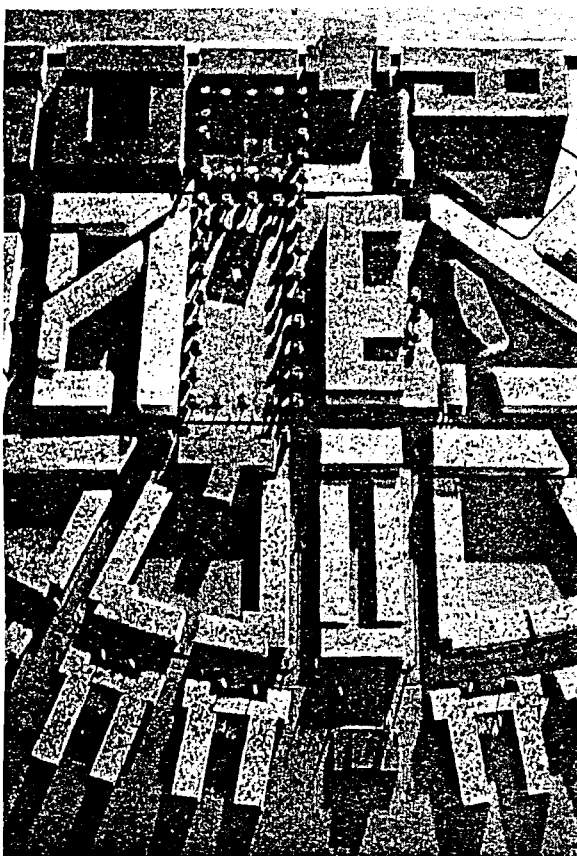
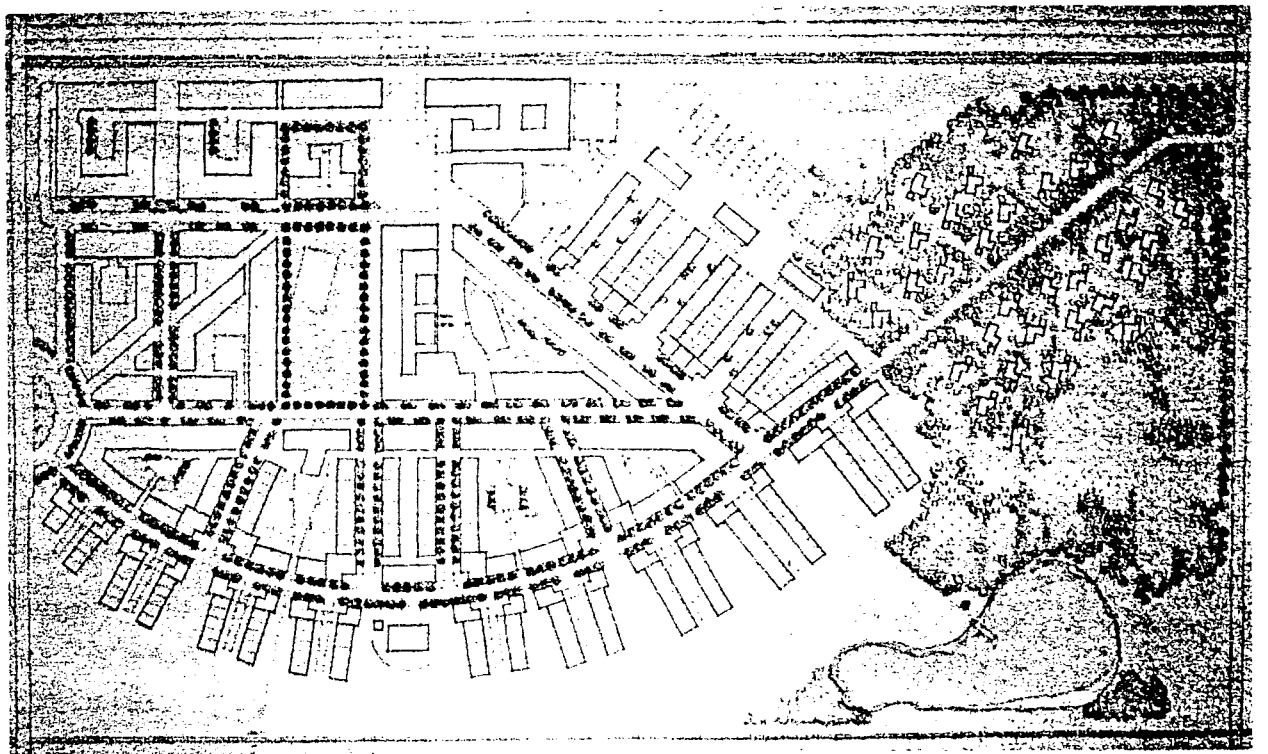
Auburn, Washington

U.S.A.

Aquests projectes són el resultat d'un "workshop" celebrat l'any 1988 en el que es tractava de desenvolupar el programa del "Pedestrian Pocket" en un entorn determinat.

Les propostes són elaborades pels equips dirigits pels arquitectes que els hi donen nom.

El concepte "pedestrian pocket" remet a la idea d'àrees urbanes complexes des del punt de vista funcional, és a dir, que poden aplegar totes les activitats urbanes -residència, oci, producció i comerç- en un espai totalment accessible a peu.

La integració porta a recórrer a solucions força tradicionals des del punt de vista urbanístic, però no per això exentes de qualitat urbana. Tant la diversitat dels traçats com les tipologies fan de les solucions peces urbanes complexes. Com a model urbà es planteja com alternativa als suburbis especialitzats, però també al creixement de poblacions menors, retornant al carrer corredor, a l'illa tancada, a l'alineació, etc.

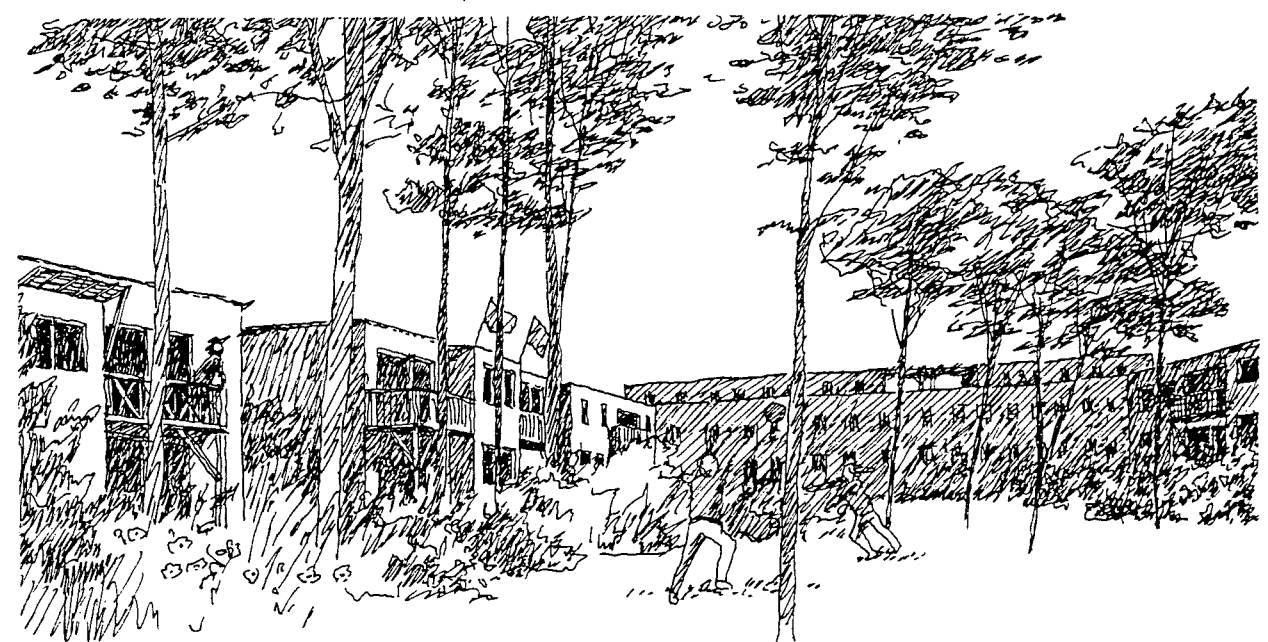
MACK / PROWLER

El projecte tracta d'assentar la població amb una densitat tal que permeti la creació d'espais per l'activitat espontànea i col·lectiva de la població.

Alta densitat residencial (a expenses d'espai privat) i usos mixtes permeten mantenir la integritat dels edificis com a definitoris dels carrers, patis d'illa, espais verds de diferents escales.

El pla parteix de la definició d'un centre al voltant de l'estació. Al voltant de la plaça de l'estació es disposen les activitats econòmiques. En la part perimetral es disposen una sèrie de fileres d'habitatges.

La idea recull el llegat de la tradició europea dels experiments del Moviment Modern d'una certa

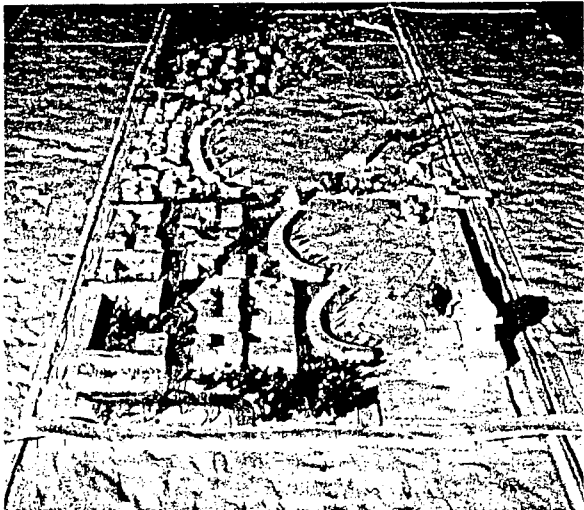
densitat, i més concretament l'experiència berlinesa.

SELLERS / SMALL

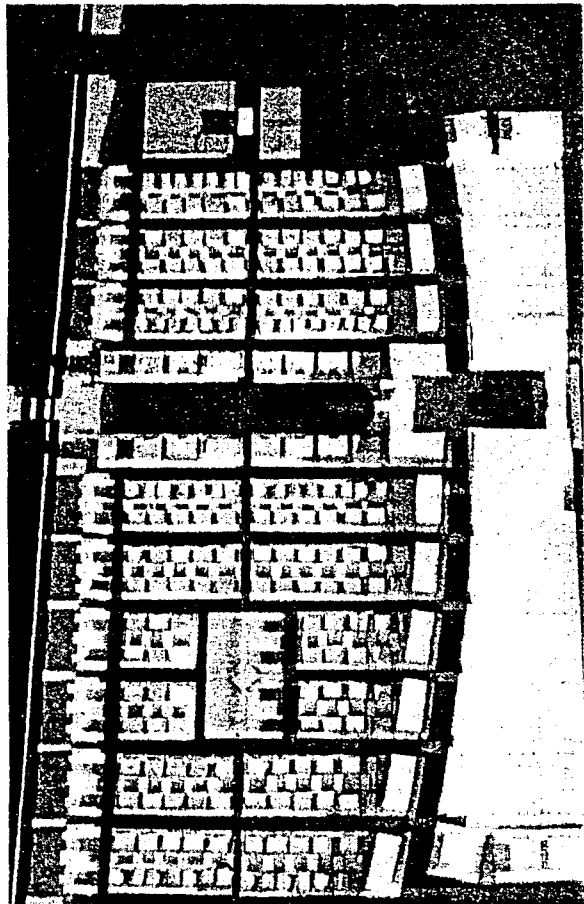
La proposta separa l'habitatge de la resta de les funcions urbanes. El temps de meditació que ofereix el desplaçament en cotxe des de l'habitatge fins al lloc de treball en el suburbi actual es converteix en la proposta en un plàcid passeig a través del parc. El ferrocarril es vincula als espais comercials, serveis i terciari, en els quals es necessària una certa densitat per funcionar.

La noció de que una bona relació entre lloc físic i el seu caràcter històric incideix en el sentit del lloc dels individus, fa el lloc plural i genera harmonia.

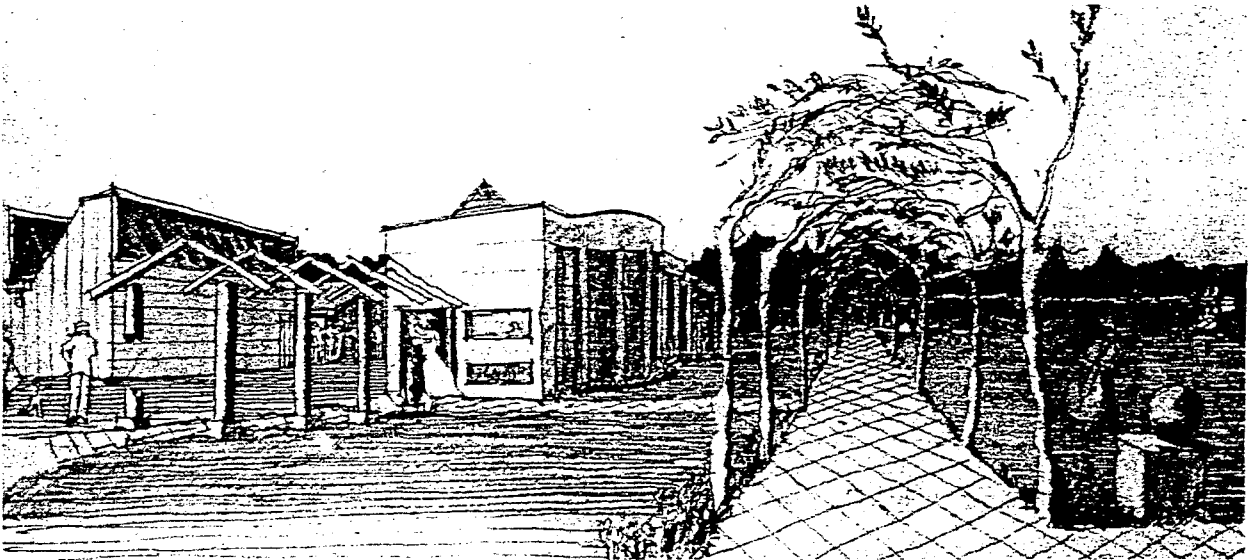
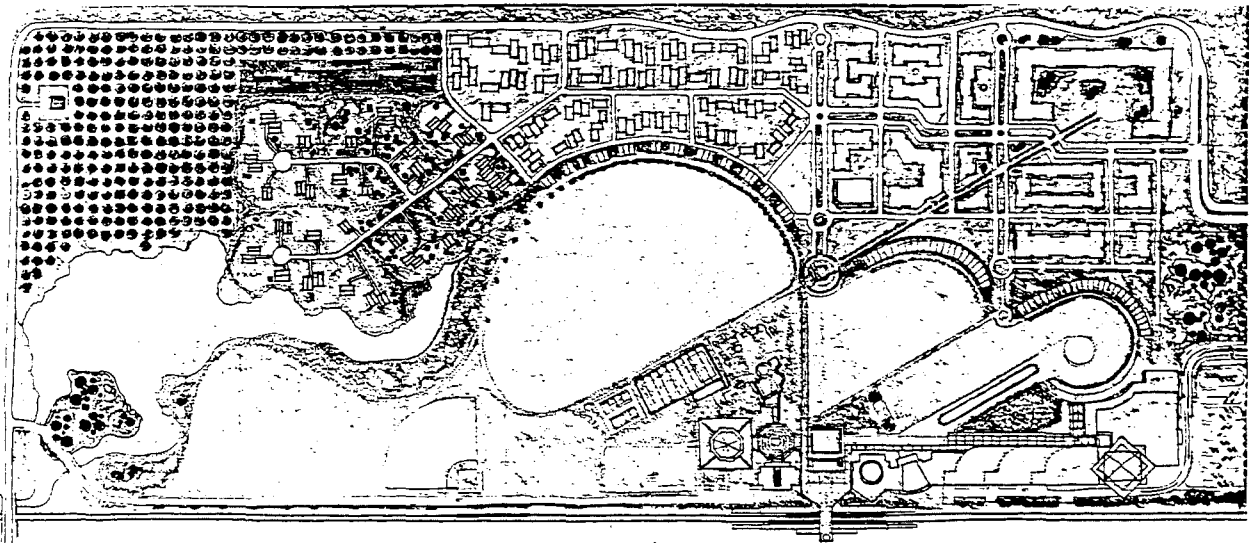
El paisatge es configura en funció de la densitat. La densitat decreix d'un ambit al altre. Decreix de Nord a Sud. En la part Sud es col·loca el parc amb el llac.

S'utilitzen quatre tipologies edificatòries per un total d'un miler de vivendes.

CALTHORPE / KELBOUGH

El centre es localitza en l'estació. L'estació i l'ajuntament són els únics edificis representatius i estan pròxims a les àrees d'oficines amb grans superfícies d'aparcaments. La residència

s'implanta seguint el model de Radburn (cul-de-sac) però amb la voluntat de formalitzar molt l'espai central, segueix alguns dels criteris formalistes de R. Stern.

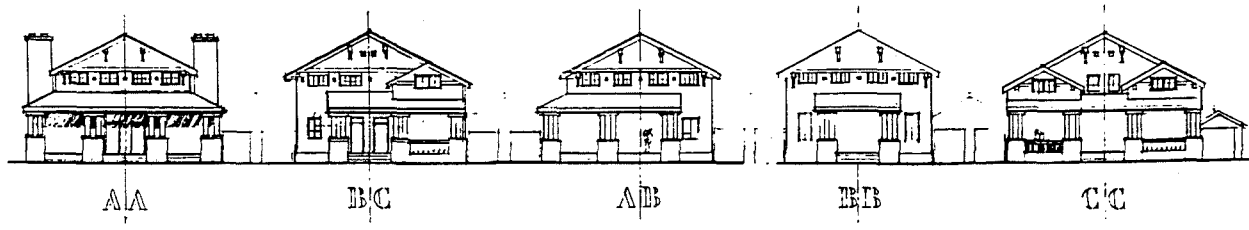
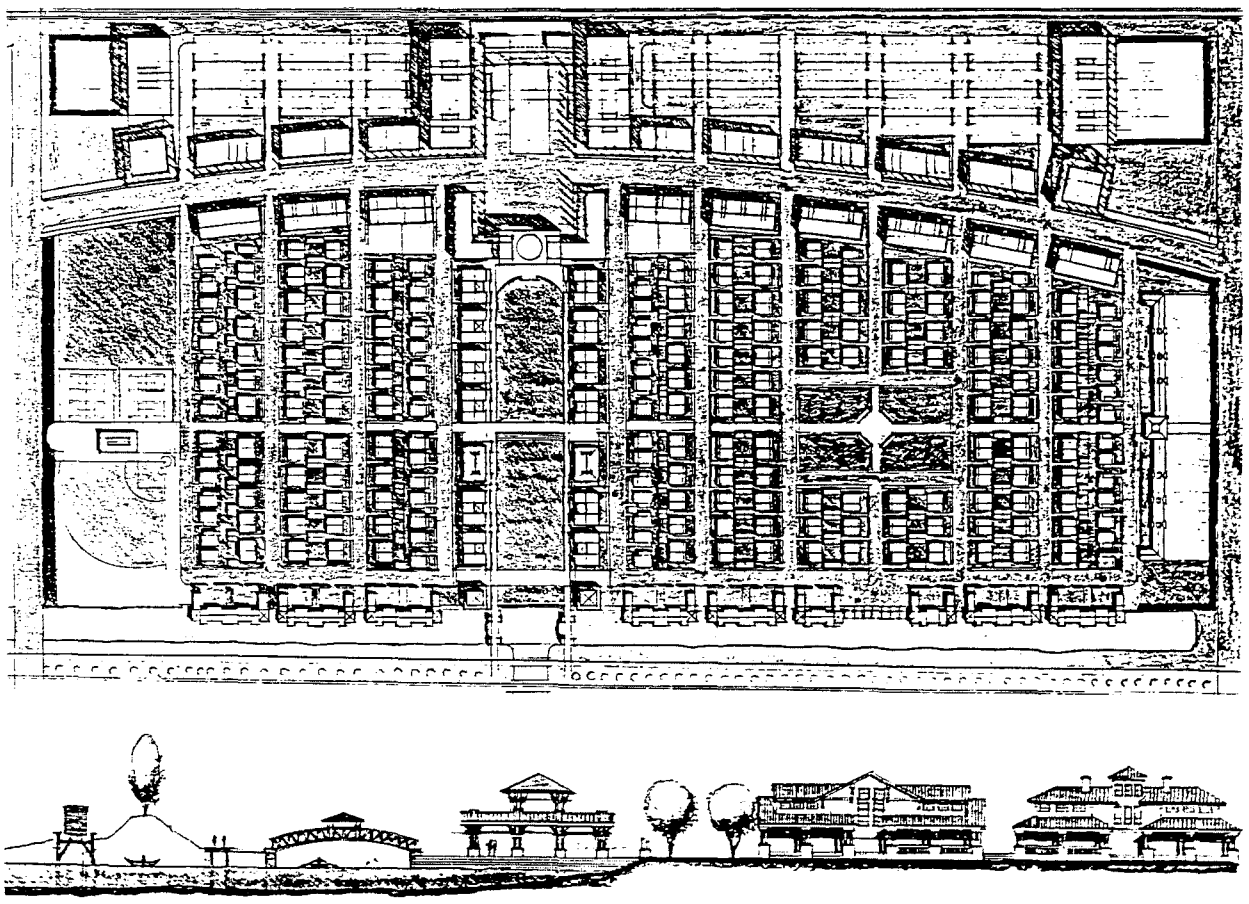
El lloc es divideix en tres barris residencials amb alta densitat, ordenats al voltant d'un verd central amb peatonals que connecten amb el centre de la ciutat.

Estructuralment els barris s'organitzen amb

paquets de 9 illes de les quals la central es lliure i dues estan dedicades a altres activitats i dotacions.

Edificis de tres plantes en el perímetre i de dues en l'interior configuren l'habitatge .

Aquest projecte és el més "americà" de tots des del punt de vista de les referències utilitzades. Els altres prenen referències europees.

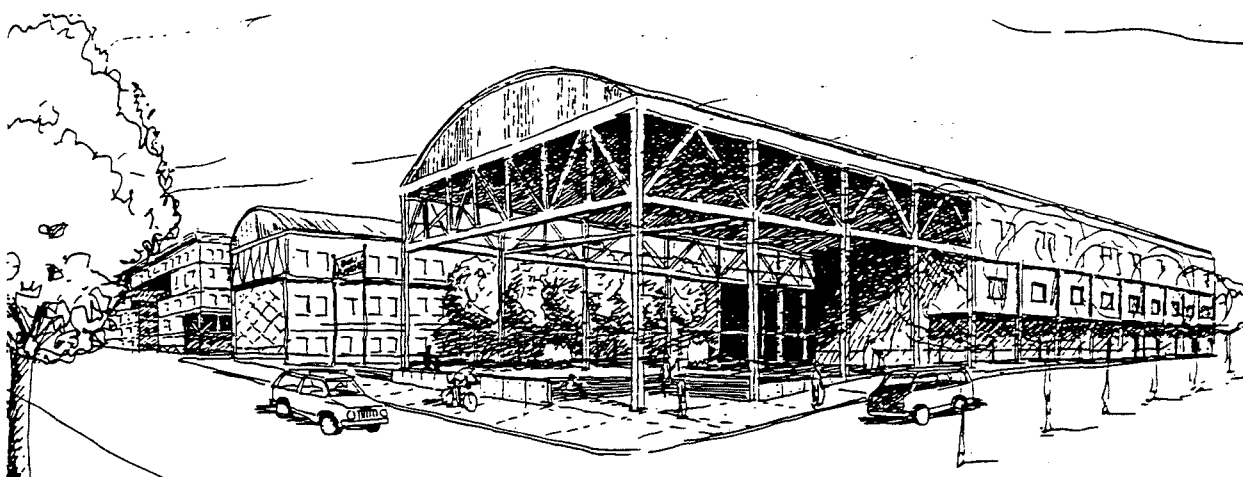
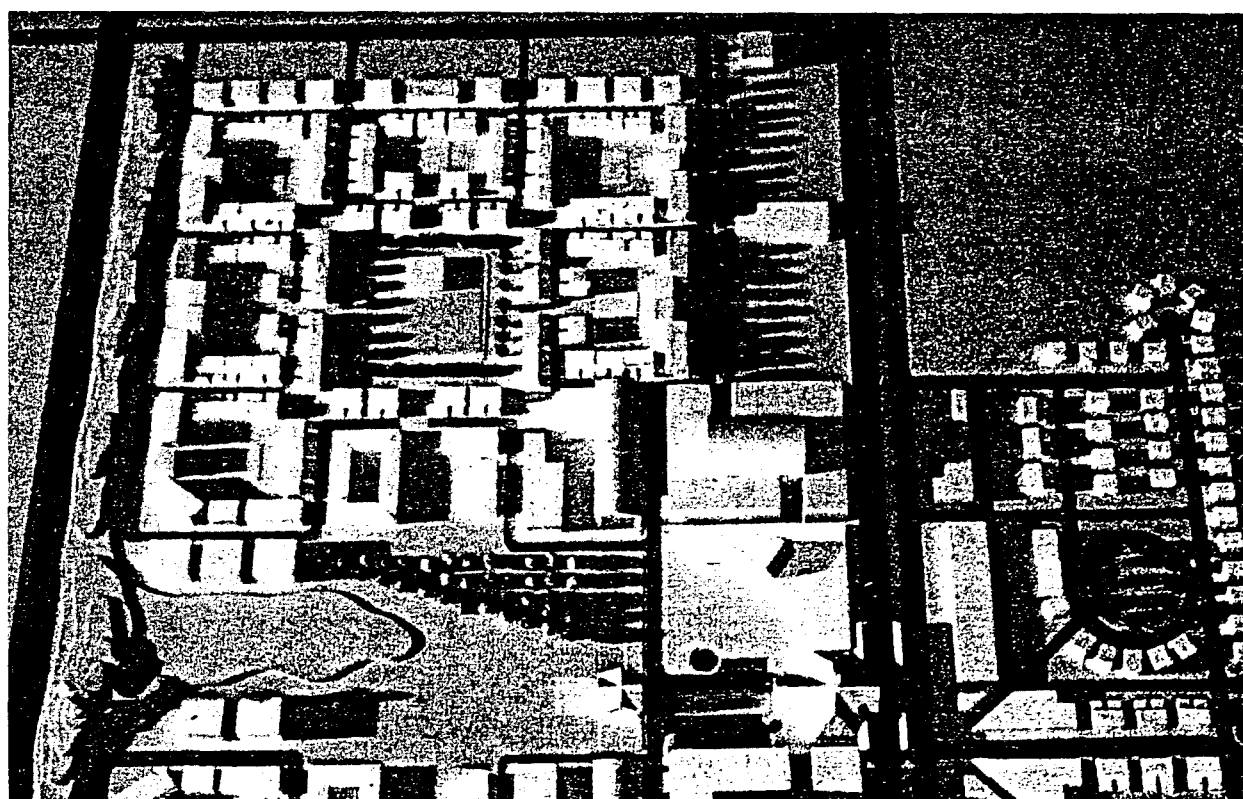
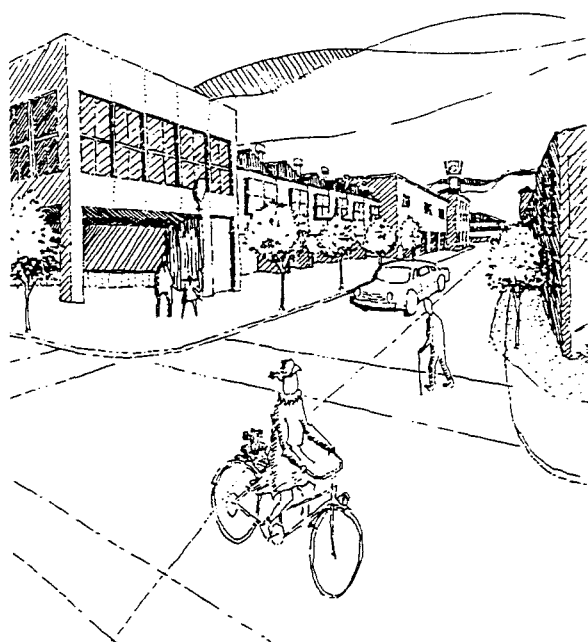
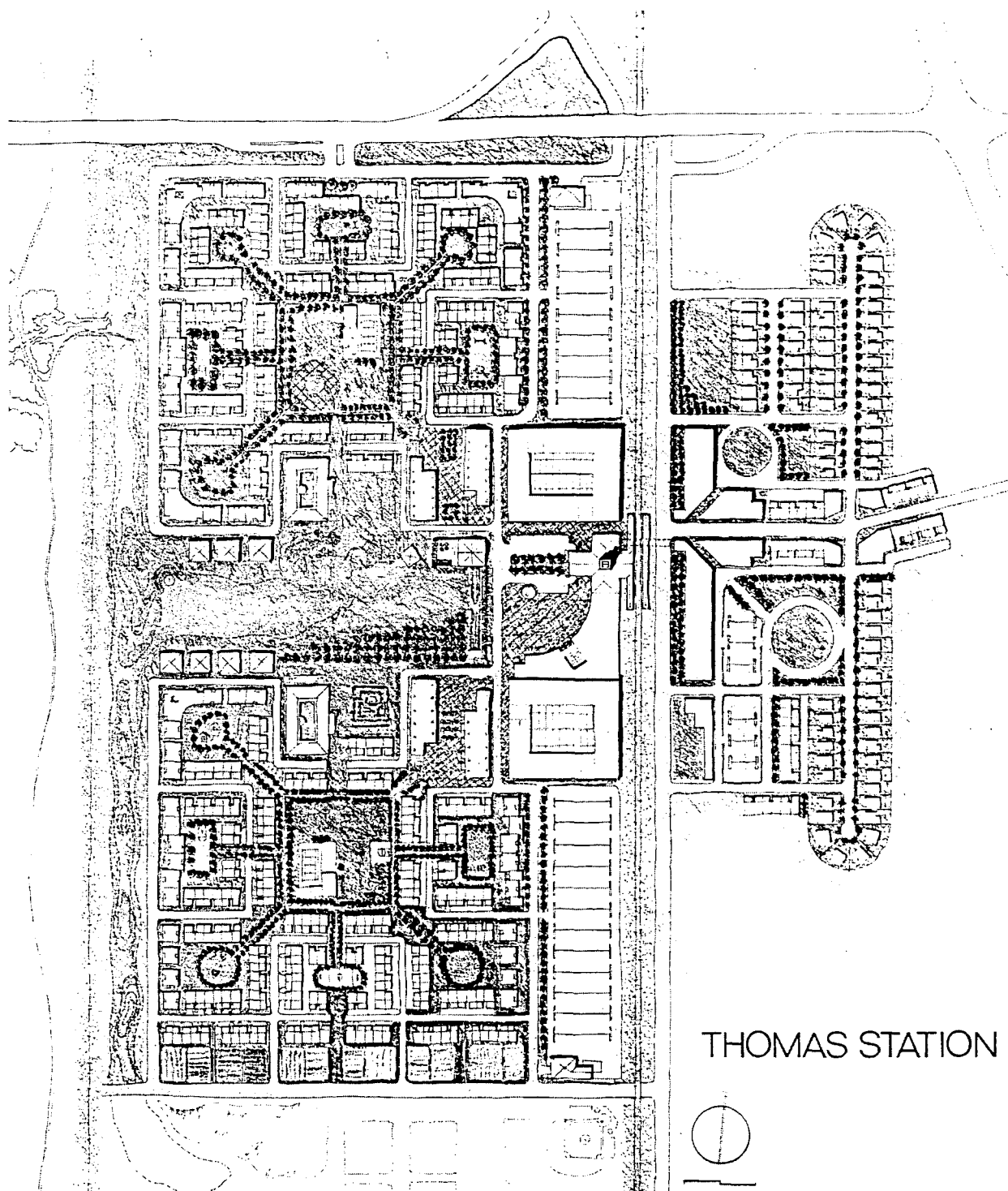
FRAKER / SOLOMON

El projecte pren referències de les siedlugen alemanes dels anys 30. El pla pren la malla com a base. Un gran eix Nord-Sud estructura el conjunt, essent un eix de circulació rodada i el principal carrer comercial, també pren la funció d'eix peatonal fonamental. Un dels costats de l'eix és una filera continua d'edificis de baixa alçada destinats a oficines, comerços, en les plantes baixes, i a habitatge en les plantes superiors.

En el centre d'aquest eix es disposa cor de la ciutat: la plaça central, presidida per l'estació del ferrocarril i per edificis d'oficines, queda directament connectada amb el parc urbà central.

Un camí peatonal travessa les illes residencials lligant els diferents espais públics i els equipaments situats en el perímetre.

AA.VV. The Pedestrian Pocket. A new Suburban Design.

SOLURET

Jorgen Staermose

1989-91

Odense SO

Dinamarca

Conjunt promogut per la Odense Cooperative Housing Association. El conjunt busca una motivació diferent a la reproducció de petits pobles com il·lustració del somni impossible de recrear el poble perdut que impera en molts projectes.

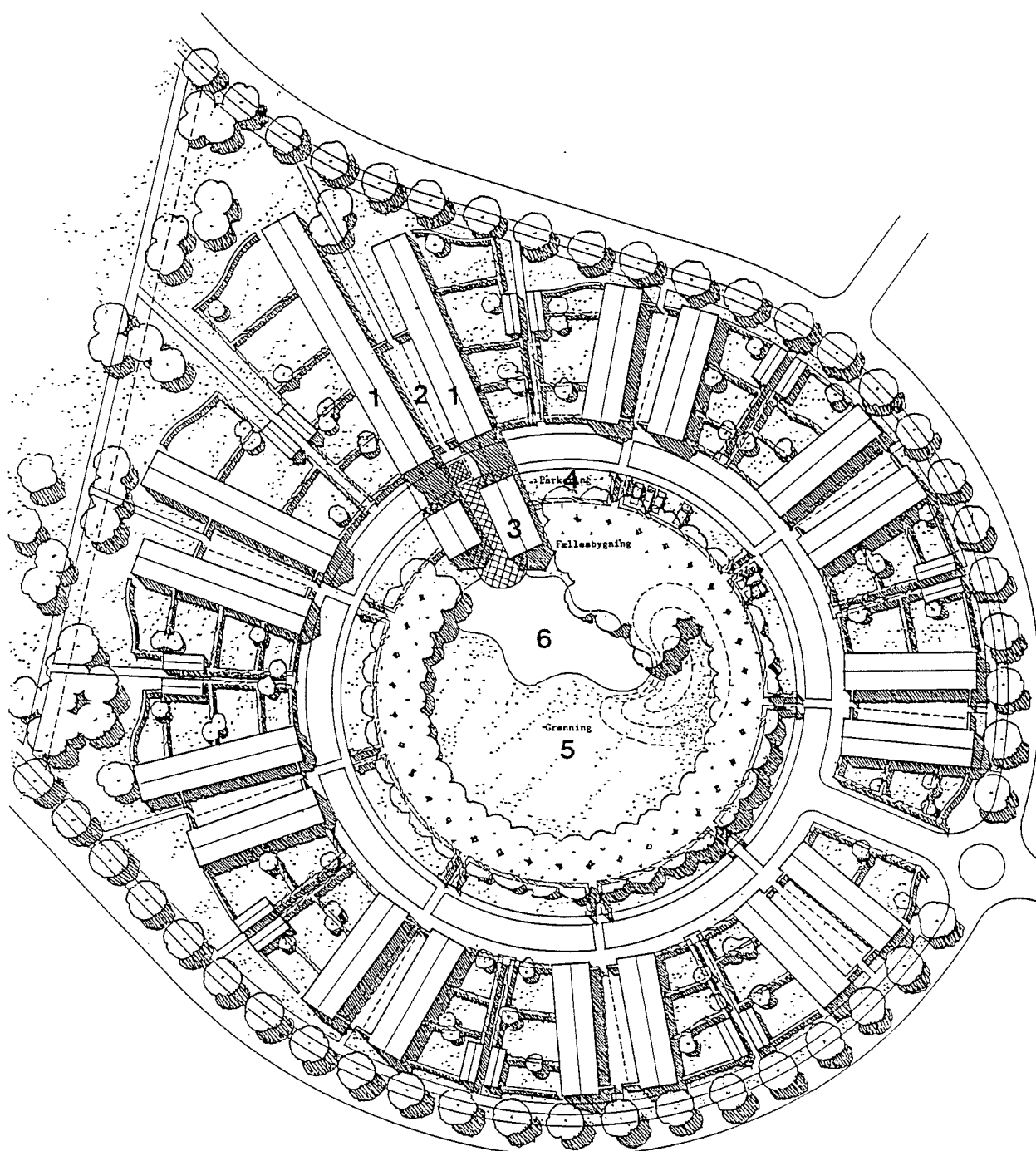
El barri de Soluret està organitzat disposant les cases al voltant d'un espai central verd. Una anella de circulació separa l'espai central de les vivendes. L'espai central recorda als "square" anglesos tancats i d'ús exclusiu de determinats veïns.

La circulació rodada defineix el perímetre exterior del conjunt.

Les fileres de 3 vivendes disposades radialment estan agrupades de dues en dues mitjançant una coberta vidriada, que tanca un espai comú per a sis famílies.

En la part posterior de les vivendes hi ha un jardí privat de cadascuna.

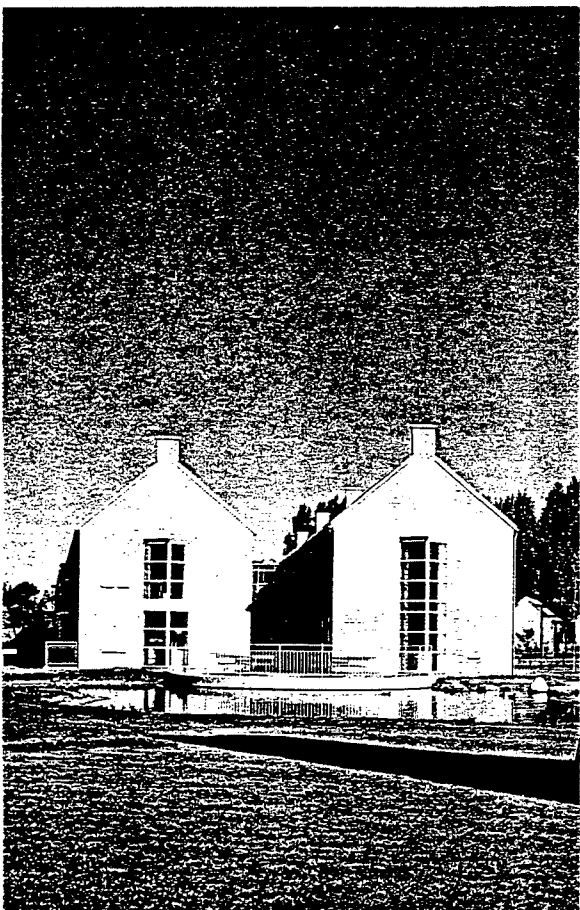
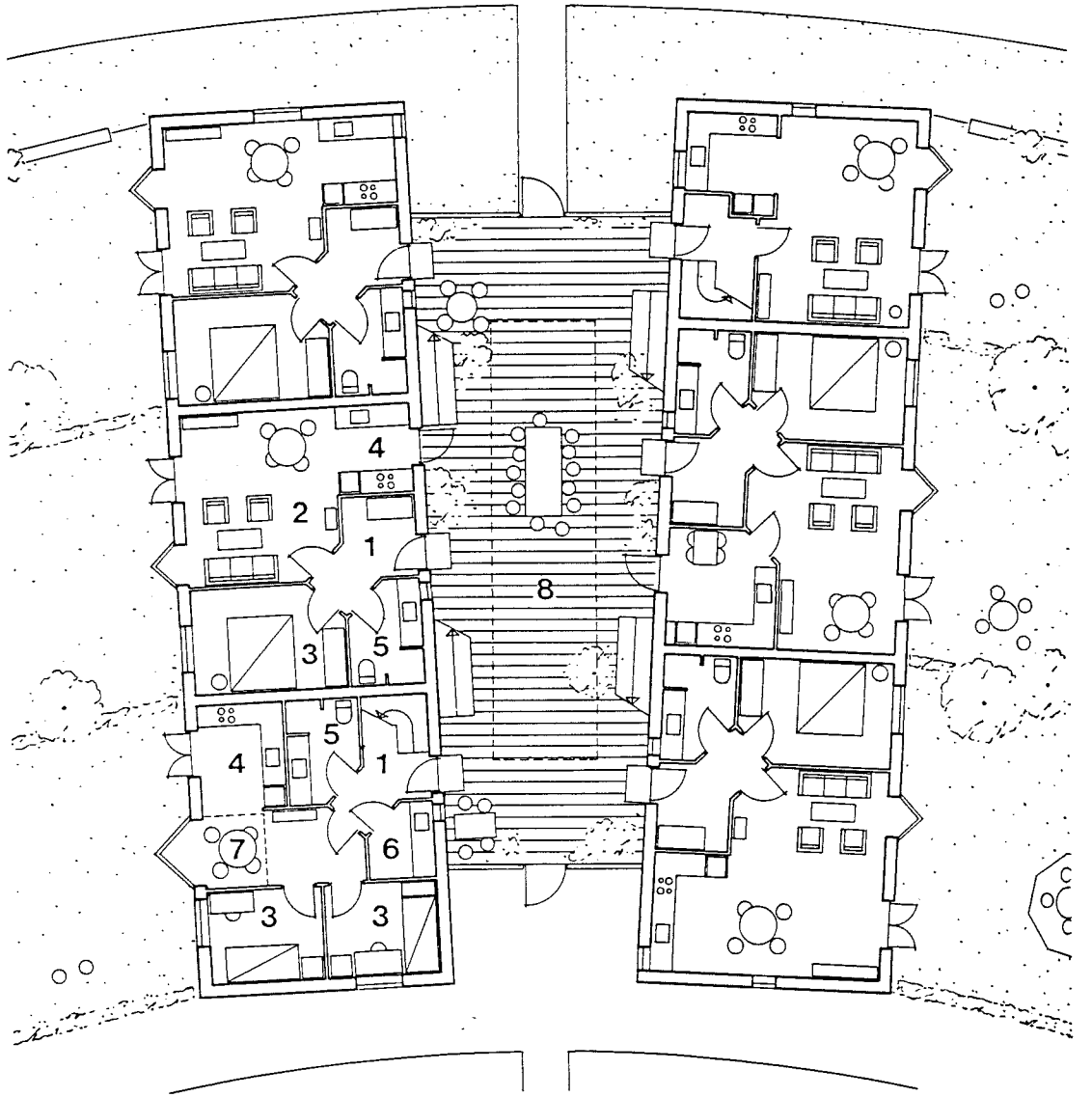
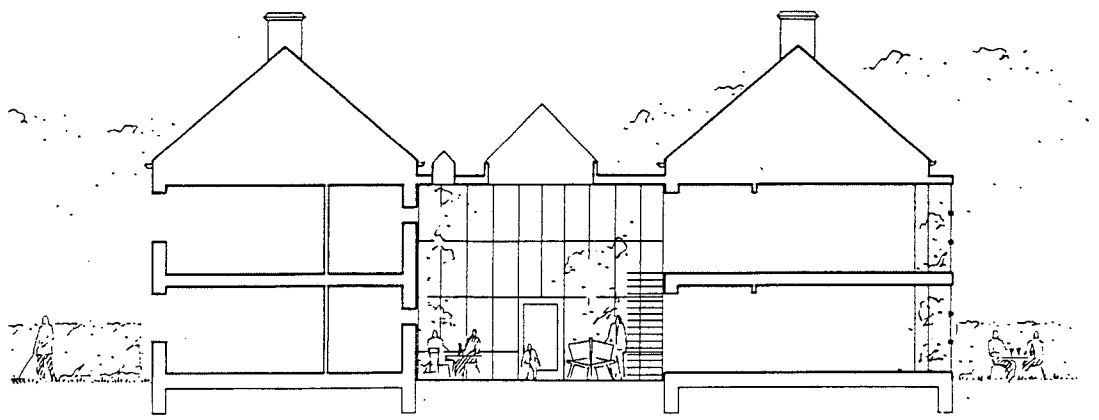
L'absència d'un entorn urbà on inserir el projecte provoca la necessitat de cercar opcions més radicals i, per tant, més abstractes, amb lògica pròpia i al marge de l'entorn.

Rev. Arkitektur DK, 1/2-1992. pàg. 60-63

THARSIS

A. Cruz - A. Ortiz

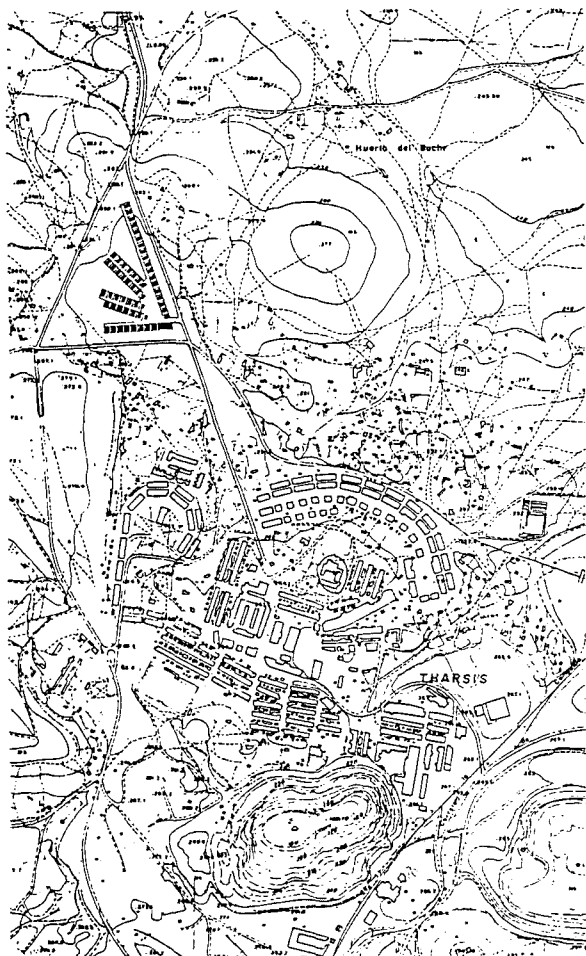
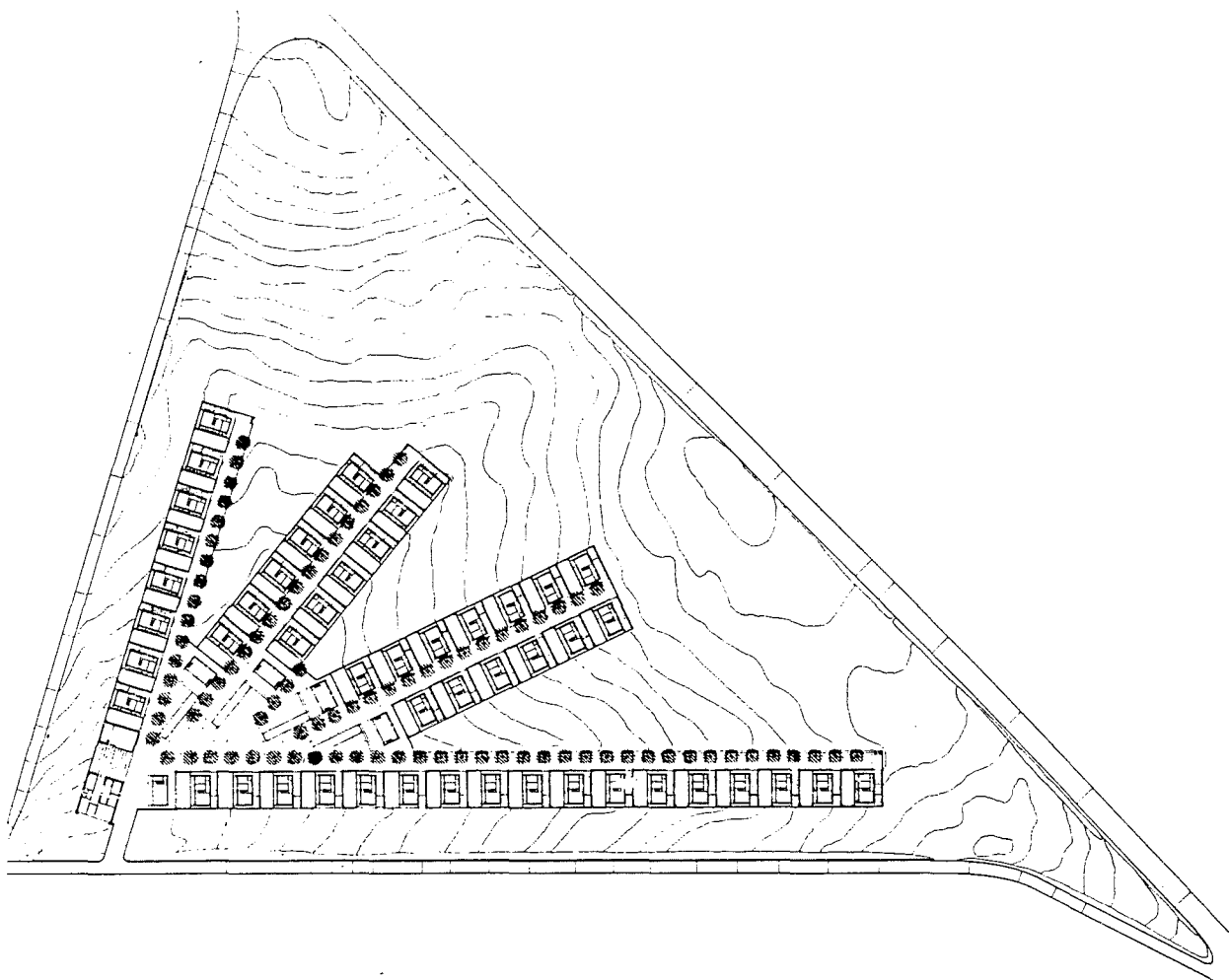
1989-1992

Tharsis

Espanya

El terreny que ocupa el conjunt ocupa una posició marginal respecte la trama del poblat de Tharsis (Huelva), constituït per una sèrie d'operacions aïllades que es corresponen amb les successives ampliacions de l'explotació minera. Tres carrers en triangle defineixen la parcel·la d'actuació. L'accés principal, situat en l'aresta més baixa i més propera al nucli actual, es realitza a través d'una esplanada des de la que parteixen en ventall les diferents fileres de cases.

L'edificació queda concentrada sobre l'aresta d'accés, deixant la resta del solar lliure. S'han previst quatre carrers peatonals radials que permeten l'accés que el cotxe s'aparki en cada una de les parcel·les. Entre cada un d'aquest radi penetre l'espai lliure, logrant que cada radi sigui un paquet compacte de casa-carrer-cassa. Al voltant de la plaça d'accés s'han disposat una

sèrie d'equipaments (locals comercials, biblioteca i ajuntament), on els que encapçalen les fileres adopten la mateixa tipologia que les vivendes.

Una parcel·la de 12x14 m permet situar centralment la vivenda i tenir un cobert pel cotxe en el perímetre de la casa.

Sols hi ha un tipus de casa: aïllada amb una superfície útil de 70 m², distribuïts en dues plantes; la planta baixa amb sala d'estar, cuina aseo i un dormitori, i la planta superior amb dos dormitoris i un bany.

